BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
69
4 Γ
19

Opera Salluſtiana.

Pōponius. Salluſtius. Badius.

C. Ali Criſpi Salluſtij

inter hiſtoricos nominatiſſimi ac veri cum Iodoci Badij Aſcenſij expoſitione perq̃ familiari opera poſt nouam limam & nonnulla nuprime addita recēter: & ſubiecta continent.

Pomponij leti Salluſtiana recognitio & eiuſdem vita & explanatio. Hiſtoriæ q̧ deſcriptio: ſpecies & vtilitas ac viginti ſtyli hiſtorici præcepta.

¶ C. Criſpi Salluſtij coniuratio ſ. bellum Catilinarium.	Fol. j.
Eiuſdem bellum Iugurthinum.	fo. xxxj.
Porcij latronis in Catilinam declamatio.	fo. lxxxvi.
Philippi beroaldi inuectiuarū Ciceronis cōmendatio.	fo. xcvi.
M. T. Ciceronis in Catilinam inuectiue quinq;.	fo. xcvi.
L. Sergij Catiline in Ciceronem reſponſiue orō.	fo. cxvj.
C. Criſpi Salluſtij in Ciceronem inuectiua.	fo. cxxij.
& in eundem. M. T. Ciceronis. reſponſiua.	fo. cxxiij.

Orationes inſuper variæ: vt

M. Emilij lepidi ad ſenatum.	fo. cxxv.
Philippi in ſenatu contra lepidum.	fo. cxxvij.
Cotte conſulis ad populum.	fol. cxxviij.
Macri tribuni plebis ad plebem.	fo. cxxix.
Gnei pompeij magni ad ſenatum epiſtola.	fo. cxxxj.
Epiſtola Mithridatis ad Arſacem.	fo. cxxxj.
et orōnes due ad Ceſarē ſenem. de republi.	fo. cxxxiij. & fo. cxxxv.

Quæ poſtremo ſunt adiectis aliquot hiſtorijs immo verius figuris tota quibus aperitur rei ſeries venuſtata.

69-6-F-19

Nobiliſſimo nec minus diſerto & cum primis obſeruando atq; reuerendo Domino Franciſco de Rohan Lugdunenſium archipreſuli & Galliarum primati: Iodocus Badius Aſcenſius cum omni veneratione. Salutem dicit.

CAius Criſpus Salluſtius: egregius ille nobilitate veritatis: vt inquit Auguſtinus: hiſtoricus: ab Aulo Gellio concinnus verborum nouator merito nuncupatus: Thucydidi græco a Fabio noſtro Quintiliano collatus: & ab Anneo Seneca citra iniuriam prælatus: & ab lepidiſſimo epigrammatico Martiale Romana primus in hiſtoria iudicatus. Is inquam cui ſine detrimento ſententiæ ne apex quidem vnus detrahi poſſet viſus eſt mihi multa de temporis edacitate: mortaliũq; negligentia conqueſtus: tot videlicet lucubrationes: quæ Thucydidicam redolent lucernam: totq; tam ſacri laboris nonumenta quibus vel inuitis fatis nominis æternitatem meruerit: temporum calamitate ita periiſſe: vt ne reliquiæ quidem: quæ quota tantorum operum pars: ſalue atq; integre legi valeãt multam tamen Pomponio leto: homini nimirum doctiſſimo agere gratiam: ꝙ eas ex inuidæ obliuionis & incultæ barbariei faucibus receperit. Mihi quoq; earum recognoſcendi atq; elucidandi partes concredere: multa quidem vt ꝙ oneri impar forem ꝙ hiſtoriæ vnde ipſis lumen depromerem interciderint: ꝙ aliis curis diſtineret: ꝙ iam interpretem ſortite eſſent: atq; id genus alia nequidq̃ excuſanti. Nam quanto ego me difficiliorem reddere: tãto ille acrius inſtare: orare demum egregium ſibi vindicem ne totus intereat diligerem. Atq; quod tunc oranti viſus ſum recepiſſe modo vtcumq; proſecutus. Tuam domine Franciſce eximiam præſtantiam his Salluſtianis reliquiis: noſtriſq; familiariſſimis commentationibus præſidem imploro: oroq; ſupplex patiare hanc opellam tuo fauſtiſſimo nomini dicatam per gallias tuas diffundi. Tantum eſt. Vale dulce literarum literatorumq; & decus & præſidium. Ex officina noſtra Calcographa Parrhiſiis pridie kalendas Nouembris. Anni huius. M. CCCCC. quarti

Vocularum in ſubſequentibus cōmentariolis adnotandarum index ſecundum literas.

De litera.A.

Ab diuerſis iunctū: vt ab tergo	fo.lxxx.
Ab mario	fo.lxxxi.
Ab vtica	fo.lxxxii.
Accedo	fo.liiii.⁊ fo.lxxviii.
Accerſiri	fo.lxxxvi.⁊ fo.cxxvii.
Accerſit	fo.cxxvii.
Accipio ⁊ ſumo	fo.viii.
Accuſatiuus in is vel eis	fo.i.
Aceruus	fo.c.
Acies	fo.lxi.
Actio	fo.li.
Auxeſis	fo.ciiii.
Adoleſcere	fo.xlii.
Adagium	fo.xviii.
Adultus	fo.x.
Abſtracta in ciuium	fo.cxxv.
Actor	fo.li.
Ad cum variis etiā ppōñ:vt ad thalā	fo.lxvii.
Ad ſānam	fo.lx.
Admoneo cum genitiuo	fo.lxxvii.
Adorior	fo.xlv.
Aduerbia loci	fo.lxxxi.
Aduerbia loci ⁊ temporis	fo.xviii.
Aethiops.Aethiops.Aethoes	fo.xliii.
Agmen	fo.lv.
Aggredior ⁊ adorior	fo.xlviii.
Agnomen	fo.xxxiiii.
Alcibiades	fo.cxi.
Allobroges	fo.cix.
Alius	fo.xxviii.
Altum	fo.xxxvii.
Apoſtrophe	fo.xxxix.
Appello pro voco	fo.cxviii.
Appulſus ⁊ Appulit	fo.xlv.
Arduum	fo.xxxv.
Aretinum	fo.xviii.
Ariſtonicus	fo.cxxxii.
Are philenorum	fo.xiii
Arietes	fo.lxviii
Arrigere	fo.xix.
Aſſentior ⁊ Aſſentor	fo.xxv.
Aſiaſco	fo.xiiii.
Atrocitas	fo.xv.
Auaritie deteſtatio	fo.viii.
Aucto	fo.xviii.
Aulea	fo.cxxxv.
Auſpicium	fo.xcii.
Auſpicor	fo.eodem
Auſpex	fo.eodē
Auxeſis	fo.iii.⁊ fo.cxiii.

De litera.B.

Balliſte	fo.lx.
Bombarde	fo.lx.
Bella punica	fo.xxxiiii.
Bellum inteſtinum	fo.iiii.
Belli	fo.liii.
Bis dic nō oncrandū eſſe ventrē	fo.cxxxv.
Bona libido	fo.cxxxviii.
Bonus	fo.lvii.
Breuitas apta ⁊ venuſta	fo.xv.
Bellum	fo.c.
Bocchus maurorum rex	fo.xlii
Breuitas apta	fo.xxxviii.
Breuitatis cauſa ſubaudita	fo.lx.

De litera.C.

Candidati	fo.xcii.
Cannenſis clades	fo.xxxiiii.
Capite cenſus	fo.lxxxiiii.
Carco odio	fo.cxxii.
Confligere	fo.xxix.
Catabathmos	fo.xiii.
Catiline vita	fo.iiii.
Comitia	fo.xiii.
Calumniari	fo.xv.
Comitiorum dies	fo.li.
Callidus	fo.xl.
Concedere	fo.xiii.
Circumuenire	fo.xvi.⁊ fo.xx.
Croto ſeu croton	fo.xx.
Cauſam dicere	fo.cxxv.
Cenatus actiue	fo.lxxxiii.
Cerno	fo.ciii.
Cimbri	fo.xxx.
Cimbrorum cedes	fo.xxx.
Circiter	fo.lxxxii.
Citus	fo.ii.
Ciues pro conciuis	fo.xcix.
Ciuitas	fo.xvi.
Claſſes cenſus	fo.lxxvii.
Cliens	fo.xi.
Cognomen	fo.xxxiiii.
Cogo	fo.xlviii
Coloni	fo.cv.
Colonie	fo.xi.
Collega	fo.xiii.⁊ fo.xiiii.
Cominus	fo.xxx.
Confidentia	fo.cxxvi.
Conſpiratio	fo.cxv.
Conſuetudo	fo.xci.
Conſulares	fo.xvii.
Conſultor cum feminino	fo.lxiiii.
Conſultor	fo.lxxiii.
Conſultus	fo.eodem
Contagio	fo.vii.
Contagium	fo.eodem.
Contages	fo.eodem.
Contra grammaticorum regulam	fo.cxxxv.
Contubernium	fo.lxiii.
Conuiuia	fo.vi.
Copie	fo.vi.
Cornelia mater gracchorum	fo.liiii.
Cum	fo.l.
Cupido	fo.iii.⁊ fo.xxxii.

De litera.D.

Decedo	fo.xlvi.
Declamatio	fo.lxxxviii.
Decretum	fo.liii.
Decoctor	fo.cii.
Deficio	fo.lxii.
Delecti	fo.v.
Deligere	fo.eodem
Deponentia verba	fo.vi.
Delubra	fo.viii.
Deniq;	fo.xcvi.
Deprecari	fo.lxxxiii.
Deſpicere	fo.xcvi.
Dico cauſam	fo.lxv.
Dictator	fo.ciii.
Dictatura ſylle	fo.cxix.
Dicundo	fo.cxxxvi.
Diſceptare	fo.xxxvii.
Diſſero ⁊ diſertus	fo.xlvii.⁊ fo.lii
Dies legitimi	fo.vi.

Dirrachium fo.cxxiij.
Diu fo.lxv.
Diuitiarum contemptus fo.cxxxiij.
Doleo cum accuſatiuo fo.lxxxv.
Domi fo.v.
Domitius fo.cxxxiij.
Domum regiam fo.lxviij.
Dux fo.lxxvij.

De litera E.

Des fo.ciij.
Edico fo.xxij.
Effeminare fo.lxxx.
Egredior fo.lv.
Elephantum fo.lvj.
Elixum fo.lv.
Eminus fo.xxx.
Equidem fo.xxvj.
Erarium fo.cxiiij.
Erebus fo.xciiij.
Erebennos fo.codex.
Et inter diuerſos caſus fo.lxxxj.
Ethiops Ethops ⁊ Ethes fo.xliiij.
Euentus fo.viij Et fo.ciiij.
Ex fo.xcix.
Exanguis fo.x.
Euerſionem fo.xcv.
Euado fo.xxxix.
Exoro fo.cxiij
Exaudio fo.cxiiij.
Exorris fo.xxxix.
Exringo fo.xxxix.
Excedo fo.lxx.
Excedere ex ephebis fo.iiij.
Expectare fo.ix.
Expecto fo.xxxix.
Extra fo.lxiiij.
Extremum fo.xxxij.

De litera F.

Aber fortune fo.cxxxiij.
Facies fo.xvj.
Facinus fo.iij. ⁊ fo.cxxxv.
Facinus ⁊ factum fo.xij.
Falcarij fo.xcviij.
Fenerari fo.cvij.
Falſus fo.vij.
Factio fo.xj.
Faſces folio.xi.
Falces fo.xcviij.
Falſus fo.lxx.
Fatigare fo.lxxx.
Familias filij fo.cxv.
Ferentarij fo.xxx.
Ferie fo.xcj.
Fiducia fo.cxxvj.
Finitimus fo.v.
Flagitium fo.xc. ⁊ fo. xlviij.
Focus fo.xxvj. ⁊ f.xcvj.
Fore fo.xlvj.
Fors fo.vj. ⁊ fo.xxxj.
Fortuna fo.vj.
Fraus fo.xviij.
Frui fo.j.
Fuluij mors. fo.xlj.

De litera G.

Erundium fo.lxxij.
Glauci cedes fo.cix.
Gracchi mors fo.xlj.
Grauitas ⁊ leuitas fo.cxij.
Gnauus fo.vij.
Graſſari fo.xxxj.
Graphice fo.v.
Gregarius fo.cxvij.

De litera H.

Abiturum fol.lxxxv.
Haruſpex fo.lxiij.
Haruga fo.lxiij.
Hebeſcere fo.viij.
Hercules fo.lxxiiij
Herculis mors fo.xlij.
Hic fo.xciij.
Hiſtorie commoditates fo.xxxij
Horror fo.lxxxj.
Hiſpania fo.xj.

De litera I.

Aculator fo.lx.
Iam pridem fo.vj. ⁊ .cj. ⁊ fo.ciij
Idola prius ex ligno fo.viij.
Illecebre fo.ix.
Incipitur fo.lxvij.
Inceſſo fo.vj.
Indicium in fo.xxij.
Indies fo.xcvij.
Inſueuit fo.viij.
Infeſtus ⁊ infenſus fo.x. ⁊ fo.lij.
Incumbo fo.iij.
Index fo.cxij.
Immunitas phanorum fo.cxxxiij.
Impendeo fo.xv.
Imperſonale cum ablatiuo fo.cx.
Impune fo.xcij
Intentus aliquo fo.ij.
Interrex fo.cxxviij
Inuidiam gloria ſuperari fo.xxxv.
Iocus fo.ciij.
Iri fo.cx.
Iugurthe exitus fo.lxxxvj.
Iuſta fol.xxxvj.
Ius folio.vij.
Iuuentus iuuenta ⁊ iuuentas fo.vj.
Inſtituta fo.xcj.
Impare fo.lxiij
Iuxta fo.xxix.
Inſolens fo.iij.
Inſolentia fo.xxxij.

De litera L.

Accedemonij fo.ij.
Largitio fo.iij. ⁊ fo.lxxxij.
Latro fo.lxiij.
Latrocinium fo.c.
Leges.xij.tabularum fo.xcj.
Legio fo.xxviij.
Leges gracchi folio.xlj.
Leptis fo.lxviij. ⁊ fo.xliij.
Leuitas fo.cxij.
Lex fo.xcj.
Lex ſatyra fo.xlvij.
Lex plancia fo.xvj.
Libyes. Libya ⁊ libs fo.xlij.
Libs ventus aphricus fo.lxxiiij.
Libys homo ex libya fo.lxxiiij.
Lex porcia fo.xlviij.
Lictores fo.xxxvij.
Licentia fo.lxxxij.
Lixe fo.lv.
Locutio hiſtoricorum fo.xxx.
Luch vita fo.iiij.
Ludus fo.ciij.
Luſtra ⁊ lupanar fo.xciiij.
Luſus fo.ciiij.

De litera M.

Male odire. folio.cxxij.
Malicia paulatim creſcit fo.xvij.
Maiores fo.xxxviij.
Mancipium fo.lv.
Mandare fo.xvij.
Manipulus fo.lvij.
Maſſilia fo.xvij.
Maſſiniſſe ad romanos tranſitus fo.xxxiiij.
Manus fo.vj.
Maria et montes polliceri fo.xiij.
Mediuſſidius fo.xviij.
Memini fo.cv.
Militie fo.v.
Moles fo.ix.
Mos fo.xcj.
Mors lepidi fo.cxxviij.
Municipes fo.cv.
Municipia fo.xj.
Matura fo.xvij.
Maturare fo.xvij.
Mature fo.j.
Memini fo.xcvij.

De litera. N.

Natio fo.ij.
Ne fo.cij.
Neceſſitudo fo.x.
Nedum fo.viij.
Negotium negotiari fo.xix.
Neutrum cum femininis. fo.lxv.
Nihil fo.xcix.
Nobilis fo.xiij.
Noctu fo.lxvj.
Nomen fo.xxxvj.
Noſter fo.xxxv.
Nomos et Nomas fo.xlij.
Nota antiteton fo.cvj.
Nota et Notabilis fo.xcviij.
Nota verbum Auguſtini. fo.xxxij.
Nouiſſime fo.xxxvj.
Nudum et nudatum fo.lxxvij.
Nudiuſtertius fo.cxij.
Num fo.lxxij.
Numida fo.xlij.
Nunc fo.lxxxv.
Nuper. fo.ciij.

De litera. O.

Ocium folio.iij.et folio.liij.
Offenſa folio.xlix.
Offenſio folio.xlix.
Omneis accuſatiuus in eis. folio.j.
Opus folio.xvj.
Oraculum folio.lxxxviij.
Ordo. folio.lxxxvij.et folio.lxxxviij.
Oratio folio.lxxxviij.
Obnoxius folio.xiij.
Oſtentus. folio.lxv.

De litera. P.

Partus folio.cxxv.
Parilia folio.v.
Parricida folio.ix.
Pathos mouet folio.xxxix.
Participia pro verbalibus. folio.xxxij.
Pars diuerſi. folio.v.
Partum folio.xxiij.
Patres conſcripti. folio.xxxvij.
Patria folio.v.
Patera. folio.xiij.
Peni. folio.xxxiiij.
Penſi habere folio.iiij.
Pereſus conſumptus folio.iiij.
Perculſus folio.v.
Peregrinus folio.v.
Periculum folio.v.
Perſuadeo folio.cxx.
Pictura belli folio.lxxxj.
Pietas folio.viij.
Poſſeſſiua folio.cxxiiij.
Poſtea loci folio.lxxxj.
Potior cum genitiuo folio.xlv.
Potior rerum folio.ciiij.
Potior folio.lxvij.
Prelium folio.xxxiiij.
Preſto folio.j.
Preſtolo folio.c.
Pretor folio.xx.
Probrum folio.cxxxv.
Proconſul folio.liiij.
Proficiſci folio.lxxxj.
Profuſius folio.ix.
Promulgatio folio.liij.
Propterea folio.liiij.
Propoſitum mutandum. folio.xxxiij.
Proqueſtor folio.liiij.
Proſcripti folio.xiij.
Prouincia folio.xlv.
Proxime folio.lxij.
Pudor folio.iij.
Pugna folio.xxxiiij.
Puluinaria folio.cx.
Pecora folio.j.

De litera. Q.

Quam folio.xcvij.
Que pro quis folio.cxxiij.
Quirites folio.xlvij.
Quirito folio.xlvij.
Quiſq; folio.ij.& cxxviij.
Quiſq; cum poſitiuo. folio.xlvj.
Q. Sertorius folio.cxx.

De litera. R.

Ratio folio.xcv.
Recipio folio.viij.
Redimo folio.ix.
Refero ad te folio.xcix.
Regula concentus folio.xlvj.
Regula de ſitu gñis & ſpeciei.f.xxxviij.
Regula latinitatis de vtroq; & neutro cũ altero.f.xliij.
Regula folio.ij.& folio.iij.
Regula de q̃ folio.xj.
Regula hiſtoriographorum folio.v.& folio.xvj.
Regula puerilis folio.xvij.
Regula puerorum folio.iiij.et folio.vij.& fo.xvj.
Regula ſeruiana folio.j.
Regula venuſtatis fo.ij.& fo.iij.& folio.iiij.&.fo.vj.
et fo.xj.& fo.xxxv.& fo.xlvij.et fo.lxix.
Regula elegantie folio.xxvij.
Regula grammatice folio.j.
Reputo folio.xxv.
Repetundarum fo.xxiij.
Res. folio.lxix.
Reuerto folio.cxxiij.
Reus folio.lj.
Rex folio.ciiij.
Romanorum in repu.preſtantia: folio.iiij.
Rome conditores folio.iiij.
Rome ſitus. folio.v.
Regni que ſunt preſidia. folio.xxxvj.

De litera S.

Sacramentum folio.xcj.
Salem fo.lxxv.
Saluſtiana locutio fo.lxxxj.
Saluus ꝛ Seruo fo.xvj.
Sane fo.cv.
Saturnini cedes fo. cix.
Saturnalia fo.xc.
Saturninus. fo.cxj.
Satelles fo. lxiiij.
Scilicet fo.xxiiij.
Scale fo.lxij.
Scortum fo.vj.
Securitas mala fo.ij.
Seditio fo.xlj.
Secors fo.xxxij.
Serui fo.lv.
Seruitia fo. xiiij.
Sempronius gracchus fo. lixj.
Seuerus ꝛ Seueritas fo.cij.
Segnis fo.xxxij.
Seſtertium fo.xvj.
Sibi fo.cxx.
Sica fo.lxxxvij.
Sylla fo. lxxvij.
Sylle mors fo.iiij.
Sylle ſenit ia fo.iiij.
Simulo fo.cix.
Sympoſia fo.vj.
Simulacra fo. viij.
Simul fo.lxv.
Singularium fo. xxiij.
Siphax capitur. fo.xxxiiij.
Sirtes fo.xl.ꝛ fo.lxviij
Sirma fo. lxviij.
Situs fo. j.
Spari fo. xxviij.
Spero fo.xxxix.
Spero ꝛ ſpes fo. xij.
Spes fo. cxij.
Spinter fo. xxiij.
Stator fo.cix.
Stemnata fo.lxxij.
Stirps ꝛ ſemen. fo.cj. ꝛ fo. cvij.
Stator fo. ciiij.
Studeo fo.xciiij.
Subiectio fo.xxxix.
Sumo fo.cix. ꝛ fo. ix.
Supellex fo.cxxxv.
Supero fo. cxxvj.
Supplicatio fo. cviij.
Supplicium fo. vij.
Suſpicio fo. lxv.
Suſpicere fo.xcvj.
Stipare fo.ix.
Subigo fo. xxiij.
Suthul fo.lx
Sermo venuſtus fo.lxiij.
Senſim fo. iiij.
Secedere fo.xj.

De litera. T.

Spes fo. cxxxv.
Theda fo.lx.
Thraces fo.lij.
Tento fo.ciij.
Tibi fo.lxxxj.
Tiberij gracchi cedes. fo.xlviij.
Titulus operis fo.xxxj.
Toreuma fo. xij.
Toral fo. cxxxv.
Tranſeant ꝛ tranſigant. fo.j.
Tranſierunt fo.ij.
Tullius fo.cxxj.
Turma fo. lij.

De litera V.

Vallum ꝛ vallus. fo.lv.
Vas fo .lj.
Vaſtus quaſi ſtans vagus. fo.iiij.
Vaſtum ꝛ vaſtatum. fo.xcvj.
Ve fo.xxxix.
Venum ire fo. lxvj.
Vecors fo .lxxix.
Verbum loquele ſubaudiri fo.lxxxj.
Vereor vt fo.xl.ꝛ fo. cxiij.
Verſus fo.xiij.
Veſper. fo.lxxxiij.ꝛ fo. lviij.
Verſus ꝛ verſum fo.lxj.
Veſtalis fo.x.
Vexo fo.c.
Vilicus fo. xxiij.
Victis victorum. nomen indicitur. fo.xl.
Vinee fo.lxviij.
Vinis fo. ciij.
Vines fo. xliij.
Vindex fo.xcv.
Videlicet. fo.c. ꝛ fo.cxij.
Vis fo.j.
Vna menia fo.v.
Vrbs fo. xvj.
Vti fo.j.
Vtrium fo. lxxv.
Vulgum fo. lxv.
Vultus fo.xvj.
Vaſtus fo. iiij.
Vne fo. lxij.
Volux fo. lxxxiij.

FINIS TABULE.

Auguſtino Mapheo rerũ Ro. Theſaurario Pomponius Lætus. S.

Marcus Ualerius probus vnice vetuſtatis amator: cum animaduertiſſet veteres negligi: et
glorie fraudari: contracta multa exemplaria emẽdare: diſtinguere ⁊ annotare curauit. In
eoq; ſe plurimum exercendo laudem nõ exiguam eſt aſſecutus. Ego tanti viri exemplo: im
par licet doctrina: ⁊ ingenij dotibus idipſum aliqua ex parte conatus ſum. Eademq; via E ſylua
ingreſſus et tanta vndiq; aſperitate confuſus vix tuto pedem figere: ⁊ e ſylua egredi potui: egredi.
Nam cum omnia volumina corrupta ſint. que ad noſtram venere etatem: nemo qui ſe no-
uit attingere audet. Probatus ille dicendi character: quia iam multis ſeculis materia defuit: et dicendi
exercitatio. Forenſis in quadam epidictici generis effigiem vel potius vmbram abijt nõ amplius (vt cre
dimus) reditura interijt. Unde fit vt magiſtrum eloquentie ſtylum ignoremus quo ita deprauati ſunt co Stilus
dices iam pluribus annis: vt non ex ſententia inuenias niſi fuerint nimium amantes ſui et ex falſa ſcien eloquen-
tie perſuaſione moleſti qui ſe intelligere profiteri velit: ea de cauſa ſi quid hoc rudi ſeculo elaboraui. qḋ tie magi-
minime legentibus ſatiſfaciat: non me ſed tempora lectores accuſent: in quibus non emendator modo: ſter.
ſed ne interpres quidem bonus in minimis priſcorum ſententijs vulgo inueniri põt: ꝙ nihil ea re diffi
cilius eſt. quis enim mentis inops ſe omnia tenere cõfirmet: idõ ſi gloſſulas in Uergiliũ legeris ſub titulo De igna-
meo: oro ne fidem preſtes: neq; temerarius ſum neq; audax: neq; eam expoſitionem vnꝙ tentaui. Ille q̃ſ ris inter-
quis eſt qui falſum epigramma poſuit: ſentiet quid profuerit me tanto mendacio prouocaſſe. ſp eius opi pretibus
nionis fui (quod minime ignoras) parum his fore laudis: qui in aliorum dictis ſententias aucupantur.
Eſt enim periculoſa interpretatio: niſi cognitio rerũ preceſſerit: non tamen inficior eſſe qui poſſunt: ſed
ipſe de me loquor: qui conſcius mee imbecilitatis rem arduam ⁊ nullius honoris non aggredior. Eſt per
nicioſa quorundam labes et macula: vt plus in fronte oſtendant ꝙ in receſſu valeant. Preterea multos Impſſio
precipitat inanis glorie ſpes: et libros imprimendi facultas multis ſeculis intermiſſa paulo ante reuoca reuocata
ta. Deprauantur incuria quadam codices: lucro potius (Cuius mortales auidiſſimi ſunt) ꝙ emendatio
ni conſulitur: adeoq; in ea parte peccatur: vt quod exiſtimatur omnibus eſſe commodo id ṗcipue ad lin
gue Romane iacturam niſi adhibeatur diligentia excogitatum eſſe videatur. Eteſi ab hinc annos tris:
cum libros Salluſtij de coniuratione Catiline et de bello Iugurthino ⁊ conciones quaſdam eiuſdem li- Prepoſte
brorum qui deſiderantur ſepius repererẽ: contractis antiquis exemplaribus inuenimus multa eſſe ad- re.
dita multa prepoſtere commutata. Scripſit ille pluſꝙ requirebat hiſtoria numeroſe: vt ea obſeruatiõe
velut carminis lege ſeriẽ verborũ poſteritas tueretur. Sed quis de futuris vitijs aut virtutib⁹ teſtari po
teſt. Maiores noſtri propter rerum Romanarum magnitudinem nunꝙ exiſtimauerunt imperium ita
ruiturum vt ex toto lingua vitiaretur. Fallimur certe niſi putemus etates omnis velut hominem conſe
neſcere. Emendauimus nihil addendo: detraximus non pauca fide vetuſtatis admonente. Plerıq; petie Etas cũ
runt a me ⁊ prope quotidianis conuicijs efflagitarunt repugnaui ſemper et contra meos mores quibuſ- hoie con
dam ſum viſus nimis auſterus: peruicit tandem iure cõtubernalitatis vni⁹ comitas. Itaq; Antonio mo ſeneſcit.
retto brixiano bonarum literarum' ſtudioſo' (nam is ſepius inſtat) permiſi vt impreſſorib⁹ ſuis traderet
ſub certa conditione pepigimus: vt intereſſet qui cognoſceret homo negotioſus: et officioſus ita facien
dum recepit. Scio Auguſtine pro tua humanitate: et eruditione hoc te probaturum. Nam cum ſoleas di
ligentiam preſertim in literis laudare conſilium et inſtitutum meum (ſum enim vel vnus e tuis dome-
ſticis qui, pro, tua ingenuitate liberalitate et officio erga literatos tuis facultatib⁹ eque ac meis vtor) fa-
cile ab omni offenſiuncula vindicabis. Uale feliciſſime.

Philippus Baroaldus in præfatione Salluſtiana de eius laude dicit ſic.

Criſpus Salluſtius ob elegantiam inimitabilemq; in ſcribendo breuitatem aſſecut⁹ eſt pri Martia-
mas inter hiſtoricos partes: quod epigrammaticus poeta illo diſticho expreſſit. Hic erit vt lis.
perhibent doctorum corda virorum Criſpus Romana prim⁹ in hiſtoria. Etenim ita creber
rerum frequentia eſt: vt verborum prope numerum ſententiarũ numero ſequatur: ita ver
bis quorum nouator dictus eſt concinnus: ita elegans: ita preſſus: vt neſcias vtrũ res ver
bis an verba rebus illuſtrẽtur Salluſtium Quintilianus Thucydidi celeberrimo apud gre
cos non dubitauit opponere: in quo cum ſit precipua virtus breuitas: vt Seneca refert. hoc eum Sallu
ſtius vicit: ex cuius oratione nil demi ſine detrimento ſententie poteſt. Unde haud immerito dixit Ma- Dictũ ab
crobius Salluſtiũ in genere dicendi breuiſſimo dominari. Et magnam profecto iacturam paſſa eſt lati gellio bre
na lingua deperditis Salluſtij libris: quibus geſta romanorum complectebãtur: nobis tantummodo ſu uitas i di
perſunt illius diuini viri Catilina atq; Iugurtha Salluſtius ab Auguſtino ita laudat: vt eũ appellet no- cendo vir
bilitate veritatis hiſtoricum. Cuius orationes vt inquit Seneca leguntur in honore hiſtoriarum q̃ haud tus preci
dubie volumina indicant quanta in ſcribendo maieſtate ꝙ diuino fuerit decoratus ingenio Beroald⁹. pua.

¶ Iodo. Badij Aſcenſij vite Salluſtij declaratio.

Caius.
Criſpus.
Salluſtius.
Amiternum.
Emporiũ locꝰ ĩ quo mercatꝰ ⁊ nundine fiunt.
cognomẽ.
pomeriũ.
ſeceſſus.
Manes alicuiꝰ canere ẽ eiꝰ defuncti vitã ſcribere.
Nebulo.
Lurco.
Popino.
Laſtaurꝰ

Caius vt volunt a gaudio et Gaius profertur inditus eſt quibuſdam prenomen qđ ⁊ nepotibus manſit. Criſpus agnomen a criſpis capillis cum quibus naſcuntur impoſitum. Salluſtius proprium eſt nomẽ a patre huic datum. Nam filiꝰ fere patrum obtinent nomina: vſq; adeo vt ſi alterius duntaxat nomẽ exprimatur cognominis a ſeruio cenſeatur. Amiternum oppidũ eſt ſabinorum piceno conterminus olim ſerentanorum vt ſtrabo vult emporiũ. Caio Salluſtio: vt dixit prenominat cognomina nepotibꝰ manẽt ⁊ iterdũ ꝓpria nomina eadẽ imponuntur ſed agnomina in cognomina ſepe migrare ſolent. Nam non oẽs agrippe egro partu editi ſunt: nec omnes ceſares: ceſo ventre materno: nec omnes criſpi criſpante capillo: ſed primis duntaxat id cõueniſſe ſcitur. Preter eruditionem nihil: quia multus boni ſciuit ⁊ ſcripſit: at nihil fecit. Crimine adulterij quod in ſenatu confeſſus dicit in inuectiua Cicero. Prouinciam expilauit: ſed ceſari ne cauſam diceret penam dedit. Sub quirinali: ſcilicet colle. Extra pomerium: id eſt locum derelictũ poſt menia: vt intra menia eſſet defenſoribus locus. Seceſſum: id eſt receptaculum cauſa recreationis a tumultu ſecedendi. Liuido id eſt inuido. Manes pompeij. id eſt pompeij defuncti vitam Leneus pompeij libertꝰ qui eũ furẽ appellauit. Catonis: vnde eſt illud apud Fabium. Et multum antiqui verbũ furare Catonis. Criſpe Iugurthine conditor hiſtorie. Nebulo dicitur homo obſcurus leuis ⁊ putridus vt nebula. Lurco vorax delicatorum obſoniorum: ⁊ qui vulgo lecator dicitur ab imperitis. Popino dicitur popine ⁊ culine ſatelles. Laſtaurus largi ſtupri. Inimici ſcilicet Ciceronis. Cuius amicitias poſtea contraxit: quia in hiſtoria eumꝰ laudat aut ob priuatum odium ob lege hiſtorie que veritatem ante omnia poſtulat diſcedere noluit. Unde ab Auguſtino noſtro de nobilitate veritatis laudari meruit.

Criſpus Salluſtius genus ex Amiterno Sabinorũ duxit C. Salluſtio primogenitus: ex liberalibus artibus in quibus educatus erat præter eruditionem nihil accœpit: omnibus voluptatibus turpiſſime indulſit: paternam domum vendidit vt crimine adulterii ſe redimeret: ex quæſtura et tribunatu nullã laudem eſt aſſecutus fauente C. Cæſare prætor aphricã ſortitus prouinciam expilauit et exhauſit: tãtũq; inde pecuniarum reportauit vt amœniſſimos hortos ſub quirinali extra pomerium ad collinam portã titulo ſui nominis empto loco habuerit: atq; adornauerit nõ vulgares illius ſæculi & poſterorum ætatibus delicias atq; ſeceſſum vſq; ad exactã ætatem libidinis auidus & potens: in amicitia varius & inconſtans. Sæpius tamen liuido dente momordit habitus eſt ore improbo: & animo inuerecundo manes Pompei magni (exiſtimans hac via ſe Cæſari gratiorem fore) lacerare auſus eſt: vnde in Salluſtium Leneus Pompeii libertus ſcripſit moreſq; eius ſigillatim paucis vocabulis expreſſit. Nebulonem Lurconem: popinonem: & laſtaurum appellans: vox poſtrema indicat fuiſſe hominem valide libidinis. Scripſit ſtilo nõ abhorrente a veteribus Extat coniuratio Catilinæ et bellum Iugurthinum: et quædam conciones e libris bellorum ciuilium. Vt ſecreta inimici fidelius intelligeret. Terentiam a Cicerone repudiatam duxit vxorem: et quæ tertio nupſit Meſſale Coruino.

Salluſtij vita per Joannem Chryſoſtomum ſoldum.

SAlluſtius ciuis romanus Senatorij ordinis fuit. Hic primo ſe ad rempublicā cōtulit ⁊ in ea aliquā verſatus eſt poſtea cū ei in ſenatu (vt tradit Acron) a cenſoribus obiectum eſſet: ꝙ libertinarum ſectator eſſet: tum ille nō ſe matronarū: ſed libertinarū ſectatorē eſſe teſtatus eſt: atqꝫ ideo ſenatu repulſus eſt: qđ tamen in ꝑemijs purgat. Sed reuera cōſtat Salluſtium infamia circa feminas laboraſſe. Nam vt idem Acron refert in Fauſte Sylle filie ⁊ Milonis vxoris adulterio depꝛehēſus ab ipſo Tito Anio Milone flagellis ceſus eſt. Igitur Salluſtius ob eiuſmodi flagitia a ſenatu remotus cū intelligeret ſibi ob tantā ignominiam aditum ad honores penit⁹ interdluſū: omiſſa cura reipu. ſe ad hiſtoriam ſcribēdam cōtulit. In qua re ita claruit vt oībus qui hiſtoriam ſcripſerāt olim iudicio anteponatur. Et quēadmodum apud grecos, thucydides herodotū ceteroſqꝫ qui hiſtoriam ſcripſerāt: nobilitate ⁊ artificio dicēdi ſuperauit: ſic apud latinos Salluſtius Liuium ceteroſqꝫ hiſtoricos facile vicit. vnde Quintilianus Thucydidi Salluſtium cōparat. Liuium herodoto. Porro tam in thucydide ꝙ in Salluſtio mira breuitas quedam ⁊ eſſecta rerū vbertas cōmendatur. Nam vtrīqꝫ ita rerum frequētia creber eſt: vt verborū ꝓpe numerum ſententiarū numero cōſequatur genus aūt dicēdi preſſum ⁊ nitidum ⁊ oīno rebus magis ꝙ verbis redūdans. *S. flagellis ceſus.*

CEterum quā vitam authoris iam ſatis elucidarā reor: pſequamur cetera ꝗ in initijs authorū diſquiri ſolēt. Titulus itaqꝫ operis: q: duo ſunt duplex eſt. In altero talis. Caij Criſpi Salluſtij hiſtorici cōiuratio ac bellum Catilinarium. In altero talis Caij Criſpi Salluſtij bellum Jugurthinum. Que quidem opa nō inuenimus in libros diſtincta: ſunt ergo ſingulis ſinguli. Stylus ſcribēdi eſt hiſtoricus. Qualitas eſt ſuccincta: preſſa: fecūda ⁊ vltra legem numerata. Intentio eſſe videtur hiſtoriam romanam cū nominis ſui memoria ſempiterna poſteris legēdam prebere: ſimul torporem ac veterum ingrate ceſſationis ignauiam abigere: ſed q: hiſtoriā expoſuedam recepimus: placet tria de eadem nouitijs lectoribus premittere. Quorū primum erit eius diffinitio ⁊ diuiſio. Secundum eius vtilitas. Tertium hiſtoriographorū ⁊ potiſſimum Salluſtij in ſcribēda hiſtoria obſeruatio per viginti precepta explicanda.

HIſtoriam (vt legitur apud. A. gelliū. lib. v. cap. xviij.) ab annalibus quidā differre eo putāt ꝙ cum vtrūqꝫ ſit rerum factarū narratio: earum tñ ꝓpꝛie rerum ſit hiſtoria: quibus rebus gerēdis fuerit is qui narret. eāqꝫ eſſe opinionē quorūdam Verrius flaccus refert in libro de verborū ſignificatu quarto. Ac ſe quidē dubitare ſup eadem re dicit. poſſe aūt videri putat non nihil rōnis in ea opinione ꝙ hiſtoria grece ſignificat rerum cognitionem preſentium. Sed nos audire ſoliti ſumus annales omnino id eſſe qđ hiſtorie ſint. Hiſtorias non oīno eſſe id qđ annales ſint. Sicuti quod eſt homo: id neceſſario animal eſt qđ eſt aīal non id neceſſe eſt hoīem eſſe. Ita hiſtorias quidem aiunt rerum geſtarum vel expoſitionem vel demōſtrationem vel quo alio noīe id dicēdum eſt. Annales vero eſſe quū res geſte plurium annorū obſeruato cuiuſqꝫ anni ordine deinceps componūtur. Quum vero nō per annos: ſed ꝑ dies ſingulos res geſte ſcribūtur: ea hiſtoria greco vocabulo. ephimeris: id eſt diarium dicitur. Cuius latinum interꝑtamētum ſcriptū eſt in libro aſellionis primo. Ex quo libro plura verba adſcripſimus vt ſimul ibidē quid ipſe inter res geſtas ⁊ annales eſſet dixerit oñderemus. Verū inter eos inqt ꝗ annales relinquere voluiſſent ⁊ eos qui res geſtas a romanis perſcribere conati eſſent: omniū rerum hec interfuit. Annales libri tantummodo qđ factum quoqꝫ anno geſtum ve ſit id demonſtrabant. Id eorum eſt qui quaſi diarium ſcribūt: quam greci ephimerida vocant. *Hiſtoria Annales Ephimeris. Diarium Res geſte Annales*

Nobis non modo ſatis eſſe video quod factum eſſet id pronuntiare: ſed etiam quo conſilia: qua ratiōe geſta eſſent demonſtrare. Paulo autem poſt idem Aſellio in eodem libro. Nam neqꝫ alacriores ad rempublicam defendēdam neqꝫ ſegniores ad res perperam faciundas annales cōmouere quicꝗ poſſunt. Scribere autem bellum quo initium conſule ⁊ quomodo confectum ſit ⁊ quis triumphans introierit exqꝫ eo libro que in bello geſta ſunt iterare: id fabulas eſſe predicare ait. Aut interea quid ſenat⁹ decreuerit: aut que lex rogatione lata ſit neqꝫ quibus cōſilijs ea geſta ſunt iterare: id fabulas pueris eſt narrare non hiſtorias ſcribere. Hec apud Au. gellium. Verum tantum habes vt cicero dicat hiſtoriam eſſe proprie earum rerum quibus gerendis interfuerit is qui narret: vt deſcribat eam ad herēniū ſic. Hiſtoria eſt res geſta: ſed ab etatis noſtre memoria non remota. Verum vt ex his quod ſentio colligā. Hiſtoria conſummate ſcripta eſt rerum geſtarum quo ordine et quibus conſilijs ac modis geſte ſint vera et ſincera narratio. Dico rerum geſtarum propter fabulas ⁊ argumenta: addo quo ordine ꝓpter poemata que fere a medio aut fine rerum exordium ſumunt. Adiungo ⁊ quibus conſilijs ac modis geſte ſint propter annales ⁊ diaria. Subdo demum vera ⁊ ſincera. i. integra narratio: quia vt ſcribit Cicero lib. ſecundo de oratore. Prima hiſtorie lex eſt ne quid falſi dicere audeat: deinde ne quid veri tacere audeat. Tum ne qua ſuſpitio gratie ſit in dicendo ⁊ ne qua ſimultatis. Annales autem ſunt ſpecies hiſtorie generaliter capte dicti ſm Diomedē ꝙ ſingulorū annorū acta contineant: quaſi annorū libri: in eis enim continentur capita rerū cōpendioſe vt quibus conſulibus bellū ſit ceptum ⁊ quibus triumphantibus finitum. Diarium eſt quo ſingulorum dierum geſta ſcribuntur fere ab his que eis interſunt ac vident. *Hiſtoria ſecundum Ciceronē Leges hiſtorie.*

De vtilitate hiſtorie.

Aucto. Annaliū laudatur cognitio.

VTilitas autem hiſtorie ex hac eiuſdem deſcriptione haberi poteſt. Hiſtoria teſtis eſt temporum lux veritatis: vite magiſtra: memorie preſeruatrix vetuſtatis nuntia. Ceterum vt liuius in prefatione prima dicit hoc illud eſt precipue in cognitione rerū ſalubre ac frugiferum. Omnis te exempli documenta in illuſtri poſita monumento intueri vnde tibi tue reipublice quod imitere capias, vñ fedum inceptu fedū etiā exitu quod vites. Quocirca & Cicero nihil inquit carum rerum ſcire que anteq̄ naſcereris facte ſunt: id eſt ſemper eſſe puerum. Cognoſcere vero res geſtas memorie veteris ordinem tenere antiquitatis exemplorūq̄ omniūq̄ habere notitiam ordinem tenere antiquitatis emplorūq̄ omniūq̄ habere notitiam de corum & in primis vtile eſt vt enim ſenibus multarum rerum experientia maior eſt cognitio & auctoritas q̄ iuuenibus: ſic legenti hiſtoriam non vnius vite: ſed omnium ſeculorum geſta patere poſſunt. vnde pulchrum eſt inquit Diodorus ex aliorum erratis in melius inſtituere: vitam noſtram. Quāobrem demetrius phalereus ptholemeum regem ſubinde admonebat vt libros lectitaret: q̄m que amici non audent principibus demōſtrare: ea omnia in libris ſcripta reperiūtur. Adde q̄ orator nullus euaſit bonus hiſtoriarum ignarus. Nam vt Quintilianus ait. Hiſtoria alere poteſt orationem molli quodam ac iucūdo ſucco. Sed hec hactenus. Nunc ad tertium.

Viginti Precepta pro hiſtorica lege

ac ſtylo pueris animaduertenda.

Veritas hiſtorico laudabilis eſt.

PRima hiſtorie lex eſt ne quid aut falſi dicere aut veri (quod quidem ſcitu dignum ſit) ſupprimere in alicuius odiū aut grām audeat. Debet enī eſſe vera & ſincera. In qua re cuꝫ oēs laudem meruerint Salluſtius noſter palmariū obtinuit qui vſq̄ adeo veritatis fuit amator: vt ne ſummū quidem aduerſariū falſa narratione ledere: nihilq̄ quod exploratum nō haberet palā aſſerere auſus ſit: vt in iudicio Tarquinij luce clarius patebit.

Secundum præceptum.

Hiſtoria rerū geſtarū ordinē ſeruet

SEcunda eſt. Ne ordine peruerſo aut prepoſtero q̄d recitet: vt enī q̄dq̄ primū geſtū eſt. ita primum narrabit. Neq̄ plerūq̄ aut preſumptionē rerū diligens hiſtoriographus ex aliena preſertim pſona vſurpauerit. Unde tempoꝝ locoꝝ aut rerum in eis geſtarū: immemorē eſſe turpiſſimū ſit. Ex taliū enī rerum ignoratione aut mendax aut imperitus cōuincatur. Vñ etiā poete vitio datur q̄ poetas veteres tempore ante nominauerit.

Tertium præceptum.

Carbo. Sperne repugnādo tibi tu prius eſſe Aida vetinos poetas ante tpe ponere

TErtia eſt. Ne quid repugnans aut implicās ſeu falſitatis ſe mutuo coarguens afferat. Nam ſi mendacē decet eſſe memorē ſi (deprehendi nō vult) quanto magis hiſtoriographus: cui ne dubium quidē aſſerendū eſt. Non tamē continuo quicquid apud hiſtoriographum legim' ab eo aſſertum dixerimus. multe enī ſunt apud eos ſententie quas pro iudicio loquentium non ſuo inducunt. Neq̄ qui aliquid dictum aut factum narrat. illud propterea aut vere dictum aut recte factum aſſerit.

Quartum præceptum.

Non excedat hiſtoria ſue narrationis metas. Aliqd hiſtorie e narrarē cōtiguū nō illicitum.

QVarta eſt. Ne quid ſuperfluum aut imminutum contineat hiſtoria. Superfluum aūt continere videatur ſi alt' q̄ opus ſit exordiū repetierit. ſi digreſſiōes ad rē nihil facientes induxerit. Si nō ſolū multa paucis: ſed omnino pauca dicere cōtenderit. In qua re Salluſtius excellit. Nā vbi alius ſibi breuiter locutus videret ſi ita diceret Cicero intellecta re ianuas obſerari iuſſit venerūt cōiurati qua ꝯſtituerāt hora: verū cū oſtiū clauſum offenderent cognoſcebant ſe fruſtra tm̄ facinus ſuſcepiſſe. Salluſtius ſic abſoluit. Ita illi ianua prohibiti tantum facinus fruſtra ſuſceperant. Imminuta autem ſit ſi quid ſcitu neceſſarium omiſeris & ita obſcuram locutionem feceris: quod vitium ſic notat flaccus in arte. Breuis eſſe laboro. Obſcurus fio.

Quintum præceptum.

Economia pulcritudo. Cōcio pſonis pportionāda.

QVinta. Aptam enī digreſſionē ad inſtitutū facientem & decentē exornationē nō nimis fucatā nec affectā hiſtoria nō vitauerit: immo concionibus: orōnib': cōſiliis: cohortationibus: ſtationibus fractum: & ſtratagematū locupletari & dicendis floſc lis ſtylo hiſtorico aptis decorari optarit. Et hec quinq̄ precepta economiam & rerum farraginem reſpiciunt.

Sextum præceptum.

plato. Cogitari debēt cū rebus ſermones.

SExta lex eſt. In concionibus & ceteris orationib' habēda eſt dicentiū ratio vt docto diſert' ſermo: & illiterato min' cultus deſ. vtq̄ viro acri & ſtrēnuo nō languida deſ oratio: nec inerti aut molli acris. Neue preter etatis aut ſtatus decoꝝ aut turgeat aut deprimat ſermo.

Septimum præceptum.

Septima eſt. Ex verbis abſoletis ⁊ nimium vetuſtis multumq; affectatis non affectabit hiſtoricus multe lectionis aut ſcientie aucupium: nec diligentia iuncture aut compoſitionis ſtyli obſeruabit.

Familiaris vobis carnoſit abſolet᷑.

Octauum præceptum.

Octaua. Hiſtoria ſic erit breuis vt in breuitate ipſa apte delectet: plene doceat: ſenſimq; et acriter quantũ opus fuerit moueat. In re eſt precapua ſalluſtio noſtro laus: cui cum nihil demi ſicut ⁊ Vergilio nihil addi poſſit. ſit tamen breuis vt minime ſit obſcurus. Unde qd Cicero de decora breuitate precepit ad vnguem obſeruauit. Verba Ciceronis ſunt hec in rhetoricis veteribus. Oportet narrationem tris habere partes vt breuis: vt aperta: vt probabilis ſit. Breuis erit ſi vnde neceſſe eſt: inde ſumatur initium: ⁊ non ab vltimo repetat: et ſi cuius rei ſatis erit ſummam dixiſſe eius partes nõ dicentur. Nam ſepe ſatis eſt quod factum ſit dicere: n on vt enarres quemadmodum factum ſit. Et ſi non lõgius ꝙ ſcitu opus eſt in enarrando procedetur. Et ſi nullam in rem aliam tranſibitur. Et ſi ita dicetur vt nonnunꝙ ex eo quod dictum ſit: id quod dictum non eſt intelligetur ⁊ ſi non modo id quod obeſt: verumetiam id quod nec eſt obeſt nec iuuat preteribitur. Et ſi ſemel vnumquodq; dicetur. Et ſi non ab eo in quo proxime deſitum erit incipietur deinceps. Ac multos imitatio breuitatis decipit vt cum ſe breues putant eſſe longiſſimi ſint: cũ dant operã vt res multas breuiter nõ vt oĩno paucas res dicãt ⁊ nõ plures ꝙ neceſſe ſit. Nã pleriſq; breuiter dicere videnẽ q ita dicũt. Acceſſi ad edes: puerũ vocaui: rñdit. q̃ſiui dñm: domi negauit eſſe. Hic tametſi tot res breui᷑ non potuit dicere: tñ qꝛ ſatis fuerat dixiſſe dñm negat eẽ domi: ſit rerũ multitudine longi᷑. Quare hoc quoq; in genere vitanda eſt breuitatis imitatio ⁊ nõ min᷑ rerũ nõ neceſſariũ ꝙ verboꝝ multitudine ſup ſedẽdum eſt. Hec ille q̃ noſter exactiſſime (vt dixim᷑) obſeruauit.

Succeſta ſit nihil ſi plene loquens. Tres oronis pres ſm Ciceronem.

Nonum præceptum.

Nona eſt. vt ſtylus ſit vniformis atq; ſui ſimilis. Primum ne medio medius diſcrepet: immo ſic tamen vt interloquentium ſeruetur decorum. Nam aliud ſeruandum vbi perpetuo loqtur hiſtoricus: aliud vbi introducte ab eo perſone.

Breuitati exẽplũ.

Decimum præceptum.

Decima lex eſt. Sic erit compoſitio hiſtorica numeroſa vt non cenſeatur metrica: nec verſum contituat: ꝙꝙ Liuius ab hexametri capite auctore Fabio exorſus eſt. Facturus ne ope precium ſim. Ubi quatuor hexametri verſus pedes ſunt continui. Uerum Salluſtius dicitur vltra legem numeroſus: cuius compoſitionem: ſi non totus amuſus: vel pronuntiãdo dimetiri quilibet poteſt. Hec autem verborum ⁊ perſonarum decorum vtrum q; reſpiciunt: ſequẽtia de figuris dicendi hiſtoricis familiaribus erunt.

Saluo ſexto precepto vna ſit ſtyli cõtiguitas. Solute ſit orõnis a muſus ſi metric᷑

Vndecimum præceptum.

Vndecima lex. Imperfectis infinitis pro indicatiuis frequenter vtetur in rerum narratione hiſtoricus: in qua re Salluſtius noſter eſt frequentiſſimus.

Infinitiuo vice Indicatiui vtatur.

Duodecimum præceptum.

Duodecima lex eſt. Multa infinita ad vnum finitum ſemel poſitũ refert hiſtoriograph᷑ pulcrum aũt eſt infinita actiue vocis ſic ſubiungere: vt poſtꝙ cepere vrbes atq; natiões ſubigere: libidinẽ dominandi cauſam belli habere maximam gloriã in maximo imperio putare. ⁊c.

Jaciũ diceta pluria ſub vno finali ſcal ce intelligantur.

Decimumtertium præceptum.

Decimatertia eſt. Accuſatiuos plurales tertie declinatiõis in is aut in eis diphthõgon quotiens gtĩs erit in ium pulcre vſurpauerit hiſtoricus: pſertim ſi adhereat actõ in es: vt apud Salluſtium ſtatim in principio. Omneis ſeu omnis homines: quod ⁊ alibi frequẽter facit.

Actiñ tercie decliñ. cuius gtũs ĩ iũ l is aut eis conſtituat. Synodoche pfuſio non ſit contẽtibilis.

Decimumquartum præceptum.

Decimaquarta lex eſt. Tametſi more oratoris partem ⁊ proprietatem cum adiectiuo laudis vel vituperii venuſte ponit vtrumq; in ablatiuo: tamen toti ⁊ ſubiecto conformare poterit poſita parte aut proprietate nihilominus in ablatiuo. Exemplum prioris. vt Catilina nobili fuit genere. Secundi. Antonius pedibus eger.

Perſonã vbi alit᷑ vices tenere: pulcrum nõnunꝙ.

Decimumquintum præceptum.

Decimaquinta. Secundam perſonam verbi etiã ſingularẽ p qualibet frequẽter ponet ĩ narrando aut admouendo hiſtoricus: vt priuſꝙ incipias conſulto opus. i. priuſꝙ qs icipiat ⁊c.

Decimumſextum præceptum.

Proprie- tas rei p datiuũ exprimatur

Decimaſexta eſt. Proprietatem rei ſeu abſtracti adiectiuo: ſi potius in datiuo q̃ per emphatim in eodem caſu poſuerit: vt potius dixeris cum Salluſtio quibus corpus voluptati ⁊ animus oneri: q̃ quibus eſt voluptas et onus ⁊c. Que res frequens eſt apud Salluſtium.

Decimumſeptimum præceptum.

Que faci- le ſupplẽt ſilẽtio ve nuſte per tranſeat.

Decimaſeptima. Decerunt in oratione ſepe verba ⁊ nomina: ſed que intellectu ſint facilia preſertim ad loquelam ſpectantia aut generalitatẽ importantia: vt gero: facio: dico: loquo: ⁊c.

Decimumoctauum præceptum.

Relatiuũ inter duo ſubſtanti ua ſecun- di genus acapitur

Decimaoctaua lex. Quoties relatiuum p- itur inter duo ſubſtantiua quorum ſequens eſt alicui rei proprium pulcre conformatur ſequẽti: vt eſt locus in carcere quod appellatur Tullianum. Et ad poſſeſſiua veluti ad primitiua fiet relatio etiam ſi illa exprimi nequeunt: vt corpora noſtra ab iniuria tuta forent. Qui miſeri.

Vndeuigeſimum præceptum.

Gerũdia in nomi- na tranſ- eãt. In ve nuſtatem plurimi res priſcorũ ſcendat.

Vndeuigeſima lex. Gerundia nomina gerundijs venuſte vſurpantur vt magis dandis q̃ accipiendis beneficijs amicitias parabant.

Vigeſimum præceptum.

Vigeſima lex eſt. Quecunq̃ venuſtatis precepta oratori dantur hiſtoriographo ſeruanda ſunt.

¶ FINIS.

Guilhelmi Rameſii Sagieñ. Ad lectorem Epigramma.

Ad rhodani tandem venit Salluſtius oras.
 Senſibus eximiis plenus: & eloquio.
Scilicet: antiquam Lugdunum vt viſeret vrbem
 Vſui & optato ciuibus inde foret.
Quem penitus gothæ lacerarant agmina gentis
 Corporis vt ferme totius impos erat
Sed facilem plagis Aſcenſius ille medellam
 Et melius neruis nunc dedit antidotum
Hunc emptes igitur. tanto tibi vulnere ſanum
 Nec ſis damnoſo parcus in ære: Vale.

FINIS.

¶ Jodoci Badij aſcenſij in. C. Criſpi Salluſtij bellum Catilinarium familiaris explanatio.

Omnis homines &c. Quoniam authoris huius vitam & in hyſtoria ſcribenda peritiã: ceteraq; in initijs operũ diſcuti ſolita pro ingenio noſtro iam diſcuſſimus: reliqua eſt dilatarat dilucida operis ipſius explanatio: quam (ſit modo ſpũſſctũs auſpex) ita ſuccinctam aut (vt Flaccus ait) accuratam fieri velim: vt in medio curriculi tardiores non pretereat: atq; ita laxo ſi iin demiſſo verborum contextu inãbulare: vt ingenio quãtũuis acri non protinus prętereunda faſtidiẽdaq; occurrat. At ne pollicitatio cuius huẽ moueat hic plogus narratiuus atq; declaratiuus eſt. Declarat enim intentionez atq; inſtitutũ authoris cum etenim: vt Plinius quoq; atteſtatur. omni homini id faciẽdũ eſt quo ſe aliquãdo vixiſſe teſtetur geminũ pponit (ad glorie nominiſq; eterni cõſecutionem) cõpendiũ alterum per virium corporis: alterũ p virium animi egregiam oſtentationez oſtenditq; cur ſe ad animi exercitiuz potius q̃ ad corporis & cur ad hiſtorie ſcriptionem potius q̃ ad ceteras animorũ meditationes aut reipublice gubernationẽ contulerit. Primum ſiquidem innuit exercitiuz animi id preſtare exercitio corporis quod animus ipſe preſtet corpori deinde fatetur ſe ab otio ac ſtudio literario ad rempublicam latum: ſz inde ſublatum propter ea que in eodez regnabant vitia preſertim propter ambitionis (cui reſiſtitur) illecebras protinus vt ad itermiſſa ſtudia redierat animum ad hyſtoriam romanam carptim deſcribendam appuliſſe. neq; id quidez ab re. nam cũ plurimuz habeat difficultatis & periculi merito non parum conſequatur vere glorie. difficultas autem in eo eſt q sane arduum videtur facta dictis adequare. Periculum autẽ in eo eſt quod vera dicendo multorũ facile inuidiam merueris Nam vt comicus ait: hoc tẽpore obſequium amicos veritas odium parit. Neq; vero impertinẽs aut accititia eſt hec prefatio: vt pleriq; calũniati ſunt putantes hanc virtutis commendationẽ q: ab celeſtiſſima Catiline

C. Criſpi Salluſtii liber de coniuratione Lucii Seruii Catilinæ auſpicatum ſumit exordium.

Omnis hoies: qui ſeſe ſtudent pſtare cæteris animãtibus ſumma ope niti decet ne vitam ſilentio tranſeant veluti pecora quæ natura prona atq; vẽtri obedientia finxit. Sed noſtra omnis vis in animo & corpore ſita eſt anim

vita plurimum abhorret: ad inſtitutum pote nihil faceret cum non videant nihil aptius ad res & gerendas & deſcribendas q̃ animorũ corporũq; vires non ſegniter exercitas: quocirca mineruã ſapientie deãz bello & paci prefecerunt athenienſes. Sed hec hactenus. Quantum vero ad verborum elegãtiã & ſermonis leporẽ in quo iuuenibus plurimum immorãdũ eſt. Sciãt primũ omneis accuſatiuum eſſe latinum quia priſcis latinis per ei diphthongon ſcribi cõſueuit ne in es finitus cum nominatiuo & vocatiuo pluralib⁹: & in is cum eiſdẽ ſingularibus conſonet: ſimulq; q cõcinius ſonet accuſatiuus in is licet eis ſcribat ſequente pſertim es vt hoc loco. Omnis homines. Nota eſt autem ſeruiana regula q quoties genitiuus pluralis in ium finitur accuſatiuus in is aut in eis exeat. Notum eſt etiam Auguſtini dati de ſitu vocabulorum preceptum qđ hic quoq; obſeruatur nam ab aliquo incepta eſt oratio preſtare in diuerſo ſignificato rite datiuo et accuſatiuo preſtituitur. Nam preſto tibi eſt melior te ſum quaſi pre id eſt ante ſtans: vt hic preſto te. i. exhibeo aut repſento. vt apud Maronez Ibo animis contra vel magnum preſtet achilẽ. Preſto aũt tibi hanc rez eſt aut in hac melior ſum. vt in comico. Homo quid homini preſtat aut eã tibi cõmẽdo. Ratione etiã exceſſus dicim⁹ multo non multum preſtat animantes dicimus vt de amicitia Cicero. ad quas ſe applicent ſui generis animantes & hec animãtia (vt Valla docet) trãſeãt: ſunt q̃ trãſigãt hic legẽdũ cõtẽdãt. & paulopoſt trãſegere nõ trãſiuere quod tametſi conſonantius videtur neſciam tamen an aptius huic loco. nam cum ſaporem & torporem notet conuenientius tranſitum quaſi ſine vi. & acrimonia q̃ trãſactam vitam cenſet quocirca noluj immutare. Pecora ſunt queciiq; humana carẽt effigie. ſed potiſſimum hominum vſui accommodata. Prona finxit vnde illud Ouidi. metamor. primo. Pronaq; cum ſpectẽt aĩalia cetera terras. Os homini ſublime dedit celumq; videre iuſſit et erectos ad ſydera tollere vultus. Ventri obedientia quia in eius oppletionez omnia conferunt modeſtius tamen q̃ pleriq; homines. ordo eſt. Decet. i. decorũ & honeſtũ eſt decẽtia naturali et ordinatiõe diuina ola hoies q̃ ſtudẽt ſeſe pſtare. i. meliores eſſe aut preſtantiores efficere animãtib⁹ id eſt animalibus ceteris niti id eſt adniti & moliri. ſumma ope. i. tota facultate & virtute ne trãſeant ſilẽtio id eſt ſine vlla ſui memoria vitam ſcz pſentem que nobis ad operãdũ bonũ conceſſa eſt veluti ſupple eſſent (ſit enim per veluti metaphora) pecora. id eſt animalia ſtolida & bruta ſeu irrationalia que natura: id eſt virtus naſcentium a deo conceſſa aut ipſe deus natura naturans vt dicunt theologi noſtri finxit. id eſt formauit. prona. id eſt pcliua in terrã atq; obedientia. id eſt, inſeruiẽtia. vẽtri id eſt appetitui ſenſitiuo qui ab inte

a

Curriculus p vehiculo & curru. & curriculũ p tpiſcurſu etiã poſitũ. b aũt trãſſũpti ue a q̃ ẽt curriculo aduerbiũ p celerit. Bilis colera eſt. Ne m⁹ debelitatẽ Aſfri⁹ tñ bili ſemẽ humanũ hu mi proleetũ vocãt hic biloſſ & bilitĩ q̃ſi beluti. Carpti e cõpẽdio ordine p⁹ poſito.

Accititia materie i tẽre vias pergrediens. Omneis ſiue ois p oẽs dixeris diphthõg⁹ eſt in calce. Regula ſ uiana de preſto. Preſto tibi hãc rez hac i re te ſũ melior. Tranſeãt Trãſigãt. Pecora. formatio homis a brutis diſtans.

ſtinis ipſiusvẽtris monet. Sed noſtra. Qui dixerat ſumma ope nitendum oſtendit eã duplicẽ vt ad ſuſcepti operis rõnem callido pede pueniat. Vis vnde virtus huius vis huic vi hãc vim ⁊ ab hac vi. in plurali hec vires declinant: ſed alii diuerſa cenſent vocabula. ſignificat interdũ copiã: vt multa vis nũmorũ: interdũ violẽtiam: vt vim vi repellere licet. interdũ potentiã. vt hic. Sita. nõ ſituata qꝺ barbarorũ eſt vocabulũ. Eſt autẽ ſitus adiectiuũ vt quidã volũt a ſino. alii a ſiſto deductũ ſubſtantiuũ aut ſignificat poſitionẽ aut mucorem ſeu lanuginem in loco humido ſitã. Animi imperio. ſiquidẽ regimẽ i nobis fuerit rite diſpoſitũ animꝰ imperet corpi ⁊ ratio appetitui. Vtimur qꝛ ad aliavt potẽ ad gloriã pparandã. Unde vtimur rebus ad vtilitatẽ alterius rei. Fruimur aũt ad voluptatẽ ipſam quã ex fruitiõe capimus vnde argute dicit vita qua fruimur breuis eſt. Nã iucunda vita ex qua voluptatẽ capere poſſimus admodum breuis. Hõ enĩ breui viuẽs tpe repletur multis miſeriis. Memoriã noſtri. nõ noſtrã dixit: qꝛ paſſiue accepit nõ q̃ aliorũ memores ſimus: ſed alii noſtri. vnde genitiui mei tui ſui noſtri ⁊ veſtri dũtaxat paſſiue capiuntur. Efficere q̃ maxime lõgam dulcius ſonat q̃ longiſſimã priuſq̃ incipias cõſulto ⁊c. Due ſunt pueris adnotãde regule. Pria ẽ. Pulcre vbi ad generalitatẽ trãſit ſermo ad ſcdãs pſonas etiã ſingularẽ aut ad verbũ impſonale trãſfert oratio: vt hic priuſq̃ incipias p eo eõ eſt quiuis incipiat. ⁊ enei. iiii. Mi gratuscernas pro eo qꝺ eſt quilibet cernat. Ad impſonale: vt in Buc. Uſq; adeo turbatur agris Secũda. Participia ab impersonalibꝰ deducta pulcre cũ v̄bis accuſatiuũ vel ablatiuũ regentibus cõſtruũtur: vt hic opus eſt cõſulto: ⁊ facto id eſt vt cõſulas ⁊ facias: aut vt cõſultatio fiat Et ita factus oportuit: id eſt ita fieri aut factum eſt. Valla ſentit in preſenti infinitiui dulcius ſonare actiuam vocem in preterito paſſiuam vt dicere velim ⁊ dictum volui. Sed diu paulatim vt dixi ad inſtitutum accedit diu aduerbium eſt ſignificãs durationem temporis quod ſi dixiſſet diuturnum addendum fuiſſet magnumq;: ſicut diu multumq; queſitus eſt magis procederet. Conſtitit ergo vtroq; procedere. Cum iaʒ alii nam legunt: ſi quum legitur temporale eſt pars ingenium figurata prolepſis. Apud Iuſtinum legitur Ninum in principio primum regum aſſiriorũ fuiſſe. Etiam tum ſcilicet cum primum regnare inciperent: ſed pauci leguntur reges niſi bragmanes aut remotiores propoſuerimus qui ſine cupiditate vixerũt. Ordo eſt. Sed omnis: id eſt tota: vis id eſt virtꝰ potẽtia noſtra id eſt humana eſt ſita id eſt poſita ⁊ conſtituta in animo ⁊ corpore. ex illis enim conſtamꝰ. ⁊ ſupple nos vtimur magis imperio ſcilicet actiuo animi quo animus imperat corpori q̃ ſupple econuerſo ⁊ vtimur magis ſeruitio: id eſt adminiculo ⁊ famulatu corporis ſupple q̃ ediuerſo. Alterum ſcilicet imperium animi. eſt nobis commune cum diis in quibus animus totus dominatur cum deus ſit animus: aut ſm illos dominatur corpori. ſumꝰ enim rationales nos vt dii ⁊c. Unde ſub corpore deos poſuerunt ac ita corporeos. Quo id eſt quocirca aut quãto rectius videtur mihi eſſe querere gloriam opibus: id eſt virtute et potẽtia ſeu facultate ingenii: id eſt rationis ingenite q̃ virũ ſcilicet corporis. Et quoniã ipſa vita qua fruimur: id eſt qua voluptatem capimus eſt breuis repete videtur eſſe rectius efficere memoriã noſtri id eſt que de noſtris fit q̃ maxime: id eſt vehementer longam. Unde illud Maronis. Breue et irreuocabile tempus Omnibꝰ eſt vite: ſed vitam extendere factis Hoc virtutis opus. Nam gloria: id eſt iucunda extollentia diuitiaruʒ: ⁊ forme id eſt formoſitas: id eſt que ex diuitiis ⁊ forma nobis adnaſcitur eſt flura id eſt cito affluens vt factis rebus aut aduerſa. valetudine ⁊ fragilis: id eſt cito frangibilis ſed ſupple virtus que in animo eſt ſita habet. ſcilꝫ in re et in memoria: clara et eterna: quia ſubiectum eternum habet. Claram apud Flaccum in carminibus habemus ſententiam. Sed magnum certamen: id eſt controuerſia aut contentio fuit diu. id eſt per longuʒ tempus inter mortales. id eſt homines nam mortale nobis additum ſeparat nos a diis. vnde forte vt mortſ ſimus memores ſepe pro hominibus dicitur mortales. vt Eneidos. ii. Tempus erat quo prima quies mortalibus egris. Incipit: ne pro an res militaris id eſt gloria ⁊ res ex militia ⁊ bello orta procederet. id ẽ icrementum ⁊ proceſſum caperet magis vi id eſt potentia corporis an virtute animi. Nam quaſi dicat certũ eſt vtrũq; conducere quia. ⁊ id eſt ſimul priuſq̃ incipias. id eſt quis incipere debeat opꝰ eſt cõſulto id eſt vt cõſulas aut cõſilium capias: ⁊ id eſt ſimul: vbi id eſt poſtq̃ conſulueris. id eſt conſilium ceperis opꝰ eſt facto mature. id eſt ſuo tempore neq; ſegniter neq; precipitãter. Ita vtrũq; id eſt vis corporis ⁊ virtus animi indigens per ſe id eſt ſeorſum acceptum eget ad conſumationem glorie in re militari alterum inq̃ eget auxilio alterius vt corpus auxilio animi: et animus auxilio corporis. Igitur continuatiua eſt hic particula aut illatiua: quia diuerſe ſunt vires in homine reges (quum id eſt quando id nomen ſcꝫ regum fuit in terris nomen imperii. id imperantium) diuerſi exercebant. pars id eſt partim aut alii ſupple exercebant ingeniuʒ id eſt virtutem animi: alii corpus id eſt vires corporis vita hominum agitabatur etiam tum id eſt in principio regnorum aut in primo ſeculo ſine cupiditate ⁊ ita ſine vitio. Unde aurea ſecula feruntur ſub ſaturno fuiſſe. Cuiq; ſua

imperio corporis ſeruitio magis vtimur. Alterum nobis cum diis: ſed alterum cum beluis commune eſt: Quo mihi rectius eſſe videtur ingenii q̃ virium opibus gloriam querere. Et quoniam vita ipſa qua fruimur breuis eſt: memoriam noſtri q̃ maxime longã efficere. Nam diuitiarũ & forme gloria fluxa atq; fragilis eſt. Virtꝰ clara æternaq; habetur. Sed diu magnũ inter mortales certamẽ fuit vi ne corporis an virtute animi res militaris magis procederet. Nã priuſq̃ incipias cõſulto & vbi cõſulueris mature opus eſt facto. Itaq; vtrumq; per ſe indigens alterum alterius auxilio eget. ¶Igitur in initio reges (cum iam in terris nomẽ īperii id primũ fuit) diuerſi ps ingeniũ alii corpꝰ exercebãt. Etiã tũ vita hoim ſine cupiditate agitabãt

Calido pede ſub tili via.

Vis.

Situs.

Lanugo a lane ſili tudie hic lanuginoſus plenꝰ lanugine

Uti.

Frui.

Regule grãmatice vide ſupra quito decimo p̃cepto.

Diu.

Ordo.

Mature pſto ſedule.

id eſt ſiue diuitie ſeu poſſeſſionis placebant ſatis. Qui aūt et vt dixi illi reges fuerint nō conſtat niſi ſaturnuz dicamus qui ab Joue expulſus fingitur. Sed regū egypti quidā animū exercuerūt: vt trimegiſtus ꝛ Ptolomeus. Quidā potius corpus: vt bellicoſi ſic apō romanos Romulus arma numa aim coluit. Vñ illud in faſtis: ſcȝ arma magis ꝙ ſydera romule noras. Sed de primis loquit poſtea xo. Exēplis inducit quantū ingenium rebus bellicis cōferat Cyrus: vt Herodotus lib. j. recitat ex Mādane aſtagis regis medorū filia: ꝛ ex Cābiſe poſtmodum rege perſarum natus ab auo propter viſum (viderat enim ex genitalibus filie vitem naſci que omnē occuparet aſiam. Jd autē protēdebat ſobolē filie vniuerſe dominaturā aſie) iuſſus per harpagū feris exponi a Mitridate paſtore inuētus: ꝛ Cyno ei⁹ vxore enutritus (quoniaȝ autē Cynos grece canem ſignificat fictioni locuȝ dedit vt a cane educatus haberet) inter pueros primum regnū occupaſt. poſtea ab Aſtiage cognitus iterumq; interfici iuſſus ab harpago ſeruatur: ꝛ tandem ad parētes miſſus fatale occupauit imperium capto auo: ſed tādē apud maſſagetas truculenter occiditur. Cyrus aūt dictus eſt ꝙ kyrios dominus ſit. Jn aſia cyrus. Unde herodotus hinc autem exequetur oratio cyrum qui creſi euertit imperiū quiſnam fuit ac perſas qui aſiā ſubegerūt Lacedemonij in laconia diu rerū potiti ſunt dicíq; poſſunt ſapientes populi qui lacedemoniam ſeu lacedemonis vrbem (. Nam et lacedemon dicitur que eadem ſparta vocatur) ſine muris ſola virtute ꝛ virilium animorum robore animi licurgi legibus munitam incoluerūt: in qua preſentibus erat ſenibus honor ꝛ minimus ignauie locus. Nullaq; diu auaritie lues: qua recepta tandem deuicti ſunt. Athenienſium in attica res geſte a thucidide latiſſime deſcribuntur. Regula puerorum eſt venuſte clauditur oratio prolixiuſcula multis infinitiuis in e ad finitum vnū ſpectantibus: vt huic verbo cepere adduntur ſubigere habere putare. Ordo eſt. Uero pro ſed: poſteaꝙ Cyrus rex perſarum in aſia et lacedemonij. id eſt lacones illi ſpartani et Athenīēſes populi in atticē prouincia cepere: id eſt ceperunt in grecia regione illa europe ſubigere: id eſt ſub imperio ſuo agere et ſubdere vrbes atq; natiōes: id eſt diuerſos habitatores vrbium ibidem natos (nam ſepe verbalia in io ſignificant rem ipſam: vt poſſeſſio rem poſſeſſaȝ: ſatio rē ſatā: natio rē natā:) ꝛ ſupple cepere habere libidineȝ. i. iniquā voluntatē ꝛ appetitionem dominandi cauſam belli: id eſt pro cauſa belli gerendi. Unde regna a quibus nihil offenſi erant inuaſere: vt dominarentur: et cepere putare: id eſt exiſtimare maximam gloriam ſupple eſſe in maximo imperio (quod. C. Julio perſarum moleſte fert in officio Cicero) tum: id eſt tunc demum id eſt tandem compertum eſt: id eſt inuentum et exploratum: periculo: id eſt experientia: vt in andria Terentij. Qui ſcis ergo iſtuc niſi periculum feceris. Et in eunucho. Fac periculum in literis atq; negotijs: id eſt occupationibus in rebus gerēdis: ingenium. id eſt acrimoniam animi ꝛ rationis ingenitam poſſe: id eſt valere plurimum in bello ſupple gerendo. Unde naſcitur vtilitas rei donec vſuuenerit. Quod ſi regnū argute cenſet virtutem ꝛ induſtriam regum ꝛ imperatorum multo maiorem eſſe in bello ꝛ aduerſitate ꝙ in pace ꝛ proſperitate que ſententia antiquiſſima eſt ꝛ latiſſime patet. nam Heſiodus ꝛ eū ſecutus maro atteſtantur: iō iouē amouiſſe delicias ſeculi aurei ne luxu ꝛ inertia torperēt mortales verba vergi. j. ſunt geor. pr̄ ipſe colēdi haud facilem eſſe viam voluit primūq; per artē Mouit agros: curis acuēs mortalia corda Nec torpe graui paſſus ſua regna veterno ante iouē nulli ſubigebāt arua coloni ꝛc. Hinc catonē aiūt cēſuiſſe chartaginē nō delēdā: vt eſſet vñ iuuētus romana teneretur in militia: quocirca legimus apud Juuenalē. Preſtabat caſtas humilis fortuna latinas. Quondam nec vitijs contingi parum ſinebant. Tecta labor ſummiq; breues ꝛ vellere tuſco vexate dureq; manus ac proximus vrbi Annibal: et ſtātes collina in turre mariti. Nunc patimur longe pacis mala: ſenior armis Luxuria incubuit: victumq; vleiſcitur orbem. vide reliqua ſatyra. vj. huic autē rei troes ſatis exēplo fuere qui decemnali bello capi non potuere ꝛ vnius noctis delicijs capti ſunt. Naȝ imperiū. Etiam grauis ſententia que a multis citari ſolet. artes autem quibus imperium paritur ſunt virtutes vt. prudētia cōſilium attentio. Temperantia: continentia: abſtinentia: parſimonia. Fortitudo labor vigilia: induſtria: iuſticia: fides: libertas religio ſeu timor domini quia domini eſt terra et plenitudo eius. Author autem innuit laborem qui fortitudinem ſignat continentiam que temperantiam repreſentat et equitatem que iuſtitiaȝ refert genitrices imperij. Fortuna ſimul cetera. egregium dictū ex ſtoica diſciplina quoq; vult ſapientiā fortune dominari. Unde ſatyricus Nullum numen habes ſi ſit prudentia: ſed te Nos facimus fortuna deam. Aliter tamen ſtatim dicturus eſt: ſed profecto fortuna in omni re dominatur. Optimo quoq; elegās ſermo: quia quiſq; ſuperlatiuo iungitur. eſt em̄ hic ablatiui caſus quoq; a nominatiuo quiſq;. Que homies arāt Argute perſtringit hominuȝ ordines. Aut enim in terra ſunt aut in mari aut in aere. Terra autē aratur mare nauigatur aer edificia ſuſcipit. Dediti. i. penitus dati tanꝙ hoſti cui ſeruiendū ſit: nā a quo quis vincitur ei⁹ ſeruus eſt. qui facit peccatū ſeruus eſt peccati. ſicut peregrinantes: qui veluti in republi. aliena conſtituti nihil agunt memoria dignum. Tranſierunt: ſunt qui hic quoq; legant tranſigerunt: ſed vt dixi aptius dicitur tranſierūt peregrinorū em̄ eſt tranſire nō tranſigere. Nā a peragrādo peregrin⁹ ď: Corp⁹ voluptati. i. ad voluptatem. vnde puerorum regula eſt abſtracta per que ſignificatur modus adquirēdi venuſte ponūtur in dtō ita vt verbū duos datiuos regat: vt ſuȝ tibi voluptati poti⁹ ꝙ per emphaſim ſum tibi voluptas Juxta. id eſt in confinio cū parum ſit diſcriminis ſeu diſtātie. quia de vtraq; ſiletur. Cū em̄ nihil egregiuȝ fecerit in glorius eſt viuēs ꝛ moriēs: flaccus tñ in ep̄lis laudās otiū epicuricū dixit. Nec vixit male ꝙ viuens moriensq; fefellit. i. latuit. Nō tñ potuit dicere bene vixiſſe. Aliud alij diuerſis diuerſum. vnde eſt illud propertianum. Nature ſequitur ſemina quiſq; ſue. Pulcrum eſt benefacere vna eſt dictio: ſed bū dicere valla duas vult qō hic verū eſt necq; tacuiſſet ſi cōmētarios eos qui ipſi aſcribūtur feciſſet. Haud abſurdū per liptoten dicā valde dignū auditu; nā abſurdū dicim⁹ abs quo tāꝙ indigno qō audiat auertimus aures: vt ſurdi aut qō cū in

Sua cuiq; ſatis placebant. Poſtea vero ꝙ in Aſia Cyrus: in grecia Lacedemonij et Athenīēſes cœpere vrbes atq; nationes ſubigere: libidinem dominandi cauſam belli habere: maximam gloriam in maximo imperio putare Tum demum periculo atq; negotiis compertum eſt in bello plurimum ingenium poſſe.

Qui res al exercuerūt. ꝙ corpus. Cyrus.

Lacedemonij. Sparta ſola virtute mūita muris carens. Flavenu ſtatio. Natio. Periculiſ reialicui⁹ facere experientiā Regū virtus bellis eſt clarior ꝙ pace eſaias ve ratio dat itellectuȝ auditui. Securitas ꝙ dāna iſerat. Uirtutes īperij genitricea. Quiſq;. trāſierūt Peregrinus. Regula iſtā vide ꝑcepto. xvj Orij epicurici la⁹

uiti audiam⁹ nos obtũdẽdo ſurdaſtros facit. Uel pace. i. etiã in pace. Multi laudantiſſimo eadẽ lauro clari poete: ⁊ clari imperatores inſigniri ꝯſueuerũt. verũ de hiſtoriographo q̃ loquit̃ q̃ haud q̃q̃ parẽ gloriã me ret̃. Leges autẽ ſequit̃ nõ ſequat̃: quia etſi tametſi ⁊ q̃q̃ indicatiuo gaudẽt. In primis arduũ: nõ dicit arduiſ ſimũ: q: in vſu nõ eſt. Ideo ait arduũ eſt negotium: q: debite ſcribens hiſtoriã debet facta dictis exequare. i. ita magnifice eloqui. vt magnifice geſta ſunt: ⁊ ſi vitia ſectatur: putatur inuidia motus: ſin virtutes laudãs maiores q̃ lector i ſe agnoſcit plerũq; le ctor i ſe cognoſcit: plerũq; mendacij ar guit: vt i cõtextu autoris patet: qui hoc ordine aperitur. Quod ſi (continuatiua eſt particula. q. d. ſi ponatur q) virt⁹ anim. i. prudentia ⁊ fortitudo regũ atq; imperatorũ que a regib⁹ olim in expeditionem vt exercitui imperent mittebantur. Uñ maior fuit regalis dignitas donec ceſar perpetu⁹ dictator etiaz perpetuũ imperiũ ad ſummã dignitatẽ ſecũ euexit: valeret ita in pace. i. tẽpore pacis ita exerceret̃ in iuſtitia ⁊ equitate ſeruãda: ⁊ in repu. augẽda: vt in bello. i. vt apparuit in bello gerẽdo ſtrẽnue ⁊ fortiter: res humane. i. ſtatus ⁊ conditiões hominũ haberẽt ſeſe equabili⁹. i. ad maiorẽ equitatẽ ſup. q̃ ſe nũc hñt: ⁊ cõſtãtius. i. ad maiorẽ cõſtãtiã minuſq; mutarent̃ q̃ nũc neq; cerneres. i. ⁊ nemo cerneret: aliõ. i. rẽ aliã aut imperiũ aliõ ferri. i. trãſferri: alio. i. ad aliũ locũ ⁊ populũ: neq; cerneres: hoc eſt nec quiſ q̃ cerneret: oĩa mutari ac ꝯmiſceri. i. cõfundi vt diuina humanis: ſumma imis vt fit in trãſlationibus imperiorũ (fatetur ergo qđ in geor. ex ſe dicit maro romana iperia mutari perituraq; regna: lʒ mẽdax iuppiter apđ eũdẽ Eneiđ. pri° dicat. His ego nec metas rerũ nec tẽpora pono. Imperiũ ſine fine dedi) Nam imperiũ retinetur. i. ſeruatur facile his artibus quibus eſt partũ. i. laborioſe adquiſitũ initio. difficilius enĩ eſt parere q̃ cõſeruare quocirca Cicero in principio orationum ſuarũ docet dedecori eſſe romanis ſi nõ conſeruẽt quod patres pepererant imperium. Non minor eſt virtus q̃ querere parta tueri: niſi q in pariendo feruéſcit animus: in cõſeruando labaſcit: ſemperq; procliuiores ſumus ad noua parienda q̃ ad vetera conſeruanda: ideoq; plura faciuntur monaſteriorũ fundamenta q̃ conſeruentur facta atq; extructa: ſed ad rem. Uerũ. i. ſed: vbi. i. quo tẽpore poſtq̃: deſidia id eſt ſegnities pigrities ⁊ accidia inuaſit ſup. imperiũ romanũ pro labore: loco laboris qui prius inerat: ⁊ libido id eſt lubrica voluntas inuaſit pro continentia id eſt vbi prius erat continẽtia id eſt caſtitas animi ⁊ corporis continens animũ ⁊ corpus ne progrediant̃ ad illicita: ⁊ ſuperbia. i. faſtus minores contemnens inuaſit pro equabilitate id eſt iure equabili: quo pari virtute prediti pari honore eſtimabantur: aut dicamus ſimul vbi inuaſere deſidia pro labore libido: pro cõtinẽtia: atq; ſuperbia pro equabilitate fortuna id eſt fortuita proſperitas rerũ mutatur ſimul cũ moribus: quia prauos mores fere ſequitur. infortuniũ. Et ita imperiũ trãſfertur ſemper ab optimo q̃. i. a quolibet meliore ad minus bonũ. i. ad deteriorẽ: ita arguti ſimus pomponius legit. nã qui cõtra legũt ad optimũ quęq; a minus bono nõ abſurde quidẽ illi ſentiũt: ſʒ minus cõcinne ad ſtylũ authoris. Nã ſi legatur ad optimũ ſenſum fit negligẽtiũ ⁊ deſidioſorũ imperiuʒ ad meliorẽ transferri: quod quidẽ veroſimile eſt: verũ author vult deducere imperatores in annos deteriores effectos: vt ab optimis illis qui forte ſua contẽti erant deuentũ ſit ad ſecordes aut libidinoſos. Omnia que omnes ſcilicet homines arant. i. arando adquirũt: que nauigant: id eſt nauigãdo accumulãt. que edificãt: id eſt edificãdo poſſident. parẽt: id eſt obediunt: ⁊ ſubſeruiunt virtuti. Sed multi mortales. i. homines: dediti: id eſt penitus addicti ventri. i. gule ⁊ crapule atq; ſomno. i. torpori ⁊ inertie: exiſtentes indocti et inculti tranſierunt vitam ſicut peregrinãtes. i. ignoti ⁊ vbiq; externi: quibus profecto. i. reuera: quaſi dicat ita certe vt proficiſci faciat: corpus eſt voluptati. i. ad voluptatẽ ⁊ delicias ⁊ anima eſt oneri. i. ad grauamen ⁊ moleſtiam contra naturam: id eſt naturalem ordinationem que vult vt inferiora ſuperioribus pareãt: anime autẽ celeſtis habetur origo corporis. i. terrena: ego eſtimo id eſt appretior ⁊ valere cenſeo: vitam ⁊ mortem eorum: ſcilicet qui ita viuunt: iuxta id eſt pariformiter ſine diſcrimine: quoniam ſiletur de vtraq;: non tamẽ quia ſiletur: ſed quod nihil memoratu dignuʒ effecerint. Uerum enimuero (que[l] cõtinuata eſt particula) id eſt ſed certiſſime demum: id eſt precipue aut vt vno verbo dicam quod valoris videtur mihi viuere: id eſt exercere actionem vitalem: ⁊ frui anima id eſt habere virtutem anime in delicijs in intentus id eſt firmiter occupatus aliquo negotio: vel ſubauditur in aliquo pro alicui dixit: vel quod potiſſimum credã more antiquorum dixit qui coniunctis prepoſitionibus quibus nunc ſepe datiuum damus ſuum caſum dabant vt herent infixi pectore vultus eneidos quarto vbi nunc dicerent infixi pectori. quocirca Cicero diſcrimen vitans prepoſitionem repetit: ac ſi dicat inherent in pectore vultus: quo more hic legi poſſet intentus in aliquo negotio: id eſt exercitio et occupatiõe publica preſertim cũ in otio ſint qui in magiſtratu nõ ſunt: que

Is ſolus viuere eſt mãdus q̃ preclarus aliqđ agit

Quod ſi regum atq; imperatorũ animi virtus in pace ita in bello valeret: æquabilius atq; cõſtantius ſeſe res humanæ haberẽt. Neq; aliud alio ferri: neq; mutari ac miſceri oĩa cerneres. Nã imperiũ facile his artibus retinetur quib⁹ in initio partũ eſt. Verũ vbi pro labore deſidia: ꝑ cõtinentia & equitate libido atq; ſuperbia inuaſere: fortuna ſimul immutatur cũ morib⁹ Itaq; imperiũ ſemper ab optimo quoq; ad minus bonum trãſfertur. Quæ homines arant: nauigant: ædificant: virtuti omnia parent. Sed multi mortales dediti ventri atq; ſomno: indocti: inculti: vitã ſicuti peregrinãtes tranſierunt. Quibus profecto cõtra naturam corpus voluptati: anima oneri fuit: quorũ ego vitam: mortẽq; iuxta æſtimo: qm̃ de vtraq; ſiletur. Verũ enimuero is demum viuere atq; frui anima videtur: qui aliquo negotio intentus præclari facinoris:

Pđs prin cipia rerũ tori⁹ dimi diũ occu pare vidẽ tur. Uide ſes piger itare ſeſa reſipiſco qui ſedu litatem a deſidtare dir. Nã re in cõpoſi tione fre quẽtius ꝟbũ f cõ trariũ du cit acceptionẽ vt ſedormit: i. euigila.

Intẽtus aliquo. Regula.

rit.i.affectat aut adquirit:ſed melius querit:q2 olim eſt q̄rere idq; virtutis:paucorū eſt adquirere quod for-
tune eſt querit inquam famam facinoris.i.facti preclari id eſt pre ceteris clari et illuſtris:vbi notabitur faci
nus cōmune eſſe vocabulum tam boni q̄ mali dicitur enim a faciendo:aut artis bone:quia etiā male ſunt
vt venefice et leues vt ludicre. Itaq; omnes homines qui ꝛc.vt in prepoſitione quā apte hic repetere poſſe
mus. Sed natura oſtendit in magna copia rerū inter plurimas res preclare gerēdas alij.i.diuerſis homini
bus.aliud iter.i.diuerſum medium ꝛ mo
dum ꝑueniendi ad honorem. vnde be-
nefacere reipu.i. bene mereri de repu.
eſt pulcrum:etiā.i.inſuper benedicere
ſup.in repub.aut de repub.aut coꝝ ma
giſtratibus eſt haud.i.nō abſurdū.i.nō
indignum quod audiatur.immo p̄clarū
ꝛ auditu digniſſimū. Licet eſſi vel.i.etiā
pace.i.tpe pacis:aut reb⁹ gerēdis in pa
ce vl' bello.i.tpe belli aut reb⁹ gerendis
in eo:fieri.i.euadere et effici claꝝ:mlti
laudātur:ꝛ.i.ſimul qui fecere.ſ. p̄clarū
facinus ꝛ qui ſcripſere facta aliorū. At.i.
ſed tametſi haud quāq̄.i. nequaq̄ par
i.equalis:gloria ſequit̄.i. ꝓſequit̄ ſcri-
ptores ꝛ auctores ſcꝫ p̄clari facinoris:q2
multo preſtātior eſt auctor:tamen vide
tur quidem.i.certe mihi quicquid alijs
videatur eē ſup.arduū ſcribere:ſubau-
di decenter res geſtas. Primū.i.ob hāc
primā cauſā ꝙ i ſcribēda hiſtoria facta
ſunt exequēda.i.equiparāda:dict̄.i.ver
bis ipſis.ꝛ ita dictis erit ſeptimi nō dati
ui caſus:ſicut i bucco. Nec calamis ſolū
equiparas:ſed voce magiſtrū. Nā ſi ſen
ſus ſit exequēda.i.equali dignitate enū
tiāda verbis.i.vt ſunt verba:videret̄ cō
tra dicēdū:verba exequenda eſſe factis
Dehinc.i. ſecūdo loco vel ob ſecundam
cauſā:q2 pleriq;.i. plurimū putāt ea de
licta que tu reprehēderis i aliquo famo
ſo aut etiā aliquo illuſtri eſſe dicta.i.ex
cogitata ꝛ ſcripta a te maleuolētia ꝛ inui
dia.i.per maleuolentiam ꝛ inuidiā. Et
vbi.i.quādo vel quo loco tu memores.i.
mētionē facias de magna.i.incōparabili virtute atq; gloria bonorū quiſq; accepit equo aīo.i.ſine refragatio
ne audit ea que putat ſibi facilia factu.i.vt fiāt a ſe.i.que ipſe faciliter facere queat ducit.i.eſtimat ſupra ea q̄
ſ.ſibi facilia putat.i.ea q̄ ſupra vires ſuas audit pro falſis.i.tanq̄ falſa veluti ficta.i. excogitata a te ſcriptore
Sed ego adoleſcentulus. Bono (vt dixi) pede ꝑuenit ad ſtudiū ſuū.nā cū omni homini id cōnitendū ſit quo
ſe aliquādo vixiſſe teſtetur:cōgrue infert quo ſtudio ipſe vitā ſtuduerit trāſigere dicēs ꝙ p̄mū poſt literarū
ſtudia reipub.operā dabat cui benefacere pulcrū iā duxerat. Deinde q2 eius rectores fere corruptos inue-
nerat et multis vitijs irretitos ne coꝝ ſimilis euaderet conſultius duxit ab eorū conſortio diuerti.nō tamē
ad vitā inertē aut ruſticanā.ſed ad literarum ſtudia ꝛ potiſſimum ad res romanas carptim deſcribendas.
Unde catilinarium bellum auſpicaturus de ipſius catiline moribus pauca duxit prius explananda. Adule
ſcētulus admodum adoleſcens.q.d.in principio adoleſcentie.xiiij.anno :ſumpta iam virili toga qua aut ad
rempub.ad militiam aut ad opificium aliquod ſeſe applicabāt:antea vero bonis literis inſudabant. Dela-
tus:quaſi de ſua in non ſuam prouinciam lat⁹. Unde illud. Deferor hoſpes:animus inſolens.i.inſuetus. In
ſolens autem dicitur is qui facit preter ſolitum:vt in eunucho. Quid tu athenas inſolens.capiturq; hic i bo
num inſolēs malaꝝ artium:verū q2 in bona ciuitate ſolent hoīes honeſte ꝛ modeſte viuere:qui ſec⁹ faciūt
inſolentes dicuntur. Aſperno.fit prime cōſperno ſi tertie coniugationis. Imbecilla ꝛ imbecillis dicitur. Ab
reliquis venuſte ꝓponitur ab incipientibus ab l r i conſonāte:ꝛ interdū n ꝛ s fere a vocali inchoatis:vt ab le
ge:ab rege:ab ioue:ab domo:ab negotio:ab illo. Abs incipiētib⁹ a q ꝛ t abs quouis hoīe:abs quolibet: abs
te:abs tribuno. A ceteris conſonantibus. Cupido dum cupiditas feminini eſt generis:dum deus amoris ma-
ſculini. Otium d2 ceſſatio a negotio publico. Unde ſtudiū literarū ocium dictū eſt:quod Maro in compara
tione rei militaris in laudē impatoꝝ ignobile dixit ad finem geor. Ignobilis oci. Unde Scipio aphricanus
maior dicere ſolitus erat nunq̄ ſe minus ocioſum eſſe q̄ cum otioſus vt recitat ex auctoritate Cato. Cice.in
prefatione tertij officij. Is ergo dicitur vno modo ocioſus qui penitus ceſſat.alio modo qui munere publi-
co non eſt:licet in re priuata multum laboret. Ambitio cupiditas honoris:et magiſtratus.vt ſub ordine pa-
tebit qui talis eſt. Sed ego adoleſcentulus id eſt adhuc admodum adoleſcens delatus ſum id eſt traduct⁹
initio id eſt ſtatim a principio adoleſcentie ſumpta virili toga:ſicut pleriq; id eſt plurimi mortaliū id eſt alio
rum hominū ſupple delati ſunt a ſtudio:ſcꝫ literarum ac liberalium artium ad rempu.id eſt ad reipu.admi
niſtrationem:ꝛ multa aduerſa.i.contraria preſertim bonis moribus ꝛ integre vite fuere ibi.i.in repu.ſeu in
adminiſtrationibus eius.nam audacia.i.temeraria vltra vires conatio vigebat ſup.ꝓ pudore.i. ꝓ verecun
dia illa qua veremur attentare quod turpe ſit an viribus noſtris impar ꝛ largitio.i. ꝓfuſio reꝝ ſuarū captā
di honoris gratia (vnde largitio fere dicit̄ captioſa vbi per ambitum largimur) largitas liberalis ſup.vige-

aut artis bonæ famam quærit. Sed in magna copia re
rum aliud alii natura iter oſtendit. Pulcrum eſt bene
Facere reipublicæ. Etiam bene dicere haud abſurdū
eſt vel pace vel bello clarum fieri licet: & qui fecere:
& qui facta aliorum ſcripſere: multi laudantur. At
mihi quidē tametſi haud q̄q̄ par gloria ſequitur ſcri-
ptorem & auctorem. tamen imprimis arduum vide-
tur res geſtas ſcribere. Primum ꝙ facta dictis exe-
quenda ſunt. Dehinc quia pleriq; quæ delicta re-
prehenderis maleuolentia & inuidia dicta putant.
Vbi de magna virtute atq; gloria bonorum memo-
res quæ ſibi quiſq; facilia factu putat equo animo
accepit. Supra ea veluti ficta pro falſis ducit. Sed
ego adoleſcentulus initio ſicuti pleriq; mortales a
ſtudio ad rempublicam delatus ſum: ibiq; multa ad-
uerſa fuere: Nam pro pudore: pro abſtinentia tamen

Querere eſt virtutis adquirere fortune: illud olim ē id paucorum.
Facinus.
Dictis ex
Vult Tubero prio hyſt. ſcr. Tulliū re gē po. ro. claſſes inſtituentē pueros eſtimaſſe q̄ miores cēntſeptē deci ānis alios milites ſcripſiſſe hos q̄ iuniores appellaſſe. B au lus gel. x. noc. atti. c. xxix.
Inſolens
Ab in ꝓpoſitione.
Cupido.
Otium.
Ordo
Pudor
Largitio
Prodigalitas oīa ꝓfundit. largitio ꝑ'a. iſtare nacior et faſtuoſior ſed illa ignauior.

bat.i.ſ orebat ꝛ erat in vigore pro abſtinentia.ſcʒ honorū ꝛ magiſtratuum quib⁹ indigni erant vbi eum pu‑ſci romani ſolebant abſtinere a gradu altiore ꝙ digni videbantur: nunc per largitionem oīa inuadebant ꝛ auaritia vigebat pro virtute.i.ꝑ fortitudine animi qua pecuniam deſpicimus ꝛ oia que nobis idigna ſunt aut pro virtute liberalitatis ꝛ iuſtitie qua boni viri ꝛ virtute prediti dicimur. Poſſumus cum textu cōiūctis dicere.nam audacia larg.aua.vigebant pro pudore ꝛc.ſed reddēda ſunt ſingula ſingulis. Que ſcilicet vitia tametſi id eſt ꝙꝙ anim⁹ ſubaudi cuiuſ libet bene inſtituti inſolēs: id eſt iſuet⁹ malarum artium: quia liberaliter inſtitutus et bonis artibus imbutus (vnde patet ꝙ vtile ſit a teneris vnguiculis virtuti aſſueſcere. Quia prima queꝙ tenaciſſime inherent. Uñ eſt illud Flacci in epiſtolis. Quo ſemel eſt imbuta receno ſeruabit odorem Teſta diu. Et apud Juuenalē ſatyra decimaquarta. Tota ſanit mihi turpe faciendum ante pueros paternorū morū maxime ſequaces. Dicit enim. Sic natura iubet.velocius et citius nos Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica: magnis Cum ſubeāt animos auctoribus. Jtēʒ abſtineas igitur damnis huiuſce: etenim vel vna potens ratio eſt ne crimina noſtra ſequantur. Et nobis genitū quoniaʒ dociles imitādis. Turpib⁹ ꝛ prauis omnes ſum⁹ ꝛc.) aſpernabatur id eſt deſpiciebat ꝛ cōtennebat.tamen etas imbecilla id eſt fragilis et rerum imprudens tenebatur inter tanta vitia. i. cum conuerſaretur inter tot vitioſos: corrupta id eſt fracta ꝛ violata: ambitiōe id eſt cupiditate honorū ꝛ magiſtratuum. At id eſt ſed: cuʒ id eſt ꝙuis ego diſſentirem ab reliquis moribus malis id eſt vitioſis: nihilominus.i. non minus tamen eadem cupido id eſt auiditas honoris que vexabat.i.vehemēter impellebat ꝛ torquebat: ceteros ſcʒ adoleſcētes: fama id eſt amore fame adquirēde: atꝙ inuidia.i.inuida emulatione ꝙ alter preſtantior haberetur: vexabat ſup.me. Jgitur.vbi.i.poſtꝙ animus ſup.meus ſatiatus ꝛ non amplius tali cupiditate vexat⁹: requieuit ex multis miſerijs ꝛ periculis. i. poſt mītas miſerias ꝛ pericula quas ꝛ ꝗ honoris ꝛ fame gratia obiueram. ꝛ vbi ſup.decreui id eſt cōſtitui firmiter reliquam etateʒ habendaʒ ſup.eſſe mihi procul a repu.

inter tanta vitia imbecilla ætas ambitione corrupta tenebatur: At me cum reliquis malis moribus diſſentirem nihilominus honoris cupido eadem quæ cæteros fama atꝙ inuidia vexabat. Igitur vbi anim⁹ multis miſeriis atꝙ periculis requieuit & mihi reliquam ætatem a republica procul habendam decreui non fuit conſilium ſecordia atꝙ deſidia bonum otium cōterere. Neꝙ vero agrum colendo. aut venando: ſeruilibus officiis intentum ætatem agere: Sed a quo incepto ſtudio me ambitio mala detinuerat: eodem regreſſus: ſtatui res geſtas populi romani carptim (vt quæꝙ memoria digna videbantur) perſcribere: eo magis ꝙ mihi a ſpe: metu partibus reipublice anim⁹ liber erat. Igitur de catilinæ coniuratione quam breuiſſime potero paucis abſoluam Nam id facinus imprimis ego memorabile exiſtimo ſceleris nouitate atꝙ periculi. De cuius hominis moribus pauca prius explananda ſunt ꝗ initium narrandi faciam.

i.ab adminiſtratione reipu.non fuit conſiliū.i.non viſuʒ eſt mihi cōſultū id eſt vtile ac honeſtum cōterere.i. cōſumere paulatim otiū bonū.i.gratū ꝛ quo bñ vti poſſeʒ ſecordia.i.ſeorſum a corde.i.vigilia ꝛ prudētia hoc eſt inertia ꝛ torpore atꝙ deſidia.i.nimia ſeſſione ꝛ pigritia. Neꝙ vero ſubaudi ꝯſiliū fuit me ſup. colēdo agrū ꝛ venādo.i.talia exercēdo itēꝝ officijs ſeruilib⁹.i.nō liberalib⁹ ꝗ mechanica vulgo dicūt agere etatē ſcʒ.reliquā ſʒ ego regreſſus eodē.i.ad idē ſtudiū īceptū a ꝗ ſtudio īcepto ambitio.i.cupido honoris ꝛ fame. mala.i. pernitioſa detinuerat id eſt diuerſum tenuerat: aut deſtinauerat id eſt longe deductum tenuerat. ſtatui perſcribere.i.vſꝙ ad finē deſcribere: carptim.i.particulatim decerpēdo quālibet particulam res geſtas populi romani: vt.i.ſʒ ꝙ queꝙ.i.ꝗlibet geſta videbātur digna memoria vt memorētur ſi legerent digne: tunc queꝙ ꝯgrueret cū antecedēte res geſtas. Sane pueris adnotāda eſt elegātia illi⁹ ſermonis. A quo incepto ſtudio me ꝛc.ꝑ hāc rāʒ. Quoties relatiuū cū ſuo determinabili ac ꝟbo ꝑcedit antecedēs: ita vt ab eodē regi videāt erūt eiuſdē caſus.vt ibi grāmatic⁹ diceret ego regreſſus ad idē ſtudiū īceptū a ꝗ ābitio ꝛc.dicit elegantior a ꝗ incepto. Jtē notabit peritior ꝗſꝙ vbi diuiſim cōſtruit nō ſemꝑ ſuplatiuū hēre.vt hic. Ut ꝗꝙ videbatur digna vbi valla diceret digniſſima ꝛ eo.i. tāto aut ob id magis ſup.id ſtatuitꝙ.i.qꝛ anim⁹ ſup.me⁹ erat mihi libera ſpe.ſ.cōmodi obtinēdi: ꝛ a metu.ſ.mali obuēturi: ꝛ partib⁹.i.diuiſionib⁹ ac ſeditionib⁹ reip. Paucis vt vbiꝙ multa dicit: nā omnis vias affectionū percurrit: aut enim nobis aut noſtris afficimur: nobis quia aut ſperamus aut metuim⁹ noſtris: qꝛ eos cōtra aduerſarios fouem⁹. Jgitur quia ita ſtatui ego abſoluam paucis.i. enodabo breuiter res geſtas: ꝙ id eſt ꝙtum potero veriſſime: quia veritas primo requirit in hiſtoria de cōiuratione catiline: ſ.ʒ in libertatē romanam occupādam. Nā ego exiſtimo: id eſt iudico id facinus.id eſt eā coniurationem: memorabile.id eſt dignum memoratione: imprimis: id eſt ꝑter cetera facta. nouitate: id eſt propter nouitatem ſceleris: quia in patriam peccare ſceleſtiſſimum eſt: atꝙ periculi quod omnib⁹ bonis iminebat de cuius hominis ſcilicet catiline moribus ſunt quedam explananda prius ꝗ faciam initium narrandi id eſt recitandi principalem hiſtoriam de coniuratione eius.quo dicto reddit lectores attentos.

ſʒ mediū liberalitas obtinuitꝙ cui quo vetē poteʒ ꝗtū ꝛ qualiter cōſpicit. Philoſophus anima eſt tāꝗ tabula raſa in principio ſue creatiōis.

Alias ſocordia. id eſt ignauia vñ ſocordes ab antiquis dicti agni ꝗ poſt kalēdas augusti conciperētur

Regla de ꝯſtantis.

Lucius Catilina. Quia facinus Catiline dixit imprimis memorabile proſequitur eius indolem & mores: vnde profectum eſt. Sane in principio notanda eſt pueris hec regula. Nomina & pronomina ſubſtantiua venuſte regunt ablatiuos importantes partem aut proprietatem idq; median‑te adiectiuo laudis vel vituperii: intercedente nonnunq; verbo ſubſtantiuo: ſed ſi propria fuerint nomina ſubaudiētur appellatiua: vt hic Luci⁹ Catilina fuit: ſubaudi vir nobili gñe. Idē fit in genitiuo vt in euāge. Modice fidei quare dubitaſti. Et p pnomē. vt apō Boe. Illa vultu placito ſubaudi exñs. Ordo igit̃ hic eſt Luci⁹ ſic pnolat⁹ q; pm⁹ et⁹ pnominis luci hoc ē oriēte luce fit nat⁹. Catilina qō illi⁹ viri ppriū ē nomē ſicut Catharina mulieris fuit ſup. vir (lȝ nō neceſſario exprimat̃) genere. i. pgenie nobili: qz patritia vtpote cornelia: vñ Cicero ppter ignobilitatē nouum hominē appellauit & q; edis alienas incoleret inquilinū vt author eſt Appianus de bellis ciuilibus lib. ii. Et fuit magna vi. i. habuit magnā vim ai & corpis: ſȝ fuit ingenio. i. idole. malo. i. malignoz et prauo. i. deprauato per malos mores: qz bella inteſtina. i. ciuilia que fiūt inter cōciues & qui ſunt in vna vrbe: vt inteſtina in vno ventre gerūtur autē bella etiā ſub mutua depredatiōe: vñ vt cruēta ſignificet addit cedes. i. occiſiōes. trucidationes: rapine. i. violēte rerum ablationes & diſcordie ciuiles. i. factiones & ſeditiones fuere huic. ſ. hoi: grata. i. accepta quaſi vtilia ab adoleſcentia. i. ab ea tēpeſtate qua primū exceſſit ephebis & factus eſt vt dicunt ſui iuris dū nō amplius etiā; metus magiſter phibebant & exercuit ibi. i. in illis nephādis facinorib⁹ iuuentutē. i. aut ſequētē illā etatē: que iuuētā dr aut veri⁹ multitudinē iuuenū romanorū vt nō fuerit cōtētus maleficio ſuo niſi multos alliceret in fraudē. Corpus ſupple fuit illi patiēs. i. tolerās inedie. i. abſtinentie ab eſca: ita vt nihil comedēdo diu durare potuerit: vñ pl⁹ eſt habere corpus patiens inedie q; famis: quia multa cōſuetudine induci pōt vt induret ita vt inedia famē grauē nō afferat: fames aūt ſemp moleſta eſt: & patiens

LVcius catilina nobili genere fuit: magna vi animi: et corporis: ſed ingenio malo prauoq;. Huic ab adoleſcentia bella inteſtina: cædes rapinæ diſcordia ciuilis grata fuere: ibiq; iuuentutem exercuit. Corpus patiēs inediæ algoris vigiliæ ſupra quam cuiq; credibile eſt. Animus audax ſubdolus varius cuiuſlibet rei, ſimulator: ac diſſimulator: alieni appetens ſui profuſus ardens in cupiditatibus ſatis eloquentiæ ſapientiæ parum vaſtus animus immoderata: incredibilia: nimis alta ſemper cupiebat. Hunc poſt dominationem Lucii Syl‑

algoris. i. gelidi frigoris ab algeo: ſicut inedia ab in qō hic priuat & edo es eſt componitur: & patiēs vigilie. i. vigilationis: ſupra. id eſt vltra q; credibile eſt cuiq;. i. alicui. Animus ſup. erat illi audax. id eſt temerari⁹ aſſidue oia audens ſubdolus. id eſt fraudulēter tectus ſub quō latebat dolus varius. i. mltiplex ita vt cognitu fuerit difficilius: ſimulator cuiuſlibȝ rei. i. potens ſimulare. i. ꝓ ſe ferre ac oſtare eē quālibȝ rē q̄ nō erat & diſſimulator cuiſlibȝ rei. i. potēs fingere quālibȝ rē nō eē q̄ tñ erat. vñ ſimulam⁹ ea q̄ nō ſūt eē. & diſſimulam⁹ ea q̄ ſunt nō eē: vñ vir ex natura leī⁹ ſimulat dū caſtigat irā: vir iracūd⁹ dū lenū cōuiuā agit diſſimulat irā. appetēs alieni. ſ. bōi & pfuſus q̄ſi pfuſor capit̃ eñi hic actiue: ſui. i. ppriī bōi. i. eñi plerūq; accidit: vt q̄ aliena rapiūt ſua diſpdāt: ita vt auari fiūt pdigi p diuerſis. Ardēs. i. nimis feruēs & vehemēs in cupiditatib⁹. i. ad res pcupitas Satis loquētie. i. dicacitatis & ſmōis ſup. fuit illi. ſȝ parꝫ prudētie. Anim⁹ ſup. ei⁹ exñs vaſt⁹. i. valde āpl⁹ & capax cupiebat ſp īmoderata: icredibilia & nimis alta. i. ſublimia. Huc poſt oñationē. L. Sylle. Oñdit q̄ parto anim⁹ ille audax auſo potit⁹ ſit: vtpote exēplo. L. Sylle. De q̄ Ci. offi. ii. Nr̄i magr̄at⁹ imparoreſq; & hac vna re maximā laudē cape ſtudebāt: ſi pnincias. ſi ſocios eq̄tate & fide defēdiſſent. Itaq; illō patrocinū orbis terreveri⁹ q̄ īperiū poterat noiari. Sēſim hāc ꝯſuetudinē & diſciplinā iā ātea minuebam⁹: poſt vo Syllevictoriā penit⁹ amiſim⁹: deſitū ē ei videri q̄cq̄ i ſocios iniquū cū extitiſſet etiā i ciues tāta crudelitas. hec ille. De q̄ crudelitate mirāda apō Plu. & appia. Alioſq; legūt. Nā ſylla recupata repu. & oppreſſis marianis pulcerrimā victoriā crudelitate maria īq̄nauit: octo milia deditiorū iuia publica trucidauit: tabulā pſcriptiōis poſuit: vrbē ac totā italiā cedib⁹ repleuit. Plu. ait. Sylla ꝯtionē habēte i ede bellōe: ſeptē milia romanorū extra tēplū trūcata ſūt: & excitato ſenatu ad gemit⁹ eorū hoc (inqt ſylla) agam⁹ pr̄es ꝯſcripti. Pauculi ei ſūt ſeditioſi q̄s puniri iuſſi. Pat⁹. lxxx. pſcripſit: vno iteriecto die ducētos acviginti alios adiecit. deiñ tertio nō pauciores rurſ⁹ adiūxit: ītoi ittq; ſe de nouo pſcripturū eos quorū tūc eēt oblit⁹. Et q̄ pſcripti & excepiſſet ſalutiq; et⁹ ꝯſuluiſſet mortē ppoſuit nō patrē: nō filiū: nō ppiq̄s excepit. Apianus ſcribit ſyllā. xl. ſenatores eq̄tes mil let ſex cētos ad mortē ꝯdēnaſſe. Tādē āt lȝ ſero iuſtas dedit penas: nā ad eñi fetorē ex pȝthiria ſic corp⁹ ei⁹ duenit: vt pediculi abſumeret. vñ Señ. Sȝ q̄ſi nō pauet pherecidis fata tragedi. Qui nimio ſudore fluēs alalia te tra Edurit turpi miſerā morte tulerit. Syl. cheſilip tali lāgore pes⁹ corruit & fedo ſcedit ab agmie vicit &c. Syl. tū oñatio mltos luitauit. vñ illō Iuue. ſaty. ii. In tabulā ſylle ſi dicāt diſcipli tres. Sȝ ne plurior ſim. Ordo ē

Regula p pueris

Lucius Catilina.

Ordo.

Vaſt⁹ q̄ſi ſtās vag⁹

Bellūȝ inteſtinuȝ

Excedere ephebis. eſt a puero in adoleſcētē ꝓficiſci

Inedia e ſuo eſt cōtinentia necq; hāc vſu hȝ famereo icē dus?ia tñ q̄ fame ꝓmitit̃ inedia paulo dubio. i. qō patit̃ ecōtra p edia com meſſatio

Senſim paulatim

Sylle ſenicia.

Pēſi hr̄e magnipēdere diffici ile eſtiare idem.

Sylle mors.

Pereſus conſumptus.

læ libido maxima inuaſerat. reipublicæ capiundæ: neqꝫ id quibus modis aſſequeretur: dum ſibi regnū pararet: quidquam penſi habebat. Agitabatur magis magiſqꝫ in dies animus ferox inopia rei familiaris: et conſcientia ſcelerum. Quæ vtraqꝫ his artibus auxerat quas ſupra memoraui. Incitabāt præterea corrupti ciuitatis mores quos peſſima: ac diuerſa inter ſe mala: luxuria atqꝫ auaritia vexabat res ipſa hortari videtur (quoniā de moribus ciuitatis tempus) admonuit ſupra repetere: paucis inſtituta maiorū quomodo domi militiæqꝫ: rempu. habuerint: quantāqꝫ reliquerint vtqꝫ paulatim immutata ex pulcerrima & optima peſſima ac flagitioſiſſima facta ſit differere.

VRbem romam (ſicuti ego accepi) condidere atqꝫ habuere initio Troiani: qui Aenea duce profugi ſedibus vagabantur incertis. Cumqꝫ his aborigenes: genus hominum agreſte: ſine legibus: ſine

Maxia libido .i. mala volūtas ⁊ auidi: as capiūde reip. .i. vt capiat ⁊ occupet rēpu. inuaſerat. hūc. ſ. Luciū Catilinā poſt oñationē ſuperbā ⁊ tyrānicā gubernationē Luci Sylle illius patritij qui cōtra mariū pro repu. bellū vt dictū eſt geſſit. Neqꝫ Catilina: habebat quicꝗ penſi .i. excogitati aut cōſiderati ſeu eſtimati. nā qui iuſta lance penſitant pretioſa iuſta eſtimant: vnde galli penſare dicūt pro, eo ꝙ eſt excogitare ⁊ alio verſare quibus modis aſſequeref id. ſ. qd volebat ſcꝫ oñationē. dum .i. dūmodo pararet .i. adquireret regnū quod poſt exactos reges nemo parare ſibi audebat in ciuitate libera. Animus catilineferox agitabatur ad illud nefas in dies magis .i. in ſingulos dies magis magiſqꝫ: inopis .i. propter inopiā rei familiaris .i. domeſtice quā nequiter abſumpſerat cū eſſet pfuſus ſui: ⁊ pſciētia ſcelerū qꝛ diu ex rapinis vixerat: vñ verebatur niſi rēpu. occupet ſe ad ſupplicū poſſe repoſci. Que ſcꝫ duo videlicet inopiam rei familliaris ⁊ conſcientiā ſcelerū ipſe auxerat his artib⁹ ſcilicet malis quas memoraui ſupra illic. Huic ab adoleſcentia ⁊c. Preterea .i. preter propria ipſius vitia: mores corrupti ciuitatis. ſ. romane icitabāt ſupple eos quos luxuria ⁊ auaritia appoſitoꝛie peſſima ac diuerſa quia oppoſita inter ſe vexabant .i. vehementer tētabāt: hoc eſt ceteros perditos iuuenes niſi dicamus mores incitabāt catilinā quos ſcꝫ mores luxuria ⁊ auaritia appoſitoꝛie diuerſa inter ſe mala vexabant id eſt titilabāt ⁊c. Res ipſa hortari. Facit digreſſionē ad mores priſcorū romanorū deſcribendos quod ne inepte feciſſe putetur rationē affert dicēs. Res ipſa. id eſt opoꝛtunitas ex ante dictis nata videt hortari (qm̄ tēpus .i. pñtis tēporis qualitas ac diſpoſitio admonuit .i. mētionē fecit de morib⁹ ciuitatis. ſ. romane) repetere ſupra .i. altius vtpote a primordijs vrbis ac differere .i. recitare paucis ſup. verbis: inſtituta .i. ad mores. maioꝛum ſupple noſtrorū .i. priſcorū romanorum quō .i. quo pacto ⁊ quibus artibus habuerint. id eſt cōparauerint rempu. domi. ⁊ militie .i. in pace ⁊ bello ⁊ quantā. id eſt quātū magnam relinquerint: de cuius immenſitate dicit liuius in prefatione ſic. Que ab exiguis profecta initijs eo creuerit vt iam magnitudine laboret quaſi dicat vt ſeſe iā ſuſtinere nō poſſit. Et vt. id eſt quemadmodū reſpu. romana imutata paulatim. id eſt paulotenus: quia vt dicit Iuue. ſatyra. ij. Nemo repente fuit turpiſſimus: facta ſit peſſima ac flagitioſiſſima. id eſt flagitiorum pleniſſima: ex pulcerrima ⁊ optima id eſt vbi prius fuerat pulcerrima et optima: quia illud propriuꝫ creditum eſt romanorum vt rempublicam. ꝙ optime regant. vnde eſt illud eneidos ſexto. Tu regere imperio populum romane memento. Hę tibi erunt artes pacīqꝫ imponere morē. Parcere ſubiectis et debellare ſuperbos. Et Cicero. in principio tuſculanarum. Meum iudicium ſemper fuit omnia noſtros aut inueniſſe per ſe ſapientius ꝙ grecos: aut accepta ab illis feciſſe meliora: que quidem digna ſtatuiſſent in quibus elaborarent. Nam mores vite reſqꝫ domeſticas ac familiares nos profecto et melius tuemur et lautius. Rem vero publicam noſtri maiores certe, melioribus temperarunt et inſtitutis et legibus ⁊c.

VRbem romam. Facta digreſſione rome conditores ⁊ habitatores eorumqꝫ mores percurrit. Bene autem dicit: ſicuti ergo accepi: quia varia et incerta eſt de rome conditoribus opinio. Unde Landinus ad principium eneidos. Quo tempore roma condita ſit et quare roma vocata mira inter ſcriptores varietas apparet: frequēs tamē opinio eſt illā conditā a romulo ⁊ remo anno primo ſeptime olympiadis: anno aūt poſt captū iliū ſcdo atqꝫ trigeſimo ſupra trecēteſimū regnāte athenis charopo. Cephalō aūt gergethi⁹ vetuſtiſſim⁹ ſcriptor illā cōditā ponit ſcdā etate poſt troianū bellū ab his ꝗ exilio euaſi ſūt a romo enee filio. Idē pene demagoras ⁊ Agatil

differere enarrare a quo differt⁹ paulocio quēre iſte rior eius frequēta. diſerto a quo diſertabūdus diſerte ſecunde qd priſci diſertim.

ambroſi⁹ petiū mole ſua trahi i aliō.

Romanorū i repu. pſtantia. Rome cōditores ꝗ fuerit opinione ſvarie.

lus poſuit. Alij aſſerunt eneam (qui ex molloſis venit poſt vlyſſem) romam condidiſſe: et eã ab vna ilienſium mulierum que roma dicebatur romam denominaſſe. Hec enim troianas mulieres vt naues incenderent hortata eſt: errores grauiter ferens. Ariſtote. philoſophus ſcribit achiuos quoſdam trois reuectos tempeſtate in italiam compulſos eſſe: ꝛ cũ his exacta hyeme inde enauigare decreuiſſent: tamen combuſtis nauibus ab his quas captiuas abduxerant mulieribus conſilium neceſſitate impellente immutaſſe ꝛ romam cõdidiſſe. Callias refert romam troianam mulierem que cũ alijs troianis venerat nupſiſſe latino aboriginum regi eiuſqꝫ deinde filios vrbem condidiſſe: ꝛ a matre denominaſſe. Xenagoras hiſtoricus refert vlyſſi ex Circe tris filios fuiſſe Romum Antium ꝛ Ardeam qui tris vrbes condidere et conditas a ſe denominare. Dio. calcidicẽſ. romum quidem cõditorem ait fuiſſe ſiue aſcanij ſiue emathionis filius fuerit. Alij volunt romam cõditam fuiſſe a romo itali filio. Hec igitur greci ſcribunt. Ex romanis autem nullus ſcriptor vetuſtus eſt: ſed ex vetuſtis ſermonib⁹ ſeruatis in ſacris tabulis nonnulli ſumũt enee filios fuiſſe remum ꝛ romulum rome cõditores. Alij ex enee filijs illos natos dicunt ꝛ latino obſides datos atqꝫ ab eo ſine filijs decedente heredes regni relictos. Alij dicunt aſcanium ſucceſſiſſe: ꝛ cum fratribus regnum diuiſiſſe: ipſumqꝫ albam et alia oppida. Remum vero capuam a proauo capy. Anchiſem ab anchiſe ꝛ eneam (que poſtea ianiculum eſt vocata) a patre: a ſe vero romã denominaſſe. Hec quodam tempore fuit deſerta. ſed ſequentibus deinde temporibus aduentantibus colonis: quos albani ſub remo ꝛ romulo duce miſerunt antiquam conſtitutionem reſumpſit vt duplex fuerit conſtitutio: altera paulopoſt res troianas: altera quindecim etatibus inferior. Anthiochus ſiracuſan⁹ tertiam cõſtitutionẽ ponit multo antiquiorẽ regnante in italia morgete. Solinus refert euandrũ cum italiã veniſſet oppidum ibi in mõte inueniſſe. quam valentiam latini appellauerant: ipſe ergo hanc ne nomẽ immutaret Romam greco vocabulo dixit. Uerius tamen putant a Romulo conditam romam: eaqꝫ quadrata dicta eſt eo ꝙ equilibra foret poſita. Incipit a ſylua que eſt ara apollinis ꝛ ad ſupercilium ſcalarum caci finitur. vbi tugurium fuit fauſtuli quo manſit romulus qui rome auſpicato fundamenta geſſit duodeuiginti natus annos. xi. kalendas maias hora poſt ſecundam ante tertiam vt ait Lucius taruntius mathematic⁹ nobiliſſimus. Ioue in piſcibus: ſaturno venere marte ꝛ mercurio in ſcorpione. ſole in tauro luna conſtitutis. Dies illa parilia habet. Obſeruatumqꝫ eſt deinceps nequa hoſtia cederet parilibus: vt dies ille a ſanguine purus eſſet. Hec Landinus. Notum eſt aũt quid liuius ſcribat libro primo decados prime. ꝛ quid Maro enei. i. qui romulum ex munitoris vltimi Albanorum regis filia Ilia rhea nomine ꝛ ex matre genitum ferunt: vrbis conditorẽ. In octauo tamen videtur idem aſſerere quod Solinus dicens. Tum rex euãder romane conditor arcis ⁊c. vt ſtatim dicam. Ordo cum reliqua explanatione eſt. Troiani ſicuti. i. quemadmodum ego accepi. i. intellexi aut cognitionem accepi a priſcis ſcriptoribus: condidere id eſt condiderunt et conſtruxerunt: initio. i. ſtatim a principio: atqꝫ habuere id eſt tenuerunt in poſſeſſione: vrbem romam ſcilicet nomine cum vrbs per excellentiam dicatur: ab vrbo parte aratri ſcḋm Seruium. Eſt aũt appoſitio: vrbem romã: qui. ſ. troiani vagabantur. i. in diuerſas regiones oberrabãt ſedib⁹. i. manſionibus firmis vt eneid. ſ. Sedes vbi fata quietas oſtendãt illic fas regna reſurgere troie incertis. i. dubijs: vt enei. iij. Auguriis agimur diuũ ⁊c. Incerti quo fata ferãt vbi ſiſtere detur: exiſtẽtes pfugi. i. pcul a patria fugiẽtes: enea filio anchiſe ꝛ veneris duce. i. ductore eorum. Et aborigenes. i. populi italie antiquiſſimi qui ex italia oriundi nõ habuerunt aliunde origenes: appoſitio: ꝛ eſt genus hominum agreſte. i. in agris degere ſolitum: ſine legibus. ſ. ſcriptis et ſine imperio exiſtens liberũ atqꝫ ſolutũ. ſ. legibus ſup. condidere atqꝫ habuere in initio romam: cum his ſ. additis enea ꝛ ſocijs eius. vnde maro enei. viij. Tũ rex euander ro. con. arcis Hec nemora indigene fauni nymphequ tenebant. Genſqꝫ virũ truncis ꝛ duro robore nata. Quis neqꝫ mos neqꝫ cultus erat nec iungere tauros. Aut componere opes norãt aut parcere parto ⁊c. vbi ꝛ ipſe ſicut iam prius tetigi ipſius Solini i de memorabilibus mundi de conditoribus vrbis ſequitur opinionem: niſi dicamus conditorem arcis romane quia palantei licet illic arx non fuerit: hi ſcilicet profugi troiani et aborigenes poſtꝙ conuenere in vna menia id eſt in vnius vrbis munimenta. Notabis autem puer tunc vnum rite habere pluralem numerum quando ſubſtantiuum eius ſingulari caret vt vnos codicillos: vnas literas: vna menia cõuenire dico exiſtentes genere diſpari: q2 alij a troia oriundi: alij ab italia ꝛ ita diuerſis partib⁹: licet maro doceat dardanũ authorem generis troiani ex italia ortum traxiſſe ꝛ lingua diſſimili: q2 alij troiane: alij latine aut grece loquebantur. viuentes alij alio more. i. diuerſi diuerſis inſtitutis quia quot patrie tot dicuntur inſtituta et mores eſt incredibile dictu. i. dum dicitur aut ad dicendum ꝙ. id eſt quantum facile. i. faciliter: coaluerint. i. cõſolidati ſunt in corpus vnius ciuitatis ſimilitudine morum. Sed poſtꝙ res. i. fortune ꝛ diuitie eorũ ſcȝ populorum predictorum aucta moribus ciuilibus. i. propter mores ciuiles quibus componere opes ꝛ parcere parto dedicerant: agris. i. agrorum poſſeſſione videbatur ſatis proſpera ꝛ ſatis pollẽs. i. potẽs ꝛ valens inuidia. ſ. vicinorum ꝛ circũiacentiũ populorum eſt orta ex opulentia. i. propter opulentiã: ſicut pleraqꝫ. i. plurime res mortaliũ habentur: q2 fere pſperã fortunã ſequit inuidia. Igit q2 inuidia orta erat reges et populi finitimi. i. in confinio habitãtes: tentare ſup. ceperant ſubaudi eos bello. ꝛ pauci ex amicis. i. pauci amicorum ſupple ceperunt eſſe auxilio. i. in auxiliũ: aut dicamus hic hiſtoriographorum regulam eſſe qua infinitiuos pro imperfectis indicatiui in rebus narrandis ponunt: vt ſunt tentare pro tentabant: ꝛ eſſe pro erant. Ideo autẽ pauci erant auxilio: nam ceteri ſcilicet amici perculſi metu. i. timore regũ et populorum inſurgentiũ contra roma

imperio: liberum: atqꝫ ſolutum. Hi poſtꝙ in vna mœnia cõuenere diſpari genere diſſimili lingua alii alio more viuentes incredibile eſt memoratu ꝙ facile coaluerint. Sed poſtꝙ res eorum ciuilibus morib⁹ agris aucta ſatis proſpera ſatiſꝙ pollens videbatur (ſicuti pleraqꝫ mortalium habentur) inuidia ex opulẽtia orta eſt. Igit reges populiqꝫ finitimi bello tentare: pauci ex amicis auxilio eſſe. nã cæteri metu pculſi: a pculis

Ser. etiã plura de his tractat ſuper eo paſſu.

Sedes vbi fata quietas.

Rome ſitus.

Parilia.

Vna menia coaluerint ꝙ ſi ꝯualuerint.

Finitim⁹ quaſi finib⁹ intim⁹ ꝟ vicin⁹ ꝺ nõ concluſo.

Inuidia ei dolor ẽ aliene pſperitatis.

Regula hiſtoriographorum

Perculſi

aberant. At romani domi: militiæq; intenti feſtinare: parare: alius alium hortari: hoſtibus obuiā ire: libertatem: patriam: parenteſq; armis tegere. Poſt vbi pericula virtute propulerant ſociis atq; amicis auxilia portabant: magiſq; dandis q̄ accipiendis beneficiis amicitias parabant. Imperium legitimum nomen regium habebat. Delecti quibus corpus annis infirmum: ingeniū ſapientia validum erat reipublice conſultabāt: hi vel ætate vel curæ ſimilitudine patres appellabant. Poſt vbi regiū imp̄iū qđ initio conſeruādæ libertatis: atq; augendæ reipu. cauſa fuerat. in ſuperbiam dominationemq; ſe cōuertit inmutato more: ānua imperia binoſq; imperatores ſibi fecere. Eo modo minime poſſe putabāt per licentiā inſoleſcere animum humanū. Sed ea tempeſtate cœpere ſe q̄ſq; magis extollere: magiſq; ingeniū in prōptu habere.

nos: aberant a periculis ſcilicet imminentibus. At. i. ſed romani intenti: ſcilicet negotiis ſuis: quia res eos propius vrgebat: feſtinare. i. feſtinabant: ⁊ parare. i. parabant: hoc eſt comparabant: aut diſponebant domi. i. in ciuitate ſua: ⁊ militie. i. foris in bello. Ubi domi et militie ponuntur pro aduerbiis in loco abſolute in genitiuo more propriorum nominū loci minorum: non q̄ certa domus per militiam ſignificabatur vt nōnulli ſomniauerunt. nam vbicunq; bellabatur militia erat a militibus dicta: ſed quia locus habitationis quiete per domi: ⁊ exercitij militaris p̄ genitiuum militie ſignificabatur: ⁊ ali⁹ ſcilicet romanorum hortari. i. hortabatur alium non dicit alter alterum: quia de multis loquitur poterat enim vnus multos cohortari: ⁊ ire id eſt ibant hoſtibus obuiam non expectantes donec obſiderentur ſpoliatis iam agris: et tegere. i. tegebant armis libertatē q̄ nulli tributa pendebant: ⁊ patriā. ſ. ſuam: in qua iam plurimi aut fere oēs nati erāt. Patria enim eſt in qua patrati ſeu geniti ſumus: et parētes propter ſenium ad arma iam inutiles. Poſſet forte coniunctim legi libertatem patriam. id eſt ipſius patrie hoc eſt vrbis rome que illic natis patria erat. Juſti autem belli cauſa potiſſima eſt penates: patriam: parētes coniuges ac liberos defendere. Unde fere in contionib⁹ liuianis duces cohortantur milites ſuos vt bellaturi eorundem meminerint. Poſt vbi. Graphice proſequitur virtutem romanorum: que narratio id ſaltem boni habet q̄ oēs ſiue ſeuere ſiue amanter priſcos romanos commendat ceteros reipublice rectores quales eſſe debeant p̄ſcribit. Bonum autem ſeruat ordinem. Nam ſurgenti imperio prima cautio fuit inimicos propulſare atq; deijcere: quib⁹ ſtantibus tutum eſſe: non poterat. Deinde vt perpetue ſint amicitie ſociis et amicis ſuppetias ferre: eoſq; beneficio deuincere tum imperium legibus ſtabilire: ⁊ ſenatum inſtituere. Uerū vbi regium imperium quod vnius erat in ſuperbiam et dominationem ſe conuertit cōſules qui bini creabantur quotannis res relata eſt. Ceterum quia plurimi ad conſulatum peruenire poterāt ſumma ope nitebatur ſeſe extollere: ⁊ ingenium oſtentare. Unde ciuitas romana mirum ſumpſerat incrementum que omnia ſub ordine textus patebunt qui talis eſt. Poſt id eſt poſtea vbi id eſt quando vel poſt vbi id eſt poſtq̄ pepulerant id eſt porro pepulerāt a ſe virtute id eſt per virtutem et fortitudinem ſuam pericula que ab hoſtibus imminebant: et ipſi portabant id eſt ferebant ſociis id eſt confederatis atq; amicis: liberis auxilia id eſt ſuppetias contra eorum hoſtes. et parabant id eſt comparabant ⁊ adquirebant amicitias magis dandis beneficiis q̄ accipiendis (vbi ſignanda eſt regula venuſtatis. Pulcre vtimur pro gerundiis gerundiuis nominibus preſertim in ablatiuis pluralibus ⁊ in deſignatione ſequele poſitis. vt vbi grammatic⁹ diceret: facies orationem latinam legendo noſtra pleniorem: dixit in principio officiorum Cicero. legendis noſtris. Et vbi ille diceret magis dando q̄ accipiēdo beneficia dixit diſertiſſimus author noſter dādis ⁊c.) tum ſupple imperium legitimum: id eſt legibus ſtabilitum habebat nomen regium: id eſt qui tum legitime imperabant dicebantur reges quos ſeptem commemorat. Liuius libro primo ab romulo incipiēs. Delecti. id eſt de multis ad cōſultationem lecti. Deligere enim eſt de multis pluſculos ad aliquod munus ad quod aptiores videntur legere. Unde iuuenes ad bella deligi ſolent: vt in delectu militum: et ſeniores ad conſultationem: vt eneidos tertio delectos populi ad proceres: primumq; parentem. Monſtra deum refero ⁊ que ſit ſententia poſco. Unde hic addit: quibus corpus erat infirmum annis id eſt propter annos ⁊ ſenium: ſed ingenium erat validum ſ ſapientia: conſultabant id eſt conſilio proſpiciebant reipubli. (vnde primo officiorum. Dicit Cicero. Senibus labores corporis ſunt minuendi: exercitationes animi etiam augende videntur.) danda vero eſt opera: vt amicos iuuentutem ⁊ maxime rempublicam conſilio ⁊ prudentia q̄ plurimū adiuuet. hi. ſ. ſeniores appellabātur vel etate q̄ ſeniores erāt: vel ſimilitudine cure: id eſt propterea q̄ ſimiliter rempublicam curabant. vt patres familiam ſolent appellabantur dicit patres vnde noti ſunt verſiculi. Eſt pater hic cura pater eſt alius genitura. Hic pater etate pater ille vocatur honore. Poſt id eſt poſtmodum vbi id eſt poſtq̄ imperium regium id eſt quod penes reges erat quod fuerat initio cauſa libertatis conſeruande atq; reipubli. augende: conuertit ſe in ſuperbiam ⁊ dominationē: id eſt dominationem ſuperbā romani fecere ſibi more. i. ritu gubernandi immutato: imperia annua id eſt i eiſdē non niſi anni duratura q̄ pro ⁊ imperatores binos. i. ſingulis annis duos vez conſules: q̄ putabāt animū humanū poſſe eo mō. i. p̄ eū modū minime. i. nullo modo: inſoleſcere. i. fieri inſolentē ⁊ ſupbū p̄ licētiā. i. nimiā p̄miſſionem faciendi eius qđ libido ferret. cum enim breue eſſet imperiū et in duos collatū videbat̄ nullus inſolentie relictus locus. Sed. i. nihilominus romani cepere. i. ceperunt extollere eā tēpeſtate. i. eo tp̄e magis q̄ prius cū nō eſſet ſpes obtinēdi imperij quiſq; ſup. cepit extollere ſe. ⁊ habere ingeniū magis i prōptu. i. paratū ⁊ manifeſtū vt cito oſtēderet ſeſe ⁊ paratū ſit ad q̄duis audēdū. Nā boni ſūt ſuſpectiores. i. magis ſuſpe

p̄ncipiū. i. dicit⁹ vel p̄cuſſus a p̄cello. Celo el ē p̄cello vel euerto: cui⁹ ꝯ ſignificati ui p̄cello hic p̄cella Celſus āt ali⁹ a celo Domi. Militie. Patria.

Graphice i. ſcribendo vel venuſte graphice pe nicill⁹ graphia pictura graphiū ſtyl⁹ vel pugio hinc zoographos pictor aīalium Antropographos hoim rhyparographos ſordidarū rerū pictor. Deligere. Poſt. xvij annū rei. militarē p̄ſtituri apud rom. ſcribebātur.

cti regibus. ꝙ mali .i. magis timent bonos .i. ſtrēnuos ꝙ malos .i. ignauos ⁊ inertes. Eſt aūt regibus datiuus rect⁹ ad ſuſpectiores virtute abſoluti ſeu poſitiui: ⁊ virtus aliena eſt ſemp formidoloſa .i. plena formidinis aut multū formidāda (Accipitur aūt vt valla docet hic paſſiue. habuiſſe his .ſ. regib⁹ .i. rectorib⁹ reip. quaſi dicat ideo in promptu quēq; habuiſſe ingenium ne ſi forte rectores ſeu cōſules quib⁹ virtus aliena ſemp formidoloſa eſt quippiā moliātur ipſi ſibi in mora ſint. Sed ciuitas incredibile. Oſtenſa origine ciuitatis affert eius incremētum imprimis admirandū ſimulq; qua via ceptum ſit dicēs. Sed incredibile eſt memoratu .i. dum memorat quātum ciuitas .i. collectio ciuium romanoꝝ: creuit breui .ſ. tēpore libertate adepta .i. acquiſita ⁊ obtēta hoc eſt poſtq; libertas illius acquiſita erat domitis iam hoſtibus ⁊ expulſis regib⁹. Uñ adepta libertate ablatiui ſunt in deſignatiōe ſequele poſiti: ſꝫ aduertēdū oīa deponētalia actiue ſignificātia olim fuiſſe cōia idq; deponentia dicta ꝙ alterā ſignificationem (q̄ fere paſſiua eſt) deponāt: quā tñ ꝑticipalia plerūq; reſumūt. vñ adepta hic paſſiue accipit ⁊ frequēter legitur adipiſcendus ſequēdus imitādus ⁊c. Tāta .i. tā magna cupido glīe īceſſerat .i. inuaſerat ſane dicim⁹. Cupido īceſſit mihi et in me ab īceſſo v̄bo. Eſt aūt dictū ꝑ modū acclamatiōis: ſicut ein. ſ. Tāte molis erat romanā ꝯdere gentē. Iā primū ⁊c. Addit (vt dicā) viā qua tm̄ ſumpſit īcremēti dicēs. Iā primū .i. vt ꝑmū dicā aut ꝑmā īcremēti ꝑtē putē iuuēt⁹ .i. multitudo aut ipa man⁹ iuuenū: ſic eſt fere capit iuuēt⁹ cū iuuēta ſit etas ipa ⁊ iuuētas dea etatiſ ſm Seruiū ꝙuis ſenect⁹ ⁊ ſenecta ꝑ eodē accipiātur ſimul ac .i. ſtatim aut cōtinuo poſtq; erat patiens belli .i. ſudoris ⁊ laboris bellici potēs ſicut veri potēs v̄go nobilis dtita iuuenis: vt pmū arma ferre ⁊ tractare pōt belli patiēs: vt potēs ⁊c. diſcebant .i. iuuenes reſpicit eñ ad rē nō ad vocē. nā iuuētus collectiuū eſt: in caſtris .i. in tētoriis vallo cinctis militiā .i. artē militarē. vſu .i. aſſuetudine ꝑ laborē quo duriores efficiebātur. Unde Maro in georgicis. Aſſuetūq; malo ligurē in laudē eius dicit ꝙ ꝓterea rei bellice aptior eſſet. ꝙ malo .i. labori aſſuetus. Et habebāt magis libidinē .i. voluptatē ⁊ cōplacentiā delectabilē. hic aūt oſtēdit libido cōe vocabulū .i. tā in bonū ꝙ in malū poſſe accipi lꝫ frequēti⁹ in malū niſi ſit figurate dictū: ſicut illud Maronis. Diſce puer virtutē ex me verūq; laborē. Fortunā ex aliis: q: fortunā nemo diſcit cū fortuitu obueniat. Uñ ſubaudiri voluit tibi diſige aut ſume. Et illic. Sic ven⁹ ac veneris ꝯtra ſic fili⁹ orſus q: ven⁹ orſa nō eſt: ſed ſicut ſermonē ſubaudiuit. Sic ven⁹ dixerat. ita hic ſubaudiēdū ſic voluptatē: au oble ctamētū in decoris armis: ſed nō ꝓcedit. Sic eñ voluptatē armoꝝ cū libidine ſcortoꝝ cōpararet cū delectatiōnē eoꝝ magis in armis decoris .i. dec⁹ ⁊ ornamētū afferentib⁹: ⁊ in equis militaribus .i. ad militiā aptis. (Q: ſunt etiā ad vehicula apti. Uñ eñ. in. Bello armātur equi bellū terra hoſpita portas. Sed tñ hidē olim curru ſueti ſuccedere. Spes eſt pacis ait.) Quā l ſcortis .i. pueris iuuenib⁹ aut puellis ꝓſtitutis q̄ ſcorta dicunt: q̄ vt ſcortes .i. pelles arietine ſubigi ſolēt. Sane oē nomē in um ſi nō ē ꝓpriū mulieris apud nos neutri eſt gñis etiā ſi vtrūq; ſexū ꝯnotet: vt ſcortū ⁊ mācipiū: ⁊ q̄ in plurali vſitatiora ſeruitētia ⁊ miniſteria ꝑ ſeruis ⁊ miniſtris. atq; in cōuiuiis .i. cōmeſſationibus ⁊ ebrietatibus: q̄ ablatiuis honeſtiore vocabulo conuiuia ꝙ ſint cōuiuēdi gr̄a inſtituta ꝙ a grecis ſympoſia dicitur. Igitur vllus labor nō erat inſolitus .i. nō īſuetus: ⁊ ob id dur⁹ ac difficilis nō erat: ſed facilis: vt vllus locus nō erat aſper .i. durus ⁊ inacceſſus: aut arduus .i. nimis altus ⁊ difficilis: aut vllus hoſtis armat⁹ nō erat formidoloſus .i. formidādus plurimū. viris talibus .i. ſic ab ineūte adoleſcētia inſtitutis. Uirt⁹ ſcꝫ eoꝝ domuerat oīa. Sed maximū certamē glorie .i. quis eorum glorioſiſſime ageret erat inter ipſos. Et ſic quiſq; ferire .i. feriebat hoc eſt ꝑcutiebat hoſtē aſcēdere .i. aſcendebat murum. ⁊ circūſpici .i. circūſpiciebat a ducib⁹ ceteris militibus dum faceret tale facinus: ⁊ ꝓperare .i. ꝓperabant: ⁊ putabāt ea .ſ. circūſpici ⁊ ꝓperare eſſe diuitias bonā famam ⁊ magnā notabilitatem ⁊ erāt auidi laudi laudis ⁊ liberales .i. liberaliter largitores pecunie: ⁊ volebāt gloriā ingētē eſſe ſup. diuitias honeſtas. Memorare poſſem. Curriculo ꝑcurrit ingentē populi romani virtutem qua gloriā ſummā meruerāt additurus infortuniū ꝓpter ſcriptoꝝ penuriā laudis ſue fama fraudati ſunt: q̄ ſic cecinit quarto carminū Hora. Neq; ſi coarte ſileant q̄ bene feceris. Mercedem tuleris. Quid foret Ilie mauortiſq; puer ſi taciturnitas obſtaret meritis inuidia romuli. Et paulopoſt. Dignū laude virum muſa vetat mori celo muſa beat. Et ode ſequenti. Paulum ſepulte diſtat inertie. Celata virtus ⁊c. At contra dicit athenienſis claros ꝙ copiam ſcriptorum habuerint. Ordo eſt. Ego poſſem memorare .i. recitando ad memoriam reducere in quibus locis populus Romanus fuderit parua manu. id eſt multitudine belligerantium manus enim collectiue accipitur pro multitudine preſertim manu operantium: et multum quorum preſtantia in dexte-

Nam regibus boni q̄ mali ſuſpectiores ſunt: ſemperq; his aliena virtus formidoloſa eſt. Sed ciuitas incredibile memoratu eſt adepta libertate quātum breui creuerit: tanta cupido glorie inceſſerat. Iam primum iuuentus ſimul ac belli patiens erat in caſtris per laborem vſu militiam diſcebant. Magiſq; in decoris armis & militaribus equis q̄ in ſcortis atq; conuiuiis libidinem habebant. Igitur talibus viris non labor inſolitus: non locus vllus aſper: aut arduus: erat non armatus hoſtis formidoloſus. Virtus omnia domuerat. Sed glorie maximum certamen inter ipſos erat. Sicq; quiſq; hoſtem ferire: murum aſcendere: circumſpici. dum tale facinus faceret properare: ea diuitias: ea bonam famam magnam nobilitatem putabant: Laudis auidi: pecunie liberales erant. Gloriam ingentem diuitias honeſtas volebāt. Memorare poſſem quibus in locis maximas hoſtiū

Aliena virtus regibus formidoloſa.

Deponentia verba

Inceſſo.

Iuuent⁹. Iuuenta Iuuētas.

Scortum

Regla de nominibus ium.

Cōuiuia. Sympoſia ꝯpora nō eſſunt hinc ſympates cōpotor: ſed ſydipnus eſt concenatio.

Manus.

ra eſt. Unde illud Ene. ij. ſi pergama dextra defendi poſſent etiã hac defenſa fuiſſent. Et ideo dicit eiuſdẽ vj. hic manus ob patriã paſſum. Hora. j. ſermo. accepit multitudine poetarum. quibus etiam manus in vſu eſt ſcribendo dicens. Multa poetarum veniat manus auxilioq; ſit mihi ꝛc. Copie aũt ſunt copioſi exercitꝰ in qua ſignificatione nõ niſi neceſſitate metrica ſingulariter effertur. vt eñ. ij. Reſpicio: ꝛ que ſit me circũ copia luſtro fuderit ergo parua manu maximas copias hoſtium. vt in armenia. vbi lucillus tigranem ha-bentẽ exercitũ centũ miliũ. xx. milibus militũ fudit ꝛ filium eiꝰ captiuũ in triũ phũ duxit. Et hiſpania poſt mortem ſci pionũ duce Lucio marcio maxie copie penoꝝ ceſe ſunt authore Liuio ad finẽ libri q̃nti decados tertie. Et poſſum me morare q̃ vrbes munitas natura. i. ſitu naturali ppl's romanus ceperit. i. expu gnauerit ꝛ inuaſerit vt carthaginẽ nouã in hiſpania ꝛ terra ꝛ mari munitã auſpi tio ꝛ ductu. P. Scipionis aphricani ſu-perioris. Et numãtiã in eadẽ hiſpania. ꝛ oppidũ illud qđ exploratiõe liguris cu iuſdã mari: excepiſſe dr̃ in iugurtha. Et innumeras alias memorare iquit poſ-ſem ni. i. niſi ea res. i. memoratio ꝛ reci-tatio victoriarum populi romani trahe ret nos longius ab incepto. i. ab inſtitu to opere de Catiline coniuratio. Sed q̃q̃ populus romanus mira geſſit mi-nus tñ memorantur eius geſta: ꝛ ita ob tẽtiõe fame ꝛ glĩe infelix eſt: q: fortuna dominatur pfecto in omni re q̃. ſ. homi ni extra ſe ſit querẽda. vt ĩ nomine pre claro in diuitijs ꝛ interdum in victorijs In bonis autem animi nihil. Unde in iu gurthino dicturꝰ eſt. Sed dux atq; im-perator vite mortalium animꝰ eſt q̃ppe fortuna pbitatem: induſtriã: aliaſq; bo nas artes neq; dare neq; eripere cuiq̃ põt. Et Seneca epiſtola nonageſima-nona. Errant qui aut boni aliquid no-bis aut mali iudicãt tribuere fortunã. Ualentior enim omni fortuna animꝰ eſt. Et in vtrãq; partem ipſe res ſuas ducit: beateq; ac miſere vite ſibi ſit cauſa. Ac Cice. in lib. de natura deorum ſic ait. Ad rem autem vt redeam iudicium hoc omniũ mortaliũ eſt fortunam a deo petendam a ſeipſo ſumendam eſſe ſapientiam. Fortuna autem vt ſcribit Lactantius li bro tertio. capitulo. xxix. eſt accidẽtium rerum ſubitus atq; inopinatus euentus. Simulacrum eius cum copia ꝛ gubernaculo fingunt tanq̃ hec opes tribuat humanarum rerum regimen obtineat. Cui opinioni Uergilius aſſentit fortunam omni potentem vocans. Philoſophus libro. ij. phyſicorum ait fortunam eſſe cauſam per accidẽs. Cum autem nobis multa preter ſpem euenire viderant: ꝛ homini quãtũuis prudenti ꝛ ſagaci multa in peius ruere et retrolabi. vnde illud Eneidos ſecundo. Aſpirat primo fortuna labori. Sed nihil inuitis fas quẽq̃ fidere diuis: ideo romani occulte illi potentie diuine qua propter ſpem bona euenirent: vt mala arcerentur eidem fortune dicauerunt. Unde Plinius libro ſecundo capite ſeptimo. Toto quippe mundo omnibus locis omnibuſq; horis omnium vocibus fortuna inuocatur ꝛ vna nominatur: accuſatur vna agitur res vna cogitatur: ſola laudatur: ſola arguitur ꝛ cum concilijs colitur: volubiliſq; a pleriſq; etiam ꝛ ceca exiſtimata: vaga inconſtans: incerta: varia indignorumq; fautrix huic omnia: expenſa. huic feruntur accepta: ꝛ in tota ratione mortaliũ ſola vtramq; paginam facit adeoq; obnoxij ſumus ſortis et ſors ipſa pro deo ſit qui deus probatur incertus. Unde Iuuenalis. Sed nos Te facimus fortuna deam. Et alibi. Si fortuna volet fies de rhetore conſul. Si volet hec eadem fies de conſule rhetor. vnde quia varius eſt rerum extra nos poſitarum euentus dicit author noſter quod in omni re dominatur: intellige vt dixit externa quia ſermones accipiendi ſunt ſecundum materiam ſubiectam authore philoſopho. hic autem dictum ſuum probaturus eſt per famam et gloriam quam ex benefactis romani minus q̃ greci circa culpam ſuam fortuna ita volente obtinuerunt. Ea ſcilicet fortuna: celebrat id eſt celebres ꝛ vt dicunt nobiles ac famoſas reddit. obſcurat. id eſt ignobiles reddit. cunctas res magis ex libidine. id eſt inordinata voluntate ſua q̃ ex vero ſcilicet iudicio: ex merito vniuſcuiuſq;. Unde Maro in opuſculo de fortuna. Fortuna immeritos auget honoribus. Iuſtos illa viros pauperie grauat. Indignos eadem diuitijs beat. Hec aufert iuuenes ꝛ retinet ſenes. iniuſto arbitrio tempora diuidens. Quod dignis adimit tranſit ad impios. Nec diſcrimen habet recta ve iudicat. Inconſtans fragilis perfida lubrica. Nec quos glorificat perpetuo fouet. Nec quos deſeruit perpetuo premit. Quia vt dicit Boetius in hoc ſolo eſt conſtans q̃ ſemper inconſtans verum quia de fortuna ſatis diximus ordinem proſequamur. Res geſte athenienſium: id eſt atheniẽſibus fuere ſicut exiſtimo in quo ſe candidum et minime inuidum oſtendit ſatis ample ꝛ magnifice verum fuere aliquanto minores q̃ feruntur fama: ſed quia magna ingenia ſcriptorũ ꝛ hyſtoriographorum inter quos eſt pcipuus thucidides puenere. i. ſpõte nata ſunt ibi. ſ. athenis facta atheniẽſiũ celebrãt p orbẽ ter-

copias populus Romanus parua manu fuderit. quas vrbes natura munitas pugnando cœperit: ni ea res longius nos ab incepto traheret. Sed profecto fortuna in omni re dominatur. Ea res cunctas ex libidine magis q̃ ex vero celebrat: obſcuratq;. Athenienſium res geſtæ: ſicut ego exiſtimo ſatis amplæ magnificeq; fuere. Verum aliquanto minores q̃ fama feruntur. Sed quia prouenere ibi ſcriptorum magna ingenia per terrarum orbem Athenienſium facta pro maximis celebrantur. Ita eorum qui ita fecere virtus tanta habetur: quantum ea verbis potuere extollere præclara ingenia. Sed populo romano nũq̃ ea copia fuit: quia prudentiſſimus quiſq; maxime negotioſus erat. Ingenium nemo ſine corpore exercebat optimus quiſq; facere q̃ dicere: & ſua ab aliis benefacta laudari: q̃ ipſe aliorum narrare malebat:

Copia.

Fortuna a deo petenda ſapiẽtia ex nobiſipſis inueniẽda.

Fors caſꝰ ẽ fortuna caſus dea et ſignificando naturã aliud ẽ fortuna: aliud fors fortuna illa incerta reꝝ euẽtus fortune bonus hic fortunatus felix vel pꝑitiꝰ ꝛ fortunare pſpare fortunet diuitie fortunate pſpere.

Ius nihil aliõ q̃ qđ vel natu-

rarū ꝑ maximis.i.tanꝗ fuiſſent maxima.Ita virtus eoꝝ qui fecere ea habetur tāta quaruȝ ꝑclara ingenia potuere extolliere ea.ſ.facta eoꝝ verbis.ſ.ſcriptis.Sed ea copia.i.abundātia ſcriptoꝝ nunꝗ fuit populo romano: cauſam honeſtā affert ne id ignauie eis detur dicēs:q: prudētiſſim⁹ quiſq.i.qui habet prudēti ingenio preditus:erat negotioſus.i.oꝑoſus. Nemo exercebat ingeniū ſine corpe.i.ſpeculatiue ſciētie ſe dabat ſine praxi.i.ſine oꝑatiōe:nec cōtēplatiue vite omiſſa penit⁹ actiua:optimus quiſq.i.ōis ſummopere bonus.

Igiť domi militiæq; bōi mores colebanť. Cōcordia maxima: minima auaritia erat. Ius bonum apud eos non legibus magis ꝗ̄ natura valebat: iurgia: diſcordias: ſimultates cum hoſtibus exercebant ciues cum ciuibus de virtute certabant: in ſupplicíís deorū magnifici: domi parci: & in amicos fideles erant. Duabus his artib⁹ audacia in bello: vbi pax euenerat æquitate ſeq; & rempu. curabant. Quarū rerum ego maxima documenta habeo: ꝙ in bello ſæpius vindicatum eſt in eos qui contra imperium in hoſtes pugnauerant: quiq; tardius reuocati prælio exceſſerant: ꝗ̄ qui ſigna reliquerant: aut pulſi loco cedere auſi erāt. In pace vero bn̄ficiis magis ꝗ̄ metu imperium agitabant: & accepta iniuria ignoſcere ꝗ̄ perſeq malebāt. Sed vbi labore atq; iuſtitia reſp. creuit: reges magni domiti bello: natiōes feræ: & populi ingentes vi ſubacti. Carthago æmula imperii Romani a ſtirpe interiit: cuncta maria terræq; patebant. ſæuire fortuna

malebat.i.magis volebat facere.ſ.bene et ꝑclare ꝗ diceret bn̄facta ſua laudari ab aliis:ꝗ ipſe narrare.ſ.cuȝ laude ſup. bn̄facta alioꝝ.Igitur.i.τ ideo:boni moris colebātur domi.i.in ciuitate tpe pacis:τ militie.i.in tpe belli.Cōcordia erat ſup.inter eos maxima:liui⁹ tn̄ ciuitateȝ romanā vel ab initiis maxime ſeditioſam oſ̄ndit:vbi receſſionē in mōtē ſacrū deſcribit:τ totiens motā legē agrariā:totq plebeiorū in patritios factiones: auaritia erat minima:id quoq primordiis vrbis dat liuius.dicēs in ꝑfatiōe prima. Ceteruȝ aut me amor negotii ſuſcepti fallit: aut nulla vnꝗ reſpublica nec maior:nec ſanctior:nec bōis exēplis ditior fuit:nec in ꝗ̄ ciuitatē ſero auaritia luxuriaq immigrauerāt:nec vbi tantus ac tā diu paupertati ac parſimonie honos fuerit: adeo ꝗ̄to rerū minus: tāto min⁹ cupiditatis erat. Nuꝑ diuitie auaritiā. τ abūdātes voluptates deſideriū per luxū atq libidinē pereūdi ꝑdēdiq ōia inuexere. Hec ille. Ius bonumq.i. equitas naȝ iuſtitia eſt qua boni viri dicimur.autore Cicerone valebat apō eos nō magis legib⁹ ſcilicet ſcriptis ꝗ natura.i.naturali lege:quam etiaȝ apoſtolus in primo ad Romanos plurimos habuiſſe teſtať. Vn̄ τ Maro in octauo enei.vocat idigenā.i.priſcos italicos gētē ſine legib⁹ equā. Ipſi exercebant iurgia id eſt verba obiurgatoria et increpatoria: τ diſcordias diſſentiōes animoꝝ:τ ſimultates.i.factiones:τ cū hoſtibus:ſed ciues certabant cū ciuib⁹ de virtute.i.quis eoꝝ habereť τ eſſet optimus τ ipſi erant magnifici.i. magnifice largi:in ſuppliciis.ſ. in ſupplicatiōibus quas rogationes τ proceſſiones vulgo dicimus:τ erant parci domi.i.in ſumptu proprio τ rei familiaris:et erāt fideles:in id eſt erga amicos:et curabant ſe et rempu.his duabus artibus ſcilicet audacia in bello id eſt dum bella gerebant:q: audaces fortuna iuuat.τ equitate vbi eſt poſtꝗ pax euenerat:quia finis belligerendi id eſt apud Cicero.vt poſſimus in pace ſine iniuria viuere. Quarum rerum. Probat quod dixerat coniectura quadam euidentiſſima dicens.Quarum rerum.ſ.ꝗ illis artibus ſe τ rempu.curabant.ego habeo hec maxima documenta ꝙ vindicatum eſt.i.aduerſum τ ſumpta vindicta in bello.i.tēpore belli.ſepius in eos qui pugnauerunt aui dirate vlciſcendi in hoſtem contra imperiū.ſ.imperatoris exercitus:quē capitaneū generalē vulgus appellat:quiq.i.ꝗ̄ reuocati.ſ.ſono tube quo canebatur receptui:exceſſerāt prelio.i.dereliquerāt prelium vbi excedo gratia prepoſitionis ablatō preponitur ſicut exeo τ egredior interdū apud maronem.tardius.ſ.ꝗ parerat aut ꝗ iuſſerat imperator ꝗ illi qui reliquerāt ſigna.i.vexilla ſua:aut qui pulſi virtute hoſtiū auſi erāt cedere.i.diſcere loco:q vē tutari iuſſerat imperator ſub pena capitis.Et ita patet ꝙ in bello audaciā τ equitatē ſeruabant:τ audaciā hi qui cōtra edictū imperatoris poſtꝗ receptui cantū fuerat a pugna nō deſiſtebāt equitatē imperatores in eos grauius aīaduertentes.In pace vero agitabant imperiū magis beneficiis ꝗ metu τ malebant accepta iniuria.i.poſtꝗ acceperant iniuriā:ignoſcere.ſ.iniurie ꝗ perſequi eā. Sed vbi. Tranſit nūc ad decremēta reipu.τ vitia tēporꝝ ſuoꝝ dicens. Sed vbi.i. poſtꝗ reſpublica creuit labore atq iuſtitia priſcoꝝ romanoꝝ:τ reges magni vt tigranes rex armenie:τ mithridates rex pōti. Iugurtha rex numidie. Perſes rex macedonie τ ſimiles:domiti ſup. ſunt a populo romano bello et nationes fere ſubaudi omnes ſup.ſunt ſubacte τ populi ingentes ſunt ſubacti.vt ſchyte:thraces:parthi:hiſpani: τ reliqui fere.vn̄ dicit maro. Romanos rerum dominos.Et Iuue.τ victum vlciſcitur orbem quaſi totum orbeȝ vixerit.vnde Iuppiter ex alta celi dum parte tuetur. Nil niſi romanū quod tueatur habet. et Carthago emula imperii romani:q: fere par erat:et de imperio cum roma certabat:vt atteſtatur Cicero i officiis.Unde finxit Maro ꝙ Iuno pretenderat Carthagini dare principatum ſeu monarchiam dicens de ea:hoc regnum dea gentibus eſſe. Si qua fata ſinant iam tunc tenditq fouetq.interiit a ſtirpe id eſt funditus: quia euerſa eſt a Scipione Aphricano minore:et cuncta maria et terre omnia loca patebant id eſt aperta erant et peruia romanis:aut parebant romano imperio:fortuna ſcilicet prius proſpera cepit.id eſt incepit:ſeuire id eſt ſeuitiam et ferocitatem ſuam oſtendere egre ferens tantum rerum ſucceſſum ac miſcere:id eſt confundere omnia.Et his ſcilicet romanis:qui tolerauerant facile dum pararent imperium: labores pericula:res dubias et aſperas ocium et diuitie optande aliis ſcilicet populis fuere oneri:id eſt ad omnia:et miſerie id eſt

rare vel diuitias populus gens vel ꝯſuetudo iubet Pau. iuris. vno modo dici ius ſcribit qd ſp bonū τ b̄ natura:le et lex ſi ſcripta:ſȝ iſta natura ꝗ̄ diffinit recta rō iubēs ꝗ̄ faciēda ꝓhibēſq ꝯtraria:cui⁹ ſm cice.ꝑtes ſūt religio: pietas grati dicatio τ obſeruātia:vitas. Alio mō qd oibus aut pluribus ī ciuitate vtile:τ b̄ ciuile.

Excedo.

ad miſeriam id eſt cauſa oneris ⁊ miſerie: vt dictū eſt a Juuenale ſatyra. vi. Nunc patimur longe pacis ma-la ſeuior armis Luxuria incubuit et victum vlciſcitur orbem. Et primo cupido id eſt cupiditas et auiditas pecunie creuit. Unde Juuenalis ibidem. Prima peregrinos obſcena pecunia mores Imbuit et turpi fre-gerunt ſecula luxu Diuitie molles ⁊c. Deinde cupido imperij creuit: et ea ſcilicet duo vitia fuere quaſi ma-teries id eſt fomites omnium malorum que deinde ſecuta ſunt. Namq; auaritia ſubuertit fidem: probita-tem et ceteras bonas artis id eſt artes

ac miſcere omnia cœpit. Qui labores pericula dubi-as atq; aſperas res facile tolerauerant: his otium di-uitiæ optandæ aliis: oneri miſeriæq; fuere. Igitur pri-mo cupido pecuniæ deinde imperii creuit & ea qua-ſi materies omnium malorum fuere. Namq; auaritia fidem: probitatem: cæteraſq; artis bonas ſubuertit. Pro his ſuperbiam crudelitatem deos negligere: om-nia venalia habere docuit. Ambitio multos morta-lis falſos fieri ſubegit. Aliud clauſum ī pectore: aliud in lingua promptum habere: amicitias inimicitiaſq; non ex re: ſed ex commodo æſtimare: magiſq; vultū q̄ ingenium bonum habere. Hæc vtraq; primo pau-latim creſcere: interdum vendicari. Poſt vbi conta-gio quaſi peſtilentia inuaſit: ciuitas immutata eſt im-perium ex iuſtiſſimo: atq; optimo: crudele: intoleran-dum factum. Sed primo magis ambitio q̄ auaritia: animos hominum exercebat. Quod tamen vitium propius virtuti erat. Nam gloriam honorem: impe-rium: bonus & ignauus æque ſibi exoptant. Sed il-le vera via nititur, hic q; bonæ artes deſunt dolis atq; fallaciis contendit. Auaritia ſtudium pecuniæ habet quā nemo ſapiēs cōcupiuit. Ea quaſi venenis malis

vnde eneidos quarto. Quid non mor-talia pectora cogis Auri ſacra fames. Et auaritia docuit pro his ſcilicet arti-bus bonis ⁊ ſuperbiam quia plurimorū animi cum rebus creſcunt: crudelitatē: quia vt imperent crudeles fiunt: negli-gere deos id eſt religionem aſpernari q̄ talia vetat. Et docuit habere omnia tā diuina q̄ humana: tam ſacra q̄ propha-na venalia: vt nunc habent quos ſimo-niacos vocat eccleſia a Simone mago: et qui olim ambitus accuſabantur. Am-bitio que eſt cupiditas honorum et im-periorum ſubegit id eſt latenter et im-pulit multos mortalis: fieri falſos. i. fal-laces. accipitur enī hic paſſiue: que trāſ-latio a rebus vt a nimia ſumpta. Nam

Falſus p decept⁹.

ſicut res falſe. i. falſificate fallunt incau-tos: ita hoies falſi. i. fallaces. Terē. in an-dria paſſiue accepit dicēs. Falſus es ca-rine. i. deceptus ab opinione tua Et do-cuit eos habere aliud clauſum in pecto-re. et aliud hr̄e p̄ptū in lingua. ⁊ aliud cogitare ⁊ aliud dicere: vt fecerat Cati-lina oim rerū ſimulator. Unī Maro de ſinone. Et ficto pectore fatur. Et docuit eſtimare. i. appretiari: amicitias non ex re. i. ex merito cuiuſq;: aut vt Cice. in Le-lio docet ex libero et naturali amore ex opinione virtutis ei⁹ quem amamus ⁊ colim⁹ orto. ⁊ ſimiliter inimicitias nō ex re. i. ex odio vitiorū: ſed ex cōmodo. i. ex vtilitate qua (vt idē dicit Cicero) quidā perperā metiunt̄ amicitias: vt tm̄ quiſ-q; diligēd⁹ ſit q̄tū eſt vtilis: ⁊ docuit ha-bere magis vultū bonū q̄ ingenium bo-num. Hec ſcilicet duo vitia auaritia ⁊ am-bitio creſcere ſup. ceperant: aut creſce-re. i. creſcebāt primo: hoc eſt ſponte na-ſcebantur paulatim. i. ſucceſſiue et ſen-ſim: quia vt dixi ex Juuenale. Nemo re-pente fuit turpiſſimus interdū non cre-

Malitia paulatī creſcit.

ſcebant modo: ſed vendicari id eſt vendicabantur id eſt vſurpabantur ⁊ vltro inuitabātur ab eis: ſunt qui legant vindicari id eſt vindicabantur: hoc eſt propter vindictam reprimebantur interdum: quod minus p-cedere videtur alijs quaſi innuat quod poſtea longo tempore Juuena. dixit ſatyra prima. Nil erit vlterius quod noſtris moribus addat Poſteritas: eadem cupient facientq; minores. Omne in precipiti vitium ſte-tit. q. d. in altiſſimo: ita vt altius creſcere nequeat. Uerumtamen optime coheret ſentētia: nam dicere vult ea vitia primo quidem cum quodam timore vindicte creuiſſet ſed poſtea etiam ſine timore inducta vide-tur dixit primo addit poſt vbi id eſt poſtea q̄ contagio id eſt contaminatio malorum quaſi ex cōtactu ſicut oues inficiuntur. Unde illud in bucco. Nec mala vicini pecoris contagia ledent. vbi ſciemus q̄ dicitur hec contagio hec contages et hoc contagium. ſed contagio frequentius in ſingulari et contagia in plurali. Ci-cero tamen. ij. offi. contagionibus dixit. Producunt autem ſecūdum. vnde Juuenalis. Dabit hec contagio labem. Et dedit in plures ⁊ cetera inuaſit ſcilicet ciuitatem: quaſi peſtilentia: que inficit inter ſe conuerſan-tes: ciuitas eſt immutata id eſt ex optimis moribus in peſſimos. Et imperium eſt factum ex iuſtiſſimo atq; optimo: quia vt dixi ex Cice. fuerat potius preſidium orbis q̄ imperium. crudele ⁊ intolerādum: vt ſub ſyl-la ⁊ alijs tyrānis. Sed ambitio exercebat primo magis animos hominū q̄ auaritia: ideo propter imperiū pecuniam exigebant: non propter pecuniā imperia: quod tamen vitiū ambitionis erat propius virtuti. i. ad virtutē: videlicet fortitudinē ⁊ magnitudinē animi accedens. vn̄ Cice. authore id moleſtius ferendū eſt q̄ vt quiſq; excellentiſſimo eſt ingenio ⁊ animo inuictiſſimo: ita ad oñationes maxime procliuis. Unde di-ctum volunt ab euripide. Si violandū eſt ius regnā di gratia violandū eſt: alijs in rebus pietatē colas quā ſententiā Cice. iniquiſſimā ⁊ pernicioſiſſimā cenſet. offi. iij. Probat author ambitionē propius eſſe virtuti q̄ auaritiā dicēs. Nā bon⁹. i. fortis ac ſtrēnu⁹ ⁊ ignau⁹. i. inutilis ad laborē ſine induſtria deſes: exoptant ſibi eque. i. eq̄liter iperiū. ſz ille. ſ. bon⁹ vtit̄ vera via. i. decēti medio ad ipm: hic. ſ. ignauus: q̄. i. q: bone artes de-ſunt: p̄tēdit. ſ. venire ad iperiū dolis atq; fallacijs. Auaritia aūt ad virtutē nō accedit: q: habet ſtudiū pecu-

Contagio Cōtagius Cōtages.

Gnauus prudēs p uid⁹ gnauiter quo prudēter citius op politū eſt

nie quã nemo ſapiẽs cõcupiuit. Ea licet auaritia imbuta.i.tincta ⁊ illita venenis malis.i.nociuis: q; ſunt venena etiã medicamẽtis apta effeminat.i.mollificat ⁊ flaccidũ ac muliebre facit corpus ⁊ aĩm virilẽ ꝓpterea ꝙ homo intẽtus lucro pecuniario corpus ſuũ negligit: quocirca vulgo ſordidus dicitur: ſicut ſplẽdide epulatus lautus de hoc loco habẽtur plurima apud Aulũ gelliũ lib.iij.primo vt tãgã. Et ea ſup.eſt infinita ⁊ inſatiabilis: neq; minuitur copia neq; inopia: q; vt dicit Sene. Tam deeſt auaro qđ habet ꝙ qđ nõ habet. ꝓpterea ꝙ (vt dicit Flaccus) querit ⁊ inuentis miſer abſtinet ⁊ timet vti. Et iõ dicitur Eccleſiaſtici.v. Auarus non implebitur pecunia: iuxta qđ eſt verbum Iuue. ſepe citatum. Creſcit amor nũmi ꝙtũ ipſa pecunia creſcit. Et illud Naſonis pꝛĩo faſtoꝝ. Creuerũt ⁊ opes ⁊ opuſ furioſa cupido. Et cũ poſſideãt plurima plura petunt. Quia v° auarus vt dixit fit flaccidus ⁊ ſordib⁹ vni⁹ pecunie curã habẽs: ideo dicit ꝙ etiam corpus effeminat auaritia: vt Salluſtius inq̃t phauorinus dicto loco apud Aulũ gellium odio auaritie pluſꝙ potuit eã criminatus eſt. Q; ſũt auaritiã oderit pꝫ ode horatiana. Null⁹ argẽto color ẽ auaris. Abdito terris inimice lãne. Criſpe Salluſti nil tẽperato ſplẽdeat vſu. vocat eñ inimicũ lamne.i.laminie: hoc eſt maſſe auree ⁊ argẽtee nõ percuſſe: q; nũmoꝝ vſus maluit: Horati⁹ putat auarũ maxime ſtultum. Eccleſiaſtic⁹ ſceleſtiſſimũ dicẽs. Eccleſiaſtici.x. Auaro nihil eſt ſceleſti⁹. Nec immerito nec ſibi nec alteri bene vult ⁊ vñ cũ plus pecuniã ꝙ deuꝫ aut ſe aut pꝛimũ amet. Dicit apoſtolus ꝙ eſſe auarũ eſt idoloꝝ ſeruit⁹. Ephe.v. Et q; plurime cedes ꝓpter pecuniam fiunt vocat eã Iuue. funeſtã. Et ſi funeſta pecunia templo. Nõdum habitas: ⁊ Uerg. auri famẽ ſacrã.i.execrabilẽ dicẽs eneidos .iij. Quid nõ mortalia pectora cogis Auri ſacra fames. Sed ad reliqua. Sed poſtꝙ Lucius Sylla. de hoc ſupra ſatis dixi: quomodo eius exẽplũ

imbuta corpus animumq; virilem effœminat. Semper infinita & inſatiabilis eſt. Neque copia: neque inopia minuitur. Sed poſtꝙ Lucius ſylla armis recepta republi. ex bonis initiis malos euentus habuit. rapere omnes: trahere domum alius: alius agros cupere: neque modum: neque modeſtiam victores habere: fœda crudeliaq; facinora in ciues facere. Huc accedebat ꝙ Lucius Sylla exercitum quem in aſia ductauerat: quo ſibi fidum acceptumq; faceret contra morem maiorum luxurioſe nimiſque liberaliter habuerat. Loca amœna & voluptaria facile in otio feroces militum animos molliuerant. Ibi primum inſueuit exercitus Populi Romani amare: potare: ſigna: tabulas pictas: vaſa cœlata mirari: ea priuatim & publice rapere: delubra deorum ſpoliare:

plurimi imitati ſint: ⁊ quomodo bona victoria quã ꝯtra Mariũ obtinuerat abuſus ſit. Uñ offi.ij. dicit Cice. ꝙ poſt Sylle victoriã delitũ ẽ videri quicꝙ i ſocios iniquũ cũ extitiſſet etiã in ciues tãta crudelitas: ergo inquit in illo ſecuta ẽ honeſtã cauſaꝫ: nõ honeſta victoria. Eſt eñ auſus dicere haſta poſita cũ bona i foro vẽderet: ⁊ bonoꝝ viroꝝ ⁊ locupletiũ: ⁊ certe ciuiũ ꝓdã ſuã ſe vẽdere. Secut⁹ ẽ (.ſ. Ceſar.) q i cã ipſa victoria etiã fediore: nõ ſolũ ſinguloꝝ ciuiũ bona publicaret: ſꝫ vniuerſas ꝓuincias regioneſq; vno calamitatis gñe cõpꝛehenderet. Sꝫ q; Cicero in manib⁹ ẽ pſequamur ordinẽ. Sꝫ poſtꝙ Luci⁹ Sylla dictator crudeliſſim⁹: habuit ex bonis initiis malos euẽt⁹ ⁊ hoc republica recepta.ſ.e manib⁹ marianoꝝ nobilitatẽ romanã cũ republica delere meditãtiũ. Armis.ſ.ipſi⁹ Sylle. Sũt q legũt Lucij Sylle ⁊ reſpublica vt ſit: ſꝫ poſtꝙ reſpublica ẽ recepta.ſ.i libertatẽ armis Lucij Sylle ipã habuit ex bonis initijs malos euẽt⁹.i.exit⁹: q; i tyrãnidẽ redacta ẽ: que lectio mõ ſit verior mihi certe cõcinnior videt̃ cetex vt ſubide rudiũ memineri. Recipe vt notũ ẽ iterũ capere: ſed id varie fit: ita vt interdũ videat̃ ꝗſi excipe: vt ſi tibi oĩa bona mea aut dederim aut deſtinaueri ⁊ deinde vni⁹ tabelle pulchritudie capt⁹ eã mihi excipiã ⁊ reſeruẽ elegãter dicã eã recepiſſe: vt dicit Aul⁹ gel. Interdũ polliceri: ſꝫ ꝗſi rẽ negatã ⁊ reiectã: vt quã pri⁹ obeũdã cape noluerim poſtea recipiã. Interdũ i locũ tutiorẽ redire: qđ tractũ ẽ a militib⁹ q cũ caſtra tenuerĩt priuſꝙ exirẽt i aciẽ hoſtiũ. cũ ſigno dato i eadẽ redeunt ſeſe recipe dicitur. Inde canere receptui ẽ tubaꝝ lituoꝝ cornuũ ſeu tibiaꝝ cãtu ſignificare militib⁹ vt a pugna i caſtra aut menia redeãt qđ cũ fit finis iponit̃ pugne: ꝗcirca tr̃ſfert̃ vt ſit cuilibꝫ actui piculoſo ꝑſertim finẽ iponere. Et q; ꝓprie ẽ iterũ capere: recipim⁹ debita a nobis ꝑſtita ⁊ ablata aut piculis erepta. Accipim⁹ aũt ab aliq̃ nobis oblata vt lr̃as ⁊ donaria. Sumim⁹ p nos etiã nullo porrigẽte. Notet ꝑterea puer euẽt⁹ etiã i plurali dici ſicut euẽta: Quis id Ualla neget: vt hic: ⁊ eñ.vſ. Cecoſq; volutat Euẽt⁹ aĩo ſecũ. ⁊ Tul.li.ij. de oꝛa. Uarios euẽt⁹ oꝛonis expectationẽq; hoĩs pertimeſcit. Sꝫ canam⁹ ⁊ nos receptui. Oẽs ſup. ceperãt rape aut p regulã ſuppoſitã. Oẽs rape.i.rapiebãt. oẽs trahere.i.trahebãt ad ſe. ali⁹ cupe. cupiebat domũ: ali⁹ agros ⁊ victores.ſ. hoſtiũ aut voti ꝯpotes: neq; hr̃e.i.habebãt modũ.i.mẽſurã aut rõnẽ: neq; modeſtiã.tẽperamẽtũ facere.i.faciebãt facinora feda.i.turpia ⁊ abominabilia ⁊ crudelia: q; inocuos crucidauerũt: aut pſcripſerunt ⁊ plurimos ſpoliauerũt. Huc accedebat: oſtẽdit ⁊ alias cauſas corruptoꝝ moꝝ dicẽs. Accedebat.i.adijciebat̃ aut addebat̃. huc.i.ad h̃ facinora exẽplo Sylle accepta: ꝙ luci⁹ ſylla habuerat.i.tractauerat exercitũ quẽ ductauerat.i.cui⁹ dux fuerat i aſia (aliter ſi itelligat̃ ipꝫ roma illuc duxiſſe diceret̃ i aſiaꝫ) cõtra morẽ.i. inſtituta maioꝝ.i.pꝛiſcoꝝ impatoꝝ luxurioſe.i.luxu. ⁊ delitijs idulgẽtẽ ⁊ animis liberaliter.i.licẽter ⁊ idulgẽter ꝗliter liberos hoĩes tractam⁹. vñ cẽturioni dabat̃ i ciues nõ bacul⁹ ferre⁹ aut ligne⁹: ſꝫ vite rapi⁹ poterãt tũ ĩpatores: imo debebãt i luxurioſos ⁊ deſides aĩaduertere. eã aũt diligẽtiã adhibuerat ſylla: ꝗ.i. ad eũ finẽ vt faceret ſibi exercitũ fidũ.i.fidelẽ ⁊ acceptũ.i.beneuolũ ⁊ gratũ. Loca amena ⁊ voluptuaria.i.voluptatẽ afferẽtia. mollifierãt.i.molles ⁊ eneruos ſeu effeminatos effecerãt facile i otio.i.in ceſſatiõe: aĩos militum fe-

Ignauus Auaritie deteſtatio. Effeminare eſt incõſtantem ⁊ animi muliebris efficere: inde effemiari muliebres cõditione auari egeſtas.

Recipio.

Accipio. Sumo Euentus.

Accedit huic rei peioris omen id ẽ peioris euẽtus.

roces.ſ.prius. Exercit⁹ populi romani inſueuit primũ ibi.ſ.in aſia ſub ſylla amare.ſ.ſcorta: potare.i.bibere immodice: ⁊ mirari ſigna.ſ.ad viuũ exculpta tabulas pictas: ⁊ vaſa.ſ.eſcaria ⁊ poculẽta.celata.i.ſculpturas habẽtia. Vñ eſt illud in buc. Tibi pocula ponam fagina celatũ diuini op⁹ alchimedõtis. Et in ſatyra. Iuue. Et ſtantem extra pocula caprũ: ⁊ ppl's roman⁹ inſueuit primũ ibi rapere ea.ſ.vaſa ⁊ oblectamẽta reliqua priuatim.i.in occulto: aut potius a priuatis ⁊ publice.i.manifeſte aut reipu. vt e tẽplis ⁊ ſpoliare delubra.i. tẽpla in quibus ſunt ſimulachra deorum (ſeruet regula elegãtie que multa infinita referũtur ad vnũ finitũ inſueuit) ⁊ polluere.i.cõtaminare ⁊ inceſtare oĩa ſacra: ⁊ pphana.i.nõ ſacra q̃ pcul ſunt a phano.i.ede ſacra. Igit hi.i.hmõi ſic inſtituti milites ſyllani. poſtq̃ adepti ſũt victoriã cõtra marianos nihil reliqui.i. relicti fecere.i.nihil penitus dereliquerũt victis. Quippe: q: certe res ſecũde.i.pſpere fatigãt.i.tẽtant ⁊ afficiunt moleſtia aĩos ſapiẽtũ: q: ne ſapiẽtes quidẽ facile moderãtur victorie lete nedũ.i. ne dicã q̃ illi corruptis moribus.i.habẽtes mores corruptos tẽperarẽt.i.moderarẽtur victorie vbi elegãter ponit nedũ: q: ſine particula veriũctiua ac ſimili ponitur ſecũdo loco cũ re minori poſtq̃ diuitie cepere eſſe honori. vñ Ouid. faſt.ſ. In pretio priũ nũc eſt: dat cenſus honores. Cẽſus amicitias pauper vbiq; iacet. ⁊ Iuue. ſaty.ſ. Quãdoquidẽ inter nos ſanctiſſima diuitiarum maieſtas ⁊ alibi. Haud facile emergũt quorum virtutib⁹ obſtat. Res ãguſta domi ⁊ rurſus. Quãtum q̃ſq; ſua nũmorum ſeruat i archa. Tãtũ hz fidei. ⁊ Flaccus in epl'is. Et gen⁹ ⁊ mores regina pecunia donat. Et bñ nũmorum decorãt ſuadela venuſq;. Et poſtq̃ gloria iperiũ ⁊ potẽtia ſequebãt eas.ſ. diuitias: q: pecunie oĩa patẽt ac parent virt⁹ cepit hebeſcere.i. eẽ hebes: ⁊ paupertas cepit haberi pbro.i.ad dedec⁹ ⁊ opprobriũ cũ tñ ſit mun⁹ deorum. Vñ de ea Lucanus ⁊ munera nõdũ intellecta deũ. ⁊ innocẽtia cepit duci.i.reputari p malicia: q: q̃ cũ malis nõ cõſpirabat aut

Signa vt ſant hedere.
Inſueuit in conſuetudinẽ duxit.
Fatigare laceſſere.
Nedum.
Diuitiẽ. honores cõparantur
Hebeſcere.i.debiliſcere.
Diſperire annullari

ſacra prophanaq; omnia polluere. Igitur hi milites poſtq̃ victoriam adepti ſunt nihil reliqui victis fecere. Quippe ſecũdæ res ſapientium animos fatigant: nedum illis corruptis moribus victoriæ temperarẽt. Poſtq̃ diuitiæ honori eſſe cœpere & eas gloria: imperium potentia ſequebantur hebeſcere virtus paupertas probro haberi innocentia pro maleuolentia duci cœpit. Igitur ex diuitiis iuuẽtutem luxuria atq; auaritia vna cum ſuperbia inuaſere: rapere: conſumere: ſua paruipendere aliena cupere pudorem pudicitiã diuina atq; humana promiſcua: nihil penſi: nihil moderati habere.

O Peræpretium eſt cum domos atq; villas cognoueris in vrbiũ modũ ædificatas viſere tẽpla deorũ quæ noſtri maiores religioſiſſimi mortales fecere. Verũ illi del ubra omni pietate: domos ſuas gl'ia decorabãt

aliquid ſceleris cõfecit: dicebatur ab eis maleuolus diſſimulator. Vñ de iuſto Sapientie ſecũdo. Grauis eſt nobis etiã ad vidẽdum q̃m diſſimilis eſt alijs vita illius. ⁊ Hora. ſer.ſ. ſatyra.iij. hic fugit oẽs inſidias nulliq; malo latus obdit apertũ. Cum genus hoc inter vite verſetur vbi catis inuidia atq; vigent vbi crimina p bñ ſano ac non incauto fictum aſtutũq; vocamus. Igitur ex diuitijs.i.poſt diuitias: luxuria atq; auaritia inuaſere vna.i.pariter cũ ſupbia iuuẽtutem ſcz romanam ⁊ rapere. conſumere ⁊c. inuaſerũt aut ceperũt aut rapere.i.rapiebãt aliena cõſumere.i.cõſumebãt oĩa paruipẽdere.i.paruipẽdebãt ſua.i.ppria bona. ⁊ cupere.i.cupiebãt aliena: ⁊ hr̃e.i.habebãt pudorẽ.ſ.animi ⁊ pudicitiam corporis diuina atq; humana pmiſcua.i.confuſa ⁊ ſine diſcretione: ⁊ habere.i.habebãt nihil pẽſi.i.cõſiderati ⁊ nihil moderati.i.moderate facti.

O Perepretiũ eſt ⁊c. ex cõpatiõe priſcorum docet q̃tũ immutati ac deprauati ſint mores. Priſci eñi delubra deorum oĩ pietate decorabãt: ⁊ domos ſuas puatas gl'ia nõ luxu ſupbo: at hui⁹ ſeculi iniquit hoĩes domos ſuas: ita magnifice ⁊ ſumptuoſe extruũt vt mõtes ſubuertãt ⁊ maria conſternãt ⁊ tẽpla deorum aut negligãt aut ſpoliẽt. Preterea maiores ſolebãt victis nihil pter arma ⁊ cetera belli fomẽta adimere imo vt Cicero docet volebãt victarum nationũ pꝛoni eẽ. ita vt totius orbis pſidiũ poti⁹ q̃ iperiũ meruerit dici: ac recẽtiores etiã ſocios ac ciues oĩb⁹ facultatib⁹ ſpoliãt. Ordo ẽ. opepretiũ ẽ.i.vtile ⁊ dignũ factu vtpote habẽs priũ.i.mercedẽ: ope.i.laboris ⁊ operatiõis cũ.i.poſtq̃ cognoueris.i.q̃s cognouerit domos.ſ.puatas i vrbe atq; villas.i.edificia i agris edificatas i morem vrbiũ: ita vt ſingule caſtella aut vrbes videãt aut ſumptuoſe vt i vrbib⁹: ſolẽt ⁊ viſere.i.poſtea viſuz ire aut videre tẽpla.i.edes ad cõtẽplãda diuina iſtitutas: deorum.i.diis cõſecratas: q̃ maiores nr̃i.i.priſci romãi appoſitõe: mortales.i.hoĩes religioſiſſimi (vbi fruſtra q̃dã addũt viri) fecere. q.d. q̃tũ diſcrimẽ ſit iter tẽpla tã humilia ⁊ modica ⁊ edificia puara tã ſupba atq; magnifica: ⁊ puatis iſtructa: vñ flacc⁹ Car.iij. Delicta maiorum imerit⁹ lues. Romane donec tẽpla refeceris: Edeſq; labẽtes deorum ⁊ feda nigro ſimulacra fumo ſic. ne tñ vitio dare videat ãtiq̃s q̃ talia extruxerãt. addit verũ.i.ſz illi.ſ.maiores nr̃i. decorabant.ſ.exornabãt delubra.i. phana deorum in quib⁹ eẽt ſimulacrũ delubratũ.i.decorticatũ: q: ex ligno tũc erãt idola ſeu deorum ſimulacra vſq; ad aſiam deuictã. Numa tñ (vt euſebi⁹ de pparatiõe euã. aſſerit clemẽtẽ dixiſſe) more moſaico nullum ſimulacrũ in tẽplo eẽ voluit. Plutar. q̃s ait. Ex ligno priſca deorum ſimulacra fieri ſolita. Nã lapidẽ rẽ durã ⁊ inanimatã in deorum effigiẽ celare nolebãt. Aurum vero ⁊ argẽtũ infecũde terre colores putabãt. plato vero in legib⁹ ait. Terra vr̃a deorum eſt habitatio. Nemo igit ex his ceteris diis ſimulacra faciat aurum aũt ⁊ argẽtũ inuidioſa poſſeſſio eſt. Ebur aĩam depoſuit idq; ad ſimulacra deorum ieptũ ẽ. Es ⁊ ferrũ belli ſunt inſtr̃a. Hec illi decorabãt

Mos romanorum erga victos hoſtes.
Idolap⁹ ex ligno.
Delubra.
Simulacra.
Pietas.

quã oĩ pietate.i.latria ꝛ cultu pio Eſt aũt pietas fundamẽtũ oĩm virtutũ ꝛ (vt inquit Cice. ꝓ plautio) propterea capit ꝓ debita obſeruãtia in deo: ꝛ parẽtes: q̃ religio dr̃ ꝛ decorabãt domos ſuas.ſ. priuatas: gloria.ſ. rerũ bene geſtarũ per ſe aut per maiores: quorũ imagines in ſtẽmate habebant. Neq̃ eripiebãt victis quidq̃ preter inlas iniurie qz illis arma naues equos ꝛ ſimilia auferebant: ꝛ interdũ menia diruebãt ne iterũ ſine iniuria nec rebellent ſic tributaria facta eſt prius carthago q̃ deleta. At hi ſcz noſtri ſeculi homines: cõtra.i.e cõtrario exiſtẽtes ignauiſſimi adimere ꝓ adimebãt niſi ſit adimere: id eſt abſtulerũt per ſummum ſcelus ſociis omnia ea q̃ fortiſſimi victores ſcz priſci reliquerant cum auferre potuiſſent hoſtibus. Proinde (pro perinde: niſi potius perinde legamus) perinde id eſt ita et quaſi facere iniuriam id eſſet demũ vti imperio. Nam quid memorez ea: ſcz facinora libidinoſa romanorũ: que nemini ſunt credibilia: niſi his q̃ videre ſupple ea: videlicet mõtis: id eſt mõtes eſſe ſubuerſos.i. reſolutos in planiciẽ a cõpluribus id eſt pluſculis priuatis ſcz regno ꝛ prīci patu. ꝛ maria eſſe cõſtrata: id eſt oppleta terra illa ad edificia facienda vt fecerat Lucullus neapoli. vbi edificia i media vſq̃ maria porrigebat: vnde in luxũ romanorũ dicit ſic Horati⁹ car. ij. Iam pauca aratro iugera regie Moles relinquent vndiq̃ latius. Extenta viſcentur lucrino Stagna lacu ꝛ li. iij. Cõtracta piſces equora ſentiunt. Iactis in altũ mõtibus: id eſt maximis edificijs. Conſimile feciſſe dicit̃ xerxes a q̃ velificat⁹ athos quibus ſcz ciuib⁹ romanis diuitie videntur fuiſſe ludibrio. id ẽ ad ludibriũ ꝛ irriſionẽ: vt in egypto pyramodũ extructoribus: quippe id eſt quia ipſi ꝓperabãt abuti diuitijs ꝑ turpitudinẽ: id eſt luxuriã: quas licebat habere id eſt poſſidere honeſte. ſed libido ſtupri. Cẽſet nõ ſolũ edificandi luxurioſa magnificentia peccare ſui ſeculi romanos ſz ꝛ alijs fere vitijs dicens. Sed cũ ſumma eſſet libido in extruendis edificijs: nõ minor immo equalis libido ſtupri.i. luxurie veneris illicite vt cũ viduis virginibus: aut etiam ſcortis: ꝛ ganee.i. luxurioſe ꝛ guloſe vite in ganeis et lupanarib⁹ que ſunt luſtra meretricum ꝛ gula perditorũ: ꝛ ceteri.i. cõſimilis. cult⁹.i. indulgẽtie ꝛ mollis vite in q̃ q̃s fouet̃ ꝛ colitur indulgẽter: nõ decẽter nã decẽs cultus nõ meretur vituperari: inceſſerat.i. inuaſerat romanos ꝛ viros pati muliebria.i. ſubagitari more mulierum: vt pathici ſolẽt a pediconibus. de qui b⁹ dicit Paulus Romanos.i. Maſculi relicto naturali vſu femine exarcerunt in deſiderijs ſuis in inuicẽ maſculi in maſculos turpitudinem operantes ꝛ mercedẽ quã oportuit erroris ſui in ſemetipſis recipientes ꝛc. Et mulieres habere pudiciciam.i. caſtitatem coniugalez in propatulo.i. omnibus expoſitam quaſi in proſtribulo ita vt ſola caſta ſit quã nemo petiuit ſup. inceſſerat. Similiter exquirere oĩa terra ꝛ mari cauſa veſcẽdi.i. propter gulã ꝛ dormire priuſq̃ cupido.i. deſiderium ſomni eſſet nõ operiri.i. non ꝓſtolari ſeu expectare (ſed expectam⁹ ꝓprie deſiderãda ꝛ expectãda. Unde enei. ij. Quib⁹ hector ab horis expectate venis. Eſt em̃ expectare frequẽter extra ſpicere hoc eſt exire ꝛ inſpicere an deſiderat⁹ veniat operimur aũt qualiacũq̃ ꝛ i oĩbus his: aut ponitur infinitiuus ꝓ imperfecto. vt ſit operiri ꝓ operiebãt: aut intelligitur ceperant aut qđ potiſſimũ hic dicã hec infinita reddũt ſuppoſitũ illi verbo inuaſerat nã. vt dicamus ſic libido nõ operiri ꝛc. non placet qz dicendũ eſſet libido nõ operiẽdi ꝛc. pergamus ergo vt accepimus. bibẽdi neq̃ frigus. id eſt appetitus famem.i. eſuriem: nõ operiri ſitim: id eſt appetitũ) ſe calefaciẽdi neq̃ laſſitudinẽ.i. fatigationẽ ꝛ appetitũ ſe reponendi ꝛ quieſcẽdi: ſed antecapere.i. preoccupare oĩa hec luxu.i. luxurioſa vita ꝛ libidinoſa atq̃ idulgẽti ſibi vorabãt em̃ cibos gulam prouocãtes priuſq̃ famerent: potabãt priuſq̃ ſitirẽt. dormitabãt priuſq̃ ſomn⁹ eos inuaderet: calefaciebãt ſe priuſq̃ frigerẽt. recũbebãt vt requieſcere volẽtes ſolẽt priuſq̃ laſſi eſſent. Hec autem. id eſt huiuſmodi vite perdite. incẽdebant iuuentutẽ: id eſt iuuenes romanos vbi opes.i. facultates fortune: diuitie: familiares.i. domeſtice ꝛ ex pr̃imonio collecte defecerãt: ad facinora.i. ſcz turpia: vtpote ad rapinas ꝛ furta ac ſacrilegia. Nã anim⁹ imbut⁹.i.a primis ãnis inſtitut⁹ malis artib⁹.i. exercitijs ꝑdite vite haud.i. nõ facile.i. difficile carebat imo nõ carebat ſz indulgebat libidinib⁹ ꝛ eo.i. propter libidinẽ anim⁹ cu iuſlibet erat deditus.i. penitus addictus ꝛ indulgẽs ꝓfuſi⁹.i. abundantius. queſtui.i. adq̃ſitioni rerũ oĩbus modis. Cꝫ ꝑ phas ꝛ nephas qz vt Iuue. lõge p⁹ dixit vñ habeas q̃ris nemo ſz ops h̃re: atq̃ ſumptui.i. abſumptioni ꝛ expenſioni rerũ. Sumpt⁹ q̃dẽ erat poꝛ in intẽtione: ſz poſterior i executiõe: vñ rei geſte ordinẽ ſeruat.

Necꝫ victis quidq̃ præter iniuriæ licentiam eripiebã
At hi contra ignauiſſimi homines per ſummum ſce-
lus omnia ea ſociis adimere quæ fortiſſimi victores
hoſtibus reliquerant: perinde quaſi iniuriam facere
id demum eſſet impio vti. Nã quid ea memorem quæ
niſi iis qui videre nemini credibilia ſunt a priuatis
compluribus ſubuerſos montis: maria eſſe cõſtrata q
bus mihi videtur ludibrio diuitiæ quippe qua fuiſſe
honeſte habere licebat abuti per turpitudinẽ prope-
rabat libido ſtupri: ganeæ cæteriq̃ cultus non mi-
nor inceſſerat viros muliebria pati: mulieres pudici-
tiam in propatulo habere. Veſcendi cauſa terra mari
q̃ omnia exquirere dormire priuſq̃ ſomni cupido eſ-
ſet: non famẽ: non ſitim: neq̃ frigus: neq̃ laſſitudinẽ
operiri. Sed ea omnia luxu ante capere. Hæc omnia
iuuentutem vbi familiares opes defecerant ad facino
ra incendebant. Animus imbutus malis artib⁹ haud
facile libidinibus carebat. Eo profuſius omnib⁹ mo-
dis quæſtui atq̃ ſumptui deditus erat.

Moles ꝑ denſitate cuiuſq̃ rei ponit̃. Differũt pyramides ab obeliſcis: ille em̃ in cãpanilis vl' turris acute modũ hi ĩro diorũ ſol' ſpeciẽ tendũt. vna aũt piramidũ in egipto a trecẽt. ix. milib⁹ hominũ. xx. annorum ſpatio cõdita eſt.

profuſi⁹ ꝓdigali⁹. Expectar ſtipare munire a quo ſtipator vt hic qui aliũ munit.

IN tāta itaq; venit tādē ad catilīne facinora ſpecialiter narrāda d icēs. Catilina habebat in tāta ꝛ tam corrupta ciuitate.i.multitudine ciuium iuniorum (id qđ erat facile .i.que i eo erat facilis factu.i. vt fieret) cateruas.i.turmas cōmunias oīm flagitioſorum ꝛ facinoroſorum.i. male actorum qui multa flagitia ꝛ facinora cōmiſerāt (ſunt qui flagitioſiſſimorū legūt: ſed c is non additur ſuperlatiuo) circum ſe tanq̄ ſtipatorū.i.denſe cōcomitātiū: vt ſatellitū: n tractum eſt a ſtupa qua naues ſtipantur. Nā quicūq; erāt impudicꝰ.i. hñs impudicitiā in pprtulo adulter et ganeo.i.ganearū frequētator: lacerauerat.i.dilapidauerat: bona patria.i.patrimoniū ſuū: manu pdigēdo ventre abſumēdo ꝛ pene.i.cauda hoc eſt virga virili ſcortādo. reddēda aūt ſunt ſingula ſingulis: vt ſit impudicus manu vt aleator ꝛ diſſipator Ganeo vētre: Juxta illđ Juuena. Sꝫ laudē ſiliquas occultꝰ ganeo et adulter pene.i. virilibus. nam penis cauda ē vñ offas penitā dixerūt veteres Et cum tria tātū premiſerat additus eſt alea que manu iactur: ſicut prius addiderat raptus ille Catilina raptus ꝛc. Quiq;.i.ꝛ qui cōflauerat. i. ꝯgegerat cōtraxerat grāde es alienū.i. debitum ex ere alieno: quo id eſt ideo vt vł quo ere alieō redimeret.i. placaret flagitiū.i.peccatū enorme flagitiōe ꝛ increpatione ac flagris dignū.qđ etiā verbis vt plurimū fit aut facinus.i.factū aliqđ inſignis culpe vt ſunt parricidia ꝛ ſimilia. Sane peccata redimebāt tunc pecunia: qꝛ vt viſum eſt ante ſyllaꝫ nō licebat occidere ciues romanos niſi in crimine leſe maieſtatis aut occupate dñationis: aut in ſeditiōe que legē nō audit. vt brutus in liberos ſuos aiaduertit: et vt ceſi ſunt gracchi. Ꝓpē ergo dicit ſcriptura. peccata tua eleemoſynis redime: qꝛ redimere eſt ꝓcio aliquid delere ſi maluꝫ eſt: aut recuparet liberare ſi bonū: vnde redimunt captiui ꝛ genꝰ humanuꝫ redēptum eſt ſangule xpi redimit aūt dū delet pctm vñ Juue. Nōſtrū nulla virtute redēptū a vitijs. Et cōponitur a re ꝛ emo iterpoſito .d. verbū autē principale horuꝫ ſup. poſitorū impudicꝰ adulter ꝛc. ponetur ſibi hi Catiline proximi ꝛ familiares erāt dicit ergo preterea.i.inſuper preter iaꝫ dictos oēs parricide.i. occiſores parētū aut cuiuſcūq; affinis aut ꝯſanguinei quia cū deſit ſpeciale vocabulū vtimur vt dicit Quintilia. generali. nō enim habemus quo fratris occiſor nolet. nam fratricida in vſu nō eſt. Undiq;.i.ex omni loco ꝯfluentes. omnes ſacrilegi.i.rerum ſacraruꝫ aut de ſacris locis ablatarum fures aut raptores: conuicti: ſcilicet de criminibus: ꝛ ita cōdemnati iudicijs aut timentes iudicium.i.nō audētes cōparere coram iudice: pro factis.i.propter facta ſua ſcelerata. Ad hoc.i. preterea omnes ſup. quos manus.i.facinoroſa alebat ſanguine ciuili.i.per effuſionem ſanguinis ciuium illis enim interfectis eorum bona occupabant: aut quos lingua alebat periurium: quia producti teſtes peierebant ꝓ ꝓcio ꝛ poſtrēo.i.deniq; vt tādē omnes cōplectar oēs quos flagitiū.i.grāde ſcelus aut egeſtas cōtracta ex rerū ſuarū abſūptiōe: aīs conſcius.ſ.alicuiꝰ magni ſceleris exagitabat.i.ex trāquillitatē agitabat ꝛ ira vexabat ꝛ torquebat morſu cōſciētie: hi inq; omnes erāt ꝓximi ꝛ familiares Catiline: qꝛ ſi quis etiā vacuꝰ.i.immunis ꝛ abhorrēs a culpa.i.ad huc inſons: iciderat.i.caſu venerat (Ea eñ eſt calamitas in amicitijs maxima: q̄ amor precedat iudiciū. Uñ amicos diligemus ꝛ diligimꝰ priuſq̄ perfecte nouerimꝰ. Poteſt aūt fieri vt bonꝰ vir videtor in familia Catiline putaret in eo magnā eſſe preſtātiā aliquā) in amicitiā Catiline ſe te fficiebat facile parq; pro et ſiſis ceteris q̄tidiano vſu.i.ex cōſuetudine puerſoꝝ: qꝛ cū ſancto ſctūs eris: ꝛ cū puerſo puerteris. atq; illecebris.i.alectiōibꝰ atq; attrectationibꝰ vitioꝝ ꝛ vitioſoꝝ vitia eñ carnalia hñt illaqueādi virtꝰ oblectamēto ſuo ſltirū. Et ergo bñ ꝯſulit ſapiēs Prouer.i. Fili mi ſi te lactauerit petōres ne acq̄eſcas eis Si dixerit veni nobiſcum inſidiemur ſanguini: abſcōdamus tendiculas cōtra innocentem fruſtra ꝛc. Fili mi ne ambules cum eis prohibe pedem tuum a ſemitis eorum Pedes enim illoꝝ ad malum currunt et feſtinant: vt effundant ſanguinem Sed Catilina appetebat maxime familiaritates adoleſcentium: quia tales cum ſint imperiti rerum facile ducuntur in errorem Unde addit. quia animi eoꝝ.ſ.adoleſcētū mobiles et fragiles et fluri id eſt

IN tanta itaq; & tam corrupta ciuitate Catilina (id quod factu facillimū erat) omnium flagitioſorū & facinoroſorum circum ſe tanq̄ ſtipatorum cateruas habebat. Nā quicunq; impudicus ganeo adulter: manu: ventre: pene: bona patria lacerauerat: quicunq; alienū æs grāde conflauerat quo flagitium aut facinus redimeret: præterea omnes vndiq; parricidæ: ſacrilegi conuicti iudiciis: aut pro factis iudicium timentes ad hoc quos manus atq; lingua periurio: aut ſanguine ciuili alebat: poſtremo omnes quos flagitiū: egeſtas cōſcius animus agitabat: hi Catilinæ proximi & familiares erant. Quod ſi quis etiam a culpa vacuus in amicitiā eiꝰ inciderat quotidiano vſu atq; illecebris facile par ſimiliſq; cæteris efficiebatur. Sed maxime adoleſcētium familiaritates appetebat: eorum animi

Flagitiuꝫ

Lacerare ꝛ dilacerare eſt ꝓdigere ꝛ indiſcrete cōſumere.

Redimo.

Parricida.

Illecebre ab illicio qđ eſt illaqueo atrtraho ſūt blanditie a quo ille cebroſus qui faſcinat aut verbis allicit inanibus.

Fidos cū plices cornuales in maliuolētia.

fluentes etate que cito decurrit: q: vſq ad ſenium fluit anni: capiebātur .i. ineſcabātur: irretiebantur: decipiebāturq haud difficulter: immo facillime. Nā vt ſtudiū cuiuſq flagrabat ex etate .ſm qđ quiſq maxime ꝓcliuē viderat. ꝑbere .i. ꝑbebat aliis ſcortari .i. ꝓſtitutas aut exoletos qđ ꝑmū adoleſcētie ēvenenū: ꝛ .i. mercari .i. mercabatur aliis canes atq equos. vñ Comicus. Quod plerīq oēs faciūt adoleſcētuli: vt aīm ad aliqđ ſtudiū adiūgāt aut equos alere: aut canes ad venādū ꝛc. Poſtremo neq parcere .i. neq parcebat. ſumptui .i. impēdio ꝛ abſumptioni bonorū: neq modeſtie ſue quā q: nō ſeruabat: viſus eſt illi non parcere. Aliter tñ non parcebat ſumptui: ꝛ alter nō ꝑcebat modeſtie: q: ſumptui non parcebat eo ꝙ immodeſte eum faciebat: modeſtie autē q: eā perimebat: ſicut non parcimus vino quod immodice bibimus ꝛ nō parcimus ſanitati quā deſtruim⁹ dū .i. dūmō faceret ſibi adoleſcētes obnoxios .i. deuictos q̄ſi ob cōem noxā fidos: q: cōplices. Scio inquit fuiſſe nōnullos qui exiſtimarent .i. iudicarēt ꝛ putarēt ita: videlicet iuuētutē .i. frequentiā iuuenū: que frequentabat domū Catiline: habuiſſe pudiciciā .i. corporū ſuorū integritatē ꝛ caſtitatē a turpi libidine: parū honeſte .i. ꝙ inuicē agerēt ꝛ paterētur turpia. ſꝫ hec fama valebat .i. vigebat magis ex aliis rebus .ſ. infamibus ꝛ nephādis per eos factis ꝙ ſup. vt id foret cōpertū cuiq .i. alicui qđ forte addit: ꝓpt aliquos nobiles qui in cōiuratiōe nō fuerant. ꝛ tñ familiares Catiline: aut q: hiſtorici eſt nihil affirmare qđ cōpertū ꝛ exploratū nō habet. Catilina fecerat iā multa ſtupra nephāda pridē adoleſcēs .i. ab eo tꝑe quo fuerat adoleſcēs. Seruo iaꝫ ꝛ pridē diuiſim: q: piūctim ſm Vallā conſiderarēt verbū perſiſtentie ꝛ id fere in pñti tꝑe cū virgine .ſ. quadā nobili ꝛ cuꝫ ſacerdote veſte .i. virgine veſtali: quā nephas erat attingere: vſq adeo ꝛ vulgo deprehēſa: viua defoderet in terrā: qđ ille rhee matri romuli ꝛ remi ſuppliciū illatū dicitur. Q: aūt precipua caſtitas et religio erat in veſtalib: ideo multi eas q̄s eccleſia moniales appellat: veſtales vocāt. Quo aūt veſtales capiebātur: ꝛ quibus parētib⁹ nate ꝛ ꝙ integro corpore: ꝛ vt amate poſtea dicebātur: ꝛ quo tꝑe exire licebat. Apđ gelliū late reperies li. i. c. xii. Et fecerat alia hmōi ꝯtra ius .ſ. humanū. ꝛ fas .i. ꝯtra ius diuinū: qđ fatur in peccatis nrīs. Poſtremo id eſt demū poſt multa deteſtāda facinora ꝛ ſtupra captus fuit amore Aurelie oreſtille illi⁹ mulieris īfamis. cui⁹ .ſ. mulieris oreſtille noīe nihil .i. nullā ꝑter nūū factū b̄ ē nihil penit⁹ qđ illi⁹ quouis mō diceret ſeu vi ꝓs ſeu vt op⁹: bon⁹ .ſ. vir .i. iuſt⁹ ꝛ ꝓbat⁹ laudauit vnꝗ: q: nihil erat in ea laudabile ꝑter formā .i. ſpēm ꝛ venuſtatem corporis que a forno .i. calido ſanguine cōſiliatur: ꝙ .i. q: ea .ſ. oreſtilla. dubitabat .i. formidabat nubere illi .ſ. Catiline: timēs priuignū .i. filiū catiline que preuignus illi erat futurus adultū .i. prouectū etate: ipſe Catilina creditur pro certo .i. pro re certa ꝛ cōperta: feciſſe domū .ſ. ſuā vacuā .i. expeditā ꝛ nihil impedimēti habērē. nuptiis ſceleſtis .i. ad nuptias ſceleſtas: hoc filio .ſ. ꝓprio necato Alij intelligunt de filio oreſtille vt illa filiū ſuū futurū priuignū catiline necarit: ſed minus procedit: q: ꝓpter parricidiū illud ſi a muliere eſſet cōmiſſum Catilina nō ita agitaretur: vt ſequitur. Que quidē res .ſ. ꝙ filiū necauit videt mihi fuiſſe cauſa maturandi id eſt accelerandi ſceleris ſcꝫ coniuratiōis. Nā animus .ſ. Catiline impurus .i. multis criminibus obnoxius: ꝛ infeſtus id eſt vim inferens quantum poſſet diis ꝛ hominibus: neq poterat ſedari id eſt tranquillari vigiliis neq quietibus ita id eſt in tātū conſciētia vexabat mentē excitā .i. prouocatam ſcelerib⁹ Igitur .i. ꝛ ideo: color inerat in illo exanguis .i. ſubpallidus: vt ex anguibus eſt oculi inerāt fedi inceſſus erat modo .i. interdū citus .i. velox ꝛ modo .i. interdū tardus: ꝛ vecordia .i. inſania erat prorſus in facie: vultu ei⁹. Sed iuuētutē redit ad corruptos catilina dicens. Sꝫ catilina preter turpitudinē proprie vite edocebat .i. aperte docebat: ita vt memoria tenerēt iuuētutē .i. iuuenes ipſos: quā .i. quos illexerat .i. illecebris ad ſe attraxerat: vt. ſ. dixim⁹ edocebat inquit mala facinora .i. maleficia multis modis ꝛ cōmodare .i. cōmodabat: hoc ē aptabat ex illis .ſ. iuuenib⁹: aut poti⁹ edocebat ex illis .ſ. quoſdā ꝯmodare .i. exibere ſup. eē teſtes falſos ꝛ ſignatores .i. vt dicūt notarios .i. falſarios q̄ ſ teſtamētu aut ꝯtrib⁹ falſis teſtioniū exibebāt: iſtru

molles: & ætate fluxi dolis haud difficulter capiebantur. Nam vt cuiuſq ſtudiū ex ætate flagrabat: aliis ſcorta præbere: aliis canes: atq equos mercari: poſtremo neq ſumptui neq modeſtiæ ſuæ parcere: dū illos ob noxios: fidos ſibi faceret. Scio fuiſſe nōnullos q ita exiſtimarēt iuuētutē quæ domū Catilinæ frequentabat: parū honeſte pudicitiā habuiſſe. ſed ex aliis reb⁹ magiſq̄ cuiq̄ id cōpertū foret hæc fama valebat. Iam primū adoleſcens Catilina multa nefanda ſtupra fecerat cum virgine nobili: cū ſacerdote veſtæ: & alia huiuſcemodi contra ius faſq. Poſtremo captus amore Aureliæ Oreſtillæ: cuius præter formā nihil vnq̄ bonus laudauit: ꝙ ea nubere illi dubitabat timēs priuignum adultū ætate pro certo creditur necato filio domū ſceleſtis nuptiis vacuam feciſſe. Quæ quidem res mihi imprimis videtur cauſa fuiſſe facinoris maturandi. Namq animus impurus diis hominibuſq infeſtus: neq vigiliis neq quietibus ſedari poterat ita conſcientia mentem excitam vexabat Igitur color exāguis: fœdi oculi: cit⁹ mō: modo tardus īceſſus prorſus in facie vultuq vecordia inerat. Sed iuuētutē quā (vt ſupra dixim⁹) illexerat multis modis mala facinora edocebat: ex illis: teſtes ſignatoreſq falſos commodare: fidem fortunas pericula vilia habere.

Jāpridēꝫ

Veſtalis

Adultus ab odoleo Aliđ autēꝫ eſt adoleret aliđ adoleſcere. iſtđ em̄ ē adoleſcētiā ꝑcedere q̄ iuuētuti ꝑria: illđ aūt ꝑpie ſeneſcēnū eſt.

Infeſt⁹ i furioſus nociu⁹ & poitun⁹.

Mētē excitam ad mala excitaram.

Exāguis pallidus.

Illexerat i. alla que auerat vt ſupra i illecebre.

Pericula dāna. hēc etiā picu lū ꝑ experientia.

Attriuerat depulerat vel prorſus ꝗ ſi annullatā conſūpſerat.

Gratuito mal⁹ q̄d ī pctō ſine mō eſt cū ſola malitia nulla delectatione aut alio moriuo q̄s inque agit.

mēta (vt dicūt) cōficiebāt: ꝛ edocebat ex illis .i. quoſdā illoꝝ habere fidē fortunas: ꝛ picula .i. quecūq; euenire poſſent: vilia .i. nihil ipēdēdat cōtēnēda. Poſt .i. poſtmodū vbi .i. qñ. vel poſtvbi .i. poſtꝗ attriuerat .i. paulatim abſumpſerat ꝛ pdiderat famā atq; pudorē eoꝝ ipe impabat alia facinora maiora: videlicet more pdonū noctu graſſari. ſi cauſa peccādi .i. id eſt occaſio aliquē offendendi non ſuppetebat id eſt non ſe exhibebat ſufficiens in preſens .i. ſi a nullo ledebātur etiā ī minimo: nihilomin⁹ ipſe docebat eos circūuenire .i. opprimere dolis ꝛ adoriri: atq; iugulare .i. trucidare inciſo iugulo. inſontes .i. innocentes ꝛ inculpabiles: ſicut ſontes .i. nocētes aut puocatores. ſ. i. ſcire licet cur id fecerit: videlicet ne manus taliū torpeſcerēt .i. fierēt ignaue ꝛ pigre per otiū .i. vacationem ab opere: aut potius ideo faciebat hoc ꝙ animus eius erat mal⁹ atq; crudelis: gratuito .i. ſuapte natura ſine premio aut mercede.

Poſt vbi eorum famam atq; pudorem attriuerat: maiora alia imperabat. Si cauſa peccandi in præſens minus ſuppetebat nihilomin⁹ inſontes ſicut ſontes circūuenire: iugulare: ſcilicet ne potiū torpeſcerēt manus aut aīus: gratuito poti⁹ mal⁹ atq; crudelis erat.

His amicis ſociiſq; cōfiſus Catilina: ſimul q̄ æs alienū per omnes terras ingēs erat. et ꝙ pleriq; ſyllani milites largius ſuo vſi rapinarum & victoriæ veteris memores ciuile bellū exoptabant: opprimendæ reipublicæ conſilium accœpit. In italia nullus exercitus erat: quia Cneus Pompeius in extremis terris bellum gerebat. Ipſi conſulatum petendi magna ſpes: ſenatus nihil ſane intentus: tutæ tranquillæq; res oēs. Sed ea prorſus opportuna Catilinæ erant Igitur circiter kalendas Iunii. L. Cæſare. Caio Figulo conſulibus primo ſingulos appellare: hortari: alios tentare: opes imparatam rem publicam magna præmia coniurationis docere. Vbi ſatis explorata ſunt quæ voluit in vnum omnes conuocat quibus magna neceſſitudo & plurimum audaciæ inerat. Eo conuenere ſenatorii ordinis Publius Lentulus Sura. Pub. Antonius. Lucius craſſus. Longinus. M. Cethegus. P. Serui⁹ Sylla ſerui filius. L. Vergu nteius Quintus annius. Marcus Portius Lecca. L. Calpurius. L. Fāni⁹ Beſtia. Quintus Curius. prætere ex equeſtri ordine. Mar. Fuluius no

Es pecuniā eo ei apud priſcos hui⁹ vice vſus erat hinc erariū vocabulum q̄d nūmorū cellas repoſitorias ſignificat.

Explorata .i. idagata et hoc ſpe nocendi hinc exploratores excubitores.

His amicis. Properat ad cōiurationē deſcribēdā dicēs. Catilina pfiſus .i. fret⁹ ꝛ munitus ꝛ fidē habēs in his .i. hmōi ſeu talib⁹: hoc eſt tāz perditis amicis ꝛ ſociis ſimul .i. inſuper ꝙ .i. qꝛ es alienū .i. debitū contractuz ob es alienū mutuo ex cōtractu ſumptum erat per oēs terras .i. regiones romani imperii: ꝛ ꝙ .i. qꝛ milites ſyllani .i. q̄ ſub ſylla indulgēter: vt viſum eſt militauerant vſi .i. poſtꝗ vſi fuerant: largius .ſ. ꝗ decuerat ſuo .i. rebus ſuis exiſtētes memores rapinarū ſup. veteruz quas ſub ſylla fecerāt: ꝛ victorie veteris: quā contra marianos obtēram in turpem exitū verterant exoptabāt bellū ciuile. Catilina inquam accepit. ſ. ab oportunitate oblata ſibi: conſilium reipu. opprimēde .i. vt opprimat rempu. Nullus exercitus erat ſup. iam in italia: quia Cneus Pōpeius .ſ. magnus qui poſtea bellum ciuile cōtra Ceſarē infeliciter geſſit: gerebat tū bellum in extremis terris indiam verſus cōtra Tigranem ꝛ mitridatē reges. Magna ſpes ſup. erat illi ſcilicet catiline petendi .i. vt peteret cōſulatū. quia multos habuerat fautores: et pote malos oēs q̄ plurima turba ē: ꝛ ita vt in ſuffragiis ſepe maior pars meliorē vincat. ſenatus ſupple erat: nihil .i. in nullo ſane .i. multū intentus .i. negligēter res agēs: eo ꝙ nihil metuebat malitres oēs erāt tute ꝛ tranquille: ſed ea omnia .ſ. iā dicta erāt prorſus .i. omnino oportuna .i. tēpeſtiua ꝛ cōmoda Catiline .i. votis ineptis ei⁹. Igitur .i. ideo: qꝛ tāta erat oportunitas Catilia cepit ſup. aut ſuo more appellare .i. appellabat circiter kalēdas .i. primum diē menſis Iunii: dicerū aiunt kalēdas a cōuocādis populis. Lucio ceſare ꝛ caio figulo conſulibus id eſt quo anno illi conſules erant primo id eſt primum ſingulos id eſt vnumquemq; ſeorſum. et hortari id eſt hortabatur alios id eſt aliquos ex illis ſeu quoſdam (ſi de certis ſibi poeta loquitur) eos autem quos ſibi fidos nouerat: ꝛ tētare id eſt tētabat ꝛ experiebatur alios: ꝛ quorū adhuc dubia erat fides: ꝛ docere .i. docebat opes .i. facultates. ꝛ oportunitates cōiuratiōis .ſ. facīēdet qꝛ rēpublicā imparatā: ꝛ ita facilē progreſſu: ꝛ docebat magna premia cōiuratiōis: que obuenirēt cōiuratis ſi rē perfecerint. Vbi .i. poſtꝗ ea que voluit ſunt ſatis explorata .i. rimata ꝛ cōperta: ipe cōuocat in vnū .ſ. locū ſecretū oēs quib⁹ inerat magna neceſſitudo .i. neceſſitas indigētia aut penuria rerū aut qꝛ neceſſitudo ſignificat neceſſariā ppinquitatē) vt cōſanguineorū ꝛ affiniū (poſſet forte intelligi de his qui ob ſcelera obnoxii fuerāt: ſz nihil vetat pro eadē re neceſſitudinē dici p qua neceſſitatē dicimus) ꝛ quib⁹ inerat plurimū audacie .i. plurima audacia. Sz vbi gtiuo denotaſ venuſte ponit adiectiuū in neutro gñere ꝛ ſubſtātiuū in genitiuo. Noīa āt cōuocatorū ſubdit dicēs. Eo .i. ad eū locū cōuenere ſupple viri ordis ſenatorii .i. ex ordie ſenatorio: hoc eſt ex patriciis ꝛ pmorib⁹. Publi⁹ lētul⁹ Publi⁹ fanni⁹ ſura. Publi⁹ Antroni⁹ aut vt alii hñt antoni⁹. Luci⁹ craſſus: aut Caſi⁹ Cal⁹ aut. M .i. Mar. cetheg⁹. Publi⁹ Serui⁹ Sylla: fili⁹ ſui .ſ. Syl. Luci⁹ ver

Neceſſitudo.

Regla de nullatis.

gũt eius. Quint⁹ Annius. Marc⁹ porci⁹ lecca. Luci⁹ calpurnius. Lucius fannius beſtia Quintus Curi⁹. Preterea .id eſt p̃ter dictos de ordine ſenatorio: eo cõuenere ex ordĩe equeſtri: q̃ medie dignitatis erat. Marc⁹ fuluius nobilio: Lucius ſtatilius. Publius ſabinius: aut vt alij ſcribunt ſabinus: publius fului⁹ capito. Caius cornelius: Ad hoc .i. inſuper preter nobiles viros conuenere multi ex colonijs et ex municipijs .i. ex his q̃ fuerãt miſſi a ſenatu in colonias aut municipia. In colonias aũt mittebant ciues romani. quoties regio aliquis recens deuicta vacua erat colonis. aut nõ habebat colonos ſatis fidos ad incolẽdã eam ne hoſtes occuparẽt eam aut ne minus fideles fidẽ mutarẽt. In municipia aũt mittebant iuniores: vt illic primos magiſtratus gererent: vt tangit Perſi⁹ in ſaty. .i. ſeſe aliquẽ credens italo q̃ honore ſupinus. Fregerit heminas arreti edilis iniquas: et ita erãt illic ediles: vbi aũt illic offĩ decẽter pfuncti erãt in vrbẽ vocabant vñ municipia dicebãtur q̃ munia et munera vrbis caperẽt erãt eñi oppida gaudẽtia priuilegijs et munerib⁹ vrbis. vñ dicit Cice. in ep̃la ad bruti. Nã pſtituẽdi municipij cã hoc anno edilẽ filiũ meũ fieri voluit et fratris filiũ. et marcũ ceſius. Is eñi mgr̃atus in nr̃o municipio nec ali⁹ vll⁹ creari ſolet cõuenere ergo mlti ex colonijs et municipijs .q̃ domi .i. i vrbe erãt nobiles: pũſ q̃ eo mitterẽt: aut domi ſue quã i colonijs et municipijs habebãt nobiles erãt ſz iã ex lõga abſentia: aut ẽt q̃ nõ ipſi: ſz maiores dũtaxat eorũ vrbẽ incolere ſolebant: facti erãt rome ignobiles. Sunt q̃ velit municipes dictos q̃ ex minorib⁹ oppidis romã acciti illic mũera publica capiebãt q̃ et verũ ẽ q̃ ex municipijs ẽt cõſulatũ gerebãt. vt Cic. et marius municipia ei ciuitate gaudebãt. Preterea .i. inſuper cõplures .i. valde mlti nobiles pticipes .i. cõſcij: paulo .i. aliquãdo occultius .i. ſecretius huiuſcemodi cõſilij .ſ. de occupãda rep. a cõiuratis quos ſpes dñatiõis .ſ. obtinẽde a cõiuratis: hortabat magis ad conſenſum: q̃ inopia .i. penuria et carentia rerũ aut alia neceſſitudo: id eſt neceſſitas ſup. conuenere aut intelliget erant participes. Ceterũ .i. ſed inſuper iuuẽtus pleraq̃: id eſt fere omnis multitudo iuuenum: ſed maxime. id eſt p̃cipue nobilium fauebat magis ceptis catiline: qb⁹ .ſcilicet iuuenibus nobilibus

bilior. L. Statilius. Publius. Sabinus. Pu. Fuluius. Capito. C. Cornelius ad hoc multi ex coloniis & municipiis qui domi nobiles erant: præterea complures occultius cõſilii huiuſcemodi participes nobiles q̃s magis dominatiõis ſpes hortabatur q̃ inopia aut alia neceſſitudo. Cæterũ iuuẽtus pleraq̃: ſed maxime nobilium catilinæ ceptis fauebat quibus in otio vel magnifice vel molliter viuere copia erat incerta pro certis: bellum q̃ pacem malebant: Fuere item ea tempeſtate qui crederent. M. Licinium. Craſſum non ignarum eius conſilii fuiſſe quia Cn. Pompeius inuiſus ipſi magnum exercitum ductabat: cuiuſuis. opes voluiſſe contra illius potentiã creſcere: ſimul confiſum ſi coniuratio valuiſſet. facile apud illos principem ſe fore. Sed antea item pauci coniurauere contra rempu. ĩ qb⁹. Catilina fuit: de q̃ q̃ veriſſime potero dicã.

LVcio Tullo &. M. Lepido cõſulibus. P. Antoni⁹ &. P. Syl. deſignati cõſules legibus ãbit⁹ ĩterrogati pœnas dederãt. Poſt paulo catilina repetundarũ re⁹ prohibit⁹ erat cõſulatum petere quem intra legitimos dies profiteri neq-

erat copia. id eſt plena poteſtas et licentia: viuere pro videndi in otio: vel magnifice: id eſt pompoſe et ſuperbe. et molliter: id eſt nequiter vel luxurioſe. et quibus incerta erãt pro certis. id eſt. vt certa: hi ſup. malebãt bellum q̃ pacem. Fuere item ſeorſum commemorat Licinium craſſũ: q̃ de eo nihil explorati haberet dicẽs fuere. ſ. nõnulli ex romanis. itẽ .i. cõſimiliter ea tẽpeſtate .i. eo tp̃e qui crederent Marcũ licinium craſſum fuiſſe nõ ignarũ .i. cõſcium eius conſilij .i. opprimẽde reipu. q̃ Cneus põpeius ſcz magn⁹ inuiſus .i. odio habit⁹ ipſi .ſ. Licinio craſſo: ductabat .i. in extremis oris magnũ exercitũ credebãt ſup. eũ voluiſſe opes cuiuſuis .i. cuiuſcũq̃ hõis ſiue Catiline ſiue alterius: creſcere cõtra potẽtiã illius: ſcz pompeij et ſimul credebant craſſum confiſum ſi coniuratio valuiſſet .i. voti cõpos eſſet et felicem ſortiretur exitũ: ſe fore facile principem apud illos. id eſt q̃ haud dubie foret princeps illorum Sed itẽ pauci coniurauere antea cõtra rempub. in quibus id eſt inter quos fuit Catilina de qua. ſcz coniuratione dicã: quam .i. quantũ potero veriſſime. Notũ eſt q̃ interce dente verbo poſſum aut valeo adherere ſuperlatiuo vbi cum alijs verbis adhereret poſitiuo. vt neſcis q̃ patienter iniurias feram. Ferã autẽ q̃ patientiſſime potero. cauſam innuit valla q̃ q̃ ſit verbum poſſum aut ſimile determinat: vt conſtruendo oſtendi.

LVcio Tullo &c. Docet quomodo Catilina ad coniurationem procliuior fuerit cum etiã antea cõiuraſſet dicens. Lucio Tullo et Marco lepido cõſulibus. id eſt quo anno illi erãt cõſules Publi⁹ antronius et publius. Sylla deſignati. id eſt declarati cõſules interrogati .i. queſiti et examinati legibus ambitus .i. latis in ambitum et ambitioſos: dederant penas: ſcilicet ambit⁹: hoc eſt puniti fuerant et repulſi. nam qui per ambitum .i. largitiones captioſas aut alia via ſiniſtra ad magiſtratus perueniſſe conuincebantur et penas dabant et a magiſtratu abire cogebantur. Et Catilina reus. id eſt accuſatus: repetundarum ſupple pecuniarum. id eſt de pecunijs quas a prouincia furto aut vi ſuſtulerat repetundis et ob id reſtituendis: erat p̃hibit⁹ petere cõſulatũ. q̃ .i. qui ipſe nequerat profiteri .i. dare ſuum nomen ex eo q̃ reus erat intra dies legitimos .i. cõſtitutos ex lege: vt quicũq̃ magiſtratũ peteret nomẽ ſuũ

Colonie municipia.

Inuiſ⁹ pompeius croſ⁹ vel odio habuus.

Rẽa decẽ dies lti.

Factio eñ ſeditio eſt.

Faſces p̃ mgr̃atu et honore.

Verg. Nõ illũ pp̃li faſces nõ purpura flexi.

Hiſpania Europe terminos claus

Erat eodem tempore. C.Piſo adoleſcēs nobilis ſummæ audaciæ egens factioſus. Quem ad perturbandam rem publi. inopia atq; mali mores ſtimulabant. Cum hoc catilina & antronius circiter nonas decēbris conſilio communicato parabant in capitolio kalendis Ianuarii. C.cottam &. L.torquatum conſules interficere. Ipſis faſcibus correptis Piſonem cum exercitu ad obtinendas duas hiſpanias mittere. Ea re cognita rurſus in nonas februarii conſiliū cædis tranſtulerunt: iam tū nō cōſulibus modo: ſed pleriſq; ſenatoribus perniciem machinabātur: ꝙ catilina niſi maturaſſet ꝓ curia ſignū ſociis dare: eo die poſt conditam vrbem Romam peſſimum facinus paratū foret: quia nondum frequentes armati conuenerāt ea res conſilium diremit. Poſtea Piſo in citeriorem hiſpaniam pro pretore miſſus: adniten. M. Craſſo: ꝙ eum infeſtum inimicū. Cn.pompeio cognouerat. Neq; tamē ſenatus prouinciam inuitus dederat qppe fœdum hominem a republica procul eſſe volebat: ſimul quia boni complures præſidium in eo putabāt Etiam tamē potentia Pompei formidoloſa erat. Sed is piſo in prouinciam ab equitibus Hiſpanis quos in exercitu ductabat iter faciens occiſus eſt. Sunt qui ita dicunt imperia eius iniuſta: ſuperba: crudelia barbaros nequiſſe pati: alii autem equites illos. Cn. Pōpeio veteres fidoſq; clientes ex voluntate eius Piſonem egreſſos: nunq̄ hiſpanos præterea tale facinus feciſſe: ſed ipſa ſæua multa antea ꝑpeſſos. Nos eā rē ī medio reliqm⁹. de ſupiori cōiuratōe ſatis dictū eſt.

immune daret. Eodem tempore erat Caius aut Cneus piſo adoleſcens nobilis: quia patritie gentis. Sciō regulas grāmaticas exigere vt ordo ſit. Caius piſo erat eodē tempore adoleſcēs nobilis. ſed nerui ſentētiarum ſic diſſoluātur: exiſtēs adoleſcēs. ſumme audacie. i. habens ſummā audaciā egēs ſcz. rerū ꝛ factioſus. i. ſeditioſus diſcordiarum factor quem inopia atq; mali mores (quia paupertas ſine malis moribus non obfuiſſet) ſtimulabāt. i. vrgebāt (ſicut boues ꝛ aſini ſtimulo vrgent) ſcilicet ad ꝑperanter exequendū facin⁹ Catilina et Antronius. ſ. publius parabāt cū hoc ſcilicet piſone circiter nonas decembris concilio communicato: ſcilicet inter ipſos interficere in capitolio. i. in arce tarpeia kalendis Ianuarij ſcilicet menſis. Lucium cottam ꝛ lucius torquatum cōſules: ſcilicet anni futuri (repulſis ſuperioribus ambitus dānatis) ipſi ſcilicet cōſules ad cedem deſtinati faſcibus: id eſt inſignibus ꝯſulat⁹ correptis id eſt celeriter raptis: q̄ſi ante tēpus mittere: id ē mittebāt piſonē: ſcilicet factio ſūvt ſeditio ſedaret: cū exercitu. ſ. electo ad obtinēdas duas hiſpanias. ſ. ſupiorē et īferiorē. Ea re cognita. i. poſtq̄ ea res eſſet cognita ipſi ꝯiurati trāſtulerūt rurſus cōſiliuz cedis. ſ. faciende in. i. vſq; ad nonas februarij que ſunt quinto die ei⁹ mēſis: ꝛ machinabant iā tū. i. ad nonas februarij: perniciē. i. ꝑemptionē ꝛ īteritū non mō. i. nō ſolū cōſulib⁹: ſꝫ ſup. etiam pleriſq; ſenatoribus: ꝙ niſi catilina maturaſſet. i. acceleraſſet dare ſocijs ſignū. ſ. patrāde cedis ꝓ curia. i. ante curiā. i. niſi nimis cito ſignū dediſſet peſſimū facinus. i. peſſimū factū poſt vrbē cōditaꝫ. i. quod vnq̄ fuit poſt romā conditā rome factū: foret. i. eſſet patratū. i. effectū ꝛ cōſummatū: eo die. ſ. nonis aut nonarū februa. ſꝫ q2 cōiurati cū ille ſignū daret nōdū cōuenerāt ſatis frequētes. i. ſatis multi: ea res id eſt ꝑcipitatio catiline ꝛ tarditas aliorum: diremit id eſt diſſoluit ꝛ diſſipauit conſilium: ſcilicet eorū de cede facienda. Piſo miſſus ſup. eſt poſtea in hiſpaniam citeriorem: id eſt viciniorem italie: pro pretore. i. loco ꝑtoris aut vt ibi ſit pretor: et hoc Marco craſſo adnitente. id eſt vehementem operā vt id fieret adhibēte: ꝙ id eſt quia ipſe cognouerat: eum ſcilicet piſonem inimicū infeſtū: id eſt vim īpatienter inferre volētē Cneo pōpeio. ſ. magno q̄ craſſo inuiſus erat vt alibi dr. Neq; tñ ſenat⁹ dederat piſoni ꝓuinciā: id eſt offm̄. ꝑtoris in hiſpaniis: inuitus: id eſt nolens aut non libenter quippe: id eſt vt pote: quia: vel q̄ppe: id eſt ꝙ ipſe ſenatus volebat hominem fedum id eſt impurum ſcilicet lentuluz eſſe procul a republica ꝛ ſimul quia cōplures boni: id eſt ſtrenui viri putabāt preſidium id eſt defenſioneꝫ ꝛ cuſtodiā rerum romanorum: in eo ſcꝫ piſone. Et quia potentia pompeij erat etiam tum id eſt tunc nedum poſtea: formidoloſa. i. cū formidie de occupādo ipſo ꝑpetuo ſuſpecta. Sꝫ is piſo faciēs iter. i. ꝑgēs i ꝓuinciā: videlꝫ in hiſpaniā citeriorē occiſus eſt ab equitibus hiſpanis quos ductabat in exercitu. Sunt qui dicunt: id eſt interpretantur cauſam necis ei⁹ ita: vt pote barbaros. i. externos illos et feroces populos: nequiuiſſe pati: impia eius. ſ. piſonis: iniuſta ſuperba: et crudelia. In quib⁹ v̄bis auxeſis eſt. Nā minus eſt iniuſta eſſe q̄ ſupba: q: q̄cūq; eſt imperator aliud vltra iuſtum exigit: tūc imperia eius iniuſta ſunt. ſed nō cōtinuo ſupba: niſi ꝑ faſtū ꝛ cōtētū id faciat. minus item ſuperba q̄ crudelia quia licet ois ſupb⁹ faſtidioſus eſt non tñ cōtinuo crudelis atq; immanis. Alij aūt ſup. dicūt illos equites a quibus interfectus erat piſo exiſtentes veteres ꝛ fidos cliētes. i. cultores q̄ ſe fidei et preſidio commiſerant. Cneo pompeio ſcilicet magno: aggreſſos ſupple eſſe. id eſt inuaſiſſe per vim piſonē

dic hāc veteres ab hibero amne primo hyberiā q̄ iter aphricam ꝛ galliā oceani freto ꝛ pyreneis clauditur montib⁹: ꝛ aliter dr: betica a q̄ betic⁹ color ſiue hiſpanus q̄ et natiu⁹ fuſc⁹ ꝛ vilis alſpullus.

Citeriorē vlterioreꝫ cōparatiuū ē de citra.

Clientes ſūt litigatores quorūꝫ patrocinator cām tuet dicti quaſi colētes hīs clientul⁹ ꝛ cliētela

In rē ſore ſuo ꝓpoſito, cō ducere vl vtile eſſe.

Secedere l ſecretū vel ſeorſum cedere hinc ſeceſſus locus q̄ illo

ex voluntate eius ſcilicet pompeii:et preter ea dicunt hiſpanos nunq̄ feciſſe tale facinus:vt imperatorem ſuum occiderent:ſed id eſt ⁊ tamen perpeſſos id eſt ad finem vſq̄ paſſos ⁊ toleraſſe antea id eſt ante illud tempus multa imperia. Nos autem inquit author relinquimus:eā rē ſcilicet de nece piſonis a quibus facta ſit in medio id eſt in poteſtate cuiuſlibet arbitrandi vt vult. Satis autē dictū eſt de ſuperiori id eſt priore coniuratione. Unde pergit ad ſecundam.

rus tribu ta ſoluun tur.

CAtilina vbi eos quos pauloante memoraui conueniſſe videt tametſi cum ſingulis multa ſæpe egerat: tamē in rē fore credēs vniuerſos appellare & cohortari i abditā partē ædiū ſeceſſit: atq̄ ibi oībꝰ arbitris procul amotis orōnem huiuſcemodi habuit Ni virtꝰ fideſq̄ vr̄a ſpectata mihi foret nequaq̄ oportuna res cecidiſſet: ſpes magna dn̄atiōis in manibꝰ fruſtra fuiſſet: neq̄ ego per ignauiā: aut vana ingenia incerta pro certis captarē. Sed quia multis & magnis tēpeſtatibꝰ vos cognoui fortes: fidoſq̄ mihi: eo animꝰ auſus eſt maximū & pulcerrimū facinꝰ incipere: ſimul qa vobis eadē que mihi bona malaq̄ intellexi. Nā idē velle atq̄ idē nolle: ea res demū firma amicitia eſt. Sed ego q̄ mēte agitaui oēs iā antea diuerſi audiſtis. Cæterū mihi idies magis animꝰ accēdit: cū cōſidero q̄ cōditio vitæ futura ſit noſmetipos vēdicemꝰ i libertatē. Nā poſtq̄ reſpu. i paucoꝝ potētiū ius atq̄ ditionē cōceſſit ſp illis reges tetrarchæ vectigales eē: ppl'i: natiōes: ſtipēdia pēdere cæteri oēs ſtrenui: bōi: nobiles: atq̄ ignobiles vulgꝰ fuimꝰ ſine gr̄a: ſine autoritate his obnoxii qbꝰ ſi reſ. valeret formidi eſſemꝰ. Itaq̄ ois gr̄a: potētia: honos: di

CAtilina vbi eos ⁊c. Per digreſſiunculā quādā qua ſuperiorē coniurationē interſeruit: ītermiſerat author paululū narrationem ſuaꝫ de cōiuratione principali Catiline: quā nūc proſequitur afferens etiā orationē quā ad populares ⁊ conſcios habuerat In qua videre eſt quod prius dictuꝫ eſt multū eloquētie fuiſſe in eo. dicit ergo ſic Catilina vbi id eſt poſtq̄: videt eos quos memoraui id eſt nominatim recitaui ⁊ ad memoriaꝫ reduxi, pauloante ſcilicet ante digreſſiunculam de priore cōiuratione inſertā: conueniſſe id eſt in vnum locū gratia audiendi que dicere vellet ſimul veniſſe. tametſi id eſt q̄uis catilina egerat id eſt tractauerat ⁊ cōmunicauerat ſepe multa cum ſingulis. ſ. ſeorſum aſſumptis:tn̄ ipſe credens fore id eſt futurū eſſe in rem id eſt vtilitatem ſuā: ⁊ cōducibile ad rem inceptam appellare. i. conuocare aut alloqui vniuerſos id eſt omnes ſimul: ⁊ cohortari. i. ſimul hortari eos: ſeceſſit id eſt ſeorſum a frequētia familie ſeduxit ſecū illos in abditā id eſt ſecretā ⁊ abſtruſam partem ediū. i. domus ſue: atq̄ habuit ibi id eſt in loco illo ſecreto: hmōi (qualis ſequitur) orationem: ⁊ hoc arbitris id eſt hꝫ qui vt teſtes et conſcii de ea re arbitrari poſſent: hoc eſt omnibus propter conuocatos amotis procul. Ni id eſt niſi virtus. i. fortitudo ⁊ ſtrenuitas: ⁊ fides id eſt fidelitas veſtra forent. i. eſſent (alii legunt foret: q̄ ſi legenduꝫ eſt forent tunc q: res inanime ſunt ad neutrum genus a feminino tranſitū eſt cū addit) ſpectata. i. perſpecta ⁊ cognita mihi: res ſcꝫ quā melior cecidiſſet id eſt eueniſſet: nequaq̄. i. nullo modo oportuna. i. accōmoda votis nr̄is: ⁊ ſpes magna dn̄ationis fuiſſet fruſtra in manibus. ſ. nr̄is: neq̄ ego captarē ꝑ ignauiā. id eſt tarditatē ingenii ⁊ inertiā aut ꝑ ingenia vana. i. inutilia ⁊ mēdacia incerta pro certis. i. nō ſectarer imperia quaſi certa que niſi vos ſtrenui ⁊ fidi mihi ſitis incertiſſima eſſent hoc eſt nūq̄ ea que nunc ſpero et parata video: aut ſperaſſeꝫ aut tētaſſem: ſed q: ego cognoui vos multis ⁊ magnis tēpeſtatibus. i. in multis rebus duris ⁊ que diu durauerūt: fortes ⁊ fidos mihi: eo. i. idcirco eſt animꝰ ſubaudi meꝰ. auſus incipere facinus. i. factū aut negotiū maximū ⁊ pulcerrimū (Libentius videtur dicere authores in vtrāq̄ partē facinꝰ q̄ factū: q: facinus ad omne tēpus: factū magis ad preteritū ſonat licet nomen ſiat vt dictū) ſimul. i. etiam ideo q: ego intellexi eadē vobis bona ⁊ mala que mihi. Nā idē velle ⁊ idē nolle ea res. i. id demū. i. poſt oia ē amicitia firma. q. d. ꝑ firmā amicitiā amici demū ad hoc ꝑueniūt: vt idē velint ⁊ nolint Ciceronianꝰ tn̄ Lelius recte docet malorū conſenſum idēq̄ velle ac nolle nō eſſe amicitiā. Sed vos oēs audiſtis diuerſi. i. ſinguli ſeparati. alii ab aliis: ea que ego agitaui. i. cogitaui mēte. Ceterū. i. ſed de reliquo: animus accēdit mihi idies magis. (Notū eſt ex valla indies ⁊ in horas incremēti notā deſiderare: vt creſco magis ⁊c.) quū. i. qn̄ cōſidero q̄ cōditio. i. q̄ qualitas vite ſit futura ſup. nobis ni. i. niſi vēdicemꝰ noſmetipſos i libertatē. i. niſi reiecta potentiū ſeruitute qua nos ob es alienū vt ſeruos tractāt liberos nos eſſe cōuincamus. Nā poſtq̄ reſpublica ſcꝫ romana: conceſſit id eſt deuenit ſimul: in ius ⁊ ditionē paucorum potentiū: reges ſcilicet prouinciarū et tetrarche: id eſt quarte partis: principes ⁊ populi ⁊ dominationes ⁊ nationes eſſe id eſt erāt: aut ceperant eſſe ſemper vectigales: id eſt tributarii: ſoluentes vectigal: id eſt annuas pēſiōes ⁊ redditus illis ſcilicet potentibus: ⁊ pendere: id eſt pendebant: hoc eſt perſoluebant illis ſtipendia: id eſt tributa quaſi ſtipendia et mercedem vigiliarū ab ipſis pro eorum ſalute ſumptarum. Ceteri omnes preter paucos potentes ſtrenui: id eſt licet ſtrenui: boni: id eſt, fortes nobiles atq̄ ignobiles: id eſt nobiles ſiue ignobiles ſumus: fuimus: ſumus vulgus. id eſt vilis popellus: ſicut Horatius (primo epiſtolarum dicit. Nos numerus ſumus et fruges conſumere nati. ſine gratia: id eſt venuſtate) aut ſine relatione: aut actione. gra

Specta-ta clara fore expe-ta.

Facinus. Factum Cicero amicorum eſt idem nolle et velle. Indiē eque potuit: ſꝫ augmētationē magnam expreſſit. Ludit hic illuſiōe de ſpectui.

tiarum quaſi nihil mereamur ⁊ ſine authoritate:id eſt nullam authoritatē habentes obnoxii:id eſt obliga
Viget ivi ti ⁊ inſeruientes:quid eſt huiuſmodi hominibus:quibus ſcilicet reſpu.valeret nos eſſemus formidini. Itaque
gore ęta quid eſt ⁊ ita vel ita ꝙ omnis gratia:id eſt cōplacentia ex re grata omnis potētia:omnia honor ⁊ omnes di
let ſan' ē uitie ſunt apd illos:ſcilicet paucos potētes aut ſunt vbi illi volunt ſupple ea eſſe:et reliquere:id eſt relique
runt nobis repulſas ſcilicet a petitiōe magiſtratuū ⁊ honorū iudicia:id eſt cōdēnatiōes ⁊ egeſtatē. Que ſcili

uitiæ apud illos ſunt:aut vbi illi volunt:repulſas nobis reliquere pericula:iudicia:egeſtatē. Quæ quouſq; tandē patiemini o fortiſſimi viri nonne emori per virtutem præſtat:quā vitam miſeram atq; inhoneſtā (vbi alienæ ſuperbiæ ludibrio fueritis)per dedecus amittere:Verū enimuero pro deū atq; hominū fidē: victoria in manu nobis eſt:viget ætas:animus valet: contra illis annis atq; diuitiis omnia conſenuerunt Tantummodo incœpto opus eſt cetera res expediet & enim quis mortaliū cui virile ingenium eſt tolerare illis pōt diuitias ſuperare quas ꝓfundūt in extruē do mari & in montibus coequādis nobis rē etiā familiarē ad neceſſaria deeſſe:illos binas aut amplius domos continuare.nobis larem familiarem nuſq̃ vllum eſſe:tabulas:ſigna:toreumata emunt: vetera negligunt:noua diruunt:aliena ædificant Poſtremo omnibus modis pecuniam trahunt vexant tamen ſumma libidine diuitias ſuas vincere nequeunt At nobis eſt domi inopia:foris æs alienum. Mala res ſpes multo aſperior:deniq; quid reliqui habemus præter miſeram animā. Quin igitur expergiſcimini. En illa quam ſæpe optaſtis libertas. Præterea diuitiæ decus gloria in oculis ſita ſunt. Fortuna oīa ea victoribus præmia poſuit. Res tp̄s:pericula:egeſtas:belli:ſpolia

cet opprobria ⁊ incōmoda:o viri fortiſſimi.i.cū ſitis fortiſſimi.quouſq; tandem patiemini. Nōne quaſi dicat multo preſtat.i.melius eſt emori.i.aperte mori ꝑ virtutē.i.oſtētationē virtutis ꝙ amittere per dedecus.i.opprobriū vitā miſerā atq; inhoneſtā in nullo honore:ſed in ſummo probro habitā:vbi.i.poſtꝙ fueritis ludibrio.i.irriſioni:ſuperbie aliene.ſ.potētū illorū. Verūenimuero.i.ſed veriſſime.habet enī cōfirmādi vim maximā illa geminatio:pro (alij ſcribunt proh:alij proc: ſed meli' pro:eſtq; interiectio exclamantiū actō coherēs) fidē deū:id eſt deorū atq; hominū:quaſi dicat porro imploro fidē deorū atq; hominū victoria eſt nobis in manu.i.in poteſtate noſtra etas.ſ.noſtra viget animus valet.ſ.nobis contra.i.econtrario omnia conſenuerūt.i.inueterata ⁊ labefacta ſunt illis ſcʒ potētibus annis.i. ꝓpter annos.atq; diuitijs.i.ꝓpter diuitias que molles reddūt cū cōtra recte dicat poeta:labor oia vincit Improb' ⁊ duris vrgēs in rebus egeſtas. Opus eſt tantūmodo incepto.i.vt incipiam':res i.euētus aut oportunitas expediet.i.line impedimēto efficiet cetera.i.que reſtant. Etenim quis mortalium.i.hominum cui eſt ingenium virile.i.maſculū ⁊ animoſum:pōt tolerare:diuitias ſuperare.i.ſuperabūdare:illis.ſ.dominatoribus ignauia:quas diuitias:ipſi profundūt:⁊.i.quaſi ꝓfundēdo ꝓdigūt ⁊ expēdūt:in extruēdo mari.i.in edificijs extruendis in mari ⁊ in mōtib' coequandis.i.planādis ⁊ terre coequādis:⁊ rem familiarē deeſſe nobis etiā ad neceſſaria vt ad victū ⁊ amictū.q.d. nullus. Et quis pōt tolerare illos.ſ.dños noſtros: cōtinuare.i.cōtinuas hr̄e aut facere binas.i.ſingulas duas domos:aut amplius.i.vltra binas:⁊ larē familiarē.i.deum domeſticū qui vel in foco minimo coli poſſit a nobis:eſſe nobis nuſꝙ:aut per metonymiā:qua noia deorū ꝓ reb' quibus preeſſe dicūtur ponimus dicamus larē.i.ipſum foculū deeſſe nobis. Illi ſupple aut alij habent cū illi emūt tabulas.ſ.ex ebore ⁊ precioſo ligno aut lapide ⁊ ſigna.ſ.corinthia toreumata.i.opera artificioſe quaſi torno ſculpta ⁊ raſa.eſt autē grecū ſine h ſcribendū ſicut ⁊ tornos:negligunt ex luxu ſuperbo:vetera dirimunt aut diruunt noua.ſ.vbi non placet et
toreuma edificant alia. Unde Flaccus.i.epiſtolarum.i. Diruit edificat mutat quadrata rotundis. Poſtremo: id eſt vt ſemel dicam:ipſi potentes trahunt ſcilicet ad ſe pecuniam omnibus modis ſcilicet per phas et nephas:et tamen ipſi vexant pauperes et humiles ſumma libidine:id eſt petulantia et nequeunt vincere id ſuperare ſuas diuitias:ſed ab illis vincuntur:a quibus coguntur inſolenter ⁊ immodeſte viuere. At id eſt econuerſo:inopia:id eſt egeſtas eſt nobis domi:et es alienum:id eſt debitum ob es alienum eſt nobis fo
Expergiſci ris:res mala id eſt dura conditio vite eſt nobis:et ſpes:id eſt timor eſt nobis multo aſperior quia deteriora
ſci euigi ra aut peiora ſperamus:id eſt timemus.vt eneid.iiij. Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem. Et perfer
lare ē, qd re ſoror porro.vel ideo ſpes aſperior eſt ꝙ non ſortitur effectum:et etiam cum [illegible]ſt cruciat.vnde inter phi
et redor loſophos multa controuerſia eſt boni ne an mali plus ſit in ſpe deniq;:id eſt de[illegible]um vt verbo dicam quid
mire. reliqui:id eſt relicti nobis habemus preter animam:id eſt vitam miſeram quaſi dicat nihil. Igitur o fortiſ
Sita pre ſimi viri quin id eſt cur non expergiſcimini ſcilicet de ſopore ſecordie ⁊ torporis. En.i.ecce illa libertas quā
ſentata ſepe optaſtis:preterea id eſt et inſuper diuitie:decus:gloria ſunt ſita id eſt polita in oculis.id eſt in conſpe
oblata. ctu veſtro quaſi dicat videtis ac ſi modo mihi fauori ſitis et apprehendere non neglexeritis. Fortuna que
Spero. audaces iuuat poſuit victoribus ea omnia premia:ſcilicet libertatem diuitias:decus: gloriam. Res id eſt
Spes. vtilitas aut neceſſitas tempus.id eſt oportunitas: pericula ſcilicet futurorum;egeſtas ſcilicet preſens et

magnifica ſpolia belli id eſt ex hoc bello vobis obuentura: hortantur id eſt incendant vos magis q̃ oratio mea. Vtimini me imperatore id eſt duce ⁊ principe exercitus veſtri vel milite eſt id eſt vno ex commilitoni bus. Neq̃ animus meus neq̃ corpus meum aberit a vobis. Ego agam hec ipſa vna vobiſcum. exiſtens cõſul vt ſpero ſcilicet me futurum eſſe niſi forte animus fallit me ⁊ niſi vos eſtis parati ſeruire ſcilicet potẽtibus q̃ imperare. Et hoc dicto in quo plurimum eſt vigoris perorauit.

magnifica magis q̃ oratio mea vos hortetur: vel imperatore vl' milite me vtimini. Neq̃ anim⁹: neq̃ corpus a vobis aberit. Hæc ipſa vt ſpero vobiſcum vna conſul agam niſi forte anim⁹ me fallit: niſi vos ſeruire magis q̃ imperare parati eſtis.

Poſtq̃ accepere ea hoĩes qbus mala abũde oĩa erãt: ſed neq̃ res: neq̃ ſpes bona vlla: tãetſi illis q etiã rẽpublicã mouere magna merces videbaẽ: tñ poſtulauere plerique vt proponeret q̃ cõditio belli foret: q̃ pmia armis peterẽt: qd vbiq̃ opis aut ſpei haberẽt. Tũc Catilina polliceri tabulas nouas, pſcriptionẽ locupletũ: magiſtratus ſacerdotia: rapinas & alia oĩa q̃ bellũ atq̃ libido victoꝝ fert. Præterea eẽ ĩ hiſpania citeriore Piſonẽ: ĩ Mauritania cũ exercitu. P. Sicciũ. Nucerinũ cõ ſilii ſui participes. Ad hoc petere cõſulatũ. C. Antoniũ quẽ ſibi collegã fore ſperaret hominẽ familiarẽ & oĩbus neceſſitatib⁹ circũuẽtũ: cũ eo ſe conſule initiũ agendi belli facturũ. Ad hoc maledictis increpabat oẽs bonos. Suoꝝ vnũquemq̃ nominãs: laudare: admonere aliũ egeſtatis: aliũ ſuæ cupiditatis: cõplures pꝛiculi: aut ignominiæ: multos victoriæ. Syllane qb⁹ ea præda fuerat. Poſtq̃ oĩm animos alacres videt cohortatus vt petitionẽ ſuã curæ haberẽt conuentũ dimiſit. Fuere ea tẽpeſtate qui dicerẽt Catilinã oratiõe habita cum ad iuſiurandũ populares ſceleris ſui adigeret: humani corporis ſanguinem vino permiſtũ in pateris circũtuliſſe. Inde cum poſt execrationem

Poſtq̃. Proſequitꝰ q̃ orationẽ ſubſecuta ſunt dicens. Poſt q̃ hoĩes .ſ. cõuocati quibus oĩa mala .i. dura et aduerſa erãt abũde: ſʒ neq̃ res vlla bona: neq̃ ſpes vlla bona erat: accepere .i. intellexerunt ea que a catilina dicta erant: tametſi magna merces .i. plurimum pꝛemiũ ⁊ queſtus videbatur illis mouere .i. agitare rem quietã .i. ſtatum reipublice q̃ete. tñ pleriq̃ .i. plurimi eoꝝ poſtulare vt catilina pponeret .i. apte pnũtiaret: q̃ cõditio belli foret. ⁊ que pmia ipſi peterẽt armis. ⁊ q̃d opis .i. auxilii: aut ſpei haberẽt vbiq̃ .i. apud quoſcũq̃ vt ſit vbiq̃ p vbicũq̃ aut ſi volum⁹ due ſunt pces aut q̃d ſpei haberẽt ⁊ vbi .i. apud quos ⁊ ĩ quo loco qꝺ magis placet. Tũ .i. tũc catilina cepit aut polliceri .i. pollicitabaẽ nouas tabulas .ſ. proſcriptionũ vt fecerat ſylla ⁊ ita proſcriptionẽ .i. pcul a ſalute inſcriptionẽ aut manifeſtã inſcriptionẽ necis vbicunq̃ poſſent reperiri q2 peioꝛ eſt conditio pſcriptoꝝ qui nuſq̃ tuti ſunt: q̃ exulũ qui in exilio tuti ſunt: locupletũ .i. diuitum: cũ licentia occupãdi eoꝝ bona: tũẽ pollicebaẽ magiſtratus: ſacerdotia: rapinas et oĩa alia que bellũ .i. ius belli aut libido .i. mala volũtas: fert .i. affert victoꝛibus. Et hec q̃tũ ad pꝛemia. q̃tũ vero ad auxilia ⁊ ſpes. addit. Preterea ſup. dicebat Piſonẽ de quo iam dictum eum eſſe in hiſpania citeriore .i. viciniore ad italiã poſtea tñ is piſo ĩterfect⁹ erat. ⁊. P. Sicciũ ſeu ſicciũ nucerinũ eſſe in mauritania cũ exercitu: piſonẽ dico ⁊ ſiccinũ participes .i. cõplices et pſcios ſui cõſilii. Ad hoc .i. inſup dixit Caiũ Antonium ſeu vt alii legũt Antroniũ: in pore tñ pꝛiuratiõe antroniũ ſcriptũ oſtendi: petere pſulatũ quẽ ſparet fore .i. futurũ eſſe ſibi collegã .i. ſociũ in cõſulatu exñtẽ hoĩez familiarẽ ⁊ circũuentũ .i. oppꝛeſſum: oĩbus neceſſitatib⁹ .i. egeſtatibus ob q̃s vitãdas oĩa auſurus videbaẽ. ⁊ dixit ſe facturũ initium belli agendi cuʒ eo .ſ. Antonio conſule. Ad hoc .id eſt inſup increpabat .i. cum increpatiõe exhoꝛtabatur oẽs bonos .i. ſtrennuos: bonos ad bellũ iʒ pꝛauos in vita maledictis .i. cõuiciis nominans .i. noĩatim cõpellãs: vnũquẽq̃ ſuorũ .i. ſibi maxime fidos: laudare .i. laudabat ⁊ admonere .i. admonebat ⁊ memorẽ faciebat: aliũ .i. aliquos ex eis admonebat egeſtatis quã patiebaẽ ⁊ aliũ .i. ali

quos eoꝝ cupiditatis ſue .i. q̃d cuperent dicẽs ſcio q̃d cupitis qꝺ q2 nõ poteſtis alia via adipiſci hac graſſaminis cõplures admonebãt pꝛiculi ĩ quo erãt pp̃ter maleficia et debita pꝛtracta. aut ignominie quã paſſuri eſſent vbi in vincula pꝛicerenẽ. ⁊ multos admonebat victorie ſyllane cui⁹ recoꝛdatiõe ſperarẽt pſimilẽ exitũ belli: vt pote qb⁹ ea .ſ. victoria ſyllana fuerat pꝛde .i. ad pꝛdã ipune aduertẽdã ⁊ auferẽdã diuitiſb⁹. Poſtq̃ Catilina videt animos oĩm alacres cohoꝛtat⁹ .i. vbi fuerat cohoꝛtat⁹ vt haberẽt ⁊ curie .i. accurarẽt executiõi mãdare ſuã petitionẽ dimiſit pꝛuẽtũ .i. pꝛuẽtos ⁊ acciros. Fuere .i. nõnulli ea tẽpeſtate .i. eo tpe q̃ dicerẽt Catilinã habita oꝛõne .i. poſtq̃ habuerat orationẽ circũtuliſſe ſanguinẽ corpis hũani pmiſtũ vino ĩ pateris .i. poculis paterib⁹ quas tarſias gall⁹ vocat. cũ addiceret .i. aſtrigeret ad iuſiurãdũ populares .i. aſſentiẽtes factiõi populari pſcios ſceleris ſui. Et ide cũ oẽs deguſtaſſẽt .ſ. ſanguinẽ cũ vino poſt execrationẽ .ſ. potẽtũ ſicut fieri

Animus me fallit: .i. ſpes decipit vl' ſpe vana illudor vt .ſ. eſt. Multa mala ſimulãs vana ſpe ludit amantem.

Proſcriptiõ exulantes.

Collega. .i. in eadeʒ legatiõe comes.

Alacres paratos. pꝛõptos. Paſa ſcyphus eſt.

conſueuit in ſacris ſolēnibus.i.que ſolēniter fiunt dū fedus ſancitur ſanguine victime dicerent ſup. catili-nam aperuiſſe ꝯſiliū ſuū: atq; feciſſe rem dictā.i.cōmunicationē illius potus: eo.i.ideo q̄ o.i. vt ipſi forēt inter ſe magis fidi aliq; alijs exiſtētes conſcij tanti facinoris. alij legūt eo dictante.i.cōcionāte ꝛc. Nonnulli aūt exi-ſtimabant hec ꝛ preterea multa alia ficta ſup. eſſe ab his qui credebant inuidiā.ſ. paſſiuā. Cicero.ſ. Tulli q̄ in conſulatu ſuo catiline cepta deterit ꝛ deſtruxit: q̄ eſt orta poſtea: eo q̄ iuſſiſſet ciues romanos interfici ſine lege: vt coniuratos illos leniri.id ē ſedari ꝛ mitiorē fieri: atrocitate.i.ꝑpter atrocitatē ſceleris eoꝝ.ſ.cōiuratoꝝ qui dederāt penas.i.q̄ iuſſu Ciceronis inter-fecti fuerāt. Aūt ꝑ ſed ea res eſt nobis cōperta.i.cognita ꝛ exploratā parū pro magnitudine.ſ.ei⁹.q.d. qđ nobis cōper-tū nō eſt ꝑ certo ſcribere nolo. vt fides ſeruetur hiſtorie. cuius prima lex eſt vt vera ſit. De hac aūt inuidia videbim⁹ in inuectiuis Cicero. in Catiliā. Sed in ea coniuratione proſequit̄ reliquos coniu-ratos ꝛ coniuratoꝝ incepta dicēs. Sed Quintus Curius fuit in ea coniuratio-ne exiſtēs natus loco haud obſcuro id eſt claro ꝛ illuſtri: hoc eſt vir claris nata-libus ortus: ſed coopert⁹.i. obſcurus ef-fectus: flagitijs.i. criminib⁹ magnis: at-q; facinoribus.i. malefactis inſignibus quē Curiū cenſores.i. moꝝ iudices ꝛ ca-ſtigatores qui ſummi viri et probatiſſi-mi apud romanos habebātur: amoue-rant.i. abire fecerant ꝛ alienū ab ſenatu i. ordine ꝛ conuētu ſenatorio. Uanitas i. pernicioſa ꝛ peſſima leuitas mox vt in mendacibus ꝛ futilib⁹ hoībus eſt (Au-lus gellius eñ dicit vanos apud maio-res habitos qui mēdaces ꝛ praui eſſēt. vnde enei.ij. Nec ſi miſerū fortuna ſino-nem. Finxit: vanū etiā mēdacēq; impro-ba finget) nō minor.i. eque magna in-erat huic homini.i. in hoc homine vt Ci-ce. ſolet dicere. q̄ audacia.i. temeritas in audendo. Neq; habebat.ſ. in poteſta-te ſua reticere ea que audierat. Neq; ip-ſe habebat in poteſtate occultare ſua-met ſcelera poſſet etiā exponi: neq; re-ticere.i. reticebat: neq; occultare.i. oc-cultabat ꝛc. Et prorſus.i. oīno neq; habe-bat.ſ. penes ſe: dicere neq; facere quid-q̄ penſi.i. premeditatū: ꝛ dicunt prepon-derati ꝛ excogitati. Uetus conſuetudo ſtupri coitus illiciti erat.ei.ſ. Curio cum fuluia muliere nobili q: famoſa atq; in-famis: vnā nobilis cōmune eſt vocabulum oībus valde notis ꝑpter laudē aut vitu-periū cui.ſ. fuluie cū eſſet curius minus gratus id eſt acceptus ꝛ commodus: quia minus id eſt nō tantum vt ſolebat: poterat largiri: inopia id eſt propter inopiam: ipſe glorians.i. iactabundus magna ſpe viſus: repēte id eſt ſubito: cepit id eſt incepit pol-liceri ſcilicet fuluie maria ꝛ montis id eſt maxima queq;. Eſt enim adagium vetus etiam in comico vt q̄ ma-xima ꝛ quorum compotes non ſunt pollicentur: maria et montes polliceri dicantur. Eſt autem montis ac-cuſatiui caſus. Et minari cepit: aut potius minabatur id eſt minas necto fecerat interdum fuluie: ferro. id eſt enſe euaginato: ni. id eſt niſi fuluia foret id eſt eſſet ſibi ſcilicet curio obnoxia id eſt vt obnoxie ſolent mo-rigera ꝛ obſequens id eſt in noxam vt ſolebat conſentiret. Poſtremo cepit: aut agitare id eſt agitabat non ſolum minabatur: ferocius q̄ erat ſolitus. At. id eſt ſed fuluia mulier calidiſſima: cognita cauſa inſolen-tie. id eſt inſolite ſuperbie et immodeſtie iactantie viri ſcilicet Curij: cognouit enim aut ex moribus aut ex iudicio cum ebrius eſſet aut amoribus innexus (non enim poterat ſcelera ſua occultare vt dictum eſt) ipſum in coniuratione ſpem repoſuiſſe ꝛ ex ea animos ſuſtuliſſe: habuit haud occultum id eſt non tenuit occultum ꝛ ſecretum: tale periculū reipublice: ſed authore ſcilicet iurationis hoc eſt Catilina ſublato id eſt remoto ab vrbe: aut authore iudicij ſublato.i. ſuppreſſo: videlicet curio: ipſa narrauit olim compluribus.i. valde multis que ꝛ quomodo audierat de coniuratione Catiline. Ea res.i. manifeſtatio coniurationis Cati-line hominis adeo nobilis accendit imprimis.i. precipue ſtudia hominū ſcilicet romanoꝝ: ad mādandum id eſt committendum conſulatum. M. T. Ciceroni. Namq; nobilitas pleraq;. id eſt fere totus ordo nobiliū et patritioꝝ eſtuabat.i. efferuebat: antea ſcilicet q̄ tam nobilia viri ſuſpitio haberetur inuidia ſcʒ in igno-biles et nouos homines: ꝛ credebat conſulatum id eſt maieſtatem conſularem. quaſi pollui.i. cōtaminari

oēs deguſtaſſent: ſicut in ſolēnib⁹ ſacris fieri cōſue-uit apuiſſe cōſiliū ſuū atq; eo dictā rē feciſſe quo in-ter ſe fidi magis forēt ali⁹ alii tanti facinoris conſcii. Nonnulli ficta hæc & multa ꝑterea eſtimabāt ab his q̄ Ciceronis iuidiā quæ poſtea orta eſt: leniri crede-bāt atrocitate ſceleris coꝝ q̄ pœnas dederāt. Nobis aūt ea res ꝑ magnitudine paꝝ cōperta: Sed ī ea cō-iuratiōe fuit. Q. Cn. nat⁹ haud obſcuro loco facino-rib⁹ atq; flagitiis coopert⁹: quē cēſores ſenatu ꝓbri gratia amouerāt. Huic hōi nō minor vanitas īerat q̄ audacia: neq; reticere q̄ audierat: neq; ſua & ipſe ſce-lera occultare ꝓrſus neq; dicere neq; facere qđq̄ pē-ſi habebat: Erat ei cū fuluia muliere nobili ſtupri ve-tus cōſuetudo cui cū min⁹ grat⁹ eſſet: q̄a īopia min⁹ largiri poterat: repēte gloriās maria mōtiſq; pollice-ri cœpit minari īterdū ferro ni ſibi obnoxia foret. po-ſtremo fero ei⁹ agitare q̄ ſolit⁹ erat: At fuluia īſolētiæ Curii cā cognita tale periculū reip. haud occultū ha-buit. Sed ſublato authore de catilinæ cōiuratiōe: q̄ & quō audierat cōpluribus narrauit. Ea res īprimis ſtudia hominū accendit ad conſulatum mandandū. Marco Tullio Ciceroni. Namq; antea pleraq; nobi-litas inuidia æſtuabat & quaſi pollui cōſulatū crede-bat: ſi cū q̄uis egregius homo nouus adeptus foret.

Probri ꝓp probꝛ ob lecti.

ꝓpēſi hꝛēē magnifi-cū vel ma-gnus eſti-mare.

Nobilis.

Maria ꝛ montes polliceri.

Obnoxia ſubdita obnoxi⁹ tū eſt hōſi cio qs cui deuictus

Cōſulat⁹ noui ꝓſu-lis ingreſ-ſu pollui-cēſebat.

Comitia erāt cōuē t⁹ i q̄b⁹ col baſ ad li-

ſi homo nouus. i. q̄ nūq̄ in eo magiſtratu fuerat: nec quēq̄ in ſtēmate ſeu maioꝝ ſuoꝝ corona cōſulem habebat antiquis. i. q̄uis egregius. i. preſtanti virtute preditus foret. i. eſſet adeptus. i. obtinuiſſet eū. ſ. cōſulatuꝫ Sed vbi. i. poſtq̄ periculū. ſ. reipu. ſubuertēde venit: inuidia atq̧ ſupbia nobiliū poſt fuere. i. dominus valuere q̄ vtilitas. Igit habitis comitiis. i. contionibus ꝛ cōgregationib⁹ ppli romani ad eligēdos nouos magiſtratus qd̄ in cāpo martio fieri ſolebat. Marc⁹ Tullius. ꝛ Gaius anton⁹ declarant ſcꝫ voce preconis q̄ pūcta ſeu ſuffragia ꝛ vota populi pnūciabat cōſules. ſ. anni illius. Quod factū. i. q̄ declaratio ꝯcuſſerat. ſ. formidine primo populares. i. factioſos illos inter ſe fauctores cōſcios ꝯiurationis. Neq̧ tñ furor catiline minuebat: ſed agitare. i. agitabat indies. i. in ſingulos dies plura. ſ. ad bella facientia: q2 pare. i. parabat arma ſup. i locis oportunis p italiā ꝛ portare. i. portabat aut portare fecerat: pecuniā ſumptā. i. acceptā mutuo: ſua fide i. quā ſibi habuerat aut fide amicoꝝ. i. quā mutuo dātes amicis fide iubētib⁹ habuerāt feſulas ad oppidū illd̄ hetrurie qd̄ nūc deletū eſt: veſtigia tñ viſunt nō longe a florētia i monte cui idē nomē eſt: māliū ſcꝫ principē eius oppidi: q̄ ſ. mālius fuit poſtea pūceps belli faciūdi. Catilina dr̄ aſciuiſſe. i. aduocaſſe ꝛ cōciliaſſe ſibi ea tēpeſtate plurimos homines cuiuſq̧ gñis tā bonos q̄ malos et nobiles q̄ ignobiles: ꝛ etiā aliq̄t. i. neq̧ multas valde neq̧ paucas mulieres q̄ tolerauerāt. i. ſuppeditauerant ac pati poterāt primo ingentes ſumptus. i. vt dicūt expēſas: ſtupro. i. turpi queſtu ex vulgatione corpoꝝ: q2 occulte meretrices erant. Poſt. i. deinde vbi etas. i. ſenilis fecerat tātūmodo queſtui. i. lucro: neq̧. i. ꝛ non luxurie. i. luxurioſe vite in ſumptu faciundo: modum. i. finem aut moderationē. vt eē. iiij. Nā q̄s erit modus hoc eſt duꝫ minus ex ſtupro ꝓpter annos lucrari ceperāt: nolebāt tñ min⁹ expēdere ne videātur min⁹ reḡri: cōflauerāt. i. cōtraxerāt grāde es alienū. i. debitum ex pecunia mutuo ſumpta ꝛ abſumpta p luxū. Catilina credebat ſe poſſe ſollicitare p eas ſcꝫ vetulas ſeruitia vrbana. i. ſeruos vrbanos. Notum eſt eñi ſeruitia ꝛ miniſteria p ſuis ꝛ miniſtris accipi ꝛ ſperabat p ſeruos ab eis ſollicitatos incēdere vrbē. ſ. romā ꝛ adiūgere ſibi viros eaꝝ. ſ. mulieꝝ infamiū vel interficere ſi recuſarēt ſꝫ in his. i. inter has erat. Sempronia mulier illa inſignis petulātie: q̄ ꝯmiſerat ſepe multa facinora i. facta: audacie virilis. i. ptinētia ad audaciā virilē hec mulier. ſ. Sēpronia fuit ſatis fortunata. i. pſpera fortuna vſa: et felix gñe. i. generoſitate ꝛ natalib⁹: ꝛ forma. i. formoſitate preterea. i. inſup: viro quē bonū ꝛ patritiū ſortita erat ꝛ liberis quos maſculos ꝛ pulchros pepererat: exiſtens docta. i. erudita literis grecis ꝛ latinis ꝛ docta. pſallere id canere fidibus ꝛ ſaltare. i. choreas ducere elegātius. i. artificioſius ꝛ exquiſitius q̄ eſt neceſſe. i. ꝯueniēs et requiſitum probe ſcꝫ mulieri q̄ proba ꝛ honeſta ſit: quia pbe mulieres potius rem familiarem q̄ choreas diſcunt. quod cōtra perditos noſtri ſeculi mores eſt: quo nulla chorearum rudis cōmendatur. Sciebat Sempronia: ꝛ. i. etiā multa alia q̄ ſunt inſtrumēta ꝛ incitamenta luxurie: ꝛ ideo pbis vitāda: vt excellēter cantare: grece loqui: pſallere: ſaltare: laudare: ridere: iocari molliter: ſed oīa fuere ei ſemper chariora q̄ decus. i. honeſtas vite atq̧ pudicitia. i. caſtitas corpis. Tu haud facile diſcerneres. i. nemo facile diſcerneret an parceret minus fame an pecunie. i. vtrā libentius amittebat et prodigebat: exiſtens ſic accenſa libidine vt peteret ſepius viros q̄ peteretur. i. ab eis: ſed ideo forte nō petebat q2 pdiderat fidem. i. fidem nō ſeruauerat ac ꝓmiſſa fidei ſue pdiderat ſepe añ hac. i. añ hoc tp̄s de q̄ nūc loquor: ꝛ iurauerat ſepe creditū. i. mutuo aut cōmodato datū ab his q̄ ipſi oīa credebāt: ꝛ fuerat conſcia cedis. i. necis hominum: ꝛ abierat ꝓceps

Sed vbi periculū aduenit inuidia atq̧ ſuperbia poſt fuere. Igitur habitis comitiis conſules declarantur. M. Tul. & C. Antonius. Quod factum primo populares coniurationis conſcios cōcuſſerat. Neq̧ tamē Catilinæ furor minuebatur: ſed idies plura agitare arma per italiam locis oportunis parare pecuniam ſua aut amicorum fide ſumptā mutuo. Feſulas ad māliū quēdam portare: qui poſtea princeps fuit belli faciū di. Ea tempeſtate plurimos cuiuſq̧ generis homines aſciuiſſe ſibi dicitur. Mulieres etiam aliquot quæ primo igētes ſumpt⁹ ſtupro corpis tolerauerāt. Poſt vbi ætas tātūmodo quæſtui neq̧ luxuriæ modū fecerat: æs alienum grāde cōflauerāt: per eas ſe Catilina credebat poſſe ſeruitia vrbana ſollicitare. Vrbem incendere viros earum vel adiungere ſibi vel interficere: ſed in his erat Sempronia quæ multa ſæpe virili audacis facinora cōmiſerat. Hæc mulier genere atq̧ forma: præterea viro atq̧ liberis ſatis fortunata fuit: literis græcis & latinis docta pſallere & ſaltare eleganti⁹ q̄ neceſſe eſt probæ. Sciebat & multa alia quæ inſtrumēta luxuriæ ſunt: ſed ei cariora ſemper omnia q̄ decus aut pudicitia fuere. Pecuniæ an famæ minus parceret haud facile diſcernentes libidine ſic accenſa: vt ſæpius peteret viros q̄ peteretur: ſed ſæpe ante hac fidem prodiderat: creditum adiurauerat: cædis conſcia fuerat: luxuria atq̧ inopia præceps abierat.

tium: ſuffragioꝝ cās hi ppopuli vniuerſitas cōſiliis pō aderat: hinc comitiales dies quib⁹ ppl̄o q̄d agere licebat et comitialis morbus herculeus ſiue lunaticus qua et maiori q2 i comitiis eo laborantes maxie dētegerētur.

Aſciſco ēr arroganter attribuo et in ꝓpriū trā ſit perſonam.

Seruitia

Modum facere eſt finem imponere.

Fortuna inclyta, felix.

Procax diſſolut⁹ a quo pcaciter aduerbium.

Facetia i verbis lepos in geſtis.

Jocus. Luſus.

ſub dominatione ſylle amiſerat agros ꝛ oīa bona.ſ.mo bilia. Præterea. Manlius ſollicitabat latrones cu-
iuſcunq; generis: tā ſeruos q̄ liberos: tam militare ſolicitos q̄ alios quoꝝ.ſ.latronū rapto viuentiū magna
copia erat in ea regione.ſ.hetrurie: ꝛ ſollicitabat nonnullos ex colonis ſyllanis.i.quos ſylla in agros alie-
nos miſerat: quibus.ſ.militib⁹ ſyllanis: libido atq; luxuria nihil fecerat reliqui.i.nihil. dereliquerat quod
non eſſet abſumptum: ex magnis rapinis.i.licet habuerant magnas rapinas. Cū ea nuntiarentur Cicero.
ipſe permotus ancipiti .i. pernicioſo et
difficulter euitabili malo: quia vtrinq;
caput.i.occaſionē nocendi habēre: q ne
q; poterat tueri amplius conſilio priua
to.i.proprio ſine ſenatus auctoritate vr
bem.ſ.romam inſidiis cōiuratoꝝ: neq;
habebat ſatis compertū.i. exploratū.
q̄tus.i.q̄rum magnus foret.i. eſſet aut
quo conſilio foret.ſ.collectus ab eo ip̄e
dico permotus refert ad ſenatū.i.in cō-
ſulationē ſenat⁹ rem.i.negotiū illud de
inſidiis ꝛ coniuratione exagitatā.i.ma-
nifeſte ꝛ frequenter motā iam antea ex
rumoribus vulgi.i.incertis diuulgatio
nibus. Itaq;.i.ꝛ ita ſenat⁹ decreuit (qd.
id eſt que res ſolet ſup. fieri: aut quod
ſup. decernere ſenatus ſolet plerumq;.
id eſt. vt plurimū. in negotio atroci.id ē
deteſtando ꝛ pernicioſo) decreuit inq̄t
vt conſules darent operam ne reſpu. ca
peret quid.i.aliquid detrimenti.i. dam
ni ꝛ iacture. Ea poteſtas permittitur per
ſenatū more romano.i.ex veteri inſtitu
to romanoꝝ magiſtratui.ſ.cōſulari. ma
xima.i.ſumma: videlicet parare.i.cōſcri
bere exercitū gerere bellū cū hoſtibus
coercere.i.conſtringere ꝛ cogere ad bel
lum ſocios.i.confederatos ꝛ ciues.ſ. ro
manos oībus modis.i.ſine prouocatio
ne vlla: ꝛ ita ſine contradictione. Et ha-
bere domi ꝛ militie.i.in exercitu impe-
rium atq; iudiciū ſummū abs quo (vt
dixi) non licebat prouocare aut ad aliū
iudicem appellare: aliter nulli conſuli
ius fuit earū ſine iuſſu populi.ſ. roma-
ni. Nam aliter cōſulatus par regno fuiſ
ſet: niſi q ſingulis annis innouabantur
conſules. Lucius Seru⁹ recitauit poſt
paucos dies: hoc eſt paucis dieb⁹ poſt
literas in ſenatu: quas dicebat allatas
ſibi.i.ad ſe: feſulis.i. ab illo oppido he-
trurie vbi Manlius agebat: in quibus
erat ſcriptū Caium Māllium cepiſſe ar
ma cū magna multitudine ante diē ſex
tum kalendas nouēbris: hoc eſt ante vi
geſimum ſeptimū diem octobris: ſimul
i. pariter alii nuntiabāt portenta id eſt
ſigna aliquid noui portendentia.i.por-
ro hoc eſt in futuꝝ tendētia: ꝛ prodigia.
i.porro agentia id quod.i.q̄ res.ſ. portē
ta ꝛ ꝓdigia nūtiari aut videri ſolet ſup.
fieri in tali re. Alii nūtiabāt conuētus.i.
coitiōes hoīs fieri ꝛ arma parari capue
i.ad capuā pricipalē ciuitatē campanie
t: alioꝝ: atq; bellū ſeruile.i.a ſeruis mo-
ueri in apulia. Igit Quint⁹ Marti⁹ rex
ſcȝ cognomine. Iā propter ſacerdotiuȝ
ſolis regib⁹ et numa additū q̄dā reges
dicti ſunt. ꝛ Quint⁹ metell⁹ cretic⁹ a deuicta creta dict⁹ miſſi ſunt: decreto ſenat⁹ Marti⁹ feſulas ꝛ metell⁹
i apuliā ꝛ circū ea loca.ſ.i lucanos ꝛ brutios. Iō āt illi ꝛ nō īpatores miſſi erāt: q: vtriq; īpatores ppl'i roma-
ni q̄ i bello meruerāt: vt pōpei⁹ aduerſus tigranē īpediti erāt ne triūpharēt.i.cū triūpho redirēt ad vrbē: ca-
lūnia.i.p calūniā ꝛ iniuſtā cauillationē paucoꝝ.ſ.factioſoꝝ: qb⁹ erat mos vendere oīa: vtpote honeſta atq;
inhoneſta. Sȝ ꝑtores ſup. miſſi ſunt Quint⁹ pōpei⁹ ruffus capuā: ꝛ Quint⁹ Metell⁹ celer in agrū picenū: ꝛ
ꝑmiſſū ē his quāuis nō eēnt ꝯſules nec dictatores. vti.i. ꝯparēt exercitū ꝑ tpe.i.ꝑ neceſſitate illi⁹ tpis: atq; ꝑ
ꝑiculo. Ad h.i.ſup ſenatores decreuerūt ſi qs īdicaſſet.i.īdiciū ꝛ reuelationē feciſſet d ꝯiuratiōe q̄ erat factā cō

omnia amiſerat. Præterea latrones cuiuſq; generis : quoꝝ in ea regione magna copia erat : nōnullos ex ſyllanis colonis quib⁹ libido atq; luxuria ex magnis rapinis nihil reliq fecerat. Ea cū Ciceroni nūtiarentur ancipiti malo permotus: q neq; vrbē ab inſidiis priuato cōſilio lōgius tueri poterat: neq; exercitus Mālii quātus aut quo cōſilio foret ſatis compertum habebat: rem ad ſenatū refert iam antea vulgi rumoribus exagitatā. Itaq; (qd pleruq; i atroci negotio ſolet) ſenat⁹ decreuit: vt darēt operā conſules ne quid reſpublica detrimenti caperet. Ea poteſtas per ſenatum more romano magiſtratui maximo permittitur: exercitū parare bellū gerere : coercere oībus modis ſocios : ac ciues . Domi militiæq; īperiū atq; iudiciū ſummū habere aliter ſine populi iuſſu nulli caꝝ rerū cōſuli ius eſt. Poſt paucos dies. L. Seruī⁹ ſenator in ſenatu literas recitauit qs feſulis allatas ſibi dicebat in quib⁹ ſcriptū erat Māliū cœpiſſe arma cū magna multitudine ante dīe. vi. kalē. nouēbris: ſimul (id qd in tali re ſolet) alii portenta atq; ꝓdigia annūtiabant alii conuentus fieri arma parari capuæ : atq; i apulia ſeruile bellum moueri. Igitur Senatus decreto. Q. Marti⁹ rex feſulas. P. Metellus Creticus in Apuliā: circunq; ea loca ſunt miſſi: vtriq; enim ab vrbem imperatores erant impediti ne triumpharent calumnia paucoꝝ: qb⁹ oīa honeſta atq; inhoneſta vēdere mos erat: ſed ꝑtores. Q. pōpeius ruffus capuā. Q. Metellus celer in agrū picenū. Hiſq; ꝑmiſſum eſt vti ꝑ tpe atq; ꝑiculo exercitū cōparēt. Ad hoc ſi quis īdicauiſſet de coniuratione (quæ contra rēpublicā facta erat

Atrocitas feritas ſeu crudelitas quaſi atra cecitas.

Iudicium ſummū a q̄ appellari nō liceret.

Caluniari eſt falſa crimina icē dere ꝛ oīſ ferre a ꝑuaricari tergiuerſari nā ꝑuaricari crimina abſcōdere eſt ꝑuaricatores eni po ti⁹ a variēdo id ē trāſgrediendo oīcū exiſtimam⁹ ſed tergiuerſari eſt in vniuerſū

tra rēpublicā pręmia: q: ſeruo centum ſeſtertia.i.ccl.pondo ſeu libras ⁊ libertatē ⁊ liberos decreuerūt impunitatem ei⁹ rei.i.cōiurationis in qua ipſe erat.⁊.cc.milia ſextertium ꝓ ſextertiorum: ſed ſic loquēdū eſt cum numeralibus: nec ſtaret ſextertia. Itēq; decreuere vti.i.familie gladiatorie.i. ludis gladiatoriis addite diſtribuerent.i.diſtribute mitterētur capuā ⁊ in cetera municipia ꝓ opibus.i.facultatib⁹ cuiuſq;.ſ.familie.⁊ vt vigilie haberētur rome ꝑ totā vrbem: ⁊ vt minores magiſtrat⁹.ſ.queſtores ⁊ ediles preeſſent iis.ſ.vigiliis.

ab accuſatione deſiſtere.

præmía decreuerunt ſeruo centum ſextertía & libertatem & libero ímpunítatem eíus reí.&.cc.mílía ſextertium. Item decreuere vtí gladíatoríæ famílíæ capuam: & ín cætera munícípía díſtríbuerentur pro cuíuſq; opíbus. Romæ per totam vrbem vígílíæ haberentur íísq; mínores magíſtatus præeſſent. Quíbus rebus ꝑmota cíuítas atq; ímmutata vrbís facíes erat ex ſumma letítía atq; laſcíuía quā díuturna quíes pepererat: repente omnís triſtitía ínuaſít feſtínare trepídare neq; loco neq; homíní cuiq̄ ſatís credere neq; bellum gerere: neq; pacē habere ſuo quíſq; metu perícula metírí. Ad hoc mulíeres quíbus reípu. pro magnítudíne bellí tímor ínſolítus ínceſſerat afflíctare ſe ſe: manus ſupplíces ad cœlum tendere míſererí ꝑuós líberos rogítare deos: omnía pauere ſuperbía atq; delítíís omíſſís ſíbí patríæq; dífſídere.

Quibus reb⁹. Graphice vt paros mouerat deſcribit afflictionē ⁊ concuſſionem ciuitatis romane ex nouitate rerū orte dictos. Quibus reb⁹.ſ.ad bellū periculoſum ꝯtra cōiuratos adhuc minus notos pertinētib⁹ ciuitas.ſ.romana.i.collectio ciuiū eſt ꝑmota.i.multū cōmota: atq; facies.i.factura ⁊ diſpoſitio ſeu apparat⁹ exterior vrbis erat immutata: q: oīs triſtitia inuaſit eā repēte: ex ſumma letitia atq; laſciuia quā qes diuturna pepererat (Unde poſtea dicit Iuue. ſatyra.vi. Nūc patimur longe pacis mala ſeuior armis luxuria icubuit. Sane docet vt cetera oīa dicit ciuitatē ꝑmotā ⁊ faciē vrbis mutatā. Nā ciuitas vt dixi eſt multitudo ciuiū q̄ eſt ꝑmoueri atq; agitari vrbs eſt edificiorum ꝯſtructio ſ vrbo.i.parte aratri deſignata: quorum facies.i.factura⁊ apparat⁹ immutat: ſicut eū.v. Æn. Quib⁹ aſpera quōdā viſa maris facies. Itaq; facies ē artificis atq; factoris vultus volētis. Id ſūt grauior erat ꝯmutatio (q: repēte orta) feſtinare ſup. ceperūt aut feſtinare ꝓ feſtinabāt trepidare ꝓ trepidabāt qđ feſtinationi metū addit: neq; credere ꝓ credebāt. loco.i.munitioni aut ſcitati alicui⁹ loci neq; hoi ſatis: q: neſciebāt q̄s ⁊ vbi amic⁹ q̄ ſue ini mic⁹ eēt neq; gerebāt bellū.ſ. aptū neq; hr̄e ꝓ habebāt pacē. Ad hoc.i.pręterea ⁊ inſup mulieres q̄b⁹ inſolit⁹ timor reipublice ꝓ re publica ſuſcept⁹ inceſſerat ꝓ magnitudine iuxta magnitudinē belli: q: tota ciuitas permota erat afflictare ꝓ afflictabāt ſeſe.i.ſeipſas.⁊ ipſe. ſupplices tēdere: hoc ē tēdebāt manus ad celū.i.ad ſuperos: vñ iplorabāt auxiliū ⁊ miſereri.i. miſerabāt ⁊ lamētabāt ex cōmiſeratōe liberos paruos.i. infantes ⁊ filios ſuos legitimos. rogitare.i. rogitabāt hoc ē frequēter ꝑcabāt deos ⁊ pauere.i.pauebāt oīa ⁊ diffidere.i.diffidebant ſibi ⁊ patrie.ſ.ſue hoc eſt ſaluti patrie ⁊ hoc ſupbia atq; deliciis ques antea fouerāt omiſſis.i.poſthabitis.

Sextertius quaſi ſemiſtertium diſpondius et ſemis antiquū ſeſtertiū facit.

De municipiis ſtipa cū publica munera capiant.

Ciuitas.
Urbs.
Facies.
Uultus.

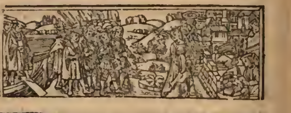

AT Catilínæ crudelís anímus eadem ílla mouebat tametſí præſídía parabantur. Et Ipſe lege Plancía ínterrogatus erat ab. L. Plan. poſtremo díſſímulādí cauſa & ſuí expurgādí

At Catiline crudelis anim⁹. diſerte poſt afflictionē ⁊ cōmotionē aliorum infert crudelitatē al Catiline.q̄ nulla miſeratione frāgi poterat: ⁊ vt ex cōtētiōe ⁊ ex ꝯtrarietate ſniarū color acq̄rat narratiōi. Cui pricula at multū accōmoda eſt: vt poſtq; dictū erat i fine tertii eū.factoq; in fine q̄euit. ſequit in principio quarti. At regina graui ⁊c. Ordo eſt. At.i.ecōuerſo.aliud crudelis ipſi⁹ catiline mouebat.i.agitabat illa eadē q̄ viderat in ciuitate nō dicit q; mouebat ab illis. ſed q; mouebat aut illa eadē que acceperat.ſ.Ciceronē dolo interficere tāetſi preſidia.i.cuſtodie.⁊ ꝓtectiones vrbis ⁊ ciuium ⁊ precipue conſulum parabātur. ab Lucio plāco ⁊ tametſi ipſe erat interrogatus.i.examinatus ⁊ in ius vocatus lege plācia.i.a planco cōtra cōiuratos lata q: q̄cūq; accuſati erāt cōiurationis ſtatim reſpōdere ⁊ ſe purgare cogebātur venit poſtremo.i.poſt longā expectationem eam diſſimulandi ſcȝ cōiurationē.i.vt habitu vultu oſtēderet ſe minime ꝯiuraſſe: ⁊ cā ſui purgādi.i.vt ſe purgaret q̄uis immerito ſeſe accuſatū dictaret: venit dico in ſenatum ſicut laceſſit⁹.i. tāq; laceſſitus et prouocatus eſſet iurgio ipſius

Uultus.
Lex plancia.

In tātaq.venit tādē ad catilīne facinora ſpecialiter narrāda d icēs. Catilina habebat in tāta τ tā corrupta ciuitate.i.multitudine ciuium iuniorum (id qđ erat facile.i.que res erat facilis factu.i. vt fieret) cateruas.i.turmas comitiuas oīm flagitioſorum τ facinoroſorum.i. male actorum qui multa flagitia τ facinora cōmiſerāt (ſunt qui flagitioſiſſimorū legāt: ſed ois non additur ſuperlātiuo) circum ſe tanq̄ ſtipatorū.i.denſe cōcomitātiū: vt ſatellitum: tractum eſt a ſtupa qua naues ſtipantur. Nā quicūq. erāt impudic⁹.i. hñs impudicitiā in ꝓpatulo adulter et ganeo.i.ganearū frequētator: lacerauerat.i.dilapidauerat: bona patria.i.patrimoniū ſuū: manu ꝓdigēdo ventre abſumēdo τ pene.i.cauda hoc eſt virga virili ſcortādo. reddēda aūt ſunt ſingula ſingulis: vt ſit impudicus manu vt aleator τ diſſipator Ganeo vētre: Juxta illđ Juuena. Ɓ laudē ſiliquas occult⁹ ganeo et adulter pene.i. virilibus. nam penis cauda ē vñ offas penitā dixerūt veteres Et cum tria tātū premiſerat additus eſt alea que manu iacitur: ſicut prius addiderat raptus ille Catilina raptus τc. Quiq.i.τ qui cōflauerat.i.ꝯgegerat cōtraxerat grāde es alienū.i. debitum ex ere alieno: quo id eſt ideo vt vł quo ere aliēo redimeret.i. piaret flagitiū.i.peccatū enorme flagitiđe τ increpatione ac flagris dignū.qđ etiā verbis vt piurtū ſit aut facinus.i.factū aliqđ inſignis culpe vt ſunt parricidia τ ſimilia. Sane peccata redimebāt tunc pecunia: qr vt viſum eſt ante ſyllā nō licebat occidere ciues romanos niſi in crimine leſe maieſtatis aut occupate dñationis: aut in ſeditiđe que legē nō audit. vt brutus in liberos ſuos aīaduertit: et vt ceſi ſunt gracchi. Prope ergo dicit ſcriptura. peccata tua eleemoſynis redime: qr redimere eſt ꝓtio aliquid delere ſi malū eſt: aut recuperare liberare ſi bonū: vnde redimunt captiui: τ gen⁹ humanū redēptum eſt ſanguie xpi redimit aūt dū delet pcīm vñ Iuue. Noſtrū nulla virtute redēptū a vitijs. Et cōponitur a re τ emo iterpoſito.d.verbū autē principale horum ſup. poſitorū impudic⁹ adulter τc. ponetur ibi hi Catiline proximi τ familiares erāt dicit ergo preterea.i.inſuper preter iā dictos oēs parricide.i.occiſores parētū aut cuiuſcūq affinis aut ꝯſanguinei quia cū deſit ſpeciale vocabulū vtimur vt dicit Quintilia. generali. nō enim habemus quo fratris occiſor noiet. nam fratricida in vſu nō eſt. Undiq.i.ex omni loco

In tanta itaq;: & tam corrupta ciuitate Catilina (id quod factu facillimū erat) omnium flagitioſorū & facinoroſorum circum ſe tanq̄ ſtipatorum cateruas habebat. Nā quicunq; impudicus ganeo adulter: manu: ventre: pene: bona patria lacerauerat: quicunq; alienū æs grāde conflauerat quo flagitium aut facinus redimeret: præterea omnes vndiq; parricidæ: ſacrilegi conuicti iudiciis: aut pro factis iudicium timentes ad hoc quos manus atq; lingua periurio: aut ſanguine ciuili alebat: poſtremo omnes quos flagitiū: egeſtas cōſcius animus agitabat: hi Catilinæ proximi & familiares erant. Quod ſi quis etiam a culpa vacuus in amicitiā ei⁹ inciderat quotidiano vſu atq; illecebris facile par ſimiliſq; cæteris efficiebatur. Sed maxime adoleſcētium familiaritates appetebat: eorum animi

coſluentes. omnes ſacrilegi.i.rerum ſacrarū aut de ſacris locis ablatarum fures aut raptores: conuicti: ſcilicet de criminibus: τ ita cōdemnati iudicijs aut timentes iudicium.i.nō audētes cōparere coram iudice: pro factis.i.propter facta ſua ſcelerata. Ad hoc.i. preterea omnes ſup. quos manus.i.facinoroſa alebat ſanguine ciuili.i.per effuſionem ſanguinis ciuium illis enim interfectis eorum bona occupabant: aut quos lingua alebat periurium: quia producti teſtes peierebant ꝓ ꝓtio τ poſtrēo.i.deniq vt tādē omnes cōplectar: oēs quis flagitiū.i.grāde ſcelus aut egeſtas cōtracta ex rerū ſuarū abſūptiđe: ais conſcius.ſ.alicui⁹ magni ſceleris exagitabat.i.ex trāquillitatē agitabat τ ita vexabat τ torquebat morſu cōſciētie: hi inq̄ omnes erāt primi τ familiares Catiline: qr ſi quis etiā vacu⁹.i.immunis τ abhorrēs a cłpa.i.adhuc inſons: iciderat.i.caſu venerat (Ea enī eſt calamitas in amicitijs maxima: q amor precedat iudiciū. Vñ amicos diligemus τ diligim⁹ priuſq perfecte nouerim⁹. Poteſt aūt fieri vt bon⁹ vir vidēs tot in familia Catiline putaret in eo magnā eſſe preſtātiā aliquā) in amicitiā Catiline ſe efficiebat facile parq pro et ſilis ceteris q̄tidiano vſu.i.ex cōſuetudine puerorū: qr cū ſancto ſctūs eris: τ cū peruerſo peruerteris. atq illecebris.i.alectiōib⁹ atq attrectationib⁹ vitiorū τ vitioſorū vitia enī carnalia hñt illaqueādi vi⁹ oblectamēto ſuo ſitiū. Et ergo bñ ꝯſulit ſapiēs Prouer.j. Fili mi ſi te lactauerit peccatores ne acqueſcas eis Si dixerit veni nobiſcum inſidiemur ſanguini: abſcōdamus tendiculas cōtra innocentem fruſtra τc. Fili mi ne ambules cum eis prohibe pedem tuum a ſemitis eorum Pedes enim illorū ad malum currunt et feſtinant: vt effundant ſanguinem Sed Catilina appetebat maxime familiaritates adoleſcentium: quia tales cum ſint imperiti rerum facile ducuntur in errorem Unde addit, quia animi eorū.ſ.adoleſcētū mobiles et fragiles et fluxi id eſt

Flagitium

Lacerare τ dilacerare eſt ꝓdigere τ indiſcrete cōſumere.

Redimo.

Parricida.

Illecebre ab illicio qđ eſt illaqueo atτraho ſūt blanditie a quo ille cebroſus qui faſcinat aut verbis allicit inanibus.

Fidos cū plices cor riuales in maliuolētia.

fluentes etate que cito decurrit: q: vſq; ad ſenium fluit anni: capiebãtur.i.ineſcabãtur: irretiebantur: decipiebãtur: haud difficulter: immo facillime. Nã vt ſtudiũ cuiuſq; flagrabat ex etate. ſm qd quiſq; maxime pcliuẽ viderat. pbere.i. pbebat aliis ſcortari.i. pſtitutas aut croletos qd pmũ adoleſcẽtie ẽ venenũ ⁊c.i. mercari.i. mercabatur aliis canes atq; equos. vñ Comicus. Quod pleriq; oẽs faciũt adoleſcẽtuli: vt aim ad aliqd ſtudiũ adiũgãt aut equos alere: aut canes ad venãdũ ⁊c. Poſtremo neq; parcere.i. neq; parcebat. ſumptui.

molles: & ætate fluxi dolis haud difficulter capiebantur. Nãvt cuiuſq; ſtudiũ ex ætate flagrabat: aliis ſcorta præbere: aliis canes: atq; equos mercari: poſtremo neq; ſumptui neq; modeſtiæ ſuæ parcere: dũ illos ob noxios: fidos ſibi faceret. Scio fuiſſe nõnullos q ita exiſtimarẽt iuuẽtutẽ quæ domũ Catilinæ frequentabat: parũ honeſte pudicitiã habuiſſe. ſed ex aliis reb9 magiſq cuiq id cõpertũ foret hæc fama valebat. Iam primũ adoleſcens Catilina multa nefanda ſtupra fecerat cum virgine nobili: cũ ſacerdote veſtæ: & alia huiuſcemodi contra ius faſq;. Poſtremo captus amore Aureliæ Oreſtillæ: cuius præter formã nihil vnq bonus laudauit: q ea nubere illi dubitabat timẽs priuignum adultũ ætate pro certo creditur necato filio domũ ſceleſtis nuptiis vacuam feciſſe. Quæ quidem res mihi imprimis videtur cauſa fuiſſe facinoris maturandi. Namq; animus impurus diis hominibuſq; infeſtus: neq; vigiliis neq; quietibus ſedari poterat ita conſcientia mentem excitam vexabat Igitur color exãguis: fœdi oculi: cit9 mõ: modo tardus ĩceſſus prorſus in facie vultuq; vecordia inerat. Sed iuuẽtutẽ quã (vt ſupra diximꝰ) illexerat multis modis mala facinora edocebat: ex illis: teſtes ſignatoreſq; falſos commodare: fidem fortunas pericula vilia habere.

i. impẽdio ⁊ abſumptioni bonorũ: neq; modeſtie ſue quãq; nõ ſeruabat: viſus eſt illi non parcere. Aliter tñ non parcebat ſumptui: ⁊ alter nõ pcebat modeſtie: q: ſumptui non parcebat eo q; immodeſte eum faciebat: modeſtie autẽ q: eã perimebat: ſicut non parcimus vino quod immodice bibimus ⁊ nõ parcimus ſanitati quã deſtruimꝰ dũ.i. dũmõ faceret ſibi adoleſcẽtes obnoxios.i. deuictos: qſi ob cõem noxã fidos: q: cõplices. Scio inquit fuiſſe nõnullos qui exiſtimarent.i. iudicarẽt ⁊ putarẽt ita: videlicet iuuẽtutẽ.i. frequentiã iuuenũ: que frequentabat domũ Catiline: habuiſſe pudicitiã.i. corporũ ſuorũ integritatẽ ⁊ caſtitatẽ a turpi libidine: parũ honeſte.i. q; inuicẽ agerẽt ⁊ paterẽtur turpia: ſʒ hec fama valebat.i. vigebat magis ex aliis rebus.i. infamibus ⁊ nephãdis per eos factis q; ſup. vt id foret cõpertũ cuiq;.i. alicui qd forte addit: ppt aliquos nobiles qui in cõiuratiõe nõ fuerant. ⁊ tñ familiares Catiline: aut q: hiſtorici eſt nihil affirmare qd cõpertũ ⁊ exploratũ nõ habet. Catilina fecerat iã multa ſtupra nephãda pridẽ adoleſcẽs.i. ab eo tpe quo fuerat adoleſcẽs. Seruo iaʒ ⁊ pudẽ diuiſim: q: piũctim ſm Vallã deſiderarẽt verbũ perſiſtentie ⁊ id fere in pñti tpe cũ virgine. ſ. quadã nobili ⁊ cũ ſacerdote veſte.i. virgine veſtali: quã nephas erat attingeret: vſq; adeo ⁊ vulgo deprehẽſa: viua defoderet in terrã: qd ⁊ ille rhee matri romuli ⁊ remi ſuppliciũ illatũ dicũt. Q: aũt precipua caſtitas et religio erat in veſtali: ideo multi eas q in eccleſia moniales appellar: veſtales vocãt. Quo aũt veſtales capiebãtur: ⁊ quibus parẽtib9 nate ⁊ q; integro corpore ⁊ vt amate poſtea dicebãtur: ⁊ quo tpe exire licebat. Apd gelliũ late repies li. j. c. xij. Et fecerat alia hmõi pter ius. ſ. humanũ. ⁊ fas.i. ptra ius diuinũ: qd fatur in peccatis nr̃is. Poſtremo id eſt demũ poſt multa deteſtãda facinora ⁊ ſtupra captus fuit amore Aurelie oreſtille illi9

mlieris ifamis. cui9. ſ. mlieris oreſtille noie nihil.i. nullã ptẽ ⁊ nihil factũ bñ ẽ nihil penit9 qd illi9 quouis mõ diceret ſeu vi po ſeuvt op9: bon9. ſ. vir.i. iuſt9 ⁊ pbat9 laudauit vnq;: q: nihil erat in ea laudabile pter formã.i. ſpẽm ⁊ venuſtatem corporis que a forio.i. calido ſanguine cõſiliatur: q;.i. q:rea. ſ. oreſtilla. dubitabat.i. formidabat nubere illi. ſ. Catiline: timẽs priuignũ.i. filiũ catiline que preuignus illi erat futurus adultũ.i. prouectũ etate: ipſe Catilina creditur pro certo.i. pro re certa ⁊ cõperta: feciſſe domũ. ſ. ſuã vacuã.i. expedientem ⁊ nihil impedimẽti habẽtẽ. nuptiis ſceleſtis.i. ad nuptias ſceleſtas: hoc filio. ſ. pprio necato Alij intelligunt de filio oreſtille vt illa filiũ ſuũ futurũ priuignũ catiline necarit: ſed minus procedit: q: pter parricidiũ illud ſi a muliere eſſet cõmiſſum Catilina nõ ita agitaretur: vt ſequitur. Que quidẽ res. ſ. q; filiũ necauit videt mihi fuiſſe cauſa maturandi id eſt accelerandi ſceleris ſcʒ coniuratiõis. Nã animus. ſ. Catiline impurus.i. multis criminibus obnoxius: ⁊ infeſtus id eſt vim inferens quantum poſſet diis ⁊ hominibus: neq; poterat ſedari id eſt tranquillari vigiliis neq; quietibus ita id eſt intãtũ conſciẽtia vexabat mentẽ excitã.i. prouocatam ſceleribꝰ Igitur.i. ⁊ ideo: color inerat in illo exanguis.i. ſubpallidus: vt exanguibus eſt oculi inerãt fedi inceſſus erat modo.i. interdũ citus.i. velox ⁊ modo.i. interdũ tardus: ⁊ vecordia.i. inſania erat prorſus in facie ⁊ vultu ei9. Sed iuuẽtutẽ redit ad corruptos catilina dicens. Sʒ catilina preter turpitudinẽ proprie vite edocebat.i. aperte docebat: ita vt memoria tenerẽt: iuuẽtutẽ.i. iuuenes ipſos: quã.i. quos illexerat.i. illecebris ad ſe attraxerat: vt. ſ. diximꝰ edocebat inquit mala facinora.i. maleficia multis modis ⁊ cõmodare.i. cõmodabat: hoc ẽ aptabat ex illis. ſ. iuuenibꝰ: aut pot9 edocebat ex illis. ſ. quoſdã cõmodare.i. exibere ſup. eẽ teſtes falſos ⁊ ſignatores.i. vt dicũt notarios.i. falſarioſq; d teſtamẽtis aut cõtractibꝰ falſis teſtioniũ exibebãt iſtru

Iãpridẽ

Veſtalis

Adultus ab odoleo Aliud autẽ eſt adoleret aliud adoleſcere. iſtd eñ ẽ adoleſcẽtiã pcedere q iuuẽtuti pria illd aũt pprie ſeneſcẽtiũ eſt.

Infeſt9 i furioſus nocit9 i portun9.

Mẽtẽ excitam ad mala excitatam.

Exãguis pallidus.

illexerat i. illa que auerat vt ſupra l illecebre.

Pericula dãna. hẽs etiã piculũ p experientia.

Poſt vbi eorum famam atq; pudorem attriuerat: maiora alia imperabat. Si cauſa peccandi in præſens minus ſuppetebat nihilominꝰ inſontes ſicut ſontes circũuenire: iugulare: ſcilicet ne potiũ torpeſcerẽt manus aut aĩus: gratuito potiꝰ malꝰ atq; crudelis erat.

His amicis ſociiſq; cõfiſus Catilina: ſimul q̃ æs alienũ per omnes terras ingẽs erat. et q pleriq; ſyllani milites largius ſuo vſi rapinarum & victoriæ veteris memores ciuile bellũ exoptabant: opprimendæ reipublicæ conſilium accœpit. In italia nullus exercitus erat: quia Cneus Pompeius in extremis terris bellum gerebat. Ipſi conſulatum petendi magna ſpes: ſenatus nihil ſane intentus: tutæ tranquillæq; res oẽs. Sed ea prorſus opportuna Catilinæ erant Igitur circiter kalendas Iunii. L. Cæſare. Caio Figulo conſulibus primo ſingulos appellare: hortari: alios tentare: opes imparatam rem publicam magna præmia coniurationis docere. Vbi ſatis explorata ſunt quæ voluit in vnum omnes conuocat quibus magna neceſſitudo & plurimum audaciæ inerat. Eo conuenere ſenatorii ordinis Publius Lentulus Sura. Pub. Antonius. Lucius craſſus. Longinus. M. Cethegus. P. Seruiꝰ Sylla ſeruii filius. L. Vergu nteius Quintus annius. Marcus Portius Lecca. L. Calpurius. L. Fãniꝰ Beſtia. Quintus Curius. præterea ex equeſtri ordine. Mar. Fuluius no-

mẽta (vt dicit) cõficiebãt: ⁊ edocebat ex illis .i. quoſdã illorũ habere fidẽ fortunas: ⁊ picula .i. quecũq; euenire poſſent: vilia .i. nihil ipẽdẽdas ⁊ cõtẽnẽda. Poſt .i. poſtmodũ vbi .i. qñ. vel poſtvbi .i. poſtq̃ attriuerat .i. paulatim abſumpſerat ⁊ pdiderat famã atq; pudorẽ eo꜡ ipſe impabat alia facinora maiora: videlicet more pdonũ noctu graſſari. ſi cauſa peccãdi .id eſt occaſio aliquẽ offendendi non ſuppetebat id eſt non ſe exhibebat ſufficiens in preſens .i. ſi a nullo ledebãtur etiã i minimo: nihilominꝰ ipſe docebat eos circũuenire .i. opprimere dolis ⁊ adoriri: atq; iugulare .i. trucidare inciſo iugulo. inſontes .i. innocentes ⁊ inculpabiles: ſicut ſontes .i. nocẽtes aut puocatores. ſ. i. ſcire licet cur id fecerit: videlicet ne manus taliũ torpeſcerẽt .i. fierẽt ignaue ⁊ pigre per otiũ .i. vacationem ab opere: aut potius ideo faciebat hoc q animus eius erat malꝰ atq; crudelis: gratuito .i. ſuapte natura ſine premio aut mercede.

His amicis. Properat ad cõiurationẽ deſcribẽdã dicẽs. Catilina cõfiſus .i. fretꝰ ⁊ munitus ⁊ fidẽ habẽs in his .i. hmõi ſeu talibꝰ: hoc eſt tã perditis amicis ⁊ ſociis ſimul .i. inſuper q .i. q2 es alienũ .i. debitũ contractum ob es alienũ mutuo ex cõtractu ſumptum erat per oẽs terras .i. regiones romani imperii: ⁊ q .i. q2 milites ſyllani .i. q̃ ſub ſylla indulgẽter: vt viſum eſt militauerant vſi .i. poſtq̃ vſi fuerant largius .ſ. q̃ decuerat ſuo .i. rebus ſuis exiſtẽtes memores rapinarũ ſup. veterũ quas ſub ſylla fecerãt: ⁊ victorie veteris: quã contra marianos obtẽtam in turpem exitũ verterant exoptabãt bellũ ciuile. Catilina inquam accepit. ſ. ab oportunitate oblata ſibi: conſilium reipu. opprimẽde .i. vt opprimat rempu. Nullus exercitus erat ſup. iam in italia: quia Cneus Põpeius .ſ. magnus qui poſtea bellum ciuile cõtra Ceſarẽ infeliciter geſſit: gerebat tũ bellum in extremis terris indiam verſus cõtra Tigranem ⁊ mitridatẽ reges. Magna ſpes ſup. erat illi ſcilicet catiline petendi .i. vt peteret cõſulatũ. quia multos habuerat fautores: vt pote malos oẽs q̃ plurima turba ẽ: ita vt in ſuffragiis ſepe maior pars meliorẽ vincat. ſenatus ſupple erat: nihil .i. in nullo ſane .i. multũ intentus .i. negligẽter res agẽs: eo q nihil metuebat malitreo oẽs erãt tute ⁊ tranquille: ſed ea omnia .ſ. iã dicta erãt prorſus .i. omnino oportuna .i. tẽpeſtiua ⁊ cõmoda Catiline .i. votis ineptis eiꝰ. Igitur .i. ideo: q2 tãta erat oportunitas Catilia cepit ſup. aut ſuo more appellare .i. appellabat circiter kalẽdas .i. primum diẽ menſis Iunii: dicũ aiunt kalẽdas a cõuocãdis populis. Lucio ceſare ⁊ caio figulo conſulibus id eſt quo anno illi conſules erant primo id eſt primum ſingulos id eſt vnunquemq; ſeorſum. et hortari id eſt hortabatur alios id eſt aliquos ex illis ſeu quoſdam (ſi de certis ſibi poeta loquitur) eos autem quos ſibi fidos nouerat: ⁊ tẽtare id eſt tẽtabat ⁊ experiebatur alios: quorũ adhuc dubia erat fides: ⁊ docere .i. docebat opes .i. facultates. ⁊ oportunitates cõiuratiõis .ſ. faciẽde: q2 rẽpublicã imparatã: ⁊ ita facilẽ progreſſu: ⁊ docebat magna premia cõiuratiõis: que obuenirẽt cõiuratis ſi rẽ perfecerint. Vbi .i. poſtq̃ ea que voluit ſunt ſatis explorata .i. rimata ⁊ cõperta: ipſe cõuocat in vnũ. ſ. locũ ſecretũ oẽs quibꝰ inerat magna neceſſitudo .i. neceſſitas indigẽtia aut penuria rerũ aut q2 neceſſitudo ſignificat neceſſariã ppinquitatẽ) vt cõſanguineorũ ⁊ affiniũ (poſſet forte intelligi de his qui obꝰ ſcelera obnoxii fuerãt: ſꝫ nihil vetat pro eadẽ re neceſſitudinẽ dici p qua neceſſitatẽ dicimus) ⁊ quibꝰ inerat plurimũ audacie .i. plurima audacia. Sꝫ vbi primo denotaꝰ venuſte ponitꝰ adiectiuũ in neutro gñere ⁊ ſubſtãtiuũ in genitiuo. Noia ãt cõuocatorũ ſubdit dicẽs. Eo .i. ad eũ locũ cõuenere ſupple viri ordis ſenatorii .i. ex ordie ſenatorio: hoc eſt ex patriciis ⁊ proribꝰ. Publiꝰ lẽtulꝰ Publiꝰ fanniꝰ ſura. Publiꝰ. Antroniꝰ aut vt alii hñt antoniꝰ. Luciꝰ craſſus: aut Caſiꝰ. Calꝰ. aut. M .i. Mar. cethegꝰ. Publiꝰ Seruiꝰ. Sylla: filiꝰ ſuii .ſ. Syl. Luciꝰ ver-

Attriuerat depu lerat vel prorſus q̃ ſi annullatã conſũpſerat.

Gratuito malꝰ qđ i pctõ ſine mõ eſt cũ ſola malitia nulla delectatione aut alio mori uo q̃s iniq agit.

Es pecuniã eo ei apud priſcos huiꝰ vice vſus erat hinc erarii vocabulum qđ nũmorũ cellas repoſitorias ſignificat.

Exploratã cla ida gata et hoc ſpe nocendi hinc exploratores excubitores.

Neceſſitudo.

Regla venuſtatis.

gít eius. Quint⁹ Annius. Marc⁹ porci⁹ lecca. Luci⁹ calpurnius. Lucius fannius beſtia Quintus Curi⁹. Preterea id eſt prer dictos de ordine ſenatorio: eo cōuenere ex ordie equeſtri: q̄ medie dignitatis erat. Marc⁹ fuluius nobilio: Lucius ſtatilius. Publius ſabinius: aut vt alij ſcribunt ſabinus: Publius fului⁹ capito. Lalus cornelius: Ad hoc. i. inſuper preter nobiles viros conuenere multi ex colonijs et ex municipijs. i. ex his q̄ fuerāt miſſi a ſenatu in colonias aut municipia. In colonias aūt mittebant̄ ciues romani. quoties regio aliquis recens deuicta vacua erat colonis. Colonie municipia.

biłior. L. Statilius. Publius. Sabinus. Pu. Fuluius. Capito. C. Cornelius ad hoc multi ex coloniis & municipiis qui domi nobiles erant: præterea complures occultius cōſilii huiuſcemodi participes nobiles q̄s magis dominatiōis ſpes hortabatur q̄ inopia aut alia neceſſitudo. Cæterū iuuētus pleraq3: ſed maxime nobilium catilinæ ceptis fauebat quibus in otio vel magnifice vel molliter viuere copia erat incerta pro certis: bellum q̄ pacem malebant: Fuere item ea tempeſtate qui crederent. M. Liciniū. Craſſum non ignarum eius conſilii fuiſſe quia Cn. Pompeius inuiſus ipſi magnum exercitum ductabat: cuiuſuis. opes voluiſſe contra illius potentiā creſcere: ſimul confiſum ſi coniuratio valuiſſet. facile apud illos principem ſe fore. Sed antea item pauci coniurauere contra rempu. ī qb⁹. Catilina fuit: de q̄ q̄ veriſſime potero dicā.

L Vcio Tullo &. M. Lepido cōſulibus. P. Antoni⁹ &. P. Syl. deſignati cōſules legibus ābit⁹ interrogati pœnas dederāt. Poſt paulo catilina repetundarū re⁹ prohibit⁹ erat cōſulatum petere quem intra legitimos dies profiteri neq-

aut nō habebat colonos ſatis fidos ad incolēdā eam ne hoſtes occuparēt eam aut ne minus fideles fidē mutarēt. In municipia aūt mittebant̄ iuniores: vt illic primos magiſtratus gererent: vt tangit Perſi⁹ in ſaty. i. ſeſe aliquē credens italo q̄ honore ſupinus. Fregerit heminas arreti edilis iniquas: ⁊ ita erāt illic ediles: vbi aūt illic offō decēter pfuncti erāt in vrbē vocabant̄ vñ municipia dicebātur q̄ munia ⁊ munera vrbis caperēt erāt enī oppida gaudētia priuilegijs et muneribus vrbis. vñ dicit Cice. in epla ad bruti. Nā pſtituēdi municipij cā hoc anno edilē filiū meū fieri voluit: ⁊ fratris filiū. ⁊ marcū ceſiuz. Is enī mgratus in nr̄o municipio nec ali⁹ vil⁹ creari ſolet. cōuenere ergo mlti ex colonijs ⁊ municipijs. q̄ domi. i. i vrbe erāt nobiles: pus q̄ eo mitterēt: aut domi ſue quā i colonijs ⁊ municipijs habebāt nobiles erāt ſ3 iā ex lōga abſentia: aut ēt q2 nō ipſi: ſ3 maiores dūtaxat eorū vrbē incolere ſolebant: facti erāt rome ignobiles. Sunt q̄ velit municipes dictos q̄ ex minorib⁹ oppidis romā acciti illic mūera publica capiebāt q̄ ⁊ verū ē q2 ex municipijs ēt cōſulatū gerebāt. vt Cic. ⁊ marius municipia ei ciuitate gaudebāt. Preterea. i. inſup p cōplures. i. valde mlti nobiles pricipes. i. cōſcij: paulo. i. aliquādo occultius. i. ſecretius huiuſcemodi cōſilij. ſ. de occupāda rep. a cōiuratis quos ſpes dñatiōis ſ. obtinēde a cōiuratis: hortabat̄ magis ad conſenſum: q̄ inopia. i. penuria ⁊ carentia rerū aut alia neceſſitudo: id eſt neceſſitas ſup. conuenere aut intelliget erant participes. Ceterū. i. ſed inſuper iuuētus pleraq3: id eſt fere omnis multitudo iuuenum: ſed maxime. id eſt pcipue nobilium fauebat magis ceptis catiline: qb⁹. ſcilicet iuuenibus nobilibus Inuiſ⁹ poſus eroſ⁹ vel odio habuus.

erat copia. id eſt plena poteſtas et licentia: viuere pro videndi in otio: vel magnifice: id eſt pompoſe et ſuperbe. ⁊ molliter: id eſt nequiter vel luxurioſe. et quibus incerta erāt pro certis. id eſt. vt certa: hi ſup. malebāt bellum q̄ pacem. Fuere item ſeorſum commemorat Licinium craſſuz: q̄ de eo nihil explorati haberet dicēs fuere. ſ. nōnulli ex romanis. itē. i. cōſimiliter ea tēpeſtate. i. eo tpe qui crederent Marcū liciniuz craſſuz fuiſſe nō ignarū. i. cōſcium eius conſilij. i. opprimēde reipu. q2 Cneus pōpeius ſc3 magn⁹ inuiſus. i. odio habit⁹ ipſi ſ. Licinio craſſo: ductabat. ſ. in extremis ois magnū exercitū credebāt ſup. eū voluiſſe opes cuiuſuis. i. cuiuſcūq3 hois ſiue Catiline ſiue alterius: creſcere cōtra potētiā illius: ſc3 pompeij ⁊ ſimul credebant craſſum confiſum ſi coniuratio valuiſſet. i. voti cōpos eſſet et felicem ſortiretur exitū: ſe fore facile principem apud illos. id eſt q̄ haud dubie foret princeps illorum Sed itē pauci coniurauere antea cōtra rempub. in quibus id eſt inter quos fuit Catilina de qua. ſc3 coniuratione dicā: quam. i. quantū potero veriſſime. Notū eſt q̄ intercedente verbo poſſuz aut valeo adherere ſuperlatiuo vbi cum alijs verbis adhereret poſitiuo. vt neſcis q̄ patienter iniurias feram. Ferā aūt q̄ patientiſſime potero. cauſam innuit valla q̄ q̄ ſit verbum poſſum aut ſimile determinat: vt conſtruendo oſtendi. Rīa decē dies lri. Factio enī ſeditio eſt. Faſces p mgr̄atu ⁊ honore.

L Ucio Tullo ⁊c. Docet quomodo Catilina ad coniurationem procliuior fuerit cum etiā antea cōiuraſſet dicens. Lucio Tullo ⁊ Marco lepido cōſulibus. id eſt quo anno illi erāt cōſules Publi⁹ antronius ⁊ publius. Sylla deſignati. id eſt declarati cōſules interrogati. i. q̄ſiti ⁊ examinati legibus ambitus. i. latis in ambitum ⁊ ambitioſos: dederant penas: ſcilicet ambit⁹: hoc eſt puniti fuerant ⁊ repulſi. nam qui per ambitum. i. largitiones captioſas aut alia via ſiniſtra ad magiſtratus perueniſſe conuincebantur et penas dabant ⁊ a magiſtratu abire cogebantur. Et Catilina reus. id eſt accuſatus: repetundarum ſupple pecuniarum. id eſt de pecunijs quas a prouincia furto aut vi ſuſtulerat repetundis et ob id reſtituendis: erat phibit⁹ petere cōſulatū. q̄. i. q2 ipſe nequerat profiteri. i. dare ſuū nomen ex eo q̄ reus erat intra dies legitimos. i. cōſtitutos ex lege: vt quicūq3 magiſtratū peteret nomē ſuū Verg. Nō illū ppli faſces nō purpura fleri. Hiſpania Europe terminos claus

immune daret. Eodem tempore erat Caius aut Cneus piſo adoleſcens nobilis: quia patritie gentis. Sed o regulas grãmaticas exigere vt ordo ſit. Caius piſo erat eodẽ tempore adoleſcẽs nobilis. ſed nerui ſententia rum ſic diſſoluãtur: exiſtẽs adoleſcẽs. ſumme audacie. i. habens ſummã audaciã egẽs ſcʒ rerũ ⁊ factioſus. i. ſeditioſus diſcordiarum factor quem inopia atq; mali mores (quia paupertas ſine malis moribus non obfuiſſet) ſtimulabãt. i. vrgebãt (ſicut boues ⁊ aſini ſtimulo vrgent) ſcilicet ad pperanter exequendũ factu⁹ Catilina et Antronius. ſ. publius parabãt cũ hoc ſcilicet piſone circiter nonas decembris concilio communicato: ſcilicet inter ipſos interficere in capitolio. i. in arce tarpeia kalendis Januarij ſcilicet menſis. Lucium cottam ⁊ lucium torquatum cõſules: ſcilicet anni futuri (repulſis ſuperioribus ambitus dãnatis) ipſi ſcilicet cõſules ad cedem deſtinati faſcibus: id eſt inſignibus ↄſulat⁹ correptis id eſt celeriter raptis: q̃ſi ante tp̃us mitterẽt: id ẽ mittebãt piſonẽ: ſcilicet factio fũnt ſeditio ſedaret: cũ exercitu. ſ. electo ad obtinẽdas duas hiſpanias. ſ. ſupiorẽ et iferiorẽ. Ea re cognita. i. poſtq̃ ea res eſſet cognita ipſi ↄiurati trãſtulerũt rurſus cõſiliũ cedis. ſ. faciende in. i. vſq; ad nonas februarij que ſunt quinto die ei⁹ mẽſis: ⁊ machinabant iã tũ. i. ad nonas februarij: perniciẽ. i. pemptionẽ ⁊ interitũ non mõ. i. nõ ſolũ cõſulib⁹: ſʒ ſup. etiam pleriſq; ſenatoribus: q niſi catilina maturaſſet. i. acceleraſſet dare ſociis ſignũ ſ. patrãde cedis p curia. i. ante curiã. i. niſi nimis cito ſignũ dediſſet peſſimũ facinus. i. peſſimũ factũ poſt vrbẽ cõditaʒ. i. quodvnq̃ fuit poſt romã conditã rome factũ: foret. i. eſſet patratũ. i. effectũ ⁊ cõſummatũ: eo die ſ. nonis aut nonarũ februa. ſʒ q: cõiurati cũ ille ſignũ daret nõdũ cõuenerãt ſatis frequẽtes. i. ſatis multi: ea res id eſt ꝑcipitatio catiline ⁊ tarditas aliorum: diremit id eſt diſſoluit ⁊ diſſipauit conſilium: ſcilicet eorũ de cede facienda. Piſo miſſus ſup. eſt poſtea in hiſpaniam citeriorem: id eſt viciniorem italie: pro pretore. i. loco p̃toris aut vt ibi ſit pretor: et hoc Marco craſſo adnitente. id eſt vehementem operã vt id fieret adhibẽte: q id eſt quia ipſe cognouerat: eum ſcilicet Piſonem inimicũ infeſtũ: id eſt vim ipatienter inferre volẽtẽ Cneo põpeio. ſ. magno q̃ craſſo inuiſus erat vt alibi dr̃. Neq; tñ ſenat⁹ dederat piſoni puinciã: id eſt offm̃. p̃toris in hiſpania: inuitus: id eſt nolens aut non libenter quippe: id eſt vt pote: quia vel q̃ppe: id eſt q ipſe ſenatus volebat hominem fedum id eſt impurum ſcilicet lentulum eſſe procul a republica ⁊ ſimul quia cõplures boni: id eſt ſtrenui viri putabãt preſidium id eſt defenſionem ⁊ cuſtodiã rerum romanorum: in eo ſcʒ piſone. Et quia potentia pompeij erat etiam tum id eſt tunc nedum poſtea: formidoloſa. i. cũ formidie de occupãdo ipſo ꝑpetuo ſuſpecta. Sʒ is piſo faciẽs iter. i. pgẽs i puinciã: videlʒ in hiſpaniã citeriorẽ occiſus eſt ab equitibus hiſpanis quos ductabat in exercitu. Sunt qui dicunt: id eſt interpretantur cauſam necis ei⁹ itavt pote barbaros. i. externos illos et feroces populos nequiuiſſe pati: impia eius. ſ. piſonis: iuſta ſuperba: et crudelia. In quib⁹ v̈bis ſuxeſis eſt. Nã minus eſt iniuſta eſſe q̃ ſupba: q̃icũq; eñ imperator aliud vltra iuſtum exigit: tñc imperia eius iniuſta ſunt. ſed nõ cõtinuo ſupba: niſi p faſtũ ⁊ cõtẽtũ id faciat. minus item ſuperba q̃ crudelis quia licet ois ſupb⁹ faſtidioſus eſt non tñ cõtinuo crudelis atq; immanis. Alij aũt ſup. dicit illos equites a quibus interfectus erat piſo exiſtentes veteres ⁊ fidos cliẽtes. i. cultores q̃ ſe fidei et preſidio commiſerant. Cneo pompeio ſcilicet magno: aggreſſos ſuppie eſſe. id eſt inuaſiſſe per vim piſonẽ

Erat eodem tempore. C.Piſo adoleſcẽs nobilis ſum-
mæ audaciæ egens factioſus. Quem ad perturban-
dam rempubli. inopia atq; mali mores ſtimulabant.
Cum hoc catilina & antronius circiter nonas decẽ-
bris conſilio communicato parabant in capitolio ka-
lendis Ianuarii. C.cottam &. L.torquatum conſu-
les interficere. Ipſis faſcibus correptis Piſonem cum
exercitu ad obtinendas duas hiſpanias mittere. Ea
re cognita rurſus in nonas februarii conſiliũ cædis
tranſtulerunt: iam tũ nõ cõſulibus modo: ſed pleriſ-
q; ſenatoribus perniciem machinabãtur: q catilina
niſi maturaſſet p curia ſignũ ſociis dare: eo die poſt
conditam vrbem Romam peſſimum facinus paratũ
foret: quia nondum frequentes armati conuenerãt
ea res conſilium diremit. Poſtea Piſo in citeriorem
hiſpaniam pro pretore miſſus: adnitẽn. M. Craſſo:
q eum infeſtum inimicũ. Cn. pompeio cognouerat.
Neq; tamẽ ſenatus prouinciam inuitus dederat qp-
pe fœdum hominem a republica procul eſſe volebat:
ſimul quia boni complures præſidium in eo putabãt.
Etiam tamẽ potentia Pompei formidoloſa erat. Sed
is piſo in prouinciam ab equitibus Hiſpanis quos in
exercitu ductabat iter faciens occiſus eſt. Sunt qui
ita dicunt imperia eius iniuſta: ſuperba: crudelia bar-
baros nequiſſe pati: alii autem equites illos. Cn. Põ-
peio veteres fidoſq; clientes ex voluntate eius Piſo-
nem egreſſos: nunq̃ hiſpanos præterea tale facinus
feciſſe: ſed ipſa ſæua multa antea pperſſos. Nos eã rẽ
i medio reliqm⁹. de ſupiori cõiuratõe ſatis dictũ eſt.

dit hãc veteres ab hibero amne primo hyberiã q̃ iter aphricam ⁊ galliã oceani freto ⁊ pyreneis clauditur montib⁹: aliter dr̃ betica a q̃ betic⁹ color ſiue hiſpanus q̃ et natiu⁹ fuſc⁹ ⁊ villis alſpullus.

Citeriorẽ vlteriorem cõparatiuũ ẽ de citra.

Clientes ſũt litigatores quorũ patrocinator cãm tuetur dicti quaſi colẽtes hinc clientul⁹ ⁊ cliẽtela

In rẽ ſo-re ſuo ꝑpoſito. cõducere vl̃ vtile eſſe.

Secedere l ſecretũvel ſeorſum cedere hinc ſeceſſus locus q̃ illo

ex voluntate eius ſcilicet pompeiet preter ea dicunt hiſpanos nunꝙ feciſſe tale facinus:vt imperatorem ſuum occiderent:ſed id eſt ⁊ tamen perpeſſos id eſt ad finem vſqꝫ paſſos ⁊ toleraſſe antea id eſt ante illud tempus multa imperia. Nos autem inquit author relinquimus:eā rē ſcilicet de nece piſonis a quibus facta ſit in medio id eſt in poteſtate cuiuſlibet arbitrandi vt vult. Satis autē dictū eſt de ſuperiori id eſt priore coniuratione. Unde pergit ad ſecundam. — rus tributa ſoluuntur.

Catilina vbi eos quos pauloante memoraui conueniſſe videt tametſi cum ſingulis multa ſæpe egerat: tamē in rē fore credēs vniuerſos appellare & cohortari i abditā partē ædiū ſeceſſit: atqꝫ ibi oib⁹ arbitris procul amotis orōnem huiuſcemodi habuit Ni virt⁹ fideſqꝫ vr̄a ſpectata mihi foret nequaꝗ̄ oportuna res cecidiſſet: ſpes magna dn̄atiōis in manib⁹ fruſtra fuiſſet: neqꝫ ego per ignauiā: aut vana ingenia incerta pro certis captarē. Sed quia multis & magnis tēpeſtatib⁹ vos cognoui fortes: fidoſqꝫ mihi: eo anim⁹ auſus eſt maximū & pulcerrimū facin⁹ incipere: ſimul qa vobis eadē que mihi bona malaqꝫ intellexi. Nā idē velle atqꝫ idē nolle: ea res demū firma amicitia eſt. Sed ego q̄ mēte agitaui oēs iā antea diuerſi audiſtis. Cæterū mihi idies magis anim⁹ accēdit: cū cōſidero q̄ cōditio vitæ futura ſit noſmetipos vēdicem⁹ i libertatē. Nā poſtq̄ reſpu. i paucoꝝ potētiū ius atqꝫ ditionē cōceſſit ſp illis reges tetrarchæ vectigales eē: ppli: natiōes: ſtipēdia pēdere cæteri oēs ſtrenui: bōi: nobiles: atqꝫ ignobiles vulg⁹ fuim⁹ ſine gr̄a: ſin autoritate his obnoxii qb⁹ ſi reſ. valeret formidi eſſem⁹. Itaqꝫ ois gr̄a: potētia: honos: di

Catilina vbi eos ⁊c. Per digreſſiunculā quādā que ſuperiorē coniurationē interſeruit: p̄termiſerat author paululū narrationem ſuā de cōiuratione principali Catiline: quā nūc proſequitur afferens etiā orationē quā ad populares ⁊ conſcios habuerat In qua videre eſt quod prius dictū eſt multū eloquētie fuiſſe in eo. dicit ergo ſic Catilina vbi id eſt poſtꝙ: videt eos quos memoraui id eſt nominatim recitaui ⁊ ad memoriā reduxi. pauloante ſcilicet ante digreſſiunculam de priore cōiuratione inſertā: conueniſſe id eſt in vnum locū gratia audiendi que dicere vellet ſimul veniſſe. tametſi id eſt ꝙꝙ catilina egerat id eſt tractauerat ⁊ cōmunicauerat ſepe multa cum ſingulis. i. ſeorſum aſſumptis: tā ipſe credens fore id eſt futurū eſſe in rem id eſt vtilitatem ſuā: ⁊ cōducibile ad rem inceptam appellare. i. conuocare aut alloqui vniuerſos id eſt omnes ſimul: ⁊ cohortari. i. ſimul hortari eos: ſeceſſit id eſt ſeorſum a frequētia familie ſeduxit ſecū illos in abditā id eſt ſecretā ⁊ abſtruſam partem ediū. i. domus ſue: atqꝫ habuit ibi id eſt in loco illo ſecreto: hmōi (qualis ſequitur) orationem: ⁊ hoc arbitris id eſt hīs qui vt teſtes et conſcij de ea re arbitrari poſſent: hoc eſt omnibus propter conuocatos amotis procul. Ni id eſt niſi virtus. i. fortitudo ⁊ ſtrenuitas: ⁊ fides id eſt fidelitas veſtra forent. i. eſſent (alij legunt foret: ꝙ ſi legendū eſt forent tunc q: res inanime ſunt ad neutrum genus a feminino tranſitū eſt cū addit) ſpectata. i. perſpecta ⁊ cognita mihi: res ſcꝫ quā melior cecidiſſet id eſt eueniſſet: nequaꝙ. i. nullo modo oportuna. i. accōmoda votis nr̄is: ⁊ ſpes magna dn̄ationis fuiſſet fruſtra in manibus. i. nr̄is: neqꝫ ego captarē p ignauiā. — Spectata clara fore expecta.

id eſt tarditatē ingenij ⁊ inertiā aut p ingenia vana. i. inutilia ⁊ mēdacia incerta pro certis. i. nō ſectarer imperia quaſi certa que niſi vos ſtrenui ⁊ fidi mihi ſitis incertiſſima eſſent hoc eſt nūꝙ ea que nunc ſpero et parata video: aut ſperaſſē aut tētaſſem: ſed q: ego cognoui vos multis ⁊ magnis tēpeſtatibus. i. in multis rebus duris ⁊ que diu durauerūt: fortes ⁊ fidos mihi: eo. i. idcirco eſt anim⁹ ſubaudi me⁹. auſus incipere facinus. i. factū aut negotiū maximū ⁊ pulcerrimū (Libentius vidētur dicere authores in vtrāqꝫ partē facin⁹ ꝙ factū: q: facinus ad omne tēpus: factū magis ad preteritū ſonat licet nomen fiat vt dictū) ſimul. i. etiam: ideo q: ego intellexi eadē vobis bona ⁊ mala que mihi. Nā idē velle ⁊ idē nolle ea res. i. id demū. i. poſt oia ē amicitia firma. q. d. p firmā amicitiā amici demū ad hoc puenīūt vt idē velint ⁊ nolint Ciceronian⁹ tn̄ Lelius recte docet malorū conſenſum idēqꝫ velle ac nolle nō eſſe amicitiā. Sed vos oēs audiſtis diuerſi. i. ſinguli ſeparati. alij ab alijs: ea que ego agitaui. i. cogitaui mēte. Ceterū. i. ſed de reliquo: animus accēdit mihi idies magis. (Notū eſt ex valla indies ⁊ in horas incremēti notā deſiderare: vt creſco magis ⁊c.) quū. i. qn̄ cōſidero q̄ cōditio. i. q̄ qualitas vite ſit futura ſup. nobis ni. i. niſi vēdicem⁹ noſmetipſos i libertatē. i. niſi reiecta potentiū ſeruitute qua nos ob ea alienū vt ſeruos tractāt liberos nos eſſe cōuincamus. Nā poſtꝙ reſpublica ſcꝫ romana: conceſſit id eſt euenit ſimul: in ius ⁊ ditionē paucorum potentiū: reges ſcilicet prouinciarū et tetrarche id eſt quarte partis: principes ⁊ populi ⁊ dominationes ⁊ nationes eſſe id eſt erāt: ſunt ceperant eſſe ſemper vectigales: id eſt tributarij: ſoluentes vectigal: id eſt annuas pēſiōes ⁊ redditus illis ſcilicet potentibus: ⁊ pendere: id eſt pendebant: hoc eſt perſoluebant illis ſtipendia: id eſt tributa quaſi ſtipendia et mercedem vigiliarū ab ipſis pro eorum ſalute ſumptarum. Ceteri omnes preter paucos potentes ſtrenui: id eſt licet ſtrenui: boni: id eſt, fortes nobiles atqꝫ ignobiles: id eſt nobiles ſiue ignobiles ſumus: ſuimus tamē ſumus vulgus. id eſt vilis popellus: ſicut. Horatius (primo epiſtolarum dicit. Nos numerus ſumus et fruges conſumere nati. ſine gratia: id eſt venuſtate; aut ſine relatione: aut actione. gra-

Facinus. Factum Cicero amicorum eſt idem nolle et velle. Indiē eque potuit: ſꝫ augmētatione magnam expreſſit. Ludiſ cio illuſiōi de ſpectui,

tiarum quaſi nihil mereamur ꝛ ſine authoritate:id eſt nullam authoritatē habentes obnoxii:id eſt obliga-
Viget i. vi- ti ꝛ inſeruiētes iis:id eſt huiuſmodi hominibus:quibus ſcilicet reipu. valeret nos eſſemus formidini. Ita-
gore ē vs- q; id eſt ꝛ ita vel itaq; omnis gratia:id eſt cōplacentia ex re grata omnis potētia:omnis honor ꝛ omnes di-
let ſan⁹ ē uitiæ ſunt apō illos:ſcilicet paucos potētes aut ſunt vbi illi volunt ſupple ea eſſe:et reliquere:id eſt relique-
runt nobis repulſas ſcilicet a petitiōe magiſtratuū ꝛ honorū iudicia:id eſt cōdēnatiōes ꝛ egeſtatē. Que ſcili-
cet opprobria ꝛ incōmoda:o viri fortiſſimi. i. cū ſitis fortiſſimi. quouſq; tandem patiemini. Nōne quaſi dicat multo preſtat. i. melius eſt emori. i. aperte mori p virtutē. i. oſtētationē virtutis q̄ amittere per dedecus. i. opprobriū vitā miſerā atq; inhoneſtā in nullo honore: ſed in ſummo probro habitā: vbi. i. poſtq̄ fueritis ludibrio. i. irriſioni: ſuperbie aliene. ſ. potētū illorū. Verūenimuero. i. ſed veriſſime. habet enī cōfirmādi vim maximos illa geminatio: pro (alii ſcribunt proh: alii proc: ſed meli⁹ pro: eſtq; interiectio exclamantiū actō coherēs) fides deū: id eſt deorū atq; hominū: quaſi dicat porro imploro fidē deorū atq; hominū victoria eſt nobis in manu. i. in poteſtate noſtra etas. ſ. noſtra viget animus valet. ſ. nobis contra. i. econtrario omnia conſenuerūt. i. inueterata ꝛ labefacta ſunt illis ſcꝫ potētibus annis. i. ꝓpter annos. atq; diuitiis. i. ꝓpter diuitias que molles reddūt cū cōtra recte dicat poeta: labor oīa vincit Improb⁹ ꝛ duris vrgēs in rebus egeſtas. Opus eſt tantūmodo incepto. i. vt incipiam⁹: res. i. euētus aut opportunitas expediet. i. ſine impedimēto efficiet cetera. i. que reſtant. Etenim quis mortalium. i. hominum cui eſt ingenium virile. i. maſculū ꝛ animoſum: pōt tolerare: diuitias ſuperare. i. ſuperabūdare: illis. ſ. dominatoribus ignauis: quas diuitias: ipſi profundūt: ꝛ. i. quaſi ꝓfundēdo ꝓdigūt ꝛ expēdūt: i extruēdo mari. i. in edificiis extruendis in mari ꝛ in mōtib⁹ coequandis. i. planādis ꝛ terre coequādis: ꝛ rem familiarē deeſſe nobis etiā ad neceſſaria vt ad victū ꝛ amictū. q. d. nullus. Et quis pōt tolerare illos. ſ. dños noſtros: cōtinuare. i. cōtinuas hr̄e aut facere binas. i. ſingulas duas domos: aut amplius. i. vltra binas: ꝛ larē familiarē. i. deū domeſticū qui vel in foco minimo coli poſſit a nobis: eſſe nobis nuſq̄: aut per metonymiā: qua noīa deorū ꝓ reb⁹ quibus preeſſe dicūtur ponimus dicamus
larē. i. ipſum foculū deeſſe nobis. Illi ſupple aut alii habent cū illi emūt tabulas. ſ. ex ebore ꝛ pretioſo ligno
aut lapide ꝛ ſigna. ſ. corinthia toreumata. i. opera artificioſe quaſi torno ſculpta ꝛ raſa. eſt autē grecū ſine h
toreuma ſcribendū ſicut ꝛ tornos: negligunt ex luxu ſuperbo: vetera dirimunt aut diruunt noua. ſ. vbi non placet et edificant alia. Unde Flaccus. j. epiſtolarum. j. Diruit: edificat: mutat quadrata rotundis. Poſtremo: id eſt vt ſemel dicam: ipſi potentes trahunt ſcilicet ad ſe pecuniam omnibus modis ſcilicet per phas et nephas: et tamen ipſi vexant pauperes et humiles ſumma libidine: id eſt petulantia et nequeunt vincere id eſt ſuperare ſuas diuitias: ſed ab illis vincuntur: a quibus coguntur inſolenter ꝛ immodeſte viuere. At id eſt econuerſo: inopia: id eſt egeſtas eſt nobis domi: et es alienum: id eſt debitum ob es alienum eſt nobis fo-
Expergiſ- ris: res mala id eſt dura conditio vite eſt nobis: et ſpes: id eſt timor eſt nobis multo aſperior quia deterio-
ſa euigi- ra aut peiora ſperamus: id eſt timemus. vt eneid. iiii. Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem. Et perſe-
lare ē, qđ re ſoror porro. vel ideo ſpes aſperior eſt q̄ non ſortitur effectum: et etiam cum [illegible] cruciat. vnde inter phi-
et redor- loſophos multa controuerſia eſt boni ne an mali plus ſit in ſpe deniq;: id eſt denum vt verbo dicam quid
mire. reliqui: id eſt relicti nobis habemus preter animam: id eſt vitam miſeram quaſi dicat nihil. Igitur o fortiſ-
Vita pre- ſimi viri quin id eſt cur non expergiſcimini ſcilicet de ſopore ſecordie ꝛ torporis. En. i. ecce illa libertas quas
ſentata ſepe optaſtis: preterea id eſt et inſuper: diuitie: decus: gloria ſunt ſita id eſt poſita in oculis. id eſt in conſpe-
oblata. ctu veſtro quaſi dicat videtis ac ſi modo mihi fauori ſitis et apprehendere non neglexeritis. Fortuna que
Spero. audaces iuuat poſuit victoribus ea omnia premia: ſcilicet libertatem diuitias: decus: gloriam. Res id eſt
Spes. vtilitas aut neceſſitas tempus. id eſt opportunitas; pericula ſcilicet futurorum; egeſtas ſcilicet preſens et

uitiæ apud illos ſunt: aut vbi illi volunt: repulſas nobis reliquere pericula: iudicia: egeſtatē. Quæ quouſq; tandē patiemini o fortiſſimi viri nonne emori per virtutem præſtat: quā vitam miſeram atq; inhoneſtā (vbi alienæ ſuperbiæ ludibrio fueritis) per dedecus amittere: Verū enimuero pro deū atq; hominū fidē: victoria in manu nobis eſt: viget ætas: animus valet: contra illis annis atq; diuitiis omnia conſenuerunt Tantummodo incœpto opus eſt cetera res expediet & enim quis mortaliū cui virile ingenium eſt tolerare illis pōt diuitias ſuperare quas ꝓfundūt in extruēdo mari & in montibus coequādis nobis rē etiā familiarē ad neceſſaria deeſſe: illos binas aut amplius domos continuare. nobis larem familiarem nuſq̄ vllum eſſe: tabulas: ſigna: toreumata emunt: vetera negligunt: noua diruunt: aliena ædificant Poſtremo omnibus modis pecuniam trahunt vexant tamen ſumma libidine diuitias ſuas vincere nequeunt At nobis eſt domi inopia: foris æs alienum. Mala res ſpes multo aſperior: deniq; quid reliqui habemus præter miſeram animā. Quin igitur expergiſcimini. En illa quam ſæpe optaſtis libertas. Præterea diuitiæ decus gloria in oculis ſita ſunt. Fortuna oīa ea victoribus præmia poſuit. Res tp̄s: pericula: egeſtas: belli: ſpolia

magnifica ſpolia belli id eſt ex hoc bello vobis obuentura: hortantur id eſt incendant vos magis ꝙ oratio mea. Utimini me imperatore id eſt duce ⁊ principe exercitus veſtri vel milite eſt id eſt vno ex commilitonibus. Neq; animus meus neq; corpus meum aberit a vobis. Ego agam hec ipſa vna vobiſcum. exiſtens cõſul vt ſpero ſcilicet me futurum eſſe niſi forte animus fallit me ⁊ niſi vos eſtis parati ſeruire ſcilicet potẽtibus ꝙ imperare. Et hoc dicto in quo plurimum eſt vigoris perorauit.

magnifica magis ꝗ oratio mea vos hortẽtur: vel imperatore vl' milite me vtimini. Neq; anim⁹: neq; corpus a vobis aberit. Hæc ipſa vt ſpero vobiſcum vna conſul agam niſi forte anim⁹ me fallit: niſi vos ſeruire magis ꝗ imperare parati eſtis.

Poſtꝗ accepere ea hoĩes ꝗbus mala abũde oĩa erãt: ſed neq; res: neq; ſpes bona vlla: tãetſi illis q etiã rẽpublicã mouere magna merces videbat̃: tñ poſtulauere pleriq; vt proponeret ꝗ cõditio belli foret: ꝗ p̃mia armis peterẽt: qd vbiq; opis aut ſpei haberẽt. Tũc Catilina polliceri tabulas nouas, pſcriptionẽ locupletũ: magiſtratus ſacerdotia: rapinas & alia oĩa ꝗ bellũ atq; libido victoꝝ fert. Præterea eẽ ĩ hiſpania citeriore Piſonẽ: ĩ Mauritania cũ exercitu. P. Siccinũ. Nucerinũ cõſilii ſui particeps. Ad hoc petere cõſulatũ. C. Antoniũ quẽ ſibi collegã fore ſperaret hominẽ familiarẽ & oĩbus neceſſitatib⁹ circũuẽtũ: cũ eo ſe conſule initiũ agendi belli facturũ. Ad hoc maledictis increpabat oẽs bonos. Suoꝝ vnũquemq; nominãs: laudare: admonere aliũ egeſtatis: aliũ ſuæ cupiditatis: cõplures piculi: aut ignominiæ: multos victoriæ. Syllanę ꝗb⁹ ea prædæ fuerat. Poſtꝗ oĩm animos alacres videt cohortatus vt petitionẽ ſuã curæ haberẽt conuentũ dimiſit. Fuere ea tẽpeſtate qui dicerẽt Catilinã oratiõe habita cum ad iuſiurandũ populares ſceleris ſui adiceret: humani corporis ſanguinem vino permiſtũ in pateris circũtuliſſe. Inde cum poſt execrationem

Poſtꝗ. Proſequit̃ ꝗ orationẽ ſubſecuta ſunt dicens. Poſtꝗ hoĩes .ſ. cõuocati quibus oĩa mala .i. dura et aduerſa erãt abũde: ſꝫ neq; res vlla bona: neq; ſpes vlla bona erat: accepere .i. intellexerunt ea que a catilina dicta erant: tametſi magna merces .i. plurimum premij ⁊ queſtus videbatur illis mouere .i. agitare rem quietã .i. ſtatum reipublice ꝗete. tñ pleriq; .i. plurimi eorũ poſtulare vt catilina pponeret .i. aperte pnũtiaret: ꝗ cõditio belli foret. ⁊ que p̃mia ipſi peterẽt armis. ⁊ ꝗd opis .i. auxilij: aut ſpei haberẽt vbiq; .i. apud quoſcũq; vt ſit vbiq; p vbicũq; aut ſi volum⁹ due ſunt ptes aut ꝗd ſpei haberẽt ⁊ vbi .i. apud quos ⁊ ĩ quo loco qd̓ magis placet. Tũ .i. tũc catilina cepit aut polliceri .i. pollicebat̃ nouas tabulas .ſ. proſcriptionũ vt fecerat ſylla ⁊ ita proſcriptionẽ .i. pcul a ſalute inſcriptionẽ aut manifeſtã inſcriptionẽ necio vbicunq; poſſent reperiri q2 peior eſt conditio pſcriptoꝝ qui nuſꝙ tuti ſunt: ꝙ exulũ qui in exilio tuti ſunt: locupletũ .i. diuitum: cũ licentia occupãdi eoꝝ bona: tũc pollicebat̃ magiſtratus: ſacerdotia rapinas et oĩa alia que bellũ .i. ius belli aut libido .i. mala volũtas: fert .i. affert victoribus. Et hec qñtũ ad premia. Qñtũ vero ad auxilia ⁊ ſpeꝫ addit. Preterea ſup. dicebat Piſonẽ de quo iam dictum eum eſſe in hiſpania citeriore .i. viciniore ad italiaꝫ poſtea tñ is piſo ĩterfect⁹ erat. ⁊ P. Siccinũ ſeu ſiccũ nucerinũ eſſe in mauritania cũ exercitu: piſonẽ dico ⁊ ſiccinũ participes .i. cõplices et pſcios ſui cõſilij. Ad hoc .i. inſup dixit Caiũ Antonium ſeu vt alij legũt Antroniũ: in pðe tñ piuratiõe antroniũ ſcriptũ oſtendi: petere pſulatũ quẽ ſparet fore .i. futurũ eſſe ſibi collegã .i. ſociũ in cõſulatu exñtẽ hoĩeꝫ familiarẽ ⁊ circũuentũ .i. oppſſum: oĩbus neceſſitatib⁹ .i. egeſtatibus ob ꝗs vitãdas oĩa auſurus videbat̃. ⁊ dixit ſe facturuꝫ initium belli agendi cuꝫ eo .ſ. Antonio conſule. Ad hoc .id eſt inſup increpabat .i. cum increpatiõe exhortabatur oẽs bonos .i. ſtrennuos: bonos ad bellũ ꝫ prauos in vita maledictis .i. cõuicijs nominans .i. noĩatim cõpellãs: vnũquẽq; ſuorũ .i. ſibi maxime fidoꝝ: laudare .i. laudabat ⁊ admonere .i. admonebat ⁊ memorẽ faciebat: aliũ .i. aliquos ex eis admõebat egeſtatis quã patiebãt̃ ⁊ aliũ .i. aliquos eoꝝ cupiditatis ſue .i. ꝗd cuperent dicẽs ſcio ꝗd cupitis qd̓ q2 nõ poteſtis alia via adipiſci hac graſſamini: cõplures admonebãt piculi ĩ quo erãt pter maleficia et debita pttacta. aut ignominie quã paſſuri eſſent vbi in vincula pducerent̃. ⁊ multos admonebat victorie ſyllane cui⁹ recordatiõe ſperarẽt pſimilẽ exitũ belli: vt pote ꝗb⁹ ea .ſ. victoria ſyllana fuerat p̃de .i. ad p̃dã ipune aduertẽdã ⁊ auferẽdã diuitib⁹. Poſtꝗ Catilina videt animos oĩm alacres cohortat⁹ .i. vbi fuerat cohortat⁹ vt haberẽt ⁊ curie .i. accurarẽt execuriõi mãdare ſuã petitionẽ dimiſit pũctũ .i. pũctos ⁊ accitos. Fuere .ſ. nõnulli ea tẽpeſtate .i. eo tpe ꝗ dicerẽt Catilinã habita orõne .i. poſtꝗ habuerat orationẽ circũtuliſſe ſanguinẽ corpis hũani pmiſtũ vino ĩ pateria .i. poculis patẽtib⁹ quas tarſias gall⁹ vocat. cũ addiceret .i. aſtrigeret ad iuſiurãdũ populares .i. aſſentiẽtes ſacriõi populari pſcios ſceleris ſui. Et ide cũ oẽs deguſtaſſet .ſ. ſanguinẽ cũ vino poſt execrationẽ .ſ. potẽtũ ſicut fieri

Animus me fallit: .i. ſpes deficit vl' ſpe vana illudor vt .ſ. eſt. Multa maliũ ſimulãs vana ſpe ludit amãtem.

Proſcriptẽt exulantes.

Collega. .i. in eadeꝫ legatiõe comes.

Alacres paratos, prõptos.

Patera ſcyphus eſt.

conſueuit in ſacris ſolẽnibus.i.que ſolẽniter fiunt vbi fedus ſancitur ſanguine victime dicerent ſup. catili-
nam aperuiſſe ꝯſiliũ ſuũ atq; feciſſe rem dictã.i.cõmunicationẽ illius potus eo.i.idq; quo.i.vt ipſi forẽt inter
ſe magis fidi alii aliis exiſtẽtes conſcii tanti facinoris.alii legũt eo dictante.i.cõcionãte ₇c. Nonnulli aũt exi-
ſtimabant hec ₇ preterea multa alia ficta ſup.eſſe ab his qui credebant inuidiã.ſ.paſſiuã.Ciceroſ.Tullii q̃
in conſulatu ſuo catiline cepta deterit ₇ deſtruxit:q̃ eſt orta poſtea: eo q̃ iuſſiſſet ciues romanos interfici
ſine lege:vt coniuratos illos leniri.id ẽ
ſedari ₇ mitiorẽ fieri:atrocitate.i.ꝑpter
atrocitatẽ ſceleris eoꝝ.ſ.cõiuratoꝝ qui
dederãt penas.i.q̃ iuſſu Ciceronis inter-
fecti fuerãt. Aũt ꝑ ſed ea res eſt nobis
cõperta.i.cognita ₇ explorata parũ pro
magnitudine.ſ.ei⁹.q.d. qđ nobis cõper
tũ nõ eſt ꝑ certo ſcribere nolo.vt fides
ſeruetur hiſtorie.cuius prima lex eſt vt
vera ſit.De hac aũt inuidia videbim⁹ in
inuectiuis Cicero.in Catiliã. Sed in ea
coniuratione proſequit reliquos coniu
ratos ₇ coniuratoꝝ incepta dicẽs. Sed
Quintus Curius fuit in ea coniuratio-
ne exiſtẽs natus loco haud obſcuro id
eſt claro ₇ illuſtri:hoc eſt vir claris nata
libus ortus:ſed coopert⁹.i.obſcuratus ₇
tectus:flagitiis.i.criminib⁹ magnis: at-
q; facinoribus.i. malefactis inſignibus
quẽ Curiũ cenſores.i.moꝝ iudices ₇ ca
ſtigatores qui ſummi viri et probatiſſi-
mi apud romanos habebãtur:amoue-
rant.i.abire fecerant ₇ alienũ ab ſenatu
i.ordine ₇ conuẽtu ſenatorio. Vanitas
i.perniciofa ₇ peſſima leuitas moꝝ vt in
mendacibus ₇ futilib⁹ hoibus eſt (Au-
lus gellius eũ dicit vanos apud maio-
res habitos qui mẽdaces ₇ praui eſſẽt.
vnde enei.ii. Nec ſi miſerũ fortuna ſino
nem. Finxit:vanũ etiã mẽdacẽq; impro
ba finget) nõ minor.i.eque magna in-
erat huic homini.i.in hoc homine vt Ci
ce.ſolet dicere. q̃ audacia .i. temeritas
in audendo. Neq; habebat.ſ.in poteſta
te ſua reticere ea que audierat. Neq; ip
ſe habebat in poteſtate occultare ſua-
met ſcelera poſſet etiã exponit: neq; re-
ticere.i.reticebat:neq; occultare.i. oc-
cultabat ₇c. Et prorſus.i.oĩno neq; habe
bat.ſ.penes ſe:dicere neq; facere quid-
q̃ penſi.i.premeditatũ ₇ dicunt prepon
derati ₇ excogitati. Vetus conſuetudo
ſtupri coitus illiciti erat.ei.ſ.Curio cum
fuluia muliere nobili q₂ famoſa atq; in-
famis:vñ nobilis cõmune eſt vocabulum
oĩbus valde notis ꝑpter laudẽ aut vitu
periũ cui.ſ.fuluie cũ eſſet curius minus
gratus id eſt acceptus ₇ commodus:quia minus id eſt nõ tantum vt ſolebat:poterat largiri: inopia id eſt
propter inopiam:ipſe glorians.i.iactabundus magna ſpe viſus:repẽte id eſt ſubito:cepit id eſt incepit pol
liceri ſcilicet fuluie maria ₇ montis id eſt maxima queq;. Eſt enim adagium vetus etiam in comico vt q̃ ma
xima ₇ quorum compotes non ſunt pollicentur:maria et montes polliceri dicantur. Eſt autem montis ac
cuſatiui caſus. Et minari cepit:aut potius minabatur id eſt minas necis fecerat interdum fuluie:ferro. id
eſt enſe euaginato:ni.id eſt niſi fuluia foret id eſt eſſet ſibi ſcilicet curio obnoxia id eſt vt obnoxie ſolent mo
rigera ₇ obſequens id eſt in noxam vt ſolebat conſentiret. Poſtremo cepit:aut agitare id eſt agitabat non
ſolum minabatur : ferocius q̃ erat ſolitus. At. id eſt ſed fuluia mulier calidiſſima : cognita cauſa inſolen-
tie. id eſt inſolite ſuperbie et immodeſtie iactantie viri ſcilicet Curii : cognouit enim aut ex moribus aut
ex iudicio cum ebrius eſſet aut amoribus innexus (non enim poterat ſcelera ſua occultare vt dictum eſt)
ipſum in coniuratione ſpem repoſuiſſe ₇ ex ea animos ſuſtuliſſe:habuit haud occultum id eſt non tenuit
occultum ₇ ſecretum:tale periculũ reipublice:ſed au_ore ſcilicet iurationis hoc eſt Catilina ſublato id eſt
remoto ab vrbe:aut authore iudicii ſublato.i.ſuppreſſo:videlicet curio: ipſa narrauit olim compluribus .i.
valde multis que ₇ quomodo audierat de coniuratione Catiline. Ea res.i.manifeſtatio coniuratiõis Cati
line hominis adeo nobilis accendit imprimis.i.precipue ſtudia hominũ ſcilicet romanoꝝ: ad mãdandum
id eſt committendum conſulatum. M. T. Ciceroni. Namq; nobilitas pleraq;.id eſt fere totus ordo nobiliũ
et patritioꝝ eſtuabat.i.efferuebat:antea ſcilicet q̃ tam nobilis viri ſuſpitio haberetur inuidia ſcz in igno-
biles et nouos homines:₇ credebat conſulatum id eſt maieſtatem conſularem. quaſi pollui.i. cõtaminari

oẽs deguſtaſſent: ſicut in ſolẽſib⁹ ſacris fieri cõſue-
uit apuiſſe cõſiliũ ſuũ atq; eo dictã rẽ feciſſe quo in-
ter ſe fidi magis forẽt ali⁹ alii tanti facinoris conſcii.
Nonnulli ficta hæc & multa p̄terea eſtimabãt ab his
q Ciceronis inuidiã quæ poſtea orta eſt: leniri crede-
bãt atrocitate ſceleris eoꝝ q pœnas dederãt. Nobis
aũt ea res ꝓ magnitudine paꝝ cõperta: Sed in ea cõ-
iuratiõe fuit. Q. Cn. nat⁹ haud obſcuro loco facino-
rib⁹ atq; flagitiis coopert⁹: quẽ cẽſores ſenatu ꝓbri
gratia amouerãt. Huic hõi nõ minor vanitas inerat q̃
audacia: neq; reticere q̃ audierat: neq; ſua & ipſe ſce
lera occultare ꝓrſus neq; dicere neq; facere qdq̃ pẽ-
ſi habebat: Erat ei cũ fuluia muliere nobili ſtupri ve-
tus cõſuetudo cui cũ min⁹ grat⁹ eſſet: qa inopia min⁹
largiri poterat: repẽte gloriãs maria mõtiſq; pollice-
ri cœpit minari iterdũ ferro ni ſibi obnoxia foret. po
ſtremo fero ei⁹ agitare q̃ ſolit⁹ erat: At fuluia iſolẽtiæ
Curii cã cognita tale periculũ reip. haud occultũ ha-
buit. Sed ſublato authore de catilinæ cõiuratiõe: q̃
& quõ audierat cõpluribus narrauit. Ea res iprimis
ſtudia hominũ accendit ad conſulatum mandandũ
Marco Tullio Ciceroni. Namq; antea pleraq; nobi-
litas inuidia æſtuabat & quaſi pollui cõſulatũ crede
bat: ſi eũ quis egregius homo nouus adeptus foret.

Probri op
probii ob
iecti.

Penſi hẽ ẽ
magnifi-
cũ vel ma
gnũ eſti-
mare.

Nobilis.

Maria ₇
montes
polliceri.

Obnoxia
ſubdita
obnoxi⁹
tñ eſt bñfi
cio qs cui
deuictus
Cõſulat⁹
noui ꝑſu-
lis ingreſ
ſu pollui.
cẽſebat.

Comitia
erãt cõuẽ
t⁹ ꝑb⁹ coi
bat ad li-

ſi homo nouus.i.q̄ nūq̄ in eo magiſtratu fuerat: nec quēq̄ in ſtēmate ſeu maioꝝ ſuoꝝ corona cōſulem habe baret: quis.i.q̄tūuis egregius.i.preſtanti virtute predictus foret.i.eſſet adeptus.i.obtinuiſſet eū.ſ.cōſulatū Sed vbi.i.poſtq̄ periculū.ſ.reipu.ſubuertēde venit: inuidia atq̄ ſupbia nobiliū poſt fuere.i.dominus va luere q̄ vtilitas. Igit habitis comitijs.i.contionibus ꝛ cōgregationib⁹ ppli romani ad eligēdos nouos ma giſtratus qđ in cāpo martio fieri ſolebat. Marc⁹ Tullius. ꝛ Gaius antoni⁹ declarant̄ ſcʒ voce preconis q̄ pū cia ſeu ſuffragia ꝛ vota populi pnūtia bat cōſules.ſ.anni illius. Quod factū.i. q̄ declaratio pcuſſerat.ſ.formidine primo populares.i.factioſos illos inter ſe fauctores cōſcios piuratiōis. Neq̄ tñ furor catiline minuebat: ſed agitare.i.agitabat indies.i.in ſingulos dies plura.ſ. ad bella facientia: qr pare.i.parabat arma ſup.i locis oportunis p italiā ꝛ portare.i.portabat aut portare fecerat pecuniā ſumptā.i.acceptā mutuo: ſua fide i.quā ſibi habuerat aut fide amicoꝝ.i. quā mutuo dāres amicis fide iubētib⁹ habuerāt feſulas ad oppidū illō hetrurie qđ nūc deletū eſt: veſtigia tñ viſunt nō longe a florētia i monte cui idē nomē eſt: māliū ſcʒ principē eius oppidi: q̄ ſ.mālius fuit poſtea pricepe belli faciūdi. Catilina dr aſciuiſſe.i.aduocaſſe ꝛ cōcilliaſſe ſibi ea tēpeſtate plurimos homines cuiuſcq̄ gñis tā bonos q̄ malos et nobiles q̄ ignobiles: ꝛ etiā aliq̄t.i.neq̄ multas valde neq̄ paucas mulieres q̄ tolerauerāt.i.ſuppeditauerant ac pati poterāt primo ingentes ſumptus.i.vt dicit expēſas: ſtupro.i.turpi queſtu ex vulgatione corpoꝝ: qr occulte meretrices erant. Poſt.i.deinde vbi etas.ſ.ſenis fecerat tātūmodo queſtui.i.lucro: neq̄.i.ꝛ non luxurie.i.luxurioſe vite in ſumptu faciundo: modum.i.finem aut moderationē.vt eſt.iiij. Nā q̄s erit modus hoc eſt duꝫ minus ex ſtupro pter annos lucrari ceperāt: nolebāt tñ min⁹ expēdere ne videātur min⁹ reqri: cōflauerāt.i.cōtraxerāt grāde es alienū.i.debitum ex pecunia mutuo ſumpta ꝛ abſumpta p luxū. Catilina credebat ſe poſſe ſollicitare p eas ſcʒ vetulas ſeruitia vrbana.i.ſeruos vrbanos. Notum eſt eñi ſeruitia ꝛ miniſteria p ſuis ꝛ miniſtris accipi ꝛ ſperabat p ſeruos ab eis ſollicitatos incēdere vrbē.ſ.romā ꝛ adiūgere ſibi viros eaꝝ.ſ. mulieꝝ infamiū vel interficere ſi recuſarēt ſʒ in his.i.inter has erat. Sempronia mulier illa iſignis petulāria: q̄ pmiſerat ſepe multa facinora i.facta: audacie virilis.i.ptinētia ad audaciā virilē hec mulier.ſ.Sēpronia fuit ſatis fortunata.i.pſpera fortuna vſa: et felix gñe.i.generoſitate ꝛ natalib⁹: ꝛ forma.i.formoſitate preterea.i.inſup: viro quē bonū ꝛ patritiū ſortita erat ꝛ liberis quos maſculos ꝛ pulchros pepererat: exiſtens docta.i.erudita literis grecis ꝛ latinis ꝛ docta. pſallere id canere fidibus ꝛ ſaltare.i.choreas ducere elegātius.i.artificioſius ꝛ exquiſitius q̄ eſt neceſſe.i. cōueniēs et requiſitum probe ſcʒ mulieri q̄ proba ꝛ honeſta ſit: quia pbe mulieres potius rem familiarem q̄ choreas diſcunt. quod cōtra perditos noſtri ſeculi mores eſt: quo nulla chorearum rudis cōmendatur. Sciebat Sempronia: ꝛ.i.etiā multa alia q̄ ſunt inſtrumēta ꝛ incitamenta luxurie: ꝛ ideo pbis vitāda: vt excellēter cantare: grece loqui: pſallere: ſaltare: laudare: ridere: iocari molliter: ſed oia fuere ei ſemper chariora q̄ decus.i.honeſtas vite atq̄ pudicitia.i.caſtitas corpis. Tu haud facile diſcerneres.i.nemo facile diſcerneret an parceret minus fame an pecunie.i.vtrā libentius amittebat et prodigebat: exiſtens ſic accenſa libidine vt peteret ſepius viros q̄ peteretur.i.ab eis: ſed ideo forte nō petebat qr pdiderat fidem.i.fidem nō ſeruauerat ac pmiſſa fidei ſue pdiderat ſepe añ hac.i.añ hoc tps de q̄ nūc loquor: ꝛ iurauerat ſepe creditū.i.mutuo aut cōmodato datū ab his q̄ ipſi oia credebāt: ꝛ fuerat conſcia cedis.i.necis hominum: ꝛ abierat pceps

Sed vbi periculū aduenit inuidia atqʒ ſuperbia poſt fuere. Igitur habitis comitiis conſules declarantur. M. Tul. & C. Antonius. Quod factum primo populares coniurationis conſcios cōcuſſerat. Neqʒ tamē Catilinæ furor minuebatur: ſed idies plura agitare arma per italiam locis oportunis parare pecuniam ſua aut amicorum fide ſumptā mutuo. Feſulas ad mālliū quēdam portare: qui poſtea princeps fuit belli faciūdi. Ea tempeſtate plurimos cuiuſqʒ generis homines aſciuiſſe ſibi dicitur. Mulieres etiam aliquot quæ primo igētes ſumpt⁹ ſtupro corpis tolerauerāt. Poſt vbi ætas tātūmodo quæſtui neqʒ luxuriæ modū fecerat: æs alienum grāde cōflauerāt: per eas ſe Catilina credebat poſſe ſeruitia vrbana ſollicitare, Vrbem incendere viros earum vel adiungere ſibi vel interficere: ſed in his erat Sempronia quæ multa ſæpe virili audaciæ facinora cōmiſerat. Hæc mulier genere atqʒ forma: præterea viro atqʒ liberis ſatis fortunata fuit: literis græcis & latinis docta pſallere & ſaltare eleganti⁹ q̄ neceſſe eſt probæ. Sciebat & multa alia quæ inſtrumēta luxuriæ ſunt: ſed ei cariora ſemper omnia q̄ decus aut pudicitia fuere. Pecuniæ an famæ minus parceret haud facile diſcernentes libidine ſic accenſa: vt ſæpius peteret viros q̄ peteretur: ſed ſæpe ante hac fidem prodiderat: creditum adiurauerat: cædis conſcia fuerat: luxuria atqʒ inopia præceps abierat.

tium ꝛ ſuffragioꝝ ꝛ cās hiſpopuli vniuerſitas cōſilijs pe aderat: hinc comitiales dicta quib⁹ pplo q̄d agere licebat et comitialis morbus hercule ſiue lunaticus qua et maiori qr i comitijs eo laborantes maxie detegerētur. Aſciſco ē arroganter attribuo et in ppriā trā ſit perſonam.

Seruitia

Modum facere eſt finem imponere.

Fortuna incipta, felix.

Procax diſſolut⁹ a quo pcaciter aduerbium.

Facetia i verbis lepos in geſtis.

Iocus. Luſus.

id eſt precipitāter vt inſana in pditionē ruerat. Luxuria atq̈ inopia: q̄ duo vitia incōpabilia videntur: ideo ai ppt ſo bonis luxuriā fouere nequiret: aliena ſectabatur. Verū.i. ſed ingenium eius: ſcʒ ſemproniae: haud abſurdum.i. aptum ⁊ cōueniēs poſſe.i. poterat (Sunt exēpla q̄ habēt haud abſurdum fuit ⁊ tūc explanandum eſt: haud abſurdū: (id eſt aptum ⁊ idoneū fuit poſſe.i. vt poſſit) facere verſus.i. carmina. ⁊ mouere.i. excitare: iocos.i. iocaria ⁊ feſtiua dicta: vnde iocus ppr̄ie eſt in dicto: luſus in facto ⁊ poſſe vti ſermone vel modeſto.i. pudico ⁊ caſto: vel molli.i. laſciuiuſculo aut placido vel procaci. id ē aſpero ⁊ proterue petulanti. Prorſus.i. porro verſus hoc eſt oino inerant ſup. ei aut in ea: multe facetie.i. vrbanitates ⁊ gratie in facto: ⁊ multus lepos q̄ ⁊ lepor: multa vrbanitas ⁊ feſtiuitas ac venuſtas in dicto: ⁊ hec de ſempronia Curii amica. Redit ad Catilinā dicens. Catilina his rebus.ſ. dictis de cōſulib⁹ quos timuerat creatis. cōparatis.i. diſpoſitis a ppl'o romano: aut collatis et cōſideratis a Catilina cum reliqua ſpe. ipſe nihilominus.i. lʒ repulſam paſſus eſſet tn̄ petebat ꝯſulatū in pximum annum aut ſic. his rebus.ſ. pertinentibus ad regnū cōparis ſimul ⁊ obiectis tam a viris ꝙ a mulierib⁹ ta Catilina nihilominus.i. quia oīa parata ad regnū haberet: tn̄ petebat cōſulatum in pximū annum qđ licebat vt deſignati res ſuas diſponerēt ad cōſulatū decēter gerēdum ſperās ſi foret.i. eſſet deſignat⁹.i. declarat⁹ futur⁹ cōſul ſe vſurū facile ex volūtate.i. ad libitū. antonio q̄ is olb⁹ neceſſitatib⁹ erat circūuent⁹ ⁊ oppreſſus et ita ſperabat q̄ eū ad factionē ſuā facile attraheret: neq̄ ipſe Catilina erat: interea.ſ. āteq̄ dies comitioꝝ adueniret quietus.i. oſcitabūdus ⁊ ceſſitās: ſʒ parabat Ciceroni inſidias olb⁹ modis. Ne q̄ dolus ⁊ aſtutia.i. calliditas ⁊ verſutia cedebāt illi.ſ. Ciceroni: ad cauēdū.i. pro ſpiciēdum ſibi ab inſidijs Catiline. Nā q̄ Cicero effecerat a principio cōſulat⁹ ſui per fuluiam pollicēdo.i. vltro pmittendo multa: vt Quintus Curius: homo ille van⁹ ⁊ futilis fuluie amator de quo inquit Salluſtius. ego memoraui.i. mētionē feci pauloante: pderet.i. indicaret ⁊ manifeſtaret per proditionem ſibi: videlicet Ciceroni conſilia Catiline. Ad hoc.i. inſup propulerat.i. porro impulerat. Antoniū collegā ſcʒ ſuum.i. ſecū cōſulem deſignatum: ⁊ ita collegam.i. in idem officiū ac munus legatum.i. deſtinatum pactione.i. per pactum ⁊ cōceſſionem ex pacto: puīcie.ſ. regēde. vnde plus emolumenti ac lucri q̄ ex vrbe cōſulibus obuenerat: vnde potuit Antonius inopie ſue cōſulere: ne ipſe Antonius diſſentiret.i. aliter q̄ ipſe Cicero ſentiret: cum Catilina cōtra rempublicā.i. ſaluē reipu. qui nō plus cōmodi ex factione Catiline q̄ ex prouincia cōſequi poſſet cū ergo haberet q̄ vellet in fide manſit: ⁊ Cice. habebat circū ſe occulte: vtpote domi: aut etiā in foro: ſic tn̄ vt non comitarentur manifeſte enim ne videretur etiam regnum affectare aut ſeditionem fouere: ⁊ tamē adoratibus obſtaret: preſidia.i. cuſtodiam ⁊ protectionem amicoꝝ ⁊ clientum.i. eorum qui ſe colebant q̄ patronus eoꝝ eſſet: nec eſt cliens viator aut miniſter publicus: quem ſerulentem gallus vocat. De hoc in folio precedentis marginis.

Verum ingenium & haud abſurdū: poſſe verſus facere: iocos mouere ſermōe vti: vel modeſto: vel molli vel procaci. Prorſus multæ facetiæ multuſq̄ lepos inerat. His rebus comparatis Catilina nihilominus in proximum annum conſulatum petebat: ſperans ſi deſignatus foret facile ſe ex volūtate Antonio vſurū. Neq̄ interea quietus erat: ſed omnibus modis inſidias parabat Ciceroni. Neq̄ illi ad cauendum dolus aut aſtutiæ deerant. Nam a principio conſulatus ſui multa pollicendo: per fuluiam effecerat: vt Quintus Curius (de quo pauloante memoraui) conſilia catilinæ ſibi proderet. ad hoc collegam ſuum Antoniū pactione puīnciæ ꝑpulerat: ne cōtra rēpublicā diſſentiret. circū ſe pſidia amicorū atq̄ cliētū occulte hēbat.

POſtq̄ dies comitiorum venit & Catilinæ neq̄ petitiões neq̄ inſidiæ quas cōſulibus fecerat proſpere ceſſere: conſtituit bellum facere & extrema omnia experiri: quoniā quæ occulte tentauerat aſpera fœdaq̄ euenerant.

POſtq̄ dies comitioꝝ venit. Recitat quid deinceps Catilina molitus eſt paucis (vti nō obſcura breuitate ſolet) eius repulſam tangens ac dicēs. Poſtq̄ dies comitioꝝ.i. quo habita ſunt comitia.i. popu. ro. cōciones ⁊ cōgregationes ad magiſtratus futuri anni deſignādos. Nam Cice. ⁊ Antoni⁹ nōdū ꝯſulatu pfuncti erāt: ⁊ neq̄ petitiōes.ſ. cōſulat⁹: neq̄ inſidie quas fecerat cōſulib⁹ etiā ambob⁹ poſtq̄ viderat Antoniū nolle ꝯ rēpu. ſentire ceſſere.i. ceſſerūt ⁊ euenerūt pſpe: ſʒ aduerſa ⁊ ꝯ votū Catiline: ipſe Catilina ꝯſtituit facere bellū.i. ꝯ ꝯſules ⁊ ceteros reipu. gubernatores ⁊ ꝯtra potētes expiri.i. attētare extrema oia.i. etiā picula mortis obire. Notādū eſt q̄ dicit extrema oia: qr̄ Valla negat oia cū ſuplatiuo iūgi. videt̄ tn̄ q̄buſdā hoc purgabile q̄ hoc vocabul' vltima et extrema ꝑ piculis mortꝫ poni ſoleāt: q̄ſi ſubaudiāt̄ mala aut picula: vt ita ſit ꝑ oia aut mala picula extrema: hoc ē mortꝫ. vt eſt .ij. Si vobis audētē extrema cupido ē. Certa ſequi. ⁊ i eodē. Dis ſe qn̄ vitia cernūt. Extrema iā i morte parāt defendere telis: q̄ſi idē ſit extrema oia ⁊ oia picula mortꝫ: ſʒ parū purgāt cū dicere liceat extrema queq̄ picula. dicam⁹ ergo licere etiā omni ſuperlatiuo iūgi maxime vbi ſuplatiuus abſolute ponit̄: vt oia ſumma: oia ſuprema: oia extrema duriſſima ſunt: q̄ſi ea que ipſe catilina tētauerat occulte id eſt ꝑ dolum facere: euenerant aſpera.i. dura ⁊ iniqua: vt montes aſperi: quia cōtra vota.i. abſurda et triſtia quia fedū videbatur incepiſſe: qđ pficere nequiret. vnde ſtatius in achille. Sed ſi fata negant q̄ fedū ⁊ tri-

Collega ab eligendo q̄ vna electi ſint ſūt i mgr̄atu aut legatiōe ſocij ⁊ ſimul pi. dēs q̄ eiuſdē ſūt prāt colle ge dn̄r a q̄ vbo collegium'.i. ſocietas venit aut a lego cui⁹ oppoſitū ablego.i. alio mit. vl' pis. paciſcor dēs duo rū pluriū ve ꝯſenſū dicit vl' ci tū vēit ſc paciſcor qđ a pādo ei⁹ ꝯpoſitū depeciſcor tū de paciſcor vn de pact⁹ turpis pact⁹ i lʒ Terē. in bonā acce pit ptē. Iā depeciſcor te cupio. Et Cic. depect⁹ ē cū hoſtib⁹ ꝑ paciſci et pact⁹ eſt. Oportunus.i. ꝑ q̄ſi derio. q̄ ꝯ iportunū dicim⁹ qđ pter tpis ſit rōne locū: ſeu pſonaꝝ ponit q̄ ꝑ iqeto q̄ potiū carente. Moliri ē corpe vl' i genio mouere ad aliqđ agēdū. Moliri claſſē apō vgi.i. parare ⁊ apud eundē oa rūq̄ molitur iter.i. peragit.

ſic reuerti. Igitur q: occulte parũ profecerat: ipſe miſit. C. manliũ feſulas ad oppidũ hetrurie quo ad ipſũ pecunias promiſerat ꝛ in eã partẽ hetrurie circũ feſulas. Miſit etiã Septimũ quendã camertẽ. i. de camertino oppido in agrũ picenũ: vbi marchia anconitana. ꝛ miſit Caiũ iuliũ in apuliã que ad regnũ neapolitanum eſt. Preterea. i. preter dictos miſit aliũ. ſ. quẽ liber ex ſuis: alio id eſt ad aliũ quẽ ꝛ vbi. in quo loco vt ibi ꝙ due ſint dictiones: credebat fore. i. futurũ eſſe oportunũ. i. commodũ ſibi. Interea ipſe moliebatur id eſt cum mole et difficultate conabatur ꝛ attentabat multa rome: q: tendere id eſt tendebat conſulibus inſidias parare. i. parabat. ſ. vbi incendia obſidere. i. obſidebat armatis hoib⁹ ꝛ loca oportuna ad inſidias ipſe eſſe. i. erat cũ telo. i. iaculo ꝛ armis alijs infeſtis ꝛ eminus iaciẽdis. Item iubere. i. iubebat ꝛ hortari. i. hortabatur vti. i. vt eſſent ſemper intenti ꝛ parati: ꝛ feſtinare. i. vt feſtinarent. dies ac noctes ꝛ vigilare. i. vt vigilarẽt neq; fatigari: id eſt vt non fatigarentur. in ſomnijs. i. excubijs ꝛ vigilijs neq; labore. Poſtremo vbi nihil procedit. i. vbi nulla ſit promotio neq; ſucceſſus bonus ſup. ipſi agitanti. i. attentanti multa: ipſe conuocat rurſus principes ꝯiurationis nocte intepeſta: que nulli rei agende tempeſtiua eſt poſt noctẽ ſcilicet concubiã. nam vt habere in. xij. tabulis ſolis occaſus ſuprema tempeſtas eſto. Poſtq̃ eſt veſpera tũ crepuſculum. tum nox concubia. tum nox intẽpeſta. tũ galliciniũ. tum conticiniũ. tũ diluculũ. tũ aurora. tũ mane nouum: ſeu prima lux. tum dies. tum meridies. Cõuocat inq̃ p. M. portiũ leccam: in cui⁹ domo multa cõſulturi ſunt et ipſe queſt⁹ ibi multa. i. multũ de ignauia. i. ſecordia inertia ꝛ ad rem agendã inutilitate eoꝝ. ſ. conuocatoꝝ docet id ẽ manifeſtat ſe premiſiſſe Manliũ ad eã multitudinẽ quam parauerat ad arma capienda. Item docet ſe miſiſſe alios in in alia loca oportuna qui facerẽt initium belli: ꝛ docet ſe cupere proficiſci ad exercitum quia pollicitus eſt ſe exhibiturũ aut imperatorem: aut milites in eo bello ſi oppreſſiſſet prius Cicero. quia docet eum multũ officere id eſt contra faceret ꝛ obſtare ſuis conſilijs quod ꝛ perfecit. Igitur perterritis Progreditur et docet quid reſponſum ſit et quibus dicens. Igitur quia res ãceps videbatur parum procedere: ceteriſq; perterritis ac dubitantib⁹ C. Cornelius eques romanus pollicitus operã ſuam id eſt diligentem laborẽ ſuũ ad opprimendũ Cicero. ꝛ L. vergunte⁹ ſenator pollicitus ſup. cum eo. ſ. C. Cornelio conſtituere id eſt ſimul ſtatuerũt et ꝓpoſuerũt (qđ tñ ipɼudẽter faciebãt: q: de reb⁹ dubijs cũ paucis ꝯſultãdũ eſt: ſʒ rara ẽ in maleficio ꝓuidẽtia excecat ei maleficos malitia eoꝝ. Ideo aũt imprudẽter quis Curius aderat qui id fuluie dixit ꝛ ea cicero ſignificauit) ea nocte paulopoſt. ſcilicet poſt conticiniũ prio diluculo introire cum armatis hominibus ad Cicero. ſicut ſalutatum id eſt ſicut introeũt qui eunt ſalutatũ. i. ad ſalutandum ipſum ac conſtituere confodere. ſ. mucronibus ꝛ ſicis ſeu pugionibus de improuiſo Cicero. ſup. imparatũ exiſtentem domi ſue. Curius. ſ. amator fuluie vbi intelligit q̃tum periculum impendeat. i. immineat conſuli. ſ. Cice. enuntiat propere. i. feſtinanter ciceroni per fuluiam dolũ qui parat: ꝛ ita illi. ſ. dicti. C. cornelius ꝛ L. verguntelus cũ armatis ſuis prohibiti ianua ſuſceperant. i. conati erant fruſtra tũ facinus. Ubi venuſte breuitatis mirãdum eſt exẽplũ. Nã vbi impitior dixiſſet. ac Cice. eo audito iuſſit ſtatim obſerare fores: neminẽ admittere: ꝛ ita illi ꝓhibiti ꝛc. breui⁹ dicit. ita illi ianua ꝓhibiti q: per hoc cetera omnia intelliguntur. Qđ aũt impẽdeo pro immineo dr videtur ſumptũ a gladio illo qui de ſeta equina depẽdebat ſup caput familiaris illius tyrãni ſiculi. de quo Macro. de ſomnio ſcipionis multa. Interea Manlius recitat quid reliqui egerint ac dicit. Interea. dum hec rome fierent manlius ſollicitare. i. ſollicitabat in hetruria ad quam miſſus erat plebem cupidam nouarum rerum egeſtate. id eſt propter egeſtatem ſimul ac dolore. i. propter dolorem iniurie illate a ſyllanis: q dominatione id eſt ꝑ dominationem aut

Igitur. C. mãliũ Feſulas atq; in eã partẽ hetruriæ Septimũ quẽdã Camertẽ. in agrũ Picenũ. Caiũ Iuliũ in Apuliã miſit. Præterea aliũ alio quẽ vbiq; oportunũ ſibi fore credebat. Interea romæ multa ſimul moliri: cõſulib⁹ inſidias tẽdere: parare incẽdia: oportuna loca armatis hoib⁹ obſidere: ipſe cũ telo eſſe. Itẽ alios iubere: hortari: vti ſemp intẽti: paratiq; eſſent dies noctesq; feſtinare: vigilare: neq; in ſomniis: neq; labore fatigari. Poſtremo vbi multa agitanti nihil pcedit rurſus intempeſta nocte cõiuratiõis principes cõuocat p. M. Portiũ Leccã: ibiq; multũ de eoꝝ ignauia qſtus docet ſe Manliũ pmiſiſſe ad eã multitudinem quã ad capiẽda arma parauerat. Itẽ alios in alia loca oportuna qui initium belli facerent ſeq; ad exercitũ proficiſci cupere ſi poſt ciceronẽ oppreſſiſſet cũ ſuis conſiliis multũ officere. Igitur perterritis ac dubitãtibus cæteris. C. Cornelius eques roman⁹ operã ſua pollicitus: & cũ eo. L. Vergunteius ſenator cõſtituere ea nocte paulopoſt cũ armatis hoib⁹ ſicuti ſalutatũ itroire ad Ciceronẽ: ac de improuiſo domi ſuæ imparatũ confodere. Curius vbi intelligit q̃tum periculũ conſuli impẽdeat pprere per Fuluiã Ciceroni dolũ q paratur enuntiat: ita illi ianua prohibiti tantũ facin⁹ fruſtra ſuſceperãt. Interea Manlius in Hetruria plebem ſollicitare: egeſtate ſimul ac dolore iniuriæ nouarum rerũ cupidã: q ſyllæ dñatione agros bonaq;

Apu. dicitur mihi moliuntur inſidias. id ẽ meditãtur. Uer. ꝛ manib⁹ moliuntur habenas. i. gubernat. idem. moliriq; arcem ꝛ manib⁹ ſubuoluere ſaxa. i. edificabant. Quo ꝫ demoliri eſt ruere. Ci. Demoliri ea q̃rũ altitudo officeret a molliri. ſ. expellere ꝛ moliri ꝓterea iuuare. Plau. Aliſquid moliar q̃ me hoc liberẽ diſcrimine. Molimẽ ſuctũ molitio machina.

Breuitas apta ꝛ venuſta.

Impẽdeo.

ſub dominatione ſylle amiſerat agros ꝛ oĩa bona.ſ.mobilia. Preterea. Manlius ſollicitabat latrones cu-
iuſcunq; generis: tã ſeruos ꝙ liberos: tam militare ſolicitos ꝙ alios quoꝝ.ſ.latronũ raptoviuentiũ magna
copia erat in ea regione.ſ.hetrurie: ꝛ ſollicitabat nonnullos ex colonis ſyllanis.i.quos ſylla in agros alie
nos miſerat: quibus.ſ.militib⁹ ſyllanis: libido atq; luxuria nihil fecerat reliqui.i.nihil. dereliquerat quod
non eſſet abſumptum: ex magnis rapinis.i.licet habuerant magnas rapinas. Cũ ea nuntiarentur Cicero.
ipſe permotus ancipiti.i. pernicioſo et difficulter euitabili malo: quia vtrinq; caput.i.occaſionẽ nocendi habẽte: ꝙ neq; poterat tueri amplius conſilio priuato.i.propilo ſine ſenatus auctoritate vrbem.ſ.romam inſidiis cõiuratoꝝ: neq; habebat ſatis compertuz.i. exploratũ. q̃tus.i.q̃rum magnus foret.i. eſſet aut quo conſilio foret.ſ.collectus ab eo ipſe dico permotus refert ad ſenatũ.i.in cõſultationẽ ſenat⁹ rem.i.negotiũ illud de inſidiis ꝛ coniuratione exagitatã.i.manifeſte ꝛ frequenter motã iam antea ex rumoribus vulgi.i.incertis diuulgationibus. Itaq;.i.ꝛ ita ſenat⁹ decreuit (qđ. id eſt que res ſolet ſup. fieri : aut quod ſup. decernere ſenatus ſolet plerumq;. id eſt. vt plurimũ. in negotio atroci.id ẽ deteſtando ꝛ pernicioſo) decreuit inq̃t vt conſules darent operam ne reſpu. caperet quid.i.aliquid detrimenti.i. damni ꝛ iacture. Ea poteſtas permittiẽ per ſenatũ more romano.i.ex veteri inſtituto romanoꝝ magiſtratui.ſ.cõſulari. maxima.i.ſumma: videlicet parare.i.cõſcribere exercitũ gerere bellũ cũ hoſtibus coercere.i.conſtringere ꝛ cogere ad bellum ſocios.i.confederatos ꝛ ciues.ſ. romanos oibus modis.i.ſine prouocatione vlla: ꝛ ita ſine contradictione. Et habere domi ꝛ militie.i.in exercitu imperium atq; iudiciũ ſummuz abs quo (vt dixi) non licebat prouocare aut ad aliũ iudicem appellare : aliter nulli conſuli ius fuit earũ ſine iuſſu populi.ſ. romani. Nam aliter cõſulatus par regno fuiſſet: niſi ꝙ ſingulis annis innouabantur conſules. Lucius Seruı⁹ recitauit poſt paucos dies : hoc eſt paucis dieb⁹ poſt literas in ſenatu : quas dicebat allatas ſibi.i.ad ſe: feſulis.i. ab illo oppido hetrurie vbi Manlius agebat: in quibus erat ſcriptũ Caium Mãlium cepiſſe arma cũ magna multitudine ante diẽ ſextum kalendas nouẽbris: hoc eſt ante viceſimum ſeptimũ diem octobris: ſimul i. pariter alii nuntiabãt portenta id eſt ſigna aliquid noui portendentia.i.porro hoc eſt in futuꝝ tendẽtia: ꝛ prodigia. i.porro agentia id quod.i.q̃ res.ſ. portẽta ꝛ ꝓdigia nũtiari aut videri ſolet ſup. fieri in tali re. Alii nũtiabãt conuẽtus.i. coitiões hoĩs fieri ꝛ arma parari capue i.ad capuã ꝑcipalẽ ciuitatẽ campanie italice: atq; bellũ ſeruile.i.a ſeruis moueri in apulia. Igiẽ Quint⁹ Marti⁹ rex ſcz cognomine. Tiã propter ſacerdotius ſolis regib⁹ et numa additũ q̃dã reges
dicti ſunt. ꝛ Quint⁹ metell⁹ cretic⁹ a deuicta creta dict⁹ miſſi ſunt: decreto ſenat⁹ Marti⁹ feſulas ꝛ metell⁹
ĩ apuliã ꝛ circũ ea loca.ſ.i lucanos ꝛ brutios. Jđ ãt illi ꝛ nõ ĩꝑatores miſſi erãt: q: vtriq; ĩꝑatores ppl'i romani q̃ ĩ bello meruerũt: vt põpei⁹ aduerſus tigranẽ ĩpediti erãt ne triũpharẽt.i.cũ triũpho redirẽt ad vrbẽ: calũnia.i.ꝑ calũniã ꝛ iniuſtã cauillationẽ paucoꝝ.ſ.factioſoꝝ: qb⁹ erat mos vendere oĩa: vtpote honeſta atq; inhoneſta. Sz ꝑtores ſup. miſſi ſunt. Quint⁹ põpei⁹ ruffus capuã: ꝛ Quint⁹ Metell⁹ celer in agrũ picenũ: ꝛ ꝑmiſſũ ẽ hiis quãuis nõ eẽnt ꝯſules nec dictatores. vti.i.ꝯparẽt exercitũ ꝑ tpe.i.ꝑ neceſſitate illi⁹ tpis: atq; ꝑ ꝑiculo. Ad h̃.i.iſup ſenatores ꝺcreuerũt ſi qs ĩdicaſſet.i.ĩdiciũ ꝛ reuelationẽ feciſſet ꝺ ꝯiuratõe q̃ erat fc̃tã cõ

omnia amiſerat. Præterea latrones cuiuſq; generis : quoꝝ in ea regione magna copia erat : nõnullos ex ſyllanis colonis quib⁹ libido atq; luxuria ex magnis rapinis nihil reliq fecerat. Ea cũ Ciceroni nũtiarent ancipiti malo permotus: ꝙ neq; vrbẽ ab inſidiis priuato cõſilio lõgius tueri poterat: neq; exercitus Mãlii quãtus aut quo cõſilio foret ſatis compertum habebat: rem ad ſenatũ refert iam antea vulgi rumoribus exagitatã. Itaq; (qđ plerũq; ĩ atroci negotio ſolet) ſenat⁹ decreuit: vt darẽt operã conſules ne quid reſpublica detrimenti caperet. Ea poteſtas per ſenatum more romano magiſtratui maximo permittitur: exercitũ parare bellũ gerere : coercere oĩbus modis ſocios : ac ciues. Domi militiæq; ĩperiũ atq; iudiciũ ſummũ habere aliter ſine populi iuſſu nulli caꝝ rerũ cõſuli ius eſt. Poſt paucos dies. L. Seru⁹ ſenator in ſenatu literas recitauit q̃s feſulis allatas ſibi dicebat in quib⁹ ſcriptũ erat Mãliũ cœpiſſe arma cũ magna multitudine ante diẽ. vi. kalẽ. nouẽbris: ſimul (id qđ in tali re ſolet) alii portenta atq; ꝓdigia annũtiabant alii conuentus fieri arma parari capuæ : atq; ĩ apulia ſeruile bellum moueri. Igitur Senatus decreto. Q. Marti⁹ rex feſulas. P. Metellus Creticus in Apuliã: circunq; ea loca ſunt miſſi: vtriq; enim ab vrbem imperatores erant impediti ne triumpharent calumnia paucoꝝ: qb⁹ oĩa honeſta atq; inhoneſta vẽdere mos erat: ſed ꝑtores. Q. põpeius ruffus capuã. Q. Metellus celer in agrũ picenũ. Hiſq; ꝑmiſſum eſt vti ꝑ tpe atq; ꝑiculo exercitũ cõparẽt. Ad hoc ſi quis ĩdicauiſſet de coniuratione (quæ contra rẽpublicã facta erat

Atrocitas feritas ſeu crudelitas quaſi atrocitas. Judicium ſummũ a q̃ appellari nõ liceret.

Calũnia eſt falſa crimia icẽdere ꝛ diffeꝛ a ꝑuaricari ꝛ tergiuerſari. Nã ꝑuaricari crimina abſcõdere eſt ꝑuaricatores tñ poti⁹ a variãdo id ẽ trãſgrediendo dictũ exiſtimam⁹ ſed tergiuerſari eſt in vniuerſũ

tra rẽpublicã premia: q: ſeruo centum ſeſtertia.i.ccl.pondo ſeu libras ⁊ libertatẽ ⁊ liberos decreuerũt im-punitatem ei⁹ rei.i.cõiurationis in qua ipſe erat.⁊.cc.milia ſextertium ꝓ ſextertiorũ: ſed ſic loquẽdũ eſt cum numeralibus: nec ſtaret ſextertia. Itẽq; decreuere vti.i.familie gladiatorie.i. ludis gladiatorijs addite di-ſtribuerent.i.diſtribute mitterẽtur capuã ⁊ in cetera municipia ꝓ opibus.i.facultatib⁹ cuiuſq;.ſ. familie.⁊ vt vigilie haberẽtur rome ꝑ totã vrbem: ⁊ vt minores magiſtrat⁹.ſ.queſtores ⁊ ediles preeſſent ijs.ſ.vigilijs.

præmia decreuerunt ſeruo centum ſextertia & liber-tatem & libero impunitatem eius rei. & .cc. millia ſex-tertium. Item decreuere vti gladiatoriæ familiæ ca-puam: & in cætera municipia diſtribuerentur pro cu-iuſq; opibus. Romæ per totam vrbem vigiliæ habe-rentur iiſq; minores magiſtratus præeſſent. Quibus rebus ꝑmota ciuitas atq; immutata vrbis facies erat ex ſumma letitia atq; laſciuia quã diuturna quies pe-pererat: repente omnis triſtitia inuaſit feſtinare tre-pidare neq; loco neq; homini cuiq; ſatis credere neq; bellum gerere: neq; pacẽ habere ſuo quiſq; metu pe-ricula metiri. Ad hoc mulieres quibus reipu. pro ma-gnitudine belli timor inſolitus inceſſerat afflictare ſe-ſe: manus ſupplices ad cœlum tendere miſereri puós liberos rogitare deos: omnia pauere ſuperbia atq; de-litiis omiſſis ſibi patriæq; diffidere.

Quibus reb⁹. Graphice vt pathos moue-rat deſcribit afflictionẽ ⁊ concuſſionem ciuitatis romane ex nouitate rerũ orte dictis. Quibus reb⁹.ſ.ad bellũ periculo-ſum ꝯtra cõiuratos adhuc minus no-tos pertinẽtib⁹ ciuitas.ſ.romana.i.col-lectio ciuiũ eſt ꝑmota.i.multũ cõmota: atq; facies.i.factura ⁊ diſpoſitio ſeu ap-parat⁹ exterior vrbis erat immutata: q: oĩs triſtitia inuaſit eã repẽte: ex ſum-ma letitia atq; laſciuia quã quies diutur-na pepererat (Unde poſtea dicit Iuue. ſa-tyra.vj. Nũc patimur longe pacis mala ſenior armis luxuria icubuit. Sane do-cet vt cetera oĩa dicit ciuitatẽ ꝑmotã ⁊ faciẽ vrbis mutatã. Nã ciuitas vt dixi eſt multitudo ciuiũ quẽ eſt ꝑmoueri atq; agi-tari vrbs eſt edificiorũ ꝯſtructio: vo.i.ꝑ-te aratri deſignata: quorum facies.i.factu-ra ⁊ apparat⁹ immutat: ſicut eñ.v. ẽr. Quib⁹ aſpera quõdã viſa maris facies. Itaq; facies ẽ artificis atq; factoris vul-tus volẽtis. Id aũt grauior erat ꝯmuta-tio (q: repẽte orta) feſtinare ſup.ceperũt aut feſtinare ꝓ feſtinabãt trepidare ꝓ trepidabãt qd feſtinationi metũ addit: neq; credere ꝓ credebãt. loco.i.muni-tioni aut ſcitati alicui⁹ loci neq; hoi ſa-tis: q: neſciebãt quis ⁊ vbi amic⁹ q ſue ini-mic⁹ eẽt neq; gerebãt bellũ.ſ. aptũ ne-q; hrẽ ꝓ habebãt pacẽ.⁊. Ad hoc.i.ꝑter-ea ⁊ inſup mulieres qb⁹ inſolit⁹ timor reipublice ꝓ re publica ſuſcept⁹ inceſſe-rat ꝓ magnitudine iuxta magnitudinẽ belli: q: tota ciuitas permota erat affli-ctare ꝓ afflictabãt ſeſe.i.ſeipſas.⁊ ipſe. ſupplices tẽdere: hoc ẽ tẽdebãt manus ad celũ.i.ad ſuperos: vñ iplorabãt auxi-liũ: ⁊ miſereri.i. miſerabãt ⁊ lamẽtabãt ex cõmiſeratõe liberos paruos.i. infan-tes ⁊ filios ſuos legitimos. rogitare.i. rogitabãt hoc ẽ frequẽter ꝑcabãt deos ⁊ pauere.i.pauebãt oĩa ⁊ diffidere.i.dif-fidebant ſibi ⁊ patrie.ſ.ſue hoc eſt ſalu-ti patrie: ⁊ hoc ſupbia atq; delitijs quas antea fouerãt omiſſis.i.poſthabitis.

ab accuſatione deſiſtere.

Sextertius quaſi ſemiſtertium diſpõdius et ſemis antiquũ ſeſtertiũ facit.

De municipiis ſũt ꝑia q publica munera capiunt.

Ciuitas. Urbs. Facies. Uultus.

AT Catilinæ crudelis animus eadem illa mouebat tametſi præſidia parabantur. Et Ipſe lege Plancia interrogatus erat ab. L. Plan. poſtremo diſſimulãdi cauſa & ſui expurgãdi

AT Catiline crudelis anim⁹. Diſerte poſt afflictionẽ ⁊ cõ-motionẽ aliorũ infert crude-litatẽ al Catiline.q̃ nulla mi-ſeratione frãgi poterat: ⁊ vt ex cõtẽtiõe ⁊ ex ꝯtrarietate ſniarũ color acq̃rat narratiõi. Cui ꝑicula at multũ accõmoda eſt: vt poſtq; dictũ erat i fine tertij eñ.facroq; in fine q̃euit. ſequit in principio quarti. At regina graui ⁊c. Or-do eſt. At.i.ecõuerſo.aius crudelis ipſi⁹ catiline mouebat.i.agitabat illa eadẽ q̃ viderat in ciuitate nõ dicit q mouebat

Uultus. Lex plancia.

ab illis.ſed q mouebat aut illa eadẽ que acceperat.ſ.Ciceronẽ dolo interficere tãetſi preſidia.i.cuſtodie.⁊ ꝓ-tectiones vrbis ⁊ ciuium ⁊ precipue conſulum parabãtur.ab Lucio plãco ⁊ tametſi ipſe erat interrogatus.i. examinatus ⁊ in ius vocatus lege plãcia.i.a planco cõtra cõiuratos lata q: q̃cũq; accuſati erãt cõiurationis ſtatim reſpõdere ⁊ ſe purgare cogebãtur venit poſtremo.i.poſt longã expectationem eam diſſimulandi ſcʒ cõiurationẽ.i.vt habitu vultu oſtẽderet ſe minime ꝯiuraſſe: ⁊ cã ſui purgãdi.i.vt ſe purgaret q̃uis immerito ſeſe accuſatũ dictaret: venit dico in ſenatum ſicut laceſſit⁹.i. tãq; laceſſitus et prouocatus eſſet iurgio ipſius

Luci planci hoc eſt cũ quadã fiducia: nõ vt reſpõdet ſed vt cõuitia ⁊ iniurias reprimeret. Atq; ita callide et q ita aſtute pre ſe tulit fiduciã. Tum Marcus Tullius cõſul ſiue timẽs preſentiã ei⁹ ſcʒ Catiline hoc ne ex eo q cõparuiſſet ⁊ preſens eſſet inſons haberetꝛ: ſiue cõmotus. ita q eum a quo ſibi inſidias oĩbus viis parari nouerat in ſenatu videret habuit orationem luculentam. i. perornatam perſpicuam ⁊ plenam lucis: cõtrarium eſt luculẽtum plenũ luti atq; vtilẽ rei. quia p eam repreſſus eſt conatus Catiline: quã orationẽ Tullius edidit. i. emiſit ⁊ e manibus ĩnis legendã dedit ſcriptã: vnde extãt inuectiue eius de quarũ prima hic loquiꝛ. Sʒ ibi. i. poſtq; ille ſcʒ conſul Cic. aſſedit. i. finita oratione ad reliquos ſedit ⁊ quieuit: alibi legi abſedit: quaſi ſeorſum ſedit. ſed põponi⁹ antique ſcripſit ad ſedit q2 orãtes ſtabãt: deide ſi ab illo ordine aut ſuperiori erãt cõſidebãt Catilina vt. i. ſm q poterat parat⁹. i. callide iſtructus ad diſſimulãda oĩa ſcʒ q obijceren tur ⁊ fierẽt: cepit poſtulare a pribus. ſ. cõſcriptis: vultu demiſſo ⁊ voce ſupplici: ad miſerationẽ cõcitãdã ne pres crederẽt de ſe. ſ. catilina qd. i. aliqd temere. i. incõſulte ⁊ priuſq; rẽ cõpertã haberẽt. Priuſq; aũt pergas duos pueros admoneo: quor tale alterũ ẽ. Quotieſcũq; reciprocatio ad principale atq; primus verbũ refertur. lʒ ad ſcõm nõ referaꝛ bona eſt. vt hic cepit poſtulare a patribus ne qd temere de ſe crederẽt. de ſe refertur ad Catilinã nõ ad patres: vt in andria Terẽtii. Orare iuſſit ſi ſe ames hera iã vt ad ſeſe venias videre te dit cupere ſe ⁊c. alterũ ẽ. Sepe in oratiõe precipue apð hyſtoriographos deeſſe vba potiſſimũ ad loquelã ſpectãtia cũ ea q ſequũꝛ ad pmiſſa referri nequeãt vt hic Ex ea familia ortũ nõ põt referri ad illud ne temere de ſe crederẽt. vñ ſubaudiendũ eſt. Et cepit dicere ſe ortũ ex ea familia. ſ. patritia ⁊ nobili. ita iſtituiſſe vitã ab adoleſcẽtia. vt patres haberẽt. ſ. merito: hoc eſt ꝓ̃re deberẽt oĩa bona in ſpe. i. expectatione de ſe aut ſi eſt habe ret ſenſus ẽ. vt haberet. i. vt his q habe ret aut habere videreꝛ oĩa bona in ſpe. Et cepit poſtulare a patrib⁹ ne ipſi exiſtimarẽt op⁹ eſſe. i. vtile ⁊ oportunũ ſibi homini patricio. i. ex patrib⁹ ꝯſcriptis: hoc eſt ſenatorib⁹ orto cuius ipſius. i. ꝓpria ab eo collata: atq; maiorum ipſius. i. vñ originẽ traxit plurima beneficia eſſent. i. extarẽt in plebẽ romanã. repub. ꝑdita. i. ad hoc vt reſpu. eſſet ꝑdita. Notũ eſt opus regere datiuũ cũ ablatiuo: vt nõ eſt opus beneualẽti medico. ſimiliter hic ſibi opus eſſe repu. cũ. M. Tullius homo nouus. i. q tũ primũ ad eius gubernacula venerat ſeruaret eam. rẽpu. quaſi diceret min⁹ veroſimile eſſe hoiem nouũ q patriciũ rẽpu. ſaluã velle. Ubi rurſus admoneo pueros: lʒ ſalu⁹ ⁊ ſaluare vſu ſint ſaluare tñ apud idoneos raro aut nũq; reperitꝛ: ſed ſeruare. vt Juno. lucina fer opẽ: ſerua me obſecro. Alij aũt legũt cũ eã ſeruaret. Marcus tulli⁹ inquilinus huꝰ vrbis ro. Sʒ q2 inqlin⁹ vt docet Ualla lib. iiij. Js dꝛ q habitat in alieno loco priuato hoc eſt in cõducticio: lʒ in ꝓprio loco publico: hoc ẽ in patria ſua: ꝯ incola: ſit q in alieno habitat publico. vtpote in ciuitate aliena. Ui dereꝛ hic Cice. potius dicẽdus incola: cũ ex arpino qð municipiũ erat rome accir⁹ fuerit. Et cũ Catilina adderet ad hoc ſup vel hec maledicta. i. cõuitia in Ciceronẽ quẽ p cõtẽptũ nouũ hoiez appellabat. alia maledicta. Oẽs. ſ. patres cõſcripti ceperũt ſup. obſtrepere aut oẽs obſtrepe. i. obſtrepebãt ⁊ vocare. i. vocabãt. Catilinã hoſtẽ ⁊ paricidã ꝓpter cõiurationẽ in patriã aut cõſulẽ: aut in liberos ſuos vt in inuectiua Ciceronis videbim⁹. Bene vt alibi quoq; notauim⁹ parricida qſi dꝛ patricida: nõ tñ is ſolus dꝛ: q patrẽ occidit: ſʒ etiã q fratrẽ aut matrẽ aut aliũ quẽuis de ſanguine ſuo. Et q2 patria nõ min⁹ chara: imo charior nobis eſſe dʒ q parẽtes q2 vna oĩm oẽs cõplectiꝛ charitates: vt docet Cic. iõ Catilina in patriã cõiurat⁹ hic parricida dꝛ. Tũ ille cõmemorat quõ ſenatu exiuerit ⁊ qd deinceps Catilina egerit dicẽs. Tũ. i. deinde vbi Catilina vidit oẽs obſtrepere ⁊ ſe parricidã appellari ipſe furibũdus. i. multũ furẽs inqt ſup. Qm quidẽ. i. qñquidẽ vel quidẽ. i. certe qm ego circũuent⁹. i. decept⁹ ⁊ falſo accuſatus ab inimicis. ſ. cõſule agor. i. pellor ꝓ̃ceps. i. furibũdus quaſi in ꝓcipitiũ aliquod ⁊ ex impatientia iniurie ego extingã meũ incẽdiũ. i. incõmodũ aut furorẽ meũ in ruina. i. iactura ⁊ dãno veſtro. Metaphora ſumpta ab incẽdio facto in vrbe: vbi incẽdiũ vni⁹ domus eſt cauſa ruine alterius: nec eñ incẽdantur vicine edes ſolẽt precipites in ruinã trahi. Uñ trahiꝛ hoc adagiũ i eũ ſenſum vt intelligatur malũ vni⁹ malo alteri⁹ ſedari. Uñ etiã aliud eſt ꝓuerbiũ ſumptũ quo flacc⁹ in epl̃is vtiꝛ. Tũc tua res agiꝛ paries cũ ꝓxim⁹ ardet. Deinde ꝓripuit. i. celeriter ⁊ violenter rapuit ſe domũ ſuã e tẽplo. ſ. in quo talia conſultabant. aut legatur ex tẽplo. i. illico: aut vt alij habẽt ⁊ e curia. i. e ſenatu. Et ipſe Catilina voluens ſecum

ſicut ſurgio laceſſitus foret in cenatu venit. Tum Marcus Tullius conſul: ſiue præſentiam eius timens ſiue ira commotus orationem habuit luculentam: atq; vtilem reipubli. quam poſtea ſcriptam edidit. ſed vbi ille adſedit. Catilina (vt erat paratus ad diſſimulanda omnia) demiſſo vultu voce ſupplici poſtulare a patribus cœpit ne quid de ſe temere crederent ex ea familia ortum ita ſe ab aduleſcentia vitam inſtituiſſe: vt omnia bona in ſpe haberent. Nec exiſtimarent ſibi patritio homini cuius ipſius atq; maiorum plurima beneficia in plebem Ro. eſſent: perdita republi. opus eſſe. cum eam ſeruaret Marcus Tullius homo nouus ad hæc maledicta alia cum adderet: obſtrepere omnes hoſtem & paricidam vocare. Tum ille furibundus. Quoniam quidem circumuentus inimicis præceps agor incendium meum ruina veſtra extingam. Deinde ſeſe templo domum proripuit. Ibi multa ſecum voluens q neq; inſidiæ cõſuli procedebãt: & ab incẽdio intelligebat vrbem vigiliis munitã

Luculẽtã quaſi luce excellẽtem.

Simulare eſt ea q abſunt ſimul eſſe oſtendere. ſimulamus que non ſunt eſſe: diſſimulamus nõ eſſe q ſunt.

Demiſſo terrã verſus fixo.

Regula puerorũ.

Regula hyſtoriographorũ.

Opus.

Saluus.

Seruo.

Circũuenire id eſt decipere.

Argiuum

multa ſoliſcilicet domi ſuecꝫ necꝫ inſidie pcedebãt cõſuli.i.in cõſulẽ:aut ꝙ necꝫ inſidie conſuli.i. in conſulem ſup.facte pcedebant:⁊ ſup.ꝙ intelligebat vrbẽ munitã.i.defenſam ab incendio qð illi inferre volebat:vigil ſa.i.per vigilias a cõſule inſtitutas ipſe credens optimum factu:id eſt vt fiat augere exercitum quem ſcꝫ fo ris parauerat apud Manlium precipue ac ante capere.i.preoccupare priuſcꝫ legiones ſcꝫ romane a conſu libus conſcribende:conſcriberentur ſcilicet ab eis multa que forent bello:id eſt ad bellum gerendũ vſui.i. vtilitati ſeu vtilia. Ipſe eſt pfect⁹ nocte intẽpeſta.i.ad mediũ noctis:cuꝫ paucis ſcꝫ cõſcijs in caſtra manliana:q̃ Manli⁹ in hetruria habebat:iſ mandat Cethe go atcꝫ Lentulo ceteriſcꝫ ſcilicet princi pib⁹ cõiurationis quorũ audaciã noue rat promptã.i. expeditã ⁊ preſentẽ ſup ple vt confirment opes.i.vires ⁊ faculta tes factionis.i.ciuilis diſcordie ⁊ cõiura tionis:quib⁹ id eſt quibuſcũcꝫ rebus vl ſupple oĩbus rebus quib⁹ poſſent:⁊ vt ſupple maturent:id eſt accelerẽt: aut tẽ peſtiue necꝫ ſerius necꝫ citius ꝙ opor teat tẽdẽt:cõſuli:ſcꝫ Ciceroni iſidias et parent:id eſt diſponãt et preparãt cedẽ id eſt ſtragẽ et occiſionẽ ciuiũ: incendia edium et alia facinora belli et mandat: id eſt ſignificat ⁊ vt vulgo dicũt iſinuat (niſi potius ſubaudiamus verbũ dicit aut ſignificat)ſeſe acceſſurus propediẽ. i.intra paucos dies ad vrbem romam.

optimum factu credens exercitum augere:ac prius q̃ legiones ſcriberenť:multa antecapere quæ in bello vſui forent.|Nocte intempeſta cum paucis in manliana caſtra profectus eſt. Sed Cæthego atcꝫ Lentulo cæteriſcꝫ quorũ cognouerat promptam audaciam mandat:quibus rebus poſſent opes factionis confirment inſidias conſuli maturent:cædẽ:incẽdia: aliacꝫ belli facinora parent:& ſeſe propediem cum magno exercitu acceſſurum ad vrbem.

Nox itẽpeſta.i. media nox. Maturare feſtiaꝫ q̃ʒ pmaturɇ pco cr⁹.i. non dũ maturus.

CVm hæc Romæ gerũtur. C. Manlius ex ſuo numero legatos ad. Q. Martiũ regẽ mittit cũ mãdatis huiuſcemodi. Deos ho minesq́ꝫ teſtamur imperator:nos arma necꝫ cõtra patriam cœpiſſe: necꝫ quo periculũ aliis facerem⁹:ſed vt corpa nr̃a ab iſuria tuta forẽt q miſeri egẽtes violẽtia atcꝫ crudelitate fœneratorũ plericꝫ pr̃ia ſed oẽs fama atcꝫ fortunis expertes ſum⁹. Necꝫ cuiuis nr̃m

CVm hec que dicta ſunt gerũ tur:id eſt publice fiũt rome Caius Manlius ductor ille exercitus Catilinarij mittit ad Quintuꝫ Martiũ ipera torem miſſum in agrum picenum ad re gem ſcilicet cognomento propter ſacri ficia(vt dictum eſt) ſolis regibus facien da:ex ſuo numero.i.ex ijs quos ſibi po pulares et fautores nouerat cũ manda tis.i. ſignificationib⁹ ⁊ ſcriptis huiuſce modi. Mandare eñi non ſemper eſt im perioſe precipere:ſed interdũ certiorẽ facere vel ſignificare per ſcriptaq̃ char tis dum ſcribuntur mãdari dicuntur:vt eneid.iij. Fata canit:foliiſcꝫ notas ⁊ noĩa mandat. Mandata itacꝫ erant huiuſce modi. O imperator nos teſtamur.i.te ſtes facimus et proteſtamur deos ⁊ ho mines nos cepiſſe arma:necꝫ quo id eſt ideo:vt nos faceremus alijs periculuꝫ:id eſt diſcrimẽ vite:aut alijs ſcilicet ciuib⁹ periculũ id eſt experimentũ:⁊ audaciã ſumẽdi arma:ſed vt id eſt:vt corpora no ſtra forẽt id eſt eſſent tuta ab iniuria ſci licet potentũ:corpora dicit noſtra:hoc ẽ quod antiqui dicebant noſtrũ: qui ſciꝫ nos exiſtentes miſeri id eſt miſerandi: quia calamitatis pleni:et egentes ſciꝫ neceſſarijs violẽtia ⁊ crudelitate:id eſt propter aut per violentiam et crudelita tem feneratorum.i.vſurariorũ qui ere alieno eos oppreſſerant:ſumus exper tes id eſt puati:et plericꝫ id eſt plurimi noſtrũ patria:ſed oẽs ſine exceptiõe expertes ſumus:id eſt caremus:fama atcꝫ fortunis:id eſt diuitijs. Hic puer duo animaduertat:precepta quorum vnum eſt relatiuum atcꝫ antecedens velle cõformari in perſona ſed ſepe ad poſſeſſiua ferri relationem propter primitiua intellecta:licet in nullo conueniant et primitiua: q: in vſu non ſunt in ea ſignificatiõe exprimi nequeant:vt in andria Terentij. Fortunas meas qui haberem filium tali ingenio preditum:vbi nõ liceret dicere fortunas mei:quia mei nõ poſſeſſiue nec actiue:ſed tãtũ paſſiue:ſignificat:nec mis:quia in vſu non eſt:et tamen ad illud refertur qui cum additur qui haberem. Et hic corpora noſtra qui miſeri.i.corpora noſtrũ (non noſtrorũ) qui ſcꝫ nos ⁊c. Secũdũ eſt:magni referre quo ad ſenſum qua vi regantur caſus:quia hoc loco ablatiui violentia et crudelitate reguntur ab egẽtes nõ:vt cauſe materiales circa quas:nõ eñi egebãt violentia feneratorũ tancꝫ re circa quã verſeť egeſtas:ſʒ vt cauſe efficiẽtes:q: ppť violẽtiã egebãt:⁊ egẽi ſeu egẽtes facti a violẽtia feneratoꝝ ⁊c. Necꝫ licuit cuiuis nr̃ʒ vti lege

Periculũ alicui facere alicui malũ eſt i gerere. Mãdare Feneratri Expertes carẽtes p te q̃ſi ex tra partẽ Apu.hõ rudis et bõaꝝ ar tiũ expꝫ Quidã tñ ab expꝫ deductuꝫ ꝟ ſane pu tãt p ignaro qui a veterib⁹ expꝫ dictus eſt. Regula puerilis.

Prima.

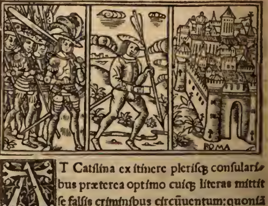
Secũda.

.i. impunitate cõceſſa p legẽ facta ceſſione bonoꝝ. more maioꝝ. vt .i. maiores .i. priſci romani fecerãt cõpta ciuiũ egeſtate: neq; licuit hre corp⁹ liberũ extra vincula τ carcerẽ amiſſo patrimonio .i. poſtq̃ amiſimus patrimoniũ a maiorib⁹ nr̃is p̃tũ: qđ inuiti amittebãt. tãta .i. tam vehemẽs fuit ſeuitia feneratoꝝ q̃ nos in vincula cõijci petebãt τ pretoris q̃ petita cõceſſit. Probat ꝙ cõtra morẽ maioꝝ id fieret: q: maiores .i. priſci Romani miſerti plebis romane opitulati ſunt .i. opẽ attulerũt ſuis decretis .i. publicis cõſtitutionib⁹ inopie eius: ſcʒ plebis ac nouiſſime .i. recẽtiſſime. memoria nr̃a .i. cuius memores adhuc ſumus argẽtũ ẽ ſolutũ cõi ere .i. ex erario publico ſeu fiſco ꝓpter magnitudinem eris alieni .i. debiti τ oib⁹ bonis volẽtib⁹ .i. nemine ꝯdicẽte. Jd q̃ i his poſtea factũ a ſe gloriat Cicero offi. ij. titu. Auaritia vacare debẽt τc. Jpſa plebs romana ſepe ſeceſſit .i. ſeorſuʒ ſedẽ cepit: vt i mõte ſacro. τ alibi: vt in p̃ia decade Liuij videre eſt: a patrib⁹ .i. ſenatorib⁹ exiſtẽtes armata: τ pmota aut ſtudio dominãdi: vt etiã magiſtrat⁹ e plebeis fierẽt. vñ facti tribuni plebis: aut ſupbia magiſtratuũ .i. potẽtatuũ τ eoꝝ q̃ rẽpublicaʒ gubernabãt. at nos. ſ. miſeri nõ petim⁹ iperiũ neq; diuitias: cũ quaꝝ rerũ .i. ob quas res. ſ. imperiũ aut diuitias oĩa bella atq; certamina ſiũt iter mortales: ſʒ ſup. petim⁹: (qđ tñ nõ venuſte repetat) libertatẽ quã nemo bonus .i. fortis et ſtrẽnu⁹ amittit niſi ſimul cũ aïa .i. cũ vita nos obteſtamur te atq; ſenatũ: vt cõſulatis .i. cõſilio ꝓſpiciatis τ puideatis miſeris ciuib⁹ τ reſtituatis p̃ſidiũ legis: q̃ ſcʒ fenore grauatis aut diſfortunio p̃ſſis opẽ publicã tulit: qđ. ſ. p̃ſidiũ legis iniq̃tas p̃toris fauẽtis diuitib⁹ eripuit. ſ. nobis neue .i. vel ꝯ iponatis eã neceſſitudinẽ vt q̃ram⁹ quonã modo peream⁹ .i. iterficiamur: vlti ſcʒ prĩ⁹ maxime ſanguinẽ noſtrũ. q. d. ne ex deſpatõe ſalutis cogamur in reipublice gubernatores dur⁹ agere q: vt dixit poſtmodũ Maro. eneidos. ij. Una ſalus victis nullã ſpare ſalutem. Et quõdã etiã victis redit in p̃cordia virt⁹. Uictoresq; cadũt danai τc. Ad hec ſcʒ ſcripta: τ vt dixi mãdata Mãlij. Quint⁹ Marti⁹ reſpõdit: ſi ipſi qui in armis erãt vellẽt petere: q̃d .i. aliq̃d ab ſenatu diſcedãt ab armis τ pficiſcãtur ſupplices romam: τ reſpõdit ſenatũ. P. Q. R. .i. populũq; romanum: fuiſſe ſemꝑ ea mãſuetudie atq; miſericordia: vt nemo petiuerit vnq̃ fruſtra auxiliũ ab eo. Et ita prudenter eos admonuit: ſed illi imprudenter in armis periſtere.

licuit more maiorũ lege vti neq; amiſſo patrimonio liberum corpus habere: tãta fœneratorum ſeuitia: atq; prætoris fuit. Sæpe maiores noſtri miſerti plebis romanæ decretis ſuis inopiæ ei⁹ opitulati ſunt: ac nouiſſime memoria noſtra ꝓpter magnitudinem æris alieni: volẽtib⁹ oib⁹ bonis argentũ in cõi ære ſolutũ eſt. Sæpe ip̃a plebs aut dominãdi ſtudio pmota: aut ſuperbia magiſtratuũ armata a patribus ſeceſſit. At nos nõ imperiũ neq; diuitias petim⁹: quarũ rerum cã bella atq; certamina oĩa inter mortales ſunt ſed libertatem quã nemo bonus niſi cũ anima ſimul amittit. Teq; atq; ſenatum obteſtamur: vt cõſulatis miſeris ciuib⁹: legis p̃ſidium (quod iniq̃tas p̃toris eripuit) reſtituatis: neue eã nobis neceſſitudinẽ iponatis: vt q̃ram⁹ quonã mõ maxĩe vlti ſanguinẽ noſtrũ peream⁹. Ad hæc. Q. Martius reſpondit ſi quid ab ſenatu petere vellent ab armis diſcedant: romam ſupplices proficiſcantur. Ea manſuetudine atq; miſericordia Senatũ. P. Q. R. ſemper fuiſſe: vt nemo vnq̃ ab eo fruſtra auxilium petierit.

Obteſtari obſecrare eſt p̃teſtor autẽ nõ fiẽda manifeſte denũtio.

Cõteſtor aũt ad litem ptinet atteſtor deniq; ad teſtimoniũ adduco: ſed deteſtor abominor et veniũt a teſtor a q̃ inſup teſtatior et teſtatiſſimus a pbabiliſſim⁹.

At Catilina ex itinere pleriſq; conſularibus præterea optimo cuiq; literas mittit ſe falſis criminibus circũuentum: quoniã

At Catilina ex τc. Preter dolum τ ſimulatione Manlij. Etiã Catilina quẽ olim ſimulatorẽ τ diſſimulatorẽ ſupra dixerat. Ut incautos oppzimeret ſimulauit ſe i exiliũ volũtariũ ſeceſſere: maſſiliã que in puincia gallie ẽ antiquiſſimo iure τ federe romanis olim tũc conciliata otiũ habẽs vt iuſtinus cõmemorat a grecis illuc p errores delatis: vnde τ totã galliaʒ in meliores mores reformatam dicit. Sane p hoc ſignificato ſecũdã corripit: quam p getulie parte pducit. vt eneidos. quarto. Maſſyliq; ruũt equites. Sed ordo eſt. At .i. e diuerſo in altera parte. Catilina mittit ex itineri .i. dum iter faceret literas pleriſq; conſularibus .i. ſummis viris qui aliquando conſulatum geſſerant et de ordine conſulari erant: τ cũ conſulares ſint interdũ viri cõſulatu digni τ preterea .i. preter conſulares: mittit literas optimo cuiq; .i. preſtãtiſſimo ciuiũ. ſignificãs ſup.

Maſſilia

Conſulares.

ſe circũuẽtũ.i.impeditũ ⁊ interceptũ falſis criminibus.i.criminationibus aut criminibꝰ falſo obiectis: qm̃ nequiuerit reſiſtere factioni.i.vt dicũt partialitati ⁊ particulari inuidie ob propria cõmoda inimicorũ: proficiſci maſſiliã ad eã vrbẽ in prouincia gallicana que ob eã rẽ peculiari noĩe adhuc ꝓuincia vocat̃ in exiliũ.i. vt illic romꝫ exulet. Nõ quo.i.nõ ideo ꝙ eſſet ſibi cõſcius tãti ſceleris quãtũ obijciebat̃ verbo qȯ exularet ſed vti.i.vt reip. foret quieta neue ſeditio.i.ſeditioſus tumultus ⁊ ſtrages orire t ex cõtẽtiõe.i.reſiſtẽtia pertinaci ſua.

factioni inimicorũ reſiſtere nequiuerit: fortunæ credere. Maſſiliã in exiliũ proficiſci. nõ qui ſibi tanti ſceleris cõſcius eſſet: ſed vti reſpublica quieta foret neue ex ſua contẽtione ſeditio oriretur. Ab his lõge diuerſas literas. Q. Catulus in ſenatu recitauit: quas ſibi noĩe catilinæ redditas dicebat: earũ exẽplũ infra ſcriptũ ẽ. L. Catilina Q. Catulo ſalutem. Egregia tua fides (recognita) grata mihi magnis in meis periculis fiduciã comẽdationi meæ tribuit: quãobrẽ defenſionem in nouo cõſilio nõ ſtatui parare ſatiſfactionẽ ex nulla conſciẽtia de culpa proponere decreui. quã me diuſfidius verã licet cognoſcas Iniuriis cõtumeliiſq; cõcitatus ꝙ fructu laboris induſtriæq; meæ priuatus ſtatum dignitatis nõ obtinebã publicã miſerorum cauſam pro mea cõſuetudine ſuſcepi Nõ ꝙ æs alienum meis ſumptum nominibus ex poſſeſſionibꝰ ſoluere nõ poſſem. cũ & alienis nominibus liberalitas Oreſtillæ ſuis ſuæq; copiis perſolueret ſed quod nõ dignos homines honore honeſtatos videbã: meq; falſa ſuſpitiõe alienatũ eſſe ſentiebã. hoc nomine ſatis honeſtas pro meo caſu ſpes reliquæ dignitatis cõſeruandæ ſum ſecutus plura cũ vellẽ ſcribere nuntiatũ eſt mihi vim parari Nũc oreſtillã cõmẽdo tuæq; fidei trado eã ab iniuria defendas per liberos tuos rogatus aucto. Sed ipſe paucos dies commoratus apud. C. Flaminiũ in agro Aretino dum ciuitatem antea ſolicitam armis exornat cũ faſcibus atq; aliis imperii inſignibus in caſtra ad manlium contendit.

Quintus Catulus vnus e ſenatoribus recitauit in ſenatu literas diuerſas.i.differẽtes lõge in ſententia ab his ſcilicet ſuperioribus literis catiline quas dicebat redditas ſibi noĩe catiline Exẽplũ.i.ſimilitudo eaꝝ.ſ.literarũ (pro exẽplo aũt imperiti copia dicũt) eſt ſcriptũ infra.i.ſubſequẽter: qꝛ quũ in tabellis ſcribimus priꝰ ſcripta ſupra ſunt ⁊ poſterius infra. Lucius Catilina ſup. dicit. Quito Catulo ſalutẽ. Fides. i. fidelitas tua egregia.i.excellẽs ⁊ nõ gregaria ſeu vulgaris cognita.i.perſpecta nobis re.i.facto ipſo. grata.i.vtilis ⁊ cõmoda mihi in magnis periculis tribuit mee commẽdationi.i.qua tibi oreſtillã cuꝫ domo mea cõmẽdo. fiduciam que in bonis eſt vt cõfidẽtia pleruꝗ in malis. Quãobreꝫ ego nõ ſtatui parare defenſiõẽ. ſ. mei in cõſilio nouo.i.qȯ de nouo cepi de miſeris defendẽdis ⁊ e faucibus feneratorũ eripiẽdis. ſed ſup. decreui proponere tibi ſatiſfactionẽ.i.ſufficientes pur. nulla cõſcientia de culpa.i.qꝛ nullius culpe in hoc cõſiliũ mihi ſcius ſum: quã ſatiſfactionẽ: licet.i.licitũ eſt vt ſup. cognoſcas verã ſup. eſſe mediuſfidius (qȯ aduerbiũ iurãdi eſt) .i.ita me iuuet aut vlciſcatur ſi mẽtior filius dij.i. iouis videlicet hercules: alij interpretãtur media ⁊ cõſcia ſit deorũ fides. afferẽs autẽ ſatiſfactionẽ ſeu purgationẽ dicit. Ego cõcitatus.i.in irã ⁊ indignationẽ ꝓuocatus iniurijs ⁊ ꝯtumelijs ex repulſa illatis ꝙ.i. qꝛ priuatꝰ fructu laboris ⁊ iduſtrie mee nõ obtinebã ſtatũ dignitatis mee.i.mihi debitũ ſuſcepi.ſ.defendẽdã ꝑ mea cõſuetudine publicã cãm miſerorum.ſ.oppreſſorũ. nõ ꝙ.i.qꝛ ego nõ poſſem ſoluere es alienũ.i.debitũ: ſumptuꝫ ex meis nominibꝰ.i.obligatiõibꝰ ex nois mei inſcriptiõe: cũ.ſ.ita ſitꝗ liberalitas oreſtille: mulieris illꝰ infamis cũ qua nephãdas celebrauerat nuptias perſolueret. ſ.es alienũ ſumptũ: ⁊. i.ẽt alienis noibꝰ i.ex debitis et obligatiõibus aliorũ perſolueret dicit copijs.i.copioſis facultatibus ſuis ⁊.i.ſ.ſue ſed ideo ſup. ſuſcepi illã cãm ꝙ videbam homines nõ dignos honore.ſ.Ci.nouũ hominẽ: honeſtatos id eſt ſummis honoribꝰ affectos ꝗ ꝑ et ſentiebã me eſſe alienatũ.i.alienũ factũ ab honore ſuſpitiõe falſa quã Cic. de eo iniecerat vt hic pretẽdit (vba eñ ſunt interpretãda ad mẽtẽ loquẽtis licet vera nõ loquat̃) hoc noĩe.i.hoc ꝓtextu ſuꝫ ſecutꝰ.i.aut tñ ſectatꝰ ꝑ meo caſu.i.ſcḋꝫ caſuꝫ l q̇ fuerã: ſatꝭ honeſtas.i.amplas ⁊ pulcras ſpes: dignitatꝭ ſup. mee reliq̃.i.ſi q̇ mihi adhuc reliq̃ ẽ: ꝯſeruãde.i.ꝯſeruare reliquã dignitateꝫ meã deinceps ſatꝭ honeſte ſpero. Cũ ego vellẽ ſcribere plura: nũciatũ ẽ.ſ.ab exploratibꝰ vim pari mihi.ſ.a cõſule ergo ſub ipſaꝫ fugã hoc ſcripſerat. Ego cõmẽdo nũc oreſtillã ꝯiugẽ tibi: ⁊ trado tue fidei: ⁊ tu rogatꝰ ꝑ liberos tuos.i.ꝑ ſalutẽ ⁊ charitatẽ liberoꝝ tuoꝝ vt ſup. defendas eã ab iiuria: aueto.i.eſto ſalutatꝰ ⁊ ſaluꝰ qȯ finis eſt epiſtole. vñ pꝫ ẽt aueto a diſcedẽte dici poſſe. Ipſe catilina cõmoratꝰ paucos dies apḋ Caiũ flaminiũ i agro aretino.i.i territorio aretij ciuitatꝭ mediterranee i tuſcia ſeu hetruria mille ⁊ ducẽtꝭ ſtadijs diſtãdis ab vrbe. erat ꝗ municipalis vt doce t pſtꝰ vñ ipſe exornat.i.ornamẽtꝭ dedecorat ciuitatẽ.ſ.aretinã: ſollicitatã.i. vexataꝫ cõcuſſaꝫ ãtea armis: ꝯtẽdit.i.tota vi tẽdit ad mãliũ i caſtra cũ faſcibꝰ.ſ.vͥgaꝝ ⁊ ſecuris a lectoribꝰ poſt ꝯſulẽ fe r re ſolitis i vrbe: ⁊ poſt iperatorẽ in exercitu. ⁊ cũ alijs inſignibꝰ imperij. ⁊ cũ pretexta aut trabea vitꝫ aquila.

Mediuſfidius.
Spes in actõ ppſt
Contẽdere in fine aliquẽ eſt tenderet hic ꝑ certare poſt tuꝫ ꝙ certamine i victoriã ꝑduci ſatagimus.

Aueto.
Aretinũ.

Aduerbia loci & tēporis.
Fraus.

Ec vbi rome ſunt Ordo eſt.vbi.i.poſtq̄ (q2 aduerbia loci & temporis fere cōfunduntur vt huc uſq; id eſt in hūc vſq; locū vel in hoc tēpus ſicut etiā nomina locus & tēpus.vt dicēdi locus.i. oportunitas) hec.ſ.Catilinā cū inſignibus ſe recepiſſe in caſtra manlij.Cōperta.i.immo exploratata & vera inuenta ſunt rome.ſ.in ſenatu:qui aliter nō iudicaſſet:ſenatus iudicat Catilinā & Mālium hoſtes & ſtatuit cetere multitudini.ſ.exercitus diē ante quam.ſ.diem.i.ante cuius aduentū liceret multitudini diſcedere ab armis: ſine fraude.id eſt ipune ſine pena. fraus eīm capitur nō ſemp pro dolo:ſ3 frequentius pro fundatione.i.deminutiōe rerū & honoris.liceret dico omnibus preterq̄ condennatis rerū capitaliū.ſubaudi ſentētia aut iudicio: in quo caput. expoſtulabatur.Hoc eſt oēs qui preter illud factū nō meruerāt exitiū poterāt impune ab armis diſcedere:qđ prudentia ſenatus factū eſt:vt ſine periculo reipublice principes cōiurationis punirētur

Hacc vbi romæ cōperta ſunt Senatus Catilinā & Manlium hoſtes iudicat :cæteræ multitudini diē ſtatuit ante quā liceret ſine fraude ab armis diſcedere præterq̄ rerū capitaliū cōdēnatis . Præterea decreuit vti cōſules delectū habeāt. C. Antonius cū exercitu catilinā pſequi maturet. Cicero vrbi præſidiū ſit. Ea tēpeſtate mihi iperiū. P. romani multo maxime miſerabile viſum eſt cui cū vſq; ad occaſum ab ortu ſolis oia domita armis parerēt: domi otiū atq; diuitiæ (quæ prima mortales putant) affluerēt fuere tn̄ ciues: qui ſeſe rēq; pub. obſtinatis animis perditū irēt. Nāq; duob9 ſenatus decretis tāta multitudine neq; præmio iuductus cōiurationē patefecerat: neq; ex caſtris catilinæ quiſq̄ diſceſſerat Tāta vis morbi vti tabes pleroſq; ciuiū animos inuaſerat. Neq; ſolū illis aliena mēs erat qui cōſcii cōiuratiōis fuerāt. Sed oīno cuncta plebs nouarū rerū ſtudio catilinæ cepta probabat: id adeo more ſuo videbatur facere. Nā ſemper i ciuitate: quibus opes nullæ ſunt bonis inuidēt: malos extollūt vetera odere noua exoptāt: odio ſuarū mutare oia ſtudēt: turba atq; ſeditiōib9 ſine cura alunt̄ qm̄ egeſtas facile habet̄ ſine dāno. Sed vrbana plebs ea vero præceps erat mltis de cauſis: p̄mū q oium vbiq; pbro atq; petulātia maxīe præſtabat: itē q p dedecora patrimoniis amiſſis vagabāt̄: poſtremo quos flagitiū aut facinus domo expulerat: hi romā ſicut in ſentinā: cōfluxerāt. Deinde multi memores Syllanæ victoriæ q2

Delectus decretū & illibate obſeruādum.

Preterea ſenatus decreuit vt.i.vt cōſules habeant delectū ſc3 deligerent milites ad bellū Et vt Caius Antonius maturet perſequi Catilinā cū exercitu Cicero ſit preſidiū.i.protectio vrbi. Ea tēpeſtate. Plangit ſtatum imperij Romani eo tēpore dicens. Imperiū populi romani viſum eſt mihi ea tempeſtate:i eo tempore quo talia fierent:multo maxime id eſt maxime omnium miſerabile.Cui imperio cū3 omnia ab ortu ſolis vſq; occaſum parerent.i.cederent & obedirēt domita.i.ſubacta & mitia facta armis.ſc3 romanis:& ſup.otium atq; diuitie:que.ſ.duo:aut que.i.quas res mortales.i.hoies putāt pria.i.precipua bona affluerēt.i.abundarent aut abunde quaſi per affluxū aduenirent:tn̄.i. nihilominus fuere ciues.ſ. cōiurati, qui irēt perditū ſeſe.i.ſeipſos & rempu. animis obſtinatis.i.ptinacibus in malo q̄ indurātis. Nāq; duobus decretis ſenat9:quibus decreuerat contra pertinaces bella gerenda & armis diſcedētes ſine fraude ſuſcipiendos:q uiſq̄ oim ex tāta multitudine.i.ex oibus coniuratis & fautoribus qui plurimi erant:neq; inductus pretio ſupraposito:patefecerat coniurationem.neq; diſceſſerat ex caſtris. Catiline. Tāta.i.vehemēs vis.i.copia & vigor morbi.i.prauitatis inuaſerat pleroſq;.i. fere oēs animos ciuiū vti.i.quēadmodū tabes.i.corruptio lēta proueniēs ex ſanguinis ifectione. Neq; mens aliena a ſalute reip.erat ſolū illis qui fuerāt cōſcij coniuratiōis:ſed oino cūcta plebs pbabat ſtudio.i.propter ſtudiū & affectionē nouarū rerū3.cepta.i.incepta catiline. Cūcta aūt plebs rōana videbat̄ id agere adeo.i.oino ſuo more.i.ex veteri conſuetudine. Nā quibus nulle ſunt opes. i.facultates inuidēt ſemper in ciuitate bonis ſcilicet viris et extollunt id eſt exaltant malos:et odere id eſt odio proſequuntur:vetera ſcilicet inſtituta & facta etiā bona & exoptant noua.i.nouas res & ſtudent id eſt ſtudioſe volūt omnia mutari odio ſuarū rerū que illis diſplicent: & aluntur turba id eſt turbatione reipu. atq; ſeditionibus: ſine cura id eſt ſolicitudine amittende rei ſue quoniam egeſtas habetur facile ſine damno id eſt ſine iactura. Sed plebs vrbana: ea erat vero id eſt ad verum & ſine diſſimulatione preceps id eſt ad ruinam feſtinans de multis cauſis id eſt ob multas cauſas. Primū precipites ibant hi qui preſtabant.i.eminebāt maxime omniū & vbi probro id eſt dedecore atq; petulātia.i.inſolētia vite qua vnūquēq; petulāter laceſſebānt:itē hi q̄ vagabātur. i. diſcurrebāt per dedecora.i.per omnē ifamiā:amiſſis patrimoniis.i.poſtq̄ amiſerāt patrimonia ſua poſtremo hi

Exegarti9 dicit mi9

q̄s flagitiū.i.enorme ſcel9 aut facin9.i.enorme factū expulerat domo.i.patria ſua:hi iđ oēs ꝯfluxerāt.i.ipetuoſe & abūde ꝯfugerāt romā:ſicͣ i ſētinā.i.collectoriū oīū3 fordiū ſicut ſētina i naui ſordidas aq̄s receptat:de

ex gregariis militibus alios ſenatores videbant alios ita diuites: vt regio victu atq; cultu ætatem agerent. ſibi quiſq; ſi in armis foret ex victoria talia ſperabat. Præterea iuuentus quæ in agris manuum mercede inopiam tolerauerat: priuatis atq; publicis largitionibus excita vrbanum otium ingrato labori prætulerat: eos atq; alios omnes malū publicū alebat. Quo minus mirandum eſt homines egentes malis morib⁹ maxima ſpe reip. iuxta ac ſibi conſuluiſſe. Præterea q̄rum victoria proſcripti Syllæ parentes bona erepta: ius libertatis īminutū erat: haud ſane alio animo belli euentum expectabant. Ad hoc quicunq; aliarum q̄ ſenat⁹ erāt ptiū cōturbari rēp. q̄ nimis valere ipſi malebant. Id adeo malum multos poſt annos in ciuitatem reuerterat. Nam poſtq̄ Cne o pōpeio & Marco Craſſo conſulibus tribunitia poteſtas reſtituta eſt: hōmines adoleſcentes ſummā poteſtatem nacti (quib⁹ ætas animuſq; ferox erat) cepere ſenatum criminando plebē exagitare: deinde largiendo atq; pollicēdo magis incēdere: ita ipſi clari potenteſq; fieri. Contra ſumma ope nitebat plerāq; nobilitas ſub ſenatus ſpecie p ſua magnitudie. Nāq; vti paucis verū abſoluā poſt illa tpa qcūq; rēpu. agitauere honeſtis noībus alii ſicuti iura populi defenderēt: pars quo ſenat⁹ auctoritas maxima foret bonū publicū ſimulātes p ſua quiſq; potētia certare. Neq; illis modeſtia neq; modus cōtētionis erat: vtriq; victoriam crudeliter exercebant. Sed poſtq̄ Cn. Pompeius ad bellū maritimū atq; Mitridaticū miſſus ē. plebis opes īminutæ: pau

Inde multi memores victorie ſyllane .i. licētie obtēte per victoriam ſylle: q̄.i. q: videbāt alios .i. nōnullos ex militib⁹ gregariis .i. vulgarib⁹ ⁊ infimis: qui gregatim vt pecora ſine honore ab imperatore agūtur. ſenatores id eſt patres cōſcriptos: ⁊ alios ita diuites vt agerēt etatem victu atq; cultu .i. amictu regio .i. regali: quiſq; ſperabat ſibi talia ex victoria ſup. euentura: ſi foret in armis. Preterea iuuētus ſcz ruſticana: que tolerauerat .ſ. prius in agris inopiā .i. egeſtatē mercede manuū .i. ex labore manuū ſumpta: excita .i. puocata largitionibus .i. donis captioſis priuatis atq; publicis: pretulerat otium vrbanum labori ingrato .i. nullam mercedem condignā ſatis referēti. Malū publicum .i. perditio ⁊ perturbatio reipu. alebat eos ſcz dictos atq; alios oēs .ſ. ſimiles: quo .i. quocirca eſt minus mirādum hoīes egētes vt erāt cōiurati: conſuluiſſe .i. opem tuliſſe malis moribus per quos ſalutes ſperabāt: maxima ſpe reipu .ſ. potiūdet iuxta .i. pariter ac .i. vt ſibi .ſ. ipſis. Preterea illi quoꝝ parētes proſcripti ſup. erant victoria .i. per victoriam ſylle ⁊ bona erāt erepta: ⁊ ius libertatis erat imminutum expectabant euentum .i. exitum belli haud .i. non ſane .i. multū alio animo: q̄ .ſ. q̄ multi pſcriberētur ⁊ ſua amitterēt. Ad hoc .i. inſup quicūq; erāt aliarum partiū atq; .i. q̄ ſenat⁹ .i. q̄cūq; ſenatoribus inuidebant: vt tribuni plebis plerūq; ipſi malebāt rēpu. cōturbari q̄ nimis valere .i. incolumē eſſe cū dñō ſuo alii legunt minus vt ſit malebāt rēpu. cōturbari q̄ ipſi minus valere: ſed ſic legēdum eſſet ipſos: q̄ eni cōſimiles caſus vult: niſi legat valerēt. Id malū .ſ. velle rēpu. turbari reuerterat ſup. ſe .i. reuerſum erat in ciuitatē: ſcz romanā: ⁊ adeo .i. olim poſt annos multos. Nam poſtq̄ poteſtas tribunitia .i. tribunorū plebis diu deſueta: eſt reſtituta Cn. pōpeio ⁊ marco craſſo cōſulib⁹ .i. dum illi cōſules erāt hoīes adoleſcētes ⁊ ita audaces ⁊ improbi annis nacti ſummā poteſtatē vt tribunitiā: aut cōſularē (quibus etas .ſ. iuuenilis ⁊ animus erat ferox) cepere .i. ceperūt exagitare .i. commouere: criminādo .i. accuſando criminis ſenatū. Deinde cepere incēdere plebem magis largiendo ſcz que habebāt et pollicēdo ſcz futura: ⁊ ita cepere ipſi fieri clari et potētes. Pleraq; .i. frequēs aut fere omnis nobilitas .id eſt nobiliū multitudo nitebatur ſumma ope .id eſt totis viribus ⁊ facultatibus: cōtra eos .i. tales ſeditioſos ſub ſpecie .i. noīe ſenatus .ſ. defendendi pro ſua magnitudine .i. pro viribus et opibus: nō pro equitate. Nāq; vti id eſt vt ego abſoluā .i. abſolute fatear verū paucis: ſcz verbis q̄cūq; agitauere .i. ſollicitauerūt ⁊ cōmouerunt rempu. poſt illa tēpora quibus tribuni plebis reſtituti fuerant: certare .i. certabant quiſq; p ſua potētia .i. iuxta potentiā ſuam ſimulantes bonū publicū: honeſtis nominib⁹ .i. pretextibus et excuſationibus (vt enei. iiii. Coniugium vocat: hoc pretexit noīe culpā) alii ſuple certabāt ⁊ cōtēdebant ſicuti defenderant iura ppl'i pars .i. partim: quo .i. ideo vt auctoritas ſenat⁹ foret maxima. Neq; modeſtia .i. moderatio neq; modus .i. finis contentionis erat illis: q: vtriq; ſcz tā patritii q̄ plebei exercebant victoriā ſuā crudeliter cū crudeli oppreſſione eorū quos vicerāt. Sz poſtq̄ Cneus pōpei⁹ ⁊c. Tangit merita pōpeii magni in populū romanū: ei⁹ eni preſentia min⁹ opprimebātur plebei a potētioribus dicēs. Sed poſtq̄ Cneus pōpeius ob virtutē magnus dictus miſſus eſt: vt iperator a ſenatu romano ad bellum maritimū .i. in mari gerendū cōtra piratas quos intra quadrageſimū diem ſubegit vt auctor eſt in vita eius Plinius ſecundus: atq; mitridathicum cōtra mitridathem regem ponti quem ad venenum compulit:

leges nō electua ſz cu militarie hinc ide collectus Gregatis autē p ſingulos greges.

Paucis abſoluere eſt breui ſermone intētu exprimere. Agitauere moderati ſunt rexerunt. Simulantur eſſe q̄ non ſunt diſſimulātur nō eē que ſunt.

eorum potentia creuit. Hi magiſtratus: prouincias: omniaq; alia tenere: ipſi innoxii: florentes ſine metu ætatem agere cæteroſq; iudiciis terrere: quo plebem in magiſtratu placidius tractarent: ſed vbi primum dubiis rebus nouandis ſpes oblata eſt vetus certamen animos eorum arrexit. Quod ſi primo prælio Catilina ſuperior aut æqua manu diſceſſiſſet: profecto magna clades atq; calamitas rempublicam oppreſſiſſet. Neq; illis qui victoriam adepti forent diutius ea vti licuiſſet: quin defeſſis & exanguibus: qui plus poſſet libertatẽ atq; imperiũ extorqueret. Fuere tamẽ extra coniuratiõe cõplures qui ad Catilinã in initio ꝓfecti ſunt. In his erat Fuluius ſenatoris filius quem retractum ex itinere parens necari iuſſit.

Iiſdem temporibus romæ Lentulus ſicuti catilina præceperat quoſcũq; quos moribus aut fortuna nouis rebus idoneos credebat: aut ꝑ ſe aut ꝑ alios ſollicitabat. Neq; ſolum ciues: ſed cuiuſcunq; modi genus hominum quod modo bello vſui foret. Igitur P. Vmbreno cuidam negotium dat vti legatos Allobrogum requirat: eos ſi poſſit impellat ad ſocietatem belli exiſtimãs publice priuatimq; ære alieno oppreſſos præterea ꝙ natura gens gallica bellicoſa eſſet facile eos ad tale conſilium adduci poſſe: vmbrenus ꝙ in gallia negotiatus erat pleriſq; principibus ciuitatum not⁹ erat:

opes.i.facultates plebis.ſcʒ romane ſunt imminute. et potẽtia paucorũ: ſcʒ nobiliũ creuit.i.aucta eſt. Hi ſcʒ pauci potẽtes: tenere pro tenebãt: aut ceperant tenere magiſtrat⁹.i.officia pub. ⁊ imperia: et ꝓuincias q̃b⁹ preerãt: ⁊ alia oĩa: ſcʒ e q̃b⁹ honor aut res accreſceret: ipſi.ſ.potentes innoxij.i.nullis obnoxij nec debitores aut quibus nulli nocuerũt florẽtes: ſcʒ diuitijs ⁊ honore agere pro agebãt etatem ſine metu: q: potẽtiorẽ non habebant et aduerſitatẽ fortune aut paupertẽ ſibi non timebãt. et terrere.i.terrebant ceteros hoc eſt plebeios: iudicijs.i. cõdẽnationib⁹ etiã contra inſontes latis quo.i.iõ vt tractarent placidius.i.facilius et ſine controuerſia: plebẽ in magiſtratu.i.qñ ipſi futuri erant in magiſtratu. Sʒ vbi.i.vt primũ ſpes eſt oblata reb⁹ dubijs.i.formidoloſe plenis alee.i.formidoloſum habẽtib⁹ inceptũ nouãdis.i.mutãdis. Certamẽ vet⁹ qð ſemp habuerant plebei cũ nobilibus arrexit ſcʒ ad aduertendũ ⁊ ad nitendũ animos eorũ: ꝙ ſi hoc eſt vſ ꝙ adeo: vt ſi Catilina diſceſſiſſet primo prelio.i.primo cõflictu ſuperior.i.victor aut equa manu.id eſt equaliter victrice et victa: ꝓfecto.i.reuera: magna clades id eſt pernicies et dimicantiũ cedes: ⁊ calamitas id eſt ſtrages ⁊ vaſtatio: vt ſit dum calamitas id eſt calamorũ hoc eſt culmorũ a grandine proſtratorũ agros vaſtat ⁊ colonis pauperiẽ facit. Neq; licuiſſet illis ſcʒ cõiuratis ⁊ aſſeclis q̃ adepti forẽt id eſt qui obtinuiſſent victoriã vti ea ſcʒ victoria diutius: quin.i. quominus is qui pl⁹ poſſet ꝙ illi: extorqueret ab illis libertatem atq; imperiũ: hoc eſt quia perſpecta illorum victoria. Lucius pompeius aut Craſſus qui grandes exercitum tunc habebant iterum eos ſub egiſſent. Significat autẽ hic ꝙ primã victoriã non obtinuerũt cõiurati: tamen hoc eſt Quis contra cõiuratos plurimi bella mouiſſent. non tamen oẽs: qi cõplures extra iurationes fuere qui ſunt profecti in initio ad Catilinã. In his id eſt inter hos erat fuluius filius ſenatoris ſcilicet fuluij: quẽ retractũ ſcʒ a familiaribus aut amicis paternis ex itinere ſcilicet quo ad Catilinã proficiſcebatur parẽs.i.pater ei⁹: iuſſit necari.i. occidi. Iiſdẽ tẽporib⁹ Docet quid ab his cõiuratis qui rome derelicti fuerãt interea actũ ſit dicẽs. Lentulus ſollicitabat rome iiſdẽ temporibus quibus ea que dicta ſunt foris fiebãt ſicuti.i.quẽadmodum Catilina preceperat quoſcũq; credebat idoneos: morib⁹ i.propter mores prauos: ⁊ ob maleficia aut fortuna.i.ꝓpter inopiã reb⁹ nouis.i.innouãdis: hoc eſt ad res nouas faciẽdas in repu. Sane moribus et fortuna ablatiui ſunt caſus: rebus nouis datiui ſollicitabat dico aut per ſe aut per alios neq; ſolum ſollicitabat ciues ſed genus hominũ cuiuſcũq; modi.i. qualecũq; eſſet quod modo.i.dũmodo illud foret vſui.i.vtilitati bello.i.ad bellũ. Igitur lentulus dat negotium cuidam publio Umbreno: vti requirat.id eſt diligenter inquirat legatos allobrogum.id eſt populorũ illorum in gallia italiotranſalpina. iuxta rhodanum vt inquit Strabo lib.iiij. quorum metropolis eſt Uienna ciuitas in delphinatu ſuntq; heluetijs proximi. Nam ſunt qui ad gebennã eos dicant brixianos ſeu breſſanos dici et delphinatos illis proximos. declinatur autẽ hic aut hec allobrox huius allobrogis vel allobrogos: quia in accuſatiuo facit allobroga. vnde Iuuena. ſaty.vij. Rurſus qui toties Ciceronem allobroga dixit (Erant autem tunc legati rome) et vt impellat eos: ſcilicet legatos ad ſocietatem belli. ſcilicet contra potẽtes ſumpti: exiſtimãs.id eſt arbitrans cenſens eos oppreſſos: publice et priuatim ere alieno.id eſt debito tam publico ꝙ priuato. preterea exiſtimans eos poſſe facile adduci ad tale conſiliũ.id eſt ad conſenſum talis conſilij: ꝙ.id eſt quia genus gallica eſſet bellicoſa natura.id eſt per naturam. Umbrenus. ſcilicet publius ille de quo iam dictum erat notus pleriſq;.id eſt pluribus principibus.id eſt primoribus ciuitatũ: ꝙ id eſt quia ipſe erat negotiatus.id eſt negotia ⁊ mercatum fecerat in gallia. ſcilicet lugdu. vbi nunc celebre eſt em

Arrigere viriles ꝓprie lyre ẽ vt in martiale arrigis adueſtulam: tũ arrigere aures pãphile ait Terẽ.i.ſurrige atq; re vel erige hinc ⁊ hec tranſumptiue arrexit in flauit vel tumidos fecit obrigere autẽ frigore cõtrahi i vel quaſi obdureſcere.

Allobroges. Negotiũ legationẽ onus. Negotiari eſt mercãtiã lidaue ſi male frequẽtare qð ⁊ mercari ꝑ cunctari ẽ diligẽter inquirere ſiue ꝑcunctari ſcõs quoſdam tũ ꝑcũctatio ⁊ ꝑtractatio ſcribẽdũ ẽ autẽ mora hic cunctu…

potiū:ſed tunc lugdunū aut iam recens:aut nōdum cōditū erat. Itaq; vmbren⁹ vbi primū.i.cū primū conſperit legatos allobrogū in foro percūctatus.i.interrogat⁹.aut vbi interrogauerat de ſtatu ciuitatis.ſ.allobrogum potius q̄ romanorū: ⁊ quaſi dolens caſuz eius.ſ.ciuitatis:cepit ſine mora requirere quē exitū ſperarēt tātis mal'is. Ut plurimū qui grauiter nocere pretendūt ſeſe prodeſſe velle ſimulāt.vnde ſaluator nr̄. Attēdite a falſis ⁊c. poſtq̄ videt illos.ſ.legatos queri.i.cōqueri de auaricia magiſtratuū.ſ. romanorūz per quā ciuitas ipſorūz allobrogū exhauſta fuerat: ⁊ videt illos accuſare ſenatuz q̄ id eſt quia nihil auxilij eſſet i eo: ⁊ videt eos expectare miſerijs ſuis remedium morte.i.per mortem: q2 mors vltima linea rerū eſt inquit.ſ.vmbrenus. At ego oſtendā vobis (modo.i.dūmodo vultis eſſe viri.i.viriles ⁊ animoſi) rationez.i. mediū ⁊ viam qua effugiatis.i.euiteris iſta.i.veſtra tāta mala. Ubi vmbren⁹ dixit hec: allobroges adducti in maximaz ſpē: orare ſupple ceperūt: aut orare pro orabāt: aut ꝑ orauerūt (q2 ꝓmiſit dixit nō dicebat) vt miſereretur ſui.ſ.allobrogū. vn̄ pluralis numeri eſt ſui reſpiciēs reciproce principale ſuppoſitum.i. allobroges: ⁊ ſup. dicere.i.dicebāt aut dicere ceperūt (ſed ex more vbū dicere ſub intelligitur) nihil eſſe tā difficile. quin.i.qđ nō ipſi eſſent facturi cupidiſſime.i. auidiſſime. dū.i.dūmodo: ea res liberaret ciuitatem.ſ.allobrogū: vn̄ miſſi erāt ere alieno.i.debito Ille.ſ.vmbrenus. ꝑduxit eos in domum Bruti mariti ſempronie qui erat vn⁹ ex cōſcijs cōiuratio nis: que.ſ.domus erat propinqua foro: neq; aliena cōſilij.i.a cōſilio cōiuratorū: ꝓpter ſempromiam vxorē eius famoſaz de qua pri⁹ viſum eſt: nā brut⁹ aberat tū ab roma. Preterea vmbrenus arceſſit.i. aduocat in domū illā Gabinium vnum ex cōiuratis: quo.i.iđ vt maior authoritas ineſſet ſermoni: ſcilicet habito cū legatis ad bellū gerendū: ⁊ aperit coniurationē eo.ſ.gabinio viro patritio preſente nominat ſocios.ſ.cōiuratiōis precipue nobiles: ⁊ preterea.i.preter viros ſocios noīat multos innoxios.i. immunes ⁊ inſontes cuiuſq; gn̄is.i. conditionis viret quo.i.ideo vt animus amplior i.copioſior eſſet legatis. deinde dimittit eos domū pollicitus.i.poſtq̄ pollicitus erat operam ſuam.i.opem ⁊ diligētiam ſuam. Et allobroges habuere diu in incerto.i.in dubio quidnā cōſilij caperēt ea alienū.i.debitū eorū ⁊ ſtudium belli i.quo ad bellū a natura propenſi ſunt ⁊ magna merces in ſpe victorie erat in altera parte ſcilicet quam vmbrenus confulſerat. At.i.ſed maiores opes.i.facultates.ſ.potentiā ⁊ reipublice fauentiū: ⁊ cōſilia tuta: ſcilicet eorū qui ſaluti reipu. cōſulebant: hoc eſt qđ vulgo dicūt

Atq; eos nouerat itaq; ſine mora vbi primū legatos i foro cōſpexit percūctat⁹ pauca de ſtatu ciuitatis: & quaſi dolēs ei⁹ caſū: requirere cœpit quē exitū tātis malis ſperarēt. Poſtq̄ illos vidit q̄ri de auaritia magiſtratū accuſare ſenatū q̄ i eo auxilij nihil eſt miſeriis ſuis remediū morte expectare. At ego īquit vobis (ſi mō viri eſſe vultis) rōnē oſtēdā qua tāta iſta mala effugiatis. Hæc vbi dicit allobroges in maximā ſpē adducti vmbrenū orare: vt ſui miſereretur nihil tā aſperū neq; tā difficile eē quin cupidiſſime facturi eſſent dū ea res ciuitatē ære alieno liberaret. Ille eos in domū D. Bruti ꝑduxit: q̄ foro propiqua erat neq; aliena cōſilii ꝓpter Sēproniā. Nā tū brutus ab roma aberat. Præterea gabiniū arceſſit quo maior authoritas ſermoni ineſſet eo præſente cōiurationē aperit nominat: ſocios p̄terea m̄ltos cuiuſq; gn̄is innoxios quo legatis anim⁹ āplior eēt. Deinde eos pollicit⁹ operā ſuā domū dimittit. Sed allobroges diu in incerto habuere qdnā cōſilii caperēt. In altera pte erat æs alienū ſtudiū belli: magna merces i ſpe victoriæ. At i altera maiores opes: tuta cōſilia. ꝓ incerta ſpe certa præmia Hæc illis voluēti b⁹ tādē vicit fortuna reip. Itaq; Q. Fabio ſange cui⁹ patrocinio ciuitas plurimū vtebatur oēm rē vti cognouerāt apiunt. Cic. ꝑ ſangā cognito cōſilio legatis præcepit: vt ſtudiū cōiuratiōis vehemēter ſimulēt. cæteros adeāt: bn̄ polliceātur dēt q; operam vti eos q̄ maxime manifeſtos habeant.

bone querele ⁊ cauſe: item certa premia, ſcilicet a ſenatu pro indicio coniurationis iam propoſita: aut pro declinatione ab ea: pro ſpe ſcilicet quam vmbrenus propoſuerat incerta id eſt incerte mercedis. erant ſupple in altera parte.ſ.cōtra cōiuratos pro rep. hec illis voluētib⁹.i.dū illi hec voluerēt. fortuna reip.i.fauēs rei pu. vicit tandem: id eſt poſt longam conſultationem difficulter concedat italus externis integram beneuolentiam: quaſi non ex virtute allobrogum: ſed forte ſua vicerit reſpu. Itaq; legati aperiūt. Quinto fabio ſange cuius patrocinio id eſt defenſione. ⁊ (vt dicunt) aduocatiōe ciuitas ſcilicet allobrogum vtebatur plurimum: omnem rem vti id eſt quemadmodum cognouerant ſupple. eam ex vmbreno. Cicero cognito conſilio ſcilicet vmbreni per ſangam precepit legatis vt ſimulent id eſt fingant ⁊ ſimilitudine exteriore indicent ſe velle proſequi. vehemēter ſtudium coniurationis ⁊ adeant ceteros.ſ.coniuratos quo eos noſcant ⁊ polliceantur id eſt promittant de ſe bene ſcilicet ſperare ⁊ dant operam vti id eſt vt habeant eos ſcilicet coniuratos ⁊ conſcios q̄ maxime id eſt q̄tum maxime poſſit fieri manifeſtos.

ra cuz mō ei⁹ oppoſitū incōctanter.

Arceſſo ab arceo qđ ē ꝓhibeo idē ſignificat ab illo Erci⁹ iuppiter qui intra cōſpectū dom⁹ cultuſq; colebat als penetralia de⁹ dicti⁹ iz hercius cum aſpiratione a quibuſdam ſcribitur. Coerceo aūt a quo carcer eſt cogo ⁊ reꝓmo ſzab arceo ꝓhibeo qđ plauto placet. Effecerāt.i.ingeſſerant vl' incuſſerāt: vt miora inſtarent quā ob q̄ ꝑplo formidini forēt picl'a. Pretor q̄ ſi preitor magiſtratu ꝑpli Romar

[I]Iſdem fere tēpibus ꝛc. Cōmemorat q̄o in aliis quoq; regionibus tūc tpis cōmotio erat propter excurſiones militum cōiuratiōis dicēs. Motus .i. cōmotio belli vt Flaccus. Motus ex metello cōſule ciuili. Belliq; cauſas ꝛc. erat hiſdē aut iiſdē fere tēporibus: in gallia citeriore .i. citra alpes hoc eſt ciſalpina vbi inſubres ꝛ quos pede, mōtenſes vocāt degūt ꝛ vlteriore .i. trāſalpina: item in agro piceno .i. anconitāo: ꝛ brutio ꝛ apulia .i. in plurima parte italie. Nāq; illi quos Catilina dimiſerat .i. ī oīa erſa ad tēp⁹ miſerat agebāt incōſulte .i. impudēter ſine ꝯſilio: ac veluti p demētiā cūcta ſil' .i. ꝯfuſe nō ſeruata rōne tpis: ꝯſiliis nocturnis .i. p nocte inītis portatiōib⁹ armoꝝ .ſ. defēſiuorū ꝛ teloꝝ .i. infeſtoꝝ emin⁹ atq; de lōge effecerāt feſtinādo ꝛ agitādo oīa plus timoris .ſ. de malo pñti in pplm: q̄ periculi .ſ. ab ipſis imminētes. Quint⁹ prenoīe: metellus noīe: celer cognoīe: pretor ex officio: cōiecerat cōplures .i. valde multos: ex eo nūero .ſ. vagātiū in vincula ſcʒ carceris ꝛ hoc cā .ſ. vagatiōis cognita ex ſociis cōiuratorū eos in vincula cōiicere deberet cognita et ſociis .ſ. ſuis. Aut tertio mō quē potiſſimū pbē: cōiecerat cōplures ex ſociis .ſ. cōiuratoꝝ ī vicula cā .ſ. illius faciundi cognita vñ quidaʒ addiderunt: ꝛ ſenatuſcōſulto. Itē caius murena cōiecerat cōplures in vincula ī gallia citeriore ad italos qui .ſ. murena p:e erat ei puincie .ſ. gallie citerioris At .i. ſʒ lētulus cōſtituerat rome cū ceteris qui erāt pncipes cōiurationis vti .i. vt veniret cū catilina in agrū feſulanū vbi manlius erat ꝛ hoc magnis copiis vt videbatur ei paratis: aut ſic At lētulus cū ceteris qui erāt rome pncipes cōiurationis magnis copiis paratis vt videbatur cū exercitu vti .i. quēadmodū conſtituerat cū Catilina in agrū feſulanū vbi manlius erat: ꝛ lucius beſtia tribun⁹ plebis hīa cōtiōe .i. orōne ad populū quereret .i. cōquereret de actionib⁹ Ciceronis cōtra Catilinā: ꝛ imponeret optimo cōſuli ſcilicet ciceroni inuidiā belli grauiſſimi .i. ppter bellū grauiſſimū ab ipſo cōmotū aliī legūt grauiſſimi. Eo ſigno .ſ. contionis dato .ſ. cōiuratis cetera multitudo cōiuratiōis exequeretur prima nocte quiſq; negotiū ſuū .i. partes ſuas. Sʒ ea .ſ. negotia ꝛ munera dicebātur diuiſa .i. diſtributa hoc mō. Statilius ꝛ Gabini⁹ incēderēt cū magna manu .i. multitudine inſtructorū ad facinus: ſimul duodecim loca vrbis opoꝛtuna ad tale incēdiū quo tumultu .i. cōcuſſione ꝛ agitatiōe ciuitatis aditus fieret facilior ad conſulē .ſ. ciceronē ꝛ ad ceteros quibus inſidie parabanſ. Cethegus qui ſtrenuus ad eū modū erat: obſideret ianuā ciceronis ꝛ aggredereſ eū vi .i. per violentiā: aūt p ſed: alius ex cōiuratis aggredereſ ſupple aliū .ſ. ex potēcib⁹ aut patriciis inuiſis. Sʒ filii familiarū (nō dicit familias: q: de diuerſis loquiſ familiis: vnde vni⁹ familie liberis: dicā filio familias aut familie: de diuerſarū dicerem filio familiarū) quorum maxima pars erat ex ea nobilitate que coniurauerat cum catilina interficerent parentes ſcilicet ſuos: ꝛ erumperent: id eſt violenter exirent ſimul ad catilinam: ꝛ hoc omnibus ſcilicet ciuib⁹ perculſis .i. attonitis et conſternatis animis cede id eſt propter cedem et incēdio id eſt propter incendiū. Cethegus querebatur id eſt conquerebatur ſemper hec inter parata et decreta id eſt conuenta et conſtituta inter coniuratos ignauia id eſt inertia et ſecordia ſociorum dicens ſupple illos corrumpere: dubitando et dilatando id eſt frequenter differendo dies magnas oportunitates quod faciendum in re bona non eſt. vnde Lucanus. Tolle moras nocuit ſemper differre paratis. Ideoq; dictum eſt Fronte capillata poſt hac occaſio calua eſt. et dicens in tali periculo eſſe opus facto. id eſt vt, ſu-

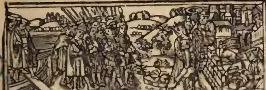
[V]Iſdem fere tēporib⁹ in gallia citeriore atq; vlteriore: item in agro piceno: Brutio q; & apulia mot⁹ erat. Nāq; illi quos antea catilina dimiſerat incōſulte ac veluti p dementiā cūcta ſimul agebāt nocturnis armoꝝ atq; teloꝝ portationib⁹ feſtinādo: agitādo oīa plus timoris q̄ periculi effecerāt. Ex eo nūero cōplures. Q. Metell⁹ celer prætor ex ſociis (cā cognita) in vincula cōiecerat Itē in citeriore gallia: Ca. murena q ei puinciæ legatus præerat. At Romæ lētul⁹ cū cæteris q principes cōiuratiōis erāt paratis (vt videbaſ) magnis copiis cōſtituerat vti cū catilina in agrū feſulanū cū exercitu veniſſet. L. Beſtia Tribu. Ple. cōtiōe habita quæreretur de actiōib⁹ Ciceronis belliq; grauiſſimi inuidiā optimo conſuli imponeret. Eo ſigno dato proxima nocte cætera mltitudo cōiuratiōis ſuū quiſq; negotiū exequereſ: ſed cadiuiſa hoc mō dicebātur. Statilius & Gabinius viri cū magna manu duodecim ſimul oportuna loca vrbis incēderēt quo tumultu facilior adit⁹ ad cōſulē: cæteroſq; (qb⁹ inſidiæ parabanſ) fieret. Cetheg⁹ ciceronis ianuā obſideret: eūq; vi aggredereſ. Ali⁹ aūt aliū. Sed filii familiarū (quorū ex ea nobilitate maxīa pars erat) parētes interficerēt: ſimul cæde & incēdio pculſis oībus ad Catilinā erūperēt. Inter hæc parata atq; decreta cetheg⁹ ſemp querebaſ de ignauia ſocioꝝ: illos dubitādo: & dies prolatādo magnas oportunitates corrūpere: facto nō cōſulto in tali periculo opus eſſe: ſeq; ſi pauci adiuuarēt languentibus aliis impetum in curiā facturum. Na-

ni creat⁹ vt pōpeius refert Cū conſules ob vrbe bellorū gratia euocaret neq; eſſet qui in ciuitate mō reddere poſſet hic vrban⁹ pretor appellatus ē q̄ ius in vrbe reddere. Cond ſufficiente ob peregrinoꝝ copiā ali⁹ ordinat⁹ eſt q̄ pretor pegrinus appellatus hinc plura magiſtrat⁹ ꝛ pretoriū Pretoria etiā porta qua in preliū ducebantur exercit⁹.

S ciant:non conſulto.i.vt conſulerent ⁊ ſe facturu impetum in curiaz.ſcilicet ſenatorum ſi pauci adiuuarent:alijs languentibus.i.licet alij languerent.Cethegus erat natura ferox:vehemēs animo.promptus manu:putabat ſummum bonum in celeritate.vnde Flaccus in arte cethegos cinctutos .i.operi accinctos vocat dicens.Cincturis non exaudita cethegis.

S ed allobroges.Docet quō diligentia Cethegi non ſortita ſit effectū ꝑpter vigilātiā Ciceronis per legatos coniurationem patefacientis dicens. Sed allobroges galli romā legati conueniūt.id eſt colloquēdi gratia adeſſent:ex precepto.Ciceronis . id eſt vt Cicero illis preceperat per gabinium ſcilicet internuntiū:ceteros ſcilicet coniuratos. ⁊ poſtulāt iuſiurandum ab Lētulo cethego ſtatilio.ite ⁊ caſſio: quod ſcilicet iuſiurandum de liberanda eorū ciuitate ere alieno ipſi perferant ad ciues ſcilicet allobrogem:ſignatum ſcilicet ſigno coniuratorum : dicentes ſupple aut dicūt:eos ſcilicet ciues ſuos aliter id eſt ſine iureiurando ſignato: poſſe ipelli haud facile ad tm̄ negotiū:quātū erat ſuſcipe bellū cōtra ſenatū romanū cet.i.ſ. ꝯiurati dicti nihil ſuſpicātes ſ.dolitoāt.ſ.iuſiurandū ſignatū Caſſius pollicetur ſemet venturu breui ſcilicet tempore eo.i.ad ciues allobrogē.ac proficiſcitur ex vrbe pauloante legatos. id eſt anteq̄ legati.Lentulus mittit Titū volturcium quemda Crotonieſ. id eſt oriundū de crotone ciuitate calabrie ſaluberrima.Et vt ſtrabo libro.vi.aſſerit atletarum fertiliſſima:ita vt in prouerbijs ſit:qui Crotoniatarum poſtremus eſt is reliquoꝝ grecoꝝ primus eſt: ⁊ crotone ſalubrius aſſerit: ⁊ vt Liuius inquit murum habuit parentem.xij.miliu paſſuum ante aduentum pyrrhi in Italiā: ſed poſt illius belli vaſtitatē vix dimidia pars habitatur.vnde Ouid . metamor.xv. ⁊ hoſpita tecta crotonis mittit ego crotonieſ.cū his ſcilicet legatis vt allobroges priuſq̄ pergerent domum confirmarent ſocietatem cū catilina: ⁊ hoc fide id eſt ſancta promiſſione de fidelitate ſeruanda:data ⁊ accepta. Ipſe lentulus dat Volturcio literas ad catilinā ſcilicet perferendas:quarum exemplu eſt ſcriptum infra:id eſt quod ſequitur. Qui ſim ⁊c. Ordo eſt. O catilina tu ſcis qui ſim ſcilicet qui has ſcripſi (noli legere quis ſim quia ſequentis dicitur q̄. vt in bucco . Nec qui ſim queris alexi) ex eo ſcilicet Volturcio. quem miſi ad te.Cura vt ſis vir:id eſt virilis et animo ſuo . et cogita in quem locum ſis progreſſus.vnde ſcilicet regredi nequeas: et vide id eſt conſideres : quid ſit neceſſe tibi cura vt adiungas tibi auxilia omnium etiam infirmorum.Ad hoc. id eſt inſuper dat mandata verbis ſcilicet nō ſcriptis dicens ſupple cum ſit hoſtis iudicatus ab ſenatu : quo conſilio . id eſt qua confidentia repudiet id eſt repellat a ſe ſeruitia . id eſt ſeruos et eorum auxilia quibus opus habeat: ⁊ dicens. Omnia que iuſſerit eſſe parata in vrbe ne ipſe cunctetur id eſt differat accedere propius . id eſt ad vrbem. His rebus ita actis.i.cum res ita eſſent acte:nocte qua proficiſceretur conſtituta.ſ.inter eos. Cicero edoctus cuncta per legatos:imperat (quia conſul) Lucio Valerio Flacco ⁊ Caio promptino pretoribus vt deprehendant. id eſt capiant per inſidias:in ponte muluio:qui eſt rome qua in hetruriam itur:comitat⁹ id eſt coniuratos

tura ferox:animo vehemens : manu promptus erat: maximum bonum in celeritate putabat.

S Ed allobroges ex præcepto Ciceronis p Gabinum cæteros conueniunt. At lentulo cæthego Statilio:item caſſio poſtulant iuſiurandum quod ſignatum ad ciues pferant:aliter haud facile ad tantum negotiū eos impelli poſſe . Cæteri nihil ſuſpicantes dant Caſſius ſemet eo breui venturum pollicetur:ac paulo ante legatos ex vrbe proficiſcitur. Lētulus cum his Titum volturcium quendam crotonienſem mittit vt Allobroges priuſq̄ domum pergerent cum Catilina data atq; accepta fide ſocietatē confirmarent. Ipſe volturcio literas ad Catilinam dat : quarum exemplum infra ſcriptum eſt. Qui ſim ſcies ex eo quem ad te miſi:cura vt vir ſis:& cogita quem in locū ſis progreſſus.& vide quid iam tibi ſit neceſſe. cura vt oīm tibi auxilia adiungas etiā infirmoꝝ. Ad hoc mādata verbis dat:cū ab ſenatu hoſtis iudicatus ſit quo cōſilio ſeruitia repudiet. In vrbe parata eſſe omnia quæ iuſſerit:ne cunctetur ipſe propius accedere. His rebus ita actis conſtituta nocte qua proficiſcerenť:Cicero per legatos cuncta edoctus . L. Valerio Flacco : &. C. promptino prætoribus imperat:vt in ponte miluio per inſidias allobrogum comitatus deprehen-

Croto ſeu crotō Ad hoc.i. ṗtereaq̄ſ ſequẽtib⁹ ad id qđ. iam dictū ſdiectis.

Cūctari differre ē vł morari tractū ide ꝙ cuncti tarde ſiť trahi poſſint Inde eſt cūctatio mora ⁊ pcſictor diligēter i dago ſeu inq̄ro. videť tū poſcribi dbere tractū ꝙa cōtia ſeu tereti b⁹ ligneiſ q̄ ⁊ fuſtes alis ſudeo q̄b⁹ ad q̄ altitudines naute p tentant.

et miſſos eorum qui erant in comitatu allobrogum et aperit omnem rem: vt diligentius id faciant: cuius ſcilicet rei gratia ipſi mittebantur ⁊ imperat: vt agant cetera: vti. i. quẽadmodum ſit opus facto: ⁊ permittit illis. i. illos ſecũ ducere homines militares. i. armoꝝ ſcios: ⁊ ita ſupple obſident põtem ſcʒ miluiũ et hoc preſidijs locatis id eſt diſpoſitis per loca: ſine tumultu: ſicut preceptũ erat a Cicerone. Poſtq̃ legati venerunt cũ Volturcio ad id loci vbi inſidie erant: ⁊ clamor eſt exortus ſimul vtrinq;. i. ab vtraq; parte vt ſit ab ſuadẽtib⁹: legati cognito conſilio. i. cõſulis tradunt ſe cito pretoribus: ne per errorem offenderentur. Volturcius cohortatus ceteros defendit ſe primo gladio. ſcilicet ſuota multitudine cohortis pretoriane: deinde vbi deſertus eſt a legatis: obteſtatus. i. precatus per atteſtationẽ fidei ⁊ meritoꝝ ſuoꝝ pri⁹ multa p̃ptinũ. ſ. ſociũ ꝯiurationis: d̃ ſalute ſua ſ. curãda: q̃. i. q̃ ipſe erat not⁹ ei ipſe poſtremo timidus. i. vt timidus: ⁊ q̃ timẽs ac diffidẽs vite. i. deſpans de vita dedit. i. in poteſtatẽ demittit: ſeſe ꝑtorib⁹ velut hoſtibus. Quib⁹ rebus cõfectis oĩa declarant ꝓpere. i. feſtinãter ꝯſuli. ſ. Ciceroni p̃ nũtios. At ingẽs cura atq; letitia ſimul occupauere. i. inuaſerũt illũ. ſ. cõſulẽ. Nã letabat intelligẽs ciuitatẽ eẽ ereptã periculis. ſ. incẽdioꝝ ⁊ ſtragis: et hoc ꝯiuratiõe patefacta. Porro aũt. i. ſʒ ecõtrario ipſe erat anxi⁹ dubitãs q̃d eẽt opus facto. i. vt faciat tãtis ciuib⁹: q̃ ex patricijs ⁊ equeſtrib⁹ deꝓhẽſis in maximo ſcelere. ſ. ꝯiuratiõis in patriã. Credebat penã. i. punitionẽ illoꝝ. ſ. ꝯiuratorum fore ſibi oneri q̃ neq̃ret inuidiã ſuſtinere preſertim hõ nou⁹ ⁊ municipalis. ⁊ credebat impunitatẽ illoꝝ quã dimitteret eos ĩpunitos fore cãm reip. ꝑdende: q̃ verebant ne iterũ eadẽ moliréť. Igiť poſt lõgã diſceptationẽ aĩo ei⁹ cõfirmato: iubet. ſ. viatorib⁹ et lictorib⁹ lentulũ: cethegũ ſtatiliũ gabiniũ. et ítẽ ceparũ terracineñ q̃ parabat ꝓficiſci in apuliã ad concitanda ſeruitia ⁊ ſeruos in reꝑu. adminiſtratores cõcitandos iubet dico vocari ad ſe. ceteri. ſ. oẽs preter ceparium veniunt ſine mora. Ceparius egreſſus pauloante. ſ. q̃ viatores ad ipſ venirẽt: domo. ſ. ſua: ⁊ hoc iudicio cognito profugerat ex vrbe. Conſul ipſe. i. vt dicunt in ꝓpria perſona tenens lentulum manu. i. per manum eo q̃ lentulus erat pretor: perducit eũ in ſenatum et iubet reliquos venire in edẽ concordie. ſ. deeꝫ cum cuſtodib⁹. ſ. publicis. Cicero aduocat eo. ſ. in edẽ concordie ſenatũ: ⁊ introduxit Volturciũ cũ legatis: ⁊ hoc exiſtẽte magna frequẽtia eius ordinis. ſ. ſenatoris: ⁊ iubet Flaccũ pretorẽ afferre eodeꝫ ſcriniũ. i. ciſtã, cũ lr̃is quas acceperat flaccus. ſ. a legatis in ponte miluio: quo ſciuit eos ꝯuenturos: ſane eodem aduerbiũ eſt ad locũ ſignificans ad eundem locũ. Volturcius interrogat⁹ de itinere. i. cauſa ꝓfectionis ex vrbe cũ legatis ⁊ de literis. i. qui literas illas ipſe dediſſet: ⁊ iterrogatus poſtremo quid conſilij haberet ⁊ qua de cauſa haberet tale conſiliũ ita proficiſcendi ſup. cepit. aut fingere. i. fingebat p̃io omnia alia: id eſt aliter q̃ erat: et diſſimulare: id eſt diſſimulabat de cõiuratione: id eſt per diſſimulationẽ oſtẽdebat nihil eſſe aut ſe nihil ſcire de coniuratiõe. Poſtq̃d eſt

dat. Rem omnem aperit cuius gratia mittebatur: cætera vti facto opus ſit: ita agant & permittit illis homines militares ſine tumultu præſidiis collatis: ſicuti præceptum erat occulte pontem obſident. Poſt q̃ ad id loci legati cum Volturcio venerunt: & ſimul vtrinq; clamor exortus galli cito cognito conſilio ſine mora prætoribus ſe tradunt Volturcius primo cohortat⁹ cæteros gladio ſe a multitudine defendit: deinde vbi a legatis deſertus eſt prius multa de ſalute ſua promptinum obteſtatus: q̄ ei notus erat: poſtremo timidus ac vitæ diffidens velut hoſtibus ſeſe prætoribus dedit. Quibus rebus confectis omnia p̃pere per nuntios conſuli declarãtur. At illum ingẽs cura atq; lætitia ſimul occupauere. Nam lætabatur intelligens patefacta coniuratione ciuitatem periculis ereptam eſſe. Porro autem anxius erat dubitans in maximo ſcelere tantis ciuibus deprehẽſis quid facto opus eſſet penam illorum ſibi oneri. impunitatẽ perdendæ reſpu. cauſam fore credebat. Igitur confirmato animo vocari ad ſe iubet Lentulum Cethegum Statilium Gabinium Item quẽdam Ceparium Terracinenſem: qui in Apuliam ad concitanda ſeruitia proficiſci parabat: cæteri ſine mora veniunt. Ceparius pauloante domo egreſſus cognito iudicio ex vrbe profugerat. Conſul Lentulum (q̄ prætor ipſe erat) manutenens perducit reliquos cum cuſtodib⁹ in ædem concordiæ venire iubet. Eo ſenatum aduocat magnaq; frequentia eius ordinis Volturcium cũ legatis introducit Flaccum prætorem ſcrinium cum literis quas a legatis acceperat eodem afferre iubet. Volturcius interrogatus de itinere & de literis: poſtremo quid aut qua de cauſa conſilii habuiſſet. Primo fingere alia omnia diſſimulare de coniuratione. Poſt vbi fide publica dicere iuſſus eſt oĩa vti geſta

Occupo ex ob ⁊ capio eſt aliquid vi capere. llui⁹. Nã ⁊ ipſis vocãtib⁹ vrbeꝫ hãc accepit ſi occupaui ꝓpe cũ ẽ. q̃d in ꝓpoſitũ ẽ ante cetero cape.

Quidmlta, nihilo min⁹ q̃ libera fuerant trãſeunt ĩ ius occupantiuꝫ ſicut venatio ⁊ occupatio hinc a ger occupatici⁹ q̃ a cultorib⁹ deſert⁹ ab alijs occupatur.

Preoccupo eius ſignificationis.

Profugio pcul a ſinibus vagor fugare. hic ꝓfugio fugar ꝓo q̃ timore fugit vel celer ⁊ velox vl̃ fugacu luo ⁊ fuga tior. Eodẽ ineñdẽ locũ. Figere ꝑprie ſoꝛmare ẽ et facer. Vg. Nec ſi cı̃nifex foꝛ

poſtmodum vbi iuſſus eſt fide publica.id eſt interuentu fidei publice qua ei impunitas promittebatur di-cere:id eſt indicare rem ipſe aperit,omnia vti:id eſt quemadmodum erāt geſta:ꝛ docet ſe accitū.i.aduoca-tū ſociū ſcꝫ cōiurationis aut cepti belli accitū dico a gabinio ꝛ ceparío nihil ſcire amplius ꝙ legatos.i.ꝙ le-gati ſciāt tātūmodo ſolitū audire ex gabinio vno ex principibus cōiurationis.Publiū antroniū.Seruium ſyllā Luciū vergūteiū:ꝛ preterea.i.preter eos multos alios eſſe in ea cōiuratiōe Galli.ſcꝫ legati ꝛ qui cū eis

erant aperit docetq́ꝫ ſe paucis ante diebus a Gabinio & Cepario ſocium accitum nihil amplius ſcire q̄ legatos tātūmodo audire ſolitū ex Gabinio. P. antroniū Seruiū ſyllā. L. Vergūteiū:multosq́ꝫ pterea ī ea cōiuratione eſſe. Eadē Galli fatenť. At lentulū diſſimulantem coarguūt ꝓterea,līras ſermonib⁹ quos ille habere ſolitus erat:ex libris ſibillinis regnū romæ tribus corneliis portendi. Cinnā atq́ꝫ Syllā antea. tertiū ſe dicebat cui fatatū foret vrbe potiri ab incenſo capitolio:illū eſſe vigeſimū annū quē ſæpe ex ꝓdigiis haruſpices reſpōdiſſent bello ciuili cruentū fore. Igiť perlectis līis cū prius oēs ſigna ſua cognouiſſent ſenatus decreuit vti abdicat⁹ eſſet a magiſtratu lētulus itēq́ꝫ cæteri in liberis cuſtodiis haberētur. Itaq́ꝫ lētulus. P. Lentulo Spinteri qui tum ædilis erat Cethegus. Q. Cornifico. Statilius. C. Cæſari Gabinius. M. Craſſo. Cæparius (nam is pauloante ex fuga retractus erat) Cneo Terentio ſenatori traditur.

INterea plebs cōiuratione patefacta q̄ primo cupida nouarū rerū bello nimis fauebat mutata mente Catilinæ conſilia execrari. Ciceronem ad cœlum tollere velut ex ſeruitute eſſe erepta gaudium atq́ꝫ læticiam agitabat. Nāq́ꝫ alia belli facinora prædæ magis q̄ detrimento fore. Incendium vero crudele inmoderatū ac ſibi maxīe calamitoſum putabat: qppe cui oēs copiæ in vſu quotidiano et cultu corporis erant poſt eum diem quidā

erāt fatenť idē ſcꝫ qḋ Volturcius. At co arguūt.i.ſimul repiehēdunt lētulū diſſimulantē.ſ.ꝯiurationē ſe ſcire (vbi mira eſt breuitas. Nā per hoc ſignificať letulus interrogatus diſſimulaſſe) coarguunt dico preter literas etiā ab eo ſignatas ſermonibus.i.per ſermones quos.ſcꝫ ſermones ille.ſ. lētulus erat ſolitus habere videlicet regnum rome.i.romanū:portēdi.i.porro addici ꝛ adiudicari ex libris ſibyllinis.de quibus ad principiū.vj.eneí.ꝛ epiſtolarū familiariū Cic. multa adnotari ſolent:tribus corneliis id eſt tribus de gēte cornelia: Cinnā atq́ꝫ Syllā qui de gente cornelia erāt ſup. fuiſſe rome antea:ꝛ ſe eſſe tertiū cui foret fatatū.i.fatale:potiri vrbe.i.imperio ꝛ dominatiōe vrbis.potimur aūt rebus quarum tādem compotes ſumus. Preterea ſolitus erat dicere illū annū.ſ.quo illa incepiaret aut ſperaret eſſe vigeſimū ab incenſo capitolio.i.poſtꝙ capitoliū fuerat incenſum:cuius incendiū vt Cice.in li.de diuina.dicit.dicebať ab haruſpicibus portendere cōflagrationem vrbis ac ſeditionē in vrbe poſt vigeſimū annum:quē.ſ.annū vigeſimuꝫ haruſpices qui exta ꝛ oblationes ad arā inſpiciūt atq́ꝫ inde futura predicāt reſpondiſſent ſepe:ex prodigijs.i.ꝓpter prodigia aut ex ſciētia de prodigijs ꝛ portētis ab ipſis habita fore.i.futurū eſſe cruētum bello ciuili.i.effuſiōe ſanguinis ciuiū ab inteſtino bello. Igiť literis.ſ.ad Catilinā miſſis plectis ſcilicet publico miniſtro vt ab omnibus audirētur cū oēs cognouiſſent ſua ſigna.i.ſigilla aut chirographa ꝛ ſigna manualia,i ſenatus decreuit vti.i.vt lentulus eſſet abdicatus.i.ꝑ ſentētiā publicā amotus a magiſtratu.ſ.pretorio.ꝛ q itē ceteri.ſ.cōiurati haberentur in cuſtodijs liberis.i.in quib⁹ ſolebāt aſſeruari liberi ꝛ nō nobiles nōdū iudicari. Et ita lentulus tradiť in cuſtodia Publio lētulo ſpinteri ſic cognominato (vbi ſpinter ad diſcrimē appellari ui in genitiuo creſcit:ſuntq́ꝫ qui ſpinter ſcribant) Cethegus tradiť Quinto Cornificio. Statilius traditur Caio Ceſari. Gabinius tradiť Marco Craſſo Caparius qui aufugiſſe dictus eſt traditur Cneo Terentio ſenatori Et qꝛ aufugiſſe dixerat addit.nā is.ſ.Ceparius retract⁹ id eſt vrbem aut iudicium tractus erat pauloante ex fuga.

INterea prefata coniuratione plebs que exiſtens primo cupida rerum nouaruꝫ fauebat nimis bello execrari id eſt execrabatur conſilia Catiline:ꝛ hoc mente ſua mutata:quia nihil eſt vulgo inconſtantius. Unde Maro. Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.et extollere id eſt extollerāt Ciceronem ad celum ſupple vſq;:ꝛ ipſa agitabat gaudium atq́ꝫ letitiam veluti erepta eſſet ex ſeruitute. Nāq́ꝫ putabat alia facinora belli:id eſt que in bello fieri ſolent fore:id eſt futura fuiſſe.magis prede:id eſt ad predam faciendam:ꝙ detrimento id eſt ad detrimentum ꝛ abſumptionem rerum:vero pro ſed putabat incendium:ſcilicet vrbis quod cōiurati pretenderant fore crudele:quia facinus maxime crudele:eſt quod nulli prodeſt ꝛ multis ꝙ maxime nocet:immoderatum:quia ignis modum neſcit.creſceret enim in infinitum ſi haberet combuſtibile:et maxime calamitoſum.id eſt damnoſum ſibi quippe.i.vtpote:cui.ſ.plebi romane oēs copie.i.facultates ꝛ fortūe erāt in vſu quotidiano.i.ex labore diurno aut ex vtēſilib⁹ ꝗb⁹ ꝗtidie vtebātur;ꝛ ex cultu.i.ornamēto corporis:nō ei poſſeſſiōes habebāt.

tuna ſine nē. Fingit vanū etiā mēdacēq́ꝫ iprobaſunget. Hic ſi gū ꝗargila fictitia cōponūt ſiue figlina. Accio aduocare eſt con ſignificatiuum de accio. Portēdo a porro qḋ lōge ē tēdo pretēdo dicere ē. hinc portentū oſtētū prodigiuꝫ. Vgl. Nōc illius fatis externa ſede pſectū Extēdi generum. Fatatū fato deſtinatuꝫ. eſt aūt fatuꝫ ſempiterna quedā ſeries rerum et catheia ponit rū pro natura. Vergili.i. Naꝫ quia nec fato merita nec morte pibat. ꝛ ꝑ voluntate. Idē fatis iuno nis iniq; itē ꝑ oraculo qḋ dij fanť. idem Oblitos fatotuꝫ Item pro morte.vnde Fato concedere ꝑ mori.ꝛ in tiferum mortifex. Fatale qc quid nobis ex fato debeť

L. Tarquinius ad ſenatum adductus erat: quē ad Catilinam proficiſcentem ex itinere retractum aiebant: Is cū diceret ſe indicaturū de coniuratione: ſi fides publica data eſſet iuſſus a cōſule q̄ ſciret edicere. eadem fere quæ Volturcius de paratis incendiis. de cæde bonorum. de itinere hoſtium ſenatum docet. Præterea ſemiſſum a. M. craſſo: qui Catilinæ nūtiaret ne eum Lentulus & Cethegus: aliiq́ ex cōiuratione deprehenſi terrerent: eoq́ magis properaret ad vrbem accedere: quo cæterorū animos reficeret & illi facili⁹ a periculo eriperentur. Sed vbi Tarquinius Craſſum nominauit hominem nobilem maximis diuitiis ſumma potētia: alii rem incredibilem rati pars tametſi verum eſtimabant. tamen quia in tali tempore tanta vis hominis magis leniēda q̄ exagitanda videbatur. Pleriq́ Cra. ex negotiis priuatis obnoxii: cōclamant indicem falſum eſſe: deq́ ea re poſtulant vti referatur. Itaq́ conſulente Cice. frequens ſenat⁹ decreuit Tarquinii indicium falſum videri: eūq́ in vinculis retinendum neq́ amplius poteſtatem faciundam niſi de eo indicaret cuius conſilio tantam rem eſſet mentit⁹ Erant eo tempore qui exiſtimarent iudicium illud a. P. Antronio machinatum quo facili⁹ appellato Craſſo per ſocietatem periculi reliquos illius potentia tegeret. Alii Tarquinium a cicerone immiſſum aiebāt ne craſſus more ſuo ſuſcepto malorum patrocinio rēpublicam conturbaret. Ipſum craſſum ego poſtea prædicantem audiui tantam illam contumeliam ſibi a Cicerone impoſitam. Sed iiſdem temporibus Quintus Catul⁹ & C. Piſo: neq́ p̄cib⁹: neq́ gratia: neq́ p̄tio Ciceronē ipellere potuere: vti p allobroges: aut aliū idicē Cæſar falſo noiaret. Nāq́ vterq́ cū illo graues inimicitias exercebāt. Piſo oppugnatus in iudi-

Quidam lucius tarquini⁹ adductus erat poſt eū diē quo ſenat⁹ cōuenerat ad ſenatū quē aiebant. ſ. q̄ eū adducebāt quos nō noiat: q: indignos putat eū par illis fidei habeat. vñ de reb⁹ falſis dicere ſolem⁹: ita aiūt. retractū ſup. eſſe ex itinere pficiſcētē. i. cū pficiſcerer ad Catilinā. Is cū diceret ſe idicaturū de ꝯiuratiōe ſi fides publica eſſet data. i. p fidē publicā ipunitas illi pposita eſſet. i. iuſſus. ſ. data fide a cōſule. ſ. cicerone. edicere. i. manifeſte dicere ea q̄ ſciret: docet ſenatū eadē q̄ Volturci⁹ ſup. docuerat. videl3 de incēdiis paratis: de cede. i. occaſiōe bonoꝝ. ſ. faciēda: de itinere. i. pfectione hoſtiū. Preterea dicebat ſe miſſu3 a Marco craſſo hoīe potētiſſimo q̄. i. vt is q̄ aut ideo vt nūtiaret Catiline ne Lentulus & Cethegus & alii ex cōiuratiōe dephēſi. ſ. in ipſa coniuratione & cuſtodia detenti: terrerēt eū ſc3 Catilinā quominus pergeret: eoq́. i. immo q̄ ideo magis pperaret accedere ad vrbē quo reficeret animas ceteroꝝ ſcil3 cōiuratoꝝ & cōſcioꝝ q̄ iā labefacti erāt & illi ſcil3 deprehenſi eriperent facilius a periculo. Sed vbi Tarquinius nominauit Craſſum hominem nobilem: id eſt apprime notu3: maximis diuitiis: id eſt propter maximas diuitias: aut habentem maximas diuitias: et ſumma potentia. id eſt propter ſummam potentia3: alii. id eſt partim rati ſunt rē ſupple eſſe incredibilem. id eſt nō veroſimilem: pars hoc eſt alii tametſi exiſtimabant verū ſupple eſſe: tamen quia tanta vis. id eſt potentia hominis ſcilicet craſſi: videbatur in tempore tali. id eſt tam periculoſo: magis leniēda. id eſt mitigāda q̄ exagitanda. i. exaſperāda et prouocāda ad iram pleriq́ id eſt plurimi obnoxii. i. deuincti craſſo ex negotiis p̄uatis. i. ob debita et commercia priuata: conclamant iudicem ſcilicet Tarquinium id indicātem eſſe falſum et poſtulāt: vti. i. vt referatur. i. ꝯſuleretur de ea re. Itaq́: & ita cicerone cōſulēte frequēs. i. plurimus ſenatus hoc eſt maxima pars ſenatoꝝ decreuit indiciū tarquinii: videri. i. reputari falſum & eū. ſ. tarquiniū retinendū in vinculis: neq́ poteſtatem: ſcilicet loquēdi faciūdā ſup. eē āplius niſi indicaret. i. indiciū faceret de eo cui⁹ cōſilio eēt mētitus tantā rē. Erāt eo tpe q̄ exiſtimarēt illud indiciū eē machinatū. i. falſo inſtructū a Publio antronio vno ex cōiuratis: quo. i. id vt craſſo appellato. ſ. ad iudiciū: potētia illi⁹ tegeret. i. ptegeret facili⁹ reliq̄s p ſocietatē piculi. i. cū craſſus videret ſe i pari piculo. Alii aiebāt tarq̄nium imiſſu3. i. dolo ad iter p tali idicio faciēdo miſſum a Cice. ne craſſus ꝯturbaret rēp. & hoc patrocinio. defenſione maloꝝ ſuſcepto. ſ. a craſſo: more ſuo. i. ſicut ipſe craſſ⁹ ſolit⁹ erat facere. Ego audiui poſtea ipm craſſu3 p̄dicātē. i. publice affirmātē: illā ꝯtumeliā eē impoſitā ſibi a Cic. Sed vt mō puteē ipoſita a Cic. argumētū affertq́ idē ceſari iponeē nolebat & p̄t⁹ idē inuit ex eo q̄ idicē i vīculis aſſeruari ꝯſueuerat. Igit ſ3. i. eſſo. Quītus catulus & caius piſo neq́ p̄cib⁹ neq́ grā. i. fauore aut gratuito bñficio: neq́ p̄rio potuerē iiſdē tpib⁹. i. p eadē tpa ipellere ciceronē vti. i. vt ceſar noiareē. ſ. iter ꝯiuratos falſo: q: nō erat p allobroges. ſ. legatos aut aliū idicē. i. rē occultā cui⁹ ipſe ꝯſci⁹ aut pticeps eēt idicātē (q̄ vo-

Hinc fati dicus qui deoꝝ decreta denūtiat. Calamitoſus calamitatib⁹ ꝑgrauat⁹ Eſt aūt calamitas p̄prie grando q̄ calamum hoc eſt culmē ſegetē vel cōminuat. Terē. Sed ecca ipſa egreditur nři fundi calamitas. ponit̄ tn̄ p miſeria atq́ erūna. Cice. Honoris āpliſſimi puto eſſe calamitoſos defendere. Edico iubeo p̄nūcio. aliq̄d lrīs decerno. vñ edicta cōſulū ſunt lrē q̄s b⁹ q̄d imperāt. vñ et editicii iudices q̄s vna pars elegit. Cicer. Neq́ enī q̄d illud eſt in hac lege nō editicios dices ſeruans. Machinor. i. molior a quo machinas bellicas opa fabrilia vocamus q̄b⁹ i bello vtimur & machina conat⁹ ſiue conſilium quib⁹ i hoſtem nitimur. Indicius.

cabulum ad vindicio ſeruo qui bruti filios indicauit Liuius impoſitū putat. Nā vterq; tam piſo ꝙ catulus exercebāt graues inimicitias cū illo.ſ.ceſare. Piſo ſup.eas exercebat oppugnat⁹.i.quia a ceſare oppugnatus fuerat in iudicio repetūdarū.i.vbi indicatus erat Piſo repetundarū ſup.pecuniarū aut rerū que petebantur ab eo cui iniuſte ablate fuerant. (Et non ſunt plures caſus ꝙ repetundarū ꝛ repetundis in vſu: q: crimina ꝛ dāna ſeu pene in gtō aut ablō regūtur: vt vero ſpeciale noſcatur crimē non dr̄ repetendarū qđ per oēs caſus declinatur ſed repetūdarum) propter ſuppliciū iniuſtū cuiuſdā tranſpadani.i.quod dederat piſo cōtra quendā tranſpadanū.i.habitantes aut natū trans padū fluuiū precipuū in italia. Catulus ſup. exercebat inimicitias cum ceſare: ꝛ incenſus odio ex petitione pontificatus ꝙ ipſe catulus exiſtens in extrema etate et vſus maximis honorib⁹ diſceſſerat.ſ. ex comitiis vict⁹ a ceſare adoleſcentulo. aūt pro ſed res.i.vt ceſar preferretur: videbatur oportuna ꝙ is exiſtens priuatim egregia liberalitate dederat publice maximis muneribus grandē pecuniā. Sed vbi piſo ꝛ catulus nequeūt impellere cōſulē.ſ. Cice. ad tm̄ facinus: vt ceſar falſo noiaret̄ ip ſi ſingulatim.i.ſinguli ꝓpria auctoritate circumeūdo atq; mentiēdo de ceſare ea q̄ dicerēt ſe audiuiſſe ex volturcio .ſ. indice: aut ex allobrogibus ꝯflauerant illi.i.in illū vez ceſarē magnā inuidiā: vſq; adeo vt equites romani: qui erāt cauſa preſidii.i.cuſtodie vrbis circū edez.i. templū ꝯcordie.ſ.dee ſeu.i.ſiue magnitudine.i.ob magnitudinē piculi: ſeu impulſi nobilitate.id ē generoſitate animi. (Quia vt degeneres aīos timor arguit: ita fortitudo generoſos probat) quo.i. ideo vt ſtudium ſuū in rempu. eſſet clarius.i.euidētius aut magis ꝯſpicuū: minitarentur ceſari egredienti ex ſenatu gladio.ſ.ſuo: ſubaudi necē. Dū hec agūtur in ſenatu: ꝛ dū premia decernuntur legatis allobrogum. ꝛ Tito volturcio ꝛ et hoc iudicio eorū probato.i. comprobato liberti Lentuli ꝛ pauci ex clientibus i.ex his qui cū eius ſerui nunq; fuerint ſe tamen eius patrocinio ꝛ tutele addixerāt ſollicitabant diuerſis itinerib⁹ .i. viis ꝛ modis: aut per diuerſa loca: opifices.i.operarios quos mechanicos vocant: ꝛ ſeruitia.i.ſeruos: in vicis.ſ.habitantes ad eripiendū.ſ.e cuſtodia: eū .ſ. Lentulū patronū ꝛ aduocatū ſuū: ꝛ exq̄rebant.i.diligenter inquirebant duces multitudinū.i.factioſoꝝ ꝛ populariū: q̄ ſoliti erant vexare rempublicā ꝑtio.i. ob preciū eis datū a ſeditioſis. Cetheg⁹ aūt orabat per nuntios q: etiā in cuſtodia erat: familiā.i.familiares ſuos: atq; libertos ſuos ꝛ electos ſuos ꝛ exercitatos.i.fidos et manu promptos: orabat dico.i.oratiōe animabat.i.ad audaciā: vt irrūperent ad ſe: grege.i. cumulo facto cū telis vel irrūperent cū telis.id eſt ſimul portando tela ſua. Conſul.ſ.Cice. vbi cognouit ea parari: ꝑſidiis.i. cuſtodiis ꝛ defenſoribus vrbis ꝛ magiſtratuum: diſpoſitis.i.ſuis per diuerſa loca impoſitis vt impoſitis vt res ac tempus monebat: refert.i.conſulit: ſenatu conuocato.i.poſtq; ſenatum conuocarat: quia conſulerat: quid placeat fieri de his qui erant traditi in cuſtodiam de quibus prius dictum eſt. Sed frequens ſenatus iudicauerat paulo āte ꝙ id referret: eos. id eſt in cuſtodiam traditos feciſſe contra rempu. quod erat crimen leſe maieſtatis. Tunc id eſt in ea conſultatione decius Junius ſyllanus: rogatus ſententiam id eſt quid ipſe ſentiret: primus ꝙ.i.quia erat deſignatus.i.in futurū annū declaratus conſul: eo tpe quo talia fierēt: decreuerat ſuppliciū ſumēdū de his qui

cio repetūdarꝝ ꝓpter cuiuſdā tranſpadani ſuppliciū iniuſtū. Catulus ex petitiōe pōtificatus odio incēſus ꝙ extrema ætate vſus maximis honorib⁹ ab adoleſcētulo cæſare vict⁹ diſceſſerat: res aūt oportuna videbat̄ ꝙ is priuatim egregia liberalitate publice maximis munerib⁹ grandē pecuniā dederat. Sed vbi cōſulē ad tm̄ facin⁹ impellere nequeūt ſingulatī circūeundo atq; mentiēdo q̄ ſe ex Volturcio aut allobrogib⁹ audiſſe dicerēt: magnā illi inuidiā cōflauerāt: vſq; adeo, vt nōnulli eqtes Romani q̄ ꝑſidii cauſa cū telis erāt circū ædē cōcordiæ ſeu piculi magnitudine ſeu animi nobilitate ipulſi qđ ſtudiū ſuū i rep. clari⁹ eſſet egredíēti ex ſenatu Cæſari gladio minitarētur. Dū hæc i ſenatu agūtur & dū legatis allobrogū: &. T. Volturcio cōprobato eoꝝ iudicio ꝑmia decernūtur: liberti & pauci ex cliētib⁹ Lētuli diuerſis itineribus opifices atq; ſeruicia in vicis ad eū eripiēdū ſollicitabāt. Partim exq̄rebāt duces multitudinū q̄ ꝑtio rep. vexare ſoliti erāt. Cetheg⁹ autē p nūtios familiā atq; liberos ſuos electos exercitatos orabat in audaciā: vt grege facto cū telis ad ſe irrūperēt. Cōſul vbi ea parari cognouit diſpoſitis ꝑſidiis vt res ac tēpus monebat cōuocato ſenatu refert quid de his fieri placeat: q in cuſtodiā traditi erāt. Sed paulo āte frequēs ſenatus iudicauerat eos cōtra rempu. feciſſe. Tunc. D. Iunius Syllanus primus ſententiā rogatus ꝙ eo tempore conſul deſignatus erat. De his qui in cuſtodiis tenebantur & præterea de. L. Caſſio. P. Furio. P. Vmbreno. Q. Annio ſi deprehenſi forent ſupplicium ſumendum decreuerat. Iſq; poſtea permotus

Repetundarum.

Singulatim.i.ſigillatim ſeparatū vnūq̄dq; ꝑ ſe.

Vic⁹ ꝓpe ꝑ vrbis ē q̄ppe vrbis minora mēbra diuiditur: vt ſunt ſuburra carine eſq̄lie vocātur q̄ ſuburbana vici ꝛ vic⁹ pagan⁹ ſi plures ſīt ville q̄ pagi ꝙ ē plures ruſticane domus aliq̄ ſpatio vrbe remote et menius non clauſe.

Partim mō ex pte ſignificat mō ꝑs vt ꝑtim hoīs venerīt .i. ꝑs. Cato ꝙ cū ꝑtis pro eodē poſuit.

Preſidiū a ꝑſideo ꝑ ſidere aūt

heſſe ꝛ fiduiã aũt loco l quo q̃ ꝑeſt decernit.

tenebant i cuſtodiis ꝛ pterea.i.pter eos.de.Lu.Caſſio.de.Pe.Fu.de.P.Umbreno.de Quito Annio ſi forte deprehenſi.i.capti in facto. Iſq;.i.is permotus poſtea oratione.C.Ceſaris dixerat ſe iturũ pedibus.i.per loci mutationẽ in ſententiã Tiberij neronis ꝙ.i.q: cenſuerat referendũ.i.conſultandum de eadẽ re:pręſidijs additis.i.occulte poſitis:ne interea dũ cõſultatio fieret deprehenſi:aut vi aut dolo ſoluerẽtur. Sed ceſar vbi ventum eſt ad eũ:quod poſt multos fiebat:q: adhuc adoleſcens erat rogatus a conſule.ſ.Cice. ſententiã locut⁹ eſt.i. pnuntiauit hmõi verba qb⁹ ſigãt nõ min⁹ armoꝝ q̃ ꝗboꝝ pit⁹.

orone. C. Cæſaris pedib⁹ in ſniam Tiberii Neronis ſe iturũ dixerat: ꝙ de ea re præſidiis abditis referẽdũ cenſuerat. Sed Cæſar vbi ad eũ ventũ eſt rogatus a Conſule ſententiã huiuſcemodi verba locutus eſt.

Cap. tractans de modeſtia & prudentia erga puniendos ab imperatoribus ſeruanda.

OMnis homines. P.C. qui de reb⁹ dubiis conſultant ab odio: amicitia: ira: atq; mĩa vacuos eſſe decet. Haud facile animus verum prouidet vbi illa officiũt: neq; hoĩm quiſq̃ libidini ſimul & vſui paret. vbi intenderis ĩgenium valet. Si libido poſſidet ea dñatur animus nihil valet. Magna mihi copia ē memorãdi. P.C. q reges atq; populi ira aut mĩa ĩpulſi male conſuluerint. Sed ea malo dicere q̃ maiores noſtri cõtra libidinẽ animi ſui recte atq; ordinate fecere. Bello macedonico: qđ cum rege per ſe geſſim⁹. Rhodiorum ciuitas magna atq; magnifica (quæ populi roma. opibus creuerat) infida atq; aduerſa nobis fuit. Sed poſtq̃ bello confecto de Rhodiis cõſultũ eſt maiores noſtri ne quis deliciarũ magis q̃ iniuriæ cauſa bellum ceptum dice

Omnis hoies. Hec orõ i genere demonſtratiuo ꝛ crebras ꝛ eas grauis hꝫ ſentẽtias pluraſq; ſuſpẽſa ꝛ pnũtiatiõe vt itelligat iuuãda ſunt:vñ elucet acrimonia ꝛ vis igenij ipſi⁹ Ceſaris:qui ſe ꝛ hiſtoriarum peritiſſimũ ꝛ iuris nõ ignarũ oſtẽdit. Ordo eſt. O. P.C.i.patres cõſcripti:vos ſenatores decet ois hoies (ſicut in principio operis huius Sane hec verba nõ ſunt autoris nr̃i ſꝫ Ceſaris ab autore nr̃o inſerta) qui conſultant.i. cõſilia captant de rebus dubijs.i. ĩcipitib⁹ et formidoloſis:eſſe vacuos .i. euacuatos ꝛ immunes ab odio ira atq; miſericordia. Sentit idẽ qđ Cice. in Tuſculanis in quem cadit vnũ pathos ſeu vna paſſio:poſſe ꝛ reliquas affectiões cadere. Ideoq; vt Maro de viro bono dicit ꝙ nõ miſeratur egẽtẽ: ꝛ de forti agricola ad finẽ ſcdi georgicoꝝ:neq; ille. Aut doluit miſerãs inopem aut inuidit hñti. ita Ceſar excludit a bono ꝯſultore miaꝫ nõ ꝙ ſententia nõ ſit ferẽda in mitioreꝫ partẽ:ſꝫ ne ob miſerationẽ vni⁹ fiat alteri iniuria. Sane peius eſt odiũ q̃ ira: ꝛ ira q̃ mia:vñ ordinem ſeruauit. Aute ſis eẽi negatiua maiora pri⁹ negat:que negata minor fuit.minus enim eſt non habere poſſe odiũ q̃ miam:cũ odiũ nũq̃ ſit bonũ mia ſepe. Hic autẽ intelligit de mia que rectũ iudiciũ pturbat. Animus ſcilicet conſultantis:prouidet idẽ proſpicit reip. haud facile:immo difficilime:vbi illa.i.ille paſſiones officiunt.i. cõtrafaciũt ꝛ nocẽt neq; quiſq; hoim:paret.i.inſeruit cõſuluit.alij hñt pueriſſimi lis libidini.i.praue affectiõi ſuę:ꝛ vſui.i. vtilitati:itellige cõtrũ p eũ ſtetq: ex caſu poſſet libidinẽ habere q̃ plurimũ ꝓſit:vera tñ libido ſit:vt ſi ptinaci libidine pſequat eũ quẽ inocẽtẽ putat:cũ tñ dñatione affecte:ingeniũ valet ſup. illevbi intenderis.i.applicueris ipſum:ergo ſi ad odiũ nõ poterit recte ꝯſulere. Si libido poſſidet ingeniũ:ea.ſ. libido dñat et anim⁹.i.rõ ꝛ ꝑſpicacitas ingenij nihil valet. Magna copia.i.facultas memorandi.i.recitãdi corã vobis o patres cõſcripti.aut narrãdi q̃ reges atq; ppl̃i impulſi ira aut mia cõſuluerint male.i.pniciose ꝛ inconſulte: qđ Ceſari ipſi poſtea ꝯtingit. Nã p clemẽtiã illis pepcit a qb⁹ poſtea interfect⁹ eſt. Sꝫ ego malo dicere ea q̃ maioresnoſtri.i.pdeceſſores (vt vulgo dicit) fecere ꝯ libidinẽ al ſui.i. cõtra inclinationẽ nature male affecte fecere dico recte atq; ordinate.i.ſꝫ ordinẽ rectũ q̃ rõ dñat libidini. Ciuitas rhodioꝝ magna atq; magnifica.i. ꝛ potẽs ꝛ põpoſa:q̃ creuerat opib⁹ populi ro.i. ablatis a ppl̃o romano bello macedonico:id eſt tempore belli macedonici: quod nos geſſimus cum Perſe rege macedonũ quẽ Paulus emilius macedonicus deuictum in triumphum duxit:fuit nobis infida atq; peruerſa:cum tñ adoriretur cum romanos alieno impeditos videret. Sed poſtq; conſultum eſt de rhodijs:id eſt que vitro deberẽt fieri de rhodijs: ꝛ hoc bello ſcilicet macedonico confecto.i.ex ſentẽtia imperatoris peracto maiores

Conſilio delibero aq̃ ꝯſultor q̃ ꝯſiliũ capit vl' qui dat. Apu. Ad recon ſultor mihi ſuo ſũptu mihi ꝯſiliũ tuũ ex põe. Sal. lu. ſil' ab co petit vt fautor cõſultorq; ſibi adſit. Belli⁹ malũ cõſilium cõſultori⁹ peſſimuꝫ Hinc ꝯſul ꝯſultrix ꝛ ꝯſultatio

noſtri dimiſerunt eos impunitos. i. nullam vindictã expetierunt ne quis diceret bellum ſup. eſſe ceptũ cõtra eos magis cauſa diuitiarũ. i. vt ab eis diuitias auferant romani: q̃ iniurie. i. vt de iniuria vleiſcantur. Itẽ omnibus bellis punicis. i. geſtis cum carthaginienſibus cũ q̃bus tria precipue geſta ſunt: cũ carthaginenſes (dr̃ etiã carthaginienſes) feciſſent multa facinora nepharia. i. deteſtanda & contra omne fas in pace & ꝑ inducias: ſub quibus claſſem romanã inuaſerũt: quos ceperant virgis ceciderunt: & tamen legati ad Scipionẽ miſſi intacti ab eo ad ſenatum remiſſi: incolumes & indẽnes carthaginẽ reuerſi ſunt. vt etiã Ualerius maximus lib. vi. de fide publica tangit. Vñ hic dicit tñ. i. Quis feciſſet multa nefanda: tñ ipſi. ſ. maiores noſtri: nunq̃ facere ꝑ faciebant (alij legunt fecere ſed quia ſeq̃tur querebãt placet vt facere legatur) per occaſionẽ. i. tametſi habebant ſummam occaſionẽ: talia. ſ. deteſtanda que odiũ aut libidinẽ vindicte pre ſe ferrẽt: quia ipſi querebant magis quod foret dignũ ſe. i. maieſtate romana: & q̃ quod poſſet fieri iure. i. iuſte & ſaluo iure gentium: in. i. contra eos. ſ. carthaginiẽſes hoſtes perfidos. Hoc itẽ eſt prouidẽdũ vobis o patres conſcripti: ne ſcelus Publij Lentuli & ceteroꝝ. ſ. coniuratoꝝ valeat plus. i. impellat vos potius ad acrẽ vindictam q̃ veſtra dignitas ſup. valeat reprimendo irã & temperando aut differendo ſuppliciũ. Neu. i. neue ſeu vel ne conſulatis. i. inſeruiatis magis ire veſtre q̃ fame veſtre. Nam ſi pena digna. id eſt condigna & ſatis magna: ꝑ factis eoꝝ reperitur (alij legunt reperiret: & tunc adderet approbare) ego approbo nouũ conſilium. ſ. vt non ſtetur legibus ſed maiora ſupplicia inferantur: vt Decius Juniꝰ innuerat: ſin. i. ſed ſi magnitudo ſceleris exuperat. i. tranſcendit ingenia oĩm hoĩm ad excogitanda digna ſupplicia: ego cenſeo. i. iudico vtendum his ſupplicijs que ſunt comparata. id eſt inuenta & probata legibus: vt. ſ. ciuis nõ cederetur virgis: nec capite plecteret: ſed in ꝑpetuo carcere ſi deprehẽſus fuerit teneretur: aut ſi euaſerit perpetuo exularet pro graui flagitio. Pleriq;. i. cõplures eorum qui dixerunt ſententias ante me (quia cum eſſet adhuc adoleſcens poſt ſeniores rogabatur ſententiam) miſerati. i. plangentes prouocãdo ad miſerationẽ: caſum. i. ruinã reipu. cõpoſite. i. oratione compoſita: & bene diſpoſita: & magnifice. i. apparatu verboꝝ magnifico & grauitate ſumma enumerauere. i. quaſi per numerum recenſuerunt: que. i. qualis eſſet ſeuitia belli: & q̃

ret: impunitos eos dimiſerũt. Itẽ bellis punicis oĩbꝰ cũ ſæpe carthaginienſes in pace & ꝑ inducias multa nepharia facinora feciſſent: nunq̃ tñ ipi ꝑ occaſionẽ talia facere: magis quod foret dignũ ſe q̃ quod in illos fieri iure poſſet quærebãt. Hoc itẽ vobis ꝓuidẽdũ eſt. P. C. ne plꝰ apud vos valeat. P. Lẽtuli & cæteroꝝ ſcelꝰ q̃ vr̃a dignitas neu magis iræ veſtræ q̃ famæ cõſulatis. Nã ſi digna pœna ꝓ factis eoꝝ reperitur nouum conſiliũ approbo. Sin magnitudo ſceleris omniũ ingenia exuperat his vtendũ cenſeo: quæ legibus cõparata ſunt Pleriq; eoꝝ qui ante me ſententias dixerunt cõpoſite ac magnifice caſum reipu. miſerati ſũt quæ belli ſæuitia eſſet: q̃ victis acciderẽt enumerauere: rapi virgines: pueros diuelli: liberos a parentũ complexu matres familiarũ pati q̃ victoribꝰ collibuiſſent: phana atq; domos ſpoliari cæde incendia fieri poſtremo armis cadaueribus cruore atq; luctu oĩa cõpleri. Sed ꝑ deos ĩmortales quo illa oratio ꝑtinuit. An vti vos infeſtos cõiurationi faceret. ſ. quẽ res tãta atq; tã atrox nõ ꝓmouet: eũ oro accẽdet. nõ ita eſt: neq; cuiq̃ mortaliũ iniuriæ ſuæ paruæ videt̃: multi eas grauꝰ equo habuere. Sed alia aliis licẽtia P. C. Qui demiſſi in obſcuro vitã agunt: ſi quid iracũdia deliq̃re pauci ſciũt: fama atq; fortuna eoꝝ pares ſunt. Qui magno ĩꝑio ꝑditi ĩ excelſo ætatẽ agũt

ſcilicet mala acciderent. id eſt accidere ſolerent victis: vt pote virgines rapi: pueros liberos id eſt legitime natos diuelli a complexu parentum ſcilicet vtrorumq;: ſed precipue matrum. Unde Hora. Belláq; matribus deteſtanda. matreſfamilias: id eſt honeſtas matronas pati ea que collibuiſſent victoribus: videlicet ſtupra et ſpoliationes ac verbera. Phana id eſt edes ſacras: ac domos ſcilicet priuatas ſpoliari cedem. id eſt occiſionem et ſtragem ac incendia fieri: poſtremo omnia compleri armis cadaueribus atq; luctu. Sed per eos immortales ſcilicet rogati dicant quo id eſt ad quod pertinuit illa oratio (vero ſimile fuit talẽ orationem a multis habendam. vnde argute excogitaſſe videtur Ceſar quid cõtradiceret aut noui afferret) aut ſup. pertinuit eo: vt id eſt vt faceret vos infeſtos id eſt vim inferentes coniurationi. Scilicet id eſt ſcire licet cur id fecerint (et habet ferre vim ironie ſcilicet vt Eneid. iiij. Scilicet is ſuperis labor eſt &c.) q: oratio accendet id eſt inflammabit & infeſtum faciet eum: quem res tanta et tam atrox non promouet. quod vero ſimile non eſt. vnde addit. Non eſt ita. Neq; cuiq̃ mortaliũ iniurie ſue. i. quas ipſe patitur: videnẽ paruæ quaſi dicat ne forte vobis putentur parue videri: multi habuere id eſt tulerunt eas ſcilicet iniurias ſuas grauius id eſt moleſtius: equo. i. q̃ equum aut par eſſet. Sed alia licentia. i. permiſſio minus licita eſt. i. permittitur alijs. id eſt diuerſis diuerſa ignoſcenda ſunt. O patres conſcripti ſi ij qui demiſſi id eſt abiecti: agunt vitam in obſcuro. id eſt ignoti & priuati deliquere quid. id eſt aliquid honeſti. ſcilicet offici: ꝑ iracũdia id eſt propter iracundiam pauci ſciunt ſupple illud: quia fama & fortuna eorum ſunt pares. id eſt eque obſ-

Mſeor paſſiuũ ſ ſectũ hꝫ. & ei coꝛõ antiũ eẽ exã licutꝰ miſeria miſerari ꝓ actiuũ: & q̃ ꝓ bis in crimis aut ope dolorem quẽ ex alicuꝰ miſeria hẽmꝰ oſtẽdere. Phana edes ſũt ſacre dicte q̃ ibi diuino ſpũ aflati multas habe rẽt apparitiões q̃ ea iſanientẽ alacẽ ꝑcepiſſe poete ferũt hſic phanaticũ dicẽtes q̃ talis foret. Hora. aut phanaticus error phanio dꝛ eiꝰ cuius

corum facta cūcti mortales nouere. Ita in maxima fortuna minima licētia eſt: neq; ſtudere neq; odiſſe: ſed minime iraſci decet. Quæ apud illos iracūdia dicitur ea impio ſupbia atq; crudelitas appellat. Equidem ſic exiſtimo. P. C. oīs cruciat⁹ minores q̄ facinora illorū eſſe. Sed pleriq; mortales poſtrema meminere & ī hoīb⁹ impiis ſceleris eoꝝ obliti diſſerūt de pœna: ſi ea paulo ſæuerior fuit. Dec. Syllanū virū fortē atq; ſtrēnuū certe ſcio q̄ dixerit ſtudio reipu. dixiſſe neq; illū in tanta re gratiam: aut inimicitias exercere eos mores atq; modeſtiā viri cognoui. Verū ſententia eius non mihi crudelis. (Quid eīn in tales hoīes crudeli fieri poteſt) ſed aliena a rep. noſtra vr̄. Nā pfecto aut met⁹ aut iniuria te ſubegit Syllane conſulē deſignatū gen⁹ pœnæ nouū decernere. De timore aūt ſupuacaneū eſt diſſerere: cū pſertim diligētia clariſſimi viri cōſulis tāta ſint pſidia in armis. De pœna poſſum eqdē dicere qđ res habet. ī luctu atq; miſeria mortē ærūnaꝝ requiē nō cruciatū eē. Eā cūcta mortaliū mala diſſoluere: vltra neq; curæ: neq; gaudio locū eē. Sed p deos īmortales q̄obrē ī ſentētiā n̄ addidiſti vti pri⁹ verberib⁹ ī eos aīaduerteref an quia lex porcia vetat aut aliæ leges. Itē de cōdēnatis ciuibus nō aīam eripi: ſed exiliū pmitti iubēt an q̄a grauī⁹ eſt verberari q̄ necari. Quid āt acerbū aut nimis graue eſt ī hoīes tāti facinoris cōuictos. Sin quia leui⁹ ē qđ conuenit in minore negotio legē timere cū ſi maiore

ſcure. ſed ſup. cūcti mortales nouere facta eoꝝ: qui p̄diti. i. preter ceteros dotatī magno imperio agūt vitā in excelſo. i. in ſublimi vbi a multis vidētur. (vñ Iuue. Omne animi vitiū tāto cōſpectius in ſe crimē hꝫ q̄to maior qui peccat habetur.) Ita minima licētia. i. pmiſſio peccādi eſt in maxima fortuna. i. ſumma felicitate ꝛ abūdantia rerū ꝛ impii: decet ſup. i maxima fortuna exiſtētes neq; ſtudere. i. emulari ꝛ zelari in malū: aut alicui pluſq̄ aliis indulgere ꝛ gratiā inire: neq; odiſſe: ſed minime iraſci. Ea q̄ dr̄ apud illos. i. demiſſos ꝛ obſcuros iracūdia appellat in imperio. i. impatore ſupbia atq; crudelitas. Eqdē i. ego qdē. q. d. vt de me loquar. O pres cōſcripti ego exiſtimo. i. iudico ꝛ arbitror ſic videlicet oēs cruciat⁹ eſſe minores q̄ facinora illoꝝ. ſ. cōiuratoꝝ: ſꝫ pleriq;. i. plurimi aut fere oēs: mortales. i. hoīes meminere. i. ī memoriā hñt: aut ad memoriā reducūt ꝛ memorāt poſtrema. ſ. ſupplicia: q̄ poſtrema deberēt cōſiderari: q2 pri⁹ cōſiderāda q̄litas pcti ꝛ deinde iſerēda pena: ꝛ obliti ſceleris diſſerūt i hoibus ipſis de pena eoꝝ ſi ea fuit paulo ſeuerior q̄ deceat. q. d. ex eo q̄ magis de pena q̄ de ſcelere diſputāt iniuſti ſe p̄tiaies. Tota eīn orō Ceſaris tēdit ad clemētiā. Ego certo ſcio deciū Syllanū virū fortē atq; ſtrēnuū dixiſſe ea q̄ dixerat ſtudio. i. fauore reip. neq;. i. ꝛ nō ꝛ ſcio illū non exercere gratiā. i. captationē gratie et beneuolentie: aut inimicitias ex odio: in re tanta vbi optimi cuiuſq; ſal⁹ in periculo eſt. ego cognoui eos. i. tales mores: et eā. i. talē modeſtiam viri. ſ. D. Syllani. ſ. vt nihil ob gratiā aut odium diceret. verū. i. ſed ſententia eius vr̄ mihi non crudelis. i. nō dico q̄ crudelis ei pro q2 quid poſſet fieri crudele in tales hoīes. q. d. certe nihil: ſed ſup. vr̄ aliena a republica noſtra. In qua ſcilicet pietati ꝛ clemētie ſemp conſultū eſt. Nā profecto o ſyllane aut metus q2 times coniuratos: aut iniuria: q2 in te iniurii fuerūt ſubegit. i. clanculū coegit te conſulē deſignatū. ſ. in annū futurum decernere. i. adiudicare deprehenſis genus pene. i. ſupplicii nouū. i. inauditū. Superuacaneum eſt diſſerere de timore. ſ. [illegible] in te ſit: cū preſertim tāta p̄ſidia. i. tāte cuſtodie ꝛ defenſiōes vrbis ꝛ reip. ſint i armis diligētia. i. p diligētiā p̄ſtātiſſimi viri cōſulis. ſ. Cice. Equidē. i. ego certe poſſum dicere de pena. i. de mō puniēdi quō puniri debeāt deprehēſi. id qđ res. i. veritas hꝫ mortē eſſe in luctu atq; miſeriis. i. in illis qui in luctu et miſeriis ſunt: requiem. i. remiſſionē: immo ceſſationē ærūnarū ꝛ nō eſſe cruciatū: ꝛ eā. ſ. mortē diſſoluere. i. diſſipare ꝛ finire cuncta mala mortaliū. vnde Flaccus. Mors vltima linea rerū. Et neq; cure neq; gaudio eē locū. ſ. vltra mortē: in qua re ſanctus eēſet in proxima oratiōe Cato innuēs malis etiā poſt hanc vitam manere ſupplicia et bonis repoſita eſſe premia. ¶ Sed per deos immortales: queſo ſupple. o Syllane cur non addidiſti in id eſt ad ſentētiam tuam ſupple vti id eſt vt animaduerteretur id eſt vltio fieret priuſq̄ vltimum ſupplicium ſumeretur in eos. ſcilicet coniuratos an quia lex porcia vetat: aut alie leges vetant ſup. in ciues talia animaduertere. Lex ſup. porcia et alie leges iubent. item. i. conſimiliter animam. id eſt vitam non eripi ciuibus condennatis: ſed iubent exilium permitti. An ſup. ideo non addidiſti de verberibus cuꝫ decerneres de ſupplicio: quia grauius eſt verberari, id eſt flagellari q̄ necari. id eſt occidi. q. d. certum eſt q̄ grauius ſit occidi non tum iniquum. vnde addit quid autem eſt acerbum aut nimis graue: in. i. contra homines cōuictos tanti ſceleris. i. in tanto ſcelere deprehenſos. q. d. nihil. Sin. i. ſed ſi ideo non feciſti mentionē de verberibus: quia leuius eſt: quid conuenit timere legem que vetat et verberari ꝛ occidi ciuem: in negocio minore. ſcilicet in flagellatione: cum neglexeris eam: ſcilicet legem: in maiore ſupple negotio: videlicet in vltimo ſupplicio quaſi dicat quia lex vtrumq; vetat cur potius grauius contra legem decreuiſti q̄ leuius.

Subigo acuo. Vgi. Subigit icore ſecuresq; preter ea agito Cic. Cū mireret iyſanderq; hu mū ſubactā puras hic aliqñ p exerceo ac mollio pōif. Cic. Subacto mihi ingenio op⁹ ē aliqñ pro ſubiugo. Verg. ter naq; tran ſierit ruti lis hyber na ſubacti qñ pro vr geo cōpello idē caſtigatq; auditq; dolos ſubigitq; fateri. Non nūq̄ ſubagito. Cic. galliā ſubigo eius cōpoſitū p ſubigo. i. fodio Ver. ꝛ pede p ſubigit terrā.

At eſſ.q.d.nō debebas pretermittere. Nā quis rephēdet qđ erit decretū: in.i.cōtra parricidas reip.q.d.nemo. Tēpus ſcꝫ edax rerū: qꝛ in tpe oīa ſeneſcūt ꝛ labaſcūt ꝛ dies.i.tēpeſtas mala ꝛ fortuna.i.aliqs fortuitus euētus vt egritudinis cui⁹.ſ.fortune libido.i.temeraria volūtas: moderat.i.moderationē imponit gētibus gubernās eas mō ſuo.i.p libito accidet illis.i.pueniet. merito.i.p merito q̄cqđ.ſ.mali euenerit. Ceter.i.ſed inſup. vos p̄res pſcr ipti pſiderate.i.attēdite: qđ cōſtituatis in alios. oīa exēpla mala.i.q̄ malū habuerūt exitū: orta ſunt ex reb⁹ bonis.i.pbatis et laudatis i principio. Sꝫ vbi.i.poſtq̄ imperiū ſcꝫ a ſapiētib⁹ ꝛ bonis inſtitutū: puenit ad ignaros aut min⁹ bonos illud nouum exēplū.ſ. inſtitutū ab optimis trāſfertur ab dignis ꝛ idoneis ad indignos ꝛ nō idoneos: q̄ nō idē eque feliciter faciūt.q.d.eos qui noua exēpla incipiūt nō tm̄ pſpicere debere. Quid ipſi aut ſui ſimiles poſſint: ſed etiā quid deteriores qui in repu. futuri ſunt: qđ pbat inductiōe quadā dicēs. Lacedemonij.i.ſpartani ſeu lacones ex ſparta ꝛ lacedemone q̄ dici poſſunt ppl̄i ſapiētes. deuictis atheniēſib⁹.i.poſtq̄ deuicerāt athenienſes poſt longa bella impoſuere ſcꝫ athenis triginta viros: q̄ tractarent illic rēp. hi.ſ.xxx.viri cepere.i.inceperūt primū.i.quū primū eſſent impoſiti necare.i.occiderent peſſimū quēqꝫ.i.omnē hoīem valde malū. ꝛ inuiſum oīb⁹ ꝛ idēnatū.i.ſine cōdēnatiōe in foro iudiciali habita: quaſi ex arbitrio aut libidine. Populus letari.i.letabatur ea lege: ꝛ dicere.i.dicebat fieri merito.ſ.occiſorum. Poſt.i.poſtmodū vbi licētia creuit paulatim: cepere interficere iuxta.i.indifferenter ſine diſcrimine bonos ꝛ malos libidinoſe.i.ex libidine: qꝛ tyrāni effecti ſunt ꝛ tenere ſuſceperūt aut tenebāt ceteros metu. Ita ciuitas.ſ.athenarū (interpres itelligit de lacedemone ſed nō pcedit vt victores ſue ciuitati rectores imponerēt. Preterea notū eſt.xxx. tyrānos athenis ſimul regnaſſe) oppreſſa ſeruitute.ſ.illoꝝ triginta tyrānoꝝ dedit graues penas letitie ſtulte.i.iprudēter accepte de occiſiōe quis maloꝝ ſine cōdēnatiōe. ¶ Noſtra memoria. Affert exēplū ex hiſtoria romana dicēs. Sylla victor noſtra memoria.i.cuius rei memores eſſe poſſumus. cū iuſſit damaſippū ciuē illū pditū: ꝛ alios huiuſcemodi.i.pditos ꝛ nullius pretij hoīes: q̄ creuerāt.i.diuitijs aucti fuerant: malo.i. ex malo reipu. iugulari.i.inciſo iugulo occidi: q̄s nō laudabat.q.d.nullus: ꝛ ita vnuſq̄ſqꝫ laudabat factū ei⁹.i.ſylle. quo ſic malos deleuerat: aiebāt.ſ.hoīes ſceleſtos ꝛ factioſos: qui exagitauerāt.i.cōturbauerant rēpu. ſeditionib⁹ necatos ſup. eſſe merito.i.ex demerito eoꝝ: ſꝫ ex ea res fuit initiū magne cladis quā ſylla itulit poſtea pſcribēs optimū quēqꝫ. Nā vti.i. ſcđm qđ quiſqꝫ.ſ.ſyllanoꝝ militū cōcupiuerat aut domū.ſ.in vrbe: aut villā.i. domū in agro. Poſtremo aut vas aut veſtimētū alicuius ipſe cupiens: dabat operam: vt is.ſ.cuius rem concupiuerat: eſſet in numero pſcriptorum: ꝛ ita illi quibus mors damaſippi peſſimi illius viri fuerat letitie: id eſt ad letitiam paulopoſt ipſi hoc eſt ipſimet trahebantur: ſcilicet ad ſupplicium: neqꝫ finis iugulandi fuit priuſq̄ ſylla expleuit: id eſt eminenter ꝛ vſqꝫ ad ſaturitatem ſi qua fieri poſſet impleuit: omnes ſuos ſcilicet milites. Atqꝫ vt potius. At neqꝫ vt ſit. At ego neqꝫ vereor hec id eſt conſimilia fieri in Marco Tullio: ſcilicet Cicerone neqꝫ his temporibus: id eſt non vereor: q̄ marcus Cicero ſi facta fuerit ei poteſtas plectēdi ſontes nouo ſupplicio etiam inſontes ſic plectere velit: quaſi dicat nō ideo id dico: ſed multa et varia ingenia ſunt in magna ciuitate: vt erat Romana: et poteſt alio tempore

neglexeris. At enim quis reprehēdat id quod in parricidas reipu. decretum erit tempus. dies fortuna cuius libido gētib⁹ moderatur: illis merito accidet quicquid euenerit. Cæterum vos. P. C. quid in alios ſtatuatis conſiderate. Omnia mala exempla ex bonis rebus orta ſunt. Sed vbi imperium ad ignaros aut minus bonos peruenit nouum illud exēplum ab dignis & idoneis ad indignos & non idoneos trāſfertur Lacedæmonii deuictis athenienſibus triginta viros impoſuere qui rempubli. tractarent. Hi primo cœpere peſſimum quemqꝫ & omnibus inuiſum indēnatum necare. Ea lege populus lætari: & merito dicere fieri. Poſt vbi licentia paulatim creuit iuxta bonos & malos libidinoſe interficere: cæteros metu terrere: ita ciuitas ſeruitute oppreſſa ſtultæ lætitiæ graues pœnas dedit. Noſtra memoria victor Sylla. cum damaſippum & alios huiuſcemodi qui malo reipubli. creuerant iugulari iuſſit. Quis non factum eius laudabat homines ſceleſtos factioſos qui ſeditionibus rempublicam exagitauerunt merito necatos aiebāt. Sed ea res magnæ initiū cladis fuit. Nam vti quiſqꝫ aut domum aut villam: poſtremo aut vas aut veſtimentum alicuius concupiuerat: dabat operam: vt is in proſcriptorum numero eſſet. ita illi quibus damaſippi mors. lætitiæ fuerat. Paulopoſt ipſi trahebantur neqꝫ prius iugulandi finis fuit q̄ Sylla omnis ſuos diuitiis expleuit. At neqꝫ hæc in Marco Tullio neqꝫ his temporibus fieri vereor. Sed in magna ciuitate multa ingenia ſunt. Poteſtqꝫ alio tempore

alio conſule.ſ.exiſtente: cui: ſcʒ cõſuli ſit: item.i.cõſimiliter vt nunc eſt Ciceroni: exercitus in manu.i.in poteſtate: aliquod falſum.i.fictum ꝛ machinatum ab eo in bonos ciues: credi pro vero.i.tanq̃ eſſet verum. Ubi cõſul ſcʒ quis eduxerit gladiũ: ſcʒ ſemel in deprehẽſos: per decretũ ſenatus: q̃s ſtatuet illi finem. aut q̃s moderabitur.q.d.nemo ſi renuerit: q2 ſummã auctoritatẽ habuerit. O p̃res cõſcripti maiores nr̃i.i.qui nos preceſſerũt ꝛ vnde originem trahimus neq; eguere vnq̃: q2 ſemꝑ abũdauere ꝯſilijs ad ꝯſultãdum neq; audacie ad faciẽduʒ.nam (vt in ꝓlogo patuit) priuſq̃ incipias ꝯſulto: vbi ꝯſulueris mature opus facto. neq; ſupbia obſtabat illis quominus.i.vt nõ imitarentur. inſtituta aliena.i.mores alienos. nam ꝛ leges ab alijs acceperãt: vt ptʒ.ff. de origi.iuris. ſi modo.i.dummodo illa inſtituta erant proba.i.probanda. Ipſi ſũpſerũt arma atq; tela militaria.a ſamnitibus ꝛ inſignia magiſtratuũ pleraq; id eſt plurima ſumpſerũt a tuſcis.i.hetruſcis videlʒ cellã curulem q̃ erat eburnea ꝛ ſceptrũ habẽs in capite aquilã tunicam purpureã cuʒ ſignis aureis: amictum purpureũ varium qualẽ lydoꝝ ꝑſarũq; reges ferebãt: ſed figura ſemicircularí. cum Perſis eſſet quadrãgulari. item.xij.ſecures cuʒ faſcibus: que ornamenta dicũtur a Dyoniſio halycar. ad Tarquinium delata ab hetruſcis ab eo deuictis bello nouẽnali. Cuius opinionem hic Ceſar approbat cũ ſint qui dicant Romulum lictores cum faſcibus habuiſſe. Poſtremo: id eſt vt tãdeʒ vno verbo dicaʒ romani exequebantur domi cũ ſtudio ſũmo id quod vbiq;.i.vbicunq; eſſet idoneum.i.dignum qđ ab eis ſumeretur apud ſocios aut hoſtes.i.ſiue inuenirẽt illud apud ſocios: ſiue apđ hoſtes quia ipſi malebãt.i.magis volebant. imitari.ſ.bonos vt aſſequi poſſẽt. q̃ inuidere. vt faciunt qui aſſeq̃ nequeunt. Sed maiores noſtri imitati illo eodẽ t͠pe mores grecie. Nam ꝛ leges a grecis ſumpſerũt: aiaduertebãt in ciues.i. eos accurate puniebãt verberib⁹.i.virgis flagellis: et ſumebant de cõdẽnatis id eſt crimie aliquo: ſummũ ſuppliciũ.i. interitum. poſtq̃. R. P.i. reſp. ſeu po.ro. ſeđ poti⁹ reſpubli. romana: adoleuit.i. adulta ꝛ auctior facta eſt et factiões valuere.i.vires habuere: multitudine.i.ꝓpter multitudinẽ ciuiũ: circumuenire.i. dolis inuoluere innocẽtes: ꝛ alia huiuſcemodi.ſ.iniqua cepere fieri: tũc.ſ.vbi iniq̃tas eoꝝ viſa eſt lex porcia vetãs de ciue ſuppliciũ vltimũ: aut etiã ṽberib⁹ ſumẽdũ et alie leges de impunitate corporali ciuiũ ſunt parate.i.ꝑlate ꝛ cõſtitute: q̃bus eſt exiliũ ꝑmiſſum dãnatis.ſ. ciuibus: vt rerum capitaliũ rei in exiliũ abire poſſint. O p̃res cõſcripti: ego puto hãc quam dixi cãm.ſcʒ ex lege porcia ſumptã. eſſe inprimis.i.ꝑcipue magnã quo minus.i.vt nõ capiamus nouũ cõſilium: ſcʒ de pena deprehẽſoꝝ. Profecto maior v̄tus vel ſapiẽtia fuit in illis ſcʒ maioribus nr̃is: qui fecerunt.i. tam immẽſum imperiũ ex paruis copijs.i.multitudine populoꝝ ꝛ rerũ (ꝛ ita argumẽtatur ꝑ locum a maiore) q̃ in nobis qui ſcʒ nos retinemus vix.i.cũ ſumma difficultate: ea ſcʒ inſtituta ꝛ imperia maioꝝ bene parta.i.acquiſita. Igitur ſup.diceres: placet.i.vtrũ placet mihi eos ſcʒ deprehẽſos dimitti exercitũ. Catiline augeri ꝑ eos. Minime.i.r̃ndeo q̃ nequaq̃ id placet: ſed cẽſeo.i.iudico ꝛ ſntam fero: ſtat pecunias.i.fortunas ꝛ facultates eoꝝ publicãdas.i.publice vendẽdas ſup.eſſe ꝛ ipſos eſſe habẽdos: id eſt retinendos in vinculis: per municipia.i.oppida ciuitatis romane participia que ſcilʒ municipia: valent.i.pollent. maxime: id eſt precipue: opibus.i.facultatibus ꝛ potẽtijs ad reſiſtendum. Et ſupple cenſeo ne quis.i.aliquis referat ad ſenatum.i.iterũ ferat cõſultationem ſenatus. de his ſcʒ ita ꝯdẽnatis neue agat cũ populo.i.intercedat pro eorum redẽptione apud populum Romanum. Cenſeo dico. ſenatum exiſtimare.i.iudicare eum qui fecerit.

alio conſule: cui item exercitus in manu ſit aliqd falſum pro vero credi vbi hoc exemplo per ſenatus decretum conſul gladium eduxerit: quis illi finem ſtatuet: aut quis moderabitur. Maiores noſtri patres conſcripti neq; conſilii neq; audaciæ vnq̃ eguere: neq; illis ſuperbia obſtabat quominus aliena inſtituta ſi modo proba erant: imitarentur. Arma atq; tela militaria a ſamnitibus: inſigna magiſtratuum ab Tuſcis pleraq; ſumpſerunt: poſtremo quod vbiq; apud ſocios: aut hoſtes idoneum videbatur cum ſummo ſtudio domi exequebantur. Imitari q̃ inuidere bonos malebant. Sed eodem illo tempore maiores nr̃i græciæ more imitati verberibus aiaduertebant in ciues de condennatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſtq̃. R. P. adoleuit & multitudine ciuium factiones valuere: circumuenire innocentes alia huiuſcemodi fieri cœpere: tunc lex porcia: aliæq; leges paratæ ſunt quibus exiliū dãnatis permiſſum eſt. Hanc ego cauſam. P. C. quominus nouum conſilium capiamus: inprimis magnam puto. Profecto virt⁹ atq; ſapientia maior in illis fuit: qui ex paruis copiis tãtū imperiū fecere: q̃ in nobis qui ea bene parta vix retinemus. Placet igitur eos dimitti & augeri exercitum Catilinæ. Minime. Sed ita cenſeo: publicandas eorū pecunias. ipſos in vinculis habendos per municipia que maxime opibus valent. Ne quis de his poſtea ad ſenatū referat neue cū pp̃lo agat. Qui aliter fecerit

Moderor rego a q̃ modeſtia de q̃ ſupra.

Romani principes alioꝝ inſtituta tenere nõ ſũt veriti.

Aiaduerto cõſidero intueor vult acciꝑ ſine ꝑpõne Plau.

Aiaduerto hoiem ſubaudiendũ tremulus aliqñ punio lʒ iſtud ſit li cẽti⁹ illud vero ſoliũ ei⁹ q̃ in alteꝝ ꝑtãtẽ hʒ gelli⁹ verebat ne nimia ſra ꝑcipi⁹ tus in eũ q̃ui⁹ aiaduerteret hic. Aiaduerſio cõſideratio vel punitio ſiue pena.

Aſſẽtior aſſentior.

Reputo aliqñ ẽ cõſidero et recolo. aꝑ pu.cuʒ id mecũ ſe pe reputarẽ. Aliqñ ꝓ ꝯpu to. vlpia. Irẽ ſupt⁹ ẽſ tutor

aliter.i.q̄ retulerit de eis ad ſenatū aut populū p eis ſollicitauerit:facturū.i.ꝙ facturus ſit aut faciat. cōtra remp. ⁊ ſalutē oīm. Poſtꝙ Ceſar fecit finē dicēdi:q: expreſſa ſnīa eius cognoſcebatꝛ finis orōnis ei⁹.ceteri.ſ. ſenatores auditores aſſentiebanꝛ orōni ⁊ ius varie q: alius aliter.i.quiſꝗ p captu ſuo (dr aūt aſſentior de ponentaliter frequētius ꝙ aſſentio:⁊ inde ē ſit aſſentor qđ ē adulatore aſſentiri q: q̄ ſemp aſſentiꝛ adulaꝛ) At.i.ecōtrario marcus porcius Cato rogatus.i.iuſſus dicere ſententiā.ſ.ſuā habuit huiuſcemodi orōnem.

reputa- bit.

Foc⁹ a fouēdo vel flāmis dr in q̄ ignis ſeruaꝛ vl ipſa ignis fomenta. Ouī.vſ.faſto.at focus a flāmis ⁊ qđ fouet oīa decus et p domo priuata ponit hinc focilo verb. foueo.

ſenatū exiſtimare cū cōtra rēpu & ſalutē oīm facturū Poſtq̄ cæſar dicendi finem fecit:cæteri verbo ei⁹ ali⁹ aliter aſſentiebantur.at.M.P.cato rogatus ſententiam huiuſcemodi habuit orationem.

LOnge aliena mihi mens eſt:P. C. cū res atꝗ pericula noſtra cōſidero & cū ſnīam nonnullorū ipſe mecum reputo:illi mihi diſſeruiſſe videntur de pœna eorū qui patriæ: parentibus aris atꝗ focis bellū parauere. Res autē monet cauere ab illis magis q̄ quid in illos ſtatuam⁹ cōſultare. Nā cætera maleficia tu perſequare vbi facta ſunt. Hoc niſi p̄uideris ne accidat vbi euenerit iudicia fruſtra iplores capta vrbe nihil fit reliq victis ſed p deos imortales vos ego appello q ſemp domos: villas: ſigna tabulas veſtras pluris q̄ rēp. feciſtis:ſi iſta cuiuſcūꝗ modi ſint q̄ āplexamini:retinere:ſi voluptatib⁹ veſtris otiū p̄bere vultis:expgiſcimini: aliqñ & capeſſite rēp. nā nūc nō agiꝛ de vectigalib⁹ neꝗ de ſociorū iiuriis libertas & aīa nr̄a ī dubio eſt. Sæpenūero. P.C. multa verba ī hoc ordīe feci ſæpe de luxuria atꝗ auaritia nr̄oꝝ ciuiū q̄ſt⁹ ſum. multoſꝗ mortales ea cā aduerſos habeo.q mihi atꝗ aīo meo nulli⁹ vnq̄ dilecti gratiā feciſſem. haud facile alteri⁹ libidini malefacta cōdonabā ſed ea tametſi pui pēdebatis tñ reſpu.firma erat opulētia neglīgētiā tolerabat. nūc vero

LOnge alie. In hac orōne cato diſerte ⁊ fortiter reip.cōſulit pro magnitudine animi decernens vī a clementia ceſaris alien⁹ ēt aliena vtiꝛ orōne qđ in pīcipio innuit dicens. O patres cōſcripti.quum.i. qñ ego cōſidero res.ſ.cōmiſſas aut poti⁹ negotia ⁊ vtilita es noſtras.⁊ pericula noſtra in quib⁹ erim⁹ ⁊ illi ſeruenꝛ ⁊ cū ſepe reputo mecū ſnīam nōnullorū p̄cipue ceſaris.eſt mihi mēs lōge aliena.i. abhorrēs ab opiniōe eorū.Illi videnꝛ mihi diſſeruiſſe ⁊ decreuiſſe de pena eorū q̄ parauere patrie.ſ.vrbi in qua nati ſunt et parētib⁹ ⁊ aris.ſ.deoꝝ hoc eſt tēplis ⁊ focis.i.domib⁹ priuatis. aut dīs laribus bellū pro quorū omniū protectiōe iuſtū fere bellū ſumiꝛ.Aūt p ſ; res.i. vtilitas aut negotiū expediēs monet magis cauere ab illis.ſ.cōiuratis ꝙ cōſultare q̄d ſtatuamus in illos.i.ꝯtra illos.Nā tu.i. q̄libet vt tu pſequare.i.poſſit pſeq̄ ⁊ punire cetera maleficia:vbi.i.poſtꝙ ſūt facta:⁊ niſi prouideris.id eſt quilibet veſtrū pūiderit:ne hoc.ſcilicet maleficiuꝫ coniuratorum accidat:⁊ tu implores.id eſt quilibet imploret fruſtra.id eſt inuanum iudicia.id eſt executioneꝫ iuſtitie: vbi.id eſt poſtꝙ euenerit:quia ipſi ⁊ iudices ⁊ occiſores erunt.nam nihil reliqui.id eſt quod relinquatur victis fit capta vrbe.id eſt ſi vrbs fuerit ab illis capta.Sed per deos immortales ſup.adiuro vt verum fateamini:⁊ ego appello. id eſt alloquor vos.ſciꝫ ſenatores qui feciſtis.i.reputaſtis ſemper pluris.id eſt maiori p̄tio eſtimāda domos.ſ.in vrbe:villas.i.domos ī agro:ſigna.ſ.ad viuum expulpta.tabulas veſtras.ſ. artificioſe depictas.i.delicias vr̄as:ꝙ rēpu.Et ita curſim taxat mores illoꝝ:ſi vultis retinere iſta.ſ. oblectamēta vr̄a q̄ āplexamini.i. tā chara hētis cuiuſmodi ſint.i. ſiue laudāda ſiue vituperāda: q: de ſe bona nō ſūt ſi vultis p̄bere vr̄is voluptatib⁹ otiū i.ſpatiū: ⁊ ꝓ his ne q̄ nulle ſint expgiſſimi ſcꝫ de ſopore torporis:⁊ ignauie: aliqñ. i.tādē ⁊ capeſſite.i.acceptū ite rēp. Nam nō agiꝛ.i.nō diſceptaꝛ nūc de vectigalib⁹.i.redditib⁹ ⁊ pēſiōib⁹ reip.neꝗ d̄ iniurhs ſocioꝝ.ſ.vlciſcēdis: libertas nr̄a ⁊ aīa i.vita nr̄a ē in dubio.i.in piculo.O p̄res cōſcripti feci ſepenūero ī hoc ordīe.ſ.ſenatorio.v̄ba.i.locut⁹ ſum et queſt⁹ ſum ſepe d̄ luxuria atꝗ auaritia ciuiū nr̄oꝝ et hēo ea cā.i.ꝓpterea mltos mortales id eſt hoīes aduerſos:id eſt inimicos mihi:q: ego qui nullius delicti gratiā.i.veniam feciſſem mihi atꝗ aīo meo.haud facile condonabā:id eſt remittebam libidini alteri⁹ delicta.Sed tametſi parꝟipēdebatis ea.ſ.v̄ba mea:tñ reſp.erat firma: q: opulētia eius tolerabat.i.ſupportabat negligentiā.ſ. veſtram. Nunc

nō id agitur bonis an malis moríb⁹ viuam⁹ neq̨ q̄tū aut q̄ magnificū imperiū romani ppl'i ſit. Sed hæc cuiuſcūq̨ modi videtur noſtra aut nobiſcū vna hoſtiū futura ſint Hic mihi quiſq̄ māſuetudinē & miſericordiā nominat⁊ Iāpridē equidē nos vera vocabula rerū amiſimus: quia bona aliena largiri liberalitas malarū rerū audacia fortitudo vocat̃ eo reſpublica in extremo ſita eſt Sint ſane (q̄m ita ſe mores habēt) liberales ex ſociorū fortunis ſint miſericordes ī furibus ærarii. Ne illis ſanguinē noſtrū largiantur: & dū paucis ſceleratis parcūt bonos oīs perditū eāt Bñ & cōpoſite. C. Cæſar pauloante in hoc ordine de vita & morte diſſeruit: credo falſa exiſtimās ea quæ de inferis memorant̃. diuerſo itinere malos a bonis loca tetra inculta fœda atq̨ formidoloſa habere Itaq̨ cenſuit pecunias eorū publicādas ipſos p municipia in cuſtodiis habēdos videlicet timens. ne ſi Romæ ſint aut a popularib⁹ cōiuratiōis: aut a multitudine cōducta per vim eripiantur Quaſi vero mali atq̨ ſceleſti tm̄modo in vrbe & nō p totā italiā ſint: aut q̄ſi nō ibi pl⁹ poſſit audacia vbi ad defendendū opes minores ſunt. Quare vanū equidē hoc conſiliū eſt ſi periculū ex illis metuit: ſi ī tāto oīm metu ſol⁹ nō timet. eo magis cōuenit me mihi atq̨ vobis timere. quare cū de. P. Lētulo cæteriſq̨ ſtatuetis p certo habetote vos ſil' de exercitu catilinæ & de oīb⁹ cōiuratis decernere. Quāto vos attēti⁹ ea agetis tāto illis aīus infirmior erit. Si paululū lāguer̃ nos viderit oēs iā feroces aderunt Nolite exiſtimare maiores n̄ros rēpu. ex parua armis magnā feciſſe. ſi ita eſſet multo pulcerrimā eam

vero nō agitur an viuamus bonis moribus an prauis: neq̨ q̄tū aut magnificū ſit imperiū po. ro. ſed cuiuſcūq̨ modi videntur: hec. ſ. mores ⁊ imperiū agit̃ an ſint futura noſtra: an hoſtiū vna. i. pariter nobiſcū qi ⁊ nos ſi vicerint in eorū poteſtate erimus. Nominat. i. Nōne quiſq̨ nominat. i. audet etiā nolare mihi. i. cuilibet hic. in hac re māſuetudinē ⁊ miſericordiā. q. d. illis nullū penitus eſſe locū. Equidē. i. certe (Cicero accipit in prima perſona pro ego quidē) nos amiſim⁹ iāpridē (vbi iāpridē preterito iūgitur ⁊ rei nō perſiſtēdi) vera vocabula rerū: q: largiri bona aliena vocatur liberalitas: cū ſit rapinoſa pdigalitas: audacia malarū rerū vocat̃ fortitudo cū ſit vitiū illi cōtrarium peccās per abūdātiā: eo. i. pptereа reſp. eſt ſita. i. locata in extremo. i. in vltimo gradu aut eſtimatiōis aut cōiuratiōis. Sane ſint. i. permittatur a me quidā eſſe liberales ex fortunis. i. diuitiis ſociorū: q̄m mores ita ſe hñt vt tales liberales vocent̃ ⁊ honorent̃: miſericordes ſint. i. reputent̃ in furibus. i. inter fures erarii. i. theſauri publici: aut ſint tales miſericordes ī furibus: proin. i. erga fures erarii. Ne tamē miſericordes largiant̃ illis. ſ. furib⁹ erarii ⁊ peculatorib⁹: ſanguinē noſtrū. i. etiā vitā noſtrā: ⁊ ne eāt pditū. i. ne pdāt bonos oēs dū parcūt paucis ſceleratis Cui⁹ Ceſar diſſeruit. i. diſputauit paulo ante ſup. bene. i. artificioſe ſm q̨ bonum vocamus artificioſum ⁊ peritum: vt cur nō mopſe boni: q̄m conuenimus ambo ⁊c. ⁊ cōpoſite. i. quadrāter: in hoc ordine i. corā nobis de vita ⁊ morte: afferēs videlicet mala nō eſſe que in hac vita nō ſunt: in qua re errauit vñ ironia nō vacat qđ dicit bñ ⁊ cōpoſite. Nam ſubdit. Credo. ſ. q̨ diſſeruit ita exiſtimans falſa ea que memorant̃ de iferis. (Vñ Iuue. Eſſe aliquos manes ⁊ ſubterranea regna ⁊c. Nec pueri credūt niſi qui nōdum ere lauātur) i. exiſtimās falſum eſſe malos habere itinere diuerſo a bonis loca tetra. i. obſcura ⁊ obſcura: inculta. i. neglecta: feda. i. immūda atq̨ formidoloſa. i. plēa formidinis paſſiue. Itaq. i. ita: cēſuit pecunias eorū. ſ. deprehēſorū publicādas ⁊ ipſos ſcilicet deprehēſos eſſe habēdos in cuſtodiis per municipia. i. in municipiis vel timēs ne ſi ſint rome ipſi eripiant̃ per vim aut a popularib⁹. i. factoribus cōiuratiōis: aut multitudine. ſcz pdita ⁊ ere alieno oppreſſa quaſi vero mali ⁊ ſceleſti ſint tm̄modo in vrbe ⁊ nō ſint ſup. diſperſi per totā italiā. Aut quaſi audacia nō poſſit pl⁹ ibi. ſ. in municipiis vbi minores opes. i. potētie ſūt ad defendēdū. Quare equidem. i. certe hoc cōſilium eſt vanum. i. friuolum ⁊ inutile. ſi metuit periculū ex illis. ſ. deprehēſis ⁊ ſi ſolus oīm nō timet. ſcz ceſar in tāto metu oīum: eo magis conuenit (alii refert legunt) me timere mihi ⁊ vobis. Quare. i. q̄obrem cum ſtatuetis de. P. len. ⁊ de ceteris. ſcz deprehēſis: habetote p certo vos decernere ſimul de exercitu catiline ⁊ oībus coniuratis. Quāto vos ⁊c. Ex hac oratione clare perſpicit̃ ſeueritas ⁊ acrimonia catōis: ⁊ ceteris heſitātibus fortiter agendū cēſuit vt ſub ordine patebit qui talis eſt. O patres cōſcripti quāto attētius. i. diligētius agetis vos ea que contra cōiuratos dicta ſunt: tāto infirmior animus erit ſcilicet coniuratis. Si coniurati viderint vos languere id eſt more languentiū remittere animos paululum: ipſi omnes aderunt iam id eſt paulo poſt feroces ſcilicet propter ſucceſſum. vnde maro. eneidos. v. Hos ſucceſſus alit poſſunt quia poſſe videntur. O patres conſcripti nolite exiſtimare maiores noſtros feciſſe rempublicam magnam ex parua: immo ex minima; vt Liuius atteſtatur in prefatione

Equides
Iāpridē.

Lāguere diſſolui ē ver. xi. Purpureus veluti cū flos ſuccifus aratro lāgueſcit moriens. Interdū etiā timidum eſſe ſignificat ei⁹ cōpoſita ſunt de lāgueo ⁊ elāgueſco. i. val de egroto effeminor ⁊ relangueo Ouid. vi. me. impoſito fratri moribunda relanguit ore ſignificat p̄terea remiſſum eē clau. li. x. vir illepe percit erubuitq̨ preces animuſq̨ relāguit atrox ⁊ lāgueſco in ualid⁹ tepid⁹ ſeu ocioſus ſio. Cic. in cato. orator metuo ne

ꝛ docet lib. j. armis .i. p arma ſeu bella: ſi eſſet ita .i. vt multitudine armatoꝝ aut vi armoꝝ reſp. augeri poſſet: nos haberemus eam multo pulcerrimā: quippe .i. qꝛ certe maioꝛ copia ſocioꝝ atq ciuiū: preterea .i. inſuper armoꝝ atq equoꝝ eſt nobis: q̄ illis .ſ. maioꝛib⁹ nr̄is. Sed alia .i. alie res fuere q̄ fecere illos .ſ. maioꝛes nr̄os magnos: q̄ nulla .i. nō aut penitus p nulla parte ſunt nobis videlꝫ induſtria .i. naturalis grauitas ꝛ ſolertia domi .i. cū eſſent i pace ꝛ iuſtū impiū foris .i. erga externos ꝛ anim⁹ liber .i. nulli paſſiōi ſeu affectiōi obnoxi⁹

haberemus: qppe ſocioꝝ atq ciuium pterea armoꝝ atq equoꝝ maior copia nobis q̄ illis ē. Sed alia fuere q̄ illos magnos fecere: q̄ nobis nulla ſunt domi induſtria foris iperiū iuſtū aius in cōſulēdo liber. neq delicto neq libidini obnoxi⁹. Pro his hēm⁹ luxuriā et auaritiā publice egeſtatē. Priuatim opulētiā: laudam⁹ diuitias ſeqmur inertiā. Inter bonos et malos diſcrimē nullū eſt oia virtutis pmia ambitio poſſidet. Neq mirū vbi vos ſeparatim ſibi qſq cōſiliū capitis vbi domi voluptatib⁹ hic pecuniæ aut gratiæ ſeruitis eo fit: vt impetus fiat in vacuā rēp. Sed ego hoc omitto. Cōiurauere nobiliſſimi ciues patriā icēdere. Galloꝝ gentē iſeſtiſſimā noī romano ad bellū acceſſiuerūt: dux hoſtiū cū exercitu ſupra caput eſt. Vos cunctamini etiā nūc ac dubitatis: qd intra mœnia dephēſis hoſtib⁹ ſtatuatis. Miſeramini cēſeo: deliqre hoies adoleſcētuli p ābitionē atq etiā armatos dimittatis. Vereor ne iſta nobis manſuetudo & mia (ſi illi arma cœperit) i miſeriā cōuertatur ſed res ipa aſpa eſt: ſed vos non timetis eā imo vero maxie: ſed inertia atq mollitia aī ali⁹ aliū expectātes cunctamini veluti diis imortalib⁹ cōfiſi q hāc rēp. cœpere i maximis piculis ſuauere. Nō votis neq ſuppliciis muliebrib⁹ auxilia deoꝝ parāt vigilādo: agēdo: bn̄ cōſulēdo pſpere oia cedūt. Vbi ſecordiæ te atq ignauiæ tradideris neqc q̄ deos iplores: irati iſeſtiq ſūt. Apud maiores nr̄os. A. Māliꝰ Torqtus bello gallico filiū ſuū (q is contra iperiū i hoſtē pugnauerat) necari iuſſit. Atq ille egregius adoleſcēs imoderatæ fortitudis morte pœnas dedit: vos de crudeliſſimis pricidis qd ſtatuatis

in cōſulēdo hoc eſt neq obno. delicto .i. pctō cōmiſ. neq libidini .i. male vol. ad cōmit. Nos habemus p his .i. loco haꝝ virtutū luxuriā ꝛ auaritiā: ꝛ egeſtatem publi .i. in republica ꝛ opulētias .i. abūdātiam oim opū ꝛ diuitiaꝝ priuatim .i. in ppa cuiuſq poſſeſſiōe. Nos laudam⁹ diuitias ꝛ ſeqmur inertiā .i. ignauiā ꝛ ſecordiam .i. vitā ſine arte ꝛ iduſtria. Nullū diſcrimē .i. nulla differētia eſt .i. reputat apud nos inter bonos .i. fortes ſtrēnuos et iuſtos et malos .i. ignauos et iniquos. ambitio .i. ſuperba petitio honoꝝ poſſidet oia premia virtutis .i. oēs dignitates debitas his in quib⁹ eſt virtus. neq mirū ſup. vbi .i. quādoqdē vel poſtq vos capitis cōſilium nō in cōe: ſed quiſq ſibi .i. p vtilitate ſua: ſepatim: ſcꝫ a cōſilio alteri⁹. vbi .i. poſtq vel quādoquidem vos ſeruitis .i. idulgetis domi voluptatibus et hic .i. in foro et ſenatu: hoc eſt in pub. pecunie .ſ. plus offerētis aut gratie .i. amicitie plus amari. eo .i. p id fit impetus fiat in rempu. vacuam .i. exauſtam ꝛ deſertam. Sed ego omitto hec ſcꝫ vitia min⁹ pniciosa. Ciues nobiliſſimi coniurauere incendere patriam ſcilꝫ ſuā ꝛ noſtrā acerciuerunt .i. aduocauerunt ꝛ ſollicitauerunt gentē gallorum infeſtiſſimā .i. nocētiſſimā nomini roma. .i. nationi romane: dux hoſtiū: ſcꝫ catilina eſt cū exercitu ſupra caput .i. iminet nobis. vos cunctamini .i. moram trahitis. etiā nūc ſcꝫ in tāta re ac dubitatis qd. ſcilꝫ pene ſtatuatis hoſtib⁹ deprēſis intra menia. Ego cēſeo miſeramini ſi ſup. aut qꝛ ꝛ eſt ironia: hoies adoleſcētuli deliqre p ābitionē: atq dimittatis etiā armatos ſcꝫ i patriā. Ego vereoꝛ ne iſta .ſ. cōtēnēda manſuetudo et mia cōuertatur nobis i miſeriā ſi illi .ſ. cōiurati ceperunt arma. Scilꝫ .i. ſcire licet qd ſit res .i. cōiuratio eſt aſpera: ſed vos nō timetis eā imo licet diſſimuletis maxime: ſed vos cūctamini expectātes ali⁹ aliū .i. vos mutuo: ꝛ id inertia ꝛ mollitia .i. p inertiā ꝛ mollitiā animi vr̄i. cūctamini dico: velut cōfiſi diis imortalibus: q̄ ſeruauere: hāc .i. nr̄am rēp. ſepe in magnis piculis. Sed erratis: qꝛ auxilia deoꝝ nō parant .i. acquirunt. votis .i. p vota: neq ſuppliciis .i. p ſupplicationes: muliebrib⁹ .i. que ſūt ſcḋm alo more mulieꝝ: oia cedūt pſpe ſcꝫ ei̇̄s id agētib⁹: vigilādo: agēdo: ꝛ bn̄ cōſulēdo: vbi tradideris te .i. qulibꝫ tradiderit ſe ſecordie .i. torpori qui ē ſeorſuꝫ a corde. ꝛ ignauie tu iploꝛes .i. quilꝫ iploꝛet .i. plorādo inuocet. nequicq .i. fruſtra deos: qꝛ ipſi ſūt irati ꝛ infeſti. Aulus mālius torquatus: iuſſit apud maioꝛes noſtros .i. priſcis tempoꝛibus: in bello gallico: necari filium ſuum q is ſcꝫ filius pugnauerat: etiam feliciter. in .i. cōtra hoſtem ſcꝫ gallum ptra imperiū ſcꝫ patris. Atq ille filius toꝛ. adoleſcens egregius. dedit moꝛte penas virtutis immoderate: qꝛ inobediēs. vos cūctamini .i. heſitatis quid ſtatuatis .i. cōſtituatis de parricidis crudeliſſimis qui in patria cōiurauerunt. Videlicet (ironicos) cetera vita coꝝ obſtat huic ſceleri .i. punitioni huius ſceleris verum parcite dignitati lētuli ſi ꝛc. quaſi dicat: qꝛ ipſe non

lāgueſcat ſenectute. Ab h̄ lāgu dus Ouidi. v. faſto. ſila q purpurei lāguida facta croci.

Galli romano nomini infeſtiſſimi.

Nequicq fruſtra ne inutiliter inaniter: ꝛ Toꝛq⁹ filium ſuū necari iuſſit.

pepercit nec vos parcatis. Ignoſcite aduleſcentie cethegi:niſi.i.ſi non eſt verum ꝙ intulit iterum bellum patrie. Nam quid ego loquar de Gabinio Statilio Ceparío:quibus ſi fuiſſet.i.ſi habuiſſent vnꝗ quicꝗ pēſi id eſt conſiderati nō habuiſſent de republica.ea.i.talia cōſilia. Poſtremo patres cōſcripti ſi locus eſſet pec cato.i.vt pctm̄ tolerari poſſet: me hercule:ſcꝫ ita iudicāte vt verum dico:ego paterer facile vos corrigi.i.ca ſtigari.ipſa re.i.euētu malo:qm̄ verba admonitoria:ſcꝫ contēnitis vbi non apte additur mea. Sed nos ſumus circūuenti vndicꝫ Catilina cuꝫ exercitu vrget ſcilꝫ nos aut italiā faucib⁹ ſcꝫ ad deuorādum. Alij hoſtes ſunt intra menia:in ſinu.i.in cōplexu vrbis. necꝫ quicꝗ pōt a nobis parari necꝫ cōſuli occulte:quo.i.ꝗto aut quo circa eſt magis pperādu ꝫ. Quare ego cēſeo ita cū.i. quādoq̄deꝫ reſpu. venerit in maxia picula:ꝯſilio nefario ciuiū ſceleratorū: τ hi ſcꝫ ciues ſunt cōuicti indicio volturcij τ legatorū allobrogum τ cōfeſſi parauiſſe cedem:incēdia τ alia facinora feda atꝫ crudelia in ciues τ patriam: cēſeo inꝗ ſuppliciū ſumēdum more maiorū de cōfeſſis ſicuti de manifeſtis.i. manifeſte reis rerum capitalium.

Poſtꝗ Cato aſſedit:q: cōſularis erat: τ ita ſedere ſolitus cū ſenatorib⁹: vero orātes ſtabāt: vñ eſt ad indiciū ſta.oēs ꝯſulares.i.qui aliqñ cōſules fuerāt: τ ita magna pars ſenatus.i.ſenatorū ſeu ſeniorū laudāt ſniaꝫ eius.ſ.catonis: τ verꝫ.i. ſed efferūt ad celū ſcꝫ vſꝫ virtuteꝫ animi eius: alij īcrepātes alios.i.ſe mutuo vocāt ſup. timidos qui aliter ſenſerint. Cato habetur.i.reputaf ab oībus clarus atꝫ magn⁹. ſenatuſdecretū fit ſicuti ille cenſuerat.i.vt ſuppliciū vltimū ſumeref de depreheſis. Sed (inꝗt auctor noſter) libuit mihi legēti multa pclara facinora ꝗ ſcripta ſunt: τ audiēti multa nō ſcripta que ppl's romanus fecit domi τ militie.i.in bello: τ ſup. in mari et terra libuit dicit forte attēdere.i.cōſiderare que res.i.ꝗ cauſe: ſuſtinuiſſent.i. ſurſuꝫ tenuiſſent ne laberētur maxie.i. precipue tāta negotia: quāta illi geſſerunt. Sciebam populū romanum contēdiſſe parua manu.i.paruo exercitu militū cuꝫ magnis legionibus.i.copiis in legiones diſtributis hoſtiū de ꝗbus prius diximus. Cognouerā bella geſta paruis copiis.ſ.exercitus romani cū regibus opulētis.i.plenis opū. τ ita grandem exercitū habētibus. Ad hoc.i.inſuper cognouerā pop.ro. tolerauiſſe ſepe violentiā fortune.i.habuiſſe fortunam maxime ſeuā τ inimicā. Et grecos fuiſſe ante romanos.i.viciſſe eos facundia.i. eloquētia ſermōe. vñ Maro enei.vi. Orabunt alij cauſas meli⁹ τc. τ gallos fuiſſe ante romanos gloria belli:q: vt Iuſtin⁹ dicit olim in aphrica τ aſia nulliū bellū ſine gallo milite feliciter gerebaf. τ vt i Iugurtha dicet: cū gallis nō pro gloria obtinēda: ſꝫ p ſalute ꝯſeruāda romani bellabant. At.i.ſed cōſtabat.i.cōpertus erat τ apparebat mihi agitāti.i. verſanti multa.i.multas cauſas tātorū facinorū egregiā virtuteꝫ paucorū ciuiū patrauiſſe.i.egiſſe τ feciſſe cuncta: τ eo.i.propter factum eſt vti.id eſt vt paupertas ſuperaret diuitias: τ paucitas multitudinem.

Circūuenire circūdare. Sal. i. ſꝫ ꝯſiliū τ īperiū ſimulatio fuit: τ ne hoſtibus circūueniri ſe a tergo: raſꝗ terrore ac fuga iniecere. ſ. ſignificat circūuenire et pterea inuoluere. Ci. ij. offi. Quū ꝗſꝗ teneat et neꝗ te nuiores ppt fragilitatē circūueniātur. Aliqñ opprimere ſal. cuiꝗ optimo īras miſit ſe falſis criminibus circūuentum.

pcūſtamini: videlicet cæteravita corū huic ſceleri obſtat. Verū parcite dignitati lētuli, ſi ipſe pudicitiæ: ſi famæ ſuæ ſi diis aut hoibus vnꝗ vllis pepcit. Ignoſcite adoleſcētiæ cethegi: niſi iterū iam patriæ bellū intulit. nā qd ego de Gabinio. Statilio. Ceparío loquar. qbus ſi qcꝗ vnꝗ pēſi fuiſſet. nō ea conſilia de rep. habuiſſent. Poſtremo. P. C. ſi me hercule pctō locus eſſet facile paterer vos ipſa re corrigi: qm̄ verba cōtēnitis: ſed vndicꝫ circūuēti ſum⁹ Catilina cū exercitu faucib⁹ italiā vrget. Alii itra mœnia i ſinu vrbis ſunt hoſtes: necꝫ parari: necꝫ cōſuli qcꝗ pōt occulte: ꝗ magis pperandū eſt: qre ego ita cēſeo cū nefario cōſilio ſceleratorū ciuiū reſp. i maxia picula venerit. Hicꝫ idítio volturtii & legatorū allobrogum cōuicti cōfeſſicꝫ ſint. cædem incēdia. alia fœda atꝫ crudelia facinora in ciues patriācꝫ parauiſſe de confeſſis ſicuti de manifeſtis rerum capitaliū more maiorum ſupplicium ſumēdum.

Poſtꝗ Cato aſſedit oēs cōſulares itēꝗ ſenatus magna pars ſniam ei⁹ laudāt: virtutem animi ad cœlū ferūt. Alii alios increpātes timidos vocāt. Cato clar⁹ atꝫ magn⁹ habetur ſenatuſdecretum fit ſicuti ille cēſuerat. Sed mihi multa legēti multacꝫ audiēti quæ ppl's roman⁹ domi militiæꝗ mari atꝫ terra præclara facinora fecit forte libuit attēdere quæ res maxime tāta negotia ſuſtinuiſſent. ſciebā ſæpenūero ppl'm romanū parua manu cū magnis legionib⁹ hoſtiū cōtēdiſſe: cognoueram paruis copiis bella geſta cū opulētis regib⁹ ad hoc ſæpe fortunæ violentiā tolerauiſſe: facūdia grecos gloria belli gallos āte romāos fuiſſe. At mihi multa agitāti conſtabat paucorum ciuium egregiam virtutem cuncta patrauiſſe; cocꝫ factum eſt vti diuitias

poſtq̄ ciuitas romana corrupta eſt luxu.i.luxurioſa ⁊ molli vita:atq; deſidia.i.pigricia: rurſus.i. ecōuerſo: tūc reſpu.ſuſtētabat ſua magnitudine.ſ.diuitiarū ⁊ potētie:vitia imperatoꝝ atq; magr̄atuū. Ac.i.ſed ſicuti i.quaſi parēte.i.mr̄e.ſ.romana ciuitate:effeta.i.exhauſto fetu nō habēte vn̄ amplius fetū ꝓducat:ſicut vetule effete dicunt vbi deſinūt cōcipere haud quiſq;.i.nemo fuit multis tēpeſtatib⁹ rome ſane.i.valde magnus.i.egregius ciuis. Sꝫ duo;viri.ſ.M.Cato ⁊.C.Ceſar fuere mea memoria ingēti v̄tute.i.hn̄tes ingētem

paupertas:multitudinē paucitas ſuparet. Sed poſtq̄ luxu atq; deſidia ciuitas corrupta ē:rurſus reſp. magnitudine ſua īperatoꝝ atq; magr̄atuū vitia ſuſtētabat. Ac ſicuti effœta parente multis tēpeſtatib⁹ haud ſane qſq; ro. virtute magn⁹ fuit:ſed mēoria mea ingēti virtute diuerſis morib⁹ fuere duo viri. M. Cato. C. Cæſar. Qđ qm̄ res obtulit ſilētio p̄terire nō fuit cōſiliū quī vtriuſq; naturā & mores quātū īgenio poſſem apirē. Igr̄ his duob⁹ gen⁹ ætas:eloquētia: ꝓpe æq̄lia fuere. Magnitudo aī par ītē glia:ſed alia alii. Cæſar bn̄ficiis & munificētia magn⁹ hēbat. Integritate vitæ Cato. Ille mā̄ſuetudīe & mīa clar⁹ fact⁹. Huic ſeueritas dignitatē addiderat Cæſar dādo:ſubleuādo: ignoſcēdo Cato nihil largīēdo gliā adept⁹. In altero miſeris ꝑfugiū ī altero malis pnicies. Illius facilitas hui⁹ cōſtātia laudabat. Poſtremo cæſar ī aīm īduxerat laborare:vigilare:negotiis amicoꝝ ītētus ſua negligere nihil denegare qđ dono dignū eēt. ſibi magnū īpiū exercitū:bellū nouū exoptabat vbi virtus eniteſcere poſſet. At Catōī ſtudiū modeſtiæ decoris ſed maxīe ſeueritatis erat:nō diuitiis cū diuite: neq; factiōe cū factioſo:ſed cū ſtrēuo virtute:cū modeſto pudore:cū īnocēte abſtinētia certabat:eē q̄ videri bonus malebat. Itaq; quo min⁹ petebat gliā eo magis aſſequebat. Poſtq̄ vt dixi ſenat⁹ ī catōis ſniam diſceſſit:cōſul optimū factu rat⁹ noctē quæ īſtabat antecapere:ne quid eo ſpatio nouaret triūuiros q̄ ad ſupplicīū poſtulabat parare iubet ipſe diſpoſitis p̄ſidiis Lētulū in carcerē deducit:idē fit cæteris per p̄tores.

virtutē diuerſis moribus.vn̄ eoꝝ mores nimiū graphice deſcribit. Quos.ſ.duos tales viros fuiſſe:qm̄ res.i.occaſio deſcribēdi obtulit:nō fuit cōſiliū p̄terire ſilentio q̄n aperirē q̄tū poſſem ingenio naturā ⁊ mores vtriuſq;. Igit his.vt eoꝝ mores ſequar:gen⁹.i.generoſitas. etas ⁊ eloquētia fuere his duob⁹ ꝓpe.i.fere aut quaſi equalia: ⁊ magnitudo aī erat his duob⁹ par:itē glia ex v̄tute ⁊ p̄claris facinorib⁹ ꝓueniēs erat ſup.par:ſed alia ſup.erat alij:vbi alij inter duo ponitur.cuꝫ Valla diceret alter alteri. i.alia via nata erat glia ceſari:alia catoni. Ceſar habebat magnus bn̄ficijs ⁊ munificētia.i.liberalitate ſua Cato habebat magn⁹ integritate vite q: caſte ⁊ icorrupte vixit ⁊ ſeuere dixit. Ille.ſ.ceſar fact⁹ ſup.eſt clarus māſuetudine ⁊ mīa:q: ſꝫ Pliniū erat vſq; ad plenitudinē clemēs illis eū pepcit a q̄bus poſtea interfect⁹ eſt:vn̄ inter funebres ludos de eo cātatū dicit Suetoni⁹ ex pacuuij armoꝝ iudicio. Men ſeruaſſe vt eēnt q̄ me perderēt q̄ cā fuiſſe vr̄ Ver.vt eneā tā piū fingeret. Seueritas.ſ.vite i q̄ rigide verū ſeq̄bat:addiderat huic.ſ.Catōi dignitatē q: etiā ebrius inuitus verēdus erat. Ceſar adeptus eſt gloriā dādo.ſ.munera ſubleuādo.ſ.depſſos: ⁊ ignoſcēdo.ſ.in ſe peccātibus. Cato adept⁹ eſt gloriā nihil largiēdo.i.q: largitiones aut captiōes nullas facere volebat ⁊ tn̄ ſummā dignitatē aſſecut⁹ erat. In altero.ſ. in ceſare erat ſup.miſeris ꝑfugiū.i.patrocinium ad ipſm ꝑfugiētib⁹. In altero.ſ.in Catone erat malis.i. maleficis pnicies.i. exterminiū ⁊ interitus facilitas.i.beneuolētia ad faciēdū qđ ab eo peteret illi⁹.ſ. ceſaris:laudabat. ⁊ ꝯſtātia.i.firmitas in v̄bo ⁊ facto. Hui⁹.ſ. Catonis laudabat Poſtremo.i.vt paucis dia dicā: ceſar induxerat in animū.i.ſibi ꝯſtituerat laborare.ſ.ꝑ amicis:vigilare ꝑ amicis: q: intētus negotijs amicoꝝ negligere ſua.ſ. negotia: ⁊ nihil denegare qđ eēt dignū dono.i.quod ꝑ dono reputet. vt ibi et accipiētis ⁊ accepti dignitas ſeruet. ⁊ exoptabat ſibi magnū imperiū ⁊ exercitū ſ. magnū: ⁊ bellū nouū:vbi virtus.ſ.ſua poſſet eniteſcere.i.euidenter apparere cū glia. At.i.ecōtrario Catoni erat.i.cato habebat ſtudiū modeſtie.i.moderate ⁊ tēperate ab ol inſolētia ⁊ ſupbia viter decoris. i.honeſtatis ⁊ honoris:ſꝫ maxie.i.p̄cipue ſeueritatis. i.inflexibilita-

Alius. Quidam largitate quidā tenacitate laudati.

tis a vero ⁊ certabat.i.cōtēdebat nō cū diuite diuitijs.i.vt ditior videretur:neq; factione cū factioſo. ſed virtute.id eſt fortitudine cum ſtrenuo ⁊ pudore cum modeſto:abſtinentia ſcilicet ab alienis rebus cum innocente id eſt innocuo ⁊ malebat eſſe bonus q̄ videri:non tamen aſpernabatur videri. Itaq; id eſt ita quo id eſt q̄to minus petebat gloriam:eo id eſt tanto magis aſſequebatur: ſcilicet gloriam:quod ⁊ alijs fere cōtingit:quia glorioſi id eſt glorie ſectatores ſepe inglorij ſint. Poſtq̄ ſenatus vt dixi diſceſſit.i.diſcedendo cōſenſit in ſe ntentiam catonis: conſul.ſ.cicero ratus optimū factū.i.vt fiat ſup.eſſe:antecapere noctem que inſtabat.i.ſubſequētē:ne quid nouaret.i.noui fieret eo ſpatio:iubet triūuiros.i.iudices aut executores iuſtitie rerū capit aliū:parare ea que aut id qđ poſtulabat ad ſuppliciū ſup.exequendū videlꝫ laqueū ipſe.i.cōſul cicero deducit lētulū in carcerē ⁊ hoc preſidijs diſpoſitis.i.ne eriperet idē.i.duci i carcerē fit ceteris ꝑ p̄tores.

Regula elegãtie Lentuli carcer et mors ac ceparii. Fornix teſtudo ſeu arcus ẽin edificiis. Porro q̃ pro cella meretri-caria a q̃ fornicor aris.

Eſt locus in carcere qđ tullianũ appellatur .i. qui locus appellatur tullianus (ſiue ꝑpter hoc fa ctũ tullii ſeu potius antiquo vocabulo: alias eſſet pleplaſis poete cõceſſa. Sane regula elegã tie eſt. Quoties relatiuũ qui inter duo ſubſtantiua diuerſorũ generũ ponitur ⁊ eorũ ſequẽs eſt proprium aptius cõformetur ſequenti: ſi appellatiuũ vtrilibet) depreſſus humi .i. ad humum: vbi aſcẽderis paululum ad leuam .i. ſiniſtram partem: circiter duodecim pedes eum .ſ. locum muni unt vndiq; .i. ex omni parte: parietes .i. muri laterales: licet muri ſint magnorũ edificiorũ ⁊ publicorũ atq; inſuper .i. deſuper eſt camera: id eſt locus incuruus ⁊ teſtudinatus. vincta .i. colligata: forni cibus .i. arcubus ſeu circũferẽtiis lapi deis ſed facies eius eſt inculta tenebris. i. propter tenebras ⁊ feda atq; terribilis odore .ſ. graui. Poſtq̃ lẽtulus eſt dimiſ ſus .i. deorſum immiſſus in eũ locũ iudi ces rerũ capitaliũ .ſ. triũuiri quib⁹ ꝑce ptũ erat a Ci. iuſtitiã exequi: fregere gu lã .ſ. lẽtuli .i. ſuffocauerũt eũ: ita ille .ſ. no bilis Lentulus patrici⁹ ex gẽte clariſſi ma .ſ. corneliorũ qui habuerat rome im periũ cõſulare: inuenit exitũ vite dignũ moribus ⁊ factis ſuis. Suppliciũ eſt ſũ ptũ eodem mõ de cethego: ſtatilio: ga binio: ⁊ cepario .i. eodẽ modo fracta la queo gula extincti ſunt.

Inſtruere eſt ordinare Vergi. Dolis inſtruct⁹ et arte. Et Plau. noſtras de more inſtruxim⁹ legiones eſt quoq; qđ cõe eſt docere.

Spari.

Cum ea. Redit ad narratio nem de Catilina dictã. Dũ ea q̃ dicta ſunt geruntur .i. pu blice fiũt rome Catilina inſti tuit duas legiões ex omni copia: quã ⁊ ipſe catilina abduxerat ab roma: ⁊ Manlius habuerat .ſ. añ aduẽ tũ eius (vbi copia ſingulariter ꝑ exerci tu ponit) ⁊ cõplet cohortis .i. cohortes ꝑ numero militũ .i. q̃tũ potuit pro mili tibus quos habebat. Nam legio ſex co hortes cõtinet: ⁊ cohors ſexcentos mili tes: deinde diſtribuerat equaliter .i. rõ ne equabili ſeu ex equitate vt quiſq; ve nerat in caſtra: aut voluntarius .id eſt ſpõte ſua aut ex ſociis ac expleuerat bre ui ſpatio legiões numero .ſ. iuſto homi nũ (ita vt haberet iuſta calculũ ſuperio ris cõmẽtarii ſepties mille ⁊ ducẽtos mi lites: aut vt al. volunt duodecies mille ⁊ quadringentos. Nã vt feſtus ait legio nẽ Caius marius primus deſcripſit ſex miliũ ⁊ ducẽtorũ hominũ cum antea qua tuor miliũ fuiſſet. vñ etiã appellabatur legio quadrata. Sane legio dicta eſt q̃ legerẽtur milites in delectu: vt ait Var ro) cum Catilina nõ habuiſſet in initio amplius duob⁹ milib⁹ .ſ. militũ. Sed cir citer (qđ aduerbiũ hic eſt) quarta pars ex omni copia erat inſtructa armis mi litarib⁹ .i. q̃bus milites in legitimo bel lo bñ inſtituto iſtrui ſolẽt. Ceteri porta bant (vt caſus armauerat quẽq; .i. ſ3 qđ q̃ſq; a caſu telũ inuenerat: vel tumultu ⁊ ſeditiõe fieri ſolet. Vñ eñ. .ſ. Iãq; faces ⁊ ſaxa volant furor arma miniſtrat. Et eiuſdẽ .vii. Hic torre armat⁹ obuſto. Stipitis hic grauidis nodis qđ cuiq; reper tũ eſt rimãti telũ ira facit) ſparos id eſt tela oblonga ⁊ in fine incurua quib⁹ ru ſtici arbores ⁊ vepres demunt Eneł. x. Agreſteſq; manus armat ſparus. Sunt qui lanceam ſine ferro putent: aut lan ceas: alii ſudes id eſt haſtilia nõ ferrata ꝑacutas .i. priores ꝑtes acutas habẽtes

Eſt locus in carcere quod appellatur Tullianum: vbi paululum aſcenderis ad leuã circiter .xii. pedes depreſſus humi: cũ muniunt vndiq; parietes: atq; inſuper camera lapideis fornicibus vincta: ſed inculta tenebris: odore fœda atq; terribilis facies eius eſt. In eum locum poſtq̃ demiſſus eſt lentulus: iudices rerum capitalium: quib⁹ præceptum erat laqueo gulam fregere. Itaq; ille lentulus patricius ex clariſſima gente corneliorum qui cõſulare imperium romæ habuerat dignum moribus factiſq; ſuis exitum vitæ inuenit. De cethego ſtatilio: gabinio: cepario eodem modo ſumptum ſupplicium eſt.

Cum ea Romæ geruntur Catilina ex omni copia quã & ipſe abduxerat & mãlius habuerat duas legiones inſtituit: cohortis pro numero militum cõplet: deinde vt quiſq; voluntarius ex ſociis ĩ caſtra venerat: æqualiter diſtribuerat: ac breui ſpatio legiones numero hominũ expleuerat cũ in initio nõ amplius duobus milib⁹ habuiſſet. Sed ex omni copia circiter quarta pars erat militarib⁹ armis inſtructa cæteri vt quẽq; caſus armauerat: ſparos; aut lanceas; alii p̃acutas ſudas portabant

et forte preuſtas: vt eneid. vij. Non iam certamine agreſti ſtipitibus duris agitur ſudibuſue preuſtis. Sed poſtq̄ antonius. ſcilicet alter conſulum aduētabat cum exercitu. Catilina ſupple cepit facere iter per montis id eſt montes: ꝛ mouere modo id eſt interdum caſtra ad vrbem modo galliam verſus diſcedendo ab vrbe ꝛ non dare. i. non dabat hoſtibus occaſionem pugnandi: quia ſupple ſperabat ſeſe habiturum propediē magnas copias: ſi ſocij de q̄bꝰ ſuppliciū ſumptum eſt patrauiſſent. i. effeciſſent rome incepta. i. q̄ conabatur facere ꝛ repudiabat. i. refutabat interea ſeruitia. i. ſeruos fugitiuos cuius rei id eſt quorum ſeruorum (alij textus habēt quorum) magne copie cōcurrebant ad eū initio. i. anteq̄ repudiari ſeſe verebant̃ repudiabat dico exiſtens fretus. i. confiſus ꝛ munitus opibus. i. facultatibus ꝛ copijs: coniurationibus. i. habendis ex coniuratis: ꝛ exiſtimans ſimul videri alienum ſup. a ſuis rationibus. i. inſtitutis: q2 tendebat ad imperium cōmunicaſſe cauſam ciuium ſcilicet oppreſſorum ere alieno cū ſeruis fugitiuis. Sed poſtq̄ nuntius venit in caſtra ſcilicet catiline ſupplicium ſumptum ſup. eſſe rome de lentulo cethego ꝛ ceteris quos memoraui ſupra id eſt ſtatilio gabinio ꝛ ceparioꝛ hoc cōiuratione patefacta. Plerique id eſt valde multi quos ſpes rapinarum aut ſtudium id eſt affectio nouarum rerum illexerat ad bellum dilabuntur. i. in diuerſa loca lente diſcedunt: et catilina adduxit reliquos. i. non dilapſos ſparſos per mōtes in quibus delitebāt magnis itineribus. i. profectionibus: ꝛ vt dicunt dictis in agrū piſtorieñ. i. iacentē ad piſtoriū oppidum hetrurie: eo conſilio vti. i. ipſe vt ꝓfugeret occulte in galliam tranſalpina vt in prouinciam delphinatum aut lugduneñ. (qui nūc ita dicitur) agrū per tramites id eſt ꝑ multas vias per medios mōtes ꝛ ſyluas ducentes. Q. metellus celer. ſcilicet agnomine preſidebat. id eſt preſidio erat in agro piceno cum tribus legionibus ſcilicet militum exiſtimans. i. iudicans illa eadē que diximus. ſ. catilinā fugam in galliā parare ex difficultate rerū: quia difficillimū fuiſſet illi imperio romano reſiſtere: exagitare. i. exagitabat catilinam. alij textꝰ habent agitare: vt ſit exiſtimans catilinā agitare eadem que diximus ꝛc. ſed tunc illi ſuppoſito. Q. metellus deeſſet verbum: nā ſequitur Igitur vbi. Metellus cognouit ex ꝑfugis. i. ex his qui derelicto catilina ad ſe perfugerāt iter eius. ſ. catiline ipſe. mouit caſtra. id eſt tentoria et munitiones ſuas propere. i. feſtinanter ꝛ cōſedit. i. locum cepit a cōſido: hoc eſt caſtrametatus eſt ſub ipſis radicibus. i. in pede montium ea ſupple parte qua deſcenſus erat illi ſcilicet catiline properanti ad galliam. Neq; tamē Antonius aberat: procul: vt pote qui ſequeret̃ magno exercitu: ſed locis equioribus. id eſt planioribus et ita facilioribus ad iter: catilinam et ſocios eius expeditos. id eſt accinctos ad fugam. Sed poſtq̄ catilina videt ſe clauſum montibus atq; copijs hoſtium: vt videt res aduerſas in vrbe: neq; vllam ſpem eſſe fuge: neq; preſidijs. id eſt protectionis ratus tētare id eſt experiri fortunam belli: eſſe optimum factu: id eſt vt fiat deſſe in tali re. ſcilicet tam ancipiti: conſtituit confligere q̄ primum. id eſt vt primum poſſet cum Antonio: id eſt cum exercitu eius: ita aduocata concione: id eſt multitudine exercitus ipſe habuit huiuſcemodi orationem ad milites ſuos.

Sed poſtq̄ Antonius cum exercitu aduentabat Catilina per montis iter facere: modo ad vrbē: modo galliam verſus caſtra mouere hoſtibus occaſionem pugnandi non dare ſperabat propediē magnas copias ſeſe habiturum ſi romæ ſocii incepta patrauiſſent. Interea ſeruitia repudiabat: cuius rei initio ad eum magnæ copiæ concurrebant: opibus coniurationis fretus ſimul alienum ſuis rationibus exiſtimans videri cauſam ciuium cum ſeruis fugitiuis communicaſſe: poſtq̄ in caſtra nuntius peruenit romæ cōiuratione patefacta de lētulo & cethego cæteriſq; (quos ſupra memoraui) ſupplicium ſumptū: pleriq; quos ad bellum ſpes rapinarum aut nouarum rerum ſtudium illexerat dilabuntur: reliquos catilina per montis ſparſos magnis itineribus in agrum piſtorienſem adducit eo conſilio vti per tramites occulte profugeret in galliam tranſalpinam. At. Q. Metellus celer cum tribus legionibꝰ in agro piceno præſidebat ex difficultate rerum eadem illa exiſtimans quæ ſupra diximus catilinam exagitare. Igitur vbi eius iter ex perfugis cognouit: caſtra propere mouit: ac ſub ipſis radicibꝰ montium concedit: qua illi deſcenſus erat in galliam properanti: neq; tamen Antonius procul aberat: vt pote qui magno exercitu locis æquioribus expeditos in fugam ſequeret̃. Sed poſt q̄ videt catilina mōtibus atq; copiis hoſtium ſeſe clauſum: in vrbe res aduerſas: neq; fugæ neq; præſidii vllam ſpem: optimū factu ratus in tali re fortunam belli tentare ſtatuit cū antonio q̄ primum confligere. Itaq; concione aduocata huiuſcemodi orationem habuit.

Illicio ab his duci bus illaqueo. attraho.

Cōfligere pugnare eſt vel diſceptare. hinc cōflictus pugna.

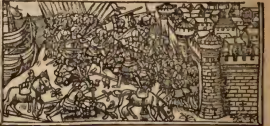
COmpertum ego habeo ꝛc. Oratio hec aut reuera a catilina ad milites ē habita: aut nimiū gra phice ab authore excogitata exp̄mit eū penitus aim talia hois i tali caſu pſtituti. ita vt alnm virilem ſine felicitate ꝛ prudentia in eo cognoſcas pluſq̄ loquēte q̄ ſapiētie. Nititur aūt milites ſuos ex deſperatione ſalutis ad ſalutem manu querendā iducere: quaſi dicat illud Enei. ii. Una ſalus victis nullā ſperare ſalutē. vñ dicit. O milites quaſi dux aut imperator ſic: aliter dixiſſet more alexandri magni commilitones ego habeo compertum: et ita ſibi credēdum pretendit: verba .ſ. exhortatoria nō addere virtutem ſcilicet. hꝭ qui eā nō habēt. Aut legamus vt multi textua habēt viris vt ſit viria id eſt hꝭ qui ſua ſponte virtutem habent neq̄ exercitum fieri oratione. id eſt per orationē imparatoris ſtrenuū .i. acrē ꝛ fortē ex ignauo .i. qui prius fuerat ignau⁹: neq̄ fortē ex timido .ſ. vbi prius fuerat timid⁹. Tāta aūt audacia .i. aioſitas cuiuſq̄ ſolꝫ parere in bello q̄ta ineſt aio cuiuſq̄ (non oratiōe tꝫ) natura .i. p naturā: aut moribus id ē ex conſuetudine que eſt altera natura. Et tu horrere eum quē neq̄ gloria id ē cupido glorie ſupple excitat. neq̄ pericula excitant ad plus aut minus faciendum: nequidq̄ .i. fruſtra ꝛ invanū timor animi officit .i. nocet auribus: q2 timentes non percipiūt ea que dicunt: ſed ego aduocaui vos ſup. ideo: vt memorē .i. i memoriā veſtrā reducā pauca ſimul: vti .i. vt ego aper, rem cauſam mei cōſilij. Equidē .i. certe milites ſcitis quātā cladē .i. afflictionē: ſecordia .i. puſillanimitas ꝛ ignauia lentuli attulerit ipſi ſcꝫ lētulo: cui gula laqueo fracta ē: atq̄ nobis qui vndiq̄ anguſtijs premimur. quoq̄ id eſt ꝛ quo (ſunt ei due partes) modo ego nequiuerim proficiſci in galliam: dum .i. tātiſper dum aut qm̄ operior preſidia. id eſt auxilia: ex vrbe ſcilicet ab Lētulo Cethego alijſq̄ poſt necē Ciceronis mittēda: vero pro ſed: vos omnes intelligitis nūc iuxta id eſt quaſi: mecū .i. vt ego: quo loco .i. in quo ſtatu ſint res nr̄e. id eſt ſal⁹ noſtra vt enei. ii. Quo res ſūma loco pātu: duo exercit⁹ hoſtiū obſtant .ſ. nobis vn⁹ .ſ. duct⁹ ab antonio obſtat ab vrbe .i. ne fugiam⁹ romā v̄ſus: alter .ſ. exercit⁹ Metelli obſtat a gallia .i. ne fugiamus in galliā. ꝛ egeſtas .i. penuria ꝛ indigētia frumēti ꝛ aliaꝝ rerꝫ ad victum ptinētiam phibet eſſe diuti⁹ in his locis .ſ. inter mōtes ꝛ duos exercit⁹: ſi .i. q̄uis animus ſup. noſter maxie .i. p̄cipue ferat. q. d. neq̄ eſſe poſſum⁹ lꝫ velimus. Quocūq̄ placet ire ſiue romā ſiue in galliā iter ē aperiēdꝫ ferro .i. armis: quapropter ego moneo vos: vti .i. vt ſitis aio forti atq̄ parato .i. pn̄ti: ꝛ vti meminéritis quū .i. qn̄ inibitis p̄liuꝫ: vos portare in dextris veſtris .i. in v̄tute vr̄a: ꝛ ſm q̄ fortiter bellaueritis diuitias ſcꝫ expugnatis ciuib⁹ decus .i. honoreꝫ: gloriam: preterea .i. inſup libertatem: atq̄ patriā: qua carēdum lꝫ ſi victi fueritis: q2 ſi vicerimus: oia erūt nobis tuta: cōmeatus .i. victualia erūt nobis abunde municipia .i. oppida gaudētia ciuitate romana: ꝛ colonie a romanis deducte patebūt .i. aperiētur nobis: ſin .i. ſꝫ ſi ceſſerim⁹ metu .i. p metū illa eadeꝫ q̄ p̄ſpa dicta ſunt fiēt nobis aduerſa neq̄ locus quiſq̄: quia nuſq̄ recipiemur neq̄ amicus: quia nullum habemus: teget ſupple eum: id eſt quemlibet noſtrum quem arma non texerint .i. protexerint. Preterea .i. inſuper o milites nō eadeꝫ neceſſi-

Timor aī auribꝰ officit.

Opior ꝑ ſtolor vel expecto ſeu moror quod maneo ſigt. Iuxta eꝗ ſiter.

Equideꝫ vt ſupra.

Comeat⁹ ē meatui q̄dq̄d vtile eſt atq̄ accomodū ꝛ maxie de victualib⁹ dicitur.

COmpertum ego habeo milites verba virtutem viris non addere: neq̄ ex ignauo ſtrennuū: neq̄ fortē ex timido exercitū imperatoris orōne fieri: q̄ta cuiuſq̄ aīo audacia natura aut moribus ineſt: tāta in bello patere ſolet: quē neq̄ gloria: neq̄ pericula excitāt nequidq̄ horrere: timor animi auribus officit. Sed ego vos quos pauca memorem aduocaui ſimul vti cauſam mei cōſilii aperirē Scitis equidē milites ſecordia atq̄ ignauia lētuli quātā ipſi nobiſq̄ cladē attulerit: quoq̄ modo (dum ex vrbe præſidia operior) in galliā proficiſci nequiuerim. Nūc vero quo loco res noſtræ ſint iuxta mecum oēs itelligitis: exercit⁹ hoſtiū duo vn⁹ ab vrbe alter a gallia obſtāt. Diutius in his locis eſſe (ſi anim⁹ maxime ferat) frumēti atq̄ aliaꝝ rerū egeſtas phibet quocūq̄ ire placet ferro iter aperiēdum eſt: quapropter vos moneo vti forti atq̄ pato aīo ſitis: & cū prælium inibitis memineritis vos diuitias: decus gloriā: præterea libertatem atq̄ patriā in dextris veſtris geſtare ſi vicerim⁹ oia nobis tuta erunt cōmeatus abūde municipia atq̄ coloniæ patebunt ſin metu ceſſerimus eadem illa aduerſa fient: neq̄ locus: neq̄ amicus quiſq̄ teget: quem arma non texerint præterea milites non eadem nobis & illis neceſſitudo impen-

tudo impendet.i.imminet nobis ꝛ illis.ſ.aduerſariis nr̃is: q² nos certamus ꝑ patria.i.vt recipiamur in patriam a qua excluſi ſum⁹ ꝑ libertate.i.vt liberi ſim⁹ q̃ in ſeruitute habiti ſum⁹ ob es alienũ ꝛ ꝑ vita.i. vt viuam⁹: q̃bus non vincamur: cũ reliq̃s ꝯiuratis moriendũ ſit: ſuperuacaneũ.i.ſupfluum: ꝛ nullius neceſſitatis eſt illis .ſ. hoſtibus nr̃is pugnare ꝑ potentia paucorũ.i.vt cõſeruent paucis potentiã ſuã.q.d. q² nos ꝑ neceſſitate ꝛ illi ad placitũ pugnaturi ſunt vero ſimile eſt nos acrius pugnaturos: quo.i. quocirca aggredimini audacius exiſtentes memores virtutis priſtine.·i.pri⁹ a vobis obtente: licuit.i.ꝑmiſſum fuit vobis agere etatem i. viuere i exilio.ſ. in ꝓuincia galhcana cũ ſumma turpitudine.i. ignominia vite potuiſtis nonnulli id eſt vos quidam ſpectare.i.freq̃nter iſpicere rome: opes id eſt opulẽtias diuitias alienas q² paucorũ potẽtiũ: ꝛ hoc bonis ſup. vr̃is amiſſis: q² illa.ſ.in exiliũ fugere: aut ſeruitutem quodãmodo pati videbãtur ſup. vobis feda atq̨ intolerãda viris (ſiue ita fuerit ſiue non: callide id aſſerit vt in ea neceſſitate ex virtute conſtitutos dicat: vnde ingredi turpiſſimũ ſit) ꝛ decreuiſtis ſequi hec.ſ.q̃ incepim⁹.i.potẽter potẽtes expugnare: ſi vultis relinq̃re hec id eſt deſiſtere ab inceptis: opus eſt audacia: q² nõ dabitur ab armis diſcedere ĩpune. Nemo cui ſemel bellum placuit: mutauit bellum.i.mutãdo abnuit bellum pro pace.i. recipiendo pacẽ niſi victor.i.voti cõpos.q.d. non eſt niſi penes victorem ex bello facere pacem: nã ſperare ſalutẽ.i.conſeruationẽ ſui: in fuga i.per fugã cum auerteris.i.in contrariã partem ab hoſte verteris vel abieceris arma quibus corpus tegitur ea eſt ꝟo.i.certiſſime demẽtia.i.inſania: maximũ periculũ eſt ſemp in prelio his que maxime timent: qd verbũ in ꝓuerbiũ traſijt audacia habetur pro muro: quia vt maro dicit. Audaces fortuna iuuat. O milites cũ ego cõſidero vos ꝛ cũ eſtimo i.appretior veſtra facta.ſ.ꝑſtina: magna ſpes victorie tenet me: animus veſter ꝛ etas ꝛ virtus veſtra hortantur me. Preterea neceſſitudo.i.neceſſitas extrema que facit etiã timidos a natura: fortes a caſu. Nam anguſtie loci prohibent ne multitudo hoſtiũ queat vos circũuenire.i.per dolũ adoriri. q² ſi fortuna inuiderit veſtre virtuti.i.ſi per infortunium vobis cadendũ fuerit. Conaſ irã addere que non parũ ſm Ariſto.iij.mora. ad fortitudinẽ facit dicens. At qui irã etiã ad fortitudinẽ referunt fortes eni etiã hi videntur qui ira feruntſ. ſed Cice. offi.j. imponit peripateticis q̨ iracundiã laudant ꝛ dicant eã vtiliter a natura datã: ſed neq̨ iracũdiã laudat Ariſto. neq̨ irã beluinã. ſʒ ſm vulgares loquitur. Cum et home. dicat vires iniecit ira: ꝛ animũ ira concitauit ꝛ efferbuit ſanguis. Quĩ ipſe Ariſt. Ira inquit ſubminiſtrabilẽ fortitudini. Qui aũt propter hec agũt: pugnaces quidẽ ſunt ꝛ nõ fortes nõ eni ob honeſtatẽ agat aut vt ratio preſcribit ꝛc. Verũ qualiſcunq̨ audacia modo vincat ſatis ſit catiline. cauete ne amittatis animam.i.vitã inulti neu.i.neue capti trucidemini.i.truculẽte occidamini poti⁹ ſicut pecora q̨ pugnantes more virorum.ſ.fortiũ relinquatis hoſtibus victoriã cruẽtã effuſo cruore ipſoꝝ: ꝛ ideo luctuoſam. Hec vbi ꝛc. proſcribit inſtructionẽ militũ ad pugnã dicens vbi.i.poſtq̨ catilina dixit premiſſa ipſe cõmoratus paululũ vt notaret aĩos militũ iubet canere.i.cantu erigere ſigna.ſ.militaria q̃ vexilla vocant: atq̨ deducit ordines.i.claſſes militũ inſtructos.ſ.ad pugnã: in locũ equũ ꝛ planũ deinde remotis eq̃s oĩm q̃ eq̃s habebãt quo.i. vt aĩus eſſet ãplior maior peditib⁹. ꝛ hoc ꝑiculo exeq̃to.i.eq̃li facto cũ eq̃tes ꝛ ad defendẽdũ ſe ꝛ ab fugiẽdũ paratiores in eq̃s eſſent. ipſe exñs pedes.i.pedib⁹ nõ equo incedẽs exercitũ ꝑ loco atq̨ copijs.i.multitudine militum. Nam vt.i.ſm q̨ planities erat inter montes ſiniſtros .i. ad ſiniſtra iacentes: ꝛ rupes aſpera erat a dextera ipſe conſtituit octo cohortes in fronte. id eſt in prima acie. ꝛ collocat.i.inſtituit arctius.i.dẽſius ꝛ cõpreſſius: ſigna reliquaꝝ.ſ.cohortiũ aut reliquoꝝ militũ: in ſubſidijs.i.vt ſubſidio venire ꝛ ſuppetias

det nos pro patria: pro libertate: pro vita certam⁹ Illis ſuperuacaneũ eſt pro potentia paucorũ pugnare quo audacius aggredimini memores priſtinæ virtutis licuit vobis cũ ſumma turpitudine in exilio ætatẽ agere. potuiſtis nonnulli Romæ (amiſſis bonis) alienas opes ſpectare: quia illa fœda atq̨ intolerãda viris videbãt hæc ſeq decreuiſtis ſi hæc relinquere vultis audacia opus eſt: Nemo niſi victor ꝑ pace bellũ mutauit. Nã i fuga ſalutẽ ſpare cũ arma qb⁹ corp⁹ tegit ab hoſte auerteris cavero demẽtia eſt: ſemp i ꝑlio his eſt maximũ ꝑiculũ q maxime timẽt audacia ꝑ muro habet: cũ vos cõſidero milites & cũ facta veſtra æſtimo: magna me ſpes victoriæ tenet: anim⁹ ætas: virt⁹ veſtra me hortãtur. Præterea neceſſitudo quæ etiã timidos fortes facit. nã multitudo hoſtiũ ne circũuenire queat. ꝓhibẽt ãguſtiæ loci. Q ſi virtutũ vr̃æ fortuna iuiderit: cauete ne inulti aĩam amittatis: neu capti poti⁹ ſicuti pecora trucidemini q̃ viroꝝ more pugnantes cruentã atq̨ luctuoſam victoriã hoſtib⁹ relinq̃tis. Hæc vbi dixit paululũ cõmorat⁹ ſigna canere iubet atq̨ inſtructos ordines in locũ æquũ deducit. Deinde remotis oĩm eqs quo peditib⁹ exæquato periculo anim⁹ amplior eẽt: ipſe pedes exercitũ ꝑ loco atq̨ copiis iſtruxit. nã vt i planicies erat inter ſiniſtros mõtis & a dextera rupes aſpa: octo cohortis in fronte cõſtituit reliquaꝝ ſigna in ſubſidiis arctius

Audaces fortuna iuuat: timidoſq̨ repellit.

Subduco eſt: ſubtraho. Cato vbi bulla bitvinũ ignẽ ſubducito ꝛc. Vergi. in buc. ꝛ ſucc⁹ pecori ꝛ lac ſubducitũ agnis. hic ſubducere naues i. trahere dicimus ſubducere rõnẽ ẽ ꝯputare ẽ

ferre poſſint. Ex his. ſ. ſubſidiariis cohortibus: ſubducit. i. ſubtrahit ꝛ demit oēs centuriones. i. ꝑfectos ma
nipulis: lectos. ſ. vn̄ legiones fierēt ex po. ro. ꝛ euocatos. ſ. ex diuerſis vrbibus ſociorū po. ro. ꝑterea. i. inſup
optimū quēq; ex militib⁹ gregariis. i. ordinē aut locū dignitatis habētib⁹: ꝙ ſine noīe dici ſolēt ſubducit di
co armatū. in primā aciē ad primū īpetū ſuſtinēdum: q: pria queq; coitio acerbiſſima eſt. Et iubet tn̄ impa
tor. C. Mālius principē exercitus feſulā: curare. i. accurare. rē gerere in dextera pte: ꝛ quēdā feſulanū ignobi
lē: ꝛ ideo eū nō nominat: in ſiniſtra pte
ipſe catilina aſſiſtit. i. locū capit cū libe
ris ꝛ colonis. i. in colonias deductis: ꝑpe
aquilā. i. ſignū habens ꝑ inſigni aquilā
quā. C. Mari⁹ dicebat habuiſſe in exer
citu bello cimbrico. i. geſto cum cimbris
pplis germanie ꝙ authore feſta lingua
gallica latrones dr̄. Ut ꝟ ſtrabo li. vii.
di. Cimbri ea regiōe germanoꝝ que ad
aquilonē vergit ꝛ ad oceanū ptinet co
gniti ſunt: ꝙ ab exitu rheni vſq; ad albi
initiū capiūt Tortelius dicit nūc flamin
gos dici inūdatiōe oceani fugati ad ita
liā in cāpo raudio a mario deleti ſūt. Sa
ne plures Cimbricā putāt ꝙ nūc daciā dr̄
ſeu daunia ꝑfecti cībri ꝑ galliā, quā ꝑter
bellouacos vaſtauerūt: tādē in italia ir
rūperūt vt dicit Florus in epitomatis.
Liui⁹ ſic lib. lxvii. Cimbri vaſtatis oīb⁹ ꝙ
circa rhodanū ꝛ pyreneū ſunt ꝑ ſaltū in
hiſpaniā trāſgreſſi: ibiq; multa loca po
pulati a celtiberis fugati ſunt: reuerſiq;
in galliā bellicoſis ꝙdē ſe teutonis cōiū
xerūt. ꝛ lib. lxviii. Caius Marius conſul
ſumma vi oppugnata a Teutonis ꝛ am
bronibus caſtra defendit: duobus dein
de ꝑliis circa aquas ſextias eos hoſtes
deleuit. In quib⁹ ceſa tradūtur hoſtiū
ducēta milia capta nonaginta. Marius
abſens. Quintū cōſul creatus eſt trium
phū oblatū donec cimbros vinceret di
ſtulit. Cimbri repulſo ab alpib⁹ fugato
q; Quinto Catulo ꝑconſule. qui tn̄ fau
ces alpiū obſederat: ꝛ ad flumē athesim
caſtellū inſederat: reliquerat q; vbi ꝟtu
te ſua explicata fugiēte ꝑconſulē exerci
tūq; ꝑſecuti: in italiā traieciſſent: iūcti
eiuſdē Catuli: rū ꝛ. C. mariū exercitib⁹ ꝑ
lio victi ſunt ab eis. In quo ceſa tradū
tur hominū cētū quadraginta milia: ca
pta ſexaginta milia. Marius toti⁹ ciui
tatis cōſenſu recept⁹ ꝑ duobus trium
phis qui offerebātur vno cōtētus fuit.
Primores ciuitatis quaſi aliquātulū vt
nouo hoi ad tātos honores euecto in
uiderāt: cōſeruatā ab eo rēpu. fatebant
Itaq; nec imperū eoꝝ ſyllan⁹. Nec ſcōm Mālius. Nec tertiū Sepio ſuſtinere potuerūt oēs enim fugati et
exuti caſtris fuere. Actūq; erat de imperio niſi Mari⁹ illi ſeculo cōtigiſſet. Is em̄ funditus teutones prius
deinde cimbros debellauit. quē po. ro. tertiū vrbis cōditorē ob id appellauit ꝙ nō a minore diſcrimine tunc
romā ſeruaſſet ꝙ cū exactus galloꝝ furor a furio camillo quiſcōs a romulo vrbis cōditor eſt habitus. At. i.
ſz caius Antoni⁹ eger pedib⁹. i. laborās podagra (ſane vt Valla docet hūc locum citās orator dixiſſet pedi
bus egris) ꝙ. i. q: ipſe nequibat adeſſe prelio: permittit exercitū. M. Petreio legato. ſ. in exercitu. Ille ſcilꝫ
cet petreius (vel poti⁹ anto. q: i. anto. milites cōſcripſerat. ꝛ ſequit. Sed vbi ꝛc.) collocat ī frōte. i. in prima
acie cohortis veteranas. i. veteranorū militū qui tā diu militie aſſueti fuerāt ꝛ quaſi emeriti quas cōſcripſe
rat: cauſa tumultus. i. tumultarii belli ſubito obeūdi ꝛ collocat poſt eas in ſubſidiis. i. vn̄ ſubſidio venire poſ
ſent: ceterū. i. reliquū exercitū: ipſe q: pedibus eger erat circūiens priuſq; exercitū dimitteret: equo ꝛ nomi
nās vnūquēq; appellat ſup. eū hortat ꝛ rogat vt meminerit ſe certare cōtra latrones inermes: ꝑ pr̄ia: ꝑ li
beris. ꝑ aris atq; focis. de quib⁹ pri⁹ dixi exiſtēs hō militaris qui fuerat cū magna glīa in exercitu ꝙ āplius
triginta annis: aut tribunus: aut prefect⁹: aut legat⁹ (vt nūc Petrei⁹) aut pretor: qui imperator erat: noue
rat pleroſq; ꝛ fortia facta eorum accēdebat ſcilicet ad gloriā: ꝛ ad cōſimilia facienda: animos militū cōme
morando ea. ſ. fortia facta. Sz poſtq; Petrei⁹ ergo prius de Antonio locut⁹ eſt oībus rebus exploratis. ſ. per
exploratores: dat tuba. i. ꝑ tubā ſignū. ſ. ineūdi prelii ꝛ exeūdi caſtra: iſſe iubet cohortis. ſ. ſuas: incedere. i. per
gredi paulatim. Idē facit exercitus hoſtiū. Poſtq; ventum eſt eo. i. ad eū locū: vn̄ preliū poſſet cōmitti ab ferē
tariis. i. militib⁹ leuis armature: aut q: ceterorū arma ferrēt: aut q: eminus ferirēt iaculis ꝛ fundis ambo
ſupple exercitus cōcurrūt vtrinq; magno clamore ꝛ cum ſignis infeſtis id eſt ferētes ſigna infeſta emittunt

collocat ab hís cēturiones oīs lectos & euocatos: præ
ter ea ex gregariís militibus optimū quēq; armatum
in primā aciē ſubduxit. C. Mālium in dextera Feſula
nū quēdā in ſiniſtra parte curare iubet. Ipſe cū libe
rís & colonís ꝑpe aquilā aſſiſtit quā bello Cimbrico
C. Marius in exercitu habuiſſe dicebatur At ex alte
ra parte. C. Antonius pedibus æger ꝙ prælio adeſſe
nequibat. M. petreio legato exercitū permittit. Ille
cohortis veteranas quas tumultus cauſa cōſcripſe
rat in frōte: poſt eas cæterū exercitū in ſubſidiis co
locat: ipſe equo circūiens vnūquēq; nominans ap
pellat hortatur rogat vt meminerit ſe cōtra latrones
inermes ꝑ patria ꝑ liberis ꝑ aris. atq; focis certare.
homo militaris ꝙ āplius triginta ānis tribun⁹ aut præ
fectus: aut legat⁹: aut prætor: cū magna gloria ī exer
citu fuerat pleroſq; ipſos factaq; eorū fortia nouerat
ea cōmemorando militū animos accēdebat Sed vbi
omnib⁹ reb⁹ exploratis Petreius tuba ſignū dat: co
hortis paulatim incedere iubet: idē facit hoſtiū exer
citus. Poſtq̄ eo ventū eſt: vn̄ ab ferētariis præliū cō
mitti poſſet maximo clamore cum infeſtis ſignis vtri
q; concurrunt: pila omittunt: gladiis res agitur
veterani priſtinæ virtutis memores cominus acri

Cimbri.

Permittere ſine re vel dedere: vt hic ſignificat etiā in cito Siſen. li. iii. inde equū cōcitatus ꝑ mitti ibo ſtē. Interdū precipito vt ex ſūmo ſep miſit. ꝛ ꝑtereacon mitto: vt ſal poteſtas ꝑ ſenatū magiſtratui maxima ꝑmittit.

Locutio hiſtoricorum.

Saucius a quo ſauciat⁹. laſſus lacerat⁹ vel vulneratus. Virgi. Qua multus fugit cū ſaucius arãtaur⁹.

Ferētarii

Comin⁹

Eminus.

Pila tela romana oblōga vt q̄s piquos vocāt galli. Res agit̄. i. prelium fit gladijs ⁊ ita cominꝰ. Veterani mēo-
res priſtine virtutis. ſ. ſue inſtare. i. inſtabāt acriter cominꝰ. i. quaſi cōiunctis manibꝰ: qđ depꝑe dicitur: ſicut
eminus de lōge: quaſi e manu mittēdo tela illi. ſ. Catilinarij: reſiſtunt haud timidi: ⁊ ita certat vtrinq̄ maxi
ma vi. Interea Catilina verſari. i. verſabat̄ in pria acie. i. parte belli inſtructa in acutū: ⁊ ſuccurrere. i. ſuccur-
rebat laborātibꝰ. i. exn̄tibꝰ in piculo ⁊ ſuccūbentibꝰ acceſſire: acceſſiebat aduocabat ⁊ ſufficiebat integros

ter inſtare illi haud timidi reſiſtunt maxima vi certa-
tur. Interea Catilina cū expeditis in prima acie ver-
ſari laborantibus ſuccurrere: integros pro ſaucijs ac
cerſire oīa prouidere multū pugnare ſæpe hoſtē feri
re: ſtrenui militis & boni imperatoris officia ſimul exe
quebatur. Petreius vbi videt Catilinā cōtra ac ratus
erat magna vi cōtendere: cohortē prætoriā i medios
hoſtes inducit eoſq̄ pturbatos atq̄ alios alibi reſiſtē
tes interficit. Deinde vtrinq̄ ex lateribꝰ cæteros ag
greditur. Manlius & feſulanus imprimis pugnātes
cadunt. Poſtq̄ fuſas copias ſeq̄ cū paucis relictū vi
det Catilina memor generis atq̄ priſtinæ ſuæ digni
tatis in confertiſſimos hoſtes incurrit: ibiq̄ pugnās
confoditur. Sed cōfecto prælio: tum vero cerneres
quanta audacia quātaq̄ vis animi fuiſſet in exercitu
Catilinæ. Nā fere quē quiſq̄ pugnando locū viuus
cœperat: eū amiſſa aīa corpore tegebat. Pauci autē
quos medios cohors ptoria diſiecerat paulo diuer-
ſius iacebant: ſed oēs tamen aduerſis vulneribꝰ cō-
ciderāt Catilina vero longe a ſuis inter hoſtiū cada-
uera repertus eſt. Paululū etiā ſpirās: ferociāq̄ ani-
mi quā habuerat viuꝰ in vultu retinēs. Poſtremo ex
omī copia neq̄ i plio: neq̄ i fuga qſq̄ ciuis ingenuꝰ
captus eſt: ita cuncti ſuæ hoſtiūq̄ vitæ iuxta pepce-
rant: neq̄ tn̄ exercitus populi romani lætā: aut icruē
tam victoriā adeptꝰ eſt: nā ſtrenuiſſimus qſq̄: aut oc
ciderat in plio: aut grauiter vulneratus diſceſſerat.
Multi aūt qui de caſtris viſendi: aut ſpoliādi gr̄a pro
ceſſerāt: voluētes hoſtilia cadauera amicū alii ps ho-
ſpitem aut cognatum reperiebant. Fuere itē qui ini
micos ſuos cognoſcerent: ita varie per omnem exer
citum lætitia: mœror luctus atq̄ gaudia agitabātur.

Finis Catilinarii belli.

p ſaucijs. i. loco ſauciorū: puidere. i. pui
debat oia: ⁊ pugnare. i. pugnabat multū
⁊ feriebat ſepe hoſtē: ⁊ ita exequebat̄. i.
obibat ſimul officia ſtrenui militis: qꝛ
fortiter pugnabat ⁊ boni imperatoris ⁊
qꝛ bn̄ ⁊ prudēter pſpiciebat hortabatur
⁊ impabat. Petreius. Alij textus habēt
Preterea petreiꝰ vbi videt Catilinā cō-
tēdere magna vi: cōtra. i. ex aduerſo: vt
erat iratus: ita vt ira vires excitaret: in
ducit cohortē pretoriā. i. que erat pnci-
palis vt deputata ad cuſtodiā pretoris
et impatoris: in quo eſſet ſalus exercitꝰ
in medios hoſtes: qꝛ vi irruperūt ⁊ iter
ficit eos pturbatos ex ſubita irruptiōe
atq̄ reſiſtentes alios alibi: diuerſos di-
uerſis parti irrūpētibꝰ ptim immiſſis par
tim in acie pria bellātibꝰ. Deinde aggre
ditur ceteros. ſ. catilinarios vtrinq̄. i. ex
lateribꝰ. i. cornibꝰ aciei. Mālꝰ. ſ. ductor
exercitꝰ: ⁊ Feſulanꝰ ille q̄ Mālio comes
datꝰ erat. cadūt. i. occidunt ⁊ oppetunt
mortē cadētes ipmis. i. int̄ prios. Poſtq̄
Catilina videt copias ſup. ſuas fuſas: et
ſe relictū cū paucis: mēor gn̄is. i. pgeni-
ei qꝛ de gēte pricia ⁊ domo Corneliorū ⁊
ſcipionū erat. Vn̄ ipſe i rūſiua ad Cicero
nē. Exeat Scipiōis ſoboles luculēta ⁊c.
⁊ mēor pſtine dignitatis ſue qua cū no-
biliſſimis eſt hitus: incurrit i hoſtes cō-
fertiſſimos aut cōſertiſſimos. i. denſiſſi
mos a pſero ⁊ pugnās cōfodit̄ ibi. Sed
cōfecto plio. i. poſtq̄ pliū erat pfectū: tū
i. tūc cerneres. i. q̄liber cerneret ꝟo. i. ad
veꝛ: ⁊ pcipue quāta audacia ⁊ quāta vis
aī fuiſſet i exercitu catiline. Nā q̄ſq̄ fere
tegebat eū locū corpe ſuo amiſſa aīa. i.
vita quē cepat. ſ. defēdēdū viuꝰ. i. dū ad
huc viueret pugnādo. Pauci aūt q̄s co
hors ptoria diſiecerat medios pſiderāt
paulo diuerſius. i. diſtantiꝰ a loco capto
ſed tn̄ oēs cōciderant vulneribꝰ aduer-
ſis. i. ab āteriore parte nō a tergo ſuſce-
ptis. Catilina vero reptus eſt lōge a ſu-
is iter cadauera hoſtiū: ſpirans. i. anhe
lans: etiā. i. adhuc paululū ⁊ retinēs i
vultu ferociā animi quā habuerat viuꝰ
Poſtremo. i. deniq̄ quiſq̄ ex omī copia
neq̄ in prelio: neq̄ in fuga ciuis ingenu
us eſt captus: ita. i. intātū cūcti pepce
rāt: iuxta. i. cōſimiliter ſue vite ⁊ hoſtiū
vite. i. mō minꝰ volebāt ſe iterfici q̄ ho-
ſtes. Neq̄ tn̄ exercitꝰ ppl̄i romani erat
adeptꝰ victoriā letā aut icruētā. Nā ſtre
nuꝰ aut ſtrenuiſſimꝰ q̄ſq̄ (dubitat ei val
la vtrū legēdū ſit) aut occiderat in plio
aut diſceſſerat vulneratꝰ grauiter: multi
aūt q̄ pceſſerāt e caſtris gr̄a viſēdi aut
ſpoliādi voluētes cadauera hoſtilia: re
periebāt alij amicum: pars. i. alij hoſpi-
tem aut cognatū ſup. occiſum. Fuere itē
qui cognoſcerēt iter occiſos ſuos inimi
cos. Ita. ita. i. et ſic letitia: meror luctus
atq̄ gaudia agitabant̄ varie p exercitū.

¶ Finis Catilinarij belli.

Sin.i.ſed ſi animus ſup.captus.i.irretitus:illaqueatus: ineſcatus prauis.i.peruerſis ꝛ indebitis:cupidinibus.i.cupiditatibus.(Et eſt cupido ſic feminini gn̄is cuꝫ p filio veneris ꝛ deo amoris maſculini ſit) eſt peſſundatus.i.depſſus ꝛ quaſi ſub pedes datus ꝛ deiectus ad inertiam.i.ignauiā ꝛ ſecordiam.ꝛ voluptates.i. illecebras corpis.ipſe animus vſus pauliſper.i.per paulum tpis libidine pnicioſa.i.vſq; ad necem nocēte.vn de Flaccus.Sperne voluptatem nocet empta dolore voluptas: vbi.i.poſtq̃.vires:etas ingeniū defluxere

Cupido.

cuiq̃ poteſt. Sin captus prauis: cupidinibus ad inertiam & voluptates corporis peſſundatus eſt pnicioſa libidine pauliſper vſus vbi per ſecordiā vires: ætas ingeniū defluxere: naturæ infirmitas accuſatur: ſuā quiſq; culpam auctores negotia trāſferunt. Quod ſi hominibus bonarum rerum tāta cura eſſet: quāto ſtudio aliena nihil profutura multūq; etiam periculoſa petunt: neq; magis regerentur caſibus q̃ regerent caſus: & eo magnitudinis procederent vbi pro mortalibus gloria eterni fierent nam vti genus hominū compoſitum ex corpore & aīa eſt: ita res cunctæ ſtudiaq; oīa alia corporis: alia animi naturam ſequūtur. Igitur præclara facies magnæ diuitiæ: ad hoc vis corporis & alia huiuſmodi oīa breui dilabūtur. At ingenii egregia facinora ſicuti aīa: īmortalia ſunt. Poſtremo corpis & fortunæ bonoꝝ vt initiū ſic finis ē. Oiaq; orta occidūt & aucta ſeneſcūt. Animus incorruptus æternus rector humani gn̄is agit: atq; habet cuncta neq; ipſe habetur. Quo magis prauitas coꝝ admirāda q corpis dediti gaudiis p luxū et ignauiā ætatem agūt cæteꝝ ingeniū (quo neq; melius neq; amplius aliud eſt in natura mortalium) in cultu atq; ſecordia torpeſcere ſinunt: cū præſertim tā multæ va

id eſt depericrit ſubito p ſecordiā.i.inertiam vite: tūc ſup.accuſatur infirmitas nature:que tūc quidē eſt: ſed inexcuſabilis ppterea q̄ vitio inducta (vnde diuus Auguſtinus hui⁹ auctoris diligēs lector dicit ſic. dū ſeruitur libidini facta eſt ꝯſuetudo ꝛ dū ꝯſuetudini non reſiſtitur facta eſt neceſſitas) āq; auctores trāſferunt ſuā culpā ad negotia.i. difficultatem reruꝫ:qd nimiū graphice Seneca in epiſtolis docet: oſtēdēs eſſe qui dicāt ſe nō eſſe ſumptuoſos: ſed ita eſſe mores ciuitatis ꝛc. Qd ſi tāta cura reruꝫ bonaꝝ.i.vtilium eſſet hoibus.i.ſi hoies haberēt tantā curam bonaꝝ reꝝ q̃to ſtudio.i. q̃to conatu ꝛ diligētia petunt aliena ſcꝫ ab vtilitate:ac nihil pfutura.i.nihil vtilitatis allatura: ꝛ etiam multuꝫ piculoſa:neq; regerētur magis caſibus.i.incertiſ euētibus rerum:qꝛ cū nihil pſpiciant faciūt ſm euenta quaſi pro neceſſitate q̄ regerēt caſus:quia ſapiēs dn̄abitur aſtris. Et vt dicit Juuen. Nullum numen habes ſi ſit prudentia. Sed te nos facimus fortuna deā celoq; locam⁹. Jdeoq; dicit pħs q̄ q̃to minus eſt in aliquo ſapiētie tāto plus eſt in illo fortuna: qꝛ tāto plura eueniūt illi a caſu. Stulti aūt regūtur a caſibus:qꝛ cogūtur facere ſm neceſſitatem immergētem. ſapiētes aūt regūt caſus:qꝛ pudētia ſua que pernicioſa accidiſſent ſi nō fuiſſent puiſa ſic pueniēdo regūt vt minus noceāt: ꝛ qꝛ prudētes regūt caſus: ideo prudēter dixit Maro in principio enei. tot voluere caſus. Jnſignē pietate virum tot adire labores. Jmpulerit: ꝛ mortales pcederēt.i. peruenirēt eo. i.ad id magnitudinis.i.ad eā magnitudinem. vbi.i.in qua: aut in qua magnitudine fierēt p mortalibus.i.vbi nūc ſunt mortales. eterni.i.vt ether ſemp duraturi: ꝛ ita immortales.nā vti.i.quēadmoduꝫ genus hoim eſt cōpoſituꝫ ex corpe ꝛ aīa ita cūcte res ꝛ oīa ſtudia ſequūtur naturam.alia ſup.ſequuntur naturā corpis: qꝛ cuꝫ corpibus intereūt: alia ſequitur naturā animi.i.vt animus eterna ſunt.

Nota verbū Auguſtini.

Si tanto ſtudio caſus regeret q̄ ab eo hō regiſ in miſeriis excreſceret.

Fortune initia fini eq̄lis ſūt.

Mirādi ſunt qui aīo relicto corpi ſeruiūt.

Jmperia cur iā nō cupiēda.

Dat exempla primo de ſequētibus naturam corpis dicēs. Jgitur facies.i.figura oris: preclara.i.valde formoſa ꝛ quaſi reſplēdens magne diuitie.ad hoc.i.inſuper.vis.i.robur ꝛ fortitudo corpis: ꝛ oīa alia hmōi que corpus ſequūtur.dilabūtur.i.decidūt ꝛ intereunt breui ſcꝫ tpe. At.i.ſed ecōtrario egregia facinora ingenij ſunt immortalia ſicuti aīa ſup.immortalis eſt. Poſtremo.i.deniq;: vt initium eſt corpis ꝛ bonoꝝ fortune: ſic eſt ꝛ finis. Animus exiſtēs incorruptus: immo incorruptibilis. (Sepe eīm participia in us pro v̄balibus ponūtur vt aut illaudati neſcit Buſiridis aras. in Geor. ꝛ Enei. vij. Diues in acceſſos vbi ſolis filiam lucos. inacceſſibiles quos nemo accedere debeat). eternus: qꝛ finem nō habet: nec ſm hūc principium aliter ſi ortum diceret ꝛ interiturum cenſeret. Credebāt enim ſequētes pythagoram an nos increatos eternoſq; certo numero haberi ꝛ in alia corpora tranſire. Agit.i.d eſt impellit ꝛ ducit cūcta:q; neq; habetur.i.dirigitur violenter a quouis quod verum eſt propter liberum arbitrium. Cum tamen oēm perdurādi ꝛ regēdi ab eo: a quo ꝛ initium hꝫ deo. Quo magis. Sancte cōcludit malā opinioneꝫ puerſamq; vitam hoim nō naturā eſſe culpādam cuꝫ plerīq; neglecto aīo qui eternus eſt: corpus caducū colant ac foueāt dicēs. Quo.i. quocirca vel ppter qd magis admirāda eſt prauitas.i.iniq̄tas ꝛ puerſitas eoꝝ: qui dediti gaudijs corpis agunt etatem p luxum.i. molliciem ꝛ ignauiam.i.pigritiā.ceteꝝ.i.ſed ſinunt.i.pmittūt.ingenium.i.vim animi quo neq; melius neq; amplius.i.maius eſt aliud ſcꝫ quicq̄ in natura.i.tota ſubſtātia naturali mortaliū.i.hominuꝫ ſinunt dico torpeſcere: id eſt marceſcere quaſi torpore ex pigritia proueniente: incultu atq; ſecordia: id eſt puſillanimitate que eſt ſeorſum.i.ſeparata a calore cordis, vnde ꝛ ſegnis ſeorſum ab igne qui maxime actiuus dr̄. Preſertim

Participia p verbalibus.

Jmperia cur iā nō cupiēda.

Secors ꝛ Segnis.

cum ſint multe & varie artes animi quib⁹ ſumma claritudo. i. nobilitas clariſſima parat. i. adquiritur. Ita vt nõ ſint audiẽdi q̃ ſe ceſſare dicãt cũ nõ habeãt quid boni agãt. Verũ magiſtratus impia: & poſtremo. i. vt vno v̄bo cõplectar oĩs cura rerũ publicarũ vident mihi ex his q̃ animi virtute gerũtur: minime cupienda hac tẽpeſtate. i. tp̃is nr̃i ſtatu pũerſo. Qm̃ neq; honos. i. honor dat virtuti (vñ dicit Iuuena. ſaty. i. Aude ali quid breuib⁹ gyaris & carcere dignũ. Si vis eſſe aliq̃d. pbitas laudat & alget Criminib⁹ dñt hortos ꝑtoria mẽſas. Argẽtũ vet⁹ extantẽ extra pocula caprũ: neq; illi quib⁹ fuit. i. conceſſum eſt (qđ vocabulũ quidã addiderunt: ſz nõ eſt ↄceſſuz) ius. i. iuriſditio per fraudem qm̃: virtuti nõ eſt locus: ſunt vtiq;. i. certe eo. i. propterea q̃ iuriſditionem habent magis tuti: q: in ſummo piculo verſantur cũ tot ſint ſeditioſi & factioſi nõ iuſtis ſuffragijs ius obtinuerint: aut magis honeſti. i. maiore honore digni: aut habiti: q: & ſunt & ſciunt per fraudẽ ius adepti. Nã quidẽ. i. certe: regere patriã aut parẽtes vi. q̃q̃: et poſſis. ſ. facta poteſtate publica: & corrigas delicta: ita vt etiã vtiliter regas: tñ eſt iportunũ. i. ĩptinẽs & indecẽs: q: patria & volẽtes volunt libere: hoc eſt liberis ſuffragijs electos regi: nec cõmodũ eſt preſertim cũ oẽs imitatiões rerũ. i. regiminũ & rectorũ: portẽdant. i. futura demõſtrẽt: cedẽ. i. occiſionẽ. fugã & alia hoſtilia. ſ. bonorũ publicationẽ: exulrationẽ: incarcerationem: cũ alterius factionis hoies gubernacula ſuſcipiunt añt p ſed: niti. i. conari et moliri aliq̃d fruſtra. i. nequicq̃: & ſine pmio: neq; querere. i. acq̃rere fatigãdo ſe aliud. ſ. quicq̃ niſi odiũ: q: q̃ reip. bene facit: nulli feciſſe videtur: cũ a nullo mercedẽ ſuſcipiat q̃ vero male oĩbus iniurius videtur: et ita nihil q̃rere ꝑter odiũ ex ſummo labore ẽ extreme. i. ſumme demẽtie. Sane extremũ dicim⁹ potius de malis ſiue culpe ſiue pene q̃ de bonis: vt extrem⁹ labor: extrema demẽtia. extremũ ſuppliciũ ſicut & vltimũ: qđ phyſica ratione cõparatum. Seruius autumat aut illud qđ de fama dicitur Eneiđ. iiij. Extremã (vt peribent) ceo enceladoq; ſororẽ dicens. Extremã. i. peſſimã. Nam qui de medicina tractant dicunt inutiliores eſſe qui naſcant vltimi. Quocirca quidã hinc ius primo geniture natum volunt: ſed ad ordinẽ. Extreme dementie: niſi forte in eo quem libido inhoneſta. i. contra honeſtatez ſuadens: vt pote patrie habenas vi occupare & pernicioſa. i. ad necem vſq; dãnoſa tenet. i. inuadit & cogit ſicut eum quem habet in poſſeſſione ſua: gratificari. i. gratis facere & impendere potẽtie paucorum. ſ. ambitioſorum: vt poſtea Ceſaris aut Pompeij: Aut auguſti decus. i. honorem & libertatem ſuã hoc eſt ſtulte agunt qui labores ſumunt: vnde nihil mercedis preter odium ſuſcipiant: niſi forte tales ſint qui velint gratificari omnia ſua. i. oĩa facere grata & cõmoda quibuſdam potentibus: qui non minus demẽtes ſunt. Si ordo hic eſt libido gratificari. ponitur more grecorum pro gratificandi. Si libido tenet gratificari tenet ponitur quaſi pro cogit. Ceterũ ex aliis negotijs. Tangit emolumenta prouenientia ex hiſtorijs vt inſtituti ſui rationẽ cõmendet. ſed. i. perq̃ parce ac ſobrie ne aut arrogans aut inſolens videatur. Ceterum hiſtorie commoditates Philippus Beroaldus vir ſane q̃ diſertus & oppido q̃ diligẽs abunde proſequitur: q: eius lectiõe omnium etatũ oim gentiũ omniũq; populorũq; res geſtas quaſi preſentes intueri poſſumus quod quanti ſit Cicero declarat dicens. Nihil earũ rerũ ſcire que ante q̃ naſceris facte ſunt hoc eſt ſemper eſſe puerum. Et cum ſenibus ſit maior experientia maiorq; fides propter vnius ſeculi rerum cognitionẽ quanto maior eſſe debet lectitanti hiſtorias e quibus ſecula repetit. Eſt enĩ hiſtoria teſtis temporum. lux veritatis. magiſtra vite: nuntia vetuſtatis que & oratori perq̃ eſt neceſſaria: qm̃ vt inquit Quintilianus alere poteſt orationem molli quodam ac iucundo ſucco. Nec eſt fere concio in qua non alicuius rei geſte citetur exemplũ. Eſt preterea (inquit Beroaldus) operepretium in voluminibus hiſtoricorum omnis exẽpli documenta velut in illuſtri monumento poſita intueri. Unde pulchrũ eſt (inquit diodorus) ex aliorum erratis in melius inſtituere vitam noſtrã: & quid expetendum quid ve fugiendũ ſit ex aliorum exemplis poſſe cognoſcere. Proinde haud immerito Demetrius Phalareus Ptolomeũ regẽ ſubinde admonebat: vt libros lectitaret qm̃ que amici non audent principibus demonſtrare ea oĩa in libris ſcripta reperiunt. Hec ex illo. Plura diximus in pfationibus vbi & differẽtiam hiſtorie ab annalibus & alijs partibus diximus. Ordo autem eſt. Ceterum. id eſt ſed vt ad inſtitutum redeam: memoria rerum geſtarum. id eſt lectio hiſtorie: eſt ex aliis negotijs. id ẽ inter alia negotia que exercentur ingenio: imprimis. id eſt precipue magno vſui. id eſt vtilitati: de cuius. ſ. memorie rerum geſtarum: hoc eſt hiſtorie: virtute. id eſt valore: quia multi dixere. id eſt diſſeruerunt artificioſe ego puto pretereundũ: ſcilicet ſilentio ſimul. id eſt pariter ob hanc cauſam ne quis exiſtimet. id eſt cẽſeat memet. i. meipſum extollere laudando. id eſt per laudes: meum ſtudium. i. exercitius ſtudioſum. At. id eſt econuerſo: ego credo fore. i. futuros eſſe inuidulos. ſ. q̃ imponãt labori meo tãto. i. tam magno: & tã vilino-

Nullũ violentũ ꝑpetuũ. Seneca iuiſa raro ipia durãt Rerũ geſtarum laudatur memoria Inſolẽtia Extremũ

riæq; artes animi ſint quibus ſumma claritudo paratur. Verũ ex his magiſtratus & impio poſtremo oĩs cura rerũ publicarũ minime mihi ac tẽpeſtate cupiẽda videtur qm̃ neq; virtuti honos datur: neq; illi quibus per fraudẽ ius fuit vtiq; eo magis tuti aut honeſti ſunt. Nam vi quidẽ regere patriã aut parẽtes q̃q̃ & poſſis: & delicta corrigas: tamen importunum eſt quũ præſertim oẽs rerũ mutationes: cædẽ: fugã: aliaq; hoſtilia portendant. Fruſtra autẽ niti: neq; aliud (ſe fatigando) niſi odiũ quærere extremæ dementiæ eſt: niſi forte quem inhoneſta & pernicioſa libido tenet potentiæ paucorum decus atq; libertatem gratificari ſuam. Cæterum ex aliis negotiis quæ ingenio exercẽt imprimis magno vſui eſt memoria rerũ geſtarum: cuius de virtute qa multi dixere puto prætereundũ: ſimul ne per inſolentiam quis eſtimet memet ſtudium meũ laudando extollere. Atq; eo credo fo-

Hiſtorie commoditates.

men inertie.i.ignauie.q: non ſine arte fit licet abſq; magno labore videatur ſcribi hiſtoria: qi ego decreui agere etatez pcul a repu.i.ab adminiſtratione reipub. de qua ra ſe in pfatione Catilinarũ etiam purgauit. Et Cice.in pfationibus officioꝝ. Certe illi imponãt mihi nomen inertie qbus maxima induſtria.i.ſolertia ꝛ artificioſa ignauitas videt ſalutare plebem.i.captare beneuolẽtiam plebis ex amica ſalutatiõe. ꝛ qrere.i. acquirere grãm ſcꝫ plebeioꝝ: ↄuiuijs.i.epulo illis dato. Qui ſcꝫ inuiduli: ſi reputauerint ad memoriã reducẽdo ↄſiderauerint: qbus tpibus qi periculoſiſſimis: ego adeptꝰ ſim magratus ꝛ quales.i.qtuz excellẽtes viri nequiuerint aſſequi idẽ ſcꝫ qd ipſe hoc eſt ↄſimiles magratus: ꝛ que.i.qualia gña hoim q.d.indigniſſima t puenerint poſtea in ſenatũ.i.in ordinem ſenatoriũ pfecto.i. reuera: ipſi exiſtimabũt me mutaſſe iudiciũ animi.i. ppoſitum. magis merito id eſt ex decẽti cauſa q ignauia.i. pter ignauiam: vbi notabimus ſapiẽtis eſſe mutare ppoſitum ſi res mutẽtur: ꝛ exiſtimabũt maius cõmodũ venturũ reip. ex otio meo.i.ſtudio literario t quo hiſtoriã ſcribo q ex negotijs alioꝝ qui rẽpub. male tractãt. Naz ego audiui ſepe Quintũ maximũ ꝛ Publiũ Scipionez: pieterea.i.pter eos ſup. alios pclaros viros ciuitatis nr̃e ſcꝫ Romane: ſolitos quum intuerẽtur. imagines.i.ſtẽmata maioꝝ dicere ita: videlꝫ animũ accendi ſibi vehemẽtiſſime ad virtutẽ ſcꝫ.i.ſcire licꝫ. vnde id eueniat: qi nõ ceram illã vnde ſtẽmata fiebãt: vt in Juuenale ibi: ſtẽmata quid faciũt. late ſcriptũ eſt. neq; figurã.i.faciem aut imaginez maioꝝ: hr̃e in ſeſe tantã vim.ſ. vt accẽdãt aios ītuẽtium: q: ſic cuiuſlibet aim incẽdiſſent: ſꝫ eam flãmam.i.illud incẽdium creſcere egregijs viris i pectore. memoria.i.per memoriã reꝝ geſtaꝝ a maiorib⁹ ſuis vñ dici ſolet q picture ꝛ celature ſint illiteratorũ libri. neq; flãmam illam ſedari priuſq virtus eoꝝ ſcꝫ virorum pclaroꝝ adequauerit.i.ex equo aſſecuta ſit famã atq; gloriã eoꝝ ſcilꝫ maioꝝ ſuoꝝ. At qui.i.ſꝫ qũo: ↄtra.i.ecõtrario qs oim ſcꝫ hoim eſt his.i.nr̃i ſeculi moribus.i.viuens iuxta mores nr̃i ſeculi: qui nõ contendat.i.certare audeat cũ maioribus ſuis: de diuitijs ꝛ ſumptibꝰ: ſꝫ nõ de pbitate neq; de iduſtria. q.d. nullꝰ: q: quilꝫ ſuperet maiores ſuos in diuitijs ꝛ ſumptibus: ſꝫ vix qlq pbitate aut iduſtria. Etiã.i.inſup hoies noui (qui nũq ꝛ quoruz maiores nũq fuerũt in eo magratu in q noui hoies dicũtur) q ſcꝫ hoies noui ſoliti erãt anteuenire.i.excedere nobilitatẽ.i.viros nobiles p ṽtutez: nitũtur.i.conãtur puenire ad impia ꝛ honores potiꝰ furtim.i.fraude ꝛ occulta largitione: q ex bonis artibꝰ.i.vera ṽtute ꝛ honeſto artificio. Perinde.i.eodẽ modo quaſi ptura.i.officium aũt dignitas

re qui (qa decreui pcul a repu. ætatẽ agere) tãto tãq; vtili labori meo nomen inertiæ ĩponãt. Certe qbus maxima induſtria videt ſalutare plebem & cõuiuiis grãm quærere. Qui ſi reputauerit & in qbus ego tẽporibus magiſtratꝰ adeptus ſum: & q̃les viri aſſequi nequierint: & quæ gña hoim poſtea in ſenatum puenerint. pfecto exiſtimabũt me magis merito q̃ ignauia iudicium animi mei mutauiſſe maiuſq; cõmodũ ex otio meo: q̃ ex alioꝝ negotiis reipu. venturum. Nam ſæpe audiui ego. Q. Maximũ. P. Scipionem: præterea ciuitatis noſtræ præclaros viros ſolitos ita dicere: quum imagines maioꝝ intuerẽtur vehementiſſime ſibi aĩm ad virtutem accẽdi: ſcilicet nõ cerã ſiliam. neq; figurã tantã vim in ſeſe habere: ſed memoria rerum geſtarũ eam flammã egregiis viris in pectore creſcere neq; prius ſedari: q̃ virtus eoꝝ famã atq; gloriã adæquauerit. At qui contra quis oĩm eſt his moribus qui nõ de diuitiis et ſumptibꝰ nõ probitate: neq; induſtria cũ maioribꝰ ſuis cõtendat. Etiã homines noui qui per virtutem ſoliti erant nobilitatem ante venire: furtim et per latrocinia potius q̃ ex bonis artibus ad ĩperia & honores nitũtur. Perĩde quaſi prætura et cõſulatus atq; oĩa alia huiuſcemodi per ſeipſa clara & magnifica ſint. Ac nõ pinde habeãtur: vt eoꝝ qui ea ſuſtinẽt: virtus eſt. Verum ergo liberius altiuſq; proceſſi: dum me ciuitatis moꝝ piget tædetq; nũc ad incœptum opus redeo.

Imaginibꝰ pclarorum viſis adṽtutes aius accẽditur.

Propoſitum mutãdum.

Conitẽdẽ duz ẽ ṽtute ꝛ pbitare cum nr̃is maioribus.

pretoris ꝛ ↄſulatus.i.dignitas aut officiũ ↄſulis atq; oia alia ſcꝫ officia ſeu impia huiuſcemodi ſint clara et magnifica p ſeipã.i.ſimplr ſine alteriꝰ acceſſiõe. Ac nõ habeãtur pide.i.penitꝰ ita vt eſt virtꝰ eoꝝ q ſuſtinent ea. Sicut eñi comicꝰ aſſerit diuitie (q iſti bona vocãt) pinde ſunt atq; qui illis vtũtur: qui eñi illis bñ vtũtur illis bona ſunt: qui ṽo male mala. Cõſimile eſt de magratibꝰ ꝛ honoribꝰ: in qbus neq; ſalus neq; reqes eſt niſi bñ vtẽtibus. Uez ego pceſſi liberius.i.vſus maiori ſnia q lex pfationis poſcat: ꝛ altius.i.lõgius repetẽs exordiũ q neceſſe erat: qi iter vitia ab Horatio in arte poetica dãnata eſt altiꝰ ſumere exordiũ rei narrãde. vnde dicit. Nec reditũ Diomedis ab interitu meleagri: nec gemino bellũ troianũ ordit ab ouo. ſemp ad euẽtum feſtinat: ꝛ in medias res. Nõ ſecus ac notas auditorẽ rapit ꝛc. Proceſſi iquit altiꝰ.i. euagatus ſuz vltra inſtitutũ dũ piget.i.miſeret me: ꝛ tedet me moꝝ ciuitatꝭ ſubaudi nr̃e: vt qui ↄtra coi ſuũ eos diu tulerit. Idẽ quodãmodo dicit in pfatiõe Liuius his ṽbis legentiũ plerique haud dubito qn prime origines ꝛ prima originibus minus pbitura voluptatis ſint: feſtinãtibus ad hec noua quibus iam pridez preualẽtis populi vires

ſeipſe cōficiūt. Ego cōtra hoc q̄ laboris premiū petā: vt me a cōſpectu maloꝝ q̄ noſtra per tot annos vidit etas: tātiſper certe dū priſca illa tota mente repeto: auertā omnia expers cure que ſcribētis animū ᷑ ſi non flectere a vero ſollicitū tn̄ efficere poteſt. Nūc redeo .i. venio ad opus incep tū .i. ad narratiōnē belli iugurthi ni Sane re nō ſemp̄ iterationē ſignat: ſed verbū cū eo cōpoſitū ſepe p̄ ſe .i. quaſi ſimplex ſit ponit. Sepe etiam cōtrarium denotat vt quoties cū v̄bo ad velaturā ſeu clauſuram ptinēte cōponitur: vt velo ᷑ reuelo: claudo ᷑ recludo: texo ᷑ retexo: fero et refero: tego ᷑ retego cōtraria ſunt.

Bellum. Huius hiſtorie narrationem ne inaniter noua querā aut ſupbe inuēta cōtemnā ſic ex Joanne chriſoſtomo ſoldo habeto. Exordio p̄miſſo rem ipſā aggredit. Dicit ſe ſcripturū eſſe bellū: qd ppl's romanus geſſit cū Jugurtha rege numidaꝝ. Numidia eſt pars Aphrice i qua regnauit Maſſiniſſa rex ſoci⁹ ᷑ amic⁹ populi romani. Hic maſſiniſſa tres habuit filios. Micipſam. Manaſtabalem: ᷑ Guluſſam. Sed mortuo Manaſtabale ᷑ Guluſſa. Micipſa ſolus regnū obtinuit: q̄ Adherbalē ᷑ Hiempſalē filios ex ſe genuit Jugurthā aūt filiū fratris ſui Manaſtabalis educauit vt filiū quē Maſſiniſſa auus priuatū reliquerat: q: ex ↄcubina nat⁹ erat. Sed Jugurtha v̄tute ᷑ virtutibus multū valebat ingenio maxime excellēs: maior natu adherbale ᷑ Hiēpſale. Micipſa igitur timēs ne poſt mortem ſuā Jugurtha paruis liberis Adherbale ᷑ Hiēpſale exiſtētib⁹ regnū ſibi vſurparet: ſtatuit eū obiectare periculis ᷑ eo mō tētare ſi q̄ modo iugurtha perire poſſet. Cum igitur ppl's roman⁹ Numantiam ciuitatem Hiſpanie duce Scipione obſideret Micipſa auxilia peditū ᷑ equitū ad id bellū populo romano miſit: q̄bus iugurthā prefecit: ſperans illū in eo bello poſſe interire: ſed lōge aliter euenit. Nam v̄tus iugurthe in eo bello plurimū enituit ac multa p̄clara facinora geſſit: ob que Scipio Jugurthā in cōcione laudauit: ac donis militaribus inſigne donatū finito bello ᷑ capta ac deleta Numātia ad Micipſam remiſit cū lr̄is in q̄bus v̄tute ſ iugurthe miris laudib⁹ extollebat. Quo factū eſt vt micipſa mutato ↄſilio atq; aīo quē antea interire cupiebat hūc maxie incolumen eſſe vellet. Micipſa igit Jugurthā ſibi in filiū adoptat: ᷑ paulopoſt moriēs fortunas ſuas oēs ac regnū ipm cū liberis cōe relinq̄t. Mortuo micipſa cū tres reguli Adherbal Hiēpſal ᷑ Jugurtha regnū inter ſe diuidere ↄſtituiſſent: loco ᷑ tpe ad id faciēdum ↄſtituto Jugurtha Hiēpſalē natu minorem p̄ inſidias interfecit. Quo extincto cū ad occupādum vniuerſū regnū iecisſet aīm ↄtra Adherbalem exercitū parat ᷑ p̄lio facto illū victū fundit fugatq; Adherbalem vic⁹ ac regno ſpoliatus romā venit expoſitaq; nefāda crudelitate iugurthe in ſe fratrēq; ſuū Hiēpſalem extinctū a ſenatu petit auxiliū ↄtra illū. Senatus decreto fit vt mittātur decē legati qui regnū inter adherbalē ᷑ iugurthā diuiderēt. Diuiſo itaq; regno cū legati romani ex Aphrica diſceſſiſſent rurſus iugurtha aīm intēdit ad occupādū regnū adherbalis. Igit exercitu cōparato regnū eius inuadit. Adherbal neceſſitate coactus ᷑ ipſe copias parat ᷑ iugurthe obuiā p̄ficiſcitur: mox p̄lio cōmiſſo iugurtha adherbalis exercitum fundit atq; ipm adherbalem cū paucis eq̄tibus in cirthā oppidū fugere cōpellit iugurtha oppidū obſidet. Interea adherbal p̄ lr̄as ſenatū monet quo in ſtatu fortune ſue ſint poſite: regno ſe ſpoliatū a iugurtha eſſe fame ac ferro ad extrema eſſe deductū nec amplius obſidionē poſſe ſuſtinere iugurthā decreta ſenatus parui facere petere vt ſibi auxiliū mittat. His lr̄is in ſenatu recitatis fuerūt qui cenſerēt ſtatim Adherbali ſubueniēdum eſſe ᷑ exercitū in Aphricam ↄtra iugurthā eſſe mittēdum. Sed reſiſtētibus amicis iugurthe quos ſibi pecunijs parauerat ne q̄d tale fieret. Legati ad iugurthā mittūtur qui v̄bis ſenatus eum ab incepto deſiſtere cogerēt. Jugurtha legatis verba dedit quo adusq; diſceſſere. Quo facto illi qui cū adherbale intra oppidū obſidebātur perſuadēt ei vt oppidū iugurthe tradat: tn̄ ab eo vitā petat. Deditione igitur facta iugurtha ſtatim cōtra fidē datam Adherbalem excruciatū interficit. Que cū rome nūtiata eſſent grauiter a ſenatu ſunt habita. Igitur. L. Calpurnius Beſtia cōſul cum exercitu cōtra iugurthā mittitur a quo ↄſul pecunia corruptus turpiter cū eo fedus fecit: quā rem ſenatus populuſq; roman⁹ grauiter tulit. poſt Calpurnium Albinus ↄſul mittitur ↄtra iugurthā. a quo diu ludificationib⁹ tractus cum ei rex ſpem deditionis faceret tādem re infecta atq; tp̄s comitioꝝ inſtabat Romam redijt. Aulo fratre ſuo pro p̄tore relicto: qui cū exercitui ᷑ prouincie p̄eeſſet. Hic ſeu belli cōficiēdi cupidus ſeu vt a rege pecuniam acciperet mēſe Januario aſpera hyeme exercitū ex tabernaculis in expeditionē vocat. Jugurtha cognita imperitia eius velut pauidus ad eum ſupplices legatos mittit. Ipſe exercitū per loca ſaltuoſa velut fugiens du

Bellū ſcripturus ſum: quod ppl's Roma. cū Iugurtha rege Numidaꝝ geſſit. primū q̄ magnū & atrox variaq; victoria fuit. Dein de quia tum primū ſuperbiæ nobilitatis obuiatū eſt quæ contētio diuina cuncta & humana permiſcuit. Eo vecordiæ p̄ceſſit vt ſtudiis ciuilibus bellū atq; vaſtitas italiæ finem faceret. Sed priuſq̄ huiuſcemodi initum expediam pauca ſupra repetā: quo ad cognoſcendum omnia illuſtria magiſq; in aperto ſint.

Atterere eſt ↄterere diminuere deſtruere. Cōparatiue deterior deterrim⁹ ſuata vi ſignificāte. Hinc deterrime peſſime.

cit. Aulꝰ hoc magis inſequit̃. Ubi iugurtha videt ſe traxiſſe romanos in locū ſibi cōmodū ad pugnādū: pre liū cōmittit: in quo romanos fundit ac fugat. Poſtero die cū Aulus ⁊ Jugurtha i colloquiū veniſſent fedus inter eos ita factū eſt: vt oēs romani incolumes ſub iugū mitterent: ⁊ poſt vt decē diebꝰ extra Numidiā de cederēt. Que cū rome nūtiata eſſent dolor ac timor oēs inuaſit. Poſt auli fedus ⁊ romani exercitus fugam Metello cōſuli prouincia numidia ꝑ ſortē euenit. Hic optimi imꝑatoris artibꝰ vſus cū exercitū vitio ſupe riorū ducū licētia ſolutū accepiſſet: ad normā veteris diſcipline reduxit atq; ita iugurthā aggreſſus aliquot grauibus ꝓlijs opes eiꝰ attriuit. Poſtremo. C. marius poſt Metellū cōſul creatꝰ cū ei numidia ꝓuincia de creta eſſet Jugurthā bello ꝓſequēs tādē illū ad extrema cōpulit: ⁊ ꝓ deditionē ſibi traditū in triūphū duxit hoc eſt totiꝰ opis argumētū. Primū qr magnū. i. aſperū ⁊ difficile. Variaq; victoria. qr aliqñ romani vicere ali qñ ſunt victi: vt ſupra mōſtrauimus. Ergo varia victoria: qr aliqñ vicerūt romani: aliqñ iugurtha. Superbie no bilitatis obuiatū eſt. Sepe certamina erāt ⁊ ſeditiōes inter ꝑtes. i. inter ſenatū ⁊ plebē: qr ſenatꝰ magna ex ꝑte cūcta ꝑ arbitrio ſuo gerebat. In h̄ ergo bello plebs marie nobilitati ⁊ patribus reſtitit: ſicuti infra videbi tur. Nā magna ꝑs nobilitatꝭ iugurthe fauebat cōtra honeſtatē: qr ab eo pecuniā acceperat: qḋ plebs mole ſte ferebat. Sꝫ quō plebs reſtiterit nobilitati videbit̃ infra. Nā. C. mariū nouū hoīez ⁊ ignobilē ꝯtra factionē nobilitatꝭ creauit. Et hic ꝓmū factiōes in vrbe romana pullulare ceperūt: qr ciuitas quodāmodo in duas ꝑtes diuiſa eſt. vna factio ⁊ vna ꝑs erat nobilitatꝭ: altera ꝑs plebis. Nec ꝑtes priꝰ deſtiterūt ꝙ tota ciuitas atq; vni uerſa italia vaſtata ē ⁊ cede ac ſanguine ciuiū repleta ē. Cōtētio certamē. ſ. partiū diuina ⁊ hūana cūcta ꝑmi ſcuit. Hoc iḋ dicit. qr ex his ꝑtibꝰ bellū ciuile int̃ mariū ⁊ ſyllā ortū ē. dū plebs mariū nobilitas ſyllā ſibi ducē aſſumit: quo bello oīa iura diuina ⁊ hūana violata ſunt: nec ei leges hūane aut diuine i eo bello valuerūt: ſꝫ ꝑ ut libido victoris erat ita fiebat. Permiſcuit. ꝑturbauit eoq; vecordie ꝓceſſit. i. ad eā inſaniā ꝑuenit ſtudijs ciuilibꝰ. i. ꝑtibꝰ ⁊ factionibꝰ. Bellū atq; vaſtitas italie finē faceret: nō priꝰ inq̄t ꝑtiū ⁊ factionū certamē ceſſa uit ꝙ bello ⁊ vaſtitate finerent̃ italie. Nā tota italia bello ciuili Marij ⁊ Sylle implicata ē. Que ꝯtētio ordo ē ꝗ ꝯtētio ꝑmiſcuit cūcta diuina ⁊ hūana. ⁊ ꝓceſſit. i. ea cōtētio eo vecordie: vt bellū atq; vaſtitas italie faceret fi nē ſtudijs ciuilibꝰ. i. factionibꝰ ⁊ ꝑtibꝰ ciuiū: qr nō priꝰ ceſſauerūt ꝑtes ⁊ factiōes ciuitatis ꝙ finirent̃ bello ⁊ vaſtitate ac clade totiꝰ italie hec ille. Ceterū vt more meo ꝓcedā pauca repetā. ¶ Aſcenſius.

Bellū ſcripturus ſum. Proponit in ꝑincipio: ꝓpoſitūq; cōmēdat qḋ ſtatim ꝓſequit̃ dicēs in ꝑinci pio Ego ſcripturus ſum. ſ. in hoc oꝑe bellū qḋ ꝑplus romanꝰ geſſit. i. publice tractauit ⁊ exhau ſit cū Jugurtha rege numidarū: nō q̄ verus rex eſſe debebat: ſꝫ q̄ ꝑ rege inſtitutus erat ⁊ ſeſe re ge geſſerat. Sicut in euāgelio. In diebꝰ herodis regis iudee: qui tñ nō ⁊ ſucceſſiōe legitima erat rex: ſꝫ a romanis inſtitutus: ſcripturus inq̄t ſuꝫ ob multa primū. i. ꝑ:ia de cauſa ꝗ ſup. Illud fuit magnū: qr multis copijs geſtū ⁊ atrox: qr multis trucidatis: ⁊ varia victoria id eſt habens variam victoriam nunc romanorum nūc iugurthinorū vnde vidētur varia victoria potius ablatiui caſus ꝙ nominatiui. Dein de qr primū tū. i. tūc hoc eſt ex eo bello in quo marius hō nouus ⁊ popularis ad cōſulatū ꝓuectus eſt obuia tū eſt. i. reſiſtentia facta eſt ſuperbie nobilitatis. i. nobiliū qui plebeios antea penitꝰ deprimebāt. Vñ ciuilia bella ſub metello cōſule qui in hoc bello primas ꝑtes geſſit atteſtat̃ Flaccus in ꝑincipio ſcḋi carminū dicēs. Motū ex metello cōſule ciuicū. Belliq; cauſas ⁊ vitia ⁊ modos. Ludūq; fortune: grauesq;. Principū amici tias: ⁊ arma. Nōdū expiatis vncta cruoribus. Periculoſe plenū opus alee. Tractas ⁊c. Sane ex eoq; marius ſummā gloriā ex hoc prelio ſummū fauorē populi nactus erat: orta eſt inuidia ſylle in eū quo cū acerbū geſ ſit poſtmodū bellū: quo oīa diuina ⁊ humana ꝑmiſta atq; confuſa ſunt. Nā honeſta ſylle victoria in ſummuꝫ nephas verſa eſt (vt memorauimus in Catilinario) que cōtentio. ſ. inter patritios ⁊ plebeios cōmiſcuit. i. cō fudit cuncta diuina ⁊ humana. i. oīa turbauit: vt quis nō mare celo miſceat. Sane antiqui oēm maxime cōfu ſa ⁊ perplexa mente erāt clamabāt. O celū o terra o maria neptuni: vt in Teren. Et iḋ ꝓ ſumma commotio ne dicebant diuina ⁊ hūana cōfundi. aut qr diuina ⁊ humana iura indifferenter violata ſunt. Et ſup. proceſ ſit eo. i. ad id vecordie. i. veſanie ⁊ dementie: aut parue prudentie. Ve enī nūc ſignificat multū: vt ve pallida apud Hora. ⁊ ve grādi ſubere: vt q̄dā legūt apḋ Perſiū: nūc parū: vt veſtibulū. i. ꝑuū ſtabulū ſeu ſtatio. Vñ ve cors aut nulliꝰ aut ꝑuerſi cordis. vt bellū. ſ. ciuile aperte geſtū ⁊ vaſtitas. i. deſolatio vaſtatio agris italie: fa ceret ſtudijs. i. factionibus ⁊ cōtētionibꝰ ciuilibꝰ finem ſed ego repetā. i. aſſumā dicēdo pauca ſupra. i. prius geſta quo. i. ideo vt oīa ſint magis illuſtria ad cognoſcendū. i. vt noſcantur ⁊ ſint magis in aperto. i. manife ſto. Ubi gerundiū in dum ponit̃ abſolute in ſignificatione paſſiua: vt Valla docet allegans hunc locum.

Bello punico ſecūdo: quo dux Cartaginēſiū Hanni bal poſt magnitudinē nominis Romani italiæ opes maxime attriuerat Maſſiniſſa rex numidarum in ami citiam receptus a. P. Scipione (cui poſtea aphricano cognomen ex virtute fuit) multa & præclara rei mili taris facinora fecerat: ob quæ victis carthaginenſi bus & capto ſiphace: cuiꝰ in aphrica magnū atq; la tū imperium valuit populus Romanus quaſcunq; vrbis et agros manu cœperat, regi dono dedit.

¶ Bello punico ſcḋo: de hoc loco ita diſ ſerit Jo. chry. ſoldꝰ. Ter romani cū Car thagiñ. bella geſſerūt. Primū punicum bellū cōfecit. Q. Luctatiꝰ ꝯſul. Scḋꝫ Sci pio aphricanꝰ maior victo hānibale ⁊ car thagine tributaria facta populi roma ni. Tertiū Scipio aphricanꝰ minor: de leta ꝑſus ⁊ extricta carthagie. Pꝛio pu nico bello finito. Q. Luctatio ⁊. M. Ma nilio cōſulibꝰ pax carthaginēſibus an nis. xl. data eſt. viginti ⁊ tribꝰ annis poſt i ceptū eſt ſecūdū bellū punicū: et vigeſi mo ſeptimo anno finitū. Hoc autē ordi ne geſtum eſt. Hānibal hamilcaris filꝰ poſt mortē patris dux carthaginenſiuꝫ creatus quinto mēſe poſtq̄ a carthagi ne diſceſſerat in italiam peruenit cum. lxxx. milibus peditū ⁊. x. milibus equi tum Conſules. P. Cornelius. ⁊. T. Sempronius inter ſe prouincias partiti ſunt. Cornelio hiſpania Sempro nio Sicilia cum aphrica ſorte euenit. Copias ita inter ſe diuiſerunt. Sempronio date ſunt legiones due que octo milia militum cōtinebant. Nam ſingule legiōes quaterna milia militum habebant: poſt trecenti

equites. Et hic numerus ex romanis erat. Sociorū aūt ppli romani data ſint ſexdecim milia peditū: equi-
tes mille octingenti. Naues lōge .clx. veloces .xij. Cū his terreſtrib⁹ maritimiſqꝫ copijs in ſiciliā profect⁹ eſt
Sēproni⁹. vbi feliciter cōtra carthaginēſes dimicauit. vij. nauib⁹ captis: ceteriſqꝫ in fugā v̄ſis. Cornelio mi-
nores copie date ſunt. Legiōes duę cū ſuo iuſto eq̄tatu: ⁊ q̄tuordecim milib⁹ peditū. eq̄tib⁹ mille ducētis ex
ſocijs. Corneli⁹ igit cū his copijs obuiā ꝓficiſcit hānibali ī italiā trāſeūti. In trāſitu rhodani primū ꝓliū cō-
miſſuꝫ eſt haud grāde ſꝫ atrox in quo ſuperiores romani fuerūt .cc. ex hoſtib⁹ ceciderūt in eo ꝓlio ex romanis
clx. Scdm apd Ticiniū flumē haud lōge a Placētia ꝓliū ab hānibale ⁊ ſcipione cōmiſſuꝫ eſt cū oīb⁹ copijs: i
quo hānibal ſuperior fuit grauiter cōſule vulnerato quē e ꝓlio liberauit virt⁹ pubeſcētis filij cui poſtea co-
gnomē Aphricani fuit. Et cū .P. Cornelius Scipio virib⁹ ⁊ numero copiarū hānibali par nō eſſet iuſſu ſena-
tus Sēproni⁹ relicta ſicilia ſe ſcipioni cōiūxit: ⁊ apd Trebiā caſtra locauit. Ubi cū cōſilio vel poti⁹ temerita-
te ſempronij renuēte ſcipiōe preliū cū hānibale eſſet cōmiſſuꝫ: ingēti clade fuſi fugatiqꝫ ſunt romani. Deide
cū alpes hānibal trāſiſſet apd lacū traſimenū Flāminio cōſules duce exercitū romanuꝫ prelio fudit: in quo

Cānenſis clades.

prelio ceſa ſunt romanorū .xv. milia. decē milia ſparſa fuga per omnē hetruriā diuerſis itineribus romā pe-
tiere. Trāſlato deinde ī apuliā bello apud cānas cōſulibus Aemilio Paulo ac Terentio Uarrone. Hānibal
prelio cōmiſſo temeritate Terētij inuito collega ac renitēte exercituꝫ romanū fuſuꝫ ad internitionē occidit
In hoc prelio romanorū .xl. milia peditū ceſa ſunt. Equitū duo milia ducēti: ⁊ tāta ꝓpe ciuiū ſociorūqꝫ pars
ceſi tradunt. In his Paulus Aemilius cōſul cecidit. hac clade ita res romana afflicta eſt. vt de ſumma rerū
prope deſperatū ſit. Cū mago frater Hānibalis nūtius huius victorie carthaginē miſſus de rebus a fratre
geſtis in italia apud ſenatū loqueret dicit occidiſſe illū ſupra ducēta milia: ſupra q̄nquaginta milia hoſtiuꝫ
cepiſſe. Ad fidē deinde tāte felicitatis effundi iuſſit in veſtibulo curie anulos aureos: qui vt quidā tradunt
tres modij cū dimidio fuerīt. Uerior tū fama eſt modiū nō exceſſiſſe. Hac victoria multe ciuitates ad eū de-

Maſſiniſſe ad rōanos trāſit⁹. Nomē dr ꝙ noticiā faciat q̄ſi nouimēa noſco Uerg. noīa mille deū ⁊c. cognomē aūt maiorū eſt tractū ex familia vel ſāguie vt Auguſt⁹ ex auguſta. ꝓnomē ꝓo qđ q̄nqꝫ duabus nonnūqꝫ tribus lr̄is ꝓtinet vt M. T. C. Agnomē vl' extrinſecus aut aio vt ver. Arpi⁹ eneas. aut ex corpore vt craſſus. pulcer aut ex fortūa vt aphricanus, creticus.

fecerūt inter quas. Capua ciuitas opulentiſſima. Uario deinde euentu cū Marcello apud nolā pugnauit.
Sed tandē Marcellus cū ſpeculatū exiſſet inſidijs interceptus occidit. Dū in italia hec ab Hānibale gerū-
tur. P. Cornelius Scipio in aphricā mittit. Ibi Siphacē regē maſſeſſulorū qui cū carthaginēſib⁹ fedus ha-
bebat ad amicitiā romanorū traxit Maſſeſſuli gēs affinis magis eſt in regiōe hiſpanie maxie qua ſita noua
carthago eſt ſpectās. Quo facto in hiſpaniā trāſit vbi ſeditio militaris orta cōprimit: deide cōpoſitis rebus
hiſpanie cū rediret Maſſiniſſa qui cū carthaginēſibus erat ad ſcipionē venit: eūqꝫ alloquit grās agit ei de
fratris filio remiſſo. Ex eo tpe affirmat eā ſe queſiſſe occaſionē quā oblatā deorū bñficio nō omiſerit. Cupe-
re ſe illi ppl'oqꝫ romano operā nauare: ita vt nemo vn⁹ magis enixe adiuuerit rem romanā. Let⁹ eū Scipio
vidit audiuitqꝫ cū caput rerū ī omē hoſtiū equitatu maſſiniſſā ſciret: fide data acceptaqꝫ firmataqꝫ amicitia
maſſiniſſa digredit ꝓmiſſuqꝫ Scipiōis populat agros vicinos ne ſine cā ex Gadibus vbi erat in cōtinentē
trāſiſſe videret ſicqꝫ Gadis rediit. Deinde cū romā Scipio rediſſet ⁊ in ſenatu extra vrbē res a ſe in hiſpania
geſtas narraſſet: quot oppida ex hoſtib⁹ vi cepiſſet: quoties acie dimicaſſet: ſenatu miſſo vrbē eſt ingreſſus
ſtatimqꝫ ſummo oim ꝯſenſu añ annos cōſul creat⁹ eſt cū .P. Licinio Craſſo pōtifice maxio: ſtatiqꝫ ingēti claſ-
ſe atqꝫ exercitu ī ſiciliā traiecit ꝓmiſſo in aphricā Lelio ad quē ꝓdas ex agro ſermi agētē Maſſiniſſa cū pau-
cis equitib⁹ venit q̄ritur ꝙ in ſicilia Scipio cūctet. Cū igit hec p Leliū Scipioni nūtiata eſſent ⁊ in alteruꝫ
annū ei ꝓrogatū eſſet impiū cū exercitu in aphricā traiecit. Ac prio vticā ciuitatē obſidere parat Carthagi-
nēſes haſdrubalē ex hiſpania accerſunt: vt prie ꝓpe circūſeſſe opē ferat. Siphacē qui iā haſdrubalis filiam
vxorē acceperat: orat vt Carthagini: vt vniuerſe aphrice ſubueniat. Haſdrubal cū trigita milia peditū tria mi-
lia eq̄tū cōfeciſſet Siphaci ſe ꝯiūxit q̄ exercitū q̄nquagita miliū peditū cū multo eq̄tatu cōparauerat: quorū
aduētu Scipio ab obſidione vtice diſceſſit. Sextodecimo āno belli punici Seruilio Scipiōe ⁊ Seruilio ge-
minio Cōſulib⁹ Scipiōi ꝓrogatū eſt impiū donec in aphrica debellatū foret. Scipio igit caſtra Siphacis ⁊
Haſdrubalis iſtructo exercitu nocturno tpe aggreſſus īcēdit. Ceſa ſunt aut flāmis ꝯſumpta q̄dragita mi-
lia hoiꝫ Capta ſupra q̄nqꝫ milia. vndeci ſenatores nobiles carthaginēſiū. clxxiiij. ſigna militaria capta. Car-
thaginēſes tāta clade accepta cū q̄d agēdū eſſet ꝯſulerēt decernūt exercitū reparādum ſiphacēqꝫ orādū ne
bello abſiſteret. Igit nouo exercitu cōpato q̄ fuit ad trigita milia armatorū Scipionē ab vtice oppugnatio-
ne depellūt cōmiſſoqꝫ ī cāpos magnos (ſic vocāt) ꝓlio peni numideqꝫ fundūtur a romanis. Ibi Siphax gra-
uiter equo vulnerato dū obequitat ſi aciē nutātē ſiſtere poſſet: effuſus ī terrā opprimit ac viu⁹ capit. Qua cla-
de carthaginēſes coacti ſūt Hānibalē ex italia reuocare. Cū igit hānibal ī aphricā traiciſſet ⁊ ꝯtra ſcipio-
nē caſtra locaſſet. duces prio ī colloquiū venerūt ſi forte de pace inuicē cōuenirēt cū de pace nihil agere po-
tuiſſent vterqꝫ exercitū ad ꝓliū iſtruit. Dato vtriqꝫ ad pugnā ſigno ꝯcurrit ſūma vi vtriqꝫ pugnatū ē tādē peni
fundunt. Carthaginēſiū ſociorūqꝫ ea die ceſa ſūt ſupra vigiti milia: totidē ferme capta: cū cētū trigita duob⁹
ſignis militarib⁹. Elephāti vndeci capti q̄s ad .lxxx. hānibal in facie locauerat: nō tñ romāis icruēta victoria
fuit. Nā decē milia ex romāis ceciderūt. Poſt hec v̄binā Siphacis filiū carthaginēſib⁹ auxiliū ferentē miſſa
exercit⁹ ꝑte ſcipio fudit ceſa eo ꝓlio .xv. milia hoim. Deide victis carthaginēſib⁹ pax data eſt his cōditionib⁹
vt liberi legib⁹ ſuis viuerent: ꝙ populādi eo die ſinē romani facerēt. Perfugas fugitiuoſqꝫ ⁊ captos: vt cartha-
ginēſes redderēt romāis belliū ne in aphricā ne ve extra aphricā ī iuſſu ppli. ro. facerēt. Naues ꝓſtratas tra-
derēt. Maſſiniſſe res redderēt: ⁊ fedus cū eo facerēt decē milia talēta argēti deſcripta eq̄s pēſionib⁹ ī ānos
quinquagita ſoluerēt cētū obſides arbitratu ſcipiōis darēt Atqꝫ ita finis ſcdo punico bello a ſcipione impo-
ſit⁹ eſt. His ita geſtis romā reuerſus clariſſimū oim egit triūphū. Bello ſcdo Peni dicūt carthaginēſes quaſi
pheni. Nā de Tiro phenicis regionis ꝑte venerunt q̄ carthaginē cōdiderūt. inde Punicus carthaginenſis
Dido nāqꝫ de Tiro q̄ eſt ps phenicis regiōis venit q̄ carthaginē cōdidit. Poſt magnitudinē nois romani. Nā
iam tunc nomē romanorū magnū erat p totum orbē terrarū propter magnitudinē impij. Italie opes maxi-
me attriuerat: q: multas ⁊ clariſſimas victorias in italia ex ducibus atqꝫ imperatoribus romanis aſſecut⁹

Siphax capitur. Penj. Bellum Pugna. Prelium.

fuerat. xvij. annis q̄b⁹ ī italia fuit: ſicuti ſupra mōſtrauim⁹. Hec ſold⁹. Ordo aūt ē. Maſſiniſſa rex numidarū
recept⁹ bello punico ſcdo. i. tpe belli punici ſcdi (Belliū ei ſigt totū illd tps quo diſcordia agit. Pugna vero ⁊
ꝓliū dūtaxat quo ꝯfligit ⁊ manus cōſerit) quo. ſ. ſcdo bello punico hānibal (ſcribit aūt frequēti⁹ annibal)
dux carthaginēſium. Poſt magnitudinē nois romani. i. poſtqꝫ nomē romanum maximū euaſerat attriue-
rat. i. carptim atterēdo aſſumpſerat maxime. i. potiſſimum: opes. i. ꝑtātē ⁊ facultates italie receptus dico in
amicitiā a publio ſcipione cui fuit poſtea ex virtute. i. pp v̄tutē cognomē (dicerēt grāmatici agnomē: q: co-

gnomē eſt cognationis nomē. Agnomē ē ad agnatū nomē ex aliquo euētu vt ꝺ ex virtute ⁊ victoria) aphricano (id autē oratorie: quia quan do relatiuum datiui caſus precedit et ſequit nomē alteriꝰ caſus addi pōt tertium datiui aut alterius caſus: venuſtius tñ datiui: vt enei. ſ. Cui nunc cognomen iulo. Et liuius lib. ſ. ſubaudiens cui dicit fauſtulo nomen ferunt) fecerat ſ. maſſiniſſa: multa ⁊ preclara facinora. i. facta rei militaris: ob q̄ ſ. facinora ⁊ merita: carthaginēſibꝰ victis ⁊ ſiphace. ſ. rege capto. i. poſtq̄ cartaginēſes erant victi ⁊ captus ſiphax ciuus. ſ. ſiphacis imperiū magnū atq; latū valuit. i. validū fuit in aphrica populꝰ romanꝰ dedit dono regi. ſ. maſſiniſſe quaſcumq; vrbis. i. vrbes ⁊ agros ſup. quoſcūq; ceperat manu. i. vi bellica Et per hec oſtenditur gratitudo populi romani qui aiaduertens in q̄ta neceſſitate cōſtitute reip. ſubuenerat maſſiniſſa in eū ſumma bñficia cōtulit: q̄ res illi maximo fuit vſui vt ſequentia docent.

Igitur amicitia Maſſiniſſæ bona atq; honeſta nobis pmāſit: ſed īperii vitæq; eius finis idē fuit. Deinde Micipſa filiꝰ regnū ſolꝰ obtinuit. Manaſtabale & Guluſſa fratribꝰ morbo aſſumptis. Is adherbalē & Hiempſalē ex ſe genuit Iugurthāq; filium Manaſtabalis: quē Maſſiniſſa q; ortus ex cōcubina erat priuatū reliq̄rat eodē cultu quo liberos ſuos domi habuit. Qui vbi primū adoleuit pollens viribus decora facie: ſed multo maxime ingenio validus: nō ſe luxui neq; inertiæ corrumpendum dedit ſed vti mos illius eſt gentis equitare iaculari: curſu cum æqualibus certare: & cū gloria ante omnis iret omnibus tamen charus eſſe ad hoc pleraq; tempora in venando agere leonem atq; alias feras primus aut imprimis ferire: plurimum facere & non de ſe ipſe loqui quibꝰ rebꝰ Micipſa tametſi initio lætus fuerat exiſtimās virtutē Iugurthæ regno ſuo gl'iæ affore: tū poſtq̄ hoīem adoleſcētē exacta ætate ſua & paruis liberis magis magiſq; creſcere ītelligit vehementer eo negotio pmotꝰ m'lta in aīo ſuo voluebat. Terrebat eū natura mortaliū auida īperii & præceps ad explendam animi cupidinem. Præterea oportunitas ſue liberorūq; ætatis quæ etiam mediocres viros ſpe prædæ tranſuerſos agit. Ad hoc ſtudia numi-

¶ Igitur amicitia. poſt mortē maſſiniſſe narrat de filiis eiꝰ dicens. Igitur q̄ tā liberalis erat po. ro. i. maſſiniſſam: amicitia maſſiniſſe regis numidie: pmāſit. i. vſq; ad vltimū vite eiꝰ māſit nobis. ſ. romanis bona q; vtilis ⁊ honeſta: q; glorioſa glorioſum eñi eſt ſibi bñficio deuincere regē. Sed idē finis iperii eiꝰ et vite eius q; ſimul cum vita eis extinctū videt imperiū eius: vel q; nemo illi ſucceſſit tali impio dignꝰ vel q; tam parū durauit ſucceſſorū regnū vt non regnaſſe videātur. aut ſenſus eſt. idē. i. eodē tpe fuit finis imperii eius ⁊ vite eiꝰ. hoc eſt non priꝰ amiſit imperiū q̄ vitā. deinde ſcz poſt mortē maſſiniſſe micipſa filiꝰ ſup. eiꝰ obtinuit ſolus regnū et ꝺ manaſtabale ⁊ guluſſa fratribꝰ ſup. eius aſſumptis. i. ablatis e medio viuentiū morbo. is ſcz micipſa rex genuit. i. ppagauit ex ſe. i. de ſemine ſuo adherbalē et hiēpſalē liberos: ⁊ habuit domi ſcz ſue eodē cultu quo ſcz habuit liberos. i. legitimos filios ſuos Iugurthā filiū manaſtabalis ſcz fratris ſui āte obitū eius genitū: quē maſſiniſſa pater micipſe et auus ipſiꝰ iugurthe reliquerat priuatū. i. ſine regno: eo q; ortus erat nō ex legitima vxore: ſed ex ꝯcubina. Qui. ſ. iugurtha: vbi adoleuit primū. i. grādior effectus eſt pollens. i. valens viribus: decora facie. i. habens decoram faciē: ſ; exiſtens multo maxime. i. pcipue: validꝰ ingenio. i. induſtria et ſubtilitate animi: nō dedit ſe luxui neq; inertie corrumpēdu; id eſt effeminādum: ſed vti: id eſt quēad modum mos eſt illius gentis cepit ſup. agitare. ſ. feras: iaculari. i. iacula emitte re et proiiceret certare curſu cum equalibus. i. coeuis ſeu contemporaneis ſuis: et cum ante iret. i. excederet omnis gloria. i. per glorioſam famā: tamē eſſe. i. erat charus omnibꝰ adhoc. i. inſup agere. i. agebat et tranſigebat: pleraq; i. plurima tēpora in venando ferire. i. feriebat: primis. i. inter primos aut primus eorū leones atq; alias feras: ⁊ facere. i. faciebat (aut intelligatur verbum, cepit) plurimū. i. plurima preclara facinora: ⁊ loqui. i. loquebatur minimum: id eſt parciſſime de ſe contra quod faciunt iactabundi de ſe: qui ſibi facile inuidiā conciant. Quibus rebus: id eſt tam laudabilibus tametſi. id eſt q̄q̄. micipſa patruus eius fuerat letus initio: exiſtimans: id eſt cenſens et arbitrans virtutem iugurthe affore: id eſt affuturā eſſe regno ſuo glorie: id eſt ad gloriam: tum poſtq̄ ipſe exiſtens etate ſua: ſcilicet exacta: id eſt ad extremum vſq; acta ⁊ liberis paruis: id eſt habentem liberos tam paruos adherbalem et hiempſalem poſtq̄ intelligit iugurtham hominem adoleſcentem: id eſt iam fere in flore viri magis et magis creſcere: permotus: id eſt perturbatus vehemēter ⁊ negotio: id eſt ſollicitudine ex ea reſumpta. voluebat: id eſt verſabat et agitabat multa in animo ſuo. Quia natura mortalium. id eſt fere omnium hominum auida imperii: et preceps. i. multum procliua ⁊ pna ad explendam cupidinem animi. i. q; aueret ⁊ cuperet: terrebat. i. terrore ⁊ timore afficiebat eū ſcz micipſam timentem iam filiis ſuis virtutem iugurthe: preterea. i. inſuper terrebat eu; oportunitas. i. idoneitas ⁊ aptitudo ad fraudem ſubeundam etatis ſue que iam exacta erat: et liberorū ſcz ſuorū: que iam nedum fere inceperat q̄ ſcz oportunitas agit etiā et mediocres. q. d. nedū ſummos viros qualis erat iugurtha: tranſuerſos. i. extra tramitē iuſtitie ſpe prede ſcz obtinende. Ad hoc. i. preter dicta etiā hoc terrebat eū v; ſtudia. i. fauores et beneuolentie numidarum. i. populi regni ſui accēſa. i. vehementer parata: in. i. erga iugurthā: ex quibꝰ ſ.

Requiere nuſtañ. Ab ſumo ⁊ ſumo idē q; deterolſ p prie fit prodige ipēdere: vel exedere.

Iugurthe initia. Exigo aliqñ ex cludo: eſt cio vl' expelſo ſignificat et pter ea debitū repetere ⁊ ꝯuenienter poſtulare.

Interdu; agere ⁊ ſeu traducere Terē. illiq; ex opto: vt reliquā vitā exigat. Interdū p diſcere vl' ꝗrere. pri. eſt. ꝗrere ꝯſtituit ſocii ſq; exacta referre: interdū ꝯſtituere. Idē. i. iii. decreuitq; mori ſecum ipſa modumq; exigit. Nō nūq; ꝯplere. pia. lau. Menſes iā tibi exactos video vitio eſt vi extorqre. Cic. de diui. frumentoi modios ſinglos duodenos ſeſtertios exegiſſe. Sedicio teſte Ci. vi. ꝺ re pu. eſt inter ciues ſciſ

romanus intelligit:toꝫ gallus gallic⁹ ⁊c. q̇bus diuitie erãt potiores. i. pſtãtiores ⁊ acceptiores bono ⁊ honeſto. i. q̄ bonũ ⁊ honeſtũ. i. q̄ iuſtitia q̇ boni viri dicimur ⁊ q̄ honeſtas. Erãt dicit factioſi domi ⁊ potẽtes apud ſocios. ſ. romani imperij ⁊ magis clari q̄ honeſti. i. potius bonoꝝ ⁊ fame q̄ honeſtatis cupidi q̇ accẽdebant (que res erat paraſceue futuri euẽtus) iugurthe nõ mediocrẽ ſꝫ maximũ: animũ pollicitãdo. i. per pollicitationes fore. i. futurũ eẽ ſi Micipſa rex occidiſſet. i. mortu⁹ eẽt vti. i. vt ipſe iugurtha potiret ſol⁹ imperio numidie ⁊ ſupple dicẽdo (q: ſequẽtia non habẽtur pollicitãdo) maximã virtutẽ eẽ in ipſo. ſ. iugurtha: ⁊ oĩa eẽ rome venalia. i. pecunia a potẽtib⁹ emẽda ⁊ impetrãda quecũq; vellet. Sꝫ poſtq̄ publi⁹ Scipio decreuit numãtia exiſtẽte deleta dimittere. i. in partes ſuas remittere auxilia. i. q̇ auxilio venerãt numidas ⁊ ipſe reuerti domũ. ſ. romã: adduxit iugurthã in pretoriũ. i. tabernaculũ ꝑtoria. i. imꝑatoris exiſtẽtẽ donatũ magnifice. ſ. coronis ⁊ in ſignibus victorie ⁊ laudatũ magnifice pro cõcione. i. añ cõſpectũ totius exercitus: cõcitũ. i. cõuocati ad audiẽdũ. et monuit ſup. eũ ibi in pretorio vt coleret. i. ſeruaret: potius publice. i. officio ipſo reipu. q̄ priuatim. i. offõ aut bñficio ſeu munere collato priuatim in hos aut illos amicitiaꝫ po. ro. neu. i. neue inſueſceret. i. inſuetus fieret largiri. i. largitiones facere aliquib⁹. i. q̇buſcũq;: pceperat eñ largitiones ab eo factas. ⁊ ſup. dicit monẽdo aut monuit illud q̇d eẽt multoꝝ ⁊ ſuccedere l regnũ ppl'i ro. ſuffragio: emi periculoſe. i. cũ ſummo pic'lo a paucis. ſ. auaris. Sin. i. ſꝫ ſi vellet ꝑmanere in ſuis artib⁹. ſ. hõeſtis q̇b⁹ tũc vſus erat dixit gloriã ⁊ regnũ vẽturũ illi: vltro. i. vltra q̄ peteret: ſin. i. ſed ſi ꝑgeret: ꝑperãtius. i. nimis ꝑperãter ſup. q̄ decebat pecuniaꝫ ſuã caſurã: ⁊ ipm caſurũ ꝑcipitẽ. i. ꝑcipitãter. Scipio locut⁹ ſic dimiſit eũ cũ lr̃is quas redderet micipſe. ſnĩa earũ. ſ. literarũ erat hec. i. huiuſcemodi.

ſtate in exercitu noſtro fuere cõplures noui atq; nobiles quib⁹ diuitiæ bono atq; honeſto potiores erãt. Factioſi domi potẽtes apud ſocios clari magis q̃ honeſti qui iugurthæ non mediocrem animum pollicitãdo accendebant ſi Micipſa rex occidiſſet fore vti ſolus imperio numidiæ potiretur: in ipſo maximã virtutem: romæ omnia venalia eſſe. Sed poſtq̃ numãtia deleta. P. Scipio dimittere auxilia: & ipſe reuerti domũ decreuit donatum atq; laudatum magnifice pro concione Iugurtham in prætorum adduxit: ibiq; ſecreto monuit vt potius publice q̃ priuatim amicitiã po. ro. coleret: neu aliquibus largiri inſueſceret. Periculoſe a paucis emi: quod multorum eſſet. Si permanere vellet in ſuis artibus vltro & illi gloriã & regnũ venturum ſin ꝑperãtius pergeret ſuã pecuniã & ipſum præcipitẽ caſurum ſic locutus cũ literis eum quas micipſæ redderet dimiſit: earum ſententia hæc erat.

IVgurthæ tui i bello Numãtino lõge maxia virtus fuit. Quã rẽ tibi certe gaudio eſſe ſcio. Nobis ob merita ſua char⁹ ẽ vt idẽ ſenatui & populo romano ſit ſumma ope nitemur. Tibi quidẽ ꝓ nr̃a amicitia gratulor. En habes virum dignũ te: atq; auo tuo maſſiniſſa.

IGitur rex vbi ea quæ fama acceperat ex literis iperatoris eſſe ita

IUgurthe tui. Breuitatis grã omittit ſalutationẽ q̇ eẽ potuit huiuſcemodi pub. Scipio iꝑator roman⁹ Micipſe numidarũ regi ⁊ ſocio ro. imperij. Salutẽ dicit. deide breuiš addit. Uirtus iugurthe tui. i. a te miſſi filij per adoptionẽ ⁊ nepoš ex fratre fuit lõge. i. lõgo interuallo reſpectu ꝟtutis alioꝝ maxia. Quã rẽ ego certe ſcio (id callide aſtruit ẽt ſi dubitat vt iugurthe ei⁹ bñuolẽtiaꝫ cõciliet) tibi eẽ gaudio Jugurtha ſup. ẽ nobis char⁹: ob. i. ꝑpẽ merita ſua ⁊ nos nitemur. i. laborabim⁹ ſumma ope. i. tota facultate ⁊ potẽtia nr̃a: vt ſit idẽ. i. itidẽ charus: ſenatui ⁊ po. ro. Quidẽ. i. certe ego gratulor. i. pro bono tuo hylares me ſignifico tibi: ꝓ noſtra amicitia. i. iuxta noſtrã amicitiã qua tibi plurimuꝫ bñ volo: en. i. ecce quaſi dicat vide cauſam cur gratuler tibi: tu habes virũ dignũ te. i. gñe ⁊ facto tuo atq; auo ſuo maſſiniſſa ⁊c. Deinde addit forte Uale: quod etiaꝫ breuitatis cauſa omiſit: recitãs tñ ea q̄ Jugurtham concernerent.

IGit rex. ſ. micipſa vbi. i. poſtq̄ cognouit ea que acceperat. i. intellexerat fama. i. ex fama cognouit eſſe ita ea acceperat: ex literis imperatoris. ſ. publij ſcipiõis: ⁊ ipſe

permotus:tū.i.ſimul virtute viri ſcꝫ Iugurthe:tum id eſt ſimul gratia id eſt cōplacētia:eiuſdē potius q̄ Scipionis:qꝛ dictum eſt q̄ Iugurthe inerat quedā grā ad captandā beneuolentiā:flexit animuꝫ ſuū ab odio ad amorē ꝛ fauorē:ꝛ aggreſſus eſt.i.ſumma ope conatus eſt vicere id eſt deuincire ꝛ ſibi fauorabilē redderet iugurthā bñficiis.i.benefactis collatis in eū adoptauit ſtatim eum id eſt in filiū legalē aſſumpſit:et inſtituit eū teſtō qḋ cōdidit:heredē pariter.i.pari portiōe cū filiis.ſ.Adherbale ꝛ Hiēpſale. Sꝫ ipſe Micipſa poſt paucos annos.ſ.ſecutos poſt adoptionē Iugurthe cōfect⁹.i.ad vltimū exhauſtus ꝛ abſumpt⁹ morbo ꝛ etate.i.ſenio:cum intelligeret.i.pſentiſceret finē vite adeſſe ſibi d: habuiſſe cū Iugurtha:p ad iugurthā huiuſcemodi qualia ſequuntur verba coraꝫ amicis ꝛ cognatis itaq; hoc eſt cōſimiliter corā Adherbale ꝛ Hiēpſale filiis ſuis legitimis ꝛ naturalibus.

Paruum ego Iugurtha. Moꝛe ſenū captat i pn cipio bñuolētiā Iugurthe a pſona ſua ppt bñficia in eū collata: ſicut Terētian⁹ Simo in Andria occipit loqui cū liberto ſuo ſoſia. Ego poſtq̄ te emi a paruulo vt ſemp tibi apd me iuſta clemens fuerit ſeruit⁹ ſcis ꝛc. Dicit itaq; Micipſa O Iugurtha ego ſuſcepi.i.ſurſum ꝛ q̄ſi in grām cepi:ſicut ſuſcepit iſrl' puerū:ſuuꝫ te paruū amiſſo patre.ſ. Manaſtabale exiſtētē ſine ſpe.ſ.regni:cum ex illegitimo coitu natus eſſet:ꝛ ſine opibus quia illegitimi nō ſuccedūt:ꝛ maſſiniſſa auus ipſum iugurtham vt dictum eſt priuatū reliquit:exiſtimās me fore hoc eſt futurū eſſe:nō minus charū.i. dilectū ꝛ amabilē tibi q̄ liberis hoc eſt legitimis filiis ſi genuiſſem:qꝛ ob tūc nondū genuerat nō minus dicit charū ob bñficia.ſ.in te collata: q̄ ſup.liberis ob gñationē. Neq; ea res habuit me falſum.i.deceptū illuſum ſpe aut opinione.vñ ſequit. ¶ Nā vt alia omittā. Callide cōmemorat Micipſa merita iugurthe:vt ille ſe merito diligi ſperaret dicēs. Neq; falſuꝫ me habuit ea res.ſ.q̄ exiſtimabā te mihi charum fore. Nā vt omittā.i.ſilētio pretereā:alia facta tua magna ꝛ egregia:tu rediēs nouiſſime.i.vltime qꝛ res maxie noue viſa vr facta:numātia.i. ex bello numantino decoraſti.i.ornaſti ꝛ me regnū meū gloria:qꝛ laudat⁹ a ſcipiōe rediit ꝛ feciſti tua vtute.i.p vtutē tuā:romāos amiciſſimos nobis ex amicis.i.vbi pus tātū amici fuerāt. Nomē.i.gloria ꝛ fama:ſicut apd Maronē eſt.ij. Et nos aliqḋ nomēq; decuſq; geſſim⁹. Et i Bucc. Sēp honos nomēq; tuū laudeſq; manebūt familie.i.dom⁹ nr̄e:eſt innouatū.i.noua glīa nobilitatū in hiſpania:vbi antea clarū fuerat ex geſtis maſſiniſſe cū haſdrubale cōtra romanos:clar⁹ effectū eſt ex geſtis iugurthe cū ſcipiōe p romanis. Poſtremo qḋ.i.q̄ res ē difficillimū.i.difficillima adq̄ſitu:iter mortales tu viciſti inuidia.i.p gloriā tuā:qꝛ tametſi liuor ſumma petit:tñ inuidia nō eſt fere niſi inter pares aut p paribus:q̄s el plebeioꝝ felicitati regie inuidet:niſi forte p rege aut principe ſuo ꝛc. Cū igr̄ tātā gloriā nactus fueris:difficile eſt illi inuideri. Nūc qm̄ natura facit mihi finē vite.i.qꝛ natura a morte decedo. Ego mōeo ꝛ obteſtor te p hāc dexterā.i.quā teneo vtꝫ tuā:q̄ in dextera potiſſimū pſpicit:ꝛ p fidē regni.i.quā debes regno:vti.i.vt habeas charos hos.ſ.duos filios meos (q̄s illi demōſtrauit hoc dicēs) q̄ exiſtēs tibi pꝓpiqui gñe.i.cōſanguinitate:qꝛ patrueles:ſint fratres tibi bñficio meo.i.p adoptionē meā:neu.i.neue malis.i.magis velis:adiūgere.ſ.tibi ad ſocietatē regni alie-

Nouiſſime.

Nomen.

Inuidiaꝫ gl'ie ſuperari.

Regni q̄ ſint preſidia.

Qui ſibi

cognouit tū virtute: tū gratia viri permot⁹ flexit animū ſuū: & Iugurthā bñficiis vincere aggreſſus eſt: ſtatimq; eū adoptauit: & teſtō pariter cū filiis heredē inſtituit. Sed ipſe paucos poſt ānos morbo atq; ætate confectus cū ſibi finē vitæ adeſſe intelligeret corā amicis & cognatis itaq; Adherbale & Hiempſale filiis dicit huiuſcemodi verba cū Iugurtha habuiſſe.

Paruum ego Iugurtha te amiſſo patre ſine ſpe: ſine opibus: in meū regnū ſuſcepi: exiſtimās nō min⁹ me tibi q̄ liberis (ſi genuiſſem) ob beneficia charum fore. neq; ea res falſum me habuit. Nam vt alia magna & egregia facta omittam: nouiſſime tu rediēs Numantia meq; regnū q; meū gloria decoraſti: tuaq; virtute nobis romanos ex amicis amiciſſimos feciſti: In hiſpania nomē familiæ nr̄æ renouatū ē. Poſtremo (qḋ difficillimū inter mortales eſt) glīa inuidiam viciſti. Nūc qm̄ mihi natura finē vitæ facit: per hāc dexterā: per regni fidē moneo: obteſtorq; te vti hos qui genere tibi pꝓpiqui

nos q̃ retinere ↄiūctos ſanguine.i.neceſſitudine ſanguis: q2 nō exercitus: neq; theſauri ſunt p̄ſidia.i.protectiones & cuſtodie regni: verū.i.ſed amici: quos neq; q̄as: hoc eſt nemo queat cogere armis: neq; parare.i.cō parare auro: ſed ſup. qui pariunt.i.acq̄runt officio hoc eſt debito & honeſto facto: & fide.i.fidelitate. Aūt p ſʒ q̄s eſt amicior hoc eſt magis amicus (ſunt q̄ legāt amicitior. ſʒ min⁹ audiēdi) q̃ frater ſup. eſt fratri.q.d.nullus. Aut quē alienū inuenies fidū.i.fidelē ſi fueris hoſtis tuis.ſ.neceſſariis.q.d.nullū. Eq̄dē.i.ego certo trado vobis regnū firmū hoc eſt validū: ſi eritis boni.i.fideles & cōcordes: ſin hoc eſt ſed ſi eritis mali: imbecillū.i.debile. pue res creſcūt ↄcordia.i.p ↄcordiā: & maxie ſup. res dilabuntur.i.decidūt diſcordia. Ceterū.ſʒ o Iugurtha decet te āte hos.i.potius q̃ hos filios meos ꝓuidere: ne q̄d eueniat alr.ſ.q̃ volum⁹: q2 tu es ꝓor.i.añ in etate & ſapiētia. Nā i oī certamie.i.cōtētiōe is q̄ ē opulētior.i.ditior: etiā ſi.i.q̄q̄ accepit iniuriā. videt tñ facere iniuriā: q2 plus poteſt.i.q2 potentior eſt. ¶ Aūt pro ſʒ: vos adherbal & hiēpſal colite.i.veneramini: & obſeruate.i. cauete ne offendatis hūc talē.i.tā p̄ſtātē virū: vcʒ iugurthā imitamini virtutē.ſ.ei⁹ & enitimini.i.elaborate efficere ne ego videar ſumpſiſſe.i.adoptaſſe meliores liberos q̃ genuiſſe: hoc eſt nepos deteriores filiis iugurtha. Iugurtha tñ & ſi intelligebat regē.ſ.micipſam locutū ficta.i.cogitata p dolū ↄ mētē ſuā: & ipe.ſ.iugurtha agitabat.i.v̄ſabat & meditabat i aīo lōge alr: q2 ſolus regnare propoſuerat: tñ r̄ndit ad ea q̄ a micipſa dicta erant benigne: p tpe id ſicut moribūdo reſpōdendū cēſebat micipſa morit paucis dieb⁹ poſt.i.poſt q̄ ea locutus fuerat.

beneficio meo fratres ſunt. charos habeas neu malis alienos adiungere: q̃ ſanguine coniunctos retinere: Non exercitus neq; theſauri præſidia regni ſunt. Verum amici quos neq; armis cogere neq; auro parare queas officio & fide pariuntur. Quis autem amicior q̃ frater fratri: Aut quē alienum fidum inuenies: ſi tuis hoſtis fueris: Equidem ego vobis regnū trado firmū ſi boni eritis: ſin mali: imbecillum. Nā concordia paruę res creſcunt: diſcordia maximæ dilabūtur. Cæterum Iugurtha ante hos te (quia ætate & ſapiētia prior es) ne aliter quid eueniat prouidere decet. Nam in omni certamine qui opulentior eſt: etiam ſi accipit iniuriā: tamen quia plus poteſt facere videtur. Vos autē Adherbal & hiempſal colite & obſeruate hunc talem virum: imitamini virtutem & enitimini. ne ego meliores liberos ſumpſiſſe videar q̃ genuiſſe. Ad ea Iugurtha tametſi regem ficta locutū intelligebat & ipſe longe aliter in animo agitabat tamen pro tempore benigne reſpondit Micipſa paucis poſt diebus moritur.

Poſtq̃ illi regio more iuſta magnifice fecerant reguli in vnum cōuenerunt: vt inter ſe de cunctis negotiis diſceptarēt. Sed hiempſal qui minimus ex illis erat: natura ferox etiam ātea ignobilitatem Iugurthæ: quia materno genere impar erat deſpiciens dextra. Adherbalem aſſedit: ne medius ex tribus (quod apud numidas honori ducitur) Iugurtha foret. Deinde tamen vt ætati concederet fatigatus a fratre vix in partem alteram traductus eſt. Ibi quum multa de adminiſtrando imperio diſſererēt Iugurtha inter alias res ait: oportere quinquēnii cōſul

Poſtq̃ illi &c. Auſpicat narrationē de diſcordiis inter regulos ſumptis poſt mortē Micipſe dicens. Poſtq̃ reguli fecerāt.ſ.micipſe defuncto: iuſta.i.debitas exeq̄as. (Declinam⁹ aūt iuſta ſubſtātiue & tñ pluraliter p iuſtis officiis: exequiis defunctorū) more regio.i. vt regē decet: magnifice.i.pōpoſe & ſumptuoſe t ipſi reguli.i.minores reges ſeu coheredes regni. Adherbal. hiēpſal. & Iugurtha: cōuenerūt in vnū.ſ.locū vt diſceptarent.i. diſcuterēt & diſputarēt ac tractarent de cūctis negotiis.ſ.ad regnū ſpectātibus. Sed hiēpſal.q̄ erat minimus.ſ.natu ex illis: exiſtēs ferox natura.i.ex natali inclinatōe deſpiciēs p eo q̄ deſpexerat quaſi ſit aſpnat⁹ etiā antea nō ſolū tūc: ignobilitatē.i.generoſitatē (cū dicat) iugurthe q̄ nobilior q̄dē ſʒ minus generoſus erat: q2 erat ipar.i.īferior. genere materno q2 ↄcubia genit⁹: aſſedit.i. ſedit iuxta. Adherbalē fratrē maiorē natu: dextera p̄te: ne iugurtha foret medi⁹ ex tribus q̄d.ſ.mediū ſic eē ducit.i.reputat apd numidas: honori.i.ad honorē. q2 medi⁹ loc⁹ a natura aſſignat principi: vt ſoli inter planetas: & cordi i corpe hūano. Deinde tñ fatigatus hoc eſt crebra admonitione ſollicitat⁹ a fratre.ſ. adherbale vt cōcederet etati: q2 minor ſup̄ a maiorē ſederat vix.i.cū difficultate ſumma eſt traductus in alteram p̄tē.i. in ſiniſtras. Ibi.i.tūc aut in eo loco: cū differerent multa de regno adminiſtrando: iugurtha ait iter alias: res oportere oīa ↄſulta & decreta q̄nquēnii.i.facta a Micipſa proxime elapſo q̄nquēnio re

nec cui bon⁹ Itē aliis cano nica q̄ nō diligit fratrē ſuum quem videt &c.

Iuſta.

Diſceptare ē alter cari ꝓtēdere Cice.li. iii.tuſ.ita illi⁹ v̄e elegantiſq; ꝑbie q̄ ducta a Socrate & peripa. adhuc ꝑmāſit & idē alio mō diceātib⁹ſtoicis cū academicis eorum ꝓrouerſias diſceptarē

ſcindi.i.irrita haberi.nam ſup.ait. Micipſam confectum.i.conſumptũ:annis hoc eſt ſenio:valuiſſe animo.i. ratione:parum per ea tempora.ſ.quinquennij. Tum.i.tunc idem Hiẽpſal reſpondit placere ſibi.ſ.vt omnia reſcindantur. Nam ſup.ait illum ipſum.ſ.qui hoc dixerat iugurtham perueniſſe in regnum.i.in partẽ regni adoptione.i.per adoptionem Micipſe his tribus annis proximis.ſ.quinquennij:quod verbũ deſcendit altius.i.profundius (vbi manifeſte altum pro profundo dicitur:aliter non deſcendiſſe. Sicut contra celum & profundum) in pect⁹ iugurthe ꝙ quiſꝙ ratus erat. ¶ Itaꝙ.i.et ita:q: egerrime tulit verbũ hiempſalis iugurtha anxi⁹ ira ⁊ metu ne ab hereditate penitus excluderetur ſup.cepit aut more hyſtoricor molliri.i.moliebatur.i. machinabatur cum ſumma mole.i.difficultate ⁊ parare.i.parabat.⁊ habere.i.habebat in animo modo.i.ſolummodo:vel duntaxat ea quibus hiempſal caperetur.i.capi poſſet per dolum.

Altum.

ta & decreta omnia reſcindi. Nam per ea tempora cõfectum annis Micipſam parum animo valuiſſe. Tum hiempſal placere ſibi reſpondit: nam ipſum illum his tribus proximis annis adoptione in regnum perueniſſe: quod verbum in pectus iugurthæ altius q̃ quiſq̃ ratus erat deſcendit. Itaq; ex eo tempore ira & metu anxius moliri: parare atq; eo modo in animo habere quibus hiempſal per dolum caperetur. Quæ vbi tardius procedunt: neq; lenitur animus ferox: ſtatuit quouis modo inceptum perficere. Primo conuentu quem ab regulis factum ſupra memoraui propter diſſenſionem placuerat diuidi theſauros: fineſq; imperii ſingulis conſtitui: itaq; tẽpus ad vtramq; rem decernitur: ſed maturius ad pecuniam diſtribuendam. Reguli interea in loca propinqua theſauris ali⁹ alio cõceſſere: ſed hiẽpſal in opido Thirmida forte eius domo vtebatur qui proximus lictor iugurthæ: charus acceptuſq; ei ſemper fuerat: quem ille caſu miniſtrũ oblatum promiſſis onerat: impellitq; vti tanq̃ ſuã viſens domum eat portarum claues adulterinas paret. nam veræ claues ad Hiẽpſalem referebãtur. Cæterũ vbi res poſtularet ſeipſum cũ magna manu venturũ. Numida mandata breui cõfecit. Atq; vti doctus erat noctu iugurthæ milites ĩtroducit: q poſtq̃ ĩ ædes irrupe: diuerſi regẽ q̃rebãt dormiẽtes alios: alios occurſantes interficere: ſcrutari loca abdita. clauſa effringere ſtrepitu & tumultu omnia miſcere. Quũ interim hiempſal reperitur occultans ſe in tugurio mulieris

Que.ſ.machinata ⁊ parata:vbi.i.poſtꝙ:procedũt.i.ad effectũ puenīunt:tardius.ſ.ꝙ ſperabat neq;.i.et non:⁊ animus.ſ.iugurthe ferox: non lenitur.i.nõ mulcetur neq; mitigatur (vt tamen ſolet per temporis morã. vñ venus in Iunonẽ eneí.v. Quam nec lõga dies pietas nec mitigat vlla) ſtatuit.i. conſtituit perficere:inceptũ.i.necẽ hiẽpſalis: quouis modo:ſiue per dolũ ⁊ clã ſiue per vim ⁊ manifeſte. Placuit primo conuentu.i.ad conſultationẽ habendã conuentione:quẽ ego memoraui.i. recitaui factũ ab regulis.i.coheredibus regni theſauros diuidi propter diſſenſionem ortam inter coheredes:⁊ fines imperij conſtitui ſingulis.i.ſuã cuiq; partẽ aſſignari. Et ita tempus decernitur.i. adiudicatur communi decreto: ad vtrãq; res ſcilicet ad theſauros diuidendos et ad regnũ diſpertiendũ:ſed ſupple decernitur maturius.i.prius ad pecuniã diſtribuendã. Reguli.i.coheredes ſeu pares regni:conceſſere interea.i. abierunt in loca propinquã theſauris:alius ſup.cõceſſit.alio.i.ad aliũ locum. Sed hiẽpſal vtebatur:forte.i.a caſu in oppido thirmida.ſ.noie domo eius qui exiſtens ꝓximus lictor.i.ſatelles ⁊ cuſtos corporis iugurthe fuerat ſemper charus et acceptus ei.ſ.iugurthe. (Soldus legit in oppidum Thirmidũ hoc ordine. Sed hiẽpſal conceſſit ſupple in oppidũ thirmidum. Quidã lictor proximus iugurthe: qui charus ⁊ acceptus fuerat ei.ſ.iugurthe vtebatur forte domo eius quã hiẽpſal illic habuerat:ſed prior lectio cõcinnior eſt) quem ſcilicet lictorem ille ſcilicet iugurtha:oblatum caſu.i. a fortuna miniſtrũ.ſ.ad tale negotium peragẽdũ onerat.i.opprimit promiſſis ⁊ impellit. vti.i.vt eat.ſ.hoſpitiũ hiẽpſalis tanꝙ viſens ſuam domũ (ergo non domũ hiempſalis) paret.i.cõparet: claues portarũ adulterinas.i.ad ſimilitudinẽ verarũ factas. Nã vere claues ferebantur id eſt ſingulis noctibus poſtꝙ porte erant clauſe ad hiempſalem. Ceterum id eſt ſed inſuper ſup.dicit ſeipſum venturũ cũ magna manu vbi.i.qñ res.i.vtilitas poſtularet. Numida hoſpes ille cõfecit breui.ſ.tẽpore:mãdata iugurthe:atq; introducit noctu milites iugurthe vti.i. ſicut erat doct⁹ a iugurtha:qui.ſ.milites poſtꝙ irrupere in edes.ſ.quas tenebat hiempſal:querebãt regẽ.ſ.hiẽpſalẽ: diuerſi id eſt per diuerſa loca:⁊ interficere.i.interficiebant alios.i.quoſdam ex familia hiempſalis dormiẽtes:alios occurſantes.id eſt poſt excitationẽ obuiã venientes. Scrutari.id eſt ſcrutabantur loca abdita.id eſt abſcondita:et effringere.id eſt effringebant clauſa ſcilicet loca:⁊ miſcere.i.miſcebant ſtrepitu et tumultu oĩa tam clauſa ꝙ non clauſa:q: cũ vi craſſarent vbiq; erat ſtrepitus pedũ ⁊ tumultus ex clãgore armorum ⁊ clamore. ¶ Quum interim. Breuiter vt cetera fere preſcribit inuentionem et occiſionem hiempſalis dicens. Quum id eſt quandoquidem: hiempſal (multi ſcribunt hiemſal:ſed peritorum iudicio perperam) reperit a militi-

Lictores q̃ carnificis officio fungebãt duodecim conſul' erãt aliorũ tñ ſeni ꝓgan geſtãtes faciſculos Liuius.

Miſſiq; lictores ad ſumendũ ſupplicĩũ. Mẽ ẽt ſpiculatores.

Machinatio iugurthe in hiẽpſalem.

Occurſare eſt in occurſum ſeu obuiam ire.

bus iugurthinis aut a numida illo interim: vñ.ſ.ſic querebat occultās ſe in tugurio.i.caſula ꝛ paruo tegmine mulieris ancille.i.ſeruilis cō ditionis. Ubi notāda eſt regula Ciceroniana: cui⁹ ſpēs p̄miſſa eſt ei⁹ nō addē dus genus. vñ q: ois ancilla mulier: ſed nō ecōtrario: ꝛ q: ois gemellus frater: nec ecōtrario: ita recte dixeris mulieris ancille ꝛ fratres gemini: ſed nō ancille mulieris: nec gemini fratres (quo.ſ.in qḋ tuguriū. ipſe pfugerat initio exiſtes pauidus ꝛ ignar⁹ loci Numide a iugurtha miſſi referūt caput eius.ſ.Micipſalis ad iugurtham: ſicut erāt iuſſi.ſ.a iugurtha: vbi p id qḋ dr factum intelligit etiā qḋ n ḋdr videlicet Micipſalem obtruncatū eſſe: aliter eñi nō retuliſſent caput ei⁹. Ceterū fama tāti facinoris: qḋle eſt occidiſſe filiū regis ꝛ patruelē ſuū diuulgat breui per oēm aphricam: met⁹ inuadit adherbalē fratrē hiēpſalis: ꝛ oēs q̄ fuerāt.ſ.dū viueret ſub imperio Micipſe pr̄is adherbalis Numide diſcedūt poſt illud factū in duas ptes. Plures ſequitur adherbalē q̄ erat ver⁹ rex ſ; meliores.i.peritiores ꝛ vtiliores bello.i. ad bellū gerēdū: ſequūtur ſup. illū alterū.i.iugurthā. Igit q: diſſenſionē vidit iugurtha parat, copias q̄ pōt maxias ꝛ parat adiūgere ſuo impio vrbes ptim.i.quaſdā vi: ꝛ alias volūtate i.ſpōte: ꝛ impare omni numidie Adherbal tametſi miſerat legatos romā: q̄ docerent.i.certiorem facerēt ſenatū de cede.i.nece fratris.ſ. Micipſalis: ꝛ de fortunis.i.aduerſitatibus et potētijs ſuis: tñ fretus.i.ꝯfiſus et adiutus: multitudine militū parat ꝯtendere cū iugurtha armis.i.vi. Sz vbi res venit ad certamē.i. vbi pugnatum eſt: ipſe victus profugit ex p̄lio in ꝑuinciā.i.regionē priuſ deuictā: ꝛ poſtea regno adiectā: ac cōtēdit.i. ꝓficiſcit de hic romā. Tū.i.tūc iugurtha peractis cōſilijs poſtq̄ potiebat ſcilicet vi ol numidia: reputās in aio.i.ſecū eſſe mās ſuū in otio.i.cū iā otiū haberet: timere ſup. cepit: aut timere pro timebat populū romanū: neq; habere.i. non habebat vſq̄ ſpē aduerſus irā ei⁹.ſ.ppli romani niſi i auaritia nobilitatis.ſ. rōane ꝛ i pecunia ſua. Itaq; mittit poſt.i.poſtea paucis dieb⁹ legatos romā cū multo auro ꝛ argēto: qb⁹ p̄cepit vti.i.vt repleāt p̄mū pecunia veteris amicos: deide exq̄rāt.i.q̄ agēt nouos: poſtremo ne cūctēt i.ne differāt parare.i. adq̄rere largiēdo.i. p largitiōes quecūq; poſſint. Sz vbi.i. poſtq̄ legati.ſ.iugurthe venere romā: ꝛ miſer.i.miſerūt ex p̄cepto regis.ſ. iugurthe magna munera hoſpitib⁹.ſ. regis.ſ. hs q̄buſcū ius hoſpitalitatī habebat ſe mutuo reſpiēdi hoſpitio: ꝛ alijs q̄rū authoritas pollebat.i.plurimū valebat ea tēpeſtate i ſenatu tāta ꝯmutatio.ſ.ſniarū ꝛ aioꝝ iceſſit.ſ.ſenatorib⁹: vt Iugurtha veniret i grāꝫ ꝛ fauorē nobilitatis.i. nobiliū rōanoꝝ ex maxia iuidia ꝛ maleuolētia.i.vbi eū ꝓſecuti fuerāt ſumma iuidia ꝛ maleuolētia. Quoꝝ ps.i.aliq̄ iducti ſpe.ſ.futuroꝝ munerū: ꝛ alij p̄mio.ſ.iā accepto: nitebant: ābiēdo.i.more ābiētiū ordo: ſingulos ex ſenatu: ne ꝯſuleret.i. ne p ꝯſultationē definiret: ꝛ ſnia ferret grauī⁹.i. duri⁹ q̄ volebat in eū.ſ. Iugurthā Igit vbi.i.poſtq̄ legati ſatis ꝯfidūt.ſ.pti ſue ꝛ ſnie p ſenatū dāde: ſenat⁹ dat vtriſq;.ſ.adherbali accuſatori ꝛ legatis iugurthe defenſorib⁹: ꝛ h̄ die ꝯſtituto.ſ. ad agēdū de controuerſia ipſoꝝ nos accepimus adherbalem locutū tū.i.tunc in ſenatu hoc modo.

ancillæ: quo initio pauidus & loci ignarus perfugerat. Numidæ caput eius vti iuſſi erant ad iugurtham referunt. Cæterum fama tanti facinoris per omnem aphricam breui diuulgatur. Adherbalem omneſq; qui ſub imperio Micipſæ fuerant metus inuadit: in duas partes Numidæ diſcedunt: plures adherbalem ſequuntur: ſed illum alterum bello meliores. Igitur iugurtha q̃ maximas poteſt copias parat: vrbes partim vi: alias voluntate imperio ſuo adiungere omni Numidiæ imperare. Adherbal tametſi legatos romam miſerat qui ſenatum docerent de cæde fratris & fortunis ſuis tamen fretus multitudine militum parat armis contendere. Sed vbi res ad certamen venit: victus ex prælio profugit in prouinciam: ac de hinc romam contendit: tum iugurtha peractis conſiliis poſt q̃ omni numidia potiebatur in otio facinus ſuum in animo reputans timere populum romanum: neq; aduerſus iram eius vſq̃ niſi in auaritia nobilitatis & pecunia ſua ſpem habere. Itaq; paucis diebus poſt cum auro & argento multo romam legatos mittit: quibus præcepit primum vti veteres amicos muneribus repleant deinde nouos exquirant. Poſtremo quæcunq; poſſint largiendo parare ne cunctentur. Sed vbi legati Rom. venere: et ex præcepto regis hoſpitibus aliiſq; quorum ea tēpeſtate in ſenatu authoritas pollebat: magna munera miſere. Tanta commutatio inceſſit vt ex maxima inuidia et maleuolentia in gratiā et fauorem nobilitatis iugurtha veniret. Quorum pars ſpe: alii præmio inducti ſingulos ex ſenatu ambiendo nitebantur ne grauius in eum conſuleretur. Igitur vbi legati ſatis confidunt: die conſtituto ſenatus vtriſq; datur tum adherbalem hoc modo locutum accepimus.

Regula d' ſitu gñis ꝛ ſpeciei. Breuitas apta.

Adherbal victus romā profugit.

Iugurtha romanorū amicitiā cōparare ſatagit.

pſ̄res cō̄ſcripti.

Patres cōſcripti. Hec oratio in gn̄e deliberatiuo verſat: ſuadet em̄ ſenatui vt ſibi ſuppetias ferre iubeāt oſtēdēs id vtile τ honeſtū ac facile factu romanis fore vtile vt ſoci⁹ romani imperij pmaneret honeſtū: qz id pater τ auus meriti erāt: facile qz dicturus eſt. Nos vel p otium tutiſſimus in manu veſtra eſt patres cōſcripti: qui ſic dicti ſunt: qz a romulo primo erāt cētū ſeniores ad iudicādum conſcripti. Deinde alij centū additi: qui oēs a ſimilitudine cure: aut qz ſeniores eſſent patres cōſcripti appellabantur. Ordo autem eſt. O patres conſcripti. i. vos ſenatores romani. Micipſa pater me⁹ p̄cepit mihi moriēs: τ ita in ſuprema volūtate cui qz ſerio enūciari credit plurimū authoritati iura tribuūt: vti. i. vt ego exiſtimarem. i. cenſerē putarē: tm̄mō pcurationē. i. gubernationē: τ nō dn̄ium aut verā poſſeſſionē regni numide eſſe meā Ceterū. i. ſed ius τ imperium eius. ſ. regni eſſe penes vos τ populum romanū. i. in ptāte veſtra τ po. ro. τ ita callide aſſerit romanos debere regnuz numidie tutari vt ſuū ſimul ſup. p̄cepit: vt ego eniterer eſſe vobis domi τ militie. i. tā in pace qȝ in bello: qȝ maximo vſui. i. ingētiſſime vtilitati: τ ſup. vt ducerē. i. reputarē vos ſup. eſſe mihi loco cognatorū. i. conſanguineorū τ neceſſarioꝝ τ loco affinium. i. adquiſitorū p legē. Et ſup. dicebat (nam id nō precepit) ſi ego feciſſez ea q̄ preceperat me habiturū ſup. eſſe in vr̄a amicitia. i. p veſtrā amicitiaz exercitū: diuitias τ munimēta. i. preſidia precipōes regni. Que p̄cepta pr̄is. ſ. Micipſe: cum ego agitarē. i. agitare icipere. Iugurtha hō ſceleratiſſim⁹ oīm q̄s terra ſuſtinet: τ ita captat bn̄uolētiā τ cōmiſerationes ex odio τ ſcelere aduerſarij ſui expulit me nepotē maſſiniſſe po. ro. amiciſſimi τ dū viueret vtiliſſimi ſociū atqȝ amicuz ppl̄i romani: ēt a ſtirpe qz a pr̄e τ auo expulit inqȝ regno τ oīb⁹ fortunis. i. poſſeſſiōib⁹: τ hoc vr̄o impio cōtempto. ¶ Atqȝ ego. O patres cōſcripti (q̄m erā vēturus eo miſeriarum. id eſt ad eas miſerias vt debeam a vobis auxiliū implorare) vellem potius me poſſe petere a vobis auxilium ob mea beneficia. ſ. a me in vos collata: qȝ ob bn̄ficia maioꝝ meoꝝ ſcilicȝ pr̄is τ auiue putent. Maiores tn̄ dicūtur vbi cognationū noīa deſinūt: ac vellē maxima bn̄ficia deberi mihi. ſ. ob merita mea a ppl̄o romano qb⁹. ſ. bn̄ficijs mihi debitis: vt inā ego egerē: et ita nō cogerer ea repoſcere: ſȝ ſi ea bn̄ficia mihi debita a vobis erāt deſiderāda. i. aliq̄n exigenda: ego vterer ſuppleciōis: vti. i. veluti debitis ſȝ q̄m pbitas. i. pba τ honeſta vita eſt parū tuta p ſeipſam: neqȝ fuit mihi i manu. i. in potentia qualis foret Iugurtha. q. d. licet ſedulo cauerim ne merito mihi ab illo iniuria fieret tamen nō potui cauere q̄n immerēti iniuſti⁹ ēt. Et iō O pr̄es pſcripti: ego confugi ad vos. i. ad auxiliū vr̄m: qb⁹ (qō mihi eſt miſerrimū i. ſumma miſeria τ ſummus cruciatus) ego cogor eē pri⁹ oneri q̄ vſui. i. vtilitati Ceteri reges recepti ſunt ſ. amicitiā ſup. populi romani aut victi bello id eſt poſt q̄ victi fuerāt: qō Cicero i officijs p laude romanorum dicit: aut appetiuerunt veſtrā ſocietatem i ſuis rebus dubijs. id eſt cū de rebus ſuis deſperarēt. Noſtra familia: qz auus Maſſiniſſa inſtituit. i. incepit cū populo romano amicitiā: bello carthagineſi. quo tempore magis fides ei⁹ populi romani vt i po

Adherbalis ad ſenatū ōro auxilium cōtra Iugurtham poſtulāſ.

Seneca i tragedijs nuſq̄ tuta ſatis pbitas.

Maiores

Patres. C. Micipſa pater meus moriēs mihi præcepit vti regni numidiæ tantūmodo procurationē exiſtimarem meā Cæterum ius & imperiū eius penes vos eſſe populūqȝ romanum. Simul eniterer vobis domi militiæqȝ q̄ maximo vſui eſſe. Vos mihi cognatorū & affiniū loco ducerē. Si ea feciſſem in veſtra amicitia exercitum. diuitias munimēta regni me habiturum. Quæ præcepta patris quū agitarē Iugurtha homo omniū quos terra ſuſtinet ſceleratiſſimus contēpto veſtro imperio maſſiniſſæ me nepotem a ſtirpe ſocium atqȝ amicū populi roma. regno fortuniſqȝ oibus expulit: Atqȝ ego. P. C. (quoniam eo miſeriarum venturus eram) vellē potius ob mea q̄ ob maiorum beneficia meorum poſſe me auxilium a vobis petere: ac maxima deberi mihi beneficia a populo romano quibus vtinā non egerem: ſed ſed ſi ea deſideranda erant vti debitis vterer Sed quoniam parum tuta per ſeipſam pbitas eſt: neqȝ mihi in manu fuit qualis foret Iugurtha: ad vos confugi. P. C. quibus (quod mihi miſerrimum eſt) Cogor prius oneri quam vſui eſſe. Cæteri reges aut bello victi in amicitiam recepti ſunt aut in ſuis dubiis rebus ſocietatem veſtram appetiuerunt. Familia no-

ſterum profitꝫ erat petenda q̄ fortuna: quia tunc maxime attrita erat res romana: non procedit aũt vt dicatur eius. ſ. familie noſtre licet cũ ducentis tm̄ equitibus ad romanos tranſierat. vt Liuius inquit: q: longe plus momenti eſt ad pauperẽ po. tranſiſſe q̄ cũ ipſe pauper eſſet: taliter etiã non diceret contrariũ. Ceteris regibus. Preterea ſi de familia ſua loqueretur diceret eoꝝ: q: addit quoꝝ ſicut in pſalmo. dom⁹ aaron ſperauit in dño adiutor eoꝝ ⁊c. In quo genere dicendi eſt locutio congrua in re non in voce: q: domus ⁊ familia ponitur pro his qui ſint de ea quorum igitur familiarium noſtroꝝ: nolite vos patres conſcripti me progeniem: ⁊ ſup. nepotẽ maſſiniſſe: petere ſup a vobis fruſtra auxiliũ. Sed ſi ⁊c. argumentatus eſt a iuſto ⁊ honeſto: nunc mouet ad cõmiſerationẽ: ad quã eliciendã Cice. multos adducit locos: quoꝝ primus eſt cum oſtendimus in quib⁹ bonis fuerimus: ⁊ in quib⁹ malis nunc ſim⁹: quo loco nunc vtitur. Eſt enĩ grauiſſim⁹. Nã maximũ genus infortunij eſt fuiſſe felicẽ dicit ergo. Sed ſi ego nihil cauſe haberẽ ad impetrandum. ſ. qđ petit preter fortunã miſerandã. i. miſeratiõe dignãᷓ q̄ ego paulo ante rex exiſtens potẽs genere fama atq; copijs: nunc deformat⁹. i. deturpatus erumnis. i. calamitatib⁹ exiſtẽs inops expecto opes alienas tamen. i. nihilominus erat maieſtatis populi romani. i. pertinebat ad maieſtatẽ populi romani prohibere iniuriam: neq; pati regnum cuiuſq̃. i. cuiuſcũ neq; creſcere per ſcelus. i. per ſceleratũ auſum. Tangit aũt Iugurthã cuius regnũ (niſi romani proſpexerint) incrementum ſumpturum ſit per duplex ſcelus vt pote per necem hiempſalis ⁊ expulſionem adherbalis hec conquerentis. ¶ Verũ ego his finibus eiect⁹ ſum ⁊c. Artificioſe quidem conatur populũ romanũ incitare cõtra Iugurtham: cũ perſuadeat po. ro. ab eo contemptũ et quaſi expulſum eſſe ſuo regno: ſed id fruſtra quoniam plurimi largitionib⁹: corrupti erãt vt verũ fateamur illud ouidianum. Dat cenſus honores cenſus amicitias: pauper vbiq; iacet. Ordo eſt. Verũ. i. ſꝫ ego ſum eiectus. i. cõtẽptibiliter expulſus: his finibus (ſ. regni ⁊ patrie ſue) quos populus roman⁹ dedit maiorib⁹ meis. ſ. auo maſſiniſſe. vñ pater. ſ. Micipſa et auus. ſ. Maſſiniſſa: expulere vna vobiſcum. i. cũ vobis: ſiphacẽ. ſ. regẽ potẽtẽ i aphrica ⁊ carthaginẽſes romani nois p̄petuos hoſtes. vñ dictũ eſt q̄ victis carthaginẽſibus ⁊ capto ſiphace po. ro. dedit Maſſiniſſe quaſcũq; vrbis ⁊ loca in aphrica ceperat. Veſtra bñficia. i. quia a vobis orta etiã vobis p̄tegenda ſunt: ſunt erepta mihi. O p̄res cõſcripti vos eſtis deſpecti ⁊ contempti ⁊ vilipenſi mea iniuria. id eſt per meam iniuriã aut in mea. id eſt mihi illata iniuria. Heu me miſerum ⁊ eſt ploratio pathos mouens ſimul cum apoſtrophe. id eſt conuerſione ſermonis ad abſentem: immo ad defunctum. O Micipſa pater huccine id eſt an ne in hunc exitum: euaſere beneficia tua in iugurtham collata: vt is. ſ. iugurtha: quẽ tu feciſti parem. i. equalem. cũ liberis. i. filijs legiti. tuis et participem. i. coheredem regni ſit potiſſimum. i. maxime omnium extinctor ſtirpis id eſt progeniei ⁊ ſobolis tue: ergo etiam indignatiua vox noſtra familia nunq̃ erit quieta. i. in quiete. verſabimur ne ſemp in ſanguine ⁊ ferro ⁊ fuga. Nos patiebamur iure. i. merito omnia ſeua. i. crudelia facinora belli: dum. i. donec carthaginenſes fuerunt incolumes. ſ. in regno ſuo: quia tunc hoſtes erant a latere: et vos o romani: amici. id eſt qui nobis eratis amici ſup. eratis procul omnis ſpes ſup. noſtra inerat in armis. Poſtq̃ illa peſtis. ſ. carthago eſt eiecta ex aphrica: quod in gratiã romanoꝝ dicit nos leti agitabamus pacem: quippe. i. vt pote quibus nullus hoſtis erat: niſi forte ille: quẽ vos iuſſiſſetis ſup. a nobis pro inimico habendũ. Ecce autẽ ex improuiſo. (Et ita mouet pathos ab eo quod eſt preter ſpẽ. Et bene vtitur in tali re. Ecce) iugurtha efferens. i. extollens ſeſe audacia intoleranda: ⁊ ſcelere atq; ſuperbia fratre meo. ſ. hiempſale: atq; eadẽ propinquo ſuo. ſ. iugurthe: quia patrueli interfecto fecit primũ. i. p̄ʼo regnũ eius. ſ. hiempſalis predã ſui ſcele-

Euado ē deuenio: vt hic. dicim⁹ q̄ aliquẽ ſcius euadere. i. doctũ eſſici. Signif. p̄terea p̄terire vel p̄iculo liberari vt tot euaſis fortunis. i. illeſe ex actis.

ſtra cum populo romano bello Carthaginenſi amicitiam inſtituit: quo tempore magis fides eius q̃ fortuna petenda erat. Quorum progeniem vos. P. C. nolite pati me nepotem Maſſiniſſe fruſtra auxilium petere. Sed ſi ad impetrandum nihil cauſæ haberem p̄ter miſerandam fortunã q̄ paulo ante ego rex genere: fama atq; copiis potens: nunc deformatus erumnis. inops alienas opes expecto: tamen erat maieſtatis po. ro. prohibere iniuriã: neq; pati cuiuſq̃ regnũ per ſcelus creſcere. Verũ ego his finib⁹ eiectus ſum: quos maioribus meis po. ro. dedit: vñ pater & auus meus vna vobiſcũ expulere ſiphacẽ & carthaginenſes. Veſtra beneficia mihi erepta ſunt. P. C. i mea iniuria deſpecti eſtis. Heu miſerum me huccine Micipſa pater bñficia tua euaſere: vt quem tu parem cum liberis tuis regniq; participem feciſtis: is potiſſimũ ſtirpis tuæ extinctor ſit. Nũq̃ ne ergo familia noſtra quieta erit. Semper ne in ſanguine ferro fuga verſabimur. Dum carthaginenſes incolumes fuere: iure omnia ſæua patiebamur hoſtes a latere: vos amici p̄cul ſpes omnis in erat in armis. Poſtq̃ illa peſtis ex aphrica eiecta eſt: læti pacem agitabam⁹: quippe quibus nullus hoſtis erat niſi ille forte quem vos iuſſiſſetis. Ecce autem ex improuiſo iugurtha intoleranda audacia ſcelere atq; ſuperbia: ſeſe efferens fratre meo atq; eodem propinquo ſuo interfecto primum

Apoſtrophe.

Pathos

Expecto

regnum eius ſceleris ſui prædā fecit. Poſt vbi in eiſ-
dem dolis me nequiuit capere: nihil min⁹ q̄ vim aut
bellum expectantem ī imperio veſtro (ſicut videtis)
extorrem patria domo inopem & cooptum miſeriis
effecit: vt vbiuis tuti⁹ q̄ in meo regno eſſem. Ego ſic
exiſtimabam. P. C. (vti prædicantem audiueram pa
trem meū) qui diligēter colerēt veſtrā amicitiam eos
multū laborē ſuſcipere: cæterū ex oībus maxime tu-
tos eſſe. Quod in familia noſtra fuit: pſtitit vti in oī-
bus bellis adeſſet vobis. Nos vti per otiū tuti ſimus
in manu veſtra eſt. P. C. pater nos duos fratres reli-
quit tertiū Iugurthā beneficiis ſuis ratus eſt: coniū
ctum nobis fore alter coꝝ necatus eſt: alter eius ipſe
ego manus impias vix effugi. Quid agā aut quo po
tiſſimum infœlix accedā generis oīa præſidia extin-
cta ſunt. Pater vti neceſſe erat naturæ cōceſſit: fratri
quem minime decuit ꝓpinquus per ſcelus vitam eri
puit: affines propinquos amicos cæteros meos: aliū
alia clade oppreſſit pars capti a iugurtha: pars in cru
cē acti: & pars beſtiis obiecti ſunt pauci (quib⁹ reli-
cta eſt aīa) clauſi in tenebris cū mœrore & luctu mor
te grauiorē vitā exigunt. Sed ſi oīa mihi q̄ aut amiſi
aut q̄ ex neceſſariis aduerſa fctā ſunt īcolumia mane
rēt: tñ ſi qd ex īprouiſo mali accidiſſet vos īplorarem
P. C. qb⁹ ꝓ magnitudine īpii ius & iiurias oēs curæ
eē decet. Nūc vero exul pr̄ia: domo: ſol⁹ atq̧ oīm ho

ris .i. per ſcelus ſuū obtentam. Poſt .i. deinde vbi nequiuit me cape in eiſdē dolis: quibus fratrē intercepit: effecit me expectantem .i. formidantē ſicut ſperare pro timere capitur vt eneið. iiij. Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorē: nihil minus (q: nequaq̄ expectabat) q̄ vim aut bellū imperio veſtro .i. que ꝛ quod inferretur mihi in veſtro imperio .i. regno quod a vobis tenebam (quidā legunt ex: ꝛ iungunt ſequēti ſic. effecit me ꝛc. extorrem ex imperio veſtro: ſed dicamus vt accepimus: effecit me ſicut videtis) extorrē .i. exulē ꝛ patria .ſ. cōi: ꝛ domo .ſ. priuata exiſtētem inopem .i. ſine facultate ꝛ auxilio: ꝛ .ſ. inſuper coopertū .i. obrutum miſeriis: vt ego eſſem vbiuis .i. vbicūq̧ locoꝝ: tuti⁹ q̄ in regno meo: vbi maxime tutus eſſe debebat. Et ita aſſerit qđ marian⁹ melibeus in buc. Nos patriā ꝛc. ¶ Ego p̄res conſcripti: exiſtimabā .i. cogitabā ſic. vti .i. quēadmodū ego audiuerā patrē meum predicātē .i. ſerio aſſerentē: eos q̄ colerent .i. fouerēt ꝛ cōſeruarēt diligenter amicitiā veſtrā ſuſcipere multū laboris quia romani tūc multos habebāt inimicos ceterū .i. ſed eſſe maxime: tutos ex oīb⁹ .ſ. populis .i. inter oēs populos. Familia ſup. nr̄a .i. pater ꝛ auus: preſtitit .i. quod fuit in familia noſtra .i. in poteſtate ei⁹ vel vti .i. vt adeſſet .i. auxilio eēt vobis in oībus bellis .ſ. numātino ꝛ carthaginē. ꝛ eſt in veſtra manu .i. in poteſtate veſtra vti .i. vt nos ſimus tuti .ſ. ab inſidiis iugurthe. ꝑ otium .i. dū habem⁹ otiū ab hoſtib⁹. Patres cōſcripti vt ſciatis ingratitudinē iugurthe: ꝛ ita tacite ab ingratitudine aduerſarii beneuolētiā captat. pater .ſ. Micipſa: reliqt nos duos fratres .ſ. hiēpſalē ꝛ me adherbalē ꝛ ratus eſt iugurthā fore .i. futurū eſſe tertium .ſ. fratrem: coniunctū his beneficiis ſuis .ſ. patris .i. per adoptionē: alter .ſ. fratrū quos pater reliquit eſt necatus .ſ. ferro militū iugurthe: ꝛ ego ipſe vix effugi impias manus alterius .ſ. iugurthe: ceterū q: alter de duobus ð: legamus nō alterius: ſed alter eius vt ſit ego ipſe alter .ſ. duoꝝ fratrum vix effugi impias man⁹ ei⁹ .ſ. iugurthe. Quid agā color eſt qui vocatur ſubiectio qua querimus quid cōtra nos dici poſſit. deinde ſubiicimus id qđ opȝ dici aut non opȝ aut qđ nobis adiumēto futurū ſit: aut aduerſariis obfuturū dicit ergo q̄d agā aut quo potiſſimū accedam ego infelix oia ꝑſidia .i. auxilia defenſoria gn̄is noſtri ſunt extincta. Pater .ſ. micipſa conceſſit nature .i. naturali diſſolutioni: vti .i. quēadmodū erat neceſſe: neceſſitate fatali aut naturali. propinqu⁹ .ſ. ſanguine iugurtha quē minime decuit. ſup. id facere: eripuit fratri .ſ. hiempſali vitam per ſcelus: q: parricidiū ob auaritiam ꝛ inuidiam cōmiſit: ꝛ ipſe iugurtha oppreſſit affines et ceteros amicos meos et propinquos. alium alia clade. id eſt diuerſos diuerſa nece. pars id eſt ipſi partim ſunt capti a iugurtha pars. id eſt partim ſunt acti. id eſt ſublati in crucem pars. id eſt partim ſunt obiecti beſtiis: vt ab eis deuorentur: pauci quibus anima. id eſt vita eſt relicta: clauſi in tenebris ſcilicet carceris aut latebre: exigunt. id eſt educunt violenter cum merore et luctu: vitam grauiorem id eſt moleſtiorem morte. Sed o patres conſcripti ſi id eſt tametſi omnia .ſ. preſidia: que ego aut amiſi: per violentiam iugurthe: aut que facta ſunt mihi aduerſa. id eſt hoſtilia et inimica manerent mihi incolumia: id eſt ſalua ꝛ fauorabilia: tamen ſi id: id eſt aliquid mali id aduerſum: accidiſſet mihi et improuiſo. id eſt preter opinionem: ego implorarem .i. quodam ploratu et quadā q̄rimonia in auxiliū meū vocarē vos: quibus eſſe cure decet ius ꝛ oīs iiurias q̄ a quocūq̧ fiunt ꝓ magnitudine ip.i. .i. ꝓpterea q̄ maximū habetis impiū decet vos curare ius cuiuſlibet vt vnicuiq̧ tribuat qđ ſuū eſt: ꝛ oīs iiurias vt eas a violētis illatas repellatis q: duplex eſt offm̄ iuſtitie: alterū nulli iiuriā īferre alterū ſi poſſis ꝓpulſare: ꝛ q: id olim romani faciebāt: tiō dicit. ij. offi. Cicero q̄ illud (.ſ. īpiū ro.) patrociniū orbis terre veri⁹ q̄ impiū poterat noiari. ¶ Nūc vo exul patria. Argute docet ſe id neceſſitate ꝓpulſū facere: qđ ēt ſi nulla ſit neceſſitas factur⁹ fuiſſet. Neceſſitatē aūt ſeo oñdit q̄ alibi nullū noꝛit ꝑſidiū. vñ lamētādo ꝛ q̄ritādo dicit.

Extorris extra terra vl̄ ſolū ꝓpriū marinere ꝓpulſus ꝛ ferme exilio dānatus.

Extiguo īterficio ē vel ſilēcio ꝓtereo vt extricta q̄ timebat machina tōe b̄ aūt cū ꝓore ſignificatio q̄dā ſil'itu die extincta ſūt oīa pit .i. remota.

Subiectio.

Imploro ē auxiliū poſco cōciū q̄ eſt q̄ in malis poſitus ſibi ſubueniri poſtulat.

Nunc vero exiſtēs exul patria ſcʒ cōi: ⁊ ſup. domo priuata: niſi ſit domo patria.i.paterna ⁊ auita: exiſtēs ſo-
lus.i.ſine comitatu ⁊ pſidio (qđ q: regib⁹ nō ꝯuenit: illis future mortis cōe eſt quoties ꝑ ſomnū ſoli videntur
abire ante.enei.iiij. de Didone. Sēpq; relinq. Sola ſibi.ſemp longā incomitata videt. Ire viā ⁊ tyros deſer-
ta q̄rere terrā) atq; egēs oim rex honeſtaꝝ.i.ad honorē regiū aut regalē ptinētiuʒ: quo.i.ad q̄s aut ad quem
locū accedā: aut q̄s appellem ſcʒ patronos mihi ne ꝑ an appellem natiōes.i.vicinos pplos an reges.i.cōfi-

neſtatẽ rex egẽs ꝙ accedam: aut ꝗs appellē Natio-
nes ne an reges. Quí oẽs famíliæ nr̃æ ob veſtrā amí
citiā infeſti ſūt: an quoq̃ mihi adire licet vbi nō meoꝝ
maioꝝ monumēta hoſtilia plurima ſint: an quiſꝗ nr̃i
miſereri pōt q aliqñ nobis hoſtis fuit. Poſtremo Mi
cipſa ita nos inſtituit. P. C. ne quē coleremus niſi po
pulum romanū ne ſocietatem: neq; fœdera noua ac-
ciperemus. abūde magna præſidia nobis in vr̃a amí
citia fore. Sed ſi huic impio fortuna mutaretur vna
occidendū nobis eſſe. Virtute ac diis volentib⁹ ma
gni & opulēti eſtis omnia ſecunda & obediētia ſunt
quo facili⁹ ſocioꝝ iniurias curare licet. Tantū illud
vereor: ne quos priuata amícitia Iugurthæ parū co
gnita trāſuerſos agat: ꝗs ego audio ſumma ope niti
ābire fatigare vos ſingulos ne qd de abſente īcogni
ta cā ſtatuatis: fingere me verba & fugā ſimulare cui
licuerit in regno manere. Qđ vtinā illū cui⁹ īpio fa
cinore in has miſerias ꝓiectus ſum eadē hæc ſimulātē
videā & aliqñ aut apud vos aut deos īmortales rerū
humanarū cura oriatur: vt ille q nūc ſceleriƀ⁹ ſuis fe
rox atq; ꝑclarus eſt omnib⁹ malis ipſe excruciat⁹ im
pietatis in parentē noſtrū fratris mei necis mearūq;
miſeriarū graues pœnas reddat. Iam iā frater animo
meo chariſſime: q̃q̃ tibi īmaturo & vnde minime de-
cuit vita erepta eſt tñ lætādū magis q̃ dolēdū caſum
tuū puto. Nō eñ tantū regnū ſed fugam exiliū: ege
ſtatem & omnes has ærūnas quæ me premūt cū aīa

nes qui ſcʒ reges ⁊ natiōes ſunt oēs in-
feſti.i.vim inferētes ⁊ nociui (niſi legat
infenſi.i.irati.q: leſi) nr̃e familie.i.do-
mui: ob.i.ꝓpter veſtrā amicitiā: q: eam
coluimus.i.colimus. An licʒ mihi adire
quoq;.i.quouis gentiū vbi nō ſunt plu
rima monumēta.i.indicia ⁊ veſtigia: ho
ſtilia.i. hoſtilitaria: maioꝝ meoꝝ. q.d.
non: q: vbiq; extāt oppida: caſtella: pa-
gi aut ville ab eis vaſtata. An q̄ſq; qui
aliqñ fuit hoſtis nobis pōt miſereri nr̃i
q.d. nō eſſe vo ſic. Poſtremo.i.deniq;
o pr̃es ꝯſcripti Micipſa ſcʒ pr̄ meus: in
ſtituit.i.moꝛib⁹ imbuit erudiuit nos ita
ne coleremꝰ quē.i.aliquē regē niſi pplm
romanū nec accipemus ſocietatē ſup.
nouam neq; noua federa.i.pacta pacis
aut ſocietatis: porca fede ceſa in ſacrifi-
cijs deoꝝ quos teſtes inuocabant: per-
cuſſa hoc eſt percutiendo porcā initat ⁊
ſup. dixit. preſidia.i. defenſiōes ⁊ cuſto-
die: magna abūde.i.vſq; ad abūdantiā:
foꝛe.i.futura eſſe nobis in amicitia vr̃a.
Sʒ ſup. dicit ſi fortuna mutaret: quoq;
i.etiā: huic.ſ.de quo loquoꝛ vt ſoci⁹.q.d.
noſtro impio.i.ſi per aduerſam fortunā
cōtigerit romanū iperiū occidere (ſicut
tēpoꝛe hānibalis parū abfuit: ⁊ ita taci-
te monet romanos caſuū moꝛtaliuʒ: vt
facilius miſeris miſererent: iuxta qđ di
cit dido vgiliana enei.i. Nō ignara ma-
li miſeris ſuccurrere diſco) eſſe occiden
dū nobis.i.opoꝛtere nos occidere vna.
i.pariter cuʒ impio romano. Uos eſtis
nunc virtute.ſ.veſtra. ⁊ diis volentibus
i.fauoꝛe deoꝛ magni ⁊ opulēti.i.poten-
tes oia ſunt ſcđa.i.pſpa: et obediētia.ſ.
decētia voſ vr̃is: quo.i.q̄ circa: ꝫ.i.licitū
eſt facili⁹. ſup. vos curare iniurias ſocio
rū. Ego vereoꝛ tñ illud: ne puata amici-
tia iugurthe.i.priuatim ꝯtracta: parꝫ co
gnita: q: ſi cognoſceret nō foueret neq;
coleretur a quoq;: et ita nititur odium
aduerſarij iducere agat quos.id eſt ali
quos vr̃m trāſuerſos.i.extra mitē eq̄ta-
tis ⁊ iuſtitie. q̄s.ſ.coꝛruptos ego audio.
i.intelligo niti.i.conari ſumma ope.i.to
ta ptāte. ābire.i.ꝑ ambitū ꝓcari: ⁊ fatiga
re vos ſinglos: ne q̄d ſtatuaris de abſen
te.ſ.iugurtha: ⁊ cā incognita: vt ipi dicit
⁊ ita ꝑ occupationem purgat ea q̄ ab ad
uerſarijs obijci poſſent. ⁊ ſup. dicere me
fingere verba.ſ.accuſatoꝛia: ⁊ ſiīare fu-
gam. cui.ſ.mihi licuerit manere i regno

Uereoꝛ eſt hone-
ſti gr̃a ti-
meo. po-
nit q̄ pro
vereoꝛ
marie cū
re cōpoſi
tū a q̄ re-
uerētia.
Iuuena.
his null⁹
pudoꝛ eſt
vobis re-
uerentia
mēſe ab
illo verē-
da q̄ hoſ-
ſecretius
tuenda.

Quod vtinā videam illum.ſ.iugurthā (Cui⁹ impio facinoꝛe ego ꝓiectus ſum in has miſerias) ſimilātē hec
eadem.ſc. ſup. ego ſimulo. id eſt vtinam tam vere pꝛoiectus eſſet e regno vt ego ſum: et cura rerum huma-
narum. id eſt vt res humane recte et iuſte ſe habeant. oꝛiatur aliquando. id eſt tandem aut apud vos: aut
apud deos immoꝛtales (quod ſtoice optatiuū epicurei Nec curare deum credunt moꝛtalia quēq;) vt ille
ipſe.ſ.iugurtha q̄ nūc eſt.i.habet ferox atq; preclarus ſceleribus ſuis.i.ꝑ ſcelera ſua excruciat⁹ oīb⁹ malis
i.aduerſitatibus ⁊ penis reddat graues penas impietatis.i.ꝓpter ipietatē i parētē nr̃m ⁊ necis.i.ꝓpter ne
cē fratris mei hiēpſalis ⁊ meaꝝ miſeriaꝝ.i.ꝓpter miſias meas. Iā iā facit apoſtrophē ad fratrē occiſuʒ dicēs
Iā iā.i.potiſſimū iā o frater.ſ.hiēpſal chariſſime aīo meo: q̄q; vita ē erepta tibi imaturo: q: i flore etatis imo
icīte iā adoleſcētia: ⁊ vñ.i.ab illo abs q̄ decuit minime.ſ.eā tibi eripi: q: patrueli ⁊ fratre adoptatiuo bñficio
pr̄is i regni parē accito: tñ ego puto caſū tuū magis letādū.i.letitia ꝓſeq̄ndū q̄ dolēdū. q: lectoꝛ dure paſſiue
ponit. ſunt q̄ legāt ob caſum. Cauſam affert dicēs. Nō eñ amiſiſti tātū regnū qđ bonū videbat ſʒ amiſiſti ſi-

mul cū aīa.i.vita:fugā:exiliū:egeſtatē:oēs has erūnas.i.calamitates:ꝛ miſerias:q̄ ꝑmiſit me. Et eſt ſummi doloris iudiciū optare mortē:vt enei.j.O terq; quaterq; beati. Quis añ ora patrū troie ſub menib⁹ altis Contigit oppetere ꝛc. At ego infelix ꝑcipitatus ex patrio regno:quaſi dicat ex ſumma felicitate in tanta mala:ꝛ prebeo ſpectaculū.i.ſpeculū rerū humanarū:quaſi dicat tragicū argumētū exiſtēs incertus q̄d agā:ne pro an ego ꝑſequar.i.vlciſcar tuas iniurias:exiſtēs ipē egens auxilij.an ego cōſulā.i.cōſilio ꝑſpiciā regno:ego (inquit) cui⁹ vite ꝛ necis hoc eſt mortis violēte:ꝑ poteſtas pēdet ex opibus.i.potētijs aliēis:q: ſi romani adiutores fuerint viuet:ſin deſtituerint eū necādus videt. Soldus legit ꝑ ſubiectionē interrogatiue ſic. Incert⁹ ſum q̄d agā. Tuas ne iniurias ꝑſequar. Ipſe auxilij egens An regno conſulā. Cuius ꝛc. vt ſit ordo. Ego ſum incertus q̄d agā. O frater ꝑſequar ne tuas iniurias.q.d.nō:q: ipē ſupple ſum egēs auxilij. An cōſulā hoc ē ꝑſpiciā ꝛ ꝑſim regno.q.d.nō q: is ſum cuius ꝛc. Utinā mori hoc eſt extingui eſſet honeſt⁹ exit⁹ fortunis meis.i. aduerſis Alij hñt poſſēt:vt ſit:vtinā poſſem emori ꝛ ſup. ſic:honeſt⁹ exitus eēt fortunis meis ne ego viderer viuere cōtētus:ꝛ melius cōtētus ſcribet.ne ego viderer cōtentus viuere:ſi ego defeſſus hoc ē defatigat⁹ malis.i.aduerſitatib⁹:ceſſiſſem iniurie.i.vtinā honeſte mori deꝫ:ne putarer ꝯtētus viuere ſi ceſſiſſem iniurie nō redeūdo i regnū:q: defeſſus malis. Nūc neq; libet mihi viuere:q: turpe eſt neq; lꝫ mori ſine dedecore:q: turpe eēꝫ defeſſum malis regē cedere iniurie. P. C. ego obteſtor vos ꝑ liberos atq; parētes vr̄os.ꝑ maieſtatē ppl'i romani ſubuenite mihi miſero. ite obuiā iniurie nolite pati regnū Numidie qđ eſt vr̄m tabeſcere.i.corrumpi ꝑ ſcelus ſcꝫ Iugurthe ꝛ ſanguinē familie noſtre.

ſimul amiſiſti. At ego infœlix in tāta mala præcipitatus ex patrio regno rerū humanarū ſpectaculū præbeo incertus quid agā tuas ne iniurias perſequar ipē auxilii egēs an regno cōſulā: cuius vitæ neciſq; poteſtas ex opibus alienis pēdet. Utinā emori fortunis meis honeſt⁹ exitus eſſet: ne viuere cōtētus viderer ſi defeſſus malis iniuriæ cōceſſiſſem. Nūc neq; viuere libet mihi neq; mori: licet ſine decore. P. C. obteſtor vos per liberos atq; parētes veſtros per maieſtatem popu. roma. ſubuenite mihi miſero. Ite obuiam iniuriæ. nolite pati regnum Numidiæ quod vr̄m eſt per ſcelus & ſanguinem familiæ noſtræ tabeſcere.

Poſtq̄ rex loquēdi finem fecit legati Iugurthæ largitione freti magis q̄ cauſa paucis reſpōdent Hiempſalem ob ſæuitiam ſuā a Numidis interfectū. Adherbalem vltro bellū inferētem poſtq̄ ſuperatus ſit: queri q̄ iniuriā facere nequiſſet: iugurtham ab ſenatu petere ni ſe alium putarent ac numātiæ cognitus eſſet: neu verba inimici ante facta ſua ponerent: deinde vtriq; a curia digrediuntur ſenatus ſtatim cōſulitur Fautores legatoꝶ præterea ſenat⁹ magna pars gr̄a deprauata adherbalis dicta cōtēnere: iugurthæ virtutem extollere laudibus: gr̄a: voce deniq; oib⁹ modis ꝑ alieno ſcelere & flagitio ſua q̄ſi ꝑ gl'ia nitebant.

Poſtq̄ rex loq̄ndi fi.fe. Poſt orōnem Adherbalis affert ſniaꝫ reſpōſoꝝ ꝑ legatos iugurthe:qui magis in pecunia q̄ in facto aut iuſta cauſa dn̄i ſui cōfiſi paucis reſpōdebāt:querele iuſtiſſime ipſius regis: id pro ſummo fundamento habētes q̄ iugurthe mores Scipioni imperatori populoq; romano iampridem ſatis noti eſſent. In qua monendi ſumus nō nimiū eſſe confidendū adoleſcentiū preſertim moribus q̄ ſepe deteriores fiunt. Ordo igitur eſt. Poſtq̄ rex.ſcilicet. Adherbal. fecit finem loquendi. id eſt conticuit: legati iugurthe. id eſt miſſi ab iugurtha freti magis largitione iugurthe q̄ cauſa.ſcilicet iuſta ipſius reſpondent paucis ſupple verbis. Nota enim raro adduntur. vnde dicimus. breui paucis recta ſi qua dextra maiores et ſimilia.ſubaudiendo: tempore verbis via ratione. manu. natu. vel tempore. Reſpondent hiempſalem eſſe interfectum a numidis: callide tacent q̄ iuſſu iugurthe ob ſeuitiam ſuam: quia natura ferox ꝛ ſuperbus reuera erat. Et reſpondent aut reſpondentes dicunt adherbalem inferentem ſcilicet iugurthe bellum vltro id eſt priuſq̄ laceſſitus ſit:queri.id eſt conqueri poſtq̄ ſit ſuperatus: q̄ nequiſſet facere iniuriam: ꝛ dicunt Iugurtham petere ab ſenatu: ne ſe putarent alium: ac id eſt q̄ eſſet cognitus ſcilicet ſcipioni ꝛ exercitui romano: numantie. id eſt apud numantiam in hiſpania vn̄ laudatiſſimus redierat. neu. id eſt neue. id eſt dicunt eum petere ne ſenatores: ponerent verba inimici. ſcilicet adherbalis: ante facta ſua ſcilicet iugurthe. Deinde poſtq̄ id orauerunt: vtriq; tam adherbal q̄ legati. digrediuntur a curia: ſcꝫ ſenatoria. Senatus conſulitur. id eſt rogatur ſententiam quid fieri debeat: ſtatim poſt abſceſſum contendentium. Fautores legatorū ꝛ preterea. i. preter eos magna pars ſenat⁹. i. ſenatorum deprauata. i. corrupta gratia. i. beniuolentia in iugurthā aut fautores eius: aut gratitudine ob dona eius contennere. i. contennebant dicta adherbalis ꝛ extollere. i. extollebant virtutem iugurthe: laudibus. i. plauſibus manuū gratia. i. beniuolētia vultus: ꝛ voce: id eſt ſermone. Deniq; nitebantur omnib⁹ modis pro ſcelere ꝛ flagitio alieno. ſcilicet iugurthe ſup. defendendo ꝛ purgādo: quaſi: id eſt perinde atq; niterent: pro ſua. i. propria gloria ſup. augēda. At. i. ſꝫ cōtra. i. ecōtrario: pauci (ſicut fere vbiq; pauciores ſūt bo

Senat⁹ munere ſubduct⁹ parti fauet iniuſte Breuitatī cauſa ſub audita.

Callid⁹ a calleo qđ eſt ſcio. i. aſtut⁹ q̄ plura ſcit a plurib⁹ ſibi caueat. hic callidē aſtute

nı.vñ Iuue.Rari quippe boni)quibus bonũ.i.iuſtũ ⁊ equũ erat charius.i.dilectius ⁊ acceptius diuitijs cenſebãt.i.iudicabãt.ſubueniẽdu3 ſup.eſſe Adherbali: ⁊ mortẽ hiẽpſalis vindicãdam.i.vidicta pſequẽda3 ſeuere.i.rigide.Sed ex oĩbus maxie ſup.cẽſebat id Aemili⁹ ſcaurus hõ nobilis ĩpiger.i.ſtrenu⁹ factioſus.i.ſeditioſus auidus.i.cupidus potẽtie honoris: ⁊ ſup.diuitiaꝝ.Ceteꝝ occultãs vitia ſua ſc3 ambitionẽ ⁊ auaritiaz: callide.i.aſtute.⁊ ita is ſc3 ſcaur⁹:poſtq̃ videt largitione3 regis ſc3 iugurthe famoſã.i.infamẽ ⁊ impudẽtem.i.

At cõtra pauci qbus bonũ & æquũ diuitiis clarius erat:ſubueniẽdũ Adherbali:& Hiẽpſalis mortẽ ſeuere vindicãdã cenſebãt. Sed ex oĩb⁹ maxĩe Aemilius ſcaurus hõ nobilis impiger factioſus auidus potẽtiæ honoris diuitiaꝝ. Cæteꝝ vitia callide ſua occultãs. Is poſtq̃ videt regis largitionẽ famoſam ĩpudentẽq3 verit⁹(qđ ĩ tali refieri ſolet)ne polluta licẽtia iuidiã accẽderet: aĩm a cõſueta libidĩe cõtinuit. Vicit tñ ĩ ſenatu pars illa q̃ vero pretiũ aut gratiã anteferebat.

Decretũ fit vti decẽ legati regnũ qđ Micipſa obtinuerat ĩter Iugurthã & Adherbalẽ diuiderẽt: cui⁹ legatiõis priceps fuit. L. Opimius hõ clar⁹ &, tũ ĩn ſenatu potẽs q cõſulibus. C. Graccho &. M. Fuluio Flacco ĩterfectis acerrime victoriã nobilitatis in plebem exercuerat. Eum iugurtha tãetſi romæ in inimicis habuerat:tñ accuratiſſime accepit. Dãdo & pollicendo multa pfecit: vti famæ:fidei poſtremo oĩbus ſuis reb⁹ cõmodũ regis ante ferret. Reliq̃s legatos eadẽ via aggreſſus:pleroſq3 capit:paucis charior fides q̃ pecunia fuit. In diuiſiõe regni q̃ pars Numidiæ mauritaniã attigit agris viriſq3 opulẽtior iugurthæ tradit illã alterã ſpem potiorem q̃ vſu quæ portuoſior & edificiis magis exornata erat Adherbal poſſedit.

Res poſtulare videtur ſitũ aphricæ paucis exponere:& eas gentes qbuſcum nobis bellũ aut amicitia fuit attigere. Sed q̃ lo-

inuerecũde factã.veritus ſup.id qđ ſolet fieri ĩ tali re vbi potẽtiores corrupti ſunt:ne licẽtia.ſ.potẽtiũ polluta.i.violata p largitionem:accẽderet inuidiam.i.odiũ.ſi quis obuiaret:ipſe ꝯtinuit aĩm ſup.ſuũ a libidine.i.auiditate factionis ⁊ nouaꝝ reꝝ ꝯſueta ſup.ſibi. Tamen.i.tãde3: aut nihilomin⁹ i3 pauci cauſe vere fauerẽt:tñ illa pars:ſc3 maior q̃ ante ferebat vero.i.veritati aut iuſte querele: pretiũ aut grãm.i.fauore3 ſuoꝝ:vicit in ſenatu: ita vt nihil durius in iugurthã decerneretur. Vñ ſequitur. ¶ Decretu3 fit.i.decernitur in ſenatu.vii.i.vt dece3 legati miſſi.ſ.in numidiã diuiderẽt iter iugurthã ⁊ adherbale3:regnũ qđ Micipſa obtinuerat. Cui⁹ legationis princeps fuit Lucius opimius hõ clarus et potens: tum.i.tunc in ſenatu:qui Caio Graccho ⁊ Marco fuluio Flacco conſulibus interfectis:ſc3 ꝓpter leges populares: exercuerat acerrime:in.i.contra plebẽ victoriã nobilitatis quã obtinuerãt nobiles interfectis tribunis plebis. Sane graccus vt populo placeret tulit leges de deducẽdis colonijs ⁊ veſtibus publice militibus dãdis ſine ſtipẽdiorũ diminutione de minorib⁹.xvij.annis ad militiã nõ cogẽdis de ſuffragijs ſociorũ pares italicos ⁊ ciues cõſtituens. Et precipue legẽ frumẽtariã de ãnona:paupe rib⁹ aſſignãda. De iudicib⁹ delegẽdis extra ſenatũ. Quo fauore fret⁹ Caiũ Fanniũ amicũ ſuũ ad cõſulatũ perducit:tribunus plebis cõſtitutus. Sed luci⁹ opimius in cõſulatu ſuo plurib⁹ gracchi legibus abrogauit: renitẽtibus gracco et amico eius tunc conſule Marco fuluio vnde orta ſeditione.fuluius auẽtinũ occupat quẽ Graccus ſequit̃ triſtis ⁊ paruo diſtarat gladio accintus.vñ iuniorẽ filiũ fuluij cũ caduceo ad ſenatũ ⁊ ꝯſulẽ de cõcordia miſit:q̃ retulit conſulem decreuiſſe ſi cõcordiã peterẽt auẽtinũ deſererẽt quo audito voluit gracchus ad ſenatũ ꝓficiſci: ſed ceteris id nõ pbãtib⁹ filius remiſſus in carcerẽ cõiectus eſt a cõſule auido pugne. Nã ſtatim cum magna manu in auẽtinũ irrũpit:aduerſarios in fugã vertit.vñ fuluius ſe ĩ quodã balneũ cõiecit ac paulo poſt cũ maiore filio dephẽſus occiditur. Gracchus ĩ edẽ diane ꝓfugit.vbi cũ ſibi vim inferre vellet a licinio ⁊ pomponio fideliſſimis familiaribus ꝓhibitus cum aufugere vellet ab aduerſarijs in põte igneo dephẽſus fuiſſet niſi familiares illi⁹ ſe.p illo morti oppoſuiſſent: q̃bus cedẽtibus in ſacrũ deaꝝ nemus ꝓfugit: ibiq3 a philocrate ſeruo qui cũ illo aufugerat.id expoſtulãs occiſus eſt: qui occiſo dño ſupuiuere nolens ſe q3 interemit. Iugurtha tãetſi hoc eſt q̃q̃ habuerat rome:ſc3 Luciũ opimiũ in inimicis.i.inter inimicos ſuos:tñ accepit eũ accuratiſſime: hoc eſt cũ ſumma cura. Et pfecit dando ⁊ pollicẽdo multa vti.i.vt anteferret:ſc3 opimius.fame fidei ⁊ poſtremo oĩbus reb⁹ ſuis cõmodu3 regis ſc3 iugurthe. Iugurtha aggreſſus reliq̃s ſc3 nouem legatos: eadẽ via.i.dãdo ⁊ pollicẽdo multa capit in ſñiam ſuã adducit pleroſq3:q3 fides fuit paucis charior q̃ pecunia. Ea ps numidie q̃ exiſtẽs opulẽtior agris ⁊ viris attingit mauritaniã tradit iugurthe in diuiſiõe regni. Adherbal poſſedit illã alterã potiore3 hoc eſt meliorẽ ſpem q̃ vſu.i.vtilitate q̃ erat portuoſior hoc eſt habẽs plures port⁹ ⁊ exornata edificijs. Res.i.vtilitas ⁊ cõmoditas dicẽdoꝝ.videt̃ expoſtulare exponere.i.vt exponã paucis ſitũ aphrice ⁊ attingere eas gẽtis.i.gẽtes:q̃buſcum hoc eſt cu3 q̃bus fuit nobis bellũ aut amicitia. Sed ego

Opimi⁹ donis deprauat⁹.

Leges gracchi.

Seditio.

Fuluij mors.

Gracchi mors.

ſ

narrauero (alij narrauerim legunt preteritū p futuro haud facile compertū:q2 nō eſt facile compertū de his ſupple locis ⁊ nationib⁹: que loca ⁊ nationes ſunt min⁹ frequētata ob calorem et aſperitates inter ſolitudines: ſed abſoluam ꝙ pauciſſimis cetera.

ca & nationes ob calorē & aſperitatem inter ſollitudines min⁹ frequētata ſunt. de his haud facile cōpertum narrauero. Cætera ꝙ pauciſſimis obſoluā.

IN diuiſſione orbis terræ pleriqꝫ ī parte tertia Aphricā poſuere: pauci tantūmodo Aſiam & Europā eſſe: ſed Aphricā in Europa. Ea fines habet ab occidente fretum noſtri maris & oceani Ab ortu ſolis decliuē latitudinē: quem locum Catabathmon incolæ appellant mare ſæuum importuoſum ager frugum fertilis bonus pecori arbori infecundus: cœli terræqꝫ penuria aquarum genus hominum ſalubri corpore: velox patiēs laborum pleroſqꝫ ſenect⁹ diſſoluit niſi qui ferro aut beſtiis interiere. Nam haud morbus ſæpe quēq̄ ſuperat: ad hoc maleficii generis plurima aīalia. Sed qui mortales ī initio aphricā habuerit: qꝫ poſtea acceſſerint aut qūo inter ſe pmiſti ſint q̄q̄ ab ea fama quæ pleroſqꝫ obtinet diuerſū eſt: tn̄ vti ex libris punicis q regis Hiēpſalis dicebātur: ītērptatū nobis eſt vtiqꝫ rē ſeſe hr̄e cultores ei⁹ terræ putāt: q̄ pauciſſimis dicā Cæterū fides ei⁹ rei penes authores erit. Aphricā habuere ī initio getuli aſperi īcultiqꝫ qb⁹ cib⁹ erat caro ferina atqꝫ pabulū vti pecorib⁹. Hi neqꝫ moribus

In diuiſione orbis terre. Deſcripturus p topographiā loca regiones reges ⁊ pplos aphrice. pponit diuiſiones orbis terre: quā q2 alij bimēbrem faciūt: diuidētes vniuerſaȝ terrā in Aſiā ⁊ europā: vtpote qui aphricā ſub europa cōſtituūt. alij vero trimēbrem diſtinguētes aphricaȝ ab europa: id dicit pleriqꝫ. Vn̄ ordo eſt pleriqꝫ. i. plurimi coſmographi. i. mūdi deſcriptores poſuere in diuiſione orbis. i. globi rotundi: terre ſcȝ vniuerſe: aphricā in tertia pte pauci ſup. dixerūt aſiam ⁊ europā eſſe tm̄modo. ſ. i diuiſione orbis terre: ſed ſup. dixerūt aphricaȝ eſſe in europa. Ea ſcȝ aphrica habet ſab occidēte fretū. i. feruorē aquaꝝ noſtri. i. italici ſeu tyrrheni maris: ⁊ oceani. i. magni maris accingētis totū vniuerſuȝ: qđ habent ad mauritaniā. Ab ortu ſolis. i. ab oriētali plaga habēt latitudinem decliuē i. cōualle deſcendentē: quē locū incole appellēt catabathmō. i. deſcēſum vt dicā lectiōe ſequēti. Mare ſup. ē illic ſeuum. i. truculentuȝ ⁊ indomitū (quo circa mōſtrū a palinuro vocat eñ. v. qđlibet mare. Et i flac. prio car. Illi robur et eſt triplex. Circa pect⁹ erat: q fragilē truci. Cōmiſit pelago ratē primus) et ſup. importuoſum. i. nullum portū ſatis tutum habēs. Ager ſup. eſt illic fertilis frugū ver. ſ. flaccus pri. car. Illū ſi pprio cōdidit horreo. Quidqđ de lybicis vrrit areis ⁊c. Et pli. li. x. ſcribit in aphrica eē regionē. ccl. miliū paſſuū p circuitū fertilitatis eximie: cū cēteſima fruge agricolis fen⁹ reddēdi terra. Et ager eſt bonus id eſt vtilis pecori. ſ. alēdo. vnde maro Ge. iiij. Quid tibi paſtores lybie: qđ paſcua verſu. pſequar ⁊ raris habitata mapalia tectis. Sepe diē noctēqꝫ ⁊ totū ex ordine mēſem Paſcitur: itaqꝫ pec⁹ itō ga in deſerta ſine vllis hauſpicths: tantū campi iacet. Et ager eſt illic infecundus arbori. ſ. ferēde: penuria. i. pper penuriā. i. inopiā ⁊ difficultatē habendaruȝ aquaꝝ celi. i. aeris per pluuiā: q2 illic rariſſime pluit: ⁊ terre: q2 nec fōtes nec riuos freqūētes habēt vnde arenoſa eſt regio. Gen⁹ hoim eſt corpore ſalubri. i. proximo ad ſalutē: quia ſano vnde hic ſalubre quod dat ſalutē pro ſano quod habet ſanitatē accepiſſe dicitur. Et oratorie dictuȝ eſt ſalubri corpore: id eſt habens ſalubre corpus: ⁊ eſt velox: patiens laboꝝ: id eſt faciliter tolerans labores ſenectus: id eſt vltima etas diſſoluit ſcilȝ in morte naturali pleroſqꝫ: id eſt plurimos eoꝝ: niſi qui interiere ferro: vt in bello: aut beſtijs ſcilȝ feris aut venenoſis que illic plurime ſunt. Nam morbus haud ſepe. i. raro ſuperat hoc eſt vincit vſqꝫ ad diſſolutionem: quēq̄. i. aliquem morbuȝ. Ad hoc. i. inſuper ſup. ibi ſunt plurima aīalia generis malefici hoc eſt de genere malefico. i. faciēti homini malum. Sed ego dicam ꝙ pauciſſimis hoc eſt valde paucis ſup. verbis qui mortales habuerint. incoluerint in initio aphricam: quiqꝫ hoc eſt ⁊ qui acceſſerint poſtea: aut quomodo primi acceſſoreſqꝫ ſint pmiſti inter ſe q̄q̄ ſup. qđ dicam eſt diuerſum ab ea fama que obtinet hoc eſt occupat ⁊ credere facit: pleroſqꝫ. i. plurimos. tamen dicam vti hoc eſt quēadmoduȝ: interpretatum. i. latinis verbis expoſituȝ eſt ex libris punicis hoc eſt punica lingua deſcriptis qui dicebātur eſſe hiēpſalis regis vtiqꝫ. i. ⁊ vti. ⁊ quemadmodum (ſunt enim due particule) cultores terre eius: hoc eſt eiuſmodi: aut hiempſalis: putant rem. i. rei veritateȝ habere ſeſe. Ceterum. i. ſed fides ſcȝ credulitas: aut fidelitas in deſcriptiōe eius rei hoc eſt populoꝝ ⁊ habitatoꝝ aphrice erit penes auctores: ſcȝ punicos. q. d. nō penes me: q2 eam rem penitus exploratam nō habeo. Proſequitur autem deſcriptionem dicēs. Getuli ſup. populi: aſperi ⁊ inculti quibus cibus erat caro ferina: id eſt ferarum: ⁊ pabulum: id eſt forma veſcendi aut nutrimentum herbidum: erat humi: id eſt ſuper terram: vti. i. quēadmodum ſup. eſt pecoribus: habuere. i. tenuerūt initio aphricam. Hi ſcȝ getuli: neqꝫ regebantur moribus ſcȝ inſtitutis ex antiqua obſeruatione neqꝫ lege ſcilȝ ſcripta aut lata

neq; imperio cuiuſq;.ſ.viri prudẽtis:ſed ipſi vagari.i.per varia loca diſcurrentes: ⁊ palãtes.oberrantes ſine cõſtituto fine ⁊ ſine ducto:et habebãt ſedes ſup.illic quo nox coegerat ſup.eos ſeſe recipere aut reclinare. Sed poſtq; hercules interijt in hiſpania ſicuti aphri putãt (q: alij quos Liui⁹ ⁊ Vergi.ſequunt̃ dicũt incolumẽ in italiã ex hiſpania veniſſe ⁊ illic Cacũ interemiſſe) exercit⁹ ei⁹.ſ.herculis:cõpoſitus.i.collect⁹ ex varijs gẽtibus:dilabit̃.i.in diuerſa loca diſcedit:breui.ſ.ſpe:⁊ hoc duce.ſ.hercule amiſſo ac multis patẽtib⁹ ſibi imperiũ paſſim.i fere in ſingulis locis. Ex eo nũero.ſ.exercit⁹ herculani medi pſe ⁊ armeni.i.populi ex armenia:trãſuecti nauibus in aphricã occupauere locos (Sic ⁊ eſt.ſ.deuenire locos ⁊ explorare locos ⁊c.) primos noſtros.i.italico mari. Sʒ pſe ſup.occupauere locos magis oceanũ.i.introrſum ad oceanũ.⁊ hi.i.pſe habuere alueos.i.carinas ſeu aluos nauiũ:inuerſos.i.hñtes ima ſurſum verſa ⁊ cõtra pro tugurijs.i.integumentis a ſeuitia celi:q: neq; materia.ſ. ediũ ficãdarũ erat in agris vt q̃ arborib⁹ ſint inſcidi:neq; copia.i.facultas emendi aut mutuãdi.i.mutuo accipiẽdi.ſ. materiaʒ ab hiſpanis ſup.erat.q: mare magnũ ⁊ lingua pſaꝝ:ignara lingue.ſ. hiſpanoꝝ (cũ tñ ex hiſpania venerint) phibebant cõmercationes ⁊ negotiatiões p pretia aut cõmutatiões rerũ hi.ſ. pſe miſcuere ſecũ paulatim p cõnubia.i.cõiugia:getulos.ſ.pplos. Et q: ipi pſe tẽtãtes agros.i.faciẽtes periculũ de bonitate agroꝝ petiuerant aut partiuerãt alia ⁊ deinde alia loca: ipſi appellauere ſemet.i.ſeipſos numidas.i.diuerſos lege aut paſtores. Nã nomas dr̃ diuidoꝝ q: numida pmã corripit forte dr̃ nomos.i.lex ⁊ duo.i.diuido aut q: nomos dr̃ regio paſcua ⁊ nomas:ados numida paſtoꝝ. Ceterũ.i. ſed edificia numidarũ.que illi vocant mapalia.i.tuguria:aggreſtium ſunt ad huc quaſi carine oblõga tecta curuis lateribus. Medi añt ⁊ armeni acceſſere libyes.ſ.pplos. Nã hi.ſ.medi agitabant ppius.i.magis ppe mare aphricũ:q; getuli agitabãt magis ſub ſole aut procul ab ardoribus ſcilicet ethiopũ. Et hi habuere mature:hoc eſt cito oppida. nã diuiſi freto.i.anguſto mari ab hiſpania conſtituerant mutare id eſt p permutationem comparare inter ſe res ſcilicet quibus egebant. Libyes hoc eſt lybici corrupere paulatim nomẽ eoꝝ appellãtes lingua barbara ſcilicet ſua mauros pro medis. ¶ Sed res.id eſt imperium. Sepe enim res pro imperio ponitur vt Eneid.ij. Poſtq; res aſie priamiq; euertere gentem. Et eiuſdem primo. Romanos rerũ dños gentẽq; togatam. Sic dicere ſolemus lacedemonios diu rerum potitos: perſarum id eſt eorum qui ex perſide in aphricam venerant:adoleuit id eſt creuit ⁊ aucta eſt breui:ac poſtea numide nomine id eſt ſic nominati (vt dictum eſt q lege diuiſi:aut q paſtores) digreſſi propter multitudinem a parentibus poſſedere ea loca que proxima aut exiſtẽtia proxime carthaginẽ numidia appellat̃. Ubi regula elegantie ſuperius poſita vitur:qua verbum correſpondet viciniori. Simulq; proxime aut proxima gratia poſitiui pro accuſatiuũ adnectit:deinde vtriq; tã remanẽtes in getulia q̃ q̃ ad loca vicina carthagini venerãt freti ſ.adiuti:alternis.i.mutuo auxilio (Ubiq; eſt regula notãda. Quoties duob⁹ aliqd viciſſim cõuenit vt hic illi ⁊ ille huic:ſed neuter ſibi aliqd facit aut nõ facit: tũc vterq; alteri aut neuter alteri:nõ vterq; vtriq;:nec neuter neutri feciſſe dicet̃. Ibi gratia: q: citeriores numide erãt preſidio:nõ ſibi ſʒ vlterioribus ⁊ vlteriores citerioribus:bene dicit vtriq; alterius freti. Et ſi in ſingulari certamine duo:vt Brutus ⁊ Aruns mutuo occiſi ſint q: neuter ſe occiderit:nõ dicã vtrũq; vtroq;:ſed vtrũq; ab altero occiſum:⁊ neutrũ alteri pepciſſe):coegere finitimos.i.conterminos ſuos:ſub imperiũ ſuũ:aut armis.i.bello geſto:aut metu ne geratur:⁊ addidere ſi

neq; lege aut imperio cuiuſq; regebãtur vagi palantes quo nox coegerat ſedes habebant. Sed poſtq̃ in hiſpania Hercules (ſicuti aphri putãt) interiit: exercitus eius cõpoſitus ex variis gentib⁹ amiſſo duce: ac paſſim multis ſibi imperiũ petẽtib⁹ breui dilabit̃. Ex eo nũero medi pſae & armeni nauib⁹ in aphricã trãſuecti pxĩos nr̃o mari locos occupauere. Sed pſae intra magis oceanũ. Hiq; alueos nauiũ inuerſos p tuguriis habuere. Quia neq; materia in agris: neq; ab hiſpanis emẽdi: aut mutuãdi copia erat mare magnũ & ignara lingua cõmercia prohibebãt. Hi paulatim per cõnubia Getulos ſecõmiſcuere. Et quia ſaepe tẽtantes agros alia deide alia loca petiuerãt ſemetipſi numidas appellauere. Caeterũ adhuc aedificia numidarũ quae agreſtum mapalia illi vocant oblonga curuis lateribus tecta quaſi nauiũ carinae ſunt. Medi autem et armeni acceſſere libyes. Nam hi mare proprius aphricũ agitabant. Getuli ſub ſole magis haud procul ab ardoribus: hiq; mature oppida habuere. nã freto diuiſi ab hiſpania mutare res inter ſe conſtituerant Nomẽ eorũ paulatim libyes corrupere barbara lingua mauros pro medis appellãtes. Sed res perſarũ breui adoleuit ac poſtea nomine numidae propter multitudinẽ a parẽtib⁹ digreſſi poſſedere ea loca: q̃ proxime carthaginẽ numidia appellat̃ Deide vtriq; alteris freti finitios armis aut metu ſub ipiũ ſuũ coegere

Herculis mors.

Numida Nomos. Nomas. Adoleſcere recreſcere eſt tñ ⁊ de ſenib⁹ puerilia actitantib⁹ q adoleſcãt dicitur.

Proxime

Rla latinitatis de vtrubiq; ⁊ neutro cũ altero

Numidia vnde orta.

Cõcederenõnũq; deuẽire ẽ

Hippenẽ Adrimẽtum.

nomẽ gloriãq; ſibi addidere: magis hi qui ad noſtrũ mare proceſſerant: quia lybes q̃ getuli: minus erant bellicoſi. Deinde aphricæ pars inferior pleraq; a numidis poſſeſſa eſt victi oẽs in gẽtẽ nomẽq; imperãtiũ conceſſere. Poſtea phœnices alii multitudinis domi minuẽdæ gratia pars cupidine imperii ſollicitata plebe: & alii nouarũ rerũ auidi hipponẽ: adrimẽtum: lepti aliaſq; vrbes in ora maritima cõdidere. Hæq; breui multũ auctæ: pars originibus ſui præſidio aliæ decori fuere. Nam de carthagine ſilere melius puto q̃ parum dicere: q̃m alio properare tẽpus monet. Igitur ad Catabathmon (qui locus ægyptum ab aphrica diuidit ſecũdo mari) prima habitatio Cyrene eſt: colonia: Therẽo: ac deinde duæ ſunt ſyrtes: iter quas leptis deinde philenorũ aræ: quem locũ ægyptũ verſus finẽ imperii habuere carthaginenſes poſt aliæ punicæ vrbes. cætera loca vſq; ad mauritaniam numidæ tenẽt: p̃xime hiſpaniam mauri ſunt. Supra numidiam Getulos accepimus partim in tuguriis: alios incultius vagos agitare. Poſt eos æthiopas eſſe

bi nomen & gl'iam: ſ; magis hi. ſ. citeriores qui p̄ceſſerãt ad mare nr̃m. ſ. tirrhenũ cõtra oſtia tyberina: q: vt dr̃ enei. i. Urbs antiqua fuit tyrii tenuere coloni Carthago: italiã cõtra: tyberinaq; lõge Oſtia &c. q: lybes. i. libyci: erãt minus bellicoſi q̃ getuli & ita facilius vincebãt. Sane grece dr̃ libyos libys hõ ex libya: q̃ eſt ab athlãte ad canopeũ: dicta vel a Libya vxore Epaphi: vel q̃ libs vẽtus aphricus inde flat. deniq; iferior pars aphrice ẽ poſſeſſa pleraq;. i. fere tota a numidis: & oẽs victi cõceſſere in gẽtẽ & nomẽ imperãtiũ. ſ. victorũ: hoc eſt a victorib⁹ oẽs numide dicti ſunt: qđ ne latius fieret a troianis fingit Juno apd̃ Uergiliũ exoraſſe iouẽ. Poſtea phenices. i. q̃ venerãt ex phenicia ſup. egreſſi phenicia: alii gratia minuẽde multitudinis. ſ. pp̄li: domi. i. que erat nimiũ frequẽs i patria: ps hoc eſt ptim plebe ſollicitata. i. q: plebs erat ſollicitata cupidine iperii: & alii auidi nouarũ rerũ ꝯdidere in ora hoc eſt regione maritima. i. ad mare aphricanũ ſpectãte: hypponẽ cui diuus Aug. poſtea p̄ſedit: adrimẽtũ: leptim et alias vrbes: ergo et ille vrbes ſunt he. ſ. vrbes dicte: exiſtentes aucte multũ breui. ſ. tpe: fuere pars: hoc eſt ptim originib⁹ ſuis. i. priſcis phenicibus: p̄ſidio: hoc eſt ad p̄ſidiũ & ꝓtectionẽ aliæ fuere originibus ſuis decori. i. ad decus & ornamẽtũ honoris. Et ſi quis dicat Carthaginẽ in ea q̃ regione a tyriis cõditã eſſe: & ita etiã de ea re loqui: dicit de his dũtaxat loquor: nã ego puto melius ſilere. i. penitus nihil dicere de Carthagine: q̃ dicere parũ cũ ei⁹ vrbis origo & fama factorũ ingentẽ depoſcat hiſtoriã: q̃m tps monet ꝓperare alio. i. ad alia dicẽda. Igitur vt paucis reliquũ ſitus aphrice percurram: ad hoc eſt iuxta Catabathmon. i. deſcenſum illuz. Eſt enim Catabathmos deſcenſus ſeu vallis deuexa in egyptũ aphricã finiens: qđ nomen ſumitur. cata. beno. i. deſcendo: qui locus diuidit egyptũ ab aphrica: ſecundo mari quod egyptũ reſpicit: prima habitatio. i. vrbs habitantiũ illic eſt Cyrene colonia. therẽõ. i. vrbes ille ſic dicte. deinde ſunt due ſyrtes. i. loca arenoſa in mari habẽtia breuia vada. i. nũc aquã nũc arenã vbi nauigãtibus ſummũ eſt periculũ. vñ enei. p̄mo. In breuia & ſyrtes vrget: miſerabile viſu. Et eiuſdẽ. v. hũc ego getulis agerẽ ſi ſyrtibus exul. inter quas. ſ. ſyrtis eſt leptis vrbs prius dicta: deinde ſunt are philenorũ. ſ. fratrũ: quẽ locũ carthaginẽſes habuere finem imperii egyptumverſus. Unde dicit ſoli. nus lic. Quare hic locus dictus ſit philenorum are hiſtoria eſt conſideranda. Nam cum carthaginenſes et cyrenenſes de finibus diu inter ſe bello decertaſſent: tandem defatigati ita inter ſe conuenerunt: vt certo die legati vtriuſq; ciuitatis domo diſcederent: & quo in loco obuii inter ſe fuiſſent: is locus communis vtriuſq; ciuitatis finis haberetur. Igitur a carthagine duo fratres miſſi ſunt qui phileni vocabantur: illi celeriter iter ſuum pure egerunt. Cyrenenſes tardius fuerunt ibi igitur domi penas intuentes: quia tardius iuerant criminabantur carthaginenſes dicentes eos ante tempus conſtitutuz domo diſceſſiſſe. et propterea celerius veniſſe: ſe non paſſuros: vt victi domum abeant. Igitur carthaginenſes aliam aliquam conditionem equam peterent. Cyrenenſes hanc eis obtulerunt vt quo in loco fines populo ſuo peterent: ibi viui obruerentur ſe quoq; eandem conditionem ſubire paratos: phileni probata conditione ſe vitam ſuam reipublice condonauerunt: atq; vbi fines patrie eſſe volebant ibi viui ſepulti ſunt: ob eam rem carthaginẽ philenis fratrib⁹ aras conſecrauerunt in eo loco vbi viui obruti ſunt. Hec ille. Adnotabis puer verſus p̄epoſitionem fere poſtponi vt hic egyptum verſus. Poſt id deinceps poſt aras philenorũ ſunt alie vrbes punice id eſt in punica regione dicta a penis: quia e in u longã mutatur: vt pena punio: menia munio: pen⁹ punicus: numide tenent cetera loca vſq; ad mauritaniam. id eſt maurorũ patriã mauri aũt ſunt proxime id eſt maxime ꝓpe hiſpaniã. Nos accepim⁹ id eſt intelleximus (quia nõ viderat ea loca) getulos ſcilicet populos agitare ſupra numidiã. i. in ſuperiore regiõe q̃ ſit numidia: agitare ſcilicet vitã ac negotia ſua: partim in tuguriis: que mapalia aut magalia penorũ lingua dicũtur id eſt paruis integumẽtis cõtra ſeuitiam celi: alios qui nõ habẽt tuguria agitare vagos. i. vagabũdos incultius. i. magis inculte & aſpere cũ ſub diuo vitã degerẽt. Et accepim⁹ ethiopas eſſe poſt eos. i. getulos: deinde loca exuſta ardorib⁹ ſolis. i. torridã zonam cui ethiopes vicini ſunt. vñ dicti ſunt quaſi ethiopes id eſt ardẽtes. Aethiops enĩ dicitur ardens: et

Leptis.

Libyos
Libya
Liba
Uictis victorũ nomen inditur.

Catabathmos
Syrtes.

Arephilenorum.
Bocchus maurorũ rex
Uerſus.
Machiatio tugurthe in adherbalez
Acer aio ſus hẽs etiã p ferocit. vt. ſ. eneid. ſcigia iuno monſtrarat caput acris eq.
Imbellis ignau⁹ timid⁹ dici
Tres ſum⁹ ibi leſ nũero Ad hoc ibellia ſertia. Mac.

ſimiliter aethos ardēs aut cauma ſeu ardoꝛ. Igitur ppl's Ro.adminiſtrabat p magſtatus ſcʒ pcōſules aut pretores in puīciā miſſos bello iugurthino.i.tpe belli iugurthini

deinde loca exuſta ſolis ardoribus. Igiť bello iugurrhino pleraqꝫ ex punicis opida &,fines carthaginenſium quos nouiſſime habuerunt. Po. Ro. per magiſtrat⁹ adminiſtrabat. getuloꝝ magna pars & Numidæ vſqꝫ ad flumen mulucham ſub iugurtha erant. Mauris omibus imperitabat rex bocchus præter nomen p cætera ignarus ppli romani itēqꝫ nobis neqꝫ pace neqꝫ bello ante cognitus erat. De aphrica et de eiuſdē incolis ad neceſſitudinē rei ſatis dictū eſt.

POſtq̄ autem diuiſo regno legati ab Aphrica diſceſſere: & Iugurtha cōtra animi timorem præmia ſceleris adeptū ſeſe videt: certum eſſe ratus quod ex amicis apud numantiam acceperat: omnia Ro. venalia eſſe: ſimul & illorum pollicitationibus accenſus: quos pauloante muneribus expleuerat in regnū Adherbalis aīm intendit: ipſe acer bellicoſus. At is quē petebat qetus: imbellis placido īgenio opportun⁹ iniuriæ: metuēs magis q̄ metuēdus. Igitur ex iprouiſo eius fines cū magna manu iuadit: multos mortalis cū pecore atqꝫ alia præda capit: ædificia incendit: pleraqꝫ loca hoſtiliter cum equitatu petit. Deinde cū omni multitudine in regnum ſuum cōuertit: exiſtimās adherbalem dolore permotum iniurias ſuas vindicaturum: eāqꝫ

aut victo iugurtha pleraqꝫ.i.plurima oppida ex punicis.ſ.oppidis: ⁊ fines carthaginēſiuʒ qꝫ.ſ.ſ. nes ipſi carthaginēſes habuerāt nouiſſime.i.vltime aut ſi ſit habuerat dic qꝫ po.ro. habuerat nouiſſime.ſ.poſt ſcōm bellū punicū: ſʒ ſup. magna pars getuloꝝ ⁊ numidie vſqꝫ ad flumen muluchā.ſ.noīe erāt ſub iugurtha Bocch⁹ rex iperitabat.i.dñabat oībus mauris: ignar⁹ p cetera (poeta diceret ſineꝫ p ignar⁹ cetera.i.in ceteris ſicut: ſʒ cetera gratius) ppli ro. pter nomen.i. famam eoꝝ.itēqꝫ.i.⁊ ꝯſimiliter: neqꝫ cognit⁹ erat nobis pace neqꝫ bello āte ſcʒ illud. Satis eſt dictū de aphrica ⁊ icolis eiuſdeʒ: ⁊ tā regib⁹ qꝫ pplis: ad neceſſitudinem rei ſcʒ ꝓpoſite.

POſtqꝫ aūt. Poſt deſcriptioneʒ aphrice: redit ad hiſtoriā quā mirāda breuitate ꝓſeqtur inuēs dūtaxat regnū numidie iter adherbalem ⁊ iugurthā ex ſnīa legatoꝝ romanoꝝ cōdiuiſuʒ ac dicēs. Aūt p ſʒ: poſtqꝫ legati.ſ.romani: diſceſſere ab aphrica: ⁊ hoc regno.ſ.numidie diuiſo īter regulos dictos: ⁊ iugurtha videt cōtra timorē animi.i.ꝯtra id qꝺ timuerat in aīo ſuo: vcʒ magnū malū ab romanis ꝓpt necē hiēpſalis videt dico ſe adeptū premia ſceleris.i.ex ſcelere: qꝛ partē regni maiorē qꝫ habitur⁹ fuiſſʒ ſi ille ſupuixiſſet: rat⁹.i.arbitrās eſſe certū.i.indubitatū ⁊ oīno exploratum qꝺ didicerat ex amicis.i.ex amicoꝝ romanoꝝ relatiōe ⁊ apud numātiā.i.cū illic ſub ſcipiōe cuʒ romanis militaret: vcʒ oīa eſſe venalia rome: ⁊ accēſus ſimul.i.inſup pollicitationib⁹ illoꝝ qꝫs expleuerat pauloāte.i. qꝫ legati mitterētur ad cōdiuidendū regnū munerib⁹.i.donis miſſis intēdit.i. intēte adhcit aīm in regnū.i.in ptem regni Adherbalis.i.q̄ aſſignata erat adherbali.ipſe ſup.erat aut intēdit exiſtēs acer ⁊ bellicoſus: at.i.ſʒ is quē petebat ſup. īſidijs vcʒ hiēpſal: erat ſup. qetus.i. pacific⁹ imbellis.i.fugitās litiū ⁊ belli īgenio placido.i.habēs ingeniū placidū ⁊ ita opportun⁹.i.idone⁹ ⁊ accōmodat⁹ iniurie ſup. accipiēde ab iugurtha: quia magis metuēs qꝫ metuēdus. Igitur: qꝛ aīm in regnum adherbalis intenderat iugurtha: ipſe inuadit cum magna manu ex improuiſo fines: id eſt limites: ei⁹ ſcilicet adherbalis aut regni eius: ⁊ ⁊ capit multos mortalis: id eſt homines improuidos cum pecore: ⁊ atqꝫ alia preda.i. aliarū rerum: ⁊ incendit edificia ⁊ petit id eſt ingreditur hoſtiliter pleraqꝫ loca ⁊ cuʒ equitatu: id eſt cum equeſtri exercitu. Deinde iugurtha ſup. cōuertit ſup. ſe cum omni multitudine.ſ.predonum ⁊ predarum in regnum ſuum: id eſt proprium exiſtimās.i.arbitrans adherbalem permotum.i.vſqꝫ ad vltionem impulſum: dolore ꝓpter dolorem vindicaturum manu.i.exercitu iniurias ſuas: aut iugurthe: vtpote quas itulerat: aut Adherbalis: quippe quas acceperat: ⁊

Iiij. ſaturna. tūc pen⁹ eludēs ignauiaʒ imbellia qꝫ militum ei⁹ ꝓtio ſe armatoꝝ Aethiopſ Aethos.

Manu potentia militū copia ⁊ virib⁹ multis vt.ſ.enei. Nititur manib⁹.

exiſtimãs eam rem fore cãm belli. At.i.ſed ille ſcʒ adherbal: q.i.qꝛ neqꝫ exiſtimabat ſe parem ſup. iugurthe armis.i.rebus bellicis: ꝛ qꝫ fret⁹ erat.i.adiut⁹ aut ꝯfiſus magis amicitia ppli romani ꝙ numidis miſit legatos ad iugurthã.queſtũ.i.ad cõquerẽduʒ de iniurijs.ſ.ab eo illatis: qui.ſ.legati tãetſi retulerũt dicta.i.rñſa cõtumelioſa.i.opprobrioſa: tñ adherbal decreuit prius.i.poti⁹ pati oia.ſ.aduerſa ꝛ ꝙ ſumere bellũ tẽtatũ.i. attẽtatuʒ ab adherbale ceſſerat ante ſec⁹ ſup. ꝙ volebat. Neqꝫ cupido.i.cupiditas iugurthe minuebat magis eo.i.ꝑ id qḋ tã placidũ videbat fratreʒ: qppe.i.vtpote qui inuaſerat aio.i. intẽtione: iam.ſ. antea totũ regnũ eius ſcʒ adherbalis. Vñ graphice dicit Lucanus.lib.ſ. Nulla fides regni ſocijs: oiſqꝫ poteſtas impatiẽs conſortis erit ꝛc.

rem belli cãm fore. At ille q neqꝫ ſe parem armis exiſtimabat: et amicitia po.ro. magis q̃ numidis fretus erat legatos ad Iugurthã de iniurijs q̃ſtum miſit: q tametſi contumelioſa dicta retulerũt: pri⁹ tñ omnia pati decreuit q̃ bellũ ſumere: quia tentatũ ante ſecus ceſſerat. Neqꝫ eo magis cupido iugurthæ minuebatur. Quippe q totum regnum eius animo iam inuaſerat. Itaqꝫ non vti añ prædatoria manu: ſed magno exercitu comparato bellũ gerere cœpit: & apte totius imperiũ numidiæ petere. Cæterũ qua pergebat vrbes: agros vaſtare: prædas agere: ſuis animũ: hoſtibus terrorem augere. Adherbal vbi intellexit eo proceſſum vti regnũ aut relinquẽdũ eſſet: aut armis retinẽdum neceſſario copias parat & iugurthæ obuius ꝓcedit Interim haud longe a mari prope cirtham oppidũ: vtriuſqꝫ exercit⁹ cõcedit: & quia diei extremũ erat. ꝑlium nõ eſt inceptũ ſed vbi plurimũ noctis ꝓceſſit obſcuro etiã tũc lumine milites iugurthini ſigno dato caſtra hoſtium ĩuadũt ſemiſomnos partim alios ſumẽtes arma fugant fundũtqꝫ Adherbal cũ paucis equitibus cirthã profugit. & ni multitudo togatorũ fuiſſet quæ numidas ĩſequẽtes mœnibus ꝓhibuiſſet vno die ĩter duos reges cœptũ atqꝫ patratũ bellũ foret. Iugurtha oppidũ circũcedit vineis turribuſqꝫ & machinis oĩm generũ expugnare aggredit: maxĩe feſtinãs tp̃s legatoꝝ añ capere q̃s ante præliũ factũ ab adherbale romã miſſos audiuerat.

Bellat Iugurtha in Adherbalem.

ꝗ Itaqꝫ nõ vti. ꝓſeq̃tur narrationem de bello iugurthino ꝯtra adherbalẽ inito dicens. Itaqꝫ.i.ꝛ ita: qꝛ aio inuaſerat totũ regnũ Adherbalis: ipſe iugurtha cepit agere bellũ nõ vti.i.quẽadmoduʒ ante.i.prius cũ manu.i.exercitu ꝑdatoria.i.ad ꝑdaʒ accincto (vbi cũ ſignificat comitem. nã man⁹ ꝓ copijs ponit̃ alioqui dixiſſet manu ſine cum: nõ eñ iũgitur cũ inſtrumẽto) ſed exercitu magno cõparato ad hoc: ꝛ cepit petere apte.i. manifeſte. imperiũ.i.regnũ ꝛ dñium totius Numidie. Ceteꝝ.i.ſed inſup vaſtare repete cepit: aut potius vaſtare.i.vaſtabat vrbes ꝛ agros ſup. ea.i.ꝑ eam viã qua pergebat: ꝛ agere.i.agebat ꝛ auertebat ꝑdas: ꝛ augere.i.augebat ſuis ſcʒ militibus ꝛ fautoribus: aim.i.aioſitateʒ ꝛ hoſtib⁹ terroreʒ.i.formidinem adherbaliſiue atherbal. vbi.i.poſtꝙ intellexit ꝓceſſuʒ eſſe.i.peruẽtum (impſonaliter ponitur) eo.i.ad id neceſſitas: vti.i.vt aut regnũ eſſet relinquendũ aut retinẽduʒ armis parat neceſſario.i.ꝓpter neceſſitatem: copiã.i.exercitũ: ꝛ ꝓcedit obuius iugurthe: interim.i.interea dũ ꝓcedit exercitus tã iugurthe ꝙ adherbalis: cõſedit.i.ſedem cepit ꝛ caſtrametatus eſt: haud lõge a mari ꝓpe cirthã oppidũ vbi magis cõe poſtponit̃: vt ſignificet ꝗd ſignificat̃ ꝑ minus cõe cirthã. Et qꝛ diẽ erat extremum.i.extrema pars diei.i.lucis ꝑlium nõ eſt inceptũ ſcʒ ſtatim: ſed vbi.i.poſt plurimũ.i.plurimum pars noctis ꝓceſſit lumine ſcʒ naturali: vtpote ſtellaꝝ aut lune etiã tũc obſcuro alij legũt cũ lumine quaſi lumen modicum ſecũ adduxerint milites iugurthini ſigno ſcʒ ineũdi belli aut ꝑ tubã aut aliud quoduis inſtrũm: dato inuadũt caſtra hoſtiũ ſcʒ adherbalis ꝛ militũ eius ꝛ fugãt ꝛ fundũt.i.proſternũt ſcʒ hoſtes partim ſemiſomnos.i.dormientes ꝛ ſemiſopore ꝑfuſos (vbi notabim⁹ regulã Valle. In his q̃ ambiguã habẽt declinationem ſeruãdam eſſe cõſuetudinem. Nam ſemiſomnũ potius ꝑ ſecundam: ꝛ inſomnem ꝛ exſomnem potius ꝑ tertiam dicemus inflexionem ꝛ alios ſumẽtes arma. Adherbal profugit cum paucis equitibus cirtham: ꝛ ni.i.niſi multitudo togatoꝝ.i.ciuium nõ armatoꝝ: ſed in togis exiſtẽtiuʒ. Sane togati ſunt ꝓprie romani: ſed pot uit ꝛ illis toga eſſe. nam nõ eſt veroſimile romanis illic tunc fuiſſet fuiſſet ſup. illic que ꝓhibuit menibus.i.ne ingrederẽtur menia numidas inſequẽtes bellũ foret.i.fuiſſet: ceptum.i.inceptũ cuʒ effectu: inter duos reges ſcʒ iugurthã ꝛ adherbalem: ꝛ patratũ.i.conſummatuʒ ꝛ penitus geſtũ vno die: qꝛ adherbal occiſus fuiſſet: iugurtha itaqꝫ ꝓhibitus ingredi: circũſedit.i.obſedit. oppiduʒ ſcʒ cirthã ꝛ aggreditur.i.ꝯtẽdit. expugnare.i.oppugnãdo cape ſup. ipm. vineis turrib⁹ ꝛ machinis ſup. alijs. (Quia vinee ꝛ turres etiã machine ſunt) oium geneꝝ.i.modoꝝ ꝛ formaꝝ. Vinea aũt eſt genus machine in modũ vitis ab vna parte tectũ: ſub qua milites pugnabãt. vñ ꝛm Feſtum pompeiũ ſub vite preliari dicũtur milites: qui ſub vinea militari pugnant: habent autem milites connexa: ꝛ connexa ſupra ſe ſcuta. Turres ſunt machine altiores. vnde in menia iacebãtur tela. Aggreditur inquã expugnare: feſtinãs maxime ãte capere.i.preripere tp̃s legatoꝝ quos audiuerat miſſos romã ab adherbale ante ꝑliuʒ factum ſcʒ inter ipſos

Regula venuſtatis.

Vinea.

Sed poſtq̃ ⁊c. Quia corrupti erãt plurimi ex ſenatu romano:ꝗ̃:nihil decẽter in hac re gerit: niſi in ſcriptore q̃ oia fideliter vt geſta ſunt narrat. Dicit ergo miſſos iuuenes ad tãtam litẽ dirimẽdã: vbi mitti debebat copioſior exercitus ad iniuriã vindicãdã: vt ex ordine patebit:q̃ talis eſt. Sꝫ poſtq̃ ſenatus.ſ.romanꝰ accepit.i.intellexit aut noua (vt dicũt) accepit: de bello eorũ.ſ.iugurthe ⁊ adherbalis tres adoleſcẽtes.(Quos nõ noiat: ne vilipẽdiſſe eos viſus etiã diffamaſſe voluiſſe videret) legant.i.mittuntur in aphricã: qui adeãt.i.coueniant ambos reges.ſ.adherbalẽ ⁊ iugurthã: et nũciẽt verbis.i.noie aut iuſſu. S.P.Q.R.i.ſenatꝰ pplicꝫ romani ſenatũ ſup. et populũ romanũ cẽſere et velle eos diſcedere ab armis: ⁊ ita eſſe dignũ ſe.ſ.ſenatu romano quẽ pacis eſſe auctorẽ decuit ⁊ illis qui iter ſe tã ꝓpinqui eſſent. Legati.ſ.illi tres iuuenes: maturãtes.i.feſtinãtes veniũt: in aphricã: ⁊ eo.i.tãto magis maturãtes: ꝙ quũ parãt proficiſci.i.ꝓcul faceſſere.i.diſcedere audiebatur rome de prelio facto.ſ.inter reges ⁊ de oppugnatiõe cirthe in qua adherbal erat fretꝰ ab iugurtha. Sed is rumor.ſ.de oppugnatione erat clemẽs.i.mitis ⁊ modicus. Ita ſoldus legit. Alij legunt demẽs.ſ.ab effectu: q: dementes faciebat.

Sed poſtq̃ ſenatus de bello eorum accepit tres adoleſcẽtes in aphricam legãtur: qui ambos reges adeãt. S.P.Q.R. verbis nũtient cẽſere: & velle eos armis diſcedere: ita ſeq̃ illiſq̃ dignũ eſſe. Legati in aphricã maturãtes veniunt: eo magis ꝙ romæ quum proficiſci parãt: de p̄lio facto & oppugnatiõe cirthæ audiebat: ſed is rumor clemẽs erat. Quorũ iugurtha accepta oratione rñdit: ſibi neq̃ maiꝰ quidq̃ charius authoritate ſenatꝰ eẽ: ab adoleſcẽtia ita ſe enixũ vt ab optimo quoq̃ ꝓbaret virtute nõ malitia. P. Scipiõi ſummo viro placuiſſe: ob eaſdẽ artis a micipſa nõ penuria liberorũ iñ regnũ adoptatũ eſſe. Cæterũ ꝙ ꝓpleraq̃ bene atq̃ ſtrenue feciſſet eo aĩm ſuũ iniuriã minꝰ tolerare. Adherbalem dolis vitæ ſuæ inſidiatũ eſſe quod vbi cõperiſſet ſceleri obuiã iſſe. po. ro. neq̃ recte neq̃ pro bono factũ: ſi a iure gẽtiũ ſeſe prohibuerit. poſtremo de oĩbus rebus legatos Ro. breui miſſurum. Ita vtriq̃ digrediũtur. Adherbali modo fuit appellandi copia. Iugurtha vbi eos aphrica diſceſſiſſe ratus eſt neq̃ propter loci naturã armis expugnare cirtham põt Vallo atq̃ foſſa mœnia circundat: turres exſtruit: eaſq̃ præ

Quorũ.ſ.legatorũ: oratione accepta.i.intellecta. iugurtha rñdit quidq̃ neq̃ maius neq̃ charius authoritate ſenatus: eſſe ſibi: ⁊ ſup. ſe eſſe enixũ.i.eminenter conatũ: ita ab adoleſcẽtia.ſ.ſua: vt ꝓbaret ab optimo q̃.i. ab omi valde bono. Et rñdit ſe placuiſſe publio ſcipioni virtute.i.ꝓpter virtutẽ: nõ malitia.i. maligna calliditate: ⁊ ſe adoptatũ eſſe a Micipſa in regnũ nõ penuria liberorũ: q: duos tũc habebat: ſꝫ ob eaſdẽ artes.i.ob virtutes q̃bꝰ Scipioni placuerat. Ceterũ.i.inſup rñdit ꝙ.i.q: feciſſet pleraq̃.i.valde multa bñ.i.iuſte aut ꝓſpere: atq̃ ſtrenue.i.fortiter eo.i.ꝓpter ea: animũ ſuũ tolerare minus iniuriã: q: imbellium eſt iniuriã patiẽter accipere. Et rñdit adherbalẽ eſſe inſidiatũ vite ſue dolis.i.per dolos q̃d.i.⁊ illud hoc eſt. ⁊ rñdit ꝙ vbi.i.poſtq̃ cõperiſſet.i.cõpertum habuiſſet: illud.ſ.adherbalem inſidiari vite ſue: ſup. ſe iſſe obuiã ſceleri. Et rñdit populũ romanũ facturũ neq̃ recte.i.decẽter: neq̃ pro bono.i.equitate ſi ꝓhibuerit.i.ꝓcul habuerit ⁊ impediuerit ſeſe.i.ſeipſum iugurthã a iuregentiũ.i.q̃d cõi gentiũ cõſenſu oĩbus permittitur: ⁊ꝫ vim vi repellere. Poſtremo rñdit ſe miſſurum breui.ſ.tpe romã legatos de oĩbus rebus ſcilicet diſcernendis: ⁊ ita.i.poſt talẽ reſpõſionẽ vtriq̃.ſ.tã iugurtha q̃ legati digrediuntur. Et ita copia.i.facultas appellandi.ſ.ad romanũ ſenatũ ſup. erat mõ.i.ſolũ mõ adherbali: q: non potuit ius ab legatis obtinere: alij legũt non fuit vt ſit ſenſus copia appellãdi.i.ſeſe opponẽdi dictis iugurthe nõ fuit adherbali.ſ.facta: vtercꝫ aũt ſenſus fere in idẽ redit: ſed prior placet: q: appellauit. ¶ Iugurtha vbi ⁊c. Proſequit verſutũ ⁊ ſubdolũ ingeniũ iugurthe qui poſt abceſſum legatorum bellũ inſtaurauit: ⁊ pluribꝰ dolis vſus ẽ dicẽs. Ubi.i.poſtq̃ iugurtha ratꝰ ẽ eos.ſ.legatos romanos: diſceſſiſſe aphrica neq̃ poteſt expugnare.i.pugnãdo capere cirthã.ſ.oppidũ: armis.i.vi ꝓpt naturalẽ munitionẽ loci circũdat menia ſup. eiꝰ. Uallo atq̃ foſſa: ⁊ extruit turres.ſ.ad expugnationẽ oppidi: ⁊ firmat.i.fortificat eas

Uinea inſtrumẽtu bellicũ ẽ ex lignis cõpactũ pedibus octo altũ ſeptẽ longũ. xvi.tectũ dupli ci ligno cratibꝰ q̃ cõtera ſcla tera vimi ne ſepiũt ne ſaxorũ ac telorũ ĩpetu frãgatur.

Poſt legatorum diſceſſuꝫ cirthã iugurtha obſidet.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

preſidio.i.cuſtodia militū impoſitorū (nā preſidiū dicimus eſſe qđ galli garniſon vocāt) Preterea tētare.i. attētabat dies ↄ noctes.i.ſine intermiſſiōe aut per vim aut dolis.i.per dolos: ↄ oſtētare.i.oſtētabat defenſoribus meniū: modo.i.interdū premia: ſi menia ꝓdiderint ↄ ingreſſuʒ permiſerit: ↄ mō formidinē.i.tormēta formidāda ſi recuſauerint: ↄ erigere.i.erigebat ſuos.ſ.milites ↄ fautores ad virtutē.ſ.oſtēdendā: hortādo.i. per exhortatiōes ↄ ipſe intētus parare.i.parabat prorſus.i.porro verſus: hoc eſt oino: aut ad oia. cūcta.ſ.ad expugnationē vtilia. At.i.ſed vbi.i.poſt ꝙ.adherbal itelligit oēs fortunas ſuas eſſe ſitas.i.collatas: in extremo ſup.periculo: ↄ intelligit hoſtē.ſ.iugurtham infeſtū.i.violētū ſup.eſſe ↄ nullā eſſe ſpem auxilij ↄ bellū nō poſſe trahi.i.protrahi ↄ differri: penuria.i.ꝓpter penuriā.i.inopiā ↄ difficultatē hñdi rerū neceſſariarū.ſ.ad cuſtodiā oppidi vt ſunt cōmeat⁹ ↄ arma ac milites animoſi: delegit.i.quodā delectu legit: ex his qui perfugerant vna.i.ſimul ſecū: cirthā in illud oppidū duos.ſ.milites maxime impigros.i.imprimis ſtrenuos ac veloces ↄ cōfirmat.i.animat hos pollicēdo multa ſi mun⁹ obiuerint: ac miſerādo ad miſerationeʒ cōcitādā cōmemorādo: caſum ſuū.i.miſeriā ſuā: vti.i.vt pergerēt ꝑ munitiōes hoſtiū noctu.i.tpe nocturno ad mare proximū ↄ pergerēt deinde romam. Ex hoc loco vr̄ orta fictio Vergiliana in.ix.eñ. vbi niſus ↄ eurialus ad eneā legant̄ noctu ab obſeſſis troianis numide ſcʒ illi duo efficiūt paucis diebus: ↄ in paucos dies: q̄ maxie īpigri erāt iuſſa.i.mādata aut volūtatē regis. Litere adherbalis ſunt recitate in ſenatu: quarum ſalicet literarum ſentētia fuit hec id eſt huiuſmodi que ſubſequitur. Unde ſignificat non ſub ea forma eſſe ſcriptas.

ſidiis ſirmat: præterea dies noctesq: aut per vim aut dolis tētare: defenſoribus mœniū præmia modo: modo formidinē oſtentare: ſuos hortando ad virtutem erigere: prorſus intētus cūcta parare. At vbi adherbal intelligit oēs fortunas ſuas in extremo ſitas: hoſtē infeſtum auxilii ſpē nullā penuria neceſſariū rerū bellū trahi nō poſſe: ex his qui vna cirthā profugerant: duos maxīe impigros delegit eos multa pollicēdo ac miſerādo caſum ſuū cōfirmat vti per hoſtiū munitiōes noctu ad proximū mare deinde romā pergerēt. Numidæ paucis dieb⁹ iuſſa efficiūt literæ adherbalis in ſenatu recitatæ ſunt: quarū ſentētia hæc fuit

NOn mea culpa ſæpe ad vos oratum mitto Pa. C. ſed vis Iugurthæ ſubegit: quem tāta libido extinguendi me inuaſit vt neq; vos neq; deos immortalis in animo habeat: ſanguinē meū q̄ omnia malit. Itaq; iā quintū mēſem ſocius & amic⁹ Po. ro. armis obſeſſus teneor neq; Micipæ pr̄is mei bñficia: neq; vr̄a decreta auxiliant̄: ferro an fame acri⁹ vrgear īcert⁹ ſum. Plura de iugurtha ſcribere dehortat̄ me fortuna mea: etiā an̄ expert⁹ ſum parū fidei miſeris eſſe niſi tm̄ itelligo illū ſupra q̄ ego ſum petere: neq; ſil' amicitiā vr̄am & regnū meū ſpe

Adherbal a Ro. auxilium petit. obſideretenim et a ſecū de cōiug. i.circundo et obſeſſio vel obſeditus hinc obſidio id genus acc⁹: ſed obſea eſt q̄ in fidei pign⁹ dat̄ obſidior autē deponēs eſt inſidias facio.

NOn mea culpa. In hac epiſtola adherbal artificioſe captat beneuolentiam ab ſenatu ↄ conatur aduerſarius in odiuʒ adducere propter ſuperbiam ↄ crudelitatē eius. Ordo eſt O patres cōſcripti.i.ſenatores romani: ego nō mitto ſepe ad vos: mea culpa id eſt per meā culpā oratū.i.ad orationeʒ habēdam: ſed vis.i.violentia iugurthe ſubegit id eſt tacite cogit me ſup.ad vos oratū mittere quē.ſ.iugurtham.tāta libido.i.mala cupiditas extinguendi me alij legunt mei inuaſit vt neq; habeat in animo id eſt neq; cogitet vltores fore: aut neq; formidet vos: neq; deos immortalis quorum interdum vir lo lenta quidem eſt ſed tāto grauior: valerio maximo auctore. Unde illud eneidos.i. Si genus humanum ↄ mortalia tennitis arma. At ſperate deos memores fandi atq; nefandi: ↄ ſupple vt malit ſanguinem meum id eſt vitam meam: aut ſanguinis effuſionem quaſi eum ſitiat. q̄ omnia id eſt omnes alias res mundi. ¶ Ita iam quintum menſem. Proſequitur literarum adherbalis querelam dicens in perſonam ipſius adherbalis. Itaq; id eſt ↄ ita quia tantopere ſanguinem meum ſitit ego ſocius et amicus populi romani teneor: obſeſſus armis ſcilicet iugurthe: iam quintum menſem id eſt vſq; ad quinti mēſis durationem. Neq; beneficia patris mei Micipſe: collata ſcilicet in iugurtham: neq; decreta veſtra: quia decreuerunt ab armis diſcedendum eſſe ↄ inter eos conueniendum: vt per legatos conſtitutuʒ erat auxiliantur id eſt opem ferunt mihi et ita ſum incertus an vrgear acrius ferro id eſt armis ferreis: an fame id eſt penuria commeatus. Fortuna mea id eſt miſerabilis calamitas mea dehortatur me ſcribere id eſt nō hortatur me vt ſcribam (Sunt enim contraria hortor ↄ dehortor: ſicut doceo ↄ dedoceo ꝛc.) plura de iugurtha id eſt de perfidia eius. Etiam id eſt inſuper: expertus ſum parum fidei eſſe miſeris id eſt miſeros habere parum fidei id eſt credulitatis id eſt ꝙ parum creditur miſeris (quia vt dicit Iuue. Quantum quiſq; ſua nummorum ſpectat in archa. Tantum habet et fidei) Et ita vult dicere ꝙ fruſtra quereretur de iugurtha: niſi tantū.i.niſi hoc ſolum inquit eſſet: ꝙ intelligo illum ſcilicet iugurthā petere ſupra ꝙ ego ſuʒ id eſt quiddam quod.ſupra me eſt videlicet imperiuʒ romanū: quod inuaſurus ſit ſi numidia potiretur: ſicq; id eſt.et nō itelligo ip̄m nō ſperare ſimul amicitiā veſtrā et regnū meū. Et nemini eſt occultū id eſt quilibet ſcit vtrū ſcilicet horū videlicet an nō ſeparare poſſe amicitiā veſtrā: in regnū meum ipſe.ſ.in iugurtha exiſtimet gra

Miſeris parum fidei eſt.

uiuo: quia certū eſt ꝙ grauius ferat amittere regnū meū ꝙ̄ amicitiā veſtrā. Naꝫ vt ſciatis ꝙ̄ Auidus ſit ad regnum meū ⁊ ꝙ̄ paruifaciat amicitiā veſtrā ipſe occidit in initio .ſ. diſcordiarū hiempſalē fratrē meū: non dicit noſtrū: q2 ille adoptiuus tm̄ erat. deinde expulit me regno patrio .i. paterno. Sane: vt ſane ⁊ ſerio loquar: nihil ad vos ſup. pertinet: que .i. quales fuerint noſtre iniurie .i. quas nobis deinde intulit veruꝫ ipſe tenet nunc armis .i. vi regnū veſtrū: vt cuius micipſa voluit adherbalē eſſe dūtaxat adminiſtratorē: vt ipſe ſupra confeſſus eſt. Et obſidet me queꝫ vos poſuiſtis .i. cōſtituiſtis ꝑ legatos veſtros impatorē numidie: clauſum .ſ. i cirtha oppido: mea ꝑicula .i. mala ꝑiculoſa in q̄bus verſor declarāt quāti fecerit .i. ꝑ̄pēderit v̓ba legatoꝝ .ſ. de regno ꝯdiuidendo ⁊ lite dirimēda. Quid reliquum ſup. eſt .i. q̄d reſtat adhuc: niſi vis .i. violēta iuſſio vr̃a que poſſit moueri .i. diuelli ab inſtituto .q.d. Nā ego q̄dē vellē ⁊ hec q̄ ſcribo: ⁊ illa q̄ q̄ſtus ſum antea in ſenatu forēt .i. eſſent vana .i. mēdoſa: poti⁹ ꝙ̄ miſeria mea faciat vobis fidē .i. credulitatē. Sed qm̄ ego nat⁹ ſum in eo .i. in ea cōditiōe vite vt eſſem iugurthe oſtētui .i. ad oſtētationē ſcelerū ſup. ſuoꝝ ita vt iactabūdus oſtētaret me quē ꝑ ſummū ſcel⁹ ſic leſit. Ego nō deꝑ̄cor iā .i. nō molior aduertere ꝑ ꝑ̄ces iā mortē neq; erūnas .i. ſummas ruinas: ſꝫ ſup. deꝑ̄cor tm̄mō īpiū .ſ. ſupbū inimici: ⁊ cruciat⁹ corꝑis q̄s duriores morte exiſtimāt: vt enei .ij. Penas cū ſanguie poſcūt. P̄r̄es ꝯſcripti cōſulite regno numidie qđ vr̄ꝫ eſt vti .i. vt libet: ſed ſup. dūtaxat eripite me ab impijs manib⁹ ſup. qđ obſecro ꝑ maieſtatē impij v̄ri: ꝑ fidē amicitie ſi vlla mēoria aui mei Maſſiniſſe manet apud vos.

Hiſ literis recitatis .i. poſtq̄ hec lr̄e adherbalis fuerūt recitate: fuere ſup. nōnulli inter ſenatores q̄ decernerent .i. ſancirēt exercitū mittendū ſup. eſſe ꝙ̄ primū .i. valde cito in aphricam ꝯtra iugurthā: ⁊ ſubueniendū eſſe ꝙ̄ pmū .i. feſtināter adherbali amico ⁊ ſocio romani imperij: ⁊ ſup. ꝙ ꝯſuleret .i. ꝯſiliū caperetur: interim de iugurtha .i. q̄d fieret i eū: qm̄ nō ꝑuiſſet hoc ē nō obediuiſſet: legatis .ſ. romanis ad dirimēdā litē ⁊ regnū cōdiuidēdū miſſis. Sꝫ enixū .i. elaboratū eſt: ſumma ope .i. tota facultate ⁊ potētia: ab hiſdē fautoribus regis .ſ. iugurthe: a quibus pri⁹ adiutus dict⁹ eſt: ne tale decretū .ſ. de mittēdo in aphricā exercitu: fieret .ſ. a ſenatu. Ita .i. ⁊ ſic aut in tm̄: bonū publicū .i. dec⁹ ⁊ ꝯſeruatio īperij romani: deuictū ſup. eſt: gr̄a priuata .i. ꝑ grām ⁊ fauorem paucorū .ſ. potētiū: vt ſolet ſup. deuincū in pleriſq; .i. plurimis negotijs: tn̄ .i. nihilominus: maiores natu .i. ſeniores ⁊ nobiles vſi magnis honoribus .i. functi ſūmis magiſtratibus legātur in aphricā .i. in numidiā in q̄s ꝑ in q̄b⁹ .i. inter quos fuit. M. Aemilius Scaur⁹ de quo memorauimus ſupra exiſtēs hō ꝯſularis: ⁊ tū .i. tūc princeps potēs in ſenatu (principem alicuius collegij galli vulgo decanū aut principales vocant) hi aſcendere nauem triduo .i. intra tres dies poſtq̄ ad legationē deſignati fuerāt: hoc tam mature fecerunt ꝙ res iugurthe erat in inuidia .i. odio. multi em̄ moleſte ferebant ꝙ legatis romanis non paruiſſet: ſimul .i. ⁊ inſuper obſecrati .i. per ſacra rogati erant a numidis .ſ. legatis adherbalis. De inde poſtq̄ aſcenderant nauē .i. pſi appulſi .ſ. a ventis: hoc eſt aue cti (vbi notabimus imperitiam eorum qui dicunt appulit aut applicuit pro appulſus et applicitus eſt ſunt enim actiua. vnde recte dicit Maro eneid .iij. Hinc me digreſſum veſtris deus appulit oris. et comic⁹ animum appulit ad ſcribēdū (vticā .i. ad ciuitatē illā aphrice) quā romani tenebāt et vbi cato minor ſibi mor-

rare vtrū grauius eſtimet nemini occultū eſt. Nam in initio occidit Hiempſalē fratrē meū. Deīde patrio regno me expulit. Quæ ſane fuerint noſtræ iniuriæ nihil ad vos. Verū nūc regnū armis tenet. Me quē vos imperatorē numidis poſuiſtis clauſum obſidet: legatoꝝ verba quanti fecerit: ꝑicula mea declarant. Quid reliquū niſi vis vr̃a quo moueri poſſit: nā ego quidem vellē hæc quæ ſcribo & illa quæ antea in ſenatu queſtus ſum vana forent: potiuſq̄ miſeria mea fidem vobis faceret: ſed qm̄ in eo nat⁹ ſum vt iugurthæ ſcelerū oſtētui eſſem. Non iam mortē nec erumnas tantūmodo impium inimici & cruciatus corꝑis deprecor. Regno. P. C. numidiæ qđ veſtrū eſt: vti libet cōſulite: me manibus ab impiis eripite per maieſtatem imperii: per amicitiæ fidē ſi vlla apud vos memoria manet aui mei Maſſiniſſæ.

His literis recitatis fuere q exercitū in aphrica mittendū decernerent: q̄ primum adherbali ſubueniendum: interim de iugurtha conſuleretur: qm̄ legatis non paruiſſet: ſed ab iiſdem regis fautoribus ſumma ope enixum eſt ne tale decretū fieret ita bonū publicū (vt pleriſq; negotiis ſolet) priuata gratia deuictū. Legātur tamen in aphricam maiores natu nobiles amplis honoribus vſi: in quis fuit. M. Aemilius Scaur⁹ de quo ſupra memorauimus: homo cōſularis: & tum in ſenatu potēs princeps: hi q iugurthæ res in inuidiā erat: ſimul & a numidinis obſecrati triduo nauē aſcēdere: deinde breui vticam appulſi literas ad iugurtham mittunt q̄ ocyſſime ad prouinciā accedat: ſeq;

Oſtētus ē illuſio vel deluſio⁹ qđ hic aliter naꝫ oſtitui inq̄t .i. tanꝙ̄ mōſtro nature ordinē perſequēdo.

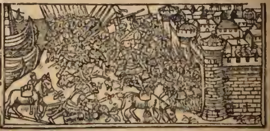
Legati. Ro. ij. ad iugurthā mittūtur.

Appellere applicare eſt Lic. ꝙ̄ pmū aim ad ſcribēdū appulit Sꝫ hic ꝑ eo qđ aduētare eſt q̄le ē illud vr̄is appulim⁹ oris

Appulſ⁹. Appulit.

Ociuſcit uſ velociꝰ a quo ociſſime citiſſime

ad eum ab ſe natu miſſos. Ille vbi hoĩes claros quoꝝ auctoritatẽ Ro. pollere audierat cõtra inceptũ ſuum veniſſe accepit: primo cõmot⁹ metu atq; libidine diuerſus agitabaẗ. Timebat irã ſenatus ni paruiſſet legatis porro anim⁹ cecus cupidine ad inceptũ rapiebatur vicit tamen in auido ingenio prauum cõſiliũ.

Igitur exercitu circũdato ſumma vi Cirtham irrumpere nititur. maxime ſperãs diducta manu hoſtium aut vi aut dolis ſeſe caſum victoriæ inuenturum quod vbi ſecus procedit neq; quod intẽderat afficere poteſt vt vi prius q̃ legatos conueniret Adherbalis potiretur ne amplius morãdo ſcaurum quem plurimũ metuebat incenderet cum paucis equitibus in prouinciã venit. Ac tametſi ſenat⁹ verbis minæ graues nuntiabantur ꝙ ab oppugnatiõe Cirthæ nõ deſiſteret: multa tñ orõne conſumpta legati fruſtra diſceſſere. Ea poſtq̃ cirthæ audita ſunt Italici quorũ virtute mœnia defendebanẗ cõfiſi deditiõe facta ꝓpter magnitudinem Popu. rom. inuiolatos ſeſe fore: Adherbali ſuadent vti ſe & oppidum Iugurthæ tradat tãtũ ab eo vitam paciſcatur: de cæteris ſenatui curã fore. At ille tametſi omnia potiora fide Iugurthæ rebatur tamen quia penes eoſdem ſi aduerſaretur cogẽdi poteſtas erat ita vti cenſuerant Italici deditionẽ facit:

tem conſciuit. vñ poſtea vticenſis dictus eſt (mittunt literas ad iugurthã: mãdãtes ſup. vt ipſe accedat q̃ ocyſſime. i. e veſtigio viſis literis: ad ꝓuinciã. i. in eã pt̃ aphrice quã deuicta carthagine romani tenebãt.) Notũ eſt prouinciã dici ꝙ procul a roma victa ſit ⁊ impio adiecta: ad quã in fide tenẽdã mittebanẗ interdũ procõſules:) qḋ q: difficile erat: ꝑriculũ erat quoties rem difficilẽ dicere vellent prouinciã difficilẽ dicerẽt et mandantes ſe miſſos ad eũ. ſ. iugurthã ab ſenatu. ſ. romano. Ille. ſ. iugurtha vbi accepit. i. intelligit hoĩes claros. i. nobiles ⁊ illuſtres: quoꝝ auctoritatẽ audierat pollere. i. plurimũ poſſe in ſenatu veniſſe ꝫ inceptũ ſuũ. i. ad impediẽdũ expugnationẽ cirthe et necẽ adherbalis. agitabaẗ ꝑrio diuerſus. i. i diuerſas ſñias. Dict⁹ exñs ꝯmot⁹ metu ab rõanis: ⁊ libidie inficiẽdi adherbal'. Q: timebat irã ſenat⁹ ni ꝑuiſſet. i. obtẽpaſſet legatis. Porro. i. ſ3 ecõtrario anim⁹ ſup. ei⁹ cec⁹ cupidie. i. cupiditate rapiebaẗ ad ſcel⁹ iceptũ. i. cedẽ adherbal'. Tñ ꝑuũ ꝯſiliũ aut ꝓpriũ aut familiariũ. ſ. vt icepta ꝓſeq̃retur: vicit hoc ẽ pl⁹ potuit in ingenio auido. ſ. vindicte aut regni. Igiẗ q: ꝑere recuſat nitiẗ ſũma vi irrũpe. i. ꝑ irruptionẽ ingredi cirthã. ſ. oppidũ in q̃ adherbal erat obſeſſus: ⁊ h̃ exercitu circũdato. i. vndiq; circũ muros adhibito: vt ex oĩ ꝑte inſultus fieret ſperans maxime ſeſe inuẽturũ caſum victorie. i. ſaltẽ fortuitã et caſualẽ victoriã: aut vi aut dolis: ⁊ hoc manu hoſtiu3. i. toto exercitu adherbalis: diducta. i. i diuerſa loca diſtributo. Sperabat ei aut ſuꝑaturũ ſe aliq̃s aut colloq̃o habito corruptuꝝ: qḋ vbi ꝓcedit ſecus ſup. q̃ ſꝑabat: neq; põt efficere qḋ itẽderat: vc3 vt potireẗ adherbalis ſup. copia. (Aut potior et iã gtñ regit vt dũ reꝝ potiti ſũt lacedemonij: ſ3 illis q̃ ſub audi videẗ impio. Sicut vẽtũ eſt ad oĩa ne ſupple edẽ. Alia poſt petri ſup. feſtũ) priuſq̃ ꝯueniret legatos: vt cũ eis negocia tractet ne morãdo. i. morã trahẽdo incẽderet. ſ. ad irã ampli⁹ ſcauꝝ quẽ metuebat plurimũ venit i ꝓuinciã. ſ. romanorũ cũ paucis eq̃tib⁹. At tametſi hoc ẽ q̃q̃ graues mine. i. cõminatiões nũtiabanẗ ꝑ legatos: vbis: hoc eſt decreto et ex ſnia ſenat⁹: ꝙ. i. q: ipſe Iugurtha non deſiſteret ab oppugnatiõe cirthe: tñ multa orõne ꝯſumpta: hoc eſt fruſtra habitaꝫ: dũ incepti rõnẽ ⁊ cãs friuolas adduceret iugurtha: legati. i. q̃ miſſi erãt fruſtra hoc eſt ad nullũ cõmodũ (vt legati hic ſit participiũ: aliter ei nõ recipet adverbiũ nec coheret fruſtra apte cũ diſceſſere nõ ei fruſtra diſceſſere: hoc eſt abiert romã). Poſtq̃ ea ſunt audita cirthe: italici (q̃s pri⁹ rogatos dixerat: ⁊ ex ſnia ſoldi ciues dixim⁹ vbi maluit romanos dictos) quoꝝ virtute defendebanẗ ab expugnatione menia conficit hoc eſt ſperãtes dedit oẽ facta. i. ſi facerẽt deditionẽ ſeſe fore. i. futuros eẽ iuiolatos. i. nõ eſſe violãdos ab iugurtha ꝓpter magnitudinẽ po. ro. ſuadẽt adherbali vti. i. vt tradat iugurthe ſe ⁊ oppidũ paciſcatur. i. ex pacto ꝓuiſo recipiat ab eo tñ. i. dũtaxat vitã. i. ſalutẽ: ⁊ dicebãt curã ſenatui fore. i. ſenatũ habiturũ curã de ceteris. ſ. reb⁹ ei⁹: vt ḋ regno. At. i. ſ3 ille. ſ. adherbali tametſi rebaẗ. i. opinabaẗ oĩa ſup. eẽ potiora. i. firmiora ⁊ meliora: fide. i. fidelitate iugurthe: tñ q: ꝑtãs cogẽdi erat penes eoſdẽ. i. italicos

Legati iugurtha parere cõtemnit. Prouĩcia. Potior cũ gtõ. Paciſcor pactus ſũ cio qḋ et pãgo: vt ẽ

ſi aduerſaret.i.cõtradicere vellet (Queras vñ illic italici. R̃ndeõ ex pꝛouincia poſt diuiſionẽ regni p legatos cirthe quaſi p pſidio ipoſiti) facit dedi ionẽ ita vti itali ꝯſueuerãt.ſ.ſeruata et recepta vita. Iugurtha ſctã deditione ꝛ oppido occupato necat ante imprimis.i.ante ceteros adherbalẽ excruciatũ.i.penis affectum prius quod ſe veritũ ante ſignificauit l quo etiã immanitas iugurthe notat.qui penas cũ ſanguine poſcit deinde iterficit oẽs puberes.i.pubeſcẽtes pꝛmiſcue.i.ꝯfuſe ꝛ ſine diſcrimine numidas.i.de regno numidie

Iugurtha imprimis Adherbalem excruciatũ necat deinde omnes puberes Numidas atq; negotiatores promiſcue vt quiſq; armatus obuiꝰ fuerat interficit.

QVod poſtq̃ romæ cognitum eſt & res in ſenatu agitari cœpit iidem miniſtri regis interpellando ac ſæpe gratia interdũ iurgiis trahendo tẽpus atrocitatẽ facti leniebant. At ni. C. Mẽmius Tri. Ple. Deſignatꝰ vir acer & infeſtus potẽtiæ nobilitatis. Po. Ro. edocuiſſet id agi vt per paucos factioſos iugurthæ ſcelus condonaretur: profecto omnis inuidia in prolatandis conſultationibus dilapſa foret Tanta vis gratiæ atq; pecuniæ regis erat. Sed vbi ſenatus delicti conſcientia populum timet lege Sempronia prouinciæ futuris Conſ. numidia atq; italia decretæ ſunt. Conſ. declarati. P. Scipio Naſica. L. Calphurnius beſtia Calphurnio Numidia. Scipioni italia obuenit. Deinde exercitus qui in aphricam portaretur ſcribitur ſtipendium aliaq; quæ bello vſui forent decernuntur. At iugurtha contra ſpem nuntio accepto (quippe cui omnia venum ire romæ in animo heſerat) filium & cum eo duos familiares ad ſenatũ legatos mittit. Hiſq; vti illis quos Hiẽpſale interfecto miſerat præcepit omnis mortales vti pecunia aggrediantur.

atq; negotiatores.i.mercatores ꝛ operarios externos vti.i.vt vel ſcðm q̃ quiſq; fuerat obuiꝰ.i.occurrerat armatus.i. in armis ergo per legem a cõtrario ſenſu inermibus pepercit. an tamen italicos ex hoc loco non conſtat.

QUod poſtq̃ rome. cõmẽorat q̃d ſubſecutum ſit ꝛ rome agitatũ poſt immanẽ adherbalis necẽ dicẽs. Qð i.adherbalẽ facta deditiõe iniquiſſime cũ multitudine ciuiũ occiſum eẽ ab iugurtha aut iuſſu eiꝰ poſtq̃ cognitũ eſt rome et res cepit agitari .i. diſputari i ſenatu hoc ẽ ceperũt ſenatores diſquirere q̃d ↄtra iugurthã faciũdũ decernerẽt i.dẽ miniſtri.i. fautores inſeruientes regi.i. iugurthe interpellãdo.i.iterrũpẽdo cõſultationẽ aut orationẽ de vltione iugurthe coꝛreptã: ac trahẽdo.i.ptrahẽdo tẽpus ꝛ perendinãdo ſepe gratia ꝛ fauoꝛe ꝛ interdũ iurgiis liniebãt aut lenibãt.i.mitigabãt ꝛ mulcebãt atrocitatẽ facti.i.inuidiã ꝛ irã ſumptã i iugurthã ob atrocitatem facti eiꝰ. At.i.ſed ni hoc eſt niſi Caius Mẽmius deſignatus.i.in pꝛimũ annũ pnũtiatꝰ Tribunus plebis: ꝛ eriñ vir acer ꝛ infeſtus hoc eſt vim inferens ꝛ obſiſtens potẽtie nobilitatis.i.nobilium edocuiſſet po.ro.id agi hoc eſt ptẽdi vt ſcelus cõdonaret.i.ignoſceret ꝛ remitteretur iugurthe per paucos factioſos.ſ.potẽtes de eiꝰ factiõe pfecto hoc eſt reuera ꝛ ois inuidia foret.i.fuiſſet dilapſa.hoc ẽ ex aia oim lapſa ꝛ ita periſſet: in pꝛelãdis hoc eſt differẽdis cõſultatiõibꝰ.i.oĩs conſultatiões facte in ſenatu de eo toties pꝛoferuntur. Tãta hoc eſt tã ingẽs erat vis.i.magnitudo ꝛ potentia gratie hoc eſt fauoꝛis atq; potentie regis.ſ.iugurthe Id aũt per modũ acclamatiõis dicit. Sed vbi hoc eſt poſtq̃ ſenatus timet populum.i.tumultũ ꝛ ſeditionem ppli.ꝯſciẽtia.i.ppter ꝯſciẽtiã delicti ſcʒ iugurthe qð ſibi notũ eſſe ſciebãt ꝛ ita ad ſe ptinere vt id vindicẽtur: ideo ſup. pꝛouincie videlʒ Italia q̃ erat ꝯſeruãda ꝛ numidia que erat in poteſtatem romanam redigẽda: ſunt decrete.i.decreto deſignate. futuris cõſulibus et hoc lege ſempꝛonia.i.per legem quã ſempꝛonius tulerat vt ſi q̃ñ bellum timeretur cõſules futuri in pꝛouincias deſtinarẽtur: ideo aũt futuri: vt interea apparatũ bellicũ inſtruerẽt. Conſules ſunt declarati.i.pꝛconis voce poſt comitia in futurum annũ pnũtiati ſcʒ. P. ſcipio naſica. ꝛ Luc. Calphurnius Beſtia. Numidia obuenit.i.ſorte dat a eſt aut cõtigit Calphurnio ſcʒ beſtie cognoiato: ꝛ Italia obuenit ſcipioni ſcʒ naſice. Deinde ſcribitur exercitus ſcʒ a cõſulibus qui poꝛtaretur ſcʒ nauibus.i.veheret.in aphꝛicã ſcʒ in numidiã que eſt pars aphꝛice: ꝛ ſtipẽdium.i.pꝛium militare: ꝛ alia que forẽt vſui bello.i.ad bellum. decernũtur ſcilicet a ſenatu ipſi conſuli. At iugurtha accepto nũtio contra ſpem: id eſt cõtra id quod ſperauerat quippe.i.vtpote cui heſerat.i.fixum ꝛ oino exploꝛatum erat in aio oĩa ire venum.i.vt vẽdatur.i.oĩa in eſſe venalia rome: ꝛ intellexerat quoſdã ſibi hoſtes ꝛ decretũ in ſe factũ mittit filium ſcʒ ſuũ ꝛ cũ eo duos familiares legatos.i.caduceatoꝛes (quos vulgus ambaſiatoꝛes vocat). Et ipſe pꝛecepit his ſcʒ filio ꝛ legatis illis familiaribus ſuis: vti id eſt quemadmodum ſupple pꝛeceperat illis quos miſerat ſcilicʒ romam interfecto Hiempſale: id eſt poſt q̃ Hiempſal erat interemptus: vti id eſt vt aggrediantur id adoꝛiantur quaſi ex inſidiis ois moꝛtales: id eſt omnes homines. pecunia.i.donis pecuniariis. Aggredimur pꝛopꝛie vi vt terribilia: adoꝛimur etiam ꝛ ex inſidiis. Quia vero difficile eſt in tali re quemlibet pecunia capere: ideo aggrediãtur dixit. Sane adnotauimus nõ eſſe de neceſſitate accuſatiuum tertie exire in is licet genitiuus ium habeat: ſed id tũc fieri decẽter quando dubitari poſſit an alterius ſit caſus: ideoq; vbi accuſatiuus in is potius exibit in es vt ois moꝛtales.

Mõ pacti ſũt illi pecuni. dat.

Adherbal cruciatꝰ ferrõ cedit

Quiſq; eſt poſitiuo.

Venũ ire venalia fore cuiꝰ ablatiuꝰ venu. Fran. niger vel mutuo vl venu ad me mitti to.

¶ Qui poſtꝗ romam aduentabant: proſequitur ceptam hiſtoriam de legatis miſſis ab Iugurtha docens quomodo excluſi ſint: vt patebit ex hoc ordine. Qui ſcȝ legati iugurthe poſtꝗ aduētabāt .i. veniēdo accedebant romā ſenatus eſt ꝯſultus a beſtia ſcȝ Lucio calphurnio: placeret ne .i. an placeret legatos iugurthe recipi menib⁹ .i. intra menia. Et hi ſcȝ ſenatores (cū prius ſenatū dixiſſet ad ſignificatū reſpexi) decreuere vt legati (niſi veniſſent deditū .i. dedituri in ptātēȝ po. ro.) Eſt aūt ſupinū verbū deditū (regnū ſcȝ Numidie ⁊ ipſū iugurthā) decederēt italia (vbi decedo gr̄a ꝓpōnia ablitō ꝯſtruit̄) in decem dieb⁹ ꝓximis .i. itra decē dies ꝓximos. Conſul iubet .ſcȝ inferiorib⁹ magr̄atib⁹ nūtiari ſcȝ vt decedāt ex italia ex decreto ſenat⁹: ⁊ ita illi ſcȝ legati diſcedūt. domū .i. in regionem ſuā. reb⁹ ſcȝ iugurthe infectꝭ .i. nō factis. hoc ē nemine p largitiones corrupto q: nō fiebat cōueniēdi ꝓtās. Interim dū legati i via eſſent. Calphurnius .ſ. cōſul parato .i. ꝯſtituto ꝓmiſſo ſibi exercitu legit hoc eſt delegit hoīes nobiles .i. claros militia ⁊ factioſos. quoꝝ auctoritate: q: plurimū poterant: ipſe ſꝑabat ea ꝗ deliꝗſſet in bello gerēdo: fore .i. in futuro eſſe munita .i. tecta. Ubi ſi valle credim⁹: munita nomē eſt: q: fore ꝑticipijs nō datur: pōt aūt nomen eſſe q: dr̄ munitior ⁊ munitiſſim⁹.

Qui poſtꝗ romā aduētabant: ſenatus a beſtia conſultus eſt: placeret ne legatos iugurthæ recipi mœnibus. Hiqȝ decreuere ni regnū ipmqȝ deditū veniſſent: vti dieb⁹ in ꝓximis decē italia decederēt. Conſul numidis ex ſenatus decreto nūtiarꝭ iubet: ita infectis rebus illi domū diſcedūt. Interim Calphurnius parato exercitu legit ſibi hoīes nobiles factioſos quorum auctoritate quæ deliquiſſet munita fore ſperabat. in quibus fuerat Scaurus de cuius natura & habitu ſupra memorauimus. Nā in conſule noſtro multæ bonæqȝ partes animi & corporis erant quas omnis auaritia præpedicbat patiēs laboꝝ: acri ingenio: ſatis prouidens: belli haud ignarus fortiſſimus contra pericula & inſidias. Sed legiones per Italiam rhegyū: atqȝ inde in Siciliā. Porro ex Sicilia in Aphricā tranſuectæ ſunt. igitur Calpurnius in initio paratis commeatibus acriter Numidiam aggreſſus eſt: multos mortalis & vrbes aliquot pugnando cœpit. Sed vbi iugurtha ꝑ legatos pecunia tētare: belliqȝ quod adminiſtrabat aſperitatem oſtendere cœpit: animus æger auaritia facile conuerſus eſt: cæterum: ſoci⁹ & miniſter oīum conſiliorū aſſumitur Scaurus: qui tametſi a principio pleriſqȝ ex factiōe eius corruptis acerrime regē impugnabat: tū magnitudine pecuniæ a bono honeſtoqȝ in prauū abſtractus eſt. Sed iugurtha primū belli tantummodo moram redimebat exiſtimās ſeſe aliquid interim romæ prætio aut gratia effecturum. Poſtea vero ꝗ participem negotii Scau-

In quibus hoc eſt inter quos factioſos fuerat ſcaurus: de cuius natura ⁊ habitu .i. affectu ⁊ diſpoſitione aut ingenio: nos memorauimus ſupra hoc eſt pri⁹. Nā multe ⁊ bone artes animi et corporis erāt in cōſule noſtro. ſ. Calphurnio: et ita poterat ⁊ cōſultare prudenter ac facere mature ⁊ fortiter: ſed nō fecit: vñ addit quas .ſ. bonas artes oīs auaritia ꝓpedicbat. ne .ſ. operaret̄ bene ⁊ fortiter. Docet quas artes habebat: q: erat patiēs laboꝝ hoc eſt bñ tolerans labores ⁊ acri ingenio et ſatis prouidens et haud ignarus belli: ⁊ fortiſſimus cōtra pericula et inſidias. Sed quaſi dicat vt ad hiſtoriaȝ redeā legiones .ſ. romane: ſupple miſſe ſunt rhegyū. ad illud oppidum calabrie (dictam a greco rhegnymi .i. abrumpo ꝙ illic italia ab ſicilia dirupta eſt. Et inde dicuntur ciues rheginiticū a regio oppido gallie ciſalpine itali dicantur regienſes) ⁊ trāſuecte inde .i. rhegyo in ſiciliā: porro: ſed deinde tranſuecte ſunt ex ſicilia in aphricā. Igit̄ Calpurnius cōſul. paratis .i. cōparatis in initio cōmeatibus .i. ad victū exercitus neceſſarijs aggreſſus eſt acriter numidiā: ⁊ cepit pugnādo multos mortalis .i. hoīes: ⁊ aliquot vrbes .i. oppida. Sed vbi iugurtha cepit tentare .ſ. aiam conſulis: pecunia ꝑ legatos .ſ. miſſos. et oſtēdere aſperitatē .i. difficultateȝ belli adminiſtrabat anim⁹ .ſ. Calpurnij: eger .i. imbecillis: auaritia .i. ꝓpter auaritiā ē conuerſus facile ſcilicet ad pecuniam ⁊ in ſalutem iugurthe. Ceterum .i. ſed ſcaurus aſſumitur ſocius ⁊ miniſter omniū conſilioꝝ ſcilicet conſulis qui ſcilicet ſcaurus tametſi impugnabat regem accerrime a principio, pleriſqȝ ex factione eius corruptis id eſt cum tamen pleriqȝ eſſent corrupti qui erant ex factione: hoc eſt conſpiratione eius contra fautores iugurthe tamen abſtractus eſt ſcilicet tandem a bono ⁊ honeſto in prauum id eſt in malum ⁊ in honeſtum videlicet ius et equum pecunia vendere et non vlciſci patricidā et incubatorē talē magnitudie pecunie: hoc eſt ꝓpter magnitudinē pecunie. Sȝ iugurtha redimebat .ſ. a cōſule: ⁊ ceteris fautorib⁹ tm̄modo morā: hoc eſt dilationē belli: exiſtimās .i. arbitrās ſe eſſe facturū iterim dū bellū ſuſpēderet̄: rome. aliquid .ſ. qđ eſſet in rē ſuā ꝑtio aut gr̄a: hoc eſt fauore ⁊ ƀcario ꝟ̄o ꝑ ſe d: poſtea ꝙ accepit .i. intellexit. Scaurū participem negotij ſcilicet qđ cum cōſule habebat. ipſe adductus in maximam ſpē pacis recuperā-

Iugurtha factā in ſe ꝯſpirationes nūmo extinguere ꝓ filiū ſatagit.

Calphurni⁹ in iugurthā ꝓcedit.

Decedo.

Fore ꝑticipijs ſim vallā non iungitur.

Aggredior. Adorior.

Regula. ꝯceatus.

Calpurnius ⁊ ſcaurus pecunia corrupti.

de cũ romanis: ſtatuit hoc eſt cõſtituit: ꝛ decreuit agere cũ eis. ſ. conſule ꝛ Scauro de oĩbus pactionibus. i. rebus cũ eis paciſcẽdis: preſens hoc eſt corã ꝛ in preſentia eoꝝ vel cũ eſſet preſens. Ceterũ Sextius vir ille romanus q̃ſtor. i. de ordine queſtoꝝ: qui vulgo receptores dicunt mittit interea fidei. i. vt de fidelitate ſua fidẽ: hoc eſt credulitatẽ faceret: a ꝯſule. ſ. calpurnio: in oppidũ iugurthe. i. qđ iugurthe in diuiſione aſſignatum erat: vaccã. ſ. noĩe Cuius rei. i. cui⁹ legatióis: ſpẽs hoc eſt pretextus ꝛ apparẽtia erat acceptio frumẽti. i. vt inde frumentũ acciperent. qđ. ſ. accipere frumentum Calpurnius conſul imperauerat. palã. i. multis audientib⁹ ne quid mali ſuſpicarent: q̃ñ inducie agitabãtur exercebant mora. i. ppter moram deditióis. Fingebat eñi iugurtha ſe velle dedere ꝛ ppterea ſe abſtinere a bello donec de deditionis forma inter ſe conuenirent. Igit rex. ſ. iugurtha peruenit in caſtra vt. i. hoc eſt quẽadmodũ cõſtituerat ac locutus pauca conſilio. i. prudẽtiorib⁹ exercitus pſenti. i. audiẽtibus de inuidia facti ſui. i. quõ ſũma inuidia ſecuta ſit factũ ac ſe neceſſitate quadã cõpulſo ad id: atq; vti. i. vt acciperet in deditionẽ. ſ. romanoꝝ tranſegit. i. pfecit reliqua q̃ volebat ſecreto. i. ſine arbitris cũ beſtia. ſ. cõſule et ſcauro. Deinde poſtera die ſentẽtiis exq̃ſitis ab exercitu: quaſi p Satyrã legẽ que vno rogatu p:ius. q̃ ꝯſideatur multa ꝛ varia cõprehẽdit vt vultiſne: iuberiſve cum iugurtha bellũ cõponat. elephãtos tractat ꝛc. Iugurtha accipit in deditionez. Sed vt. i. ſ. quẽadmodũ erat imparatũ p cõcilio. i. aũ ꝯſiliũ prudẽtum. elephãti trigita: pecus. ſ. ouile atq; equi multi cum nõ paruo. i. magno põdere argẽti tradunt q̃ſtori. ſ. ſextio: p rep. Ro. Calp. pficiſcit romam ad rogandos magiſtratus. ſ. an cõſenſu eoꝝ ꝛ auctoritate cõfirmãda eſſet deditio facta: ꝛ ita pax agitabatur in numidia ꝛ in exercitu noſtro: q: romani ſperabant pacẽ: ꝛ numide ſimulabãt vt exercitus roman⁹ delicijs corrumperet.

P Oſtq̃ res in aphrica geſtas poſtea inquit q̃ rome reſcitũ eſt per auaritiã Calpurnij cõſulis et ſcauri eius comitis turpem deditionẽ factã eſſe in numidia oẽs ceperunt tumultuari ꝛ inter ſeſe conſilia agitare plebei autẽ nobilitati inuidere: inſtigante pſertim Caio Mẽmio cuius cõditionẽ ſubiuncturus eſt. Hic aũt ordo eſt. Poſtq̃ fama diuulgauit. i. in vulgũ ſeu vulgus diſperſit res geſtas in aphrica ꝛ quõ forent acte. ſ. turpiſſime p auaritiam cõſulis ꝛ ſcauri conuẽtus. i. conciones ꝛ cõſilia: populi agitari. i. agitabantur rome p oĩs locos: de facto cõſulis. ſ. Lucij Calpurn. ꝛ grauis inuidia. i. graue odium orta eſt apud plebẽ. ſ. in ꝯſulem nobilẽ. Patres. i. ſenatores erãt ſolliciti. i. ãxie dub:ij q: parum cõſtabat. i. parũ euidẽs erat an pbarẽt. i. approbarẽt ꝛ ratũ haberẽt ꝛ auctores eẽnt approbãtes tm̃ flagitiũ. i. dedec⁹ ꝯſul' flag' tõe dignũ an ſubuerterẽt. i. pẽit⁹ iprobarẽt ꝛ reſciderẽt factũ ꝯſulis. i. qđ ꝯſul penes quẽ ſumma erat poteſtas in puincia fecerat. Ac potẽtia Scauri hominis ſeditioſi ꝛ prepotentis impediebat maxime eos. ſ. patres conſcriptos: a vero. id eſt ſeueritate ꝛ bono. i. iuſto ꝛ honeſto (q: honeſtum erat tale dedecus irritum cẽſere) q̃. i. q: is. ſ. ſcaurus ferebatur. i. diceba tur vulgo: author. ſ. illi⁹ facti ꝛ ſoci⁹. i. particeps beſtie. ſ. cõſulis. At. i. ecõtrario Caius mẽmius de cui⁹ libertate. i. audẽtia loquẽdi ꝛ faciẽdi libere vt liberi ciues poſſunt ſine alicui⁹ timore ingenij. i. naturalis ꝛ dolis ꝛ de cuius odio potẽtie. i. in potẽtiã nobilitatis. i. nobiliũ. nos diximus ſupra hortari ſup. cepit: aut hortarſ. ſ. hortabatur inter dubitationẽ ſenatus. i. dũ dubitarent ſenatores q̃d agerent (q: vt dixit Comic⁹ dũ anim⁹ in dubio eſt facili momẽto huc vel illuc impellit) ꝛ inter moras. i. cũctatióes ſenat⁹ ex icertitudine ꝯſilij one

rum accepit: in maximã ſpem adductus recuperãdæ pacis: ſtatuit cũ eis de oĩbus pactióĩb⁹ præſens agere. Cæterum interea fidei cauſa mittitur a cõſule Sextius quæſtor in oppidũ Iugurthæ Vaccam: cuius rei ſpecies erat acceptio frumenti qđ Calpurnius palã legatis imperauerat q̃m deditióis mora induciæ agitabantur. Igitur rex vti cõſtituerat in caſtra peruenit ac pauca præſenti cõſilio locut⁹ de inuidia facti ſui: atq; vti in deditionem acciperetur: reliqua cum Beſtia & Scauro ſecreto tranſegit. Deinde poſtero die quaſi per ſatyrã legem ſententiis exquiſitis in deditionẽ accipitur: ſed vti pro concilio imperatum erat elephanti triginta pecus atq; equi multi non cũ paruo argenti pondere quæſtori traduntur. Calpurni⁹ Romam ad magiſtratus rogandos pficiſcitur in numidia & in exercitu noſtro pax agitabatur.

P Oſtq̃ autẽ res in aphrica geſtas & quomodo actæ forent fama diuulgauit Romæ p oĩs locos & conuẽtus de facto cõſulis agitari: apud plebẽ grauis inuidia orta eſt patres ſolliciti erant: an probarẽt tantũ flagitium: an decretũ cõſulis ſubuerterẽt parũ cõſtabat. Ac maxime eos potentia Scauri q̃ is author & ſoci⁹ beſtiæ ferebatur a vero bonoq; impediebat. At. C. Memmius de cuius libertate ingenii & odio potentiæ nobilitatis ſupra diximus inter dubitationem & moras ſenatus in contionibus populum ad vindicãdũ hortari monere populum romauum ne liberta

Calpurnius romam pgit magiſtrat⁹ p iugurtha rogatur⁹

Lex ſatyra.

Flagitium vitiũ ẽ reprehẽſione dignũ ad ſtrepitus dẽ. ꝛ ẽ flagitiũ gñale ad oĩa mala. Cic. i caio ſtupra ſũo ꝛa duitia et oẽ tale flagitiũ mlt̃ aliis ſillece bris excitari niſi voluptati b⁹. aliq̃ñ ſigẽ errorẽ Ci. iãiã ne obliuioñe mẽt i ſcripto ꝑferti vt ne legẽo q̃dẽ ſenſerit q̃ tũ flagitij admiſiſſet flagitioſus ſceleratus

Sed q̄q̄ hec ſunt talia qualia ſcʒ dicta ſunt:hoc eſt q̄q̄ plurima me dehortant:tñ animus.i.ſtudiū rei.ſubegit ſup.me.ire obuiā potētie factiōis.i.factioſorū.Certe ego experiar.i.attētabo libertatē.i.q̄d poſſit libertas que tradita eſt mihi a parēte.i.patre meo.Verū o quirites ſitū eſt.i.poſitū ꝛ cōſtitutū in veſtra manu.i.prātetan ego faciā id.i.an experiar libertatē pr̄is mei:fruſtra.i.nequidq̄ ꝛ inaniter:an ob rē.i.cōmodū ꝛ vtilitatē.q.d.ſi adiutores eritis ob rē ſin minus:fruſtra fecero.Et ne ad ſeditionē hortari videref ait.Neq; hortor vos o quirites (q̄d maiores veſtri fecerūt ſepe) vti.i.vt eatis armati cōtra iniurias q: nihil.i.I nullo opus eſt vi.i.violēto bello:nec ſeceſſiōe.i.diſceſſiōe a patribus in mōtē ſacrū aut auentinū vt fecerāt olim romani autore Liuio. Neceſſe vt ſup.ipſi.ſ.factioſi: eant p̄cipites.i.ī ruinā:ſuomet.i.proprio more inſtituto Probat exēplis dicēs. Graueſqueſtiōes.i.inquiſitiōes habite ſunt in.i.cōtra plebē romanā:occiſo tiberio graccho: quē aiebant hoies.ſ.inuidi:parare.ſ.ſibi.i.p̄cēdere regnū.i.dn̄atione in plebē ro. eo q̄ pp̄lm ꝛ ei⁹ libertatē (vt hic tacite innuit) defendere moliebat.Sāe de ei⁹ nece hec habe.Tiberi⁹ gracchus aphricani ex filia nepos:tribunuſplebis quū prorogare ſibi ptātē vellet aduerſis auſpitijs i publicū p̄ceſſit:ſtatiʒ capitoliū petijt vbi oppſſus eſt ab ſcipiōe naſica: ꝛ eius cadauer in tyberim cū reliq̄s ea ſeditione occiſis p̄iectum.Tulerat aūt in p̄cipio legē agrariā cui cedēte octauiano:ipſe cū appio claudio ꝛ caio graccho executor delect⁹ ē. In attali q̄ regis hereditate diuidunda: pecuniā po.ro.cui agros diſtribuerat diſptiēdā cēſuit:ꝛ nihil de oppidis ad ſenatū ptīere.Ob q̄s res orta ſeditiōe cū Flaui⁹ flacc⁹ piculū illi iminere a potētiorib⁹ ſignificaſſet ꝛ amici ei⁹ id audiētes togas accīxiſſent ꝛ tela a miſtris accepiſſent:cetera multitudine p̄pter tumultū nō intelligēte quid agerec ipſe tyberi⁹ volēs ſignificare capitis ſui periculū agi manū ad caput impoſuiſſet:q̄d aduerſarij (vt fit) i peiorem ptem interp̄tantes detulerūt ad ſenatum tyberiū velle ſibi diadema īponere ꝛ regnū occupare. Quo intellecto a p̄culſis patrib⁹ cū naſica mutiū ſceuolam tūc p̄ſulem cohortaretur libertati conſulat:ꝛ ille reſpōderet ſe nolle ciuilis belli auctorē fore:nec quemq̄ ciuiū indennatū occidere: p̄ceſſit naſica. Q̄m inquiens conſul ciuitatem prodit:ı qui leges ſaluas eſſe cupiunt me ſequātur.

decet eſſe. Sed q̄q̄ hæc talia ſunt tamē obuiā ire potētiæ factiōſis animus ſubegit. Certe ego libertatē, quæ mihi a parēte meo tradita eſt experiar. Verum id fruſtra an ob rē faciā in v̄ra manu ſitū eſt q̄rites. Neq; vos hortor q̄d ſæpe veſtri maiores fecere vti contra iniurias armati eatis: nihil vi nec ſeceſſiōe op⁹ eſt: neceſſe eſt ſuomet ipſi more præcipites eāt. Occiſo Tiberio gracco (quē regnū parare homines aiebāt) in plebē romanā graues habitæ ſunt quæſtiones. Poſt C. gracchi & M. fuluii cædē: item v̄ri ordinis multi mortales in carcere necati ſunt vtriuſq; cladis nō lex: ver̄ libido cor̄ finē fecit. Sed ſane fuerit regni reparatio plebi ſua iura reſtituere q̄dq̄d ſine ſanguine ciuium vlciſci neq̄t iure factū ſit. Sup̄ioribus annis taciti indignabamini ærarium expilari: reges & pp̄los liberos paucis nobilibus vectigal pēdere penes eoſdē & ſummam gloriā & maxīas diuitias eſſe: tamen hæc talia facinora impune ſuſcepiſſe parū habuere. Itaq; poſtremo leges maieſtas v̄ra diuina & humana oīa hoſtibus tradita ſunt: neq; qui ea facere pudet aut pœnitet: ſed incedūt per ora veſtra magnifice ſacerdotia & cōſulatus: pars triūphos ſuos oſtentantes perinde quaſi ea honori non prædæ habeant

Itaq; cum multis in capitolium progreſſus eſt:ꝛ orta ſeditione Pub. Saturnius pede ſubſellij caput tyberij percuſſit ꝛ poſt Lucius ruff.ıs necem eius peregit. Sane quia rex manus eius in caput impoſitione orta eſt opinio de occupatione regni:ideo dixit quem regnum parare homines aiebant. ¶ Poſt caij gracchi. Addit alia potentium in plebē iniurioſa facinora dicens. Poſt cedē.id eſt occiſionem Caij gracchi et Marci fuluij:de quorum nece ſupra diximus.item.id eſt.conſimiliter:multi mortales. id eſt homines veſtri ordinis.id eſt plebeiorum (quia tres erant ordines romanorum ſenatorius:equeſter:plebeius) ſcilicet necati.id eſt occiſi in carcere. Lex ſcilicet porcia que vetat in ciuem animaduertere pena ſanguinis: non fecit finem vtriuſq; cladis.id eſt perniciei que erat ſub tyberio et Caio gracchis:hoc eſt non abſtinebant ab amplior e cede propter legem.ſed libido.id eſt exaturatus appetitus vindicte:eorum ſcilicet potentum: fecit finem ſcilicet vtriuſq; cladis. Sed ſane fuerit.id eſt permittatur eſſe q̄ (fuerit enim permiſſiui hic eſt modi) reſtituere plebi ſua iura:vt volebant gracchi fuerit reparatio regni:ꝛ quidquid nequit vlciſci.i.puniri ꝛ ſine ſanguine.i.ſine ſanguinis effuſione ciuium:id ſit.i.interpretur factum iure. Vos taciti.i.nihil mutire audentes.indignabamini annis ſup̄iorib⁹.i.proxime elapſis erarium.i.fiſcū expilari.i.paulatim ſuffurari et reges ꝛ populos liberos.ſ.externos pendere.i.perſoluere paucis nobilibus vectigal.i.vt dicunt penſiones ꝛ prouentus ꝛ ſummam gloriā ꝛ maximas diuitias eſſe penes eoſdem .ſ. paucos potentes tñ ipſi habuere parū.i.paruipēdebāt ne p̄tenti erāt:ſuſcepiſſe ipune hec talia facinora. Itaq;.i.et ita leges maieſtas veſtra ꝛ omnia diuina ꝛ humana ſunt tradita poſtremo hoſtib⁹.i.veſtris.ſcilicet potentibus. Neq; pudet aut:penitet eos qui facere ea:ſed ipſi incedunt magnifice per ora veſtra.i.ante conſpectū veſtrū: oſtentantes.i.iactantes ſacerdotia ꝛ conſulatus, ꝛ pars.i.ipſi partim:triūphos ſuos quaſi habeāt ea.ſ.id dictatho

Tiberij gracchi cedes.

Q̄d ſine ciuiū ſanguine vlciſci neq̄t iure factū ſit.

Expilor ab expilo q̄d eſt direptor de p̄dor furtiue fraudor vtrāq; id illud paſſiuam tñ hʒ ſignificatiōnē. hinc ap̄d iuriſcōſul. ſtiti p̄ē expilate hereditatis. Cic. Si ſocios ōfraudas erariū expilas.

In impionati liberti eſt ſer. Lex porcia.

nori.i.ad honorē ꝛ nō prede.i.ad predā. Serui cōparati.i.emptiꝰ ere.i.pecunia dñoꝝ nō perferūt.i.nō perpetiunt impia iniuſta dñoꝝ. Uos quirites nati in impio tolerátis equo.i.patienti aīo ſeruitutem.q.d.id indigne facitis. ¶ At qui ſunt hi ꝛc. Summo artificio vtit ad odiū concitandū ſtatī ſceleſtiſſimos ꝛ eoſdē abiectiſſimos ſumma facinora auſos auſiſq̃ potitos doceat dicēs. At.i.ſed.q̃.i.quales ſunt (vt apud poetā. Qui iuuenes quantas oſtentant aſpice vires) hi qui occupauere rēp. inuidioſe ꝛ calide aſſumit qđ pbare nititur vꝫ rēp. a paucis potentibus occupatā et inuaſam vñ reſpōdet. Sunt ſup. homines ſceleratiſſimi: manibꝰ cruētis .i. hñtes manꝰ cruētas cruore innocētiū. hoīes immani auaritia.i.habētes imanem auaritiā: nocētiſſimi ꝛ idē ſupbiſſimi cū tñ ob conſciētiā debērēt eſſe ſubmiſſiores qbꝰ.ſ.hoibꝰ decus.i.honeſtas ꝛ fides.i.fidelitas pietas.i.obſeruātia ꝛ pius cultꝰ dei ꝛ parentū poſtremo .i. vt poſtremo verbo dicaꝫ oīa honeſta atq̃ inhoneſta ſunt q̃ſtui.i.ad q̃ſtū.i. lucruꝫ.

Que iter bonos amicitia iter malos factio eſt.

Pars eoꝝ.i.ipſi partim hñt p munimēto.i.defenſorio in quo cōfidūt: occidiſſe tribunos plebis: q2 per eoꝝ neceſſitate alijs plebeis timori ſunt. Alij habent p munimento feciſſe q̃ſtiones.i. vt dicit inq̃ſitiōes ꝛ informatiōes ꝛ poſt illas accuſationes iniuſtas.i.iniquas et falſis teſtibus cōprobatas. Plerīq̃.i.plurimi eorū hñt pro munimento: feciſſe in.i. contra vos cedē.i.occiſionē ꝛ ſeditionem mortiferā. Itaq̃.i.ꝛ ita: q̃tū.i.vt q̃ſq̃ fecit peſſime tā.i.tātū: hoc eſt ita maxime tutus eſt.q2 maxime timetꝰ: quē quis ei timet offendere nō audet. Et ita ipſi trāſtulere.i.vſurpauerunt ſibi metū.ſ. paſſiuuꝫ quo metuantur: a ſcelere ſuo.i.a ſe ppetrato: ad ignauiā.i.inutilitatē ad opus ꝛ oſcitationē veſtrā.q.d.ſi vos ſtrenui eſſetis: ipſi in vos ſuperbi ppter ſcelꝰ a ſe cōmiſſum nō eſſent. Quos oīs.ſ.ſceleratos cupere eadē.i.eaſdē res odiſſe eadē metuere eadē.i.habere idē velle ꝛ nolle ꝛ per id paria ſtudia (qbꝰ nihil meliꝰ cōſilia inter bonos amicitiā: vt ciceroniano Lelio placet) coegit.i.cōpulit ꝛ cōgregauit in vnū.ſ.collegiū.

Cogo.

Cogo eñi dr̄ q̃ſi coago.i.ſimul ago ſeu impello vt Tytire coge pecꝰ. Sꝫ hec.i.hmōi cōſiliatio ē amicitia inter bonos (q2 vt Cice. docet paritas ſtudioꝝ maxie cōciliat amicitiā que ſi vera ſit nō niſi iter bonos eſt) ꝛ ē inter malos factio.i.ſeditio ſeorſum ab alijs ꝯſultatio ꝛ machinatio: hoc ē duꝫ boni ꝯſentiūt amicitia eſt: dū mali: vt modo pauci potētes ſeditio. Qđ ſi.i.certo ſcio ꝙ ſi vos haberetis tantā curam libertatis ſcilicet amiſſe recuperande:

Serui ære cōparati iniuſta īperia dñoꝝ nō perferūt Vos. Quirites ī iperio nati æquo aīo ſeruitutē tolerátis. At qui ſunt hi q rēpu. occupauere: hoīes ſceleratiſſimi cruētis manibꝰ: imani auaritia: nocētiſſimi iidēq̃ ſuperbiſſimi qbus decus: fides: pietas poſtremo honeſta atq̃ īhoneſta oīa quæſtui ſunt: pars eorum occidiſſe tribunos ple. alii quæſtione iniuſta plerīq̃ cædem ī vos feciſſe pro munimēto habēt. Itaq̃ q̃tum quiſq̃ peſſime fecit tā maxime tutus eſt: metū a ſcelere ſuo ad ignauiā veſtrā trāſtulere: quos oīs eadem cupere: eadem odiſſe: eadem metuere in vnum coegit ſed hæc iter bonos amicitia' inter malos factio eſt. Quod ſi tantā vos curā libertatis haberetis q̃ illi ad dñationem accēſi ſunt pfecto: neq̃ reſp. ſicuti nūc: vaſtaretꝰ & bñficia veſtra penes optimos non audaciſſimos forēt Maiores veſtri parādi iuris & maieſtatis cōſtituēdæ grā p ſeceſſionē armati: bis auētinū mōtē occupauere vos p libertate quā ab illis accepiſtis: nōne ſūma ope nitemini: atq̃ eo vehemētiꝰ ꝙ maius dedecꝰ ē parta amittere: q̃ oīno nō parauiſſe. Dicet aliquis: quid igitꝰ cēſes: vīdicandū in eos qui hoſti pdidere rēpubli. nō manu: neq̃ vi quod magis vobis feciſſe q̃ illis accidiſſe indignū eſt. Veꝝ quæſtionibꝰ & indicio ipſius Iugurthæ q ſi deditꝰ eſt p

aut ſi quā adhuc haberetis cōſeruāde: ꝙ id eſt q̃tum illi ſcꝫ aduerſarij veſtri ſunt accenſi ad dominationem id eſt regnum in vos obtinēdam. Profecto: id eſt reuera neq̃ reſpublica vaſtaretur vt nūc ſupple vaſtatur ꝛ veſtra beneficia.i.magiſtratus qui a vobis cōferūtur. forēt.i.eſſent penes optimos nō penes audaciſſimos Maiores veſtri (inuidioſe veſtri nō noſtri.q.d.vobis imitādi cum eos imiter) gratia iuris parādi.i.adquirendi ꝛ gratia maieſtatis conſtituende: armati per ſeceſſionem.i.per ſingularem habitationem: occupauerunt bis mōtem auentinum qui vnus eſt ex ſeptem collibus rome. Nonne vos nitemini.i.niti debebitis: q.d.maxime licet non faciatis: ſumma ope: id eſt ſumma facultate pro libertate quam accepiſtis ab illis: ſcꝫ maioribus veſtris. Atq̃ eo magis ſup. debetis niti ꝙ illi: ꝙ.i.quia: aut eo.i.tanto magis: quo.i.q̃to maius dedecus: id eſt probum eſt amittere parta: id eſt adquiſita: ꝙ non parauiſſe: id eſt adquiſiſſe omnino vbi q2 parta dixit: conformiter dixiſſet peperiſſe vſitatius ſi fuiſſet.

¶ Dicet aliquis. Facit antipoforam.i.obiectionem ſibi cui reſpōdet dicens. Aliquis ſup. quirites qui audierit ꝙ dixerim nō eſſe opus vi aut ſeceſſione ꝛ tamen obſiſtēdum: dicet igitur o memmi quid cēſes.i.iudicas ſup. faciēdum eſſe. Reſpōdet Mēmius: quaſi dicat: ego cenſeo vindicādum.i.vindictam exercēdam eſſe in id eſt cōtra eos qui prodidere rempub. hoſti ſcꝫ Iugurthe: vindicandum inq̃: non manu ſcꝫ propria neq̃ vi ſup. alia qđ feciſſe ſcꝫ vindictam ſumptā eſſe vi: eſt magis indignū vobis.i.magis cōtra dignitatem vrām: ꝙ ſcꝫ ſit indignū accidiſſe illis.q.d. illi q̃dem digni ſunt in quos vi ꝛ manu aïaduerteretur: ſed vobis nō eſt di-

gnum.i. honeſtus ꝛ cōueniēs: vt id cōciues faceretis vez.i. ſed ego cenſeo vindicādus in eos queſtionibus.i. inquiſitionibus ꝛ informationibus (vt dicit) ex indicio.i. reuelatiōe ipſius iugurthe. Et ſi dicās: quō habebitur Iugurtha. dicit ꝙ faciliter: vtpote qui ſcꝫ iugurtha ſi eſt deditus ſup. vere: ipſe erit obediēs iuſſis vr̄is ꝛ ita veniet vocatus. Sin.i. ſed ſi contēnit ea ſcꝫ iuſſa vr̄a. ſcꝫ.i. illic certe ꝛ ſciēter exiſtimabitis.i. iudicabitis: qualis ſit illa aut iſta pax ꝛ deditio. ex qua.i. per quā. maxima īpunitas ſcelez puenerit ad iugurthā: ꝛ maxime diuitie puenerint ad paucos potentes ꝛ dāna ꝛ dedecora.i. opprobria maxima ſup. puenerint ad rempu.

fecto iuſſis veſtris obediens erit. Sin ea cōtēnit: ſcilicet exiſtimabitis qualis illa pax aut deditio ſit: ex q̄ ad Iugurthā ſcelerū impunitas: ad paucos potentes maximæ diuitiæ ad rempublicā dāna atq; dedecora peruenerint. Niſi forte nondum etiā vos dn̄ationis eorum ſatietas tenet: & illa q̄ hæc tempora magis placent: cū regna: prouinciæ leges: iura: iudica: bella: atq; paces: poſtremo diuina & humana omnia penes paucos erāt. Vos autē inuicti ab hoſtib⁹ imperatores omniū gentiū ſatis habebatis animā retinere. Nā ſeruitutem: quidē qs veſtrū recuſare audebat. At ego tāetſi virum flagitioſum exiſtimo impune iniuriā[1] accepiſſe: tn̄ vos hominibus ſceleratiſſimis ignoſcere q̄m ciues ſunt æquo aīo paterer ni mīa in pniciem caſura eſſet nā & illis (quātum iportunitatis habēt) parū eſt impune male feciſſe: niſi faciūdi licētia deinde eripiatur & vobis eterna ſollicitudo remanebit. quū intelligetis aut ſeruiēdum eſſe: aut p man⁹ libertatem retinēdā. Nā fidei quidem aut cōcordiæ quæ ſpes eſt: dn̄ari illi volūt: vos liberi eſſe: facere illi iniuriam vos phibere: poſtremo ſociis noſtris veluti hoſtibus: hoſtibus p ſociis vtūtur: pōt ne in tam diuerſis mētibus pax aut amicitia eſſe. Quare moneo hortorq; vos ne tantum ſcelus impunitum omittatis. Non peculatus ærarii factus eſt neq; per vim ſociis erepte pecuniæ quæ q̄q̄ grauia ſunt: tn̄ ex conſuetudine iam p nihilo habētur. Hoſti acerrimo pdita ſenatus auctoritas: proditum imperium veſtrum eſt:

Cenſeo ſup. ſic faciēdum niſi forte ita ſit ꝙ ſatietas dn̄ationis eoꝝ nondū tenet vos ꝛ ſi illa tp̄a ſcꝫ ſubſecuta necem gracchoꝝ quū.i. in quibus tp̄ibus regna puincie leges iura iudicia bella: atq; paces poſtremo oīa diuina atq; hūana.i. quecūq; ppli romani eſſent: erāt penes paucos.i. in ptāte ꝛ dn̄atiōe paucoꝝ: ſcꝫ potentiū. Autem p ſed: cū vos inuicti ab hoſtib⁹ exiſtētes imperatores oīm gentiū habebatis ſatis.i. cōtenti eratis: retinere aiam.i. vitam (nam quis veſtrū audebat recuſare ſeruitutem: ſcꝫ paucoꝝ potentiū: quaſi diceret nemo). Et niſi in quā illa tp̄a magis placent vobis ꝙ hec tp̄a in quibus potētie obuiatur ꝛ libertas partim vindicata ē. q.d. puto ꝙ nō. At ego tametſi exiſtimo virum flagitioſiſſimum: ſcꝫ iugurthā accepiſſe impune.i. ſibi cōdonatam ſine punitione: iniuriā ſcꝫ actiuā: vtpote quā intulit ſicut[1] 2 offenſa eſt eius qui offendit. Offenſio eius qui offenditur tn̄ paterer.i. leircꝫ equo aio: vos ignoſcere.i. veniam dare hoībus ſceleratiſſimis: ſcꝫ Calphurnio. Scauro ꝛ ꝯſimilibus quoꝝ cōſenſu iugurtha impunitus euaſit: qm̄ ipſi ſunt ciues ſcꝫ romani niſi miſericordia ſcꝫ erga illos habita: eſſet caſura.i. euaſura in pniciem.i. interitū aut graue dānum reipub. Nam et.i. etiam illis paruꝫ.i. parum videtur (quārum: quaſi diceret videre quātū importunitatis habēt) feciſſe male: ſcꝫ cōdonādo iugurthe tm̄ facinus impune.i. ſine vindicta: qꝛ peiora facient. Nam niſi licētia.i. mala pmiſſio faciēdi ſcꝫ que vellēt. eripiatur: deinde ſup. ab eis: ꝛ.i. ſimul: eterna.i. perpetua ſollicitudo remanebit vobis quū intelligetis aut ſeruiēduꝫ eſſe.i. ꝙ vos aut illis ſeruire debetis: aut libertatem ſup. veſtram eſſe retinēdam p manus.i. vim qua nūc opus nō eſt. Naꝫ qdem.i. certe que ſpes eſt fidei.i. fidelitatis ꝛ ꝯcordie ſcꝫ habēde cū talibus hoībus: tā auaris vt etiā reipub. decus vēdiderint. ꝛ dn̄ationibus cupidiſſimis. Nam vt addit. illi volūt dn̄ari vos ſup. vultis eſſe liberi illi volunt facere iniuriā: ꝛ vultis phibere: ꝛ ita nulla cōueniet inter vos cōcordia. Poſtremo illi vtūtur ſociis nr̄is velut hoſtibus.i. ſeruiliter ꝛ inclemēter eos tractant: ꝛ vtūtur hoſtibus: ſcꝫ iugurtha ꝛ militibus eius p ſociis: qꝛ cū eis cōſultant ꝛ cōueniūt ac pacem agitāt: pōt ne pax aut amicitia eſſe in mētibus tā diuerſis. q.d. nō quaq;. Quare ego moneo ꝛ hortor vos ne omittatis tm̄ ſcelus impunitū. Tantū dicit ſcelus: qꝛ nō peculatus.i. furtū erarii.i. publici theſauri quem fiſcum vocāt: eſt factus ſcꝫ ab illis: neq; pecunie ſunt erepte ſociis p vim vt ab illis qui repetūdaꝝ accuſantur: que ſcꝫ flagitia ꝙꝙ ſunt grauia.i. grauiter ꝛ moleſte ferēda tamen habentur.i. reputātur pro nihilo ex conſuetudine: qꝛ vulgo talia faciūt. Verum multo grauius cōmiſſum eſt facinus. Nam auctoritas ſenatus romani eſt pdita hoſti acerrimo ſcꝫ iugurthe eam ꝯtēnenti. Veſtrū imperiū eſt pditū.i. porro datū ꝛ in manus alteri⁹: ꝛ reſp. ſup. vr̄a fuit venalis. domi.i. cū de iugurtha ageretur in ſenatu: ꝛ militie.i. cū res ageretur in expeditiōe militari in aphrica. Que.ſ. auctoritas ſenat⁹ imperiū vr̄m. ꝛ reſp. niſi.i. ſi nō erūt queſita.i. requiſita ꝛ recuperata: ꝛ niſi ſup. erit vindicatū in noxios.i. ſontes qui talia pdiderūt: quid erit reliquū.i. qd

Offenſa. Offenſio

reſtabit: niſi vt viuamus obedientes illis qui fecerũt ea.q.d.nihil. Nam facere impune.i.ſine punitione ſup. id qđlibet.i.quidquid placet: aut cõpoſita eſt vox qđlibet.i.quãlibet rem.i.eſſe reges. Neq̃ o q̃rites ego hortor vos vt malitis ciues vr̃os feciſſe perperã.i.peruerſe.q̃ recte.i.decẽter: ſed ſup. hortor (qđ tñ nõ venuſte repetiſſet) ne eatis pditum.i.ne pdatis bonos: ignoſcẽdo.i.veniam dãdo aut diſſimulãdo quaſi nõ noſcatis: vt parcatis.malis.i.noxijs z ſontibus. Ad hoc.i.inſuper p̃ſtat.i.preſtat.z melius eſt multo (quidam multum legunt) in republica eſſe immemorem.i.ingratum: q: oblitum bñficij qđ bonus cõtulit in rempublicam q̃ maleficij: qđ malus cõmiſit in rempu.i.multo p̃fertur negligere bonis referre gr̃as pro bñficio reip. impẽſo q̃ negligere punire malos p crimine in remp. cõmiſſo q: bonus: qui bñficium cõtulit: fit tantũmodo.i.dũtaxat.ſegnior.i.tardior ad beneficia alia pferẽda. At.i.ſed ecõtrario malus fit ſup. improbior.i.inſolẽtior z magis iniurius. Ad hoc.i.inſup ſi non ſint iniurie q̃s faciũt malefici: tu egeas id eſt quiuis egeat. haud ſepe.i.raro auxilij: ſcʒ qđ bonus conferat z ita minori periculo negligitur.

domi militiæq̃ reſpu. venalis fuit: quæ niſi quæſita erunt et niſi vindicatũ in noxios: quid erit reliquũ niſi vt illis obedientes viuamus qui ea fecerunt. nã impune quodlibet facere: id eſt regẽ eſſe. Neq̃ ego vos Quirites hortor vt malitis ciues veſtros perperam q̃ recte feciſſe: ſed ne ignoſcẽdo malis bonos pditum eatis. Ad hoc in republi. multo præſtat beneficii q̃ maleficii immemorem eſſe bonus fit tamtomodo ſegnior vbi negligas: at mal⁹ improbior: at hoc ſi iniuriæ non ſint: haud ſæpe auxilii egeas.

Haec atq̃ alia huiuſcemodi ſæpe indicẽdo Memmius populo perſuadet vt L. Caſſius qui tum prætor erat ad Iugurthã mitteretur: eũq̃ interpoſita fide publica Romam duceret: quo facilius indicio regis ſcauri & reliquorum quos pecuniæ captæ arceſſebant delicta patefierent. Dũ hæc romæ gerũtur q̃ in numidia relicti a Beſtia exercitui præerant: ſecuti morem imperatoris ſui plurima & flagitioſiſſima fecere facinora: fuere q auro corrupti elephantos Iugurthæ traderent. Alii pfugas venderent: pars ex pacatis prædas agebãt. Tãta vis auaritiæ aĩos eorũ veluti tabes ĩuaſerat. At caſſius plata rogatione a. C. Mẽmio ac pculſa oĩ nobilitate ad Iugurthã pficiſcitur: eiq̃ timido & ex cõſcientia diffidẽti rebus ſuis perſuadet (qm̃ ſe populo romano dediſſet) ne vim q̃ miſericordiã experiri mallet priuatim præterea fidem ſuã interponit quam nõ minoris q̃ publicam ducebat. Talis ea tempeſtate fama de Caſſio erat. Iugurtha cõtra decus regium cultu q̃ maxime miſerabili cum Caſſio Romam venit

Hec atq̃ alia. Recenſet quid ea oratione pſuaſerit Mẽmius populo: videlʒ vt Lucius Caſſius p̃tor ad iugurtham mitteretur: z q̃ñ eũʒ romam pduxerit: z rurſus q̃ñ italia decedere ob nouum facinus iuſſus ſit: vt ſub ordine aperiemus. Is añt talis eſt Mẽmius indicendo.i.dũ indiceret ſepe hec ſcʒ p̃miſſa: atq̃ alia hmõi pſuaderet ppl̃o: vt Lucius Caſſius vir ſeuerus z multe auctoritatis: qui tum.i.tũc pretor erat mitteret ad iugurthã: z duceret eum romã fide publica interpoſita.i.pmittẽs ei noie totius ppl̃i romani: ſi vez diceret q̃ indẽnis rediret: quo id eſt ideo vt delicta Scauri z reliquorũ quos pecunie capte.i.accepte a rege arceſſebãt.i.accuſabãt ac pſtringebant in cõſciẽtia (q: vbo arceſſo z acceſſo qđ eſt voco ſm Uallam indifferẽter dicitur: z ſunt qui intelligãt: vt pecunie capte.i. in marſuphijs aut zonis ligate arceſſant id eſt cõpellãt eos ad iudiciũ: ſed id argutius q̃ vt ſtilo hiſtorico quadret) pateficeret indicio.i.p indiciũ z reuelationem regis ſcʒ iugurthe. ¶ Dũ hec geruntur rome illi qui relicti in numidia a beſtia ſcʒ pſule: p̃erãt exercitui ſecuti morem imparatoris ſui videlʒ cõſulis fecere plurima z flagitioſiſſima.i.peſſima facinora: q: fuere qui corrupti auro traderent iugurthe elephãtos quos p ſimulatã deditionez q̃ſtori dederat: z alij ſup. fuerũt qui vẽderẽt pfugas.i.qui defecerãt a numidis ad romanos: z pars.i.partim agebãt p̃das ex pacatis.i.ex his qui pacem cũ ppl̃o romano habebãt. Tanta.i.tam vehemẽs: vis.i.potẽtia auaritie inuaſerat veluti tabes.i.pfectio que dã ptagioſa ex corruptio ſanguine inuadẽs z ad oſſa vſq̃ aiam pedẽs aĩos eorũ ſcʒ in exercitu derelictorũ. At caſſius ſcʒ pretor rogatione ſup. facta a Caio memmio: q: rogauerat an mittere placeat Caſſium ad iugurtham: plata.i.plebiſcito approbata: ac omni nobilitate pculſa.i.attonita pp̃ter furorem plebis ſi voto potiatur: pficiſcitur ad iugurthã z pſuadet ei timido z diffidẽti rebus ſuis ex pſciẽtia ſcʒ ſcelerum: qm̃ dediſſet.i.in poteſtatez dediſſet ſe po.ro. ne mallet expiri. vim.i.violẽtiam q̃ miam. Preterea interponit priuatim.i.ex propria auctoritate: fidem ſuam.i.propriam; quam ſcilʒ iugurtha ducebat.i.extimabat

Suadet Memmius. L. caſſiũ ad iugurthã mitti quo eum data fide Ro. ducat.

Inuadere irruere eſt vt hic. euadere añt eſt efficit vt euaſi doct⁹ vel inuitũ docetũ. pſuadere vbo eſt perſe-

non minoris q̄ publicā.i.fidē.i.tāti quāti publicā (Scimus eſſe pluris minoris tāti ⁊ quanti cū eorū cōpoſito ſine ſubſtātiuis in gtō regi a verbis precij ⁊ eſtimatiōis cū cetera i ablatiuo regant) Talis fama erat eo tēpeſtate de caſſio vt.ſ.fides ei maxima haberet. Igit iugurtha ſic pſuaſus venit cū caſſio romā: cultu.i.ami ctu q̄ maxime.i.ſummope miſerabili: cōtra decus regiū. Ac tametſi magna vis animi.i.ſumma animoſitas erat in ipſo cōfirmato ab oibus ſcʒ corruptis auro: quorū potētia aut ſcelere geſſerat ea cūcta que diximus ſupra. Quidā legūt cōfirmatus: vt ſit ordo: ſi cōfirmatus ab oibus ⁊c. ſed nō pcedit: non enim quia confirmatus erat Bebiū parat: ſed q̄ in eo vis animi erat tamen parat Caiū Bebium tribunum plebis magna mercede id eſt premio cōſtituto: cuius ſcilicet Bebij impudentia id eſt impudēti cupiditate ipſe foret munitus cōtra ius ſi quis iuſte procederet ⁊ cōtra iniurias ſi quis contra ius predicte gētium craſſari vellet. At Caius mēmius cōciōe aduocata (q̄q̄ plebs erat infeſta aut infenſa regi.ſ.iugurthe: ⁊ pars iuberet eū duci in vincula. pars vero iuberet ſupplicium ſumi de hoſte.ſ.iugurtha: more maiorū.i.ſicut priſci romani ſolebāt. ni.i.niſi aperiret.i. manifeſtare vellet ⁊ indicare ſocios ſceleris.i. quorū auxilio fretus ea ſcelera perpetrauerat vt ſup.) cōſulens magis dignitati q̄ iret indignū eſſe fuiſſet interpoſita fide publica ſuppliciū ſumi de eo qui ſpōte ſua venerat: ſedare.i.ſedabat motus ⁊ mollire.i.mollificabat animos eorum ſcilicet plebeiorum: ⁊ confirmare id eſt confirmabat poſtremo fidem publicam fore inuiolatā per ſeſe. Poſt id eſt deinde vbi cepit id eſt obtinuit a populo ſilentiū facit verba id eſt loqui incipit: ⁊ hoc iugurtha producto id eſt in cōſpectum cōcionis adducto: ⁊ memorat facinora eius rome id eſt que fecerat rome: vbi maſſiue necē iuſſerat: ⁊ facinora numidie id eſt que in numidia fecerat interfectis duobus filijs micipſe ⁊ multis innocentibus: ⁊ oſtēdit ſcelera eius in patrem ſcilicet adoptiuū micipſam: ⁊ fratres ſcilicet per adoptionem quos occiderat Hiēpſalē ⁊ Adherbalē: ⁊ ſup. dicit q̄ q̄q̄ populus romanus intelligit: quibus iuuātibus ⁊ quibus miniſtris ipſe egerit ea ſcilicet ſcelera tamē ſe velle habere magis manifeſte ex illo id eſt per illius indicium: ⁊ ſup. dicit ſi aperiat verum id eſt veritatē magnā ſpem ſcʒ euadendi eſſe ſitam id eſt poſitā: illi ſcilicet iugurthe: in fide populo romani qua illum venire fecit: ⁊ clemētia: ad quā propria cōfeſſio plurimū facit (quod xpiano quoq; animaduertēdū eſt) ſin.i. ſed ſi reticeat ſcilicet verum: ſup. dicit ipſum non fore id eſt futurum eſſe ſocijs ſaluti id eſt ad ſalutē: ⁊ ipſum corrupturum ſeſe id eſt ſeipſum ⁊ ſuas opes. Deinde vbi id eſt poſtq̄ mēmius fecit finem di-

Ac tametſi in ipſo magna vis animi erat confirmato ab omnibus: quorum potentia aut ſcelere cūcta geſſerat quæ ſupra diximus. C. tamen Bebium tribunū plebis magna mercede parat. Cuius impudentia contra ius & iniurias omnes munitus foret. At. C. Memmius aduocata concione (q̄q̄ regi infeſta plebs erat: & pars in vincula duci iuberet: pars vero ni ſocios ſceleris aperiret: more maiorum de hoſte ſupplicium ſumi) dignitati magis q̄ iræ conſulens: ſedare motus & animos eorum mollire poſtremo confirmare fidē publicam per ſeſe inuiolatam fore. Poſt vbi ſilentiū cœpit producto iugurtha verba facit. Romæ numidiæq; facinora eius memorat: ſcelera in patrem fratreſq; oſtendit & quibus iuuantibus quibuſq; miniſtris ea egerit: q̄q̄ intelligit populus Romanus tamē ſe velle manifeſte magis ex illo habere: ſi verum aperiat: in fide & clementia populi romani magnam ſpē illi ſitam. Sin reticeat nō ſaluti ſociis fore: ſeſe & ſuas opes corruptum Deinde vbi Memmius dicendi finem fecit & iugurtha iuſſus eſt reſpondere. C. Bebius (quem pecunia corruptum ſupra diximus) regem tacere iubet ac tametſi multitudo quæ in concione aderat: vehementer accenſa terrebat eum clamore vultuq;: ſæpe impetu atq; aliis omnibus quæ ira fieri amat: vicit tamen Bebii impudentia. Itaq; populus ludibrio habitus ex concione diſceſſit. Iugurthæ beſtiæq; & cæteris quos illa quæſtio exagitabat animi augeſcunt.

cendi ⁊ iugurtha eſt iuſſus reſpondere. Caius Bebius: quem diximus ſupra corruptum pecunia ſcili. et iugurthina: iubet regem iugurtham tacere ac tametſi multitudo ſcilicet populi que aderat in concione: accēſa ſcilicet ira vehementer: terrebat eum ſcilicet iugurtham (potius q̄ Bebium: quia aliter diceret terrebat bebium: vicit tamen impudentia eius) clamore: hoc eſt in clamando contra eum nil loqueretur: et vultu. ſcilicet minaci parato ad vltionem preſentem et ſepe impetu id eſt accedendo impetuoſe ad eum. atq; omnibus alijs. ſcilicet factis et ſignis: que ira amat fieri: tamen impudentia Bebij vicit: hoc eſt obtinuit vt nihil reſponderet: et ita populus habitus ludibrio diſceſſit ex concione. Ex quo facto: animi augeſcunt id eſt inflantur iugurthe ⁊ beſtie.ſ.calphurnij qui cōſul fuerat miſſus cum Scauro in numidiā: ⁊ ceteris quos illa queſtio.i.inquiſitio: exagitabat ſcilicet metu.

cteeuade re ſeu aliquilibet tri eſſe periculo.

Cōcionari eſt ſermonē ʒ in publico habere. hinc concioſermocinatio ⁊ concionatorq̄ hāc agit.

Numida maſſiniſſe nepos ab iugurtha interficitur.

Erat ea tẽpeſtate Rome ꝛc. Cõmemorat quomodo nouo facinore Iugurtha diſcedere coact⁹ ſit innouata belli cauſa dicẽs. Quidã Numida. i. ex regno Numidie nomine maſſiua filius guluſſe qui fuerat vnus ex tribus filijs maſſiniſſe vt prius dictum eſt: ꝛ ita nepos maſſiniſſe quia filius filij eius erat eo tẽpore quo ſuperius dicta fierent rome: qui ſup. quia in diſſenſiõe regũ. ſ. iugurthe ꝛ adherbalis. ipſe fuerat aduerſus. i. aduerſarius aut cõtrarius iugurthe: abierat profugus ex aphrica recipiens ſcilicet ſe romet: et hoc cirtha dedita ſcilicet iugurthe: ꝛ adherbale interfecto ab eodẽ cum oĩbus puberibus armatis vt viſum eſt. Spurius albinus qui gerebat anno primo poſt beſtiã. i. poſt conſulatum beſtie cõſulatũ cũ Quinto minutio Ruffo: perſuadet huic ſcilicet Numide noĩe maſſiue: q̃ſi ſit. i. eo q̃ eſſet de ſtirpe. i. ꝓgenie i directa linea quaſi directo ſtipite maſſiniſſe. ſ. regis ſup. vt: vrgeat iugurthã inuidia. i. odio cum metu. i. ꝛ ſimul metu (Ubi cũ notat comitẽ inſtrumẽti: velut ſi quis dicat: percutiã de dextera cũ ſiniſtra pro eo quod eſt vtraq̀ manu) ꝛ ſup. petat a ſenatu regnũ Numidie. hoc autẽ cõſuluit Albinus: q: ipſe cõſul. ſ. Albinus auidus. i. cupidus belli gerũdi. i. gerẽdi: malebat oĩa moueri. i. cõmoueri ꝛ perturbari q̃ ſeneſcere. i. more ſeneſcẽtiũ torpere frigere ꝛ in diſſuetudinẽ ire. Numidia prouincia obuenit. i. ſorte venit curãda ipſi. ſ. albino ꝛ macedonia obuenit minutio: alteri cõſuli. Que. ſ. dicta de petẽdo regno: poſt q̃ maſſiua cepit agitare neq̀ ſatis preſidij. i. ꝓtectionis ꝛ patrocinij ẽ iugurte i amicis quos auro ꝛ alijs donis cõparauerat: vt prius viſum eſt: q: cõſciẽtia. i. ſcelerũ impediebat aliũ. i. aliquos eorũ. ſ. amicorũ iugurthe: quominus audacter ei⁹ cauſam defenderẽt ꝛ mala fama ꝛ timor. ſ. a tribunis plebis impediebat aliũ. i. alios amicos eius: ꝓpe Jugurtha imperat Bomilchari proximo. ſ. ꝓſidio ꝛ maxie fido: vt paret. i. inſtruat Maſſiue inſidiatores: pretio. ſ. dato aut conſtituto: ſicuti cõfecerat. i. iã peregerat: multa videlicet ne mitteret exercitus in numidiã vt decretũ nõ fieret cõtra iugurthã: vt in diuiſione regni potior pars iugurthe cederet ꝛ ſimilia. Ac ſup. imperat: vt occulte. ſ. paret inſidias maſſiue paratas maxie. i. maximopere ſin. i. ſꝫ ſi id. ſ. occultas agitare inſidias: ꝑcedat parũ. i. nõ ſatis ſuccedat ad votũ. ſ. ad necẽ maſſiue pagẽdã: vt ſup. interficiat numidã. ſ. maſſiuã quouis modõ. i. quocũq̀ poſſet: ſiue clã ſiue palã. Bomilchar exequit. i. ꝑficit mature. i. ꝓperãter q: ꝑiculũ erat in mora. ſi ei regnũ illi addictũ fuiſſet: amiſiſſet iugurtha fautores ſuos ꝛ ille nouos facile inueniſſet: ꝛ explorat. i. idagat ꝛ inq̃rit iſidioſe: ꝑ hoies artifices talis negotij. i. callidos ac ꝑfidos iſidiatores itinera. i. deãbulatiões ꝛ egreſſus ei⁹. ſ. maſſiue: ꝛ poſtremo loca. ſ. i q̃ egredi ſolebat ꝛ tpa. ſ. q̃b⁹ egredi ſolebat deĩde tetẽdit inſidias: vbi. i. poſtq̃ res. i. oportunitas aut occaſio: poſtulabat. i. exigebat: tale negotium debere fieri: nõ quidẽ poſtulatiõe iuſta aut debita ſimpliciter: ſed conditionata. Si videlicet vellet rem tute perpetrare: vnde cũ nullũ tẽpus ſit debitum aut conueniens maleficio. dicere tamen ſolemus hora debita aut conuenienti factum homicidium ſi in ea factum ſit: in qua commodiſſime et cum minimo periculo committentis fieri potuit. Reo igitur ſcilicet Bomilchar poſtulabat inſidias maſſiue tendere.

Obuenio quaſi obuiã venio et de eo dr: cui q̃d forte accidit.

Cum.

Fateri ipõte eſt recognoſcere: cõfiteri autẽ quaſi violẽter ſꝫ ꝑ ſiteri quaſi cũ q̃dam ꝓmiſſiõe ꝛ atteſtatione promittere.

Erat ea tempeſtate romæ Numida quidã noĩe maſſiua filius guluſſæ nepos Maſſiniſſæ qui (quia ĩ diſſenſiõe regum iugurthæ aduerſus fuerat) dedita Cirtha & Adherbale interfecto profugus ex aphrica abierat. Huic Spurius Albinus qui proximo anno poſt beſtiã. Q. Minutio Ruffo conſulatũ gerebat: perſuadet. q̃m e ſtirpe maſſiniſſæ ſit. Iugurthã ob ſcelera iuidía cũ metu vrgeat regnum Numidíæ a ſenatu petat auidus conſul belli gerũdi moueri q̃ ſeneſcere omnia malebat. Ipſi prouincia numidia. Minutio Macedonia obuenit: quæ poſtq̃ maſſiua agitare cœpit: neq̀ iugurthæ in amicis ſatis præſidii eſt (quia eorum alium conſcientia: aliũ mala fama & timor impediebat) Bomilchari proximo ac maxime fido ſibi imperat vt prætio (ſicuti multa confecerat) inſidiatores Maſſiuæ paret ac maxime occulte. ſin id parum procedat quouis modo numidam interficiat Bomilchar mature regis mandata exequitur per hoĩes talis negotii artifices itinera egreſſuſq̀ eius poſtremo loca atq̀ tempora explorat Deinde; vbi res poſtulabat: inſidias tetendit.

¶ Igitur q: inſidias feſtināter tetēderat: vnus ex eo numero qui erāt parati ad cedem ſcʒ patrādam aggreditur maſſiuam. paulo .i. aliquāto incōſultius .i. imprudētius q̄ debebat aut facere poterat: ꝛ obtrūcat illū ſcʒ maſſiuā. ſed ipſe depꝛhēſus ſcʒ paulopoſt factū aut in ipſo facto: ꝛ ita ptʒ q̄ incōſultius fecerat: q: nō ꝓſpexerat ſibi de fuga: profitetur .i. palā fatetur ſe facturū indiciū .i. reuelationem eoꝝ quoꝝ cōſilio ad iuſſu id fecerat: ꝛ hoc multis hortātibus ſup. eum. ꝛ imprimis .i. pcipue albino cōſule. Bomilchar comes .i. ſocius itineris: inferior tñ eius ſcʒ iugurthe qui venerat romā fide publica ſcʒ iterpoſita: q̄ liceret ei impune cum ſuis redire: fit reus .i. pmittitur accuſari in iudicio magis ex equo ꝛ bono .i. q: equū ꝛ bonum viſum eſt: hoc eſt in foro cōſciētie viſum eſt iuſtuʒ: vt qui innocēti mortem inferendā curauerit: lʒ ſub fide publica venerit: mortem morte luat (eam tñ noluit vt ſtatim dicet) q̄ ex iuregētiuʒ: q: ius gentiū vult vt oratorib⁹ ꝛ caduceatoribus ꝛ fide publica interpoſita venientibus liceat ſine dāno redire. (Vñ auctore Liuio lib. v. ab vrbe cōdita: cuʒ Quintus fabi⁹ ducem galloꝝ in legatiōe contra ius gentiū occidiſſet galli ſenones in ipm non aiaduerterūt ſed iniuriā ab ſenatu expoſtulauerūt: quā q: ſenatus neglexit paulopoſt vrbe capta ab iiſdem eſt occiſis potiſſimū ſeniorib⁹. At .i. ſed iugurtha manifeſtus .i. manifeſte reus tāti ſceleris ſ. ʒ noui parricidij in ciuitate aliena vbi ſui purgādi grā ſe ſummiſſum ſimularat: nō prius omiſit niti contra veruʒ .i. nō prius ceſſauit inficias ire ꝛ negare ſe cōſciuʒ facti q̄ aiaduertit .i. cōſiderauit ꝛ intellexit inuidiam .i. odiū facti eſſe ſupra grām .i. fauorem: atq; pecuniā ſuam .i. plus poſſe inuidiā ad ſui condēnationem q̄ gratiā ꝛ pecuniā ad purgationē. Hoc eñi intellecto fugā parauit. Igitur q̄ amplius obniti nō potuit: q̄q̄ ipſe iugurtha dederat in priori actione .i. diſceptatione in iudicio vbi a Mēnio cōuentus erat: vt ſe defenderet ꝯſtat eñi actio ex petitiōe ſeu accuſatione actoris .i. ei⁹ qui in ius vocauit: ꝛ ex inficiatiōe ſeu defenſiōe rei .i. ei⁹ qui in ius vocat⁹ eſt etiā ſi nō ſit culpabilis inueniēdus. Quia nō ois reus culpabilis eſt: ſed ois cui⁹ res agit̃ niſi ſe defendat. Quia vo dicit in priori actione videtur tota ꝯtrouerſia duabus actionibus abſoluēda. aliter eñi dixiſſet in prima ſi videlʒ plures q̄ due fuiſſent actiones ordinarie. In priori actione dabātur libelli ꝛ optio ipſi reo an ꝑ ſe ꝑ ſuos defēderet vellet q̄ ſi ſic: ꝛ pena capit̃ agebat̃ aut detinebat̃ aut vades dabat. Vas eñi eſt dict⁹ q̄ ꝓ alio ſpōdet in iudicio vt illi vadere .i. abire vſq; ad cōſtitutuʒ diem liceat quo ſi nō cōparuerit ipſe illi⁹ ꝑiculum ſubeat. In poſteriore actione q̄ interdū multoꝝ fuit dierū lite ꝯteſtata atq; initiata de iure partiū diſceptabat̃. In priori itaq; actiōe q̄q̄ iugurtha dederat ex amicis quos rome cōparauerat q̄nquaginta vades: tñ ſup. ipſe ꝯſulēs magis regno .i. ꝯſeruationi regni ſui q̄ vadib⁹ .i. ſaluti amicoꝝ q̄ ſe vades ꝓ ipſo aſtrinxerāt: dimittit .i. a ſe mittit: clam .i. oculte neſciētibus vadib⁹ ꝛ tribunis plebis. Bomilcharē amicum ſuū reū cōſtitutū in numidiā: verit⁹ .i. timēs ne met⁹ .i. formido parēdi ſibi iuaderet reliquos pplares .i. fautores: vel ſi de pplo ſit q̄ eū primū pri⁹ dixit ad lociū: nō ad ſāguinē reſpicit ſi ſuppliciū foret ſumptū de illo .ſ. Bomilchare. Et ipſe iugurtha ꝓfectus paucis diebus .ſ. poſt Bomilcharis aufugiū: iuſſus a ſenatu decedere italia. Sed poſtq̄ egreſſus eſt roma fertur reſpiciēs .ſcʒ romam ſepe tacitus dixiſſe poſtremo .i. erupiſſe in hec verba vrbem ſupple eſſe venalē ꝛ perituram mature .id eſt cito ſi inuenerit emptorem.

Igitur vn⁹ ex numero: qui ad cædē parati erāt paulo incōſultius Maſſiuam aggreditur illūq; obtrūcat: ſed ipſe deprehēſus multis hortātib⁹: & imprimis Albino cōſule indicium ꝓfitetur. Fit reus magis ex æquo & bono q̄ ex iuregētiū. Bomilchar comes ei⁹ q̄ romā fide publica venerat. At iugurtha manifeſt⁹ tāti ſceleris nō prius omiſit cōtra veꝝ niti: q̄ animaduertit ſupra gratiam atq; pecuniā ſuā: inuidiam facti eſſe. Igitur q̄q̄ in priori actiōe ex amicis quinquaginta vades dederat: regno magis q̄ vadibus conſulēs clam in numidiā dimittit Bomilcharē veritus ne reliquos populares metus inuaderet parendi ſibi: ſi de illo ſuppliciū ſumptū foret: & ipſe paucis diebus eo profect⁹ eſt: iuſſus a ſenatu Italia diſcedere. Sed poſt q̄ Roma egreſſus eſt fertur ſæpe tacitus reſpiciens poſtremo dixiſſe: vrbem venalem & mature perituram: ſi emptorem inuenerit.

INterim albinus renouato bello cōmeatum: ſtipēdium: aliaq; quæ militib⁹ vſui forēt maturat in aphricā portare: ac ſtatim ipſe ꝓfectus eſt vti ante comitia quod tēps haud

INterim .ꝛc. Proſequitur apparatū quem Albinus cōſul auidus belli (vt dictuʒ eſt) inſtruxit non ſuo marte. Nam ex ea expeditione ſummū dedecus Aulus frater ei⁹ incurſurus eſt. Dixit ergo Albin⁹ ſcilʒ cōſul bello innouato ſcʒ per cedem maſſiue ꝛ violētaʒ abſceſſionē iugurthe maturat .i. feſtinat: q: in bello que feſtine fiunt plerūq; mature .i. in ſuo tēpore fiunt. vnde eſt illud Lucani. Tolle moras nocuit ſemper differre paratis: ꝛ ideo dictū eſt in principio Catilinarij: vbi cōſulueris mature facto opus eſt. Interim .i. interea dum Jugurtha decedebat: portare: hoc eſt tranſuehere: vt ſepe alibi: cōmeatum .i. annonā ſeu victum exercitus ꝛ vt dicūt victualia. (Id eñi in vtroq; numero ſignificat cōmeatus quaſi viaticum qui cōmeatur. In ſingulari autem ſignificat etiam veniam meādi ꝛ diſcedēdi ad tempus ab negotio debito. vnde militibus datur interduʒ cōmeatus ab imperatoribus viſendi vxores

Actio.
Actor.
Reus.
Vas.
Iugurtha roma decedēs dixit eā eē venalē ꝛ mature perituram ſi emptorē inuenerit.
Albin⁹ in iugurthā ꝓficiſcit̃.
Comitiorū dies.

liberos (⁊ ſtipēdiū hoc eſt mercedem militū ⁊ alia que forēt militibus vſui.i.ad vſuz accōmoda:ac ipſe ꝯfectus eſt:hoc ē diſceſſit ſtatim vti.i.vt ꝯficeret.hoc ē finiret bellū.āte comitia.i.āteꝗ̄ noui elegerētur magr̄at⁹ qḋ tp̄s aberat haud lōge tꝰ ē aduētabat ꝑrie ꝯficeret dicit.armis.i.vi aut deditiōe ita vt acciperet iugurthā in deditionē aut quis mō.ſ.alio. At iugurtha ꝯ hoc eſt ꝯtrius faciēs trahere.i.trahebat dilat facere.i.faciebat alias.deide alias.i.diuerſas mō has mō illas cās more.i.dilatōis polliceri.i.pollicebat interdū deditionē.⁊ ſimlare.i.ſim̄labat deide metū cedere.i.cedebat inſtāti.i.ꝯſuli ad bellū ꝯficiēdū ⁊ man⁹ ꝯſerēdas:⁊ iſtare.i.iſtabat.paulo poſt cū nō eſſz par⁹ albin⁹ qḋ fecit:ne ſui ſcz milites. diffiderēt.ſ.de ꝟtute ipatoris ſui:ſi meticuloſ⁹ apparere ꝯſiſteret: ⁊ ita ludificare.i.luſicabat ⁊ q̄ſi ludo ſuſpēſuz ⁊ deluſū tenebat ꝯſulē mō.i.iterdū.mora.i.dilatōe belli qḋ ſim̄labat ſe velle inire:⁊ mō.i.iterdū mora pacis:quā ſimulabat ꝑ deditiones velle. At fuere q̄ extimarēt albinū haud ignaꝝ imo cōſciū ꝯſilij regis.ſ.iugurthe neq̄.i.⁊ q̄ nō crederēt bellū tractū.i.ꝓtractū ex tāta ꝑꝑātia.i.cū tāta eēt ꝑꝑātia i ꝓ̄cipio tā facile:magis ſecordia.i.puſillanimitate ⁊ ignauia ꝯſulis q̄ dolo:q̄.ſ.cū iugurtha clam pepigerat. Sed poſtq̄ dilapſo tpe dies comitioꝝ.i.in q̄ haberi debebāt comitia ꝯgregatiōes romanoꝝ ad magr̄at⁹ inouādos aduētabat. Albin⁹ receſſit romā:⁊ hoc Aulo fratre.ſ.ſuo relicto i caſtris ꝓ p̄tore.i.loco p̄toris: aut ſit vna vox: aulo relicto ꝓpretore.i.q̄ erat ꝓp̄tor. Erāt aūt p̄tori ſex dūtaxat faſces cū ꝯſuli duodecim eſſent.

longe aberat:armís aut deditíone:aut quouís modo bellum conficeret. At cōtra iugurtha trahere omnía & alías deínde alías cās moræ facere:pollícerí deditionē.ac deīde metum ſimulare:cedere ínſtāti & paulopoſt (ne ſui diffiderent) ínſtare:íta bellū modo pacís mora cōſulē ludíficare. At fuere quí tum Albínū haud ígnarū conſilíí regís exíſtímarent. Neq̄ ex tanta ꝓperantía:tam facíle tactum bellum ſecordía magís q̄ dolo crederent. Sed poſtq̄ dílapſo tempore comítíorum díes aduentabat. Albínus auro fratre ī caſtrís pro prætore relícto Romam díſceſſít.

Seditio ꝓprie ciuium eſt bellū hoſtiū.

Ea tēpeſtate. Ordo ē. Reſpublica agitabat ea tēpeſtate.i.eo tpe atrociter.i. immaniter.rome.i.ī vrbe ſeditiōib⁹ tribuniciꝭ.i.motis a tribunis plebis:q: Pu. Lucull⁹ ⁊ Luci⁹ Anni⁹ tribuni plebis nitebant ꝯtinuare magiſtratū collegijs.i.ceteris tribunis plebis reſiſtēib⁹. Que diſſenſio.ſ.tribunoꝝ impediebat comitia.i.ne fierēt comitia:totius āni.i.toto illo āno. Aulus frater cōſulis adduct⁹ ea mora.i.ꝑ dilationes comitioꝝ i ſpem.ſ.ꝓrogādi officij ſui ſeu ꝓpretoriat⁹:euocat milites menſe Januario in quo maxie viget frigus:in expeditionem.i.ad belli executionez aut gr̄a belli ꝯficiēdi.i.vt bellū ꝯficeret.i.finiret:q: dū res ꝯfecta.i.ſimul facta eſt: nihil reſtat i ea faciēdū: aut ſup.gr̄a pecunie captūde.i.accipiēde ab rege ſcz iugurthe:terrore.i.ꝑ terrorē exercit⁹ hoc eſt aut ſꝑabat ſe poſſe cito bellū finiret aut metu belli iducere iugurthā ad offerendū ingentē pecuniā. Et ꝑuenit magnis itinerib⁹.i.itionib⁹ vt impitiores dicūt dictis. iter eñi nō eſt via:ſꝫ itio:ad oppidū Suthul qḋ hic neutri gñis eſſe oſtēdit:q: ī reliqꝭ declinat.vbi.i.in q̄ oppido erant theſauri regis.ſ. iugurthe. Qḋ.ſ.oppidū Suthul q̄q̄ neq̄ poterat capi neq̄ obſideri.i.circūdari ex ſeuitia tpis ⁊ oportunitate loci.i.ꝑpter ſeuitiā hoc ē aſꝑitatez tpis:⁊ oppoꝛtunitate loci.i.ꝯgruū ſitū loci:q: naturali munitione iexpugnabile erat. Nam planities limoſa hoc eſt terra plena aquis ⁊ terra pinguia plena fecerat aq̄s hyemalibus

Ea tempeſtate romæ ſeditionibus tribunitiis atrociter reſp. agitabatur. P. Lucullus. L. annius tribuniſplebis reſiſtentibus collegis cōtinuare magiſtratū nitebātur. Quæ diſſenſio totius anni comitia impediebat. Ea mora i ſpē a dductus Aulus quem pro prætore in caſtris relictū ſupra diximus aut conficiēdi belli gratia:aut terrore exercitus ab rege pecuniæ capiūdæ milites mēſe Ianuario ex tabernaculis in expeditionem euocat. Magniſq̄ itineribus hyeme aſꝑa ꝑuenit ad oppidū Suthul vbi regis theſauri erāt. Qḋ q̄q̄ & ſeuitia tpis & oportūitate loci neq̄ capi neq̄ obſideri poterat (nā circa murū ſitū ī prærupti mōtis extremo planities

Suthul. Saltuoſus a ſaltu eſt aūt q̄ ⁊ ſalicetū a ſalici b⁹ loc⁹ ſic dictus.

hoc eſt tempore hiberno illic eſſe ſolitos:paludem:id eſt obſcenam ⁊ ſtagnantem aquam circa murum ſitum:id eſt locatum in extremo hoc eſt in fine montis prerupti.i.ꝓluuo vi aquarum aut vetuſtatis rupti; vt

de antro chironis dicit Statius pars exhauſta manu: partẽ ſua ruperat etas. tñ hoc eſt tametſi oppidũ ſitũ inexpugnabileꝰ erat: ipſe Aulus agere: hoc eſt agebat: vineas .i. protectiones militũ ex cõſertis ſcutis in morẽ vinearũ quibꝰ vtunf in expugnatiõe murorũ: ⁊ iacere hoc eſt a fundamẽto inſtituebat aggerẽ .i. circũuallationẽ ⁊ preparare: hoc eſt pparabat alia q̃ forẽt vſui .i. vtilitati incepto hoc eſt ad incipiẽdũ bellũ aut gr̃a ſimulãdi quo .i. vt adderet regi .ſ. iugurthe formidinẽ: aut cecus hoc eſt excecatꝰ cupidine .i. cupiditate potiũdi: hoc eſt in poteſtate habẽdi: oppidi .ſ. Suthulis At .i. ſz iugurtha cognita vanitate .i. inanitate ꝯſilii: ⁊ imperitia legati .ſ. Auli q̃ more legati i locũ principalis .ſ. cõſulis ſucceſſerat augere hoc ẽ augebat: ſubdole .i. callide dementiã eiꝰ miſſitare .i. miſſitabat legatos ſupplicãtes .ſ. vt deſiſteret. ipſe iugurtha q̃ſi vitabũdus .i. ac ſi frequẽter vitaret cõgreſſũ ductare: hoc eſt ductabat exercitũ p loca ſaltuoſa .i. aſpera et ſaltuũ plena et tramites: hoc eſt trãſmiſſos calles. Deniq; pepulit .i. ad hoc ĩpulit: ſpe pactionis hoc eſt pacti ineũdi. Aulũ vti hoc ẽ ſequeref ſeſe .ſ. iugurthã veluti cedentẽ in regiões abditas: ⁊ hoc ẽ ſuthule relicto ita .i. p hoc delicta auli fuere occulta: hoc eſt magis latẽtia: vel dicebat ita delicta auli fore occultiora q: exercitus neſcierit q̃d ageref. Interea iugurtha tẽtabat die ⁊ noctu exercitũ p hoĩes callidos. ⁊ corrũpere: hoc eſt corrũpebat cẽturiones ⁊ duces turmarũ ptim vti .i. vt ipſi trãſfugerẽt .ſ. ad ſe: ⁊ vti .i. vt alii deſererẽt locũ .ſ. aſſignatuz ab Aulo ſigno dato .i. poſtq̃ ſignũ eſſet datum. ¶ Que poſtq̃ ex ſnĩa inſtruxit. Docet verũ eẽ q̃d ſupra dixit callido ⁊ verſuto atq; acri ĩ ingenio eẽ iugurthã q̃ etiã romanũ exercitũ corrũpere ⁊ ducẽ circũuenire potuit vñ dicit. Que .ſ. corruptionẽ exercitus ⁊ ductoris eiꝰ in ſpẽ vanã adductionẽ poſtq̃ iugurtha inſtruxit .i. pparauit ipſe circũuenit .i. circũdat exercitꝰ ſui aduẽtꝰ: caſtra .i. tẽtoria ⁊ munimẽta bellica: auli .ſ. derelicti illic p cõſulis officio expediẽdo: nocte intẽpeſta .i. q̃ ad nullũ opꝰ tẽpeſtiua eſt vt poſt mediã noctẽ. circũuenit dico: cũ multitudine numidarũ. Milites ro. pculſi .i. ſtupefacti ⁊ attoniti: inſolito metu: q̃ diu ĩ otio fuiſſent ſup. ceperũt alii capere: aut alii capere .i. capiebãt arma cõtra hoſtes. alii abdere .i. abdebãt hoc ẽ abſcõdebãt ſeſe: q: nox erat ⁊ ſylue vicine pe ꝯfirmare .i. cõfirmabãt ⁊ cohortabantur territos trepidare .i. trepidabãt q: oĩbꝰ locis erat ſup. magna vis hoc eſt copioſa multitudo hoſtiũ: ⁊ celũ obſcuratũ nocte .i. tenebris nocturnis: atq; nubibꝰ (.q. d. q̃d maro eñ. ii. Et lunas in nube nox intẽpeſta tenebat) ⁊ periculũ anceps. i. formidoloſuz q̃ſi hñs vndiq; caput ⁊ cãm timoris ſicut gladiꝰ anceps vtrinq; incidẽs 0: poſtremo erat exercitui romano: in incerto .i. inter dubia: an foret tutius fugere an manere: quia vtrũq; periculoſum erat neſciẽtibus regionẽ. Sed ex eo nũero quos pauloante diximus corruptos vna cohors ligurũ qui longobardi dicunf. ⁊ ſpẽaliter ianuẽſes qui bellicoſi quidẽ. vñ in geor. Aſſuetũq; malo ligurẽ: ſed infidi erãt. vñ in enei. Unde ligur ⁊c. cũ duabus turmis .i. lx. equitibus thracum ⁊ paucis militibus gregariis id eſt vulgaribus nullo honore preditis trãſiere ad regẽ ſcilicet iugurthã. turma vt Uarro ⁊ feſtus ſentiũt dicta eſt quaſi terma aut ter dena: q: terdenos equites ex tribus tribubus Tacitenſium ramniũ: ⁊ Lucerum cõtinebat: quorum primi decurſiones dicti. Thraces autez ſemper bellicoſi fuere. Unde thracia dõ martis patria: venerãt aũt tũc romanis in auxiliũ ⁊ cẽturio primipili .i. primi vexilli ad pilum ſuſpenſi: tertie legionis .i. qui preerat tertie legiõi: dedit hoſtibus locũ .i. facultatẽ introeũdi per munitionẽ quã acceperat vti defenderet .i. defendendã. Et cũcti numide irrupere ea parte .i. per eã partem. feda fuga ſup. facta eſt ex nr̃is: q: plerisq; occupauere proximũ collẽ armis abiectis: nox .i. caligo ⁊ preda .i. multitudo ſpoliorũ: caſtrorum .i. inuentorũ in caſtris romanis: remorata ſunt .i. in mora tenuerũt hoſtes quomi

limoſa hyemalibus aquis paludem fecerat) tñ aut ſimulãdi gr̃a quo regi formidinẽ adderet: aut cupidine cæcus oppidi potiũdi vineas agere aggerẽ iacere: aliaq; quæ incepto vſui forẽt pparare. At Iugurtha cognita vãitate atq; ĩperitia legati ſubdole eiꝰ augere amẽtiã miſſitare ſupplicãtes legatos. Ipſe q̃ſi vitabũdus p ſaltuoſa loca & tramites exercitũ ductare. Deniq; Aulũ ſpe pactionis pepulit: vti Suthule relicto in abditas regiões ſeſe veluti cẽdẽtẽ inſequeref. Ita delicta occultiora fore. Interea Iugurtha p hoĩs callidos die noctuq; exercitũ tẽtabat cẽturiões ducesq; turmarũ partim vti tranſfugerẽt corrũpere: alii ſigno dato vti locũ deſererẽt. Quæ poſtq̃ ex ſentẽtia inſtruxit intẽpeſta nocte cũ multitudine numidarũ Auli caſtra circũuenit. milites romani perculſi inſolito metu arma capere: alii ſeſe abdere: pars territos cõfirmare: trepidare oĩbus locis vis magna hoſtiũ: cœlũ nocte atq; nubibꝰ obſcurũ tũ periculum anceps. Poſtremo fugere an manere tutius foret: in incerto erat. Sed ex eo nũero quos pauloãte corruptos diximus cohors vna Ligurũ cũ duabus turmis Thracũ & paucis gregariis militibꝰ trãſiere ad regẽ: & cẽturio primipili tertiæ legiõis per munitionẽ quã vti defenderet acceperat locũ hoſtibꝰ introeũdi dedit. Ea parte Numidæ cũcti irrupere. Ex noſtris fœda fuga plerisq; abiectis armis p̃ximũ collẽ occupauere: nox atq; prælia caſtrorũ hoſtes quominus victoria vte-

Ex ſentẽtia ſua. pte vel p voto aut ꝯſiderio ⁊ omnia nobis ex ſnĩa cõceſſere.

Turma.

Thraces.

nus.i.vt nō tāta vterent victoria:qꝛ interea multi aufugerūt. Deinde iugurtha facit poſtero.i.ſequenti die verba cū Aulo in colloquio.i.colloquēs cū eo:ꝛ dicit ꝙ tametſi teneat ipm cū exercitu clauſuz fame ꝛ ferro: tñ ſe memorē humanarū rerū q̄ dubie ſunt:qꝛ rerū viciſſitudo eſt ꝛ fors oia verſat:miſſuruz oēs incolumes ſub iugū.i.ſub haſtā trāſuerſaz inter duas haſtas erectas patibulū ſeu furcā repreſentantē (ſub quā romanos prius ad caudinas furcas miſerāt Samnites) ſi Aulus faceret ſecū fedus.i.de nō inſtaurādo bello:preterea mādat ſup.vt decederet:aut oīs decederēt numidia decē diebus.i.intra decē dies Que.ſ.añ dicta q̄q̄ erant grauia.i.dura ꝛ intolerabilia:ꝛ plena flagitij.i.icrepatiōe digniſſima:aut pena capitali digna:quia a samnitib⁹ ſub iugū miſſi:ipſi a ſenatu ad ſupplicium traditi ſunt:licet ſamnites in eos nō ſiaduerterint. Tñ qꝛ nutabāt metu mortis.ſ.pre oculis inſtātis cū nō eſſet euadēdi ſpes vlla:pax cōuenit.i.cōcluditur ſine cōtrouerſia inter eos:ſicut lıbuerat.i.ex libidine placuerat regi.ſ.iugurthe.

rentur remorata ſunt. deinde Iugurtha poſtero die cū Aulo in colloquio verba facit. tametſi ipſum cum exercitu fame ferroq̨ clauſum tenet: tamen dicit ſe memorem humanarum rerum ſi ſecum fœdus faceret: incolumes omnes ſub iugum miſſurum. præterea vti decem diebus Numidia decederēt. Quæ q̄q̄ grauia & flagitii plena erant: tamē quia mortis metu nutabant: ſicuti regi libuerat pax conuenit.

Sed vbi ea romæ cōperta ſunt metus atq̨ mœror ciuitatē inuaſere: pars dolere pro gloria imperii: pars inſolita bellicarum rerū timere libertati. Aulo oēs infeſti: ac maxime q bello præclari ſæpe fuerāt ꝙ armat⁹ dedecore potius q̄ manu ſalutē quæſiuerat. Ob ea cōſul Albinus ex delicto fratris inuidiā ac deinde periculū timēs ſenatū de fœdere conſulebat: tñ exercitui interim ſupplemētum ſcribere: a ſociis & noīe latino auxilia accerſere. Deniq̨ oib⁹ modis feſtinare. Senat⁹ (vti par fuerat) decernit ſuo atq̨ ppli iniuſſu nullū potuiſſe fœdus fieri. Conſul impeditus a Tri. Pl. ne quas parauerat copias ſecū portaret: paucis diebus in aphricam ꝓficiſcitur. nā oīs exercit⁹ (vti cōuenerat) Numidia deduct⁹ in prouincia hyemabat. Poſtq̄ eo vētū eſt, (q̄q̄ perſequi iugurthā & mederi fraternæ inuidiæ anim⁹ ardebat) cognitis militibus quos præter fugam ſolutoimperio licentia atq̨ laſciuia corruperat ex copia rerum: ſtatuit ſibi nihil agendum. Interim romæ. Caius. Manlius Limitanus Tri. Ple. rogationem ad

Sed vbi ea rome comperta ſunt Proſequit rē geſtā rome:poſt triſtē nūcium dedicionis facte per aulū fratrē albini cōſulis dicēs. Sz vbi.i. poſtq̄ ea que aulus tam turpiter fecerat ꝛ pepigerat cōperta ſunt.i.certe cognita rome:metus de futuro periculo qd adherbal ꝓmouerat ꝙ iugurtha altius aim intēderat:videlz ad impiū romanū ꝛ meror.i.meſtitia de pñti ignominia:inuaſere ciuitatem.i.ipſos ciues:pars.i.ipſi ptim ſup.ceperunt dolere aut dolere ꝓ dolebāt ꝓ glīa imperii.ſ.rō ā ſede amiſſa:pars inſolita.i.in cōſueta rerū bellicarū.i.neſciēs varias eē viciſſitudines victoriarum in bello timere.i.timebat:libertati.ſ.ſue aut ciuitatis.i.pro libertate ne amitteret. Oēs ſup.erāt infeſti.i.infenſi ꝛ irati aulo.ſ.talis ſubiugatiōis autori ac maxie infeſti ſup.erāt illi q̄ fuerāt ꝓclari bello: ꝙ ipſe armat⁹ queſiuit poti⁹ ſalutē.i.euaſionē mortis:dedecore.i.ꝑ ſummū dedec⁹:videlicet ꝑmiſſionē ſub iugū: q̄ manu.i.v̄tute militari:ob ea.i.ob eas res. Albin⁹ cōſul timēs ex delicto.i.ꝓp delictū fratris ſ.auli inuidiā.ſ.ſenat⁹ ppliq̨ romani:ꝛ deinde ex inuidia ꝛ odio piculū cōſulebat ſenatū.i.rogabat ſenatū ꝯſiliū de federe.i.an fed⁹ ratū h̄ret ꝛ tñ.i. nihilomin⁹ qꝛ ſatis ſciebat ſenatū nō ꝓbaturū: ipſe ſcribere.i.ſcribebat interim dū.ſ.cōſultatio fiebat:exercitui.ſ.derelicto i aphrica ſupplemētū:ꝛ accerſere.i. accerſebat.i. aduocabat a ſociis:ꝛ noīe latino.i.q̄cūq̨ latini dicebāt:auxilia.i.auxiliares milites deniq̨.i.demū feſtinare.i. feſtinabat oib⁹ modis. Senat⁹ decernit.i.ſnīaz dicit iudicat (vel.i.quēadmoduz fuerat par.i.iuſtū ꝛ equū) nullū fedus potuiſſe fieri iniuſſu.i.ſine iuſſu ſuo atq̨ ppli ro. Cōſul impeditus a tribunis plebis ne portaret.i.tranſueheret ſecū in aphricā:copias ſcilicet.exercitus:quas parauerat.ſ.ſcribendo ſupplementū ꝛ accerſendo ſocios:proficiſcitur.ſ.quaſi ſolus paucis diebus.i.intra paucos dies in aphricā.nā ois exercit⁹ deduct⁹ numidia ſicut cōuenerat.i.pactū erat inter iugurthā ꝛ aulū.hyemabat.i.hyemē agebat in prouincia.ſ.romana:quā in aphrica habebat roman⁹ pplus. Poſtq̄ ventū eſt eo.i.in prouinciā ad exercitū: q̄q̄ animus albini ardebat.i. ardēter affectabat ꝑſequi iugurtham:ꝛ mederi.i.remediū adhibere inuidie fraterne.i.odio quod in Aulum fratrē eius po.ro.habebat:tū ſup.ſtatuit nihil agēdū ſibi.i.a ſe cognitis militibus.i.poſtq̄ cognouerat milites quos preter fugā:per quā degeneres effecti erant licētia.i.indulgētia ꝛ mollis vita ſoluto imperio atq̨ laſciuia ex copia.i.abūdātia rerū corrupat.i.effeminauerat ꝛ deteriores fecerat. Q̄r vt dicit Comicus deteriores ois ſum⁹ licētia. Et ita māſit albin⁹ i ꝓuincia hyemāns illic cū exercitu vſq̄ ꝑtermiſſa narratiōe de eo redit ad acta rome. ¶ Interim rome.ꝓſequit ea q̄ rome fiebāt interea dicēs Cai⁹ .M. Manlius:aut vt alij textus habēt

Infeſtus ꝛ inuiſus idē pene ſignificāt

Laſciuia ignauia ꝛ ſecordia ē: q̄ laſciuus luxui o edit⁹ q̄ id vitiū ō fides ꝛ oīi oīi prom ptius decidant.

Caius marullus limitanus:ſeu lemetanus tribunuſplebis. promulgat.i.profert coram multitudine.(Eſt eñ promulgare:pro.i.ante multitudinē vulgare.i.cōicare aliquid) ad populū.i.ad cōſultationē populi:vti quereretur.i.inquiſitio fieret.in.i.contra eos:quoꝝ conſilio iugurtha neglexiſſet decreta ſenatus qui decreuerat pacē cū adherbale habendā ⁊ ſua vtrūq̄ portione regni contentū eſſe debere: et qui tradidiſſent poſt abſceſſum Albini:elephantos:queſtori p deditionē aſſignatos ⁊ pfugas:qui ad fidē romanoꝝ perfugerent deſerto Jugurtha:et q̄ accepiſſent ab eo.ſ.iugurtha pecunias:aut in legationib⁹.i.cū eſſent ad eū miſſi legati vt Lucius opimius et q̄ cū eo ad condiuidendū regnū miſſi fuerant:aut in imperiis.i.cū eſſent imperatores exercit⁹ vt Calphurnius ⁊ cū eo Scaurus. Itē qui feciſſent pactiones cū hoſtib⁹.ſ. Jugurtha ⁊ eius adherētibus de pace aut bello:vt Aulus qui deditionē facit victus ⁊ ſub iugū miſſus. Senatores ſup.aut patres conſcripti partim conſcij ſibi q: inter eos plurimi p legatos pecunias acceperant:alij metuētes pericula ex inuidia.i.moleſto odio partiū.ſ. eoꝝ q̄ parti culpabili fauerāt aut potius plebeioꝝ. qm̄ non poterant reſiſtere aperte huic rogatiōi facte per Caiū manliū aut marullum:quin.i. quo minus faterētur.i. deberent fateri illa.ſ. per ipſum rogata et alia talia placere ſibi: q: iuſtiſſimum erat: vt in tales fieret inquiſitio: ideo ipſi parabant occulte impedimenta. id eſt obſtacula ⁊ remorā quo minus promulgaretur per amicos ⁊ maxime per hoīes nominis latini:⁊ ſocios italicos:q̄ aut alia negotia interrogabant: aut ad plebē ⁊ tribunoſplebis inſtabant ne in tanta cōmotione talis rogatio promulgaretur. Sz eſt incredibile memoratu.i.cū memoret̄ ⁊ recēſeat̄: q̄tū intenta ⁊ quāta vi plebs iuſſerit rogationē ſup.pmulgare magis odio nobilitatis cui illa mala parabant̄ q̄ cura reip. cōſulere tur:tāta libido erat in ptib⁹.i.i prialitatib⁹ ⁊ ſeditiōib⁹:aut in ipis q̄ ſeditiōes fouebāt. Igit̄ ceteris pculſis metu.i.cū ceteri eſſent pculſi metu marc⁹ Scaurus:quē nos memorauim⁹ ſupra legatū beſtie.i.miſſum cū beſtia ꝯſule i expeditionē aphricanā effecerat īter letitias plebis:q̄ exultabat de nobiliū in tantis malis depꝛehenſiōe ⁊ fugā ſuoꝝ.i.ſecūꝝ ꝯſocioꝝ nobiliū (ſuoꝝ el reſpecit Scauri.i.eoꝝ q̄ de pace ſcauri erant) ciuitate exiſtente tū.i.tūc etiā trepida: quū ⁊ Letiā rogatione Mālij.i. quā manlius pꝛopoſuerat:rogarentur tres inquiſitores.de tribus inquiſitionibus:quarum pꝛima erat de his quoꝝ cōſilio accepta pecunia iugurtha decreta ſenatus contempſerat. Secunda de his q̄ elephantos aut perfugas vendiderant. Tertia de his qui pactiones cum eo fecerāt:effecerat inq̄ ſcaurus vt id eſt vt ipſe crearetur.i.deſignaretur in numero ſcilicet trium queſitorum. Sed queſtione.i. inquiſitione exercitata aſpere ⁊ violēter ex rumore: vt rumor erat plebē velle: ex libidine plebis: vt inſolētia.i.inſolita violētia cepat.i.inuaſerat ſepe.ſ.ātea nobilitate.i.nobiles: ex ſcdis.i.pſpis reb⁹: ſic cepat ea tēpeſtate plebem.

populū promulgat vti q̄retur in eos quorum conſilio Iugurtha ſenatus decreta neglexiſſet:& qui tradidiſſent elephātos & pfugas:qq́ ab eo aut ī legationibus aut īperiis pecunias accepiſſent. Itēq́ qui de pace aut bello cū hoſtib⁹ pactiōes feciſſent. Huic rogationi partim cōſcii ſibi:alii ex partiū inuidia picula metuētes:qm̄ aperte reſiſtere nō poterāt. quin illa & alia talia placere ſibi faterent̄ occulte p amicos:ac maxime p hoīes noīs latini.& ſocios italicos impedimenta parabat ſed plebs(incredibile memoratu eſt) quantū intenta fuerit: quantaq́ vi rogationē iuſſerit:magis odio nobilitatis cui illa mala parabantur: q̄ cura reip. tanta libido in partibus erat. Igitur cæteris perculſis metu. M. Scaurus quem legatum Beſtiæ ſupra memorauim⁹ inter lætitiam plebis & ſuorum fugam trepida etiam tum ciuitate quum ex Mālii rogatione tres quæſitores rogarentur. effecerat vti ipſe in eo numero crearetur. Sed queſtione exercitata aſpere violenterq́ ex rumore & libidine plebis vt ſæpe nobilitatem:ſic ea tempeſtate plebem ex ſecundis rebus inſolentia cœperat.

Ceterum mos partiū populariū & ſenat⁹ factionū: ac deinde omniū malarū artium paucis ante annis Romæ ort⁹ eſt otio atq́ abūdantia carū rerū q̄ prima mortales ducunt. Nā ante Carthaginē deletā popul⁹ &.S.R.

Ceterum. Quia ſeditionū ⁊ factionū mentio incidit proſequitur earū originē dicens. Ceterū.i.ſz mos ſcꝫ malus partiū.i.partialitatū populariū ⁊ factionū ſenatus.i.ſenatoꝝ et deinde oīm artium malarum ſcilicet ſeditionum:peculatuū:rapinarum oppꝛeſſionū:violationum: ſtupꝛorū ceſiumꝫ:incendioꝝ et ſimiliū eſt ortus rome paucis annis ante.ſ.q̄ hec fierent: otio.i. ex otio a bello: ⁊ abundantia earum rerum.ſ.diuitiarū ⁊ voluptatū que.i.quas res mortales dicunt prima.i.primaria ⁊ pꝛeſtantiſſima bona vſq̄ adeo vt dū bona dicimus diuitias intelligamus. vnde Juuenal. ſaty.i. Quando quidem inter nos ſanctiſſima diuitiarum maieſtas. Sane elegans eſt ſermo earum:q̄ prima q: eñ prima ſubſtantiue accepit maluitq̄ ſequenti q̄ precedenti conformare (nā populus ⁊ ſenat⁹ romanus tractabant placide ⁊ modeſte.i.ſine inſolentia: inter ſe ⁊ concorditer remp. ante carthaginē deletā

Promulgatio.

Decretum ꝯſtitutū a decerno qđ ob diſcerno dīterēſt q:.ſ. illud ſic ſtatuere ordinare iſtud quaſi diſticte cernendo ab aliis ſeparare.

id eſt anteq̄ deleretur carthago aut ante deletionē carthaginis quā Cato cenſori⁹ cenſuit delendā vt ciui-
tas romana perpetuo belli met ſolueret cū interdū parū abfuerit quin ab ea caperet. Publi⁹ Scipio na-
ſica cenſuit nō delendā ne ſublato vel metu animi torpeſcerēt ignauia:et laſciuia corrūperent vires quod
paulopoſt eueniſſe cōmemorat auctore Iuue.ſaty.vi. Nunc patimur longe pacis mala:ſeuior armis Luxu
ria incubuit victūq; vlciſcit orbē) neq; erat tūc certamen glorie.i.precellentie honor;:neq; dñationis inter
ciues:q: metus hoſtilis retinebat ciui-

placide modeſteq; inter ſe.R.P.tractabāt. Neq; glo
riæ certamē neq; dñationis inter ciues erat.met⁹ ho
ſtilis in bonis artibus ciuitatē retinebat. Sed vbi illa
formido a mentib⁹ diſceſſit.ſ.ea q̄ res ſecūdæ amāt:
laſciuia atq; ſuperbia inceſſere. Ita(q; ī in aduerſis re
bus optauerāt)otiū poſtq̄ adepti ſunt acerbius aſpe
riuſq; tulere. Nā cœpere nobilitas dignitatē in dña
tionē populus libertatē in libidinē vertere:ſibi quiſq;
ducere:trahere : rapere ita oīa in duas partes ab
ſtracta ſunt reſp. q̄ media fuerat dilacerata eſt. Cæte
rū nobilitas factione magis pollebat plebis vis ſolu
ta ac diſperſa in multitudine min⁹ poterat: paucorū
arbitrio belli domiq; reſp. agitabat penes eoſdē æra
riū prouinciæ magiſtrat⁹:gloriæ:triūphiq; erāt. Popu
lus militia atq; inopia vrgebat prædas bellicas īpe
ratores cū paucis diripiebāt. Interea parentes aut
parui liberi militū vti q̄ſq; potentiori cōfinis erat.ſe
dibus pellebant ita cū potētia auaritia ſine mō mo
deſtiaq; inuadere:polluere & vaſtare oīa nihil penſi
neq; ſancti habere quo ad ſemetipſam precipitauit.
Nā vbi primū ex nobilitate repti ſunt:qui verā glo
riā iniuſtæ potētiæ anteponerent moueri ciuitas cœ
pit:& diſſenſio ciuilis quaſi permiſtio terre oriri:Nā
poſtq̄ Tiberius &.C.Graccus: quor; maiores in pu

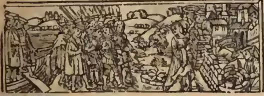
Otium oportunitas eſt q̄ ēt q̄s otio ſuo d̄r ḃ ē q:.ſ.freq̄uēs otiū ignauius cōſumit.

tatē in bonis artib⁹.ſ.modeſtia : conti-
nētia temperātia:parſimonia:caſtitate
Unde ſeruabat caſtas humilis fortuna
latinas. Quondā:nec vitijs cōtingi par-
ua ſinebat. Tecta labor ſōniq; : breues
ꝛc. Unde Iuue.in.vi. Sed vbi.i. poſtq̄ il
la formido.ſ.belli diſceſſit a mētib⁹ laſci
uia atq; ſupbia.ſ.ea q̄ res ſcđe amant .i.
que vitia res pſpere amāt ꝛ ſecū ferunt
inceſſere.i.in locū bonarū artiū ſeſe in-
geſſerunt. Ita ꝛ ſic ipſi tulere acerbi⁹ et
aſperi⁹.i.cū maiori malo otiū qđ opta-
uerāt i reb⁹ aduerſis: poſtq̄ ipſi adepti
ſunt ſup.ipſius otiū. Nāq; cepe aut ſi nō
eſt id ꝓuū:nāq; nobilitas ſup.cepit ver
tere dignitatē.ſ.ſuā in dñationē.i.ſuper
bum pricipatū quaſi tyrānicū:ꝛ ppl's li-
bertatē.i.facultatē in otio citra metū li-
bere viuēdi i libidinē.i.mollē ꝛ illecebro
ſam vitā:ꝛ q̄ſq; cepit ducere.i.adducere
aut addicere ſibi ꝛ trahere.ſ.ad ſe ꝛ ra-
pere.i.violēter inuadere ꝛ auferre ſibi:
ita oia ſunt abſtracta in duas partes.ſ.
nobilium ꝛ plebeior;:ꝛ reſpublica q̄ fue
rat media eſt dilacerata. Ceterū.i.ſ; no
bilitas ve p vel factio quā pri⁹ nobilita
ti dedit:aut legam⁹ pori⁹ factiōe ſic no
bilitas pollebat magis.i. pl⁹ potuit fa-
ctiōe.i.pꝑter factionē: q: vis plebis ſo-
luta ac diſpſa i multitudine poterat mi
nus ꝛ ita reſpublica agitabat belli.i.fo-
ris ꝛ domi. arbitrio paucor;us (vbi belli
ponit p aduerbio in loco ſicut domi et
militie) ꝛ erariū.i.fiſc⁹ ſeu theſaur⁹ pu-
blicus pꝛuincie.ſ.gubernāde:magiſtra-
tus glorie ꝛ triūphi erāt penes eoſdē .ſ.
paucos potētes.i.in ptāte eor;. Popul⁹
ſ.vulgaris vrgebat militia .i.onere mili
tandi:atq; inopia:q: impatores diripie
bant cū paucis.ſ.nobilibus et factioſis
predas bellicas:et bello obtētas. ¶ In-
terea parētes. Probat quō inſolēter vi-
ctoria abuſi ſint pauci potētes qui mili
tum p rep. decertātiū parētes aut libe-
ros poſſeſſionib⁹ veterib⁹ extruſerūt di-
cēs. Interea dū ſic pauci nobiles dñarē
tur parentes.id eſt progenitores militum aut parui liberi.id eſt legitimi nati qui ſe defendere nequibant
vt.id eſt ſecundum q̄ quiſq; erat affinis aut potius confinis.id eſt conterminus potentiori: hoc eſt habēs
fundum affinem ꝛ conterminū fundo potentioris:ſicut eneid.ij. Iam proximus ardet vcalegon. id eſt do-
mus eius pellabantur ſedibus.i.a poſſeſſiōibus ꝛ habitationibus ſuis quietis. Nam auaritia.ſ. nobilium
cum potentia.i.adiuncta potentia inuadere.i.inuadebat ꝛ polluere.i.polluebat oia et vaſtare .i. vaſtabat
omnia:ſine modo.i.menſura ꝛ modeſtia ꝛ habere.i.habebat:nihil penſi.i.conſiderati:neq; ſancti.i. inuio-
labilis aut exempti a pollutione quoad .i. donec precipitauit.i. peſſundedit ſemetipſam. Nam vbi.i. poſt-
q̄ reperti ſunt primum ex nobilitate.i.inter nobiles ſup. qui ante ponerent potentie iniuſte.i.per vim oc-
cupate:veram.i.iuſtam ꝛ ex meritis parem gloriam:ciuitas cepit moueri.i.agitari diſcordijs: ꝛ diſſenſio ci
uilis.i.inter ciues cepit oriri quaſi permiſtio terre.i.quaſi ex puluere concitato turbo fieret aut quaſi ter-
remotu orto oia permiſcerentur. Queras quomodo ex re bona ꝛ honeſta orta ſit diſcordia ꝛ diſſenſio tan
ti mali cauſam. Sed facilis eſt reſponſio. Dum enim omnes auaritie ac dominationi inſeruirent potentes
nec quiſq̄ eorum plebeior;us partes reſpiceret:nulla erat diſcordia:dum potentes omnia que vellent face-
rent:et imbecilles nullo adiutore freti:omnia que nollent perpeterentur:at dum ex potentioribus qui-
dam veram gloriam quererent ꝛ plebeios opprimi non ſinirent ſtatim orte ſunt diſſenſiones ꝛ ſeditiōes.
Unde probat id exemplis gracchor;.qui nobiliſſimi ꝛ potentiſſimi fuerant dicens. Nam poſtq̄ tiberius.ſ.
Sēproni⁹ graccħ⁹. gracchus. ꝛ Caius gracchus quor; maiores.i.progenitores (ſcʒ. Sempronius graccus qui conſul ꝛ collega
publij Cornelij ſcipiōis patris ſcipionis aphricani maioris miſſus ꝯtra carthaginēſes bello nauali feliciter

Belli.

dimicauit ſeptē nauib⁹ captis ceteris in fugā v̄ſis. Idē poſt placētiā ⁊ in agro crotonēſi feliciter cōtra hāni balē pugnauit. Tiberi⁹ aūt gracchus hānonē ducē penoꝝ cū exercitu fudit apud luceriā. Preterea ex ſtirpe mīna erāt gracchi ꝺ ſtirpe ſcipionū. nā vt ſcribit Pli. li. xxxiiij. ca. v. Cornelie gracchoꝝ matri q̄ fuit aphricani ſoꝛis filia ſtatua poſita eſt in metelli publica porta. erat aūt eloquētiſſima mlier q̄ eloquētie filioꝝ nō parū cōtuliſſe a quītiliano cēſet. li. i. vñ de ei⁹ mulieris nobilitate dicit Iuue. ſaty. vj. Malo venuſinā: q̄ te corne-

nico bello atq̄ aliis. multū Reip. addiderāt vēdicare plebē in libertatē, & paucorū ſcelera pateſacere cœpe re nobilitas noxia atq̄ eo perculſa modo per ſocios ac nomē latinū: interdū per equites Romanos quos ſpes ſocietatis a plebe dimouerat Graccorū actioni- bus obuiā ierat: & prio Tiberiū deinde paucos poſt annos ingredietē eadē. C. tribunum alterū triūuirū deducēdis coloniis cum. Mar. Fuluio Flacco ferro necauerat. Et ſane Graccis cupidine victoriæ non ſatis moderatus aīus fuit. Sed bono vici ſatius eſt q̄ malo more iniuriā vincere. Igitur ea victoria nobili tas ex libidine ſua vſa multos mortalis ferro aut fu- ga extinxit. Pluſq̄ in reliquū ſibi timore q̄ potentiæ addidit. Quæ res plerūq̄ magnas ciuitates peſſun- dedit dum alteri alteros vincere quouis modo & vi- ctos acerbius vlciſci volunt. Sed de ſtudiis partium oībuſq̄ ciuitatis morib⁹ ſi ſingulatim aut p magni- tudine parem diſſerere: tp̄s q̄ res maturi⁹ me deſere- ret. Quāobrem ad incœptum redeo.

Poſt Auli fœd⁹: exercituſq̄ nr̄i fugā fœ- dā. Q. Metell⁹ & M. Syllan⁹ cōſ. Deſi- gnati puīcias inter ſe partiuerāt. Metel-

lia mr̄ gracchoꝝ. ſi cū magnis v̄tutib⁹ af fers grāde ſupercilium ⁊ nūeras cū dote triūphos. Sꝫ reuertamur ad ordinem) quoꝝ inquā maiores addiderāt reipu. multū i punico bello atq̄ aliis. ſ. bellis: cepere vendicare. i. reſtituere p vindica tionē plebē in libertatē. ſ. priſtinā: ⁊ pa tefacere ſcelera paucorū: nobilitas no- xia. i. culpabilis atq̄ pculſa. i. attonita eo i. ppterea: ierat obuiā id eſt reſtiterat actionibus gracchorū mō. i. interdū. p ſocios ac nomē latinū. i. homines nois latini iterdū: p equites romanos quos ſpes ſocietatis. i. vt cū nobilibus partici pes eſſent: dimouerat a plebe ⁊ nobili- tas necauerat ferro primo tiberiū ſcili- cet gracchū cū marcho fuluio flacco: de īde poſt paucos ānos caiū. ſ. gracchū tri bunū. ſ. plebis īgredientez eadē. ſ. via ⁊ ſe ditiōe: ⁊ alteꝝ. ſ. tiberiū triūuiruꝫ. ſ. cōſti tutū: coloniis deducēdis. ſ. ad agros di uidēdos. ¶ Et ſane. i. certe aīus nō ſatis moderat⁹. i. tēperat⁹: immo intēperat⁹ fuit gracchis cupidie victorie (vñ ab Iu uenale ſeditioſiſſimi innuūtur ſatyra ſe cunda: vbi dicit. Quis tulerit gracchos de ſeditiōe querētes). Sed ſati⁹. i. meli⁹ ⁊ cōſulti⁹ eſt vinci bono. ſ. more. i. ſaluis bonis morib⁹ ſupari ab aliis: ita q̄ alii ſint meliores dūmodo tu bonus ſis: q̄ vincere iniuriā malo more. i. vbi alii ma li ſunt ⁊ ita tu de eis vindictam ſumas aut malo more. i. exemplo: vt nobilitas malo more vicit iniuriā gracchoꝝ: cū ea victoria male vſa ſit ⁊ in dn̄ationez ver terit. Et ita ſenſus videt melius eſſe ei qui ſuccūbit dūmodo bonū pretēdit q̄ ei qui vincit ⁊ victoria inſolēter ad ma lū exemplū abutit. vñ addit. Igit nobi litas vſa ea victoria. ſ. in gracchos q̄ po pulares erāt ex libidine ſua inordinata volūtate extinxit. i. ſuſtulit de medio vi uentiū: multos mortalis. i. hoīes ferro. i. armis ſeu gladio: aut fuga. i. exilio vo luntario. Et addidit ſibi in reliquū. i. p tēpore futuro: plus timoris q̄ potētie: q: a pleriſq̄ timebant nobiles. ſꝫ nō p- pterea pl⁹ poterāt: cū null⁹ eis fauerer ex pplarib⁹. Que res. ſ. timeri potius q̄ amari peſſumdedit. i. ſub pedes deiecit ⁊ ſubuertit: plerumq̄. i. fere aut vt pluri mū magnas ciuitates dū alteri. ſ. ciues volūt vincere quouis mō. i. per fas ⁊ ne fas. alteros. ſ. cōciues ſuos: ⁊ volūt vlci- ſci acerbi⁹. ſ. q̄ iuſtū ⁊ equū ſit: aut acer- bius. i. valde acerbe. victos. ſ. cōciues. Sed ſi ego parē. i. diſponā aut intendā diſſerere. i. diſerte dicere: aut diuerſimode p diuerſis ſermonē facere: de ſtudiis partiū. i. diſſentientiū rōanoꝝ. ⁊ de oīb⁹ morib⁹ ciuitatis: ſingulatim. i. per ſingula quaſi ſingulo tenus aut pro magnitudine. i. iuxta magnitudinē. ſ. rei tempus de- ſereret. i. deficeret: me maturius. i. citius: q̄ res. ſ. materia ſeu argumētū narrande rei. Quamobrem cū oia dicere nequeam: ego redeo ad inceptum. i. ad inceptam hiſtoriam.

Poſt Auli fedus. Concluſa artificioſe digreſſione de ſeditionib⁹ rome pauloante hāc hiſtoriā ortis redit ad narrationē hiſtorie dicens. Quintus metellus. de quo flacc⁹ in principio ſecū- di carminū. Motū ex metello cōſule ciuicū ⁊c. ⁊ marc⁹ Syllan⁹ cognoīe nō factōe: deſignati. i. futuꝝ ānū creati cōſules. ſ. p⁹ fed⁹ Auli. i. qđ aul⁹ frat albini cōſul' derelict⁹ ab eo i exercitu p pro- te pcuſſerat cū iugur. ꝺꝑhēſ⁹ ab eo i ſolitudie; ⁊ fedā. i. turpē ⁊ ignominioſā fugā. exercit⁹ nr̄i. ſ.

romani: q̄ fugerāt a ꝯſpectu iugurthe noctu adoriētis vt viſum eſt. Ipſi partiuerāt. i. diuiſerāt iter ſe puincias. ⁊ numidia. i. puincia numidica: obuenerat. i. ſorte aduenerat. Metello: appoſitorie aut exiſtenti viro acri. i. ſtrēnuo: ⁊ q̄q̄ aduerſo ptib⁹ ppli. i. q̄q̄ erat aduerſus ⁊ ꝯtrari⁹ ptib⁹ ppli. i. plebeioꝝ eo q̄ nobiliū ꝑti fauerent: tū ſubaudi viro: fama equabili ⁊ inuiolabili. i. habēti famē equabilē. i. equalr ab vtriſq̄ ptibus. in equā. i. bonā ptē acceptā ⁊ inuiolatā. i. incorruptā. Is. ſ. Quint⁹ metellus: vbi. i. vt vel cū ingreſſus eſt primū

locq Numidia obuenerat: acri viro: & q̄q̄ aduerſo populi partibus: fama tamen æquabili & inuiolata. Is vbi primū magiſtratū ingreſſus eſt: alia oīa ſibi cum collega coīa ratus: ad bellum q̄d geſtur⁹ erat animū intendit. Igiť diffidēs veteri exercitui: milites eligere: ſcribere: pſidia vndiq̄ accerſere: arma tela: eq̄s: & cætera inſtrumēta militiæ parare: adhoc cōmeatū affatim: deniq̄ oīa q̄ in bello vario & multaꝝ rerum egenti vſui eſſe ſolent: Cæterū ad ea patrāda ſenatus auctoritate ſocii nomēq̄ latinū: & reges vltro auxilia mittere. Poſtremo oīs ciuitas ſummo ſtudio adnitebatur. Itaq̄ ex ſententia omnib⁹ rebus paratis cōpoſitiſq̄ in Numidiā pficiſcit magna ſpe ciuiū: tum ppter artis bonas: tū maxīe q̄ aduerſum diuitias inuictū animū gerebat: & auaritia magiſtratuū ante id tēpus in Numidia noſtræ opes cōtuſæ hoſtiūq̄ auctæ erant. Sed vbi in aphricam venit exercitus ei traditur a Sp. Albino proconſule iners imbecillis: neq̄ periculi neq̄ laboris patiens: lingua q̄ manu promptior: prædator ex ſociis: et ipſe præda hoſtium: ſine imperio & modeſtia habitus ita imperatori nouo plus e malis maioribus ſollicitudinis q̄ ex copia militum auxilii aut bonæ ſpei accedebat. Statuit tamen Metellus q̄q̄ & æſtiuoꝝ tempus comitiorum

magiſtratū. i. ꝯſulatē aut cōſulatū ſūpturus. i. iudicās alia oia ſup. eſſe ſibi cū collega. i. nō ptinere ad ſe ſolū: ſ; ſimul ad collegā: ꝓter bellū itēdit aīm ab bellū qđ geſtur⁹ erat ſol⁹. ¶ Igiť diffidens: Dictū eſt metellū ad bellū adieciſſe aīm ſuū q̄circa ꝓſequiť q̄d egerit dicēs. Igiť metellus diffidēs veteri exercitui. ſ. corrupto in prouīcia aphricana: cepit ſup. eligere milites ⁊ ſcribere iā electos aut ſe offerētes: accerſere. i. aduocare: vndiq̄. i. ex ꝯfederatis ac ſociis pſidia. i. milites q̄ exercitui pſidio eſſent: ⁊ pare: arma. ſ. defenſiua vt ſunt munimēta corporū ⁊ tela. i. arma inuaſiua q̄ emin⁹ iaciūtur: equos ⁊ cetera inſtrumēta militie. Adhoc. i. inſup. cōmeatū. i. victualia (vt dicit) p exercitu: affatim. i. abūde. deniq̄ cepit parare: aut exponam⁹ oēa infinitiuos ꝑ impfectos indicatiuos: parare. i. parabat: oia q̄ ſolēt eſſe vſui. i. vtilitati aut vtilia: in bello vario. i. multiplici ⁊ ancipiti ⁊ egēti multarū rerū. Ceterū ſocii. ſ. romani imperii: nomē latinū. i. quicūq̄ latini dicebantur: ⁊ reges. ſ. externi ⁊ ſocii atq̄ amici romano imperio mittere id eſt mittebāt vltro. i. nō rogati aut priuſq̄ rogarētur auxilia ad patrāda. i. pficienda ea. ſ. que metellus parat autoritate ſenat⁹. ſ. intercedēte. Poſtremo ois ciuitas adnitebatur. ſ. ad auxilia preſtāda metello. Itaq̄ metellus oībus rebus paratis ⁊ cōpoſitis ex ſententia ſup. ſua. i. ſicut ſentiebat parādas et cōponēdas: pficiſcitur in numidiā ſup. cū magna ſpe ciuiū; tum. i. partim: aut legamus potius cū. i. cum ita ſit q̄ ꝓpter artes bonas quas nouerāt in eo ſi taxtrum maxime. i. precipue q̄ gerebat aīm inuictum aduerſus diuitias: quib⁹ iugurtha ceteros expugnauerat: ⁊ ſup. q̄ noſtre. i. romane opes: erant contuſe in eſt ꝯfracte q̄ſi cōtendēdo: ante id tp̄s auaritia magiſtratuū in Numidiā miſſoꝝ ⁊ opes hoſtiū. ſ. iugurthe ⁊ militum eius erāt aucte. ſ. eadem auaritia. Sed vbi. i. poſtq̄ venit in aphricā: exercitus traditur ei a ſpurio albino ꝓcōſule. i. fūgente vice cōſulis cū nō eſſet ꝯſul poſt elapſum annum (vt tamen Valla cenſet proconſul non eſt qui pro conſule preeſt prouincie: ſed qui cum poteſtate conſulari extra ordinem ⁊ ad aliquam prouinciam adminiſtrādam mittitur. preterq̄ q̄ non. xii. faſces eum precedūt conſulem: ſed tm̄ ſex: vt etiam ꝓtorem ⁊ preſidem ꝓpretor. non qui pro alio preturam

Propꝛetor. ſed extraordinariam gerit. Itaq̄ &: proqueſtor ⁊ ſi qui ſunt alii hmōi nominum magiſtratus. Soldus tamen

Procōſul men hocloco etiam procōſul. xii. faſces ⁊ lictores aſſignat. Sane albinus cum per ſeditiones comitia non

Proq̄ſtor haberentur procōſulatum obtinuit ne exercitus in aphrica ſine capite palaret) traditur dico iners: id eſt expers bonarum artium: imbecillis id eſt amiſſis ex langore ⁊ tempore viribus ⁊ neq̄ patiens: id eſt tolerātiuus laboris: quia imbecillis erat neq̄ periculi: quia iners exiſtēs promptior lingua: ſcilicet ad obmurmurandum aut ad ſeiactādum q̄ manu ſcilicet ad fortiter pugnandum ⁊ exiſtens predator id eſt agēs predas ex ſociis: ⁊ ipſe preda hoſtium. i. facile deripiendus ab hoſtibus: habitus id eſt rectus ⁊ tractatus ab Albino ⁊ Aulo ſine imperio: id eſt decenti. ⁊ ſine modeſtia ſcil; vite. Et ita plus ſollicitudinis. i. cure de reformando exercitu. accedebat. i. adueniebat imperatori nouo: ſcilicet Metello: e malis moribus militum q̄ auxilii

Accedo. aut bone ſpei: ſcilicet de victoria obtinēda: ex copia. i. abundātia militum: q2 multos milites nouos adduxerat. Certum eſt accedo cū datiuo vnde acceſſio ſignificare adiūgi. ¶ Statuit tamen intellectus q2 inquit plurimum ſollicitudinis accedebat metello ex diſſolutione militum non conſtituit prius bellum attingere q̄ milites labore exercuiſſet ⁊ cōfirmaſſet: q̄q̄ due cauſe eum vrgebant ad properādum: altera q̄ mora co-

minoꝝ impeditoꝝ:p diſſentionẽ iminuerat tps eſtiuoꝝ.i.expeditionũ q̃ i eſtate ſolẽt fieri. Ubi q̃dã legunt iminebat aut imminere::ſʒ nihil ad rẽ. Altera q̃ animi oim deſiderabãt videre euentũ rei:vt ex ordine latius patebit q̃ talis eſt. Metellus .ſ.q̃ mora.i.dilatõe comitioꝝ facta p tribunoꝝ plebis diſſenſionẽ.iminuerat.i.minus ⁊ breui⁹ fecerat:tps eſtiuoꝝ.i.eoꝝ q̃ in eſtate fieri ſolent.et q̃ putabat aios ciuiũ intẽtos expectatõe.i.p expectationẽ euẽtus:hoc eſt exit⁹ belli:tñ ſtatuit non attingere prius bellũ q̃ coegiſſet milites laborare.i.labori aſſuefieri diſciplina.i.ex diſciplina ⁊ inſtitutis maioꝝ.i.

mora imminuerat:& expectatiõe euẽtus ciuiũ aios intẽtos putabat:nõ pri⁹ bellũ attingere q̃ maioꝝ diſciplina milites laborare coegiſſet. Nã albinus Auli fratris exercituſq; clade perculſus poſtq̃ decreuerat non egredi prouincia q̃tum tpis æſtiuoꝝ in imperio fuit:plerũq; milites in ſtatutis caſtris habebat: niſi cũ odor aut pabuli egeſtas locũ mutare ſubegerat. Sed neq; more militari vigiliæ ducebantur: vti cuiq; liberat ab ſignis aberat. Lixæ permiſti cũ eq̃tib⁹ die noctuq; vagabantur:& palãtes agros vaſtare:villas expugnare: pecoris & mãcipioꝝ prædas certãtes agere:eaq; mutare cũ mercatorib⁹ pro vino aduectitio & aliis talibus. Præterea frumẽtũ publice datũ vẽdere:panẽ indies mercari. Poſtremo q̃cunq; dici aut fingi q̃unt ignauiæ luxuriæq; probra i illo exercitu cũcta fuere:& alia Sed in ea difficultate Metellũ nõ minus q̃ i reb⁹ hoſtilibus magnũ & ſapientẽ virũ fuiſſe cõperio:tanta temperantia inter ambitionẽ ſæuitiãq; moderatum.

Nãq; edicto primo adiumẽta ignauiæ dr̃ ſuſtuliſſe ne q̃ſq; in caſtris panẽ aut quẽ aliũ cibũ coctũ vẽderet ne lixæ ſequerentur exercitũ ne miles gregari⁹ i caſtris:neue in agmine ſeruũ aut iumẽtũ haberet. Cæteris arte modũ ſtatuiſſe. Præterea trãſuerſis itinerib⁹ q̃tidie caſtra mouere:vallo ac foſſa munire:vigi-

veterũ imperatoꝝ. Nã albinus perculſus.ſ.attonit⁹:clade.i.decuſſiõe ⁊ aduerſitate auli fratris ſup. ſui: et exercitus ſup. eius q̃ ab iugurtha victi ⁊ ſub iugũ miſſi fuerãt poſtq̃ decreuerat nõ egredi prouĩcia.ſ.aphricana quã romani tenebant. habebat plerũq;.i.vt plurimũ milites in caſtris ſtatutis.i.iam conſtitutis ita vt nõ exercerent in eis ſtatiõe dia:aut legatur in caſtris ſtatiuis .i.nõ motitijs ſup. per tm̃ tẽporis q̃tum tẽporis eſtiuoꝝ.i.geſtidoꝝ in eſtate aut eſtiuationũ fuit in imperiũ .i. ad imperiũ exercendũ in eos aliq̃ habẽt in imperio vt ſit q̃tũ tẽporis eſtiuoꝝ fuit in impio. ſ.i exercẽdo habebat. dicit fere ſemper niſi cũ odor.ſ.grauis.i.fetor aut egeſtas pabuli.i.nutrimenti ſubegerat mutare locũ. Sed neq; vigilie ducebant (.ſ. iuſſu albini:ſub quo exercitus non minus corruptus fuerat q̃ ſub aulo) more militari.i.vt in militia fieri ſolet: ⁊ ſup. q̃ſq; aberat a ſignis.i.vexillis:vti.i.quẽadmodum liberat cuiq;. Lixe.i.baiuli aquarũ qui a veteribus lixe dicebant. vñ elixũ dr quidq̃d aqua mollit ⁊ decoquit. vñ ⁊ lixiuiũ ⁊ elixas.i. in aqua decoctas carnes dicim⁹. erant aũt viliſſimi ⁊ nunc q̃ſunt ⁊ tñ permiſti cũ eq̃tib⁹ vagabantur die ⁊ noctu:palãtes.i.ſine ordine vagãtes:vaſtare.i.vaſtabant agros: ⁊ expugnare.i.expugnabãt:nõ caſtella aut oppida:ſed villas.i.domos ruſticas: ⁊ agere.i.agebãt certãtes.i.certatim predas pecoris ⁊ mãcipioꝝ.i.manu captoꝝ.i.ſeruoꝝ.q̃ cũ capti eſſent ⁊ interfici poſſent q: ſeruati ſunt ſerui dicti ſunt: ⁊ mancipia:q: manu capti ⁊ tẽti. vñ in libertatẽ manumiſſi dicebantur: ⁊ mutare ea cũ mercatoribus p vino aduectitio.i.aduecto ex aliena regione vbi meli⁹ naſcebatur ⁊ alijs talib⁹.ſ. gule ⁊ ſecordie fomẽtis. Preterea vendere.i.vẽdebãt frumẽtũ datũ publice.ab impatore in mẽſes ſingulos ⁊ mercari.i. mercabant panẽ indies.ſ.ſingulos.i.q̃tidianũ vt recentẽ haberent. Poſtremo quecunq; pbra.i.dedecora ignauie ⁊ luxurie queunt aut dici aut fingi fuerant cũcta.i.ſimul oia:et alia amplius que.ſ.neq; fingi neq; dici queunt:ſaltẽ ab ingenio pudẽti.vult eni ex indulgẽtia inter eos nota obſcena vitia que dici nolunt:ſed ne fingi quidẽ a pudicis animis. Sed ego cõperio metellum fuiſſe magnũ ⁊ ſapientẽ virũ non minus in ea difficultate.ſ.reformandi exercitus:q̃ in rebus hoſtilib⁹.i.contra hoſtes gerendis:vt pote moderatũ tanta.i.tam inſigni et preſtanti tẽperantia inter ambitionẽ.i. cupiditatẽ dignitatis ⁊ magiſtratuũ:ad quos fere ambiẽtes.i.populo ſupplicãtes ⁊ obſequẽtes perueniũt et ſeuitiã.i.rigorẽ nimis ſeuerũ. ¶ Nãq; edicto. Recitat qua via ſe metellus magnũ virũ oſtenderit in cõfirmãdo exercitu dicens. Nã metellus dr ſuſtuliſſe.i.de medio quaſi callido cõſilio ſubmouiſſe primo.i.id initio adiumenta.i.fomenta ignauie.i.torporis ⁊ vecordie ac pigricie. ⁊ ſup. prohibuiſſe: ne q̃ſq; venderet in caſtris panem aut quẽ.i.aliquem alium cibum coctum:ne lixe.i.aquarũ baiuli ⁊ in ceteris etiã militũ miniſtri ſequerentur exercitũ: ⁊ ne miles gregari⁹.i.de grege hoc eſt de cõi numero qui p ſe tñ ſtipendiũ accepérat haberet in caſtris.i.dũ quieti in caſtris vallo munitis degerent:neue in agmine hoc eſt in actu ſeu migratiõe exercit⁹ dũ ei ingredit ⁊ q̃ſi ab duce agit exercit⁹ dr agmẽ nõ q̃ñ q̃eſcit:ſeruũ.ſ. hoiem aut iumẽtũ.i.adiuuamẽ ab equo mulo:aſino:camelo ⁊c. ⁊ dr ſtatuiſſe ceteris ſup. reb⁹ modũ.i.menſurã ⁊ moderationem. Preterea metellus mouere.i.mouebat quotidie caſtra itinerib⁹ tranſuerſis.i.nõ p vias ſtratas:ſed ex trãſuerſo p agros ⁊ arua vt labore exerceret milites:vñ ⁊ exercit⁹ dr: ⁊ munire.i.muniebat caſtra: vallo hoc eſt munimẽto facto ex vallis.i.trũcis ⁊ ſtipitib⁹ arboꝝ (Uallũ eñ dr tale munimẽtũ: ⁊ vallus ſtipes aut tigillus)

Lixe. Elixum.

Mãcipiũ Seruu.

Agmen.

lias crebras ponere: & eas ipſe cum legatis circũire. Item in agmine in primis modo: modo ĩ poſtremis: ſæpe in medio adeſſe ne quiſpiam ordine egrederetur: vt cum ſignis frequentes incederent: miles cibum & arma portaret. Ita prohibendo a delictis magis q̃ vindicando exercitum breui confirmauit.

Nterea Iugurtha vbi ea quæ Metellus agebat ex nuntiis accepit ſimul de innocentia eius certior Romæ factus diffidere ſuis rebus: actum demum veram deditionem facere conatus eſt. Igitur legatos ad conſulem cum ſuppliciis mittit. Qui tantummodo ipſi: liberiſq; vitam peterent: alia omnia dederent Po. Ro. Sed Metello iam antea experimẽtis cognitum erat genus numidarum infidum: ingenio mobili nouarum rerum auidum eſſe. Itaq; legatos alium ab alio diuerſos aggreditur: ac paulatim tentando poſt q̃ opportunos ſibi cognouit: multa pollicendo perſuadet vt Iugurtham maxime viuum: ſin id parum procedat necatum ſibi traderent: cætera palam quæ ex voluntate forent regi nuntiari iubet. Deinde paucis diebus intento atq; infeſto exercitu in Numidiam procedit. Vbi contra belli faciem tuguria plena hominum pecora cultoreſq; in agris erant ex oppidis & Mapalibus præfecti regis obuiã procedebant parati frumentum dare: commeatũ portare. Poſtremo omnia quæ imperarentur facere. Neq; Metellus idcir

Vallum. Vallus.

foſſa.ſ.circum cauata opera manuali.⁊ ponere.i.conſtituere crebras vigilias ⁊ ipſe.ſ.vt dicitur i ꝓpria pſona ſeu ipſemet circũire.i.circuibat cũ legatis eas.ſ.vigilias hoc ẽ vigilãtes an vigilãtiũ munere recte fungerent̃.itẽ ipſe adeſſe.i. aderat in agmie hoc eſt qñ duceret̃ i aliũ locũ hoc ẽ dũ migraret exercit⁹ mõ.i.iterdũ ĩprimis hoc ẽ in ꝑncipijs ſeu iter primos:mõ hoc ẽ iterdũ:i poſtremis: ⁊ ſepe i medio:ne q̃ſpiã egrederet̃ ordie.ſ. aſſignato. Ubi egredior abrõ iungit̃.ſicut eñ.q.Eſt vrbe egreſſis.⁊ in.j.ſer.Mo. egreſſuꝫ magna me cepit aricia romavt ipſi icederẽt frequẽtes cũ ſignis ⁊ miles nõ lixa nec iumentũ portaret cibũ ⁊ arma ita.i.⁊ ſic ꝯfirmauit.i.ſtabiliuit exercitũ breui.ſ.tpe magis ꝓhibẽdo a delictis q̃ vĩdicãdo.i.vĩdictã ſumẽdo ð ꝯmiſſis.

Egredior

Nterea docet q̃d ꝯtra fecerit iugurtha ac dicit iugurtha interea vbi accepit hoc eſt intellexit:ex nũtijs.ſ.ad explorãdũ miſſis:ea q̃ Metellus agebat ⁊ ſimilia hoc eſt inſup factus certior.i.edoct⁹ rome hoc ẽ cũ rome ageret de innocẽtia.i.de integritate ⁊ incorruptiõe ei⁹.ſ.metelli:diffidere.i. diffidebat aut diffidere cepit:ſuis reb⁹ ac conatus eſt demũ tũc facere deditionẽ verã.i.nõ fictã nec ſimulatã. Igit̃ mittit legatos ad ꝯſulẽ.ſ.metellũ cũ ſupplicijs.i.ſupplicatiõibus. Qui peterent tãtummõ ipſi.ſ.iugurthe ⁊ liberis ſup.ei⁹ vitã.i.ſalutẽ.⁊ dederẽt.i. penit⁹ in ptãtẽ darẽt po.ro.alia oia. Sed cognitũ erat metello iã antea expimẽtis.i. p expiẽtiã gen⁹ numidaꝝ eſſe ĩfidũ.i.ſine fidelitate ⁊ igenio mobili.i. hñs igeniũ mobile ⁊ eſſe auidũ.i.p cupidũ reꝝ nouaꝝ.i.nõ pmanẽdi i ꝓpoſitis ac pactis ſuis Itaq; i.⁊ ita metell⁹ aggredit̃.ſ.hoſtilit:ſed occulto aio.legatos.ſ.iugurthe diuerſos ⁊ in diuerſa ire iuſſos:aliũ ab alio ac tẽtãdo.i.expiẽdo aios eoꝝ poſtq̃ cognouit opportunos ſibi.ſ.ad ꝓditionẽ dñi ſui faciẽdã eo q̃ auari ⁊ ꝓfidi ẽẽnt: ꝑſuadet ſup.eis pollicẽdo multa vel.i. vt traderẽt ſibi iugurthã maxie.i. potiſſimuꝫ viuũ:ſin.i.ſꝫ ſi id.ſ.tradere eũ viuũ ꝓcedat paꝝ.i.nõ iueniat ꝓſpeꝝ ſucceſſuꝫ:vt traderẽt ſibi eũ necatũ.i.occiſũ ferro: ⁊ iubet q̃ forẽt ex volũtate nũtiari regi ſcꝫ iugurthe palam. deide.i. poſtea paucis dieb⁹.ſ.iterpoſitꝭ:ꝓcedit i numidiã exercitu intẽto.ſ.ad ſui defenſionẽ ⁊ ĩfeſto.i. paro ad vim ĩferẽdã.vbi.i. in q̃ numidia erãt tuguria.i.ville ac dom⁹ rurales plena hoim.i.agricolaꝝ.ꝯ faciẽ.i.ſpẽm bellitq; a facie belli i aduẽtu ĩimici oẽs aufugere ſolẽt et pecora ⁊ cultores erãt in agris ꝓfecti regis ꝓcedebãt ex oppidis ⁊ mapalib⁹.i.tugurijs illis aggreſtib⁹ q̃ ꝟgili⁹ ẽt magalia vocat eñ.j.obuiã.ſ.metello ⁊ exercitui ei⁹ honoris ſalẽ ſimulati dare frumẽtũ ⁊ portare cõmeatũ.i. victualia exercitui: et parati poſtremo.i. qđ poſtremo dicebãt facere oia q̃ imparent̃ a Metello. Neq; metellus icedere i.incedebat:idcirco min⁹ agmine muni

to⁹ ſcʒ ꝯtra inſultos:ſed pariter.i.pariformiter incedebat ac ſi hoſtes adeſſent ⁊ explorare.i.explorabat latet ne laterēt inſidie:⁊ credere.i.credebāt.oīa illa ſigna deditiōis eſſe oſtētui hoc ē ad oſtētationē ſimulatā:ten tare.i.tentādo parare inſidias locū hoc eſt oportunitatē. Itaq;.i.⁊ ita:q2 oīa habuit ſuſpecta:ipſe erat apud primos cū cohortibus expeditis hoc eſt leuis armature q̃ hoſtilia hoc eſt iacula gerētes:⁊ aggredi ⁊ regre di celeriter poterāt. Erāt aūt olim in legione:vt dicit Gellius.lx.cēturie.xxx.manipuli.⁊.x.cohortes:hoc eſt ſex miliū militū. Nam cēturia centū.manipulus ducētos ꝯtinebat.Sʒ Caius marius autore Feſto ſex milium ⁊ ducētoꝝ legionē inſtituit.cū antea etiā q̃tuor milium fuiſſe Liui⁹ apte doceat. Itē cū delecta.i.exq̃ſita manu hoc eſt multitudine funditoꝝ.i.iacentiū glādulas e fundo.vñ Maro. Pars maxima glādes. Liuētis ſpargit plūbi ⁊ ſagittarioꝝ.i.emittētius ſagittas Caius Mari⁹ legat⁹:⁊ curabat in extremis.i.i extrema acie cū eq̃tibus ⁊ imperator diſptiuerat in vtrūq; lat⁹ tribunis legionū ⁊ pfectis cohortuʒ eq̃tes auxiliarios.i.q̃ inclinātī aciei auxilio venirēt: nō eñ locū tuendū acceperāt vt velites.i.roiarii ⁊ ferētarii.i.leuis armature milites ad heliſtē.i.circūflectendo dicit:q̃cunq; accederēt ꝓpulſarēt cū his .i.auxiliariis:equitatus hoſtiū. Nam tātus dolus et tanta peritia locoꝝ ⁊ militie erat in iugurtha:vt haberet in incerto an eſſet pernicioſior hoc eſt nocētior abſens an preſens ⁊ an gerens pacē an gerens bellū. ¶ Erat haud longe ⁊c. Docet quō preſidiū.i.manus militū ad cuſtodiā ac defenſionē vacce oppidi numidarū ipſi impoſitū ſit a metello. Ceterū cum corruptus hic fuerit locus diuerſi diuerſimode pro ſuo quiſq; captu integritati reſtituere conati ſunt. Alij enim textus habent ſic. Huic conſul ſimul tētandi gratia ſi paterētur ⁊c. Alij ſic huc conſul tentandi gratia ⁊ capiundi:ſi paterentur:q2 ſimul ſolū dici nequit. Preterea alij addunt illic:⁊ cōmeatū (populi iuuaturi exercitū) qō alij non addūt. In ſententija quoq; eſt diſcrepātia. Nā quidā intelligunt ꝯmeatū portandū ex oppido ad exercitū:alij cōtra ab exercitu in oppidum dicētes q̃ aliter dixiſſet non cōportare ſed aſportare. Nos aūt ē ꝓ captu noſtro interpretabimur qui talis eſt Oppidum numidarū naīe vacca erat haud lōge ab eo itinere quo.i.ꝑ qō metell⁹ pergebat (appoſitoīe aut exiſtens) forū.i.emporiū rerū venaliū totius regni ſcʒ numidie:⁊ celebratū.i.celebre et nobile ex frequentia et negotiatoꝝ magnorū effectū maxime.i.ꝑcipue

co minus : ſed pariter ac ſi hoſtes adeſſent munito agmine incedere late explorare oĩa illa deditionis ſigna oſtētui eſſe credere:& ſi inſidiis locum tentare. Itaq; cũ expeditis cohortibus: item funditoꝝ & ſagittarioꝝ delecta manu apud primos erat. In poſtremo Caius Mari⁹ legat⁹ cũ eq̃tib⁹ curabat. In vtrũq; latus auxiliarios eqtes Tribunis legionũ & præfectis cohortium diſpertiuerat: vt cũ his velites ꝑmiſti quocunq; accederēt & equitatus hoſtium pro pulſarent: Nam in iugurtha tantus dolus, tantaq; peritia locorũ & militiæ erat vt abſens: an preſens: pacē an bellum gerens pernicioſior eſſet in incerto haberet.

Erat haud longe ab eo itinere quo metellus pergebat oppidũ numidaꝝ noĩe. Vacca foꝝ rerũ venaliũ totius regni: & maxime celebratũ vbi & incolere & mercari res conſueuerant Italici generis multi mortales. Huic conſul ſimul tentandi gratia & capiundi (ſi paterentur opportunitates loci) præſidium impoſuit Præterea imperauit frumentum & alia quæ bello vſui forent comportare: ratus (id quod res monebat) frequentiã negotiatoꝝ & cõmeatũ etiã paratis reb⁹ munimēto fore. Inter hæc negotia iugurtha impẽſius modo legatos ſupplices mittere pacem: rogare: præter ſuã liberorũq; vitam Metello oĩa dedere

vbi.i.in quo multi mortales.homines:generis.id eſt nominis italici:conſueuerant incolere.id eſt reſidere ⁊ mercari res id eſt merces. Conſul ſcilicet metellus impoſuit huc aut huic id eſt in hoc oppidum preſidiū ſimul gratia tentandi ſcilicet animos vaccenſium:quia ſi preſidiū recuſaſſent:declaraſſent ſe hoſtes:et ſuple ſimul gratia capiundi:ſi preſidium admittere nollent (Eſt autem vt ſepe dixi:preſidium guarniſon vulgo dictum) et ſi opportunitates loci paterentur:ſcilicet ipſum capere. Preterea imperauit ſcilicet militib⁹ ſuis qui preſidio futuri erant comportare:ſcilicet in oppidum:frumentum et alia que forent vſui bello:hoc eſt ad bellum gerendum aut vſui bellico id eſt ad vtilitatem bellicam:ratus.id eſt arbitrans id quod res monebat videlicet frequentiam negotiatorum:ſcilicet italicorum:et commeatum.i.prouiſionē (vt dicūt) victus ſeu victualium fore munimento.i.protectioni et conſeruationi etiā rebus paratis ſeu pacatis.i.tranquillis et ad mandata ſuſcipienda diſpoſitis.i.putans q̃ propter cōmeatū comportatuʒ negotiatores:⁊ vaccenſes ciues facilius reciperēt preſidiū:quod forte ob penuriā victus recuſare potuiſſent:etiā ſi alioqui parati fuiſſent. Alij intelligūt vt dixi cōmeatū cōportandum in exercitū ⁊ addunt:⁊ commeatum populi iuuaturum exercitum vt ſit et imperat ſupple his qui preſidium dirigerent:cum redierint comportare.id eſt ſecum portare ex oppido:frumentum et cetera ſed prior expoſitio placet. Inter hec negotia id eſt dum hec fierent iugurtha mittere.i.mittebat.modo id eſt interdum impenſius id eſt accuratius ⁊ copioſius legatos ſupplices ⁊ rogare.i.rogabat pacē:dedere.i.dedebat Metello omnia preter vitam ſuam et liberorum

Impēſi⁹ copioſi⁹. ab impēdo qō eſt elargior ⁊ accipit̄ ē ꝓ eo qō ē ꝓdigali⁹ ſeu diffuſius.

Quos item(vt priores)cōſul illectos dimittebat ad proditionem:regi pacem quam poſtulabat neq; ab‑nuere:neq; polliceri:& inter eas moras promiſſa le‑gatorum expectare. Iugurtha vbi metelli dicta cum factis compoſuit:ac ſe ſuis artibus tentari animaduer‑tit. Quippe cui pax verbis nuntiabatur: cæterum re bellum aſperrimum erat vrbs maxima alienata ager hoſtibus cognitus animi popularium tentati:coact⁹ rerum neceſſitudine ſtatuit armis certare.

IGitur explorato itinere hoſtiū in ſpem victoriæ adductus ex opportunitate loci:q̄ maximas copias poteſt omniū ge‑nerum parat:ac p̄ tramitas occultos exercitum. Metelli anteuenit. Erat in ea numidiæ parte quā adher‑bal in diuiſione poſſederat flumē oriēs a meridie no‑mine Muthul a quo mons aberat ferme milia paſſuū viginti tractu pari vaſtus a natura & humano cultu alienatus:ſed ex eo medio quaſi collis oriebaẗ in im‑menſum pertingens veſtitus oleaſtro : ac myrthetis aliiſq; arbor̄ generib⁹:quæ humo arida atq; areno‑ſa gignuntur. Media autē planicies deſerta erat pe‑nuria aquæ p̄ter flumini ꝓpinqua loca:ea cōſita ar‑buſtis pecore atq; cultorib⁹ frequētabanẗ. Igiẗ ī eo colle: quē tranſuerſo itinere porrectū docuimus Iu‑gurtha extenuata acie ſuorū conſedit: elephantis & parti copiarum pedeſtrium. Bomilcharem præfecit: eūq; edocet quæ ageret : ipſe propior montem cum omni equitatu atq; peditibus delectis ſuos collocat

Quos ſcilicet legatos cōſul dimittebat ſcilicet a ſe illectos ad proditionem ſci‑licet iugurthe:vti priores id eſt quos prius illectos dixerat: ⁊ neq; abnueret id eſt neq; abnuebat neq; polliceri id eſt neq; pollicebatur regi pacem quam poſtulabat: ⁊ expectare id eſt expecta‑bat inter eas moras dum ſuſpenſum te‑neret regem promiſſa legatorū qui pro‑miſerant ſe regē prodituros. Iugurtha vbi id eſt poſtq̄ cōpoſuit.i.cōparauit et ſimul ꝯſiderauit dicta metelli cū factis ac animaduertit ſe tētari ſuis artib⁹ id eſt dolo quippe id eſt tempore cui pax nūtia‑batur verbis:ceterū.i.ſ;:bellū erat aſper‑rimū re.i.effectu Urbs maxima.ſ.vacca alienata a ſe hoc eſt ab iugurtha: ager cognitus hoſtib⁹ p̄ frequētationē ⁊ ani‑mi populariū.i.fautorū tempore legato‑rū tentati.ſ.ad proditionē: ⁊ ita ipſe co‑actus neceſſitudine:id eſt neceſſitate re‑rū:ſtatuit certare armis cū Metello.

IGitur explorato itinere ⁊c. Cōmemorat qūo iugurtha ſe ad preliū accinxit : ⁊ quā orationē ad ſuos habuit di‑cēs. Igitur qr Iugurtha de‑creuerat certare armis ipſe explorato itinere hoſtiū.i.cognito q̄ hoſtes irēt p̄ loca apta inſidijs ⁊ in quibus circūueni‑ri poſſent: adductus in ſpem victorie ex opportunitate loci parat q̄.i.q̄tum po‑teſt: maximas copias ſc; militū oim ge‑nerum: ac anteuenit.i.ꝑuenit exercitū metelli p̄ tramites occultos: id eſt vias trāſuerſas ⁊ occultas. Flumen oriens a meridie .i. a meridionali plaga. Mu‑thul ſc; noīe erat ī ea p̄te numidie quā adherbal poſſederat in diuiſione ſc; re‑gni cū iugurtha p̄ legatos ro. facta a q̄ flumie: mōs.ſ.q̄dā aberat.i.diſtabat fer‑me.i.q̄ſi viginti milia paſſuū: tractu: p̄tē‑ſione ei⁹ pari.i eq̄li ī diſtātia exiſtēs va‑ſtus.i.vacuo ſitu nō habitat⁹ nec ꝯſitus natura.i.p̄ naturā q̄ illic nihil naſci ſine‑bat: ⁊ alienat⁹.i.deſert⁹ cultu hūano:qr a nemie habitabaẗ. Sed q̄ſi collis.i.hu‑milior mōs ꝙ vt dicūt coſta mōtis ſeu cli‑uus oriebaẗ ex eo medio,i.ex medio ei⁹ mōtis: p̄tingēs.i.porrect⁹ in altū in im‑mēſum.i.ſine mēſura facili veſtit⁹.i.co‑opt⁹: oleaſtro.i.oleis ſylueſtrib⁹ ac myr‑thetꝭ.i.copia myrthor̄ arbor̄ illic naſcē‑tiū ⁊ alijs gn̄ib⁹ arbor̄ q̄ gignunẗ.i.na‑ſcūẗ humo.i.terra arida.i. ſicca atq; are‑noſa. Sz.i.ſ; planicies media īter mōtes ⁊ flumē erat deſerta.i.ihabitata ⁊ iculta: penuria.i.ob defectū aq̄ p̄ter loca ꝓpin‑qua flumini qr ea.ſ.loca ad flumē ꝯſita. i.vndiq; ſata ⁊ veſtita arbuſtꝭ.i.arbuſcu‑lis freq̄ntabanẗ pecore.ſ.ouine ⁊ capino et cultorib⁹.ſ.hoīb⁹. Igiẗ iugurtha ꝯſe‑dit.i.locū cepit in eo colle quē docuim⁹ porrectū.i.extēſu; a monte itinere trāſ‑uerſo:qr ex medio ei⁹ ſumptꝰ: et b̄ acie ſuor̄.ſ.militū extenuata.i.ꝯducta ⁊ ſpiſa vel rareſcta ⁊ p̄fecit bomilcharē amicū ⁊ ꝓpinquū ſuū: elephātis.ſ.bellicis. (No‑tū eſt em̄ a grō hui⁹ elephātos heri ī nn̄ hic elephātus huius elephanti. notūq;

Explorare eſt machinatione inueſtigare ⁊ circūq; aq; inſpiciēdo ei⁹ qđ q̄rit̄ſecretiora que q; rimari hic exploratores di‑cti q̄ ī ali quē locū munitiones ⁊ ꝯſilia hoſtiū odoratu‑ri mittūẗ.

Elephāt⁹

vt illis impoſitis machinis vtātur in bello numide ethiopes ⁊ ceteri eius regiōis in qua naſcitur) ⁊ pti copiaꝝ pedeſtriū. Et edocet eū .ſ. bomilcharē .q̄ ageret .i. facere deberet inito aut incepto ꝓlio iþe exiſtēs ꝓpior .i. magis ꝓpe mōtez collocat .i. iſtruit ſuos .ſ. milites .i. q̄bus ipſe ꝑeſſe volebat. Deinde iþe circūiens .i. obābulans ſingulas turmas .i. claſſes eq̄tuz .xxx. eq̄tes ꝯtinētes ⁊ manipulos: q̄ ducētos ꝯtinebāt .i. duas cēturias. (Nam antiq̄s hic mos fuit adhuc ſub regib⁹ romanis vt milites miſcerēt ex vna cēturia romanoꝝ ⁊ latinoꝝ

Deinde ſingulas turmas & manipulos circūiēs monet atq; obteſtatur: vti mēores priſtinæ virtutis & victoriæ ſeſe regnūq; ab romanorū auaritia defendāt. Cū his certamē fore q̄s āte victos ſub iugū miſerit Ducē illis non aīm mutatum. Quæ ab iperatore decuerit oīa ſuis ꝓuiſa locū ſuperiorē: vti prudētes cū īpitis ne pauciores cū plurib⁹ aut rudes cū bello melioríb⁹ manū cōſererēt: ꝓinde pati itētiq; eſſent ſigno dato Romanos iuadere Illū diem: aut oīs labores & victorias cōfirmaturū aut maxiaꝝ erūnaꝝ īitiū fore Ad hoc viriti vti quēq; ob militare facin⁹ pecunia aut honore extulerat cōmonefacere bn̄ficii: & cū ipſum aliis oſtētare Poſtremo ꝓ cuiuſq; igenio pollicēdo: minitādo oſtētādo aliū alio mō exitare. Cū iterim Metell⁹ ignar⁹ hoſtiū mōte digrediēs cū exercitu cōſpicit Prīo dubi⁹ q̄dnā iſolita facies oñderet (Nā iter virgulta eq nūidæq; cōſederāt neq; plane occultati hūilitate arboꝝ & tñ icertū q̄dnā eſſet: tū natura loci: tū dolo: ipi atq; militaria ſigna obſcurati) Dein de breui cognitis inſidiis pauliſper agmen cōſtituit. Ibi cōmutatis ordinibus in dextro latere quod ꝓximum hoſtibus erat triplicibus ſubſidiis aciem inſtruxit: inter manipulos funditores et ſagittarios diſpertit: equitatum omnem in cornibus locat: ac pauca ꝓ tempore milites hortatus: aciem ſicuti inſtruxerat

manipulū ꝯficiētes: cui ſignūvnū dabāt id aūt manipulū vocabāt q̄ dū romani adhuc paupes eſſent manipulos feni perticis alligabāt: ⁊ eos ꝓ ſignis ſeq̄bātur (vn̄ eſt illud Luca. pertica ſuſpēſos portabat longa maniplos) monet dico iugurtha more ro. atq; obteſtatur ſup. eos vti .vt ipſi mēores priſtine .i. ꝑus ab ipſis habite v̄tutis ⁊ victorie .ſ. quā paulo āte ex hoſte retulerāt cū eū ſub iugū miſerāt defendāt ſeſe .i. ſeipſos. vn̄ oñdit neceſſitatē pugnādi ⁊ regnū .ſ. numidie ab auaritia romanoꝝ. q. d. ſi victi fuerit eos imania pēſuros romanis tributa: vt q̄s ipſe iā ſepe amariſſimos expt⁹ fuerit. ¶ Cū his certamen. Proſeq̄tur paucis cohortamēta iugurthe nō q̄dez ſub iiſdem v̄bis ſꝫ pūcti ſub eiſdē ſentētiis dicēs. Et ſup. iugurtha monendo dicebat ipſi⁹ fore .i. futurū eſſe certamen cū his quis victos ipi miſerint .i. i deſerto ſub aulo legato: ſub iugum .i. ſub furcam ex aſtis ad ſummā ignominiā. Et dicebat ducē eſſe mutatū illis .ſ. hoſtib⁹ victis nō aīm: q: iterū fugituri eſſent: ⁊ omnia ꝓuiſa eſſe ſuis q̄ decuerit .ſcilꝫ ꝓuideri ab impatore: hoc eſt a ſe: q: locū ſuperiorē ſup. ꝓuiſuz eē .i. vt haberēt locū ſuperiorē. ⁊ ꝓuiſuz eē vti .i. vt ipi prudētes .i. expti ⁊ focti ꝯſererēt manū .i. ꝑlius inirēt cū impitis .ſ. hoſtib⁹ ⁊ ne ipi numide ꝯſererent manū plurib⁹ exiſtētes pauciores: aut ne ipi rudes ꝯſererēt manū cū melioríb⁹ .i. ꝑitioríb⁹ bello .i. ad bellū gerēdū. (Eſt em̄ datiui caſus bello: qꝛ dꝛ bon⁹ bello .i. ad bellū. Maro. Et bona bello Corn⁹. Bonū aūt aliq̄n dꝛ vtile: vt in dicto exēplo Maronis. aliq̄n peritū vt in Buc. Cur nō mopſe boni qm̄ ꝯueni m⁹ ābo. aliq̄n iuſtū vt vir bon⁹ ⁊ ſapiēs. aliq̄n fauorabilis: vt i eū. Et bona iuno ⁊c.) ꝓinde .i. ideoq; ſup. monet vti ſup. eſſent pati ⁊ intēti iuadere .i. vt iuadāt romanos ſigno dato. Et dicebat illū diē q̄ man⁹ cōſererēt aut ꝯfirmaturū ſup. eſſe .i. ſtabiliturū oēs labores .ſ. iceptos ⁊ victorias .ſ. obtētas: aut fore .i. futurū initiū mariaꝝ erūnaꝝ: q: difficillime deinde victoriā obtinerēt. ⁊ ſi ꝑ deinceps vi cātur duriſſimā ſeruitutē paſſuri eēnt. Ad hoc .i. ꝑterea aut iſup ꝯmonefacere (i eſt cōmonefaciebat: hoc eſt memorē faciebat bn̄ficii .ſ. accepti: viritim .i. ꝑ ſingl'os viros vti .i. ſm̄ q̄ extulerat. quēq; .i. quēlibet eoꝝ ob facin⁹ militare .i. ob miliciā fortiter geſtā: aut pecūia .i. ꝑ pecūie datiōnē. aut honore .i. ꝑ honorē. ⁊ oſtētare .i. oſtētabat eū ipꝫ quē extulerat aliꝭ vt .ſ. eadē ꝓmererētur. poſtremo excitare .i. excitabat aliū alio mō .i. diuerſos diuerſimode: pollicēdo: minitādo oſtētādo .ſ. ꝑmia aut efferēdo: ꝓ igenio .i. ſm̄ naturā ⁊ indolē cuiuſq;: q: alij meli⁹ faciūt pollicitꝫ. alij minis. alij oſtētatiōib⁹. Cū metell⁹ ignar⁹ hoſtiū ſcꝫ i iſidijs exiſtētiū: digrediēs .i. deſcēdēs. iterim dū talia faceret iugurtha: mōte .ſ. deſcripto: ꝯſpicit .ſ. a iugurtha cū exercitu: iþe p̄io dubi⁹ ſup. erat. q̄dnā facies .i. ſpēs viſa inſolita oſtēderet. Naꝫ eq̄ ⁊ numide ꝯſederāt .i. locati erāt iter virgulta .i. hūiles arbores ⁊ frutices: neq; occultati plane .i. oino. hūilitate .i. ꝓpter hūilitatē arboꝝ. hūile aūt eſt im̄ ac ad humū ſitū ac vicinū terre: ⁊ tñ icertū ſup. erat q̄dnā eſſet: q: ipſi .ſ. numide ⁊ eq̄ ⁊ ſigna militaria obſcurati ſup. erāt: ⁊ ē ꝯceptio: q: maſcu. ꝯcipit neutrū. tum .i. partim natura loci: tūꝫ .i. ꝑtim dolo: q: ſe ex cōpoſito occultauerāt. deide breui .ſ. tpe poſt inſidijs cognitis. conſtituit .i. ſimul ſtare fecit pauliſp .i. ꝑ paruꝑis. agmē .i. exercitū iſtructū ⁊ eūtez p̄i⁹ ſm̄ q̄ ducebat. Nā ab agēdo dꝛ. Ibi .ſ. tūc aut illic iſtruxit aciem: ordinib⁹ cōmutatꝭ .ſ. oportūitate loci: q: iſtruxit i dextro latere qd̄ erat primū hoſtib⁹: aciē ſubſidijs triplicib⁹ .i. triplicitatꝭ. ⁊ diſptit .i. iterdiuidit locat iter manipl'os fūditores .i. q̄ fundis vtebātur ⁊ ſagittarios

Manipulus.

Bonus.

Hoc iter afficiorꝝ ꝛ pficiorꝝ in tereſtꝙ il lo i bonā ꝛ ſiniſtrā iſtovt plu rimū i ſiniſtrā vti mur.

qui ſagittas emittebāt ꝛ locat oēm eq̄tatuȝ.i.oēs eq̄tes in cornib⁹.i.āgulis aciei. Ac ipe hortat⁹.i.poſtꝙ hortatus erat milites pauca (vbi hortor etiā duos actōs regit) p tpe.i.ppter breuitateȝ tpis.deducat aciem in planum ſcȝ locū ſicuti iſtruxerat ſup.eā.i.ſaluis ordinib⁹ iam inſtructā.ꝛ hoc pncipijs.ſ.aciei ſup. icedētibus trāſuerſis.i.ex trāſuerſo ad iſultū hoſtiū depmēduȝ.nā a latere erāt dextro. Pricipia aūt i acie dicūtur grece archia. Sȝ vbi.i.poſtꝙ metell⁹ aīaduertit Numidas q̄etos: neqȝ digreſſos colle verit⁹ ne exercit⁹ pficeretꝰ.i. periret ſiti ex tpe āni (qꝛ i eſtate erat) ꝛ ex iopia aq̄. Premiſit ad flumen.ſ. Muthul. Rutiliū legatū.i.quē miſerat ſenatus i exercitū q̄ſi ſubſidiariū ꝛ ꝯſulis li deſecerit loco ſuctuꝝ cū cohortib⁹ expedit.i.nō īpeditis armis: ſȝ ad inuadēdū celeriter aut ad retrocedēdū cōmode idoneis ꝛ accinctis: ꝛ parte eq̄tuȝ.q̄ etiā expediti ſūt. vti.i.vt āteceperet.i.priperet āteꝙ ab hoſte occupet locū caſtris.ſ.metādis: exiſtimās hoſtes remoraturos.i.volētes accedere flumē. crebro īpetu.i.aſſultu: ꝛ prelijs trāſuerſis.i.ex trāſuerſo mōtis ꝛ hoſtes tētaturos.i.ſollicitaturos laſſitudinē ꝛ ſitiȝ militū.ſ.romāoꝝ qm̄ ipſi hoſtes diffiderēt armis. Deide poſtꝙ Rutiliū pmiſerat ipe deſcēdere.ſ.deſcēdebat paulatiȝ p reꝛ atqȝ loco.i.p exigētia negotij atqȝ loci. ꝛ hr̄e.i.hēbat mariū poſt pncipia aut iubet mariū ſe hr̄e poſt pricipia ipe eſſe.i.erat cū eq̄tib⁹ ſiniſtre ale.i.q̄ erat in ſiniſtro cornu ſeu ala aciei: qui.ſ.equites ſiniſtre ale facti erāt in agmine.i.exercitu agminatim icedēte pncipes.i.primi incedētiuȝ: eo ꝙ a dextro latere erāt hoſtes.

At iugurtha. Recitat q̄d Iugurtha ꝯ fecerit dicens. At iugurtha vbi videt extremū agmē.i.vltimā ptēȝ aciei metelli pter greſſuȝ.i. ptrāſire primos ſuos.ſ.milites: occupat mōteȝ.ſ. derelictū a metello. pſidio.i.ſub cuſtodia quaſi duū militū.i.bis mille peditū (duo qꝛ ſinglari caret i neutro gn̄e fere ſincopat: vt i medio duū aīaliū. ꝛ ꝺ duū miliū. reliq̄ aūt neutra ne cū neō actō ꝛ vctō ſingularib⁹ coicidāt raro ſincopāt nō eīn dicim⁹ hoꝝ tēplū ſcānū ſicut diuū viꝛ ꝛc.) quo.i.de q̄ Metell⁹ deſcēderat ne forte mōs ille foret aduerſarijs cedētib⁹: ꝛceptui.i.ad ꝛceptū.i.ad locū tutionē vt i caſtra ſeſe recipe ſolēt: ac poſt foret muniſſito.i.pręctōi: qꝛ difficile ē inuadere i mōte ſe deſcēdētes. Deide occupato mōte iuadit repēte.i.ſubito. hoſtes: ſcȝ romanos: ſigno dato q̄ō ſiguerat ſe datuꝝ ſuis q̄ſi iuadere deberēt nūide.i. milites iugurthini ceperāt aut cedere i.cedebāt alij poſtremos po.i.ptim tētare.i.tētabāt an poſſent diſſoluere ac fūdere agmen metelli a dextra ac ſiniſtra ipſi infenſi.i.irati folēt infeſti.i.vim infe rētes adeſſe.i.aderāt ꝛ inſtare.i.inſtabāt atqȝ ꝯturbare.i.ꝯturbabāt oīb⁹ locis ordies romāoꝝ.ſ.iſtructoꝝ. ¶ Quoꝝ etiā. Docet q̄uo romāoꝝ ordies ꝯturbabant numide dicēs. Quoꝝ.ſ. romanoꝝ etiā qui exiſtētes firmiorib⁹.i.ꝯſtātiorib⁹ ꝛ fortiorib⁹ animis fuerāt obuiī.i. obſiſtētes hoſtib⁹ ludificati.i.illuſi ꝛ decepti icerto plio: qꝛ poterāt ꝯferere manus cū hoſtis tētatur⁹ modo accederet. modo retrocederet: ipſi indꝫ firmiorib⁹ animis ne dū alij ſauciabātur.i.vulne-

tranſuerſis principijs in planū deducit. Sed vbi numidas quietos: neqȝ digreſſos colle animaduertit ex anni tempore vetitus & inopia aquæ ne ſiti conficeretur exercitus. Rutilium legatum cum expeditis cohortibus: & parte equitum præmiſit ad flumē vti locū caſtris antecaperet: exiſtimans crebro hoſtes īpetu & tranſuerſis prælijs iterum remoraturos: & (qm̄ armis diffiderēt) laſſitudinē & ſitim militū tētaturos. Deinde ipſe ꝓ re atqȝ loco ſicuti monte deſcenderat paulatim ꝓcedere Marium poſt prīcipia habere: ipſe cum equitibus ſiniſtræ alæ eſſe qui in agmine principes facti erant.

At Iugurtha vbi extremū agmen metelli primos ſuos prætergreſſum videt: præſidio q̄ſi duū miliū peditū mōtē occupat: quo metellus deſcenderat: ne forte cedētibus aduerſarijs receptui: ac poſt munimento foret: deinde repente ſigno dato hoſtes inuadit. Numidæ alij poſtremos cædere pars a ſiniſtra ac dextra tentare: infenſi adeſſe inſtare atqȝ omnibus locis romanorum ordines conturbare. Quorum etiā qui firmiorib⁹ animis obuij hoſtibus fuerant ludificati incerto prælio ipſi modo eminus ſauciabantur: neqȝ contra feriendi aut conferendi manum copia erat. Ante iam docti ab Iugurtha equites vbi romanorum turmæ

rabantur:t m̃o.i.inter dũ:emin⁹.i.de lõge:quaſi e manu miſſis iaculis:ſicut comin⁹ quaſi cõſerta manu:ne-q̃ erat copia.i.facultas feriẽdi:cõtra.i.ecõtrario aut cõferẽdi manũ.i.cõiũctis manib⁹ pugnãdi.Et eq̃tes iugurthini edocti.i.admoniti ⁊ iſtituti ad hec iã añ ab iugurtha vbi turme.i.claſſes eq̃tũ rõanoꝝ cepant iſeq̃. nõ recipiebat ſe ĩvnũ ↄferti.i.cõpreſſim aut dẽſe (vt res ↄferta ↄfertior) neq̃ ĩvnũ.ſ.locũ aut globũ ſʒ recipiebãt.i.retrocedebãt q̃ maxĩe diuerſi:q: ali⁹ alio.i.diuerſi ĩ diuerſa loca. Ita.ſ.illi eq̃tes circũuẽiebãt diſiecto a

inſequi cœperãt nõ cõfertim neq̃ in vnũ ſe recipiebant:ſed ali⁹ alio q̃ maxime diuerſi. Ita numero priores ſi a perſequẽdo hoſtes deterrere nequiuerãt: diſiectos a tergo aut a laterib⁹ circũueniebãt. Sin opportunior fugæ collis q̃ cãpi fuerat ea vero loca cõſueti numidarũ equi facile iter virgulta euadere. Nr̃os aſpitas & inſolẽtia loci retinebat. Cæterũ facies toti⁹ negotii varia: incerta: fœda atq̃ miſerabilis: diuerſi a ſuis ꝑs cedere: alii iſequi neq̃ ſigna neq̃ ordĩes obſeruare: vbi quẽq̃ periculũ cœperat ibi reſiſtere ac ꝓpulſare. Arma: tela: equi viri: hoſtes atq̃ ciues ꝑmiſti nihil cõſilio atq̃ impio agi: fors oia regere itaq̃ multũ diei ꝓceſſerat: cũ etiã tũ euẽt⁹ in icerto erat Deniq̃ oib⁹ labore & æſtu lãguidis metell⁹ vbi videt numidas min⁹ iſtare paulatĩ milites ĩ vnũ cõducit ordines reſtituit: & cohortes legionarias q̃tuor aduerſus pedites hoſtiũ collocat. Eoꝝ magna ꝑs locis ſupiorib⁹ feſſa cõſederat ſiml̃ orare hortari milites ne deficerẽt: neu paterenť hoſtes fugiẽtes vincere: neq̃ illis caſtra eẽ neq̃ munimẽtũ vllũ quo cedẽtes tẽderẽt: in armis oia ſita Sed nec iugurtha q̃dẽ ĩ terea q̃et⁹ erat: circumire hortari: renouare ꝓlium. & ipe cũ delectis tẽtare: oia ſubuenire ſuis: hoſtib⁹ iſtare dubiis quos firmos cognouerat emin⁹ pugnãdo retinere Eo modo inter ſe duo imperatores ſummi viri certabãt ipſi pares cæterũ opib⁹ diſparib⁹ nã metello virt⁹ militũ erat & loc⁹ aduerſus Iugurthæ alia oia ꝓter milites

ſ.rõanos a tergo aut a laterib⁹ ſi neq̃uerãt deterrere a ꝑſequẽdo. quomin⁹ ꝑſeq̃renť hoſtes priores nũero.i.potiores.eo q̃ pl'es eẽnt hoc eſt rõanos. Sin.i.ſed ſi collis fuerat oportũior.i.ↄuenientior fuge.i.ad fugã: q̃ cãpi ſup.fuerãt: ſʒ r'las ſeruat: q: dũ ꝑ ſilitudinẽ aut cõparationẽ loquimur v̄bũ ↄformabiť: nõ viciniori ſʒ ꝑncipaliori ſuppoſito: vt ei qđ ꝑcedit: eq̃ numidaꝝ cõſueti ea loca euadere.i. euadebãt facile iter virgulta: ſʒ aſpitas ⁊ inſolẽtia loci.i.q̃ nõ erãt ↄſueti v̄ſari ĩ illis locis: retinebat facile nr̃os.i. romanos equos ⁊ ita equites. Et ita vult dicere q̃ vbi fortiores erãt rõani ꝑꝑ numerũ illuc turbabanť a tergo ⁊ a latere: q: nõ fiebat illis copia pugnãdi vbi: v̄o pares erãt nũero impediebãtur loco quia equi numidaꝝ erãt ꝓpriores ad curſum inter colles. Ceterũ.i.ſʒ q̃cq̃d cõmodi erat numidis: q: virt⁹ maior ⁊ romanis facies.i.repſentatio ⁊ effigies toti⁹ negotii erat ſup. varia.i.multiiuga: incerta.i.ãceps: q: neutra ꝑs certior facta de victoria: feda q: ſanguinolẽta: atq̃ miſerabilis: q: etiã bõi cadebãt: ꝑs .i.ipi ptis (reſpicitur eñ ad rẽ ad vocẽ ſicut Pars manib⁹ validi turres ⁊ menia ſcãdũt) diuerſi.i.amoti ꝑ diuerſionẽ a ſuis ſociis ⁊ amicis: cedere. i. cedebãt: hoc eſt locũ dabãt: alii inſeq̃.i.inſequebanť.ſ.fugiẽtes hoſtes neq̃ obſeruare.i.obſeruabãt ſigna.i.vexilla: neq̃ ordines.ſ.inſtructos quiq̃ ſupp.reſiſtere.i. reſiſtebat.i. mãſit ſtãs ibi vbi ꝑiculũ ceperat.i. inuaſerat quẽq̃ ac ꝓpulſare. i. ꝓpulſabat. ſ. infeſta tela aut hoſtes vrgẽtes Et ita arma.ſ.defenſiua.tela q̃ de lõge iaciũtur ⁊ ſũt inuaſiua: equi viri: hoſtes.ſ.rõani atq̃ ciues.ſ.rõani ſup.erãt ꝑmiſti nihil agere.i.agebať ↄſilio.ſ.ꝓprio: atq̃ impio impatoris: fors.i.fortuna: regere.i.regebat oia. Itaq̃ mltũ diei ꝓceſſerat cũ euẽtus.i.exit⁹ belli erat etiã tũ.i.adhuc ĩ incerto deniq̃ oib⁹ lãguidis labore ⁊ eſtu i.calore. Metell⁹ vbi videt numidas minus inſtare: conducit paulatim milites in vnũ reſtituit ordies ⁊ collocat q̃tuor cohortes legiõarias aduerſus pedites hoſtiũ. ¶ Eoꝝ magna ꝑs ⁊c. Cõmemorat in quo ſtatu ſuos offenderet metellus ⁊ quã orõnẽ ad eos habuerit dicẽs. Magna ꝑs.ſ.militũ rõanoꝝ feſſa.i. fatigata diuturno ꝓlio cõſederat.i.ſedẽ ⁊ quietẽ ceperat ſup.i locis ſupiorib⁹: ⁊ ſil' metell⁹ orare.i.orabat ⁊ hortari.i.hortabatur milites ne ſup.ipi deficerẽt.i.deſinerẽt vbi facto opus eſſet: neu.i. neue paterenť hoſtes fugiẽtes.i.qui fugiebãt aut fugiẽdo vincere: neq̃ caſtra.i.tẽtoria vallo munita eſſe illis.ſ.militibus ſuis hoc eſt romanis: neq̃ vllũ munimẽtũ.i.defenſoriũ: (vt vulgus dicit) fortaliciũ: quo.i.in qđ ipſi cedentes.i.ſi cederẽt tenderẽt.i.tẽdere poſſent: ⁊ ita oia eſſe ſita.i.poſita illis in armis.i.defenſiõe per arma. Quocirca ex neceſſitudine cohortať illos ad pugnã innouãdã. Sʒ nec iugurtha erat quiet⁹ iterea: ſed circũire.i. circũibat hortari. hortabať renouarẽ.i.renouabat ꝓliũ: ⁊ ipe tẽtare.i.tẽtabat oia cũ delectis.i.exq̃ſitis ad h' militib⁹ ſubuenire.i ſubueniebat ſuis: ⁊ iſtare.i.iſtabat ĩfeſt⁹ hoſtib⁹ dubiis.i.icertis an cederẽt ⁊ retiere retiebat.i.mo rabať ne ad ſuos accederẽt pugnãdo emin⁹.i.de lõge q̃ſi e manu miſſis telis ſup.eos q̃s cognouerat firmos Eo mõ certabãt iter ſe duo impatores ſũmi viri.ſ. Metell⁹ ⁊ Iugurtha ipſi.i.vt dicit ĩ ꝓpriis ꝑſonis parea.i. eq̃li v̄tute ꝓditi.ceteꝝ.i.ſʒ opib⁹.i.facultatib⁹ ad ꝓliũ diſpib⁹.i.hñtes opes diſpes. Nã v̄t⁹ militũ ⁊ loc⁹ aduerſ⁹ i.ſuꝰ erat metello. Iugurthe erãt.i.iugur.hẽbat oia alia ꝓť milites opportũa.i.ↄmoda ad victoriã obtinẽdã

Pars diuerſi.

munimẽtum ⁊ munimen a munio fortaliciũ eſt ſeuturis defenſiua: ⁊ dr̃ alis munitior l' arx. Capiť et ꝑ alio q̃ a ↄriis ꝑ tegimur ⁊ tutatur

progeſſi erant:atq; ope.i.labore ſumpto in metatiõe caſtroꝝ:⁊ p̃lio ſcʒ iam ꝓfecto:tñ ꝙ.i.q: metellus morabatur ãplius opiniõe.i.ꝙ opinati fuerãt eũ moraturũ.ꝓcedũt ſup.⁊ obuiã exiſtẽtes inſtructi.ſ.ad pugnã ⁊ itẽti:qḋ ideo fiebat.Nã dol⁹ numidaꝝ nihil.i.nõ aliqḋ.nõ patiebaꝛ aliqḋ ſup.eẽ lãguidi.i.lãguẽti aĩo facti:neq; remiſſi.i.min⁹ intẽte facti:q: oĩ accuratiõe ⁊ vigilãtia op⁹ eſſe ſciebãt.¶ Ac p̃io.Graphice recitat qũo exercitus collect⁹ ſit:⁊ quãta letitia ſe tãdeʒ ſuſceperunt q̃buſq; laudib⁹ facta ſua extulerint decẽs.Ac ipſi milites

itinere atq; ope caſtrorum & prælio feſſi laſſiq; erãt: tamẽ ꝙ metellus amplius opinione morabatur iſtructi intentiq; obuiam procedunt. Nam dolus Numidarũ nihil languidi neq; remiſſi patiebatur. Ac primo obſcura nocte poſtq̃ haud procul iter ſe erãt ſtrepitu velut hoſtes aduentare:alteri apud alteros formidinem ſimul & tumultum facere:& pene imprudẽtia admiſſum facinus miſerabile foret:ni vtriq; præmiſſi eq̃tes rẽ explorauiſſent Igiꝛ ꝓ metu repẽte gaudiũ exortũ ẽ Milites ali⁹ aliũ læti appellãt acta edocẽt atq; audiũt ſua quiſq; fortia facta ad cœlũ afferũt. Quippe hũane res ita ſe habẽt i victoria etiã ignauis gl̃iari licet aduerſæ res etiã detractãt bonos metell⁹ i iiſdẽ caſtris quatriduo morat⁹ ſaucios cũ cura reficit meritos i præliis more militiæ donat vniuerſos i cõcione laudat atq; agit gr̃as:hortaꝛ ad cætera quæ leuia ſunt parẽ aĩm gerãt ꝓ victoria ſatis iã pugnatũ reliquos labores prædæ fore. Tũ interi trãſfugas & alios opportunos vbi Iugurtha gẽtiũ aut q̇d ageret cũ paucis ne eſſet an exercitũ haberet vt ſeſe vict⁹ gereret:exploratũ miſit At ille ſeſe i loca ſaltuoſa & munita natura receperat: ibiq; cogebat exercitũ numero hoĩm ãpliorẽ ſed hebetẽ ĩfirmũq;:agri ac pecoris magis q̃ belli cultorẽ Idea gr̃a eueniebat ꝙ præter regios eq̃tes nemo oĩm Numidarũ ex fuga regẽ ſeq̄baꝛ. Quo cuiuſq; anim⁹ fert eo diſcedũt: neq; id flagitiũ militiæ ducitur:ita ſe mores habent.

IGiꝛ Metell⁹ vbi videt regis etiã tũ aĩm ferocẽ ẽẽ bellũ renouari q̇d niſi ex illi⁹ libidĩe geri nõ poſſet Præt̃a iĩquũ certa

vtroꝛiq; poſtq̃ erãt inter ſe haud.i.nõ proculi:ſed nocte obſcura.i.tp̃e noctis obſcure:aduẽtare.i.aduẽtabant ad metellũ ⁊ exercitũ ei⁹:ſtrepitu.i.quodã ſonitu pedũ:velut hoſtes:⁊ ita facere.i.faciebãt alteri apud alteros.i.ſibi mutuo ſimul formidinẽ tumultũ.i.ſubitã commotionẽ belli: ⁊ facin⁹ miſerabile.ſ.vt ſe mutuo iterficerẽt foret admiſſũ pene i.q̃ſi ex ip̃udentia:ni.i.niſi eq̃tes p̃miſſi vtriq;.i.ex vtraq; p̃te tã a Metello q̃ a rutilio exploꝛauiſſent.i.idagaſſent rẽ.i.cãm tumult⁹:⁊ q̇ eẽnt quos formidabãt Igiꝛ vt rẽ cognouerũt:gaudiũ ẽ exoꝛtũ repẽte ꝓ metu Milites leti appellabãt i.ꝓpellabãt ꝑ modũ ſalutatiõis ali⁹ aliũ edocent.i.narrãt atq; audiũt narrãtes acta.ſ.vtriq; ⁊ quiſq; effert.i.extollit ad celũ ſup.vſq; ſua foꝛtia fc̃ã q̃ppe.i.certe res hũane h̃nt ſe ita ꝙ iʒ etiã ignauis.i.ad op⁹ inutilib⁹ gl̃iari i victoꝛia:⁊ res aduerſe detractãt.i.deprimũt ⁊ vituperãt etiã bonos Metell⁹ morat⁹ in iiſdẽ caſtris q̃ſi q̃triduo reficit cũ cura.i.accurate ſaucios i.vulneratos:⁊ donat.ſ.p̃miis meritos in p̃liis:moꝛe militie.i.ſicut in militia fieri ſolet:laudat vniuerſos i cõciõe.i.i oꝛone ad ipos habita:atq; agit gr̃as de re bñ geſta:hoꝛtaꝛ ſup.vt gerãt aĩm parẽ ad cetera.ſ.ꝑagẽda q̃ ſunt.i.q̃ dicit eſſe leuia ⁊ ſup.dicit ſatis pugnatũ ſup.eſſe iã ꝓ victoꝛia.ſ.ſꝑ obtinẽda ⁊ reliquos laboꝛes q̃s ſumãt:foꝛe p̃de.i.ad predã obtinẽdã Tamẽ.i.nihilomin⁹ miſit interim trãſfugas.i.eos q̇ ad ſe ab Iugurtha fugerãt:⁊ alios opoꝛtũos.i.idoneos ad hoc exploꝛatũ vbi gẽtiũ.i.apud quas gẽtes (aut vacat gẽtiũ) aut q̇d ageret Iugurtha ne.i.an eẽt cuʒ paucis:an haberet exercitũ ⁊ vt.i.qual̃r ipſe vict⁹ gereret.i.haberet ſe ſup.ipm hoc ẽ Iugurthã At ille.ſ.Iugurtha q̇ð nouerat ꝑ exploꝛatoꝛes receperat ſeſe i loca ſaltuoſa.i.ſaltuũ ⁊ foſſarũ plena ⁊ munita natura.i.per naturã:et cogebat.i.congregabat ibi exercitũ ãplioꝛem.i.maiorẽ numero hominũ ꝙ p̃ius habuerat ſed hebetẽ:obtuſuʒ ⁊ infirmũ cultoꝛẽ.i.exercitoꝛẽ magis agri ac pecoꝛis ꝙ belli Id ſcʒ ꝙ aliũ non haberet eueniebat ꝙ nemo oĩm Numidaꝝ ſeq̄baꝛ ex fuga regẽ p̃ter eq̃tes regios:q: niiide diſcedũt eo q̇ aĩus cuiuſq; fert neq; id duciꝛ flagitiũ militie ita moꝛes h̃nt ſe apð nũidas.

IGitur Metell⁹ ⁊c.Recenſet cetera Metelli i bello gerẽdo foꝛtiter ⁊ prudenꝛ fc̃ã dicẽs.Igiꝛ q: oĩa cõperta habebat Metellus vbi videt.ſ.aĩo.i.ꝯſiderat ⁊ itelligit aĩm regis.ſ.Iugurthe:ferocem etiam:tum ſcilicet cuʒ victus eſſet:cum tamen dicat in Eũ:ꝛs Terenꝛ.Profecto hoc ſic eſt:vt puto omnibus nobis:vt res dãt ſeſe ita magni atq; humiles ſumus.Et videt bellum renouari quod nõ poſſet geri:niſi ex libidine:illius ſcʒ Iugurthe:quia nõ poſſet eum cõpellere cuʒ eſſet in locis inacceſſibilibus ⁊ natura munitis.Preterea vbi videt certamen ſup.foꝛe ſibi iniquũ.i.inequa-

Inſtrueꝛ docere ẽ ponitꝛ aũt hic iſtructi ꝓ oꝛdinati vel ꝑmoniti.

Detractare p̃prie ẽ obloqui ſeu iſamare.Hic detractoꝛ ſuſurro.

Metell⁹ loca Iugurthe i deditio- nē cogit.

lis cōmodi cũ hoſtibus: q: videt illos vinci: minori detrimēto .i. dāno ſuo: hec eſt hoſtium: ꝙ vincere ſup. cuꝫ detrimēto romanoꝝ: q: plus dāni haberēt Ro. ſi vincātur ꝙ hoſtes: aut meli⁹ ſic hoſtes vinci minori detri- mēto ꝙ romanos eos vincere: q: cũ nihil haberet qḋ pdat Iugurtha p̄ter rudes milites plus detrimēti face rent victores ꝙ victi: ⁊ ideo ſtatuit bellū eſſe gerūduꝫ: nō p̄liis neqꝫ in acie: ſed alio mō. Itaqꝫ .i. ⁊ ita pgit in loca opulētiſſima numidie: ⁊ vaſtat agros ⁊ incēdit multa caſtella ⁊ oppida munita: temere .i. incōſulte: aut ſup. exiſtēria: ſine p̄ſidio .i. cuſtodia ⁊ de fenſiōe militū. ⁊ iterficit puberes .i. oēs bellipotētes: ⁊ iubet oia alia eſſe p̄de .i. ad p̄dā militū. Multi mortales .ſ. Nu mide dediti ſūt romanis: ea formidine .i. pp̄ter eā formidinē ⁊ obſides .i. viri po tētes ob fidē ſeruādā apud aduerſariū ſeſſuri: frumētuꝫ ⁊ alia q̄ forēt vſui ſunt p̄ebita a numidis romano exercitui: af fatim .i. abūde: ⁊ p̄ſidiuꝫ .i. cuſtodia ⁊ de fenſio oppidoꝝ p milites romāos: eſt i- poſitū a Metello vbicūqꝫ res .i. cōmodi tas poſtulabat. Que negotia terrebāt multomagis regē .ſ. Iugurthā ꝙ p̄eliū male pugnatū ab ſuis militib⁹ ⁊ ſubdi- tis. Quippe .i. q: iſe cui ois ſpes erat ſi- ta .i. poſita ⁊ collocata in fuga: cogebat̃ ſequi .ſ. exercitū deuaſtorē. ⁊ is qui neq- uerat defēdere loca ſua q̄ defendēda ac ceperat: cogebatur gerere bellū in alie nis .i. nō a ſe delect. ad pugnā locis: ta- men .i. nihilomin⁹ ꝙꝙ ſic cogebat̃ ⁊ an guſtiabat̃ tn̄ capit cōſiliuꝫ qḋ videbat̃ optimū ex iopia .i. ſm̄ ꝙ erat iops ↄſilij ⁊ auxilij: iubet exercitū plerūqꝫ .i. pluri mum aut fere totū: operiri .i. expectare reditū ſuū in iiſdeꝫ locis ſcꝫ in q̄bus euꝫ inſtituerat: ipſe ſeq̄tur cū militib⁹ dele ctis .i. de pluribꝰ ad expeditionē illā le- ctis itineribꝰ .i. pfectionib⁹ ⁊ greſſibus: ⁊ nocturnis .i. noctu factis: ⁊ auijs .i. per auia .i. loca nō habētia vias ſtratas: ⁊ iſe ignoratus ſcꝫ adeſſe: aggreditur .i. inua dit repēte .i. ilico ⁊ ex improuiſo roma- nos palātes .i. oberrātes. ⁊ huc illuc ſi- ne ordie curſitātes ad p̄das auertēdas ⁊ pleriqꝫ eoꝝ ſcꝫ romanoꝝ: cadūt iner- mes .i. q: ſine armis ↄtra pecus nō ↄtra milites exierāt: multi capiūtur ⁊ nemo oim pfugit .i. porro fugit: ita ꝙ euaſerit intactus .i. nō pcuſſus: ⁊ numide .i. dele- cti illi milites diſcedūt in p̄rimos col- les: ſicut erāt iuſſi ſcꝫ ab Iugurtha latē te in inſidijs: priuſꝙ ſubueniretur ſcꝫ a ceteris romanis. ¶ Interim rome. Cō- memorat q̄ leticia excepta ſit rome fa- ma metelli. In q̄ re licebit aiaduertere leuitatem populi: vbi Mario ad cōſula tum euecto odia in metellum conuer- tent. Dicit aūt hoc loco ſic. Interim .i. in terea dū ſupradicta fierēt in Numidia: ingens .i. valde magnū gaudiū eſt ortū rome cognitis reb⁹ metelli: vt .i. quali- ter: gereret .i. exerceret ſe: ⁊ exercit⁹ mo re maioꝝ .i. priſcoꝝ iperatoꝝ: ꝛc vt .i. q̄liter ꝙꝙ fuiſſet loco aduerſo .i. ↄtrario vt vi- ſum eſt: ipſe tn̄ victor. v̄tute .i. p v̄tutem potiret̃ agro hoſtiū ipſis depulſis. Et ꝙ metellus coegiſſet Iugurthā magnificū ſcꝫ habitū prius ex ſecordia .i. puſillanimitate ⁊ ignauia: auli ſcꝫ fra tris Albini: hr̄e ſcꝫ modo: ſpem ſalutis in ſolitudine ⁊ fuga. Itaqꝫ .i. ⁊ ita ſenatus decernere .i. decernebat ⁊ indicere faciebat dijs immortalib⁹ ſupplicia .i. ſupplicatiōes: quas nos rogatiōes ⁊ pceſſiones vocamus ob ea acta feliciter. Ciuitas .i. multitudo ciuium: trepida .i. ſollicita antea de euētu belli: agere .i. agebat leta .i. res letas aut exiſtēs leta: agere .i. viuebat. Fama eſſe .i. erat p̄clara de Metello: ſed cōuenienter ſubaudias cepit. Igitur metellus intellecta fama ſua: intētior eo .i. pp̄terea ad victoriā. niti .i. nitebatur oībus modis ⁊ feſtinare .i. feſtinabat. tn̄ cauere .i. cauebat. necubi .i. ne alicubi fieret hoſti oppotun⁹ .ſ. ad iſidias explēdas

men ſibi cū hoſtibus: minore detrimēto illos vinci q̄ vīcere ſtatuit nō prælíís neqꝫ ī acíe: ſed alío mō bellum eſſe gerendū Itaqꝫ ī loca Numídíæ opulētiſſima pergít: agros vaſtat caſtella multa & oppída temere munita: aut ſine p̄ſidío capít íncēdítqꝫ puberes ín- terficít: iubet omnía alía milítū præde eſſe Ea formídíne multí mortales romanís dedítí obſídes frumētū & alía quæ vſui forēt affatim præbíta ſunt: vbícunqꝫ res poſtulabat præſidíū impoſitū. Quæ negotía multomagís q̄ prælíū male pugnatū ab ſuís regem terrebāt. Quíppe cuí ſpes oīs ī fuga ſíta erat: ſeq cogebat̃ & q ſua loca defendere nequerat ī alíenís bellū gerere: tn̄ ex īopía q̄ optímū vídebat̃ cōſilíum: capít: exercítū plerūqꝫ ín íiſdē locís opírí iubet: ípſe cū delectís eqtib⁹ Metellū ſeq̄t̃ nocturnís auíiſqꝫ ítínerib⁹ ígnorat⁹ Romanos palātes repēte aggredít̃ coꝝ pleríqꝫ īermes cadūt: multí capíūtur: nemo oīm íntact⁹ pfugít: & Numídæ príuſq̄ ſubueníretur: ſícutí íuſſi erāt ín proxímos colles díſcedūt. Interím romæ gaudíū íngēs ortū ē cognítís metellí reb⁹ vt ſe exercítūqꝫ more maíoꝝ gereret. q̄q̄ ín aduerſo loco tn̄ víctor fuíſſet vírtute hoſtíū agro potíret̃. Iugurthā magnífícum ex Aulí ſecordía ꝙ ſpem ſalutís ín ſolítudíne aut fuga coegíſſet habere. Itaqꝫ ſenat⁹ ob ea felícíter acta díís ímmortalíbus ſupplícía decernere. Cíuítas antea trepída & ſollícíta de bellí euentu: læta agere. Fama de Metello præclara eſſe. Igítur eo íntentíor Metellus ad víctoríam nítí oíbus modís feſtínare cauere: tamen necubí hoſtí opportun⁹ fíeret.

Operiri .i. p̄ſtolari morari vl̃ expectare.

Meminiſſe.i.memor erat inuidiã ſequi poſt gloriã.ita erat eo magis anxi⁹:quo.i.q̃to erat clarior. Neq; p̃dari.i.p̃dabaſ exercitu effuſo p excurſiões in agrũ numidicũ.poſt inſidias iugurthe q̃ plurimos p̃dãtes iter ceperat. Sz vbi erat opus frumēto aut pabulo.ſ.equoꝝ ⁊ iumētoꝝ cohortes agebãt p̃ſidiũ.i.cuſtodiã miſſorũ frumētatum:cũ oi equitatu. Ipſe ducebat ptē exercit⁹ Marius ducebat reliquos:ſed vaſtabatur magis igne.i.cõbuſtiõe tuguriorũ q̃ preda.i.p̃datiõe ⁊ipſi ductores Metell⁹ ⁊ Mari⁹ faciebãt caſtra.i.caſtramētati ſunt duob⁹ locis:haud lõge.i. parũ diſtãtib⁹ inter ſe. Vbi erat opus vi aderat cũcti.ſ.vtriuſq; exercit⁹:ceterũ.i. ſz agebãt.ſ.excurſiões ſuas diuiſi.ſ.in diuerſa loca:quo hoc eſt id:vt fuga.ſ. agreſtiũ ⁊ formido creſceret lati⁹ Iugurtha ſeq̃ i. ſequebaſ eo tp̃e p colles.i.mõticulos:⁊ q̃rere.i.q̃rebat tp̃s aut locũ.ſ. aptũ pugne:⁊ corrũpebat ſup.ea pte qua audierat hoſtē.ſ. Metellũ cũ ſuis vēturũ pabulũ ⁊ fontes aquaꝝ:quoꝝ fontiũ penuria.i.difficultas inueniēdoꝝ erat.ſ.illic oſtēdere.i.oſtēdebat ſe mõ. i.interdũ metello ⁊ interdũ mario. Poſtremo tētare i.tētabat.i.laceſſebat:eos in agmine ac regredi.i.regrediebaſ ſtatim in colles. Rurſus hoc eſt ⁊ iterũ minitari.i. minitabaſ:aliis hoc eſt aliquib⁹:⁊ poſt aliis Neq; facere.i.faciebat preliũ:neq; pati.i.patiebaſ otiũ tantũmodo:retinere.i. retinebat hoſtem ab incepto.

Meminiſſe poſt gloriã inuidiã ſequi ita quo clarior: eo magis anxius erat: neq; poſt inſidias Iugurthæ effuſo exercitu prædari. Sed vbi frumēto aut pabulo opus erat cohortes cũ oĩ equitatu præſidiũ agebant Exercit⁹ partē ipſe reliquos Mari⁹ ducebat: ſed igne magis q̃ præda ager vaſtabaſ. Duob⁹ locis haud lõge inter ſe caſtra faciebãt vbi vi opus erat cũcti adeſſe rãt cæterũ quo fuga atq; formido latius creſceret diuiſi agebãt. Eo tp̃e Iugurtha per colles ſequi: tp̃s aut locũ pugnæ quærere qua vēturũ hoſtē audierat pabulũ aut aquarũ fontes quorũ penuria erat corrũpere mõ ſe metello: interdũ Mario oſtēdere poſtremo in agmine tentare: ac ſtatim in colles regredi. Rurſus aliis poſt aliis minitari neq; præliũ facere neq; otiũ pati tantummodo hoſtem ab incepto retinere.

Romanus imperator vbi ſe dolis fatigari videt: neq; ab hoſte copiam pugnãdi fieri vrbem magnam & in ea parte qua ſita erat arcem regni nomine zãmam ſtatuit oppugnare ratus (id quod negotium poſcebat) Iugurtham laborantibus ſuis auxilio venturum: ibiq; prælium fore. At ille quæ parabãtur a perfugis edoctus magnis itineribus Metellum anteuenit: oppidanos hortatur mœnia defendãt: additis auxilio perfugis qđ genus ex copiis regis: quia fallere nequibat fortiſſimũ erat Præterea pollicef in tp̃e ſemet cum exercitu affore. Ita cõpoſitis reb⁹ i loca q̃ maxĩe occulta deſcēdit ac

Romanus imperator. Poſtq̃ metell⁹ ſibi copiã pugnãdi cũ iugurtha ipſius calliditate negatã videt ad expugnationē zãme oppidi in numidia fortiſſimi rēdit de q̃ re dicit autor ſic. Imperator roman⁹.ſ.metell⁹:vbi. i. poſtq̃ videt.i. cõſiderat ſe fatigari dolis.ſ.iugurthe neq; copiã pugnãdi fieri ab hoſte.i. iugurtha ⁊ exercitu ei⁹ ſtatuit.i.cõſtituit oppugnare.i.debellare:vrbē magnã ⁊ arcē.i. pricipale munimētũ regni i ea pte qua erat ſita.i.poſita.(Vbi ipſi dicũt ſitua ta) zãmã noie.i.ſic noiatã rat⁹.i.arbitrãs (id qđ negotiũ poſcebat.i.poſtulabat) Iugurthã vēturũ ſuis laborãtib⁹.i.periclitãtib⁹ auxilio.i.i auxiliũ:⁊ p̃liũ fore ibi.i.tũc cũ auxilio veniret. At id eſt ſz ille ſcz Iugurtha edoctus a perfugis:id eſt ab eis q̃ relictis romanis ad ſe fugerãt ea que parabãtur a Metello Anteuenit metellũ magnis itineribus:id eſt faciendo magna itinera hoc eſt quod vulgo dicunt magnas dietas:⁊ hortaſ oppidanos:ſcilicet zãmenſes:vt ſupple defendant menia:⁊ hoc perfugis additis auxilio id eſt ad auxiliũ oppidanorum:quod genus ſcilicet militum: erat fortiſſimũ ex copiis id eſt exercitu regis quia nequibat fallere id eſt decipere regem:eo q̃ apud romanos ſummo odio habebantur pp̃ter defectionē ⁊ pfugiũ Preterea.i.inſuper pollicef ſemet affore id eſt affuturũ in tēpore id eſt ſatiẽte peſtiue cũ exercitu:⁊ deſcendit ab oppido rebus compoſitis.i. conſtitutis ita vt dictuz eſt in loca q̃maxime.i.ſummopere occulte:ac cognoſcit paulo poſt mariũ.ſ.legatum cuz paucis cohortibus miſſum ſcilicet ab imperatore metello ex itinere.i.profectione.hoc eſt duz proficiſcerētur zãmam ſiccam.i.ad illud oppidũ ſup.romanis exiſtēs frumētatũ.i.

Metell⁹ zãmaz obſidere parat.

Mariũ apud ſiccã iugurtha p̃ſequiſ.

ad frumētū colligendū p exercitu:qđ oppidū defecerat ab rege.i.dereliquerat partes regis primū oim.ſ. oppidoꝝ poſt pugnā pugnatā male ab rege.Et ita iugurtha pergit eo.i.ad id oppidū ſiccā:cū equitib⁹ delectis.i.exquiſitis:⁊ ad hoc de multis lectis:⁊ facit iā pugnā in porta:romanis egredientib⁹.i.qñ egredi cū frumēto vellēt ⁊ hortat ſimul magna voce ſiccēſes:vti.i.vt circūueniāt.i.opprimāt a tergo cohortes.ſ.romanas ⁊ ſup.hortādo dicit fortunā hoc ē icertū ⁊ nō optātū euētū:dare illis caſuꝫ.i.occaſionē pclari facinoris.ſ.faciēdi.⁊ dicit ſi ipſi fecerint.i.romanos circūuenerit ſeſe.i.ſeipſuꝫ eē acturū ſup.etatē in regno.ſ.ſuo ſine metu:⁊ illos acturos etatē in libertate.At ni.i.niſi mari⁹ pperauiſſet:⁊ inferre ſigna.ſ. militaria:hoc eſt vexilla cōtra iugurthā inſtātē in portis:ac euadere.i.exire p medios hoſtes:oppido.ſ.ſiccēſi pfecto.i.reuera cūcti.ſ.ſiccēſes:aut magna ps ſiccēſiū:mutauiſſent fidē.i.occiſo mario cū militib⁹ ei⁹ ad iugurthā pfugiſſent.Tanta hoc ē tā vehemēter magna mobilitate.gerūt.i.hñt ſe numide.¶ Sꝫ milites iugurthini ſuſtētati ne fugerēt pauliſper a rege.ſ.iugurtha poſtq̄ hoſtes.ſ.romani vrgēt eos:maiore vi.i.ipetu violēto diſcedūt pfugi.i.pfugiētes:paucis amiſſis.i.occiſis.Mari⁹ victor.ſ.effect⁹.puenit ad zāmā.(Ubi notādū q ppꝛ͛is locoꝝ minorū interdū ſine vitio additur prepoſitio vt hic ad zāmā) Id oppidū.ſ.zāma noīe ſitū.i.ɔſtitutū ⁊ locatū in cāpo.i.loco capaci ⁊ plano:erat munitū magis ope.ſ. manuali aut humano:q̄ natura.i.ex naturali ſitu:nulli⁹ nō vllius nō egēs vlli⁹ rei idonee.ſ.ad bellū ſuſtinēdū:q: opulētū:hoc eſt potēs armis ⁊ viris.Igitur (hic cōtinuatiua eſt vox:tamē q: iā mari⁹ aduenerat) metellus circūuenit hoc eſt obſidet cūcta menia.i.ſimul tota ⁊ hoc rebus paratis p tpe atq; loco.i.vt tps ⁊ locus poſcebant.Et iperat legatis hoc eſt ad hoc miſſis:vt ex impio ɔſulis ei⁹ officio fungerent.ſignificat imperando vbi qſq;.ſ.eoꝝ curaret.ſ.rē bñ gerere in oppugnationē oppidi:deniq;.i.tādē oībus reb⁹ patis ingēs clamor.ſ. aſſiliēſiū orit ſimul vndiq;:ſigno.ſ.inuadēdi:dato.ſ.iuſſu impatoris neq; ea res.i.tātus clamor ⁊ inſult⁹:terret numidas q: iā admoniti fuerāt ab iugurtha:ſꝫ ipſi manēt infenſi.i.multū offenſi ⁊ irati:aut vt nō offenſi obiicētes:⁊ intēti ſine tumultu:⁊ prelium incipit.i.ab romanis.Romani ſup.ceperūt pugnare:aut pugnare.i.pugnabāt quiſq; p ingenio hoc eſt natura ſua ps.i.ipſi pꝛim pugnabāt emin⁹ hoc eſt de lōge:glāde.ſ.plūbea e funda proiectata:t lapidib⁹ alij inuadere.i.inuadebāt.ac ſuffodere h̄ ē ſuffudebāt vt euerterēt aut p cuniculos igrederēt:mō murū ⁊ aggredi.i.aggrediebant mō ſcalis ⁊ cupere id eſt cupiebāt facere prelium manibus ſcilicet cōſertis Oppidani voluere id eſt voluebāt cōtra ea que faciebāt romani.q.d.ex oppoſito ſe ⁊ oppidū defendētes:ſaxa.i.magnos lapides:in proximos ſcilicet muris.⁊ mittere id eſt mittebant ſudes id eſt ſtipites acutos pila id eſt tela oblonga quibus romani proprie vtuntur:ſed poterant illic eſſe pila:quia vt dictum eſt perfugas auxilio ⁊ preſidio zāmēſibus reliquerat iugurtha:preterea.id eſt inſuper mittere.id eſt mittebāt tedā id eſt facē reſinoſam:qua plurimi p cādelis ac lucernis etiā hodie vtunt:vñ tede arbores pro facibus ac flāmis nuptialib⁹ ponunt:vt enei.iiij.Si non preſum thalami tedeq; fuiſſet miſtam id eſt illitam pice et ſulphure ardēti. Sꝫ nec timor animi muniuerat ſatis illos ſcilicet romanorum militū:qui māſerant procul.i.lōgius ab oppido:t ſolent enim meticuloſi longius a prelio agere:verū ſepe maius periculū eſt in vltimis q̄ in primis. Probat quomodo timor eos non muniuerat dicēs.Nam iacula.i.quecūq; iaci pñt ſiue ſint ſagitte ſiue ſaxa:ſiue q̄cūq; alia (vnde penuria vocabuli vtimur iaculari pro pꝛijcere quamlibet rem,vnde, etiam fulmen iacula

poſtpaulo cognoſcit ex itinere mariū frumentatū cū paucis cohortib⁹ Siccā miſſum qđ oppidū primum oīm poſt malā pugnā ab rege defecerat. Eo cū delectis equib⁹ pergit noctu & egredíētib⁹ Romanis in porta pugnā facit. Simul magna voce Siccēſes hortatur vti cohortes a tergo circūueniāt: fortunā illis præclari facinoris caſum dare: ſi id fecerint poſtea ſeſe in regno: illos in libertate ſine metu ætatē acturos At ni Mari⁹ ſigna inferre atq; euadere oppido properauiſſet. pfecto cūcti (aut magna ps) Siccēſium fidem mutauiſſent. Tāta mobilitate ſeſe Numidæ gerūt. Sed milites Iugurthini pauliſper a rege ſuſtētati poſtq̄ maiore vi hoſtes vrgēt paucis amiſſis pfugi deſcedūt Mari⁹ ad zāmā peruenit. Id oppidū i cāpo ſitū magis ope q̄ natura munitū erat. nullius rei idoneæ egēs: armis viriſq; opulētū Igit metell⁹ pro tpe atq; loco patis reb⁹ cūcta mœnia exercitu circūuenit. Legatis iperat vbi qſq; curaret. Deniq; ſigno dato vndiq; ſil' clamor ingēs orit: neq; ea res Numidas terret: ifenſi intētiq; ſine tumultu manēt: pliū incipit. Romani p igenio qſq; ps emin⁹ glāde aut lapidibus pugnare: alii inuadere: ac murū ſuffodere: mō ſcalis aggredi: cupere pliū manib⁹ facere. Cōtra ea oppidani in pximos ſaxa voluere ſudes: pila pterea pice & ſulphure tedā miſtā ardēti mittere. Sed nec illos q pcul māſerāt timor ai ſatis muniuerat. Nā pleroſq; iacula tormētis aut manib⁹ emiſſa vulnerabāt. Pariq; piculo: ſed fama ipari. boni atq; ignaui erant.

Ad zāmā

zāme deſcriptio ⁊ obſidius.

Iugurtha obſidētes inuadit.

Teda.

Iactator

Baliſte.

Bōbarde

ri dicitur enei.ſ. Ipſa iouis rapidũ iaculata e nubibus ignem) emiſſa tormentis .i. machinis: vi extorquẽti bus (vt erant tunc baliſte: dicte a quod eſt mitto ſagitto. vulnero. Nec ſunt baliſte tm̃ arcus pedales: ſed quecunq; tormenta longe emittentia Bõbarde aũt que nunc dicunt̃ q cũ bõbo .i. ſonitu tardore globos emittãt tunc non erant inuẽte) aut manib⁹ .ſ. oppidanoꝝ vulnerabãt pleroſq; .ſ. romanoꝝ longe ſtantiũ: ⁊ ita boni eſt gnaui ⁊ ignaui erãt. ſup. in pari .i. equali periculo: ſ; fama ĩpari .i. diſſimili.

DVm apud zammã ſic certatur Iugurtha ex improuiſo caſtra hoſtiũ cũ magna manu inuadit: remiſſis qui in præſidio erant & omina magis q̃ prælium expectantibus portã irrũpit. At noſtri repentino motu perculſi: ſibi quiſq; pro moribus conſulunt: alii fugere: alii arma capere: magna pars vulnerati aut occiſi ſunt. Cæterum ex omni multitudine nõ amplius quadraginta memores nomĩs romani: grege facto locũ cœpere paulo q̃ alii editiorẽ neq; inde maxima vi depelli quiuerunt. Sed tela eminus miſſa remittere pauci in pluribus minus fruſtrari. ſin Numidæ propius acceſſiſſent: ibi vero virtutem oſtendere: & eos maxima vi cædere fundere atq; fugare. Interi Metell⁹ cũ acerrime rẽ gereret clamorẽ a tergo accepit Deide conuerſo equo aĩaduertit fugã ad ſe verſũ fieri quæ res indicabat populares eſſe. Igit̃ eq̃tatũ oẽm ad caſtra propere miſit ac ſtatim Caiũ Mariũ cũ cohortibus ſociorum: eumq; lacrimans per amicitiam: perq; rem publicam obſecrat ne quã contumeliam remanere ĩ exercitu victore: neue hoſtes inultos abire ſinat: ille breui mãdata efficit. At iugurtha munimẽto caſtrorum impeditus cum alii ſuper vallum præcipitarent̃ alii in anguſtiis ipſi ſibi properantes officerent multis amiſſis in loca munita ſeſe recipit Metellus infecto negotio poſtq̃ nox aderat ĩ caſtra cum exercitu

DVm apud. Proſequitur reliquã oppugnationẽ zamme cõmemorãs vt illi iugurtha ſuppetias tulerit: ac dicens. Dum certamen fit apud zãmã .i. oppidum illud numidie: iugurtha inuadit cũ magna manu hoc eſt multitudine militũ: caſtra hoſtiũ .ſ. romanoꝝ ex improuiſo .i. ipſis romanis nõ prouidentibus (⁊ hoc remiſſis .ſ. ad caſtra iugurthina protegenda: his ſup. qui erant in preſidio .ſ. oppidorũ: aut potius his q̃ erãt pri⁹ in p̄ſidio oppidoꝝ remiſſis .id eſt iterũ in exercitũ Iugurthe ad romanos oppugnãdos miſſis. potius eñ videtur voluiſſe romanos reprimere ab oppugnatiõe q̃ caſtra ſua defendere q̃ in locis inacceſſibilibus fere habebat. ſ; potiſſimũ dicemus ſic (⁊ irrũpit portã .ſ. caſtroꝝ ⁊ hoc remiſſis .i. remiſſe agentib⁹ ⁊ quietis ac minime ſollicitis: his .ſ. romanis q̃ .ſ. derelicti a Metello erant in preſidio: hoc eſt protectiõe caſtroꝝ ⁊ expectantib⁹ magis oĩa .ſ. q̃ euenire poſſint q̃ preliũ cũ exercit⁹ potiſſima pars ad oppugnationẽ oppidi intẽta eẽt. At .i. ſ; noſtri .ſ. milites qui in preſidio erãt perculſi repẽtino metu: cõſulũt p moribus .i. vt ex more fit pſpiciũt quiſq; ſibi alii fugere .i. fugiebant alii capere .i. capiebant arma: ⁊ magna ps .i. ipi pro magna pte ſunt vulnerati aut occiſi. Ceterũ .i. ſed quadraginta .ſ. milites romani nõ amplius .ſ. eo nũero: ex oĩ .i. tota multitudine: mẽores nois .i. fame: ⁊ laudis ac decoris romani cepe grege .i. globo q̃dã factõ locũ paulo editiorẽ .i. altiorẽ q̃ alii .ſ. ceperãt q̃ alii loci eẽnt: neq; q̃uerũt depelli inde .i. ab eo loco altiore: magna vi .i. ĩpetu iugurthinoꝝ: ſ; remittere .i. remittebãt tela miſſa eminus .i. de longe ab iugurthinis. ⁊ ita ipſi pauci .i. cu; eẽnt pauci. ⁊ ita nõ poſſent facilit̃ telis ptingi fruſtrari .i. fruſtrabant̃: minus ĩ plurib⁹ .i. remittẽdo tela ĩ plures: ſin vẽ ſi numide acceſſiſſent ppius: oſtẽdere .i. oſtendebãt vo .i. maxime ibi .i. in cõgreſſu: virtutẽ .ſ. ſuã ⁊ cedere .i. cedebãt fundere .i. fundebãt: atq; fugare .i. fugabãt maxime eos q̃ acceſſerãt ppius. Interi metell⁹ cũ gereret rẽ .i. oppugnationez oppidi acerrime .i. maxie ſtrenue ⁊ acriter accepit clamorẽ a tergo .ſ. venientem. Deinde equo conuerſo .ſ. ad clamorem animaduertit hoc eſt itelligit fugam fieri ad ſe verſum hoc eſt verſus ſe: ſed verſus et verſum fere poſtponuntur caſuali que res .ſ. q̃ ad ſe fugerent̃ idicabat fugiẽtes ſup. eẽ populares hoc eſt fautores ſuos aut de populo ſuo. Igitur ipſe miſit propere .i. feſtinanter equitatum omnem id eſt offies equites ad caſtra ſcilicet ſua iam expugnata: ac ſup. mittit ſtatim. Caium marium cum cohortibus ſociorum ſcilicet equitum quos ſocii populi romani miſerunt in auxilium ⁊ ipſe lacrimans obſecrat eum per amicitiam ⁊ per remp. ne ſinat .i. patiat̃ quam .i. aliquam contumeliam remanere in exercitu victore ſcilicet prius. neue id eſt vel ne ſinat hoſtes ſcilicet iugurthinos abire inultos id eſt impunitos ille ſcilicet marius effecit breui mãdata ſcilicet metelli imperatoris. ¶ At iugurtha ⁊c. Proſequit̃ reliquũ euẽtũ pugne docẽs quõ iugurtha repulſus ac vict⁹ ſit. Ordo aũt ẽ. At .i. ſ; iugurtha ipediti⁹ .ſ. ne libere obeq̃tet munimẽto caſtrorũ .ſ. rõanoꝝ: cũ alii ex eq̃tib⁹ numidicis: p̄cipitarent̃ ſu. vallũ .i. ſepimẽtũ factũ ex vallis .i. ſtipitib⁹ grãdiorib⁹: ⁊ alii pp̃ãtes .i. feſtinãtes officerẽt .i. nocerẽt ſibi: nedũ aduerſariis: ſibi .ſ. ipſis: q̃ ĩ ãguſtiis .i. arctis meatib⁹ caſtroꝝ recipit ſe ĩ loca munita .ſ. naturali munitione: ⁊ hoc multis amiſſis .i. poſtq̃ multos amiſerat Metell⁹ poſt q̃ nox aderat reuertit̃ cũ exercitu ĩ ca-

Editior ad ede ſimilitudinẽ (q̃ ppe alta et ſublimi dom⁹ eſt) dr̃ ſublimior altior. Officere nocere ẽ vł obeſſe ĩpedimento fieri.

Verſus. Verſum.

ſtra.ſ.ſua negotio.ſ.icepto īfecto.i.nõ pfecto:hoc ē expugnatõe nõ obtēta. Igitᷣ q: ab rege pdie ei⁹ diei circũuēti fuerãt: ⁊ ad oppugnationē reuerti ꝯſtituit: ꝑe poſtero die priuſq̃ egrederetᷣ ad oppugnãdũ.ſ.oppidũ iubet omnē equitatũ agitare.i.curare res ſuas: aut more eoꝝ qui feras agitant obequitare ꝑ caſtris.i.ãn caſtra ſua in ea pte qua aduētus regis erat.i.qua putabat regē aduentũ auxilio ſuoꝝ ⁊ diſptit.i.interdiuidit portas.ſ.caſtroꝝ ⁊ loca ꝓxima.ſ.portis aut aduentui regis tribunis.ſ.militũ: deinde pgit ad oppidũ atq; aggreditᷣ murũ.ſ.oppidi: vti.i.quēad modũ ſup.aggreſſus erat die ſupiore.i.priore. Interim.i.interea dũ ſic inſultaret metellus cum exercitu. Iugurtha inuadit repente ex occulto noſtros.ſ.milites romanos ⁊ potiſſimum equites ꝑ caſtris agitantes. ⁊ ij q̃ fuerant locati.ſ.ab imperatore in ꝓximo.ſ.loco ad inſultũ iugurthe territi pauliſper.i.ꝑ paululum temporis perturbantur.i.valde turbãtur: tñ reliqui.ſ.romani ſubueniunt illis pturbatis cito. Neq; numide.i.milites iugurthini: q̃uiſſent.i.valuiſſent reſiſtere.ſ.ipetui romanorũ diuti⁹.i.plixius ni.i.niſi pedites.ſ.iugurthini callide ab eo inſtructi permiſti cũ equitibus etiã iugurthinis facerent in congreſſu magnã cladem.i.ſtragem romanorũ incautius in equites incurrentiũ quib⁹.ſ.peditib⁹.illi.ſ.eq̃tes iugurthini freti.i.ꝯfiſi ⁊ adiuti: nõ ſequi.i.nõ ſequebãtur.ſ.prius: deinde vero cedere.i.etiã nõ cedebãt.i.retrocedebãt: vti.i.quēad modũ ſolet fieri ſup. in ꝑlio eq̃ſtri.i.iter eq̃tes dũtaxat habito: ſed cõcurrere.i.cõcurrebãt equis aduerſis.i.ex aduerſo venientib⁹: ⁊ implicare.i.implicabant: ⁊ perturbare.i.pturbabãt aciē.ſ.romanoꝝ. Que dicta ē acies: q̃ i morē cuneoꝝ anteriorē ptē ad inſultũ cõmode faciendũ acutiorē habet. vñ ⁊ cuneus dici ſolet pars exercitus ſic inſtructi vt cũ ei figuram exhibeat. Ita.i.et ita dare.i.dabant: hoc eſt efficiebant: hoſtes pene.i.quaſi victos: ⁊ ita parũ abfuit quin numide vicerint romanos cũ peditib⁹ ſuis expeditis vbi cũ non ſignificat inſtrumētũ: ſed comites ſenſus eſt ē q eq̃tes Iugurthini pugnãtes cũ peditib⁹ ſuis expeditis: ho: eſt ⁊ ſimul pedites expediti quaſi vicerint romanos: ꝓpter iplicationē equitum ⁊ peditũ. Pedites aũt ⁊ cohortes expedite vt alibi diximus: ſequũtur fere equitatũ: vt qui ab equitibus excuſſi aut deiecti fuerãt ab eis capiantur aut trucidētur ſunt aũt leuiter armati ⁊ ita ad curſum expediti cũ ſint armis minime impediti. dicit aũt ſignãter pene victos: q: reuera victi nõ erant nec caſtris exuti: non tamen ſatis feliciter pugnatum erat aut ab eis aut ad oppidum vt ſequentia docebunt. Sane quod etiam poetis obſeruandum eſt prudenter inducit iugurtham vbiq; callidum ⁊ verſutum ac militie gerēde peritiſſimũ: vnde eſt illud horatianum in arte poetica. Aut famam ſequere aut ſibi cõuenientia finge. Et paulopoſt de Homero loquens ait. Atq; ita mentitur: ſic veris falſa remiſcet. Primo ne medium: medio ne diſcrepet imum.

reuertitur. Igitᷣ poſtero die priuſq̃ ad oppugnãdum egrederetur equitatũ oẽm in ea parte qua regis aduent⁹ erat ꝓ caſtris agitare iubet portas & ꝓxima loca tribunis diſpertit deĩde ipſe pgit ad oppidũ atq; vti ſuperiore die murũ aggreditᷣ: interim iugurtha ex occulto repẽte noſtros ĩuadit: & q̃ ĩ ꝓximo locati fuerãt pauliſp territi pturbanᷣ tñ reliq̃ cito ſubueniunt. Neq; diuti⁹ Numidæ reſiſtere quiuiſſent ni pedites cũ equitib⁹ permiſti magnã cladẽ ĩ cõgreſſu facerẽt quib⁹ illi freti nõ (vti in equeſtri fieri prælio ſolet) ſe qui deĩde vero cedere. ſed aduerſis equis cõcurrere implicare. ac pturbare aciẽ. Ita expeditis peditibus ſuis hoſtes pene victos dare.

Acies.

Eodem tempore apud zãmam magna vi certabatur vbi quiſq; legatus aut tribunus curabat ibi acerrime niti neq; alius ſpem in alio magis q̃ in ſe habere. Pariter oppidani agere: oppugnare: aut parare: omnibus locis: auidius alteri alteros ſauciare quam ſemet tegere. Clamor permiſtus hortatiõe: lætitia gemitu item ſtrepitus armorum ad cœlum ferri tela vtrinq; volare. Sed illi qui mœnia defenſabant. vbi hoſtes paululum modo pugnam remiſerant: intẽti prælium equeſtre proſpectabant: eos (vt quæq; res Iugurthæ

Eodem tempore ⁊c. Proſequitur reliquaꝫ pugnam apud zãmam dicens. Certabatur: ſcilicet a romanis: eodem tempore quo cum Iugurtha qui ſubſidio venerat certabatur magna vi id eſt violentia ac virtute: apud zãmam: ſcilicet oppidum numidie. vbi id eſt apud quod oppidum quiſq;: ſcilicet romanorum exiſtens legatus aut tribunus curabat id eſt accurabat negotium ſuum ibi niti id eſt nitebatur acerrime neq; alius habere id eſt habebat magis ſpem alio q̃ in ſe.ſcilicet ipſo. Et oppidani ſcilicet zãmenſes agere id eſt agebant. pariter id eſt pariformiter: oppugnare id eſt cõtra pugnabant: aut legatᷣ pugnare id eſt pugnabãt: aut parare id eſt parabant ea q̃ eſſent vſui: omnibus locis: ⁊ ita alteri ſauciare.i.ſauciabãt alteros: auidius q̃ tegere.i.q̃ tegebãt ſemet.i.ipſos. Clamor permiſtus hortatiõe.ſ.ſocioꝝ: leticia vincētiũ gemitu occupãtiũ: itē.i.⁊ ſimiliter ſtrepit⁹ armoꝝ: ferri.i.ferebat ad celum: ⁊ tela volare.id eſt volabant vtrinq;. Sed illi qui defenſabant menia: vbi hoſtes ſcilicet romani remiſerant paululum modo pugnam: intenti proſpectabant: id eſt porro videbant prelium equeſtre geſtũ

ab equitibus Jugurthe vt viſum eſt: ꝛ tu animaduerteres .i. quiuis qui adeſſet animaduerteret: eos ſcȝ oppidanos modo letos: modo pauidos: vti .i. ſm ꝙ queq; res iugurthe erãt ſcȝ ꝓſpe ac aduerſe: ac ſicuti poſſent audiri aut cerni a ſuis .ſ. ꝓſocijs foris exiſtẽtib⁹ alij admonere .i. admonebãt alij hortari .i. hortabãtur: aut ſignificare .i. ſignũ dabãt manu aut niti .i. cõnitebãtur corporibus ꝛ agitare .i. agitabãt ſup. ſe huc ꝛ illuc quaſi vitabũdi .i. vitãtes tela inimicoꝝ. aut quaſi iaciẽtes tela. Non eñ reuera vitabãt ꝑ ſe aut iaciebãt: ſed affectiõe ſuoꝝ afficiebãtur ꝛ agitabãt.

erant)lætos modo:pauidos modo: animaduerteres ac ſicuti audiri a ſuis aut cerni poſſent:admonere alii hortari alii:aut manu ſignificare:aut niti corporib⁹ & huc & illuc quaſi vitabundi:aut iacientes tela agitare. Quod vbi Mario cognitum erat.(Nam is in ea parte curabat)conſulto lenius agere:ac diffidentiam rei ſimulare pati. Numidas ſine tumultu prælium regis viſere. Ita illis ſtudio ſuorum aſtrictis repente magna vi murum aggreditur:& iam ſcalis aggreſſi milites prope ſummæ cœperant:cum oppidani concurrunt lapides:ignem:alia præterea tela ingerunt: noſtri primo reſiſtere:deinde vbi vnæ ac altaræ ſcalæ imminutæ ſunt:qui ſuperſtiterant afflicti ſunt Cæteri quoquo modo potuere pauci integri magna pars confecti vulneribus abeunt. Deinde vtrinq; prælium nox diremit.

Metellus vbi videt fruſtra inceptum: neq; oppidũ capi:neq; Iugurtham niti niſi ex inſidiis aut ſuo loco pugnam facere : etiam eſtatem exactam eſſe ab zamma diſceſſit & in his vrbibus q̃ ad ſe defecerãt ſatiſq; munitæ loco aut mœnibus erant præſidia imponit: Cæterum exercitũ in prouincia q̃ proxĩa eſt Numidiæ hyemãdi gratia collocat. Neq; id tẽp⁹ ex aliorũ more quieti aut luxuriæ cõcedit. Sed quoniã armis bellũ parũ ꝓcedebat: inſidias regi per amicos tẽdere:& coꝝ ꝑfidia pro armis

Qđ vbi cognitũ erat mario. (Nã mari⁹ curabat in ea parte: vbi talia videri poterãt) agere .i. agebat: cõſulto .i. ex cõſilio et induſtria lenius .i. minus aſperet ac ſimulare .i. ſimulabat diffidẽtiam rei ſcȝ expugnationis ꝛ pati .i. patiebatur: numidas. ſcȝ zãmenſes viſere .i. videre prelium regis ſcilicȝ Jugurthe ſine tumultu: id eſt perturbatione. Ita id eſt ſic illis aſtrictis: id eſt vehemẽter intentis: ſtudio hoc eſt fauore ꝛ aſſenſu ſuoꝝ aggreditur repẽte magna vi murum: ꝛ milites aggreſſi murum ſcalis ceperãt iam ꝓpe: quaſi ſumma ſcȝ muroꝝ: cum id eſt quãdo oppidani concurrunt ꝛ ingerunt lapides ignem ꝛ ꝑterea alia tela: nr̃i .i. romani: reſiſtere id eſt reſiſtebant primo. deinde vbi: id eſt poſtq̃ vne atq; altere ſcale ſunt imminute: confracte (vbi docet ſcalas tm̃ pluraľr dici vt etiã Seruius adnotauit) illi qui ſuperſtiterant ſcilicet ſuper ſcalas: ſunt afflicti .i. decuſſi et percuſſi. Ceteri abeũt. id eſt diſcedunt ab oppugnatiõe quoquo id eſt quocunq; modo potuere: pauci ſupple abeunt integri id eſt non vulnerati nec mutilati magna parte abeunt confecti .i. quaſi conſummati vulnerib⁹ deinde nox diremit. id eſt diſrupit preliũ vtrinq; id eſt ab vtraq; parte ceptũ. Una ĩ nominatiuo plurali. Scale.

Metellus. Proſequiť reliqua metelli facinora commemorãs quõ a zamma diſceſſerit ac dicens. Metellus vbi .i. poſtq̃ videt eſſe inceptũ. ſ. de expugnatione fruſtra .i. nequicq̃ ꝛ ad nullum cõmodũ neq; oppidum capi ſup. poſſe: neq; iugurtham niti .i. obſeruare neq; facere pugnã .i. poteſtatẽ pugnandi niſi ex inſidijs aut ſuo. id eſt ſibi opportuno ꝛ quo vellet loco: ꝛ videt ẽt eſtatem eſſe exactam .i. preterijſſe ꝛ conſumptam eſſe diſcedit ab zamma: ꝛ ponit preſidiũ in his vrbibus que defecerãt .i. ꝑ defectionẽ ſe derelinquerant ad iugurthinas ꝑtes receſſentes: aut qui defactiõe metelli ad iugurthe factionẽ aut partes abiuerãt: id eñ eſt deficere. vñ accipiť actiue ꝓ derelinquere: vt tẽps nos deficiet pri⁹ q̃ res Inde etiã defectio .i. talis diſceſſio a fide priore. Sȝ queras ſi defecerãt quõ preſidia impoſuerit: verum dicemus ꝙ eas iterum ceperit. verior tamen lectio eſt: nõ ab ſe: ſed ad ſe: vt ſit que defecerãt ſcilicet a iugurtha ad ſe quia dictum eſt ꝙ multi ſeſe dediderant: nõ tamẽ oĩbus impoſuit: ſed his dũtaxat que erant ſatis munite loco .i. naturali ſitu: aut menibus: id eſt munitionibus murorum quod ideo facit: quia oppida non ſatis tuta contra precallidum hoſtem defenſare temerarium fuiſſet. Et collocare ceterum exercitum id eſt reliquam partem exercitus quam non imponebant oppidis preſidio in prouincia ſcilicet aphricana que aut qua parte ẽ proxima Numidie: gratia hyemandi id eſt hyemis trãſigende. Hyemare eñ ſeu hiemis tranſigende. Hyemare enim ſeu hibernare ꝛ eſtiuare accipiũtur interdum pro hyemẽ ꝛ eſtatẽ agere. Perſius. Hibernatq; meũ mare. Neq; concedit militibus ſup. id tẽpus ſcilicet hyematiõis quieti aut luxurie ex more aliorũ .ſ. imperatorũ negligẽtius agẽtiũ: vt Albin⁹ ꝛ Aulus fecerãt. Sȝ qm̃ bellũ parũ ꝓcedebat .ſ. ad exitũ optatũ armis .i. vi: parat tẽdere regi .ſ. Jugurthe inſidias ꝑ amicos .ſ. ei⁹ quos nõ ſatis firmos ſperabat .i. ꝑllos q̃s ille in amicis hẽbat: ꝛ parat vti ꝑfidia eorũ .ſ. amicoꝝ regis: ꝑ armis .i. loco armoꝝ

Exactũ dr̃ qđ trãſactũ: ſȝ illđ ornatius. Uenit autẽ ab exigo qđ mõ eſt ꝑ ago mõ debitũ quero.

Deficio.

deditio cepit ſcilicet agitari aut fieri. Igitur iugurtha vbi ſpoliatus eſt armis: quia elephantos amiſerat & equos plurimos & viris: quia in perfugis ſummam ſpem habebat: & pecunia quia duo milia librarũ argenti miſerat ad metellum: cum ipſe vocaretur Tiſidium: id eſt ad illud oppidum in prouincia: ad imperandũ vt imperio pareat. Alij habent ad imperium: alij ad imperatorem: cepit rurſus flectere animum & timere digna ſcilicet ſupplicia ex mala conſcientia: quia filios regis occiderat. Impare pro imperio parere.

Igitur iugurtha vbi armis viriſq; & pecunia ſpoliatus eſt cũ ipſe ad imperandũ Tiſidiũ vocaretur rurſus cœpit flectere animũ: & ex mala cõſciẽtia digna timere. Deniq; multis diebus per dubitationẽ conſumptis: quum modo tædio rerum aduerſarũ omnia bello potiora duceret interdũ ſecum ipſe reputaret q̃ grauis caſus in ſeruitiũ ex regno foret multis magniſq; præſidiis ne quidq̃ perditis de integro bellũ ſumit. Et romæ ſenatus de prouinciis conſultus Numidiam Metello decreuerat.

¶ Deniq; Cõmemorat qđ deinceps egerit iugurtha dicẽs. Deniq;. i. tandẽ multis dieb⁹ cõſumptis p dubitationẽ. i. dũ ſe dubiũ oſtẽderet cũ. i. qñ duceret. i. exiſtimaret: mõ. i. interdũ: oĩa potiora. i. meliora ſup. eẽ bello. ſ. innouãdo tedio. i. ppter tediũ rerũ aduerſarũ & ſup. cũ ipſe reputaret ſecũ interdũ: q̃ grauis foret caſus. i. pcipitatio: ex regno i ſeruitiũ. i. ſubiectionẽ ſeruilẽ: ipſe multis & magis preſidijs. i. adiumẽtis belli: pditis ne quidq̃. i. fruſtra: q: ea tradiderat ob deditionẽ faciendã quã mõ pficere nõ vult ſumit. i. inſtaurat et reſumit bellũ de integro. Et ſenatus cõſultus. i. p cõſultationẽ rogatus de prouincijs decernẽdis ac tradendis in annum futurum decreuerat. i. cõi decreto addixerat metello numidiam: ſcilicet ob res bene geſtas in ea.

PEr idẽ tp̃s Vticæ forte. C. Mario p hoſtias diis ſupplicãti magna atq; mirabilia portẽdi haruſpex dixerat proinde q̃ animo agitabat fret⁹ diis ageret fortunam q̃ ſepiſſime experiref: & oĩa pſpere cuẽtura. At illũ iam antea cõſulatus ingens cupido exagitabat: ad quẽ capiendũ præter vetuſtatẽ familiæ oĩa abundẽ erãt induſtria: pbitas: militiæ magna ſciẽtia: animus belli ingẽs: domi modicus: libidinis & diuitiarũ victor. Tantummodo gloriæ auidus. Sed is natus & per omnẽ pueritiã Arpini alitus vbi primũ ætas militiæ patiens fuit ſtipendiis faciẽdis: non græca facũdia: neq; vrbanis munditiis ſeſe exercuit ita inter artis bonas integrum ingenium breui adoleuit. Ergo vbi primum tribunatum militarem a populo petit pleriſq; faciem eius ignorãtibus facile notus per oĩs tribus declaratur. Deinde ab eo magiſtratu aliũ

PEr idẽ tp̃s. Hoc loco incipit recitare ſtrã Caij marij erga imperatorẽ ſuũ minus fidi docetq; quõ ſibi tũc ei⁹ ſuffragari viſa eſt haruſpicis ſnia. Vñ dicit haruſpex. i. iſpector extorũ haruge. i. hoſtie. eſt eñ haruga (vt feſtus inq̃t) hoſtia cui⁹ adherẽtia iſpiciebanf exta. i. extantia & maiora inteſtina: ex quorũ diſpoſitione haruſpices iudicabant offerenti rei petite euẽtura res (vt ceca ſupſtitioſa calliditate ſpũm malignorũ putaf iuẽta) dixerat magna atq; mirabilia portẽdi. i. futura ſignificari Caio mario ſupplicãti forte p idẽ tp̃s vtice. i. i ea ciuitate in prouincia aphricana vbi Cato ſibi mortem poſtea ↄſciuit: vñ victẽſis dict⁹ eſt: hoſtis p hoſtias. i. oblatiões aialiũ mactato. Proinde. i. idẽq; ſup. dixerat vt ageret fret⁹. i. adiut⁹ aut ↄfiſus dijs. ſ. autorib⁹ & & auſpicib⁹ ſeu adiutoribus ea q̃ agitabat. i. verſabat aio. Et ſup. q experiref q̃ ſepiſſime fortunã & oĩa euẽtura ſup. eſſe pſpe At ingẽs cupido. i. cupiditas ↄſulat⁹ ſcz obtinendi exagitabat. i. multũ ſollicitabat illũ. ſ. mariũ iã ãtea: ad quẽ. ſ. ↄſulatũ capiẽdũ oĩa erãt. ſ. mario abũde pter vetuſtatẽ familie: q: nou⁹ hõ erat: et vt Cic. arpinas. Oĩa dicit vez induſtria. i. exercitata vis igenij: pbitas. i. pbata vita magna ſciẽtia. i. pitia militie aius ingẽs belli. i. cũ in bello eẽt ↄ hoſtes: & modic⁹. i. modeſtus aius domi. i. in re vrbana: & animus victor libidinis. i. male cõcupiſcentie voluptatũ aut irarũ & diuitiarũ. i. auaritie tantũmõ. i. ſolũmõ auidus glorie. i. ambitioſus. Sed is. ſ. Marius nat⁹ & alitus p omnẽ. i. totã pueritiã: arpino oppido cãpanie vbi. i. vt primũ etas ſup. eius fuit patiẽs militie exercuit ſe ſtipendijs faciendis: non facundia greca. i. grece lingue: neq; mundițijs. i. cultibus vrbanis: & ita ingeniũ integrũ. i. eſt inuiolatũ & incorruptũ: adoleuit. i. excreuit breui inter artis bonas. i. honeſta exercitia. Ubi palam docet quod Iuue. ſaty. vi. manifeſte fatetur grecas literas ad laſciuiã plurimũ conferre: vñ etiã romane mulieres libidinibus expoſite grecas literas didicerunt. vñ ait. Nã quid raucidius q̃ q̃ ſe nõ putat vllã formoſam: niſi q̃ de tuſca grecula facta eſt. De ſulmonenſi mera cecropis. oĩa grece. Cũ ſit turpe magis nr̃is neſcire latine &c. Et paulopoſt. Nõ eſt hic ſermo pudicus. In vetula quoties laſciuũ interuenit illũ zoe ke pſyche: hoc eſt vita & anima &c.

¶ Ergo vbi primũ. Ergo inquit q: mari⁹ bonis artibus exercitus eſt: cũ adhuc eẽt rome vbi. i. primum petit a populo. ſ. romano: tribunatũ militarẽ: pleriſq; ignorantib⁹ faciẽ eius. ſ. cum plurimi eũ nñdũ cognouiſſent niſi ex fama: ipſe declaratur facile notus per omnis tribus: quia dijs fretus omnia attẽtabat. Deide ab eo

Haruſpex. Haruga. Exta.

De augurio vtice mario nũtiato.

Sermo venuſtus

Aſpirat mari⁹ ad cõſulatũ.

poſt aliũ ſibi peperit: ſemp̄ꝙ in ptãtib⁹ eo mõ agitabat: vt ampliore honore q̃ gerebat dignus haberet. Tñ is ad id locoꝶ talis vir cõſulatũ petere nõ audebat. (Nã poſtea ãbitiõe p̄ceps dat⁹ eſt) & iã tũ alios magiſtrat⁹ plebs: cõſulatũ nobilitas p man⁹ inter ſe tradebat. Nouus nemo tã præclar⁹: neꝙ tã egregiis factis erat quin is indign⁹ illo honore & quaſi pollutus haberet. Igit̃ vbi Mari⁹ haruſpicis dicta eodem quo cupido animi hortabatur intẽdere videt: ab metello cõſulatũ petẽdi gr̃a miſſionẽ rogat. Cui q̃q̃ virtus: gl̃ia atq̧ alia optãda bonis ſupabãt: tñ inerat cõtẽptor anim⁹ & ſupbia cõe nobilitatis malum. Itaq̧ primũ cõmot⁹ inſolitare: mirari ei⁹ conſiliũ: & q̃ſi p amicitiã monere ne tã praua incipet: neu ſupra fortunã aĩm gereret: nõ oĩa oĩb⁹ cupiẽda eſſe: debere illi res ſuas ſatis placere. Poſtremo caueret id pete a populo romano qđ illi iure negaret. Poſtq̃ hæc atq̧ alia talia dixit. neq̧ animus marii flectitur: reſpondit vbi primum potuiſſet per negotia publica facturum ſeſe quæ peteret. Ac poſtea ſæpe eadem poſtulanti fertur dixiſſe: ne feſtinaret abire: ſatis mature illũ cũ filio conſulatum petiturum. (Is eo tempore in contubernio patris ibidem militabat: annos natus circiter viginti) Quæ res marium tũ ꝓ honore quẽ affectabat: tũ ꝓ licentia redeundi quam ab eo impetrare nequibat cõtra Metellũ vehemẽter accenderat. Ita cupidine atq̧ ira peſſimis cõſultoribus graſſari: neq̧

magiſtratu.i.poſt tribunitiũ magiſtratum peperit.i.adq̃ſiuit ſibi aliũ.ſ.magiſtrũ altiorẽ et poſt.ſ.eũ ł aliũ.ſ.adhuc altiorẽ ꝛ agitabat.i.agebat frequẽter ꝛ verſabat̃ ſemp in magiſtratib⁹ eo mõ vt haberet̃.i. reputaretur ſeu exiſtimaret̃ dign⁹ ampliore honore ꝗ̃ gerebat. Et tũ is.ſ.marius: talis.i.tã pſpicuus ꝛ tã bn̄s vir nõ audebat petere cõſulatũ ad id locoꝶ.i.vſq̧ ad id tẽpꝰis: quo ab haruſpice ab altiora petẽda aladuerteretur. Nã poſtea.ſ.ꝗ̃ ſic admonit⁹ erat dat⁹ eſt p̄ceps ambitiõe.i.per ambitionẽ. Et iã tñ.i.ꝛ ea tẽpſteate nobilitas tradebat inter ſe p manus.i. per vim aut p ſucceſſionẽ cõſulatũ: ſꝫ plebs tradebat alios magiſtrat⁹.ſ. inferiores conſulatu. Nemo nouus.i.ꝗ̃ nõ eſſet patritius.i.ex patribus ortus: erat tã preclarus neq̧ tã egregiis factis.i. fecerat tam egregia facta: quin is haberetur.i. reputaret̃ indignus illo honore.ſ.cõſulari: ꝛ quaſi pollutus.i.cõtaminatus et ſordidus. Igit̃ vbi Marius videt dicta rñſa ꝛ effata haruſpicis tendere eodẽ.i.ad idẽ: vcꝫ ad cõſularẽ dignitatẽ: quo cupido animi hortabat̃.ſ.eũ rogat.i. petit ab metello.ſ.imperatore ſuo miſſionẽ.i.cõmeatũ: ꝛ vt dicũt relaxationẽ ab officio iniuncto: gratia petẽdi.i. vt poſſit ire petitũ cõſulatũ. Cui.ſ.metello: ꝗ̃q̧ virt⁹: gloria: atq̧ alia optãda bonis .i. etiã a bonis viris: ſupabant.i.ſuperabũdabant aut excedebãt modica vitia: tñ inerat animus contẽtor.i.deſpector plebeioꝶ ad maiora ꝗ̃ digni ſunt feſtinantiũ ꝛ inerat ſupbia appoſitorie cõe malum nobilitatis.i.nobiliũ. In qua re ſe candidũ hiſtoriographũ demõſtrat autor. Nã ꝛ ipſe ex nobilib⁹ ortus perhibetur. Itaq̧ metellus cõmotus primũ re inſolita.ſ.tñc tpꝰis: vcꝫ ꝗ̃ nouus hõ ꝛ municipalis vellet cõſulatũ petere: mirari.i.mirabat̃ pſiliũ.i.ppoſitũ ei⁹.ſ. Marii: et monere.i.monebat quaſi per amiciciam.i.vt amicus ami cũ monere deberet: ne incipet tã praua.i.tã abhorrentia ab officio ſuo: aut tã incõſulta: neu.i.ne ue gereret animũ.i.animoſitatẽ ſupra fortunã.i.vltra ꝗ̃ fortuna pateret̃ p quẽ effectũ eſt vt ipſe multa virtute predit⁹ conſulatu indignus haberet̃ ꝗ̃ nouus eſſet hõ. Et ſup. dicebat nõ oĩa eẽ cupiẽda.i.debere cupi.i.peti: aut deſiderari omnibus.i.ab oĩbus: q: paruos parua decent: ꝛ ſupple dicebat illi res ſuas.i. pprias ꝛ ſtatui ꝯueniẽtes debere ſatis placere: q: p gñe: ꝛ loco ſeu natalib⁹ ſuis ſatis amplius honorib⁹ funct⁹ erat. Poſtremo admonebat ſup. vt caueret petere id a po.ro. qđ negaret̃ iure.i.merito. Turpe eſt eñ repulſam pati ꝛ ab incepto cogi deſiſtere. Unde enei.i.iuno. Mene incepto deſiſtere victã: nec poſſe italia ꝛc. Poſtꝗ̃ hec. ¶ Proſequit̃ ambitioſum animũ Marii qui cũ conſulẽ ſibi obſiſtentem oſtenderit quacunq̧ poterat via ipſum criminando ad conſulatum anhelebat. Unde dicit. Poſtꝗ̃ metellus dixit hec atq̧ alia talia.i.huiuſmodi: neq̧ animus marii flectitur.ſ.ab incepto Metellus reſpondit vbi pꝰmum.i.cum pꝰimum potuiſſet per negotia publica: ſeſe facturuꝫ que peteret.id eſt miſſionem ad conſulatum petendum. Ac fertur dixiſſe poſtea petenti.ſ.mario ſepe eadem. id eſt miſſionẽ eandem: ne feſtinaret.i.nequaquam properaret abire.ſ.ad conſulatum petendum: quia dixit illum.ſ.mariũ petiturum ſatis mature.i.ſatis feſtinanter aut potius tẽpeſtiue: cõſulatũ cũ filio ſup.ſuo hoc eſt metelli, hoc dicentis. Jo.ſ.filius metelli militabat eodẽ tẽpore ibidẽ.ſ.in numidia: in cõtubernio.i.domicilio ꝛ tabernaculo patris (Cõtuberniũ a con ꝛ taberna dr̃ loc⁹ vbi duo: aut plures ſunt ĩ eodẽ tabernaculo.i. habitaculo facto ex tabellis: vt fit vbi quis breuẽ ſtationem querit) natus annos circiter viginti id eſt cũ fili⁹ eſſet iã viginti annoꝶ. Que res.i.que reſponſio accenderat.i.inflammauerat ira mariũ cõtra metellũ vehementer tum.i.partim pro honore quem affectabat: q: p tale medium eum longo tẽpore conſequi nequiret tum.i. partim p licẽtia.i.cõmeatu ꝛ venia redeũdi.ſ.romã: quã ſcꝫ licentiã neq̧bat imperrare ab eo (plurimi text⁹ non habent hec verba: ſed deſunt in eis.) Jta.i.ꝛ ſic aut intantũ graſſari.i.graſſabatur.i.grãditer et ſeuere

Supbia cõe nobilitatis malum

Prudens metelli cõſilium mario ꝯſulatum petẽti datum.

Cõtubernium.

ſeu violenter agebat: cupidine. ſ. honor: hoc ambitioſe: atq; ira appoſitorie peſſimis cōſultoribus (q: v t dicit Boe. Nubila mēs eſt vinctaq; frenis hec vbi regnāt. Sane noue dicit, ira τ cupidine cōſultorib⁹ qua ſi in q: cōia ſunt. Nā cōſultricib⁹ cōſuetius dixiſſet. Grāmatiſte aūt dicēt appoſitionē eſſe ſicut reuera eſt: ſed cōſultor merū ſubſtātiuū eſſe qđ inficias iero. Preterea nō frequēs eſt hmōi vocabuli licētia in bonā ſignificatione lectio) neq; abſtinere. i. abſtinebat: vlio facto neq; dicto qđ mō. i. dūmodo foret ābitioſum. i. pertinēs ad ambitionē: habere. i. habebat et tractabat milites qbus pērat in hibernis. i. in hyematiōe: impio: laxiore. i. remiſſiore q̄ antē: τ loq̄. i. loquebat ſimul criminoſe. i. crimināndo metellū: τ magnifice. i. ſe extollendo apud negotiatores. i. mercatores ro. quoꝝ magna mltitudo erat vtice. i. ī eo oppido aphricane puīcie. Loq̄ in q̄. i. loq̄bat dicēdo. ſi dimidia ps exercit⁹ quē habebat metellus pmitteret ſibi ſe ſup. habiturū paucis dieb⁹. i. intra paucos dies: iugurthā in cathenis vinctū: τ bellū trahi. i. ptrahi τ extēdi: cōſulto. i. ex cōſilio τ deliberatiōe premiſſa: ab impatore. ſ. metello: q. i. q: impator ſup. extia hō inanis. i. cupid⁹ glorie ſine virtute: τ extia hō ſupbie regie. i. q̄ i rege eſſe ſolet: q: tāui ſp dū i impio erat fere regia fungebat maieſtate: gauderet nimis impio. i. impioſior eſſet q̄ par erat. Que. ſ. dicta marij videbant illis. ſ. negotiatorib⁹ eo. i. ppterea firmiora. i. magis certa: q: metell⁹ ſup. corrupat res familiares ſup. eoꝝ diuturnitate belli. i. q bellū tādiu geſſerat: ſub quo nō poterāt negotiari: alij legūt corruperāt. ſ. negotiatores: ſꝫ minus quadrat. addit aūt pverbialiter τ nihil feſtinat. i. nihil ſatis feſtināter fit aio cupiēti. i. auido exitus. ¶ Erat pterea. Proſequit facta ambitioſa marij ad cōſulatū feſtinātis ſollicitatione mirāda dicēs. Preterea q̄daꝫ numida gauda noīe: fili⁹ manaſtabal' q erat fili⁹ maſſiniſſe τ ita nepos maſſiniſſe. ſ. regis quā micipſa fr̄ manaſtabalis ſcripſerat teſtō. ſ. ſuo heredē ſcōm. i. ſuc ceſſorē in locū triū primoꝝ ſi ſine herede diſcederēt. (Tres aūt inſtituti ab eo erant: adherbal: hiēpſal: τ iugurtha: vt viſum eſt) exiſtēs cōfectus. i. oīno infirmatus τ debilitatus morbis: τ ob eam cauſam: mēte. i. ratiōe aut memoria imminuta paululum cui petēti. i. exigēti a metello vt poneret. i. ſtatueret more regū numidaꝝ. ſellā. i. ſoliū q̄ſi ſedem: iuxta. ſ. impatorē: τ itē petēti poſtea cauſa cuſtodie: ſcꝫ corpis ſui turmā equitū. i. vt metell⁹ daret turmā equitū ro. ipſe metell⁹ negauerat vtrūq;. ſ. honorē ſelle habēde q id ſup. foret. modo. i. ſolūmodo eoꝝ qs po. ro. appellauiſſꝫ reges τ negauerat pſidiuꝫ. i. cuſtodiā corpis p turmā q foret. i. eſſet ptumelioſuꝫ ſi eq̄tes ro. traderētur. ſ. ad cuſtodiā. τ ita in famulatū numide ſatelliti. i. militi mercede pductoi vt ſatis lat⁹ tueret impatoris qui τ latro: q̄ſi latero aliq̄ñ dictus eſt a latere tegēdo. Marius aggreditur hūc ſcꝫ gaudam anxium: ſcꝫ repulſa: atq; hortatur vt petat cuꝫ ſuo auxilio penas. i. vltionem cōtumeliaꝝ impatoris. i ab impatore illataꝝ: τ extollit oratione ſecūda. i. amica τ laudatiua: hoiem aio valido paꝝ. i. habētem animū paruꝫ validū ob morbos. Et ſup. dicit illū eſſe regeꝫ eſſe virū ingētem eſſe nepotem maſſiniſſe τ habiturū ſine mora. i. ſine dilatione imperiū numidie ſi iugurtha foret captus aut occiſus. Et dicebat id ſcꝫ iugurthā capi aut occidi: poſſe euenire adeo. i. valde mature: id eſt cito ſi ipſe. i. marius foret miſſus cōſul ad id bellum ſcꝫ gerendum cum Iugurtha. Itaq;. i. τ ſic marius impellit τ illū ſcꝫ gaudā: τ equites romanos: τ milites τ negotiatores. i. mercatores. alios. i. quoſdā ipſe. i. fauſui: τ pleroſq; . i. plurimos ſpe pacis ſcꝫ mature habēde impellit dico vti. i. vt ſcribāt romā ad ſuos neceſſa-

Cōſultor cum femi nino.

facto vllo neq; dicto abſtinere q̄d modo ambitioſum foret milites quib⁹ in hibernis præerat laxiore imperio q̄ ante habere: apud negotiatores quoq; magna multitudo Vticæ erat criminoſe & ſimul magnifice de bello loqui: dimidia pars exercit⁹ ſi ſibi pmitteret paucis dieb⁹ iugurthā in cathenis habiturū. ab imperatore cōſulto bellum trahi. q homo inanis & regiæ ſupbiæ iperio nimis gauderet. Quæ oia illis eo firmiora videbant: qa diuturnitate belli res familiares corruperat & aio cupienti nihil ſatis feſtinatur.

Erat pterea in exercitu noſtro numida quidā noīe gauda Manaſtabalis fili⁹ maſſiniſſæ nepos quē Micipſa teſtō ſc'm hæredē ſcripſerat morbis cōfect⁹ & ob eā cām mēte paululū imminuta. Cui metellus petenti more regū vt ſellā iuxta poneret: itē poſtea cuſtodiæ cauſa turmā equitū romanoꝝ vtrūq; negauerat: honorē q eorū mō foret: quos po. ro. reges appellauiſſet: præſidiū q cōtumelioſum foret ſi equites romani Satelliti Numidæ traderētur. Hunc Marius anxiū aggredit: atq; hortatur: vt cōtumeliarum imperatoris cū ſuo auxilio pœnas petat hominem ob morbos aio parū valido ſecūda orōne extollit: illū regem ingentē virū maſſiniſſæ nepotē eſſe: ſi iugurtha capt⁹ aut occiſus foret. imperiū Numidiæ ſine mora habiturū: id adeo mature poſſe euenire ſi ipſe conſul ad id bellū miſſus foret. Itaq; & illum & eqtes romanos: milites & negotiatores alios ipſe: pleroſq; pacis ſpe ipellit vti romā ad ſuos neceſſarios aſpere in Me

Conſultatio marij cū numida de Iugurtha capiēdo.

Satelles Latro.

rios.i.cõſanguineos ⁊ affines de bello.aſpere.i.vrgēter.in.i.cõtra metellū.⁊ ſup.vt poſcāt marium.hoc eſt impatorē:⁊ ſic.i.ea calliditate ↄſulatus petebatur illi.ſ.mario a multis mortalibus:ſuffragatione.i.aſpiratione ⁊ intercesſione honeſtiſſima:q: nõ petere cõſulatum:ſed poſcis cõſulatu ſic videbatur. Simul.i.inſuper alis cõmoditas illi erat:ꝙ plebs extollebat ea tēpeſtate hoīes nouos:⁊ hoc nobilitate fuſa.i.pſtrata et perculſa p legem māliam.i.quā manlius ſeu manilius tribunuſplebis cõſtituit:vt re male geſta a nobilibus noui ad magiſtratus admitterētur. Ita cuncta pcedere: id eſt procedebāt ſcilꝫ proſpere mario.

tellum de bello ſcribāt. Marium impatorem poſcāt. ſic illi a multis mortalibus honeſtiſſima ſuffragatione conſulatus petebatur. Simul ea tempeſtate plebs nobilitate fuſa per legem māliam nouos extollebat. Ita mario cuncta procedere.

INterim Iugurtha poſtq̄ omiſſa deditione bellū incipit: cū magna cura parare oīa feſtinare: exercitū cogere: ciuitates q̄ a ſe defecerāt formidine: aut oſtētando præmia affectare: cōmunire ſuos locos: arma: tela: aliaq; quæ ſpe pacis amiſerat reficere: aut cōmercari: ſeruitia romanorꝫ allicere: & coſipſos q in præſidiis erant pecunia tētare: prorſus intactū nihil neq; quietū pati: cūcta agitare. Igiť Vaccēſes (q̄ metell⁹ in iītio Iugurtha pacificāte p̄ſidiū īpoſuerat) fatigati regis ſuplicis: neq; antea ſua volūtate alienati prīcipes ciuitatis inter ſe cōiurant. (Nā vulgus vti plerūq; ſolet & maxime Numidarū ingenio mobili ſeditioſum atq; diſcordioſum erat cupidū nouarū rerū quieti & otio aduerſum) Deinde cōpoſitis inter ſe rebus in die tertiū cūſtituunt ꝙ is feſtus celebratuſq; per oēm aphricā: ludū & laſciuiā magis q̄ formidinē oſtēdebat. Sed vbi tēpus fuit cēturiones tribunoſq; militares & ip̄m præfectū oppidi. T. Turpiliū Syllanū alius aliū in domos ſuas inuitant: eos oīs præter turpiliū inter epulas obtrūcant. Poſtea milites palātes: inermes q̄ppe in tali die ac ſine iperio. aggredīū

INterim Iugurtha. Poſtq̄ finiuit digreſſionem factā de ambitōe mariana: redit ad geſta iugurthina dicēs. Interim.i.interea dū mari⁹ talia ageret: iugurtha poſtq̄ incipit.ſ. de nouo bellū (deditione: quā ↄſilio Bomilcharis inſtituerat facere omiſſa) parare.i.parabat oīa cū magna cura.i.accuratione. feſtinare.i.feſtinabat. cogere.i.cogebat.hoc eſt in vnū cõpellebat ⁊ cõgregabat exercitū. affectare.i.affectabat.ſ.attrahere ad ſe: aut allectare.i.frequēter alliciebat niſi ſit vehemēter ſollicitabat ciuitates q̄ defecerant ab ſe.i.q̄ factiōe ſua deſerta ad metellū pfugerāt aut formidine.ſ.minas faciēdo debilib⁹ aut oſtētādo p̄mia.ſ.fortib⁹ ⁊ cõtre.i. ſimꝉ mūiebat ſuos.i.pp̄os locos (alij habent circūuenire ſuos: ſed nõ eſt op⁹ cõuenire ſuos) et reficere.i.reficiebat arma/tela: et alia q̄ amiſerat ſpe pacis.ſ.p deditionē habende: aut cõmercari.i.ſimul mercabatur: ea allicere: id eſt alliciebat ad ſe ſeruitia: id eſt ſeruos romanorum pollicendo eis libertatem ⁊ premia ⁊ tentare: id eſt tentabat ⁊ ſollicitabat ad proditionē faciendā coſipſos ſcꝫ milites romanos q̄ erant in preſidijs.i. cuſtodijs vibiū a romanis tentarum: ⁊ pati.i.patiebatur prorſus nihil intactū ſup.eſſe neq; quietum: ⁊ agitare.i.agitabat ſimul cuncta. Igitur quaſi dicat vt effectum tentationum oſtendam vacenſes: quo id eſt ad quos metellus impoſuerat preſidiū in initio ⁊ hoc Iugurtha pacificāte.i.vt p̄mū Iugurtha deditionē factitaret: fatigati ſupplicijs.i.ſupplicationibus regis: neq; alienati.ſ. ab eo antea voluntate ſua.i.fauore principes ciuitatis cõiurant inter ſede occidēdis ro. (Nā vulgus vti ſolet plerūq; ⁊ maxime numidarū ingenio mobili.i.quod habet ingeniū mobile: ex iſtēs ſeditioſū ⁊ diſcordioſus erat cupidū nouarꝫ rerꝫ ⁊ aduerſus.i.inimicū otio ⁊ q̄eti. deide pricipes ciuitatis reb⁹ cõpoſitis.i. cõuētis īter ſe cõſtituūt.ſ.cedē ppetrādā: in dies tertiū.ſ.proxime ſubſecuturū ꝙ.i. q: ia.ſ. dies terti⁹ ex̄ña feſtus ⁊ celebrat⁹ p oēs aphricā oſtēdebat magis ludū ⁊ laſciuiā q̄ formidinē: ſicut ⁊ nunc fere viuimus. Sed vbi tp̄s.ſ.conſtitutū aut opportunitas fuit: ipſi pricipes cõiurati inuitāt in domū ſuā: centuriones: tribunos militares ⁊ ipſus prefectū oppidi Titū turpiliū ſyllanū noīe: alius aliū.i.diuerſi diuerſos: ⁊ obtruncāt eos oīs p̄ter turpiliū īter epulas.i.īter epulādū. Poſtea aggrediunt milites palātes.i.diuagantes per oppidū inermes: quippe.i.vtpote i tali die.ſ.feſtiuo: ac ſine impio: q: p̄fecti

Romani milites apud vaccā in puteis occiduntur.

ſecti in ꝯuiuijs erāt atqȝ ita fieri ſolet dn̄i vbi abſunt. Plebs facit idē.i.occidit hoſpites ⁊ obuios.pars.i.ipſi partim edocti a nobilitate.i.nobilib⁹.alij inc itati ſtudio taliū rerūqȝ.i.q̄bus ignorātibus actū ⁊ ꝯſiliū.i.q̄d ageretur a ꝓceribus: aut cur ipſe tumult⁹ ⁊ res noue: hoc ē innouatiōes ⁊ ſtatus ciuitatis placebāt ſatis ſperāt ſcȝ ꝑ ſe. ¶ Romani. Proq̄tur internitionē romanoꝝ militū ad vnū vcȝ turpiliū qui pax ſuguicturus turpiter elapſus ē.vn̄ dicit. Romani milites icerti ⁊ ignari q̄d facerēt potiſſimū trepidare.i.trepidabāt improuiſo metu.i.ex metu de improuiſo orto. Cauſam trepidatiōis addit: q: ꝓſidiū hoſtiū ꝓhibebat ſup. redire ad arcē oppidi vbi erāt ſigna.i.vexilla ⁊ ſcuta romana: q: ꝓſidium fere in arcib⁹.i.fortiſſimis caſtris ꝯſtituit. ⁊ porte clauſe.ſ.a numidis: āte ſcȝ q̄ romani ad eas ꝯfugerāt: ꝓhibebāt fugā. Ad hoc.i.inſup mulieres ⁊ pueri mittere.i.mittebāt ꝑ tect.i.āte tecta ediū ſuaꝝ: q̄ſi deſup certatim.i.maxio conatu: vt q̄ certatim aliq̄d faciūt: ſaxa ⁊ alia: vt regulas aut faces ⁊ cineres (vt enei.ſ. Iāqȝ faces ⁊ ſaxa volāt furor arma miniſtrat) que locus ꝓbebat.i. q̄cquid primū inuenerāt. Ita.i.⁊ ſic neqȝ malus anceps.i.formidoloſuȝ: q: incertū q̄uo viretur poſſe.i. poterat caueri.i.vitari: neqȝ poſſe.i.poterat reſiſti generi infirmiſſimo.ſ.mulierib⁹ ⁊ pueris: a fortiſſimis.ſ.viris romanis: q: boni ⁊ mali: ſtrenui ⁊ imbecilles obtrūcati ſunt iuxta.i. pariformiter ſine diſcrimine multi.i.magno nūero (niſi ſit legēduȝ multi) ⁊ hoc numidis exiſtētibus ſeuiſſimis.i. immaniſſimis in ea tāta aſpitate.i.atrocitate facti. ⁊ oppido clauſo vndiqȝ. Aut ſic potius vt fiat diſtinctio. Turpilius ſcȝ ꝓfectus vrbis ꝓfugit in ea tāta aſpitate numidis exiſtentibus ſeuiſſimis ⁊ oppido clauſo vndiqȝ vn⁹.i.ſolus intact⁹. Et nos paruȝ cōperimus. ne.i.an id ſcȝ q̄ ſolus ꝓfugit euenerit miſericordia hoſpitis: ⁊ q: vo ſimile eſt a pricipe ciuitatis ſuſceptum in pactiōe: hoc eſt q̄ pactū fecerit cum eis: q̄d vero ſimile nō eſt: q: ſic non profugiſſet an euenerit caſu i q: potuit vnus elabi: ſicut de Enea ⁊ Antenore. Dubitat Liuius in principio opis ſui q̄modo elapſi ſunt troia capta: niſi hoc eſt id ſolū cōperimus aut cōptuȝ habemus: q̄ Turpilius videt̄ improbus.i.improbādus: ⁊ inſtabilis: hoc eſt incōſtāti aīo: q̄.i.quia: vita turpis: hoc ē infamis in tāto malo.i.ꝓpter tm̄ malū quo negligētia ſua totū preſidium cuȝ oppido amiſerat: fuit illi potior: hoc ē optatior fama integra.i. q̄ ſeruare famā integrā ſi vna cū ſuis fortiter occubuiſſet.

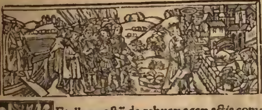
Romani neqȝ arcē petere neqȝ loco oſ ſcedere audēt.

tur. Idē plebs facit ˈpars edocti a nobilitate : alii ſtudio talium rerum incitati. Quis acta cōſiliūqȝ ignorantibus tumultus ipſe & res nouæ ſatis placebant.

Romani milites improuiſo metu incerti ignariqȝ quid potiſſimum facerent trepidare. Ad arcem oppidi vbi ſigna & ſcuta erāt· præſidium hoſtium: portæ ante clauſæ fugā ꝓhibebāt ad hoc mulieres pueriqȝ protectis ædificiorum ſaxa & alia quæ locus præbebat certatim mittere: ita neqȝ caueri anceps malum neqȝ a fortiſſimis īfirmiſſimo generi reſiſti poſſe: iuxta boni maliqȝ ſtrenui & imbecilles multi obtruncati ſunt. In ea tanta aſpitate ſæuiſſimis nūidis & oppido vndiqȝ clauſo. Turpilius præfectus vnus ex omnibus italicis profugit intactus Id miſericordia ne hoſpitis an pactiōe an caſu ita euenerit parū cōperimus niſi quia quod illi in tāto malo turpis vita integra fama potior fuit improbu s inſtabiliſqȝ videtur.

Turpiliꝫ cuſtio ab vaccenſiū traditōe.

Vaccēſes denuo metellus expugnat.

Metellus poſtq̄ de rebus v accæ actis comperit pauliſper mœſtus e conſpectu abiit. Deinde vbi ira & ægritudo permiſta ſūt cū maxima cura vltū ire īiurias feſtinat Legionē cū qua hyemabat:& q̄ plurimos pōt numidas equites pariter cum occaſu ſolis expeditos educit. Et poſtera die circiter horā tertiā peruenit in quādam pla-

Metellus. Oſtēdit euidēti exēplo q̄ breui momento ſepe mortales ꝓſidia aut alia iniquitate ſua gaudeāt. q̄ſiqui de ꝫ vaccēſes biduo q̄ romanos occiderāt capti occiſiqȝ oēs ſunt et oppidū prede expoſitū. vn̄ dicit Metellus ſcȝ imꝑator poſtq̄ cōperit.i.cognouit oēm rem: de reb⁹ actis vacce.i.in eo oppido vbi iam dixit oēs romanos qui in preſidio fuerāt dolo occiſos: meſtus abijt pauliſper.i.ꝑ paꝝ tpis: e ꝯſpectu ſcȝ n̄ſtātium ⁊ aſſiſtētium: ne aut lacrimas: aut aliud ſignū aīo virili indignū oſtēderet. Deinde vbi ira ⁊ egritudo.i.moleſtia ⁊ indignatio animi ſunt ꝑmiſta (vbi duobus femininis: q: in aīs ſunt neutrū apponit) feſtinat cū magna cura ire vltuȝ: iniurias ſcȝ a vaccenſibus illatas. Educit legionem ſcȝ romanā cum qua hyemabat. hoc eſt hyemem trāſigebat: ⁊ q̄.i. q̄tum poteſt plurimos equites numidas pariter: hoc eſt ſimul cū occaſu ſolis: vt noctu ꝓficiſceretur: expeditos.i.leuiter armatos. ¶ Et peruenit die poſtera.i.ſequenti (vbi dies pro tempore certo etiā femininuȝ eſt: vt enei.v. Poſtera cū primo

Neutrꝫ cum femininis.

ſtellas oriente fugarat Clara dies. Valla aũt vult ſic maſculinũ eſſe: cuiuſmodi etiã frequẽtius reperitur) circiter horã tertiã .ſ. diei: vt prima hora ſit orto iam ſole: ſicut fere poſt occaſuʒ ſolis primã horã cõſtituũt itali: in quãdaʒ planiciem: circũuentã .i. clauſaʒ locis ſuperioribus .i. altioribꝰ. paulo .i. modico. Ibi .i. eo cõuallio docet milites feſſos magnitudine itineris .ſ. facti ⁊ etiã abnuẽtes .i. recuſantes audire ↄciones quã de maiore labore ſuſpicabãtur. docet dico oĩa vcʒ oppidũ vaccã .ſ. nole: abeſſe nõ amplꝰ mille paſſuũ vbi mille ablatiui ſingularis nũeri ẽ. decere .i. ꝙ deceret ipos ſup. pati reliquũ laboreʒ equo aĩo. dũ .i. dũmodo caperet penas ꝑ ciuibꝰ ſuis .i. quoꝛ ipſe imparatoꝛ fuerat (ſi eſſet caperent: diceret ꝑ ↄciuibꝰ. nõ eñ erãt milites ciues: ſʒ ↄciues nõ tñ oĩmiſʒ tñ romanoꝛ) viris fortiſſimis atq; miſerrimis .i. miſerrime occiſis. Preterea oſtẽtat eis benigne .i. comiter prędã .ſ. parataʒ: ⁊ animis eoꝛ arrectĩ ſicſcʒ ira ⁊ cupiditate: iubet eq̃tes ire .i. pgredi in primo latere: q: ex tranſuerſo agebatur agmen ⁊ iubet pedites ire ꝙ arctiſſime .i. dẽſiſſime a latere equitũ vt nõ viderẽtur a vaccẽſibꝰ ⁊ occultare ſigna .i. vexilla ſua. Vaccẽſes vbi aĩaduertere .i. aĩaduerterũt exercitũ pgere ad ſe verſus rati primo vti res erat: metellũ eſſe .ſ. qui aduĩciret clauſere portas. deinde vbi vident neq; agros vaſtari ⁊ oẽs qui aderãt primi eſſe numidas eq̃tes arbitrati rurſus iugurthã ſup. eſſe: pcedũt obuiã ſup. ei: cum magno gaudio. Eq̃tes .ſ. metelli ⁊ pedites ſigno dato alij cedere .i. occidebant vulgũ effuſuʒ oppido .ſ. vacca alij feſtinare .i. feſtinabãt ad portas: pars .i. ipſi partim. cape inuadebãt. turres ſcʒ muroꝛ. Et ita ira ꝛ ocaſſe ro. ⁊ ſpes pde .ſ. obtinẽde poſſe .i. poterãt pluſꝗ laſſitudo .ſ. ex magnitudine itineris cõtracta. Et ita vaccenſes letati ſup. ſunt modo .i. ſolũmodo biduũ .i. ſpatiũ duoꝛum dierũ ex ꝑfidia .i. poſt ꝑfidiã aut ꝑpter ꝑfidiã. Quia ciuitas magna atq; opulẽta fuit cũcta .i. ſimul tota: pene .i. ad pęnã expoſita: q: oẽs occidebant ab ira ſ. ⁊ ſanguinẽ ſuoꝛ vlciſcẽtibꝰ ⁊ pde cuiꝰ fuerãt cupidi. dicit aũt ciuitas q: oppidũ ꝗdẽ vaſtatũ eſt ſed nõ dedit penas ſingulis: vt ciuitas ꝗ eſt ciuiũ collectio. Turpiliꝰ .ſ. titiꝰ ſyllanꝰ: quẽ exiſtẽtes ꝑfectus oppidi .ſ. vacce ↄſtitutum a metello nos oſtẽdimꝰ ſupra: pfugiſſe .i. euaſiſſe p fugã vnũ .i. ſolũ. ex oĩbꝰ .ſ. romanis: iuſſus a metello dicere cãʒ .i. ſe purgare (ſicut dicere diẽ .i. ↄſtituere diẽ ab accuſatore) poſtꝗ expurgat ſe parũ: q: nõ erat ſatis ad purgationẽ. dicere ꝙ eſſʒ circũuẽtus dolo numidaꝛ: ⁊ aut ꝙ etiã ipſe inuitatꝰ fuerat a pncipe ciuitatis: q: ꝑfectus vrbis preſertim ꝑ ꝑfidiuʒ ⁊ fide tenẽda decet peruigilẽ eſſe ⁊ nemini credere: ſempq; arcẽ tenere: dũ ergo ſe parũ expurgat condẽnatus ſʒ a ꝑtore: ⁊ verberat .i. cęſus flagellis priuſꝗ occideret: ſoluit penas capite .i. capitis obtrũcatione: qđ ideo ꝑmittebatur. nã is erat poſci: ſed in exitiũ ꝑmittebat mitti.

Vulgum. · De ſuſpitione de Bomilchare ab iugurtha habita. · Dico cãm

nicíem locís paulo ſuperíoríbus círcumuentam. Ibí mílítes feſſos ítíneris magnítudíne etiã abnuẽtes oĩa docet: oppidũ Vaccã nõ amplíus mílle paſſuũ abeſſe decere relíquũ laborẽ æꝗ aĩo patí: dũ ꝓ cíuíbus ſuís virís fortíſſímís atq; míſerrímís pœnas caperet præterea prædã benígne oſtẽtat ſic anímís coꝝ arrectís eqtes ĩ prímo latere: pedites ꝗ arctiſſíme íre & ſigna occultare íubet. Vaccẽſes vbí aĩaduertere ad ſe verſum exercítum pergere: prímo (vtí res erat) Metellũ eſſe ratí: portas clauſere. Deínde vbí neq; agros vaſtarí: & eos quí prímí aderãt Numídas eqtes vídẽt: rurſum Iugurthã arbitratí cũ magno gaudío: obuíã ꝓcedunt. Equítes & pedítes repente ſígno dato alíí vulgũ effuſum oppído cædere alíí ad portas feſtínare: pars turres capere. Ira atq; prædæ ſpes ãplíꝰ ꝗ laſſitudo poſſe. Ita vaccẽſes bíduũ mõ ex ꝑfídía lætatí cíuítas magna & opulẽta cũcta pœne atq; ꝑdæ fuít. Turpílíus quem præfectum oppídí vnũ ex omníbꝰ profugíſſe ſupra oſtendímꝰ íuſſus a metello cãm dícere poſtꝗ ſe parũ expurgat cõdẽnatus verberatuſq; pœnas capíte ſoluít. Nam ís cíuís ex latío erat.

Er ídem tempus Bomílchar: cuíus ĩpulſu Iugurtha dedítíonem quam metu deſeruít inceperat: ſuſpectus regí & ĩpe cũ ſuſpícíens: nouas res cupere ad perníciem eíus dolũ quærere: díu noctuq; fatígare anímum: deníq; oĩa tentando ſocíum ſibí adíungít nabdalſam homínem nobílem magnís opíbus clarum acceptũq; popularí

Er id tpa. proſeq̃tur impoꝛtunã ꝑparationes Bomilcharis qua iugurthe ſuſpectus effectus eſt: quo cognito nabdalſam ſibi ſociũ ad rem celeriꝰ ꝑpetrãdaʒ aſciuit. vñ dicit bomilchar cuiꝰ impulſu iugurtha icepat deditionẽ .ſ. facere aut parare quã deſeruit .i. ꝑtermiſit nõ ꝑfectam metu .i. timore male ↄſcie: aut ſeruitutis ꝑpetrãde: ſuſpectꝰ regi ſcʒ iugurthe: ⁊ ſuſpiciẽs .i. cõſ eius conatus inſpiciẽs: vtpote de cuiꝰ fide aut aĩo in ſe dubitabat cupe .i. cupiebat ⁊ molliebatur ꝑ idem tpa quo ſupioꝛa acta ſunt: res nouas .i. nouã famam tradẽdi iugurthã ⁊ q̃rere .i. q̃rebat. dolum .i. deceptiones ad pernicẽ .i. malũ ⁊ interitũ eius .ſ. iugurthe ⁊ fatigare .i. fatigabat aĩm ſcʒ ſuũ cogitãdo varia diu ⁊

Suſpicio

noctu.i.p diē ꝛ noctē.ſunt aūt diu ꝛ noctu aduerbia:di et nocte noīa deniq̧ tentādo oīa.i.cū oīa tētaſſet nec cōuenientꝰ mediū inueniſſet:adiūgit ſibi ſociū vꝫ nabdalſaꝫ hoīeꝫ clarū.i.pſpicuū ꝛ ſplēdidū magnis opibꝰ: ꝛ acceptū.i.incūdū ꝛ dilectū pplaribꝰ familiaribꝰ ꝛ fautoribꝰ ſuis. Is.ſ.nabdalſa erat ſolitꝰ ductare plerūq̧.i.fere:aut vt pl'mū exercitū ſeorſum.i.ſepari ab rege.ſ.iugurtha ꝛ exeq̄ oēs res q̄ſi ex arbitrio:q̄.ſ.res ſuper erāt.i.reſtabāt exequēde:iugurthe feſſo.i.fatigato aut aſtricto.i.obligato ꝛ occupato ſtricti ac detēto maioribꝰ.i.magis arduis negotijs ex quo.i.ex qua executione glīa ꝛ opes inuēte ſup.ſunt.i.pate illi.ſ.nabdalſe.igit̃. qr ſe ſociū exibuit dies ſtatuit̃ cōſilio vtriuſq̧ inſidijs.i.ad inſidias regi inſtruēdas ꝛ placuit.ſ.vtriq̧ cetera q̄ preter diem ad inſidias facerēt parari.i.diſponi p tēpore.i.opportūitate vti.i.quēadmodū res poſceret.i.exigeret. Nabdalſa eſt pfectꝰ ad exercitū:quē.ſ.ſeorſum ductabat vt pote quē habebat iuſſus.i.ex mandato iugurthe:inter hiberna rōanorū.i.iter ea loca vbi rōani hyemabāt:ne ager ſcꝫ numidicꝰ vaſtaret̃:inultis.i.a frequētibus hoſtibꝰ.aut potiꝰ ne inultis hoſtibus:qui ſi inulti fuiſſent multo amplius vaſtaſſent. Is.i.nabdalſa pculſus.i.pplexus magnitudine facinoris.ſ.incepti de inſidijs regi parādis:poſtq̄ nō venit ad tps.ſ.ſtatutū ꝛ metellus impediebat rē Bomilchar ſit.i.tū cupidus patrādi.i.pficiēdi incepta.ſ.de pditiōe iugurthe:ꝛ.i.tū aut ſit anxius timore.i.ppter timorē ſocij.i.quē ſociū nouit hr̄e aut quē ipſe de ſocio habebat:ne ipſe omiſſo vetere cōſilio.ſ.de īſidijs regi tendēdis q̄reret nouū.ſ.cōſiliū vꝫ de īdicio faciēdo: mittit ad eū p hoīes fideles līas in q̄s p in q̄bꝰ:accuſare.i.accuſabat molliciē ꝛ ſecordiā.i.puſillanimitatē:viri.i.eiꝰ q̄ deberet eſſe vir.i.virili aīo p̄ditꝰ:ꝛ teſtari.i.teſtabat̃:ꝛ teſtes citabat deos p quos iuraſſet.ſ.nabdalſa ꝛ monere.i.monebat:ne cōuerteret p̄mia metelli.i.q̄ Metellus ꝓpoſuerat ei ſpōte:in peſtē.hoc ē ꝑniciē eius:ꝛ ſup. dicebat exitū iugurthe adeſſe.i.iſtare:cetez hoc eſt ſꝫ ne.i.an periret ſua.ſ.vtriuſq̧ v̄tute an v̄tute metelli id mō:hoc ē ſolū agitari.i.v̄ſari ī cōtrouerſia. Proīde.i.ꝛ ideo reputaret.i.cōſyderaret aīo ſuo:an mallet p̄mia.ſ.a romanis ob traditionē iugurthe an cruciatū ꝓpter ꝑſiſtētiā cū eo:q̄ erat hoſtis romanꝰ:ſed haud dubie ꝓpediē perituruꝫ. Sꝫ cū līe fuere allate.ſ.ad nabdalſam forte.i.caſu nā fortuitū erat q̧ tunc nabdalſa feſſus corpe exercitato.i.fatigato laboribus:quieſcebat in lecto vbi.i.in quo lecto cognitis verbis.ſ.ſcriptis Bomilcharis q̄ eā epiſtolam miſerat cura cepit.i.inuaſit:occupauit pīmo aīm egrū.i.affectū moleſtia.deinde ſomnꝰ.i.dormitatio cepit ſupple eū vti:hoc eſt quēadmodū ſolet q̧ ſomnus omnia domat tandē. Quidā numida curator.i.vt

bus ſuis. Is plerūq̧ ſeorſum ab rege exercitū ducta-
re: & oēs res exequi ſolitus erat: quæ iugurthæ feſſo
aut maioribus aſtricto ſuperāt: ex quo illi glīa opeſ-
q̧ inuētæ. igitur vtriuſq̧ cōſilio dies inſidiis ſtatuit̃.
Cætera vti res poſceret pro tpe parati placuit. Nab-
dalſa ad exercitū profectus eſt quē inter hiberna ro-
manorū iuſſus habebat ne ager inultis hoſtibus va-
ſtaret̃. Is poſtq̄ magnitudine facinoris perculſus ad
tps non venit metuſq̧ res impediebat bomilchar ſit
cupidus incœpta patrandi: & timore ſocii anxius: ne
omiſſo vetere cōſilio nouū quæreret: līas ad eū per
hoīes fideles mittit in quis molliciē ſecordiāq̧ viri ac
cuſare & teſtari deos p quos iuraſſet monere ne præ
mia metelli in peſtē cōuerteret iugurthæ exitū adeſ-
ſe cæterum ſua ne an metelli virtute periret: id modo
agitari Proinde reputaret aīo ſuo præmia an crucia-
tū mallet: ſed cū literæ allatæ fuere: forte Nabdalſa
exercitato corpore feſſus in lecto quieſcebat. vbi co
gnitis Bomilcharis verbis prio cura: deide vti ægrū
aīm ſolet: ſomnus cœpit. Erat ei numida quidā nego
tiorū curator fidus acceptuſq̧ & oīm cōſiliorū niſi
nouiſſimi particeps. Qui poſtq̄ allatas līas audiuit &
ex cōſuetudine ratꝰ opera aut ingenio ſuo opꝰ eſſe:
tabernaculū introiuit Dormiente illo eplām ſup ca-
put in puluino temere poſitā ſumit ac perlegit. Dein
de ꝓpere cognitis inſidiis ad regē pergit Nabdalſa
poſt paulo experrectus: vbi neq̧ eplām repperit & rem
oēm vti acta erat ex perfugis cognouit: prio indicē

dicit ſollicitatoꝛ negotiorum ſcilicet nabdalſe:erat ei fidus ꝛ acceptus id eſt gratus ꝛ acceptabilis ei. particeps id eſt conſors ꝛ conſcius oīm conſiliorū.ſ.nabdalſe:niſi.i.preterq̄ nouiſſimi.ſ.de prodendo iugurtha. Qui poſtq̄ audiuit literas allatas ꝛ ratus ſup.fuit opus eſſe.ſ.nabdalſe opera ſup.ſua aut ingenio ſuo ex cōſuetudine.i.ſm q̧ cōſueuerat introiuit tabernaculū.ſ.nabdalſe.i.tētoriū. Et dormiēte illo.i.quū ille.ſ.nabdalſa dormiret.ſumit.i.apprehēdit nullo porrigēte:ac perlegit poſtq̄ ſumpſerat eplāꝫ.i.literas a bomilchare ad nabdalſam miſſas poſitā temere.i.incōſiderate ſuper caput ſup.eius in puluino.(di eſt puluinar).i.capitis ſuſtētaculo. Deinde pergit propere.i.feſtināter ad regē.ſ.iugurthā:inſidijs.ſ.a bomilchare ꝛ nabdalſa illi paratis:cognitis. Nabdalſa experrectus.i.p ſe e ſonno excitatꝰ paulopoſt:vbi neq̧ reperit eplām:ꝛ cognouit oēm rē vti erat acta.ſ.a numida illo familiaris:ꝛ iugurtha qui bomilcharē ad ſupplicium ſaltē addixerat ex perfugis.i.ex his qui id nūtiaturi ad ipm ꝯfugerāt:conatꝰ eſt pīo ꝓſeq̄ īdicē.i.numidā illū familia

Diu ꝛ noctu.

Simul.

Numida līas piuratorias iugurthe aperit.

rem qui ꝓditionē indicauerat regi poſtꝙ id fuit fruſtra.ſ.inceptū foꝛte:q꞉ in cōtubernio regis iā erat:acce- dit iugurthā grā placādi.i.faciēdi pacatū:dicit ea q̄ ipſe parauiſſet facere ꝓuenta.i.ꝑcepta ꝑfidia ſui clientis hoc eſt familiaris.hoc eſt dicit ꝙ ꝯſtituerat lr̄as bolmicharis ad ꝓditionē regis coboꝛtātes regi indicare:ſꝫ q꞉ ſomno erat coꝛreptus:perfidus cliens eas ꝑripuerat:qui ideo ꝑfidus:q꞉ in dānū patroni ſui id fecerit cū neſciret q̄li aio ipſe in regē eſſet:⁊ obteſtat̄ lacrimās ꝑ amicitiā:⁊ ꝑ acta ſua hoc ē q̄ egerat añ fideliter:ne ha beret ſe ſuſpectū ſup hoc ē de tali ſcele- re.ſ.ꝓditōis.Rex.ſ. iugurtha rñdit ad ea.ſ.v̄ba placide ⁊ ira alit̄ ꝙ gerebat aio (hoc eſt diſſimulāter erat eñ oīſ ſilator ⁊ diſſilator)Et cā ē.q꞉ oppreſſerat.i.fre nauerat irā bomilchare iterfecto ⁊ aliis multis ſup.iterfectis quos cognouit ſo cios inſidiaꝝ:⁊ id ſup.fecerat ne quo.i. ne aliq̄ ſeditio aut bellū ſup.aliqđ orire tur ex eo negotio hoc ē ex criminatiōe nabdalſe.¶Neq̄ poſt id iugurthe ⁊c.Cō memoꝛat vt iugurthe poſt cōpertā bo- milcharis ꝓditionē necēq̄ ei⁹ nūꝙ de- inceps q̄etus alus fuerit vtq̄ oīa ſuſpe cta habuerit:dicēs.Neq̄ dies.i.tēpeſtas diuturna:neq̄ nox vlla:fuit iugurthe poſt id.ſ.qđ dictū ē hoc ē poſt rñſum ꝓa tū nabdalſe ⁊ necē bomilcharis ꝯſocio- rūq̄ ei⁹:neq̄ credere.i.credebat:hoc ē cōfidebat ſatis loco neq̄ cuiq̄ moꝛtali hoc ē hoī aut tpi q꞉ oīa habuit ſuſpecta Metuere hoc eſt metuebat:iuxta.i.ꝑi- foꝛmit̄ ⁊ ſine diſcrimie:ciues.ſ.ſuos quo rū ipſe pꝛīcipes ⁊ rex:⁊ hoſtes hoc ē rōa- nos.Circūſpectare.i.circūſpectabat oīa ⁊ paueſcere.i.paueſcebat oī ſtrepitu.ſ. facto q̄eſcere.i.q̄eſcebat ſepe ꝯ dec⁹ re- giū.alio atq̄ alio loco.i.i diuerſis locis regie maieſtati mime idōeis Et facere. i.faciebat iterdū tumultū.ſ.belli armis arreptis.i.poſtꝙ arripuerat arma exi- ſtēs excit⁹.i.excitat⁹ ⁊ excuſſus ſomno. Et ita agitari.i.agitabat̄ foꝛmidie quaſi vecoꝛdia:hoc eſt furia ⁊ demētia quadā.

Bomilchar iterficitur.

De timore Jugurthe cuiuſ

Diſſenſio iter Mariū ⁊ Metellum.

IGit metell⁹ ⁊c.Redit ad ge ſta metelli dicēs.Igit̄ metel lus vbi.i.poſtꝙ cognouit ex ꝑfugis.i.his q̄ ex iugurthi- nis ad ſe perfugerāt:quib⁹ fere ad īſidias priuſꝙ cogniti eſſent vte bat:aut tūc cognouerat cū iā pꝛimū per fugerāt diffidētes reb⁹ iugurthinis:de caſu.i.occaſu ⁊ moꝛte bomilcharis:⁊ de indicio.ſ.ꝓditiōis regis ꝑmiſſe:pateſa cto.ſ.per familiarē Nabdalſe:parat rur ſus cūcta tāꝙ ad bellū integrū.i.ex inte gro reſumēdū ⁊ feſtinat.i.feſtināter oīa facit.vñ dimittit.ſ.a ſe.domū.i.romam Mariū.ſ.legatū fatigātē.i.ſe aſſidue ſol licitātē:de ꝓfectiōe.i.vt poſſit romā ꝓfi ciſci ad cōſulatū petēdū:⁊ ſimul rat⁹ in- uiſū ⁊ offenſū ſibi ſup.foꝛe deīceps pa rū idoneū.ſ.ad bellū fideliter gerēdum.Plebs.i.populus vulgaris:rome.i.qui rome erat cognitis literis q̄ fuerāt miſſe de Metello ac Mario id eſt de diſſenſione ⁊ factione eoꝛum acceperat:ꝑriuſꝙ marius adue- nerat:hec ſcilicet que dicta ſunt volēti animo de ambobus ſcilicet de mario ꝙ criminatus eſſet metellum ⁊ de metello ꝙ in crimē citaretur.Et ita nobilitas que fuit antea imperatoꝛi ſcilicet metelloꝛ decoꝛi id eſt ad decus ⁊ honoꝛem.eſſe ſup.cepit aut eſſe pꝛo erat illi inuidie id eſt ad inuidiā.At humilitas id eſt abiectio ⁊ ignobilitas generis:addiderat illi alteri ſcilicet mario fauoꝛē ſcilicet popularē pꝛeſertim plebiū.Ceterum.i. ſed ſtudia id eſt fauoꝛes ⁊ contentiones partiū ſcilicet nobiliū qui metello fauebant:⁊ plebeioꝛum qui ma rio moderata ſunt:hoc eſt gubernationem tenuerūt magis in vtroq̄ ſcilicet ⁊ Metello ⁊ Mario ꝙ aut bo na aut mala ſua id eſt ꝙ aut virtutes aut vitia ipſoꝛum.id eſt plus potuerunt in ea re ſtudia et fauoꝛes q̄ merita vtriuſq̄.Preterea magiſtratus ſeditioſi:videlicet tribuni plebis:exagitare id eſt exagitabat et ſoli- citabat vulgum id eſt plebem ſcilicet ad ſeditionem quandam in metellum:et arceſſere id eſt arceſſebant id eſt citabant ⁊ expoſtulabant metellum capitis.ſcilicet reatu:aut pena ſupple in omnibus concionibus quas ad populum faciebant:⁊ celebꝛare.id eſt celebꝛabāt virtutem Marij in maius:hoc eſt augendo eam

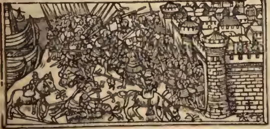
perſequi conat⁹ ē poſtq̄ id fruſtra fuit:iugurthā pla- candi grā accedit:dicit quæ ipſe ꝓfacere parauiſſet ꝑ fidia clietis ſui præuenta:lacrimās obteſtatur per ami citiam perq̄ ſua añ fideliter acta ne ſuper tali ſcelere ſuſpectū ſe haberet Ad ea rex aliter q̄ aīo gerebat pla cide reſpōdit.bomilchare īterfecto aliiſq̄ mltiſquos ſocios inſidiarū cognouit irā oppreſſerat:ne qua ſe- ditio aut bellū ex eo negotio orirēt. Neq̄ poſt id iu gurthæ dies aut nox vlla quieta fuit:neq̄ loco neq̄ mortali cuiq̄ aut tpi ſatis credere.Ciues hoſteſq̄ iu- xta metuere circūſpectare oīa & oī ſtrepitu paueſce- re:alio atq̄ alio loco ſæpe cōtra dec⁹ regiū noctu re quieſcere:iterdū ſomno excit⁹ arreptis armis tumul tū facere.ita formidine quaſi vecordia agitari.

IGitur metellus vbi de caſu bomilcharis& inditio patefacto ex ꝑfugis cognouit rur ſus tanq̄ ad integrū bellū cūcta parat fe- ſtinatq̄ mariū fatigātem de profectiōe ſimul & inui- ſum & offenſum ſibi parū idoneū ratus:domū dimit tit.hec romæ plebs lr̄is quæ de metello & mario miſ ſæ erāt cognitis volēti aīo de ambob⁹ acceperat im- peratori nobilitas quæ antea decori fuit inuidiæ eſſe At illi alteri gn̄is hūilitas fauorē addiderat.cæterū in vtroq̄ magis ſtudia ꝑtiū q̄ mala aut bona ſua mode- rata ſunt præterea ſeditioſi magiſtratus vulgum exa gitare.metellū oīb⁹ cōciōib⁹ captis arceſſere.Marii

τ maiorem ꝓdicādo q̄ erat. Celebrare eni͂ eſt celebre facere. Celebre aūt plus eſt q̄ frequēs: q: honorē in illi addit vt Valla lati⁹ docet. ¶ Denicꝫ plebs ſic eſt accēſa. Recitat q̄tuz potuere inſtigationes factioſoꝝ in plebeios q̄ eos eo īpulerūt vt derelict̄ etiā neceſſariis opificiis mariū frequētarēt. vñ dicit. Denicꝫ. i. tādē p mul tas cōciones cohortatorias: plebs. ſ. romana: eſt ſic. i. in tm̄ accēſa. ſ. ſtudio in marium: vti. i. vt opifices. i. faciē tes opa: vt vulgo dicūt mechanicha: vt ſūt pelliparii: crepidarii: ſutores τc. τ oēs agreſtes. i. in agro degere ſoliti: quoꝝ res. i. diuitie. τ fides. i. credulitates paſſiue: erāt ſite. i. poſite in manib⁹. i. in ope manuali: qi vt dicit Juue. Quātum q̄ſcꝫ ſua nūmoꝝ ſpectat in arca. Tantum hꝫ τ fidei τc. frequētarent. i. frequētes comitarētur Mariū relictis opis. i. laborib⁹ opificiis ſuis: τ vt ducerent. i. haberēt τ repurarēt: ſua neceſſaria. ſ. negotia (q. d. cū paulo qui nō laborat nō māducet) poſt hone rē illi⁹. ſ. marii. Ita. i. ſic: nobilitate ꝑculſa. i. ſtupefacta attonita: cōſulatus mādatur. i. decernitur homini nouo. ſ. mario: qui nū q̄ eū obtinuerat nec maiores eius. vnde ad cōſulatum nouus erat mādatur dico poſt multas tēpeſtates: quibus nō fuerat viſus nouus hō conſul creatus. Et ppl's ſcꝫ roman⁹: rogatus. i. interrogatus poſtea ſcꝫ q̄ marius conſul eſſet deſignatus: a lucio mālio mācino tribuno plebis: quē vellet gerere. i. exercere bellū cuꝫ iugurtha. i. cōtra iugurthā frequēs ſcꝫ ppl's iuſſit Marium. ſ. bellum cum iugurtha gerere. Sed ſenatus decreuerat. i. publico decreto addixerat pauloante: vt viſuꝫ eſt ꝓuinciam Numidiam. ſ. nole: vt ſit appoſitio: aut numidicā metello. ſ. impatori. Sed ea res. i. decretū ſenatus: fuit fruſtra: ſcꝫ facta. i. irritum habitum: q: (vt poſtea narrabitur apertius) Marius in numidiā exercitum parabit.

virtutem in maius celebrare. Denicꝫ plebs ſic eſt accēſa vti opifices: aggreſteſcꝫ oēs: quoꝝ res fideſcꝫ in manibus ſite erāt relictis opis frequētarēt Mariū & vt ſua neceſſaria poſt illius honorē ducerēt. Ita ꝑculſa nobilitate poſt multas tēpeſtates nouo homini cōſulatus mādatur. Et poſtea populus a tribuno plebis. L. Manlio mancino rogatus quem vellet cum Iugurtha bellū gerere frequens Marium iuſſit. Sed enatus pauloante Metello Numidiam prouinciam ſdecreuerat: ea res fruſtra fuit.

De bello ꝑ metellū aduerſus iugurtham cōfecto.

EOdem tēpore Iugurtha amiſſis amicis (quoꝝ pleroſcꝫ ipſe necauerat. Cæteri formidine: pars ad romanos: alii ad regem Bocchum profugerant) quum necꝫ bellum geri ſine adminiſtris poſſet: & nouoꝝ fidem in tāta perfidia veterum experiri periculoſum duceret: varius incertuſcꝫ agitabatur: necꝫ illi res necꝫ cōſilium: aut quiſq̄ hoīm ſatis placebat itinera profectuſcꝫ in dies mutare: modo aduerſus hoſtes: interdum in ſolitudines ꝑgere: ſæpe in fuga ac poſtpaulo in armis ſpem habere: dubitare virtuti an fideī popularium minus crederet. Ita quocūcꝫ intenderat res aduerſe erant.

Sed iter eas moras repēte ſeſe Metellus cū exerci

EOdem tpe τc. Redit ad conatus Jugurthe recitādos dicēs. Eodem tpe: quo ſcꝫ dicta fierēt rome τ in exercitu iugurtha amicis amiſſis. i. poſtq̄ amiſerat eos q̄s prius in amicoꝝ numero habuerat (quoꝝ ipſe necauerat pleroſcꝫ. i. plurimos vt Bomilcharē τ ꝯſcios eius: τ quoꝝ ceteri ꝓfugerāt ſcꝫ ꝓcul ad defenſionē fugerāt: formidine. i. ex formidine aut ꝓpter formidinem: pars. i. partim: aut alii ad romanos: alii ad bocchū regem. ſ. mauritanie) quam necꝫ bellū poſſet geri ſine adminiſtris. i. auxiliariis: τ duceret. i. reputaret ꝑiculoſum: expiri fideꝫ nouoꝝ. ſ. auxiliarioꝝ aut amicoꝝ in tāta ꝑfidia. i. vbi cōperiſſet tantā perfidiā veteꝝ. ſ. auxiliarioꝝ quos amicos fidoſcꝫ duxerat: agitabat. i. voluebat τ verſabatur vari⁹. i. multaꝝ cogitationū τ incertus ſcꝫ quidnā inceptaret. Necꝫ res. i. negotiū necꝫ ꝯſiliuꝫ aut quiſcꝫ hoīm placebat illi ſat. Mutare. i. mutabat in dies. ſ. ſingulos. i. per ſingulos dies: aut intelligam⁹ magis itinera. i. itiones ſuas: τ ꝓfect⁹. i. ꝓfectiōes τ digreſſus ne ſi ſemꝑ eadē itinera faceret aut ab iiſdeꝫ locis vel in eadeꝫ ꝓficiſceretur circūueniri poſſet: τ ꝑgere. i. ꝑgebat modo. i. interdū aduerſus hoſtes τ interdū in ſolitudines: τ hr̄e. i. habebat ſpe ſpem in fuga: ac paulopoſt in armis. Dubitare. i. dubitabat an crederet min⁹ ꝟtuti. i. fortitudini populariū. i. fautoꝝ ſalrē apparētiū an fidei. i. fidelitati. ita. i. ſic res erāt aduerſe ſup. ipſi q̄cūcꝫ intēderat. ſ. conatū. ¶ Sed inter eas. Cōmemorat vt lecꝫ vict⁹ ſit iugurtha nō ipſius: ſꝫ militū vitio. Sane vbicūcꝫ iugurthā aſtuꝫ τ callidū inducit q̄ſi more poetaꝝ velit ad laudē romāoꝝ victoꝝ victi ꝟtuteꝫ cōmēdare: vt homer⁹ hectoris τ maro turni. Dicit aūt ſic. Sed metell⁹ oſtēdit ſe repēte cū

exercitu inter eas moras:quas traxerat iugurtha dubitās q̄dnā inceptaret. Numide ſcʒ milites iugurthi-
Incipit. ni ſunt parati ꝛ inſtructi ab iugurtha ꝓ tp̄e.i.ꝑius dabatur ꝓ pūcto tp̄is.repēte em̄ adoriebatur metellus.
Fuga nu Prelıū incipit (interdū incipit abſolute dicitū ſʒ minus idonei). Inde.i.deinde ꝛ certatū eſt reſiſtēdo aliquā
midarū et diu:ibi.i.in ea pᵗe pugne in qua pᵗe pugne affuit rex ſcʒ iugurtha ceteri milites eius ſunt oēs pulſi ꝛ fugati
iugurthe primo ꝓgreſſu. Romani ſcʒ milites:potiti ſunt aliquāto nūero.i.ſatis magno ſignoꝝ.i.vexilloꝝ ꝛ armoꝝ:ſcʒ
in ſolitu- detractoꝝ a fugiētibus numidis ꝛ pau-
dinem. coꝝ hoſtiū. Ideo paucoꝝ. Nā pedes tu

tu oſtēdit Numidæ ab iugurtha ꝓ tp̄e parati inſtru-
ctiq́ʒ ſunt. Deinde prælium īcipitur: qua in parte rex
pugnæ affuit: ibi aliquādiu certatū eſt. Cæteri eius
oēs milites p̄rio cōgreſſu pulſi fugatiq́ʒ ſunt: Roma-
ni ſignoꝝ: & armoꝝ & aliquāto nūero hoſtiū pauco
rū potiti ſunt. Nā ferme Numidas ī oib⁹ prælíis ma-
gis pedes q̄ arma tutati ſunt. Ea fuga iugurtha impē
ſius mō reb⁹ ſuis diffidēs cū ꝑfugis & parte eq̄tatus
in ſolitudīes: deīde Thalā ꝑuenit: id oppidū magnū
atq́ʒ opulētum: ibi plerīq́ʒ theſauri filiorūq́ʒ eius mul
tus pueritíæ cultus erat. Quæ poſtq̄ metello cōꝑta
ſunt q̄q̄ inter Thalā flumēq́ʒ proximū in ſpatio miliū
quinquaginta loca arida atq́ʒ vaſta eſſe cognouerat
tn̄ ſpe patrādi belli ſi eius oppidi potit⁹ foret: oīs aſpe
ritates ſuꝑuadere: ac naturā etiā vincere aggredit̄.
Igitur oīa iumēta ſarcinis leuari iubet: niſi frumēto
dierū decem. Cæteꝝ vtres mō & alia vaſa aquæ ido
nea portari. Præterea cōquirit ex agris q̄ plurimum
pōt domiti pecoris: eoq́ʒ īponit vaſa cuiuſq́ʒ modi:
ſed pleraq́ʒ lignea collecta ex tuguriis numidarum.

Ad hoc finitimis īperat: q̄ ſe poſt regis fugā Metel
lo dediderāt: q̄ plurimū vt q̄ſq́ʒ aquæ portaret. Diem
locūq́ʒ vbi præſto fuerīt p̄dicit. Ipſe flumine: quā ꝓ-
ximā oppido aquā eſſe ſupra dixim⁹: iumēta onerat.
Eo modo inſtructus ad Thalā ꝓficiſcit̄. Deinde vbi
ad id loci ventū eſt quo numidas p̄ceperat & caſtra
poſita munitaq́ʒ ſunt: tāta repēte celo miſſa vis aquæ
dicit̄ vt ea modo exercitui: ſatis ſuꝑq́ʒ foret. Præter-

tati ſunt ferme.i.q̄ſi aut fere in oībus
prelijs numidas magis q̄ arma ſup.eo
rum tutata ſunt: q: ex fuga fere ſalutē
inuenerūt iugurtha diffidēs modo im-
penſius.i.abūdātius ſolito reb⁹ ſuis ea
fuga.i.ꝓpter eam fugā ꝑuenit cū ꝑfu
gis qui eum nō audebāt delinq̄re ꝛ par
te eq̄tatus.i.regij: quem ſolū dixit prius
regem ſolere ſequi amiſſo ꝑlio: ꝑuenit
dico in ſolitudines.i.terras deſertas: ꝛ
deinde thalā id oppidū ſcʒ thala eſt ſup
ple magnū atq́ʒ opulentū.i.plenū opib⁹
theſauri regis pleriq́ʒ.i.plurimi ſupple
erāt ibi: ꝛ multus cultus.i.ornatus pue
ritie filioꝝ eius erat ibi. Que ſcilʒ dicta
de fuga regis ꝛ de opulētia Thale: poſt
q̄ cōperta.i.cognita ſunt Metello q̄q̄
cognouerat loca eſſe arida.i.ſicca ſine
aquis: ꝛ vaſta.i.ſine domicilijs ac culto
ribus: valde āpla ꝛ capacia: hoc eſt de-
ſerta inter thalam ſcilicet oppidum et
flumen proximum in ſpatio quinqua-
ginta miliū ſcʒ paſſuum: tamen aggre-
ditur.i.tentat ſuꝑuadere.i.ſuperare va
dendo oēs aſperitates: ſcʒ locoꝝ ac vin
cere etiā naturam: que trāſitū vetabat
id aſit faciebat ſpe belli patrādi.i.cōmit
tendi cū iugurtha: ſi foret potitus eius
Potior. oppido ſcʒ dn̄io aut imꝑio ſineq̄ potior
cum genitiuo cōſtruatur. Igitur q: oīa
attētare cōſtituit. Metellus iubet oīa
iumenta leuari.i.deonerari ſarcinis.i.
oneribus rerū militarium. niſi.i.p̄terq̄
frumēto decem dierū. Ceteꝝ.i.ſed ecō-
trario iubet modo.i.ſolūmodo vtres.i.
vaſa ex corijs i q̄bus interdū dicūt nūc
aq̄s portabāt ꝛ alia vaſa. (Ergo ꝛ vtres
vaſa ſunt) idonea aque ſcʒ trāſportādet
portari ſcʒ ab iumētis. preterea.i.ſimul
cōquirit ex agris.i.pagis vicinis.q̄.i.q̄-
tum pōt plurimum pecoris domiti.i.ci-
curis: aut domeſtici: vt ſunt equi: muli:
aſini: boues ꝛc.eq́ʒ ꝓ ꝛ imponit eo ad id
aut in id: hoc eſt pecus domitū. (Eſt au
tem aduerbiū ꝓ noīe aut antiqu⁹ dtīa
nam nos diceremꝰ eiq́ʒ ꝛc. Vaſa cuiuſcū
q́ʒ modi: ſʒ pleraq́ʒ.i.plurima lignea col-
lecta.i.coaceruata ex tugurijs.i.caſis ꝛ
villis numidaꝝ. ¶ Ad hoc.i.inſup impat
finitimis: ſcʒ populis.i.in cōfinio habitā
tibus: qui dediderāt ſe metello iperātī:
aut dederāt poſt fugam regis: vt quiſq́ʒ
portaret q̄ plurimum.i.valde multum
aque: ꝛ p̄dicit ſup.ipſis.i.cōſtituit diem
ꝛ locum in quo ꝛ ad quem portarent: vbi fuerint preſto.i.parati. Ipſe preterea que deditijs imperauerat
onerat.i.onerare iubet. (Quia ſeruilia miniſteria non decent imperatorem.verum ea quis facere cenſetur
que imperat aut cōſulit) iumēta ex flumine.i.aqua fluenti: quam aquam.i.qd̄ flumen nos diximus ſupra
Ad thalā eſſe proximā oppido ſcʒ thale: ꝛ tn̄ non erat ꝓpinqua: ſed interuallo quinquaginta milium paſſuum. Et eſt
dictum ſicut illud.enei.v. Proximus huic lōgo ſed proximus Ad thalam interuallo: inſequitur ſalius. Et ipſe
inſtructus eo modo ꝓficiſcitur ad thalā ſcʒ oppidū vbi proprio dāt ꝑpoſitionem. Deinde vbi ventum eſt ad
id loci quo preceperat numidas ſcʒ deditios venturos eſſe (q: diem ꝛ locum eis predixerat) ꝛ caſtra ſunt
poſita ꝛ munita: tāta vis.i.copia ſeu abūdātia aque ē miſſa ſcʒ per pluuiam quaſi celitus data fit.repēte.i.
ſubito: vt ea ſcʒ aqua modo.i.ſolummodo aut ſola ſiue aportata foret ſatis: ꝛ ſuper.i.plus q̄ ſatis. Preterea

cōmeatus.i.cib⁹ p exercitu erat ſup.āplior ſpe.i.ꝙ ſperauerat q: numide itēderāt.i.intēti⁹ effecerāt officia.i.exercitia debita:in noua.i.recenti deditiōe ſicut plerūq; faciūt:q: vt dr̄ pncipiū feruet mediū calet: ⁊ tepet imū.Ceterū.i.ſ; milites ſunt magis vſi pluuia p religiōe.i.p re diuina voluntate pacta: ⁊ ea res addidit multū aia.i.aioſitati eoꝝ.Nā rati ſunt ſeſe eē cure diis imortalib⁹.Deide puenīūt poſtero ſequēti die ad thalam cōtra opinionē iugurthe q̄ opinat⁹ erat eos eo nūq̄ acceſſuros.Oppidani.i.ciues thalēſes q̄ crediderāt ſe

ea cōmeatus ſpe amplior:quia numidæ(ſicuti plerūq; faciūt) in noua deditiōe officia intēderāt. Cæterū milites pro religiōe pluuia magis vſi. Ea q; res multū animis eorū addidit. Nā rati ſunt ſeſe diis immortalibus curæ eſſe. Deinde poſtero die cōtra opinionē iugurthæ ad thalā perueniūt. Oppidani qui ſe locorū aſperitate munitos crediderāt magna atq; inſolita re pculſi: nihilo ſegni⁹ bellū parare: idē nr̄i facere. Sed rex nihil iā infectū Metello credēs quippe qui oīa tela: & arma: locos: tpa: deniq; naturā ipſam cæteris imperitātē induſtria vicerat: cū liberis & magna parte pecuniæ ex oppido noctu pfugit. Neq; poſtea vllo in loco ampli⁹ vno die aut vna nocte morat⁹ ſimulabat ſe negotii grā properare. Cæterū pditionē timebat quam vitare poſſe celeritate putabat. Nā talia cōſilia ſolēt per otiū ex opportunitate capi. At metell⁹ vbi oppidanos prælio intētos ſimul oppidū & opibus & loco munitū videt: vallo foſſaq; mœnia circūuenit. Deinde iubet duobus locis ex copia maxime idoneis vineas agere ſupq; eas aggerē iacere. & ſup aggerē impoſitis turrib⁹ opus & adminiſtros tutari. Cōtra hæc oppidani feſtinare: parare: pr̄ſus ab vtriſq; nihil reliquū fieri: deniq; romani multo añ labore p̄liiſq; fatigati poſt dies quadraginta q̄ eo vētum erat oppido mō potiti. Præda oīs a perfugis corrupta ē. Hi poſtq̄ murum arietibus feriri: reſq; ſuas afflictas vident: aurum atq; argentum & alia quæ pri-

munitos aſperitate locoꝝ:eo ꝙ ppt̄ penuriā aque i loco intermedio inacceſſibilia cū exercitu videbat vrbs illa pculſi.i.pplexi ⁊ attoniti re magna atq; inſolita pare.i.pabāt nihilo ſegni⁹.i.negligēti⁹ ꝙ ſi nō fuiſſent pculſi.bellū ⁊ nr̄i.i.rōani facere.i.faciebāt idē.i.eq̄ intēte pabāt bellū.S; rex.ſ. Iugurtha,credēs iā nihil īfectū.i.ſ:dicat īfactibile.(Nā īſuis pticipiis ſepe vtimur p vbalib⁹ i illis:aut illaudati p illaudabilis ⁊ inacceſſos p inacceſſibiles apd Maronē) Metello q̄ppe.i.vtpote q̄ vicerat induſtria oīa tela:arma:locos:tēpora.Deniq; ipſam naturā imperitantē ceteris.ſ.ingeniis aut reb⁹:pfugit noctu ex oppido cū liberis ⁊ magna pte pecunie.Neq;.i.⁊ nō: ⁊ ipſe nō morat⁹ poſtea in vllo loco āpli⁹ vno die aut vna nocte ſimulabat ſe properare.i.feſtinare ſic:grā negotii.ſ. qḋ gerebat.Ceterū.i.ſed ipſe timebat pditionē.ſ.a ſuis quā timebat ſe ſup.poſſe vitare celeritate.Nā talia cōſilia.ſ. de pditiōe faciēda ſolēt capi p otiū.i.ceſſationē: ex oportunitate.i.cōuenientia tpis.Nō eñ pōt rex tradi ſine oportunitate loci in q̄ inſidie locent̄ q̄ locari nō pñt niſi ſciant̄ itinera.¶ At metell⁹.Recitat oppugnationē ⁊ tādē expugnationē Thale oppidi:ſilr̄q; aloſuꝝ:ſ; min⁹ cōmēdabilē interitū pfugaꝝ q̄ pſidia ebrietate ⁊ inuidia pciti ſemet in ignē cū regia regioq; theſauro dedere.Ordo eſt. At.i. ſ; metell⁹ vbi videt oppidanos itētos p̄lio ⁊ videt ſimul oppidū munitū ⁊ opib⁹.ſ.manualib⁹:opa hūana pfectis ⁊ loco.i. naturali ſitu circūuenit.i.circūdat:⁊ obſidet menia vallo.i.ſepimēto ex vallis.i.ſtipitib⁹ acutis:⁊ foſſa añ vallū facta contra eruptionē oppidanoꝝ:ſil'r ne pfuge elaberent̄.Deīde iubet maxie idoneis.i. mūitibus ex copia ſcilicet militum agere vineas duobus locis.ſic quibuſdam placet cōſtrui quia nō oppidū loco munitū dixerit nō placꝫ copiā locoꝝ idoneoꝝ illic ſtatui aliꝗ tñ ſic cōſtruūt:iubet agere vineas.i.machinas bellicas figurā vinearū hñtes eo ꝙ ex tabulis in morē teſtudinis capita militū ab impetu lapidū ⁊ iaculoꝝ tutabant̄.Erāt aūt nūc ſub ipis menib⁹ fortiſſimo fundamēto ſtabile aliter nō ſuſtinuiſſent on⁹,qḋ hic ſup impoſitū narrat̄.Nā addit:⁊ iubet iacere.i.iſtruere iactis fundamētis:ſup eas ſ.vineas:in quibus latitabāt milites aggerē.i.cumulū terre aggeſte.i.apportate:⁊ iubet tutari opus.ſ. incepti de vineis ⁊ aggerib⁹ ⁊ adminiſtros.i.milites in eo agētes turribus impoſitis.i.per turres ligneas ipoſitas ſup aggerē.Oppidani feſtinare.i.feſtinabāt.parare.i.parabāt cōtra hec.ſ.incepta metelli: nihil prorſus.i.omnino fieri.i.fiebat reliquū.i.relictū ⁊ nō factū quod fieri deberet:ab vtriſq;.ſ.intus ⁊ foris exiſtētib⁹. Deniq;.i.tādē romani fatigati.ſ.ab oppidanis multo labore ⁊ preliis.ſ.multis ante.ſ.ꝙ caperent oppidum potiti ſunt modo id eſt ſolummodo oppido poſt dies quadraginta diebus poſteaq̄ ventum erat.ſ.ab ipſis eo ſ.ad id oppidū. Ideo aūt ſolūmodo oppido q: oīs pda corrupta ē a pfugis.ſ.ab his qui primū ad Metellum ptinuerāt ⁊ deinde ad iugurthā pfugerāt quocirca certo ſciebāt ſi capti eſſent ꝙ de ipſis ſupplicium ſumeret̄. Vñ addit.Hi.ſ.pfuge.poſtq̄ vidēt murū.ſ.oppidi feriri.i.cōcuti arietibus.i.machinis habētib⁹ cornua ferrea acuta in anteriori parte:quibus feriūt muros:vt arietes cornib⁹ ſuis obſtātes.Vñ dicit Maro eñ.ii. Labat ariete crebro ianua ⁊ vident res ſuas afflictas cōportant domū regiā in ipſaꝫ regiā (quā iugurtha illic

Vinee

Arietes.

Domum regiam.

habebat ꝛ vbi fuerāt liberoꝝ ei⁹ cult⁹. Sane notādū eſt nō ſolū ꝓnois poſſeſſiuis: ſꝫ ꝛ nois iūgi poſſe dictio ni dom⁹ ſine ꝑpoſitiōe: vt ſicut dꝛ vado domū meā. ita vado domū regiā aut vergilianā) aurūꝫ argētūꝫ alia ſ. eiuſmodi: vt lapillos aut veſtes ꝓcioſiores: q̄ dicūtur. i. eſtimātur prima. i. preſtātiſſima bona: ꝛ ipſi grauati. i. incrapulati ibi. i. in regia vino: ꝛ epulis corrūpūt illaq; . i. ꝛ illa. ſ. bōa ꝛ domū. ſ. regiā ꝛ ſemet. i. ſemetipſos igni: q2 cōburūt ſe ꝛ oia q̄ in regia erāt: ꝛ ipſi volētes. i. ſpōtanei ſpēdere. i. pēdebāt: hoc eſt ꝓſoluebāt eas penas q̄s ipſi metuerāt ab hoſtib⁹. ſ. romanis: victi. i. ſi fuiſſent victi.

ma dicuntur domum regiam comportant: ibiq; vino & epulis grauati illaq; & domum: & ſemet igni corrumpunt: & quas victi ab hoſtibus pœnas metuerant eas ipſi volentes pendere.

SEd pariter cū capta Thala legati ex oppido Lepti ad metellū venerant: orātes vti præſidium præfectūq; eo mitteret. Amilcharem quemdam hoīem nobilem factioſum nouis rebus ſtudere aduerſum quē neq; imperia magiſtratuum neq; leges valerent: ni id feſtinaret in ſummo periculo ſuam ſalutem & illorum ſocios fore. Nam leptitani iam inde a principio belli Iugurhini ad beſtiā conſulem: & poſtea romam miſerant amicitiam ſocietatemq; rogatū. Deinde vbi ea impetrata fuere ſemper boni fideleſq; māſere: & cuncta a beſtia Albino Metelloq; imperata gnauiter fecerāt. Itaq; ab imperatore facile quæ petebant adepti ſunt. Emiſſæ ſunt eo cohortes. Ligurū. iiii. & . C. Annius præfect⁹. Id oppidum a ſidoniis cōditū eſt: quos accepimus ꝓfugos ob diſcordias ciuiles nauib⁹ in eos locos veniſſe. Cæterum ſitū inter duas Syrtes quibus nomē ex re inditū. Nā duo ſunt ſinus prope in extrema aphrica impares magnitudine: pares natura: quorū loca proxima terre peralta ſunt. Cætera vti ſors tulit alta alia in tēpeſtate vadoſa. Nā vbi mare magnū eſſe ſæuire vētis cœpit: limū arenāq; & ſaxa īgētia fluct⁹ trahunt ita facies locorū cū ventis ſimul mutatur. Igitur ei⁹ ciuitatis ligua mō cōuerſa cōnubio Numidarum leges cultuſq; pleraq; Sydonica: quæ eo facili⁹

SEd pariter. Mira breuitate progredit ad deſcribenda ea que de leptitanis cōtigerāt dicēs. Sꝫ pariter. i. ſimul ꝛ quaſi eodē tpe cū thala. ſ. vrbe capta legati ex oppido lepti venerāt ad metellū orātes: vti. i. vt ipſe mitteret eo. i. ad illō oppidū: vcꝫ leptim preſidiū. i. cuſtodiā militū: ꝛ prefectū. i. vt vulgo dicunt capitaneū eoꝝ qui ceteris ꝑfect⁹ eſſet: dicētes ſup. Amilcharē quēdā hominē nobilē in ea ciuitate factioſum. i. ſeditioſum: ꝛ cōtra cōem opinionē ppl'i facere ſolitū ſtudere. i. diligentē operā dare reb⁹ nouis ad innouationē rerū hoc eſt vt derelictis romanis ad iugurthā redirēt. Sane ſtudeo potius datō q̄ actō ꝯſtruit aduerſum. i. cōtra quē. ſ. hoiem factioſum amilcharē: neq; impia mgr̄atuū cōſtitutoꝝ ab romanis. neq; leges valerent. i. aliq̄d poſſent ꝛ ſup. dicētes ni. i. niſi: feſtinaret id. ſ. mittere ꝑſidiū ꝛ ꝑfectū: ſalutē ſuā. i. legatoꝝ id dicētiū: ꝛ ſocios illoꝝ (aut legat ſuā ꝛ ſocioꝝ) fore in ſummo periculo. Nā leptitani. i. cives leptis oppidi: miſerāt iā inde. i. ſtatim a principio belli iugurthini ſup. legatos ad beſtiā conſulē miſſum in aphricā: ꝛ poſtea romā rogatū. i. vt rogēt (eſt aūt ſupinū) amicitiā ꝛ ſocietatē. ſ. ppl'i romani deinde vbi ea. ſ. amicitia ꝛ ſocietas po. roma. fuere (alij intelligūt id verbū) impetrata. ſ. a ꝯſule ꝛ ſenatu ipſi māſere ſemp boni ꝛ fideles. Et fecerāt gnauit. i. ſtrenue ꝛ ſedule: cūcta imperata a beſtia. Albino ꝛ metello cōſulibus ꝛ ita adepti ſunt ab imperatore facile ea que petebāt videlicet ꝑſidiū cū ꝑfecto. Et quatuor cohortes ligurū qui ſunt ppl'i italie iuxta inſubres ſunt emiſſe. ſ. ex exercitu: eo. i.

Leptis. ad eos. ꝛ Caius anni⁹ prefect⁹. ſ. eoꝝ. Id oppidū. ſ. leptis eſt cōditū a ſydonijs. i. ppl'is phenicis regiōis quos. ſ. ſydonios nos accepim⁹ ꝓfugos exiſtētes. i. e pr̄ia ſua ꝓcul fugiētes: ob diſcordias. i. factiones ꝛ ſeditiōes ciuiles veniſſe nauibus trāſfretaſſe in eos locos vbi leptis condita eſt. Ceterū oppiduꝫ illud eſt ſitū. i. cōſtitutū inter duas ſyrtis. i. duo loca periculoſa arenā attrahētia: vn̄ breuia hn̄t vada: nūc ꝓfunda nunc ſine aquis: in q̄bus ſumerguntur fere nauigātes: ꝛ enei. j.

Syrtes. In breuia ꝛ ſyrtes vrget ꝛc. quib⁹. ſcꝫ ſyrtibus: nomē eſt induū. i. ipoſitū ex re. i.

Syrma. ex effectu quia ſyrꝫ ſignificat traho ꝛ ſyrma tractus aut veſtis longa que trahitur. Nā duo ſunt ſinus id eſt anguli maris prope id eſt quaſi in extrema aphrica: impares id eſt inequales magnitudine ſed pares natura quia ambo attrahūt arenas quorum ſcilicet ſinuū loca proxima (ſi nō eſt loca dic proxima. i. proxime partes) terre ſunt palta. i. valde alta cetera vti. i. vt ſors. i. caſus vētoꝝ aut aquarū tulit ſunt alta et vadoſa. i. hn̄tia mlt̄a vada i alta tēpeſtate. ſ. qn̄ auferunt arene. Nā vbi. i. qn̄ aut poſtq̄ mare cepit eē magnū ꝛ ſeuire. i. intumeſcere ꝛ agitari vētis fluctus trahūt limū. i. terrā pinguē ꝛ humidam harenam. i. terrā arētem ꝛ ita non coherentem ꝛ ſaxa ingētia id eſt valde magna ꝛ ita facies id eſt figura locoꝝ mutatur ſimul cum ventis. Lingua id eſt loquela eius ciuitatis ſcilicet leptis eſt modo id eſt ſolummodo ꝯuerſa ſcilicet in

numidicā:cōnubio.i.ꝑ cōnubiū ſeu ꝯiugiū vel cōmerciū numidaꝝ.Leges ꝛ cult⁹ ſup.erāt pleraqꝫ.i.fere ſy-
donica ꝗ retinebāt eo.i.ꝓpterea facili⁹ ꝙ agebāt etatē ꝓcul ab iṗio regis:q: ī extrema aphrica.
Multi ꝛ vaſti.i.inhabitati loci ſunt īter illos.ſ.leptitanos ꝛ numidiā frequētē.i.habitatā.
S Ed qm̄.Per digreſſionē ingredit̄ narrationē d̄ aris philenoꝝ ꝗ niſi ad hiſtoriographos ꝑtineat
etiā locos deſcribere ſatis impertinēs videret̄.Quid em̄ ad hunc locū de philenis.Potuit autē
magis congruū in deſcriptiōe aphrice locū habuiſſe.Verū vt poema digreſſionib⁹ interdū de-
coratur ita ꝛ hiſtorie recitatio.Unde q:

retinebant:ꝙ ꝓcul ab impio regis ætatē agebāt. In-
ter illos & frequentē numidiā multi vaſtiqꝫ loci ſunt.

S Ed qm̄ in has regiones ꝑ Leptitanoꝝ ne
gotia venim⁹:nō indignū videt̄ egregiū
atqꝫ mirabile facinus duoꝝ Carthaginē-
ſium memorare. Eam rē dicere loc⁹ admonuit. Qua
tēpeſtate carthaginēſes plereqꝫ aphrice impitabant
Cirenēſes quoqꝫ magni atqꝫ opulēti fuere. Ager in
medio arenoſus vna ſpecie neqꝫ flumen neqꝫ mons
erat q fines eorū diſcerneret. Quæ res eos ī magno
diuturnoqꝫ bello inter ſe habuit. Poſtq̄ vtriqꝫ legio
nes. Item claſſes ſæpe fuſæ fugatæqꝫ & alteri alteros
aliq̄tulū attriuerant veriti ne mox victos victoreſqꝫ
defeſſos alius aggrederet̄ per inſidias ſponſionē fa-
ciūt vti certo die legati domo ꝓficiſcerēt̄ : & quo in
loco inter ſe obuii fuiſſent:is cōis vtriuſqꝫ ppl'i finis
haberet̄. Igit̄ carthagine duo fratres miſſi quib⁹ no
men Philenis erat:maturauere iter ꝑgere Cirenen-
ſes tardi⁹ ire:id ſecordia ne an caſu acciderit paꝝ co
gnoui. Cæterū ſolet in his locis tēpeſtas haud ſecus
atqꝫ in mari retinere hoīes. Nā ibi ꝑ loca æqualia &
nuda gignentiū ventus coortus arenā humo excita
uit:ea magna vi agitata ora oculoſqꝫ implere ſolet.
Ita impedito proſpectu morari iter. Poſtq̄ cirenen
ſes aliquanto poſteriores ſe eſſe vident & ob rem cor
ruptam domi pœnas metuunt criminari. Carthagi-
nenſes ante tempus digreſſos conturbare rempub.

ſatis acciticia videtur narratio cauſam
narrandi affert dicēs. Sed qm̄ nos ve-
nimus ꝑ negotia leptitanoꝝ in has re-
giones.i.in deſcriptionē harū regionū
videtur nō indignū memorare egregiū
i.nō vulgare atqꝫ mirabile facinus.i.fa-
ctum duoꝝ carthaginenſiū.ſ.philenoꝝ
aut (vt alij declināt) philenū: ſed ſynco
pam patit̄:locus incept⁹ de leptitanis ꝛ
fratribus admonuit dicere eā rē ꝛ īcipiēs
dicere inquit.Ea tēpeſtate qua cartha-
ginenſes impitabant.i.dn̄abant̄:plere-
reqꝫ.i.fere toti aphrice cirenēſes ꝗ etiā
ī aphrica ſunt:fuere quoqꝫ.i.etiā magni
ſ.ꝗ ad famā atqꝫ opulēti.i.diuites ager
in medio.i.qui erat in medio ipſoꝝ exi-
ſtens arenoſus:erat ſup.vna ſpecie.id
eſt vni⁹ coloris ꝛ faciei:ſine diſcrimine.
Neqꝫ erat flumē neqꝫ mōs qui diſcerne
ret fines eoꝝ.Que res habuit.i.d̄tinuit
eos in magno ꝛ diuturno bello.Poſtq̄
legiōes in exercitu terreſtri.Itē claſſes
in bello naualiū fuſe ꝛ fugate ſup.fuerāt
ſepe vtrinqꝫ.i.ab vtraqꝫ parte:et alteri
attriuerant.i.aſſumpſerant aliquātulū
alteros.i.ſe mutuo iminuerāt ꝑ cedes ꝛ
veriti ne alius.i.terti⁹ aliq̄s potētatus
(ſicut in apologis eſopus de miluo mu
rem ꝛ ranā ſe mutuo īpediētes rapien-
te fabulat̄) aggrederetur mox.i.paulo
poſt victos ꝛ victores defeſſos.i.defati-
gatos vſqꝫ ad extremū faciūt ꝑ inducias.
i.ſpe induciarū ſponſionē.i.pactionē de-
dirimēda lite vti.i.vt legati.ſ.amboꝝ ꝓ-
ficiſcerent̄.i.diſcederent domo.ſ.ſua die
certo.i.ꝯſtituta hora.Quidā legunt do-
mū:ſ; nō ꝓcedit.ſi em̄ phileni apud ci-
reneſ.fuiſſent q̄to citi⁹ rediſſent tāto
minus habuiſſent: ꝛ ī quo loco fuiſſent
obuij inter ſe:is.ſ.loc⁹ haberet̄ finis.ſcꝫ
imꝑij vtriuſqꝫ ppl'i.Igit̄ q: ꝯuenit ſic in-
ter eos:duo frēs q̄bus philenis nomen
erat:miſſi carthagie.ſ.a ciuitate cartha
ginēſi:maturauere.i.accelerauerūt.ꝑ-
gere.i.pagere ꝛ ꝑficere iter.ſ.ſuū.Cire-
nenſes ire.i.iter fecerūt.tardi⁹.i.lēti⁹ ꝫ
forte nō ſeri⁹.Ego parū cognoui.i.cōꝑ-
tum nō habeo an id acciderit ſecordia.
i.pigritia ꝛ inertia aut ignauia cirenen
ſiū an caſu.ſ.aliq̄ vt pote ꝙ morb⁹ alteꝝ
aut vtrūqꝫ occupauerit aut ꝙ cibi labo-
rauerint aut ꝙ via infecta eſſet.Ceterū.

i.ſed.q.d.id ſcio:ꝙ tempeſtas.i.aeris diſpō iniqua vt pluuiarum aut ventoꝝ impetu turbata:ſolet retinere
homines in illis locis propter arenā morā haud.i.non ſecus atqꝫ.i.ꝙ in mari vbi cōtra ventū nauigare nō
datur.Nam ventus coortus.i.ſimul ortus ex varijs locis:ibi per loca equalia.i.plana ꝛ nuda.i.expertia gi-
gnentiū.i.rerū que aliquid generent:hoc eſt arboꝝ aut herbarū:niſi ſit ventus gignētiū.i.zephirus aut fa-
uonius:qui cirenenſibus contrarius eſſet excitauit humo.i.e terra arenā:ea.ſ.arena agitata magna vi ſo-
let implere ora.i.faciē ꝛ oculos.ſ.egredientiū per ea loca.Ita.i.vt ſolet morari.i.retinere iter:impedito ꝓ-
ſpectu.ſ.ire volētiū.¶ Poſtq̄ cirenēſes.Proſequit̄ digreſſionē ceptā de philenis ꝛ cirenēſib⁹ dicēs.Poſt cire
nenſes vidētes ſe eſſe poſteriores aliquāto.ſ.ꝙ eē debebāt aut ꝙ carthaginēſes vcꝫ.Phileni erāt poſterio-
res a ſit.i.aut tardiores ſi referat̄ ad tp̄s:aut lōgiores a meta deſtinata: q: deſtinarēt augere termios ſuos
ꝑgrediēdo:ꝛ ſup.poſtq̄ metuūt penas domi.ſ.patras a ꝓncipib⁹ ſuis:ob eā rē.ſ.ꝓp quā ꝫ habuerant.nā res
peculiarit̄ tria ſignificat;litē venerē ꝛ diuitias corruptā.i.violatā ꝛ deteriorē effectā a ſe poti⁹ ꝙ a carthagi-

neñ. (ſi eñ conſtituiſſet illos rem dolo corrupiſſe nõ metuiſſent penas cũ nõ fuiſſent in culpa. Sane qꝛ poſteriores erant ꝛ min⁹ proceſſerant rem q̃ erat de extẽſione agri corruperãtqꝫ minus agri habituri erant) criminari hoc eſt criminabant.i. criminãdo accuſabãt ꝛ dicebant carthaginẽſes digreſſos.ſ. carthagineñ tẽpus.ſ. cõſtitutũ: ꝛ ita ꝓceſſiſſe plus equo: ꝛ cõturbare. hoc eſt cõturbabãt rem.ſ. cõuentã ꝛ pactã inter ipſos. Denicꝫ.i. multis verbis vltro citroqꝫ habitis ipſi malle.i. mallebant oĩa.ſ. q̃ ꝑponi poſſent. q̃ abire victi.

Res.

Denicꝫ oĩa male q̃ victi abire. Sed cũ pœni aliã conditionẽ tantũmodo æquã peterẽt. Cirenenſes optionem carthaginenſibus faciunt vt vel illi quos fines populo ſuo quærerent ibi viui obruerent. vel eadẽ conditione ſeſe quẽ in locũ vellent ꝓceſſuros dimitterent. Phileni cõditiõe ꝓbata ſeqꝫ vitãqꝫ ſuã reipu. condonauere. ita viui obruti ſunt. Carthaginenſes in eo loco Philenis fratribus aras cõſecrauere: aliiqꝫ illis honores domi inſtituti. Nunc ad rem redeo.

IVgurtha poſtq̃ amiſſa Thala nihil ſatis firmũ contra metellũ putat per magnas ſolitudines cũ paucis ꝓfect⁹ peruenit ad getulos: genus hoĩm ferũ incultũqꝫ & eo tpe ignarũ noĩs romani. eoꝝ multitudinẽ in vnũ cogit ac paulatim cõſuefacit ordines habere. ſigna ſequi: imperiũ obſeruare. Item alia militaria facere. Præterea regis Bocchi ꝓximos magnis muneribus & maioribus ꝓmiſſis ad ſtudiũ ſui pellicit. quis adiutoribus regẽ aggreſſus ĩpellit vti aduerſus romanos bellũ incipiat. Id ea grã facilius ꝓniuſqꝫ fuit q̃ Bocchus in initio huiuſce belli legatos Romam miſerat. fœdus & amicitiam petitum. Quam rem opportuniſſimam incepto bello pauci impediuerant. cæci auaritia quis omnia honeſta atqꝫ inhoneſta vendere mos erat. Etiã antea iugurthæ filia Boccho nupſerat. Verũ ea neceſſitudo apud numidas Mauroſqꝫ leuis ducitur: q̃ ſinguli pro opib⁹ quiſqꝫ q̃ plurimas vxores: alii denas alii plures habeãt. Sed reges eo ampli⁹ ita animus multitudine diſtrahitur: nullam pro ſocia ob

ſ. a carthagineñ. Sed quũ.i. qñ peni.i. id eſt carthagineñ. q̃ in punica regiõe ſũt: eñ.ſ. Punica regna vides tyrios ꝛ ageno ris vrbẽ. Vñ punica bella dicta peterẽt aliã cõditionẽ.i. pactionẽ de dirimenda lite: tantũ mõ: hoc eſt dũtaxat. equaꝫ.i. eq̃ facilẽ ꝛ parabilẽ vtriſqꝫ: cirenenſes faciũt carthaginẽſib⁹ optionẽ: vt vel illi.ſ. carthaginẽſes obruerent.i. ĩfunderent ꝛ ſepelirent viui ibi quos ꝑ vbi q̃rerent pplo ſuo fines.ſ. ipſi (Sicut ẽ aduerbia ꝑ relatiuis ita relatiua iterdũ ꝑ aduerbijs ponunt qð tũc venuſte ſit qñ relatiuũ ꝑponit ꝛ coheret añcedẽti: poſſet ẽt dici ibi ꝑ eos poſitũ eẽ) vel dimitterẽt.i. paterent ꝓgredi ſeſe.ſ. cireneñ. in eũ locũ quẽ vellẽt.ſ. pplo ſuo finẽ eẽ ipſi eadẽ cõditiõe: vt.ſ. illic viui obruant. Phileni ꝯditiõe ꝓbata.i. accepta ꝯdonauere et ſe ꝛ vitã ſuã reip.ſ. carthaginẽ. ꝛ ita ſunt ſup. ipſi illic obruti viui. Carthagiñ. ꝯſecrauere i eo loco fratrib⁹ philenis illic obrutis aras: ꝛ alij honores.ſ. diuini: ſũt inſtituti.i. indicti illis.ſ. philenis: domi.i. i ciuitate carthaginẽ. Nũc ſꝫ ꝑfecta digreſſiõe redeo ad rẽ.i. hiſtoriã ꝑncipalẽ. propter digreſſionem intermiſſam.

Regula Venuſtatis.

IVgurtha. Poſt digreſſionẽ ad hiſtoriã reuerſus cõmẽorat: vt iugur. a boccho maurorꝫ rege ſuppetias ꝛ ſocietatẽ petit atqꝫ obtinuit dicens. Iugurtha poſtq̃ amiſſa Thala ſcꝫ vrbe fortiſſima: putat nihil ſatis firmuꝫ ꝯtra metellũ ꝑfect⁹ cũ paucis ꝑuenit ꝑ magnas ſolitudines ad getulos appoſitorie: gen⁹ hoĩm: ferũ.i. more ferarũ ĩdomitũ ꝛ incultũ et ignarꝫ eo tpe.i. tũc adhuc noĩs romani: ꝛ coegit.i. ꝯpulit ꝛ cõgregauit in vnũ.ſ. locũ aut exercitũ multitudinẽ eoꝝ.ſ. getuloꝝ ac ꝯſuefacit.i. cõſuetos efficit: paulatim.i. ſenſim ꝛ pedetẽtim habere ordĩes.ſ. militares ĩ agmine atqꝫ acie ſeruãdos: ꝛ ſeq̃ ſigna.i. vexilla: ꝛ obſeruare.i. aiaduertere iperiũ hoc eſt q̃d ꝛ qñ imperaret: itẽ facere alia militaria.i. q̃ ad militiã ꝑtiebãt. Preterea.i. inſup iugurtha pellicit.i. ꝑfecte allicit et attrahit ad ſtudiũ.i. fauorẽ ſui.i. ipſi⁹ iugurthe ꝓximos: aut ſanguine aut familiaritate: bocchi regis.ſ. mauritanie muneri⁹ magnis q̃ tũc miſit: ꝛ ꝓmiſſis maioribus.i. poſtmodũ mittẽdis: q̃s.i. q̃bus adiutorib⁹ ipſe aggreſſus.i. iſidioſe accedens regẽ.ſ. Bocchũ: ĩpellit ſup. eũ vti.i. vt icipiat belluꝫ aduerſus rõanos.

Id fuit.ſ. factũ aut ꝯtigit ea grã.i. ꝓpter ea facili⁹ ꝛ ꝓni⁹.i. iclinati⁹ q̃ Bocch⁹ miſat i initio huiuſce belli legatos romã petitũ.i. q̃ petẽt.ſ. a ſenatu ꝛ pplo romano fedus et amicitiã quã rẽ.i. quã petitionẽ Bocchi opportuniſſimã.i. maxime cõgruã romanis: bello incepto ꝯtra Iugurthã pauci.ſ. nobiles corrupti ab iugurtha impediuerãt exiſtẽtes ceci auaritia: q̃s.i. q̃b⁹ mos erat vẽdere oĩa honeſta ꝛ inhoneſta.i. ſine diſcrimine: orator diceret poti⁹ mos vẽdẽdi verũ hic reſpicit ad verbũ erat cũ quo etiã diceret moris. Etiã.i. inſup filia Iugurthe nupſerat Boccho: verũ ea neceſſitudo.i. neceſſitas ꝯiũctiõis ex affinitate: ducit.i. reputat leuis.i. parui momẽti apõ numidas ꝛ mauros q̃ ſinguli habeãt q̃ plurimas vxores q̃ſqꝫ opibus ſuis.i. iuxta opes ſuas.i. quot q̃t poſſit ſuſtẽtare: ſicut ꝛ adhuc dñr hẽre alij denas: alij plures. Sꝫ reges ſup. hñt eo.i. tãto ampli⁹.i. copioſi⁹ ſup. vxores q̃ ſup. plẽs opes ita aius.i. affectio ꝛ amor diſtrahit.i. i diuerſa trahit: ꝛ diſſipat multitudie.ſ. vxoꝝ ꝛ nullã optinet ꝑ ſocia: q̃ eſt ꝯthorali eq̃li ſorte.i. ꝑ ſua ꝯiuge: ꝛ ita oẽs ſunt parit.i. pari

formiter ⁊ indifferēter viles.i.viliꝑcio eſtimare. Igitur:q: cōſenſerat bellū gerere cū iugurtha cōtra romanos:exercitus.ſ.amboꝝ:cōueniūt.i.coeunt in locū placitū ambobus.ſ.regib⁹. Ibi.i.in eo loco fide.i.ſctā ꝑmiſſione de ſeruanda fidelitate data ⁊ accepta.ſ.mutuo. Iugurtha accendit animū bocchi:orone.ſ.cōtinēte ſequētes ſnias:nō tñ eadē verba Romanos iniuſtos ⁊ auaritia ꝓfunda.q.d.ſine fundo imēſa ⁊ in explebili eē hoſte a cōes.ſ.boccho ⁊ ſibi hoc ē iugur.⁊ illos habere eadē cām belli cū Boccho ꝙ ſecū ⁊ cū alijs gētibus.ſ.libidinē imperādi: quaſi velint oim imꝑio potiri:vt pote. Quis.i.quib⁹ oia regna ſunt aduerſa:hoc eſt ꝯtraria.

tinet:pariter oēs viles ſunt. Igitur in locum ambobus placitū exercitus cōueniūt ibi fide data & accepta Iugurtha Bocchi animū oratiōe accendit:romanos iniuſtos ꝓfunda auaritia: cōmunes omniū hoſtes eſſe:eādem cauſam illos belli habere cū boccho quā ſecū & cū aliis gentib⁹.libidinē impandi. Quis oia regna aduerſa ſunt tū ſeſe:ante paulo Carthaginēſes. Itē regē Perſen.poſt vti quiſꝗ opulentiſſim⁹ videatur:ita Romanis hoſtem fore. His atꝗ aliis talibus ad cirthā oppidū cōſtitutūt ꝙ ibi. Q. Metell⁹ prædam captiuoſꝗ & impedimenta locauerat:ita Iugurtha ratus aut capta vrbe operæpretium fore: aut ſi Romanus dux auxilio ſuis veniſſet prælio ſeſe certaturos. Nā callidus id modo feſtinabat. Bocchi pacē imminuere ne moras agitādo aliud ꝙ̄ bellū mallet.

Imperator poſtꝙ̄ de regum ſocietate cognouit non temere:neꝗ vti ſæpe iā victo iugurtha cōſueuerat:oibus locis pugnādi copiā facit. Cæterum haud procul a cirtha caſtris munitis reges opperitur:melius eſſe ratus cognitis Mauris(qm̄ is nouus hoſtis acceſſerat) ex commodo pugnā facere. Interim Roma ꝑ lr̄as certior fuit mario ꝓuinciā Numidiā datā. Nam cōſulem factū iam ātea acceꝑat qbus rebus ſupra ac honeſtū ꝑculſus:neꝗ lacrimas tenere neꝗ moderari linguam vt egregius in aliis artibus nimis molliter ægritudinē pati. Quā rem alii in ſuperbiā vertebāt: alii bonū ingenium cōtumelia accēſum eſſe. Multi ꝙ iam parta

Et dicebat ſup.ſeſe hoc eſt ſeipſum ſup. eſſe hoſtē romanis tū.i. tūc pro eo tpe ꝙ̄ ea dicebat. Carthaginēſes ſup.fuiſſe hoſtes pauloante: q: iā deleti erant item. Perſen regē.ſ. macedonie deuictū et in triumphū deductū a paulo emilio macedonico.fuiſſe etiā pauloante hoſtē romanis. Et dicebat ſup. quemlibet fore.i.futuꝝ eſſe ita hoſtē romanis:vt i.i. quēadmodū videat poſt.i.deinceps opulētiſſim⁹.i.ditiſſimus quo dicto ſignificat romanos publicos latrones ⁊ tyrānos et oib⁹ aliqd poſſidentib⁹ inimicos: ad quē rē callida inductiōe vtit a trib⁹ tpibus:a ꝑterito ꝑ carthaginēſes ⁊ macedones a pñti ꝑ ſe:⁊ a futuro ꝑ bocchum (niſi ꝓſpexerit)et quēlibet aliū. ¶ His atꝗ alijs talibus ⁊c. Oñdit quanti potuit orō iugurthe dicēs Bocchus ſup.⁊ iugurtha ꝯſtituunt.ſ.diē aut pati⁹ locū cōueniendi ad oppidū cirthā.ſ.noie his atꝗ alijs talibus.i.eiuſmodi ⁊ hortatibus:ꝙ.i.q: aut eo ꝙ Quītus metell⁹.ſ. impator roman⁹:locauerat ibi.i. in cirtha:ꝑdā.i.ſpolia:captiuos.ſ.numidas ⁊ impedimēta.i.ſarcinas militares vt ſūt machine ⁊ arma militaria tā ad bellū ꝙ̄ ad victū neceſſaria ꝗ̄ dicunt̄ impediant militū ꝑperationē dū cū eis migrāt. Ita.i.⁊ ſic iugurtha ratus ſupple erat fore operæpretiū.i. vtile hñs ſecū ꝑciū ope.i. laboris:aut capta vrbe.i.aut ideo ꝙ forte vtriuſꝗ exercitus cape poſſet vrbē: aut ſe.i.ſeipſos:hoc eſt āmbos reges certaturos ꝑlio cū romanis: ſi dux ro.ſ. metell⁹ veniſſet ſuis.ſ.deditiſtia cirthēſib⁹ auxilio.i.i auxiliū. Nā iugurtha callid⁹ feſtinabat.i.feſtinādo itēdebat mō.i.ſolūmō id.ſ.iminuer̄ pacē.i.cauſaꝫ pacis bocchi ſcꝫ cū romanis: ne bocch⁹ agitādo moras.i.ꝑ dilationem priuſꝗ̄ pax eſſet violata mallet aliud ꝙ̄ bellū:hoc ē pacem.

Imperator. Oñdit ꝗd ꝯtra egerit metell⁹ dicēs. Imperator.ſ.metellus poſtꝗ̄ cognouit de ſocietate regū.ſ.bocchi ⁊ iugurthe nō facit temere.i.incōſulte:neꝗ vti.i.quēadmodū cōſueuerat.ſ.facere iugurtha iā ſepevicto copiā.i.facultatē pugnādiꝫ oib⁹ locis in ꝗbuſcūꝗ iugurtha vellet. Ceteꝝ.i.ſꝫ operit.i.expectat reges caſtris munit̄.ſ.foſſa ⁊ vallo:haud ꝑcul a cirtha: rat⁹.i.arbitrās meli⁹ eſſe:mauris cognit̄ hoc eſt poſtꝗ̄ cognouerit mauros:facere pugnā ex cōmodo ſcꝫ ſuo qm̄ is ſcꝫ maurus acceſſerat hoſtis nou⁹ ⁊ ita incognitus. Interim.i.interea dū ꝓ cōmodo ſuo morā traheret:fuit certior.ſ.factus.roma.i.ab vrbe ꝑ lr̄as ꝓuinciā numidiā eſſe datā.i.aſſignatā mario nouo ꝯſuli nā acceperat hoc eſt intellexerat antea ſup.mariū eſſe factū ꝯſulem. Quib⁹ rebus metellus ꝑculſus ſupra bonū atꝗ honeſtū.i.vltra ꝙ̄ bonū aut honeſtū erat neꝗ tenere ꝑ teuebat lacrimas:neꝗ moderari: hoc eſt moderabatur ſeu refrenabat linguā a cōuitio ſeu maledicto:quia exiſtēs vir egregius in alijs artibus:pati.i.patiebatur. egritudinem : id eſt dolorem animi nimis molliter:id eſt muliebriter. Quam rem alij vertebant in ſuperbiam : ſcilꝫ metelli.alij ſup.dicebāt bonum.i.nobile ⁊ ingenuum ingenium eſſe accenſum:ſcilꝫ.ira; ⁊ contumelia ſcilꝫ illata. Multi ſup.dicebāt id

cum faceret ꝙ victoria iam parta.i.acquiſita:eripetur ex manibus.ſ.eius.Satis cognitū eſt nobis illum ſcꝫ metellū excruciatū eſſe magis honore marij.ſ.emuli ſui ꝙ iniuria ſua.i.ſibi facta neqꝫ fuiſſe laturū: tam anxie.i.tam afflicti ꝛ moleſte ſi ꝓuincia.ſ.numidica adēpta.ſ.metello traderet alij ꝙ mario.¶ Igitur eo dolore.Oſtendit qūo metellus inuidia vict⁹ cepit negligētius agere ne aduerſario ſuo gloriā pareret aut operā nauaret.Uñ pꝫ liuorem etiā in ſummis viris locum inq̄rere dicit itaqꝫ Igitur Metellus ipeditus.ſ.a bona opatiōe:q2 difficile ē nolētes aut inuidē tem bñ opari eo dolore quē ꝯcepat ex prelatiōe marij:ꝛ q2 videbat ſtultitie.i.ptineret ad ſtulticiā:curare ſup.cū ſuo.i.ꝑpo piclo:rem alienā.i.triūphū aut victoriā marianā miſit legatos ad bocchū regē mauritanie poſtulatū.i.ad poſtulādū.i.iuſte petēdū ne fieret hoſtis ppli romani ſine cā.i.ſine offenſiōe ab eo habita:ꝛ ſup.dicēs aut dicturos:tūc.i.iſup bocchū ſup.hr̄e magnā copiā.i.facultatē ꝛ occaſionē.vberē amicitie ꝛ ſocietatē ꝯiūgēde.ſ.cū po.ro.q̄.ſ. ſocietas ꝛ amicitia foret.i.eſſꝫ futura.potior.i.melior ꝛ vtilior bello.i.ꝙ bellum ꝛ ſup.dicturos:ꝙꝙ ipē ꝯſideret opib⁹.i.potētijs ꝛ diuitijs ſuis:tñ non debere.i.ꝙ nō deberet mutare certa.ſ.bona et amicitia romana:ꝑ quā ſua tutaret ꝑ incertis.ſ.ꝓmiſsis ab iugurtha expectandis ſi forte victor euaſerit:ꝛ ſup.dicturos:omne bellū ſumi.i.aſſumi ꝛ inchoari facile.i.ſine difficultate:ceterū.i.ſꝫ:deſinere.i.finiri:egerrime.i.cū ſumma difficultate:ꝛ initiū ei⁹ ſ.belli:ꝛ finē non eſſe in ꝑtāte eiuſdē: q2 nō ſemꝑ:ne quis q̄ incipe bellū pōt: pōt etiaſ cū cōmō ſuo finire q2 dicturos ſup.miſit:licere.i.ꝑmitti ꝛ ꝯcedi cuiuis.i.cuilibet etiā ignauo.i.inutili ad rē gerēdā: incipere.ſ.bellū:aūt ꝑ ſed:bellū ſup.deponi.i.abſolui cū.i.qñ victores velint ꝓinde.i.ideoqꝫ ſup. dictū aut admonitus miſit vt ſup.ipſe ꝯſuleret.i.ꝓſpiceret et prouideret cōſilio:ſibi et regno ſup.ſuo neu.i.neue.miſceret res.i.opes ſuas florentes.i.in vigore exiſtēs cū ſup.rebus ac iugurthe ꝑditis.i.pene acciſis: ꝛ imunitis ac deſꝑatis. Rex.ſ.bocch⁹ facit v̄ba.i.r̄ndet ad ea.ſ.dicta aut monita metelli placide.i.benigne vcꝫ ſeſe cupe pacē.ſ.cū po.ro.ſꝫ miſereri fortunaꝝ iugurthe ſi eadē copia hoc eſt facultas cōiungende ſocietatis ꝛ amicitie cū po.ro. fieret iugurthe:dicit ſup.oīa cōuētura ſup.inter ipſos:hoc eſt in nullo cōtrouerſiam futurā nec iter ſe v̄bū vllū ꝯmutaturos. Imperator.ſ.metell⁹ mittit rurſus legatos cōtra poſtulata bocchi.i.q̄ dicerent nō oīa eē iuſta q̄ ab eo poſtularent ꝛ ille ſ.bocch⁹:ꝓbare hoc eſt approbabat dicta metelli partim:ꝛ abnuere hoc ē abnuebat alia ꝛ tp̄s ꝓcedere.i.ꝓcedebat ꝛ trāſigebat eo mō nūtijs miſſis ꝛ remiſſis ſepe ab vtroqꝫ ꝛ bellum trahi:hoc eſt trahebatur intactum ex voluntate metelli hoc eſt ſicut ſummopere cupiebat Metellus ne aut mario proſit aut famam perdat.

victoria ex manibus eriperetur nobis ſatis cognitū ē
illū magis honore Marii q̄ iniuria ſua excruciatum:
neqꝫ tā anxie laturū fuiſſe ſi adēpta ꝓuincia alii q̄ ma
rio traderetur. Igitur eo dolore īpeditus & qa ſtul
ticiæ videbatur alienā rem ſuo ꝑiculo curare:lega-
tos ad bocchū miſit poſtulatum: ne ſine cauſa hoſtis
ppli romani fieret:habere tum magnā copiā ſocieta-
tis amicitiæqꝫ cōiūgēdæ:quæ potior bello eſſet: q̄q̄
opib⁹ ſuis cōfideret tñ nō debere certa ꝓ īcertis mu
tare omne bellū ſumi facile:cæterū ægerrime deſine
re:nō in eiuſdē ꝑtāte īitiū ei⁹ ac finē eſſe īcipere cui-
uis etiā ignauo licere deponi aūt cū victores velint.
Proīde ſibiqꝫ regno cōſuleret: neu florētes res ſuas
cū iugurthæ ꝑditis miſceret. Ad ea rex ſatis placide
verba facit:ſeſe pacē cupere. Sed iugurthæ fortuna-
rum miſereri. Si eadē illi copia fieret oīa conuētura.
Rurſus imperator contra poſtulata Bocchi nuntios
mittit:ille probare partim alia obnuere. Eo mō ſæpe
ab vtroqꝫ miſſis remiſſiſqꝫ nuntiis tp̄s ꝓcedere & ex
metelli voluntate bellum intactum trahi.

AT Marius vt ſupra diximus cupientiſſi-
ma plebe conſul factus poſtq̄ ei prouin-
ciam Numidiam populus iuſſit antea iā
infeſtus nobilitati:tum vero multus & ferox inſtare
modo ſingulos:modo vniuerſos lædere. Dictitare ſe
ſe conſulatum ex victis quaſi illis ſpolia cœpiſſe:
alia præterea magnifica pro ſe & illis dolentia.

AT marius. Proſequitur inſolētiā marij qui vbi cōſul creatus eſt ſuperbe ꝛ in nobiliū cōtumelias dictabat ac faciebat oīa.vñ dicit. Ad hoc eſt ſꝫ marius factus cōſul vt dixim⁹ ſupra plebe ſup. exiſtēte aut a plebe cupiētiſſima poſtꝙ ppl̄s iuſſit ei numidiā ꝓuinciā ſup.gubernādā:iaꝫ antea infeſtus.i.qui extiterat antea infeſtus nobilitati:tū vero id eſt tunc maxime vbi factus eſt conſul ꝛ imperator tāti belli:ipſe multus id eſt immodicus ꝛ vehemens ac immodeſtus ꝛ ferox ſcꝫ per inſolentiam ꝛ ſeuitiam.inſtare id eſt inſtabat ledere modo ſingulos ſcilicet nobilium:modo id eſt interdū vniuerſos:ꝛ dictitare id eſt dicitabat:hoc eſt frequenter dicebat ſeſe cepiſſe conſulatū quaſi ſpolia ex illis victis.alij habent inuitis:ſed minus quadrat ſpolia enim victis abſtrahuntur:ꝛ dictabat pꝛetere a alia magnifica.i.iactatoria verba pro ſe.i.pro virtute ſua extollēda ꝛ dolētia.i.dolorē excitātia:ab illis.ſ. nobilibus

Interim.i.interea loci habere.i.habebat.⁊ exiſtimabat prima.i.ṗcipua ⁊ potiſſimũ ſibi curãda ꝗ erant op⁹ bello.i.ad bellum iugurthinũ:poſtulare.i.poſtulabat ſupplementũ legionib⁹.ſ.occiſis ⁊ detritis ſeu immu nutis cede ⁊ morbo:⁊ accerſere.i.aduocabat a populis ⁊ regibus ⁊ ſocijs.ſ.romani imperij:auxilia.i.auxi liarios milites.Preterea accire.i.accibat ſeu acciebat.i.aduocabat ex latio fortiſſimum quẽq.i.omnẽ preci pue fortẽ:⁊ acciebat pleroſq cognitos militia:q: cũ ipſis militauerat ⁊ paucos cognitos fama.i.per famã⁊

Interim ꝗ bello op⁹ erãt prima habere: poſtulare legionib⁹ ſupplemẽtũ: auxilia a' pp'lis & regib⁹ ſociiſq accerſere. Praeterea ex latio fortiſſimũ quẽq pleroſq militia paucos fama cognitos accire: & ãbiendo cogere hoĩes emeritis ſtipẽdiis ꝓficiſci: neq illi ſenat⁹ ꝗq aduerſ⁹ erat: de vllo negotio abnuere audebat. Caeter ſupplemẽtũ etiã lęt⁹ decreuerat qa neq plebe militiã volẽte putabaꝫ mari⁹: aut belli vſum aut ſtudia vulgi amiſſur⁹. Sed ea res fruſtra ſperata tãta libido cũ mario eũdi pleroſq ĩuaſerat. ſeſe qſq ꝑda locupletẽ fore victorẽ domũ redíturũ alia huiuſcemodi aĩa trahebãt & eos nõ paululũ oꝛone ſua Mari⁹ arrexerat. nã poſtq oĩb⁹ decretis ꝗ poſtulauerat: milites ſcribere vult hortãdi cã ſimul: & nobilitatẽ (vti cõſueuerat) exagitãdi concionẽ pp'li aduocauit. Deinde hoc modo diſſeruit.

SCio ego qrites pleroſq nõ iiſdẽ artib⁹ iperiũ a vobis petere: poſtꝗ adepti ſunt gerere. Primo induſtrios: ſupplices modicos eſſe: dehinc per ignauiam et ſuperbiam aetatem agere ſed mihi contra videtur. nã quo

ambiendo.i.blande orando ⁊ oſtentando beneuolentiã ſuam in eos ⁊ premia parata:cogere.i.cogebat inſtantia precũ nõ imperio hoies emeritis ſtipẽdijs i.ꝗbus ſtipẽdia erãt emerita ⁊ nec ãpli⁹ merẽda cũ ob ſeniũ eẽnt requie ac rure donati:cogebat tñ eos ꝓficiſci in bellũ neq ſenatus ꝗꝗ erat aduerſus.i.cõtrari⁹ illi:audebat abnuere.i.refragari aut negare etiã nutu:illi quidꝗ.Ceterũ.i.ſ3 inſuper:decreuerat.i.decreto adiudicauerat illi ſupplementũ.ſ.legionũ:etiã letus.i.volẽs ac iubens:q: marius putabaꝫ amiſſurus.i.ꝙ poſſet amittere:aut vſum belli aut ſtudia.i.fauorẽ vulgi:⁊ ꝟ plebe:neq.i.nõ volente.i.refugiẽte militiã.i.exercitũ bellũ:ſ3 ea res.ſ.ꝙ ꝓpter repugnantiã plebis Marius amitteret vſu3 belli aut fauorẽ plebis:fuit ſup.ſperata.ſ.a patribus:fruſtra.i.inuaniter:tanta.i.tam vehemẽs libido.i.volũtas eundi.ſ.in bellũ:cum Mario inuaſerat pleroſq:q: animi plebis trahebãt.i.meditabant ⁊ ſecũ reputabãt:quiſq ſup.trahebat in opinionẽ ſeſe fore.i.futur: eſſe ex victoria mariana locupletẽ.i.diuites preda ⁊ redíturũ ſup.eẽ domũ victorẽ:⁊ alia hmõi.Sunt ꝗ legãt aios vt ſit ordo quiſq ſup.ſperabat aut dicebat ſeſe fore locupletẽ ⁊ reditur: eẽ domũ victorẽ ⁊ alia hmõi.trahebãt .i. attrahebãt aios ſ.eo: ⁊ Marius arrexerat.i.atẽtos fecerat eos paululũ:immo multũ ſeu plurimu3 oꝛone:hoc eſt adhortatione ſua oratoria habita in cõcione ſequenti.Nã poſtꝗ oĩb⁹ que poſtulauerat decretis i.poſtꝗ oĩa ꝗ poſtulauerat erant decreta:hoc eſt decreto ſenatus illi cõceſſa:ſ3 melius ſonãt ablatiui vt ſubaudiaꝫ exiſtẽtib⁹ ſic.ſ.oĩbus ꝗ poſtulauerat exiſtẽtibus decretis:hoc eſt decreto cõceſſis: poſtꝗ vult ſcribere.ſ.ad ſupplemẽtũ legionũ:milites cauſa hortãdi:ſup.eos ⁊ ſimul.i.pariformiter ſup.cã exagitãdi.i. vexandi: ⁊ moleſtia frequẽti afficiẽdi:ad uocauit concionẽ.i.multitudinẽ populi ſ.romani deinde.ſ.poſtꝗ ꝯuenerãt diſſeruit:hoc ẽ orauit diſteq dixit ad eos hoc mõ. Queras ãt quõ diſſeruerit quẽ dixerat ſupra magis armorũ ꝗ literarũ peritũ:et nõ grecis literis:ſ3 militarib⁹ artibus imbutũ.dicã ꝙ facundia naturali ꝓdit⁹ ⁊ exercitio fretus id potuerit.

SCio ego qrites.In hac oꝛone que eſt in genere demõſtratiuo Marius virtutes ſuas demonſtrat bonas artes ſuas ſtrennuoſq aim extollendo:⁊ nobilitati ignauiam exprobrat ac vitio dat.Vñ ſtati in ṗncipio dicit criminãdo nobiles penes ꝗs ꝯſulat⁹ tãt o tpe fuerat ſolitos aliter petere ꝗ gerere.i.adminiſtrare ipſũ. Nã petẽtes ſimulabãt ſe iduſtrios ſupplices ⁊ modicos eẽ adminiſtrãtes:aut ignauos ⁊ ſupbos.Vñ ordo ẽ. O qrites.i.ciues romani:ego ſcio.i.cõpertũ habeo pleroſq.i.plurimos nobiliũ petere a vobis nõ iiſdẽ artibus.i. factis ⁊ vijs ſeu medijs:iperiũ.i.mgr̃atũ ꝯſulatũ ⁊ gerere.i.adminiſtrare ſeu exercere poſtꝗ ſunt adepti ſup. ipſum quia ſcio eos eſſe primo.i.qñ petũt a vobis induſtrios.i.gnauos ⁊ ſolertes ⁊ ſupplices.i.ſup-

pliciter ambiẽtes ⁊ modicos.i. modeſtos ſine oſtentatiõe aut iactantia magnificẽtie ſue: et dehinc.i. poſtq̃ adepti ſunt ſcio eos agere etatẽ per ignauiã q̃ opponitur induſtrie.i. inutilitatẽ ⁊ laborẽ ⁊ deſidiã ⁊ ſupbiã que opponitur ſupplicitati ⁊ modicitati. Sed videt mihi ꝯtra.i. cõtrario modo faciendũ.nã quo.i. quanto pluris.i. maioris eſtimationis ⁊ precij eſt vniuerſa reſpublica quã imperatores gerunt q̃ cõſulat⁹ aut pretura.i. magiſtratus illi ſummi eo.i. tanto maiore cura videt mihi debere illã.ſ. vniuerſam rẽpublicã adminiſtrari: q̃ hec.ſ. ꝯſulatũ aut preturã peti.

pluris vniuerſa reſp. eſt q̃ cõſulatus aut prætura maiore cura illam adminiſtrari q̃ hæc peti debere. Neq; me fallit q̃tũ cũ maximo veſtro bñficio negotii ſuſtineam. Bellũ parare ſimul & ærario pcere: cogere ad militiam eos quos nolis offendere: domi foriſq; oĩa curare & ea agere inter inuidos occurſantes factioſos: opiniõe q̃rites aſperius eſt. Ad hoc alii ſi deliq̃re vetus nobilitas: maioꝝ fortia facta: cognatoꝝ & affiniũ opes: mltæ cliẽtelæ: oĩa p̄ſidio adſunt. Mihi ſpes oẽs in memet ſitæ: quas neceſſe eſt & virtute & innocẽtia tutari. nã alia ĩfirma ſunt. Et illud itelligo quirites oĩm ora in me cõuerſa eſſe: æquos bonoſq; fauere: quippe mea bñfacta reip. pcedunt: nobilitatẽ inuadendi me q̃rere locũ. Quo mihi acri⁹ adnitendũ eſt. vti neq; vos capiamini: & illi fruſtrati ſint. Ita ad hoc ætatis a pueritia fui: vt oẽs labores & pcula cõſueta habeã: q̃ ãte veſtra bñficia gratuito faciebã: ea vti accepta mercede deferã non eſt cõſiliũ. Quir. Illis difficile eſt in poteſtatib⁹ tẽperare: q p ambitionẽ ſeſe pbos ſimulauere: mihi q oẽm ætatẽ in optimis artib⁹ ægi: bñfacere iã ex cõſuetudine in naturã cõuertit. Bellũ gerere mecũ Iugurtha iuſſiſtis quã rẽ nobilitas ægerrime tulit: q̃ſo reputate cũ animis veſtris non id mutari melius ſit: ſi quẽ ex illo globo nobilitatis ad hoc negotiũ: aut ad aliud tale mittatis hominem veteris proſapiæ: ac multarũ imaginũ & nul

Neq; fallit me.i. ſcientiã meã nõ fugit q̃tum negotij.i. ſolliciti laboris ſuſtineã.ſ. humeris meis impoſitũ cũ maximo bñficio veſtro.q.d'. ſine quo ad tãti oneris ſuſtinentiã nõ perueniſſem negotiũ autẽ cõmemorat. Quã parare bellũ ⁊ parcere ſimul erario.i. theſauro pub. ne exhauriatur: cogere ad militiã eos quos nolis offendere.i. ledere: et hoc ẽ ciues ro. quos ſine offenſa difficile eſt ad militiã cogere: ⁊ curare oĩa domi ⁊ foris: ⁊ agere ea q̃ p ſe ſunt difficilia: inter inuidos.ſ. nobiles occurſantes.i. frequẽter ⁊ aut in qualibet re obuiãtes ſeu obſiſtẽtes: et factioſos ⁊ diſcordioſos ⁊ ſeditioſos. O quirites id ſup. eſt aſperi⁹.i. difficili⁹ opiniõe.i. q̃ q̃s opinari poſſet: nõ q̃ opinio ſit. Ad hoc.i. inſup ſi alij.ſ. cõſules an me: q̃ oẽs multo tpe nobiles fuere deliquere.i. peccauerint: vet⁹ nobilitas.ſ. eorũ: q: patritij ſunt ⁊ fortia facta nõ ipſorum: ſed maioꝝ.i. pgenitoꝝ: ⁊ opes.i. facultates ⁊ potẽtie cognatoꝝ ⁊ affinium: multe clientele.i. multi cliẽtes: oĩa.ſ. dicta adſunt p̄ſidio.i. ad preſidiũ ⁊ defenſionẽ eoꝝ: ſed oẽs ſpes ſunt ſite.i. collocate mihi in memet.ſ. ĩpo: hoc eſt in me ſolo: quas.ſ. ſpes meas neceſſe eſt tutari.i. ptegere ⁊ virtute.ſ. qua bona opamur. nã finis virtutis opatio eſt: et innocentia qua a malis nos abſtinemus. Nã alia.ſ. fauor populi aut potẽtie diuitiarum: ſunt infirma.ſ. mihi. Et o quirites ego intelligo illud.ſ. ora oĩm eſſe ꝯuerſa in me.i. habere ſpem in me: ⁊ oẽs eq̃s bonos.i. plebeios. (Nam ſupra nobiles oẽs inuidos ⁊ factioſos ſignificauit) fauere ſup. mihi quippe hoc q: certe mea benefacta.i. preclara facinora: procedũt.i. proſpere proueniunt aut ꝓſunt reip. et ſcio nobilitatẽ querere locũ.i. occaſionem inuadẽdi me. Quo.i. quocirca q̃to acrius hoc eſt vehemẽtius eſt mihi adnitendũ: vti.i. vt neq; vos capiamini. id eſt decipiamini per ſpes ⁊ expectationẽ veſtrã de me: ⁊ illi.ſ. q̃ me inuadere querũt ſint fruſtrati. ¶ Itaq; ad hoc etatis. Cõmemorat virtutẽ ⁊ innocẽtiã vite ſue dicens. Ego fui a pueritia ad hoc etatis.i. vſq; ad hãc etatẽ in qua nũc ſum: ita.i. taliter aut talis: vt habeã oẽs labores ⁊ picula ꝯſueta.q.d. ſe idoneũ ad bñ gerẽdũ. Q: vt dicit pbs. Nemo id facere dubitat qđ ſe bñ didiſſe ꝯfidit ⁊ rurſus: difficile eſt ꝯſueta relinquere: q: conſuetudo eſt quaſi altera natura. vñ addit. O q̃rites nõ eſt cõſiliũ ſup. meũ.i. nõ cõſtitui vti.i. vt deferã ea.ſ. bñfacta q̃ faciebã ante veſtra bñficia.i. priuſq̃ vr̃o bñficio ꝯſulatũ obtinerẽ: gratuito.i. gratis ⁊ ſine p̄mio aut mercede deferã inquit nunc accepta mercede.ſ. poſtq̃ accepi a vobis mercedem: quia honorem ſummum. Difficile eſt tempare.i. ſeruare temperamentum in poteſtatibus: illis qui ſimulauere ſeſe probos id eſt probandos et bonos viros per ambitionem id eſt affectionem imperij: aut tantiſper dum ambibant: ſed benefacere vertitur iam ex conſuetudine in naturã mihi qui egi omnem.i. totam etatẽ meã in optimis artibus.i. exercitijs.ſ. militaribus. Uos o quirites iuſſiſtis me gerere bellũ cũ Jugurtha. Quã rẽ nobilitas tulit.i. paſſa eſt: aut accepit egerrime.i. moleſtiſſime: ⁊ ita q̃ſo.i. ſuppliciter oro: reputate.i. diſquirite cũ animis.i. attẽtiõib⁹ veſtris: nõ nũ.i. nunq̃d id.ſ. decretũ aut iuſſum veſtrũ ſit meli⁹ mutari ita vt mãdetis illud bellum homini nobili: videlicet ſi vos mittatis quẽ.i. aliquem ex illo.ſ. famoſo globo.i. cetu cõglobato ⁊ cõnexo inter ſe nobilitatis.i. nobilium: ad hoc negotiũ.ſ. ad bellũ iugurthinũ: aut aliud tale: mittatis dico hominẽ: veteris id eſt antiq̃ proſapie.i. generoſitatis: ac multarũ imaginũ.i. magnoꝝ ſtemmatũ.i. coronaꝝ ſeu effigierum per ordinem

Stẽmata

quaſi in coronã diſpoſitarũ:itque effigies ſeu imagines oim maiorũ q̃ aliq̃d p̃clare geſſerãt aſſeruabant i do mibus potẽtiũ:ꝛ cũ funus efferret ad oſtẽtationẽ p̃cedebãt iþm.vt lati⁹ adnotari ſolet ad illud Iuue.Stẽ mata q̃d faciũt ꝛc.ꝛ ad hoiem nulli⁹ ſtipẽdij.i.q̃ ipe nũq̃ ſtipẽdia fecerat neq; militauerat:vbi ſatis innuitq; nõ ſit meli⁹ mutari.ꝛ rõnẽ affert dicẽs.ſ.q̃ vox ironiã hʒ.q.d.ſcire lʒ cur ſit meli⁹ ſm nobiliũ ſulaʒ cũ ſit peſſi mũ:vt talis nobil' ignarus oim:q: inexpertus:trepidet i tãta re ꝛ feſtinet.i.curſitet ꝛ ſumat aliquẽ ex pp̃lo mo nitorẽ ſui officij.Ita.i.p tale mediũ eue nit plerũq;:vt his quẽ vos iuſſiſtis im pare.q̃rat ſibi aliũ impatorẽ:q: monito rẽ illũ cui obediat.Atq; o q̃rites ego ſcio

lius ſtipendii:ſcilicet vt in tanta re ignarus oim tre pidet.feſtinet:ſumat aliquẽ ex populo monitorẽ ſui officii:ita plerũq; euenit:vt quẽ vos impare iuſſiſtis is ſibi imperatorẽ aliũ quærat. Atq; ego ſcio quirites qui poſtq̃ conſules facti ſunt:acta maiorum & græcorum militaria præcepta legere cœperunt hoies præpoſteri. nam gerere q̃ fieri tempore poſterius: re atq; vſu prius eſt. Comparate nunc Quirites cum illorũ ſuperbia me hoiem nouũ. Quæ illi audire & legere ſolẽt eoꝝ partem vidi:alia egomet geſſi:quæ illi literis ego ea militãdo didici:nũc vos exiſtimate facta an dicta pluris ſint. Contẽnunt nouitatem meam ego illorum ignauiam:mihi fortuna:illis probra obiectãtur:q̃q̃ ego naturam vnã & cõmunem oium exiſtimo:ſed fortiſſimum quẽq; generoſiſſimũ eſſe. At ſi iam ex patribus albini:aut beſtiæ quæri poſſet me ne an illos ex ſe gigni:maluerint : q̃d reſpõſuros credi tis:niſi ſeſe liberos q̃ optimos voluiſſe:q; ſi iure deſpiciunt me faciant idem maioribus ſuis quibus vti mihi ex virtute nobilitas cœpit. Inuident honori meo:ergo inuideant labori & innocentiæ : periculis etiam meis:qm̃ per hæc illũ honorem cœpi. Verum corrupti homines ſuperbia ita ætatẽ agunt quaſi veſtros honores contẽnant:ita hos petunt quaſi honeſteq; vixerint. Ne illi falſi ſunt qui diuerſiſſimas res pariter expectant: ignauiæ voluptatem & præmia

ſup.q̃ſdã:q̃ exñtes hoies p̃poſteri.i.puerſi ordinis:faciẽtes pri⁹ qđ poſteri⁹ faciẽ dũ erat:ꝛ ecõuerſo.poſtq̃ ſunt cõſules ceperũt legere acta maiorũ.ſ.ſuoꝝ:ꝛ p̃cepta militaria grecoꝝ.i.ex grecorum li bris de re militari tractãtibus:ꝛ iđ ſunt hoies p̃poſteri.Nã gerere.i.adminiſtrare decẽter cõſulatũ:eſt poſteri⁹ tpe.i.q̃ tũ ad tp̃s q̃ fieri.ſ.cõſulẽ:q: oʒ pri⁹ fieri ꝯſulẽ q̃ geras ꝯſulatũ:ſʒ eſt pri⁹.i.poti⁹ re atq; vſu.i.vtilitate:ꝛ ita deberẽt pri⁹ ſtudere gerere.i.vt ſciãt bñ regere cõſulatũ q̃ fieri ꝯſules cũ iã ꝯtra faciãt.Sũt q̃ legãt.Nã gerere q̃ ſcire.ſ.rõnẽ gerẽdi eſt poſterius:ſed prior lectio placet.

¶ Cõpate nũc quirites. In hac pte manifeſte inſurgit in nobiles:ꝛ ſe inſolẽti⁹ cõmẽdat dicẽs.O q̃rites cõpate.i.ꝯferte aut ſimul ꝯſiderate me hoieʒ nouũ.i.q̃ nunq̃ fuit:ne maiores habui in hoc magiſtratu:cũ ſupbia.ſ.tã inani illoꝝ.ſ.nobiliũ.Ego vidi pteʒ eoꝝ q̃ illi.ſ.ignaui in vmbris ꝯſari ſoliti ſolẽt audire a legẽtibus:aut narrãtib⁹:aut legere in libris:ꝛ alia q̃ nõ vidi geſſi egomet ego didici ea militãdo:q̃ illi ſup. dedicere lr̃is.i.ex ſcriptis nũc exiſtiate.i.recte iudicate vos an facta.i.experiẽtie faciendo:ſint pluris.i.maioris momẽti an dicta.i.v̄ba q̃ ſcribũtur ꝛ legẽdo dicũtur q̃ſi haud dubie facta.Vñ ꝛ auctor in ꝓlogo Catiline.Haud q̃q̃ par gloria ſeq̃tur ſcriptorem ꝛ auctorẽ rerũ. Illi ſup.ꝯtẽnũt nouitatẽ ꝛ ita ignobilitateʒ meã: ego ſup. contẽno ignauiã illoꝝ fortuna ſup.obiectatur.i.freq̃ẽter ad cõtumeliã obijcitur mihi:hoc eſt q; nõ ſim ſortitus nobiles ꝓgenitores:ſicut mihi nobilem animum peperi:qđ fortuitũ eſt:ꝛ probra.i.dedecora ꝛ turpia fctã obiectant illis.i.nobilibus:q̃q̃ ego exiſtimo.i.cẽſeo vnã et communẽ naturã ſup.eſſe:oim.ſ.hominũ:q: oẽs habent eadẽ naſcẽdi principia:ꝛ ſi id ſciuiſſet dixiſſet q; eoſdẽ primos parẽtes:ſed fortiſſimũ quẽq;.i.omnem qui valde aut egregie fortis ſit:ẽẽ generoſiſſimũ.i.de preclariſſimo genere cenſenduʒ. At ſi t poſſet tam queri.i.

indagari:ex patribus albini aut beſtie illoꝝ cõſuliũ nobiliũ:qui in aphrica rẽ male geſſerũt:ne p an maluerunt me gigni.i.q; ego fuerim genitus:aut illos.ſ.quos genuerũt albinũ ꝛ beſtiã:q̃d creditis ſup. eos rñſuros ſup.eſſe:niſi ſeſe voluiſſe ſup.gignere ꝛ inſtituere liberos q̃ optimos.Q: ſi nobiles deſpiciũt.i.contennunt ꝛ vilipendunt me iure.i.iuſte ꝛ merito propter ignobilitatẽ faciant idem maioribus ſuis.i. deſpiciant eos:quibus nobilitas cepit.i.incepta eſt:vti.i.quẽadmodũ mihi nõ ex genere:quod nobile non erat:ſed ex virtute. Si ſup.aut q: inuidẽt honori meo:q; ad ꝯſulatũ puenerĩ ergo inuideãt labori ꝛ inocẽtie ꝛ etiã piculis meis.i.aut expimẽtis aut diſcrimib⁹ p rep.oblitis:qm̃ ego cepi.i.obtinui illũ honorẽ cui inuidẽt:p hec.ſ.dicta:laborẽ innocentiã ꝛ pericula.Verũ.i.ſed ipſi hoies corrupti ſuperbia.i.p ſuperbiã : q: vt dicit plebei⁹ verſiculus.Sola ſupbia deſtruit oia ſi comitet.ita agũt etatẽ.i.ita viuunt obtentis honorib⁹ quaſi ꝯtennãt veſtros honores:q: officio ſuo nõ funguntr:ꝛ petunt ita hos.ſ.honores quaſi vixerint honeſte:ꝛ ita ex meritorie.ſ.certe illi ſunt falſi.i.decepti:q̃ expectãt piter res diuerſiſſimas:vc; voluptatẽ ignauie.i.ex pigritia ꝛ inerti vita:ꝛ p̃mia virtutis.q.d.nequaq̃:q: vos ꝯceditis.Aut legat nec illi falſi ſunt.i.nõ decipiunt ab opinione:quia ita plerũq; euenit:vt ignaui virtutis premia tollent.aut tertio legatur:vt falſi actiue ſignificet

virtutis. Atq; etiã cum apud vos aut in ſenatu verba faciunt pleraq; oratione maiores ſuos extollunt eorũ fortia facta mẽorando clariores eẽ putãt: quod cõtra eſt. Nam q̃to vita eorũ præclarior. tanto horũ ſecordia flagitioſior Et pfecto ita ſe res habet. Maiorũ gl'ia q̃ſi poſteris lumẽ ẽ: neq; bona neq; mala eorũ ĩ occulto patiť. Huiuſce rei ego iopiã patior Quir. Verũ id quod multo p̃clarius eſt: meamet facta mihi dicere licet. Nũc videte q̃ iniqui ſunt: quod ex aliena virtute ſibi arrogãt id mihi ex mea nõ concedunt ſcilicet ꝙ imagines nõ habeo: & qa mihi noua nobilitas eſt: quã certe peperiſſe meli⁹ eſt q̃ acceptã corrupiſſe. Equidẽ ego non ignoro: ſi iam reſpõdere velint abũde illis facũdã & cõpoſitam orationem fore: Sed in maximo veſtro beneficio cum oĩbus locis me voſq; maledictis lacerẽt nõ placuit reticere: ne q̃s modeſtiã in cõſcientiã duceret. Nã me equidẽ ex animi ſententia nulla oratio lædere põt: quippe vera neceſſe eſt bene prædicent: Falſa vita moreſq; mei ſuperant Sed q̃m veſtra cõſilia accuſantur qui mihi ſummum honorem & maximum negotium impoſuiſtis: etiam atq; etiã animis reputate num eorum pœnitendum ſit. Non poſſum fidei cauſa imagines: neq; triumphos aut conſulatus maiorum meorum oſtendere. At ſi res poſtulet haſtas vexilum: phaleras: alia militaria dona præterea cicatrices in aduerſo corpore. Hæ ſunt meæ imagines: hæc nobilitas non heredi

et fictione.i.certe illi ſunt falſi.i.callidi deceptores q̃ expectãt ꝛc. Atq; etiã.i.inſuper: cũ faciũt verba apud vos aut in ſenatu: extollunt plerũq;.i.fere tota oratione ſua maiores ſuos: ꝛ putãt eſſe clariores memorãdo.i. recẽſendo: ꝛ ad memoriã reducẽdo: fortia facta eor.ſ.maior ſuor: qđ eſt cõtra.i.cõtrariũ. Nã quãto vita eor ſcꝫ maior eſt preclarior: tãto ſecordia.i.ignauia ꝛ inertia hor.i.ſcꝫ qui apud vos orant eſt flagitioſior. id eſt increpatione dignior: vt Juuenalis late docet ſatyra.viij.in principio. Et pfecto.i.reuera: res hꝫ ſe ita vt dicet vcꝫ ꝙ gloria maior eſt quaſi lumen poſteris.i.minorib⁹: ꝛ poſt eos natis aut naſciturus: ꝛ ita neq; patiť bona.i.beneficia eorũ.ſ.poſteror: neq; mala.i.turpiter et malefacta i occulto ſup.eſſe. Ego patior inopiã.i.carẽtiã huiuſce rei.i.glorie maior: verum.i.ſed lꝫ mihi id qđ eſt multo p̃clari⁹.ſ.quã niti gloria maiorũ vcꝫ dicere.i.recẽſẽdo laudare: meamet ſ. ppria facta ſcꝫ p̃clara. Nũc videte.i.cõſiderate: ꝙ.i.q̃m iniqui ſunt.ſ.nobiles: q: nõ cõcedũt mihi: id.i.gloriã et honorem aut cõſulatũ ex mea virtute: quod ipſi arrogãt ſibi ex virtute aliena.ſ.maiorum ſuorũ.ſ.(p ironiã).i.ſcire lꝫ cur.i.recte faciãt: ꝙ.i. q: ego nõ habeo imagines.ſ.maior meor ex cera factas ꝛ i ſtẽmata.i.coronas p armaria diſpoſitas: ꝛ q: nobilitas eſt mihi noua.i.iã primum parata quã.ſ.nobilitatẽ certe.i.reuera ſi verũ fateri liceat meli⁹ eſt peperiſſe.i.acquiſiſſe quẽuis virtute ſua.q.d.vt ego feci: q̃ corrupiſſe.ſ.pcriis ꝛ turpiter actis acceptã.ſ.a maiorib⁹.qđ idẽ Cice.in Salluſtiũ rñdebit. Sani⁹ ẽ me meis geſtis florere q̃ maior opiniõe niti: ꝛ ita viuere: vt ego ſim poſteris meis nobilitatis initiũ ꝛ virtutis exẽplũ ꝛc. Equidẽ.i.certe ego nõ ignoro ſi nobiles velit iã reſpõdere.ſcꝫ obiectis meis orationẽ fore illis.i.illos habituros orationẽ facundã ꝛ cõpoſitã abunde: ſe cũ lacerẽt me ꝛ vos maledictis.i.execratorijs comitijs oib⁹ locis: in veſtro bñficio maxio.i.pp maximũ bñficiũ veſtrũ in me: nõ placuit.ſ.mihi reticere.ſ.vitia eor ꝛ virtutẽ meã ne q̃s duceret.i.verteret modeſtiã.ſ.meã i cõſciẽtiã.i.cẽſeret me cõſciũ male dictorũ ſi modeſte reticerẽ. naꝫ eq̃dẽ.i.certe nulla oro ex ſnia animi.i.pfecta ſm ſententiã ꝛ iudiciũ mẽtis cuiuſcũq; põt ledere.ſ.carpẽdo me: q̃ppe.i.q: certe: neceſſe eſt vt ſup.vera vt q̃cũq; ex animi ſententia ꝛ iudicio plata: predicẽt bene ſcꝫ de me: hoc eſt nemo poterit me ledere maledicẽdo: niſi velit mẽtiri. Et vita ꝛ mores mei ſuperãt.i.cõuincunt.falſa.i.ea q̃ quis mẽtiri velit de me. Sunt qui legũt ex animi mei vt ſit ſenſus: nulla oro põt me ledere ex ſnia ai mei.i.q̃tum ego de me ſentio: q: vera dicẽdo me laudet: falſa dicẽdo ab innocẽtia mea ſupereť. verũ ea q̃ dixi dicta ſunt ad cõſilia vr̃a tuẽda vnde addit. Sed q̃m conſilia veſtra. O quirites: qui impoſuiſtis mihi ſummum honorẽ ꝛ maximum negotium accuſantur: ſcꝫ a nobilibus tanq̃ iniqua aut ſtulta: reputate.i.cõſiderate animis ſcꝫ veſtris etiam: atq; etiam.i.diligẽter ꝛ frequẽter: num.i.nũquid penitẽdum ſit.i.oporteat habere penitẽtiam: eor ſcꝫ cõſiliorũ veſtror. Satis diximus ſupra ad pnoia poſſeſſiua fieri relationem pinde atq; ad primitiua: vt cõſilia veſtra qui impoſuiſtis: nõ tamen reſoluemus veſtra p veſtri: ſed ſi placet p veſtrũ qđ tamen minus vſitate dicetur. Penitẽdum autem hic eſt gerũdium quod cum ſubſtãtiuo verbo quemadmodum neceſſitatem importat. Num particula negotiationem deſiderat. ❡ Non poſſum fidei cauſa Callide negat ſibi eſſe ea que neq; ad virtutem faciunt: neq; plebeior quiſq; agnoſcere poterat dicẽs. Neq; ego poſſum cauſa fidei ſcilicet confirmãde.i.mihi adhibeatur fides: oſtendere imagines ſcilicet maiorum ex cera factas neq; triumphos aut cõſulatus maiorum meor. At.i.ſed ſup.poſſum oſtẽdere (bene verbum q: cõiunctionem poſuit tacuit) ſi res poſtulet.i.ſi neceſſe aut velle ſit haſtas: vexillum.i.ſigna hoſtium: phaleras.i.ornamenta equorum. ꝛ ſup.alia dona militaria.i.quibus ob virtutem ꝙ ea hoſtibus detraxerim ab imperatore donatus ſum: ꝛ pre-

Gerũdiũ.

Num.

terea.i.inſuper cicatrices.i.veſtigia vulnerꝝ in pectore auerſo.i.obiecto hoſtibus nõ refugo:neq; in tergo:he imagines ſunt mee.i.his p imaginib⁹ glorior.hec eſt nobilitas mea: nõ relicta:ſcʒ a maiorib⁹ hereditate.i. iure hereditario:vt illa ſcʒ ſupius dicta ſup.ſunt relicta:illis ſcʒ nobilib⁹:ſʒ ſup.ſunt ea q̃ ego q̃ſiui.i.acq̃ſiui meis laborib⁹ ꝛ piculis. Uerba mea nõ ſunt cõpoſita.i.id poterãt mihi obijcere aduerſarij ꝛ ſimul callide fa cit qð oratori faciẽduʒ eſt:ne vcʒ ars vlla appareat in orõne:ego facio.i.reputo id ſcʒ incõpoſite loqui:parꝝ.i.

tate relicta vt illa illis:ſed quæ meis laborib⁹ & picu lis quæſiui. Nõ ſunt cõpoſita mea verba:parũ id fa cio ipa ſe virtus ſatis oſtẽdit:illis artificio op⁹ eſt vt turpia facta orõne tegãt. Neq; græcas lr̃as didici:pa rũ placebat eas diſcere:qppe quæ ad virtutẽ doctori b⁹ nihil pfuerãt At illa multo optima reip. doct⁹ ſum hoſtes ferire:præſidia agitare:nihil metuere niſi tur pẽ famã:hyemẽ & æſtatem iuxta pati:humi reqeſcere eodẽ tpe inopiã & laborẽ tolerare. Ergo his ego pce ptis milites hortabor neq; arcte colã illos vt me opu lentent neq; gloriam meã laborẽ illorũ faciam. Hoc eſt vtile hoc ciuile iperium. Nam cũ tute p mollicie agas:ſupplicio cogere:id eſt dñm nõ iperatorẽ eſſe. Hæc atq; alia talia nr̃i maiores faciẽdo ſeq; rẽq; pu. celebrauere:qs nobilitas freta ipa diſſimilis morib⁹: nos illoꝝ æmulos cõtẽnit & oĩs honores nõ ex meri to:ſed quaſi debitos a vobis repetit Cæteꝝ hoĩes ſu pbiſſimi:pcul erãt. Maiores coꝝ oĩa q̃ licebat illis reliqre:diuitias imagines memoriã ſui præclarã:vir tutẽ:nõ reliqre neq; poterãt:ea ſola neq; dat dono neq; accipit. Sordidũ me & icultis morib⁹ aiũt q pa rũ ſcite cõuiuiũ exorno:neq; hiſtrionẽ vllũ neq; plu ris coquũ q̃ villicũ habeo:quæ mihi nõ libet cõfiteri qrites:nã ex parẽte meo & aliis ſcĩis viris ita accepi: mũdicias mulierib⁹:viris laborem conuenire oĩbus bonis oportere plus gloriæ q̃ diuitiarum:arma non

parui momẽti:q: virt⁹ ipſa.i.p ſe ſine le nocinio aut adminiculo orõnis oſtẽdit ſatis ſe. Opus eſt illis.ſ.turpiter viuẽti bus artificio.ſ.orõnis vt tegãt orõne.ſ. ↄtra facta.ſ. ſua ꝛ turpia neq; ego didici lr̃as grecas:q: placebat parꝝ diſcere eas quippe.i.vtpote q̃ nihil pfuerãt docto ribus ad ṽtutes:q: q̃ eas docebãt nihil p̃clare agebãt. At.i.ſʒ ego ſuʒ doct⁹.ſ.ex periẽdo: illa multo optima.i.q̃ lõge ſũt vtiliſſima reip.vcʒ ferire hoſtes:agitare i.expellere oppidis p̃ſidia.ſ. hoſtiũ. ni hil.i.nõ metuere aliqd:niſi famã turpẽ. meli⁹ diceret ↄſciẽtiaʒ turpẽ.pati iuxta i.indifferẽter hyemem.i.frig⁹ hibernũ. et eſtatẽ.i.eſtũ reqeſcere humi.i.ſup terrã tolerare eodẽ tpe inopiã ſcʒ rerũ ꝛ vict⁹ ꝛ laborẽ.ſ.militie:ergo ego hortabor mi lites his p̃ceptis ſcʒ q̃ experiũdo didiſci neq; colã.i.obſeruabo illos arcte.i.mo rie: vt opulẽtẽ.i.opulẽtuʒ faciãt me:ne q; faciã laborẽ illoꝝ.i.nõ ↄuertã laborẽ illoꝝ in gloriã meã.i.nõ gloriabor de la bore illorum cũ ego nihil fecerim:hoc.i. ſic facere eſt imperiũ vtile ꝛ iperiũ ciuile i.quod inter cõciues eſſe decet. Nam age re.i.impellere ad laborẽ ſup.ciues ſup plicio.i.per ſupplicium ꝛ tormentum:et cum tute.i.tuipſe agas: ſcʒ etatem.i.vi uas:molliter.i.delicate id eſt:eſſe dñʒ.i. tyrannũ ꝛ ſuperbum regẽ: nõ imperato rem liberi ppl̃i. Maiores nr̃i faciendo hec atq; alia talia celebrauere.i.celebra uerũt:hoc eſt clarificauerũt ꝛ ſe.ſ. ipſos et rẽp.quis.i. quib⁹.ſ.maiorũ ꝛ reip.cele britatib⁹ nobilitas freta.i.cõfiſa ipſa.i. cũ ipſa ſit diſſimilis morib⁹.i.habẽs diſ ſimiles mores cõtẽnit nos emulos.i.imi tatores ꝛ ſeq̃ces:illoꝝ.ſ. maioꝝ noſtro rũ ꝛ repetit.i.exigit a vobis:oĩs hono res .i.oĩa magiſtrat⁹ honorificos: nõ ex merito.i.nõ q: eos meruerit:cũ nihil bo ni fecerit.ſ.q̃ſi debitos hereditari a ſuc ceſſione. Et ita oĩb⁹ vijs conat adduce re aduerſarios i odiũ cũ oſtẽdat eos ſu pbos ꝛ ignauos ꝛ plebeioꝝ ↄtemptores maximos. Ceterũ.i.ſed inſup hoĩes ſup biſſimi.i.elatiſſimi.ſ.nobiles errãt pcul i.lõge a vero: putãtes ſibi oĩa licere cuʒ cõtra ſit. Nã maiores eoꝝ reliqre.i.reli querũt illis (nõ virtutẽ ſuaʒ) ſed oĩa q̃ li cebat.ſ.relinquere: vcʒ diuitias ꝛ imagi nes.i.ſtẽmata nobilitũ p̃clarã memoriã

ſui.i.de ſe habẽdam nõ reliquere.i.nõ reliquerunt:neq; poterãt ſup.relinquere virtutes. (Pulchre autem repetito verbo nõ auditur cõiunctio:ſed verum aut eſt ſimiliſve:quia latine diceris diuitias ꝛc. Reliquere virtutem nõ reliquere aut virtutem aũt nõ ſine verbo.neceſſe eſt enim alterum:aut idem verbum omitte re aut cõiũctionem) Ea.ſ.virtus ſola:neq; datur neq; accipitur dono. Ipſi aiũt me ſordidum ſupple.eſſe ꝛ moribus incultis (hoc obiectum callide affert vt ſe plebeiorũ ſimilem cenſeri doceat) q; ego exorno cõui uium parum ſcire.i.vrbane ꝛ polite:neq;.i.ꝛ q; nõ habeo vllum hiſtrionem.i.paraſitum aut mimum quem ioculatorem vocãt:neq; habeo coquum pluris.i.maiori pretio cõparatum q̃ villicum.i.curatorem ville.hoc eſt hominem ruſticum:que.i.quas res habere vt ipſi habent: non libet mihi confiteri.i.nolui confiteri. O quirites nam ego accepi:id eſt didici ex parente.i.patre meo:ꝛ aliis viris ſanctis.id eſt incorruptis:ergo ꝛ marij pater incorruptus erat i.ſatis id eſt ſic ſe rem habere:ꝛ mundicias.i.curioſas exornationes conuenire mulieribus:ꝛ ſupple laborem cõuenire viris. Unde apud Naſonem. Sint procul a nobis iuuenes vt femi na cõpti. Fine coli modico forma virilis amat. Et accepi:id eſt intellexi oportere:id eſt decere plus glorie q̃

diuitias eſſe oibus bonis: ⁊ arma non ſupellectilem .i. ornamēta lectorū ceteros ornatus ſeu apparatus in domo eſſe decore .i. ornamēto oibus bonis. Ergo q̄ tā pueri ſo in me ſunt iudicio nobiles quin .i. cur nō faciāt id ſemp qd iuuat .i. delectat eos ⁊ qd eſtimāt .i. cēſent charū: ⁊ cur nō amēt .i. amoribus indulgeāt: potēt .i. potationibus inhiēt ⁊ agāt ibi .i. in eo exercitio ſenectutem: vbi .i. in q̄ habuere adoleſcētiam: ⁊ ipſi dediti cōuiuiis vētri: p obſonatiōes: ⁊ turpiſſime pti corpis .ſ. pudēdis aut pudicitie relinquāt nobis ſudorē .ſ. ex labore militari: ⁊ puluerem ex motu citatū ⁊ alia

ſupellectilem decori eſſe. Quin ergo quod iuuat: quodq; charum æſtimāt: id ſemp faciāt ament: potēt vbi adoleſcentiam habuere: ibi ſenectutē agāt in cō- uiuiis deditī ventri & turpiſſimæ pti corpis: ſudorē: puluerē: & alia talia nobis relinquāt: quibus illa epu lis iucundiora ſunt. Verū non ita eſt. Nā vbi ſe flagi tiis dedecorauere turpiſſimi viri bonorum præmia ereptum eunt: ita iniuſtiſſime luxuria & ignauia peſ- ſime artes illis qui coluere eas nihil officiunt reipu. innoxiæ cladi ſunt. Nūc quoniam illis quātum mei mores non quātum illorum flagitia poſcebant reſpō di: pauca de republi. loquar. Primū oium de nu- midia bonū aim habetote Quir. Nam quæ vſq; ad hoc tps Iugurthā tutata ſūt omnia remouiſtis: auari tiā: imperitiā: atq; ſuperbiā. Deide exercitus ibi eſt lo corū ſciens: ſed me hercle magis ſtrenu⁹ q̄ felix. Nā magna pars eius auaritia aut temeritate ducū attrita eſt Quāobrem vos quib⁹ ineſt militaris ætas: adniti mini mecū: & capeſſite rēpu. Neq; quēq̄ ex calamita te aliorū aut iperatorū ſupbia met⁹ cœpit Egomet ī agmine atq; in prælio cōſultor idē & ſocius periculi vobiſcū adero: me voſq; oibus in reb⁹ iuxta geram. Et pfecto diis iuuātib⁹ oia matura ſunt victoria præ da laus. Quæ ſi dubia: aut pcul eſſent: tamē oēs bo- nos reip. ſubuenire deceret. Etenim ignauia nemo immortalis fact⁹ eſt neq; quiſq̄ parēs liberis vti æter ni forent optauit magis q̄ vti boni honeſtiq; vitā exi- gerent. Plura dicerem quirites ſi timidis virtutē ver ba adderent. nam ſtrenuis abunde dictum puto.

talia qualia milites patiūtur relinquāt dicit nobis qbus .ſ. ſudores: pulueres ⁊ ſi͠l. a ſunt dulciora .i. ſuauiora epulis .i. comeſſationibus. Uerū nō eſt .i. nō ptingit ita. Naȝ vbi .i. poſtq̄ viri turpiſſimi: q: pathici ⁊ lurcones guloſi dedecoraue re .i. dehoneſtauerūt ſe flagitiis .i. turpiſſimis factis eūt ereptū .i. eripe feſtināt premia bonorū .i. caſtorū ⁊ fortiū virorū: ⁊ ita luxuria ⁊ ignauia oppoſitorie: artes peſſime .i. peſſima exercitia facientes: nihil off ciūt .i. nocent iniuſtiſſime .i. q̄ res iniuſtiſſime fit illis .ſ. nobilib⁹ qui colue runt .i. exercuerūt eas .ſ. peſſimas artes luxuriā ⁊ ignauiā: ſȝ ſup. ſunt cladi .i. pni ciei reip. inocue .i. immerēti: q: ob iperitiam eorū in pſulatu affligūtur ciues et erariū exhauritur. Nūc qm̄ ego rn̄di .i. orone reſtiti illis .ſ. nobilibus q̄tuȝ mores mei nō q̄tuȝ flagitia illorū poſcebāt: q: lōge plura audire merētur: ego loquar .ſ. deinceps pauca de republica.

¶ Primū oim. Incipiēs loq̄ de repu. ea precipue dicit q̄ in rem ſuā putat. Un̄ dicit. Primū oim o q̄rites habetote bonū aim de Numidia. Nam vos remouiſtis oia que tutata ſunt Jugurthaȝ vſq; ad hoc tempus: vcȝ auaritiā que in beſtia fuit ⁊ albino: ⁊ iperitiā i Aulo: ⁊ ſupbiaȝ in Metello. Deinde exercit⁹ eſt vbi ſcȝ i numidia: ſciēs locorū: ſȝ me hercle: ſcȝ ſic iudicāte: vt verū dico: magis ſtrēnuus q̄ felix. nā magna pars eius eſt attrita .i. cōſumpta auaritia ducum ſcȝ beſtie ⁊c. aut temeritate ducū ſcȝ Metelli. Quāobrem vos q̄bus etas militaris .i. apta militie ineſt adnitimini mecū ⁊ capeſſite .i. ſuſcipite defendēdam rēp: .b. Neq; metus ceperit .i. inuaſerit quēq̄ ſcȝ vrm

Cōſultor. ex calamitate .i. afflictiōe ⁊ infelicitate: aliorū: ſcȝ qui in numidia militauerāt: aut ex ſupbia imperatorū: q: egomet qui neq; vos affligi patiar neq; ſupbe tractabo: adere in agmine ⁊ pli͠o idē pſultor ⁊ ſocius .i. ſuſceptor cōis piculi vobiſcū .q. d. ſi pſulto opus erit adero pſultor: ſi facto adero ſocius. Ubi cōſultor ponitur pro eo qui pſilium dat cū frequētius ſit qui pſiliū petit: vt in .i. ſer. hora. Conſultor vbi oſtia pulſat: ſed pſulo ea duo ſignificat vn̄ ⁊ pſiculus. Conſulo te poſco

Cōſultus tibi cōſulo cōſilium do. Cōſultus aūt dr qui cōſulitur .i. petitur cōſiliuȝ ⁊ ita qui cōſulit .i. cōſiliuȝ dat. Egerā .i. tractabo me ⁊ vos in oibus reb⁹ iuxta .i. pariformiter ⁊ ſine diſcrimine. Et pfecto .i. reuera diis iuuantibus .i. ſi dii adiutores erunt oia ſunt matura .i. nobis mature .i. cito obuentura victoria preda: laus que tria eo ordine cōtingere ſolent. Que ſcilȝ tria dicta ſi eſſent dubia aut pcul .i. difficulter obtinēda: tamen .i. nihilominus deceret ois bonos ſubuenire reipu. Etenim .i. certe: q: nemo eſt factus immortalis ignauia .i. p ignauiam: q: tam ignaui q̄ ſtrenui moriūtur: neq; quiſq; parēs .i. pgignēs optauit liberis ſcȝ ſuis: vti .i. vt ſup. ipſi forēt eterni .i. immortales: magis q̄ vti .i. vt exigerēt .i. ad finem vſq; agerēt vitam .i. viuerēt: boni ⁊ honeſti: q: ſcit nemini niſi per famam eternitatem cōcedi. O quirites ego dicerem plura: ſi verba aderēt timidis ſcȝ ex natura: virtutem .i. fortitudinem. Nam puto dictum abūde .i. ſatis ſuperq; ſtrēnuis .q. d. quales vos eſtis.

Huiuſcemodi oratiõe. Proſequiť ſtudiũ belli ipſi⁹ marii dicẽs. Mari⁹ huiuſcemodi oratiõe habita.i.poſtq̃ talẽ orationẽ habuerat: poſtq; videt aĩos plebis erectos.ſ.ad bellũ aut ad ſpẽ victoriæ ⁊ ꝑde: onerat ꝓpere.i.ꝓperãter naues cõmeatu.i.victualib⁹: ſtipẽdio.i.ære ꝓſoluẽdo: armis atq; aliis vtilib⁹.ſ.ad bellũ: ⁊ iubet Aulũ manliũ legatũ.ſ.in eo bello futurũ: proficiſci cũ his.ſ.nauib⁹ ſic oneratis. Ipſe.ſ.Mari⁹ ſcribere.i.ſcribebat interea milites nõ more maiorũ.i.iuxta veterũ inſtitutũ: neq; claſſib⁹.i.ex ordinib⁹ ſeu certib⁹ ſimul calãdorũ.i.cõuocãdorũ ad idẽ onus cũ eſſent in eodẽ cẽſu: vt ei Liuius recitat Seruius Tulli⁹ ſext⁹ rõanorũ rex prim⁹ cẽſuz inſtituit ex q̃ belli pacisq; munia ſeu munera ⁊ onera nõ viritim vt antea: ſed ꝓ habitu pecuniaꝝ fierẽt. Tũ ppl'ʒ vniuerſuz in claſſes quinq; deſcripſit atq; diuiſit: vt Liuius late ac ample exequiť. Sane quos ſcholaſticos vulgo de prio loco aut ſcdo vocãt. Quintilian⁹ docet de pria aut ſcda claſſe vocãdos. nã ⁊ eos in claſſes diuidi ꝑcipit. ſcribere.i.ſcribebat vti.i.ſm: libido.i.libitũ bellãdi cuiuſq; erat: ⁊ pleroſq;.i.plimos cẽſos capite.i.obnoxios ad pẽdẽdũ cenſuʒ ꝓ capite cũ vt aulus gelli⁹ tradit aut nullo aut ꝑ q̃ puo ære cẽſerẽtur: ⁊ ita cũ nõ poſſet cẽſus ex ære exigi: exigebať ꝓ capite. Alii.i.aliq̃ ex rõanis: memorabãt.i.interꝑtabãtur: id factũ ſup. eſſe ex inopia.i.penuria bonoꝝ.ſ.militũ. q̃ boni nõ erãt in claſſib⁹: ⁊ alii ꝑ ãbitionẽ cõſulis: q; erat adiut⁹ ⁊ celebrat⁹.i.clarus habit⁹ ab eo gñe.ſ.plebeioꝝ ⁊ paupeꝝ ⁊ ſup. q; egẽtiſſimus quiſq; eſt opportuniſſim⁹.i.maxĩe cõmodus hoĩ q̃rẽti potentiã: vt Marius fecerat: cui.ſ.egentiſſimo neq; ſua.i.ꝓpria bona ſunt ſup. chara q̃ppe.i.vtpote que nulla ſunt: ⁊ oĩa videntur honeſta cum pretio.i.habentia ꝑtiũ annexũ. Igiť Marius profectus in aphricaʒ cũ numero.ſ.militũ: maiore aliquãto q̃ erat decretuʒ a ſenatu: aduehiť paucis dieb⁹ hoc eſt intra paucos dies. Vticaʒ ad illud oppidum in ꝓuincia aphricana. Exercitus tradiť ei a Publio Rutilio legato.ſ.Metelli: quæras quare non a cõſule cui⁹ exercitus erat. Sed addiť. Nã Metellus fugerat cõſpectũ Marii: ne videret ea que animus ſup. eius nequiuerat tolerare audita.i.cũ tñ audirentur: tñ viſa forti⁹ mouent q̃ audita. Sed cõſul.ſ.Marius: legionibus ⁊ cohortibus auxiliariis expletis.i.plene cõpletis ꝓficiſciť in agrũ.i.hoſtilẽ ⁊ fertilẽ ⁊ onuſtũ ꝑda.ſ.auertẽda: ⁊ donat militib⁹ oĩa capta ibi: deinde aggrediť oppida ⁊ caſtella munita paruʒ natura.i.naturali ſitu: ⁊ viris ⁊ facere.i.faciebat aut incepit facere multa ꝓlia: cetera.i.ſʒ ſup. faciebat alia ſup. leuia.i.facilia aliis locis q̃ ad oppida. Interim.i.interea noui milites quos adduxerat adeſſe.i.aderãt pugne ſine metu. videre.i.videbant fugiẽtes.ſ.milites ro. capi aut occidi et videbãt fortiſſimũ quẽq; ſup. eẽ tutiſſimũ: ⁊ libertatẽ patriã parẽtes ⁊ alia oĩa tegi.i.ꝓtegi armis: ⁊ gloriã atq; diuitias queri.i.adquiri armis ſic veteres atq; noui coaluere.ſcʒ in vnũ aĩm breui ſpatio ⁊ virtus omnium eſt facta equalis. At reges ſcilicet bocchus ⁊ Iugurtha. vbi cognouere de aduentu marii abeunt diuerſi in diuerſos locos difficiles ſcilicet acceſſu. Ita placuerat iugurthe ſperãti hoſtes effuſos per predationem poſſe mox inuadi: et romanos futuros ſicuti pleroſq; alios ſup. laxius ⁊ licẽtius metu amoto: per abſentiam hoſtis.

Huiuſcemodi oratiõe habita. Mari⁹ poſtq̃ plebis animos erectos: videt ꝓpere cõmeatu: ſtipẽdio armis: atq; aliis vtilib⁹ naues onerat. Cũ his. A. Manliũ legatũ ꝓficiſci iubet ipſe interea milites ſcribere nõ more maiorũ neq; ex claſſibus: ſed vti cuiuſq; libido erat: capite cẽſos pleroſq;. Id factũ alii inopia bonorũ: alii per ambitionẽ cõſulis memorabãt: q ab eo genere celebratus adiutuſq; erat & hoĩ potẽtiã quærẽti egentiſſimus quiſq; opportuniſſim⁹ cui neq; ſua chara (qppe quæ nulla ſũt) & oĩa cũ ꝑtio honeſta videntur. Igiť Mari⁹ cum aliquanto maiore numero q̃ decretũ erat in aphricã ꝓfect⁹ paucis dieb⁹ Vticã aduehiť. Exercitus ei tradiť. a P. Rutilio legato nã Metell⁹ conſpectũ Marii fugerat ne videret ea quæ audita aĩus tolerare nequiuerat. Sed cõſul expletis legionib⁹ cohortibuſq; auxiliariis ĩ agrũ fertilẽ & ꝑda onuſtũ ꝓficiſciť oĩa ibi capta militib⁹ donat Deinde caſtella & oppida parũ munita natura & viris aggrediť: ꝓlia multa cetera alia leuia locis facere Interi noui milites ſine metu pugnæ adeſſe videre fugiẽtes capi aut occidi fortiſſimũ quẽq; tutiſſimũ armis libertatẽ patriã parẽteſq; & alia oĩa tegi: gloriã atq; diuitias q̃ri: ſic breui ſpatio noui vetereſq; coaluere & virtus omniũ æqualis facta. At reges vbi de aduẽtu Marii cognouere: diuerſi in locos difficiles abeũt. Ita Iugurthæ placuerat ſperãti mox effuſus hoſtis ĩuadi poſſe rõanos ſicuti pleroſq; remoto metu laxius licẽtiuſq; futuros.

Cenſus.

Capite cẽſus.

Metell⁹ interea Romã ꝓfect⁹: cõtra ſpẽ ſuã lætiſſimis aĩs excipitur plebi patribuſq;.

Metellus Cõmemorat paucis reditũ metelli in vrbẽ vbi preter ſpẽ honorifice accept⁹ eſt dicens.

Metellus profectus interea dū Marius talia agereṫ:romā excipiṫ.ſ.a rōanis.aīs letiſſimis cōtra ſpē ſuā.i. cōtra id qd̄ timuerat aut cōtra ꝑ pter poſuit erāt charꝰ iuꝫ.i.pariter plebi ⁊ pr̄ibꝰ.ſ.cōſcriptis poſtq̄ inuidia mota p mariū deceſſerat.ſ.aīmis eoꝝ. Sꝫ mariꝰ attēdere.i.attēdebat ⁊ ꝯſiderabat impigre.i. ſtrenue ⁊ pru dēter res.i.vtilitates ſuoꝝ ⁊ hoſtiū pariter.i.ſimˡ ⁊ cognoſcere.i.cognoſcebat qd boni.i.vtilitatis: aut cōtra.i. qd mali:eēt vtriq;.i.ab vtraq; pte:explorare.i.explorabat itinera regū ⁊ anteuenire.i.ꝑueniebat ꝯſilia ⁊ in ſidias regū.ſ. Bocchi ⁊ iugurthe nihil pati.i.patiebaṫ remiſſuꝫ.i. tepide factū apō illos.ſ.reges. Itaq; ipe aggreſſus ſe pe ex itinere ⁊ getulos pplos Bocchi ⁊ Iugurthā cū Numidis (miſcet ſūtoucē ⁊ exercitū) agētes p̄das ex ſociis.ſ. ro. īꝑeriꝫ i Numidia aut ꝓuincia: fuderat.i. ꝓſtrauerat ſup.eos: ⁊ exuerat ipſm regē ſ.iugurthā quē prius noiauerat: armis haud ꝓcul ab oppido cirtha.ſ.noīe q̄ fa cta poſtq̄ ſunt mō.i.ſolūmō glioſa fine magna vtilitate:neq; cognouit copiā ſ ē facultatē belli patrādi cū iugurtha:ſta tuit circūuenire.ſ.obſidere aut cape inſi diis vrbis: hoc ē vrbes ſingulas.i.quāli bet ſeorſuꝫ q̄ vrbes erāt oportuniſſime viris aut loco: hoc ē ꝑp viros aut locuꝫ: ꝓ hoſtibꝰ ⁊ aduerſuꝫ.i.cōtra ſeꝫratꝰ ita vꝫ Iugurthā aut nudatū ſup.iri ſi pate ret eas.ſ.vrbes circūueniri certatuꝝ ſup. eē ꝓlio.nā Bocchꝰ rex mauroꝝ miſerat ſepe nūtios.i.per nūtios ſignificauerat ſup.ſe velle amicitiā ppli rōani:ne Ma rius timeret qd hoſtile a ſe. Parū explo ratū.i.cognitū ē:ne ꝑ an. Bocchꝰ ſimula uerit id.ſ.ſe velle amicitiā quo.i.īōt ac cederet grauior.i.nocētior. improuiſus: an ſolitꝰ ſup.fuerit mutare pacē atq; bel lū: mobilitate.i.ꝑ mobilitatē igenii. Sꝫ ꝯſul.ſ.mariꝰ adire hoc ē adibat nihilo minꝰ.i.veluti ꝯſtituerat oppida ⁊ caſtel la munita auertere hoc ē auertebat ab hoſtibus.ſ.regibus partim vi:alia me tu aut oſtētādo p̄mia.ac gerebat.i.facie bat primo mediocria exiſtimans iugur thā vētuꝝ in manus.ſ.ꝯferēdas: ob.i.ad tutādos ſuos. Sed vbi accepit illū.ſ.iu gurthā abeſſe ꝓcul ⁊ itentū aliis nego tiis: tp̄s ē viſuꝫ aggredi maiora ⁊ magis aſpa. Orator diceret tp̄s aggrediēdi ſed aggredi reſpicit hic viſum eſt.

poſtq̄ inuidia deceſſerat:iuxta charus. Sed Marius impigre prudenterq; ſuorū & hoſtiū res pariter attēdere:cognoſcere quid vtrinq; boni:aut contra eſſet explorare itinera. regū conſilia & inſidias anteuenire. Nihil apud ſe remiſſum neq; apud illos tutū pati. Itaq; & getulos & Iugurthā p̄das agētes ex ſociis noſtris ſæpe aggreſſus itinere fuderat. ipſumq; regem haud procul ab oppido cirtha armis exuerat. Quæ poſtq̄ glorioſa mō facta ſunt:neq; belli copiā patrādi cognouit:ſtatuit vrbis quæ viris aut loco pro hoſtibus & aduerſum ſe oportuniſſime erāt ſingulas circūuenire:ita ratus aut iugurthā præſidiis nudatū ſi ea pateretur aut prælio certaturū. Nā bocchus nuntios ad eū ſæpe miſerat velle po. ro. amicitiā ne qd a ſe hoſtile timeret. Id ſimulauerit ne quo improuiſus grauior accederet. an mobilitate ingenii pacē atq; bellū mutare ſolitus parū exploratū eſt: Sed cōſul vt cōſtituerat oppida caſtellaq; munita adire partim vi: alia metu aut præmia oſtentando auertere ab hoſtibus. ac primo mediocria gerebat: exiſtimans iugurtham ob ſuos tutandos in manus venturum ſed vbi illum procul abeſſe & aliis negotiis intentum accepit: maiora & magis aſpera aggredi tempus viſum eſt.

Erat inter ingentes ſolitudines. Progrediṫ ad narrāda maiora ⁊ difficiliora facinora Marii:mira felicitate trāſacta:⁊ primo de expeditiōe quā in capſaꝫ vrbē potētiſſimā ⁊ fere iexpugnabilē cōcepit dicens. Oppidū magnū atq; valēs.i.validū ⁊ forte capſa nomine erat inter ingentes ſolitudines.i. maris deſerta numidie.vn̄ mariꝰ ad ipſꝫ ignoratꝰ veniet:vt videbimꝰ:cuiꝰ.ſ.oppi
Hercules. di ꝯdito: mēorabaṫ.ſ.fuiſſe hercules Li
Libs. bys ſic dictus ad dr̃am aliorū.nā multi
Libys. fuerunt hercules:ſed quecūq; ab olbus geſta ſunt vni herculi:vtpote iouis ex al cumena amphitrionis vxore filio aſcribi ſolēt a poetis. Sane libs dr̄ ventꝰ aphricꝰ cōtra vulturnū flās Libys aūt hō ⁊ libya.vn̄ ſunt q̄ hic accipiāt vt ſit gentile:hercules libys.i.libycꝰ:nō ille thebanus. Ciues eius.ſ.oppidi dicti:habebantur apud iugurthā imunes ab onere et ſup.iꝑio leni.i.clemēti:⁊ ob ea.i.ob eas res fideliſſimi.videṫ aūt hic ob ea cōpo-

Erat inter ingentes ſolitudines oppidū magnum atq; valens nomine Capſa: cuius conditor Hercules libys memorabatur. Eius ciues apud Iugurtham immunes leni imperio: & ob ea fideliſſimi habebantur; muniti aduer-

ſite dictus ſicut ꝑpterea.nam cuꝫ vnum tñ premiſerit videtur dicẽduꝫ ob id exiſtẽtes.muniti aduerſum ho ſtes ſcꝫ romanos nõ modo.i.nõ ſolũ menibꝰ ⁊ armis.atq; viris verũetiaꝫ ⁊ magis multo aſpitate locoꝝ.nam preter loca ꝑpinqua oppido:alia.ſ.loca oĩa ſup.ſunt vaſta.i.deſerta ſine domo aut habitatore inculta egẽtia aque.infeſta a ſerpẽtibus:quoꝝ ſerpẽtiũ vis.i.violẽtus impetꝰ eſt acrior.inopia.i.ꝑ inopiã cibi ſicuti oĩm fe raꝝ.Ad hoc.i.inſup natura ſerpẽtiuꝫ pniciosa.i.pnecãs veneno:accẽditur.ſ.ad irã:magis ſiti ꝙ alia re.

ſum hoſtes nõ mœnibꝰ mõ & armis atq; viris verũ etiã multo magis aſpitate locoꝝ. Nã præter oppido loca ꝑpinqua:alia oĩa vaſta:inculta:egẽtia aquæ infeſta a ſerpẽtibus:quoꝝ vis:ſicuti oĩm ferarũ inopia cibi acrior. Ad hoc natura ſerpentiũ pernicioſa:ſiti magis ꝙ alia re accẽditur. Eius potiundi Mariũ maxima cupido iuaſerat: tum ꝑpter vſum belli: tum qa res aſpera videbatur:& Metellus oppidum Thalam magna gloria cœparat:haud diſſimiliter ſitum munitũq;:niſi ꝙ apud Thalã nõ lõge a mœnibus aliquot fontes erãt. Capſenſes vna modo atq; ea intra oppidum iugi aqua:cæteri pluuia vtebantur. Id ibiq; & in aphrica(quæ procul a mari incultius agebat)eo facilius tolerabatur:quia Numidæ plerũq; lacte & ferina carne veſcebãtur:& neq; ſalẽ neq; alia irritamẽta gulæ quærebant: cibꝰ potuſq; illis aduerſus famẽ atq; ſitim nõ libidini neq; luxuriæ erat. Igitur cõſul omnibus exploratis credo diis fretus. Nam cõtra tantas difficultates conſilio ſatis prouidere non poterat(quippe etiã frumẽti inopia tẽtabatur ꝙ Numidæ pabulo pecoris magis ꝙ aruo ſtudẽt. Et quodcũq; ſemen natum fuerat iuſſu regis in loca munita cõtulerant. ager autem aridus & frugum vacuus ea tẽpeſtate.nam æſtatis extremum erat)Tamen pro rei copia ſatis prouidenter exornat. Pecus omne quod ſuperioribus prædæ fuerat:equitibus auxiliariis agẽdum attribuit. Aulum Manlium legatum cũ cohortibus expeditis ad oppidum Larim(vbi ſtipendium & commeatum locauerat) ire iubet: dicitq; ſe prædabundum poſt paucos dies eodem venturum. Sic incœpto ſuo occultato pergit ad flumen tanam.

Maxima cupido potiundi eius.ſ.oppidi iuaſerat mariũ.tum.i.ſimul ꝑpter vſum.i. vtilitatẽ belli.ſ.gerẽdi a ſextuꝫ hoc eſt ſimul:q: videbatur res aſpa.i.difficilis:⁊ ita ſperabat ex ea ingẽtem gloriã poſſe aſſequi: ⁊ metellus ceperat ſup.cũ magna gloria thalã oppidũ ſitũ ⁊ munitũ. haud.i.diſſimiliter niſi ꝙ apud thalam nõ lõge a menibus erãt aliquot fontes ⁊ capſenſes vtebantur modo.i.dũtaxat vna aqua iugi.i.perpetua ⁊ ſed ſtagnãti atq; ea ſup. exiſtẽte intra oppidũ. ceteri.i.q̃ in ſuburbijs ⁊ agro erant.vtebantur pluuia.i.aqua pluuiali quã in ciſternis cõſeruant. Id ſcꝫ habere penuriaꝫ aquarũ : tolerabatur facilius ⁊ ibi et in oĩ aphrica q̃ agebat.i.viuebat incultiꝰ:q: ꝓcul a mari.ad mare eñ habitãtes ꝑ negotiatores ⁊ reliquos aduenas ſolent cultiores ſumere: mores:eo.i.ideirco q: nũide veſcebãtur plerũq;.i.plurimũ aut plerią; oẽs lacte ⁊ carne ferina ⁊ ita minꝰ potabãt ⁊ neq; querebãt ſalẽ neq; alia irritamẽta gule:hoc eſt ꝓuocatoria vt dicit appetitus:qualia ſunt ꝯdimẽta varia:⁊ garum ⁊ alec ⁊ alia id genꝰ quas ſalſas vocant. Sane bñ dixit maſculino genere ſaleſ. Nã non niſi apud vetuſtiſſimos aut recentiſſimos in neutro ponitur:vt apud aphricanum:quid quid loquimur ſal merũ eſt. Cibus ⁊ potus erat illis aduerſus.i.cõtra famẽ et ſitim:⁊ nõ erat libidini neq; luxurie:vt epicureis ⁊ multi etiã noſtratibꝰ xp̃ianis qui viuũt vt edãt:nec. edunt vt viuere poſſint quod ne ſocrati q̃dẽ placuit. Salem.

¶ Igit cõſul. Docet qua ſubtilitate ⁊ artificio ꝗq; dexteritate mariꝰ capſam obſedit ⁊ tãdeꝫ cepit dicẽs. Igitur:q: cõſtituit capſaꝫ oppugnare ⁊ difficultatẽ eiꝰ rei nõ ignorabat cõſul oĩbꝰ exploratis.i. ꝑ exploratores cognitis: credo fretꝰ .i. cõfiſus ⁊ adiutꝰ dijs.nã nõ poterat prouidere ſatis cõſilio ſcꝫ humano cõtra tãtas difficultates quippe.i.vt pote qui tẽtabatur etiã inopia.i.carentia frumẽti: ideo ſupple ꝙ.ſ.q: numide ſtudent magis pabulo pecoris.i. paſcuis habẽdis aut feno colligẽdo ⁊ ꝙ aruo.i. arationi agroꝝ. Et cõtulerãt.i.ſimul prius deportauerãt ĩ loca munita quocũq; ſemẽ fuerat natũ.i.oriũ:⁊ hoc iuſſu.i.precepto regis.ſ.iugurthe:tamẽ.i.ꝗcꝗ ꝯſilio prouidere nõ poterat nihilominꝰ exornat.i.inſtruit rem ſatis prouidẽter:pro copia.i.facultate rei attribuit omne pecus qđ fuerat prede.i.ad predã : diebꝰ ſuperioribꝰ.i.pauloante actis:agẽdum i.impellendum equitibus auxiliarijs.i. qui auxilio venerãt:⁊ iubet Aulũ Maliu legatum ire cum cohortibus expeditis.i.leuis armature:et ad iter accinctis ad oppidum larim:ſcꝫ nomine vbi hoc eſt in quo locauerat ſtipẽdium.i.mercedem militum:⁊ commeatum.i.victum eoꝝdem ⁊ dicit ſe venturum eodem:hoc eſt ad ideꝫ oppidum.(Eſt enim eodem hic aduerbium ad locum)predabundũ.i.aduertentem frequentes ꝑdas.poſt paucos dies. Sic icepto hoc eſt intẽtoꝝ ꝑpoſito ſuo occultato ꝑgit ad flumẽ Tanã:aut vt alij legũt tanaym

Cæterū in itinere quotidie quadraginta duū pecus exercitui p̄ cēturias itē p̄ turmas æqualiter diſtribuerat: et ex coriis vtres vti fierent curabat: ſimul & inopiā frumēti lenire: & ignaris oībus parare quæ mox vſui forēt. Denicꝫ ſexto die cū ad flumē vētū eſt maxima vis vtriū: effecta eſt. Ibi caſtris leui munimēto poſitis milites cibū cape atcꝫ vti ſimul cū occaſu ſolis egrederētur: paratos eſſe iubet: oīb⁹ abiectis ſarcinis aqua modo ſeq̄ & iumenta onerare. Deide poſtq̄ viſum eſt temp⁹ caſtris egreditur. Noctemcꝫ totam itinere facto cōſedit Idē proxima facit. Deide tertia multo ante lucis aduentum peruenit in locum tumuloſum longe a Capſa non ampli⁹ duum miliū interuallo: ibicꝫ q̄ occultiſſime poteſt cum omnibus copiis diem opperitur. Sed vbi dies cœpit & Numidæ nihil hoſtile metuentes multi oppido egreſſi: repente omnem equitatum: & cum his velociſſimos pedites curſu tendere ad Capſam: & portas obſidere iubet. Deinde ipſe intentus propere ſequi necꝫ milites prædari ſinere. Quæ poſtq̄ oppidani cognouere: res trepidæ metus ingens: malū improuiſum. Ad hoc pars ciuium extra mœnia in hoſtium poteſtate deprehenſa cogere vti deditionem facerent. Cæterum oppidum incenſum. Numidæ puberes interfecti. alii omnes venundati præda militibus diuiſa. Id facinus contra ius belli non auaritia: necꝫ ſcelere conſulis eſt admiſſum: ſed quia loc⁹ Iugurthæ opportunus nobis aditu difficilis: genus hoim mobile infidum ante: necꝫ beneficio: necꝫ metu coercitum

Ceteꝝ: hoc eſt ſed inſup. ipſe diſtribuerat exercitui p̄ centurias item p̄ turmas equaliter .i. equali portione (ſunt aūt cēturie peditū: turme equitū) in itinere: hoc eſt dū iter facerēt pec⁹ .ſ. agēdū vt dicit cōmētarius ſed meli⁹ dices: comedendū quinetiā additū inueni: quadraginta duū .ſ. capitū: vt ſingulis dieb⁹ .xlii. aſſumpſerint turme τ cēturie: τ curabat vti .i. vt vtres hoc ē vaſa ex coriis .ſ. pecudū fierēt: nō ergo agebātur τ ſi mādebātur: ſimul .i. τ pariter lenire .i. leniebat inopiā .i. penuriā frumēti: τ parare: hoc ē parabat oībus ignaris hoc eſt neſciētib⁹ qd̄ p̄cederet ea q̄ forēt vſui .i. vtilitati mox .i. paulo poſt. Denicꝫ ſexto die cū ventū eſt ad flumen .ſ. tanā aut tanayn. ſꝫ tanays in ſcythia ē maxima vis .i. copia. vtriū .i. taliū vaſoꝝ ex corio pecuino. vñ videtur nōm eſſe hic vtris. Naꝫ ab vter neſcio quō fieret vtriū: eſt eff. cta. Ibi .i. ad flumem caſtris poſitis leui monumēto iubet milites cape cibū atcꝫ iubet eſſe paratos: vti hoc eſt vt egrederētur .ſ. caſtris ſimul cū occaſu ſolis τ iubet milites onerare ſe τ iumēta: modo .i. ſolūmodo aq̄ abiectis oīb⁹ ſarcinis .ſ. militarib⁹ τ ex his q̄ vſui alio q̄ erāt in expeditiōe militari: ſꝫ abiecta i caſtris ſeruabātur. ¶ Deinde. Proſeq̄tur ceptā hiſtoriā docēs quō oppidū capſaꝫ p̄uenerit iprouiſus τ ſtatim cepit. vñ dicit. Deide poſtq̄ tp̄s eſt viſuꝫ .ſ. opportunū. ipſe egredit̄ caſtris: τ itinere facto totā noctē ꝯſedit .i. q̄etem cū exercitu cepit a ꝯſilio. idē .i. eādeꝫ rem facit prima .ſ. nocte .i. eā totā eūdo abſumit τ interdiu q̄eſcit. deinde p̄uenit tertia .ſ. nocte multo ante aduētuꝫ lucis .i. claritatꝭ diurne in locū tumultuoſuꝫ .i. habēteꝫ multos tumulos hoc ē colliculos: lōge .i. diſtāteꝫ a capſa .ſ. oppido īteruallo: hoc ē diſtātia: duū miliū .ſ. paſſuū (qđ interuallū a gallis leuca ſeu legua đr) nō amplius .i. nō maiore q̄ duū miliū (vbi eleganter ſincopat̄ duū: q2 nūerali iūgitur τ qđ tñ nō faciūt neutra q̄ ſingularē habēt). Et opperit̄ .i. expectat: ibi diē cūꝫ oīb⁹ copiis q̄ .i. q̄tuꝫ pōt occultiſſime. Sed vbi dies cepit .ſ. oriri aut clareſcere: τ numide .ſ. capſenſes nihil hoſtile metuētes: egreſſi ſupple ſunt oppido: multi .i. magno nūero iubet .ſ. mari⁹ oēm eq̄tatuꝫ. hoc ē oēs eq̄tes. τ cū his .ſ. eq̄tibus pedites velociſſimos tēdere curſu: hoc ē currēdo ad capſaꝫ .ſ. oppidū vbi p̄prio p̄poſitionē dat: τ obſidere portas .ſ. eius. Deide ipſe ſeq̄ .i. ſeq̄batur: p̄pere .i. feſtināter intenti⁹ .ſ. q̄ alii aut q̄ pri⁹: aut valde intēte: aut legat̄ intētus: vt ſit exiſtēs intētus: necꝫ ſinere .i. τ non ſinebat milites predari: hoc eſt p̄das auertere. Que ſcꝫ incepta marii poſtq̄ oppidani cognouere res ſup. erāt trepide .i. pre timore feſtine τ trepidantes: met⁹ erat ingēs: q2 malū ſup. erat improuiſuꝫ graui⁹ aūt ledūt iprouiſa: hoc ē non p̄uiſa p̄uidētia quadā. Ad hoc .i. inſup: pars ciuiū .ſ. capſenſiuꝫ: dep̄hēſa in p̄tāte hoſtiū. hoc ē marii τ ei⁹ militū: coegere. (Locutio cōgrua in re nō voce p̄s dep̄hēſa coegere hoc eſt ciues p̄im dep̄hēſi cogere reliquos) vti .i. vt facerēt deditionem: hoc ē vt ſe τ oppidū dederēt .i. traderēt fidei τ p̄tāti ipſi⁹ marii verētes ſe aliter ad ſuppliciū expoſcendos ſi forte Marius male pugnaſſet. Ceteꝝ .i. ſed q̄uis deditio acta fuerit: oppidū ſup. eſt incēſum: τ numide puberes τ ita belli gerendi potētes interfecti ſunt: alii oēs .i. imbelles τ inermes ſunt venūdati: ſcꝫ ſub corona: p̄da eſt diuiſa .ſ. ab īparore aut eius militib⁹. Id facin⁹ eſt admiſſuꝫ ꝯtra ius belli: qđ vult τ precipit vt ſeſe dedētes τ fidei ꝯmēdātes icolumes ſeruētur. ablatis dūtaxat armis τ reliq̄s belli adminiculis. Veꝝ vbi oppugnatio fiebat τ prima erat expugnatio nō cogebātur vt deditiōs acciperēt: ſi tñ ſuſceperant videbātur cōtra ius belli facere. id aūt factū eſt hic τ ita cōtra ius belli: nō auaritia necꝫ ſcelere .i. p̄fidia aut crudelitate conſulis marii: ſed q2 loc⁹ in quo capſa ſita erat: aut loc⁹ vrbis erat opportun⁹: hoc eſt cōmodus iugurthe τ difficilis aditu: hoc eſt vt adeatur nobis .i. a ro. τ gen⁹ hoim ſcꝫ numidaꝝ mobile τ infidū ante necꝫ b̄ñficio necꝫ metu coercituꝫ: hoc eſt cohibitū ab iniuria aut vi Romanis inferenda.

Vtrium.

POſtq̃ tantã rẽ pegit. Cõmemorat quãtiſſi habit⁹ marius poſt capſenſiũ captionẽ ⁊ interẽptio nẽq̃d deinceps egerit dicẽs. Mari⁹ poſtq̃ pegit tantã rẽ.i.cepit oppidũ fere inexpugnabile:⁊ ſi ne vllo incõmodo ſuorũ:q: p deditionẽ ipſe habit⁹.i.eſtimat⁹ ⁊ reputat⁹ antea magn⁹ ⁊ claru s cepit haberi.i.reputari maior ⁊ clarior. Oĩa nõ ſolũ.i.nõ tñ bñ cõſulta.i.maturo ꝯſilio ſcepta verũetiã data.i.cõceſſa pficere:caſu.i.a caſu:trahebant.i.puertebant ⁊ iterpretabantur illi ad ꝟtutẽ. Milites habiti.i.tractati:iperio modeſto.i.moderato ⁊ nõ ſupbo nec rigido:nõ tñ remiſſo penit⁹ ⁊ ſimul.i. nihilominus aut pit̃er locupletes.ſ.effecti ferre.i.ferebãt ⁊ extollebãt marius ad celũ ſubaudi vſq;.i.q̃ altiſſime poterãt numide timere.i.timebãt marium magis q̃ vllũ mortalẽ.i.purũ hoiẽ:⁊ poſtremo.i.tãdẽ diſpſa ei⁹ fama:oẽs ſocij atq; hoſtes:credere.i.credebãt mẽtem diuinã eẽ illi.ſ. Mario aut cũcta portẽdi.i.ſignificari futura ⁊ addici illi nutu i.p nutũ ⁊ volũtatẽ deoꝝ. Sz ꝯſul.ſ. mari⁹ vbi.i.poſtq̃ ea res euenit bñ pgit ad alia oppida.ſ.numidie ⁊ capit pauca numidis repugnãtib⁹.i.i qb⁹ offẽdit repugnãtes numidas:ſz corrũpit plura.ſ. oppida igni.ſ.icẽdio:q: vacua inuenerat ⁊ ita ea nõ cepit:ſz igreſſus ẽ ⁊ q: habitatorib⁹ carebãt igni corrupit ea carebãt aũt ppt miſerias capſenſiũ. i.q: cognitis miſerijs ⁊ calamitatib⁹ capſenſiũ pauci i oppidis mãſerãt:ſz ea fere deſeruerãt verẽtes ẽẽ facta deditiõe poſſe interimi ⁊ ſic oĩa cõplent luctu ⁊ cede.i.ſtrage. Deĩde ipſe potit⁹ mult̃ locis ac pleriſq;.i.pl'ibus ex illis exercitu icruẽto.i.ſine vulnere exercit⁹ cũ null⁹ reſiſteret aggredit aliã rẽ.i.arduã ſi eadẽ aſpitateq̃ ſup. fuerat capſẽſiũ ſup. res. Ceterũ:h̃ ẽ ſz haud ſec⁹.i.nõ alit̃ aut nõ min⁹ difficilẽ. Nãq; mõs ſaxe⁹.i.ex ſolido ſaxo ꝯſtãs ſat̃ patẽs.i.pſpicu⁹ ⁊ apparẽs. caſtello.i. oppidulo mediocri.i.mediocris quãtitat̃ in eo poſito edit⁹.i.ſurſũ aut ſaltũ dat⁹ in imẽſũ:erat haud.i.nõ lõge a flumine mulucha.ſ.noĩe qđ.ſ. flumẽ diſiũgebat h̃ eſt dirimebat regnũ iugurthe ⁊ bocchi erat dico i imẽſũ edit⁹:⁊ vno aditu pangusto h̃ ẽ valde arcto relicto.ſ.ad acceſſũ. Nã ſup. mõs ille erat pceps.i.pcipitiũ hñs ⁊ precipitãs accedere volẽtes p oĩa.ſ.loca aut oĩs ptes ſuas natura.i.p naturalẽ ſitũ:velut ope.ſ.hũano atq; ꝯſulto.i. pinde ac ſi p op⁹ hũanũ aut idustriã ſic ꝯſtitut⁹ eẽt:quẽ locũ mari⁹ itẽdit cape ſumma vi:q;.i.q: theſauri regis. ſ. iugurthe erãt ibi.ſz ea res ẽ geſta meli⁹ forte.i.fortuitu euẽtu q̃ ꝯſilio:q: locus iexpugnabilis cẽſeri debuit. Et ita vt verus hiſtoricus nõ laudat nimis in Mario quod fortune ſeu felicitatis potius q̃ virtutis erat. Nã ſi ꝯſulto agere voluiſſet eũ locũ i tãta difficultate nõ tẽtaſſet. ¶ Nã in eo caſtello. Docet quõ nõ ꝯſilio res geſta ſit q: caſtellũ iexpugnabile videri debuerat dicẽs. Nã ſat̃ magna vis.i.copia viroꝝ atq; armoꝝ ⁊ frumẽti ⁊ fons aq̃.ſ. iugiter erãt ſup.i caſtello ⁊ loc⁹ ſup. erat iportunus' iacceſſibil'.i.q̃ſi nllũ portũ hñs ⁊ aggerib⁹.i.aggeres bellicos faciẽdo ſ vt ad thalã fecerat Metell⁹ ⁊ turrib⁹.ſ.ſupedificãdis:⁊ alijs machinatiõib⁹ ſ vt vineis arietib⁹. Iter caſtellanoꝝ.i.p qđ ibãt caſtellãi.i.habitãtes i caſtello erat ſup. ad

POſtq̃ tantã rẽ peregit Marius ſine vllo ſuorum incommodo: magnus & clarus antea maior clariorq; haberi cœpit. Omnia non bene conſulta modo: verũetiã caſu data in virtutem trahebantur. Milites modeſto imperio habiti: ſimul & locupletes ad cœlũ ferre Marium Numidæ magis q̃ vllum mortalem timere poſtremo omnes ſocii: atq; hoſtes credere, illi aut mẽtẽ diuinã eſſe aut deorum nutu cuncta portẽdi. Sed cõſul: vbi ea res bene euenit: ad alia oppida pergit pauca repugnantibus Numidis capit: plura propter capſenſium miſerias igni corrumpit: luctu atq; cæde omnia complentur. Deniq; multis locis potitus ac pleriſq; exercitu incruẽto: aliam rem aggreditur nõ eadem aſperitate qua Capſenſium: cæterum haud ſecus difficilem. Nanq; haud longe a flumine mulucha (quod Iugurthæ bocchiq; regnum diſiungebat) erat inter cæteram planiciem mons ſaxeus mediocri caſtello: ſatis patens in immenſum editus: vno perangusto aditu relicto. Nã per omnia natura: velut opere atq; conſulto præceps erat quem locum Marius q; ibi regis theſauri erant ſumma vi capere intendit: ſed ea res forte q̃ conſilio melius geſta eſt. Nam in caſtello virorum atq; armorum ſatis magna vis & frumenti & fons aquæ: aggeribus turribuſq; & aliis machinationibus locus importunus: iter caſtellanorũ

modū.i.valde anguſtū vinee.ſ.bellice:hoc ē machine ſlle.pciſe.i.ꝑus acciſe ⁊ arctiores facte: vtrinq̨ ab vtro q̨ latere agebant.i.ꝑpellebant ſurſum cū ingēti ꝑiculo.ſ.agētiū eas: ⁊ tñ fruſtra.i.inuanū agitabātur: nā cū he.ſ.vinee ꝓceſſerāt paululū ipſe corrūpebant.ſ.de ſup.aut igni.ſ.deiecto aut lapidib⁹. Et ita milites neq̨ cōſiſtere ſup.poterāt aut neq̨ cōſiſtebāt ꝓ ope.ſ.pregēdo:aut poti⁹ ꝓ ope.i.añ opus (alij legūt ꝓpe) ꝓpter iniquitatē.i.difficultatē loci:neq̨ admini ſtraret .i.adminiſtrabāt inter vineas ſine ꝑiculo:q: ꝑiculū erat ex eo q̨ vinee igni aut lapidib⁹ corrumpe bant:optimus quiſq̨ cadere.i.cadebat

anguſtū admodum vtrinq̨ preciſe vineæ cū ingēti periculo fruſtra agebātur. nā cū hæ paululū proceſſerant igni aut lapidibus corrūpebātur. Milites neq̨ pro opere cōſiſtere ꝓpter iniquitatē loci: neq̨ inter vineas ſine periculo adminiſtrare: optimusquiſq̨ cadere aut ſauciari: cæteris metus augeri. At marius multis dieb⁹ & laboribus cōſumptis anxius trahere cum aīo ſuo omitteret ne incœptum: qm̄ fruſtra erat: an fortunā operiret: qua ſæpe proſpere vſus fuerat. Quæ cū mltos dies noctes q̨ æſtuās agitaret: forte quidam ligur ex cohortibus auxiliariis miles gregarius aliquātulū egreſſus caſtris haud ꝓcul a latere caſtelli qđ aduerſum ꝑliātib⁹ erat: aīaduertit īter ſaxa repētes cocleas: quarū cū vnā atq̨ alterā: deinde plures peteret ſtudio legēdi paulatim ꝓpe ad ſummū mōtis egreſſus ē. Vbi poſtq̄ ſolitudinē intellexit more ingenii hūani cupido difficilia faciūdi aīm vertit. Et forte in eo loco grandis ilex coaluerat inter ſaxa paululū mō ꝓna: deinde flexa atq̨ aucta in altitudinē quo cuncta gignentū natura fert. ¶ Cuius ramis modo modo eminētib⁹ ſaxis nixus Ligur caſtelli planiciē ꝑſcribit q̨ cūcti Numidæ intēti ꝑliātibus aderant. Exploratis oībus quæ mox vſui fore ducebat: eodē regredit nō temere vti aſcēderat. ſed tētans oīa & circūſpiciens: itaq̨ ꝓpere adit mariū: acta edocet: hortat ab ea parte qua ipſe deſcenderat caſtellū tentet: pollicet ſe ducē itineris: periculiq̨ nihil eſſe Marius cū ligure promiſſa eius cognitū ex preſentibus miſit: quorū vti cuiuſq̨ ingeniū erat: ita rem difficilē aut facilē nūtiare. Conſulis tñ animus paululum ar-

ſauciari.i.ſauciebat metus augeri.i.augebat ceteris min⁹ ſtrenuis ⁊ rē ſpectātib⁹. At mari⁹ multis diebus ⁊ laborib⁹ cōſumptis.i.poſtq̄ mltos dies ⁊ multos labores fruſtra cōſumpſerat anxi⁹.i.ſollicit⁹ trahere.i.trahebat: hoc eſt verſabat aio ſuo: ne ꝑ animū omitteret inceptū qm̄ fruſtra erat.ſ.inceptū an operiret.i. expectaret fortunā qua fuerat vſus ſepe proſpere. Que.i.quas res cū eſtuans.i. feruēs in deſiderio agitaret mltos dies ⁊ noctes ſup.multas: quidā ligur.i. ex liguria: miles gregari⁹: ⁊ ita humilis cōditionis ex cohortib⁹ auxiliarijs egreſſus forte caſtris aliquātulū haud ꝓcul a latere caſtelli qđ erat aduerſum.i.oppoſitum ⁊ ex aduerſo ſitū: preliantibus ſ.romanis aīaduertit.i. deprehēdit cocleas.i.cōculas de gñe limaciū: repentes inter ſaxa quarū cū peteret vnā atq̨ alterā.⁊ deinde plures (veſcuntur eñ illis) egreſſus eſt ſtudio legēdi.i. colligēdi cocleas: paulatim ad ſummū mōtis vbi.i. in quo ſummo ſeu in qua ſummitate: poſtq̄ itellexit ſolitudinē: cupido.i.auiditas faciundi difficilia vertit.i.attraxit aim ſup.ei⁹ more ingenij hūani.i. vt eſt ingeniū hūanū. Et forte.i.qđ fortuitum erat: q: ꝑter ſpem: ilex.i.arbor glādifera de gñe quercuū: grādis.i.alta ⁊ magna: coaluerat.i.cōcreuerat.⁊ robur acceperat in eo loco inter ſaxa exiſtēs ꝓna.i.in curuata ad terram paululū.i.modicum deide flexa atq̨ aucta in altitudinē quo i.quorſum aut in quā altitudinē natura gignētiū fert.i.dirigit cuncta: oīa enim ſurſuz creſcūt. Cuius.ſ.ilicis ramis nix⁹ mō.i. iterdū: ⁊ mō.i.ſubide: nixus.i.ſeſe fulciēs ſaxis eminētibus.ſ.extra rupes ipſe ligur ꝑſcribit.i.intēto aio ac ſenſib⁹ notat planiciē caſtelli.i.in qua caſtellus ſitū erat q̨ cūcti numide.ſ. eiuſmodi caſtelli aderāt intēti.i.intēdētes aim ſuuz preliātib⁹.ſ.cū romanis. Et ligur exploratis oibus que ducebat.i. exiſtimabat fore.i.futura eē mox.i.paulopoſt: vſui.i. ad vtilitatē rei: quā cōceperat: vcȝ eo milites ducere ad caſtellū intercipiēdū: regredit eodē.ſ.itinere: nō temere.ſ. ſine attentiōe: aut reſpectu: ſicut aſcenderat coclea legēdo ſȝ tētāſ.i.experiēs oia an paterēt acceſſui ⁊ circūſpiciēs oia. Itaq̨ i.⁊ ſic q̄ſi medio optato lucro: adit.i.ꝓpere.i. ꝓperāter: mariū.ſ.cōſulē ⁊ docet acta.ſ.quid egerit: hortat ſup. mariū: vt ſup.tentet.i.conetur capere caſtellū ab ea pte qua ipe.ſ.ligur deſcēderat: ⁊ pollicetur ſe ſupple fore ducem id eſt ductorem ⁊ indicem itineris: ⁊ nihil periculi eſſe Marius auditis illis miſit cum ligure ſupple quoſdaȝ ex preſentibus id eſt illis qui aderant ⁊ cognitum id eſt ad cognoſcendū. (Eſt eñ pri⁹ ſupinū) ꝓmiſſa ei⁹.ſ.liguris quor.ſ.miſſorū vti ingeniū.i.capt⁹ naturalis aut animi⁹ cuiuſq̨ erat ita ſup.quiſq̨ nūtiari.i.nūtiabat rē ſup.eſſe difficilē aut facilē: meticuloſi enim dicebāt difficilē: animoſi facilē. Tamē.i. nihilominus q̄ q̨ incerta nuntiabantur tamē animus cōſulis ſcȝ marij eſt erecti⁹.ſ.in ſpes

Exploratio fortuita.

paululũ. Itaq;.i.ita delegit ex copia.ſ.multitudine tubicinũ ⁊ cornicinũ.i.tuba aut cornu bellũ canere ⁊ aſcendere ſolitorũ quinq; numero q̃ velociſſimos.i.valde aut maxime veloces: ⁊ ſup. delegit cũ his.ſ. tubicinibus quatuor centuriones: ⁊ ita quadrigẽtos milites forẽt preſidio.i.protectioni: ⁊ iubet oẽs parere.i.obedire liguri.ſ.inuẽtori eius rei: ⁊ conſtituit ei negotio.i.ad id negotiũ peragendũ diẽ proximũ.i.proxime venturũ. Sed vbi.i.poſtq̃ tpſ viſum eſt.ſ.adeſſe ex precepto.ſ.marij: aut poti⁹ vt alij textus hñt ducis: vel ipſius liguris: ipſe pergit ad locũ.ſ.per quẽ aſcẽdere voluit: ⁊ hoc oibus.ſ. reb⁹ peractis: et cõpoſitis.i. ſimul diſpoſitis ad talẽ expeditionẽ. Ceterũ illi q̃ preerãt centurijs.i.centuriones (eſt ei periphraſis centurionis) edocti duce.i. ductore.ſ.ligure: vnde hic nõ honoris: ſed miniſterij notamen eſt dux: mutauerunt arma.ſ.cõſueta ⁊ ornatũ.i.indumentũ dicens: exiſtentes ſup.capite ſup.nudo et pedibus nudis potius diceret ſm Seruium nudatis: q: nudũ eſt qd nunq̃ tegitur: nudatũ qd aliqñ. Verũ ſi nudatũ eſt nudũ effectũ cũ prius eſſet tectũ qs negabit quod factũ eſt nudũ: eẽ nudũ? Eſt ergo nudũ genus vt i.i. vt hoc eſt dõ erant nudo ſeu nudato capite: vt proſpectus.i.de procul inſpectio foret facilius per ſaxa: ⁊ gladij ⁊ ſcuta ſup. eorum erant ſuper terga eorũ ligata: verũ.i.ſed ea.ſ.ſcuta erant ſup. numidica.i. qualibus numide vtunt̃ ex corijs.ſ. taurorũ gratia ponderis.ſ.minoris: ⁊ ſimul quo.i.ideo vt ipſa offenſa.i.contracta a lapide ſtreperẽt leuius.ſ.q̃ ferrea. ¶ Igitur pregrediens. Preſcribit vt ductore ligure qui viã colligendis cocleis ſocio penitus inuenerat milites per multos labores ad caſtellum ⁊ perueniunt iurantis caſtellanis ad pugnã ipſum capiunt dicens. Igit̃ ligur.i.miles ex liguria pregrediens.i.ante ingrediens vinciebat.i.ligabat ſaxa: ⁊ ſi que radices.ſ.arborũ eminebant.i.apparebant vetuſtate: q: terra forte vento aut imbribus ſublata fuerat: quibus. ſcz laqueis et ligis milites alleuati.ſ.labore aſcendẽdi aut erecti: aſcenderent facilius: ⁊ leuare.i.leuabat et ſurſum trahebat interdũ manu.ſ.timidos.i.timentes hoc loco: quia addit inſolentia.i.propter inſolentiã itineris: ⁊ mittere.i.mittebat pre ſe .i. ãte ſe ſingulos inermes.i.ſine armis: hoc eſt acceptis armis illorũ vbi aſcenſus erat aſperior.i.difficilior paulo.ſ.q̃ par erat aut q̃ alibi: deinde ipſe ſequi.i.ſequebatur cum armis.ſ.inuaſiuis: hoc eſt telis ſeu gladijs eorũ ⁊ tentare.i.tentabat potiſſimum.i.precipue ea que videbantur dubia.i.incerta: aut quibus nõ erat confidendũ nixu.i.dũ nitebãtur per ea aſcendere: ac ipſe ſepius aſcendens eadem.ſ.via que difficillima viſa: et deinde digregiens ſtatim vt oſtẽdit nihil eſſe periculi: addere.i.addebat ceteris audaciam. Igitur ipſi omnes ſimul fatigati diu ⁊ multum: quod difficile toleratu eſt: tandem perueniunt in caſtellum: deſertum.i.derelictum ab omnibus ab ea parte: q̃.i.q: omnes ſcilicet caſtellani: aderant aduerſum hoſtes.ſ.romanos: ſicut alijs diebus.ſ.affuerant. Marius vbi cognouit ex nuntijs ea que ligur egerat.i.quomodo ad caſtellum peruenerat: ⁊ q̃ habuerat ſuos intẽtos prelio: tota die.ſ.illa: tamen ſup. exhortatus eſt: tum vero.maxime tunc quaſi tunc ad verũ milites.ſ.et ipſe egreſſus extra vineas.i.machinas munientes militũ capita a lapidibus ⁊ alijs telis deſuper mittẽdis: vt vinearum curuature vuas ſolent ſuccedere.i.ſuccedebant ad murũ teſtudine.i.quodã integumento ⁊ ſcutis connexis: acta.i.inſtructa ad procedendũ ⁊ terrere.i.terrebat ſimul hoſtem.ſ.exiſtentem in caſtris eminus.i.de longe: tormentis.i.machinis vi ſaxum aut telum extorquentibus: quas vulgo baliſtas vocant: et ſagittarijs.i.manuali arcu ſagittas extrahẽtib⁹ ⁊ funditoribus.i.fundis lapides iacientib⁹. At.i.ſed numide q̃ erãt in caſtello; vineis romanorũ ſubuerſis.i.corruptis ⁊ infractis ſepe añ. itẽ.i.ſilr incenſis.ſ.igni: quos

rectus eſt. Itaq; ex copia tubicinũ & cornicinũ quinq; numero q̃ velociſſimos delegit: & cũ his præſidio qui forent quatuor centuriones omneſq; liguri parere iubet: & ei negotio proximũ diẽ conſtituit. Sed vbi ex præcepto ducis tpſ viſum eſt paratis cõpoſitiſq; omnibus ad locũ pergit. Cæterũ illi q centuriis præerãt edocti a duce arma ornatũq; mutauerũt capite atq; pedibus nudis vti pſpectus nixuſq; p ſaxa facilius foret. Super terga gladii & ſcuta: verũ ea numidica ex coriis põderis gratia: ſimul & offenſa: quo leuius ſtreperent. Igitur prægrediens ligur ſaxa & ſi quæ vetuſtate radices eminebant laqueis vinciebat quibus alleuati milites facilius aſcenderent: interdum timidos inſolẽtia itineris leuare manu vbi paulo aſpior aſcenſus erat ſingulos præ ſe inermes mittere. Deinde ipſe cũ illorũ armis ſequi quæ dubia nixu videbant̃ potiſſimũ tentare ac ſæpius eadẽ aſcendens & deſcendẽs: deinde ſtatim digrediẽs cæteris audaciã addere. Igit̃ diu multũq; fatigati tãdẽ in caſtellũ perueniũt: deſertũ ab ea parte q ſicut aliis diebus oẽs aduerſum hoſtes aderant. Marius vbi ex nũtiis ea q̃ ligur egerat cognouit q̃q̃ tota die intentos prælios ſuos habuerat: tũ vero cohortat⁹ eſt milites. & ipſe extra vineas egreſſus teſtudine acta ſuccedere: & ſimul hoſtem tormentis ſagittariiſq;: & funditoribus eminus terrere: At numidæ ſæpe antea vineis Romanorũ ſubuerſis itẽ incenſis nõ caſtelli mœnib⁹

Dux.

Nudum.
Nudatus

Romani caſtellũ p inacceſſa loca ſubintrant.

Illudunt mario et rõanis numide pui cantes.

prius dictū eſt nō tutabantur ſeſe menib⁹.i.munitionib⁹ caſtellū ſed agitare.i.agitabant noctes ⁊ dies pro muro.i.ante murū: ⁊ ita extra munimēta: ac maledicere.i.maledicebāt romanis hoc eſt dicebāt illis cōuicia ⁊ execrationes: ⁊ obiectare.i.obiectabāt. Mario vecordiā.i.puſillanimitatē ⁊ cordis exilitatē: aut demētiam ⁊ minari.i.minabant militib⁹ noſtris.i.romanis: q: romanus eſt quo loquitur: ſeruitiū iugurthe qḋ ſeruituri eſſent iugurthe aut ſub iugurtha: ⁊ eſſe.i.erant aut ceperāt eſſe feroces.i.ferocientes ⁊ ſuperbi rebus ſcḋis.i.ppter res ſecūdas. Iuxta illud terentianū verbū in ecyra iam s nobis recitatum. Profecto: vt puto hoc ſic eſt oibus nobis vt res dant ſeſe ita magni atq; humiles ſumus. Sed aiaduertendū in oibus hiſtorijs qvbi ſecuritas illis repētinus ſuboritur interit⁹: q: ex tremū gaudij luct⁹ occupat. ¶ Interim ⁊c. Proſequitur vt caſtellū illud tā inexpugnabile viſum expugnatū ſit: non vi: ſed arte dicens. Interim .i. interea dū miſſi cū ligure caſtellū inuadunt oibus romanis: ⁊ hoſtibus.ſ.oibus intētis. id eſt intēte incūbentibus prelio ⁊ certantibus vtrinq; magna vi: ⁊ his ſ. romanis certantibus pro gloria.ſ.augenda: et p imperio augēdo: ⁊ illis: ſ.caſtellanis certantibus pro ſalute ſ.ſeruanda: ſigna.i. tube ⁊ cornua ſignū capti caſtelli dātis canere.i.canebāt aut tubicines canere. i.canebant: ſigna.ſ.capti caſtelli a tergo ſ.certantiū numidarū: ac primo mulieres ⁊ pueri qui proceſſerant viſum.i.ad ſpectaculū belli fugere.i.fugiebant: deinde vti.i. quēadmodū quiſq; erat ꝓxim⁹ muro: ⁊ remotiſſim⁹ ab hoſte ſup. fugere.i.fugiebat poſtremo.i.demū cuncti.i. ſimul oēs armati ⁊ iermes: fugere ſup. i.fugiebant qḋ vbi accidit: romani inſtare.i.inſtabant eo.i.tanto acri⁹: ⁊ funde. i.fundebāt (poſſit aūt dici inſtabāt fundere: ſed nō congruit qḋ additur tm̄mō ſauciare nō em̄ inſtamus: vt q̄ tm̄mō faciamus: ſed potius deſiſtamus. Dicam⁹ ergo p figurā hiſtoriographoꝝ) ac ſauciare.i.ſauciabant tm̄mō.i. circa mortē: vnde fuſi occiſi dn̄r: quaſi in terrā ꝓſtrati: pleroſq;.i.plurimos: ⁊ deinde vadere. i.vadebāt ſup.corpa occiſoꝝ: aut ⁊ auidi glorie aſcēdere.i.aſcēdebāt murū certantes.i.certatim aut certādo cū hoſtibus: neq; p̄da morari.i.morabat: hoc ē tenebat in mora quēq;.ſ.romanoꝝ: ſic temeritas marij correpta. id ē caſtigata ⁊ emēdata forte.i.p fortunā: ſicut dicim⁹ corripe fratrē peccantē: hoc eſt corrige aut temeritas marij: forte.i.fortuna: hoc eſt occaſione que preceps eſt vnde illḋ. Fronte capillata poſt hec occaſio calua eſt: correpta. id eſt celeriter arrepta inuenit gloriam ex culpa.

Capto caſtello numide ex improuiſo ceduntur.

ſeſe tutabantur: ſed ꝓ muro dies noctesq; agitare: ac Romanis maledicere. Mario vecordiam obiectare: militib⁹ noſtris ſeruitiū Iugurthæ minari: ſecūdis rebus feroces eē. Interim oib⁹ romanis hoſtibusq; ꝓ lio intētis: vi vtrinq; ꝓ glīa ꝓ imꝑio his: illis ꝓ ſalute certātib⁹: repēte a tergo ſigna canere: ac prio mulieres & pueri q viſum ꝓceſſerant fugere. Deīde vti quiſq; muro ꝓximus erat: poſtremo cuncti armati inermesq;: qḋ vbi accidit: eo acrius inſtare romani: fundere ac pleroſq; tantummō ſauciare. Deinde ſup occiſoꝝ vadere corpora: auidi gloriæ: certantes murū aſcēdere: neq; quēq̄ oīm præda morari. Sic forte correpta marii temeritas gloriam ex culpa inuenit.

Ceterū dum ea res agitur. L. Sylla q̄ſtor cū magno equitatu in caſtra venit q vti ex latio & ſociis exercitū cogeret Romæ relict⁹ erat. Sed qm̄ nos tanti viri res admonuit ido neū viſum ē de natura cultuq; ei⁹ paucis dicere. Neq; em̄ alio loco de Syllæ reb⁹ dicturi ſum⁹. Et. L. Siſenna optime & diligētiſſime oīū q eas res dixere ꝓ ſecutus: parum mihi libero ore locutus videtur. Igitur Sylla gentis patritiæ nobilis fuit familia prope iā extīcta maioꝝ ignauia. Literis græcis atq; latis iux ta atq; doctiſſime eruditus animo ingenti cupid⁹ voluptatum: ſed gloriæ cupidior: otio luxurioſo eſſe tamē ab negotiis nūq̄ voluptas remorata eſt niſi ꝙ de

Sylla.

Admōeo cum grō.

Sylle cōditiōis de ſcriptio gentis.

Ceterum. Tranſit ad mentionē Lucij ſylle qui poſtea contra Marium grauiſſimum bellū geſſit dicens Ceterum.i.ſed dū eas res agitur a Mario Lucius ſylla queſtor.i.vt dicunt receptor vectigalium publicorum: venit in caſtra.ſ.romana cū magno exercitu: q̄ erat relictus a Mario rome vti.i.vt cogeret.i.congregaret ex latio.i.regione latinoꝝ: ⁊ ſocijs.ſ.imperij: exercitū.ſ.maiorem. Sed qm̄ res admonuit.i.memorē fecit tanti viri.ſ.Sylle: viſum eſt idoneū.i. opportunum dicere paucis ſup.verbis de natura ⁊ cultu.i.exercitio eius.ſ.ſylle. Neq; eni dicturi ſumus alio loco de reb⁹ i.facinoribus ſylle. Et lucius ſiſenna hiſtoricus nobilis: ꝑſecutus.ſ.res ſylle optime ⁊ diligentiſſime oium qui dixere.i.ſcripſerunt eas res: videtur mihi locutus ore parū libero: ⁊ ita ficto ⁊ diſſimulato: q: nō ſuſus tanti viri ſcelera dicere. Igitur vt liberius dicā: ſylla fuit nobilis: q: gētis patritie.i.ſenatorie ex patrib⁹ orte familia ſup.eius extincta prope.i.quaſi tota ignauia.i.deſidia maioꝝ.ſ.eius erudit⁹ lris grecis ⁊ latinis iuxta pariformiter: atq; doctiſſime.i.maxime doctus.i.indifferenter ſciebat ⁊ vtraſq; doctiſſime: ⁊ extāns ingēti alo cupidus voluptatū: ſed cupidior glorie eſſe.i.erat otio luxurioſo.i.habēs otiū luxurioſum.i.dū in otio erat indulgens luxurie tamen voluptas nunq̄ eſt remorata ſup.eum: a negotijs .ſ. expedientibus aut neceſſarijs: niſi.i.hoc ſolo excepto: ꝙ potuit.ſ.ab hoie diligenti ⁊ negotio conſuli.i.ꝑſpici ⁊ ꝓuideri (ſunt a ſic

potuit ꝛ cōſuli imperſonaliter poſita) honeſtius.i.decētius de vxore quā ꝑ ſecordiā aut luxuriā min⁹ hone ſtā duxit. Et erat ſup. facūdus.i.bñ loquēs callidus.i.aſtutus bñ ꝓſpiciēs ꝛ expertus rerū ꝛ facilis amicitia.i. in amicitiis: hoc eſt ad amicos cōciliandos aut ad obſequēdū amicis: altitudo.i.profunditas ingenij: ad negotia ſimulāda id eſt nō vere agenda: ſed ſimulāter erat ei: ꝛ cē.i.erat incredibilis: largitor.dator ad captionē preſertim multarū rerū ac maxime.i.potiſſimū pecunie: quā tū mortales fere plurimū cupiunt: atq; fortuna nunq̄ fuit ſuper induſtriā.i.maior q̄ induſtria (ita q̄ nūq̄ fuit fortunatus magis q̄ induſtrius) fuit dico nūq̄ illi feliciſſimo.i.q̄ fuerat feliciſſimus oim añ victoriā ciuilē.i.in bello ciuili cōtra mariū: qua cū eſſet optima peſſime vſus ē: q: i tyrānidē vertit ꝛ ꝓſcriptionū tabulas ꝓtulit ꝛ innumeros ciues interemit: vt prius ex apiano ꝛ aliis tetigimus: ꝛ multi dubitauere an eēt fortior.i.hñs maiorē vītutē q̄ felicitatē an felicior.i.hñs maiorē felicitatē ꝛ ꝓſperitatē q̄ vītutē. Nā habeo incertū.i.dubito an pudeat ſup. me magis propter turpitudinē facti: an pigeat.i.vt quidā dicūt miſereat q: infeliciter cōuertit tā nobilē victoriā in tam turpē dñationē in q̄ mariū priſcū expulit iuniorē ꝛ cinnā quintū cōſulē ꝛ caiū carbonē hoiēs adeo nobilē necauit: aut an pigeat.i.triſte ꝛ tedioſū ſit ꝓpter laborem nō habētem operepretiū: diſſerere narrādo diſcutere ea q̄ fecerat poſtea.i.poſt victoriā. Igitur hic cōtinuatiꝰ eſt ꝑicula reducēs ad ꝓpoſitū: ſylle (vt dictū eſt ſupra) poſtq̄ venit i aphricam atq; in caſtra Marij cū eq̄tatu ſcʒ coacto ex ſociis latinis: exiſtēs rudis et ignar⁹ belli ante.ſ.q̄ illuc venerat: fact⁹ eſt paucis tēpeſtatib⁹ ſolertiſſim⁹ oim i.ſciētiſſim⁹. Ad hoc.i.vltra ſciētiā belli appellare.i.appellabat benigne milites ꝛ dare.i.dabat multis rogātib⁹ bñficia ꝛ dabat ipſe ꝑ ſe. vltro ꝛ nō rogat⁹: ꝛ accipere.i.accipiebat.ſ. bñficia inuitus: ſʒ ipſe reddere.i.reddebat ꝓperantius.i. citius ea ſcʒ bñficia q̄ inuitus accepit: q̄ es mutuū.i.mutuo acceptū: q: magis debere ex bñficio q̄ eſt mutuo accepto videbat. reddebat tñ etiā mutuum verū ipſe repetere.i.repetebat mutuū aut bñficiū a nullo (q̄dā legūt rape: ſʒ minus q̄drat) magis laborare.i.laborabat: id.i.ad hoc vt q̄ plurimi deberēt illi ſylle. dicerē ſibi niſi ſit vt illi.i. accipiētes: agere.i.agebat loca ꝛ ſeria: que cōtraria ſunt: cū humilimis.i.īfimis: adeſſe.i.aderat mult⁹.i.frequens ꝛ laborioſus in operibus.ſ.faciendis in acie ꝛ ad vigilias: neq; ledere.i. ledebat interim (quod ambitio praua.i.peruerſa ſolet. ſ.facere) famā conſulis.ſ. marij aut cuiſq̄ boni: tantummodo neq; pati.i.nō patiebatur aliū ſup. quemuis priorem ſupple eſſe: neq; cōſilio neq; manu. id eſt factori ꝛ anteuenire .i. ſuperabat pleroſq; quibus rebus et artibus factus eſt breui. ſcilicet tempore chariſſimus mario et militibus.

vxore potuit honeſtius cōſuli. Facūdus callidus: & amicitia facilis: ad ſimulāda negotia altitudo ingenii incredibilis multarū rerum ac maxime pecuniæ largitor atq; illi fœliciſſimo omniū ante ciuilē victoriā nūq̄ ſuper induſtriā fortuna fuit: multiq; dubitauere fortior an fœlicior eſſet. Nā poſtea q̄ fecerat icertū habeo: pudeat magis an pigeat diſſerere. Igitur ſylla vt ſupra dictū eſt. poſtq̄ in aphricā atq; in caſtra marii cū equitatu venit rudis ante & ignarus belli: ſolertiſſimus oīm i paucis tēpeſtatibus factus eſt. Ad hoc milites benigne appellare: multis rogātibus aliis ipſe per ſe dare bñficia: inuitus accipe: ſed ea ꝓperātius q̄ æs mutuum reddere ipſe a nullo repetere magis laborare id vt illi q̄ plurimi deberent: ioca atq; ſeria cū humillimis agere. In operibus: in acie atq; ad vigilias multus: adeſſe neq; iterim (quod praua ambitio ſolet) cōſulis aut cuiuſq̄ boni famā lædere: tantūmodo neq; cōſilio neq; manu priorem aliū pati: pleroſq; anteuenire. Quibus rebus & artibus breui mario & militibus clariſſimus factus eſt.

Sylle aduētus in caſtra.

AT Iugurtha poſtq̄ oppidū Capſam alioſq; locos munitos & ſibi vtiles ſimul & pecuniam magnam amiſerat ad bocchum nuntios mittit q̄ primū i numidiā copias adduceret

AT iugurtha. Dicto ſylla redit ad iurgurtham: de quo dicit ſic. At id eſt. ſed. q. d. vt ad rem redeā iugurtha poſtq̄ amiſerat oppidum Capſam. ſcilicet nomine: et alios locos munitos ꝛ vtiles ſibi: et ſimul magnam pecuniam: quia theſauri eius Capſe fuerant: et in caſtello iam dicto: mittit ad bocchum ſcilicet regem mauritanie cum quo iam ſocietatem inierat nūtios. id eſt nunciantes: hoc eſt ſignificantes ſupple vt adduceret q̄ primum. id eſt valde cito: copias. id eſt copioſos exercitus in numidiā: ꝛ ſup. nuntiantes tempus faciendi prelii.i. quo deberēt facere preliū cum ro

Iugurth. auxiliū a boccho poſtulat numide ꝑte tria cōditiōe cōuenta.

Prælii faciendi tēpus adeſſe. Quem vbi cūctari acce
pit. & dubiū belli atq; pacis rationes trahere: rurſus
vti ātea ꝓximos ei⁹ donis corrūpit. Ipſiq; bocco pol
licetur numidiæ tertiā partem ſi aut romani aphrica
expulſi aut integris ſuis finibus bellū cōpoſitum fo
ret. Eo præmio illectus Bocchus cū magna multi
tudine iugurthā accedit: ita amboꝝ: exercitu coniū
cto Mariū iā in hiberna ꝓficiſcentē vix decima par
te diei relicta inuadūt: rati noctē q̄ iam aderat & vi
ctis ſibi munimento fore: & ſi viciſſent nullo impedi
mēto: q locorum ſcientes erāt. Contra romanis vtrū
q; caſum in tenebris difficilem fore. Igit̄ ſimul cōſul
ex multis de hoſtium aduētu cognouit & ipſi hoſtes
aderāt & priuſq; exercit⁹ aut inſtrui aut ſarcinas col
ligere: deniq; anteq̄ ſignū aut imperiū vllū accipere
quiuit. Equites mauri atq; getuli: non acie neq; vllo
more prælii: ſed cateruatim vti quoſq; ſors conglo
bauerat: in noſtros concurrunt. Qui omnes trepi
di improuiſo metu: attamē virtutis memores: aut ar
ma capiebant: aut capientes alios ab hoſtibus defen
ſabant. Pars equos aſcēdere obuiā ire hoſtib⁹ pugna
latrocinio magis q̄ prælio ſil'is fieri: ſine ſignis: ſine
ordinibus eqtes pediteſq; ꝑmiſti cædere alios: alios
obtruncare: multos contra aduerſos acerrime pu
gnantes ab tergo circūuenire: neq; virtus: neq; ar
ma ſatis tegere: q hoſtes nūero plures & vndiq; cir
cūfuſi erāt. Deniq; romani veteres: nouiq; & ob ca

manis: adeſſe .i. preſens eſſe. Quē .ſ. bocchū: vbi iugurtha accepit .i. intellexit: cunctari .i. immorari heſitabū
dum: ⁊ dubiū .ſ. quid ageret: habere rationes .i. cōſiderationes ⁊ reſpectus belli atq; pacis .i. an deberet bel
lum an pacē potius acceptare corrūpit rurſus .i. iterū vti .i. quēadmodū ante: proximos .i. coniunctiſſimos
ſeu ſanguine: ſeu familiaritate eius .ſ. bocchi: donis .i. ꝑ dona ſeu munera: ⁊ pollicet̄ ipſi boccho tertiā par
tem numidie ſi aut romani ſup. forent expulſi aphrica .i. extra aphricā: aut bellū foret cōpoſitum .i. finitū (vt
primo enei. Ante diē clauſo cōponat veſper olimpo. Et in buc. Nō noſtrū inter vos tantas cōponere lites. Hic aūt magis ꝓprie ponit̄: q: vulgo cōpoſitionem dicit ꝯuentionē ſeu pactionē inter pri⁹ diſcordātes). Cōpoſitū ergo ac ſi cū vulgo dicam⁹ ꝯcordatū: ⁊ ē pacificatū: finibus ſuis .i. regni ſui integris .i. nō imminutis. Bocchus illectus eo premio .ſ. tertia parte regni accedit. id ē adit aut aggredit̄ Iugurthā. (Sane accedo duo ſignificat: aut incremētū facio ſeu addor cum datiuo aut actō mediante ad: vt acceſſit miſeriis meis: aut ad miſias meas pondus calamitatis: ⁊ inde dr̄ verbale acceſſio .i. incrementū. Aut aggredior ſeu adeo idq; cū actō nō etiā repetita ꝓpoſitione. vt eneið .i. Acceſtis ſcopulos. Inde venit acceſſus) ⁊ ita ipſi ambo in uadūt mariū ꝓficiſcētē iā .ſ. pactis multis preclaris negotiis: in hiberna .i. loca vbi hyemaret .i. hyemē trāſigeret: ⁊ hoc vix decima pte diei relicta .i. veſperi inuadūt dico rati .i. opinantes noctē q̄ aderat iā id eſt inſtabat: fore .i. futurā eſſe: ⁊ .i. ſimul ſibi victis .i. ſi forte vincant̄: munimento .i. ad munimētū .i. ꝓtectionē: ⁊ fore nullo impedimēto .i. detrimēto ſi vicíſſent: q .i. q: ꝓcipue numide erāt ſcientes .i. periti locorū ⁊ ita ſine difficultate poſſent victi ſeſe recipere in loca tutiora: ⁊ victores ꝓſequi fugiētes quocunq; fugerēt ⁊ ſup. rati: cōtra .i. ecōtrario vtrūq; caſum .ſ. ſiue vincātur ſiue vincāt fore .i. futurū eſſe rōanis difficilē in tenebris q: ignari eēt locoꝝ. Igit̄ ꝯſul .ſ. Marius ſil' cognouit ex multis .ſ. ſpeculatoribus de aduētu hoſtiū: ⁊ ipſi hoſtes aderant. Et ꝑuſq; exercit⁹ quiuit aut inſtrui aut colligere ſarcinulas quas portauit: ac cipere vllum imperiū: equites mauri atq; getuli qui erāt bocchi cōcurrūt in noſtros .i. romanos nō acie .i. ꝑ aciem: neq; vllo modo ꝓliꝫ ſcꝫ arte ineūdi: ſed cateruatim .i. ꝑ cateruas: vbi .i. ſm q ſors cōglobauerat .i. in globum ꝯiūxerat eos. ¶ Qui oēs trepidi. Recitat vehemētem getuloꝝ ⁊ numidaꝝ in romanos īpetuꝫ quē eo difficilius tolerauerūt q īprouiſus eſſet cū minime expectaretur hoſtis toties victi īcurſu. dicit aūt ſic. Qui ſcꝫ nr̄i: hoc eſt romani exiſtētes oēs trepidi .i. tremore ꝯcuſſi ⁊ feſtinātes īprouiſo metu .i. ex metu de īprouiſo malo orto attamen memores ꝟtutis ſcꝫ priſtine aut capiebāt arma aut defenſabant ab hoſtibus alios capientes ſcꝫ arma. Pars .i. partim romani aſcendere .i. aſcendebāt equos ⁊ ire .i. ibāt obuiam hoſtibus. Pugna fieri .i. fiebat magis ſimilis latrocinio .i. vt fit ab latronibus qñ incurrunt: q prelio .i. more preliātium ex inſtituto aut peritia militari: ſine ſignis ſcꝫ que ſequerētur: ⁊ ſine ordinibus ſcilicet rite inſtructis: equites ⁊ pedites permiſti: cedere: id eſt cedebāt hoc eſt percutiebant alios: ⁊ obtruncare id eſt obtruncabāt alios: ⁊ circūueniebant alios ab tergo: multos ſcilicet romanorum pugnantes acerrime contra aduerſos: id eſt ante ſe poſitos: aut ex aduerſo venientes ⁊ non dubitātes de his qui a tergo adoriebantur: neq; virtus: id eſt fortitudo ⁊ ſtrenuitas militaris: neq; arma tegere: id eſt tegebant et protegebant eos ſupple ſatis: quod: id eſt quia hoſtes ſupple erant plures numero: quam ſcilicet romani ⁊ erant circunfuſi vndique: id eſt ex omni parte. Deniq: id eſt tandem romani veterani milites ⁊ noui: id eſt tyrones aut recētiores: ab ea: id eſt ob eas res q etiaꝫ veterani adeſſent: ſcilicet

Bocchus et Iugurtha Marium ⁊ romanos inuadūt nocte.

Accedo.

id eſt periti belli.i.artis bellãdi:facere.i.faciebãt orbes.i.globos rotũdos ſi loc⁹ aut cõiunxerat quos.i.ali quos.i. ſi ꝑ opportunitatẽ loci aut caſu aliquo:vt pote impetum faciẽdo aut repellẽdo hoſtes aut fugiẽdo cõiũcti erãt:ꝛ ita ipſi ſimul ꝛ tecti.i.ꝓtecti ꝛ iſtructi.ſ.telis:ab oĩ ꝑte:qꝛ orbẽ faciebãt:ſuſtẽtabãt:vim.i.ipetũ hoſtiũ.Vñ ait vtiť frequẽtatiuo ꝛ in ꝓpria ſigãtiõe.nã nõ eſt dubiũ hoſtes frequẽter tẽtaſſe ꝛ inſultaſſe vñ qꝛ toties repellebanť eos ſuſtentauerũt.i.frequẽter ſuſtinuerũt. Neqꝫ in eo. Proſequiť virtutẽ ꝛ animoſitatem ducis ſeu imperatoris vcꝫ marij: q̃ in tanto diſcrimine imꝑterrit⁹ mãſit: ꝛ ita ſuis ꝛ auxilio ꝛ ꝯſilio fuit. Vñ cognoſcitur quãti momẽti ſit dux in exercitu. Vñ nõ ab re dictũ eſt. Magis timendũ eẽ exercitũ ceruoꝝ duce leone q̃ leonũ duce ceruo:qḋ ẽt homer⁹ i achillis gloriã traxit:q̃ bellãte greci victores euadebãt:ꝛ ceſſante vincebanť. Sed ad ordinẽ reuertamur. Neqꝫ mari⁹ fuit territ⁹ qḋ adhuc plus eſt q̃ ſi dixiſſet ꝑterrit⁹ qꝛ multi ſunt territi q̃ nõ ſunt perterriti:aut fuit aio magis demiſſo.i. deorſus miſſo.q.d.humili ꝛ abiecto:cũ tñ dicat. Comicus vt res dãt ſeſe ita magni atqꝫ humiles ſumus:in eo tã aſpero.i. difficili negotio vbi romani fere victi videbãtur. Sꝫ mari⁹ vagari.i.vagabať paſſim.i.quaſi ꝑ ſingulos paſſus nũc huc nũc illuc:cũ turma.ſ.equitum ſua.i.quã ſibi delegerat vt illi preeſſet:vñ addit quam ſ.turmã ipſe parauerat .i. cõparauerat et collegerat magis ex fortiſſimis q̃ ex familiariſſimis.ſ.militibus.Ac ſuccurrere.i.ſuccurrebat modo.i.interdũ ſuis.ſ. militibus alijs laborantibus.i. in periculo ſuccũbendi verſantib⁹ mõ.i.interdum inuadere.i.inuadebat hoſtes vbi ipſi obſiſterẽt cõfertiſſimi.i.denſiſſimi ꝛ ita potẽtiſſimi.Cõſulere.i.conſulebat.i. cõſiliũ dabat militib⁹.ſ.ſuis manu .i. dãdo indiciũ:qm̃ oĩb⁹ cõturbatis.i.cũ oẽs eſſent ꝯturbati:nõ poterat iperare ſupple eis impio.ſ.verbali. Poſſet etiã conſtrui vt oibus ꝛ cõturbatis nõ ſint ablĩ abſolute poſiti:ſꝫ dti recti a verbo iperare oibus ꝯturbatis.i.ſimul turbatis. Itẽ hꝫ cõſulere ſepi⁹ referť ad rẽ exteriorem q̃ ad animũ vt cõſule honori tuo.i. proſpice:ꝛ ita cõſulere manu poſſet qui

ſcientes belli ſi quos locus aut caſus conſũxerat: orbes facere. Atqꝫ ita ab oĩbus partib⁹ ſimul & tecti & inſtructi hoſtium vim ſuſtentabant. Necqꝫ in eo tam aſpero negotio marius territus: aut magis q̃ ãtea dimiſſo aĩo fuit: ſed cũ turma ſua quã ex fortiſſimis: magis q̃ ex familiariſſimis pauerat: vagari paſſim ac modo ſuis laborantib⁹ ſuccurrere: modo hoſtes vbi cõfertiſſimi obſiſterant inuadere: manu conſulere militibus: qm̃ imperare conturbatis omnibus non poterat. Iamqꝫ dies conſumptus erat cũ tamen barbari nihil remittere: atqꝫ vti reges praeceperãt: noctem ꝓ ſe rati acrius inſtare. Tum marius ex copia rerũ cõſilia trahit: atqꝫ vti ſuis receptui loc⁹ eſſet: colles duos propinquos inter ſe occupat. Quoꝝ in vno caſtris parũ amplo fons aquae magn⁹ erat: alter vſui opportunior: qa magna parte edit⁹ & praeceps pauca muniměta gerebat. Caeterũ apud aquã. Syllã cũ equitibus noctẽ agitare iubet. Ipſe diſperſos milites paulatim nõ minus hoſtibus cõturbatis in vnũ contrahit. Deinde cunctos pleno gradu in collẽ ſubducit.

Colligit mari⁹ ſuos milites in montẽ ſubducẽs

opem ferret:hic tamen propter ſequentia conſilium negat. ¶ Iamqꝫ dies conſumptus erat. Mario autẽ ſic.Iamqꝫ dies alterqꝫ dies proceſſit.Eſt autem heptimemeris heroicai vt opinor preter intentionem authoris nata:que ſic poteſt perfici.Iamqꝫ dies conſumptus erat cum barbara turba:aut cum barbarus hoſtis.Verum orator ꝛ hiſtoriographus non obſeruant numeros poeticos.Docet autem ferociam hoſtium ex ſpe victorie quã in manibus habere ſibi viſi ſunt auctã:nec deſtitiſſe etiã conſumpto die.Nam ſic edocti fuerant a regibus.Verum marius receptui canere iuſſit:ꝛ ſe in locũ editiorẽ cum ſuis recepit:cuius difficultate impediti hoſtes pugna deſtiterunt agentes ſeſe pro victoribus.Verum breui erant ea victoria gauiſuri.nam poſtero diluculo pleriqꝫ occidendi vnde ordo eſt.Iamqꝫ.i.et iã dies erat conſumptus.ſ. pugnãdo aut preliando:cũ tamen barbari.i.immanes ꝛ inculti hoſtes getuli ꝛ numide.vnde Maro.Hinc numide infreni cingunt ꝛc.nihil.i.non aliquid:vel non in aliquo remittere .i. remittebant atqꝫ rati noctem ſupfore aut futurã pro ſe.i.ad vtilitatẽ ſuam inſtare.i.inſtabant acrius.ſ.q̃ prius.Tum.i.tunc Marius hoc videns trahit conſilia ex copia rerum.i.pro neceſſitate in qua erat:atqꝫ vti.id eſt vt locus ſupple aliquis tut⁹ eſſet ſuis:ſcilicet militibus receptui.id eſt ad receptum:aut ad ſe recipiendos e periculis occupat duos colles propinquos.i.non longe diſtantes inter ſe.In quorum ſcilicet collium vno id eſt altero: parũ id eſt nõ ſatis amplo:id eſt capaci caſtris:id eſt pro caſtris metandis magnus fons aque erat:queritur quare additur aque:Sed ideo qꝫ inerat commoditatis ratio:aut quia etiam aliarum rerũ fontes ſunt:vt ſalis: bituminis:argenti viui ꝛc.alter ſcilicet collis erat opportunior id eſt conueniẽtior vſui id eſt ad vſum romanorum:hoc eſt vt ſeſe illinc defendant:ꝛ vt illic caſtra muniant quia ipſe editus.i.in altum datus ꝛ ereptus ꝛ preceps magna parte ſcilicet ſui:gerebat.id eſt cupiebat.(Vnde eſt geſtio deductum quod eſt geſtu cupiditatem aut affectionem prodere) pauca munimenta:quia per ſe munitus erat.Ceterum Marius iubet Syllam cum equitibus agitare apud aquam.i.fontem illum aque:ipſe contrahit id eſt colligit milites diſperſos:necqꝫ minus:hoc eſt et nihilominus hoſtibus exiſtentibus ſupple cõturbatis id eſt q̃ q̃ milites diſperſi erant:tamen hoſtes etiam conturbati fuerant:aut potius ſic:q̃ q̃ marius ſuos paulatim colligit:tamen interim non minus hoſtes cõturbat ne perciperent qꝫ ſuos reciperet paret.Deinde ſubdũcit:hoc eſt clam e pugna diducit cunctos id eſt ſimul omnes in collem ſcilicet editiorem: pleno hoc eſt non impedito

nec interrupto gradu:hoc eſt ingreſſu. Ita.i.⁊ ſic reges.ſ.bocchus ⁊ iugurtha coacti difficultate.i. propter difficultatē locoꝝ:deterrent:hoc eſt terrore depellunt ꝑlio:neq; tñ ſinūt:hoc ē patiunt ſuos.ſ.milites abire lōgi⁹:tñ vtroq; colle circūdato multitudine.ſ.militū:ipſi milites hoſtiles effuſi:hoc eſt diſꝑſi ꝯſedere.i.ſi mul loci q̄etis ceperūt deinde crebris ignib⁹ factis barbari letari:hoc eſt letabant ſuo more plerūq;.i. per plurimā partē noctis:exultare.i.exultabāt ⁊ tripudiabāt ſtrepere.i.ſtrepebāt pedib⁹ ⁊ vocib⁹: et ipſi reges feroces ſup.erāt q̄ nō fugere: hoc eſt fugiebāt aut q̄ agere.i.agebāt:hoc eſt ferebāt ſup.ſe ꝓ victoribus:niſi ſit fugere penultima longa p̄teriti pfecti tpis. Et eſt ordo. Reges feroces erāt:aut agere i.agebāt ſup.ſe ꝓ victorib⁹ q̄ nō fugere i.fugerēt. Sʒ ea cūcta q̄ faciebant hoſtes erant romanis facilia viſu.i.vt viderent aut ad videndū ex tenebris q: q̄ in tenebris ſunt vidēt q̄ ſūt in luce ⁊ nō vident et locis editiorib⁹: vñ proſpectus latior: ex erant magno hortamēto.ſ.ad futurā victoriā.

Ita reges loci difficultate coacti ꝑlio deterrent:neq; tamen ſuos longi⁹ abire ſinūt. Sed vtroq; colle multitudine circūdato effuſi conſedere. Deinde crebris ignib⁹ factis plerūq; noctis barbari more ſuo lætari: exultare:ſtrepere pedibus:vocib⁹: & ipſi reges feroces q̄ nō fugerāt ꝓ victoribus agere. Sed ea cuncta romanis ex tenebris editiorib⁹ locis facilia viſu magnoq; hortamento erant. Plurimū vero Mari⁹ imperitia hoſtiū cōfirmatus q̄ maximū ſilentiū haberi iubet:ne ſigna quidē vti per vigilias ſolebant canere. Deinde vbi lux aduentabat:defeſſis iam hoſtib⁹: ac pauloāte ſomno captis:de improuiſo vectigales: item cohortiū turmarum: legionū tubicines ſimul oēs tuba canere & milites clamorē tollere aut portis erūpere. Mauri atq; Getuli ignoto atq; horribili ſonitu repēte exciti neq; fugere neq; arma capere. neq; oīno facere aut ꝓuidere qdq̄ poterat:ita cūctos ſtrepitu clamore:nullo ſubueniēte:nr̄is iſtātib⁹:tumultu: terrore:formidine:quaſi vecordia acceperat: deniq; oēs fuſi fugatiq; arma & ſigna militaria pleraq; capta:pluriſq; in eo prælio q̄ oībus ſuperioribus interēpti ſunt. nā ſomno & metu inſolito impedita fuga.

DEinde Mari⁹ vti cœperat i hiberna it ꝓpter cōmeatū in oppidis maritimis agere decreuit neq; tamē victoria ſecors: aut i-

Bocchi exercitus ac numidarū funditur.

❡ Plurimū vero mari⁹. Proſequitur exitū belli peritia mariana ⁊ imperitia hoſtili felicē ⁊ infelicē dicēs. Vero ꝓ ſed Marius cōfirmat⁹ ſup.exiſtēs i.animū firmū capiens plurimū.i. ſummopere impitia.i.ꝓ impitiā hoſtiū iubʒ q̄ maximū.i. altiſſimū ſilētiū haberi .ſ.a ſuis ⁊ iubet ne quidē.i. etiā ſigna canere.i.cantu vigilias indicare vbi ſolebāt canere ꝑ vigilias. Sane ſigna canūt vt iſtrumēta:ſi ſigna ꝓ tubis capiant: aut potius iubet cornicines ⁊ tubicines: ne quidem.i.nō etiā:ſigna canere vti.i.quēadmodū ipſi ſolebāt.ſ.canere ea per vigilias. deinde vbi.i.poſtq̄ lux.ſ.matutina.i.aurora aut diluculū aduētabat hoſtibus iā defeſſus ex tripudijs: ⁊ pridiano bello: ac captis.i.oppreſſis ⁊ ſopitis pauloante ſomno ſup. Mari⁹ iubet tubicines vectigales .i. q̄ precinere ſolent vectigalib⁹ erāt.ꝛc.i.⁊ ſimiliter oēs tubicines cohortiū turmarū legionū.i.omniū tam peditū q̄ equitū:⁊ tā romanorū q̄ ſocioꝝ ⁊ auxiliarioꝝ: canere tuba. (Alij hñt ſigna) de improuiſo.i. repēte: et milites tollere .i. leuare clamorē aut erūpere portis.i.euadere vt ꝑ portas caſtroꝝ hoſtiliū. Mauri atq; getuli q̄ erāt populi bocchi: exciti.ſ.violēter (que res apud Verg.ſemꝑ mali omnis indiciuʒ eſt vt Seruius adnotauit. forte q̄ ſomnus creditur deoꝝ donū:vt eñ.ij. Tempus erat cum prima quies mortalibus egris Incipit: ⁊ dono diuum gratiſſima ſerpit) ignoto ſonitu ⁊ propterea horribili:neq; poterāt fugere neq; capere arma: neq; facere aut prouidere omnino quidq̄:ita quaſi vecordia.i. amentia quedam

Procedit mariꝰ in hiberna.

Vecors.

(Eſt eñi vecors parui aut peruerſi cordis ſm q̄ ve diminuit aut auget: et ita vecordia eſt puſillanimitas aut inſania quedā. nā cordatū prudentē dicimus) acceperat.i. inuaſerat cunctos:ſtrepitu clamore.i.ꝓpter ſtrepitū pedū ⁊ armoꝝ ⁊ clamorē militū: ⁊ nullo.ſ.numidarū ſubueniēte. ⁊ noſtris.ſ.romanis iſtātib⁹, i.vrgētib⁹ eos:tumultu:terrore:et formidine. Deniq;.i.tandem oēs ſunt fuſi ⁊ fugati:arma ⁊ ſigna militaria.i. vexilla ſunt capta pleraq;.i.plurima. Et plures interēpti ſunt in eo ꝑlio q̄ in oībus ſuperioribus. Nam fuga ſup.eoꝝ cui numidie confidunt: impedita ſup.eſt ſomno ⁊ metu inſolito:hoc eſt inſolenti ⁊ vehementi.

DEinde marius vti ceperat ꝛc. Commemorat que deinceps fortiter ⁊ prudenter egerit Marius. Non enim ſecors aut inſolens factus erat per victoriam vt pleriq; ſolent. vnde inatinere ab hoſte deprehenſus quidem ſed minime leſus fuit. vt ex ordine patebit qui talis eſt. Marius it id eſt proficiſcitur: deinde.id eſt poſt tam claram victoriam: quoniam iam finis eſtatis erat in hiberna:id eſt loca vbi hyemaret cū militibus:hoc eſt hyemem trāſigeret: vti.i.quēadmodū ceperat.i.inceꝑat ſup.ire ⁊ decreuit agere.ſ.hyemē i oppidis maritimis.i.ad mare ſitis: ꝓpter cōmeatū .i. victū facili⁹ habendū. Neq; tñ fact⁹ ſup.eſt ſecors.i.ſeorſuʒ a prudentia cordis: aut inſolēs.i.ſupbis intolerabilis et ſeuus:ſʒ incedere hoc eſt incedebat: qđ Serui⁹ vult eſſe cū quodā ordine ⁊ cū grauitate igredī:tūpiter

hoc eſt pariformiter .i. haud ſecus aut nō aliter: ac hoc eſt q; ſi ſup. incederet in cōſpectu hoſtium hoc eſt coram hoſtibus: cū iam plurimi fuſi fugatiq; eſſent. incedebat aūt agmine quadrato hoc eſt in quadrāgularem figurā inſtructo: vt ſequētia docēt. cuꝫ acies fere triāgularis ſit. ¶ Sylla cū equitatu. Docet quō quadrato agmine incedebat marius ⁊ qui ſingulis angulis pfecti fuerāt dicēs. Sylla curabat .i. curā gerebat cum equitatu .i. eqtibus apud dextimos .i. in dextero latere marie incedētes: ⁊ Aulus mālius .ſ. legatus curabat

ſolens factus: ſed pariter ac ſi in cōſpectu hoſtiū quadrato agmine incedere. Sylla cū equitatu apud dextimos in ſiniſtra pte. A. Mālius cū funditoribus & ſagittariis: præterea cohortes Ligurū curabat. Primos & extremos cū expeditis manipulis tribunos locauerat. Perfugæ regionū ſcientiſſimi hoſtiū iter explorabāt. Simul cōſul quaſi nullo impoſito oīa puidere apud oēs adeſſe: laudare fortis: & increpare mœrentis. Ipſe armatus intentuſq;. Item milites cogebat neq; ſecus atq; iter faceret caſtra munire: excubitū in porta cohortes ex legionib⁹: p caſtris eqtes auxiliarios mittere præterea alios in munimētis ſup vallū locare vigilias ipſe circuire: nō tā diffidētia futuroꝝ q̄ impauiſſet. q̄ vt militib⁹ exæquat⁹ cū īperatore labor volētibus eſſet. Et ſane Mari⁹ illo aliiſq; tpib⁹ iugurthini belli magis pudore q̄ malo exercitū coercebat q̄ multi p ambitionē aiebāt: alii q; a pueritia cōſuetā duritiā: & alia q̄ cæteri miſerias vocant: voluptati habuiſſet: niſi tñ reip. pariter ac ſæuiſſimo impio bñ atq; decore oīa geſta ſunt. Igit̄ quarto deniq; die haud lōge ab oppido Cirtha vndiq; ſimul ſpeculatores citi ſeſe oſtendūt. Quare hoſtis adeſſe intelligit̄. Sed quia diuerſi redeūtes alius ab alia parte atq; oēs idē ſignificabāt: conſul incertus quonāmodo aciē inſtrueret: nullo ordine cōmutato: aduerſum oīa paratus ibidem opperitur. Ita iugurthæ ſpes fruſtrata qui copias in quatuor partes diſtribuerat ratus ex oībus æque aliquos ab tergo hoſtibus

in ſiniſtra pte cuꝫ funditoribus .i. vtētibus funda ⁊ ſagittariis: ⁊ pterea idē mālius curabat cohortes ligurum. ⁊ Marius locauerat primos ⁊ extremos .i. in anteriori ⁊ poſteriori pte incedētes: tribunos .ſ. militum: cū manipulis expeditis .i. militib⁹ leuis armature: pfuge .i. q̄ ab iugurtha ad romanos pfugerāt ſcietiſſimi pitiſſimi regionū explorabāt iter hoſtiū. Simul .i. ⁊ pariter ac eodeꝫ tpe: ꝯſul .ſ. marius: puidere .i. puidebat oia quaſi nullo ipoſito .i. pinde ac ſi nullus poſuiſſet in eis locis curandis adeſſe .i. aderat apud oēs: mō apud hos ⁊ modo apō illos: laudare .i. laudabat fort: ⁊ increpare .i. increpabat merētis .i. merentes icrepare: ipſe ſup. erat armat⁹ .ſ. ad bellādū ⁊ intētus ad iperādū. item .i. conſimiliter aut nō minus: cogebat milites .ſ. cum eſſent in caſtris: atq; faceret iter .i. cū iret cū eis .i. tāta diligētia vſus eſt caſtris iam locatis, quāta in itinere necdubiū eſt adhuc eſſe in itinere: ſed iter intercapedinē exigūtet ita munire .i. muniebat caſtra .i. tērozia ſua: ⁊ mittere .i. mittebat cohortes ex legionibus .i. lectis militibus ro. excubitū .i. ad faciēdas excubias in porta .ſ. caſtroꝝ: ⁊ equites auxiliarios .i. q̄ in auxiliū venerāt p caſtris .i. ante caſtra pterea locare .i. locabat alios in munimētis ſup vallū. ipſe qō dicitur in ppria pſona: circuire .i. circuibat vigilias .i. vigilātes qō ſup. faciebat: nō tā diffidētia .i. pter diffidentiā futuroꝝ q̄ impauiſſet .i. impendoꝝ: hoc eſt nō tam q; diffideret ne milites: que deinceps iuberet nō exequerent: q̄ vt .i. vt labor exequat⁹ .i. ex equo cōdiuiſus militib⁹ cū iperatore eſſet ſup. ipſis volentib⁹: hoc ē voluitar. ⁊. Et ſane hoc eſt certe aut reuera: mari⁹ coercebat illo .ſ. tēpore: et ⁊ aliis tpibus iugurthini belli hē eſt durāte bello iugurthino: magis pudore .i. verecūdia q; puderet eos laxius aut remiſſi⁹ agere vbi iperatorē tā intētum viderēt: q̄ malo hoc eſt ſupplicio: aut duro iperio: qō .ſ. ſcm̄ Marii multi aiebāt .i. interpretabanť ſup. factū p ambitionē hoc eſt intētionē ad maiores honores obtinēdos p eos q̄ talia viderēt. alii ſup. aiebāt: hoc ē dicebāt factū q; marius habuiſſet voluptati .i. ad voluptatē duritiā hoc eſt rigoreꝫ belli. conſuetā .i. cui aſſuet⁹ fuerat a pueritia: ⁊ alia .ſ. onera q̄ ceteri .ſ. aſſueti deliciis vocāt miſerias niſi .i. hoc ſolo dēpto: q; qualitercūq; iterpretati illi eſſent. tñ hoc ē nihilomin⁹ oīa geſta ſūt a mario: bñ .i. vtiliter atq; decore: hoc eſt honeſte: reip. .i. ad vtilitatem reip. pariter .i. ꝯ ſimilr: ac .i. ac ſi geſta eſſent imperio ſeuiſſimo hoc eſt grauiſſimo ⁊ marie arduo. Igit̄ q; oia explorata habuit: ſpeculatores: hoc eſt exploratores iugurthe citi: hoc eſt properātes oſtēdūt ſeſe: deniq; .i. tādē quarto die haud id eſt nō procul ab oppido cirtha. ſcilicet nomine quare id eſt propter quos hoſtis id eſt exercitus hoſtilis intelligitur adeſſe id eſt preſens eſſe. Sed quia diuerſi ſcilicet exploratores miſſi a mario erant ſup. redeuntes alius ab alia parte .i. diuerſi a diuerſis partibus: ⁊ oēs ſignificabāt ſimul idē .i. viſos ſpeculatores iugurthe cōſul .ſ. marius incertus quonāmodo inſtrueret aciē. nā aliter inſtruitur dū periculū a dextera q̄ dū a ſiniſtra timetur: operitur .i. expectat ibidē .ſ. iuxta hoſtiū nullo ordine cōmutato: pter nūtiata ab exploratoribus: ex nō paratus eduerſum oia a quacūq; parte venirēt. Ita .i. ſic ſpes fruſtrata ſupple eſt iugurtham alii legūt paſſiue: ſpes iugur-

Quid potiſſimū in bello mario ſedulitatem attulit.

Ab tergo

Iuxta cirthāmam

roꝰ ſylla cōſiliū.

the fruſtrata.i.adnihilata eſt:qui.ſ.iugurtha diſtribuerat copias.ſ.ſuas in quatuor ptes:ratus.i. arbitrat⁹ aliquos ex oibus ſcʒ ſuis vēturos hoſtib⁹.i.in hoſtes eque.i.pariformiter ab tergo. Ualla diceret abs tergo Interim.i.interea dū mari⁹ ſic globatim incedit:ſylla quē exiſtētē in dextera: hoſtes attigerāt primū cohortatus.i.poſtq̄ cohortat⁹ fuerat ſuos:ipſe ⁊ alij ſcʒ coniuncti inuadūt mauros.ſ.pplos bocchi.turmatim.i.per turmas.i.nō ſingulatim:ſed cōiunctim.vñ addit ⁊ equis pfertis.i.ſtipatis q̄ maxime. Ceteri ſcʒ romani ma nentes in vno loco tegere.i.protegebāt corpa.ſ.ſua ab iaclis emiſſis emin⁹ quaſi e manu.i.de lōge: ⁊ ſi qui.i.aliq̄ obuenerāt in man⁹: ita vt poſſent eos cōprehēdere: obtrūcare.i. obtrūcabant ſup. eos. Dū equites qb⁹ pfuerat ſylla prelia tur eo mō quo dictū eſt eos pliari.i. p:elliū exercere. Bocchus rex maurorū inuadit poſtremā aciē romanorū cū peditib⁹ quos volux filius ſcʒ bocchi: adduxerat neq;.i.⁊ qui exiſtētes nō morati in itinere in priore pugna.i.prius incepta affuerant. Marius agebat tū.ſ.cū bocchus in poſtrema acie exiſtes inuaderet apō primos.i.exiſtētes i pma acie: q.i.eo q iugurtha erat ibi cū plimis.i. frequentiſſimis. deinde numida.ſ.quidā (videt autē de iugurtha loqui: de quo ſi loquit ſenſus eſt) cognito aduētu.i.poſtq̄ cognouit aduētū bocchi qui a tergo aduenerat puertit ſcʒ ſe clā cū paucis ad pedites: ſcilʒ romanos: ⁊ exclamat ibi.i. apud pedites latine.i.vbis latinis. Naʒ cū eſſet miſſus a micipſa in hiſpaniā ad auxiliū romanorū ⁊ militaſſet ſub ſcipione: didicerat loq ſcʒ latine apud numātiaʒ: exclamat inq̄.nr̄os.i.romanos pugnare fruſtra: ⁊ ſup.qi aut mariū interfectū ſup.eſſe paulo āte.ſua.i.ppa ipſi⁹ clamātis manu: ſimul.i.pariter ac eodē tpe.oſtēdere.i.oſtēdebat gladiū oblitū.i.inquinātum (penultima breui ab oblino: nō ab obliuiſcor) ſanguine.i.cruore recēter fuſo: quē ſcʒ gladiū ipſe numida (quiſquis eſt: ſʒ videt iugurtha: quē nō dedeceat principē exercit⁹ hoſtilis occidiſſe: ⁊ q latine loqui poterat. nā apud numātiā diu iter latinos v̄ſat⁹ fuerat) cruētauerat.i.cruētuʒ effecerat: pedite nr̄o.i.romano occiſo ſatis īpigre.i.ſtrenue. in quo facto callide hoſtē laudat. ¶ Qđ vbi milites accepe. Proſeqtur reliqua ad pugnā inceptā pertinentia: p̄monens quanti momenti ſit interdum vox vna. Nā ad vnius numide etiā mendacē vocē ſic animi romanorū labefacti ſunt: vt parū abfuerit quin qui victores erant vincerent. Prodeſt itaq; plurimū rebus bellicis intētos hiſtorias legere: e quib⁹ verſutiarū ⁊ ſtratagematū multorū piſtiores euadāt: q̄ vſui poſtmodum ſint. vñ ſi ſilē ſcēm romani mēoria tenuiſſent nō tā facilē fidē hoſti pſerti habuiſſent: ad quā rē alludit maro eñ.ij. Que tāta iſania ciues? Creditis auect⁹ hoſtes aut vlla putatis dona carere dolis danaū ſic not⁹ vlyſſes? Et iō bñ dictū ē: oī ſpūi ne credas. Sʒ ordo eſt. Qđ.ſ.dictū numide q cruētato gladio oſtēſo fidē fecerat ſe mariū īterfeciſſe: vbi.i.poſtq̄ milites.ſ.romani pſerti pedites: accepe.i.itellexerūt: q latine locut⁹ erat: ex q̄ ſolū poterāt dolū ſuſpicari: aliqd enī numida loq̄ret ad numidas ⁊ getulos lati: eʒ itali pplexitate ēt ſui īmemores eē poterāt: terrent magis atrocitate rei q vcʒ imparor talis obtrūcat⁹ eēt q̄ fide nūtij.i.nūtiantis.ſ. numide: ſimulq;.i.ſiſ barbari.ſ.getuli ⁊ numide efferi ⁊ inculti atq; craſſilingues: extollere.i.extollebāt aīos ⁊ intēdere.i.intēdebāt ipetū: acri⁹ in rōanos pculſos.i.attonitos ⁊ atrocitate nūtij: ⁊ ſup. milites rōani aberāt iā paululū a fuga.i.paululū aberat qn fugerēt: cū ſylla rediēs.ſ.in eā ptē pugne: ⁊ hoc his aduerſum qs (Eſt aūt anaſtrophe.i.ppoſitiōis poſtpoſitio qs aduerſuʒ) ierat.ſ.pugnatū: pfligatis.i.porro p afflictiones fugatis ⁊ oppſſis: incurrit mauris.i.in mauros: ab latere. Boccb⁹ q erat illic apō ſuos: auertit ſtati.ſ. ab hoſte: q eſt ipetu ſylle: At iugurtha dū cupit ſuſtētare ſuos.i.ſfirmare ne fugerēt: ⁊ retinere victoriā iā ppe.i. qſi adeptā.i.ptā (vbi adeptā paſſiue ponit. Et hoc loco videt q ſupra dixi iugur. fuiſſe numida ille q ſe mariū interfeciſſe dixerat: q: inter pedites erat) ipe circūuēt⁹ ab eqtib⁹.i.ſyllanis dextra ⁊ ſiniſtra.i. ab vtraq;

Simulat numida q̄dā mariū abs ſe occiſum romanos territurus.

vēturos. Interim ſylla quem primū hoſtes attigerāt cohortatus ſuos turmatim: q̄ maxime cōfertis equis ipſe aliiq; mauros inuadūt: cæteri in vno loco manētes ab iaculis eminus emiſſis corpa tegere: & ſi q in manus venerāt obtrūcare. Dū eo modo equites præliantur Bocchus cū peditibus quos volux fili⁹ eius adduxerat neq; in priore pugna in itinere morati affuerant: poſtremam aciem romanorū inuadit: tū marius apud primos agebat: q ibi iugurtha cum pluribus erat. Deinde numida cognito bocchi aduentu clam cum paucis ad pedites conuertit: ibi latine. (Nam apud numantiam loqui didicerat) exclamat noſtros fruſtra pugnare: ante paulo Marium ſua manu interfectum: ſimul gladium ſanguine oblitum oſtendere: quem in pugna ſatis impigre occiſo pedite noſtro cruentauerat.

Quod vbi milites accepere magis atrocitate rei q̄ fide nūtii terrētur: ſimulq; barbari aīos extollere & in pculſos acrius intēdere. Iāq; paululū a fuga aberāt cum Sylla (pfligatis his qs aduerſum ierat) rediēs mauris ab latere incurrit. Bocchus ſtatim auertitur. At iugurtha dum ſuſtentare ſuos: & prope iam adeptam victoriam retinere cupit circumuentus ab equitib⁹ dextra ſiniſtraq; oīb⁹ occiſis: ſolus iter tela hoſtiū vitabūdus erupit. Atq; interī Mari⁹ fugatis

Mari⁹ ſuis fert auxilium.

parte oībus ſcȝ ſuis occiſis: erupit.i.vi euaſit ſolus inter tela hoſtiū vitabūdus.i.aſſidue vitās ſcȝ infeſta te latita vt illeſus mā ferit. Atq̄ mari⁹ fugatis eq̄tib⁹.ſ.numidis a q̄bus dux abfuerat. Iterim.i.iterea dū ſupiora a ſylla gerebātur: occurrit ſuis.ſ.militib⁹: q̄s accepat iaȝ pelli: ꝓpter nūtiuȝ vt viſum ē. Deniq̄ tandē hoſtes ſūt fuſi.i.ꝓſtrati vndiq̄.i.ab oī pte. Tuȝ.i.tūc ſup. fuit aut factū eſt ſpectaculū horribile.ſ.mēorātu aut viſu (q: horrorē incutit. horror aūt eſt vbi ex frigore ꝛ timore mēbra ꝯcutiūtur ꝛ q̄ſi pili inſurgūt ac rigeſcūt. Nimis aūt graphice faciem belli deſcribit: ita vt plane depingi videat ꝛ ſub oc'los legētiū referri) in ſup. cāpis patētib⁹.i. planis ꝛ aptis. Spectaculū aūt eſt ſeq̄.ſ. victores q̄ erāt romani fugere victos occidi.ſ.q̄ſdam: capi.ſ.alios: aut potius q: reliq̄ v̄ba p ꝑfecta exponēda ſūt exponam⁹ ꝛ hec ſic. Seq̄.i.ſeq̄bātur.ſ. romani fugere.i.fugebāt mauri ꝛ nūide occidi.i.occidebātur q̄daȝ eorū: capi.i.capiebātur aliq̄: eq̄ atq̄ viri afflicti ſup. erāt ac multi.ſ. numidarū ꝛ getulorū vulnerib⁹ accepti.i.poſtq̄ acceperāt vulnera: neq̄ poſſe ꝑ poterāt fugere: neq̄ pati q̄eteȝ: q: hoſtes inſtabāt eos opprimētes niti.i.nitebātur mō.i.ſolūmodo h̄ eſt īfimodo conabant̄ fugere aut ſtare donec poterāt ac ꝯcidere.i.ꝯcidebāt.i.ſimul cadebāt mox.i.pauloꝑoſt. Poſtremo.i.ad poſtremū tp̄e oīa qua viſus erat.i.p eā regioneȝ q̄ viſus.i.ꝓſpect⁹ videntiuȝ erat ſcȝ vlteriora direct⁹ ꝯſtrata ſup. erāt telis. dicim⁹ aūt reciproce: ſterno tela ſup terrā: ꝛ ſterno telis. tela aūt accipiūtur ꝑ armis iuaſiuis q̄ lōge ledere pn̄t: vt ſunt ſagitte ꝛ iacula: ꝛ armis ſup. aliis q̄bus ſe defēdebāt aut comin⁹ iuadebāt ꝛ cadauerib⁹.ſ.cadētiū ꝛ hum⁹ ſup. erat infecta ſanguie iterea.ſ. dū hoc fieret.

Brandis occiſio. Horror.

Pictura belli.

Bocch⁹ legatos ad marium mittit.

eqtibus occurrit auxilio ſuis q̄s pelli iā accepat. Deniq̄ hoſtes iam vndiq̄ fuſi ſunt: tū ſpectaculum horribile in cāpis patētib⁹ ſeq: fugere: occidi: capi: equi atq̄ viri afflicti, ac multis vulneribus acceptis: neq̄ fugere poſſe: neq̄ quietē pati: niti modo ac ſtatim cōcidere: Poſtremo oīa qua viſus erat cōſtrata telis: armis: cadauerib⁹. & interea hum⁹ infecta ſanguine.

Poſtea loci cōſul haud dubie iam victor peruenit in oppidū Cyrthā quo ī initio ꝓfectus intēderat: eo poſt quintū diem quem iterū barbari male pugnauerāt legati a Boccho venīūt qui regis verbis ab mario petiere: duos q̄ fidiſſimos ad eum mittere: velle de ſuo & de populi romani cōmodo cū his diſſerere. Ille ſtatim. L. ſyllā & A. Manlium ire iubet. Qui q̄q̄ acciti ibant: tū placuit verba apud regē facere: quo ingeniū aut aduerſum flecteret: aut cupidū pacis vehemēti⁹ accēderet.

Poſtea loci ꝯſul ꝛc. Recitat vt mari⁹ victor cyrthā ꝑuenit: vtq̄ illuc ad eū bocch⁹ legatos miſerit oraturos: vt ad ſe aliq̄s mitteret quibuſcum de pacis ꝯditiōibus diſceptare poſſet: vſq̄ ad illū ſylla q̄ſtor ꝛ mālī⁹ legat⁹ duo belli ꝑceres miſſi ſint: ꝛ quā orōnes ſylla ad bocchū habuerit. Ordo aūt ē. Poſtea loci.i.poſt id tpis. Locus eñi ꝛ tp̄s ſepe ꝯfundunt̄ vt nō eſt nūc dicēdi loc⁹.i.tp̄s: ꝛ hic aduerbia loci ꝑ aduerbiis tpis ponūtur vt hucuſq̄ hacten⁹.i.ad hūc vſq̄ locū ꝛ ad hoc vſq̄ tp̄s ꝛc. Sane ꝑticule aduerbiis loci aut tpis addit videtur pl⁹ ad ornatū q̄ ad ſubſtātiā orōnis facere: vt nuſq̄ gētiū nō plus eſt q̄ nuſq̄. imo min⁹ q: nō vbiq̄ gētes ſūt: ꝛ poſtea loci nō plus q̄ poſt: ꝛ ſi due ſint ꝑticule poſtea diceret aut loca aut locorū: niſi tū ſit poſtea.ſ.geſta: loci.i.in eo loco de q̄ iaȝ meminit: ſȝ min⁹ q̄drat. Cōſul.ſ.mari⁹ victor haud dubie: cū pri⁹ incertū eēt an vict⁹ fuerit. nā reges ꝑ victoribus agebāt: ꝑuenit in oppidū cirthā ſcȝ nole. quo.i.in q̄d ipſe ꝓfectus.i.cū diſceſſerat intēderet ſup.ꝑuenire in initio ſcȝ ꝓfectionis ſue. Proficiſci eñi eſt diſcedere a loco quaſi porro ſeu ꝓcul faceſſere.i.factuȝ ꝛ curatum ire. poſſet forte dici initio ꝓfectus.i.ꝓfectiōis: vt ſit gt̄us quarte inflectiōis legati.i.oratores miſſi a Boccho rege mauritanie veniūt eo.i.in id oppidū. poſt quintū diem.i.quinto die poſtea quē.ſ.diem barbari.ſ.numide ꝛ getuli ac mauri pugnauerāt male.i.in malū ꝛ excidiū ſuū. Notāduȝ apud hūc auctoreȝ poſt ꝛ ante ſepe actō cui deſeruiūt preponi cū apud alios abl'tōs durātiōis ſeu mēſure tpis aut exceſſus: in eo regant vt q̄d hic dr̄ poſt quintū dieȝ ꝛc. Alii dicerēt die quinto poſtq̄ aut ſiue poſt: ſic die quinto q̄ barbari ꝛc. Sane quidā habēt nō quem ſed quā. verū magis Salluſtianū eſt quem) qui petiuere v̄bis.i.noiet auctoritate regis ſcȝ Bocchi ab Mario mittere.i.vt mitteret ad eum ſcȝ bocchū duos q̄ fidiſſimos.i.maxime fidos: ꝛ dixerūt ſup. id eñi frequēs ſubaudit eum ſup. Bocchū velle diſſerere.i.diſceptare ꝛ tractare cū his.ſ. quos mitteret de cōmodo ſuo ſcȝ bocchi iubētis ꝛ de cōmodo po. ro. vbi cōiunctio ꝛ copulat diuerſos caſus: q: dictio cōmodo diuerſos exigit. non enim liceret dicere de cōmodo ſui ꝛ populi romani: niſi ſit ſui populi. Ille

Poſtea loci. aduerbia loci.

Proficiſci

Salluſtiana locutio ab mario.

Verbū loq̄le ſubaudiret ꝛ iter diuerſos caſus

Miſſus a Mario bocchum ſylla alloquitur.

ſcʒ marius iubet ſtatim Luciuʒ ſyllā ⁊ Aulum māliū ire ſcʒ ad regem: qui qm̄ ibāt acciti .i. vocati ab eo: ⁊ ita audituri q̄d ipſe vellet: tn̄ placuit ſup. eis facere v̄bus apud regē .i. hr̄e orōnem tanq̄ veniſſent vt oratores: vno .ſ. v̄bo: aut ideo vt flecterēt ingeniū .ſ. regis aduerſuʒ .i. ꝯtruʒ paci lʒ ſubdole diſſimularet. aut accēderent vehemētius cup: dū .i. ſi ingeniū eſſet cupidū aut rex cupid⁹ pacis. Itaqȝ ſylla cui⁹ facūdie nō etati: q: ſenior: ſed nō grādior erat: cōceſſuʒ eſt Mālio locut⁹ eſt pauca v̄ba huiuſcemodi: q̄lia ſubſequūtur.

Itaqȝ ſylla cuius facūdiæ nō etati a Mālio cōceſſum eſt: verba pauca huiuſcemodi locutus eſt.

Rex bocche magna nobis lætitia eſt: cū te talē virū dii monuere: vt aliqn̄ pacem q̄ bellū malles neu te optimū cum peſſimo oīm iugurtha miſcēdo cōmaculares. Simul nobis demeres acerbā neceſſitudinē: pariter & te errātem & illū ſceleratiſſimū pſeq. Ad hoc pplo romano iā a principio iopi: meli⁹ viſū amicos q̄ ſeruos q̄rere tutiuſqȝ rati volētib⁹ q̄ coactis ip̄itare. Tibi vero nulla opportunior amicitia nr̄a. primū q͛ pcul abſum⁹ ī q̄ offēn ſe minimū eſt: & gr̄a par ac ſi ppe adeſſem⁹ deīde q͛ parētes abūde habemus. Amicoꝵ neqȝ nobis neqȝ cuiq̄ hoīm ſatis fuit. Atqȝ hoc vtinā tibi a principio placuiſſet: pfecto ex po. ro. ad hoc tp̄s multo plura bona accepiſſes: q̄ mala ppeſſus eſſes. Sed qm̄ hūanaꝵ rerum fortuna pleraqȝ regit: cui ſcilicet placuit vim & gr̄am noſtrā te expiri nūc qm̄ per illā licet feſtina atqȝ vti cœpiſti pge. Multa opportuna habes quo facili⁹ errata officiis ſupes: poſtremo hæc in pectus tuū demitte nunq̄ pplm romanum bn̄ficiis victum eſſe. Nam bello q̄ valeat tute ſcis.

Rex bocche. Hec orō ē in genere deliberatiuo: q: ſuadet ⁊ diſſuadet dicens. O rex bocche decēter nomē dignitatꝭ ꝓponit. nā ſi quē excellētis dignitatis ꝓpo noīe cōpellaueris illi ꝯtumelioſus videaris: ſin viliſſime abiectiōis vt lenonē aut tortorē honorific⁹: magna letitia ē nobis: quo v̄bo captat beniuolētiā: cuʒ .i. qn̄ aut qm̄ dii monuere te talē viruʒ vt malles aliqn̄ .i. tādem (ſic fere ponit .⁊ a philelpho ponendū in ſcd̄o epl̄aꝝ volumine ſcipitur qm̄q̄ etiā aliter repitur) neu .i. neue commaculares te miſcēdo te optimū .ſ. regē aut viꝝ cuʒ iugurtha peſſimo oim. ſ. qui viuūt. Quo dicto callide ex p̄cepto rhetorico id regi dat qđ ab eo primū deſiderat. vcʒ vt pacē q̄ bellū mallet: ⁊ vt bonus aut q̄ optim⁹ haberi velit ſimulqȝ aduerſariū deprimi vn̄ regē attētuʒ etiā facit cū admoueat quāti pīculi ſit cum peſſimo hoīe cōmiſceri q: id ſine ꝯtaminatiōe fieri neq̄t: ⁊ ideo dicit maculares vn̄ a nr̄is dictū eſt p adagiū. Qui tetigerit picē inq̄nabit ab ea: ⁊ q̄ cōicauerit ſuꝑbo induet ſupbiā. ⁊ in pſalmo. cū ſctō ſctūs eris. Simul ⁊ pariter o rex bocche tu demeres .i. auferres nobis acerbā .i. difficilē ⁊ durā neceſſitudinē .i. cōpulſionē violētam: pſequēdi: pariter ⁊ te errātem .i. deceptū in opīone: ⁊ illū .ſ. iugurthā ſceleratiſſimū q̄ tot ſcelera cōmiſit in filios regis vt viſuʒ ē ⁊ in patriā ſuā. Et ita captat beneuolētiam a pſona romanoꝝ cū dicat eos inuitos pſeq̄ bocchū ⁊ a pſona bocchi cū dicat ipſʒ nō ꝯiuratuꝝ cū iugurtha: niſi errātem .i. niſi deceptū ab eo: ⁊ aliđ q̄ſit de romāis exiſtimāret. Adh̄. i. inſup dicebat viſuʒ ſup. eſſe pplo romano iā .i. ſtatim a p̄ncipio: ſcʒ originis ſue iopi .i. cū adhuc eēt iops melī⁹ ſup. eſſe .i. poti⁹ ⁊ q̄rere .i. acq̄rere ⁊ nāciſci amicos q̄ ex aīo bn̄ velit quā ſeruos q̄ cogātur ⁊ metu coerceātur: ⁊ ſup. q͛ rati ſup. ſint: aut legatur. ratos .i. dicebat eos ratos tutius ſup. eſſe ip̄itare volētib⁹ q̄ coactis: q: nullū violētuʒ diuturnū. Vero p ſed. O rex nulla amicitia eſt ſup. aut ſit

Tibi.

opportunior .i. ꝯuenientior tibi q̄ nr̄a .i. romana vbi ꝯuer⁹ ad regē. Dicit tibi: tn̄ galli ꝯuertēt honoris eē ſi vobis dicāt. Primū .i. prima de cā q͛ nos .ſ. romani abſum⁹ pcul .ſ. a mauritania. ī q̄ .ſ. q͛ pcul abſum⁹ eſt minimū .i. minima ꝯtātoffenſe .i. leſioni acriue: hoc ē ledēdi: nō eni onere aut exactiōe eos p̄mere poſſimꝰ: ⁊ gr̄a .i. beneficētia aut beneuolētia ē ſup. par .i. eq̄ magna acſi adeſſem⁹ ꝓpe: q: cū lōge ſit nihil petūt ⁊ facilr̄ ꝑtes regni numidie ei tribuūt. Deīde ſup. opportuniſſima fuerit tibi amicitia nr̄a: q: pāređ habem⁹ abūde .i. ſuſ multos: parētes .i. obedientes nobis. q. d. coactos: vt Carthaginēſes: ⁊ Macedones: ⁊ alios. Sed ſup. ſatis amicoꝝ neqȝ fuit nobis neqȝ cuiq̄ hoīm. Atqȝ vtinā hoc .ſ. inire pacē cū romanis placuiſſʒ tibi ab initio pfecto .i. reuera tu accepiſſes ex pplo romano ad hoc tp̄s .i. hacten⁹ plura bona q̄ ppeſſus eſſes mala. Sed qm̄ fortuna .i. ino pinatꝰ caſus ⁊ euētus regit pleraqȝ .i. plurima reꝝ hūanaꝝ. vn̄ in Catilinario. Sʒ pfecto fortuna in oī re dn̄at. Cui ſcʒ fortune placuit te expiri .i. vt tu experieris q. d. que coegit te experiri vim .i. violētiam ⁊ cōpulſionem nr̄am q: ſepe vict⁹ fuerat: ⁊ ſta nimis argute terret: ſicut ab vrili pai⁹ alterit. ⁊ gr̄am .i. beneuolētiā ⁊ beneficētiaʒ noſtram. hoc eſt ſenatus populiqȝ romani. Nūc qm̄ licet per illam .i. q: illa videlʒ fortune quaſi dicat citra meritum tuum hāc ꝯditionem tibi obtulit: ⁊ vt poſſis gr̄am populi romani experiri: feſtina atqȝ pge .i. pcede ⁊ piſce inceptū vti .i. queadmodum icepiſti. q. d. arripe occaſionē: q: fronte capillata poſt hac occaſio calua eſt. Et ideo Luca. Tolle moras nocuit ſemp differre paratis. Tu o Bocche habes multa atqȝ oportuna .i. accōmodata ſcʒ ad recōciliationeʒ ſeu ad gr̄am populi romani ineūdam quo .i. ideo vt aut quo .i. qua re ſeu p quā rem (ponit ađū abſolute. nā ſi relatiuū eēt: diceret quib⁹) tu ſuperes .i. ſupare poſſis: facilius errata .ſ. tua: officiis .i. debito mūere romanis impēſo. Tacite aūt innuit qđ poſtea daturus eſt: iugurthā tradat: p quē ⁊ gr̄am po. ro. ⁊ partem numidie adipiſcatur. Poſtremo o bocche demitte hoc in pectus .i. in aīm tuū pplm

Poſtulat ſe purgāt bocch⁹ legatos ſenatum vt eū illi cōgerēt mittāt.

A romanū nūq̄ eſſe victū bñficijs:qḋ in Maſſiniſſa claruit. Uñ tacite inuitat p auaritiā ſciēs illū ob prē regni pmiſſam mīra feciſſe:ſimul rhetorice in fine duo grauiſſime facit pmittit ⁊ minat: addēs iure.i.ſuipſe ſcas.ſ.ppl's rōanus valeat bello.q.ideo tñ de bñficentia eius admonui.
Dea Bocchus. Cōpēdio.tāgit reſpōſionē:bocchi cu⁹ ſenſu:ſz nō ṽba tāgit. Nō eñ videt latine ſciuiſſe nec ſylla getulice. Nā poſt ea in ſummis negotiis quib⁹ ſi fieri poſſet arbitros oīs abeſſe velint p interpretē collocuturi ſunt. Ordo eſt Bocch⁹ facit ṽba.i.rñdet ad ea.ſ. q̄ a Sylla dicebātur:placere:⁊ benigne ⁊ ſimul.i.etiā pauca p delicto ſuo.i. pro purgatiōe delictū:aut ſm magnitudinē delicti:q: ei⁹ purgatio lōge plura exposcebat ⁊ ſup.dicit ſe cepiſſe:arma.ſ.contra rōanos qḋ tñ artificioſe tacet nō aio hoſtili.i.inimico ita vt rōanis male conſultū velit aut nocuiſſe p iuidiā aut malevolētiā:ſz ad tutādū regnum. (Et ſi dicat ſylla nullā vī factā regno ipſi⁹ cū nō ſint flumē qḋ eoꝝ regna dirimebat trāſgreſſi rōani:dicit ſe quoq̧ habere ptem numidie iure belli pri⁹ adquiſitā.nō aūt intelligo iure belli.i.pmiſſiōe iugurthe facta in eo bello:ſz eñ dictū eſt ꝙ iugurtha pmiſerat illi tertiā ptē numidie:ſi voti cōpos euaderet ſine regni imminutione.nō tñ congrueret huic loco vt id Bocchus cōfiteat. Sic eñ ſignificaret ſe ſe mercede cōductū ad bellū alienū:et ita p excuſatione afferret auaritiā ſuā odioſiſſimū malū qḋ nō pcedit. Intelligā ita ꝙ añq̄ iugurtha illi filiā ſuā daret morā fuiſſe litē de cōfinib⁹ regnu⁊ ptē a boccho inuaſā:illi p dote ab iugurtha cōceſſā ppt bellū qḋ a rōanis metuebat. Uñ ordo eſt) Nā ſup.dicit ptē numidie vñ expulerit iugurthā factā ſup.eſſe ſuā iure belli q: iuſto bello capta cedūt captori:⁊ dicit ſe nequiuiſſe pati.ſ.equo aiocē.ſ.ptē vaſtari a mario. Preterea dicit ſe repulſum antea.i.priuſq̄ bellū attētaret:qḋ ⁊ auctor pri⁹ cōfeſſus eſt:ab amicitia.ſ.rōanoꝝ quā petijt legat miſſis romā. Ceteꝝ.i.ſz ſup.dicit ſe omittere vetera.i.veteres cāa diſſentiōis:⁊ dicit ſi liceret p mariū.i.mario nō renuente:ſe miſſurū legatos ad ſenatū.

AD ea Bocchus placide & benigne ſil' pauca pro delicto ſuo verba facit: ſe nō hoſtili animo. ſed ad regnū tutādum arma cœpiſſe. Nam numidiæ partem vnde Iugurthā expulerit iure belli ſuam factā: eā vaſtari a Mario pati nequiuiſſe. Præterea miſſis antea romam legatis repulſum ab amicitia. Cæterū vetera omittere: actum ſi per mariū liceret legatos ad ſenatum miſſurum. Deinde copia facta mittendi animus barbari ab amicis flexus quos iugurtha cognita legatione Syllæ & manlii metuēs id quod parabatur donis corruperat.

MArius interea exercitu in hibernis cōpoſito cū expeditis cohortib⁹ & parte equitatus proficiſcitur in loca ſola obſeſſum turrim regiam quo Iugurtha perfugas omnes præſidium impoſuerat. Tum rurſus Bocchus ſcilicet erga romanos ſeu reputando quæ ſibi duobus prælíis euenerāt ſeu monitus ab aliis amicis quos iugurtha incorruptos reliquerat ex omni copia neceſſariorum quinq̧ delegit: quorum & fides cognita & in-

¶ Deinde copia facta. Mira breuitate perſtringit rē:q: dat intelligere ꝙ ſylla id a mario impetrauit ⁊ boccho permiſerit ſed deinde copia.i.plena ptāte mittendi legatos facta ſcilicet per marium ⁊ ſyllam:animus barbari.quaſi.d.ideo ꝙ barbari:flexus ſup.eſt amicis.ſcilicet bocchi:nō veris:ſz ſimulatis.q.d.neceſſarijs: quos.ſ.amicos bocchi iugurtha corruperat donis metuens id qḋ parabat.ſ.bocchi a bello auerſionē ⁊ hoc legatiōe ſylle ⁊ manlij a mario legatoꝝ cognita.i.reſcita:ab ipſo iugurtha:qui ſemp vigil ⁊ ſollicitus erat.

MArius interea. Cōmemorat ſtrenuitatē ⁊ acrimoniā ipſius marij qui ſemper aliquid moliebat ad vincēdū hoſtē.vñ cū exercitū per hiberna cōpoſuiſſet ⁊ vt dicūt diſtribuiſſet:ipſe nō eſt deditus otio aut libidinib⁹ ſz aſſumptis expeditis cohortibus ⁊ parte equitatus profectus eſt ad turrim regiā expugnādā in qua theſauri ei⁹ pleriq̧ erāt. Reliquit aūt ſyllā pro pretore in hibernis. Ea autem re a boccho intellecta ipſe diffidens rebus ſuis ⁊ iugurthinis legatos miſit vt prius cōſtituerat primum ad mariū.deinde ſi placet romā profecturos. Ordo eſt Marius interea dum ea fierent per legatos ⁊ bocchū:exercitu cōpoſito.i.poſtq̄ cōpoſuerat exercitū in hibernis.i.in locis in quib⁹ hyemē inſtantem tranſigerēt.proficiſcitur in loca ſola id eſt deſerta:⁊ in ſolitudinem numidie cū cohortibus id eſt parte peditū expeditis.i.leuis armature:qui expediti.i.onere armoꝝ ⁊ ſarcinarū liberi ad iter accincti erant.⁊ cū parte equitatus:obſeſſum (ſupinū eſt) turrim regiam.i.regis Iugurthe:quo.i.in quā iugurtha impoſuerat:omnis perfugas preſidium.i.pro preſidio ⁊ cuſtodia. ¶ Tū rurſus Bocchus. Poſtq̄ bocchus audiuit mariū obſidere velle turrim regiā diffidēs rebus iugurthe oratores ad mariū illinc romā ſi placeret mittēdos mittit. In principio aūt quidā legūt feliciter erga romanos alij.ſ. Uñ vari⁹ eſt ſenſus prior ſic. Bocch⁹ rurſus.i.iteꝝ tū.i.tūc cū mari⁹ turrim obſeſſu.iret:feliciter ſup.ſe hñs erga rōanos:q: niſi ſic feciſſet: actū fuiſſet fortaſſis de regno eius poſt captā numidiā. Poſterior legendo.ſ.ſe nſus eſt. Tū bocchus rurſus.ſ.i.ſcire licet cur id fecerit:q: exiſtēs erga.i.beneuolus in romanos:aut pro romanis. (Erga eñ bñuolētiā dicit) ſeu.i.ſiue reputādo que euenerāt ſibi duob⁹ plijs.ſ.male pugnatis a mauris ⁊ numidis ſeu monit⁹ ab alijs amicis quos iugurtha reliquerat incorruptos.ſ.pecūia ⁊ dōis alijs:delegit.i.ſeorſū legit ex oī copia.i. multitudine neceſſarioꝝ:quīq̧.ſ.neceſſarios.i.ſanguine aut affinitate cōiunctos:quoꝝ ⁊ ſimil' fides cognita.i.p

Corripit mūerib⁹ iugurtha bocchi amicos.

Legati bocchi legatos ſylla amice excipit.

Spoliatos Bocchi legatos ſylla amice excipit.

genia validiſſima erãt. Eos ad mariũ: ac deinde ſi pla
ceat Romã legatos ire iubet: agẽdarũ rerũ & quocũ
q; modo belli cõponendi licẽtiã permittit. Illi mature
ad hyberna romanorũ ꝓficiſcũtur Deinde in itinere
a Getulis latrõib⁹ circumuẽti ſpoliatiq; pauidi ſine
decore ad Syllã ꝓfugiũt: quẽ cõſul in expeditionem
ꝓficiſcẽs ꝓ prætore reliquerat Eos ille nõ ꝓ vaniſ ho
ſtib⁹ vti meriti erãt ſed liberaliter habuit Quare bar
bari & famã romanorũ auaritiæ falſã & Syllã ob mu
nificẽtiã in ſeſe amicũ eſſe rati ſunt. Nã etiã tũ largi
tio multis ignota erat: munificus etiã nemo putabaẽ
niſi pariter volẽs dona oĩa in benignitate habebãtur
Igitur quæſtori mãdata Bocchi patefaciũt: ſimul ab
eo petũt: vti fautor cõſultorq; ſibi adſit copias fidem
magnitudinẽ regis ſui: & alia quæ aut vtilia: aut be
neuolẽtiæ eſſe credebãt: oratiõe extollũt. Dein Sylla
oĩa pollicito: doctiq; quõ apud mariũ itẽ apud ſena
tũ verba facerẽt circiter dies ibidẽ. xl. opperiũẽ. Ma
ri⁹ poſtq̃ infecto negotio quo intẽderat redit Cyr
thã: & de aduẽtu legatorũ certior factus eſt illoſq; &
Syllã ab vtica venire iubet itemq; L. Bellienum præ
torem præterea omnes vndiq; ſenatorii ordinis. qui
buſcũ mandata bocchi cognoſcit: in quis legatis po
teſtas eũdi Romã fit: & ab cõſule interea induciæ po
ſtulãtur E a Syllæ & pleriſq; placuere pauci feroci⁹
decernũt ignari rerũ humanarũ. quæ fluxæ & mobi
les ſemper in aduerſa mutãtur Cæterũ mauri impe
tratis omnibus rebus tres Romã ꝓfecti cũ Cn. Octa
uio Rufone: qui quæſtor ſtipẽdiũ ĩ aphricã portaue

ſpecta ſup. erat ⁊ ingenia erãt validiſſima Iubet eos. ſ. q̃nq; ire legatos. i. oratores ⁊ caduceatores q̃s am
baſſiatores vocãt ad mariũ. ⁊ deide ſi placeat. ſ. mario ire romã ⁊ ꝑmittit ſup. eis: licẽtiã. i. liberã authoritatẽ
rerũ agẽdarũ. i. tractãdarũ ⁊ pacto cõponẽdarũ: ⁊ belli cõponẽdi. i. finiẽdi: quocũq; mõ. i. pacto itueniẽte. Illi.
ſ. quinq; ꝓficiſcũtur: mature. i. cito. cũ maturitate tñ ad hiberna romanorũ. i. vbi rõani hyemẽ agebãt. deide
ipſi circũuẽti. i. deꝑhẽſi ⁊ capti a latronib⁹. i. a latẽtib⁹ ꝑdatorib⁹ getulis. i. in getulia ortis aut graſſantib⁹: et

Licentia ſpoliati ſ. veſtib⁹ ⁊ viatico: ꝓfugiunt ad
ſyllã exiſtẽtes pauidi. i. adhuc pauẽtib⁹
ſiſſes: ⁊ ſine decore. i. ornatu aut appara
tu legatis debito. quẽ. ſ. ſyllã. cõſul. ſ. ma
rius ꝓficiſcẽs in expeditionẽ. i. expediẽ
tẽ obſeſſionẽ turris regię: reliquerat. ſ.
in hibernis ꝓ ꝑtore. i. loco ꝑtoris vt de
relictis imperaret ⁊ ius' diceret. Ille. ſ.
ſylla: habuit: hoc ẽ tractauit. eos. ſ. mau
ros a boccho miſſos nõ ꝓ vanis. i. men
dacib⁹: ⁊ incõſtãtib⁹ hoſtibus vti. i. quẽ
admodũ meriti erãt: ſʒ accurate. i. cũ ſũ
ma cura: ⁊ liberaliter hoc eſt benefice.
Qua re. per quã rẽ: barbari. ſ. mauri rati
ſunt: ⁊. i. ſimul: famã auaritie. i. que erat
de auaritia rõanorũ diffuſa ꝑ iugurthã
⁊ ei⁹ populares eſſe falſã: ⁊. i. ſimul ſyl
lã eſſe amicũ in. i. erga ſeſe: ob munificẽ
tiã. i. collationẽ bñficiorũ ⁊ munerum: qr
ornamẽtũ ⁊ viaticũ illis dono dedit. Nã
largitio. i. captioſa dõatio ſine amicitia
ad captãdũ ⁊ ineſcãdũ facta erat etiã. i.
adhuc tũ. i. tũc tꝑis: ignota multis. ſ. cre
dẽtibus neminẽ largiri niſi idẽ amic⁹ ſit
Et nemo putabaẽ eſſe munific⁹. niſi pa
riter: hoc eſt ſimul eſſet volẽs. i. beneuo
lus: ⁊ ita omnia dona habebanẽ. i. eſti
mabanẽ benignitate. ſ. reponẽda aut fa
cta. Igitur patefaciunt queſtori. ſ. ſylle
mãdata: hoc eſt cõmiſſiones Bocchi ſi
mul petunt ab eo vti adſit' ſibi fautor ⁊
cõſultor. i. cõſiliator ⁊ ⁊ extollunt oratio
ne copias: fidẽ magnitudinẽ regis ſui. ſ.
Bocchi: ⁊ alia que credebant eſſe vtilia:
aut beneuolẽtie. i. pertinere ad beneuo

Largitio lentiã. Dei. i. deide ſylla pollicito. i. poſt
q̃ ſylla pollicitus erat ⁊ ꝑmiſerat oĩa q̃
ſ. petiuerãt: ⁊ docti. ſ. a ſylla q̃uo facerẽt
verba apõ mariũ: ⁊ itẽ. i. ſimiliter apõ ſe
natũ. ſ. romanũ ſi eo mitterenẽ a mario
operiũtur. i. expectãt ſup. mariũ ibidẽ. i.
in hibernis vtice apud ſyllã circiter qua
draginta dies. Marius poſtq̃ infecto.
i. nõ facto negotio: quo. i. in qd intende
rat. ſ. animũ ⁊ ꝓfectionẽ ſuã. vʒ ad ex
pugnandũ turrim regiã: redijt cirthã: ⁊
⁊ hoc eſt ſimul factus certior de aduẽtu
legatorum: ⁊ iubet illos ⁊ ſyllã venire ab

Ab vtica. vtica. vbi hiberna erãt. Sane ꝓprio de
loco prepoſitionẽ dat. Itẽq;. i. ⁊ ſimiliter
ad ſe venire iubet Luciũ Bellienũ preto
rẽ: preterea. i. preter eũ iubet oẽs ſena
torij ordinis. i. patritios ſup. venire ad
ſe. vndiq;. i. ex oĩ parte vbi hibernabãt
quibuſcũ. i. cũ quibus cognoſcit. i. audit
mãdata bocchi. In quis. i. in quibus. ſ.
rebus: poteſtas eũdi romã fit. i. decerni
tur legatis. ſ. bocchi eũdi. i. vt eãt romã
⁊ inducie. i. intermiſſiones belli poſtulãtur interea. ſ. dũ romã proficiſcuntur ab conſule. i. a mario cõceden
das. Ea ſcilicet que poſtulabantur aut ſi legendum eſt he ſcilicet inducie: placuere ſylle: ⁊ pleriſq;. i. plurimis
alijs patricijs pauci ſcilicet ex patricijs decernunt ferocius ſcilicet agendum id eſt nihil de bello remitten
dũ imo forti⁹ iſtãdũ exiſtẽtes ignari rerũ humanarũ: que fluxe. i. caduce ſeu defluẽtes: ⁊ mobiles (qd quidã
textus non habent) mutantur ſemper in aduerſa id eſt in deteriora (quia fortuna nullis eſt perpetuo bo

Profectio lega na) Ceterum id eſt ſed mauri omnib⁹ rebus ſcʒ quas peterẽt impetratis. ſ. a cõſilio: hoc eſt ⁊ ꝑtãte eũdi ro
mã ⁊ inducijs interea habẽdis tres. ſ. ex eis (dicere potuiſſet maurorũ tres) ꝓfecti ſunt romã cũ Gneo octa

uio Rufone: qui exiſtēs queſtor.i.receptor aut vt vulgo dicit argētarius publicus, portauerat in aphricam ſtipēdiu3.i.mercedē militārē: ꝛ duo ſup.coꝝ redeūt ad regē.ſ.bocchū nūciaturi q̄ acta eſſent ꝛ inducias agē das. Bocch⁹ accepit ex his.ſ.legatis duob⁹ ad ſe reuerſis libēs.i.libēter ꝛ cū voluptate: cū cetera.i.cū ita ſit ꝙ cetera: tum marie.ſ.veꝝ ē ꝙ accepit libēs benignitatē.i.clemētiā ſylle q̄ in opib⁹ ꝛ olim egenis ita ſuccurrit ꝛ ſtudiū.i.ſtudioſu3 offiñ ac fauorē ſylle. Et rñdet rome.ſ.a ſenatu legat eius.ſ. bocchi: petētib⁹ fedus ꝛ amicitiā.ſ.ppli romani poſtq̄ ſunt depcati (q̄ das text⁹ habēt deplorati: ſ3 nō pcedit cū deplorauerit debeat dici).i.ſcib⁹ oſtēdere conati regē.ſ.ſuū bocchū erraſſe: ꝛ ita nō viſu3 maleuolētia ꝛ lapſu3.ſ.in erroꝝem ſcelere.i.p ſceleſtā inductionem iugurthe. (Depcari eſt ꝓprie eſt pcari ne culpa q̄d factū cenſeat. aut ne q̄d fiat precib⁹ iplorare) rñdet inq̄ hoc modo Senat⁹ ꝛ po.ro. ſolet eē mēor bñficij et iniurie: ceteꝝ facit bocch⁹ grāt.i.veniā delicti: q̄m penitet.ſ.eum delicti: fedus ꝛ amicitia dabūtur.ſ. ei cū meruerit q̄ſi dicatur nōdum meruiſſe.

rat. Duo ad regem redeūt. Ex his Bocchus cum cætera: tum maxime benignitatem: & ſtudium Syllæ libens accepit. Romæq; legatis eius poſtq̄ erraſſe regem & iugurthæ ſcelapſum depcati ſunt: amicitiā & fœdus petētibus hoc modo reſpōdetur. Senatus & populus Ro. bñficii & iniuriæ memor eſſe ſolet. Cæterum Boccho qm̄ pœnitet: delicti gratiā facit: fœdus & amicitia dabūtur cum meruerit.

tor Bocchi ſr: bꝫ romam.

Mſſio ſenat⁹ legatis bocchi data.

Vis rebus cognitis Bocchus p literas a Mario petiuit vti Syllam ad ſe mitteret. Cuius arbitratu de negotiis cōībus cōſuleretur. Is miſſus cū præſidio equitū atq; peditū: itē funditoꝝ & baliſtarioꝝ. Præterea iere, ſagittarii: & cohors peligna cū velitaribus armis itineris ꝓperādi cauſa: neq; ſecus his atq; aliis armis aduerſum tela hoſtium ꝙ ea leuia ſunt muniti erant. Sed in itinere quinto deniq; die Volux filius Bocchi repente in campis patētibus cū mille nō amplius equitibus ſeſe oſtēdit: qui temere & effuſe cūtes Syllæ aliiſq; oībus & numerū ampliorem: & hoſtilem metū efficiebant. Igitur ſe quiſq; expedire: arma atq; tela tētare: intēdere: timor aliquātus ſed ſpes amplior: quippe victoribus & aduerſum eos q̄s ſæpe vicerāt. Interim equites exploratum præmiſſi remvti erat quietā nuntiāt.

Vis reb⁹ cognitis. Poſtq̄ bocch⁹ ea q̄ in ſenatu romano de ſe dcreta erāt itellexerat itatis ſyllā a mario petijt ad ſe mitti vt cū eo de re c ōi diſceptaret quā rē mari⁹ nō grauatis fecit ꝛ ſylla vtili legatiōe funct⁹ eſt: q꞉ iugurthā dolo bocchi itercepitū ſecū vinctū reducet ad mariū: paꝝ tñ abfuit q̄n i itinere ab iugurtha capet. ꝛ q̄n i caſtris bocchi ab eo pderet. Un̄ veꝝ eſt illud q̄d a comico d꞉ pclaꝝ facin⁹ nō fieri ſine magno piculo. Et videre ē q̄ exigua ſit apd̄ mortalis fides. Nā iugurtha ab eo quē ſibi pſidio dlegerat tradit⁹ ē. Ordo aūt eſt. Quis.i.q̄b⁹ reb⁹.ſ.actis ꝛ rñſis rome cognitis.ſ.a boccho: bocch⁹ petiuit a mario p lr̄as vti.i.vt mitteret ſyllā ad ſe. Cuius.ſ. ſylle arbitratu.i.libero iudicio: cōſuleret.i. ꝯſultaret de negotijs cōib⁹.i. ad cōem vtilitate3 ſpectātib⁹. Is.ſ.ſylla miſſus ſup.ē cu3 pſidio.i.cuſtodia eq̄tū atq; peditū itē.i.ſil'r fūditoꝝ ꝛ baliſtariorū.i.emittētiū e tormētis iacula aut lapides. Preterea.i.pter dictos iere.ſ.cu3 ſylla: ſagittarij.i.q̄ vtunt arcu: ꝛ cohors peligna.i.latioꝝ illoꝝ: cū armis velitarib⁹.i.leuib⁹ q̄b⁹ velites vti ſolēt: cā itinerio ꝓpādi.i.feſtinādi. Neq; erāt mūiti ſec⁹.i.alr his.ſ.armis velitarib⁹: atq;.i.q̄ aliȷs armis: auerſū tela hoſtiū ꝙ.i.q꞉ ea ſc3 tela hoſtiū ſūt leuia: ꝛ ita q꞉ nō iferebāt magnā vim poterāt illis leuib⁹ armis reſiſtere. ſ3 Volux fili⁹ bocchi oſidit repēte ſecū mille eq̄tib⁹ nō āpli⁹ i itinere: deniq;.i.tādē q̄nto die.ſ.poſtq̄ pfecti fuerāt: i cāpis patētib⁹.i.planis: q.ſ.eq̄tes volucis euntes temere.i.ſine ordie et effuſe.i.diſpſim efficiebāt ſylle ꝛ aliȷs oib⁹.ſ. romanis: ꝛ.i.ſimul nūeꝝ āpliore3 ꝛ hoc eſt opione3 de āpliore nūero q̄ de millenario: ꝛ metū hoſtilē hoc ē q̄le3 hoſtis ſubito viſ⁹ afferre ſolet. Igit quiſq;.ſ. romāoꝝ: expedire.i.expediebat ſe: hoc eſt reñciebat ipedimēta bellādi vt ſarcinas aut veſtes ꝛ tētare hoc ē tētabāt.i. diſponebāt ad bellū experiēdo quō eis vterētur arma.ſ.ad defenſionē ꝛ tela ad inuaſionē. intēdere.i.intēdebāt.ſ.alos ad ꝯpulſu3 timor ſup.erat aliquāt⁹.i.facis magn⁹: ſ3 ſpes ſup.erat āplior. q̄ppe

Sylla ad bocchu3 mittit. Depcari.

Volux Sylle obuius.

hortaṫ ſuos vti.i.vt gererēt fortē aīm ⁊ ſup.dicit pugnatū ſup.eſſe añ.i.prius bn̄.i.feliciter a paucis ſtrenuis aduerſus multitudinē ⁊ dicit ſup.ꝙ q̄to min⁹ pepciſſent ſibi ī pлio eos fore.i.futuros eē tāto tutiores:neq̧ decere quēq̄ q̄ armauerit man⁹ ſup.ſuas petere auxiliū ab pedib⁹ inermib⁹ıqđ faciūt q̄ fuga ſalutē q̄rūt (⁊ eſt ſpecioſe dictū) ⁊ ſup.decere v̄tere corp⁹.nudū.i.inerme cecū.i.nō hñs reſpectū ad tela inſtātia ad hoſtē.i.cōtra hoſtē.⁊ id in maxio metu.i.vbi maxim⁹ eēt met⁹ıhoc eſt ſi in maxio metu dece... p⁹ inerme obijcere hoſti:q̄to magis armatū.Cecū aūt dicit:qm̄ ſine reſpectu p media tela erūpit q̄ vna ſal⁹ victis nullā ſperare ſalutē.ſic aūt fere exponiṫ hic locus:ſʒ q̄ negatio prepoſita vtrūq̧ ſequētiū negare vī malim dicere ⁊ neq̧ dicere vertere corpus nudū.i.inerme abiectis armis ⁊ cecū.i.nō hñs reſpectū quo ſe precipiteṫ:vt faciūt fugientes ī maxio metu:q̄ lepores fugiētes ꝓſpiceṫ negaṅt.Deīde ſylla obteſtat⁹.i.in teſtimoniū vocās iouē maximū.i.ſummū deoꝝ:⁊ qui fidelitatē ⁊ hoſpitalitatē curat:vñ eſt Iuppiter hoſpitibus nā te dare iura fatent ⁊c.vt ſupp.iuppiter adeſſet teſtis ſceleris atq̧ perfidie bocchi iubet volucē filiū bocchi abire.i.decedere caſtris.ſ.romanis:qm̄ ageret hoſtilia.i.que hoſtes ſolēt.Ille.ſ.volux lacrimās orare.i.orabat ne ſylla crederet ea.ſ.dicebantur.⁊ ſup.dicebat nihil eſſe factū dolo.ſ.ſuo ac magis.i.potius factū ſup.id eſſe calliditate iugurthe vꝫ cui ſpeculāti.i.per ſpeculatores aut exploratores ſcrutāti iter ſuuꝫ eſſet cognitū.i.exploratū.Ceterū.i.ſʒ ſup.dicebat qm̄ iugurtha neq̧ haberet ingentē multitudinē.ſ.exercit⁹ ⁊ ſpes ⁊ opes iugurthe penderēt ex p̄re ſuo.ſ.volucis hoc eſt boccho ꝙ ſup.crederet illū.ſ.Iugurthā nihil auſurū palā.i.manifeſte cōtra conceptū Bocchi cum ipſe exiſtens filius ei⁹ adeſſet teſtis.Quare ſup.dicebat videri optimū factu.i.vt fiat:trāſire per media caſtra ei⁹.ſ.iugurthe palā.i.manifeſte:⁊ dicebat ſeſe iturū ſolū cum ſylla:⁊ hoc mauris premiſſis vel relictis ibidē apud romanos.Ea res.i.vt ſolus cū ſolo pertrāſiret caſtra ſylle ꝓbata eſt.ſ.a ſylla vti.i.quēadmodū ſolet.ſ.formidoloſuꝫ cōſiliū probari in tali negotio:⁊ in quo nullus cert⁹ ptꝫ exit⁹.Ac ipſi duo ꝓfecti.i.abeūtes ſtatim trāſeūt incolumes:q̄ acciderat de improuiſo.i.p̄ter expectationeꝫ iugurthe ⁊ ita iugurtha dubio:atq̧ heſitāte.i.dubitāte quid nā ageret.An.ſ.vtroſq̧ caperet:⁊ ita patrē volucis offenderet ⁊ cū romanis militibus manus cōſereret:q̄ vero ſimile eſt exploratū iuiſſe nōnullos quidnā ſylle accideret.Deinde peruētū ē ſup.ab vtriſq̧ paucis diebus.i.intra paucos dies ſup.illuc aut eo videlicet ad bocchuꝫ regē quo intenderant ire.

hortatur vti fortē animū gereret. Sæpe antea paucis ſtrenuis aduerſus multitudinē bn̄ pugnatū: quāto ſibi in prælio minus pepercissent: tanto tutiores fore: neq̧ quēq̄ decere qui manus armauerit ab inermib⁹ pedibus auxiliū petere in maximo metu nudū & cæcū corp⁹ ad hoſtē vertere. Deinde volucē (qm̄ hoſtilia faceret) Iouē maximū obteſtatus: vt ſceleris atq̧ perfidiæ Bocchi teſtis adeſſet: caſtris abire iubet. Ille lacrimans orare ne ea crederet: nihil dolo factū: ac magis calliditate Iugurthæ cui videlicet ſpeculanti iter ſuū cognitū eſſet. Cæterū qm̄ neq̧ ingētē multitudinē haberet & ſpes opeſq̧ ex patre ſuo pēderēt: crederet illū nihil palā auſurū: cū ipſe filius teſtis adeſſet. Quare optimū factu videri per media eius caſtra palā trāſire ſeſe vel p̄miſſis vel ibidē relictis mauris ſolū cū Sylla iturū. Ea res vti in tali negotio ſolet ꝓbata eſt: ac ſtatim profecti: quia de improuiſo acciderat dubio atq̧ heſitante Iugurtha incolumes trāſeūt. Deinde paucis diebus quo ire intēderant peruentū eſt.

Ad bocchum ſylla ⁊ volux peruenīunt

Vbi cum boccho quidā numida Aſpar nomine multū & familiariter agebat: præmiſſus a iugurtha poſtq̄ Syllam accitū audierat oratum & ſubdole ſpeculatum Bocchi conſilia ſe rat. Præterea Dabar Maſſugradæ filius ex gēte maſſiniſſæ cæterum materno genere impar. Nam mater eius ex concubina orta erat. Mauro ob ingētia facta charus acceptuſq̧ quē bocchus fidum multis antea tempeſtatibus expertus illico ad ſyllam nuntiatum

Vbi cum boccho. Proſequitur reliqua ad exitum hiſtorie pertinentia ı nam paulo poſt iugurtha vinctus tradetur ſylle. Ordo autem eſt. Quidam numida aſpar nomine agebat ibi id eſt illic aut tunc cum boccho ſcilicet rege multū ⁊ familiariter:qui ſupple premiſſus a iugurtha poſtq̄ iugurtha ſcilicet audierat ſyllam accitum id eſt aduocatum ad bocchum ierat oratum id eſt oratoris munere functurus et ſpeculatū id eſt exploraturus ſubdole cōſilia bocchi. Maro etiā ſe per latinū ſubaudit:vt vrbs antiqua fuit tyrij tenuere coloni.ſubaudit quā. Preterea dabar filius maſſugrade illius numide ex gēte:id eſt genere maſſiniſſe:ceterū.i.ſed impar:id eſt inferior ⁊ ignobilior.genere materno.nā mater eius erat orta ex cōcubina:erat ſup.charus ⁊ acceptus mauro.ſ.boccho ob.i.ꝓpter ingētia facta ſup.ipſi⁹ quē bocchus expert⁹ antea multis tēpeſtatibus fidum:mittit illico ad ſyllā nuntiatum

vt abitū regit. Et ego letor. i. imminutū. ſ. ꝙ non ferā alij auxilium: ſed petā id ab aliis qđ ceteri ſolent dolere. i. dolenter ferre. Nā doleo caſum tuū ꝛ dolet mihi caſus tuus dicimus: nō tñ dicet orator doleo caput: ſꝫ caput mihi dolet. Hec aūt oīa dicit ad captandā beneuolentiā ſylle: vñ addit cauſaꝫ dicti. Eguiſſe. ſ. auxilio alterius aliqn̄: fuerit. i. volo vt ſit mihi pretiū. i. merces aut recōpēſatio tue amicitie hoc eſt ꝓ diſpēdio egeſtatis: q: rex coactus ſum egere deputo mihi pretiū cōdignū amicitiā tuā quā per egeſtatē meam ꝓſpectaꝫ habeo: ꝛ qua nihil charius habeo apud animū meū. q. d. in precordijs meis. Licet ſup. tibi adeo. i. omnino experiri id: an. ſ. verū dicā: ꝛ an tāti faciā amicitiam ſuam: ſume. i. per te cape ꝛ vtere vt vtor etiā actō iūgatur. aut dicamus diuiſim ſume arma viros: pecuniā: poſtremo. i. deniq̄: vt ſimul oīa dicā quidquid libet aīo. ſ. tuo: ꝛ vtere ſup. eis: ꝛ putaueris. i. eſtimaris gratiā. ſ. debitā tibi a me nunq̄ redditam ſup. eſſe tibi a me quoad. i. donec viues: ſed gratia ſup. ſemp apud me integra. i. ex integro reddenda habebitur in aīo meo. Eſt aūt putaueris hic cōceſſiui modi. nā forma cōiunctiui ſeu ſubiūctiui modi ſepe conceſſiue ponitur: vt eneidos. x. Neq̄ illos iuueris. ¶ Deniq̄ nihil me ſciente ꝛc. Proſequiṫ orationē ſuā Bocchus beneuolētie plenam quā per īterpretē ad Syllā habuit dicens. Deniq̄. i. vt tandē vno verbo cōcludam o ſylla: tu nihil voles fruſtra. id eſt ne quidq̄ ſine obtentione me ſciente. i. quid ſciā te velle. Nam vt ego exiſtimo. i. iudico minus flagitioſum. i. turpe factū ꝛ increpatione dignū: eſt regē vinci. ſ. ab aliquo armis q̄ munificētia. Ceterū accipe. i. intellige mentē meā: de re pu. veſtra hoc eſt romana: cuius procurator. i. vt dicā ſollicitator et ꝓmotor tu miſſus es a Mario huc. id ē ad me. Ego neq̄ feci neq̄ volui vnq̄ factū eſſe bellum populo romano: ſed ſup. tutat⁹ ſuꝫ fines meos. i. regni mei: aduerſuꝫ armatos. q. d. nō habens reſpectū quicunq̄ illi eſſent. Ego omitto. ſ. deinceps tutari fines meos: qm̄ ita placet vobis vt. ſcꝫ ab armis diſcedā. Gerite bellū cū iugurtha. i. cōtra Jugurthā: vti. i. quēadmodū vultis: ego nō egrediar flumen Muluchā. ſ. noīe: qđ. ſ. flumē fuit inter me et Micipſam. i. diremit vtriuſq̄ regnū dū ille viueret. Neq̄ ſinā Jugurthā intrare id. ſ. flumen ꝛ ita fines regni mei. Preterea ſi tu o Sylla petiueris q̄dq̄ dignuꝫ me. i. qđ ſine dedecore facere poſſeꝫ: aut vobis. i. ꝙ decenter petere poſſetis: abibis haud. i. repulſus. immo voti cōpos.

Doleo cū actō.

Satagit bocch⁹ ſyllā ſibi annūerare.

Ratio ſylle ad hoc: cū iugurthā romanis tradi poſtulāt.

Id eſſe iminutū qđ cæteri dolere ſolēt ego lætor: fuerit mihi eguiſſe aliqn̄ prætiū tuæ amititiæ: qua apud animū meū nihil charius habeo. id adeo experiri licet arma: viros: pecuniā: poſtremo quidquid animo libet ſume: vtere: & quo ad viues nunq̄ tibi redditā gratiā putaueris: ſed ſemper apud me integra erit. Deniq̄ nihil me ſciēte fruſtra voles. Nā vt ego exiſtimo regē armis q̄ munificētia vinci min⁹ flagitioſum. Cæterū de rep. veſtra cuius curator huc miſſus es paucis accipe. Bellū ego po. ro: neq̄ feci neq̄ factū vnq̄ volui fines meos aduerſum armatos tutat⁹ ſum. Id omitto qm̄ ita vobis placet. Gerite vti vultis cū iugurtha bellū. ego flumē Muluchā: qđ inter me & micipſam fuit nō egrediar. neq̄ id iugurthā intrare ſinā. Præterea ſi qd me vobiſq̄ dignum petiueris haud repulſus abibis. Ad ea ſylla ꝓ ſe breuiter & modice: de pace deq̄ cōib⁹ reb⁹ multis diſſeruit. Deniq̄ regi patefecit: qđ polliceaṫ ſenatū & pplm romanū: qm̄ armis āplius valuiſſent nō in gratiā habiturū. faciendū aliquid quod illoꝝ magis q̄ ſua rettuliſſe videretur: id adeo in prōptu eſſe qm̄ Iugurthæ copiam haberet: quem ſi romanis tradidiſſet fore vt illi plurimum deberetur. Amicitiam: fœdus: Numidiæ partem quā nunc peteret: tunc vltro aduenturā.

Sylla diſſeruit. i. diſerte reſpondit: ad ea. ſ. verba bocchi pro ſe. i. pro ea parte que reſpiciebat commodum priuatum ꝛ beneuolentiam quam bocchus oſtēdebat breuiter et modice. q. d. parce ꝛ modeſte: ꝛ diſſeruit de pace ꝛ de rebus communibus: multis ſup. verbis. Deniq̄ patefecit regi ſenatum ꝛ populum romanum (qm̄ valuiſſent ampli⁹ armis. i. qm̄ potiores in bello fuiſſent: non habiturum quod āntiqui dicitur. Nam vt Aulus gellius late docet antiqui vtebanṫ futuris in rum pro infinitiuis indeclinabiliter ꝛ ſine numeri aut generis diſcretione: ſicut nos ſupinis vtimur: ſunt tamen qui habituros legant. ſed Pompo. letus vnicus antiquitatis amator habiturum legit pro non habituros in gratiā. i. vt rem gratam id quod bocchus polliceaṫ. ſ. ſe diſcedere ab armis cū victus eſſent ꝛ rebus iugurthe diffideretur quē locū cōmentarius nō intellexit. Et ſup. dicit ꝛ patefecit ſi velit po. ro. rem gratā facere facienda ſup. eſſe aliquid quod videretur magis retuliſſe. i. magis pertinuiſſe ad commodū illoꝝ. ſ. romanoꝝ: q̄ ſua. ſ. bocchi. q. d. ꝙ iam ab armis deſiſtat plus eſſe ad vtilitatē bocchi iam fere victi q̄ romanoꝝ qui victores erant. Sane q̄ hic diuerſos caſus copulat: quia retuliſſe eos regit. ſ. illoꝝ ꝛ ſua. Et dicebat id. ſ. quod videatur retuliſſe magis romanoꝝ q̄ bocchi: quod faciendum ſit boccho eſſe in. i. facile factu ꝛ in manibus eius: qm̄ haberet copiam. i. plenā poteſtateꝫ iugurthe: quem ſi tradidiſſet romanis: dicebat ſup. fore. i. futurū eſſe vt plurimū deberetur illi. ſ. boccho a populo ro. ꝛ fedus cū populo romano: ꝛ amicitiā populi romani ꝛ partem numidie quam peteret nunc. i. pro eo tempore (vbi nunc ponitur pro tunc quod Valla adnotauit) aduenturam tunc. ſcilicet cum iugurtham tradiderit vltro. i. etiā ſi nō requireret. Eſt aūt zeugma fedus amicitiā ꝛ partē numide aduenturam.

Habitur.

Rex primo negare agitare cognationē affinitatē p
terea fœdus īteruenisse. Ad hoc metuere ne fluxa fi
de vſus populariū aīos auerteret. qs & Iugur. char⁹
& romani inuiſi erāt. Deniq̨ ſæpſ⁹ fatigat⁹ leniter &
ex volūtate ſyllæ oīa ſe facturū ꝓmittit. Cæterū ad ſi
mulandū pacē cui⁹ numida defeſſus bello auidiſſimus
erat: q̄ vtilia viſa ſunt cōſtituūt. Ita cōpoſito dolo di
grediunt̄. at rex poſtero die aſparē iugurthæ legatū
appellat dicitq̨ ſibi p dabarē ex ſylla cognitū poſſe
cōditiōib⁹ bellū cōponi. Quāobrē regis ſui ſentētiā
exqreret. Ille let⁹ in caſtra iugurthæ ꝓficiſcit̄. Dein
de cūcta ab illo edoct⁹ ꝓperato itinere poſt diē octa
uū redit ad bocchū & ei nūtiat iugurthā cupe oīa q̄
īperarent̄ facere ſed mario paꝝ cōfidere. Sæpe ātea
cū īpatorib⁹ romanis pacē cōuentā fruſtra fuiſſe:
Cæterū bocchus ſi ambob⁹ cōſultū & ratā pacē vel
let: daret operā vt vna quaſi de pace in colloquium
cōueniretur: ibiq̨ ſyllam ſibi traderet: cū talem virū
in poteſtate habuiſſet tum fore vt iuſſu. S. ac. P. R.
fœdus fieret: neq̨ hominē nobilē non ſua ignauia ca
ptū: ſed ob remp. ī hoſtiū poteſtate relictū iri. Hæc
maurus ſecū ipſe diu voluens tandē promiſit. Cæte
rum dolo an in re cunctatus parū cōperimus ſed ple
rūq̨ regiæ volūtates vt vehemētes ſic mobiles: ſæpe
ipſæ ſibi aduerſæ. Poſtea tpe & loco cōſtituto ī collo

¶ Rex primo. Poſtq̄ ſylla oſtēdit faciliimā viā ad amicitiā inueniendā boccho cū romanis eſſe p traditionē iugurthe. Rex inquit vez Bocchus negare .i. negabat .ſ. ſe id poſſe facere agitare .i. agitabat .i. more actoꝝ p cauſa adducebat ⁊ excuſabat: cognationē q: ex eodē genere ortiūdi erāt ⁊ affinitatē q: vnā ex filiabus iugurthe duxerat: preterea .id eſt inſuper fedus interueniſſe .ſcilicet inter ipſum ⁊ iugurthā: quod quidem ꝑcutiebatur cū obteſtatiōe deoꝝ ⁊ ſui maledictiōe ſi nō ſeruarent. dicebant em̄ ita ſede me ꝑcutiat magnus iuppiter: vt ſede hūc porcū macto ſi pacta federis nō ſeruauero. Ad hoc .i. inſuper dicebat ſup. ſe metuere: ne ipſe vſus .i. ſi vteretur fide fluxa .i. mobili ⁊ inconſtanti .i. ſi fidē nō ſeruaret: auerteret .ſ. a ſe: ⁊ ita ad indignationē ⁊ vindictā impelleret: animos populariū .i. fautoꝝ et neceſſarioꝝ ſuoꝝ quis .i. quib⁹ popularibus .⁊ .i. ſimul iugurtha erat charus: q: dictū eſt: q̄ per legatiōes plurimos corruperat: ⁊ romani erant inuiſi: q: credebant eos auariſſimos. Deniq̨ .i. tandē Bocchus fatigatus .i. ſollicitat⁹ a ſylla ad fatigationē vſq̨ lenitur .i. flectitur et mitigatur ⁊ promittit ſe facturuz oia ex voluntate ſylle. Ceterū ipſi conſtituunt .i. ꝯpoſito ex induſtria ordinant ea ſup. que ſunt viſa vtilia ad ſimulandū pacē .i. ineundā: cuius .ſ. pacis numida .ſ. Jugurtha defeſſus .i. vſq̨ ad extremū defatigatus bello: erat auidiſſim⁹ .i. cupidiſſimus ⁊ ita digrediunt̄ dolo cōpoſito .i. conſtituto inter eos ad tradendum iugurthā. At .i. ſed rex .ſ. bocchus appellat die poſtero .i. proxime ſequenti. hoc eſt poſtridie eius diei aſparē legatū iugurthe: dixitq̨ ſibi cognitum ex Sylla p dabarem .i. per interp̄tationē dabaris ſanctiſſimi viri bellū poſſe cōponi .i. finiri ⁊ concordari: cōditionibus .i. pactionib⁹ ceteris: q̄ obrē ſup. dicit. aut iubet ſup. aſpar exquireret .i. rimaretur ſententiā regis ſui .ſ. iurgur. Ille .ſ. aſpar ꝓficiſcit̄ let⁹ i caſtra Jugurthe: ⁊ deinde ipſe edoct⁹ ab illo .ſ. iugurtha. cuncta q̄ agitare deberet: redit ad bocchū itinere properato .i. accelerato: redit dico poſt diē octauum .i. octauo die poſtq̄ abierat. Et eſt vt dixi locutio ſalluſtiana: ⁊ nūtiat ei .ſ. boccho iugurthā cupere facere oia que imperarentur: ſed ſup. nuntiat Jugurtham confidere parū mario: ⁊ ſup. nuntiat iugurthā dicere: pacē fuiſſe ſepe cōuentam .i. pactā initā fruſtra cū imperatorib⁹ romanis: vt cū calphurnio beſtia: ⁊ aulo fratre albini conſulis: namq̨ ſenatus vtrāq̨ pacem reſcidit ⁊ irritam cēſuit: vt viſum ē. itē cū metello: ſꝫ eā ipſe iugur. irritā fecerat. Ceteꝝ ſi bocch⁹ vellet ꝯſultū .i. bn̄ ꝓſpectū eſſe ābob⁹ .ſ. ipſis: ⁊ pacē ratā .i. ſtabilem: daret operā vt ꝯueniret̄ in colloquiū: vna id eſt ſimul: quaſi de pace. ſcꝫ locuturi ſint: ⁊ traderet ſibi ſyllam. vnde patet q̄ incidit in foueam quā fecit: et dicebat cum .i. poſtq̄ habuiſſet in poteſtate talem virum .ſ. ſyllam fore .i. tunc. vti .id eſt vt fedus fieret. iuſſu ſenatus ac populi ro. ⁊ dicebat neq̨ hominem nobilem .ſ. ſyllam captum non ſua ignauia: ſed ob rempu. relictum iri .i. relinquendum eſſe a ſenatu in poteſtate hoſtium. ¶ Hec maurus ſecum ⁊c. Ubiq̨ inducit Bocchum minus fidum po. ro. ſed metu potius q̄ fauore in vota ſylle conceſſiſſe ⁊ iugurtham dolo circumuentum illi tradidiſſe. Unde dicit maurus ipſe .ſ. bocchus rex maurorum (libentius autem maurus dixit q̄ bocchus: quia vis eſt in eo q̄ maurus erat. ſunt enim mauri vt numide inconſtanti fide: non in eo q̄ bocchus nominatus) voluens .i. agitans ⁊ diſcutiens ſecuꝫ .i. in animo ſuo ſine arbitris diu hec .ſ. dicta aſparis ex mandato iugurthe: promiſit tandem .ſ. ſe facturum .i. ſyllam iugurthe traditurū. Ceterū .i. ſed nos paruꝫ comperimus .i. cōpertū ⁊ exploratū non ſatis habemus: an .ſ. bocchus ſit cunctatus .i. immoratus vt dubi⁹ quid rn̄deret: dolo .i. per dolū aſparis ⁊ per eū iugurthe maiorē ſpē faceret. (Si enim ſtatim conceſſiſſet videri potuiſſet id nō facturus vbi difficultatē rei cognoſceret: aut iō ꝓmittere vt pactū cū Sylla celaret) an in re .i. de facto ⁊ in rei veritate: vt dicūt alij legūt an vere .ſ. ſit cūctat⁹: ſed volūtates regie .i. regū: vt .i. quēadmodū ſup. ſunt vehemētes: plerūq̨ .i. frequēter ſic ſup. ſunt mobiles .i. icōſtātes: ⁊ ipſe .i. ipſemet volūtates regū ſunt ſepe aduerſe .i. contrarie ſibi .ſ. ipſis: ita vt qđ prius placuit poſtea diſpliceat. Poſtea .i. deinde boc-

Nunc.

Machinario Iugurtham Jugurtha ſyllaꝫ ſibi dari poſtulat.

Jugur. ſyllaꝫ ſibi dari poſtulat.

Dictū pui erū de regum velle diuerſo.

quium vti de pace conueniret bocchus ſyllam mō: modo iugurthæ legatū appellare: benigne habere: idē ābobus polliceri: illi leti pariter ac ſpei bone eſſe pleni: ſed nocte ea q̄ proxima fuit ante diē colloquio decretū maurus adhibitis amicis ac ſtatim immutata volūtate remotis a ſe cæteris dicit ſecū multa agitauiſſe: vultu colore ac motu corpis pariter atq̧ aīo varius quæ. ſ. ipſo tacente occulta pectoris oris immutatiōe patefecit. Tamē poſtremo ſyllam accerſiri iubet: & ex eius ſententia numidæ inſidias tendit.

Deinde vbi dies aduenit & ei nuntiatū eſt iugurthā haud lōge eſſe cū paucis amicis & queſtore nr̄o q̄ſi obuiꝰ honoris cauſa ꝓcedit in tumultū faciliimū viſu inſidiātibꝰ eodē numida cū pleriſq̧ neceſſariis ſuis inermis vti dictū eſt erat accedit: ac ſtatim ſigno dato vndiq̧ ſimul ex inſidiis inuadit. Cæteri obtrūcati iugurtha vinctꝰ ſyllæ traditur: & ab eo ad marium deductus eſt.

Per idem tēpus aduerſum Gallos ab ducibus nr̄is. Q. Cepione. & C. Mālio male pugnatum eſt. Quo metuit alia oīs con-

chus appellare. i. appellabat: mō. i. interdū ſyllā mō. i. interdū legatū iugurthe: vt ꝗſparē in colloquiū vti. i. conueniret. i. cōcordia fieret ⁊ cōſentio inter eos de pace ⁊ hoc tēpore ⁊ loco cōſtituto. ſ. vtriſq̧: ⁊ habere. i. habebat hoc eſt tractabat benigne ſup. ambos ⁊ polliceri. i. pollicebat tradere iugurthā: ⁊ iugurthe legato tradere Syllam. Roges quō ergo idē: ſed ſciēs: idē nō numero ſed ſpecie. hoc eſt quod vterq̧ optabat: aut quod vtriq̧ pollicitꝰ erat: aut idē. i. traditionē: ſed non eiuſdē. Illi. ſ. tā ſylla q̄ aſpar eſſe. i. erāt leti pariter. i. pariformiter: ac pleni bone ſpei: q: de exitu optato belli ſed maurꝰ. ſ. Bocchus: amicis adhibitus. ſ. ad conſiliū: ac ſtatim. i. paulopoſt ceteris. ſ. olbꝰ amotis a ſe: hoc volūtate mutata dr̄ agitauiſſe multa ſecū. i. cum ſe ſolo in aīo ſuo ea nocte q̄ fuit proxima. i. ꝓxime precedēs ante diē decretū. i. conſtitutū colloquio. i. ad colloquiū habendū dū ſylla dr̄ dico agitauiſſe exiſtens variꝰ vultu ac motu corpis: pariter. i. pariformiter: atq̧ animo. i. ſicut animū variū: ita ⁊ corpis motum habebat variū. i. inconſtantē: que. ſ. occulta. ſ. ſecreta pectoris ipſo tacente. i. non iudicāte: patefecit. ſ. ipſe maurus patefecit immutatione oris. i. vultꝰ. Tamen. i. q̄ꝗ variꝰ: iubet poſtremo Syllā accerſiri. i. vocari ad ſe ⁊ tendit numide. ſ. iugurthe inſidias: ex ſnīa. i. voluntate ⁊ arbitrio eius. ſcȝ ſylle: q: ſciebat q̄ ſylla ꝓdito marius ac ſenatus nō deſiſteret: ꝓdito autē iugurtha nullū fore victorē ⁊ ita metu victus ſylle cōceſſit.

Accerſiri vide anſit accerſi.

Deinde. i. poſtq̄ dies addicta colloquio habēdo aduenit ⁊ nuntiatum eſt ei. ſ. boccho iugurthā eſſe haud lōge ipſe bocchus ꝓcedit obuiꝰ. ſcilicet iugurthe cū paucis amicis ⁊ cū queſtore noſtro. i. romano. ſ. ſylla q̄ſi cā honoris. i. honorificētie: in tumulū. i. collē faciliimū viſu. vt videatur inſidiātibus. Numida ſcilicet iugurtha accedit eodē id eſt ad eūdē tumuluȝ cum pleriſq̧ neceſſariis ſuis: cum quibus de pace ageretur: exiſtēs inermis: vti id eſt veluti erat dictum id eſt conſtitutum: ac ſtatim. i. paulopoſt ſigno dato. ſ. a boccho aut ſylla inuaditur vndiq̧. i. ex ol pte ſimul ex inſidiis: iugurtha: tradit vinctus ſylle ⁊ deductus eſt ab eo ad mariuȝ et ceteri obtruncati ſup. ſunt.

Iugurtha vinctus ſylle traditur.

Per idē tp̄s. Interponit digreſſionē nō ineptā alterius belli: ꝓpterea q̄ eodē tpe ꝯtigit ſimulq̧ cādide atteſtat gloriā militarē in galliis ea tēpeſtate fuiſſe: ⁊ romanos imperatores ab eis victos. vn̄ etiā prius dicit gl̄ia belli gallos ātē romanos fuiſſe. ⁊ Juſtinus atteſtat nullū bellū olim feliciter geſtū ſine gallo milite. Pugnatum aūt fuerat male a Quinto cepione: ⁊ Caio mālio vt in fine huiꝰ ꝑticule latiꝰ explicabo ſimulq̧ de Jugurthe exitu vite. Ordo aūt eſt. Pugnatū eſt male. i. infeliciter: ⁊ cum malo pugnantiū ꝑ ideȝ tp̄s. ſ. quo bellū iugurthinū gerebat in numidia: ab ducibus nr̄is. i. romanis. ſ. ab q̄nto cepione. ⁊ C. Mālio ꝓcōſulibus. Quidaȝ aūt legūt Publio ſcipione: ſed male. vn̄ Lucius florus in epitomatis liuianis in lib. lxvij. Caius aurelius ſcaurꝰ fuſo exercitu a Cymbris captꝰ eſt: ⁊ cuȝ in ꝯſiliū ab his vocarꝰ deterreret eos ne alpes trāſirēt Italiā petituri: eo q̄ diceret romanos vinci minime poſſe: a Bolo rege: feroci iuuene occiſus eſt. Ab iiſdem hoſtibus Caius mālius ⁊ Quintus ſeruilius Cepio procōſules victi prelio: caſtriſq̧ binis exuti ſunt octoginta milia militum occiſa calonum ac lixaruȝ quadraginta milia ſm̄ populi romani iuſſio-

Per interpollande Ro. i gallos bello ſermonē facit.

tremuerat. Illicq3 & deniq3 oēs romani vſq3 ad nr̄am memoriā ſic habuere: alia oīa virtuti ſuæ prona eſſe: cū Gallis pro ſalute nō pro gloria certare.

SEd poſtq̄ bellum in numidia cōfectum & Iugurthā romam vinctum adduci nūtiatum eſt. Marius cōſul abſens factus eſt & ei decreta ꝓuincia gallia. Iſq3 kalēdis Ianuarii magna gloria conſul triumphauit. Ex ea tempeſtate ſpes atq3 opes ciuitatis in illo ſitæ.

Finis.

Porcii latronis in. L. Sergiū. Catilinam declamatio.

SI quid precibus apud deos immortales ſanctiſſimi iudices: vobiſcum aliquando valuiſſemus iādudū & potiremur. Rep. noſtra florētiſſima & ciues noſtros haberemus tū ſtudioſos rerum gerendarum: tum patriæ ſimul ac

nem Cepionis: cui⁹ temeritate clades accepta erat dānat bona publicata ſunt. primoq3 poſt regem Tarquinius imperiū ei abrogatū. In triūpho Caii marii duct⁹ ante currū eius Iugurtha cū duob⁹ filiis: ꝛ in carcere necatus. Marius triūphali veſte in ſenatū venit qḋ nemo ante eū fecerat: eiq3 ꝓpter cymbrici belli metum cōtinuatus ꝑ cōplures ānos magiſtrat⁹ eſt ꝯſulatu ſcḋo ꝛ tertio abſens ꝯſul creat⁹: quartū diſſimulāter captās ꝯſecut⁹ eſt. Cymbri vaſtatis oībus q̄ circa Rhodanū ꝛ pyreneū ſunt ꝑ ſaltū in hiſpaniā trāſgreſſi: ibiq3 multa loca populati: a celtiberis fugati ſunt: reuerſiq3 in galliā bellicoſis q̄dem ſe teutonis ꝯiūxerūt. Et in librū ſequētem Antoni⁹ p̄tor in ſicilia maritimos predones ꝯſecut⁹ ē. Caius mari⁹ conſul ſumma vi oppugnata a teutonis ꝛ ambronib⁹ caſtra defendit duob⁹ deide ꝓliis circa aq̄s ſextias eos hoſtes deleuit in q̄bus ceſa tradūtur hoſtiū ducēta milia: capta nonaginta. Marius abſens Quintū ꝯſul creatus etiā triūphū oblatum donec Cymbros vinceret diſtulit. Cymbri repulſo ab alpib⁹ fugatoq3 Quinto Catulo ꝓcōſule q̄ fauces alpiū obſederat ad flumen atheſim caſtellum editum inſederat reliq̄ratq3 vbi v̄tute ſua explicata fugiētes ꝓcōſulem exercitūq3 ꝯſecuti in Italiā traieciſſet iūctis iuſdē Catuli ꝛ C. marii exercitibus prelio victi ſunt ab eis in quo ceſa traditur hominū cētū quadragita milia capta ſexaginta. Mari⁹ totius ciuitatis conſenſu receptus ꝓ duob⁹ triūphis q̄ offerebātur vno ꝯtētus fuit. Primores ciuitatis q̄ aliquātulū vt nouo homini ad tātos honores euector inuiderāt. ꝯſeruātā ab eo rēpublicā fatebant. Hec ille. Quia vero e gallis ꝑfecti erāt eos gallos cēſet. Quo metu oīs. i. tota italia. i. ppl'a italie ꝯtremuerat. Et illiq̄ tūc viuebāt ꝛ deinde oēs romani vſq3 ad nr̄am mēoriā habuere. i. opinionē. i. cenſuerūt ſic to ia alia eſſe ꝓna. i. obediētia et facilia victu virtuti ſue: ꝛ certare. i. certādū eē cū gallis ꝓ ſalute. ſ. ſeruāda defendēdo ſe: ꝛ nō pro gloria. ſ. querenda per inuaſionem.

Jugurthe exit⁹.

Mari⁹ cōſul i gallia ordinat.

SEd poſtq̄. Redit ad hiſtoriam ceptā. Sz poſtq̄ nūtiatū eſt bellū cōfectū. i. finitū eē in numidia ꝛ Jugurthā adduci vinctū romā: mari⁹ eſt factus. ſ. ſecundū: cōſul abſens. ꝛ gallia ꝓuincia eſt decreta. i. decreto addita ei. Jſq3. ſ. Mari⁹ triumphauit Calēdis Januarii ſup. cū magna gloria: vt iā ex floro recitauimus. Et ſpes atq3 opes ciuitatis. ſ. romane ſite. i. poſite ſeu locate erāt in illo. ſ. Mario ex ea tēpeſtate. i. poſt eā tēpeſtatē: q̄ victis cimbris Tertiū rome cōditorē Marius po. ro. appellabat vt author eſt Plutarch⁹. Actum ſiquidem de imperio fuiſſet niſi marius illi ſeculo contigiſſet. ¶ De morte Jugurthe inueni epigrāma ſequens in quo obiiſſe dicitur in carcere: ſed putem necatum fuiſſe vt de Lentulo ꝛ ſociis coniuratiōis viſum eſt nam id florus quoq3 atteſtatur.

Noſſe cupis vulgo non cognita fata Jugurthe. Ut plutarchus ait carcere clauſus obit.

¶ Finis.

SI quid precibus ꝛc. Hec declamatio Porcii latronis in genere iuridiciali nimirum verſatur. Juridicialis enim cōſtitutio (vt Cice. in rhe. ve. docet) eſt in qua equi ꝛ recti natura: aut premii aut pene ratio queritur. Eſtq3 abſoluta q̄ cōtinet iniurie queſtionē ꝛ accuſationes Lucii catiline: que d̄r Porcii latronis ſunt qui putāt eū Catonē quoq3 dictum ꝛ poſtea conſules in thrachia male aduerſus Sardiſcos pugnaſſe. Nō tamē is marcus porcius Cato eſt qui quadragieſquater accuſatus glorioſe abſolutus eſt: quia eius hic meminit. Nec is cui⁹ oratio in catilinario habita eſt. Nec eſt vera orō: ſz declamatio. Mos n. aūt erat: vt iuuenes ſeſe exercerēt in artē dicēdi accuſando quēuis nobilē: quo cōdēnato maiorē gloriā aſſequebant. Ceterū q̄ Salluſtiū eſſi explanādū recepi in hūc pauca admodū dicā. Si quid precib⁹ valuiſſem⁹ vobiſcū. i. ſi p̄ces nr̄e ꝛ vr̄e iudi

virtutis amantiſſimos. Idqꝫ tēporis eximia lætitia frueremur cū
rationes oēs dicendi noſtras in laudem ſummoꝝ atqꝫ optimoꝝ
ciuium conſumendas eſſe videremus. Nihil enim ſtatuimus aīo
dignius nec autoritate maiorum nec opinione populari q̄ in eo
genere verſari forēſis exercitationis: q̄ canere laudes egregias
ſummoꝝ hoīm poſſet: atqꝫ animos inflammare noſtræ ciuitatis
ad imitandū: verū ea dicēdi voluptas olim ſapiētiſſimo viro. M.
Catoni plane cōtigerit necnō & Galbæ: Scipiōi: Gracchis: Por
cinæ: Craſſo: atqꝫ Antonio ſummis atqꝫ ornatiſſimis oratoribꝰ
quoꝝ tēpora ſingulari pſtantia virtutis ac ſtudio pene incredi-
bili pulcerrimaꝝ artiū floruerunt: nobiſcū vero ſentētia noſtra
bene ageret ſi modo tm̄ abeſſemus ab illa modeſtia tempoꝝ at-
qꝫ hoīm nec incidiſſemus in atrociſſimos reip. fluctus ac miſerā
dam tempoꝝ calamitatem. M. ſi quidē Catoni aut Scipioni coe-
taneo ſuo monumentis immortalibus huius vrbis & ſine dubio
clariſſimis luminibus tempoꝝ ſuoꝝ de legibus dicendū erat de
inſtitutis maioꝝ de gloria militari: perſæpe de laudibus ac victo
riis. Nobis vero qui deuenimus in hanc truculentā tempoꝝ cō
ditionē ſublata omnis gratia dicendi atqꝫ interceptus locꝰ oīs:
aut iucundiſſimi ſermonis: aut conciliandæ beneuolētiæ popu-
laris. Nam ſi qn̄ vox noſtra ſiue a foro ſiue a curia deſideratur: di
cendum eſt perpetuo nobis aut de teterrimis huius patriæ cala-
mitatibus: aut de nephariis oppreſſionibus ciuiū: aut deperditæ
iuuentutis nunc impudicitia flagitioſa: nunc ignauia ſingulari.
Quarum peſtium quanta in dies redundatio eſt: vos eſtis teſti-
monio iudices. Quorum aures caluerunt aſſiduitate pene quo-
tidiana copiaqꝫ incredibili ciuilium controuerſiarum. Dixīmꝰ
equidem paucis ante diebus: vt probe meminiſſe poteſtis de. L.
Glabrionis immanitate atqꝫ audacia furioſiſſimi hominis & ſine
dubio crudeliſſimi. Cuius in ſenatu ſica pridie dēphenſa eſt qua
M. Papirium lucem omnis patriæ dignitatis extinguere molie-
batur: Nunc vero dicendū eſt de. L. Catilinæ ſceleratiſſima mē-
te atqꝫ inuſitata nequitia: quam nuper in omnium ciuium perni
ciem ſtragēqꝫ redundaturā dii immortales in autorē ſceleris: tū be
nignitate ſua: tū cōſulari vigilia retorſerīt. Quæſo igit iudices
diligēter attēdite: rēqꝫ cognoſcite barbarā crudelitatē. Periculo

ces ſuperos exorare po-
tuiſſent potiremur re-
pu. que nūc pene extin-
cta eſt. Idqꝫ tēporis. i. p
id tps. Eſt aūt accūs tē-
poris. In laudē q: laudā
do q̄ accuſādo acceptio
res ſumꝰ: q̄. ſ. exercitatio
forēſis. i. i foro iudiciali
canere. i. publicare aut
carmine poetico enūtia-
re. Aio ciuitatis. i. ciuiū
Marco Catoni cuius iſ
memini maiori vcz. Et
galbe Scipioni rc. hoꝝ
meminit Cicero l de cla-
ris oratoribus. Pulcer-
rimarum artiū. ſ. laudaꝫ
de virtutis et bonoꝝ ci-
uiū quos ad maiora ac-
cendebāt. Si mō. i. ſolū
modo. i. ſit tm̄ bonoꝝ il-
loꝝ tēpoꝝ careremꝰ: nec
pateremur tot nr̄i tē-
poris mala truculentaꝫ
penā atrocitatis & ſeui-
tie. Coetaneo ſuo. i. eq̄lī:
poſſet etiā dici eiꝰ Ordo Ordo.
eſt. Dicendū erat marco
Catoni & ſcipioni rc. In-
ſtitutis. i. moribꝰ pbatis
apud eos a foro in quo
agunt cauſe a curia. i. ſe
natoria. In tribꝰ aūt lo-
cis orabāt. in foro ad iu-
dices: vt hic i ſenatu ad
prēs ꝯſcriptos: & in con
ciōe ad q̄rites Iudices. i.
q̄ridie caluerūt aut cal-
luerūt lege. ¶ Diximꝰ eq̄
hoc v̄bo vr̄ eē nō decla
matio: ſed vera oro corā
iudicibꝰ habita aut cer-
te aliā prius ab eo habi-
tā: nō eni citamꝰ ſeu alle
gamꝰ q̄ p declamationē
tm̄ acta ſunt: niſi q̄tenꝰ
declamatio ſeſeverā ora
tionē ſimulat. Equidē. i.
certe: q̄ō apō Terg. p̄pe Sica.
accipit p [illegible] quidē: q̄ō
huic loco non congruit.
Nam ego quidē dixim⁹
nō dicimus paucis an-
te diebꝰ Salluſtiꝰ dixiſ-
ſet aū paucos dies. Pri-
die. ſ. q̄ de eo diceret po
ſtridie ei q̄ ſica. i. pugio
occultꝰ ad necē faciēdaꝫ
quo q̄ vtunt ſicarii vocā
tur. Lucē emphatico q̄ſi
dicat columē & decꝰ. Nu
per. i. nunc parum eſt tē
poris. In autorem ſcele
ris in ipſum catilinā cō-
iurationis reum. Barba-
ram. i. barbaris non ci-
ue dignā aut apud bar-
baros frequētē apud ro-
manos vix prius auditā.

vero & calamitate reip. permitioſiſſimã Lucius ſiquidẽ Catilina
non ignobili genere præditus neq; iſima virtute: ſi dotes egre-
gias tum fortunæ tum corporis ad dignitatem vrbis nõ ad per-
niciem conferre ſtatuiſſet: rẽpublicã nuper ex atrociſſimis bello-
rum ciuiliũ vulnerib⁹ pauliſper reſpirantẽ nouis inſidiis oppri-
mere conat⁹ eſt: quid exhorruiſtis iudices nõ modo opprimere
conat⁹ eſt ſed crudeliſſime vexare non vexare tm̃: ſed inaudito q-
dam genere feritatis extinguere. Manũ ad id cõparat diuerſam
quidẽ genere ſed magnitudine ſceleris vitæq; ſimilitudine pene
eandẽ: quã manũ exacerbatam cõtinuo penuria rei familiaris: &
ob id deſiderio prædæ mirabiliter flagrantẽ illecebræ ſibi facilli-
me conciliauerũt. Conſilia nefarii facinoris in ampliſſimi ciuis.
M. Leccæ domo decoquebant. Ad eã greges cõfluebant perdi-
tor̃ adoleſcentiũ: quor̃ hic familiaritatẽ eximiã conſecut⁹ fue-
rat: conciliatam partim aſſuetudine ſtupri: partim genere quo-
dam nefariæ largitionis. Adhibiti ſunt & cũcti barbor̃ hominũ
nobilitati non ſolũ magnitudine ſumma æris alieni verũ etiã cõ-
ſuetudine ac ſtudio turpiſſimarũ rerũ. Nec alæ muliebres ab co-
cœtu religioſo: nocturno pr̃ſus abfuiſſe iudicatæ ſunt: nulla de-
niq; portẽta vrbis nullæ finitimarũ religionũ peſtes reptæ ſunt:
quæ nõ denotatæ ſolertiſſime p hunc per magnitudinẽ inopiæ
facilim cõcitatæ retẽte deuolauerũt i areã ipſam nepharıæ cõiu-
rationis. Ratio conſilior̃ fuit vt ſaturnalibus pxime futuris vni-
uerſis cũ armis ad ipſius Leccæ domũ præſto forent: ibiq; dato
ſigno collaberentur oẽs partim ad diripiendam inflammandam-
q; vrbem partim ad trucidandum ſenatum: partim ad eos confi-
ciendos: qui præſidium vrbi ferre voluiſſent Catilinam interim
omnes & ducẽ & imperatorem appellarent. Audiſtis iudices ſa-
tis euidenter: vt arbitror conſilium ſceleratiſſimi hominis Cati-
linæ reiq; indigniſſime miſerabilem ac deteſtabilem crudelitatẽ.
Nunc audienda cauſa eſt agnoſcendæq; faces qbus ille flagra-
uit ad cupiditatẽ huiuſmodi ſcelerati facinoris obeũdam. Quas
ſi plane comprobatas vobis vt arbitror planeq; illuſtratas eui-
dentibus ſignis attulero: nihil erit impedimento quin hoſtẽ rei-
publicæ crudeliſſimũ atq; infeſtiſſimum ſummis ſuppliciis: ſum-
mis cruciatibus mulctandũ eſſe iubeatis. Tria iudices ſententia

Virtute ſtrenuitate et for-
titudine. Nam non om-
nis virtus moralis eſt &
multi virtute. i. fortitudi-
ne animi & robore corpo-
ris ſi virtutem nõ habẽt
abutuntur. Bellorum ci-
uilium. i. inter Syllã & ma-
rium que originem ſum-
pſerunt metello conſu-
le vnde flaccus. Motus
ex metello conſule ciui-
cum. Ex eo enim tempo-
re quo illi marius prela-
tus eſt a plebe & ceperũt
nobiles in marium liquo-
ri alo. Vñ Sylla q in
bello iugurthino cũ ad-
huc queſtor erat eũ plu-
rimum iuuerat eius po-
tentiam & immanitates
repreſſit: ſed vt alibi dixi
victoria abuſus eſt. Con-
ſtat itaq; Catilinariũ bel-
lũ poſt iugurthinũ. ſuiſ-
ſe licet in pleriſq; codici-
bus preponi ſoleat. Erat
ei Catilinariũ Cicerone
cõſule q Sylle tabulas p-
ſcriptionũ in officiis ta-
rat Manũ: hoc eſt exer-
citũ p̃ptũ manu penu-
ria rei familiaris q ære
alieno oppſſi erãt. Ille-
cebre: hoc eſt illectiões &
pollicitationes Catilina-
rie. Vñ ſalluſtius in cati-
linario. Scio ego fuiſſe
nõnullos q ita exiſtima-
rẽt iuuẽtutẽ: que domus
Catiline freqntabat pa-
rum honeſte pudicitias
habuiſſe. Ale quaſi dica-
tur pro leuis armature
militibus mulieres ade-
rant: vt oreſtilla: ſempro-
nia: et alie impudice ad
ipſius Lecce domũ. Qui
dictus eſt marcus por-
cius lecca. Collaberen-
tur. Alludit ad ſerpẽtes
qui ſubito: & tacito ado-
riuntur: & trucidandum:
hoc eſt atrociter occidẽ-
dum. Preſidium. id eſt
defenſionẽ et protectio-
nem. Miſerabilem ra-
ro in malam partem di-
cimus. Nã miſer ſere: dr
qui mia dignus. Faces.
i. incẽdia irarũ. Summis.
i. maximis: aut ſupmis
ẽ peſſimis. Tria iudices
Tria ait fuiſſe cãs ſuſce-
pte ire in ſenatũ & rẽpu.
Primam repulſam cõſu-
latus. Secundã auidita-
tem perpetuo dominan-
di. Tertiam neceſſitatẽ
perditiſſimor̃ comitum

eius ere alieno ac debito oppſſoꝝ: quoꝝ auxilio diuitꝫ bona diripe pretēderat. domeſtice: hoc eſt rei fami liaris. Cōſuetudie appoſitorie comite ac genitrice ſempiterna: hoc eſt q̄ ꝯſuetudo ſcele ꝝ ē comes ⁊ genitrix peſſimaꝝ cupiditatū q2 vnū pctm̄ attrahit aliud. ⁊ q̄ pctis ſe aſſuefaciūt traduntur ipotētiores ad reſiſtēdū qđ phyſica rōne cōprobat diu⁹ Aug. docēs ex ira ſel ⁊ bilē ſeu colerā augeri a q̄bus auctis puocat̄ ira a libidie ic cur turgere vn̄ auget̄ luxuria riſu ſplenē inflari q̄ riſuꝫ maiorē excitat. timore cor ⁊ ꝯcordia grādeſcere q̄bus timor auget̄. nā ceruinū. i. magnū cor vt ceruis eſt: meticuloſis. ieſt ꝯib⁹. Etiā dormiētēꝫ. i. etiā ſi dormiuiſſet cū ſuapte natura vigilātiſſimus fuerit. Excitare voluiſſet aut potius valuiſſet. His oſtenſis q̄ in accuſationē Catiline adducta ſunt: ⁊ cōfutatis i. improbatis ſup. his q̄ fautores Catiline putauerāt eſſe p defenſiōe. i. purgatione flagitioꝝ. i. grauiſſimoꝝ ſcelerū noſtri aduerſarij ſcꝫ Catiline vos iudices intelligetis: finem ſciꝫ orationis mee adeſſe vobis. Non dicit declamatiōis: q2 licet declamatio ſicut̄ habēda eſt pinde atq; vera eſſe ōro Declamatio autē eſt in ſictis cauſis etiā lōge poſt ſentētiā datā ōro ad exercēdum ingeniū: ⁊ vt prōptiores ſint in veris cauſis inuentat vt Quintiliani et Senece. Videbat nāq;. quidā legūt videbāt ⁊ puentură fore: ſed vtrūq; inepte. Nā ordo eſt. Nam Catilina videbat. i. conſiderabat ſuā cupiditates qua cōſulatū petebat: nūq̄ prouēturā ſup. eē. illo. ſ. telo obiecto ſupſtite. i. pdurāte in eū locū. ſ. cōſularis dignitatis de q̄ vniuerſe. i. ſimul oēs voces omniū. ſ. ſenatoꝝ ⁊ ppli putauiſſent. i. decreuiſſent pridēꝫ. i. pauloante q̄ſi priori die eē eiiciēdā. i. depellēdā ſup. eaꝫ. Neceſſitates ob debita ⁊ es aliēnū ſi qua. i. ſi aliqua rōne. i. via magiſtratib⁹. i. ad magiſtratus aſpiraſſet. i. aſpirando perueniſſet aut eīs aſpiraſſet vel quia audaces fortuna iuuat vel q2 vidētes euꝫ ad tātā gl'iam tēdere mitti⁹ cū eo egiſſent. Nūc illas ꝟo: hoc eſt nūc ꝟo intelligebat illas ſcilicet voces quibus eiectus erat magis ac magis inſtauratas. i. corroboratas q̄ſi inſpiceret oēs rōnes vite ſue extitiſſe iugulatas. i. interfectas ⁊ condēnatas ea ſnia. ſ. ſenat⁹ Increpuiſſet. i. vi obtinere q̄ſi increpādo voluiſſet. Cōſularē ipſi⁹ cōſulis vꝫ Ciceronis

mea ſcelera crudelia flagitioſa: inaudita: quæ mentē catilinæ ſemper imoderatā: ſemp reb⁹ nouis ſtudētem ad exitū patriæ cōmouerūt dicēda ſunt. Primū ratio quædā triſtis ſimultatis qua ductus eſt vniuerſum ſenatū ex memoria repulſi cōſulatus capitaliter fuiſſe ſemp. inſectatum. Secundū rabies quædam temerariæ ambitionis ſities immodicæ gloriæ prorſuſq; inflāmata perpetua quadā & ſingulari cupiditate domināndi. Poſtremo cœtus infames turpiſſimoꝝ hoim nō modo fatigati diurno malo domeſticæ neceſſitatis verumetiam imbuti flagitiis ac cōſuetudine ſcelerū ſempiterna comite ac genitrice peſſimarū cupiditatū. quod genus hoim Catilinā ſuum etiam dormiētem e ſomno facillime excitare voluiſſet. His oſtenſis breuiter ſaneq; cōfutatis quæ pro de[illegible]ne flagitioſoꝝ noſtri aduerſarii dicenda eſſe putauerūt finem adeſſe vobis intelligetis. Bello mithridatico iudices longiſſimo quidem omniū & ſine dubio poſt punicū periculoſiſſimo: cū diutius in ſenatu de eligendo imperatore dubitatum fuiſſet planeq; oēs ambigerēt: quiſnam ſagaciſſimo regi ſagaciſſim⁹ noſter imperator opponeretur. Catilinam inter oēs competitores incredibili quadam ambitionis magnitudine deflagrantem oēs ſenatoriæ ſententiæ reiecerunt. Eo telo percuſſus adeo Catilina fuit vt poſtea nullā omiſerit neq; pturbādæ curiæ neq; iſeſtādi ſenat⁹ occaſionē Videbat nāq; cupiditatē illo ſuperſtite nūq̄ in eū locū peruenturam de quo illā pridem vniuerſæ omnium voces eiiciendā eſſe putauiſſent: volebat item aio ſummas vitæ neceſſitates: quibus exuere ſe poſſe arbitrabatur: ſi qua ratiōe p̄claris magiſtratibus aſpiraſſet. Nūc illas vero magis ac magis inſtauratas quotidie intelligebat q̄nquidē inſpicerēt oēs vitæ ſuæ ratiōes ea ſentētia iugulatas prorſus extitiſſe. At quidquid increpuiſſet vlterius metuendā eſſe cōſularem vigiliā metuēdū eſſe iudicīū ſenatoriæ authoritatis. hācvero ſpē ita exāguē ita cōſternata cōſuetudo erexit vitæ prauiſſimæ ad oīe facin⁹: neq; otii ſui

Declamatio. Oratio. Ordo.

Sacrariū illō libidinū irōicos ſicut pri⁹ ab eo cetu religioſo dixerat. Nō dolis ſed oraculi. i. reſpōſi ipſi⁹ dei vt apollinis atq; qō orātib⁹ ⁊ imolātib⁹ dabat. vt eñ. vi. Ceſſas ī vota p̄ceſq;. q. d. ſibilla ceſſare nō debes enea neq; ei ān dehiſcēt Attonitæ magna ora domus Famā do. vñ eſt illud Ariſtotelicū. qō cōis fama famat non oīno deperdit. Labefactatæ mollificatæ cui non patuit. q. d. nulli nō id ē vnicuiq; patuit. Lux illa. Accumulat dotes naturæ in catilinā vt ſignificet eo deteſtabiliorem quo plribus abuſus eſt. Omitto occupatio rhetorica qua ſe preterire aut nolle dicer ſignificatque maxime dixit. Mollicīē ſcenicam id eſt vmbratilē aut q̄li vtūtur hiſtriones in ſcena dū perſonā muliebrez aut amantis adoleſcētis induunt Obtuitus aut obtutus. i. firmos aſpectus Blādicias muliebres mulieri cōuenientes. Frōtis. i. preſentie. vnde Iuuena. Fronti nulla fides q̄s eñ non vicus abundat Triſtibus ⁊c. Preterea mētem illius. ſ. Catilinæ plus q̄ gladiatoriā. i. q̄ habeāt gladiatores: cum ei gladiatores tā auidi feriēdi ſint ⁊ vt ſeſe ptegere ſepe negligāt vt in Phormione Terētij circa finez clare notificat phormio. Sitim. i. appetitionem ⁊ cupiditatem. Gratia. i. indulgentia ⁊ ſpecie grata meretricia. i. qualem ſolent habere ⁊ fouere meretrices Verſipellius. i. aſtucius ⁊ magis inuerſa pelle. Tracta metaphora ab apologia. Naz aſinus dr̄ indutus pelle leonina feris terrorē incuſſiſſe donec voce cognitus et detracta pelle ludibrio haberetur. Unde dictum eſt. Sepe ſub agnina latet hirtus pelle licaon. Subq; catone pio p̄fidus ille nero. In ſentina. i. ſordium collectorio: ſicut ī naui aque immunde oēs ſentinam defluūt ⁊ collegāt. Huanitatis. i. māſuetudis et mie hominē decet nam candida pax hoies trux decet ira feras vt inquit Ouidius. Fontem. i. originē ⁊ occaſionem. Vis ita p̄clara ironia eſt. Nā ex peſſima vita ⁊ p̄ditiſſimorum ſocietate peſſi

Oraculū · **Iuuena.**

patiēs neq; alieni. Quali ei⁹ vita fuerit: & ſi p̄clara cōſcīētia publica teneat: huic tamē illuſtrādæ ſeu patefacīēdæ teſtes īdubitati videri poſſunt hi qui ſacrarium illud libidinū colere atq; obſeruare cōſueuerūt: quæ nugæ dii immortales: q̄ porteta ſcelerū qui libidinū gurgites: quæ ſentinæ flagitioſorū. Verū is rumor ſparſus eſt de moribus Catilinæ: eaq; gētiū opinio peruagata quatenus exiſtimē voces publicas nō hominū eſſe ſed oraculi poti⁹ nūcupandas. Famā vero popularem a maiorib⁹ noſtris ſæpenumero accepimus neq; temere vnq̄ naſciturā eſſe neq; temere occaſurā. Dec⁹ illud egregiū corporis nō ad dignitatē nominis ac gloriæ ſicuti par erat hoi nobiliſſima familia nato: ſed vti latro perdītiſſim⁹ ad oē gen⁹ flagitii cōferēdū fuiſſe ſemp̄ arbitrat⁹ ē. Vires ad ſtuporē hoim p̄clare atq; iuſitate: ꝑpetua voluptatū intēperātia ſunt labefactæ: flos pueritiæ venuſtiſſimæ ad intuētiū iucūditatē cui nō libidini patuit flagitioſæ iuuētutis aut quā turpitudinis notā nō ſubeūdā vltro atq; accerſendā eſſe cogitau[illegible] vero p̄clari atq; excellētis ingenii quā oēs diuinam ſemp & ſingularē atq; iuſitatā penit⁹ eſſe arbitrabātur nōne iter fœdiſſimas voluptatū ſordes reſtīcta eſt: omitto peſtis hui⁹ īpuriſſimas voces: molliciē ſenicā: obtuit⁹ īpudicos: blādicias mulıebres: & oēm deniq; copiā nō mediocriū vitioꝝ ſub illa frōtis crudita ſimul: atq; inſigni pulchritudie deliteſcēte. Præterea mētē illi⁹ pluſq̄ gladiatoriā: ſitim īcredibilē cruoris hūani: mirū incōſtātiæ gen⁹: vultū nūc demiſſū: nūc alacrē: nūc anhelātē ſcel⁹: nūc grā meretricia floreſcēte ſummū pecuniæ deſideriū: ſūmā ſimul p̄digalitatē: cōtēptū īcredibilē oīm bonoꝝ. Itēq; eximiā cū ſūmis atq; ornatiſſimis ciuib⁹ familiaritatē. Nihil ei fuit iſto mōſtro verſipelli⁹ aut mutabilius hominū memoria, ita vt res diuerſiſſimæ ſæpenumero videātur in eodem ingenio tanq̄ in ſentina quadam teterrima ſimul redūdare. Quis igit dubitandū eſſe putauerit hoiem p̄ditū huiuſce iſtitutiōe vitæ remotiſſimū ab omī genere hūanitatis: pſacile ſeſe teterrimo cuiq; atq; imaniſſimo facinori fuiſſe accōmodaturū. Fōte apuimus iudices oim Catilinæ moꝝ atq; ois cōſuetudinis. Vnde illi demanauiſſe vis ita p̄clara cōſiliorū

ma habuit ⁊ ſectat⁹ eſt ꝯſilia. Submiſtratã .i. ſubfectã auctã fore ſpẽ .ſ. tãti facinoris ꝑpetrãdi. Repeteret .i. reuolueret mẽoria reminiſcẽdo .ſ. comitioꝝ .i. diei in quo ꝑ comitia repulſam ſuſtinuit. ⁊ ẽ ꝑria cã ⁊ turpes anguſtias .i. oppreſſiões rei familiaris .i. domeſtice facultatꝭ afflicte ꝓpt es alienũ ⁊ ẽ ſcõa cã intueref .i. videret ac ꝯſideraret moriẽdũ fore iteꝝ fore futuro coniugit ſi nõ eſt ab impitis adiectũ. Cũ turpitudine: q2 cũ ſumma paupertate. 8z eſt turpis egeſtas: q2 turpes ⁊ imũdos atqꝫ incultos facit. Nullũ .i. penitus extinctũ. Illius ſcꝫ ſenat⁹

facillime intelligenda eſt. Nunc videndum eſt ſpem atrociſſimi ſceleris: vnde illi ſubminiſtratã fuiſſe iudicemus. Cum hic itaqꝫ ſecum repeteret memoria miſerandam ignominiam comitiorum turpeſqꝫ anguſtias afflictæ rei familiaris ſimulqꝫ intueref vel ſibi viuendum ac moriendum fore cum turpitudine ſumma vel ſenatum nullum eſſe oportere. de ratione tollendi illius primum cogitare cœpit. Nam illo deleto ſine dubio intelligebat viã latiſſimam libidinibus ſuis continuo patere: vertit itaqꝫ oculos ad innumerabilẽ copiã iuuẽtutis: qua dies: ac noctes ſtipabaf ĩ exercenda conſuetudine ſuarum cupidatum: cum putauit manum ipſam hominum tanq̃ haſtam validiſſimam furoris ſui facillime ſibi accommodari poſſe: quam cõtorqueret in omnium noſtrorum ruinam atqꝫ interemptionẽ vt quam cognouerat educatã vitæ prauiſſimæ inſtitutis: imbutam ſepenumero ſanguine miſerorum ciuium ardentem incredibili deſiderio prædæ: ſibi vero mira familiaritate conciliatam. Genus eſt hominum vehementer exercitũ. Ferro atqꝫ inopia duabus rebus ad omne Facin⁹ paratiſſimis. Quod genus ego Ciuitati noſtræ maxime debilitate ciuilibus Bellis atqꝫ afflictæ magnitudine calamitatũ magnopere pertimeſcẽdũ eſſe iudico. Nihil eñ illis ꝑter ſpẽ atqꝫ aĩam fortuna reſeruauit: alterã ad differẽdã vitæ neceſſitatẽ alterã ad liuorẽ ſuũ magnificæ accõmodatã. Nihil illis cõtẽptibili⁹ q̃s ſiqdem rudimenta vite traducta in hac tenuiſſima re depoſita: nũc in gladiatoriis muneribus: nũc alia facinoris atrocitate partim ad omne ſcelus: partim ad omnem patientiam erudierunt. Verũ hæ peſtes: ſententia mea: quo fuerint adiectiores: eo magis extimeſcendum eſſe reor: tanq̃ perpetuo ſeditionum ciuilium ac rerum nouandarum auidiſſimas: ſiue quia voluptatem capiant ex merore ſociæ calamitatis: ſiue quia ciuitatum verſutia mutabilitatem rerum ſuarum portẽdi quodammodo arbitrãtur. Hi ſunt qdẽ q̃s ĩ foro quotidie in oculis ciuiũ calamiſtratos: ac veſtibus collucẽtes paſſim obuolitare cernim⁹ fortunas oĩm populariũ

Stipabaf .i. denſe comitabatur. ſicut ſtupa condenſantur et obſtruũtur rime in nauibus. Manum .id eſt multitudinem prõptam ⁊ expeditam ſeu paratã manu. Conciliatam .i. gratia et amicitia deuinctam, et coniunctam ferro .i. graſſatione et predatione. Alteram ſcꝫ ſpẽ maioris prede accõmodatã ad differendã neceſſitatẽ vite. alterã .ſ. aĩam .i. vitam ipſam. Nihil illis cõtẽptibilius. Queras ſi maxime primeſcẽdi ſunt quomodo cõtẽptibiles nõ quaſi nocere no poſſint: ſed q2 abiectiſſimi ⁊ in ſordidiſſima vita verſari. Vñ ordo ẽ in prin. Nihil eſt cõtẽptibilius .i. vilius ⁊ indignius: illis .ſ. hoĩbus coniuratis: ſi quidẽ .i. vtpote quos rudimẽta .i. eruditiões vite: tra ducta .i. tradita illis: ĩ hac .ſ. quã dixi re .i. facultate tenuiſſima .i. exiliſſima depoſita .i. demiſſa ⁊ exibita nũc .i. interdũ in munerib⁹ .i. exercitiis gladiatoriis: q̃ ad voluptatẽ ppl'i cuꝫ ſumma ĩdignitate ſua ⁊ ꝑiculo vite in arena exibebãt nũc .i. interdũ in alia atrocitate facinoris vtpote ĩ latrocinio aut depdatiõe erudierunt partim ad omne ſcelus .ſ. perpetrandũ et partim ad omnẽ patientiã ſcꝫ tolerandã: vñ tales aſſueti malo ſi robur ⁊ duritiã ſuaꝫ in perniciẽ vertunt ꝑniciosiſſimi ſunt. Vñ addit verũ he peſtes: hoc eſt ꝑnicioſi hoĩes ciuitatũ verſutia .i. calliditate: q2 miſeris ſolertia reb⁹: ⁊ ita q2 verſuti fere ſunt ciues portendif ex rerũ inopia permutatio q̃daꝫ aut legatur vorſura: hi ſunt q̃s calamiſtratos .i. habentes capillos calamiſtro criſpatos: collucentes ⁊ vt apud Iuuena. ſaty. ii. Cretice pelluces ⁊c. vbi de mlitiis plurima. paſſim .i. fere per ſingulos paſſus: obuolitare: leuiter et importune ingredi. Conſignantes id eſt notantes: luminib⁹ id eſt oculis fortunas id eſt facultates. Vt quas direpturi pro pediem ſint: totius quod ex

m

atq; otium ciuitatis luminibus conſignare:q̄ non mō arrecti permanent ad oportunitatem cuiuſpiam præſentis cōmodi verum etiam geſtiunt ad opinionem ſperatæ vtilitatis. Si feras quidem omnis generis quo magis attenuatæ fuerint penuria edēdi:eo magis p̄cipites atq; effrenatas ruere in pernicieꝫ videmus. Quid hanc deſperatorum colluuiam ieiunam ac ſitientem facultatū noſtrarum quo impetu:quave ſtrage ruituram eſſe creditis:aut debacchaturam ſi ſe carceribus emiſerint:cum illæ ratione careant q̄ intelligentia: hi vero nō abſint penitus ab ipſa facultate intelligendi. Grauiſſimi q̄dē ſunt merſus irritatæ neceſſitatis. Dii immortales q̄ clades ab illa feritate hominū:quæ genera flagitioſorum emanauiſſent ſi nocturnus iſte Impator quaſi quaſdē rabidiſſimas beluas in vrbis penates īmittere potuiſſet: Horret animus iudices ea cogitatione cōplecti quæ miſeri ꝑtuliſſemus:ſi ſopor oculos cōſulares detinuiſſet Reſtinguenda eſt itaq; flamma nobis ſcelerata & atros dum adhuc velata cineribus ac ſopita:facultas reſtinguendi leuiſſime data eſt ne cū oīa cōprehēderit(quod dii penit⁹ auertant)nos fruſtra poſtmodū furibūdam atq; exultātē reſtinguere cupiam⁹:neq; rectorē nauis audiēdū ꝑrſus exiſtio ī ipo mœrore calamitoſæ tēpeſtatis:quā illi fugere facillime licuiſſet cōſurgētē p̄mo ſibiq; ac reb⁹ſuis naufragiū mitātē. Neq; itē gubernatorē vrbis ī ipo excidio & calamitate ciuitatis quā īpēdētē prius ipe cōſilio ſuo:ſuaq; prudētia ſuſtiere q̄dāmodo ac ꝓpulſare potuiſſet. Seræ ſunt hoīm lamētatiōes ꝓrorſuſq; vituperādæ:quas occupatas ī his lugēdis cernim⁹ q̄ vitio ſuo deſidiaq; cōtigerūt. Calicratidi lacedemōioꝝ duci cū ornatiſſimā cui p̄erat claſſē fundit⁹ amiſiſſet: ꝓpt̄ imoderatā gl'iæ cupiditatē:nihil ad eā reſtituēdā nouiſſima cōſilii rō ſuffragata eſt. Quā ita ſuare pot erat ſi mō ī ſtatiōe cōtinuiſſet. Terētio varroni ſēpiternū dedec⁹atq; īmortale monumētū erūt flagitioſæ turpitudinis deletæ ad cānas temeritate ſua pulcerrime Romanoꝝ legiōes q̄ ſuare piculoſiſſimo tpe reip. ſine dubio fuiſſent: & robur eximiū miſerrimæ vrbis & ꝑpetuū dec⁹ cōſularis prudētiæ diſciplinæq; militaris. Recte itaq; maiores noſtri ſummis laudibus efferendi ſunt: qui Spu. Melium: qui Gracchos: qui Māliū Capitolinum: qui Druſum: qui Saturninū fortiſſimos hoīes &

abundantia rerū naſci ſolet. Debacchātē id eſt immodice exultant. Si feras argumētū a ceteris animantibus. Colluuiem: id eſt immundam congregationem: ieiunam: et ita famelicam: debacchaturam: id eſt furibūde irruituram: carceribus alludit ad carceres equorum: quibus ſigno dato effuſi ruunt ad palmam curſuri. Irritatae neceſſitatis: vt famis que ob id a Marone maleſuada dicitur nocturnus: ſcilicet catilina. Iſte per contemptū dicit Conſulares: ſcilicet Ciceronis. Quam conſurgentem: id eſt dum oritur. Et eſt metaphora a nauclero. Sere: id eſt nimis tarde. Calicratidi. Agit exemplis primo externo: deinde romano dicens q̄ Calicratides imperator lacedemoniorum qui ob glorie cupiditatē claſſem cui preerat cum eam inconſulte hoſti obiecaſſet penitus amiſerat: fruſtra poſtea eam inſtaurare aut conſilio tegere conatus ſit. Apud herodotum libro nono habetur lacedemonii: qui calicrates ab eo dicitur interi tus Terentio Uarroni cuius temeritate Luciusemilius collega eius (erāt em ambo conſules) apud cannas occubuit: vt vbi Liuius libro ſecundo decados tertie dicit ceſa ſunt quadraginta milia peditum: duo milia ſeptingenti equitum. Ad cannas vicum exiguum apulie: ſed clade romanorum illuſtrem. Spurium melium affectatorē dominationis per largitionem frumenti habitū: et a ſeruilio, hala iuſſu dictatoris (vt dixi) occiſum Gracchos Caium et tiberium ob ſeditionem ceſos vnde Juuenalis ſatyra ſecunda. Quis tulerit gracchos de ſeditione querentes? Manlium capitolinum: a capitolio defenſo contra gallos cum anſeris ſtrepitu excitatus eſſet: ſic dictum: qui q̄ ere alieno obſtrictos liberaret nexos exolueret crimine affectati regni damnatus de ſaxo tarpeio deiectus eſt au

reip. ſæpenūero nō mediocriter opitulatos: q̄ deueniſſent in affectatæ tyrānidis ſuſpitionē morte mulctandos eſſe putauerūt. Nec Sp. Melio fauor ampliſſim⁹ ciuitatis. Nec gracchis aui ſui ſcipionis clariſſimi viri memoria: nec manlio celeberrima glīa capitolii liberati: nec Druſo ſanctiſſimi ſui penates: nec ſaturnino vis ſacroſancte dignitatis auxiliata eſt: quid ita. quia necem paucorū: aut vni⁹ hoīs calamitati publicæ maiores noſtri ſemp anteponēdā eſſe putauerūt. Qđ genus crudelitatis eximiū nō ſūt arbitrati ciues eos pimere ſummiſq; affligere ſuppliciis quorū i rep. pſæpe clariſſima bñficiorū genera extitiſſent: minime: qd ita: qa nullū ſatis dignū ſupplicii genus in eos cōſumi poſſe opinabātur: q patriæ ſuæ libertatē opprimere ſtatuiſſent: nec illos ciues eſſe iudicauerūt: quos abieciſſe rationē patriæ caritatis intuerētur. At cōtra eos qui tales interemiſſent: nō modo cī ci atq; appellari ciues eſſent ſtatuebāt: ſed afficiēdos fore imortalib⁹ donis: ac ſempiternæ hoīm memoriæ cōſecrandos. Quid ēm poteſt indigni⁹ dici q̄ vitā a patria ſuſceptā ad illi⁹ perniciē calamitatemq; cōferre: quid fingi ſcelerati⁹ q̄ eorum pœnas ac crudeliſſimā ſeruitutē excogitare: quos iiſdē mœnibus ac tectis cōſtitutos eedē leges atq; eadē viuēdi ratio continuiſſet. Quid deniq; pōt intolerabili⁹ exiſtimari q̄ inferre delubris deorū immortaliū ac facultatib⁹ noſtris illinc ſceleratas faces hinc acerbiſſimas expilationes: hæc qui curauerūt iudices aut qui tentauerunt nunq̄ ego alienos ab hoſtibus aut diſſimiles feritati beſtiarum exiſtimabo. Vidimus de ſpe perficiēdi nepharii facinoris: videndum eſt de loco: quā latebrā cōmodiſſimā & tutiſſimā egregius artifex delegit cōtegendæ cōſpirationi ſuæ tū armis omnibus artificii comprehendendis: ne forſan temere domum nobiliſſimi ciuis atq; opulentiſſimi. M. leccæ. deeſſe iudicetis. Primū homo delectus eſt huiuſcemodi nephariis cupiditatib⁹ affinis quo participe ſemp vſus fuerat cōſiliorū ſuoꝝ adiutore teterrimaꝝ libidinū: ſocio maxioꝝ periculoꝝ cui ſpectato frequēter in difficilimis reb⁹ ſummā hmōi atrociſſimi mali tuto cōmitti poſſe faciliime ſibi pollicebat̄. Præterea domū ſibi deligendā cē iudicabat ſolitudīe locoꝝ deſertā: & ab oī frequētia populari remotiſſimā: quæ ſcilicet voces cōiurationis tutiſſime con-

thore Ti. lib. vi. deca .i. morte mulctādos id eſt puniēdos vltimo ſupplicio. Sanctiſſimi penates quia maiores eius ſanctitatis famā meruerāt. Sacroſancte tribunitie. Tribuni enim plebis creati ſacroſancti habebantur: quoꝝ violatores ea pena plectabātur vt eorum ceruices ioui deuouerentur. Quid ita: id eſt cur ita factum eſt a maioribus reſpondit: quia necem ꝛc. Vn illud Maronis in quito. Unum pro multis dabitur caput. Minime: ſcilicet arbitrati ſunt eſſe genus eximiū crudelitatis. Quid ita: id eſt quamobrē. Qui nullum ꝛc. Afficiendos fore: ſepe aut inepte poſitū aut appoſitum eſt fore ad futurum tempus. Vult autem dicere tyrannorum interfectores non ſolum ciuitate donatos ſed ꝛ eterne memorie gloria cumulatos. Iſdem menibus cōſtitutos: inter quos vt Cicero in officiis docet multa ſūt communia ꝛ ſumma congruit conciliatio. Quid deniq; quaſi dicat nihil: delubris id eſt templis in quibus erant ſimulacra deliberata: id eſt decorticata. nā liber cortex eſt interior. Facultatibus id eſt fortunioꝝ opibus potētiis. Illinc autem potius illis: id eſt delubris: hinc melius id eſt facultatibus noſtris: niſi ſit illinc vnde delubris inſidiabantur: ꝛ hinc vnde facultatibus Expilationes .i. depredatiōes. Cū cōtegende: id eſt cū ita ſit q̄ contegende conſpirationi ſue: tū id eſt maxime verū eſt q̄ armis Solitudine. Cōmemorat ſitū dom⁹ ipſius marci

lecce. Celebritate. i. frequẽtia: ſed precipue celebriũ. i. claroꝝ viroꝝ. Arbuſcularũ. i. minutarũ aut paruarum arborũ. Abhorrẽtẽ. i. alienã. Nobis. i. capitibus noſtris: quo dicto ſe vnũ ex patritiis profitetur vt porciũ catonẽ cuius in principio meminimus eſſe putemus. Saturnaliũ dies dr̃ ſaturnalioꝝ. Ordo aũt eſt. Dies ſaturnaliũ fuerat patefactura. i. oſtẽſura: quos laqueos cõiurationis tetẽderit ibi. i. apud leccã aut quas cathenas. i. ſeruitutes ⁊ incarcerationes ſcelerũ. i. debitas ſceleribus aut ſceleſtoꝝ: cõflauerit. i. quaſi pſtãdo: vt faciũt metallari, compegerit nobis quãtũ ad vitam: ⁊ facultatibus noſtris qũtum ad rem. Uigilãtia cõſulari. i. ipſius Ciceronis ſice aut ſicce. i. pugiones ſiccarum (alexander dicit ſiccas ce duplici ſcribẽdũ: plures ſicca c ſimplici ſcribunt) excidiſſent. Pulcre alludit ad latrões atq; ſiccarios a magiſtratibus deprehenſos cum ſica aut furto. Solent eñi vtrũq; latenter quaſi exciderit demittere (vt ſe inſontes probẽt) Tendiculas. i. tẽſiones inſidiarum. Fera. i. immanis ⁊ efferus patricida catilina: tenet telũ. i. iã iãq; patietur vindictas a vobis inferendã. Si viri. i. aioſi et virtutẽ pñtẽ in pectore habẽtes. Uigilãtiſſimos conſules. de vno cõſule pl'r loquitur in inuidiã catiline. Circũſpectũ. i. obſeruatũ ⁊ deprehẽſum. Heſterna. i. p̃diana nocte. i. nocte precedẽte diẽ illũ quo deprehenſus es. Ad leccã quẽ cõmilitonẽ vocat in malũ. In ſacrariũ. i. repoſitoriũ, ſacroꝝ cũ nephãdiſſimas res illic tractarint. Lẽtulus ⁊ cethegus in quos aĩaduerſos dicit Sa. Furibũdi atq; alacres. Si furibũdi qũo alacres. alacres. alacer ſeu alacris proprie dr̃ preceps: ⁊ quia que leti facim⁹ precipites ⁊ cti facimus tranſ ſumitur: vt ſit quaſi let⁹: vt in comico. q̃ nõ es alacris furibũdi: ergo propter impatiẽtiã more in Catilina ⁊ alacris. i. precipites ⁊ veloces quãtum in ſe: q: cethego omnis ſpes l feſtinatione erat vnde cincturum. i. accinctum vocat. Flaccus dicens in arte cincturis nõ exaudita cethegis. Uociferare ceperunt: hiſtoriographus. vt Salluſtius nõ addet ceperunt. Sane vulgo nunc vociferor voce deponentali: non vocifero voce neutrali dicimus. Non remoraris metaphora a remora piſciculo naues retinente qui et echineis dicitur. Saturnalia id eſt feſta ſaturno dedicata in quibus conuiuiis indulgebant ⁊ priſca libertas ſeruis permittebatur: qm̃ ſub ſaturno nulla erat ſeruitus. ea aũt celebrabantur rome in mẽſe decẽbri in quo comeſſationi locũ faciũt frigora Euerſorẽ ſuperbiſſimi ordinis. ſ. ſenatoꝝ ⁊ paucoꝝ potẽtium ⁊ congrue p ea tpa q̃b⁹ ſumme libertatis admonebant: ita vt ſeruis cũ dñis: veſci: ⁊ i eos ſcõmata iacere liceret tpo

Saturnalia.

tinere poſſet. Contulit igitur ſeſe in ipſam marci Leccæ domum remotam ab omni cælebritate: conſtipatam multitudine arbuſcularum & ab omni ſuſpitione prodendi facinoris non mediocriter abhorrentem. Quos vero tetenderit ſibi coniurationis laqueos aut quas cathenas ſcelerũ cõflauerit nobis ac facultatibus noſtris ſaturnalium dies patefactura fuerat: niſi primum benignitate deorũ immortaliũ: deinde vigilantia cõſulari nephāriæ ſicæ de manibus latronum excidiſſent: Nullas amplius tendiculas pertimeſcamus ab execrabili mõſtro: nullas inſidias ab hoſte teterrimo: tenet fera nec ſi viri eſtis declinatura ẽ telũ ipſum ſacroſanctæ veſtræ authoritatis. Neue Catilina neſcias vigilantiſſimos cõſules Habere rẽpublicã Te quocũq; veneris quocũq; abieris diligẽtia noſtra circũſpectũ teneri: quid heſterna nocte cõciunculis tuis agitatũ ſit: licet mecũ recognoſcas: cũ ad. M. leccã veniſſes vnũ ex fideliſſimis cõmilitonibus tuis ad multã nocte: teq; in interiorẽ vna cũ illo cubiculi partem recepiſſes tanq̃ in ſacrarium memorabile cupiditatũ veſtrarum repente de Lecca ſciſcitari cœpiſti: num quis ex cõiuratis aduenilſet: cum ſubito Lẽtulus ac Cæthegus teterrima capita maleficiorũ omnium Furibũdi atq; alacres irruperũt: moxq; ingreſſi vociferare cœperũt: quid agis Catilina: cur voluptates noſtras diutius remoraris: præſto ſunt ſaturnalia nobis otioſis atq; oſcitantibus: quem vnum diem ſepenumerò nuncupare ſolitus es auerſorem ſuperbiſſimi ordinis. fugatorẽ ærumnarũ noſtrarum: lucem ac pricipem vniuerſæ noſtræ dignitatis. Num in gerẽdis negotiis ignoras ſequẽdas eſſe temporũ opportunitates: et in occaſione rerum deſidiam ac tarditatẽ omnem diligentiſſime fugiendam. Mutabiliſſimæ ſunt deorum volũtates & fortunam cũ abire per

miſeris fruſtra poſtmodum diſcedentem ac fugientem ſis implo raturus. Talia conquerentem tu paucis pro re ſubſecutus: aquilam argenteam proferri cōtinuo iuſſiſti præclaram auſpicem ac gubernatricem furoris tui futuram. Teſtor noctē ipſam impiarum molitionum tuarum conſciam ac teſtem: nihil ex his me fugiſſe quæ clandeſtini veſtri conatus agitauerunt: perpauca ſatis atigiſſe fuerit: ne ſolitudine in ipſa latibulorum tuorum cum ora vulgi plane deuitauiſſes: feſelliſſe te crederes diligentiā pariter atqꝫ induſtriam conſularē. Linquo telorum innumerabilē copiam quam in hiſdem furialibus antris conſtipandam atqꝫ occultandam fore curauiſti. Mitto literas manu tua ſcriptas diuerſis mancipiis reddendas: quæ furori tuo ſuccurrere atqꝫ opitulari vellent. Tranſeo rem illam ſimillimam prodigio: cum mane iſto iam coacto ſenatu redundantibuſqꝫ ſubſelliis ſerius in ſenatum præter conſuetudinem veniſſes ꝙ nulli non oculi te ſenatorum ſtatim conſignarunt ingredientem demiſſo vultu: pallore terribili: luminibus errantibus ac facie præferēte neſcio quid inviſitatæ crudelitatis præterea ſaturnalibus proxime futuris rem adoriri placuit quo die ciuitas omnis feriata publico edicto cōferre ſeſe in montem auentinum: ac ruſticari quodammodo ſolita eſt: cum tu manum furoris tui diligenter armatam atqꝫ inſtructam primum ad cædem ſenatus ac conſulum: deinde ad occupādam capitolii arcem fueras immiſſurus. Atqꝫ his perfectis daturus operam cum direptioni publicæ: tum inflammandis ædibus atqꝫ his trucidandis: qui rēpu. defendere voluiſſent. Videtis iudices lucem clariſſimam rationum: quam ego profecto cenſeo nullis inuolucris tenebrarū ſuarū obruituros eſſe: nec. M. Leccam præclaram ſedem atqꝫ officinā teterrimæ cōiurationis: nec ipſum deteſtabile caput atqꝫ obſcenum artificem Catilinam. Cūqꝫ hæc omnia conſtent animaduertēdū eſt pariter vno maleficii genere Catilinam non modo deos ac patriam: verūetiam mores leges: cōſuetudinē vrbis atqꝫ īſtituta maiorū violaſſe. Primum duodecī tabulis cautū eſſe cognoſcim⁹: ne qs in vrbe cœtus nocturnos agitarit: deinde lege gabinia ꝓmulgatū eē ꝙ cōciōes vllas clādeſtinas ī vrbe cōflauiſſet: more maiorū capitali ſupplicio mulctaret. De te itaqꝫ catilina ſciſcitator: tū cæt⁹ iſtos cōmi

minationi potentum obuiare conſtituiſſe videbaē ſubſecut⁹ ſupple eo: id eſt reſpondiſti. cum ora id eſt conſpectum vulgi. Conſularem ipſius Ciceronis: ꝙ per Semproniam omnia didicerat. Occultandā fore. iterum atqꝫ iterum fore cum participio futuri tēporis: aut negligenter conſtructum eſt aut perperā adiectum cum auctor non fore: ſed eſſe ſubaudierit. Mitto: id eſt omitto: mancipia: id eſt ſerui. Tranſeo per occupationem vt alia multa. vult autem vultum fere indicem conſcientie. Adoriri: id eſt per inſidias incipere: feriata: id eſt a labore ī otio tracta: ſed quomodo noſtri ferias vocant dies operi mechanico: vt vocant addictos niſi ꝙ eccleſia id ſolum operari vocat: quod in rebus diuinis fit. Nam et ethnici facere ꝛ operari per ſe ſumpta pro rebus diuinis accipiūt: vt cum faciā vitulā pro frugibus. Et operata iuuentus id eſt ſacris intenta. Luces id eſt lucidam declarationem et approbationem. Feriæ.

¶ Cumqꝫ hec omnia Rhetorice exaggerat flagitia ipſius Catiline oſtendens eum in omnia peccaſſe. hec omnia: ſcꝫ prius dicta: vno genere ſcꝫ coniurationis in patriam. Mores ſunt conſenſu probati. Leges ſunt ſcripte et rogatione late. Cōſuetudo vſu inducta. Inſtituta conſilio obſeruata. Mos. Lex. Cōſuetudo Inſtituta

Primum: quia de moribus et conſuetudine ac inſtitutis patet leges violares docet. Et ꝑmo antiquiſſimas quas decemviri athenis retulerunt et in decem tabulas tranſcripſerūt: quibus adiectis duabus duodecim tabularūꝫ leges dicte ſunt vt late docet Liuius libro tertio decados prime ꝛ nō nulla dicuntur. Digeſtis de origine iuris vbi ridi. ula aſferuntur a gloſſatore. Cautum: id eſt prohibitum: et preceptū vt caueatur. Cetus: id eſt coitiones. Gabinia lege: quam Gabinius tulit contra conſpirationes occultas. Sepulcrales: id eſt occultas: quaſi in ſepulcris mortuorum ad que veneficii conſilia ſua conferūt Leges.xii tabularū.

m iiij

litonum tuorum cõtra pͤcepta duodecim tabularũ contra leges nr̃as cõtra ſenatus ac plebis auctoritatem noctu cogendos eſſe putauiſti:deinde quero ſi quando in lucem ſepulcrales iſte conciuncule tuæ prodiiſſent quid reſpõſurus fuiſſes ſenatui:quid conſulibus:aut qd viris optimis atq; amãtiſſimis patriæ: Quid leges igitur noſtras violas Catilina:quid ſenatus auctoritati cõtradicis:Equum eſt inſtituta maiorũ atq; edicta grauiſſimi ſanctiſſimiq; ordinis:quia perfringere veſania tua non es veritus ea reſtituas ac ſarcias ſupplicii tui memorabili animaduerſione. Manlius torquatus filium ſuum ſumma & ſingulari virtute adoleſcentem:q̄ is in hoſtem contra mandatum patrium dimicaſſet victorem percuti ſecuri iuſſit. Nos te tendentem contra mãdata ſenatus:contra vniuerſæ reipu. maieſtatem Catilinã perferemus:maiores olim nr̃i ſapientiſſimi homines & ſine dubio grauiſſimi num leges e græcia per legatos ſuos accerſendas eſſe putauerunt:quibus hanc imperii magnitudinem perpetuo ſtabilirent:vt tu homo recens ſeueritate illarum cum barbatulis tuis abutereris: Nõ ita viſum carthaginẽſibus accepimus in hannone ſuo morti condemnando fortiſſimo ac triumphali viro: q̄ is edicto ſenatus minus obtemperauiſſe putaretur. Non ita placuit Atheniẽſibus vrbi ſine dubio doctiſſimæ atq; erudítiſſimæ cum e ſicilia belloq; grauiſſimo reuocandum eſſe alcibiadem ſtatuerunt ſummum:et ſingularem imperatorem:quem iuberẽt expiare ſupplicio ſuo leges:violatæ religionis. Non ita deniq; maioribus noſtris iudicatum eſt cohortibus exoletorum tuorum ſententia mea longe ante ponendis cum. L. Sulpitius conſulari familia ſummoq; ingenio virum propter exiguam notam libidinoſæ ſuſpitionis cenſerent remouẽdum e ſenatu:multoſq; dies in vinculis habendum eſſe putauerunt. Vos vero iudices Catilinam non modo leges noſtras atq; auctoritatem ſenatus crudeliter labefactantem. verumetiam vniuerſos ciues ad perniciem ferro flammaq; deuocantem impune perferetis. Iacet homo proſtratus euentu maximarũ molitionũ vt qui conat⁹ ſuos cõſciẽtia veſtra patefactos atq; illuſtratos cernat:neq; cõtectos fuiſſe ſeu ſuperſtitiõe cruenti ſacramẽti;ſeu tenebris nocturnis;

ſcientes omnibus inacceſſa. Perfringere melius q̄ pſtringere legas.ai aduerſione legitima punitiõe. Manlius torquatus exẽplo rem cõfirmat Eſt aũt nota hiſtoria Perferemus.i. ad fines vſq; feremus. Leges e grecia ab athenienſib⁹ viri barbatulis.i.latronib⁹ ꝯſpectũ fugiẽtib⁹: et ob id aliquãtulũ barbatis. Nõ ita viſus pbat idẽ exẽplis externis:vtpote carthaginẽſiũ et athenienſ. ſatis explicatis ab ipſo. Alcibiades incomparabili vir

Alcibiades.

ingenio tam in bonum q̄ in malum vehementi: indulgẽtiſſimo fuit corpore:qui omnes ad quos acceſſerit ſuperaſſe dicitur etiam in ipſorum moribus: lacedemonios in ſobrietate perſas in apparatu et venatione thebanos in diſciplinis Tandem in phrigia conſilio tyrannorum Athenienſ. non abnuẽte liſandro Lacedemonio interemptus eſt:de quo plura Tortelli⁹. maioribus: id eſt a maioribus noſtris anteponendis id eſt qui ſunt anteponendi mea ſententia:id eſt quã tum ego ſentio: cohortib⁹: id eſt colluuiei. tuorum exoletorum: id eſt pathicorũ puerorũ quos catamitos Seruius vocat qui viris ad libidinem ſeſe exponũt de qua re ſuſpitionem: ſed non certum indicium intulit Salluſtius. Habendũ:hoc eſt retinẽdũ victũ. ¶ Uos vero iudices. Applicat exempla ad propoſitum Deuocantem:id eſt a ſalute in malum et perniciem vocãtẽ. Impune.i. ſine pu-

Impune.

nitione:quaſi ipunẽ. Interdũ paſſim: q̄a quod ipune fit paſſim fieri ſolet. Molitionũ .i. conatuũ difficultatẽ habentiũ moles.i. pondus difficultatis. Conſcientia.i. cognitiõe:vt id eſt vtpote: q̄ ſuperſtitione.i. peruerſa opinione: q̄a reuera iuramentũ factũ in ſalutem patrie nõ debet ſeruari: neq; aliud qd̃cũq; cõtra iuſtitiã: aut bonos mores pſtitũ. veri de temeritate preſtandi penitẽdũ eſt. Sacramenti.i.iuramenti qd̃ fit tactis:

Sacrm̃.

aut iuocatis ſacris: ſepe ei p ſacramẽtũ intelligim⁹ iuramẽtũ. Tenebris nocturnis:q̄a noctu cõiurauerant

ſeu ſolitudine: q: remotis arbitris: q̄ maxima .i. ſumma: ſunt qui legant permaxima: ſed per ſuperlatiuo nō fungitur. Geſtientem id eſt immodice cupientem rem conceptam perficere: et ita vt geſtu affectiones indicet. Euentu .i. ne eueniat excidium quod ille vrbi et ciuibus inferre parauerat. ſuſpitione: quia illo incolumi quiſ liber ſuſpicari poſſet tale aliquid aliquando futurum. Diximus abſoluit: primam cauſam coniurationis Catiline que erat ſimultas et factio concepta odio ſenatus propter repulſam in conſulatu petito factam. Nunc de ratione ambitiōis id eſt auiditate dominandi que ſecunda cauſa fuit. Superiori diuiſione: qua ȝ trimēbrem fecerat. Conſciſcēdarum opum: id eſt accumulandarū et congregandarum diuitiarum. Nobiliſſimo genere: q: patriti⁹ erat virtutes: id eſt fortitudines non tamē morales nec meritorias: quia nō ad bonum nec propter deum directas. Equiparādos fore: vacat fore: et credo perperam adiectum. nam prius poſitum eſt eſſe. Non enim additur fore voci futuri temporis: nec equiparandos hic nomē videtur. ſuapte: id eſt ppria. Comitiis conuentionibus pro electione facienda. Quas non adiit: quaſi dicat nullas. Conceſſus id eſt cetus ſimul ſedentium in quouis loco: ſicut enim cetus ſunt ſimul cōites aliqui ita conſeſſus ſimul ſedentes alicubi.

¶ Nullum tamen. Commemorat vt iuſtam repulſam paſſus ſit catilina quam tamen egerrime tulit ꝗ̄ꝗ inquit omnes ordines patrū et conſeſſus ciuium ſollicitos habuit: nulli tamē gradus ad dignitatem: ſcilicet conſularem ad quam rite et gradatim aſcendebant patuerunt: ſcilicet catiline neq̧ inſanienti: id eſt minaciter more inſanientius petenti: neq̧ anhelanti: id eſt ardenter affectanti et inhianti: bono candidato: id eſt quod ex eo quod candidatus eſſet pre ſe ferebat. Ideo enim candidati: id eſt veſtibus albis induti ambitant ⁊ magiſtratum petebant vt candida intētione eū petere ſignificarētur: ſimul ne maiorū meritis ſi illorum inſignia haberent: ſed populi beneficio acceptus ferrent Piſonē exēplo agit in catilinas aiaduertitēdū cū l loge ma m (ui)

ſeu ſolitudine locorum q̄ maxima & ſinguli. Contundite igitur: contundite iudices genus iſtud inauditi furoris. Comprimite hominem geſtientem effrenata temeritate: flagrantem inuſitatis cupiditatibus: furentem incredibili ſuperbia: ſpe nouandarū rerum mirabiliter inflāmatum. Quinetiam rem ipſam nō modo euentu crudeliſſimæ calamitatis: verumetiam metu ac ſuſpitiōe liberate. Diximus equidem ſufficienter de ſenatoria ſimultate Lucii Catilinæ capite ac fonte ſceleratæ coniurationis reſq̧ oēs complexi ſumus: quas aluiſſe furorem ac primum excitauiſſe iudicauimus. Nunc videndum eſt de ratione ambitionis teterrima atq̧ exitiabili qua deflagrauiſſe perpetuo Catilinā ſuperiori diuiſione demonſtrauimus Cupiditates equidē plurimas in iſto mōſtro calamitoſas ac nefarias omnes perſæpe iudices animaduerti libidinem vnam pernicioſiſſimam imprimis conſpicere viſus ſum temerariæ cuiuſdam atq̧ inconſideratæ ambitionis qua duce properaſſe nec vllo ſtudio vnq̄ conſciſcendarum opū nec vllo deſiderio dignitatum abſtinuiſſe reputatus eſt. Putabat eīm ſe fruſtra nobiliſſimo genere natum fruſtra virtutes eximias corporis atq̧ animi conſecutum fuiſſe niſi omnia diuina atq̧ humana truculētiſſimo genere cupiditatis inquinauiſſet: quoſq̧ cernebat excellere romæ præſtātia quadam dignitatis beatiſſimos eos eſſe et ſine dubio diis æquiparādos fore arbitrabatur. Id genus veſanæ cogitationis hominem ſuapte natura præcipitem atq̧ inconſideratum compulit in abominādas ac nefarias vitæ cupiditates. Iſq̧ nuper comitiis conſularibus quando quidē ſuffragia curiæ propter impendentem metum Parthici belli diligēter enucleata ſunt: quas non adiit ſenatorum voces aut quos ciuium conſeſſus partim pecunia: partim obſecrationibus non obeundos ſuppliciter ac contaminandos eſſe iudicauit.

Nulli tamen ad dignitatem gradus: neq̧ inſanienti neq̧ anhelanti bono cādidato patuerunt. Eadem ratio ſceleratæ libidinis illū ad maiorem vim ſcelerum pauloante concitauerat. Piſonem

Cādipati

meminiſtis egregia virtute adoleſcetem niſi et idem cupiditati-
bus obtemperare conſueuiſſet: calamitoſam ſibi ac multis in vr
be ſeditionem excitaſſe cuius inſigni familiaritate atq; amicitia
Catilinam vſum fuiſſe nemo eſt qui neſciat: nec modo coniun-
xiſſe ſe temerario iuueni: verumetiam illum de ſucceſſu rerum
ſuarum non mediocriter trepidantem in audacia ſimul ac ſentē
tia confirmaſſe: cum ſe illi vigilantiſſimum ſocium ac ſatellitem
fideliſſimū regēdæ gubernādæq; cōiurationis fore polliceretur.
Quod ſi votis ſceleratorum hominū ſucceſſus aſpiraſſent: quā
ta ſtrage ciuium creditis aut quanto diluuio facultatum vrbana
rum ruituram fuiſſe deteſtabilem horum atq; execrandam im-
pietatem: verum hi Celites: quorum auſpiciis princeps ac pa-
rens huius vrbis Romulus pulcerrimi imperii romani funda-
menta iecit triſtiſſimā cladem ac conatus perditos nece adoleſcē
tis interceperunt. Piſone mortuo conquieuiſſe Catilinam dice
mus: aut incœpti temerarii pœnituiſſe. Nō pœnituit non modo
nec quieſcendum fuiſſe arbitratus eſt. Sed rurſus alio furori ac
ceſſit. Nam conſueuerat animus perpetuis cupiditatū flagitiis
exercitatus prima deſtitutione fortune refrigeſſere: ac conſter-
nari: ſed vix ſepulta memoria piſonianæ coniurationis Lucius
adeptus eſt Sidicinum potentiſſimum quidem hominem ac tūc
furentem ſingulari ſtudio rerum nouandarum. verum ea fax in
cendii rurſum benignitate deorum immortalium ſummaq; vir
tute conſulum reſtincta eſt. Non obdormiſcit tamen Catilina
his deſtitutis euentis vigiliarū ſuarū: ſed rurſū ſeuit īmanior: &
quā rēpublicā ſeruitio nō potuerat obruere: deſtrāgulādā peni
tus ac tollēdā cogitauit: ſcelerat⁹ in omnē vrbē quam' toties in
ſidiis appetiuiſſet: ſceleratiſſimus vero in patriā cuius extant in
illū ſumma & cōmemorāda monumēta beneficiorū. Reminiſce-
re q̄ſo Catilina reminiſcere ferrū illud ſceleſtū atq; illas nefari-
as faces quas iſtis ſanctiſſimis pœnatibus atq; iſti pulcerrimæ pa
triæ minitaris: nō ad oppugnādā vrbē neq; ad eā cōcremādam
tibi datas fuiſſe: ſed poti⁹ ad ſalutē ciuiū: dignitatē impii: liber-
tatiſq; nr̄æ defenſionē. Per deos imortales oro te catilina ſi pa-
tria tecum his vocibus vteref q̄d eſſes illi rn̄ſur⁹ Ego te paruu
lum Catilina cū in primis ornatiſſimo genere gētis naſci voluiſ

pis inſontem animaduer-
ſum ſit: ſatellitem: id eſt ſti
patorem et aſſiduum co-
mitem fideliſſimum: me-
lius q̄ fefidiſſimus: nemo
enim pollicetur ſe fefidiſſi
mū fore niſi et perſona au
thoris dictum ſit. Quanto
diluuio apta methaphō-
ra a diluuio aquarū quod
ſecum oia aufert vt in Ma
ro. pro tumultu bellico po
nitur. Celites: id eſt dii ce-
leſtes: auſpiciis prouiden
tia. Nam captis auſpiciis
ſolemus futura proſpice-
re: et ſtatim ſi bona protē-
duntur incipere: vnde au-
ſpicium pro initio et auſpi
cor pro incoho tranſſumū
tur: auſpex autem etiam
author & prouiſor rei eſt ac
pronubus. dicitur autem
ab auium inſpectione cui
priſca gentilium ſuperſti-
tio nimium tribuit. Fun-
damenta iec t (pulcre dicit
romulum huius vrbis fun
damenta iecisſe. Nam vt
author eſt plutarchus ro-
mulo & remo de vrbe con-
denda conſilium habenti
bus et de loco nominiſq;
impoſitiōe diſſentiētibus
tādem pacti ſunt vt cui ma
ius augurium appareret
is deligendi loci haberet
arbitrium quare cū remo
ſummo mane non ampli-
us q̄ ſex vultures ſeſe ob-
tuliſſent romulus bis toti
dem ſe vidiſſe) forte menti
tus (aſſeuerauit. ſol⁹ igi-
tur vrbi & fundamenta no
menq; dedit romulus hec
Plutarchus) non autem
fundauit dicu: ſunt tamen
qui fundaſſe putēt. vt Sal
luſti. Nā fundare eſt rē pri
us inceptam ſtabilire. Fū-
damenta iacere eſt initiū
fundamentorum ponere.
Non penituit non modo:
id eſt non modo non peni
tuit: male autē legeretur
non penituit modo. Alio
furori: forte legas alius fu
ror. Preter furores quo pi-
ſoni adherebat qui in hiſ-
pania interemptus eſt vt i
Catilinario patuit. Lucius
ſcilicet Catilina Reminiſce
re: per pathos mouet ira
iam iudicium in ipſum Ca
tilinam: libertatis defen-
ſionem: cum ad omnium
liberorum excidium aſſum
pſerit. Si patria tecum & ce
tera. Pulchra fictio quā p-
ſopopeiam: id eſt perſone

Auſpicium
Auſpicor.
Auſpex.

fictionem vocant que tunc vitioſa non eſt:quando non ex abrupto inducitur:ſed vt hic per clauſulam con-ditionalē premunitur. Dotibus tum corporis tū animi: id eſt prerogatiuis et virtutibus ſingularibus tibi beneficio nature aut deorum datis:tum id eſt tā corporis ꝗ animi:duabus tū rebus id eſt inſuper duabus rebus ferro ac flamma inſtituendum id eſt inſtruendum et armandum viſcera noſtra.i.in ciues ex quoꝝ ſalute reipu blice ſalus depē det vt ex vētris inteſtinoꝝ incolumitate ceteroꝝ mē broꝝ ſalus:quod in concione quadā apud Liuiū graphice demōſtratur. Facultatem dimicādi. Nā eā inſtituerunt cauſa iuuentutis exercende:vt eſſent armoꝝ ſcꝫ. Conſuerūt.i. conſueuerūt Luctus.i. cauſas lugēdi. Cedes.i. occiſiones vexatiōes.i. corruptiones et ſubagitationes. Eſt autē vehementie vocabulū:vt Aul. gellius docet:aut vexatiōes.i. ſollicitatiōes vehemētes. Vaſtitatē.i. deſolationē cōbuſtis edificijs atrociſſime ſeruitutis quale eſt ſeruire tyranno ei ꝗ pciuis eē debeat Flagras.i. inflāmaris. Carthaginenſium doli propter hānibalem calidiſſimum id dicit: aut q: cēs peni doloſi Numantinoꝝ in hiſpania. Eximie.i. egregie vires nec grecoꝝ id forte ꝓpter mithridatem aut pyrrhum de genere eacidarū dicit. Sic exaggerat Maro Enei.ij. Talibus inſidijs periurijꝙ arte ſinonis credita res captiꝙ dolis: lacrimiſꝙ coacti. Quos neꝙ tītides nec lariſſeus achilles. Nō anni domuere.x. non mille carine. Qđ ſi citentur ſi inquit forte per regenerationem rerum redeant illi populi romano imperio tam⁹ infeſti ſi redeant in eiſdem vrbibus: dicere poterunt ſe nunꝗ tam hoſtile quicꝗ conatos atꝙ nunc catilina eſt. temperarē: hoc eſt moderarer. Reliquere. Id argute quia cuꝫ non eſt ſpes emendationis: eſt ſupremo ſupplicio locus. Seruilius hala iuſſu. Quinctij Cincinati dictatoris. Spu. Melium ob ſuſpitionē dominationis ꝙ frumēti copias diſtribuit indemnatum occidit. Nam de ſenatus voluntate callide id ſenatum facturum aſſerit quod ipſum facere ſummopere velit. Legib⁹ lege porcia que vetat in ciuē animaduerte' pena ſanguinis aut capitis. nā in exiliū relegandū iubet. Impietatis tue. ſi a pe

ſem: deinde ſummis dotibus exornaſſem: tum corporis: tum animi duabus tum rebus inſtituēdum putaui ferro ac flamma quibus eſſet tibi parata facultas: tum amplificandi imperii mei. tum defendendæ publicæ libertatis. Quid eam vim animorum in viſcera noſtra torques: aut quid conuertis in exitium ciuium meorum inſtitutam diligentia mea: meiſꝙ rationibus eruditam dimicandi facultatem. Maiores contra tui ſummis a me beneficiis atꝙ honoribus aucti pro magnitudine ſuſceptarum dignitatum pulcerrimas in vrbe ſæpenumero leges pro præſtantia beneficiorum clariſſimas ex hoſtibus victorias referre conſueuerunt. Tu mihi luctus acerbiſſimos paras pro ſumma copia beneficiorum meorum. Tu cædes ciuium: tu domorum incendia: tu vexationes virginum. tu vaſtitatem vrbis tu genus atrociſſimæ ſeruitutis. O crudeliſſimum hominum genus & ab omni penitus humanitate derelictum. Tu ſtudio flagras eius vrbis euertendæ quam nec carthaginenſium aſtutiſſimi doli: nec numātinorum eximiæ vires: nec græcorum erudita ingenia labefactare potuerunt. Quod ſi citentur hi populi rurſum diuinitus atꝙ iſtæ vrbes redeant in ſtatum vetuſtiſſime dignitatis certe non ipſo ſcelere tuo quidꝗ in me crudelius: nec quidꝗ maius extimeſcendū molituras fuiſſe prædicabunt. Sed ad te redeo: temperarem ego memet mihi curſumꝙ iſtum violentæ orationis forſan reuocandum eſſe iudicarem. tum ab odio tui: tum ab ipſa dicendi acerbitate ſi quem in te ſenſum patriæ charitatis aſpicerem: aut vllo te pacto poſſe arbitrarer ſceleratam iſtam mentem relinquere. Sed id genus eſt cupiditatū tuarum vt reſtringendarum forſan rationem aliquam conſequi poſſis ſanandarum nullam nec te priꝰ amiſſurum peruerſitatem iſtam animi puto ꝗ vitam amiſeris. Vel lem reuiuiſceres o Hala Seruili: non expectaremus ſententiam iudicum: neꝙ abuti maieſtate ſenatus: atꝙ authoritate populi romani: ſed magnitudinem tanti flagitii ſanguine tuo ſtatim expiauiſſes. Nam de ſenatus voluntate nihil ambigimus: modo non impediretur legibus: repente profecto fueras pœnas impie

nas regitur non eſt difficultas in regimine: ſed in conſtruendo: ſin a digniſſimas vetuſte conſtruitur dignꝰ cum genitiuo: ſicut apud Vergil. Magnorum haud vnq̄ indignus auorum. Deorum immortalium munere vt quod ſolius dei eſt: ſolus enim ſcrutator cordium eſt: nobis conferatur vt poſſemus mentem catiline introſpicere. Mentem anhelantem. i. affectantem. Debacchantem. i. furentem ſitientem cruoris. Miſcet participia & nomina. Nam anhelantē participiū eſt ſitientē nomē: vt pz ex regimine. Repulſis comitialibus. i. ꝓpter repulſas in comitiis acceptas. Nullas ꝓtergreſſum. i. oīs amplexū Infractū. i. valde fractum. perterritū. i. terrore amotū. Aiaduertere. i. cōſiderare. Supereſt. i. reliqua ē reſtat aliqñ vt Aulꝰ gel. docet ſupeſt plus q̄ ſatis eſt. Sodaliū. i. ſocioꝝ dapum & conſuetudinū. Truculētus. i. dirus et immanis plenus atrocitatis: & amēs. i. a mēte. i. ratiōe ſegregatꝰ. Portenta. i. monſtra aliq̄d mali portendentia. Furie allu dit ad furias īfernales que ſunt vltrices et vexatrices ſontiū ſicut Lentulus & cethegus bonoꝝ: forte, ob īmi nutas & latētes culpas. Vel. i. etiā certiſſime. i. minime dubitāde. Interfuiſſent cōſilio. Ex libris enim ſibyllinis ſibi portendi regnū dicebat Lentulus: vt in Salluſtio latius vidimus tanq̄ in equo troiano: quia in eo latitabant inſidiatores. vt paret eneid. ii. Vel quia in eo dependebant latenter fata exitialia troie. vnde dicit ibidē poeta. Scandit fatalis machina muros. Sibyllam ſapientiſſimam mulierem vtpote quę mētem & ſententiam deorum habebat: et eam ſcriptam ad tarquinium regem attulerat: quibuſdam libris quorum ſecundum Gelliū tres & ſecundum Plinium vnus ſeruatus vſq; ad tempora ſylle: quibus arſit verum permāſit ſuperſtitio. nam & poſtea valuit auctoritas: vt in prima epiſtola Cicero. ad lentulum dicit cicero. ſibyllinos libros obſtare voti eius. Cuius. ſcilicet ſylle qui de gente cornelia erat ampliſſimaꝫ poteſtatem: quia poſt conſulatum dictaturam tenuit nec ea ſuo tempore abiuit: aut ſeſe abdicauit. de crudelitate autem eius prius diximus & vt per indicem comperies. Tam infe-

Infeſtus ſtos aut tam infenſos.

Infenſus Nam infeſtus eſt qui vim

tatis tuæ digniſſimas laturus. Vtinam deoꝝ immortalium munere iudices: mentem atq; animum huius introſpiceremus. Ne qua vobis fieret puniendi dubitatio qui tantum ſcelerum ingenio conflauiſſent. videtis enim mentem anhelantem triſtiſſimū genus minarum: mentem debacchantem inaudita feritate: furētem incredibili veſania: ſitientem cruoris vrbani: prædæ auidiſſimam vobis atq; omnibus ferro flammaq; minitātē Catilinam vobis demonſtrauimus iudices irritatū perſæpe repulſis comitialibus: nullas vocū aut ſuffragioꝝ corruptelas fuiſſe prætergreſſum deinde nullis rationibꝰ infectū ac ꝑterritū: de perſeuerātia ſcelerū ſuoꝝ extitiſſe quibꝰ aīaduertere ſane poteſtis quāta ſemꝑ īmanitate laborauerit ambitionis ſupeſt nouiſſima pars diuiſiōis grex ipē ſodaliū Catilinæ truculētus atq; amēs cuiꝰ in manu nō exiguā rationē fuiſſe diximꝰ excitādæ cōiuratiōis. Lētulus ſi qdē & cæthegus terribilia portēta nr̄æ ciuitatis furiæq; vel certiſſimæ po. ro. multa de magnitudine ſua ī ipſis cōcionibus multa de dignitate īperii ſui futuri palā ꝑdicare cōſueuerāt: tanq̄ ſi deoꝝ immortaliū cōſilio interfuiſſent: Primū Lētulū in libris Sibyllinis neſcio qd ꝑſpexiſſe ſe ꝑdicabat: qđ viri acutiſſimi atq; peritiſſimi. L. Corneliꝰ ac Cn. Piſo cuſtodes publicaꝝ Cerimoniaꝝ nequaq̄ proſpicere potuerūt Lucē nāq; ait neſcio quā de domo cornelia quōdā ꝓditurā fore q̄ gloria nois ſui romanum imperiū ſimul & cōplexura ſit & illuſtratura: eoq; genere vaticinii dignitatē ſuā portēdi fataliť putauit planeq; opinatꝰ fati ſui rationē in ipſa latebra Sibyllinæ diuinatiōis tāq̄ in equo troiano deliteſcentē. Ego vero ſibyllā ſine dubio ſapientiſſimā mulierē fuiſſe iudico: viſamq; idoneā diis immortalibus: cui ſingularē quandā vim diuinādi cōcederēt. verū illā delirā penitus ac prorſus cecā fuiſſe affirmarē. ſi quā ſpē dignitatis in hac crudeliſſima peſte repoſuiſſet. Si quid tn̄ ceciniſſe viſa eſt quod ad Corneliā gentē ꝑtinere videretur: vim omnē illius diuinatiōis in vno. L. Sylla conſumptam fuiſſe iudicemus: cuius pauloāte reſpu. ſenſit & crudeliſſimam ſimul & ampliſſimā poteſtatē. Nec ego deos immortales huic imperio tā īfeſtos eſſe reor; neq; a ſa

inſertiinſenſus qui iratus ꝙ multum offenſus vt homini dementiſſimo: qualis eſt Catilina ꝛ Lentulus. Et ſi dicatur: cōceſſerunt ipſe dicit ꝙ in eo egregie virtutes erant. qđ ꝛ Salluſtius approbauit verum victus eſt a crudelitate. i. ꝓpter crudelitatem minus laudādus eſt. Rei militaris: ꝛ ſub mario ꝛ cōtra marium. Cōmendauit. i. laudauit aut charū fecit: tabernæ: hoc eſt villiſſimorum negotiatorum ex tabulis cōfecta receptacula: videtur autē accipi vt nūc vulgo accipitur pro caupona ſibyllinum ercoſmos: id eſt hoſtilis irriſio. id eſt q̄ dicit ſibi principatum ſibyllino carmine portendi. Obcœndis. i. cōſumādis nobilitatem. i. diffamatam. Nam ꝛ nobile ſcortum dicimus: ſanguinis auiti. i. generoſitatis aut indolis maiorum Induſtriæ romanæ nā ſtrenui ꝛ prudētes ſolēt eſſe romani ciues: ideoq; imperio opti. vñ eñ. vi. Tu regere imperio ꝑplos romane memēto. Parcere ſubiectis ꝛ debellare ſupbos. Hæ tibi erunt artes Redūdaturū. i. abundeſluxurū. Demanadaturā potiꝰ demanaturā. i. ex libidine principis q̄ſi ſponte orituā. Ea q̄ priuatus vt rapinas ꝛ ſcortationes ac ſtupra. Vehemētia furoris: q: in celeritate ſpem ſummas cōſtituerat. Sōnio. i. vaticinio ſibyllino quod lētulus quaſi ſomniauerit in rem ſuam interpretatus eſt. Offenderunt id eſt preter ſpē inuenerunt. offendimus enim que nō queſita inuenimus. vt lapides ad quos non preuiſos pedes offendimus. Rebus ſtudentem Raro ſtudeo apud idoneos accuſatiuo iungitur. Copioſiſſimo ſociorum id eſt habentem magnam copiā ſociorum: facetiarum id eſt vrbanorum factorum ꝛ dictorum Adumbrata id eſt ſimulatione tecta. Hūc igitur Catilinam. Hunc id eſt talem. vt' enei. ix. Hūc ego te Euryale aſpicio Nam pronomina (auctore Seruio) ponuntur pro nominibus non cum nominibus: quod de relatiuis intelligam. nam recte dixeris hoc caput huic homini: ſed durius huic Catilinæ quia propria niſi equiuoca ſint certa ſunt demōſtratiōis haud idigna. Vñ dicā hūc. i. talē hoc eſt tam oportunū ꝛ iſtructū ad ea que vellent perpetranda. Deflagrare: id eſt vehe-

lute populi romani tam abhorrentes : vt homini dementiſſimo regnum concederet huius ſanctiſſimæ atq; optimæ ciuitatis ſyllam profecto crudelitas vicit. Ac ipſe maximarum laudem virtutum & rei militaris ſummam ac ſingularem gloriam conſecutus eſt. Lentulum vero nullæ victoriæ noſtræ ciuitati: nullū ſtudiū armorū: nulla præſtātia virtutis aut ingenii cōmendauit. Quæ vero nō tabernæ potius aut qui nō greges infamium hominum Sibyllinum iſtum principem] celebrarunt. nam vitam eius cōmemorare nō eſt neceſſe: verſatam ſemper in obcœ̄dis libidinibus: ac ſocietate turpiſſimorum hominum nobilitatem: nihil in eo ſanguinis auiti: nihil induſtriæ ro. nihil ſplendoris domeſtici nihil auitæ frugalitatis. Fingite vobis iudices: fingite dignitatē hui⁹ hoīs: tū florentē ampliſſimo magiſtratu: tum oībus po. ro. muneribus exornatā. Quātū quæſo ſanguinis ciuilis in foro: in curia redūdaturū eſſe creditis: aut quātā vim libidinis atq; ipudicitiæ p oīm ciuiū cubicula demanaturā: ꝑfecto dignitate fret⁹ ca ꝗ priuat⁹ cōcupiuiſſet ſine dubio cōſeq̄ref. Ferref amēs in oīa nec vllæ ratiōes conſilioꝝ & pudoris. nec vlla ſtudia hūanitatis refrenarēt præcipitē atq; icitatū curſum vetuſtatæ crudelitatis. Cæthegus inferior nobilitate atq; īgenio vehemētia furoris lōge immanior paꝝ a Lētuli ſomnio diſcedere viſus eſt. Verū inſaniā leuiſſime opiniōis modeſtiore loquēdi rōne cōtegere velle videtur. Gen⁹ eſt idē tñ furoris eadēq; rō cōcelebratæ diuinationis. Tales hi ſcelerū artifices amboq; cōcitati ad euertēdam rēpu. partim a veſana ſpe vaticinii cōmemorati: partim a nepharia ſcelerum aſſiduitate Catilinam offenderunt nouis rebus ſtudentē cuius præſidio cōſilioq; cupiditates ſuas ita iuuari poſſe faciliime crediderunt. ſi viro ſociorum copioſiſſimo ſeſe coniunxiſſent. Eſt eñi in illo mōſtro: ſicuti paulo āte tetigimus vis eximia facetiarum: & ratio q̄dā adūbrata virtutū facilis ad cōprehēdēdū oīm hoim familiaritates: Hūc igiť Catilinā adepti Cæthegus & Lētul⁹ & ipſi lenociniis ſuis inſignes ad oē gen⁹ beneuolētiæ ſubeūdū deflagrare ceperūt admirabili q̄dā cupiditate ſeu diripiēdæ vrbis ſeu potiēdæ dñatiōis Hæ ſunt iudices hui⁹ nefa

Studeo.

Hunc

menter flagrare: hoc eſt ardere. Faces: hoc eſt ardẽter concupiſcendi cauſe. Igniculi fomites incẽtiui. Principes etiam in malum accipiuntur: vt principes tenebrarum. Deſperatorum: hoc eſt perditorum: ita vt de eorum ſalute deſperare poſſis: aut deſperatorum pro deſperantium de ſalute ſua. Obſcene: hoc eſt turpiſſime pruentis & turpitudini expoſite. Pedetẽtim: hoc eſt paulatim. Coegerunt: id eſt in vnum compulerunt: vt Tityre coge pecus. Coactam: hoc eſt congregatam. Pulcra eſt gradatio cum auxeſi ſententie. Erebo hoc eſt inferno obſcuro. Sunt qui abſq; aſpiratione ſcribendum velint ſicut ſcribitur

Erebus.

erebennos id eſt obſcuras

E--ben-nos.

Patroni id eſt defenſores quiq; id eſt & q̃ conati ſunt: tum id eſt ſimul contegere tum: id eſt ſimul excuſare verbis immanitatẽ rei deteſtande. Facilitatẽ id eſt promptitudinẽ & celeritatem. Diſſeparationi eorum ſcilicet Cepionis & Catiline. vnde ſicut ex ſocietate malorũ reputamur mali: ita Hortenſius Catilinam ex ſocietate Cepionis optimi ciuis argumentatus eſt eſſe bonũ. Gradi-tur id eſt oberrat aut diſcedit. Exoletorum id eſt puerũ turpitudinem ſtupri paſſorum. Gladiatorum: id eſt laniſtarũ & eorum qui dimicãdo & digladiando cũ diſcrimine vite ſue populo ſpectacula in arena pbere ſolebant. Stipatum: id eſt dẽſe concomitatum. Palam obluctari aut obuolitare aut oblutari: id eſt inuolui luto. Luſtris. i. latibulis. Scortorum: hoc eſt proſtitutarum. que lupe dicunť. Vnde luſtra habẽt ſicut ſeque inde lupanaria dicuntur. Quod vero pertinet &c. pertinet perq̃ raro datiuo iũgitur: ſ; accuſatiuo mediante prepoſitione ad. Qđ vero de Cepione dicit neſciam an de Cepario legendum ſit. Nam apud Salluſtium legimus Ceparium in coniuratione deprehẽſum ſimile ſupplicium commiſiſſe cum lentulo & Cethego. niſi hic Cepionem excuſet dicens deceptum per ſimulationes. vnde patet non de cepario loqui. Inſimulatiõi id eſt incuſationi occulte. Viros legerem potius vires ingenij. Et eſt ſententia qualis illa. Prouerbiorum. xx. ſicut aqua profunda ſic ꝯſilium

Luſtra. Lupanar

rii facinoris abominãdæ faſces hi ſunt crudeles igniculi quibus exarſiſſe Catilinæ ferocem animum facillime credendum eſt. Talibus initiis conſociati principes nephandæ coniurationis: manum exiguam deſperatorum hominum atq; obſcœnæ iuuentutis: pedetentim coegerunt, coactam quid vellent edocuerunt edoctam pari cupiditate ſceleris inflammauerunt: inflãmatam deniq; pepulerunt: vt in omnium noſtrum facultates ac vitam facillime cõſpirarẽt: Furias iſtas audiſtis iudices cõmodiſſimas ac paratas nõ modo ad viuos cõmouẽdos in omne facinus: verũetiã ad mortuos ex ipſo erebo mediiſq; buſtis excitandos. Reperti ſunt: tñ atrociſſimi ſceleris patroni quiq; immanitatem deteſtãdæ rei: tum contegere verbis: tum excuſare conati ſunt. L. hortẽſius vir eximia caritate reip. ſummiſq; ornamẽtis præditus & ſcientiæ & moderatiõis nequaq̃ oĩa credenda eſſe dicit: iubet q; grauiſſimis hoĩbus facilitatẽ iudiciorũ diligẽter eſſe cõtinendã. Primũ affirmat catilinã in perpetua cuſtodia ſenatus extitiſſe: deniq; nunq̃ ferme diſceſſiſſe a latere. P. Cepiõis nobiliſſimi ciuis atq; integerrimi viri: ita vt lepide dicat diſſeparationi corꝝ neq; ſolẽ orientẽ vnq̃ neq; occidentẽ interueniſſe: credo equidem ſapientiſſimũ hoĩem Hortenſiũ: vt eſt innocẽtia ſingulari ſummaq; virtute cũcta ipſa quæ grauiſſime ſimul atq; ornatiſſime cõplexus eſt: ita vera eſſe ſicuti dixerit exiſtimare: ſed longe gradiť a ſnia mea. Quæro igiť de te. L. Hortẽſi: teq; obteſtor atq; obſecro p ipſum ius vetuſtiſſimæ nr̃æ familiaritatis ſi. L. Catilinã cõſtat dies oẽs oĩm ciuiũ conſcia ſiue in foro ſiue in turmis agere nũc ſtipatũ cateruis exoletorꝝ ſuorꝝ nũc gladiatoriis agminibus p ora vulgi palã obuolitare ſi manifeſtũ eſt noctes oẽs aut i luſtris ſcortorꝝ: aut i antris. M. Leccæ ſe inducere viri tuo iudicio non abhorrentis a reip. charitate qđ eſt ꝙ illũ obſeruatum dicas in ppetua cuſtodia atq; oculis ſenatorꝝ: niſi forte cuſtodiã ſenatoriã vocas vel exiguã morã in ipſius curie conſiliis obeũdis. Qđ vero ptinet ad ipſius Cepionis familiaritatẽ aſſiduã beneuolẽtiãq; ſingularẽ: nihil eſt qđ inſimulatiõi nr̃æ derogãdũ eſſe iudicetis. Diximꝰ ei ſupius ingenii catilinæ vires atq;

occultiſſimos eſſe receſſus nec q̄ cognoſci ſeu perluſtrari facillime poſſent. Vigẽt em̄ in illa clade res diuerſiſſime pariter cõtinẽtia & libido. Nihil pſepe affixius ad tollenda bonorꝝ conſortia: nihil ſollertius ad illis inſidiãdũ: nihil illius munificẽtia iſigni⁹: nihil auidi⁹ rapacitate: nihil acutius cõſilio: nihil temeritate cõtẽptibilius: quæ cũ ita ſint Cæpionẽ admirabimur in tantis viarũ ambagibus errauiſſe. Memet quoqꝫ fateor iudices vetuſtiſſima quadam familiaritate catilinæ coniunctũ: pſepe delirauiſſe miris pplexionibus illius: neqꝫ vnq̄ certi qdq̄ in illo ingenio cõprehẽdere potuiſſe. Nihil igit̃ erit miri ſi virũ integerrimum cæpionẽ verſutiſſimi hoĩs doli atqꝫ incõſtãtiſſimi mores feſellerẽt. Nõ erit ita neqꝫ prudẽtiæ tuæ neqꝫ grauitatis Hortẽſi cãdidiſſimã opem hũanitatis tuæ ſummãqꝫ dicendi copiã ſontibus ipis polliceri: aut quã beſtiã irretitã iudicio tenem⁹ diſſolutã atqꝫ exultãtẽ reipu. immittere. Qđ te nunq̄ cõmiſſurũ fuiſſe arbitrarer niſi q̄ memores iidẽ te Catilinæ ſine dubio feſellerũt. Satis oſtẽtatas vobis putamus iudices: tũ rões picul nr̃i: tũ huius immaniſſimi ſceleris atrocitatẽ. ¶ Nã ſi odio ſenat⁹ q̄ maxĩo Catilinam arſiſſe demõſtrauimus ſi rationes vitæ ſuæ veteres ac nouas i exercitatione teterrimarũ libidinũ collocatas: ſi ſpem pficiẽdi ſceleris homini pſequẽtiſſimo inimicitiarũ: ſi deniqꝫ locorꝝ ac tpis opportunitates extitiſſe: præterea ſi rabiẽ quãdã ambitionis in illo fuiſſe diximus ſi nullã poteſtatẽ refrenendarũ libidinũ: aut vllũ penitẽtiæ locũ. Poſtremo copiã innumerabilẽ: deſperatę iuuentutis cũ illo coniunctã fuiſſe patefecimus & eã ſimul oſtẽdimus ſuopte ingenio furẽtẽ incredibili audacia ſummaqꝫ cupiditate prodende ac vexande vrbis inflãmatã: quid erit iudices qđ dubitetis de liberãda patria: deqꝫ vlciſcẽdi crudeliſſimi ſceleris immanitate. Nouiſtis enim facinus inauditũ omniũ hoim mẽoria facinus atrox: ſuperbũ: nephariũ pernitioſum: remotiſſimũ ab omi hũanitate: lege: cõſuetudine. Cuius acerbitatẽ ſi minus aĩo bñ pſpexiſtis q̄ſo mecũ diligenter attẽdite ſcelus id iudices euerſionẽ nephariã moliebatur ampliſſime noſtræ dignitatis: interitum crudeliſſimum ſenatorii ordinis cædem cõmunem omnium bonorũ. Huius ſceleris libido repoſita erat in diripiẽdis omniũ ciuiũ facultatibus atqꝫ opprimenda vrbis libertate: huic

in corde viri. Continentia ſcilicet i vno ⁊ libido l alio aut nunc continentia nũc libido. Nam addit nihil illo perſepe affixi⁹ id eſt attentius ad tollẽda id eſt ſouenda: vt in comico quidquid peperit decreuerunt tollere. Nam ſi tollẽda: id eſt amouenda dixero non erit contrarium illi quod additur. Nihil ſolerti⁹ ⁊c. Munificentia: quia largitur abunde qui abũde rapuit: memet quoqꝫ aut memet quoqꝫ. Vñ patet hunc eadem tempeſtate fuiſſe: niſi q̄ hoc declamanti fingendum eſt. Hortẽſi. Hortẽſius grauiſſimus orator erat. Unde eũ a defendendo Catilina dehortat̃. Cõmiſſurum: ſcilicet vt defenſor ſontium eſſes: niſi iidẽ mores catiline qui feſellerũt me: ſefellerunt ſine dubio te. Satis oſtentatas. Repetit artificioſe pro memoria iudicuꝫ que dixerit. Odio ſenatus: hoc eſt i ſenatum q̄ maximo .i. ſummo vite ſue dicerem eius. Proſequẽtiſſimo aut perſequentiſſimo: id eſt diligẽtiſſimo ad perſequẽdas inimicitias: aut ad proſequẽdas: id eſt continuandas eas. Refrenandarum non referendarum dicemus. Juuentutis: id eſt multitudinis iuuenum. Prodẽde ſcilicet in manus tyrannicas et vexande per depilationes et ciuium cedes aut proſcriptiones. Quid erit: quaſi dicat nihil. Nouiſtis Callide aſſerit quod probare debeat. Inauditũ omnium hominuꝫ memoria: hoc eſt quantum omnes qui viuũt memoria cõplecti poſſunt. Ab omi humanitate: hoc eſt manſuetudine homini innata. Lege ſcripta: ⁊ conſuetudine longa obſeruatiõe approbata: que tria hominẽ merito regant. Cuius acerbitatem. Exaggerat crudelitatem facinoris ipſi⁹ Catiline ad concitandos iudices in eum. Euerſionem: id eſt ſupremã deſtructionem: vrbs enim euertitur dum primus lapis qui pro fundamẽto iactus eſt eruitur: vñ etiã ad res animatas transſumitur. vt Eneid. iii. Poſtq̄ res aſie pamiqꝫ

Euerſionem.

euertere gentē. Immeritā viſum ſuperis. Interitū .i. extinctionē. Vexationes .i. oppreſſiões violēte. Penatibus .i. edibus ⁊ diis ac reb⁹ noſtris familiaribus. Expilatiões .i. ſpoliatiões aut depredatiões ediū .i. domoꝝ priuatorum. Virginū veſtaliū .i. veſte conſecrataꝝ: que a noſtris ſanctimoniales vocātur. De captu autem veſtaliū Gellius late docet

Luctus exterior: meror interior. Teterrimis id ē diuiſſimis ſuppliciis vtpote morte terribili. Cladem id eſt occaſionem cladis. Rationem: id eſt cōſiderationem: vbi ratio in malam partem accipitur contra ꝑ ſcriptum valle. Expietis: id eſt emendetis aut per expiationes: id eſt purgationem communis infectionis ciuitatis puniatis. Cōflagratura: id eſt ſimul arſura. Sane ardeo ⁊ flagro abſolute et neutraliter ponuntur: vxor ⁊ incēdor paſſiue. Vindices: aut indices occultarum coniurationū ſicut vindicius filios bruti indicauerat cum Tarquinijs conſpiraſſe: aut aſſertores libertatis ſeu autho res: vt apud Flaccum in arte: niſi dignus vindice nodus inciderit. Vindice ſcilicet deo cuius authoritate opus ſit. Aut vt dicūt appropriatores iuris eius. Ille enim vindicat rem qui eam ad ſe pertinere docet Credite iudices. Argute expectationem plebis affert ne iudices cōtra eam Catilinam abſoluant. Conficiendam fore. Iterum fore cum futuro poſitū: aut perperam additum. Agitur ſiquidem. Grauiter docet quanti momenti ſit futura iudicum ſententia. Nam ſi ſonteꝯ abſoluerint aut illi aut illorum ſequaces rempublicam propediem euerſuri ſint: ſin condēnauerint omnibus metum iniecerint. Graſſaturum: hoc eſt vim facturum ſcribendum eſt autem per ſ. nam per c pingue facturum notet. Capitolinū iouem qui in capitolio colitur ⁊ vbi aliquando viſum ab archadibus dicit euander. Eneidos octauo. Cerimonijs: id eſt ſacrificiorū myſterijs et obſeruationibus. Reddituros gratias id eſt beneficiis pro gratitudine erga ſe oſtenſa. Curiam ſcilicet ſenatoriam. Obſeruaturos: id ē obuolituros. Putate deniq̃. Deniq̃ dicere ſolem⁹ quādo que ſingula dicere inſti

Ratio.

Vindex.

Deniq̃.

ſceleri parabantur teterrimæ coniugū ac liberoꝝ noſtroꝝ vexatiões: in hoc ſcelere verſabant̃ deniq̃ faces īferēdæ penatib⁹ nr̄is: expilatões ædiū ſtupra virginū veſtaliū luct⁹ ac mœror miſerabilis vniuerſæ ciuitatis. Quæ ſi vobis (vt ſunt) īdigna atq̃ intolerabilia vident̃: nō iniquū erit authores hoꝝ maloꝝ mulctare teterrimis ſuppliciis: cladēq̃ oīm crudeliſſimā e viſceribus reip. ꝓpulſare. Tenetis exēpla maioꝝ atq̃ oīm gētiū authoritatē q̇ ſemꝑ ſūmas & ſingulares pœnas ī eo gn̄e hoīm cōſumēdas eſſe putauerūt: q̇ rōnē habuiſſent aut ꝓdendæ patriæ: aut opprimēdæ publicæ libertatis. Nihil igit̃ erit īpedimēto q̇n audaciam crudeliſſimi hoīs Catilinæ crudeliſſimo gn̄e ſuppliciorꝝ expietis: vltionē ex illoꝝ cruciatibus ac pœnis capiat reſp. quoꝝ erat cōflagratura manib⁹: niſi ſctiſſimi impii romani cuſtodes ac vīdices dii immortales nephariis votis obſtitiſſent. Credite iudices hodierno die cōſurrexiſſe vniuerſam vrbē cōſpecturā ex iudicio vr̄o planeq̃ aīaduerſuram ꝙd ī poſterū de ſalute ſua deq̃ facultatib⁹ ſuis ſperādū ſit. Credite itē vim vniuerſam flagitioſæ iuuētutis aut hodierno catilinæ ſupplicio ſimul cōficiēdā fore aut illi⁹ liberatiōe lætā atq̃ exultātē nō multo poſt ī oīm nr̄m pniciē vna cū illo celerrime cōſurrecturā. Agit̃ ſiqdē hodierna veſtra ſentētia de ſalute hui⁹ pulcherrimæ atq̃ optime ciuitatis de ſtabilitate imperii romani: de legū incolumitate: de libertate ciuiū: de pudicitia liberoꝝ ac cōiugū vr̄aꝝ: hui⁹ eīn peſtis idē ſcel⁹ erat vt nō graſſaturū ꝑ capita paucoꝝ: ſed tāq̃ atrociſſima vis veneni ꝑ oīe corp⁹ vrbis dānaturū q̇d ſcel⁹ aut quā peſtē ſi vindicādū eſſe cēſebitis (vt reor) & reſp. deſiderat: putate ꝓfecto deos īmortales & imprimis Capitolinū iouē ſempiternū cuſtodē ac vindicē hui⁹ impii ꝓ liberatis coꝝ tēplis ac cerimoniis gr̄as vobis ampliſſimas eſſe reddituros. Putate pariter idē facturam eſſe curiā pro defenſa conſulum vita ſeruataq̃ ſenatorii ordinis dignitate. Putate matronas vrbis ac liberos nr̄os obſeruatam pudicitiā ſupplices ac cōgratulātes vniuerſos ad genua veſtra ſeſe obuerſaturos fore Putate virgines veſtales atq̃ ipſam maieſtatem ampliſſimi numinis ob liberationem ſuā ſumma vo-

bis lætitia congratulaturam. Putate deniq; ciues omnes ob re-
tentam vitam ac libertatem ſuam penates publicos pro conſer-
uatis focis atq; aris: parietes vrbis pro teterrimo genere vaſti-
tatis propulſato ferme incredibili gaudio exultaturos. Putate
tandem hodierno iudicio paratum eſſe vobis aut immortale de
decus: aut memoriam nominis ſempiternam. Multa ſunt equi-
dem in hac vita turpiter ac calamitoſe neglecta: reſtitutionem
tamen quodãmodo patiantur: huius vero vindicãdi ſceleris ſi
præſentem facultatẽ neglexeritis: fruſtra poſtea recuperãde co
piam quæretis: aut hodie vobis propulſanda eſt e viſceribus rei
publicæ peſtifera vis calamitatis: aut ipſi patriæ ſine dubio cõci
dendũ. Vtrũ eligendum ſit vos videritis. Qui eſtis iudices fue
ritis ne hũanitate tãta (ne ſecordia dicã) vt eoꝝ vitã ac ſpm̃ in
republica commorari patiamini: qui vitæ ſalutiq; ciuium cru-
deliter inſidiati ſunt. Præponite vobis ãte oculos: ac meditatio
ne crebra reuoluite diem illum nepharium: quo ſalus omnium
ciuium: quo facultates noſtræ: quo res ipſa publica p̃itura fue-
rat: quando ſcilicet aſpexiſſemus beſtias iſtas emiſſas carcerib⁹
per vrbem omnem per domos noſtras furialiter exultantes. ip-
ſumq; in primis miſerandi facinoris ducẽ ac principẽ Catilinã
confirmatum hoc iudicio: ſpe plenum: lætitia geſtientem nunc
hos ad cædem noſtram nunc illos ad rapinam atq; inflammatio
nem ædium deuocantem. Coniuges e cõplexibus noſtrs ad li-
bidinem victorum raptæ fuiſſent. liberi ad ſtupra de gremiis pa
rentum extorti pretioſa ſupellex aſportata. tecta conflagraſſent
ignibus corpora ceſa paſſim iacuiſſent omnia deniq; gemitu fle
tuq; redũdaſſent. Hæc fuiſſet imago miſerrimæ vrbis: quã vrbẽ
a maioribus noſtris florentiſſimã accepimus: & ſi prohibueritis
clarã atq; excellentẽ poſteris noſtris tradituri ſum⁹. Per huma-
nitatẽ deniq; veſtrã vos obteſtor atq; obſecro iudices. per amo
rẽ huius pulcerrimæ atq; inuictiſſimæ vrbis: p oĩa q̃ vobis iucũ
diſſima ſunt in vita ꝓuidete iterũ atq; iterũ ne liberati quondã
tot ampliſſimis bellorum periculis tot imminentibus malis ere-
pti: nũc per ignauiam noſtram ac deſidiam periclitemur. Eripi
te vitam ciuium a miſeranda crudelitate. Prohibete penates ve
ſtros a nephariis ignibus. Seruate pudicitiam neceſſitudinum
noſtrarum a teterrimis vexationibus; liberate templa deorum

timimus vniuerſa vno verbo cõplectimur: vt hic. nã omnes ciuitate donati aut in ea nati ciues dicuntur. Focis: id eſt locis in quib⁹ lares colebantur et ignes fouebantur in domo priuata. Ordo autem eſt. Deniq; putate oẽs ciues exultaturos incredibili gaudio ob vitam ac libertatẽ ſuam retentam. Putate penates publicos exultaturos pro focis atq; aris. ſ. publice inſtitutis conſeruatis. ſ. a conflagratione. Putate parietes vrbis exultaturos (que locutio hyperbolem habet: aut methaphoram ſicut illa. Mõtes exultauerunt ſicut arietes ⁊c.) Parietes tamen ꝓprie edificiorum ſunt priuatorum: vnde hic pro muris poni videtur pro teterrimo genere vaſtitatis propulſato i. propterea ꝙ teterrimus genus vaſtitatis propulſatum eſt. Vaſtum eſt quaſi valde amplum ita vt difficulter impleri poſſit vt regio deſerta i qua nihil eſt quod impleat eam. Vaſtatum autem dicitur quod prius expletum fuit ⁊ poſtea vaſtum effectum vt mari vrbis poſtq̃ edificia conflagrauerunt. Aut dedecus: ſi tales abſolueritis: aut memoriam nominis: id eſt fame preclare: ſi de talibus vltionem cõdignã fortiter ſumpſeritis. Equidem. id eſt certe. Concidẽdum: id eſt ſimul cadendũ in perpetuam deſolationem: ſubaudi eſt. Videritis: id eſt conſiderare debetis: eſt enim conceſſiui modi. Utrum: id eſt vtra res an propulſare peſtem: an vrbem concidere permittere. Qui eſtis iudices ⁊ ita ſeueri eſſe debetis fueritis nec cetera. Beſtias ſcilicet coniuratos efferos et immanes. Carceribus: id eſt vt equi ſigno dato emiſſi a carceribus precipites ruunt. Miſerandi pro patientibus non pro inferentibus. Liberi: vt pueri et puelle legitimi. Hec fuiſſet imago id eſt facies aut aſpectus. Et ſi prohibueritis: ſcilicet Catiline conatus. Per humanitatẽ

Focus.

Vaſtum.

Vaſtatũ.

obſecrat ꝛ obteſtatur in fine:ſciẽs non modicum ponderis in obſecrationibus licitis ꝛ decentibus reponi Ciuium ſcilicet reliquo a coniuratis. Neceſſitudinem: neceſſariorum vt puerorum et puellarum ſanguine aui affinitatis vinculo coniunctorum.

ta triſtibus rapinis: ſubtrahite fortunas publicas ab indigna direptiõe: protegite magiſtratus noſtros ab inaudita feritate. defendite deniq; vniuerſam vrbem ab hoc inuſitato ꝑrſus & triſtiſſimo genere calamitatis.

Finis declamationis Porcii latronis.

Philippi beroaldi Inuectiuarum Ciceronis in Lucium Catilinam commendatio.

Marcum Ciceronẽ cũ in omnib⁹ ſcriptis que ſunt ſcripta diuinitus admirari ſoleã.tũ vero in inuectiuis ꝛ his q̃ lucilianã mordacitatem redolent: et theonino dẽte circũrodũt:tullũ ſatis ſuſpicere:ſatis adorare nõ poſſunt adeo vehemẽs:adeo cõcitatus quẽ oppugnat inuadit:vt ſue lucubrationis tela que quodã quaſi tormẽto validiſſimo iaculatur:nemo non aduerſariorũ horreſcat:nemo nõ ſubire formidet.eteñi Marci Tullij eloquẽtiã Caius verres ferre nõ potuit Eiuſdẽ philippice. M. Antoniũ proſcripſerit. Qua vero dij boni vehemẽtia quibus verborũ fulminibus Luciũ Catilinã partim in ſenatu:partim in quiritũ cõcione percellit:vexat:inuadit. Tuũ Marce Tulli (vt inquit Plynius) Catilina fugit ingeniũ. Quod minus vere q̃ facunde dictum eſſe intelliget:ſi quis diligentius inſpexerit libellos hos in Luciũ Catilinã a Cicerone editos quos nuper recognoui:vt in mille exẽplaria a ſolertiſſimis Impreſſorib⁹ trãſcripti:paſſim legerẽtur publicarẽturq;. Hec ꝛ oĩa alia Marci Tullij volumina nõ ſolũ legẽda:ſed habẽda quotidie in manib⁹ oẽs docti nouerunt. Ille ꝟo ſe profeciſſe ſciat (vt Quintiliani verbis vtar) cui Cicero valde placuerit.

Incipit prima inuectiua Marci Tullii Ciceronis in Lucium Sergium Catilinam in præſentia eius in ſenatu.

QVouſq; tandẽ abutere Catilina patientia noſtra quãdiu etiam furor iſte tuus nos eludet quẽ ad finem ſeſe effrenata iactabit audacia nihil ne te nocturnum præſidiũ palatii: nihil vrbis vigiliæ: nihil timor ppli: nihil concurſus bonorꝫ omniũ nihil munitiſſimus habẽdi ſenat⁹ loc⁹: nihil horꝫ

¶ Finis declamationis.

Marcum Ciceronem. Hanc cõmendationem Philippi beroaldi viri diſertiſſimi:q: aſpernanda non eſt pretermittam nolui:ne tamen pro oratione haberetur minoribus characteribus inſerui:ꝛ paucis elucidaui diuinitus.id eſt beneficio a deo celitus dato. Lucilianam:id eſt ſatyricã. nam lucillius ſatyre latine pater et inuentor eſt. Et dẽte theonino:ideſt mordaci et inuido vt flaccus atteſtatur. Suſpicere.i.vt ſurſum ꝛ ſublimi poſitum cũ admiratione ꝛ veneratione aſpicere. Nã ſicut deſpicere contennere notat: ita ſuſpicere venerari. concitatus.i.cõmotus aut ꝓuocatus. Lucubrationis ad lucernã vigilationis. Uerres in quem verrinas ſcripſit. Philippice: quas in marcũ antoniũ trium virum ſcriptas philippicas inſcripſit ad imitationẽ philippicarũ demoſthenis. In ſenatu vt in hac oratiõe. In cõtione quiritũ.i.oratiõe habita ad populũ romanũ. Hec ꝛ alia cõis cõmẽdatio operũ Ciceroĩs que ſatis commẽdari nequeunt.

Suſpicere.

Deſpicere

¶ In Ciceroĩs inuectiuas. In Catilinã interpretato.

Quouſq; tãdem Uehemẽti vtitur principio ꝑ interrogationes vrgẽtẽ nos eludet .i. decipiet et ludibrio habebit. Illud añt etiã datiuo iungit: vt enei.ij. Certantq; illudere capto. Quã diu dr ꝛ q̃ pridem et q̃diudum. Iſte per contemptũ dicit. nã addit tuus. Quẽ ad finem id eſt ad quẽ exitum ſeu ad quam intẽtionem: aut moderationem. Nam ſicut modus pro fine ponitur enei.iiij. Nam quis erit modus. Ita finis pro modo poni poteſt vt ꝑmo ſer. horatij. Eſt modus in rebus ſunt certi deniq; fines ꝛc. Preſidium cuſtodia militum habendi ſenatus.id eſt ad habẽdum ſenatum id eſt multitudinẽ

ora vultuſq; mouent. Pater: tua conſilia nõ ſentis. Conſtrictã iam omnium horum ſcientia teneri coniurationem tuam nõ vides. Quid ꝓxima: quid ſuperiori nocte egeris vbi fueris: quos cõuocaueris: quid cõſilii cœperis quem noſtrũ arbitraris ignorare. O tempora: o mores. Senat⁹ hæc intelligit: cõſul videt: hic tamen viuit. viuit immo etiam in ſenatum venit. fit publici cõſilii particeps: notat animo & deſignat oculis ad cædẽ vnũ quẽq; noſtrum. Nos autem viri fortes ſatiſfacere reip. videmur: ſi iſti⁹ furorẽ ac tela vitemus. Ad mortem te Catilina duci iuſſu conſulis iam pridem oportebat in te conferri peſtẽ iſtã quã tu in nos iam diu machinaris. An vero vir ampliſſimus. P. Scipio pontifex maximus Tiberium gracchum mediocriter labefactantem ſtatum reipu. priuatus interfecit: Catilinã vero vrbem cæde atq; incẽdiis vaſtare cupientem nos conſules perferemus: Nam illa nimis antiqua prætereo: q; ſeruilius hala ſpurium meliũ nouis rebus ſtudentem ſua manu occidit. Fuit fuit iſta quondã in hac repu. virtus vt viri fortes acrioribus ſuppliciis ciuẽ pernicioſum: q̃ acerbiſſimum hoſtem coercerent. Habemus enim ſenatuſconſultum in te Catilina vehemẽs & graue. Nõ deeſt reipu. conſilium neq; auctoritas huius ordinis. Nos nos dico aperte cõſules deſumus. decreuit quondam ſenatus vt. L. opimi⁹ cõſul videret: ne quid reſpu. detrimẽti capet. Nulla nox interceſſit. Mox interfect⁹ eſt ꝓpter quaſdã ſuſpitiones ſeditionũ. Caius gracchus clariſſimo patre natus. A maioribus occiſus eſt cum liberis. M. fuluius cõſularis ſimili ſenatuſcõſulto Mario & M. L. valerio cõſulib⁹ eſt cõmiſſa reſpu. Num vnum diem poſtea. L. ſaturninum tribunũ plebis & Caium ſeruiliũ populi ro. mors & reip. pœna remorata eſt. At vero nos diem iam vigeſimum patimur hebeſcere aciẽ horum auctoritatis. habemus enim hmõi ſenatuſcõſultum: verũtamen incluſum in tabulis tanq̃ gladium in vagina reconditum: quo ex ſenatuſconſulto confeſtim interfectum te eſſe catilina cõuenit. Viuis & viuis. non ad deponendam ſed ad cõfirmandam audaciam. Cupio me eſſe clementem. P. C. Cupio in tãtis reip. periculis nõ me diſſolutum videri. Sed iam meipſum inertiæ nequitiæq; condemno. Caſtra ſunt in italia contra remp. in hetru

aut congregationem ſenatorum. Mouẽt. i. afficiũt te. Patere. i. manifeſta eſſe. Conſtrictã. i. compreſſam ita vt exire in opus non poſſit arbitraris ignorare. q. d. ſi recte arbitraris tuo iudicio arbitraris nemine. O tempora: o mores tragica fere exclamatio quam per apoſiopeſim tẽpat: nã plenũ erat o tẽpora infeliciſſima: o mores perditiſſimos. Senatus intelligit. ſ. coniurationẽ iã deteſtandã. Conſul de ſe loquit: ſed plus longe dicit dicendo cõſul q̃ ſi dicat ego. Nã in conſule erat talis ſceleris puniendi poteſtas. Hic. i. talis cõiuratus. In ſenatum. q. d. auctoritatem eius contemnens: aut ſniam non timens. Conſilij qd de repu. fit: precipue ſuper punitiõe cõiuratorum. ad cedẽ. i. necẽ ꝓpe diem ꝑpetrandã. Nos aũt quaſi ꝑ ironiã reprobat lenitatem ſenat⁹ cui nõ ſatis eſt euitare violentiã malefactorum ſeu pernicioſorũ hoim: ſz oẽm iniuriã ab aliis prohibere decet per eorum necẽ. In te cõferri id eſt torquere peſtẽ. i. perniciẽ: quã ſcʒ peſtem: machinaris. i. animo concipis. Priuatus. i. dum non erat conſul aut dictator nec in alio magiſtratu cui faſces erãt aut ius aduerſio in ciuem: et tamen cum Tiberius gracchus legem agragiã promulgare vellet et ſeditionem cõcitaret iuſſu eius occiſus eſt. Nimis antiqua que contigerunt paulopoſt exactos reges. de hoc autẽ prius vidimus. Fuit fuit: repetitio vim habet affectiõis. Nos nos deſumus: id eſt officio noſtro non fungimur nos: nos inquã qui iſta in te dicimus. Lucio opimio conſule. Caius gracchus frater Tyberij interfectus eſt ob ſuſpitiones (vt hic dicit) ſeditionum: id autem orator ſic facit argumentans a minori. Nam ſi ob ſuſpitiones ille talis interfectus eſt: ergo hunc manifeſte deprehenſum interfectum oportet. Clariſſimo patre: quia de Scipionum familia: immo ſcipionis filio. Conſularis id eſt de ordine conſulum et qui aliquando cõſul fuerat. Num. q. d. minime. L. ſaturninum de quo prius. remorata eſt i. mora tenuit. Creſcit idies ſingulos. Venuſte indies notam incrementi vi creſco et comparatiuum habet. Intra menia non inſra: ſed bene infra te Indies.

n

ctum: quaſi inferius q̃ tectum. Inteſtinam: id eſt ciuilem: q: ciues ſunt in vna vrbe vt inteſtina in vno ventre. Molientem cuȝ mole et difficultate parentem. Serius. i. tardius q̃ facere debueram: q̃ crudelius. i. nimis crudeliter. Quã itaq; tribus gradibus iungit: poſitiuo vt tam doctus q̃ magnus: comparatiuo vt taȝ doctior q̃ maior te fuȝ. Superlatiuo tam doctiſſimus omnium q̃ maximus erat Ceſar: ſicq; comparatiue ponitur. Verum ego. Ordo eſt. verum. i. ſed ego nondum adducor. i. perſuadeor certa de cauſa. i. propter certam cauſam q̃ me mouet vt faciã id qđ oportuit. iampridem. i. iam pluſculo tempore factum eſſe Cauſa auteȝ mouens erat ne inuidie alicuius ſubiaceret: aut quia homo nou⁹ erat: ne ab inuidis in ſuis poſtmodum vocetur ſi ciuem priuſq̃ eius peccatuȝ omnibus innotuiſſet vltimo ſupplicio affeciſſet. Vnde addit. Tum deniq; id eſt tunc tandem interficiaȝ te ꝛc. Similis tui de moribus ſimilis tibi de colore: et ſpecie exteriori. Quiſq̃ quaſi dicat etiam tecum iuratus in perniciem vrbis. Commouere: id eſt excitare. Illuſtrantur. id eſt nobilitantur: et pateſiunt: ac in lucem veniunt. Ante diẽ duodecimum kalendarum nouembris quod nunc diximus duodecimo Kalendas Bene meminit vt agretius adnotauit apud Ciceronem preſentis temporis verbum habet vt meminiſti dicere non dixiſſe Maro tamen ſemel dixit meminiviſſe: et Perſi⁹ ſomniaſſe. Ordo eſt. Meminiſti ne me dicere. in ſenatu ante diem. xij. kalen. nouẽbris. Manlium ſatellitem audacie atq; miniſtruȝ tuũ fore. id eſt futurum in armis: qui dies eſſet futurus ante diem octauuȝ kalen. nouembris. Nõ fefellit me dies: id eſt bene ſciui etiaȝ diem. Cõtuliſſe: id eſt peragendam diſpoſuiſſe: aut propoſuiſſe noſtra cede: qui dicere potiſſet noſtri Preneſte opidum in aretino

Memini

rix faucibus collocata. Creſcit indies ſingulos hoſtium numerus. Nos autem caſtrorum imperatorem ducemq; hoſtiũ intra mœnia atq; adeo in ſenatu videmus inteſtinam aliquam quotidie perniciem reipubli. molientem. Si te iã catilina comprehendi: ſi interfici iuſſero credo eſſe verendum mihi ne non potius hoc omnes boni ſerius a me q̃ quiſq̃ crudelius factum eſſe dicat. Verum ego quod iampridẽ factum eſſe oportuit certa de cauſa nõdum adducor vt faciam. Tum deniq; interficiam te: cum iam nemo tam perditus tam improbus: tam ſimilis tui inueniri poterit: qui id non iure factum eſſe fateatur. Quamdiu quiſq̃ erit qui te defendere audeat: viues & viues: ita vt viuis multis meis & firmis præſidiis oppreſſus: ne te commouere contra rempu. poſſis Multorum te etiam oculi & aures non ſentientẽ ſicut adhuc fecerunt ſpeculabuntur atq; cuſtodient. Etenim quid eſt catilina quod iam amplius expectes ſi neq; nox tenebris obſcurare cœt⁹ nefarios nec priuata domus parietibus continere voces cõiurationis poteſt: ſi illuſtrantur: ſi erumpunt omnia. Muta iſtam mẽtem mihi crede: obliuiſcere cædis & incẽdiorum. Teneris vndiq;: luce ſunt clariora nobis conſilia tua omnia. que iã licet mecũ recognoſcas. Meminiſti ne me ante diem duodecimum. kalẽd. nouembris dicere in ſenatu fore in armis certo die qui dies futurus eſſet iam ante diem octauum kalend. nouembris. Manlium audaciæ ſatellitem atq; miniſtrum tuum. Nõ me fefellit catilina non modo res tanta et tam atrox: tamq; incredibilis verũ id qđ multomagis eſt admirandum dies. Dixi ego idem in ſenatu cædem te optimatum contuliſſe in ante diem. v. kalend. nouẽb. cũ tamen multi principes ciuitatis ro. non tam ſui conſeruandi: q̃ tuorum conſiliorũ cauſa reprimendorũ profugerũt: nõ inficiari potes te illo ipſo die meis præſidiis: mea diligentia circuncluſum commouere te contra rempublicã non potuiſſe cũ tu diſceſſu, cæterorum noſtra tñ qui remanſiſſemus cæde cõtẽtũ eſſe dicebas. Quid cum tu te præneſte kalen. ipſius nouẽbris occupaturum nocturno impetu eſſe conſideres. Senſiſti ne illã coloniã meo iuſſu meis præſidiis cuſtodiis vigiliiſq; eſſe munitam: Ni-

monte. Non modo audiam legendum non modo non audiam aliter ſenſus non ſtaret. Nam nihil nō modo audio eſt non audio. Dico te priori nocte. Coniurationē tibi manifeſtiſſimā ſignificat conſul: vt Catilina perterritus in voluntarium exilium proficiſceretur. Nouit autem omnia per fuluiam qui cum Curius vnus ex coniuratis conſuetudinem habebat: vt in Catilinario viſum eſt. Inter falcarios .i. inſtructos falcibus. Sunt autem falces et harpaæ armorum genera murorum oppugnationibus apta vt docet Nonius. Marcellus Unde Siſenna lib. hiſto. iiij. Falces iniectas comminuunt. Sunt etiam gladij incurui quibus hic potius inſtructos dixero: ſunt ad hoc inſtrumenta ſecandarum frugum quarum ſecūdum Uarronem: alie ſunt ſenarie: alie adorie: alie dumarie que et ſirpicule dicūtur: vt quibus ſecant dumeta. Quoſdā vt forte vargunteiū dicit. Nam is ſenator erat. In hoc conſilio orbis terre: quia pſidio erat ſenatus toti mūdo. Noſtrū omnium bene noſtrum nō noſtrorum: verumtamē dicere potuiſſet noſtri: quia paſſiue accipit ſed quia omnium adiecit maluit noſtrum dicere. Eſt autem genitiuus pluralis pronominis primitiui. Conſul: id eſt cum ſim conſul: et id eſt et tamē rogo ſententiam: quaſi nō habēs auctoritatē animaduertendi ſine conſenſu patrum. Uoce quia nondum ſupplicio dignos pronunciauerat. Partes: id eſt per italiam prouincias a coniuratis obeundas. Etiam nūc id eſt adhuc dicebat enim ſe ad exercitū proficiſci cupere ſi prius Cicero oppreſſiſſet. Reperti ſunt duo ſcilicet Caius Corneli⁹ eques romanus: et Lucius varguteius ſenator quem hic equitem dicit: vel q oīs ſenator eques: ſicut omnis epiſcopus ſacerdos eſt: licet non contra: vel quia nec noteturdiſcrimen ponere noluit. Comperi quia Curius propere per fuluiam enuntiauerat. Excluſi eos. vnde Salluſtius. Illi ianua prohibiti tantum facinus fruſtra ſuſceperant. Id temporis: id eſt per id tēpus. Manliana que Caius mālius feſulis habebat. Non feram et cetera. auxeſis eſt quia ferimus quecūqꝫ patimur moleſta ſinimus que delere nequim⁹: cōfundunt. tū ioui ſtatori dico qđ ſiſte

hil agis: nihil moliris: nihil cogitas: qđ ego nō modo non audiam ſed etiā videā planeqꝫ ſentiam. Recognoſce mecum tandem ſuperiorem noctem illam iā intelliges multo me vigilare acrius ad ſalutem q̄ te ad perniciē reipubli. Dico te priori nocte veniſſe inter falcarios (nō agam obſcure) in M. publii leccæ domum conueniſſe eodē complures eiuſdem amentiæ ſceleriſqꝫ ſocios. Num negare audes: quid taces: Conuincā: ſi negas video enim eſſe hic in ſenatu quoſdā qui tecum vna fuerunt. O dii immortales vbinam gentium ſumus: quam rempubli. habemus: in qua vrbe viuimus: hic ſunt noſtro in numero. P. C. in hoc orbis terræ ſanctiſſimoqꝫ cōſilio: qui de noſtrū omniū interitu: qui de huius vrbis incēdio: atqꝫ adeo orbis terrarū exitio cogitent: hoſce ego video cōſul & de republi. ſententiā rogo: et quos ferro trucidari oportebat: eos nondum voce vulnero. Fuiſti apud leccam illa nocte catilina: diſtribuiſti partes italiæ: ſtatuiſti quo quemqꝫ proficiſci placeret: delegiſti quos romæ relinqueres: quos tecū adduceres deſcripſiſti vrbis partes ad incendium confirmaſti iā te ipſum eſſe exiturū: dixiſti paululum tibi eſſe moræ eſſe etiam nūc q ego viuerē. reperti ſunt duo equites romani qui te iſta cura liberarēt & ſeſe illa nocte paulo ante lucē me in meo lectulo interfecturos eē pollicerētur. Hæc ego oīa vix dū etiā cœtu dimiſſo cōperi: domū meā maioribus præſidiis muniui atqꝫ cōfirmaui Excludi eos quos tu mittebas ad me ſalutatū mane: cū illi veniſſent: quos ego iā mltis & ſummis viris ad me id tēporis venturos eē pdixerā. Quæ cū ita ſint catilina pge quo cœpiſti. Egredere aliqn̄ ex vrbe patēt portæ: pficiſcere. Nimiū diu te imperatorem illa tua manliana caſtra deſiderāt: educ tecū etiā oēs tuos ſi minus quā plurimos: purga vrbē: magno me metu liberabis dum mō iter te atqꝫ me mur⁹ interſit. Nobiſcū verſari diuti⁹ iā nō potes: nō ferā nō patiar nō ſinā. Magna diis imortalib⁹ habēda ē atqꝫ huic ioui ſtatori ātiqſſimo cuſtodi hui⁹ vrbis grā q hanc tā tetrā tā horribilē, atqꝫ infeſtā reip. peſtē toties iā effugim⁹: Nō ſe

Falcarij Falces.

ret .i. ſtare faceret romanos cum ſub romulo in fuga eſſent. Unde precatur Romulus apud liuium libro pri
mo at tu pater deū hominumcꝫ fugā fedā ſiſte ⁊c. Per me .i. priuata poteſtate nō cōſulari. Nūc iā apte. Et ita
diſſimulandū aut differendū .i. pſertim cōſuli amplius nō eſt. Petis .ſ. p inſidias ⁊ vim. Nā peto fere in malā par
tē accipitur Uocas ad exi
tiū id eſt q̄tū in te eſt voci
bus .i. inſtigationibus tuis
ad exitiū ire compellis aut
prouocas exitiū omniū co
rū. Quod eſt primū .ſ. de te
vltimū ſuppliciū ſumere.
Faciā id quod eſt leuius:
id eſt te ad exiliū cohorta
bor. Exhaurief .i. euacuabi
tur ex vrbe more ſuo pre
poſitionem reperit. Num
.i. nūquid dubitas: quaſi di
cat quia in exilium te ire
ſimulabas: conſulā viuere
caſtnum tamen iubeo: q̄
cuꝫ eſſet cōſul ſi iuſſerit de
beret ſententia executio
ni mandari. Quid eſt enim
affert ratiōes cur ſuadeat
exiliumvoluntarium cum
in vrbe honeſte viuere nō
poſſit tanta coniuratione
patefacta. Nemo extra cō
iurationem id eſt exceptis
illis qui in cōiuratiōe ſunt
Nota. Que nota: ſcilicet infamie
Notabil. Eſt enim nota notamen
tum infamie et in malam
partem accipitur: ſicut no
tatus et notandus. Impe
ritiores tamen viros cla
ros notabiles dicūt. Que
nota non eſt: quaſi dicat
nulla non eſt: et ita omnis
eſt in vita tua. Libido: id
eſt concupiſcentia mala. Fa
cinus: ſcilicet malum. Nā
et bonum eſt facinus Fla
gitium: id eſt ſcelus incre
patione dignum. Cui non
pretuliſti: id eſt priuſq̄ pe
teret attuliſti et ſubmiſi
ſti cum interrogatione fi
gurata que negatiuam pe
tit reſponſionem legendū
eſt quaſi dicat nulli non
pretuliſti: hoc eſt omnibus
tuliſti. Facem: id eſt incen
dium aut incentiuum Ua
cue feciſſes: id eſt vacuam
aptaſſes nouis nuptiis id
eſt ad nouas nuptias oſti
ſtelle cum morte id eſt ne
cando priorem coniugem
tuam. Quod ego preter
mitto: id eſt quod dicere
nolo ne potius in dedecus
ciuitatis que impune dere
liquit: q̄ eorum qui cōmiſe
rūt cedat. Et eſt artificioſa
occupatio. Ruinas fortu
narū .i. iacturas rerū ⁊ pau
periē ipendere .ſ. in caput
tuū hoc eſt in piculū tuus
quū ob es alienū in vincu

pius in vno hoīe ſumma ſalus piclitāda reip. Quādiu mihi cōſu
li deſignato Catilinā inſidiatus es nō publico me præſidio ſed
priuata diligētia defendi. cū proximis comitiis cōſularibus me
cōſulem in cāpo martio & cōpetitores tuos interficere voluiſti
cōpreſſi tuos conatus nefarios amicorū præſidio & copiis nul
lo tumultu publice cōcitato denicꝫ quotieſcuncꝫ me petiſti per
me tibi obſtiti q̄q̄ ego videbā perniciem meā cū magna calami
tate reip. eſſe cōiūctā Nūc iā aperte vniuerſam rēp. petis tēpla
deorū immortaliū: tecta vrbis: vitā oīm ciuiū: italiā denicꝫ totā
ad exitiū & vaſtitatē vocas. Quare (q̄m id quod ē primū & hu
ius imperii diſciplinæ maiorū propriū facere nōdum audeo) fa
ciā id quod eſt ad ſeueritatē leuius: & ad cōem ſalutem vtilius.
Nā ſi te interfici iuſſero reſidebit in rep. reliqua cōiuratorū ma
nus Sin tu (quod te iā hortor) exieris: tuorū comitū magna et
pernicioſa ſentina reipu. exhaurietur ex vrbe. Quid eſt catilina:
nō dubitas id me imperāte facere: qđ iā tua ſpōte faciebas. Exi
re ex vrbe iubet cōſul hoſtē. Interrogas me nō in exiliū: nō iu
beo ſed (ſi me conſulis) ſuadeo. Quid eſt enim Catilina qđ te iā i
hac vrbe delectare poſſit in qua nemo eſt extra iſtam cōiuratio
nem perditorum hoīm qui te non metuant: nemo qui non ode
rit. Quæ nota domeſticæ turpitudinis non in iſta vita tua eſt:
Quod priuatarum rerū dedecus nō hæret infamia: quæ libido
ab oculis: quod facinus a manibus vnq̄ tuis: quod flagitiū a
toto corpore abfuit Cui tu adoleſcētulo quē corruptelarū illece
bris irretiſſes non ad audaciam ferrum aut ad libidinē facē præ
tuliſti: Quod vero nuper cū morte ſuperioris vxoris nouis nu
ptiis domū vacue feciſſes: nōne etiā alio incredibili ſcelere hoc
ſcelus cumulaſti: qđ ego prætermitto & facile patior: ne in hac
ciuitate tanti facinoris immanitas aut extitiſſe aut non vindica
ta eē videat. ptermitto et fortunarū tuarū ruinas: q̄s oēs īpēdere
tibi proximis diebus ſenties. Ad illa venio quæ non ad priuatā
ignominiam vitiorum tuorum non ad domeſticam tuam volu
ptatem aut turpitudinem. ſed ad ſummam reip. atcꝫ oīm noſtro
rū vitā ſalutēcꝫ pertinent: pōt ne hæc tibi lux catilina aut huius

la traheris. huius celi: huius aeris. cum telo: id eſt mucrone manum ſcilicet tuam aut manū: id eſt collectionem coniuratorum. Fortunam: quia caſu euaſerunt: aut non multa repete: neq; vt ſit neq; nō multa: hoc eſt

cœli ſpiritus eſſe iocundus: cum ſcientias horum eſſe neminem qui neſciat te pridie kalendarum ianuarii Læpido & Tullo conſulibus: ſtetiſſe in comitio cum telo manum conſulum & principum ciuitatis interficiendorum cauſa parauiſſe: ſceleri ac furori tuo. non metum aliquem aut timorem tuū: ſed fortunā populi romani obſtitiſſe. At illa iam omitto: neq; enim ſunt aut obſcura aut non multa commiſſa. Poſtea quoties tu me deſignatum: quoties vero conſulē interficere voluiſti: Quod ego petitiões tuas: ita coniectas vt vitari poſſe nō viderētur parua quadā declinatione & (vt aiūt) corpore effugi. Nigil agis. nihil aſſeq̄ris. nihil moliris Neq; tñ conari aceuellem deſiſtis. Quoties iam tibi extorta ē ſica iſta de manib⁹. Quoties vero excidit cauſa aliqua et elapſa eſt. Tamen ea carere diutius nō potes. Quæ qdē abs te quibus initiata ſacris ac deuota ſit neſcio: q̄ eā neceſſe putas in corpore conſulis defigere. Nunc vero q̄ tua eſt iſta vita. Sic em̄ iam tecum loquar: non vt odio p mot⁹ eſſe videar: quo debeo: ſed miā quæ tibi nulla debet. Veniſti pauloante in ſenatū. Quis tibi ex hac tanta freque̅tia: tot ex tuis amicis ac neceſſariis ſalutauit: Si hoc poſt hominū memoriā contigit nemini: vocis expectas contumeliā: cū ſis grauiſſimo iudicio taciturnitatis oppreſſus. Quid q̄ aduētu tuo iſta ſubſellia vacue facta ſunt. Quia oēs conſulares qui tibi perſæpe ad cædem conſtituti fuerunt: ſimul atq; aſſediſti partem iſtam ſubſelliorum nudam atq; inanem reliquerunt. Quo tandem animo hoc tibi ferendū putas. Serui me hercule: mei ſi me iſto pacto metuerent: atq; odiſſent: vt te metuunt omnes ciues tui domum meam relinquendam putarem Tu tibi vrbem non arbitraris relinquendam. Et ſi me meis ciuibus iniuriatum grauiter atq; offenſum viderem: carere me aſpectu ciuium: q̄ infeſtis oculis omniū cōſpici mallē. Tu cū ſcelerū tuorū conſcietias agnoſcis odiū oīm iuſtū & iādiu tibi debitū: dubitas: quorū mentes ſenſuſq; vulneras eorum aſpectum præſentiāq; vitare: Si te parentes timerent atq; odiſſent tui: neq; vlla ratione eos placare poſſes: vt opinor ab eoꝝ oculis aliquo cōcederes. Nunc te patria cōis (que parēs eſt oīm noſtrū) odit ac metuit: ac iam nihil te iudicat niſi de parricidio ſuo cogitare hu-

et frequentia. Petitiones inuaſiones per inſidias. Nihil agis nihil in huiuſmodi locutionibus accipitur vt vulgo ſolet non vt penitus nihil ſit: ſ; nihil quod proſit. Qui enim conatur quod perficere nequit: nō dicetur proprie nihil faceret: tamē nihil facit quod proſit. Extorta: id eſt vi excuſſa eſt ſica: hoc eſt mucro: aut pugio occult⁹: quē ad interficiendum doloſe aliquem: vt conſules aut ciuem bonum ſecum tulerat Carere non potes: nō dixi ita eſſe: ſed ita videri: ex eo q̄ eam toties reſumpſit cū ſummo periculo ſuo. Quibus initiata ſacris ac deuota ſit neſcio: hoc eſt ſuſpicari licet te eam magicis artibus initiaſſe: id eſt conſecraſſe: ꝛ inſtituiſſe: ita vt putes neceſſe eſſe eam defigere: hoc eſt deorſū infigere: in corpore: videtur dicēdum in corpus: niſi velit dicere q̄ poſtq̄ demiſſa ſit: et iam hereat in corpore conſulis ille adhuc defigat: id eſt: ac tētet firmi⁹ infigere. Quis ſalutauit quaſi dicat nullus. Unde conuincitur ab omnibus deſtitutus. Contingit nemini: vt in ſenatū ingrederetur penitus inſalutatus. Uocis cōtumeliā: hoc eſt execrationem: quia non ꝯtingit ſalutatio. Iſta ſubſellia: in quibus ſedere conatus es: ſūt vacuefacta quia nemo tecū ſedere voluit. Subſellia autem ſunt inferiora ſedilia in quibus auditores: aut minores magiſtratus ſedebant. Conſtituti: hoc eſt deſtinati addicti Omnes ciues tui Ualla monet dicendum cōciues: cum non ſit eorum prefectus. Conſcientias: ſcilicet aliorum odium ſubaudi et placere: id eſt placidos facere et pacatos. Cēſus eſt: ſi a parentum oculis receſſiſſes cur non ab oculis ciuium recedis. Parricidio: id eſt interitu qui ſi ab eo patratur cuius ipſe parēs eſt parricidium dicitur. Uerebere quaſi dicat debeas vereri: non minus q̄ parentum qui te genuerunt. Que ſcilicet patria.

Nihil. Ciues p̄ conciuis.

n iij

Per te id eſt tuo auxilio aut conſilio. Ac libera:id eſt ſine vindicta. Queſtiones:id eſt inquiſitiones per ſupplicia. Euertendas:ſcilicet leges. Non fuerunt melius q̄ non fuerint:quia indicatiuo iungitur q̄q̄. In metu. i. vt metum incutiam:quamobrem diſcede ⁊c. Sepe Cicero callide monet Catilinam vt diſcedat ab vrbe ſiue vt reuera timore leuetur: ſiue:vt ex eius diſceſſu rem manifeſtariam arguat:Cũ ipſe ſibi conſcius ſit tanti ſceleris:vt in vrbe manere non auſit. Iiſdem parietibus: hoc eſt eadem domo priuata que longe minor eſt q̄ oppidum. Iiſdem mœnibus: id eſt munimentis ciuitatis publicis que apud nos ciues ſunt. Ad ſodalem hoc eſt ad ſocium dapum et conuictorem. Sed q̄.id eſt q̄tum lõge: quaſi dicat nullo modo longe cum idẽ ſit cenſendus. In aliquas id eſt quaſcũq; alias ab romano imperio alienas. Vitam iſtam hoc eſt tam vilem et contemptibilem Refer inquis ad ſenatum hoc verbum Perottus citat vbi de ſignificatione huius verbi refero loquitur Nam cum dicitur refero ad te eſt quaſi in conſultationem pono: ac ſi dicas nemo nostrum ſententiam diffinitiuam dare audet: ſed referimus ad te eandẽ dandam. Sibi placere decreuerit id eſt communi cõſenſu et diffinitione pronũtiauerit et diffinierit te ire in exilium. Egredere ex vrbe. Hinc patet ea que cum ex componuntur non eſſe ab extra: ſed reuera ab ex: quia non ſolum dicimus egredior extra vrbem. vnde eſſet quod dicit Alexander ſi vis exire penates: ſed etiam egredior ex vrbe. Unde quia Cicero repetere prepoſitionẽ ſolet: patet egredere componi ab e non minus q̄ ab extra et ita conſtrui cum ablatiuo: vt Eneidos ſecũdo. Eſt vrbe egreſſus tumulus Et primo ſermonum flaccus. Egreſſum magna me cepit aricia roma. Libera. id eſt liberam fac. eſt enim verbum. In exilium (ſi hanc vocem expectas) proficiſcere. Nondum Cice. auſus erat pronuntiare abeundum eſſe in exilium. Horum. ſcilicet patrum ac ſenatorum qui patiuntur. ſcilicet me loqui et tacent: et ita conſentire videntur. Unde addit. Quid expectas ⁊c. q. d. fruſtra: q2 ſi aliud q̄ ego lo

Refero ad te.

Ex.

ius:tu neq; auctoritatẽ verebere:neq; iudiciũ ſequere:nec vim pertimeſces: Quæ cũ Catilina ſic agit:& quodammodo tacita loquitur nullum iam aliquot annis facin⁹ extitit niſi per te.nullum flagitium ſine te:Tibi vni multorum ciuium neces:tibi vexatio direptioq; ſociorum impunita fuit ac libera. Tu nõ ſolum ad negligendas leges & queſtiones:verumetiam ad euertẽdas perfringendaſq; valuiſti. Superiora illa q̃q̃ ferenda non fuerũt tamen vt potui tuli. Nunc vero totum me eſſe in metu propter te vnum quicquid increpuerit Catilinam timeri Nullum videri conſilium iniri cõtra me poſſe quod a tuo ſcelere abhorreat.nõ eſt ferendum. Quamobrem diſcede atq; hunc timorem mihi eripe. ſi eſt verus ne opprimat:ſin falſus vt tãdem aliquando timere deſinam. Hæc ſi tecum(vt dixi)patria loquatur:nonne impetrare debeat:etiam ſi vim adhibere non poſſit. Quid q tu te ipſe in cuſtodiam dediſti: Quod vitãdæ ſuſpitionis cauſa apud Marcum lepidum te habitare velle dixiſti:a quo nõ receptus ad me venire auſus es:atq; vt domi meæ te aſſeruarem rogaſti. Cum a me quoq; illud reſponſum tuliſſes me nullo modo poſſe iiſdem parietibus tuto eſſe tecũ:qui magno in periculo eſſem q iiſdem mœnibus contineremur ad. Q. Metellum prætorẽ veniſti a quo repudiatus ad ſodalem tuũ virum optimũ. Marcum Marcellũ demigraſti:quem tu videlicet & ad cuſtodiendum te diligentiſſimum & ad ſuſpicandum ſagaciſſimum:& ad vindicandum fortiſſimum fore putaſti. Sed qua longe videtur a vinculis atq; carcere abeſſe debere qui ſeipſum iam dignum cuſtodia iudicarit: Quæ cũ ita ſint Catilina:quid dubitas ſi hic mori æquo animo non potes abire in aliquas terras & vitam iſtam multis ſuppliciis iuſtis debitiſq; ereptã fugæ ſolitudiniq; mãdare:Refer(inquis)ad ſenatum. Id enim poſtulas & ſi hic ordo ſibi placere decreuerit:te ire in exilium obtemperaturum eſſe te dicis. Non referam(id quod abhorret a meis moribus)ſed tamen faciam vt intelligas quid hi de te ſentiant. Egredere ex vrbe Catilina:libera rẽpublicã metu. In exiliũ(ſi hãc vocẽ expectas) proficiſcere Quid eſt Catilina:qd attẽdis & qd aĩaduertis hor̃ ſilẽtiũ:patiũtur;tacent. Quid expectas auctoritatẽ loquẽtiũ quor̃ volũt atẽ

quoꝝ dicēdū putarēt iādudū loquerent. At ſi hoc idē. Probat q̄ tacēdo cōſentit: q2 ſi de aliis probare vite dicere vellet ſenatus nō taceret. vel vox apta eſt ironice: ceteriā hic manum ac tela quia in te libenter irruāt. Quā q̄ quid loquar. Argute docet ſe fruſtra loqui cū aduerſarius tā obſtinatus ſit et ſano cōſilio adquieſcere nolit. Iſtam mētē: hoc eſt animum ſeu voluntatē. Et ſi video. Ordo eſt. Et ſi. i. q̄q̄ video ſi tu perterritus mea voce: hoc eſt comminatiōe: induxeris animum: hoc eſt perſuaſeris tibi vtile eſſe: ire in exilium: quanta tempeſtas: hoc eſt commotio & turba, inuidie impendeat: id eſt immineat nobis propter exilium tuum: ſi minus: hoc eſt ſi forte nō impēdeat in preſens tēpus. i. vt nūc exerceatur in me: recēti memoria id eſt propter recentem memoriam ſcelerum tuorū aut ſic memoria ſcelerū tuorū recenti ſup. exiſtente. i. dū adhuc recēs eſt: at hoc eſt ſaltem impendeat in poſteritatem: id eſt in poſterum tempus. Sed eſt tanti hoc eſt tanti eſtimo & tanti facio calamitates amoueri a ciuitate per abſentiam tuam vt quantumuis magnam inuidiā incurrere patiar. Sit priuata: hoc eſt nō publica: ſed tibi propria: & ſeiungatur id eſt ſeparetur periculis reipu. Non eſt poſtulandum: quia fruſtra poſtuletur. Eo ſuple talis reuocauerit hoc eſt reuocare potuerit. Recta via: dici poſſet non expreſſo ablatiuo via et forte additus eſt a non intelligētibus plenū eſſe recta. Suſtinebo: id eſt ſufferā. Sin autem: hoc eſt: ſed ſi mauis me ſeruire: id eſt conſulere laudi et glorie: ſubaudi mee id eſt ſi vis vt conſulam tibi: vnde laudē & gloriam conſequi poſſim: confer te ad manlium quaſi dicat declara te hoſtem: quia te glorioſe vicero: & ita mihi occaſio future glie erit ſicut herculo perſecutio iunonis vnde ſic dictus putatur. quaſi id eſt iunonis. cleos id eſt gloria. A bonis: q2 ipſe bonus nō es. Preſtolētur id eſt expectent ſic et apud Comicum quem preſtolare. Sed et datiuo iungitur. Pactam id eſt pactio initam. Aquilam argenteā proverbio ſumpſit: quā bello cimbrico C. marius in exercitu habuiſſe dicebatur: vt dicit Saluſtius ſub fines catili. A quibus ſcilicet

tacitorū perſpicis. At ſi hoc idē huic adoleſcēti optimo. P. ſeſtio ſi fortiſſimo viro. M. Marcello dixiſſem iam mihi etiā cōſuli hoc ipſo in tēplo iure optimo ſenat⁹ & vim & manus intuliſſet. Nū me de illis talia facere permiſiſſet. de te aūt Cati. cū quieſcūt probāt: cū patiūtur decernūt: cū tacēt clamāt: neq; hi ſolum quorū tibi authoritas eſt videlicet chara: vita viliſſima. Sed & illi equiro. honeſtiſſimi atq; optimi viri cæteriq; fortiſſimi ciues qui ſtāt circū ſenatū quorū tu & frequētiam videre & ſtudia perſpicere & voces paulo ante exaudire potuiſti: quorū ego vix abs te iam diu manus ac tela contineo: eoſdē facile adducā: vt hæc quæ iā vaſtare ſtudes relinquentē vſq; ad portas proſequantur. Quāq̄ quid loquar te vt illa res frangat: tu vnq̄ te corrigas: tu vllam fugam meditere: tu vt exiliū cogites: vtinam tibi iſtam mentem dii immortales Catilina donarent. Et ſi video ſi mea voce perterritus ire in exilium animum induxeris: quanta tēpeſtas inuidiæ: ſi minus in præſens tempus recenti memoria ſcelerum tuorū at in poſteritatem impendeat. Sed eſt tanti dūmodo iſta tua ſit priuata calamitas & reipubli. periculis ſeiungat. Sed tu vitiis tuis commoueare vt legum pœnas pertimeſcas vt temporibus reipubli. cædas non eſt poſtulandum. Neq; enim es catilina vt te pudor a turpitudine: aut metus a periculo: aut ratio a furore reuocauerit. Quamobrem vt ſæpe iam dixi proficiſcere. At ſi mihi inimico (vt prædicas) tuo conflare vis inuidiam recta via perge in exilium: vix feram ſermones hominum ſi id feceris. vix molem iſtius inuidiæ ſi in exilium iuſſu conſulis ieris ſuſtinebo. Sin autē ſeruire me laudi et gloriæ mauis egredere cum importuna ſceleratorum manu confer te ad Māliū concita perditos ciues: ſecerne te a bonis. Infer patriæ bellum exulta impio latrocinio vt a me nō eiect⁹ ad alienos: ſed inuitat⁹ ad tuos iſſe videaris. Quāq̄ quid ego te inuitem a quo iam ſciam præmiſſos qui te ad forū aureliū præſtolentur armati: cum ſciam pactam & cōſtitutā cum Mālio diē. A quo etiā aquilā illā argētēā (quā tibi ac tuis omnibus pernitioſam eſſe cōfido ac funeſtam futurā: cui domi tuæ ſacrarium ſcelerum tuorū cōſtitutū fuit) ſciā eſſe præmiſſam. Tu

Videlicet.

Præſtolor

altaribus. Natura peperit. Speciosa oro oia dimetiēs certis terminis. Lato .i. tā copioſo. Ad huius vite ſtudium meditati .i. preconcepti ſiue exercitati et aſſuefacti. Ad obſidendū ſtuprum .i. recipiendū incūbentē deſuper vt faciunt phibia: verumetiam ad obeundum facinus .ſ. aliquod vt faciunt latrones ⁊ obſeſſores viarū qui in īſidijs delitefcentes humi iacent. Et ita quia prius ſuccubiturus: deide predaturus humi iacere aſſuetus eſt: habet corpus algoris patiens. Somno maritorum vt dum illis dormire nouerit rem cum vxoribus habeat. Occiſorū quos ipſe occiderit. Preclarā ironicos dicitur. Nā nō omne excellens preclarū eſt: ſed illud dūtaxat quod claritatē recti operis annexam habet. Confectum .i. penitus cōſumptum. Tentare et vexare elegantiſſime ⁊ approprīatiſſime dicit. Nam tentat qui frequenter tenet et dimittit: quia firmiter tenere non pōt aut non audet: ⁊ ita nūc accedit nūc retrocedit: vexat autē qui deſuper incumbens aſſidue torquet ⁊ opprimit: vnde porcius vexare dixit eſſe ſubagitare mulieres in ſtupro. Si ergo conſul fuiſſet in repu. eam vexaſſet .i. aſſidue oppreſſiſſet quam nunc exul dumtaxat tentare poterit. Suſceptum .i. aſſumtū. Latrocinum quod qui aliena inuadūt committūt q̄ bellum id eſt pulcrum dimicādi genus quod fit ſeruato iure belli: ⁊ cum hoſte: qualis cōſul videri poſſet ſi priuati contra eum arma mouerent: non ergo penitus per antiphraſim dicit bellum: cum duellum non bellum ⁊ bellum non dicatur. Deprecer id eſt per modū deprecantis id eſt precantis ne quid cōmittatur faciā. Percipite: precibus attentos facit: quod fieri debet vbi pluſcula oratione habita languere incipiunt auditores. Euocatorem ſeruorum ex ergaſtulis ad tumultuarium bellū aut ad pileum id eſt libertatē bello pariendam. Immiſſus in vrbem tanq̄ incubator ⁊ inuaſor a proditore vrbis mactari id eſt trucidari et quaſi diis ſacrificari: quorū cōtemptor videtur lege ſcilicet porcia. At nūq̄. Calide cōtēdit catilinā nō eſſe ciuē amplius: ⁊ ita nō gauiſurum priuilegio ciuium. Mature .i. cito tempeſtiue

Uexo. **Latrocinium.** **Bellum.**

vt illa diuti⁹ carere poſſis quā venerari ad cædē ꝓficiſcens ſolebas a cui⁹ altarib⁹ ſæpe iſtā impiā dexterā ad necē ciuiū trāſtuliſti. Ibis tādē aliqn̄ quo te iā pridē iſta tua cupiditas effrenata ac furioſa rapiebat. Neq; eñ hæc tibi affert dolorē: ſed quādā icredibilē voluptatē. Ad hāc te natura peperit volūtas exercuit: fortuna ſeruauit. Nūq̄ tu nō mō otiū: ſed ne bellū qdē niſi nepharīū cōcupiſti. Nactus es experditis atq; ab oī nō mō fortuna varūetiā ſpe derelictis: cōflatā improborū manum. Hic tu qua lætitia perfruere quib⁹ gaudiis exultabis: quāta in voluptate bacchabere: cū in tāto numero tuorū neq; audies virū bonū quēq̄: neq; videbis. Ad hui⁹ vitæ ſtudiū illi meditati ſunt q̄ ferūtur labores tui: iacere humi nō ſolū ad obſidēdū ſtuprū: verūetiam ad facin⁹ obeūdū: vigilare nō ſolū inſidiātē ſomno maritoꝝ verūetiā bonis occiſoꝝ: habes vbi oſtētes illā tuā præclarā patientiā famis: frigoris: inopiæ: rerū oīm: qbus te bruti tpe cōfectū eē ſenties. Tantū ꝓfeci cū te a cōſulatu reppuli: vt exul poti⁹ tentare: q̄ cōſul vexare rēpublicā poſſes. Atq; vt id quod eſſet abs te ſcelerate ſuſceptū latrociniū potius q̄ bellum nominaretur. Nūc vt a me. P. C. quandā ꝓpe iuſtā patriæ querimoniā deprecer atq; deteſter percipite quæſo diligēter quæ dicā & ea penit⁹ animis veſtris mētibuſq; mādate. Etenī ſi mecū pria (quæ mihi vita mea multo ē charior) ſi cūcta italia ſi oīs reſpublica loquaſ. M. Tulli quid agis. Tu ne cū quē cōmunem hoſtem comperiſti quē ducē belli futurū vides: quē expectari imperatorē in caſtris hoſtiū ſentis: authorem ſceleris: principē cōiurationis: euocatorē ſeruorū & ciuiū perditorē: exire patiere: vt abs te nō emiſſus ex vrbe: ſed immiſſus in vrbē eſſe videatur. Nonne hūc in vincula duci & nō ad mortē rapi nū ſummo ſupplicio mactari imperabis. Quid tandē te impedit: mos ne maiorū. At perſæpe priuati etiā in hac rep. pernicioſos ciues morte mulctarunt. An leges quę de ciuiū romanorū ſupplicio rogatæ ſunt. At nūq̄ in hac vrbe hi qui a rep. defecerūt ciuiū iura tenuerūt. An inuidiā poſteritatis times: ꝑclarā vero ppl'o ro. referes gratiam: q te hoīem ꝑ te cognitū nulla cōmēdatiōe maioꝝ tā mature ad ſummū impe

Optimū factu: id eſt vt fiat. Uſuram. ſ. lucrum ⁊ dilationem. Etenim ſi ſummi viri ⁊c. Probat iterū exēplo maiorum de ſeditioſis ⁊ parricidis poſſe ſumi ſupplicīū impune de his aūt dictū eſt in principio huius et in declamatione porcij latronis. Ordo aūt eſt. Si ſummi viri ⁊ clariſſimi ciues. ſ. romani ſe nō mō nō cōtaminauerūt ſed etiā honeſtauerūt ſanguine ſaturnini q̄ erat tribunus plebis ⁊ gracchorꝫ Caij ⁊ tiberij ⁊ flacci et cōplurium ſuperiorū: hoc eſt antiquorꝫ quorꝫ etiam Portius meminit. Inter quos Spurius melius eques et Spurius caſſius vir conſularis: vt liuius recitat. Certe non erat mihi inquit Ci. verendū: ne hoc parricida ciuiū. ſ. lucio catilina interfecto. id eſt ſi eum interfeciſſem: q̄d id eſt aliquid inuidie redundaret: hoc eſt ex eo naſceretur mihi: i poſteritatem: id eſt in tempꝰ futurum. Inuidiam virtute partā hoc eſt ob preclarum facinus: ⁊ eſt ſentētioſe dictum. Mollibus ſentētijs ſcilicet de eo ⁊ reliq̄s ſuſpectis de coniuratiōe. Dicebant enim congregationes illas nocturnas: nō tamen mali portendere: vt tam nobilis ciuis patriam vaſtet ſuā aut nō animaduertendum in ciues nondum comperta cōiuratione aut quid ſimile. Mollibus: id eſt non aſperis nec rigidis: ſicut reſpōſio mollis frāgit irā. Improbi qui ex prauitate peccāt cognita pernicie rei. Si animaduertiſſent: ſcilicet illi q̄ molliter ſenſerūt: aut lege potius animaduertiſſem. tam ſtultum: id eſt ſtolidum et hebetem. Tam improbus qui diſſimulet vel purgare contendat. Reprimi id eſt arceri: comprimi: id eſt conſici deleri. Naufragos: id ē quibus res perdita eſt per libidinem: vt Naufragis ꝑ naufragium. Adulta: id eſt execrata et grādis ad maturos annos prouecta. Stirps ⁊ ſemen pulchra alluſio: quia ex his duobus ſolent res naturaliter propagari id eſt fons et origo ſeu ſeminariū hic id eſt modo aut in hoc ꝯſulatu meo iſte contentibilis Catilina periculum reſidebit. otioſum et impunitus ſedebit. in venis alludit ad venas terre: in q̄bꝰ metalla ſunt: ⁊ vt ſepe hoies. Apta cōparatio ex phyſica ſūpta iſtius ſcilicet catiline pena ſcilicet capitali: malleolos. ſcꝫ

rium per oēs bonoꝝ gradus extulit ſi ꝓpter inuidiā aut alicuiꝰ
periculi metū ſalutē ciuiū tuoꝝ negligis. Sed ſi quis inuidiæ eſt
metus: nō eſt vehemētior ſeueritatis aut fortitudinis inuidiā ꝙ̄
inertiæ aut nequitiæ ꝑtimeſcēda. An cū bello vaſtabit italia. ve
xabuntur vrbes tecta ardebūt: tū te nō exiſtimas īuidiæ incēdio
conflagraturū. His ego ſctiſſimis reipu. vocibꝰ coꝝ oīm q hoc
idem ſentiunt mentibus pauca rñdebo. Ego ſi hoc optimum fa
ctu iudicarē. P. C. Catilinā morte mulctari vnius vſurā horæ gla
diatori iſti ad viuēdū nō dediſſem. Etenī ſi ſummi viri & clariſſi
mi ciues ſaturnini & gracchoꝝ & flacci & ſupioꝝ complurium
ſanguine nō mō ſe nō cōtaminauerūt: ſed etiā honeſtauērt. cer
te verendū mihi nō erat ne quid hoc pricida ciuiū īterfecto inui
diæ mihi in poſteritatē redūdaret. Quod ſi ea maxīe mihi impē-
derēt tñ hoc aīo ſp fui vt inuidiā virtute partā: gloriā nō īuidiā
putarē. ꝗꝗ nonnulli ſunt in hoc ordine qui aut ea ꝗ̄ imīnēt nō
videāt aut ea ꝗ̄ vidēt diſſimulēt q ſpē catilinæ mollibꝰ ſniis alue
rūt: cōiurationē naſcētē nō credendo corroborauerūt: quorū
authoritatē ſecuti multi nō ſolū improbi verūetiā īperiti ſi ī hūc
aīaduertiſſem crudeliter & nihil egregie fctm̄ eſſe dicerēt. Nūc
ītelligo ſi iſte (quo intēdit) in Manlia caſtra puenerit nemīnē tā
ſtultū fore qui non videat coniurationem eſſe factam neminem
tam improbum qui non fateatur. Hoc autem vno interfecto in-
telligo hanc reip. peſtem pauliſper reprimi non in perpetuū cō
primi poſſe. Quod ſi eiecerit: ſecum ſuos eduxerit: & eodem ex
teros vndiqꝫ collectos naufragos aggregauerit: extinguet at-
qꝫ delebitur non modo hæc tam adulta reip. peſtis: verumetiam
ſtirps & ſemen maloꝝ oīm. Etenim iamdiu. P. C. in his pericu-
lis coniurationis inſidiiſqꝫ verſamur. Sed neſcio quo pacto om
nium ſcelerum ac veteris furoris & audaciæ maturitas in noſtri
conſulatus tēpus erupit. Hic ſi ex tāto latrocinio iſte vnus tolla
tur videbimur vortaſſe ad breue quoddā tēpꝰ cura: & metu eſſe
releuati: periculum aūt reſidebit: & erit penitꝰ incluſum in ve-
nis atqꝫ in viſceribꝰ reip. vt ſæpe homines egri morbo graui cū
æſtu febriqꝫ iactantur ſi aquā gelidā biberint primo releuati vi-

Stirps ⁊ ſemen.

dentur: deinde multo grauius vehementiuſq; affligerentur. Sic ſi hic morbus qui eſt in rep. releuetur iſtius pœna vehemētius reliq̄s viuis ingraueſcet. Quare. P. C. ſecedant improbi. ſecernant ſe a bonis. vnum in locū congregent: muro deniq; id quod ſæpe iam dixi diſcernant a nobis deſinant inſidiari domi ſuæ conſuli circūſtare tribunal prætoris vrbani: obſidere cū gladiis curiam malleolos & faces ad inflāmādū vrbē cōparare. Sit deniq; inſcri ptū i frōte vniuſcuiuſq; q̄d de rep. ſentiat: polliceor hoc vobis. P. C. tanta in nobis cōſulibus fore diligētiā: tantā in vobis au thoritatē: tantā in eq̄tibus romanis virtutē: tantā in oib9 cōſen ſionē vt Catilinæ pfectione oia patefacta illuſtra: oppreſſa vin dicata eſſe videatis. His omnibus Catilina cū ſumma reip. ſalu te: at cū tua peſte ac perniciæ cumq; corū exitio qui ſe tecū oīm ſcelere parricidioq; iunxerunt: proficiſcere ad impiū bellum ac nepharium. Tum tu iuppiter qui iiſdem (quibus hæc vrbs) au ſpiciis a romulo es conſtitutus: quem ſtatorem huius vrbis atq; imperii vere nominamus: hunc & huius ſocios a tuis aris cæte riſq; templis: a tectis vrbis: a mœnib9: a vita fortuniſq; omnium arcebis. Et homines bonorum inimicos: hoſtes patriæ latrones italiæ: ſcelerum fœdere inter ſe ac nepharia ſocietate coniūctas æternis ſuppliciis viuos mortuoſq; mactabis.

Finit prima inuectiua Tullii in Catilinam.

Incipit ſecūda habita in concione poſt fugam eius.

Tandem aliquando quirites. L. Catilinam furētem au dacia ſcelus anhelātē: peſtem patriæ nepharie molien tē nobis atq; huic vrbi ferrū flāmāq; minitātē ex vrbe

ad infringēdas ianuas. Tū tu iuppiter: imprecationes immo execrationem ama ram facit in catilinam & cō ſocios eius. Ordo eſt. Tum id eſt tunc ille profect9 erit (per antipophoram con uertit ſermonem ad iouē) tu o iuppiter qui es conſti tutus id eſt conſecratus et in templo collocatus iiſdē auſpiciis id eſt felicibus in ceptis et initiis auſpicio pri mio ſumptis: quib9 hec id eſt noſtra ſcilicet romana vrbs dicitur ſup. eſt conſti tuta: quē. ſ. iouem nos vo camus vere: q2 nomine cō ueniente rei ſtatorē id eſt factorem cōſiſtentie & per manētie huius vrbis & hu ius imperii. vnde ipſe loq̄ tur apud maro. ſ. eneid. de romanis ſic. His ego nec metas rerum nec tempora pono imperiū ſine fine de di. Quem locum diuus au gu. notās dicit id falſum a falſo deo dici: et ex mente poete vere dictum in geor. pituraq; regna. Sane val la notat diuum Hierony. q; ſtatorem a ſtando dictū cenſeat cum ſit a ſiſtendo dictus vt hic quoq; loc9 de clarat. nam a ſtando nō di ceretur ſtator imperii. non enim ſtat: ſz ſiſtit. i. ſtare fa cit imperium: ſicut ſiſtere fecit romanos cum ſub ro mulo fugam inceptarēt vt Liuius aperte demōſtrat. Eternis ſuppliciis: dira im precatione: ſed vel origeni noſtro ſignanda.

Tandem aliqū hec inuectiua habita eſt i cō cione ad quiri tes poſt fugam catiline in qua Cice. catili nam rurſus criminat et ſe purgat ab his q̄ obiici poſ ſent q; in exilium abire iuſ ſerit dicēs ſe id nō iuſſiſſe: ſed conſuluiſſe idq; pro bo no reipublice. Simulq; di cit ipſum non in exiliū ſed in caſtra manliana profe ctum: Quis multo optabi lius ſit ſi in exilium abie rit q; ſi patrie bellum fece rit nepharie aduerbiū eſt nec coheret cū datiuo pa trie: abiit quaſi ſponte. Ex ceſſit laborioſe i euaſit iſti e periculis. Erupit violēter quaſi obſeſſus. Intra me nia: q2 foris comparari pōt

Sine cõtrouerſia hoc eſt ſine contradictione alicuius. Cruentum: hoc eſt ſanguine noſtro tinctũ. Retorquet oculos id graphice dr de re quã quis cogitur deſerere. Ex ſuis faucibus quaſi eam deuorare pretẽderit. Que

vel eiecimus vel emiſimus vel ipſum egredientem proſecuti ſumus verbis. Abiit: exceſſit: euaſit erupit. Nulla iã pnicies a monſtro illo atq; prodigio mœnib⁹ ipſis intra mœnia cõparabitur. Atq; hũc quidem vnum huius belli domeſtici ducem ſine controuerſia vicimus nõ enim iam inter latera noſtra ſica illa verſabitur. Non in campo: non in foro: nõ in curia: nõ deniq; intra domeſticos parietes pertimeſcemus: loco ille motus eſt cum eſt ex vrbe depulſus: palam cum hoſte. nullo impediente bellum iuſtum geremus. Sine dubio perdidimus hominem magnifice vicimus: cum illum ex occultis inſidiis in apertum latrociniũ coniecimus: quia vero non cruentum mucronem vt voluit extulit ꝙ viuis nobis egreſſus eſt: ꝙ ei ferrũ de manibus extorſim⁹. ꝙ incolumes ciues ꝙ ſtantẽ vrbem reliquit: quo tandẽ mœrore illum eſſe affictũ & profligatũ putatis. Iacet ille proſus proſtratuſq; eſt quirites: & ſe perculſum atq; abiectũ eſſe ſentit & torquet oculos ſæpe profecta ad hãc vrbẽ quam ex ſuis faucibus eſſe lugetereptã. Quæ quidem mihi lætari videtur: ꝙ tantã peſtẽ euomuerat foraſq; proiecerit. At ſi quis eſt talis quales eſſe omnes oportebat: qui in hoc ipſo in quo exultat & triũphat (vt ne oratio mea me vehementer accuſet) accuſat ꝙ tam capitalẽ hoſtem non comprehenderim potius q̃ emiſerim: nõ eſt iſta mea culpa: ſed temporum. Interfectum eſſe lucium Catilinam & grauiſſimo ſupplicio affectum iampridem oportebat. Id a me & mos maiorũ: et huius imperii ſeueritas: & R. P. poſtulabat. Sed q̃ multos fuiſſe putatis qui quæ ego deferrem nõ crederent: q̃ multos qui propter ſtultitiam nõ putarent: q̃ multos qui etiam defenderent: q̃ multos qui propter improbitatem fauerẽt. At ſi illo ſublato depelli a vobis omne periculum iudicarem iãpridem ego. L. Catilinã nõ modo inuidiæ meæ verũetiã vitæ piculo ſuſtuliſſem Sed cũ viderẽ ne vobis quidẽ oĩbus re etiam probata ſi illũ (vt erat merit⁹) morte mulctaſſem. fore vt ei⁹ ſocios inuidia oppreſſus pſequi non poſſum rẽ huc deduxi: vt tum palã pugnare poſſetis cũ hoſtẽ aperte videretis. Quẽ quidẽ ego hoſtẽ quirites q̃ vehemẽter foris eſſe timẽdũ putẽ licet hinc intelligatis ꝙ etiam moleſte fero ꝙ ex vrbe paꝫ cõitat⁹ exierit. Vtinã ille oẽs ſua ſco

quidem. ſ. vrbs ro. euomuerit vt ſolemus venenũ aliõ nociuũ ac pernicioſum: q͛ vero id per methaphoram dixit addit foras pieceꝛit. At ſi quis eſt talis. Senſus obſcurior eſt ꝙ cui nihil de eſſe putẽ verum poteſt ſic colligi. At ſi quis eſt talis quales oportebat omnes eſſe id eſt qui recte cenſeat (vt ne. ſ. vt id dicam ne oratio mea accuſet me vehementer) q̃ accuſat ꝛ ſcꝫ me in hoc ipſo ſcꝫ facto meo: in quo ſupple Catilina exultat ꝛ triũphat: ſcꝫ ꝙ nõ cõprehẽderim: potius ꝙ emiſerim tam capitalẽ hoſtem id eſt tam pernicioſum: vt pote cum quo agitur de capitis periculo. Reſpondeo ſupple ꝙ iſta non eſt mea culpa ſed temporũ. R. P. i. reſpublica. Sed ꝙ id eſt ꝙ tuꝫ multos figurate: id eſt interrogatiue dicitur. Vnde ꝙ recte poſitiuo iungitur. Deferrẽ id eſt de occulto in publicum ferrem. vnde ſunt delatores occultorum criminum ꝛ falſorum indices aut reuelatores ꝑ pter ſtultitiam: aut q͛ hebetiores erant ꝙ vt tantũ facinus intelligerẽt aut q͛ aliarum rerum ſtudioſi in hanc intendere animũ nequibant. Qui etiam id eſt vltra defenderent. ſ. factuꝫ Catiline. Fauerent gradatim pcedit. Nam minor eſt culpa eorum qui intelligere nequirent ꝙ eorum qui que nõ intelligebãt defenderent. Et minor defendẽtium ꝙ fauentium: quia defendimus quod tolerabile putamus: fauemus illud quod bonũ cenſemus Iampridem ſuſtuliſſem. Nota in re non perſiſtente iam poni cum pridem contra ſententiam Valle qui forte dicat fruſtra additum iam. Fore id eſt futurum eſſe oppreſſus inuidia quam incurriſſet per mortem catiline cum ꝓpter fugam eius tantam. ſuſtineret. Paruum comitatus id eſt ꝙ nõ eduxerit ſecuꝫ omnes, conſocios ac coniuratos. q. d. ſi ego vellem illi omnes ſocios adiũctos certũ eſt ꝙ parũ timẽdum putẽ ꝙ igitur. q. d. ini

Iãpridẽ

nime. Mihi id eſt ad commodum meum: aut de communi eſt ſumptũ. Calumnia. id eſt per calumniam. De
Decoctor. coctoribus: id eſt conſumptoribus patrimonij. vadimonium: id eſt ſi deſiſſionem in iudicio. Non permouẽ
tur. id eſt non ad fugam vſq;. Video. id eſt cognoſco conſidero. Attributa: ſcilicet per Catilinam tanq̃ imperatorem. Depopoſcerit. id eſt poſcendo receperit aut aſſumpſerit. Superioris id eſt proxime precedẽtis. Protinus: id eſt continuo. Hi ſcilicet reliqui coniurati.

Ne. Ne id eſt certe vt in Teren. Ne ego homo infelix ſum. Lenitatem: id eſt mititatem animi. Quod expectaui ſcilicet fugam & exilium Catiline: ob id quod ſequitur: vt vos omnes &c. Catiline ſimilis. Catiline genitiuus eſt. Lenitati male legeretur leuitati: q: nũq̃ leuitati locus eſt. Seuer⁹ eſt rigide ſequens verum: ita vt ab eo nequaq̃ flecti poſſit: inde ſeueritas, dicta ſequela veri.

Seuerus

Seueritas.

Deſiderio ſui: quia miſere id eſt afflictim deſiderentur. Eſt autem ſarcaſmos aut ironia: q catilinam miſerum dicit. Nam miſer. vt ſepe dixi: in bonam partes accipitur pro: miſerãdo atq; eo qui dignus ſit cuius nos miſereatur. Tabeſcere: id eſt lenta labe conſumi: q: ſpiritus triſtis deſiccat oſſa. Aurelia via profectus eſt ſcilicet Catilina. Accelerare: id eſt acceleranter aſſequi. Conſequentur id eſt attingent. Siquidẽ due ſunt particule. Sentinam id eſt ſordium receptaculum: vt in ſentinã nauis aq; ſede defluũt. Exhauſto. Alludit ad ſentinã id eſt eiecto a ſentina illa vitioſorum. Releuata & pro id eſt recreata. Fingi ex materia preiacente vt figulus ex luto fingit: aut excogitari etiam de nihilo quod nõ cõceperit id eſt animo complexus fuerit ille ſcilicet catilina quaſi dicat nihil. Veneficus necans veneno. Gladiator laniſta aut infami exercitio gladiorum viuẽs. Latro & latenter adoriens. Sicarius: ſica graſſans. Parricida: parẽtes & ſanguine coniunctos occidens. Subiector .i. falſus ſupple poſitor: ſubijciẽs ſe doloſe loco ei⁹ q̃ vere iſcriptus ſit. circũſcriptor .i. deceptor. Ganeo id ẽ guloſe viuẽs i ganeis. Nepos id eſt

pias ſecum eduxiſſet. Tongillium mihi eduxit: quem amare in prætexta calũnia cœperat. Publicum & Numatium: quorum ęs alienum contractum in popina reipubli. nullum metum afferre poterat: reliquit: quos viros: quãto alieno ære: q̃ valẽtes: q̃ nobiles. Itaq; ego illum exercitum exaratum ex gallicanis legionibus: & hoc delectu quẽ in agro piceno & gallico. Q. Metellus habuit: & his copiis quæ a nobis quotidie cõparãtur magnopere cõteno: collectum ex ſenibus deſperatis ex agreſti luxuria: ex ruſticis decoctoribus: ex his qui vadimonia deſerere q̃ illũ exercitũ maluerũt: quibus ego nõ modo ſi aciẽ exercit⁹ noſtri verũ etiã ſi ptoris edictũ oſtẽdero: occidẽt eos quos video volitare in foro quos ſtare ad curiã quos etiã i ſenatũ venire q nitẽt vnguẽtis qui fulgẽt purpura. Mallẽ ſecũ ſuos milites eduxiſſe. Qui ſi hic pmanẽt: memẽtote nõ tã exercitũ illũ eẽ nobis q̃ hos q exercitũ deſeruere ptimeſcẽdos Atq; hoc etiã ſunt timendi magis q qd cogitẽt me ſcire ſentiũt. neq; tñ pmouent̃. Video cui ſit apulia attributa: qs habeat hetruriã: qs agrũ picenũ: qs gallicũ: qs ſibi has vrbanas inſidias cædis atq; incẽdiorũ depoſcerit. Oĩa ſupioris noctis cõſilia ad me delata eſſe ſentiũt. Pateſeci in ſenatu heſterno Catilina ipe ptimuit: ptin⁹ pfugit: hi qd expectant Ne illi vehementer errant ſi illã meã priſtinã lenitatẽ perpetuam ſperant futuram: Qđ expectaui iã ſum aſſecut⁹ vt vos oẽs apte factã eſſe cõiurationẽ cõtra rẽpu. videretis: ni vero ſi quis ẽ qui catilinæ ſilis cũ catilina ſentire nos putet. Nõ eſt iã lenitati loc⁹ ſeueritatẽ res ipſa flagitat. Verũ etiã nũc cõcedã: exeãt: proficiſcant̃: ne patiatur deſiderio ſuo Catilinã miſerum tabeſcere: demonſtrabo iter Aurelia via pfectus eſt: ſi accelerare volẽt: ad veſperã conſequent̃. O fortunatã rẽp. ſi quidẽ hãc ſentinã hui⁹ vrbis eiecerit: vno me hercle exhauſto Catilina releuata mihi & recreata reſp. videt̃. Quid em̃ mali aut ſceleris fingi aut excogitari poterit qđ non ille cõceperit. Quis tota italia veneficus: qs gladiator: quis latro: qs ſicarius: qs parricida: quis teſtamẽto℞ ſubiector: qs circũſcriptor quis ganeo: qs nepos: qs adulter q̃ mulier infamis: qs corruptor iuuẽtutis: qs corruptus qs pditus

inueniri poteſt qui ſe cum Catilina nō familiariſſime vixiſſe fateatur. Quæ cædes per hoſce annos ſine illo facta eſt: quod nepharium ſtuprum non per illum. Iam vero quæ tanta ī vllo vnq̄ homine iuuentutis illecebra fuit: quāta in illo q̄ alios ipſe amabat turpiſſime: aliorū amori flagitioſiſſime ſeruiebat. Alios fluctum libidinum: aliis mortem parentum: non modo impellēdo: verumetiam adiuuando pollicebatur. hic vero q̄ ſubito non modo ex vrbe: verumetiam ex agris ingentem numerum hominū perditiorum collegerat. Nemo non romæ modo: ſed in vllo angulo totius italiæ oppreſſus ære alieno fuit quem nō ad hoc incredibile ſceleris fœdus acciuerit. Atq; vt ei⁹ diuerſa ſtudia ī diſſimili ratione proſpicere poſſitis nemo eſt in ludo gladiatorum paulo ad facinus audacior qui ſe non intimum Catilinæ eſſe fateatur. Nemo in ſcena leuior & nequior: qui ſe non eiuſdem ꝓpe ſodalem fuiſſe commemorat. Atq; idem tamen ſtuprorum & ſcelerum exercitatione aſſuefactus frigore: & famæ & ſiti: & vigiliis præferendis: fortis ab iſtis prædicabatur cū induſtriæ ſubſidia: atq; virtutis inſtrumenta in libidinem audaciamq; conſumerentur. Hunc vero ſi ſecuti erunt ſui comites: ſi ex vrbe exegerint deſperatorum hominum flagitioſi greges: o nos beatos: o rempublicam fortunatam: o præclarā laudem conſulatus mei Non enim iam ſunt mediocres hominum libidines: non humanæ ac tolerandæ audaciæ: nihil cogitāt niſi cædes: niſi incēdia: niſi rapinas: patrimonia ſua profuderunt fortunas ſuas obligurierunt. Res eorum iampridem: fides nuper deficere cœpit. Eadem tamen illa (quæ erat in abundantia) libido manet. Qđ ſi in vinis & alea comeſſatiōes ſolum & ſcorta quærerent eſſent quidem illi deſperandi: ſed tamen eſſent ferendi. Hoc vero quis ferre poſſit homines inertes fortiſſimis viris inſidiari: ſtultiſſimos prudentiſſimis ebrioſos ſobriis dormientes vigilantibus. Qui mihi accubantes in conuiuiis complexi mulieres impudicas: vino languidi: conferti cibo: ſertis redimiti vnguentis obliti: debilitati ſtupris: eructāt ſermonibus ſuis cædem bonorum atq; vrbis incendia. Quibus ego confido impendere factum aliquod & pœnam iamdiu improbitati: nequitiæ: ſceleri libidini debitam aut inſtare iam plane: aut certe appropiquare: quos

luxurioſus. Seruiebat: vt pathicus. Impellendo: nō impiendo legam. Fedus. i. firmā pactionem. In ludo. i. exercitio & ſchola. Eſt enim ludus vbicunq; ars aliqua ſiue bona ſiue mala docetur. Vñ ludi magiſter. Atq; idem ſcilicet Catilina tam nequā & luxurioſus & aſſuefactus in exercitatiōe ſtuprorum & ſcelerum predicabatur tamen id eſt nihilominus ab iſtis ſcilicet perditis ſodalib⁹ eius fortis. i. dur⁹ et robuſtus ſupple in perferēdis. i. perpetiendis: frigore & fame & ſiti & vigilhoc cū. i. cum iſi ſeu quis ſubſidia id eſt auxilia occulta: induſtrie id eſt naturalis ſagacitatis & inſtrumēta virtutis ſtudio acquiſite conſumerentur id eſt exhaurirentur in libidinem ſcilicet ſtuprorum & audaciam ſcelerū. Sui id eſt proprii: aut ſui id eſt ipſius. Exegerint violēter euocauerint que foris ſunt in caſtris mālianis. O vos beatos. Cedes id eſt neces bonorū. Obligauerunt. i. oppigneraueruntnt: niſi ſit legēdum obligurierūt. i. auide vt rē dulcē ingurgitauerunt. Iāpridem. i. multo añ hoc. Res. i. patrimonium aut poſſeſſio: ſunt q̄ ſubſtātiā vocent habitis aūt re nō facile imminuitur fides. Unde Iuuenis. Quātū q̄ſq; ſua num moꝝ ſeruat in arca. Tātū habet & fidei. Nup. i. paulo ante hoc. Nup eni q̄ſi nunc parū. ſ. tēporis trāſacti eſt. Quod ſi in vinis. i. potatio nib⁹ optimi vini. Notabilē autē ablatiuus vinis: quia rarus inuētu eſt ſicut & datiuus frumētis apud Marronē. Quin & frumentis labor additus. Scorta id eſt meretrices aut proſtitutas ſeu pueros meritorios qui et q̄ vt ſcortes id eſt pelles arietine ſubigūtur. Deſperandi id eſt de eorum ſalute deſperandū eēt. Ferēdi. id eſt tolerandi. Qui mihi videtur de communi ſumptum illud mihi vt non mi gis. Cicerones ac quemuis alium demonſtret. Obliti id ē delibuti ab oblino: penulti. bre. Eructant: id eſt inter eructandum minantur. Impendere id eſt imminere: vtrumq; eſt ſecun-

Ludus.

Iāpridem.

Nuper.

Vinis.

ſi meus cõſulat⁹ (q̄m ſanare nõ poteſt) ſuſtulerit:nõ breue neſcio qd' tp̄s ſed multa ſecula propagauit rei. Nulla ẽm̄ natio eſt quã pertimeſcamus. Null⁹ rex qui bellũ po.ro.facere poſſit oĩa ſunt externa vnius virtuti terra mariq; pacata.domeſticũ bellũ manet. Intus iſidiæ ſunt Intus incluſum periculũ eſt. Intus eſt hoſtis.cum luxuria nobis:cũ amentia cũ ſcelere certandum eſt Huic ego bello me ducẽ profiteor:qui reip.cauſa ſuſcipio inimicitias perditoꝝ hoim. Quæ ſanari poterũt:quacunq; ratiõe ſanabo quæ reſecanda erunt non patiar ad perniciem ciuitatis manere proinde aut exeant aut quieſcãt:aut ſi i vrbe & in eadẽ mẽte permaneant:ea quæ merentur expectent. At etiã ſunt qui dicant quirites in exiliũ a me eiectũ eſſe Catilinã:quod ego ſi ꝑſe qui poſſem iſtos ipſos eiicerẽ:qui hæc loquunt. homo ẽm̃ videlicet timidus aut etiã permodeſtus vocẽ conſulis ferre non potuit. Simul atq; ire i exiliũ iuſſus eſt:paruit. Qui vt heſterno die cũ domi meæ pœne interfectus eſſem:ſenatũ in ædem iouis ſtatoris vocaui:rem omnẽ ad. P. C. detuli quo cũ Catilina veniſſet quis cũ ſenator appellauit:quis ſalutauit qs deniq; ita nõ aſpexit vt perditum ciue:ac non potius importuniſſimum hoſtem. Quinetiã principes eius ordinis partẽ illã ſubſellioꝝ ad quam ille acceſſerat nudam atq; inanẽ reliquerunt. Hic ego vehemẽs ille cõſul(qui verbo ciues in exilium eiicio) quæſiui an Catilina in nocturno cõuentu apud. M. Leccã fuiſſet:necne. Cũ ille homo audaciſſimus cõſcia cõuictus prio reticuiſſet: pateſeci cætera qd ea nocte egiſſet qd i ꝓxima cõſtituiſſet: quẽadmodũ eſſet ei gratia toti⁹ belli deſcripta docui. Cũ hæſitaret:cũ cũctaretur quæſiui quid dubitaret ꝓficiſci eo quo iampridẽ pararat:cũ arma:cũ ſecures:cum faſces:cũ tubas cũ:ſigna militaria:cũ aquilã illã argenteã(cui etiã ille ſacrariũ ſcelerũ domi ſuæ fecerat)ſcirẽ eſſe præmiſſam. In exiliũ eiiciebã quẽ ingreſſum in bellum eſſe videbã Etẽm̃ credo Manlius iſte cẽturio q in agro feſulano caſtra poſuit bellũ populo ro.ſuo noĩe idixit:& illa caſtra nũc nõ Catilinã ducẽ expectant:& ille eiectus in exiliũ ſe in maſſiliã(vt aiũt)nõ i hæc caſtra cõferret O cõditionẽ miſerã non mõ adminiſtrande verũ etiã reipublice conſeruãdæ. Nunc ſi Catilina cõ filiis:laboribus:ꝑiculis meis circunclúſus ac' debilitatus ſubito

de coniugationis. Non breue tempus: ſed ſecula que centum annorum ſunt vt ludi ſeculares docent. Propagauit id eſt produxit cõſulatus meus reipublice vnius ſcilicet populus romani aut reipubli. roma. Reſecanda: vt membra incurabilia id q̃ alludit. Manare id eſt creſcere et propagari: proinde. id eſt ideo ꝙ proſequi id eſt efficere: vt quis ſcilicet eiiciatur. Simul q; id eſt ſtatim poſtq̃ aut eodem tempore: quo iuſſus eſt: ſcilicet catilina ire in exilium paruit id eſt obediuit. Qui aut quin heſterno qui ordo eſt. ego q̃ vt id eſt poſtq̃ interfectus eſſem pene: id eſt quaſi domi mee per ſalutatum mimos die heſterno: id eſt ꝑdiano vocaui ſenatũ i edes iouis ſtatoris &c.

Edes. Edes ſingulariter dicitur templum: et non ponitur ſine adiectiuo aut genitiuo eius cuius eſt. Edes autem pluraliter ſunt etiam priuatoꝝ. vt edes meas non proſcribam &c. Quis cum ſenator &c. Ordo eſſe videtur quis ſenator appellauit eum: ſcilicet vt ad ſe aſſideat: ſed etiam dici poteſt: quis appellauit eum dicendo ſenator huc: ſcilicet adſis ſicut in euangelio. Vocatis me magiſter. Verum. Cicero dixiſſet ſenatorem: mirror tamen cur non dixerit ſenatorum. Hic ego vehemens ille conſul: id eſt qui nunc dicor vehemens conſul. Heſitaret id eſt dubitaret neſcius quid reſponderet Pararat id eſt deſtinauerat ſeu conſtituerat. Cũ aquilam illam argenteam id eſt vexillum habens pro inſigni aquilam argenteam: quo Marius in cimbrico bello vſus dictus eſt. Sacrarium: id eſt tanq̃ rei ſacre receptaculum et armarium conſecratum. In agro feſulano: id eſt in etruria. In maſſiliam: oppidum antiquum & romanis maxime omnium ſociale: adhuc eodem nomine in prouincia gallie niſi q̃ marſiliam quidam dicunt. Deſeruerit ſuos: ſcilicet cõiuratos et confederatos et complices vt Manlium

et milites qui cum eo ſunt. Prudēter autem preuidet conſul que euenire poſſent: vnde hanc cōcionem habuit ad quirites poſt profectionem Catiline priuſq̄ per legatos allobrogum ⁊ indicium quorūdam coniuratio penitus patefacta erat. Et erunt. Eleganter vt annotauit Ualla ponitur hoc loco ⁊ quaſi ſit ⁊ tā en aut nihilominus. Miſerū. i. miſerandum. vnde; in bonam fere partem accipitur. Illū ſcilicet, Catilinam. Tanti. i. tāti momēti ac operepretij. Subire: id eſt me ſubmittēdo ad hoc pati. Nūq̄ a diis immortalibus optabo ⁊c. quaſi dicat malo inuidiam ſuſtinere: q̄ res publica tātum periculi ſuſtineat. In armis volitare id eſt pre leticia ſic exultare vt non modo nō impeditus pondere armorū videatur ſed etiam agilior factus. Sed triduo id eſt intra tres dies. Unde patet iā tamē primū exiiſſe catilinā. Inuidioſum. i. dedecus ad inuidiam: q illum. ſ. catilinā emiſerim. i. ſpōte exire permiſerim q̄ eiecerim. i. vi et pulerim. Cū profect⁹ ſit. i. ſpōte egreſſus. Quid dicerent quaſi dicat nimirū hominē innocētiſſimum et optimū iniquiſſime īterfectum: et ita purgat ſe Cicero ab eo qđ obijci poſſet Nā verebatur (qđ etiā euenit) Catilinam cū Manlio bellū moturū. Unde dicere poſſent Romani. Tu cōſul eras: plenam authoritatē puniēdi habebas quādo ipſum tenebas: cur emiſiſti: an vt patrie bellum inferret. Reſpondet ne ab inuidis cēſeatur hominē innocētē occidiſſe ſicut nunc dr eieciſſe qui ſponte exijt Maſſiliā in puinciā gallie. Querūt. i. cōqrunt. Hoc. ſ. exilium Catiline q verēt. ſ. ipſum in exiliū: abiturū ⁊ nō arma moturū ꝯtra rēp. aut ei⁹ gubernatores. Sine me. i. conſilio meo quo cōſului vt in exilium abiret. Niſi q viuis nobis: quia cogitarat prius Ciceronē interficere q̄ ad manliū ꝓficiſceretur q̄ queramur q: minus nociuus futur⁹ eſſet in exilio q̄ in caſtris manlianis factus hoſtē: q: ciuitatē deſeruit. De his vero de alijs cōiuratis Lepario Lentulo Cethego: q: nondum vt dixi penitus iudicata erat coniuratio. Quod ſanare. i. reducere ad ſaniores mentem vt reſipiſcant et animum mutēt. Sibi ipſos. Ordo eſt et, ſtudeo ipſos placare ſibi. i. inter ſe reipu. i. ad vtili-

Elegāter.

pertimuerit ſententiam mutauerit: deſeruerit ſuos: conſilium belli faciendi abiecerit: ab hoc curſu ſceleris & belli iter ad fugam atq; in exilium conuerterit: non ille ſpoliatus a me armis audaciæ non obſtupefactus ac perterritus meæ diligentia. non de ſpe conatuq; depulſus: ſed indemnatus: innocens in exiliū eiectus a conſule vi & minis eſſe dicetur: Et erunt qui ſi hoc fecerit non illum improbum: ſed miſerum: me non diligentiſſimū conſulem: ſed crudeliſſimum exiſtimare velint. Eſt mihi tanti quirites huius inuidiæ falſæ atq; iniquæ tempeſtatem ſubire: dummodo a vobis huius horribilis belli ac nepharii periculum depellatur: dicatur ſane eiectus a me dummodo eat in exilium eſſe. Sed (mihi credite) non eſt iturus. Nunq̄ ego a diis immortalibus optabo quirites inuidiæ meæ leuandæ cauſa: vt. L. catilinam ducere exercitum hoſtium atq; in armis volitare audiatis: ſed triduo audietis. Multoq; magis illud timeo ne mihi ſit inuidioſum aliquando q illum emiſerim potius: q̄ q eiecerim. Sed cum ſint homines qui illum cum profectus ſit eiectū eſſe dicant iidem ſi interfectus eſſet quid dicerent. Quamq̄ iſti qui Catilinam maſſiliam ire dictitant num tam hoc queruntur q̄ verentur. Nemo iſtorum tam miſericors: qui illum non ad Manlium q̄ ad maſſilienſes ire malit. Ille autem ſine me hercle hoc quod agit nunq̄ antea cogitaſſet: cum latrocinantem ſe interfici mallet q̄ exulem viuere Nunc vero cum ei adhuc nihil præter ipſius voluntatem cogitationeq; acciderit niſi q viuis nobis roma profectus eſt: Optemus potius vt eat in exiliū q̄ queramur. Sed cur tandiu de vno hoſte loquimur: & de hoſte qui iā ſeſe fatetur hoſtem: & quem quia (quod ſemper volui) murus intereſt: non timeo. de his qui diſſimulāt qui romæ remanent; qui nobiſcum ſunt nihil dicimus: Quos quidem ego ſi vllo modo fieri poſſet. non tam vlciſci ſtudeo q̄ ſanare ſibi ipſos placare reipu. Neq; id fieri quare non poſſit: ſi me audire volunt intelligo Exponam vobis quirites ex quibus gradib⁹ hoim iſtæ copiæ comparentur deīde ſingulis medicinā cōſilii, atq; opis meæ (ſi quā potero)

tatem reipu. ſi me audire volunt. aliũ habent fine me. Ideo q̃ me audire nolunt. Unum genus affert plurima genera eorum qui in caſtris mãlianis ſunt. Unum eorum qui cum multa habeãt plura debent: quia ſatiſfa cere nolunt. Ad fidem. i. fidelitatem ⁊ confidentiam. Alterum genus. Profecto pꝛimum genus hominũ qui cum magnas poſſeſſiones habeãt multum tamẽ eris alieni ꝯtrahũtq; ſatiſfacere noluntq; capti amoꝛe pecunie qui q; effeminati ſunt ⁊ auaritia victi non arma: ſed vota ꝯtra rẽp. facturi videnť. Addit autẽ ſcd̃m genus: tpoꝛe eoꝝ qui cum ere alieno dominari volũt: ⁊ ſunt multo pniciofiores. Rerũ potiri. ſ. impio. Dicit aũt Ualla potioꝛ genitiuũ rerũ regere cum ceterorũ ablatiuos regat. Meipm quaſi dicat qui cõſul ſum. Preſentis aut genitiui eſt caſus: vt ſit ſceleris pſentis i. vrgẽtis: aut accuſatiui vt ſit deos preſentis. i. ſito auxiliãtes: et ita fauoꝛabiles vt in Bucco. Uergi. Nec tã preſentes alibi cognoſcere diuos. Summo furoꝛe i. q; furentis eſt concupiſcere quod aſſequi penitus nequeat. Oꝛdo autem eſt. q; ſi iam ſint adepti id quod cupiunt ſummo furoꝛe: num id eſt numquid cupiũt aut ſperant ſe futuros cinere. i. per cineres hoc eſt per extinctionem vrbis: ⁊ ſanguine ciuium et cede ſcelerata ac nefaria conſules aut dictatoꝛes aut etiam reges. Gradus obſeruant in magiſtratibus illis quia conſules ſine conſilio ⁊ authoꝛitate ſenatus nihil faciebant. Dictatoꝛes ex ſolo dictamine rationis cum ab illis nõ eſſet pꝛouocatio exercebant iuſtitiã ſed non, niſi ad certum tempus ⁊ vt plurimũ ſex mẽſium magiſtratu eo fungebantur. Reges autẽ plus q̃ dictatoꝛes poterant ⁊ perpetuo: vnde cõſul minoꝛ eſt q̃ dictatoꝛ: et dictatoꝛ q̃ rex. Fugitiuo: q; ipſi permanere non auderet. Etate affectũ: neſcio an ſit legendum confectũ. Manlius qui in hetruria exercitũ Catiline pꝛ̃ebat. Sylla cõſtituit: q̃d in Catilinario aſſeruit Salluſtius. Infantũ. i. tã magnũ . es alienum debitum: inuſtus. i. firmiter ipactus vt inuſtio ſolet. Iſta ſcilicet proſcriptiones ⁊ dictaturas. Quartus

Potioꝛ rerum.

Dictatoꝛ.

Rex.

afferam. Vnum genus eſt eorum qui magno in ære alieno: maiores etiam poſſeſſiones habeant quarum amore adducti nullo modo diſſolui poſſunt: Horum hominũ ſpecies eſt honeſtiſſima ſunt enim locupletes voluntas eorum & cauſa impudentiſſima Tu agris: tu ædificiis tu argẽto tu familia: tu rebus oĩbus ornatus & copioſus ſis & dubites de poſſeſſione detrahere: acq̃rere ad fidem. Quid enim expectas bellum quid in vaſtatiõe omniũ tuas poſſeſſiões ſacroſanctas futuras putas. An tabulas nouas: Errant qui iſta a Catilina expectãt meo beneficio tabulæ nouæ proferũtur verũetiam auctionariæ. Neq̃ eñ iſti qui poſſeſſiões habẽt alia ratiõe ſalui eſſe vlla poſſunt: quod ſi maturius facere voluiſſent neq̃ id quod ſtultum eſt certare cũ vſuris fructibus prædiorũ: & locupletioribus his & melioribꝰ ciuibus vteremur Sed hoſce hoĩes minime puto ptimeſcendos q̃ aut deduci ſniã põt: aut ſi pmanebũt magis mihi videñt vota facturi cõtra rẽp. q̃ arma laturi. Alterũ genus eſt eorũ qui q̃q̃ pmunť ære alieno: dñatiõnẽ tñ expetũt: rerũ potiri volũt: honores quos q̃eta rep. deſperãt pturbata cõſequi ſe poſſe arbitrãtur. Quibꝰ hoc pcipiendũ vr vnũ. ſ. & idẽ reliquis oĩbꝰ vt deſperẽt ſe id q̃ conanť cõſeq poſſe. Primũ oĩm meipm vigilare: adeſſe: puidere reipub. Deinde magnos aĩos eẽ i bonis viris i magnã cõcordiã maximã multitudinẽ: magnas præterea copias militũ: deos deniq̃ imortales huic inuicto pplo clariſſimoq̃ impio pulcerrimæ vrbi contra tãtã vim ſceleris pñtis auxiliũ eſſe laturos: q̃ ſi iã ſint. (id quod ſummo furore cupiunt) adepti: nũ cinere vrbis & ſanguine ciuium ſcelerata ac nefaria cæde cupiũt ſe conſules aut dictatores aut etiã reges ſperant futuros. Num vident id ſe cupere: quod ſi adepti ſint fugitiuo alicui aut gladiatori concedi ſit neceſſe. Tertiũ genus eſt ætate iam affectũ: ſed tamen exercitatiõe robuſtum. Qua ex gente ipſe Manlius cui nunc Catilina ſuccedit. Hi ſunt homines ex iis coloniis quas feſulis Sylla cõſtituit: quas ego vniuerſas eſſe ciuium optimoꝝ & fortiſſimoꝝ viroꝝ ſentio. Sed tamen hi ſunt coloni q ſe iſperatis ac repẽtinis pecuniis ſumptuoſius inſolentiuſq̃ iactarunt. Hi dum edificant tanq̃ beati prædiis; lecticis; familiis magis; conuiuiis apparatis de-

genus ponit eorum qui exuteri debito & cõſuetudine lõga hebetiores facti ſunt vt aperte proſequitur. Qui hoĩes primũ ſi ſtare non poſſunt corruãt. q. d. parui facieda eſt eorũ ruina. Sed ita ſup. corruãt vt nõ modo

lectantur in tantum æs alienum inciderunt: vt ſi ſalui eſſe velint ſylla ſit his ab inferis excitandus. Qui etiam nonnullos aggreſtes homines tenues atq; egentes in eandem ſpem illam rapinarum veterum impulerunt. quos ego quirites in eodem genere prædatorum direptorumq; pono. Sed eos hoc moneo: deſinãt furere et proſcriptiones dictaturaſq; cogitare. Tantus enim illorum temporum dolor inuſtus eſt ciuitati: vt iam iſta nõ modo homines ſed ne pecudes quidem paſſure mihi videãtur. Quartum genus eſt ſane varium & miſtum & turbulentum: qui iampridem præmuntur qui nunq̃ emergũt: q partim inertia partim male gerẽdo negotio: partim etiam ſumptibus in vetere alieno ære vacillant: qui vadimoniis: iudiciis proſcriptionibus bonorum defatigati: permulti et ex vrbe et ex agris ſe in iſta caſtra cõferre dicuntur. Hoſce ego non tam milites acres q̃ inſtitores lẽtos eſſe arbitror. Qui hoĩes primũ ſi ſtare non poſſunt corruãt. Sed ita vt nõ modo ciuitas: ſed ne vicini quidẽ proximi ſentiãt. Nam aliud non intelligo q̃obrem ſi viuere honeſte nõ poſſunt perire turpiter velint: aut cur minore dolore perituros ſecũ multos: q̃ ſi ſoli pereant arbitrantur. Quintũ genus eſt parricidarũ ſicariorũ: deniq; oĩm flagitioſorũ: quos ego a Catilina nõ reuoco. Nã neq; ab eo diuelli poſſunt. & pereãt ſane ĩ latrocinio q̃m ita ſunt multi vt eos carcer capere non poſſet. Poſtræmum autẽ genus eſt non ſolũ numero: verũetiã genere ipſo et vita (quod proprium eſt Catiline) de eius delectu: imo vero de ei⁹ cõplexu ac ſinu: quos pexo capillo nitidos aut imberbes aut bene barbatos videtis manicatis & talarib⁹ tunicis: velis amictos nõ togis quorũ oĩs induſtria vitæ vigilãdi labor in ãtilucanis cœnis exprimitur. In his gregibus oẽs aleatores: oẽs adulteri: oẽs impuri: oẽs impudici verſantur. Hi pueri tã lepidi ac delicati qdẽ nõ ſolũ amare et amari neq; cãtare & ſaltare ſed etiã ſicas vibrare & ſpargere venena didicerũt q niſi excãt: niſi pereãt etiã ſi catilina perierit ſcitote hoc in repu. ſeminariũ catilinarum futurum. Verumtamen quid ſibi iſti miſeri volũt: Nũ ſuas mulierculas ſunt ducturi in caſtra: Quemadmodum autẽ illis carere poſſunt his

ciuitas ſup. non ſentiat: q2 niſi in ſubaudicione ſit nõ contraria fuerit ſententia Sed ne vicini quidẽ proximi neſciã an legendũ ſit: ſz ne primi quidẽ vicini. Nã inter me et quidẽ ponere ſolemus ea quib⁹ id qd ne gam⁹ adeſſe potiſſimũ ad eſſe debeat. vnde i. et vicinos primi ipſimus ſentire poſſe videmur. Perire turpiter. i. cũ dedecore & reip. detrimẽto. Sicut enĩ pulcrũ eſt pro patria mori: ita turpe eſt cõtra eã ſuccũbere: et turpius vincere. Parricidarũ q̃ parẽti aut alteri ſanguine cõiũcto vim intulerũt. Sicariorũ: qui ſica aliorũ mortẽ patrauerunt ob prædã: aut aliã quãuis iniquã cauſam: deniq;. i. vt vno verbo vniuerſos dicaz oĩz flagitioſorũ. i. q̃ grauia ſcelera abunde cõmiſerũt Pereant ſane. Sane permittẽtis particula eſt: qua ſi dicas ita vt ab eo qui ſane ſit mentis concedi aut permitti poſſit. Carcer qui notiorum eſt. Poſtremus autem genus eſt non ſolũ de numero Catiline: verũ etiam de ipſo genere (q̃a patricii ſunt) et ita Catiline: qd ſcilicet eſſe de vita ei⁹ eſt proprium Catiline: quia genus commune eſt mitis et generoſitas vitra merita noſtra aduenit: vita autem tam bona q̃m mala noſtra eſt: delectu id eſt quos delegerit futuros ſibi vtiles: immo vero de ei⁹ cõplexu ac ſinu: quos antiqua ſodalitate diu iam fouerit. pexo id eſt bene cõpto. Imberbes. i. adhuc iuueſtes & ſine ſanguine barbe: aut bene id eſt muliebri vt ſunt latrones et conſpectum hoim fugiẽtes. Manicatis id eſt habentibus manicas oblõgas vſq; ad manus quod mollium putabatur. vnde eſt illud maronianum. Et tunice manicas et habent redimicula mitre. Talaribus id eſt ad talos vſq; demiſſis. Velis id eſt chlamydibus cuz cucullis etiam caput velãtibus. Antelucanis cenis id eſt aut ante luciferum initiatis aut paulo ante lucẽ finitis. Vibrare: id eſt euaginatas agitare. His quaſi

Sane.

o

preſertim iam noctibus: Quo autē pacto illi apēnium atqꝫ illas
pruinas ac niues perferent niſi iccirco ſe facilius hyemen tolera
turos putent ꝙ nudii in conuiuiis ſaltare didicerunt. O bellum
magnopere pertimeſcendum: cū hanc ſit habitur⁹ catilina ſcor
torum cohortem prætoriam. Inſtruite nunc quirites cōtra has
tā præclaras catilinæ copias veſtra præſidia veſtroſqꝫ exercit⁹
et primum gladiatori illi confecto et ſaucio conſules imperato-
reſqꝫ veſtros opponite. Deinde contra illam naufragorum eie
ctam et debilitatem manum florem totius italiæ ar robur educi-
te Iam loca vrbes coloniarum et municipiorum reſpondebunt
catilinæ cumulis ſylueſtrib⁹. Neqꝫ ego cæteras copias ornamē
ta: præſidia veſtra cum illius latronis inopia atqꝫ egeſtate cōfer
re debeo. Sed omiſſis his omnibus rebus quibus nos ſuppedi-
tamur eget ille ſenatu: equitibus: romano ærario: populo vrbe
vectigalibus cuncta italia prouinciis omnibus exteris nationi-
bus. Si inꝗ his omnibus rebus omiſſis cauſas ipſas quæ inter ſe
confligunt contendere velimus ex ipſo ꝗ valde illi iaceāt intel-
ligere poſſimus. Ex hac enim parte pudor pugnat illinc petulā
tia: hinc pudicitia illinc ſtuprū: & hic fides: illinc fraudatio: hic
pietas: illinc ſcel⁹: hinc cōſtātia illinc furor. hinc honeſtas: illic
turpitudo: hic cōtinētia: illinc libido. deniqꝫ æquitas tēperātia:
fortitudo: prudētia: virtutes oēs certāt cum iniquitate. luxuria:
ignauia: temeritate cū vitiis oib⁹. Poſtræmo copiæ cū egeſtate
bona rō cū perdita: mens ſana cū amentia. bona deniqꝫ ſpes cū
oīm rerum deſperatione cōfligūt. Huiuſmodi igitur certamina
ac prælia. Nōne eſſet ſi hoīm ſtudia deficiāt: dii ipſi imortales co
gent ab his præclariſſimis virtutibus tot & tanta vitia ſuperari.
Quæ cū ita ſint qrites vos (quēadmodū antea iam dixi) veſtra
tecta cuſtodiis vigiliiſqꝫ defendite: mihi qdē vt vrbi ſine veſtro
metu: ac ſine vllo tumultu ſatis eſſet præſidii cōſultum atqꝫ pro-
uiſum eſt. Coloni oēs municipeſqꝫ veſtri certiores a me facti de
hac nocturna excuſſione catilinæ facile ſuas vrbes fineſqꝫ defen
dent. Gladiatores (quā ſibi ille maximā manū & certiſſimā fore
putauit) ꝗꝗ meliore aīo ſunt ꝗ pars patricioꝝ: ꝑtāte tñ nr̄a con
tinebūt. Q. Metell⁹ quē ego ꝓſpiciēs hoc in agrū picenū galli

dicat tam longis aut frigi-
dis. Apenninum montem
interſecantem italiā. O bel
lum ironia eſt. pretoriam: i.
ita fortiſſimam. Vectigali-
bus id eſt prouentibus. Si
inquam: qꝛ pluſcula inter-
poſuit ante perfectam con
ſtructionem repetit princi
pium. nā ordo eſt. Sꝫ omiſ
ſis his omnibus rebus qui
bus nos ſuppeditamur. i.
abundamus aut ſubmini-
ſtramur abunde: et quib⁹
ille: ſcilicet catilina eget: ve
limus cauſas ipſas: que ſci-
licet cauſe confligunt: id eſt
concertāt inter ſe: quia no
bis iuſtiſſima eſt cauſa bel
li. Catiline iniuſtiſſima: cō-
tendere: id eſt cōcertare in
ter ſe: nos poſſimus intelli
gere ex ipſo id eſt ex ſola
contentione cauſarum: ꝗ
id eſt ꝗtum valde illi iace-
rent: id eſt impotētes et de
miſſi ſint. Ex hac id eſt no-
ſtra. Illic id eſt illorū parte.
Hinc. i. ex noſtra. Deniqꝫ eq̄
tas ⁊c. Reddēda ſunt ſingu
la ſingulis eq̄tas certat cū
iniquitate temperantia cū
luxuria. Fortitudo: id ē ſtre
nuitas cum ignauia prudē
tia cum temeritate. Virtu
tes omnes cum vitiis om-
nibus. Et ita in ſequētibus
que inter ſe pugnantia cō-
ponit. Nonne: ꝗſi dicat ma
xime. Conſultum ac proui-
ſū eſt mihi: id eſt a me. Co
loni erant qui ex actis ho-
ſtibus mittebant ad colen
das terras: ne hoſtes redi-
rent in vacuas aut inutiles
iacerēt. Municipes erāt ꝗ
in oppidis vicinis degētes
munera ac onera vrbis cō-
portabant: et magiſtratus
minores illic gerebant: et
ad gerendos etiam maio-
res rome apti erant. Cer-
tiores facti: id eſt certe edo
cti. Gladiatorum: credo le-
gendum gladiatores quaſ
manum: id eſt quorum col
lectionem ille ſcilicet Ca-
tilina putauit fore ſibi ma-
ximam et fortiſſimam: ꝗꝗ
ꝗ ſunt animo meliore: ſci-
licet ad bellum non ad vir-
tutem. id eſt audaciore ꝗ
pars patriciorum: id eſt
compiures patricii: tamen
continebuntur noſtra po-
teſtate. Proſpiciens: id eſt
longe ante preuidens: hoc
ſcꝫ quod mō euenit malis

Coloni.

municipes

canum præmiſſi aut opprimet hominẽ: aut omnes eius motus conatuſq; prohibebit Reliquũ aũt de rebus cõſtituẽdis: maturãdis: agẽdis: iã ad ſenatum referemus quẽ vocari videtis. Nũc illos q in vrbe remãſerũt atq; adeo cõtra rẽp. vrbis ſalutẽ oĩmq; noſtrũ in vrbe a catilina relicti ſunt q̃q̃ ſunt hoſtes tamen (quia nati ſunt ciues) monitos eos etiam atq; etiã volo: mea lenitas ſi cui ſolutior viſa eſt expectauit hoc vt id quod latebat erumperet: Quod reliquum eſt iam non poſſum obliuiſci meã hãc eſſe patriam: me horum eſſe conſulem mihi aut cum ipſis viuendum aut pro his eſſe moriendũ. Nullus eſt porte cuſtos: nullus inſidiator vie ſi qui exire volunt cõſulere ſibi poſſunt. Qui vero in vrbe commouerit: cuius non modo factũ ſed inceptũ vllũ conatum ve contra patriã deprehẽdero ſentiet in hac vrbe eſſe cõſules vigilãtes: eſſe egregios magiſtratus eſſe fortẽ ſenatũ. eſſe arma: eſſe carcerẽ quẽ vindicẽ nefariorum ac manifeſtorum ſcelerũ maiores noſtri eſſe voluerũt: Itaq; hæc omnia ſic agentur quirites vt res maxima minimo motu pericula ſumma nullo tumultu bellũ inteſtinum ac domeſticũ poſt hoĩm memoriã crudeliſſimũ & maximũ me vno togato Duce & imperatore ſedetur Quod ego ſic adminiſtrabo quirites (ſi vllo mõ fieri põt) ne improb⁹ qdẽ quiſq̃ in hac vrbe pœnã ſui ſceleris ſufferat. Sed ſi vis manifeſte audacie: ſi impẽdẽs patriæ periculũ me neceſſario de hac animi lenitate deduxerit: illud perficiã profecto qđ in tãto & tã inſidioſo bello vix optãdũ videtur: & ne qs bon⁹ intereat paucorũq; pœna vos iã oẽs ſalui eſſe poſſitis Quæ quidẽ ego neq; mea prouidẽtia neq; hũanis cõſiliis fretus polliceor vobis quirites: ſed multis & nõ dubiis deoꝝ immortaliũ ſignificationib⁹ qbus ego ducib⁹ in hãc ſpẽ ſententiãq; ſum ingreſſus qui tã nõ procul vt quondã ſolebãt ab externo hoſte atq; lõginquo: ſed hic pñtes ſuo numine atq; auxilio ſua tẽpla atq; vrbis tecta defedẽt. Quos vos quirites precari: venerari: atq; implorare debetis vt quã vrbẽ pulcerrimã: florentiſſimã: potentiſſimãq; eſſe voluerũt: hãc omnibus hoſtiũ copiis terra mariq; ſuperatis a perditiſſimorũ ciuium nefario ſcelere defendant.

Finis ſecundæ inuectiuæ. M. Tullii in catilinam.
Incipit tertia eiuſdem in eundem.

Referemus.i.ad conſultationes ſenatus ponemus quaſi dicat cum inter vos ſint qui Catiline faueant non expediat hic omnia aperire. Quia vt vulgo dicitur cum paucis conſultandum cum multis pugnandum eſt. Erumperet id eſt vi quadã ſe aperiret. Meam hanc eſſe patriam. Arpinas tamen erat: ſed municipes ſe romanos cenſebant: vel patriã animo & affectu conſulere proſpicere ſaluti ſue: qui vero in vrbe ſe cõmouerit.i. motus citauerit: eſſe carcerẽ quã vindicẽ id eſt vltorẽ voluerunt maiores quia ſequẽtes exiliũ preferebãt. Res maxima: id eſt periculoſiſſima: in qua de ſalute ciuiũ & incolumitate reipublice agitur. Inteſtinum ac pro id eſt domeſticum: me vno id eſt ſolo togato.i. exiſtente in toga quia in vrbe ſedetur.i. paretur vt trãquillum fiat. Duce & Imperatore: quia vtriuſq; fungeretur officio. Imperatoris enim eſt duci imperare vt et quo & quos ducat. Ducis eſt imperata ſtrenue obire: ipſe ergo ſibi Imperator erit et populo dux. Sufferat.i. ſuſtineat quod quidẽ conſultus viſus erat tantiſper dum coniuratio tantũ Ciceroni nota erat. nec per Allobroges & volturcium conſulto deprehẽſos omnibus patefacta. Vis violentia. Vix optandum. Optamus ẽi multa que nõ audeamus vt que ſupra vires et merita ſunt vnde vix optandum l emphaticos dicit ſicut Maro. Turne quod optandi diuum promittere nemo Auderet: voluenda dies en attulit vltro. non dicit ſperãtis ſed optãtis ne quis bonus id eſt innocẽs Paucorũ ſcilicet principum coniurationis Significationibus.i. indiciis & ſignis factis Ingreſſus: quaſi pedibus. Nã & pedibus in ſententiã ingredimur dum ad partẽ cui aſſentimur accedimus Quos vos &c. ſancte & religioſe monet in fine vbi pondus exigitur orationis ad religionem.

Nota antiteton.

Remp. q̄rites hec ↄcio quã in eundē catilinã inuehit habita eſt ad quirites poſt manifeſtatã penitus coiurationē per allobrogū legatos et vulturciū in ſenatū adductos cū ſcriniis literarū a cōiuratis ſcriptarum et ſignatarum: vnde e ſenatu rediēs Cicero populo rem omnem: quatenus operepretium duxit exponit: et factum ſuum magnifice extollit. Fati: hoc exitii fatalis. Conſeruamur: vult eũ diem celebrandum ab omnibus ea feſtiuitate quã ſolet a ſingulis ſuus cuiuſq; natalis. Profecto quoniaʒ ⁊c. ſe quoq; romulo cōparandum cenſet: cũ non ſit minus vrbem penitus perituram ſeruare q̄ cōdere. Suſtulimus hoc eſt ſurſuʒ tulimus quia reuera deſcreptum dicunt romulum a patribus non amplius cōparuiſſe. De quo Liuius libro. j. Retudimus: non recudimus a retundo. Que quoniam in ſenatu .i. coraʒ ſenatorib⁹ ⁊ patrib⁹ vnde i ↄcionem deſcēderat. Ex actis .i. ex his que acta ſunt. Eruperit .i. vi exierit vt ſolent fere ruptis claſtris et aliis obſtaculis. naʒ tamen credo legēdū nō tm̄ vt ſic. Ego putaui nō tm̄ .i. non ſolum cū .i. qm̄ ego eiiciebam catilinã ex vrbe. Cr ſꝫo pri⁹ nolebat fateri ſe catilinam eieciſſe: ſʒ tm̄ admonuiſſe aut ei cōſuluiſſe vt exiret: ne immemor añdictorū videret: addit ꝑ parēthesim Nō eīm .q.d. manifeſte: fateor nūc me eieciſſe eū: non eīm vereor iã inuidiã verbi .f. qđ dixi me eiciſſe eũ cuʒ illa .ſ. inuidia ſit magis timēda: q̄ catilina exierit viuus: ſʒ tū .i. tūc cū volebam illum exterminari .i. extra terminos agi: hoc ē expelli: aut ſup. tū cū putabã: reliquã manū .i. multitudinē coniuratorum: aut exiturã id eſt exire debere ſimul cū catilina aut eos qui remãſiſſent fore .i. futuros infirmos ac debiles ſine illo: ſ. ſuo principe ſuo Catilina. Atq; ego vt: id eſt poſtq̄: vidi eos quos ſciebã eſſe inflã

Rempublicam quirites vitāq; oīm vrm bona: fortunas cōiuges: liberoſq; vros ad hoc domiciliū clariſſimi īperii: fortūatiſſimā pulcerrimāq; vrbē hodierno die deorū īmortaliū ſummo erga nos amore: cōſiliis: laborib⁹ periculiſq; meis e flāma atq; ferro ac pene faucibus fati ereptam: & vobis cōſeruatā ac reſtitutā videtis. et ſi non minus iucundi nobis atq; illuſtres ſunt hi dies quibus cōſeruamur q̄ illi quibus naſcimur ꝙ ſalutis certa notitia eſt & naſcēdi incerta cōditio: & ꝙ ſine ſenſu naſcimur: cum voluptate ſeruamur. Profecto qm̄ illū (qui hāc vrbē cōdidit) romulū ad deos immortales beneuolētia famaq; ſuſtulim⁹, eſſe apud vos poſteroſq; veſtros in honore debebitis qui eādē vrbē cōditam amplificatāq; ſeruauit. Nā totis vrbis tēplis delubris: tectis oīb⁹ ac mœnib⁹ ſubiectos ꝑpe iā ignes circūdatoſq; reſtinxim⁹. Itēq; gladios ī rep. diſtrictos retudim⁹ mucroneſq; eorū a iugulis veſtris reiecim⁹. Quæ qm̄ in ſenatu illuſtrata patefacta ſunt per me: vobis iā exponā breuiter quirites vt quāta & q̄ manifeſta rōne inueſtigata & cōpræhenſa ſint vos qui ignoratis ex actis ſcire poſſitis. Principio vt catilina paucis diebus ante eruperit ex vrbe: cū ſceleris ſuis ſocios huiuſcemodi nefarii belli duces acerrimos reliquiſſet. ſemp vigilaui & prouidi quirites quēadmodū in tantis & tā abſcōditis inſidiis ſalui eſſe poſſemus. Nō tm̄ cū ex vrbe catilinā eiiciebā (nō eīn iā vereor huius verbi inuidiā cum illa magis ſit timenda ꝙ viuus exierit) ſed tū cū illū exterminari volebā: aut reliquā cōiuratorū manū ſimul exiturā: aut eos q remāſiſſent infirmos ſine illo ac debiles fore putabam. Atq; ego vt vidi

quos maximo furore & ſcælere eſſe inflãmatos ſciebam eos nobiſcum eſſe & romæ remãſiſſe. In eo omnes dies noctesq; conſumpſi vt quid agerent quid molirentur ſcirem ac viderem: vt quoniam auribus veſtris propter incredibilem magnitudinem ſcelerum minorem fidem faceret oratio mea recompræhenderem vt tũ demũ oẽs vr̃e ſaluti puideritis: cũ oculis maleficiũ ipſe videretis. Itaq; vt comperi legatos allobrogũ trãſalpini belli & tumultus gallici excitandi cã a. P. lẽtulo eſſe ſollicitatos eoſdẽ in galliã ad ſuos ciues eodemq; itinere cum literis mandatiſq; ad catilinam eſſe miſſos: comitemq; his adiunctũ eſſe volturcium atq; huic eſſe ad catilinam mandatas literas. facultatem mihi oblatã putaui: vt quod erat difficillimum quodq; ego ſemper optabam: a diis immortalibus vt tota res non ſolum a me: ſed etiam a ſenatu et a vobis manifeſte depræhẽderetur. Itaq; heſterna die. L. Flaccũ & Caiũ Prõptinium prætores fortiſſimos atq; amãtiſſimos reip. viros ad me vocaui rem omnem expoſui: quid fieri placeret oſtendi. Illi autẽ qui oĩa de rep. præclara atq; egregia ſentirẽt: ſine recuſatione. ac ſine vlla mora negotium ſuſceperunt et cum aduesperaſceret: occultæ ad pontem miluium peruenerunt atq; ibi in proximis villis bipertiti fuerunt vt tiberis inter eos & pons intereſſet. Eodẽ autẽ & ipſi ſine ſuſpitiõe m̃ltos fortes viros eduxerũt. & ego ex præfectura reatina cõplures delectos aduleſcẽtes (quorũ opera vtor aſſidue in reip. pſidio) cũ gladiis miſerã. Interea tertia fere vigilia exacta: cũ iã põtẽ miluiũ magno comitatu legati allobrogũ ingredi inciperẽt vnaq; volturci⁹: fit in eos imp et⁹. Educũtur ab illis gladii et a noſtris res erat ptoribus nota ſolis: ignorabatur a cæteris. Tũ interuẽtu prõptinii atq; flacci pugna q̃ erat cõmiſſa: ſedatur. lr̃e q̃cũq; erãt i eo comitatu itegris ſignis ptorib⁹ tradũtur. Ipi cõphẽſi ad me cũ iam diluceſceret deducũt. Ad hoꝝ oĩm ſcælerũ iprobiſſimũ machinatorẽ cimbrũ gabiniũ ſtatim ad me nihil ſuſpicãtẽ vocaui. deinde itẽ accerſit. P. ſtatili⁹ & poſt eũ cæthegus. Tardiſſime aũt lẽtulus venit credo ꝙ literis his dãdis præter cõſuetudinẽ pxĩa nocte vigilauerat cũ ſũmis & clariſſimis hui⁹ ciuitatis viris q audita re mane ad me cõuenerũt: lr̃as a me apiri priuſq̃ ad ſenatũ referrẽ placeret: ne ſi nihil eẽt iuẽtũ: temere ad me tãt⁹ tumult⁹ iuect⁹ ciuitati videref: negaui me eẽ factuꝝ vt de pe

eos maximo furore ⁊ ſcelere eſſe nobiſcum. ⁊ remanſiſſe rome: conſumpſi oẽs dies et noctes: in id id eſt in ea re: vt ſcirem ac viderem quid agerent et quid molirentur. Oratio id eſt recitatio aut narratio mea cõprehẽderem rẽ id eſt factũ ipſum deprehenderẽ. Legatos allobrogum qui populi ſunt haud lõge a lugdunenſibus: vt plinius oſtẽdit vnde eos tranſalpinos vocat: quod quidem verũ quoad romanos: nam nobis ciſalpini ſunt Cũ literis ſcilicet ſcriptis. Mandatis ſcilicet verbo dãdis Quod erat difficillimum quodq;: id eſt qđ ego ſemp optabam a diis ⁊c. Preclara atq; egregia. Commẽdat pretores vt ſe candidũ ſignificet nec velle quemq̃ recuſare immeritum. Aduesperaſceret id eſt ſerum eſſet ⁊ ad veſperã tenderet vt tyberis inter eos ⁊ põs intereſſet: more ſuo prepoſitionem repetit. Nam ali diceretur vt tyberis ⁊ pons inter eos eẽt ſine ſuſpitione: quia non manifeſtauerant illis cãm cur eo pficiſcerẽtur: ex reatina prefectura ex ea parte italie vbi eſt reatina palus i qua natis ſaxis vngule iumentorũ duriores effici dicũtur in reipu. preſidio: nõ ergo ad perniciẽ. Interea. narrat fere eadẽ q̃ Salluſtius in catilinario. Tertia que eſt ſub diluculũ. Vnaq; i. ⁊ ſimul. A nr̃is miſſis a nobis. Solis pretoribus miſſis ad deprehẽdẽdos legatos allobrogũ cum volturcio ⁊ literis Cõmiſſa hoc ẽ conſerta ⁊ inita. diluceſceret. i. lux dieia nocte diſtingui inciperet. Cimbrũ vocat gabiniũ: aut quia perniciosum putat; vt cimbri erãt: aut q2 ex cimbris oriũdum. Literis dandis: hoc ẽ vt literas ad allobroges daret. Preter conſuetudinez: quia ſommo indulgere ſolebat. Conuenerunt id eſt diſquiſiuerũt a me: an ſupple placeret literas aperiri a me ⁊c. Ideo ne ſi nihil eſſet inuẽtum ⁊ cet. Rem integram. id eſt non inſpectis nec apertis literis Si ea que erãt delata ſcilicet per allobroges et fuluiam concubinam. Quinti curij

Stirps et ſemen.

ab eo miſſas: vt vidiſtis: q: paulo poſtq̃ ſenatũ habuerat populũ cõuocauit. Ex edib⁹ cethegi q̃ pperare ſummopere curabat. Volturciũ deprehenſum cũ allobrogib⁹ ſiue gallis. ſ. allobrogib⁹. Fidẽ publicã. i. vt indicaret q̃cũq; ſciret ⁊ impunitatẽ facti ſui haberet. Recreaſſet. i. reuelaſſet ⁊ refeciſſet. Timebat eñi in tali re deprehenſum ſe nõ poſſe viuũ euadere a. P. L. i. a publio lentulo q̃ pretor erat: vt ſeruorũ p̃ſidio q̃a ſeruos prius repudiauerat Catilina. Preſto. i. preſens quaſi p̃ſtãs eſſet q̃ exciperet. i. ex inſidiis caperet: ⁊. i. ſimul fugientes. i. profugere volẽtes et coniungeret ſe cum his. ſ. ſceleratiſſimis ducib⁹. Vrbanis Lentulo. Cethego. Gabinio. Statilio ⁊ ceteris. Iuſiurãdũ ſup. eſſe datuz: hoc eſt iureiurando pmiſſum. Ad ſuã gentẽ vñ miſſi erant: vez ad Allobroges: de quib⁹ in Catilinario di xim⁹. Preſcriptũ: hoc eſt p̃ ceptũ ſollicite vt ab his ſeri ſolet: q̃ diligenter exeq̃ volunt: preſcribũt: hoc eſt prius ſcripta conſignãt et tradũt. Ex faſtis: hoc eſt libris ſibyllinis in q̃b⁹ quaſi faſti futuri ſcripti erant. Aruſpicũ hoc eſt inſpiciẽtiũ extra ad aras. Tertiuz Corneliũ: q: Cinnam ante ſe ⁊ Syllaz fuiſſe dicebat quoz vterq; erat de gente corneliozũ ⁊ dñatiõe potit⁹ De ſylla autem prius diximus. De Cinna ſic dicit. L. Florus in libr. lxxx. Liuii. Caius Cornelius cinna cũ pnicioſus: leges p vim ferret pulſus vrbe a. Cn. octauio collega cũ Sex. tribunopiebis: iperioq; ei abrogato: corruptũ appii Claudii exercitũ in poteſtatem ſuã redegit et belliũ vrbi intulit: accerſito Caio mario cum aliis exulibus ex aphrica. Et in librũ ſequẽtem. Cinna et Marius in vrbem recepti ſunt: quiveliit raptam eam cedibus ⁊ rapinis vaſtarunt. Cneo octauio conſule occiſo et oibus aduerſe partis nobilibus trucidatis: inter quos. M. Antonio eloquẽtiſſimo viro. et. L. ceſare: quoz capita in roſtris poſita ⁊c. Poſt virginum abſolutionẽ. ſ. fatalez: de qua in libris ſibyllinis mentio erat. Incẽſionem a fulmine: a quo etiã romuli imago: aut pictura tacta erat. Lentulo et ceteris preterq̃ Cethego qui accelerandam rem putauit: a quoq; id eſt vnoquoq; eorum. Linũ. i. filũ q̃ colligate erant tabule appoſita cera ⁊ ſigillo ſupimpreſſo. Cõfirmaſſet i. firmit pmiſiſſet: recepiſſent. i. pmiſiſſẽt faciẽda recipe ei ẽ q̃d dicitũr a ſe cape i. faciendũ aliq̃d aſſumere

riculo publico non ad conſilium publicum rem integram deferrem. Etenim quirites ſi ea quæ erant ad me delata reperta non eſſent: inde ego non arbitrabar in tantis reip. periculis eſſe mihi nimiam diligentiam pertimeſcendam. Senatum frequentem celeriter (vt vidiſtis) coegi: atq; interea ſtatim ammonitu allobrogum. C. Sulpitium fortem virum miſi: qui ex ædibus cæthegi ſi quid telorum eſſet afferret: ex quibus ipſe maximum numerum ſicarum & gladiorum extulit. Introduxi volturcium ſine gallis: fidem ei publicam iuſſu ſenatus dedi hortatus ſum: vt quæ ſciret ſine timore indicaret. tum ille dixit cum vix ſe ex magno timore recreaſſet a. P. L. ſe habere ad catilinam mãdata et literas vt ſeruorum præſidio vteretur vt ad vrbem q̃primum cum exercitu accederet. id autem eo conſilio vt cum vrbem ex omnibus partibus quemadmodum deſcriptum diſtributumq; erat incendiſſent: cædemq; infinitam ciuium feciſſent: p̃ſto eſſet ille qui & fugientes exciperet: & ſe cum his vrbanis ducibus cõiungeret. Introducti aũt galli iuſiurãdũ & lr̃as ſibi a Letulo Cæthego ſtatilio ad ſuam gẽtẽ datas eſſe dixerũt: atq; ita ſibi ab his & a caſſio eſſe præſcriptum: vt in italia eqtatũ q̃primũ mitterẽt: pedeſtres ſibi copias nõ defuturas. Lẽtulum autẽ ſibi cõfirmaſſe ex faſtis ſibyllinis aruſpicũq; reſponſis: eẽ ſe tertium illũ cornelium quẽ ad regnum huius vrbis atq; imperium puenire erat neceſſe. Cinnã ante ſe et Syllã fuiſſe: eundemq; dixiſſe fatalẽ hũc eſſe annũ ad interitum hui⁹ vrbis atq; ĩperii q eſſet decim⁹ annus poſt virginũ abſolutionẽ poſt capitolii aũt incenſionẽ vigeſim⁹ hãc aũt cũ cæteris cæthego cõtrouerſiã fuiſſe dixerunt q cum. L. et cæteris faturnalib⁹ cædẽ fieri: atq; vrbẽ incẽdi placeret. Cæthego nimis id lõgum videret. Ac ne longum ſit quirites tabellas pferri iuſſim⁹ q̃ a quoq; dicebãtur datæ. Primũ oſtẽdimus cæthego ſignũ cognouit. Nos linũ incidim⁹: legim⁹. erat ſcriptũ ipſi⁹ manu allobrogũ ſenatui & populo: ſeſe que eorum legati confirmaſſent facturũ eſſe orare: vt etiam illi facerent quæ ſibi eorũ legati præcepiſſent.

Tum cæthegus(qui pauloăte aliqd cū de gladiis ac de ſicis quæ apd̄ ipſum erāt deprehēſe rńdiſſet:dixiſſetq̨ ſemp bonorum fer famentorū ſtudioſum fuiſſe)recitatis literis debilitatus atq̨ abiectus cōſcietia cōuictus repēte cōticuit. Introductus eſt ſtatilius cognouit manū & ſignū ſuū. Recitatæ ſunt tabulæ i eā fere ſententiam confeſſus eſt. Tum oſtendi tabulas .L.& queſiui cognoſceret ne ſignū annuit eſt vero inq̄ notum ſignū imago aui tui clariſſimi viri: qui amauit vnice patriam & ciues: quæ quidē imago te a tāto ſcelere(& iam muta)reuocare debuit. Leguntur eadem ratione ad ſenatū allobrogū populūq̨ literæ. Si quid de his rebus dicere vellet feci ptātem. Atq̨ ille primo quidē negauit poſt aūt aliquāto toto iam indicio expoſito atq̨ edito:ſurrexi queſiui a gallis quid ſibi eſſet cum his quamobrem domū ſuā veniſſent. Itemq̨ a Volturcio. Et cū illi breuiter cōſtanterq̨ reſpondiſſent per quem ad eū quotieſq̨ veniſſent:quæſiſſemq̨ ab eo nihil ne eſſet de faſtis ſibyllinis locutus:tum ille ſubito ſcelere demēs quāta cōſcietie vis eſſet:oſtēdit. Nam cum id poſſet inficiari repente præter opinionem omniū cōfeſſus eſt. Ita tū non modo ingeniū illud:& dicēdi exercitatio qua ſemper valuit: ſed etiā vis ſceleris manifeſti atq̨ deprehenſi impudētia qua ſuperabat omnes improbitaſq̨ defecit. Volturcius vero ſubito literas proferri atq̨ aperiri iuſſit quas ſibi a lentulo ad Catilinam datas eſſe dicebat. Atq̨ ibi vehemētiſſime perturbatus lentulus: tamē & ſignum ſuum & manum ſuā cognouit Erant ſcriptæ ſine nomine:ſed ita Qui ſim:ex eo ſcies quem ad te miſi. Cura vt vir ſis et cogita quem in locum ſis progreſſus & vide quid iam tibi ſit neceſſe. Cura vt omnium auxilia tibi adiungas & etiam infimorum Gabinius deinde introductus cū primū impudenter reſpondere cœpiſſet ad extremū nihil ex his quæ galli inſinuabāt negauit At mihi quidem quirites cum illa argumenta certiſſima ſunt viſa atq̨ indicia ſceleris:tabellæ:ſigna manus deide vniuſcuiuſq̨ cōfeſſio:tū multo illa certiora:calor oculi taciturnitas:vultꝰ. Sic ei obſtupuerāt ſic terram intuebantur:ſic furtim ita ſeſe nonnunq̄ aſpiciebant:vt non iam ab illis indicari:ſed ipſi a ſe viderētur. Inſidiis expoſitis atq̨ editis quirites ſenatum conſului de ſumma rep. ſalute quid fieri liceret . Dictæ ſunt a pricipibꝰ acerrimæ ac

Bonorum ferramentorū id eſt armorum boni ferri qualia erant domi ipſius deprehenſa ſtudioſum: id eſt amatorem diligentēq̨ emptorem. Cōticuit: vt qui facinus purgare non potuit. Confeſſus eſt ſcilicet ſe eas ſcripſiſſe & ſignaſſe. Ex facili autem confeſſione patet: aut acrem fuiſſe romanis queſtionem aut ingenuum pudorem cum contra manifeſtam veritatem diutius cōtendere nō auderent. Lentulo aut lentuli ſi lētulo ſubaudi ſuas: ſi lentuli ſubaudi ipſi. Annuit hoc eſt nutu cōfeſſus eſt ſe noſſe. Per quē ſcilicet internuntium aut interceſſorem: ſeu vt dicunt ſollicitatorem. De faſtis ſibyllinis: hoc eſt libris ſibylle in quibus faſti romanorū futuri continebātur. Confeſſus eſt forte ea confidentia qua ſperabat fatali neceſſitati ceſſuros: et manus: id eſt formam ſcribendi quaſi dicat literam. Erant ſcriptæ ſine nomine id eſt ſine ſubſcriptione nominis ſcribētis. Sed ita id eſt in hāc formam. Qui ſim: ſuauius q̄ quis ſim vt in Verg. Nec qui ſim queris alexi. Vt vir id eſt virilis & animoſus ſis vt in Catilinario viſum eſt. Etiam infimorum: hoc eſt ſeruorū. Inſimulabant: id eſt incuſabant multo certiora illa ſcilicet indicia nature que mentiri nequiūt quia cetera poſſent eſſe cōficta niſi agnouiſſent. Furtim ſeſe: id eſt ſe mutuo: et graphice exprimit geſtum deprehenſorum qui ſe ſubinde reſpiciunt: ac ſi dicant quid incepimus & quo peruenimus. Nōnunq̄: id eſt ſubinde aut interdum vt viderentur tam non indicari ab illis ſcilicet legatis allobrogum et volturcio: ſed ipſi viderentur indicari a ſe: quia ſeipſos prodebāt ex vultus immutatione. Editis: id eſt in lucem datis. Conſului id eſt conſilium rogaui aut petiui. A principibus. ſ. inter ſenatores qui primi ſniam rogabātur: mēoris. i. mēoriter.

Cenſuerit.i.iudicauerit. Primum: id non arroganter: ſed pro ordine rerum geſtarū dicit. L. flaccus. et. C. pomptinius ad pontē miluiū a Cic. miſſi ad capiendos legatos. Collegæ.i. meo cōſuli. Cū remouiſſet.i. participē eſſe et cōſcius noluiſſet: cū tn̄ rei familiaris penuria laboraret: vt in Catilinario aſſerit Saluſti⁹. Cū ſe pretura abdicaſſet.i. alienū ab ea dixiſſet et abijſſet ab ea. Tū.i. poſt modū traderet i cuſtodia quaſi nefas ſit pretorē in cuſtodia teneri: qđ honeſtius dixit ꝙ in carcere. Poſtulauerat.i. eregerat a pricipibus cōiurationis. In marcum cepariū cui erat indicatū.i. p indices demōſtratū apuliā eſſe attributā ad paſtores ſollicitandos. In publiū furium: qui vt opinoris eſt: quem ſine nomine Sallu. feſulanū appellauit Cilonez: hoc ꝙ cognomen ſubticuit Sal. Libertinum hoiem: neq; id quidē expreſſit Sa. Libertinū.i. libertine cōditiōis cū ipſi aut parētes ei⁹ aliqñ ſeru⁹ fuerit aut ſui fuerint. Productos.i. ſollicitatos ad cōſenſum. Mentes ſanari.i. eos reduci in ſaniorē mentem viſis exēplis alioꝝ. Atq; etiam ſupplicatio vulgo dr̄ precatio et rogatio. Dicit ſm Seruiū ꝙ apud maſſilienſes in. ſupplicationib⁹ ſupplicium ſumebat a puero ſacro.i. in quez oīa dira que ciuitati ꝑuētura eēnt imprecabant. Meo noīe.i. authoritate mea cōſul eēt noīe ꝯſulis fieri dicebātur oīa. Mihi togato.i. exiſtenti i toga: qꝛ ſupplicatio non fiebat niſi in ſummo periculo belli qđ hūanis opib⁹ euitare poſſe negabat: aliter deos fruſtra tētare ſibi viderētur. Et his verbis q̄ recitat ꝙ ad ſuaʒ gloriā faciūt. Urbē incendꝫ: ſingulis ſua ꝑtē attribuit. Cōferat.i. cōparet. Intereſt.i. differat. Bn̄ geſta.i. gubernata et adminiſtrata reſp. Factū atq; tranſactū eſt.i. penit⁹ cōſummatū. Nā. P. L.i. Publi⁹ lētulus q̄ vt dictū eſt pretor erat: ſꝫ ſicut apud nos q̄uis hereticus nō ſolū pōtifex non eſt: ſed nō xp̄ian⁹ quidē cēſendus: ſic apud illos q̄ i patriā ꝯiurauerat nō mō mgr̄at⁹ nō erat ſꝫ ne ciuis quidē cēſendus. Abdicauit.i. vltro abijt et ſe alienū dixit ab mgr̄atu: vt nos liberaremur ea rel gīōe. metu deoꝝ q̄ religio non fuerat mario viro clariſſimo (quē laudat aut vt cōpatriotā: erat eiuſq; arpinas aut vt populi ſeu plebis defenſorē) q̄min⁹.i. vt nō occideret Glauciā ꝑtorē.i. cū eēt ꝑtor et d̄ q̄ nihil

Supplicatio.

fortiſſime ſentētie: quas ſenatus ſine vlla varietate eſt ſecut⁹. Et quidē nōdum eſt præſcriptū ſenatuſcōſultū: memoria vobis quirites quid ſenatus cenſuerit exponā. Primū mihi gratiæ verbis ampliſſimis agūtur: ꝙ virtute: cōſilio prouidētia mea reſpu. periculis maximis ſit liberata. Deīde. L. flaccus Caius promptinius prætores (ꝙ eorum opera forti fideliq; vſus eſſem) merito a iure laudanᵗ Atq; etiā viro forti collegæ meo caio antonio laus īpertitur ꝙ eos qui eius cōiurationis participes fuiſſent a ſuis et reip. conſiliis remouiſſet. Atq; ita cenſuerūt vt. P. Lētulus (cū ſe prætura abdicaſſet) tum in cuſtodia traderetur. Item vti cæthegus. P. L. P. Gabinius qui oēs præſentes erant in cuſtodia traderentur. Atq; idem hoc decretū eſt in. L. caſſium qui ſibi procurationem incendendæ vrbis poſtulauerat. In. M. cæparium cui ad ſollicitandos paſtores apuliam attributam eſſe erat indicatū in. P. furium qui eſt ex his coloniis quas feſulas Lucius ſylla deduxit in Quintum māliū ciſlonem: qui vna cum hoc furio ſemper erat in allobrogum ſollicitatione verſatus. In publium vmbrænū libertinum hominem a quo primum gallos atq; gabinium productos eſſe conſtabat. Atq; ea lenitate ſenatus vſus eſt quirites: vt ex tanta cōiuratione tantaq; vi ac multitudine domeſticorū hoſtiū nouem hoīm perditiſſimorum pena reſp. conſeruata reliquorū hoīm mentes ſanari poſſe arbitraretur. Atq; etiam ſupplicatio diis immortalib⁹ pro ſingulari eorū merito meo noīe decreta eſt quirites quod mihi primū poſt vrbē cōditam togato contingit: et his decreta verbis eſt: ꝙ vrbē incēdiis: cæde ciues: italiā bello liberaſſet. Quæ ſupplicatio ſi cū ceteris ſupplicationibus cōferatur quirites: hoc intereſt ꝙ cæteræ bene geſta: hic vna cōſeruata reſp. cōſtituta eſt. Atq; illud quod faciēdū primū fuit factū: atq; trāſactum eſt. Nā. P. L. quāq̄ patefactis indiciis & cōfeſſionibus ſuis iudicio ſenatus nō mō prætoris ius verūetiā ciuis amiſerat: tn̄ mgr̄atu ſe abdicauit: vt q̄ religio mario viro clariſſimo nō fuerat quominus Glauciā (de quo nihil noīatim erat decretū) ꝑtorē occideret: ea nos religiōe in priuato. P. L. puniēdo liberaremur. Nūc qdē milites ſceleratiſſimi periculoſiſſimiq; belli nepha

rios duces captos iã & dephẽſos tenetis exiſtimare debetis oẽs copias catilinæ oẽs ſpes atq; opes his depulſis periculis cõcidiſſe. Quẽ qdẽ ego cũ ex vrbe depellebã hoc ꝓuidebã aĩo qrites: remoto catilina nõ mihi eſſe. P. lẽtuli ſomnũ nec. L. caſſii adipes: nec. C. cethegi furioſam temeritatẽ ꝑtimeſcẽdã. Ille erat ſolus timendus ex his oĩb⁹: ſed tãdiu dũ mœnib⁹ vr̃is cõtinebatur oĩa norat oĩm tenebat adit⁹ explorare: tẽtare: ſollicitare poſſat audebat erat ei cõſultũ ad facin⁹ aptũ. Cõſilio agi neq; ligua neq; manus deerat. Iã ad certas cõficiẽdas res certos hoĩes delectos ac deſcriptos hẽbat. Neq; vero cũ aliqd mãdauerat nõ cõfectũ putabat. Nihil erat q i nõĩpẽ obiret: occurreret: vigilaret: laboraret: frig⁹ ſitim famẽ ferre poterat. Hũc ego hoĩem tã acrẽ: tã patũ: tã audacẽ: tã callidũ: tã i ſcelere vigilãtẽ: tã i pditis reb⁹ diligentẽ: niſi ex domeſticis iſidiis i caſtrẽ ſe latrociniũ cõpuliſſem (dicã qd̃ ſẽtio qrites) nõ facile hãc tãtã molẽ mali a ceruicib⁹ vr̃is depuliſſẽ. Nõ ille vobis ſaturnalia cõſtituiſſet: neq; tanti exitii ac fati diem reip. denũtiaſſet neq; cõmiſiſſet vt ſignũ vt lr̃e ſue teſtes deniq; manifeſti ſceleris dephẽderetur. Quæ nũc illo abſente ſic geſta ſunt vt nullũ i priuata domo furtũ vnq̃ ſit tã palã inuẽtũ q̃ hæc tãta i rep. cõiuratio manifeſte inuẽta atq; dephẽſa eſt. Qđ ſi catilina i vrbe ad hãc diẽ remãſiſſet (q̃q̃ quo ad fuit oĩb⁹ ei⁹ cõſiliis occurri atq; obſtiti) tñ vt leuiſſime dicã dimicãdũ nobis cũ illo fuiſſet. Neq; nos vnq̃ dũ ille in vrbe hoſtis fuiſſet tãtis ꝑiculis rẽp. tãta pace: tanto otio tãto ſilentio: liberaſſemus. q̃q̃ hæc oĩa qrites ita ſunt a me adminiſtrata: vt deorum immortaliũ nutu atq; geſta ac prouiſa eſſe videantur. Idq; cũ cõiectura cõſeq poſſum⁹ ꝙ vix vr̃ hũanis cõſiliis tãta mole rerũ gubernatio cõſequi potuiſſe. Tũ vero ita p̃ntẽ his tp̃ibus opẽ & auxiliũ nobis tulerũt vt eos pene oculis videre poſſem⁹. Nã vt illa omittam viſas nocturno tẽpore ab occidẽte faces ardorẽq; cœli vt fulminũ iactus vt terremotus relinquã: vt omittã cætera q̃ ita multa nobis conſulibus facta ſunt: vt quæ nunc videtis hæc cauere dii immorles viderẽtur hoc certe quirites quod ſum dicturus. neq; prætermittendũ neq; relinquẽdũ ẽ. Nã ꝑfecto mẽoria tenetis cotta & torqto cõſulib⁹ cõplures i capitolio res de cœlo eſſe ꝑculſas: tũ & ſiĺacra deoꝝ imortalium depulſa ſunt & veterũ ſtatuæ hominum deiectæ: etiam legũ æra liquæfacta ſunt. tactus etiam ille qui hanc vrbem condidit ro

erat decretum noĩatim expreſſo noĩe eius: ſed oĩtarat cõmuniter in oẽs ſontes. vnde. L. florus in libro lxix. C. marius ſeditionis auctor q̃ ſeptũ conſulatũ p trib⁹ ſparſa pecunia emerat metello aqua et igni interdixit. Nam apuleius ſaturnin⁹ tribu. plẽ. C. Mẽmiũ cãdidatũ conſulatus petitorẽ quẽ aduerſarium actionib⁹ ſuis timebat interemit. Quibus rebus cõcitato q̃ plurimum ſenatu in ei⁹ cauſam. ⁊ C. marius hõ mutabilis ⁊ varii cõſilii ingeniiq; q̃ ſemp ẽm fortunã tranſierat cuꝫ tueri minime poſſet opp̃ſſus armis cũ glaucia p̃tore aliis eiuſdẽ furoris ſociis bello quodã interfectus eſt hec ille vbi habet mors Saturnini cuius prius meminit: et mors glaucie cui⁹ hec mẽtionẽ facit: cetera manifeſtaria ſunt. Ad hãc diẽ. i. ad hoc vſq; tẽp⁹. Quo ad fuit aut q̃diu fuit i vrbe: aut q̃tũ fuit p̃tãte mea: ſꝫ meli⁹ priori modo. Leuiſſime. i. minime grauiter. Nam ad grauẽ virum non pertinet cenſere dimicandũ eſſe tãto imperio cũ tã futili homine: aut leuiſſime. i. breuiſſime et citiſſime. atq;. i. ſimul. aut vacat atq;. Id cũ i. cũ ita ſit ꝙ poſſumus cõſequi ꝯiectura. i. p ꝯiecturam cognoſcere: id ſcilicet ita eſſe: videlicet ꝙ deoꝝ nutu oĩa geſſerim. ꝙ id eſt quia gubernatio videtur vix potuiſſe ꝯſequi humanis conſiliis et tanta mole rerum: ſcilicet id quod cõſecutus ſum: tum vero. id eſt multo magis manifeſtũ eſt ꝙ dii tulerũt. i. attulerunt p̃ſentẽ opẽ: et pro. i. auxilium ſup. preſens. his tẽporibus. Eos ſcilicet deos oclis quod mortali fas non eſt: vt illa ſcilicet manifeſta nihilominus preſentie deorum indicia. Cauere. i. caute vitanda predicere. Perculſas. id eſt attonitas ⁊ fulmine percuſſas. Depulſa. id eſt a loco pulſa. Simulacra. id eſt effigies ad ſimilitudinẽ eorum fictas. Et veterum hominum id eſt priſcoꝝ ro. Legũ era. id eſt tabule ee leges continentes: nam in eis inciſe erant. Ille. ſcilicet notiſſimus aut optime me

Saturnini cedes.

Glaucie cedes.

mulus quē in auratum in capitolio paruum atq̧ lactētem vberi-
bus lupinis inhiātē fuiſſe meminiſtis. Quo quidē tēpore cū hau
riſpices ex tota etruria conueniſſent: cædes atq̧ incēdia: & legū
interitū: & bellū ciuile ac domeſticū. totiuſq̧ vrbis atq̧ imperii
occaſum appropinquare dixerunt ni dii immortales omni ratio
ne placati ſuo numine prope fata ipſa flexiſſent iraq̧ illorū re-
ſpōſis: tunc & ludi decem p dies facti ſunt neq̧ res vlla (quæ ad
placandos deos ptineret) ꝑtermiſſa eſt. Ideq̧ iuſſerūt ſimulacrū
iouis facere maius. ac in excelſo collocare contra atq̧ antea fue-
rat ad orientē cōuertere ac ſe ſpare dixerunt ſi illud ſignū (quod
videtis) ſolis ortū ac foꝝ curiāq̧ cōſpiceret fore vt ea cōſilia (q̄
clā eſſent inita cōtra ſalutē vrbis atq̧ impii) illuſtrarētur vt a ſe-
natu pſpici poſſent. atq̧ illud ſignū ita collocandū cōſules illuc
locauerūt. Sed tāta fuit opis tarditas vt neq̧ a ſuperioribus cōſuli
bus neq̧ a nobis ān hodiernā diē collocaretur. Hic quis poteſt
eſſe quirites tā aduerſus a vero tā pceps tā mēte captus q neget
hæc oīa q̄ videm⁹ pcipue hāc vrbē immortaliū numinū nutu ac
ptāte adminiſtrari: Et tem cū eēt ita rīſum cædes: incēdia interitū
reip. cōparari: & ea a pditis ciuibus q̄ tū ꝑpter magnitudinē ſce
leris: nonnullis incredibilia videbanf ea nō modo cogitata a ne
fariis ciuibus qrites verūetiam ſuſcepta eſſe ſenſiſtis. Illud vero
nō ita pſens eſt vt nutu iouis optimi maximi factū eſſe videatur:
vt cum hodierno die mane p foꝝ meo iuſſu & coniurati & eoꝝ
indices s in æde concordie ducerētur eo ipſo tēpore ſignū ſtatue
retur qui collocato atq̧ ad vos ſenatūq̧ cōuerſo: oīa & ſenatus
& vos q̄ erant cōtra ſalutē oīm cogitata illuſtrata & patefacta vi
diſtis. Quo etiā maiore ſunt iſti odio ſupplicioq̧ digni: q nō ſo-
lū veſtris domiciliis atq̧ tectis ſed etiā deoꝝ tēplis atq̧ delubris
ſunt funeſtos ac nefarios ignes īferre conati. Quibus ego ſi me
reſtitiſſe dicā ſumā nimiū: non ſim ferēdus. Ille ille iuppiter reſti
tit: ille capitolium: ille hæc templa: ille hanc vrbē ille vos omnes
ſaluos eſſe voluit. Diis ergo immortalibus ducibus hanc men-
tem voluntatemq̧ ſuſcepi: atq̧ ad hæc tanta iudicia perueni.
Iam illa allobrogum ſollicitatio ſic a Lentulo ceteriſq̧ domeſti-

ritus romulus hoc eſt imago romuli quā.i.cui⁹ ſimulacrū in auratū.i.auro tectū atq̧ lactētē.i. trahētes lac e
ſugētē z inhiantē vberib⁹ lupinis q: a lupa dr nutritus cū a fauſtulo paſtore inueniref cū remo. verū ſunt q̄
vxorē fauſtule lupā.i.meretricē fuiſſe dicebant.nā z meretrix lupa dr: vñ z lupanar.de quo vide Li.in.i.Docet
aūt ſculpturā illā fuiſſe artificioſam cū tā graphice geſtū pueris lactēti exꝓmeret. Qr ho pditor vrbis dehcie-
baf ꝓnoraf decidiū vrbis:
vt ſequētia docēt. Contra
atq̧.i.contra q̄ aut contra
id qd antea erat illō ſignū
i.ſil'acrū iouis. Illuſtraren
tur.i.illuſtria et manifeſta
fierēt vt res in luce poſite
opis tarditas.i.moles et
difficultas: aut tarditas
operis.i.opantiū: q̄ nō añ
eū diē pfecerint quo cōiu-
ratio patefacta eſt. Etenis
cū eēt riſum.ſ.ab haruſpi-
cibus z ceteris pdigiorum
interꝓtibus.ita.i.vt ſequi-
tur vtz cedes incēdia: inte
ritū reip. cōpari et ea ſup.
cōparari a perditis ciuib⁹
quales ſunt coniurati que
cū ſcilicet reſpondebātur
cognita.i.ꝯcepta q̄ fierent
verumetiā ſuſcepta ſcilicet
vt fierēt. Nō ita pñs.i.non
ita ſubitum ac fauorabile
auxiliū: videtur legendus
interrogatiue: ita vt affir-
mationem poſcat. Nā poſt
ea negabit ſua id vni⁹ ope
ra factum vt cūz.i.q̄ ita ac-
ciderit vt cum coniurati z
indices eorum vt legati al
lobrogum vt volturci⁹ du-
cerētur hodierno die ma-
ne per forum in edem.i. tē
plum cōcordie.ſ. dee ſignū
ſtatueretur.i.conſtitueretur
eo ipſo tempore.i. in pun-
cto illi⁹ tpis: quo ſigno col
lato atq̧ conuerſo ad vos
et ad ſenatum omnia vidi
ſtis patefacta: q: ſicut i ca-
tilinario viſuz.eſt cicero iuſ
ſit coniuratos preter len-
tulum (quem q̄ ꝓtor eſſet
ipſe manu tenens in ſena
tum perduxit) cū cuſtodi-
bus in edem concordie ve
nire et aduocauit eo ſena
tum. Delubris.i.in quibus
ſunt ſimulacra deoꝝ. Su-
mā.i.aſſumā vendicē arro
Summo. gē mihi nimium. vñ qd vul
go preſumere dicimus aut
pſumptuoſuz eſſe latine di
ceremus ſibi nimiū ſume-
re. Sumim⁹ eñi p nos: cuz
nemo porrigat accipimus
a porrigēte ſeu dāte. Non
ſum ferēdus.i. tolerādus.
Ille: ad vehemētiam affe-
ctionis ſignificandam ge-
minat pronomē qd de pre-
claro z nobili dici ſolet: vt
alexāder ille magn⁹: indi-
cia.i.reuelationē criminuz
p eos q̄ conſcii erāt. Iā illa.

narrat oĩa p q̃ õo ille ſit diuinit9 potius q̃ humanit9 patefactã eſſe cõiurationẽ. Cõſilii. i. pudẽtia: q̃ videat poſſe facere bellũ qđ ad finẽ iugurthini late fatet Saluſtius: ⁊ etiã malle. ſ. poti9 q̃ pacẽ tale. Opibus. i. potentiis. Tacẽdo. ſ. de coniuratione.

cis hoſtibus tam clementer tentata: res credita & ignotis & barbaris literæq; cõmiſſe nunq̃ eſſent profecto: niſi a diis immortalib9 huic tãte audaciæ conſilium eſſet ereptum. Quid vero: vt homines galli ex ciuitate male pacata: quæ gens vna reſtat quæ po. ro. bellum facere & poſſe. etiam male videatur: ſpem imperii ac rerum ampliſſimarum vltro ſibi a patriciis oblatam hominibus negligerent: veſtrãq; ſalutem ſuis opibus anteponerẽt: id nõ diuinitus factum eſſe putatis præſertim q nos nõ pugnãdo: ſed tacẽdo ſuperare potuerãt. Quãobrẽ quirites (qm̃ ad oĩa puluinaria ſupplicatio decreta eſt) celebratote illos deos cum cõiugibus & liberis veſtris. Nã multi ſepe honores diis immortalibus iuſti habiti ſunt ac debiti: ſed iuſtiores nũq̃. Erepti eñ eſtis ex crudeliſſimo atq; miſerrimo interitu: et erepti ſane ſine cæde: ſine ſanguine: ſine exercitu ſine dimicatione: me vno togato duce & imperatore viciſtis. Et eñ recordamini quirites oẽs ciuiles diſſenſiões: neq; eas quas audiſtis: ſed has quas voſmetipſi vidiſtis atq; meminiſtis. L. ſyllam. P. ſulpicium oppreſſit: ex vrbe eiecit. C. marium cuſtodem huius vrbis multoſq; fortes viros partim eiecit ex ciuitate partim interemit. Caius octauius cõſul armis expulit: collegã ſuum oĩs hic locus aceruis corporũ & ſanguine ciuium redundauit. Superauit poſtea cinna cũ mario Tum clariſſimis interfectis viris lumina ciuitatis extincta ſunt. vltus eſt huius victoriæ crudelitatem poſtea ſylla: ne dici quidem eſt opus quanta diminutiõe ciuium & quãta calamitate reipu. Diſſenſit. M. lepid9 a clariſſimo & fortiſſimo viro. Qu. catulo attulit nõ tam ipſius interitus reip. lucrumq̃ ceterorum: atq; ille diſſentiones erant eiuſmodi quirites q̃ non ad delẽdam: ſed commnuẽdam ac mutandã rẽp. ptineret nõ illi nullã eẽ rẽp. ſed in ea q̃ eſſet ſe eẽ principes. neq; hãc vrbẽ conflagrare ſed ſe in hac vrbe florere voluerunt. At ille tñ oẽs diſſenſiones quarum nulla reipublicæ exitum q̃ſiuit eiuſmodi fuerunt vt non reconciliatione cõcordiæ: ſed internectiõe ciuiũ diiudicatæ ſint. In hoc aũt vno poſt hoim mẽoriã maxio crudeliſſimoq; bello quale bellum nunq̃ barbaria cũ ſua gente geſſit quo in bello lex hæc fuit a lentulo; catilina; cæthego; ac caſſio cõſtituta; vt omnes qui

Puluinaria p templis inquit Seruius ponimus cũ ſint ꝓprie lectuli qui in templis ſterni ꝯſueuerunt. Acron dicit eſſe lecticas: aut tabulas in qb9 ſtabant numina. Etenim recordamini. Accumulat bonũ ſuũ ex malis aliorũ diſſenſionũ. Caiũ mariũ cuſtodẽ. ſ. ꝯ cymbros: vt diximus. Caius octauius ſc. ceſar expulit collegã. ſ. bibuli. Unde Sueto. in vita eius de cõſulatu dicit. Lege agraria ꝓmulgata bibulũ ob nũciãtem armis foro expulit ⁊ ad arbitriũ ſolum omnia adminiſtrauit vt nõnulli vrbanorum cum quid per iocũ teſtandi gratia ſignarẽt nõ ceſare ⁊ bibulo: ſed ceſare ⁊ iulio ꝯſulibus actũ ſcriberent. Aceruis. i. ſtragibus. Sane aceruus authore Ualla eſt rerũ minutarũ: ſtrages cadauerũ ſtratoꝝ. Aceruus aũt dr̃ quaſi aggeruus ex rebus aggeſtis ⁊ accumulatis: nec eſt contra preſcriptũ valle ſi etiã de corporibus dicũtur q̃ reſpectu maiorum minuta ſunt: q2 magnũ ⁊ paruũ per cõparationẽ dicũtur. Cinna cũ mario ſuperauit. i. voti cõpos ac victor eua ſit. Nam recepti in vrbem Cneũ octauiũ cõſulẽ occiderunt et oẽs aduerſe partis nobiles trucidarũt: inter quos erat. M. Antonius vir eloquentiſſimus: ⁊ Caius ceſar: quorum capita in roſtris poſita ſunt. Craſſus filius ab equitib9 fimbrie interemptus eſt. pater craſſus ne qđ indignũ virtute ſua pateretur. gladio ſe trãſfixit ⁊c. Uide florũ in lib. lxxx. Liuii. Marcus lepidus diſſenſit a collega ſuo catullo. Atq; ille diſſenſiones oſtẽdit min9 periculoſas fuiſſe diſſẽſiones ſuperiorũ q̃ machinatiões ⁊ cõiurationes catilinæ. non illi nullã id eſt deletam. Internectione. i. interemptiõe ciuium ſcilicet eorum qui ſuccubuerunt. Poſt hoim memoriã id eſt poſt illud temp9 qđ primũ homines viuentes memoria cõplecti pñt. Barbaria i. barbara natio quecunq;

Puluinaria.

Aceruus.

eſt inuidia pro conſeruanda rep. ſuſcepta ledat inuidos mihi valeat ad gloriam. Deniq; ita me in rep. tractabo: vt meminerim ſemper quæ geſſerim curemq; vt ea virtute: non caſu geſta eſſe videantur. Vos quirites (quoniā iam nox eſt) veneramini iouē cuſtodem huius vrbis ac veſtrum: & in veſtra tecta deſcendite. Et ea (q̄q̄ iam omne periculū depulſum ſit) tamen æque ac priore nocte cuſtodiis vigiliiſq; defendite. Id ne vobis diuti⁹ faciēdum ſit atq; vt in perpetua pace eſſe poſſitis: ꝓuidebo quirites.

Finitur tertia inuectiua. M. Tullii in Catilinam.

Sequitur quarta eiuſdem in eundem.

Ideo patres conſcripti in me omnium veſtrum ora atq; oculos eſſe conuerſos. video vos non ſolum de veſtro ac reip. verumetiam (ſi illud depulſum ſit) de meo pīculo eſſe ſollicitos. Eſt mihi iucunda in malis: & grata in dolore: veſtra erga me voluntas. Sed eam per deos immortales quæſo deponite atq; obliti ſalutis meæ de bōis ac de liberis veſtris cogitate. Mihi quidem ſi hæc conditio cōſolatus data eſt: vt omnes dolores cruciatuſq; perferrem: feram non ſolum fortiter: verumetiam libenter: dummodo meis laboribus vobis populoq; roma. dignitas ſaluſq; pariatur. Ego ſum ille conſul. P.C. cui non forum in quo omnis æquitas continetur: non campus cōſularibus auſpiciis conſecratus: non curia ſummum auxilium omnium gentium: non domus commune perfugium: nō lectus ad quietē datus: non deniq; hæc ſedes honoris: non ſella curulis: vnq̄ vacua

ratione ſuperauero Uirtute.i. fortitudine ⁊ prudenti cōſilio. Ueneramini.i. honorate ſalutatiōe aut ꝓcibus. Cuſtodē vſtrū. paſſiue contra preſcripta. Valle veſtrum ⁊ meū paſſiue accipiuntur: niſi ſit quedam poſſeſſio: cuſtodem vſtrm.i. quē habetis cuſtodem veſtri. Prouidebo.ſ. bello contra Catilinam peragendo.

Ideo pa. con. in me ⁊c. Hac concione aiat Cic. populum ro. in catilinā ſeq; in illi⁹ fauorem inſinuat: vtcūq; res euenerit. Utit aūt in ꝑncipio callida ſumptione q̄ ſe magnipēdi aſſerit. vt ceteris maior adhibeat fides. Omniū veſtrū nequaq̄ dicere liceat veſtrorū niſi ſit ſeruorū aut familiariū: qđ non ꝓcederet. Illud.ſ. veſtrū ac reip. ꝑiculū. Iucunda.i. ad voluptatē ⁊ grata.i. ad vtilitatē. Sʒ eā.ſ. volūtatē bonā aut beneuolentiā in me accepiſtis. De bonis.ſ. vſis.i. fortunis naʒ ſi de viris intellexerit ſe non excludit. Mihi quidē.q.d. q̄cq̄d alii ſentiant ita mihi viſum eſt. Hec ꝯditio id eſt oblatio. Ille cōſul. ille emphaſim hʒ. For.ſ. iudiciale nō cāpus.ſ. martius vbi fiebāt comitia.i. coitiones ppli ad mgratus innouādos. Nā curia ſenatoriū vbi tangit tria in quibus orare ſolebāt. forū ad iudices. Cāpū ſeu cōcionē ad quirites ⁊ curiā ad pres conſcriptos ſeu ſenatores quorū cōceſſus etiā ſenatus dicebat. Curia appoſitorie ſūmum auxiliū: q: inde omnibus petere licebat. vñ non imperiū: ſʒ preſidiū orbis dici meruit: nō dom⁹.ſ. priuata cōe pfugiū.ſ. ſua cuiq;. Nō lect⁹ ad q̄etē dat⁹ ſcʒ a deo natura et morib⁹. A deo q: ſomnū ē donū deorū: vt eñ.ii. Tp̄s erat quo prīa quies mortalib⁹ egris Incipit ⁊ dono diuum gratiſſima ſerpit. A natura: q̄ poſt laborē requiē querit: a moribus approbatis: q: ſicubi tuti eſſe poſſumus maxime in lecto tutos eſſe communi cōſenſu ſemper placuit. Hec ſedes honoris: hoc eſt cathedra i qua honoribus affecti ſedent.

Non ſella curulis q̃ ſummis mgr̃atibꝰ debet: q̃bus pmiſſum erat in lectica ⁊ ſella curuli circũuectari hume|ris ſeruoꝝ. Und̃ vacua piculis mortis nõ ſolũ naturalis ↄtra quẽ nullus locus ſatis tutus eẽ põt: ſed et vio|lẽte: hoc eſt necis a qua ob reuerẽtiã loci interdũ merito ab ſtineãt. Nũc ſi hũc exitũ ⁊c. Iterũ cõmẽorat bñfi|cia ſua in pplm ro. ⁊ rẽpu. Queciq; fortuna. q. d. acerbiſſima ſubeat. ſ. a me. i. libẽter ppetiar dum tm̃ boni pfeceri. Prope fatales. i. deorum fato ac proſcripto cõceſſum. Conſulite vobis id eſt ſaluti veſtre conſilio pſpicite. Nã primũ debeo ſpare ⁊c. id dicit religioſe. vñ ⁊ illud eñ. ix. Pulcerria ꝑmiũ dĩ moreſq; dabũt vr̃i &c. i. quẽadmodũ obtigerit. i. ꝑter ſpẽ euenerit. Nã neq; ſentẽtioſe oĩa Ille gener. ſ. futurus quare. i. quã obrem. Incumbite ad ſalutẽ. Valla negat incumbo recipere actm̃ cum prepoſitione in re non pertinente ad animam hic non facile perſpicitur. Incumbite: id eſt nitimini. Circumſpicite: id eſt animaduertite diligẽter aut adnotate circumquaq;: omnes procellas: id eſt turbulentas cõmotiões in republica que impendent: id eſt iminent caſure prope dies in caput reipu. niſi: id eſt ſi non prouidetis. Tiberius graccus qui occiſus eſt quod tribunatum violenter ſibi continuare voluit. Non Caius frater eius: ſcilicet Tyberij gracci. de vtriſq; autem diximus alibi ꝙ agrarios: id eſt agrorum petitores per legem agrariam que erat de agris communiter con diuidendis: que ſepe: ſed nunq̃ ſine pernicie mota eſt. Non Lucius ſaturninꝰ de quo florus in libr. lxix. liuij. Apuleius ſaturninus tribus plebis. Caium memmium candidatum conſulatus petitorem maximus quem aduerſarium eius actiõibus ſuis timebat interemit. Quia vero gracci et ſaturninus pro ſuſ|ctione plebis occiſi videntur dicit Lentulum et Cethegum nõ eſſe tales: ſed communes tam plebeiorum q̃ patriciorum hoſtes. Tenentur duo ſcilicet Lentulus ⁊ Cethegus qui principes erant: aut quis plures erant non legetur duo ſed dico: verumtamen Cicero non dico ſed inquam dixiſſet: et ad imminuendam ſeueritatẽ ſententie

Saturninus.

Incẽdio.

mortis periculo atq; inſidiis fuit. Ego multa tacui: multa pertuli multa conceſſi: multa meo dolore quodã in veſtro timore ſanaui. Nunc ſi hunc exitum conſulatus mei dii immortales eſſe voluerunt: vt vos populumq; romanum ex cæde: miſeria: coniuges: liberoſq;: virgines veſtales ex acerbiſſima vexatione: tẽpla atq; delubra hanc pulcerrimam patriam omnium noſtrum ex fidiſſima flamma totam italiam ex bello: ex vaſtitate eriperẽ: quæcũq; mihi vni fortuna proponatur ſubeatur. Etenim ſi Publius Lentulus ſuum nomen inductus a vatibus fatale ad perniciem reipublicæ fore putauit: cur ego non leter meum conſulatum ad ſalutem populi romani prope fatalem extitiſſe. Quare P.C. conſulite vobis: proſpicite patriæ: conſeruate vos: coniuges: liberos: fortunaſq; veſtras populi romani nomen ſalutemq; defendite: mihi parcere ac de me cogitare deſinite. Nam primum debeo ſperare omnes deos (qui huic vrbi præſident) pro co mihi ac mereor relaturos eſſe gratiam. deinde ſi quid obtigerit: æquo animo paratoq; moriar. Nam neq; turpis mors forti viro poteſt accidere: neq; ĩmatura conſulari: nec miſera ſapienti. Nec tamen ego ſum ille ferreus qui fratris chariſſimi ac amãtiſſimi præſentis merore non mouear: horumq; omnium lacrimis (quibus me videtis circunfuſum eſſe). Neq; meam mẽtem non molliat quæ domum ſepe reuocat examinata vxor & abiecta metu filia: & paruulus filius quem mihi videtur cõplecti reſpu. tanq̃ obſidem conſulatus mei. Neq; ille (qui expectans huius exitum diei ſtat in meo) gener. Moueor his rebus omnibꝰ: ſed in eam partem vti ſalui ſint vobiſcũ omnes (et iam ſi me aliqua vis oppreſſerit) potius q̃ illi & nos vna cũ rep. pereamus. Quare. P.C. icũbite ad ſaluẽ reip. circũſpicite oẽs procellas q̃ impẽdẽt: niſi prouidetis. Non Tyberius graccus ꝙ iterũ tribunus plebis fieri voluit: non Caius graccus ꝙ agrarios concitare conatus: non. L. ſaturninus ꝙ. C. mẽmiũ occiderit: in diſcrimẽ aliquod aut ĩ vr̃æ ſeueritatis iudiciũ adducit. Tenent duo q ad vrbis incẽdium: ad veſtrã oĩm cædẽ ad catilinã recipiendum romæ reſtituerũt. Tenẽtur literæ ſigna manꝰ: deniq; vniuſcuiuſq;

confeſſio. Sollicitãtur allobroges ſeruitia excitãtur: catilina accerſitur initium eſt conſilium: vt interfectis omnibus nemo ad plorãdum quidem po. ro. nomẽ atq; lamẽtãdum tãti imperii calamitatem relinquatur. Hæc omnia indices detulerunt: rei confeſſi ſunt: vos multis iam iudiciis iudicaſtis primum q mihi gratias egiſtis ſingularibus verbis atq; mea virtute atq; diligentia perditorum hominum coniurationem eſſe patefactam: decreuiſtis. Deinde q P. Lentulum ſe vt abdicaret prætura coegiſtis. Tum q eum & cæteros (de quibus iudicaſtis) in cuſtodiam dãdos cenſuiſtis. Maximeq; q meo nomine ſupplicationẽ decreuiſtis: qui honos togato habitus ante me eſt nemini. Poſtremo hodierno die præmia legatis allobrogum & titio volturcio dediſtis ampliſſima q̃ ſunt oĩa eiuſmodi: vt hi qui in cuſtodiã noĩatim dati ſunt: ſine vlla dubitatiõe a vobis dãnati eſſe videãtur Sed ego inſtitui referre ad vos. P. C. tanq̃ integrũ etiã de facto quid iudicetis: & de pœna quid cẽſeatis. Illa prædicã q̃ ſunt cõſulis. Ego magnũ in rep. furorẽ verſari & noua quædã miſceri & concitari mala iampridẽ videbã. Sed hanc tantã: tã exitioſam haberi coniurationẽ a ciuibus nunq̃ putaui. Nũc quidquid eſt quocũq; veſtræ mẽtes inclinant atq; ſentẽtiæ: ſtatuẽdum eſt vobis ante noctẽ. Quantũ facinus ad vos delatũ ſit videtis. Huic ſi paucos putatis eſſe affines vehemẽter erratis. Latius opiniõe diſſeminatũ eſt hoc malũ: Manauit nõ ſolum per italiam: verũetiã tranſcẽdit alpes & occulte ſerpẽs iã multas prouincias occupauit. Id opprimi ſuſtentãdo aut prolatando dies nullo modo põt quacũq; rõne placet: celeriter vobis vindicandũ eſt. Video duas adhuc eſſe ſnĩas: vnã decii ſyllani q̃ cẽſet eos q̃ hæc delere conati ſũt morte eſſe mulctãdos: alterã Caii Cæſaris q mortis pœnã remouet cæterorũq; ſuppliciorũ oẽs acerbitates ãplectitur Vterq; & ꝑ ſui dignitate & ꝑ rerũ magnitudiẽ i ſũma ſeueritate verſaẽ. Alter eos q̃ nos oẽs q̃ pp̃lm romanũ vita priuare conati ſũt: q delere ĩperiũ: q po. ro. nomẽ extinguere punctũ tp̃is frui vita: & hoc cõi ſpiritu nõ putat oportere. Atq; genꝰ pœnẽ ſepe improbos in ciues i hac rep. eſſe vſurpatũ recordatur. Alter intelligit mortẽ a diis ĩmortalibꝰ ſupplicii cã conſtitutã nõ eſſe: ſed aut neceſſitatẽ naturæ: aut laborũ: aut miſeriarum quietem.

duorum tantum meminit. Sollicitantur non tantum legati: ſed & alii qui in patria erant quod ad terrorẽ dicit: licet incertum ſit. Nã de iis qui rome erant poſt indicium certum eſt q nõ ſint amplius ſollicitati. Seruitia: id eſt ſerui. Accerſitur: id eſt vocatur in vrbem. Initium: id eſt inceptũ eſt aut conceptũ eſt & habitum. Nemo relinquatur: quod verbum ad ſummum odium excitandum plurimum valet. Indices: ſcilicet Allobroges & volturcius. Rei: id eſt de rerum accuſati: & quorum res agitur. Lentulus. Cethegus &c. Vos iudicaſtis id eſt ſententiam tuliſtis: vt turpe ſit aliter ſentire non aliter cõperta. Singularibus id eſt egregiis & ſingulariter ad me habitis. Meo nomine. q. d. ad honorem & famam meã: ſupplicationẽ. i. rogationẽ & proceſſionẽ diis faciendã. Togato. i. nõ ſumptis armis. Nominati id eſt expreſſo nomine. Affines: hoc eſt complices. Prolatando dies. i. procraſtinando. Video duas &c. De his ſententiis manifeſte viſus eſt i Salluſtio de bello Catilinario. Vnam decii Syllani: quem tamen variabilem aſſerit Salluſtius. nã poſtea in cæſaris ſniam cõceſſit. Oẽs acerbitates cæterorũ ſuppliciorũ excepta morte. Vterq; tã decius q̃ cæſar. Alter ſcꝫ decius nondum audita ſententia cæſaris. Punctũ tẽporis Cicero fere tẽpus q̃diu in accuſatiuo ponit etiam ſi nõ ſit determinatũ: vt annũ audientem cratipũ. et hic pũctum. Communi ſpiritu. id eſt aere quo ſpiramus: et quem inſpiramꝰ & exſpiramus reſpirantes. Alter ſcilicet cæſar qui dicitur vſq; ad penitudinem fuiſſe clemens quia quibus pepercerat ab iis poſtea occiſus eſt. A diis immortalibus a quibus bonũ credebant petẽdũ. vnde iuppiter iuuans pater dictus & iuno quaſi iuuãs nurus ſeu nuru. Neceſſitatẽ nature ſciliꝫ deficientis aut laborũ aut miſeriarũ quietẽ. Vñ Flaccus. Mors vltima linea rerum Dicebãt tamẽ ethnici

etiā deos vltores ſcelerū: Vñ iuppiter ſalmonea proſtrauiſſe fulmine & in gigāteo bello dīj cōiter impios ne caſſe dicitur. Eā ſcilicet mortem. Sapiētes, vt Socrates & Regulus & Cato vticēſis poſtmodū de eo autē nūc non loquitur cū nōdum ſibi mortem cōſciuerit: ſed potius de dechs patre & filio: aut de curtio qui ſe armatum in hiatum terre precipitem dederat. Vincula ſempiterna de quib⁹ in oratione ceſaris apud Salluſtiū fit mētio. Decernatur. i. dīju dicet a vobis: q̄ ſola ſcilicet

Itaq; ſapiētes eam nūq̄ inuiti: fortes etiam ſepe libenter appetiuerunt. Vincula vero (& ea ſempiterna) certe ad ſingularem pœnam nepharii ſceleris inuēta ſunt. Itaq; municipiis diſpertiri iubet. Habere videtur res iſta impunitatem ſi imperare velis: difficultatem. ſi rogare decernatur tamē ſi placet. Ego enim ſuſpiciam: & (vt ſpero) reperiam qui quod ſalutis omnium cauſa ſtatueritis: nō putet eſſe ſue dignitatis recuſare. Adiungit grauem pœnam municipibus ſi quis eorum vincula ruperit: horribiles cuſtodias circūdat: & digna ſcælere hominum perditorū ſancit: ne quis eorꝫ pœnā quos cōdennat per ſenatū aut per populum leuare poſſit. Eripit etiam ſpem: quæ ſola homines in miſeriis conſolari ſolet. Bona præterea eorū publicari iubet: vitā ſolā relinquit nefariis hominibus: quā ſi eripuiſſet: multas vno dolore animi atq; corporis omniū ſcelerū pœnas ademiſſet. Itaq; vt aliqua in vita formido improbis eſſet poſita apud inferos eiuſmodi quædam illi ſupplicia impiis cōſtituta eſſe antiqui voluerunt: q̄ videlicet intelligebant his remotis non eſſe mortem illā pertimeſcēdā. Nunc patres conſcripti mea video quid interſit: ſi eritis ſecuti ſniām Caii Cæſaris: qui in hāc rēp. viā (quæ popularis habetur) ſecutus eſt fortaſſe minus erūt hoc authore et genitore huius ſniæ: mihi ppl'ares impet⁹ ptimeſcēdi. Sin illā alteram ſecuti fueritis neſcio an amplius mihi negotiis cōtrahatur. Sed tamen meoꝝ periculoꝝ rationes vtilitas reip. vēdicat. Habemus enim a cæſare (ſicut ipſius dignitas & maiorum eius amplitudo poſtulabat) ſententiam tanq̄ obſidem ſue in rēp. voluntatis. Intellectum eſt quid intereſſet inter leuitatem concionatorum & animum vere popularem ſaluti populi cōſulentem. Video de iſtis (qui ſe populares haberi volunt) abeſſe nō neminem: ne de capite videlicet ciuium romanoꝝ ſententiā ferat. Is & nudiuſterti⁹ in cuſtodiā Caiū. P. dedit & ſupplicationē mihi decreuit: & indices heſterno die maximis muneribus affecit. Iā hoc nemini dubiū eſt qui reo cuſtodiā: q̄ſtori gratulationē indicibus præmiū decreuit: quid de tota re & cā iudicarit. Ac nō. C. cæſar itelligit legē ſemproniā eē de ciuib⁹ cōſtitutā romanis: q

Spes — ſpes et eſt prouerbiale. Ibis ſcʒ ſupplicijs poſt mortem: quia tā bonis q̄ malis moriendum eſt: et ita minus eſſent formidanda improbis mors ſi nihil poſt exitum ab hac vita paſſuri ſunt. Voluerunt: hoc non ſatis firmiter dicit ad fidem quaſi vere non ex vero: ſed ad terrorem ea excogitata ſunt que de improborum penis dicitur. Mea quid interſit: hoc eſt quid commodi et vtilitatis cōſequar quaſi dicat minori inuidie ſubiacebo. Neſcio an amplius negotij eſt: hoc eſt amplius copioſi⁹ negotiū hoc eſt maior cura et ſollicitudo. Habemus enim a. C. Ceſare. In gratiam ceſaris honorifice de eo loquitur: ſed poſtea ſniam aperit. Et maiorum eius qui nobiliſſimi fuerunt. Nā ab enea oriūdi erāt. vnde etiam Iulius ab iulo enee filio nomē ſumpſit dicēte Marone. Iulius a magno demiſſum nomen iulo. Leuitatē id eſt variabilitatē et adulationem cōcionatorū. i. eorum qui vulgo ad placitum plebis orare ſolent. Sicut

Grauitas — enī grauitas & conſtantia et firmitas in propoſito et ſeueritate eo q̄ res grauis difficulter loco mouet. Sic

Leuitas. — cōtra leuitas & facilitas in mobilitate. Vere: hoc ē nō ad aſſentationē: ſʒ ad ſalutē popularē. i. ppli fauorē. Abeſſe nō neminē. i. quendā ſibi notū quē nō nolat ne inuidiā ei⁹ in ſe cōcitet

Videlicet — Vel apta ironie vox ſicut ſ.

Nudiuſtertius. — Nudiuſtertius hoc eſt vt nūc dies ē terti⁹ qd ſeptuli dicit anteheri. Supplicationē mihi. i. ad honorem

Index. — meū. Indices. i. q̄ coniurationē indicauerunt. Indicare aūt ē pprie dicere ea in q̄b⁹ is q̄ dicit cōſcius eſt q̄ vo id facit index eſt. Reo cuſtodiā paſſiuā: hoc eſt vt cuſtodiretur. Iudicarit. i. iudicauerit. q. d. iʒ mō obſtr: cū prius ſniaʒ dedit. Ac nō. Quaſi dō iulius Ceſar nō itelligat: & ita tacite docet ceſarē nō pnūciaſſe ex recto iudicio: q: lex ſempro

nia que cẽſebat in ciuem romanũ non eſſe aiaduertẽdum pena ſanguinis: non cõprehẽdit patrie pditores qui ciues nõ ſunt. Deniq; ſup. ac nõ intelligit. i. quaſi nõ inteligat: illũ latorem ſempronie legis. i. ſempronius ipſius depẽdiſſe. i. perſoluiſſe publica pena. q. d. ſi ipſe lator impunis nõ fuit quid eis pfuerit qui amplius ciues nõ ſunt. Appellare poſſe ſup. cẽſet. Leuãdo i. diminuẽdo. & hec oia i ceſaris lenitatẽ dicit. Dederitis mihi ppl'm charũ & iucũdum: qz talia libẽter auditur⁹ ẽ. Sin hoc eſt: ſi ſyllanã. i. decẽ ſyllani. Cerno aio. dñ aio: qz p ſe cernere dicũtur qui exterioribus oculis videt. Cuzvo ppoſuit regnãtez Lẽtulũ. O ia trahit in inuidiã. Nam regni & dñationis nomen inuidioſum admodũ erat romanis. Ex faſtis ſibyllinis. i. libris p ſibyllam ſcriptis de faſtis romanoꝝ. Cõfeſſus eſt: qz interrogat⁹ de ea re cum poſſet negare palã pfeſſus ẽ ſentire regnum ſibi p faſtos ſibyllinos portẽdi vt viſus ẽ pri⁹. Purpuratũ. i. purpura: hoc eſt lato clauo: q̃ veſtis ſenatoria eſt indutus aut veſtẽ pſularẽ potius intelligit. Cum exercitu: ſcz cõparato p Mãlium feſulanum vt Catilina ſit imperator ſummus. Vexationes: hoc eſt ſubagitationes et oppſſiones violẽtas Virginum veſtaliũ. i. veſte q̃ dea caſtitatis erat pſecrataꝝ: ea lege vt ſi ſe pollui ſinerent viue in terrã defoderẽtur. Quã acerbiſſimũ: hoc eſt maxie acerbum. Vtrũ his clemẽs ac miſericors &c. In tali caſu duplex ẽ habẽdus reſpect⁹: & ad iterfectos & ad interfectores: reſpectu eos q̃ interfecti ſint clemẽs & miſericors fuerit ſi acriter iterfectores punierit: reſpectu iterficiẽtium ꝫ videt. Sed qz plus iterfectos q̃ interfectores reſpicere tenerẽtur: plus clemẽs q̃ ſeuer⁹ fuerit cẽſendus. Importun⁹. i. ꝫ id qđ oporteat fieri. Ferreus: hoc eſt dur⁹ vt ferrũ. Qui nõ lenierit: ſcz p ſupplicium ſumptum de ſeruo tali. Sic enei. ij. Animſq; expreſſe inuabit. Trucidaret hoc eſt trucuلẽter occidere. Deflagrati: hoc eſt igne abſumpti imperij. Si remiſſiores &c.

autem reſp. ſit hoſtis cũ ciuẽ eſſe nullo mõ poſſe. Deniq; illũ latorem ſemproniæ legis iuſſu ppli pœnas reſp. depẽdiſſe. Idẽ ipm lẽtulũ largitorẽ & pdigũ nõ putat cũ de pnicię ppli ro. exitio vrbis tã acerbe: tã crudelr cogitarit: & appellari poſſe popularem. Itaq; hõ mitiſſim⁹ atq; leniſſim⁹ nõ dubitat. P. Lẽtulũ æternis tenebris vinculiſq; mãdare: & ſancit in poſterũ ne qs hui⁹ ſupplicio leuãdo ſe iactare: & in pnicie ppli ro. poſt hac pplaris eſſe poſſit. Adiũgit & publicatione bonoꝝ vt ois animi cruciat⁹ & corpis etiã egeſtas ac mẽdicitas ſequat. Quãobrem ſiue hæc ſtatueritis dederitis mihi ad cõcionem ppl'm charũ atq; iucũdum. Siue ſyllanam ſniam ſeq malueritis: facile me atq; vos a crudelitatis vituperatione defendetis atq; obtinebo crudelitatem eã multo leuiorem fuiſſe. Quãq; patres cõſcripti quæ põt eſſe in tãta ſceleris immanitate puniẽda crudelitas. Ego eñi de meo ſenſu iudico. Nam ita mihi ſalua repu. vobiſcũ pfrui liceat: vt ego q̃ in hac cã vehementior ſum nõ atrocitate ai moueor (qs eñi eſt me mitior) ſed ſingulari qdam hũanitate & mĩa. Videor eñi mihi videre hãc vrbem lucẽ orbis terraꝝ atq; arcẽ oim gentiũ ſubito vno incẽdio cõcidẽtem: cerno aio ſepulta in patria miſeros atq; inſepultos aceruos ciuiũ. Cerno. Verſat mihi ante ocl'os aſpect⁹ Cethegi & furor in vr̃a cæde bacchãtis. Cum vero mihi ppoſui regnãtem Lentulum (ſicut ipſe ex faſtis ſibyllinis mihi ſperaſſe cõfeſſus eſt) purpuratũ eſſe hũc Gabinium cũ exercitu veniſſe Catilinã: tum lamẽtationem matrũfamilias: tum fugã virginũ atq; pueroꝝ ac vexationes virginum veſtaliũ perhorreſco. Et quia mihi vehemẽter hæc vidẽtur miſera atq; miſerãda. Idcirco in eos qui ea pficere voluerũt: me ſeuerum vehementeq; præbeo. Etenĩ quæro ſi quis paterfamilias liberis ſuis a ſeruo interfectis: vxore occiſa: incenſa domo ſuppliciũ de ſeruis q̃ acerbiſſimum ſumpſerit: vtrũ is clemẽs ac miſericors an inhumaniſſimus & crudeliſſim⁹ eſſe videatur: mihi vero importunus ac ferreus qui nõ dolorem cruciatũq; lenierit. Sed & nos in his omnibus qui nos: qui cõiuges: qui liberos noſtros trucidare voluerunt. Qui ſingulas vniuſcuiuſq; domos: &

hoc vniuerſum reipu. domicilium delere conati ſunt: qui id egerunt vt gētem allobrogum in veſtigiis hui⁹ vrbis atq; in cinere defl grati imperii collocarent: ſi vehemētiſſimi fuerimus miſericordes habebimur. Si remiſſiores eſſe voluerimus ſummæ crudelitatis patriæ īpietate: ciuiū pernicie fama ſubeūda eſt. Niſi vero cuipiā. C. Cæſar vir fortiſſimus & amātiſſimus reip. crudelior nudiuſtertius viſus eſt cū ſororis ſuæ fœminæ electiſſimæ virū præſentē & audientē vita priuādum eſſe: cū auū iuſſu cōſulis interfectū filiūq; eius impubē legatū a pr̄e miſſum ī carcere necatū eſſe dixit: quoꝝ qd ſile factū eſt, qd' initū cōſiliū delēdæ reip. largitionis volūtas tū in rep. ſeruata eſt partiū quædā contētio: atq; illo tpe hui⁹ auus lētuli clariſſim⁹ vir armatus grā eſt pſecut⁹. Ille etiā graue vuln⁹ accepit ne qd de ſumma reipu. minueref hic ad euertēda reip. fundamēta gallos acceſſiuit: ſeruitia cōcitat: catilinā vocat: ac tribuit nos trucidādos cethego: cæteros ciues īterficiēdos gabinio: vrbē inflāmandā caſſio totā Italiā vaſtandā diripiēdāq; catilinæ. Vereamini cēſeo ne in hoc ſcelere tā immani ac nefario nimis aliqd ſeuere ſtatuiſſe videamini. Cum multomagis ſit verēdum: ne remiſſione pœne crudeles in patriā q̄ ne ſeueritate aīaduerſionis nimis vehemētes in acerbiſſimos hoſtes fuiſſe videamini: Sed ea quæ exaudio. P. C. diſſimulare nō poſſum. Iactātur eīm voces quæ peruenīūt ad meas aures eoꝝ qui vereri vidētur vt habeā ſatis præſidii ad ea quæ vos ſtatueritis hodierno die trāſigenda. Omnia prouiſa & parata & cōſtituta ſunt. P. C. cum mea cura ſumma & diligentia: tum vero etiam multo minore reipub. ad ſummum imperiū retinēdum etiā ad cōmunes fortunas conſeruādas: volūtate omnes aſſunt: omniūq; ordinum hoīes: cium deniq; vota: tum plenū eſt foꝝ: plena tēpla: circum forum pleni oēs aditus hui⁹ loci ac tēpli. Cauſa eſt eīm poſt vrbem cōditam hæc ſola inuēta: in qua oēs ſentirent vnū atq; idē præter eos qui cum ſibi viderēt eſſe pereūdum cum oībus potius: q̄ ſoli perire voluerunt. Hoſce ego hoīes excipio & ſecerno libēter. Neq; enim in improboꝝ ciuium: ſed in acerbiſſimoꝝ hoſtium numero habendos puto. Cæteri vero o dii immortales: qua frequentia: quo ſtudio: qua virtute ad dignitatem cōmunem ſalutemq; con

Ordo eſt. Si voluerimus eſſe remiſſiores: fama ſumme crudelitatis eſt ſubeūda impietate: hoc eſt ꝓpter impietatē patrie. i. in patriam: & pernicie hoc eſt ꝓpter perniciem ciuiū. Nudiuſtertius. i. nunc dies eſt tertius hoc eſt nup. De ſumma: hoc eſt integritate reipub. Hic ſcꝫ Lētulus in quem ꝑcipue agit q pceteros erat. vere amini cenſeo. Id p ironiam dicit. Nam addit cū multo magis ſit verendum &c. **Exaudio** Sed ea q̄ exaudio. i. expreſſe audio. Exaudire eīm eſt expſſe ſeu eminēter audire nō id qđ vulgo dicūt cuꝫ eoꝝ q rogātur pceſſiones: ſꝫ exorare ſit qđ oratur imperrare. **Exoro.** Comic⁹. vixq; exoro. Et rurſus. ſine te exorē. diſſimulare. i. geſtu oſtēdere me non exaudiſſe ſeu nō intelligere. Vereri vt habeā. Notabūt pueri **vereor vt** idē eſſe vereor vt faciaſ: vereor ne facias ſꝫ elegātius dicitur vt facias qñq̄dez vereor: timeo: metuo in ſe quādam negationem includunt. Nec dices vereor q habeas: ſꝫ vt &c. Sēſus aūt eſt: ſunt q̄ vereātur & timeāt me hr̄e ſatis pſidii. i. cuſtodie militaris ſeu militū ipſoꝝ. Prouiſa parat cōſtituta. **Auxeſis.** Bona auxeſis. Nā ꝑuidem⁹ rem parādā paramus ꝯſtituēdam ꝯſtituimus paratā & ꝑuiſam. i. cōfirmam⁹ ſtatuto q̄das Tum vero multo minore ſcꝫ cura reipu. q: leuauit hac cura rēpu. aut deeſt ſumptu: aut īpēdio ſeu detrimēto. Volūtate. i. ſpōte. Tuꝫ. i. inſup foꝝ. ſ. rez venaliū eſt plenū ſcꝫ militū dāntium noīa ſua vltro ꝯtra catilinā. Poſt vrbē conditā. Mire extollit fortunā ſuā. Preter eos: ſcꝫ cōiurat⁹os p eos corruptos: & in ſpez prede adductos. Cuꝫ oībus ſcꝫ ſuis: nō cuꝫ ſimpliciter oībus. Excipio: ſcꝫ e pſidio parato libēter: q: pniciosi adeſſent. Habēdos. i. reputādos. O dii immortales. Interiectio admirationis & gaudii idex vt certēt. i. nolint haberi iferiores

aut tepidiores in amanda republica. Diſſenſiõe huius ordinis. id eſt ab ordine ſenatorio. Hodiernus dies q.d. felicitas huius diei atq; hec cã: q2 oẽs iuſtum cẽſent in parricidas illos arma ſumere. Si in cõſulatu cõfirmatã meo. Ubiq; gloríe ſue cõſulis Cic. quã iactãtiam cũ Salluſtius ferre nequiret in eũ inuect⁹ eſt vt ſtatim videbimus in inuectiua eı⁹. Tribunos erarios a tribuẽdo ere dictos authore Feſto. Erariũ ꝫ aũt romanum. i. theſaurus publicus erat in ede ſaturni. Scribas quos notarios vocant: quinetiã qui cãcellarius dr magn⁹ ſcriba eſt. Ad erarium. i. ſtipẽdiũ aut erarium augẽdum in ſtipẽdia militũ. Ingenuorũ i naturali libertate natorũ. Tenuiſſimorũ pauperrimorũ libertinorũ libertate donatorũ. Seru⁹ eſt nemo. ĩfime cõditionis hoies poſtremos cõmemorat. Tolerabili cõditiõe ſeruitutis. i. qui nõ ſeruit dño alicui immani ⁊ crudeli. Audaciã ciuiũ. ſ. percitorũ ⁊ frementiũ in catilinã. Perhorreſcat. i. cũ horrore quodã inſpiciat. nã horrem⁹ etiã venerationis grã: vt Enei. j. Horrẽtiq; atrũ nemus imminet vmbra. Qui nõ extare cupiat. i. abũdare ⁊ pmanere audaciã ciuiũ. Extat eñi qđ ceteris cadẽtib⁹ permanet quaſi extra numerũ cadẽtiũ ſtãs vñ que non interierũt extare dicimus: vt tres decadas Liuij cũ relique nõ extent. Q̃ nõ cõferat tñ voluntatis. i. aſſenſus apparẽtis ei voce aut applauſu nõ tñ q̃tũ audet q2 nõ minus audet ſeru⁹ q̃ liber ſꝫ q̃tũ põt. i. q̃tũ illi pmiſſuz ẽ: ſeru⁹ eñi nomẽ dare nõ põt: nec militaret vñ i ſumma penuria miliũ ad pillea vocati legũtur ſerui. Leonẽ lẽtuli. i. efferũ ⁊ immanẽ clientẽ aut ſeruũ lẽtuli. Egẽtiũ: q2 egeſtas multos ad nephas ĩpellit ⁊ impꝛobꝛũ. i. neſciẽtiũ q̃tũ mali ⁊ piculi ſit patrie bellũ inferre aut iudicio patriũ obuiare. Eſt ceptũ ⁊ tẽtatũ ſꝫ nulli inuenti tã miſeri fortuna qđ pp egenoſi ciã aut pditi voluntate qđ pp impꝛobos nã extrema malitia eſſet eorũ grauitatẽ mali ſcirẽt ⁊ n velłẽt. Circũ tabernas. ſ. humiles domos vbi negociatores minores res ſuas venales habẽt i ſtationibus ⁊ tabulis. Illũ locũ ſelle. i. vbi aſſiduo ſedent atq; opis. i. vbi operatꝰ ẽ in officina qui non velit eſſe ſaluũ: hoc ẽ qui ſtelligãt oẽs quirites: cõtra

Erarium

ſentiunt. Quid ego hic equites romanos cõmemorẽ: qui vobis ita ſummã ordinis cõſilijq; cõcedũt vt vobiſcũ de amore reipu. certẽt: Quos ex multorũ annorũ diſſenſione huius ordinis ad ſocietatem concordiamq; reuocatos hodiernus dies vobiſcum atq; hæc cauſa coniungit. Quam coniunctionem ſi in cõſulatu cõfirmatam meo perpetuam in republica tenuerimus: cõfirmo vobis nullũ poſt hac malum ciuile ac domeſticum ad vllam reipub. partem eſſe venturum. Pari ſtudio defendere reipub. conueniſſe video tribunos ærarios fortiſſimos viros ſcribas item vniuerſos quos cum caſu hic dies ad ærarium vocauit frequentes video ab aſpectiõe huius ſortis ad ſalutem communem eſſe conuerſos omnis ingenuorum adeſt multitudo etiam tenuiſſimorum. Quis eſt enim cui non hæc templa: aſpectus vrbis: poſſeſſio libertatis: lux deniq; ipſa hæc: & hoc commune patriæ ſolum: cũ ſit charum tũ vero dulce atq; iucũdum: Operæpretium eſt: P. C. libertinorum hominum ſtudia cognoſcere: qui ſua fortuna huius ciuitatis ius conſecuti: hãc vere iam ſuã patriã eſſe iudicãt. quã qui hic nati & ſummo nati loco nõ ſuã patriam: ſed vrbem hoſtiũ eſſe iudicauerũt. Sed quid ego hos hoĩes ordineſq; cõmemorẽ: quos priuatæ fortunæ: quos cõis reſp. quos deniq; libertas ea quæ dulciſſima eſt ad ſalutẽ patriæ defendẽdã excitauit. Seruus eſt nemo qui modo tolerabili ſit cõditione ſeruitutis: qui nõ audaciam ciuiũ perhorreſcat: qui nõ extare cupiat: qui non tantum q̃tum audet: ſed q̃tum poteſt cõferat ad cõem ſalutem voluntatis. Quare ſi quem veſtrum forte cõmouet hoc quod auditũ eſt: leonẽ quẽdã lentuli cõcurſare circũ tabernas: ſperare prætio: ſollicitare animoſq; egẽtium poſſe atq; imperatorũ. eſt id quidẽ ceptũ atq; tentatum: ſed nulli ſunt inuẽti tam aut fortuna miſeri. aut volũtate perditi qui nõ ipm illũ ſelle atq; opis & quæſtus quotidiani locũ: qui nõ cubile & lectũ ſuũ: qui deniq; nõ curſum hũc otioſum vitæ ſuæ ſalũ eſſe velint. Multo vero maxĩa ps eorũ qui in tabernis ſunt imo id eñ dicẽdum eſt potius genus vniuerſum amãtiſſimũ otij.

Etenim omne eorũ inſtrumentũ oĩs opera atq; quæſtus: frequẽtia ciuium ſuſtinetur: aliturq; otio. Quorum ſi quæſtus occluſis tabernis minui ſolet: qd tãdẽ incenſis futurũ eſt. Quæ cũ ita ſint P. C. vobis populi romani præſidia nõ deſunt: vos ne pp̃lo rõano deeſſe videamini ꝓuidete. Habetis conſulẽ ex plurimis periculis ex media morte non ad vitã ſuã: ſed ad ſalutem veſtrã ſeruatum: oẽs ordines ad cõſeruãdã rẽpu. mente: voluntate: ſtudio virtute: voce conſentiũt. Obſeſſa facibus & telis impiæ coniurationis: vobis ſupplex manus tẽdit patria cõis: vobis vitã oĩm ciuiũ vobis arcẽ & capitolium: vobis penates: vobis ignẽ illum veſte perpetuũ ac ſempiternum: vobis oĩa deorũ tẽpla atq; delubra vobis muros atq; tecta vrbis commendat. Præterea de vita veſtra de cõiugum veſtrarũ ac de liberorũ aĩa: de fortunis oĩbus: de ſedibus: de focis v̄ris: hodierna die vobis iudicãdũ eſt. Habetis ducẽ memorẽ v̄ri oblitum ſui: q̃ nõ ſemꝑ facultas datur habetis omnes ordines: oẽs homines vniuerſum pp̄lm romanũ (id qđ in ciuili cauſa hodierno die primũ videmus) vnũ idẽq; ſentientem. Cogitateq; quantis laboribus fundatũ imperiũ: quanta virtute ſtabilitam libertatem: quãta deorũ benignitate auctas exaggerataſq; fortunas vna nox penę deleuit. Id ne vnq̃ poſt hac nõ modo confici: ſed ne cogitari quidẽ poſſit a vobis hodierno die ꝓuidendũ eſt. Atq; hæc nõ vt vos qui mihi ſtudio pœnæ ꝑcurritis excitarẽ locutus ſum: ſed vt mea vox q̃ debet eſſe in rep. prĩceps officio functa cõſulari videatur. Nũc anteq̃ ad ſentẽtias redeo: de me pauca dicã. Ego quãta manus eſt cõiuratoꝝ (quã videtis eſſe permagnã) tantã me inimicorũ multitudinẽ ſuſcepiſſe video Sed eã eſſe turpẽ iudico & infirmũ etiã cõteptã & abiectã. Quod ſi aliquãdo alicuius furore & ſcelere cõcita man⁹ iſta plus valuerit q̃ v̄ra ac reipublice dignitas me tamen meorum factorum atq; cõſiliorum nũq̃. P. C. pœnitebit. Etenim mors (quã mihi illi fortaſſe minitãtur) oĩbus eſt parata vitæ vero tantã laudem quanta me vos veſtris decretis honeſtaſtis. nemo eſt aſſecutus. Cæteris enim bene geſtæ. mihi conſeruatæ reip. cõgratulationẽ decreuiſtis. Sit Scipio clarus ille cuius conſilio atq; virtute Hannibal in aphricã redire atq; ex italia diſcedere coactus eſt. Ornetur alter.

tos conſtituiſſe vrbi incẽdiu moder eſtãtur eos per quos domiciliũ ſuũ quã tuliũ cõq; ſita miſſuri erãt Otio .i. pace et cõcordia ciuium nihil enim vẽdũt bello durante carũ rerũ quib⁹ carere poſſumus: occluſis tabernis q; nihil venale ꝓponere audẽt Habetis conſulẽ: honeſti⁹ quaſi dicat habetis me patria comunis tẽdit vobis id eſt ad vos ꝓ auxilio habẽdo. Omnia eorum legendum eſt deorum quia etiam quorum nõ meminit. Sepe autẽ cõmemorat ob quorũ ſalutem iuſtum ſoleat bellũ aſſumi. Atq; hec. Affert honeſtã rationes cur ita loquatur: non enim quo currentes inſtiget: ſed vt officio ſuo fungatur cũ ſit cõſul & ita primus in cõſilio vnde non arrogãter dicit ſed vt mea vox que debet eſſe in repub. princeps Id eñi nõ dicit ꝓpt eloquẽtiam aut priuatã aliquã virtutẽ: ſed ꝓpter cõſulatũ. Quãta manus .i. q̃rus exercitus aut globus Alicuius furore .i. infreni audacia. Etenim mors. Oſtẽdit ſe mortẽ cõtẽnere dũmodo iuſte inferat Honeſtaſtis .i. decoratis. Eſt eñi verbũ ab honeſto: nõ nomẽ ab honeſtas. Bene geſte .i. bñ gubernate reipu. Aphricam redire ſcilicet ad ꝓtegẽdos ſuos. Alter .i. poſterior ſeu minor Scipio aphricanus qui carthaginem deleuit: quã prior ſeu maior tributariã fecerat carthaginẽ i aphrica. & Numãtiã i hiſpania Luci⁹ paul⁹ ſcilicet emilius dictus macedonic⁹ & ob deuictã macedoniã Currum ſcilicet triũphalem: quia Perſes regem captũ: licet ob caſum ei⁹ fleuerat in triũpho ſuo dux it ante currum auratum quo in capitolium vehebatur. Mario com patrio te ſui nõ obliuiſcitur. Et reuera terti⁹ ſeruator vrbis dictus eſt. cũ tempore cymbrici belli actum fuiſſet de imperio niſi Mari⁹ illi ſeculo cõtigiſſet. Triumphauit autẽ de Jugurtha & de cym.

eximia laude aphricanus qui duas vrbes huic imperio infeſtiſſimas carthaginē atq; numātiam deleuit. Habeatur vir egregius. L. paulus ille: currū cuius rex potētiſſimus quōdam etiam nobiliſſimus perſes honeſtauit. Sit æterna gloria Mario: qui bis Italiam obſidione & metu ſeruitutis liberauit. Anteponatur omnibus pompeius cuius res geſtæ atq; virtutes: iiſdem quibus ſolis curſus regionibus ac terminis cōtinetur. Erit ꝓfecto inter horū laudes aliquid loci noſtræ gloriæ (niſi forte maius eſt patefacere nobis ꝓuincias quo exire poſſimus: q̄ curare vt etiā illi qui abſunt habeāt quo victores reuertātur). Quamq̄ eſt in loco vno cōditio melior externæ victoriæ: q̄ domeſticæ ꝙ hoſtes alienigenæ aut oppreſſi ſeruiūt aut recepti bn̄ficio ſe obligatos putant. Qui autem ex numero ciuiū deprauati aliqua demētia hoſtes patriæ ſemel eſſe cœperūt eos cū a pnicie reipu. reppuleris: neq; vi coercere: neq; bn̄ficio placare poſſis. Quare mihi cū perditis ciuibus æternum bellū ſuſceptum eſſe video quod ego veſtro bonorūq; omniū auxilio memoriaq; tantoꝝ periculoꝝ (quæ non modo in hoc populo qui cōſeruatus eſt: ſed etiam omniū gentium ſermonibus ac mētibus ſemper hærebit) a me atq; a meis facile ꝓpulſari confido poſſe. Neq; vlla profecto tanta vis reperitur: quæ cōiunctionem veſtrā equitūq; romanoꝝ & tantam cōſpirationem bonoꝝ oīm ꝯfringere ac labefactare poſſit. Quæ cū ita ſint. P. C. pro imperio pro exercitu. pro ꝓuincia quā neglexi: pro triūpho: cæteriſq; laudis inſignibus (quæ ſunt a me ꝓpter vrbem veſtrā veſtræq; ſalutis cuſtodiā repudiata) pro clientelis prouincialibus: pro hoſpitio officii (quæ tñ vrbanis opib⁹ nō minore labore tueor: q̄ cōparo). Pro his igitur oībus rebus & ꝓ meis in vos ſingularibus ſtudiis: proq; hac diligētia quā perſpicitis ad cōſeruandam rempub. nihil a vobis niſi huius tēporis totiuſq; cōſulatus memoriā poſtulo: quæ dum erit in veſtris cōfixa mētibus firmiſſimo me muro ſeptū eſſe arbitrabor: ꝙ ſi meā ſpem vis improboꝝ fefellerit atq; ſuperauerit: cōmēdo vobis paruū meum filiū cui profecto ſatis erit præſidii: non ſolum ad ſalutem: verūetiam ad dignitatem: ſi eius qui hæc ſolus oīa ſuo ſolo ꝑiculo ſeruauit: illum eſſe filiū memineritis. Quapropter de ſumma ſalute veſtra.

beloꝝq; hic de Jugurtha nō loqtur: non eni Italiā obſederat vez de teutonis ⁊ ambronib⁹ quoꝝ triūphū diſtulit vſq; ad deuictos cymbros: ⁊ cū gemin⁹ triūphus ipſi decretus eſſet altero ꝯtētus erat. Pōpeius. ſ. magnus cui⁹ ſepe honorificā facit mētionē: ſed cū hoc tpe iunior fuerit ceſare ⁊ ita poſt alios rogatus ſnīam vt in Catilinario teſtatur Salluſtius dubitare poſſemus q̄ñ eius ꝓclara iam tum fuerit fama: qui Juliā ceſaris filiā poſtmodū duxerit vxorē. Uez ātea multa ꝓclara geſſerat vt Florus late atteſtat. Hoſtes alienigene deuicti ſeruari pñt cciues q̄ ſe hoſtes facere non pñt. Meis. i. cauſe mee q̄ iuſta ē fauētibus. Neq; vlla ꝓfecto tāta vis. i. potētia. Cōſpirationē. i. ꝯſenſuz. vñ cōſpiratio etiā i bonā partez accipit. Pro ꝓuincia quā neglexi: ꝯceſſit eni eā Antonio q̄ aīm ei⁹ a cōiuratis auerteret. vñ Sallu. in catilinario de Cice. dicit ꝙ collegā ſuū Antoniū pactiōe ꝓuīcie ꝓpulerat ne ꝯtra rēpu. diſſentiret: hoc ē ex pacto cōceſſerat ātonio ꝓuinciā. vñ ille emolumētum ac lucrū grāde cōſequeretur. pro triumpho qi eidem ātonio belli gerēdi curā dedit manens ad vrbis cuſtodiaz cū ſi i bellum cōtra Cati. ꝓficiſci voluiſſet: nō dubitet ſe cōſecuturū triūphū. Clientelis ꝓuincialibus quas habēt cōſules poſt cōſulatū in ꝓuincia geſtum pro hoſpicio. i. iure hoſpitalitatis. Nam q̄ ſemel cōſul ad ꝓuīciā miſſus erat in ea apud pimos ꝑpetuū hēbat hoſpiciū: tueor. i. defēdo q̄ cōparo. i. aqro. Memoriam. ſ. honorificā ſeu honorabilē vt ꝑpetua ſit cōſulat⁹ ab eo tā ſācte ⁊ tā vtiliter geſti ꝑpetua memoria. Muro. i. munimēto ſeu ꝓſidio. Paruū filiū ſcilicet marcū Ciceronē ad quē officia poſtmodū ſcripſit ad ſalutē. i. vt ſalu⁹ ſit verūz etiaz ad dignitates vt honore

Conſpiratio.

dignus cenſeat. Veſtra populiq; ro. vbi diuerſos caſ. .i. copulat. nã populi hic genitiuus ẽ caſus recti a ſalute. Habetis cõſules: de ſeipſo id dicit et honeſti⁹ q̃ ſi me dicat. NOn eſt ãpli⁹ tẽpus otii ꝛc. Hec inuectiua q̃nta ponitur habita tñ eſt: aut pmo aut ſecũdo loco: q: catilina adhuc i ciuitate exñte. In italia: q: i ciuitate: ſ; ab ei⁹ interitu manaret toti⁹ italie excidiũ. Creſcit indies: vt Valla pcipit indies iũgitur v̈bo aut cõparatiuo icremẽtũ cõnotãti. Ire pditũ: nõ dicit pdere: q: futurum minabat: nõ iam pdebat: immemor. i. neglector ꝛ qd mi⁹ dixit q̃ ſi dixerit contẽptor vt erat. Ad honorẽ. i. magĩratuſ conſularẽ q̃ ſingularẽ honorem pſuli ꝛ domui ei⁹ afferebat. Aggreſſus. ſ. vt rem difficilẽ ꝛ terribilẽ. Hoies em̃ nephariõs. Docet q̃s ſecũ collegerit catilina ad ſe nephariõs ꝛ ſacrilegos: qd duplici de cã facit vt ꝛ mi⁹ timẽdos ſignificet: ꝛ iuſti⁹ in eos ſeuiẽdũ. Etiã familias filios. Nõ ẽ ꝫ vox vna filiuſfamilias ſ; locutio. nã familias more greco gtũs ẽ vt hermenias. i. interptatõis cũ dr pihermenias. Exulib⁹ patriã: graphice dicit ea vnicuiq; pmiſſa qb⁹ potiſſimũ idigeret. Oib⁹ oia. ſ. que vellẽt aut poſſẽt obtinere: inf ſe effecerat: aut legẽdũ eſt affecerat. i. affectiõe cõmouerat aut effecerat. i. iſtruxerat ꝛ exhibuerat ac reddiderat affectos inf ſe. i. mutuo aſſenſu. Parẽtũ. ſ. patrũ iugulos. i. guttura aut eas gutturis partes qb⁹ ferro petitis aut iciſis vita adimit: vñ iugulare verbũ quo vtit flacc⁹ in epiſtolis. Vt iugulẽt homines ſurgunt de nocte latrones. Minarẽt animo nõ voce: ſed ideo minarentur dicit quia non dũ effecerant. Sed quoniã ordo eſt Sed iugurtha proh nephas. ſ. detestãdũ necauit filiũ. ſ. ex

Familias ſug.

P.C. populiq; ro. de veſtris cõiugibus ac liberis: de aris ac de focis: de phanis: ac tẽplis: de totius vrbis tectis ac ſedibus: de imperio ac libertate: de ſalute Italiæ de vniuerſa repu. decernite diligẽter vt inſtituiſtis ac fortiter. Habetis em̃ cõſulem: qui & parere veſtris decretis nõ dubitat: & ea quæ ſtatueritis quo ad viuet defendere & p ſeipſum præſtare poſſit.

Finitur quarta. Sequitur quinta in eundem catilinam inuectiua non quidem ordine quia iam adhuc in ciuitate erat.

NOn eſt amplius tempus otii. P.C. Non eſt amplius locus poteſtatum. In Italia peſtis italiæ: in ciuitate ciuitatis incendium alitur. Creſcit indies: ac vires maximas ſuſcipit. Et niſi propere ſit extinctum nõ modo vrbem: ſed orbem totum peſſundabit. Catilina. P.C. catilina hic eſt qui deo hominibuſq; infeſtus ire perditũ patriã & ciues nititur. Qui vt ſibi libidinem animi expleat iuſtitiæ & pietatis immemor factus eſt. Qui ad honorem iure ſibi per vos negatum viã parare cupit: morte bonoꝝ: vrbis incẽdio: reſpub. detrimẽto. Nam poſt q̃ oẽs ſuos: & famam viuẽdo pernicioſe pdidit: qualiter nos & rẽpubli. perdere poſſit aggreſſus eſt. Homines em̃ nefarios: periuros: ſacrilegos: omnes deniq; conſimiles: quos in vrbe vel in italia nouerat: ſeruos etiã familias filios nouarum rerum cupidos: domũ ſuã frequẽtare rogauit. Exulibus patriã: ſeruis libertatem: pauperibus opes priuatis honores ſingulis gloriã: oibus oia dare pollicitus eſt. Poſtremo dãdo & pollicẽdo ſic eos inter ſe effecerat: vt filiifamilias parẽtum iugulos: ſerui dñoꝝ necem: domoꝝ incendia minarẽtur. Sed quoniam ſibi erat detrimẽto rei familias ino

pia(proh nefas)necauit filiumvt nouæ cõiugis potiref.opibꝰ q̃
ſibi eo viuẽte cõiungi timuerat. Hæc p̃res cõſcripti q̃q̃ rumoribꝰ
vulgi agitatur p me tñ in veſtrã p̃ntiã nõ veniſſent niſi ab iiſdem
cõſciis ſcelerũ cognita patuiſſent. Quos ĩ publicũ venire:& hæc
eadẽ vobis p̃ntibꝰ cõfiteri:pudor magis q̃ timor arguit. Nã v̄ri
cõſulis ꝓuidẽtia:immo v̄ro decreto impunitas cõceſſa eſt oibꝰ q
cõſilia patefecerint. Vigilat noctes & dies cibũ nõ niſi fame coa-
ctꝰ appetit iugis n̄ris intẽtꝰ. De qbꝰ oculoꝝ ipſiꝰ fœditas & ma
culata facies dubitare nos nõ patif. Accinctꝰ gladio domos fami
liares nocte circũit alloquif ſinglos:hortaf m̄ltis rõnibꝰ. Poſtu
lat vt ſeſe miniſtro v̄l duce potiꝰ ad libertatem:honores:diuitias
cos trãſire nõ pigeat. Oñdit ad hoc gerẽda tp̃s idoneũ:ſuos for-
tes magnanimos. Nos ignauos ſomno & v̄tri deditos:& nobis
cũ diuitiis aĩam & ætatẽ cõſeneſcere. q̃ſi patriã & rẽp. armis inua
dere eẽt fortaſſe timori: n̄lꝰ timidꝰ. Hic laudat mariũ ſyllãq; cruẽ
tos phenices fœlices iudicat quibuſcũ magnanimis ſua conſilia
cõicare fors attulit. Sed ꝑfecto. P. C. ſi nos iudicat ignauos & ne
gligẽtes catilina:nõ fallif cũ ſit experiẽtia. Si eĩ noſtrã nõ veniſ
ſet in curiã:ſi reip. intẽti eſſemꝰ & p̄rix de p̄ria ꝓditoriã expulſus
eẽt. Hoc eĩ(vt mihi v̄r)rõ poſtulat. Nã ſi catilina patriã diligit:
cur ei icẽdia pat. Si nõ diligit cur in ea vlteriꝰ moraf:cur laborat
Machinatur indies(ſicut iã dictũ eſt)vt iubeat roma:ſuomet pe
reat gladio:qđ lõge poſitus nequaq̃ poſſet efficere. Nulla enim
peſtis efficacior ad nocendũ q̃ familiaris inimicus. Adeo in curia
fit frequens:in curia noſtri cõſilii particeps vt notet & deſigne-
quemq; noſtrum ad necem & reipubli. cognoſcat interitus. Scit
quorum ſanguis ſibi daret imperiũ:& ruina quorũ ſibi daret aſ-
ſenſum. His maxime parat inſidias. Hos in die:hos in nocte pro
ſequitur. Videte. P. C. videte huius hois ſummam audaciam. In
noſtrũ cõſpectum venire nõ timet de quorũ interitu ſemper co-
gitat. Nobiſcũ loqui nõ timet meã accuſationẽ(quam ſua cõſciẽ
tia ꝓbat)nõ timet. Igitur ab omnibus timendus eſt:nolite mira-
ri ſi callidus diſſimulator reſpondendi locum poſtulat. Confidit
enim in eloquentia ſua quæ maximam partem ciuium detraxit in
cladẽ. Qui igitur ſceleratorũ hominũ tot copias cõparauit: qui
mẽdacia veritate:& mẽdacio veritatẽ colorat audietis eũ. Tacetis

priore cõiuge inopia id ẽ
propter inopiã rei fami
liaris:quoniã filius erat
ſibi ſcilicet catiline detri
mẽto .i. ad ſecũdas nupti
as quas cũ Oreſtilla con
traxit:vt viſuꝫ eſt in Sal
luſtij catilinario: que ſcꝫ
noua coniũx oreſtilla ti-
muerat cõiungi ſibi. ſ. Ca
tiline eo ſcꝫ filio viuente
Quãq̃ agitentur credo
legendũ agitantur. Nã
q̃q̃ autore Valla indica
tiuum poſtulat. Per me.
quaſi dicat nolim eſſe oc
culti crimininis delatorẽ
& ita ex cãdore animi ſui
ſibi beneuolẽtiam conci
liat & fidẽ. Pudor magis
q̃ timor. qꝛ data fide pu-
blica nihil timendũ erat.
Veſtri cõſulis:non dicit
veſtri Ciceronis. quia id
publica authoritate non
propria fecerat: vnde ad
dit immo veſtro decreto
Cibũ non niſi fame coa-
ctus: quaſi dicat taꝫ intẽ
tus eſt cedi noſtre: vt ci-
bũ capere negligat. Nos
ignaros: ſcꝫ rei militaris
aut ignauos. Phenices
punicos verſipelles & ad
arma paratos. Cũ ſit aut
eĩ ſciat experiẽtia. Si eſt
ſit experiẽtia nominati-
ui eſt caſus ſi ſciat ablati
ui. Nulla ei peſtis &c. Cri
tum eſt hoc p̃ouerbiuꝫ
& ab aliis aſſumptũ. In
curia. i. in ſenatu. Scit
quorum. Per hoc terret
patritios: monetq; ſibi p
ſpiciant. Hos et alios in
ſe In noſtrũ cõſpectũ de
quorum. Si noſtrum eſt
primitiuuꝫ nulla eſt diffi
cultas in conſtructione:
ſi poſſeſſiuũ: ſit relatio
ad ipſuꝫ vt ad primitiuũ.
Reſpondẽdi locum: vn-
de ſecũda reſpõſiua huic
reſpõdere videf: aut hec
prima eſt omniũ inuecti
uarum. Certũ autem eſt
ante alias quaſdã habi-
tam nã dum hec habere
tur adhuc erat in vrbe.
In eloquẽtia ſine tamen
ſapiẽtia: que per nicioſa
admodũ eſt: vt in princi-
pio rhetoricorum veterũ
manifeſte aſſerit. Audie
tis quaſi dicat audire nõ
debetis. Tacetis q̃ſi dicat

prob dolor: in qua vrbe nos viuimus. Quibus tutoribus reſpu. noſtra defenditur. O camilli. O fabii vos vtinam eſſetis: audire velletis illū qui expirantis filii præces audire noluit. Qui filios in parentes: ſeruos in dominos in remp. italiæ latrones armauit: quid agis catilina quod cogitas. Cur furorem tuum: & audaciā tentas. Cur ille exercitus (qui intra mœnia clauſus eſt) in capitolium non erumpit. Nullus huius ordinis ignorat, conſilia tua & adhuc in patria remanes: immo in ſenatu placandi locus eſt tibi relictus. Scire potes ꝙ non multum eis tua acta diſplicēt. Cogitate. P. C. quid res quid tempus poſtulat. Audacia catilinæ timorem omnibus reip. incutit. Patriæ legibus minatur interitum. Viri: mulieres: ſenes iuuenes: poſtremo omnis ætas terrore cuſſa ē. Omnes credunt hodie veſtra ſententia liberari. Omnibus igitur ſatiſfacietis. P. C. ſi de ciuitate Catilinam immo terrorem omnium expuleritis.

Lucii. Ser. C. in. M. Tullium reſponſiua inuectiua prior. Quæ ex tempore videtur ab eo habita.

SI ſubtiliter a circunſtantibus: quæ ſit præſentis autoris controuerſia requiratur: inueniretur iam prope in tuētibus ille inter nos qui vulpis fuit cum agno corā leone cōflict⁹. Cū illo nāq; mihi res agitur qui magis in doloſis: in fraudulētis: verſutiſq; rebus ꝙ̄ in comitate cōfidit. Cum illo mihi res agitur qui oēs rationes: ſpeſq; ſuas in eloquentiæ ſuæ torrēte coniecit. Cum illo qui aliud corde diſſimulare aliud ore ſimulare conſueuit. Cum illo qui corde ſubdolo; ore trilingui

video ꝙ audire vultis. O camilli: viroꝝ fortiū ⁊ qui in facinoroſos aiaduerterunt meminit: expirātis filii: quē occidit catilina: vt Oreſtille nuptiis locū faceret. Cur temperas. i. diſſimulas. Nā multū diſplicēt: ⁊ tacite eos i ſui patrieq; pnicie cōſentire arguit. Oib⁹ reip. ſ. adminiſtratorib⁹ oēs credūt ſub audi ſe catilinā imo terrorē. q. d. nō ſolū terribilis: ſ; terror ipſe cēſend⁹ eſt.

I ſubtiliter. Hec lucii catiline rñſiua ex tpanea vr̄ eſt certe minus culta ꝙ̄ vt ab eo habita cēſeatur: quē Cice. diſertiſſimus i eloquētia ſua cōfidere paulo ante dixerit. Nā ⁊ minus latina vr̄ cū ne reciprocationē quidē (vt dicūt) ſeruet cū dicat Ne ſibi plus proſit cauillātis aſtutia: qđ cū ab aliis reprehēſum ego bifariā defendā. Nā; ordo pōt eſſe ne aſtutia cauillātis pl⁹ proſit ſibi. i. aſtutie ⁊ ne plus proſit ſibi. ſ. cauillāti: ⁊ vtroq; mō eſt reciprocatiōi loc⁹. Eſt tn̄ protritus ⁊ vulgaris ſermo Lōge aſit venuſtior ē in ſecūda rñſiua: quā pō pe⁹ letus nobis extulit. Sane cū dr̄ in titulo reſpōſiua vr̄ ſubſtātiuū: nā addit inuectiua. Dānat aūt catilina ea i cice. q̄ in ſeipſo agnoſcere merito deberet vt ſtati dicā. Cū illo mihi res agit. Qm̄ ciceroniana eloquētia iāpridē oib⁹ nota erat ſtudet cicerōi ex ea inuidiā cōcitare ⁊ fidē detrahere Cū illo ſepe idem ſumit principiū vt ex repetitione attētos faciat patres conſcriptos cū tot ſermōes dici poſſent impro peria. Diſſimlare id contra cati. maxime cōueniebat viſio darierat enim oīm rerū ſimulator ⁊ diſſimulator. Subdolo id ē fraudulento: habēte dolum ſubtus latētem: ore trilingui id eſt ſerpētino Nam ſerpens linguis micat ore triſulcis aut tres diuerſa ſnīa pferēt: aliqñ ſe facturū aliqđ pmittente: ac rurſus iiſdē id idē negāte ⁊ mox faciētis

vultu hiſpido: barba cœnoſa inceſſu graui familiari mēdacio ꝓpoſuit/inſtituit & iurauit qui candida denigrat & nigra loquendo dealbat. Qui alioꝝ famam depeculans: vrbes quoqꝫ mendacio peſſundare cōſueuit. Quapropter mihi timendū vobis ſummopere cauendum eſt: ne hodie plus valeat polita & erudita calliditas: q̄ nuda & vulgaris ſimplicitas: ne ſibi plus proſit eloquētiæ cauillantis aſtutia: q̄ mihi obſit infantis linguæ ineptia. Si q̄ igitur in loco pro dicēdi inopia mea vacillabit oratio non illius falerata verboꝝ agmina & canoram feſtiuitatē atqꝫ concinnitātis ſplendentiā: ſed pondus ſentētiæ ac ipſum ſagaci indagatiōe perſcrutari & æquali lāce trutinare debetis: ꝙ ſi vos quoqꝫ ſententiā aduerſarii fuco mēdacii coloratam: linceis (vt ſoletis) oculis inſpexeritis: inuenietis ſub colūbina ſpecie teterrimam caudam latitare ſcorpionis. Et eo pacto eā inhoneſtā & inutilē fatebimini. illū nāqꝫ de ciuitate cēſet extorrē fieri. cuius maiores eā fundauere cōſtruxere & ab hoſtibus protexere. ac poſtremo ad tantū culmen honoris ꝓmouere. vt impii magnitudinē ſolis ortu & occaſu metiremur. Illū de ciuitate præcipitē iubet dari qui niſi liuoris & detractiōis cauſa obſtaret in ea prim⁹ aut inter primos haberi deberet. Exeat igr̄ de ciuitate Catilina & remaneat illic Ciceronis iactātia. Exeat de ciuitate ciuis. & remaneat inqlinus. Exeat de roma romanus & remaneat arpinas. Exeat hic ſcipionis nobilis propago & regnet illic nat⁹ de paupe pago. Abſit ſcipionis indoles luculenta. Quid ſi ſcipio nunc ille viueret nōne tali vteref alloquio. Ego vici vos in patriā reduxi. vos tamen ciues eiicitis. Ego romā ꝑiculo capitis mei protexi vos nomen meū delere conamini Ego feci qđ nō erat qđ eſſet vos me ibi morari nō ſinitis. Iā iam nūc arbitror. P. C. qualiter ſit inhoneſta huius accuſatio cognoſcitis. Nūc qualiter ſit inutilis attēdite. Nā ſi ſententiā probaueritis maximas calamitates publicas & priuatas ſuſcipietis reipu. hoſtes acerrimos & aſperrimos cōprobabitis vobiſipſis mortale odium & inuidiam ſummam conflabitis vrbē non ſolo (vt putatis) catilina. ſed q̄ plurimis ciuib⁹ vacuabitis. & quod eſt extremæ demētiæ placidiſſimos amicos. infeſtiſſimos reddetis inimicos. Sed per deos immortales quorſum aduerſarii tota deprecatio pertinuit: Cōiurationem namqꝫ

aliquib⁹ ⁊ negāri ⁊ ꝓmiſerit: ſed neutrū fideliter exequēti. Vultu hiſpido i. bñ barbato q̄ grauitatē p̄ ſe fert: ſicut i ceteris mēbris virilitatē. Iuue. Hiſpida mēbra q̄dē ⁊ durę ꝑ brachia ſete promittūt atrocē aīm ⁊c. Barba cenoſa i. immūda. iceſſu i. deābulatiōe graui ⁊ pōpoſa: familiari mēdacio. i. qđ plurimū apud ipſum et familiā ei⁹ valet. Propoſuit. ſ. ꝯuiciū in me: inſtituit. i. affirmauit iurauit. Qui cādida. i. bōa denigrat. i. mala facit ⁊ interpretat ⁊ dealbat. i. iuſtificat loquēdo. i. ꝑ vim eloquētie ſue: nigra. i. vitioſa. Qui depeculās furto ſubtrahēs famā alioꝝ cōſueuit: q̄. i. etiā vrbes peſſundare ſub mēdacio mihi timēdū ē. i. ego debeo timere: q: iminet ꝑiculū capitale. Ne ſibi plus ⁊c. In odiuꝫ trahere conat eloquētiā Cice. ſicut nōnulli iuidiā ꝯciare parāt ex diuitiis abūdātib⁹ cuiuſlibet. Phalerata. i. bñ iſtructa ⁊ ſupba: ſicut ceſpitat i phaleris equ⁹. Equali lāce. i. examine ⁊ iudicio: ſumpta metaphora a bilāce. Trutinare. i. pōderare aut mēſurare. Linceis. i. acutiſſimis: q̄les habuit Lince⁹. Scorpiōis cauda i qua venenū eſt. exeat: reperit in iuidiam Cice. Roman⁹. i. nat⁹ rome. Arpinas. i. nat⁹ arpini. ſ. Cicero. Solū aūt genus ſuū laudat: q: ſe nō pōt. Hoſtes acerrimos ⁊ aſperrimos vcꝫ populares ⁊ neceſſarios ipſi⁹ catiline: q̄ acerrimi ſint animo et aſpriml facto. Naꝫ acer dicitur ſtrenuus et vehemens. Aſper difficilis attactu: vt ſunt armati. Non ſolo catilina. Significantius id q̄ ſi diceret non ſolo me: quia cū de nobis aliq̄d magnuꝫ dicimus aut ſentim⁹: tanq̄ de tertio loquimur: vt eneī. v. Que munera niſo digna dabis: ꝓmā merui qui laude coronam ⁊ q̄ plurimis: hoc ē valde aut maxime multis: ciuibus ſup. aliis. nam ⁊ ipſe ciuis eſt. Aduerſarii: nō dicit cōſulis: nec itē ciceronis: quia in vtroqꝫ dis

indignū facinus oſtendere laborauit: cū an coniuratio facta ſit ambigaẽ. & de ea quaſi nō ſumptū ſupplicū de qua nōdū cōſtitutū eſt iudiciū clamat & dolet. O indignū ſcelus catilina iā nō dignas pœnas ꝓ coniuratione dedit: quaſi de cōiuratiōe cōſtaret cū non iam magis illud probando ꝙ dicendo ſuæ ſnīæ baſim conſtituit. Et id ſolū certū denūtiat: qđ nec teſtib⁹: nec argumētis eſt ꝓbatū: ſed falſa quadā ſuſpitione cōfictū ꝙ a quouis quoquo modo confingi pōt. Nāq; Catilina patres cōſcripti tam popularibus ꝙ ſummatib⁹ eſt accept⁹. Quia ignoti: noti: ciues: peregrini: nobiles domum ei⁹ frequētabāt: ꝙ eo munificētior: affabilior q; viuit nullus: ꝙ habet qđ det & dat nemo largius: idcirco cōiurationē ab eo factā contēdit. Qđ ſi ab hoīb⁹ amari: frequētari: cōſuli viſitari: cōiurationē vocam⁹. iā Catilina itē Leli⁹ & ſcipio: ꝑterea liberales & dapſiles coniuratiōi accreſcūt. Qđ vero de filii nece a pīo pr̄e ꝑpetratū eē dixit: ſic eſt incredibile: vt ſine rōne patrociniū deleaẽ. Præſerti cū nemīnē veſtrū ſup hoc dubitatiōis ſcrupulo ꝓmoueri cōfidā. Illud mihi poti⁹ adiuuandū puto nemī mirādū ſi ſol⁹ oīm Catilina ꝓlocutor appet. hoc eī mi nis Cic. ꝑce: ꝑtio cōfectū ē: vt nēo ſe catilīæ tutorē audeat cōfitē.

Finitur Lucii Catilinæ reſponſiua prima. Ex tempore (vt videtur) in ſenatu habita. Sequiẽ eiuſdem in eundem Ciceronē ſecunda reſponſiua: quæ præmeditata videtur.

Omnis homīes qui in maximis principatibus vitam agūt aut q de reb⁹ pub. aut priuatis cōſultāt decet ī primis aīaduertere: ne cuiq̄ voluptati temere aſſenti-

gnitas foret. Deꝑcatio. i. de me expellēdo ꝑcatio. Indignū facinus: nō negat quin indignū ſit facinus: ſed probandum illi fuiſſe cenſet pri⁹ cōiurationē eſſe factam ꝙ eam deteſtetur tantopere. Et de ea. Ordo eſt. ꝛ clamat ꝛ dolet. i. dolorē ſuū oſtēdit quaſi nō ſumptū eſſe ſupplicū de ea. ſ. cōiuratione de qua nondū eſt conſtitutū iudiciū: hoc ē ſententiā iudicū: aut iudicium lege qđ eſt patefactio per cōplicē et conſciū aliquē O idignū ironicos id dicit Baſim: id eſt fundamentū. Certū. i. indubitatū Confictū. ſ. a Cicerone ꝛ delatore aliquo Acceptus: id eſt charus ꝛ iucūdus ac gratus aduentus eius. Popularibus: id eſt vulgo ꝛ plebi. Domum eius: non dicit domū meā ob cauſas dictam. Affabilior. i. communior ꝛ concinnior aut dulcior amicus. Lelius ꝛ Scipio: ſummi inter ſe amici. Liberales: ſc; oēs ac dapſiles: id eſt dapū ac ſodalitatum prebitores. Accreſcunt: id eſt accedunt ad ꝯiuratos hoc eſt inter coniuratos habendi ſunt. Patrociniū id eſt protectio ei⁹ dicti. Super. i. de. Promoueri ſcilicet a ſentētia firma. Mihi adiuuādum. id eſt in adiutorium aſſumendum ſed inculti⁹ dictū ſi nō eſt mendum in ſcripto. Prelocutor. id eſt ꝓ aliis ſui defenſor.

Omnis homines ꝙ. Hec oratio longe cultior eſt ꝙ ſuperior ita vt ab eo premeditata videtur. Conſultant: id eſt in conſilio decernūt. Cuiꝙ voluptati: id eſt libidini. Obdurent: id eſt duri et conſtantes ſint Eneidos. ſ. Durate et voſmet. Nec in alteram: id eſt in neutram contendentiū: aut rer de qua eſt controuerſia aut rationum adductarum donec ſcilicet rationes videntur clariores luce exiſtentes deducte in apertum. Cā: vis: ſ. poteſtas orationis. vt

tiãt: neue liberũ īgenſũ furore. aut iracũdia peſſundẽt. Sed vigilanti⁹ cnſtẽdũ eſt: vt durẽt iuictis animis: vt oīm rōnes æq̃ circũſpiciãt. Nec ī alterutrã partẽ declinẽt donec luce clariores ſī aptũ deductæ: & ſatis poratæ videant. Difficile eſt ei cōmotis aīmis: & cōcitatis īgeniis vero⁊ cuiq̄ pſuadere. tãta fit plerũq̄ vis ac frequẽtia oronis. Hæc ſi fuiſſet vobiſcũ. P. C. aiaduerſio: dũ pperã de meis morib⁹ cōſul noſter tanta acerbitate loquebatur cũ perniciosa & inſolenti facundia in caput meum veſtros concitabat aīos: modulabat orone: cōſideret pſecto: vt illi⁹ pcacitas hodierna die īnocẽtia noſtra deleret. Sed video iã ſuggeſtione cōſulis pectora vr̃a rebus incũbere: vix meã ppetī orone: credere iã illi⁹ authoritati: meæ pudicitiæ diffidere. Quãobrẽ facile vereor ne ſera ſit noſtræ ſalutis defenſio. Nã paucorũ iuidia plerũq̄ innocẽtes iure aut iiuria ſuppeditãtur. Quæ res pſecto neq̄ cōſtãtiæ viro⁊ illuſtriũ: neq̄ romanæ diſciplinæ neq̄ ſenatoriæ dignitatis officia videtur. Quare p deos īmortales vos. P. C. atq̄ hũanitatẽ veſtrã appello vt in tãtis reb⁹ nō facile iudiciũ excipiatis: demulſos ac deuinctos aīos facũdia cicerōis pſtinæ ītegritati reſtituite & ita reſtituite vt aliqñ Ro. patricii atq̄ catilinæ verba itelligatis Si qd ī pr̃iã peccaui quirites: neq̄ grãm. neq̄ miam imploro: Eripite tũ ab hac luce aīam Trucidate hoc corp⁹ & mẽbra hæc ipudẽtia diuellite. Nō eo tedit⁹ orōn r̃a vt catilinæ miſereamini. Sũma eſt ei mia ī parricidã ſubitũ ſupplicũ aiaduertere. Sed hãc verbis clemẽtiã poſtulo. P. C. ne oīno innocẽtiã deſeratis ne dũ libertatem defenditis pauco⁊ iniqtate pleroſq̄ innoxios pditũ eatis. Oſtẽdã vobis atq̄ elucidabo acerbas ī cōſilio vr̃o mecũ inimicitias nō ſalute reip. fuiſſe exagitãdi ipi eã: nō manutenẽdæ libertatis deſiderio cũcta. Nã quãtæ primũ in ſupiorib⁹ ãnis īmoderate in me filii diſcordiæ agitauerit: quãtiſq̄ atq̄ q̃ crebris poſtea iuicem cōtumeliis verſati fuim⁹ nō referã: vobis cũ oīb⁹ nota ſunt quirites. Sed ea malo dicere q̃ pximis comitiis poſtq̄ deſignat⁹ eſt īpudẽter & temere q̃ tãdẽ euomuit ſe nihilo magis q̃ excidio catilinæ cōſulatũ petere. Teſtes hic duo viri clariſſimi. M. Anto. conſul &. C. cæſar quo⁊ auctoritate terminatio illa eo tpe veluti

trahat auditorem: in quã ſententiã velit. Aiaduerſio: hoc eſt ꝯſideratio modulabat. id dicit iuidioſe: quaſi vero tã perit⁹ ſit in dicẽdo: vt modulis orationẽ dimetiat. q̃ res oratori fugiẽda ne fidei detrahat authore Fabio. Illius pcacitas. i. petulãs ſermo deleret. i. reſtringueret ſicut dicit ille. Efficiã p⁹ hac ne quẽq̃ voce laceſſes. Reb⁹ incudere: aut incũbere: ſi ẽ icubere dicit. q. d. monetã ipmere: hoc ẽ ſniam indere. Facile vereor ne ſera dicere potuiſſe facile vereor vt ſera. i. nimis tarda: q: iã ꝑſuaſis iudicib⁹ Appello. i. in auxiliũ voco vñ vulgo dr̃r appellatões. Sane appellam⁹ ad maiorẽ aut meliorem ꝑuocam⁹ a miore. Veteres aũt dicebãt appello ſenatuz ſicut paul⁹ ſctũs Ceſarẽ appello dixit. Excipiatis iudiciũ. i. ad iudicãdũ ꝑcedatis. Demulſos i. delinitos. Rōani pr̃iij. i. ex rōanis pr̃ibus hoc ẽ ſenatorib⁹ orti. Atq̄ catiline atq̄ ponit inter res ad idẽ ꝑtinẽtes: ꝫ ſub rōne diuerſa. Nam etiaz in noie ſuo viz deputat. Eripite. i. vi demite ⁊ tollite aiam. i. vitã meã. Ab hac luce. i. celi. Impudentia nō q̃ ſunt ſꝫ q̃ ipudentia fine ſi l pr̃tas peccauerit Aiaduertere. i. accurate ſumere ſeruato ordie iuris Innocẽtiã. i. me innocẽtẽ ⁊ falſo accuſatũ. Ne dũ ue ſunt ꝑicule. nã ordo eſt. ne eatis perditũ. i. ne pdatis: pleroſq̄. i. plurimos innoxios. dum defenditis libertatẽ iniq̃tate. i. per iniquitatẽ paucorũ ſcꝫ Ciceronis ꝑcipue. Nō referã. Callide rñ tãgit q̃ cōprobare nō poſſit. Vob eñ oia nota ſũt hoc ꝙ callide vt q̃b⁹ nota nō ſũt. aliis nota atq̃ ꝟa eẽ putẽt. Comitiis. i. cōtiōib⁹ ppl'i ad innouãdos magr̃at⁹. Impudẽter ⁊ temere. impudẽter q: hō nou⁹ ⁊ inglori⁹ nō debebat ꝯſulatũ petere ⁊ temere: q: ppl's nō debebat dare. Teſtes hic duo viri clariſſimi. M. Anto. ꝯſul i q̃ ſpez habebat ad futurũ ꝯſulatũ obtinẽdũ ⁊ Caius ceſar q̃ legẽ porciã ꝓ cōiuratis etiã deprehẽſis cōprobaturus erat. vñ hec defenſio aut aliquo dclamatore poſt rem facta ẽ aut Catilina iam tũ ſꝑabat ceſarẽ ſi-

appello ꝓ voco.

bi amicum fore. Terminatio illa id eſt cōprobatio omniū adductorum quā terminatio .i. deciſio litis meri
to ſequat. Nunc tribuite. Amara conceſſio que vim vetandi habet. Cicero .ſ. aduerſari⁹ Catilinā delere poſ
ſit. Nobilitati .i. ipſis nobi
libus rome. Vaſt⁹ .i. inex
plebilis. Nā q id eſt ad
hoc tendit vt vos omnes
conuerteret. Rara con
ſenſio. id ē cōcordia qua
vnum ſentimus. Nouus
hoſpes ꝛ ita nou⁹ hō. In
ſitus quaſi de aliena ſa
tione. Pridie .i. priore die
ſꝫ ſecūdū Vallam ſic ine
pte diceretur. Exproba
ta. id eſt ꝓbo data. Noui
tas generis quia primus
de domo ſua ad cōſulatū
puenit. Exiſtimatis hoc
eſt putatis. q. d. id mini
me cēſere aut putare de
betis Vipera: ſpēs ſerpē
tis que vi⁹ parit. q᷑ a fetu
interroſo venire. Vipe
ra ſerpēs aut adiectiuus
eſt: aut ꝑ appoſitionem
dicitur. Eius ſcꝫ Cicero
nis. Patrem patrie no
minat: immo ſic noiaba
tur. vñ Plinius. Salue
Marce Tulli primus pa
trie parens appellate.
Equaſſe hoc eſt equales
feciſſe. Quo igenio. q. d.
infeſtiſſimo. Infreme
bat: hoc eſt multū freme
bat. Rictu id eſt apertio
ne oris more canis rabi
di. Arbitretur: nō dicit q
aſſecutus ſit. Priores im
petus: hoc eſt ſtimulos.
His artibus ſcꝫ eloquen
tie immoderate ꝛ minus
facunde aut diſerte. Nūc
ſupple inſtituit aut tētat
ſupple ſe vlciſci .i. ſibi ſu
mere vltionē. Nobilita
tem ipſos nobiles. Et de
ducere. id eſt impellere
nobilitatē ad id: q̄ſi de
ducēdo id eſt deorſuꝫ du
cendo: vt pote ad hūilia
tionē ſui: hoc eſt ita hu
miles ꝛ demiſſos facere
vt nō exprobrent nouita
tem. His artibus ſcilicet
fraudulētis. Faciet hoc
ſcilicet quod proxime di
ctū eſt id ē ſic nobiles de
ducet vt ꝯtra ſe obloqui
non audeant: idq; ad ter
rorem dicit. Prudentiſſi
mus anim⁹. Callide lau
dat ſenatores a pruden
tia quaſi vero oīa prudē
ter proſpexerit: quaſi id
velit quod maxime no
lint. Ab h̄ ꝑncipe .ſ. cicero
ne l quē aſtute regeriteri
mē vt dubitet ſenat⁹ vbi

parū cōſulta reprobata eſt. Ite nūc. P. C. talibus animis imperia
tribuite qui curioſius priuatas inimicitias q̄ totius reip. ſalutē ꝓ
ſequētur nō cupit Cicero cōſulatū: vt opē referat miſeris vt potē
tiā improborū arceat: vt ciuitatē defendat: vt reip. cōſulat: ſed vt
maxime Catilinā delere: & circūſcribere poſſit. Hæc ſunt officia
viri cōſularis & glorioſi & ſanctiſſimi ciuis inſtitutiōes. tales ho
mines in dādis magr̄atib⁹ nobilitati anteponite quib⁹ tantus &
tam vaſtus eſt animus extinguēdi nobilitatē. Quam quod mihi
huius viri iterminatū eſt diligētius in vos oēs couerteret. Credi
te mihi. P. C. Credite rara eſt inter tam diſſimiles animos beneuo
lentiæ charitatiſq; cōſenſio. Ille ex municipio arpinati nou⁹ ho
ſpes huic vrbi inſitus: eam velut ingenitā rabiem atq; inuidiam
animo volutat: quā nouis exteris: ciuibus: non tm̄ mores: ſed ve
teri cōſuetudine natura cōparauit. Pridie vbi in petitione cōſu
latus patria exprobata eſt: aliquando nouitas generis obiecta
æquo animo tantam contumeliam toleraſſe: tunc impatientiſſi
mum hoīem exiſtimatis. Incitabatur eo tempore truculēto ſpiri
tu laceſſitum ingenium & veluti vipera ſerpēs inflāmato ac ve
nefico pectore ferox eius & crudelis anim⁹ agitabatur. Hic qui
ſe patrem patriæ nominat: qui dicere ſolitus eſt hanc rempubli
cam ſuo ſplēdore decoratam: qui viroꝝ oīm illuſtrium: ac præ
ſtantiſſimoꝝ familias: non modo æquaſſe ait aliqn̄ ſuis moribus
verūctiā oīm maioꝝ virtutē ſuperaſſe. cū obiectari ſibi nouitatē
videret: quo putatis eū igenio pferre potuiſſe. Infremebat tūc
dentibus: atq; in vos oēs rabido rictu conceptā latēter irā acue
bat: quā neq; lenitā adeptiōe cōſulatus in poſterū putetis. Cum
nō veſtra gr̄a: ſed ſuis maximis virtutibus cōſequi tantā digni
tatē debere arbitretur. Nunc itaq; priores illos impet⁹ exequit.
Nunc his artib⁹ pturbare ciuitatē inſtituit. Nunc ſe his cōſiliis
vlciſci & nobilitatem eo deducere: vt nunq̄ ſibi nouitas obiicia
tur. Faciet hoc. P. C. faciet niſi veſter prudentiſſimus anim⁹ ali
qn̄ nr̄æ oīm ſaluti & vniuerſæ reip. cōſulat. Iam hoc primū iſtio
ab hoc principe ſcelerum: ab hoc flagitiorum artifice: ita ciuitas

plus habeat fidei. Pulcerrimū imperiū. Subdole laudat ne interitū eius cogitaſſe cenſeat̄. Delecti. i. precipui ⁊ de multis electi. Vn̄ Maro. iij. en̄. Delectos populi ad pceres: primūq; parentē. Monſtra deū refero. Rex maximar̄. vt inimica ſit ſubſtantiue capiū: aut diſcordia rerum maximar̄. i. de rebꝰ maximis ⁊ ꝓ ſenſus ē melior q2 vt dixit Salluſtiꝰ in catilinario. Concordia res parue creſcūt, diſcordia res maxime dilabuntur. Demolit̄. i. vi ōſtruit. Ea ſcȝ diſcordia. Hunc. ſ. ciceronē legēdū ē et hūc nō hāc ſenſus aūt eſt: id ad hanc rēp. receptꝰ eſt calliſſimꝰ cicero: quia prius diſcordiā inſeruit. Eſt tamen duplex lectio. Nā alij legūt ea quidem hunc: alij eam quidē hic quarū poſteriorem potius approbē: qm̄ ſequēti magis q̄drat. Prouideatur. i. caueatur prudētia. Jam ſummam fortune. i. maximū periculū. Alterum alteri. Valla diceret aliū alij niſi ſingulos bifariam diuidas. Proſcribi. i. porro extra ſalutem ſcribi: vt vbicūq; offēdat̄ occidi aut vinci ⁊ ad ſupplicium trahi poſſit. Catilina innocēs eſſet finis. id eſt vtinam per eius necē quam licet innocēs ſit p ſalute rei: vtcūq; patiat̄ mala reip. auertant̄: vti initiū eſt. ſ. innocēs taliū rerū. Emori paterer quod ſummū amoris indiciū eſt q2 dilectionē maiorē nemo habet q̄ vt animā ponat quā p amicis ſuis. Erit alter. ſ. a Catilina. q. d. q̄ ego pperiar nō q̄uis perpetiat̄. Maiores ſuos q̄ ab hac repu. deuicti ſunt. Ex tullij hoſtilij familia volſcor̄ regis. Volſci vt Liuiꝰ late docet romano impio infeſtiſſimi multo tpe fuerūt. Preſide illa iuidia: hoc ē dominante i eo. Suū. i. oportunū et accōmodū. Tāta ē illiꝰ ai imoderata. Aliꝰ fortaſſis dixiſſet imoderataq; aut tāta ⁊ tā imoderata. Vcȝ vox irriſiōi ⁊ ironie vt ſepe dixi apta. Vcȝ: hoc ē videre licet cur ei ſit tāta libido: qr vcȝ eq̄ aio imperiū ferre non pōt placato orbe ⁊c. Extrinſecus. i. ab exteris nationibꝰ. Demoliendi: hoc ē cū mole deſtruēdi. Tute. i. ſine piculo. Vindicatū erit. Id

noſtra dira ac peſtilēti labe cōſperſa eſt. Ita pnicioſum ſemē diffundit in patriā: vt ſi aliqn̄ conſitū radicibꝰ paulū altius coaluerit delebit quidē hæc reſpu. pulcerrimū hac a ſtirpe cōcidet imperiū. Nihil eīm eſt tam piculoſum ciuitatibus q̄ cū delecti ciues inter ſe diſſident. Inimica nāq; eſt rerū maximarū diſcordia. Ea res fortes diſſipat & demolit̄. Eā quidem hic nunc inſeruit noſtræ ciuitati. Hāc inter vos calamitatē ingeſſit: q̄ ſi non mature prouideatur: video iam ſummā fortunæ coniunctā hanc remp. Video iam arma in manibꝰ veſtris: alterū alteri obſiſtere. hunc proſcribi: alterum vero trucidari. Vtinam enim rerum malarum innocens Catilina finis eſſet vti eſt initiū. Nullū foret mihi graue p rep. periculū ſubire: patriæ equidē pſcribi: patriæ abdicari: emori paterer. Si non ſemp cūctis mortalibꝰ idē aius eſt. Erit alter impatiētior: q vlciſci malit q̄ improbor̄ perpeti iiurias. Tūc neceſſe eſt vt ciuili bello res agitent̄: piclitabit tunc patria: & in ancipites caſus. certūq; vrbis excidiū concidet repente: & ventura tunc in gente lætitia efferetur: & optatis ſeſe rebus potiri gloriabit̄. Cū hāc videbit armis ſplēdere patriā: & iſtā admotis ignibꝰ vrbē lucere. Tūc laudabit ſua conſilia & extollet inuictū animū: & p ſuis cōtumeliis ſatis ſe maioreſq; ſuos vltū iri exiſtimabit. Nā prædicare aliquando ſolitus originē ſe gn̄is habuiſſe ex tullii hoſtilii familia volſcor̄ regis quidē po. ro. inimiciſſima: q̄ ſola prorſus nota eſt occaſio vt vniuerſum ſit ſibi nomen po. ro. odio ſempq; exhorreat hanc remp. cuius ditione obſcurata eſt maior̄ ſuor̄ familia: & ſubactū eiꝰ ac demolitū imperiū quæ res quantæ curæ habent̄ humanis ingeniis vos ipſi exiſtimate. Hoc ego tantū de Cicerone exiſtimare poſſum vt pſide illa maiorū ſuor̄ inuidia: veteres ille inimicitiæ impatientis animi ſuū ſemp ingeniū agitent nunq̄ impetu aut rabie qeſcāt. Tāta eſt illius animi imoderata euertēdi huius impii libido. Videlicet placato orbe terrar̄: tot pfligatis regibꝰ: tot pplis: tot gētibꝰ tot exteris natiōibꝰ ſubactis: terras: vndiq;: & maria impio noſtro parere nullū ſuperiorē hoſtē ppli ro. cui nō nr̄a virtus lōge pbata ſit. Defluxit itaq; illi ſpes ois extrinſecꝰ huiꝰ imperii demoliēdi

Tute nobis omnia quieſcunt: oēs vltro obtemperant. Cū vero ſeſe maioreſq; ſuos vindicatum iri malit nec poſſit vnq̄ ab illa opinione durus & crudelis animus quieſcere. Ad has confugit perturbationes: quibus priuatis inimicitiis: mecū primo: poſtremo in vniuerſam remp. conferre putat. Accuſat itaq; amicum ſibi: catilinam & pleroſq; alios eiuſdē conſocios cōiuratiōis velle remp. inuadere: euertere patriā: vrbē deformare: domibus: templis: aris incendia parare: ſtuprare virgines: ſenes plebem: ac patritios iugulare: nuſq̄ iræ aut ferro parcere dōec pulcerrima iſta oīm imperatrix a ſtirpe itereat. Sed per deos immortales neſcio quorſum tēdat hæc hominū exiſtimatio. Vt quiſquis mortaliū credat aliquem eſſe tam perditum: aut tam prorſus ignarū rationis cui non quandam intelligat inſitam patriæ pietatē: quæ ſemper quadā tacita ac vehementiſſima vi naturæ humanis pectoribus infunditur. Quis itaq; romanus animus tantā reſp. calamitatē afferre cupiat. Quis enī tā acerrim⁹ populi romani hoſtis ſile etiā carthaginēſiū dux Hannibal maiora nobis aut paria excogitate potuiſſet. Ego ne rēp. inuadere velī: q &.p rep. ingētia picula ſuſcepi. Ego ne ſenatū aut vrbē deformare tot ampliſſimis beneficiis noſtræ familiæ decoratā auderē. Ego ne romanorū tēpla incendere: quæ tot ſigna tot tabulas maioꝝ noſtroꝝ oſtendunt. Ego ne togatos patritios aut ſenatores iugulare qui inter dignitates modo honore præfectus ſum. Ego ne candidatus reliquis ſceleribus deturpare ciuitatē qui plerumq; ne quis deturparet ſumma ope propulſaui. Quæ ſpes. Quis anim⁹. Quæ occaſiones me ad tale facinus impellunt. Nū cauſa forte quā pauloante Cicero diſſeruit libido dn̄andi. Nonne quiete dignitatē omnium adeptus ſum. Nonne in ſpę mihi agendi tales reliquiæ parantur: quales cuiq̄ immortalium fas eſt optare. Neq; enī patritiatus: neq; ſenatoria dignitas defuit. Neq; in poſterum conſulatus: aut dictatura deeſſe poterūt. Quæ tantæ & tales ſūnt vt non modo in hac præſtantiſſima vrbe: ſed in omni orbe terraꝝ: omniū gentiū: omniū nationū imperia & principatus antecellant. Quid igitur opus erat vt difficile in bello quæreret qd' mihi in pace vltro parabat. An forte inuidia me cōcitauit q̄ȳ pariter Cicero docebat: grande æs alienum: anguſtiaret familiaris

calliđe dicit: q: cū Cicero ſit extra vrbē nat⁹ i⁊ pncipiū imperii dūtaxat i vrbe fuit q: alii oēs eđqſitiui ſūt ⁊ vi ſubacti: facile credituꝫ eſt quēlibet eoꝝ vbi poſſet vindictā ſumpturū: ⁊ eo q̄ꝫ b⁹ rēpublicā ſuaꝫ euerſam videt eos euerſuꝝ. Cōferre .ſ. litē .i. pcertare. Amicū Catilinā. Id ſubdole. vt maioꝛ naſcat inuidia in eū q̄ ne amico quidē vereat iniuriā facere. Nuſq̄ .id ē i nullis aut nullo loco: ſeu nullo re iſta .ſ. vrbs roma. Vi naturę: ſꝫ qđ naturę dedit tollere nemo pōt. Callidus igr̄ ſimulatoꝛ ⁊ diſſimulatoꝛ hic noſcit. Catilina. Roman⁹ anim⁹ arguite. Nā ſic arpinatē excludit ⁊ oēs ꝯciues ꝯmēdat Quis enī tā acerrim⁹ ſic Maro eñ .ii. Quis talia fando Myrmidonū Dolopum ve aut diri miles vlixi Temperat a lacrimis Maiora .ſ. icōmoda certū eſt ꝙ nequaq̄ quocirca grau⁹ arguēd⁹ catilina q̄ iſtec nouit: ⁊ tñ facere cogitauit. Vñ magnū exēplū habem⁹ illi⁹ pcepti. Omni ſpūi ne credas. Nā q̄ ipē aggredi non eſt verit⁹ dicit tāta eē vt credi ab nemie merito poſſit. Suſcepi: q: corp⁹ aſſuetū malo habuit ⁊ ois laboris patiētiſſimū. Noſtre familie. Sēp maioꝝ bñficia cōmēorāt: q̄ pplo carēt. Tot ſigna .ſ. excultpta aut expſſa in ere ⁊ argēto. Sicut hodie videm⁹ effigies auguſti ⁊ gilii ac alioꝝ i eis icſas. Cādidat⁹: hoc eſt cādidis idumētis vt ꝑſpectioꝛ indut⁹: cui⁹ rei cāꝫ pri⁹ attulim⁹ Nū .i. nunq̄d cā forte ipulit Nōne q̄ete dignitates oīm .ſ. quaꝫ alii oēs ħ eſt nihil deeſt mihi quomin⁹ ꝯſulatu videar dign⁹. ⁊ ita ſūma eſt mihi ſpes: deeſſe poterunt q: ex ordine progrediebātur ad ſūmos magiſtrat⁹. Que .ſ. dignitates vt pote ꝯſulatus ⁊ dictature vt quereretur .ſ. a me id eſt vt q̄ram difficile id eſt faciēdo illud difficile in bello id eſt per bellū quod parabatur mihi vltro i pace .q.o. nihil Grāde es alienū .i. debitum āguſtia

rei familiaris. i. pauptas domeſtica potiēdaꝝ reꝝ. i. potiēdi imperii. Nã reꝝ potiri eſt imperiū obtinere. de te merario hoīe. ſ. Cicerone: qui ſupra dignitatē petebat ꝯſulatū: aut veſano: qui ꝯtra fas negatū vſurpare voluiſſet. Quid dubitat. ſi legat dubitas nō ſtet reciprocatio. Qn̄ aūt eſt: quid dubitat ſup. is cui honeſte ſunt opes vt dignitates ⁊ maioꝝ inſignia: cū medíocri patrimonio deeſſe poſſe vnq̄ ſibi in ciuitate opulētiſſima qualis erat romana. q. d. nihil. Tot queſtus. i. lucra. Ex erario. i. eris: hoc eſt pecunie publi. recōditorio hodie fiſcum vocāt Prouentus i. lucra q̄ ꝓueniūt q̄ſi ex agro. Qd ſi erariū pu. ſi q̄s maluerit labefactare i. corrūpere iminuere paululū: ꝑ depeculatōes: aut ītelligat ⁊ legat ꝙ ſic ꝙ ſi q̄s maluerit labefactare i. polluere ſup. ſe paululū. i. modicū exiſtēdo aui dioꝛ ad rē. Quā is facile: meli⁹ ꝙ quis facile: ſi tñ eſt ꝯuis. i. ꝯtīuis: ſꝫ nō q̄drat. Pridie ſcꝫ ꝙ ꝯſulatuꝫ inires: hoc ē pauloāte: niſi xᷓo ſubaudiat illud legendū eſſet nuper aut pridē nō pridie: ⁊ vbi erat congreſſus legetur coingreſſus. ſ. cū familia. Emptorib⁹ tuis qui tibi emunt aut q̄s emiſiſti vt tibi agros emāt ſupeſſe. i. ſatis eē alibi pl⁹ ꝙ ſatis eſſe ſignificat. Inſtans. i. vrgens onus eris alieni id ē debiti ob es alienuꝫ. Que cūcta callide docet nō vero ſimile eē ꝙ talia moliretur: ad indicandū ſcilicet cedem. Sed legā vindicādū: eſt eīm ſolus i ea ciuitate: ſuoꝝ hn̄s ne minē. Nūc: hoc eſt meuꝫ tam ingenuū ⁊ incorruptū aīm Nullū ei. Docet quō aīm ſuū dehoneſtet ꝑ cedē tā ignobilis hoīs. Sicut maronian⁹ eneas ēnei. ij. De cede mulieris ſenſit dicens. Et ſi nullū memorabile nomē Feminea i pena ē: nec hꝫ victoria laudes Extinxiſſe nefas ⁊c. Illā. ſ. vltionem. Nō eſt putādū ſup. ꝙ ſu ſceperim. ſ. talē vltionem eo tēpore quo. ſ. ſuſceptā a me dicitis: nimiū' opportunitatis poterat. ſ. alio tēpore cū priuatus eēt adeſſe ſibi dicerē ipſi verū ꝑ ſꝫ plurimū opportunitatis poterat adeſſe mihi. Porro ſi q̄bus. i. aliq̄b⁹ aut q̄buſdā neqꝫ īficior. i. facta nō nego: ſꝫ hec oīa fctā fateor. Cōſulis ipetū. i. violētiā ⁊ iniquā. Verebar. i. ſciebā ei cū Et ne q̄s dicat aut cogites verebaris nō n. ſi ꝯſci⁹ tibi addit prudēter īgeniū. ſ. ꝯſulis noverā Al nr̄i indignarētur

& immoderata potiendarū rerum audacia: Sed de temerario aut veſano hoīe hoc exiſtimādū eſſet vt pleriqꝫ q hoc ꝓ potiūdis opibus incōſulte tantā parare poſſit po. ro. ſeditionē: nō præſertim ī viro patritio & cōſulari in tā opulētiſſima ciuitate cui tot honeſtæ ſunt opes qd dubitat ſibi vnq̄ deeſſe poſſe: Tot vltro ſeſe ſibi quæſtus offerūt & ex publico ærario ꝓuētus quod ſi qs paululū labefactare maluerit: neqꝫ oīno parere honeſtati incredibile eſt q̄ is facile in immēſis opib⁹ affluere poſſit. Vt reliqua prætereā tu mihi in apertū exēplū es cicero. q pridie pene hāc vrbē cōgreſſus oim rerū egēs. Cū te ad magiſtratū cōtuliſti: tantā conglutinaſti repente diuitiarum molem: vt omnes huius vrbis coloniæ vix emptoribus tuis ſupereſſe videant. Temere igitur mihi abūcis auaritiā paupertatē: inſtans onus æris alieni. Quæ cūcta tutiore via ſedare potuiſſem q̄ rēp. inquietare: incerta ꝓ certis capere paruo cōmodo ingentia pericula ſubire. Sed neqꝫ quibus arguor priuatarū inimicitiarum cauſa tantū facinus initiaſſem. Nemo eſt in hac re publica quē inimicū habeā. Hic Cicero tantum mihi moleſtus eſt ꝙ eius flagitia quæ in occultū habet nunq̄ reticere potui: cuius ineptias ſi tandem a me propulſare maluiſſem: ſine diſcrimine publico multi mihi ad vltionem aditus patebāt. Nō erat op⁹ ad pniciē reipu. cōfugere: neqꝫ met⁹ mihi: neqꝫ ꝑicula obſtabāt: cū ſi ex hoīm vita delereꝫ nō mō ad vindicandū ſed nec ad lugēdum funus quiſq̄ ſupeſſet. Sed dii prohibeant ne hunc aīm illius temeritate dehoneſtē. Nullā eīm illuſtribus viris in abiectis hoībus vltio laudē afferre pōt. Illā tñ ſi caſu maluiſſem nō eſt putādū q̄rites: eo tpe ſuſceperim: opportunitatis minimū ſibi mihi vero plurimū adeſſe poterat. Porro ſi quib⁹ armatorꝫ copiis domū meā circūſepſi: ſocios iduxi: pmiſi vigiles (neqꝫ horū eīm qdq̄ īficior) feci patres cōſcri. nō vt cuiq̄ facerē iniuriā: ſed vt ꝓhiberē cōſulis ipetū. Verebar: īgeniū nouerā. Sciebam inimicitias intellexerā hāc ab illo inſtructā cōiurationem. Formidabam itaqꝫ ne illius facūdia ſubito momēto animi vrī indignarētur: &

Sibi.

gnarent.i.ſubito inflāmarent in me facūdia.i.p facundiā illi⁹.ſ.Ciceronis.ꝛ ↄtra qſtionē .i. inquiſitionē de torſionē.Deſignatis.i.adiudicatis.Produxi.i.extuli Catiline itaq; in Cice.crimina regerit pene trāſiſi.i. cum ſi ad ſenatum me recipiens ne me oēs facerent reum.Nunc cū tibi minus.Aliq dicere at minime opus erat minora ſcelera ſubaudi tua.Iri in obſcuro.i.obſcuratum iri aut haberi in obſcuro.Sane noue ponitur iri

Iri.

ſine ſupino .cuꝫ ſit pſonale tuorū facinorū aut factionum aut reuera facinorū.q.d.licet aliqa graue iniuriā feceris nihil tñ expaui:vltro ꝓiecti motus.ſ.capitis aut oris iter dicēdū.Quis ei terror.q.d.null⁹ optimo periculo.i.diſcrimie pugne euitaſſe ſe dixit cetera ꝑicula.periculum autē erat ne a Cicerone interciperetur Inſtare.i.in eū ſtare hoc eſt reſtare ꝛ inſtantiꝰ innocentiā ſuā protegere quid aliō pertinuit.i. ad quid pertinuit. Non eſt eñi legēdum pertimuit. Nā ſequitur. Quid nūc mihi fugā perſuades ſed illic legenduꝫ eſt ſuades nō perſuades aut vitioſe vſurpatum:vt pleraq; alia eſt eñi argutus magis ꝙ elegans interdum ſermo qui ni fallor porcij latrōis eſt Nō decet in tātis ꝑiculis.Qꝛ dixit affert ſuppliciū:affert dicti ſui rationē non eñi decet immiſericordiā.i. crudelitatē videri i tātis periculis ſcꝫ quāta eſſent ſi reuera cōiuratio facta eſſet:ꝛ ita ex eo ꝙ ſe paratum ſupplicio oſtendit ſi nocēs compertus fuerit ſe innocentē cōprobari voluit. Pricipiū.i.probatum ſaltē initium aut principē. Imperatorē Id enim Cicero dixerat. Ut luce careat.i.occidat. Exercitus.ſ.romani. Segniores.i.tardiores ꝙ vt poſſint ꝓpulſari in cōmoda reip.ſi catilina reuera tñ malum ſuſcepit.Et ita qꝛ id i ſe ſuadet:qđ aduerſario ſuadēdū erat: ſe plane innocētē aſſerit. Aut ſenſus ē melior vt luce careat ipator.i.extinguat.qꝛ exercit⁹ ꝗ eū expectāt fiet illico ſegniores. ſ. amiſſo duce. vñ de apib⁹ Maro Rege icolumi mēs oībus vna ē. Amiſſo rupere fidē qđ romani de ſūmo pōtifice hodie factitare vidēt ſoles.i. clariſſimas euidētias aut elucidatiōes.In te cōferri:qꝛ obſiſtērem tibi inueniſti quē expellere putabas.Non obiecturū. Ordo eſt. Non eſtimabas

cōtra quæſtionē meā Iniā veſtra deſignatis ꝑiculis de me ſupplicīū ſumeret. At ſi ſemel in ei⁹ deſignatus manus cōſidiſſem.fruſtra meæ in poſterū defenſioni loc⁹ parabat. Vitā igit meā ſumma ope in hunc diē ꝑduxi. Et in tanta rerū ꝑturbatione nūc ꝑſuaſu tuo ne me oēs reū facerēt pene trāſii. Nunc cū tibi minus op⁹ erat Cicero ꝑter ſpē in ſenatū veni.Et quātū mihi ſatis videbat.minora ꝗdam ſcelera elucidaui exauditu quoꝶ iri in obſcuro maluiſſes ꝙ ipſis tā enormib⁹ ſcelerib⁹ viā dediſſe. Nihil tuoꝶ facinoꝶ expaui:Non tūc oratio tua.nō vltro cōiecti motus territauerūt.Quis eñi terror in tanta ſenatorū frequentia in tanto ſplēdidorū ciuiū ceu inſontē,cuiuſq; animū turbare poteſt. Habeo igit diē quē maxime cupiui:quē vero minime exiſtimabas. Habeo ſenatū:q innocētiā meā intelligat apud quē flagitia tua i aperto habeātur Optimo igitur periculo meis periculis proſpexi ſi qñ armatorū copia furorē tuū ꝓpulſaui.Si qñ intrepidus in repu.perſtiti:fugā dū mihi oñi obtentu pſuadebas:inſtare mihi cōtra fuit aiūs.Sed o dii īmortales vbi nā ſum⁹ qs potentē calūniā nō videt:Quid aliud niſi vt fugerē tota tua oratio pertinuit Sed ſi(vt ais)oīa mea tibi facta illuſtrantur ſi luce clariora ſunt mea conſilia.Quid nūc mihi fugā pſuades:hic ſum nullis meis præſidiis circūuentus. Adeſt ſenatus qui tibi vim fieri prohibebit. Oſtēde hæc facinora:elucida ſeditionē:affer ſuppliciū. Nō decet in tātis ꝑiculis immiſericordiā videri. Cūctatio qdem oīs obeſſe pōt. Nullū vero præſidiū afferre:ſi habes principiū cōiurationis. Si impatorem hoſtiū tenes qd remoraris:qd eiicere cupis:Vtili⁹ eſt eñ vt luce careat.exercit⁹ fient illico ad bellū ſegniores. Sed video vtiq; fieri ſoles in mediis malis : tibi maloꝶ cauſa timore anim⁹ frigeſcit.Caſum eñ quē mihi aut reip.parabas in te cōferri vides.Res ꝑter opinionē tuā tunc agit tui capitis periculo. Dubitas nūc de fortunis tuis:nūc obiecturū me tibi in ſenatum venire exiſtimabas. Ideo cū veni illico trepidus factus es. Putas minitādo nūc mihi terrorem incutere ignorās

Perſuadeo.

q̃ liber q̃ vaſtus ſit innocēs animus. Vis vt fugiam Cicero vtiq̨ non fugiam: ſed perſiſtam acrius petulātiam tuam oppugnādo. Neceſſe eſt vt oīum cōſilioꝝ tuoꝝ flagitia refellam. Veniant in hunc locum teſtes quoꝝ tibi tantam copiam ſupeſſe dicis. Vt nil tibi meoꝝ operum tectum aut occultū ſit. Quos ꝓduces Quintum curium hominem quidem ſane opinionis: integre: vitæ: at vero qui ſuis flagitiis celeberrime hinc ordinem deuaſtauit. Propterea ꝓbari genere abdicatus poteſt. Aut fuluiā produces eius conſortem libidinis quæ nullius vnq̃ cædis cōſcia fuit. Nullius ſtupri aut īceſti alūna cōcubit⁹: aut vero ita vixit vt velut quoddam ſceleris exemplum oēs meretricum artes egregiæ ſola ipſa ſuperarit. Hi ſunt hoies clariſſimi quibus nūc inquietudo ciuitatis ſuſpecta eſt quoꝝ aduerſum me teſtimonia parātur. Sed per deos immortales tu te iam Cicero moribus tuis oſtendis furore tuo palam nō impudētius abutere. Non erat ex apertis coniurationibus petenda fides populi ro. ſi me delere cupiebas. Eos eligere debuiſti quoꝝ obſcurior vita: & parumper occultiora latrocinia fuiſſent. Multi mortales eadem pecunia vtilius ambitioni tuæ obtemperaſſent. Illoꝝ autem maledicta nemo bonus ciuis timere debet. Facile refelli poſſunt: vtpote cum fortuna eorum & fides & facta ſatis vulgata ſint: quæ mihi ſi fauere debeāt aduerſarii mallem eſſe iniurios: ne vitā meam coꝝ familiaritas æquæ in contēptum deduceret. Nūc itaq̨ patres conſcripti omnia vobis acta conſulis & cogitata illuſtrātur: Nunc etiam vobis innocētia mea patere poteſt. Quæ res illū impulerit ac catilinæ interitum ad pertubandam rempublicam: videtis. Mecum priuatis inimitiis agitatur. Obiectu vero nouitatis vniuerſam odit nobilitatē more maiorum ſuorum. Nam hanc patriam obhorret. Ea ꝓpter ſeditiones parat: ſerit diſcordias: nunq̃ ad perniciem noſtram impatiēs eius animus qeſcit. Facit imprimis reum parricidii me: ro. patritium ſenatorem cuius tot res geſtæ: tot impia: tot magiſtratus: tot maioꝝ meoꝝ bn̄ficia ampliſſimo ſplēdore reip. luceſcūt. Obiicit egeſtatem quæ in opulētiſſima ciuitate minoribus etiam magiſtratib⁹ nunq̃ obeſſe potuit. Obiectat inimicitias: quæ mihi ad perturbandam rempub. non vtiq̨ ſatis eſſe viderētur. Teſtes

me obiecturum me tibi ventuꝝ in ſenatū. Ignorās q̄ liber q̄ vaſt⁹ ſit innocēs animus. Egregiū dictuꝫ eſt ſacrilego oꝛe. Nāq̨ is qui patrie excidiū iam tum agitabat innocentia animi cōmoda cōmemoꝛat: q̄ vaſtus .i. amplius ⁊ potēs ad conſtantiā. Supeſſe .i. abundare: cū alibi ſit plus q̄ ſatis ſit eſſe. Quos ꝓduces in teſtimoniū cōtra me. Quintū Curium. Ex hoc loco pꝫ etiā Catilinā noſſe ꝑ quem Cicero oīa cognouerat. Sane opinionis. Ironia ē. ſicut ⁊ de fuluia. Obſcurioꝛ vita .q.d. nimis nota ſūt teſtiū tuoꝝ flagitia ⁊ piuria. Eadē pecunia. Argutiſſime ſignificat Curiū ⁊ ꝯcubinā ei⁹ coꝛruptos pecunia ciceronis. Oia aūt argutiſſime dicit vſq̨ adeo vt ſi q̄s rē ex hiſtoꝛia nō noꝛit facile in ſniam ei⁹ adduci poſſit. Ea aūt vis ē oꝛatoꝛia. vñ hāc excogitatā aut poti⁹ ab alio ꝯclamatā iudicauerim⁹. Nūc itaq̨ p̄res ꝯſcripti. Tendit ad ꝯcluſionē facta ꝯfutatiōe aduerſarij. Illuſtrātur .i. illuſtria: hoc ē manifeſtaria fiunt. Obiectū credā legēdū obiectu ⁊ nō nouitatē ſꝫ nobilitatē vt ſit oꝛdo. Odit vniuerſaꝫ nobilitatē. Obiectu .i. ꝓpt obiectū nouitatis: q2 nouitas ei obiecta ⁊ ꝓbꝛodata ē in petitiōe ꝯſulatus. More maioꝝ: q̄ oēs noui erant. Obhoꝛret .i. hoꝛroꝛe q̄daꝫ aſpnat̄ q̄ſi abominabilē. nec legam abhoꝛret. Nunq̄ nōnum q̄ impatiēs: ſꝫ nūq̄ quieſcit. Facit reū .i. accuſat ⁊ dānat patritiū ſenatoꝛē aut cōiugēda aut diuidēda ſunt: coniūcta ſi legātur patritiū adiectiuum eſt: vt ſit ſenatoꝛē patritiū .i. ex patrib⁹ oꝛtū ⁊ nō aduentitiū vt ſunt noui hoies qui ꝑ ꝯſulatuꝫ ad ſenatū recipiūtur ſin diuiſa duo dicit .q.d. ⁊ patritiū ⁊ ſenatoꝛē. Minoꝛib⁹ magr̄atib⁹: vt edilibus: triūuiris ⁊c. cū ipſe ſit ſenatoꝛ. Obiectat. Eſt ergo ꝯfutatio dictoꝝ aduerſarij Inimicoꝝ ꝓpt repulſam a cōſulatu. Te

quos producit videtis! qui tales ſunt vt oīum ſceleratoꝝ exupe‑rent ingenia. Quæ tētata poſtq̄ ſibi præter ſpem cuctibus nō re‑ſpōdēt neq̧ in ſenatu ſperat: timore illico ſupp̄ſſus eſt: fugā mihi imperat qñ ſi deliquiſſem ad vindicādum nefas nulla magnitudo ſupplitii ſatis eſſe poſſet. Si ergo patres conſcripti innocentiam meam videtis. Si illius animi ferocitatem intelligitis. Si pericula reipub. ingeniis veſtris aperta ſunt: exꝑgiſcimini igitur aliquan do: & imperii romani vitæ miſeremini. Habetis habentem colu‑brum in viſceribus veſtris habetis in hoc ordine incluſam reipu. calamitatem quæ vigilat ad ꝑniciem populi ro. Vos illū in ſum‑mo honore poſuiſtis. Cauete nequando ꝑ licētiam ea pars peſtis totū corp⁹ ambiat: & veluti cōtagio quædā in vobis adoleſcat. Expiate ocyus & eneruate hāc ſentinā ſcelerū. Abdicate hūc ho minem cōſulatu: ne clarā & ampliſſimā dignitatem fœda illius fla gitia deturpēt. Eripite hūc ab hac repu. ne qñ eum ad excidiū no ſtræ ciuitatis anhelātem hæc ſanctiſſima ītra ſe mœnia cōſpiciāt. Si chara ſunt vobis hui⁹ vrbis monumēta: ſi ꝑiucūdi liberoꝝ cō ſpectus: ſi grata eſt veſtraꝝ virginū pudicitia: ſi tēpla potētatus ſacerdotia: ſocietates: dom⁹: opes: familiæ: clētelæ: fortunæ oīm & vniuerſæ patriæ cōmoda vobis accepta ſūt. Iāiam ab hac rep. ſemen hoc maloꝝ oīm eradicate: hūc a cōſpectu ciuiū eripite qui vos & oīa bona vr̄a extiguere cogitat: q claritudinē īperii roma ni in ſimultatib⁹ atq̧ diſcordiis ꝑturbare inſtituit. Succurrite his periculis: obuiate huic calamitati. Tūc oīs ſuſpitio ſedabiť. Tum dol⁹ ille a cohortib⁹ cōfeſtim diſſipabiť. In hoc vno hoīe oīs ſpes coꝝ ſita eſt. Quis eñ alio huic maxīo ipſo: huic capiti orbis ter‑rarum paucoꝝ ſceleratoꝝ aīo erigere: aut cōcitare potuit. Quis ciuis in hac rep. tā atrox facīn⁹ excogitare. Hic hic tm̄ nou⁹ Cice ro arpinas ex tullioꝝ familia ſtruit clā nr̄o capiti inſidias. Catili‑nam cōiurationis ſimulat: quo liberior ſibi ad cōſiliū oportuni‑tas patere poſſit. Nos pleroſq̧ in quæſtionē deducit. P. C. vt no mine nr̄o cōparatis copiis facilior ſibi pateat aditus ad inuaden dum rēpu. Vos p̄res con. nōne veſtrā miſeriā videtis: Capeſſite rempu. miſerā & nutātem: ſubuenite patriæ: parētum & ſimul ſalu tis oīum miſeramini. Neq̧ cōſularem; patritiū; ciuem; & amicū

ſtea Curium ꝛ concubi‑nam eius. In ſenatu ſpe ret. i. nō habet ſpē in ſe natu: immo ſummā ſpē p̄ ſe tulit: verū callidi aduerſarii eſt ſpem ad‑uerſario adimere ſi pōt. Et aūt hec oro̅ argutiſſi ma. Qñ ſi deliq̄ſſem. Ele gāter ponit qñ vt ſit: cū tamen ſi deliq̄ſſem. i. ta‑le delictū quale obiectat admiſiſſem. Nulla ma‑gnitudo ſupplicii: ꝛ ita nō erat mittēdus in exi‑liū ſed vocādus ad ſup pliciū. Si g̃ rurſus rēdit ad cōcluſionem. Si vide tis: qm̄ videtis. Nā ſi cō ditionalis eſſ; ſi diceret ſi videritis. Colubrū ve‑nenū inuidie. In ſūmo honore in cōſulatu. Ado leſcat. i. coaleat: aut ꝯcre ſcat. Hāc ſententiam: legē dum eſt hāc ſententiam ſcelerū. Anhelātem. i. ni mis annitētē: ita vt an helitū trahat monumē‑ta. i. vetera edificia ma ioꝝ inſignia. Veſtraꝝ vir ginū. Callide reiicit cri‑mina in ipſū Ciceronem que in ſe merito iniecta cognouerat. Enumerat autem oīa fere q̄ nobis chara eē debeāt: ꝛ meri‑to tuēda. Iāiam repeti tio vehementiā iudicat. Hūc ſcʒ Ciceronem. Tūc oīs ſuſpitio. Tūc dicit q̄ vocalis ſeq̄tur q̄ poſt m duri⁹ ſonet. vñ ſequente ꝯſonāte dicit. Tum dol⁹. A cohortibus. i. ceteris reipub. inuaſorib⁹ Quis ali⁹. ſ. q̄ inquilin⁹ homo nou⁹ ꝛ nouaꝝ reꝝ ſtudio ſus atq̧ dn̄ationis appe tens. Excogitare repete potuit. Ex tullioꝝ fami‑lia: vñ p̄ʒ cur tulli⁹ ſit di ctus. Nā marc⁹ vī̄ p̄eno mē. Cicero cognomē qđ olim fuit agnomē: q̄ a ci cere optime culto cicero nes dicti ſūt veꝝ poſtea trāſit in cognomen: ꝛ q̄‑buſdā etiā in ꝓpriū no men: ſicut Lētulus a lē‑te vulgatior eſt tñ fama vt Tulli⁹ fuerit illi ꝓp‑riū nomen Catilinā cō iurationis. ſ. vitio ſimu‑lat. i. ꝑ ſimulationem ar guit. In q̄ſtiones. i. inq̄ſi‑tionē ꝛ examinatiōes de crimine obiecto Capeſſi te. i. cōplectimini ꝛ capiti ſeu defēſū ite rēp. Nutā

Tullius.

te. i. vacillitatẽ ſub iniquo cõſule cũ nulli⁹ audeat defendere. Miſereamini ſalutis. i. miſericorditer cõſulite ſaluti oim. Cõſularẽ. i. de ſanguine cõſuliũ. Dixi ea particula vti ſolẽt qui perorauerũt.

populi romani a faucibus inimici conſulis eripite. Supplicem atq; inſtantem priſtinæ claritudini. oim ciuium gratiæ ac beneuolentiæ reſtituite. Dixi. Finis.

Inuectiua. C. Saluſtii in Ciceronem.

Grauiter & iniquo animo' maledicta tua paterer. M. Tullii ſi te ſcirem iudicio magis q̃ morbo animi petulantia iſta vti. Sed cum in te neq; modum neq; modeſtiam vllam animaduertero reſpondebo tibi vt ſi quam maledicẽdo voluptatem cœpiſti eam male audiendo amittas. Vbi quærar: Quos implorem. P. C. diripi rempublicam atq; audaciſſimo cuiq; eſſe perfidiæ locum: an apud populum romanum qui ita corruptus eſt largitionibus: vt ſeſe ac fortunas ſuas venales habeat An apud vos. P. C. quorum autoritas turpiſſimo cuiq; ludibrio Vbi. M. T. leges iudicia popu. roma. defendit atq; in ordine: ita: moderatur quaſi vnus reliquus ex familia viri clariſſimi Scipionis Aphricani: at non reptitius: accitus: ac pauloante inſit⁹ huic vrbi ciuis. An vero Marce Tullii facta tua ac dicta obſcura ſunt: an nõ ita a pueritia: vixiſti, vt nihil flagitioſum corpori tuo putares quod alteri collibuiſſet. An ſcilicet iſtam immoderatam tuam eloquentiam apud. M. Piſonem non pudicitiæ iactura perdidiciſti. Itaq; minime mirandum eſt q eã flagitioſe venditas quam turpiſſime paſti. Verũ (vt opinor) ſplẽdor domeſtic⁹ tibi aĩos at-

Grauiter &c. Tã etſi hec inuectiua dicat. ſaluſtij i Cice. eſt in poſtius relatiua. Nã ſtatim in principio dicit ſe leſuʒ a maledictis ꝛ conuicijs cõtumelioſis ipſi⁹ Ci. Iudicio. i. ex animi ſentẽtia q̃ morbo. i. vitio animoꝝ vt inuidia q̃ ſumm⁹ morbus etiã corp⁹ corrupẽs. Modũ. i. ſinẽ modeſtiã. i. moderationẽ ac tẽperãtiã. Rñdebo ergo nõ ĩuehẽs ex petulãtia: ſʒ rñdet cõtumelijs laceſſit⁹. maledicẽdo. i. dicẽdo male de me. Male audiẽdo. i. audiẽdo mala tua. naʒ male audire nõ ẽ q̃ malũ aut debilẽ hʒ auditũ: ſʒ cui mala. i. puicia dñr vbi. i. apõ quos q̃rar. i. cõquerar de. iniuria Cice. quos implorẽ. i. plorata in auxiliũ vocẽ audaciſſimo cuiq; inuidie, de vno cicero. id dicit. Largitio nib⁹. i. paſſiuis. hoc ẽ q̃s ſuſcepit q̃ oia venalia hʒ Nõ actiuis q̃ſi tm̃ largitus eſt vt cogat fortũas. i. diuitias ꝛ ſe vendũdare. reptici⁹. i. q̃ irrepſit i rẽp. alienã alij reptici⁹ legũt Anvero. M. T. facta tua ac dicta obſcura ſunt. i. i cognita. q. d. nõ quinoẽs ſciũt manifeſtiſſime. Flagitioſuʒ. i. turpe ꝛ flagris dignuʒ reputandum qd̃ collibuiſſet alteri⁹. q. d. puer expoſuiſti pudiciciã tuã cuiuſcũq; libidini ſʒ mirabile eſt tãtã diffamãdi ꝛ taxãdi viri cõſularis licẽtiã fuiſſe nã ſi, inocẽs fuit; nõ debuerũt ea impune obijciũ eẽnt famoſi libelli lege ꝓhibiti eẽnt ſi nocẽs fuerit mirabile ẽ talẽ virũ eo dignitatis ꝓmotũ ſed ea tẽpeſtate erat id cõmũe adoleſcẽtie vitiũ: quo ꝛ Iuli⁹ ceſar ab oib⁹ notat⁹ eſt: q: diu⁹ paul⁹ docet Roma. i. De⁹ didit eos i paſſiões ignominie ꝛ imoderatas: ꝛ ita pernicioſam eloquentiã cũ iactura. i. amiſſiõe ſicut res q̃ ſub tẽpeſtate in mari iacĩtur. ditas. i. venũ ꝓponis aut mercede locas. Uerum vt opinor. Irriſio ẽ amara. Sicut apõ Hora. Sʒ

Male audire.

tollit: vxor ſacrilega ac periuriis nobilitata: filia matris pellex: ti-
bi iucūdior atq; obſequētior q̄ parēti par eſt: domū ipſam tuā vi
& rapinis funeſtā tibi ac tuis cōparaſti: videlicet vt nos cōmone
facias q̄ cōuerſa reſpu. ſit: cū in ea domo habitares hō flagitioſiſſi
me quæ. P. craſſi viri clariſſimi fuit atq; cū hæc ſint cicero ſe dicit
in cōſilio deorū immortaliū fuiſſe: inde miſſum huic vrbi ciuibuſ
q; cuſtodē abſq; carnificis noīe. Qui ciuitatis incōmoda ī gloriā
ſuā ponit: q̄ſi vero nō illi⁹ cōiuratiōis cā fuit conſulat⁹ tu⁹. Et id
circo reſ. diſiecta eo tpe quo te cuſtodē habebat. Sed (vt opinor)
illa te magis extollūt q̄ poſt cōſulatū cū vxore de repu. cōſuluiſti
cū legi Placiæ iudicia domi faciebatis ex cōiuratis alios pecuniæ
cōdēnabas Cū tibi ali⁹ Tuſculanā: ali⁹ pōpeianā villā ædificabat
ali⁹ domū emebat: q vero nihil poterat hic erat calūniæ ꝓximus
hic aut domū tuā oppugnatū venerat: aut īſidias ſenatui fecerat
deniq; de eo cōptū erat. Quæ ſi tibi falſa obiicio redde rationē
quātū patrimonii acceꝑis. Quid tibi litib⁹ accreuerit: q̄ ex pecu
nia domū paueris. Tuſculanū & pōpeianū infinito ſumptu exædi
ficaueris: aut ſi reticeς cui dubiū pōt eſſe q̄n opulentiā iſtā ex ſan
guine & miſeriis ciuiū paraſti: verū (vt opinor) hō nou⁹ arpinas
ex. M. Craſſi familia illi⁹ virtutē imitat̄ cōtēnit ſimultatē hoīm no
biliū Po. ro. curā habet neq; terrore neq; gratia mouet̄. Illud ve
ro amicitia tm̄ ac virt⁹ eſt aīi: immo vero hō leuiſſim⁹: ſupplex ini
micis: amicis cōtumelioſus: mō harū mō illarū partiū: fidus nemi
ni: leuiſſimus ſenator: mercenarius patronus: cui⁹ nulla pars cor
poris a turpitudine vacat: lingua vana: manus rapaciſſimæ: gula
immēſa: pedes fugaces: quæ honeſte nominari nō poſſunt inho-
neſtiſſima. Atq; is cū eiuſmodi ſit tamē audet dicere. O fortuna-
tā natā me cōſule romā. Te cōſule fortunatā Cicero. immo vero
infœlicem & miſerā quæ crudeliſſimā ꝓſcriptionē ciuiū perpeſſa
eſt: cū tu perturbata republica metu perculſos oēs bonos parere
crudelitati tuæ cogebas: cū oīa iudicia: oēs leges in tua libidine
erant: cū tu ſublata lege porcia erepta libertate oīm nr̄m vitæ ne
ciſq; poteſtatē ad te vnum reuocaueras. Atq; parum quidē eſt q
impune feciſti verū etiā cōmemorādo exprobras: neq; licet obli-
uiſci iis ſeruitutis ſuæ. Egeris (oro te) cicero ꝓfeceris quidlibet

incitat me pectus ⁊ mā-
me putres Equina: qua-
les vbera. Sacrilega cer
te notata audacie ꝑ vt ex
epiſtolis. Cic. patet quas
ad terentiā vxorē ſcribit.
Delibuta quaſi dicat pun
cta ⁊ aſſuefacta. Pellex
matris: habens rem, cuꝫ
patre ſcꝫ Cicero. ⁊ ita pel
lit matreꝫ e cubili q̄ par
eſt parēti: quia nō decet
patrem ſuſcipere ſtupꝛū
filie: q̄ conuerſa. i. qrum
immutata a priſca ſeueri
tate ⁊ cēſura. Publij craſ
ſi hois ditiſſimi: ad quaꝫ
alludit Perſius dicēs ſa-
ty. iij. Nūc licini in cāpos:
nūc craſſi mittit in edes
In cōſilio deorū immor-
taliū: quia in pleriſq; cō-
cionibus ⁊ inuectiuis di
xit nō humanis opibus
nec arte magiſtra: ⁊ ita
reipu. cōſultū: ſed diuina
miſeratione: ſed ad inui
diam concitandam om-
nia trahit ſit aduerſarij in
maius. Abſq; carnificis.
Id quoq; contumelioſe
cum ille dixerit ſine cede
⁊ ſanguine remp. ſerua-
tā Incommodū ciuita-
tis id acriter ⁊ ſubtiliter.
qꝛ vult ob cōſulatū Cice-
ro. mandatuꝫ cōiuratio-
nem factam ⁊ omne ma
lum obortuꝫ. Faciebatis
ſcilicet tu ⁊ vxor. Calum-
nie falſe accuſationi liti-
bus. i. ex foro iudiciali.
Atq; is ſcꝫ Cicero tamen
audet ſup. dicere: qđ alij
quoq; hn̄t expreſſum. O
fortunatā ineptulus qui
dem eſt verſus. vnde Iu
ue. cit. aneuꝫ dixit illi mi
nus obfuiſſe eloquentiā
ſi non elegantius philip
picas in Antoniū ſcripſiſ
ſet: q̄ tales verſiculos ia
ctaſſet verba Iuuenalis
ſunt. O fortunatam na-
tam me conſule romaꝫ.
Antōi gladios potuit cō
temnere ſi ſic oīa dixiſ-
ſet: ridēda poemata ma-
lo. Quam te cōſpicue di
uina philippica fame.
Sublata lege porcia de
non ſumendo ſupplicio
ſanguinis in ciuem ad te
vnum id eſt ſolū quaſi ad
tyrannū: ſꝫ id ex inuidia
dicit ⁊ odio non ex vero.
Piis. i. clemētibus ſerui-
tutis q̄ tibi ſeruierit cui⁹
p exꝓbratione eos mēo-
res facis. Quidlꝫ. i. q̄cūq; li

ſatis eſt ꝓpeſſos eſſe. Etiã ne aures nr̃as odio tuo onerabis. Etiã moleſtiſſimis verbis inſectabere. Cedãt arma togæ: cõcedat laurea linguæ. Quaſi vero togat⁹ & nõ armat⁹ ea q̃ gloriaris cõfeceris. Atq; īter te. Syllãq; dictatorẽ præter nomen īperii qdq̃ interfuerit. Sed qd ego plura de tua inſolẽtia cõmemorẽ quẽ minerua oẽs artes edocuit. Iuppiter optim⁹ maxim⁹ ī cõſiliũ deoꝝ admiſit. Italia exulẽ humeris ſuis reportauit. Oro te romule arpinas: qui egregia tua virtute oẽs paulos: fabios: ſcipiões ſupaſti: quẽ tandẽ locũ in hac ciuitate obtines: quæ tibi ptes reſp. placẽt: quẽ amicũ quẽ inimicũ habes: cui ī ciuitate inſidias ãcillares feciſti: q̃ iure de exilio tuo dyrrachio rediſti. Eum quẽ dilexiſti pſeq̃ris. Quos tyrãnos appellabas eorũ ſentẽtiæ faues: qui tibi ante optimates videbãtur eoſdẽ demẽtes ac furioſos vocas. Vatinii cauſam agis: de ſextio male eſtimas. Bibulũ petulãtiſſimis verbis lædis laudas cæſarẽ quẽ maxime odiſti: & ei maxime obſeq̃ris: aliud ſtans: aliud ſedẽs ſentis de reſpublica: his maledicis illos odiſti: leuiſſime tráſfuga neq; in hac neq; in illa parte fidem habẽs.

M. C. T. reſponſio contra. C. Salluſtium.

EA demũ magna voluptas eſt. C. Salluſtii æqualem ac parem verbis vita agere: neq; quidq̃ tam obſcœnum dicere cui nõ ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua reſpõdeat: vt oĩs oratio moribus conſonet: neq; eñ qui ita viuit vt tu aliter ac tu loqui poteſt: neq; q̃ tã illoto ſermone vtitur vita honeſtior eſt. Quo me vertã. P. C. vnde initiũ ſumã: maius eñ mihi dicẽdi onus īponit̃ quo notior eſt vterq; no-

bet etiam ne. i. an inſup. Quaſi vo togat⁹: id ſepe aſſeruit Cicero in inuectiuis in catilinã. Arma toge cedãt inq̃t Cice. q: pl⁹ ꝓfuluit vrbi ⁊ reip. in toga q̃ alij impatores i armis. Et laurea q̃ datur triũphanti: hoc eſt corona ex lauro cõcedat. i. ſimul cedat ligue. i. eloq̃o quo Catilina deuictus ẽ ⁊ ꝯiurati dãnati. Preter nomẽ: q: ille ſe imperatorẽ cõpellari voluit: tu ne id vſurpaſti. Quẽ minerua irriſio acerba Romule arpinas. i. cũ ſis arpini natus te alterũ romulum iactitas. Dyrrachiũ eſt epiri vrbs prius dicta epidãnos ⁊ cherrõneſſus Quos tyrãnos appellabas. ſ. añ exiliũ. Et ita arguit Ciceronẽ īcõſtãtie vex ipſe argutiſſime ſe defenſur⁹ eſt vertens in laudem ſuam ⁊ ꝯuitio datũ erat.

EA demum. Acris admodũ ⁊ amara eſt hec reſ-ſio atq; contitioꝝ relatio ſũmo artificio vt a diſ-ertiſſimo ⁊ eloquẽtiſſimo in erudītiſſimũ ⁊ eundẽ acerrimum hominẽ retorta. Fit aũt pricipiũ vehemẽtis orationis fere p interrogationẽ vt hic. Demũ etiaꝫ pticula accelerãdi vim hꝫ vult aũt Sallu. ideo petulãter ⁊ ipudẽter i ſe locutũ oſtẽdere q̃ taleꝫ ſemp vixit vitã. Quo me vertã. P. C. A vehemẽti exclamatiõe exordit: vt ſe iuſte ꝯmotũ i aduerſariũ cenſeat. Quo. i. quanto notior eſt vterq; nr̃m quia cũ ego ſim conſularis ⁊ in publico vixerimꝰ pro dignitate mea dicendũ eſt i eũ: ⁊ tãto accurati⁹ q̃to maior eſt mea q̃ illi⁹ dignitas huic coniuratori: lege ꝯiurat ori. ſ. Salluſtio. Inuidia gloriã conſequar melius conſequetur. Nam ſenſus eſt: tãtam gloriam obtinebo ex cõmemoratione preclarorum: geſtorũ meoruꝫ: pre illius turpi vita: ⁊ eaꝫ inuidia ſubſequatur. Nam excellenti glorie plerīq; inuidere ſolẽt. in ideꝫ vitiũ ꝯcadita

Dyrrachium

ſtrum. Quod ſi aut de mea vita atq; actibus nr̄is huic cōuitiatori rn̄dero: inuidia gloriā cōſeq̄tur: aut ſi huiꝰ facta: mores: oēm ęta tem nudauero: in idē vitiū incidā ꝓcacitatis q̄ huic obiicio: id vos ſi forte offendimini iuſtius huic q̄ mihi ſuccēſere debitis qui initiū introduxit: ego dabo operā vt ꝑ me minimo cū faſtidio re ſpondeā & in hūc minime mentitus eſſe videar. Scio me. P. C. in rn̄dēdo nō hr̄e magnā expectationem q nullū vos ſciatis nouū crimen in ſalluſtiū audituros: ſed oīa vetera recognituros. Qui bus & meę & vr̄ę iam & ipſius aures calēt: verū eo magis odiſſe debetis hoiem q ne icipiēs qdē peccare minimis rebꝰ poſuit rudi mētū: ſed ita īgreſſus ē vt neq; ab alio vīci poſſit neq; ipſe ſe oi no reliq̄ ętate pręterire: itaq; nihil aliud ſtudet niſi lutulētus cū quouis volutari. Lōge vero fallitur opinione: nō em̄ ꝓcacitate linguę vitę ſordes eluūtur: ſed ē q̄dā calūnia quā vnuſq; nr̄m teſtante aīo ſuo fert de eo quod falſum crimen obiectat: q ſi vita iſtius memoriā vicerit aliā. P. C. nō ex orōne ſed ex moribꝰ eius ſpectarē debetis. Iam dabo operā q̄ maxime potero breue vt fa ciam neq; nr̄a vobis inutilis altercatio erit. P. C. plerūq; em̄ reſ pub. priuatis creſcit inimicitiis vbi nemo ciuis q̄lis ſit vir pōt la tere. Primū igitur qm̄ oim maiores Cri. Salluſtius ad vnū exem plū & regulā quęrit velim mihi rn̄deat nūquid hi q̄s ꝓtulit ſci piones & metelli āte fuerūt aut opionis aut glorię q̄ eos res ſuę geſtę & vita innocētiſſimę acta cōmēdauit: q ſi hęc fuit illis ini tiū noīs & dignitatis: cur nō ęque de nobis exiſtimet̄ cuiꝰ & res geſtę illuſtres ſunt & vita integerrime acta: q̄ſi vero tu ſis ab illis viris Salluſti ortꝰ: q ſi eſſes nōnullos iam tuę turpitudinis pige ret. ego meis maioribꝰ virtute mea ꝓluxi vt ſi prius noti nō fue rint a me accipiāt initiū mēorię ſuę. tu tuis vita quā turpiter egi ſti: magnas offudiſti tenebras vt etiā ſi fuerīt egregii ciues certe venerīt in obliuionē. Quare noli mihi antiq̄s viros obiectare. Sa tius eſt em̄ me meis rebꝰ geſtis florere q̄ maiorꝝ opione niti: & ita viuere vt ſim poſteris meis nobilitatis initiū & virtutis exēplum. Neq; me cū his cōferre decet. P. C. qui iam deceſſerūt: oīq; odio carēt & inuidia: ſed cum his qui mecum vna in republica verſati ſunt. Sed ſi fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitioſus

tis .i. petulantis loquacitatis. Procax em̄ eſt aſſidue ꝓſequens dicto aut factores quam affectat. Ego dabo operā. beneuolos facit & dociles: q nullum vos ſciatis. Ordo eſt. q ſciatis vos nullum: id eſt nō vllum non audituros vllum nouū crimen in Salluſtium. Calent ex frequēti obiectione. Perſius. Unde vaporata lectori mihi ferueat aure. Rudimētum: id eſt initium modicum: vt ſunt rudimenta modica diſciplinarum ꝑcepta ab alio vinci. ſ. in ſceleribꝰ ꝑpetrādis. Sic quaſi Iuue. Nil erit vlterius qd nr̄is moribꝰ addat poſteritas: cupiēt eadem facientq; minores. Omne in ꝑcipiti vitiū ſtetit. Nil aliud ſtudet. i. conat facere. Raro aūt cum accuſatiuo reperitur ſtudeo. Niſi lutulētꝰ: alii legunt luculēter. i. eminēter: ſz legā lutulētus a luto: vt cōparet eū ſui. de q̄ flaccꝰ: & amica luto ſus. Eluūtur: lauādo emūdātur: q ſi vita hūc locū dicit Valla corruptū & niſi emēdetur vix exponibilem. dicitq; malā eſſe reciprocationem: vt reuera ſit ſi legat̄ ex moribus ſuis et legam q̄ ex moribꝰ eiꝰ. Senſus aūt mihi videtur q ſi Salluſtiꝰ vicerit vita. i. ꝑ vitā ſceleribꝰ aſſuetā: memoriā. i. mētionem iſtiꝰ. ſ. calūnie: quā vnuſquiſq; nr̄m teſtāte animo ſuo fert: vos debetis ſpectare aliā ſcz calumniam nō ex oratiōe quam procacem habet: ſed ex moribus qui conſcientiam prodūt. Sciptiones & metelli: alii habēt metellos. Ante fuerunt opinionis & glorię. i. antea fuerint glorioſi & clare opinionis. Satius. i. melius & eſt ꝑ ilara ſentētia. Conferre. i. cōparare cum his qui iam deceſſerunt: vt cū ſcipionibus & metellis fabiis & cetera. Omnięq; vbiq; ponit̄ pro quia: hoc eſt: quia odio & inuidia carent. Ceſſat em̄ inuidia poſt facta et gloria creſcit. Unde eſt illud. Poſt funus gloria

Sn̄ia insignis.

Sn̄ia.

ꝙ pq̄
Careo.
Odio.

maior erit. Et ita ſubiect⁹ inuidie adhuc nõ cõparet᷑ merito his q̃ ea excẽpti ſunt. vñ ſe potius cũ ſalluſtio cõparatũ velit hoc eſt vitã ſuã cũ vita illi⁹. Popularẽ ambitionẽ: qua pp̃lo virtute ꝛ preclaris factis cõplacere eiq̃ morẽ gerere ꝛ ſupplicare ſtudem⁹: ſꝫ illã pniciofaꝫ cõtra leges de ambitu. quã ꝑ largitiões ꝛ detractiones petim⁹ mgr̃atũ aio dñandi nõ vt ꝓſim⁹: ſꝫ vt p̄ſim⁹ dũtaxat: cui⁹ pmos. i. precipuos tã. i. tm̃ ſeuer⁹ ſup.

non hãc dico popularẽ ambitionẽ cui⁹ me principẽ cõfiteor. ſed illã pniciofam cõtra leges (cui⁹ prios ordĩes Salluſti⁹ duxit) aut ĩ gerũdis mgr̃atib⁹: aut ĩ vĩdicãdis maleficiis tã ſeuerus: aut in rep. tã vigilãs (quã tu ꝓſcriptionẽ vocas) credo ꝙ nõ oẽs tui ſimiles ĩcolumes ĩ hac vrbe vixiſſent. At quãto meliore loco reſp. ſtaret ſi tu par aut ſimilis ſceleſtoꝝ ciuiũ vna cũ illis annũeratus eẽs An ego tũc falſo ſcripſi cedãt arma togæ q̃ togat⁹ armatos & pace bellũ oppreſſi. An illud mẽtitus ſum: fortunatã me cõſule romã q tm̃ inteſtinũ bellũ ac domeſticũ vrbis incẽdiũ extinxi. Neq̃ tui piget, te hõ leuiſſime cũ ea culpas quæ ĩ hiſtoriis mihi gl̃iæ ducis. An turpi⁹ eſt. P. C. ſcribẽtẽ mẽtiri q̃ illũ palã hoc ordine dicẽtẽ. Nã q̃d in meã ætatẽ increpuiſti tm̃ me abeẽ puto ab impudicitia q̃tũ tu a pudicitia. ſed qd ego de te plura quærar: qd em̃ mẽtiri turpe duces qui auſus mihi ſis eloquẽtiã vt vitiũ obiicere. cu ius ſemp nocẽs eguiſti p̃rocinio. An vllũ exiſtimas poſſe fieri ciuẽ egregiũ q nõ his artib⁹ & diſciplinis ſit eruditus. An vlla alia putas rudimẽta & incunabula virtutis qb⁹ animi ad gl̃iæ cupiditatẽ alunt᷑. Sed minime mirũ ẽ. P. C. ſi q deſidiæ ac luxuriæ plen⁹ ſit hic vt noua ac inuſitata miraẗ. Nã ꝙ iſta ĩuſitata rabie petulãter in vxorẽ & in filiã meã inuaſiſti: q̃ facili⁹ mulieres ſe a viris abſtinuerũt q̃ tu vir a viris ſatis docte ac perite feciſti nõ em̃ ſpaſti mutuã tibi gr̃am relaturũ vt vicíſſim tuos cõpellarẽ: vn⁹ em̃ ſatis es materiæ hñs: neq̃ qdq̃ turpi⁹ eſt domi tuæ q̃ tu. Multũ te vero opinio fallit q mihi putaſti parẽ inuidiã ex mea re familiari: quæ multo mihi minor eſt q̃ habere dign⁹ ſum: atq̃ vtinã ne eſſet tãta qdẽ quãta eſt vt poti⁹ amici mei viuerẽt q̃ ego teſtis eoꝝ locupletior eſſem. Ego fugax Criſpe Salluſtii Furori tribuni plebis ceſſi vtilius duxi quãuis fortunã vn⁹ expiri q̃ vniuerſo pp̃lo ro. ciuilis eſſem diſſentiõis cã. Qui poſteaq̃ ille ſuũ aim in rep. debacchatus eſſet oĩaq̃ q̃cũq̃ cõmouerat pace & otio reſedeũt hoc ordine reuocãte atq̃ reſp. manu retrahẽte me reuerti: qui mihi dies ſi cũ omni reliqua vita cõferaẗ animo quidẽ meo ſuperet: cũ vniuerſi vos populuſq̃ roman⁹. frequens aduentu meo gratulatus

quãtũ tu dic͛: ſ quã tu ꝓſcriptionẽ voces quã reſpicit ſequẽs. Nã vr̃ ponĩ ꝑ qd vt ſit qd. ſ. eẽ vigilãtẽ in repu. tu voces ꝓſcriptionẽ. Et ſimil̃ mutat ꝑſonã: qꝛ ſ eo pri⁹ ĩ tertia ꝑſona locut⁹: nũc ad' euꝫ in ſecũda perſona loquitur credo ꝙ non oẽs tui ſimiles: bñ tuꝫ: qꝛ de moribus loquẗ. Meliore loco id eſt ſtatu ꝛ conditione Annumeratus id eſt eſſes nõ in tanta dignitate: aut punitus cũ lẽtulo cethego ꝛ aliis cõiuratis aut occiſus cũ Catilina. Fortũatã bene dempſit ſupfluũ. Nec eſt hic tot⁹ verſiculus ponẽdus. Homo leuiſſime id eſt incõſtãtiſſime: qꝛ ĩ hiſtoria Catiline vbi veritas quærit᷑ bonũ confeſſus eſt eẽ cõſulem ꝛ ſalubriter vigilãtẽ. Hoc ordine id eſt corã vobis in ſenatu quaſi dicat nequaq̃ cum tamẽ minus ꝑiculoſum ſit: qꝛ ſcripta manẽt. Increpuiſti. i. crepitu flagitiũ mẽtitus es. Quantũ tua pudicitia: ſubaudi eo dicere potuiſſet te: vt q̃tũ puto te abeſſe: ſꝫ min⁹ dixiſſet Nocens. i. male viuẽs patrocinio. vt ꝑ eũ defendaris. Rudimenta. i. doctrinã primã. Incunabula. i. p̄mordia q̃ adhuc iuuenis adhibẽt. Nã q̃ iſta alii legũt ita ꝛ ponit᷑ nã ꝯtinuatiue vt ſepe alibi. Mulieres. i. cũ ſint mlieres. Tu vir a viris: vñ muliebria pati ſolitũ ꝛ pathicũ eſſe recriminatur. Ego fugax. Sũt q̃ legãt ego: ſꝫ id nimis comicũ vr̃. Eſt ãt interrogatiue legẽdũ. Furori tribũi plebis. Alii legũt furore: ſꝫ min⁹ ꝯgrue Quãuis. i. lẽt aſperrimã. Et prudẽter ad pietatẽ ſuã ĩ patriã conuertit: q̃ vitio datũ erat. Reuerti. i. ſpõte reueni quaſi ſit reuerti me. q̃ vero reuerſus dicit quaſi ab alio verſus ſit dicere videtur. Aduẽtu meo id eſt in aduẽtu. aut datiu⁹ eſt in quo veteres ſepe vtebantur vt parce metu cithereat quod nec ꝯcubitu indul Reuerto

gēt. Nā a gtō in us ſit dtiis ī uſ: vt docet Seruiꝰ. Tāti me fugacē mercenarij. alij legūt mercenariū. ſʒ legam' cū Pōponio leto mercenarij ſic. Mercenarij exiſtimauerūt fugacē. i. quē tu fingis fugacē tāti. i. tāto ꝑcio eſſi mādū: vt aduētui meo gratularētur ⁊ ꝗ. i. ſ. clītes aut plurimi ciuiū eſtimauerūt. i. reputauerūt me patronū Ancillatꝰ ſum. i. inſeruiui. Niſi leges. i. facere cōtra leges. Pre vobis. i. plus ꝙ vos. Temeritas tua: quiq laudādū ē vituperas. Bibuli patiētiā de quo ſuetoniꝰ dicit ſic. ſic Ceſari in cōſulatu ceſſit vt cēnt ꝗ ſcriberēt Caio ⁊ iulio ñ caio ⁊ bibulo ꝯſulibꝰ ꝗd actū. Temeritas qꝛ repꝛhēdit nō repꝛhēdēda ⁊ quoꝝ ꝯſiliū neſcit. Monitores plꝰ ē ꝙ ſi diceret ꝓmiſſores aut cōſcios. Patrē ꝗ tuū pꝛetereā. q. d. de eo nihil dicā cū mihi meoꝝ maioꝝ ignobilitatem obieceris. Iniuriā id ē iniurioſe dicerū. Nā nemo iniuriā facit: niſi que cōtra ius non ſunt facit: vt eſt liberos ꝓcreare. Uerū gignēdo ſalluſtium non iniuriaꝫ: ſed perniciē aut damnuꝫ reipubli. intulit. Si qua. i. ſi aliqua quaſi dicat ea ꝗ ꝑ prudentiā etatis cōmiſiſti preteribo. Immēſe gule id eſt voracitatis queſtus. i. lucrū Exoleuerat: id eſt extra oppoꝛtunitatē ad patiēda muliebria excreuerat. Un̄ exoleti dicitur pueri muliebria paſſi: ſed iā adultiores ꝙ vt deinceps patiātur. Experireris faciēdo ea ꝗ pati ſolebas ab aliis. Utrū ĩhoneſtioꝛibus coꝛpoꝛis partibꝰ rē que ſiuerit: quia inhoneſtiſſimis adquiſiuit, vtpote pudēdis poſterioꝛibꝰ ſtupꝛo expoſitis: ⁊ deide amiſit anterioꝛibus ad ſtupꝛādū adhibitis: hoc eſt inguine adquiſiuit ⁊ pene amiſit. Turpiſſime qꝛ etiā moꝛtuo patre turpe fuiſſet patrias edes alienare: nec habuit ſolū venalē ſʒ ⁊ vēdidit ita vt veroſimile eſſet ex eiꝰ re idoloꝛe: patrē moꝛi coegit. Pro herede: qꝛ ei heres futurꝰ erat callidi empto res rē minoꝛis multo ac erat ab eo emebāt. Quis in. P. C. Domo: qꝛ Cicero eā emerat: ſed pulcrius rē alienā emiſſe: ꝙ ꝓ libidinē ꝑrimoniū vēdidiſſe. Noue aūt dicit ī ipſiꝰ paterna domo. Un̄ licet adnotare idē ius ē poſſeſſiuis nominalibꝰ qd ⁊ ꝓnominalibꝰ. Naꝫ vt dico meam ipſius domū vendidi: ⁊ ita hic dicitur ī ipſius pr̄na domo. At hercle ironia eſt: quā ne aliter itelligaꝫ aperit dicēs Non ita eſt. Etatis tyro

tanti me fugacem mercenarii patronum eſtimauerūt. Neq́ʒ hercle mirum eſt: ſi ego ſemper iuſtas omniū amicitias exiſtimaui. Nō enim vni priuatim ancillatus ſum neq́ʒ me addixi. Sed q̄tum quiſq́ʒ rep. ſtuduit tantum mihi fuit aut amicus aut aduerſarius. Ego nihil plus volui valere q̄ pacem. Multi priuatorū audacias metuerunt: ego nihil timui niſi leges. Multi arma ſua timeri voluerunt: ego nunq̄ volui quicq̄ poſſe mihi præ vobis: multi ex vobis potentia freti vobis ſuis viribus abuſi ſunt. itaq́ʒ non eſt mirum ſi nullius amicitia vſus ſum qui nō perpetuo reip. amicus fuit: neq́ʒ me pœnitet ſi aut petent. Vatinio reo patrociniū pollicitꝰ ſum: aut Sextii inſolētiā repreſſi: aut Bibuli patientiā culpaui: aut virtutibꝰ Cæſaris faui: quæ ſi tu mihi vt vitia obiicis: temeritas tua reprehēdetur: nō mea vitia culpabuntur. Plura dicerē ſi apud alios mihi eēt differēdū P. C. cōſcripti nō apud vos quos habui oīm actionū mearū monitores: ſed vbi rerū teſtimonia adſunt qd opꝰ eſt verbis. Nūc ad te reuertar Salluſti patrēq́ʒ tuū ꝑtereā qui ſi nūq̄ in vita ſua peccauit: tū maiorē iniuriā reip. facere nō potuit q̄ ꝙ te talē filiū genuit. Neq́ʒ tu ſi qua ī pueritia peccaſti exequar: ne parētē tuū videar accuſare ꝙ eo tpe ſummā tui poteſtatē habuit: ſed qualē adoleſcētiā egeris: hac em̄ demonſtrata facile intelligeť q̄ petulāti pueritia: q̄ impudicus & ꝓcax adoleueris. Poſtea q̄ immēſæ gulæ impudiciſſimi: corpis q̄ſtus ſufficere nō potuit: & ætas tua ad ea patiēda q̄ alteri facere colliſbuiſſet exoleuerat cupiditatibꝰ īfinitis efferebaris q̄ ipe corpi tuo turpia nō duxiſſes in aliis experireris. Ita nō ē facile reputare P. C. Cōſcripti vtrū inhoneſtioribꝰ corporis partibꝰ rē quæſierit an amiſerit. domū paternā viuo patre turpiſſime venalē habuit vendidit: nec cuiq̄ dubiū eſſe poteſt quin mori coegerit eum quo nō dum mortuo pro herede geſſerit omnia. Nec pudet a me quærere quis in. P. Craſſi domo habitat cum ipſe reſpondere nequeat quis in ipſius habitet paterna domo. At hercle lapſus ætatis tyrocinio: poſtea ſe correxit. Non ita eſt ſed abiit in ſodalitium

Poſſeſſiua.

ſacrilegi. Nigidiani bis iudicũ ad ſubſellia attractus extrema for
tuna ſtetit:& ita deceſſit,vt nõ hic innocẽs eſſe.ſed iudices peie-
raſſe exiſtimarent. Primũ honorẽ in quæſtura adeptus:ſecutus
eſt hunc locũ hunc ordinẽ deſpectũ cuius aditus ſibi quoq; ſor
didiſſimo hominũ patuit. Itaq; timens ne facinora eius clamde
ſtina clara vobis eſſent cum omnibus matrum familiarum viris
opprobrio eſſet:confeſſus eſt vobis audientib⁹ adulteriũ: neq;
erubuit ora veſtra. Vixeris vt libet Salluſti egeris q̃ volueris ſa
tis eſt vnũ te tuorũ ſcelerũ eſſe cõſcium: noli nobis languorẽ &
ſoporem nimiũ exprobrare ſumus diligentes in tuẽda pudicitia
vxorꝶ noſtrarũ:ſed ita exprecti nõ ſumus vt a te cauere poſſim⁹
audacia vr̃a vincit ſtudia nr̃a. Et q̃d hunc mouere poſſit factum
aut dictũ turpe quẽ nõ puduerit palã vobis audientib⁹ adulterꝶ
confiteri. Quod ſi nihil pro me tibi reſpondere:voluiſſem: ſed il
lud cenſoriũ eloquiũ Appii Claudii & .L. Piſonis integerrimo-
rum virorũ(quo vſus quiſq; corꝶ pro lege) palã vniuerſis reci-
tarẽ nõne tibi videret æternas iniicere maculas quas reliqua vi-
ta tua eluere non poſſet:neq; poſt delectũ ſenat⁹ te vnq̃ vidim⁹
niſi forte in ea te caſtra cõieciſti quo oĩs ſentina reipublicæ con
fluxerat. At idẽ Salluſti⁹ qui in pace nec ſenator quidẽ manſerit
poſtea q̃ reſpublica armis oppr̃ſſa eſt:& idẽ victor q exules redu-
xit in ſenatũ poſt quæſturam reductus eſt. Quẽ honorẽ ita geſ-
ſit vt nihil venale non in eo habuerit cuius aliqs emptor fuerit.
Itaq; egit vt nihil non æquũ atq; verum duxerit q̃d ipſi facere
colliſbuiſſet. Neq; aliter vexauit ac debuit ſi quis prædæ loco ac-
cepiſſet magiſtratũ. Peracta q̃ſtura poſtea q̃ magna pignora eis
dederat cum quibus ſimilitudine vitæ ſe coniunxerat vnus iam
ex illo grege videbatur. Eius enim partis exemplar erat Sallu-
ſtius. quo tñ in vnam voraginem cœtus omniũ vitiorum exceſ
ſerat. Quidquid impudicorꝶ:cillonum:parricidarum: ſacrilego
rum: debitorũ fuit in vrbe municipiis:coloniis. Itaq; tota ſicut
in fretis ſubcederãt noĩs perditi ac notatiſſimi: nulla in parte ca-
ſtris apti niſi licẽtia vitiorꝶ ac cupiditate rerũ nouarũ. At poſtea
q̃ prætor eſt factus:modeſte ſe geſſit & abſtinẽter: Nonne ita p-
uinciã vaſtauit vt nihil neq; paſſi ſint neq; expectauerint grauius

ciniis.i.nouitate. ſi illi er go ab illis abſtracta in ci nium:vt lenociniũ: tyro-ciniũ:& latrociniũ: lurco ciniũ. In ſodalicium.i. ſo cietatẽ dapis & comeſſa-tiõis. Extrema fortuna.i. ſummo periculo.nã ſi iudi ces incorrupti fuiſſent vl timũ ſuppliciũ tuliſſet. Primũ honorẽ.i. primum magĩratũ nõ dignitate. nã infim⁹ erat vt edilitas:ſ; ordine quo aſcẽdere ſo-lebãt:ſecut⁹ eſt.i.inſecu-t⁹ ad obtinẽdũ hunc.i. ſe natoriũ locũ:& ordinẽ de-ſpectũ.i.quẽ deſperit. Ali deſperit legũt & paruiſ ſet:ſ; verior eſt hec põpo niana lectio. Cui⁹.ſ.ſena-torij ordinis adit⁹ patuit q̃.i.etiã ſup. ipſi ſordidiſ ſimo.i. q̃ erat ſordidiſſi-mus hoim:ſcriptũ offen di ſibi:& ita dura eſt reci-procatio q̃ bona eẽt ſi le-gat aditũ & parauit. Op-probrio eſſet:qr de adul-terio ſuſpect⁹. Confeſſus adulteriũ. In vita ei⁹ tñ dr̃ pfeſſus habuiſſe com merciũ cũ libertine pdi-tiõis mulierib⁹. Vixeris: amara pmiſſo. Et qd. q. d. nullum. Quiſq; corũ: hanc parẽteſim. Põ.lei⁹ demiſit. Unus ex grege: quia ſimilis corũ. Eius enĩ partis exemplar.id ẽ princeps quẽ oẽs ad imi tationem intuebantur. Cillonũ id ẽ corũ quorũ capita oblõga & compreſ ſa ſunt et ſepe agitata et mota vt inſanis aut:chi-lonũ.i.probe laboratorꝶ dicit: quod min⁹ placet: Sunt qui habeant leno num:cillonũ &c. debito-rum.id eſt ere alieno de uinctorum. Alij legũt de ditorum. Subſederant. i.in imo ſedẽ habuerant Nulla in parte caſtri. me li⁹ legitur caſtris apti qr vitioſi et ſeditioſi acrem militiam gerere ſolent. At poſtea: iterum ironia quam aperit dicens. Nõ-ne &c. Obtinuit aũt aphri cam prouinciam fauore ceſaris et ex ſpolijs eius hortos amenſſimos qui ab eo ſalluſtiani dicti ſũt cõparauit. Seſtertia alij ſiſtertio: ego ſeſtertium legam. Paciſcitur cũ ce-ſare: quod vulgo dicunt compoſuit: & caput ſuum

Abſtra-cta i ciniis

ſocii noſtri in bello q̄ expti ſunt in pace. hoc aphricam ī terrore obtinēte. Vnde tantū hic exhauſit. P. C. quantū voluit: ne cauſam diceret. Seſtertiū duodecies cū cæſare paciſcitur ꝙ ſi quippiam coꝝ falſum eſt hic palam refelle. Vnde qui modo ne paternam quidem domū redimere potueris: repēte tanq̄ ſomnio beatus hortos prætioſiſſimos: villam Tiburti.' C. cæſaris reliquaſq; poſſeſſiones paraueris: Neq; piguit q̄rere cur ego. P. Craſſi domū emiſſem: cū tu veteris villæ dn̄s ſis cuius pauloante fuerit cæſar: modo inquā patrimonio nō comeſo: ſed deuorato quib⁹ rationibus repēte factus es tam affluens & tā beatus: Nā quis te faceret hæredē: quē ne amicū quidē ſatis honeſtū q̄ſq̄ ſibi ducit niſi ſimilis ac par tui. At hercle ægregia facta maioꝝ tuoꝝ te extollunt: quoꝝ ſiue tu ſimilis es ſiue illi tui: nihil ad tuū ſcelus ac nequitiā addi poteſt. Verū (vt opinior) honores tui te faciunt inſolentē. Tu Cri. Salluſti totidem putas eſſe bis ſenatorē & bis q̄ſtorem fieri quot bis triūphalē. Carere debet omni vitio qui in alterum dicere paratus eſt demū male dicit qui nō poteſt verū ab alio audire. Sed tu oīm menſarū aſſecla: oīm cubiculoꝝ in ætate pellex: & idem poſtea adulter oīs ordinis turpitudo & ciuilis belli memoria. Quid enī hoc grauius pati potuimus q̄ te incolumē in hoc ordine videamus: Deſine bonos petulantiſſima conſectari lingua. Deſine morbo procacitatis iſto vti. Deſine vnūquēq; moribus tuis æſtimare: his moribus amicum tibi efficere nō potes videris velle inimicum habere. Finem dicendi faciam. P. C. Sæpe enim vidi grauius offendere animos auditoꝝ eos qui aliena flagitia aperte dixere q̄ eos qui commiſere. Mihi quidem ratio habenda eſt non quæ Salluſtius merito debeat audire: ſed vt ea dicam ſi qua ea honeſte effari poſſum.

Oratio Lepidi conſulis ad populum ex libris hiſtoriarum. C. Criſpi Salluſtii.

CLementia & probitas veſtra Quir. quibus per cæteras gentis maximi & clari eſtis plurimum timoris mihi faciunt aduerſus tyrannidem. L. Syllæ. Ne dum aut ipſi nefanda non æſtimatis ea parum credendo de aliis circumueniamini: præſertim quum illi ſpes omnis in ſcelere atq; perfidia ſit neq; ſe aliter tutum putet q̄ ſi

Cauſas dicere.

tanti redemit. Ne cauſas diceret. i. defēderet. Qui modo. pauloāte redimere id eſt iterū emeret aut hypotheca ſoluere. Hortos de quibus in vita dictus eſt. Tiburti. i. opido quod a tiburto tiburtus et tibur dictum eſt. Ceſar qui dictator perpetu⁹ eſſe voluit comeſo. i. paulatim vt a comedente conſumpto: ſed deuorato id eſt guloſe īgurgitato. Similis hac

Partui.

partui ego par vbi ad mores refert etiā genitiuo conſtruitur. At hercle. iterū ironicos loquitur. Quorum ſiue tu ſimilis. Nihil arguti⁹: q; ſiue Salluſti⁹ ſit ſimilis maiorū ſuorum: ſiue maiores eius ſimiles Salluſtio vtroq; modo conſtet eos pditos eſſe: quia ſimilis perditi non poteſt nō eſſe perditus. Et ſi dicat ſe illorum diſſimilem fruſtra ſe nobilitatem et virtutem eorū iactet. Verum vt o. iterū ironicos loquitur. Totidem dicere poſſet tātidem: ſed adderet quanti vbi ſcribit qd Nā ordo ē. putas eē totidē. i. tāti momēti eſſe bis ſenatorē & bis q̄ſtorem vt tu fuiſti quot. i. fuiſſe bis cōſularē & bis triūphalem quaſi dicat vt ego fui. Et ſi dicat ſalluſtius cur ſic in me inueheris dicis ferre ferre ꝯuicia non inferre. Cubiculorū pellex: quia pulſis coniugibus eorū locum ſuppleſti patiens mliebria. Si quā argute dubitet an ſe digna ſint.

CLementia et probitas veſtra &c. Hec oratio ſeu cōcio ad populum eſt marci emilij lepidi conſulis ad populum romanum: qui de ſe vt de alio in fine locuturus eſt vbi ſe commēdat. Quod te admonitum velim lector. Nā illic adnotamentum noſtrum inuerſum eſt. Nam vbi ſcripſerā ſe commendat & ad ſui cōmēdationem quem & cuius ſuppoſita ſūt. Dehortatur autem populum a factiōe Sylle & vt libertatem ſe ꝑſide vēdicet monet. Tyrannidē. i. violentā occupationē dominij.

peior atq; inſtabilior metu veſtro fuerit:quo captiuis libertatis curam miſeria eximat:aut ſi prouideritis in tutādis periculis magis q̄ vlciſcendo teneamini. Satellites quidē eius: homines maximi nominis non minus optimis maiorum exemplis: nequeo ſatis mirari qui dominationis in vos ſeruitium ſuum mercede dāt: & vtrumq; per iniuriam malunt:q̄ optimo iure liberi agere. Præclara Brutorum atq; emiliorum & Luctatiorum proles geniti ad ea quæ maiores virtute peperere ſubuertēda:nā quid a Pyrrho Hannibale Philippoq; & Antiocho defenſum eſt aliud q̄ libertas & ſuæ cuiq; ſedes:neu cui niſi legibus pareremus:quæ cuncta ſæuus iſte Romulus quaſi ab externis rapta tenet non tot exercitum clade:neq; conſulum & aliorum principum quos fortuna belli cōſumpſerat ſatiatus. Sed tum crudelior quū pleroſq; ſecundæ res in miſerationem ex ira vertūt. Quin ſolum omnium poſt memoriam hominum ſupplicia in poſt futuros compoſuit: quis prius iniuria q̄ vita certaſſet prauiſſimæq; per ſceleris immanitatem adhuc tutus furit: dum vos metu grauioris ſeruitii a repetenda libertate terremini. Agendum atq; obuiam eundum eſt Quirites ne ſpolia veſtra penes illum ſint. Non prolatādum neq; votis paranda auxilia:niſi forte ſperatis tedium iam aut pudorem tyrannidis Syllæ eſſe: eum per ſcelus occupata periculoſius dimiſſurum. At ille eo proceſſit vt nihil glorioſum niſi tutū: & omnia retinēdæ dominationis honeſta exiſtimet. Itaq; illa qes & otium cum libertate quæ multi probi potius q̄ laborem cū honoribus capeſſebant nulla ſunt:hac tempeſtate ſeruiendum aut imperitandum:habendus metus eſt aut faciēdus. Quirites. Nā quid vltra:Quæ ve humana ſuperāt aut diuina impolluta ſunt. Popu.rom.pauloante gentium moderator:exutus imperio:gloria: iure cogitandi inops deſpectuſq; ne ſeruilia qdē alimēta reliqua habet. Socioꝝ & latii magna vis ciuitate ꝓ mltis & egregiis factis a vobis data ꝑ vnū ꝓhibēt:& plebis inoxiæ patrias ſedes occupauere pauci ſatellites mercede ſcelerū:leges:iudicia:ærariū:ꝓuīciæ:reges:penes vnū. Deniq; necis ciuiū & vitæ licētia ſiſt hūanas hoſtias vidiſtis & ſepulcra īfecta ſanguine ciuili. Eſt

erat tamen olim rex omnis tyrānus dictus:vnde eſt illō. Pars mihi pacis erit dextrā tetigiſſe tyrāni. Ne du3. due ſunt particule. Peior metu:id eſt ob metū veſtrū. Libertatis curam: quaz habent qui adhuc eā aſſequi ſperāt. maximi nois.i. fame Ordo ē. neq̄o ſatis mirari ſatellites eius.ſ. Sylle exiſtētes hoies maximi nois ꝛ nōmin⁹.i. ꝛ ꝑiter optimis exēplis maioꝝ q̄ ſuitiū ſuū dāt mercedē dñandi ꝯ̄ vos liberi agere.i. viuere: ꝓclara ꝓles. ꝑ ironiā id dicit. A pyrrho epirotarū rege nobiliſſimo ḋ ꝑ̄ie eacidarū: q̄ pomūdi ipꝫ cū graue cū romanis bellū geſſit. Hānibale carthaginēſiū duce ferociſſimo qui ſi victoria vti ſciuiſſet ipſius ro. exterminaſſet ꝛ Carthaginē euertiſſꝫ. Philippoq; macedonū rege ꝛ antiocho rege ſyrie. q̄d inq̄ defēſuz ē a pyrrho vbi a ꝓpoſitio nō notat abitū agētē. nō eīn pyrrh⁹ defēdit:ſꝫ terminū a q̄. Nā defenſe ſūt ſedes a pyrrho ꝛ reliq̄s vt ab iuaſorib⁹. Defēſe aūt a romāis vt q̄ eaſ ꝑtexerīt. Romul⁹ iſte ꝑ ꝯtēptū.i. ſyllaq̄ ſe alterū romulū dicit. Satiat⁹.i. ad ſatietatem pacat⁹ q̄ꝛ adhuc ſitit ſanguinē innocētū. In poſt futuros qi etiā nondū natis ſeruiturē iſtulit. Prolatādū i. porro differēdū. Eo ꝓceſſit.i. ad id. capeſſebāt i. libēter accipiebāt. Facīēdus. ſ. ſylle. Nā q̄d vltra ſup. eſt aut expectamus. Que ve hūana ſupant.i. extāt ꝛ reliq̄ ſūt vt eñ. iꝫ. Quid puer aſcani⁹ ſupat ne ꝛ veſcitur aura: Aut q̄ ſup. diuia ſūt ipolluta: q̄ſi dicat nulla. Nō dicit q̄ diuia ſupant q̄ꝛ diuia ſuperāt cū ſint immortalia: ſꝫ nō ſunt ipolluta. Niſi eñ diuina ītelligam⁹ potius dij̄s ꝯſecrata vt phana ꝛ aras. Pp̄ls roman⁹ ante gentium: ſcilicet vniuerſarū. Seruilia.i. que ſeruis diſtribui ſingulis mēſibus ſolent: vnde dimēſum dictum. Penes vnū id eſt in poteſtate vni⁹.ſ. ſylle. Licētia.i. mala per

Supero.

ne iuris reliqui aliud ꝙ ſoluere iniuriam: aut mori per virtutem. Quoniā quidem vnū omnibus finem natura vel ferro ſeptis ſtatuit. Neqꝫ quiſq̄ extremam neceſſitatem nihil auſus niſi muliebri ingenio expectat. Verꝝ ego ſeditioſus (vti Sylla ait) qui præmia turbarꝝ q̄ro & bellū cupiēs: q iura pacis repeto ſcilicet qa nō aliter ſalui ſatiſqꝫ tuti in īpio eritis: niſi vecti⁹ Picēs & ſcriba Cornelius aliena bn̄ parta ꝓdegerit niſi approbaueritis oēs ꝓſcriptōes innoxiorꝝ ob diuitias: cruciatus virorꝝ illuſtriū: vaſtatā vrbem fuga & cedibus: bona ciuiū miſerorꝝ quaſi cymbricā prædā venū aut dono datā. At obiectat mihi poſſeſſiōes ex bonis ꝓſcriptorꝝ qđ quidē ſcelerū illius vel maximū eſt. Non me neqꝫ quēq̄ oīm ſatis tutū fuiſſe ſi recte facerem⁹; atqꝫ illa q̄ta formidine mercat⁹ ſum ꝑtio ſoluto iure dn̄is tn̄ reſtituto. Neqꝫ pati cōſiliū eſt vllam ex ciuib⁹ prædā eſſe. Satis illa fuerint q̄ rabie contracta tolerauimus: man⁹ cōſerētis inter ſe romanos exercit⁹: & arma ab externis in noſmet verſa ſcelerū & contumeliarū oīm finis ſit: quorū adeo Syllā nō pœnitet: vt & facta i gl'ia numeret: & ſi liceat auidius fecerit. Neqꝫ iam quid exiſtimetis de illo: ſed q̄tū audeatis vereor. Ne alius aliū principē expectātes ante capiamini nō opibus ei⁹ q̄ futiles & corruptæ ſunt ſed veſtra ſecordia quā raptū iri licet: & quā audeat tam videri fœlicem. Nam præter ſatellites commaculatos: quis eadē vult: aut quis non omnia mutata præter victoriā. ſcilicet milites quorum ſanguine Tarulæ Scyrthoqꝫ peſſimis ſeruorum diuitiæ partæ ſunt: an quibus prælatus in magiſtratibus capiēdis. Fuſidius ancilla turpis: bonorum omnium dehoneſtamentum. Itaqꝫ maximam mihi fiduciam parit victor exercitus cui per tot vulnera & labores nihil præter tyrānū quæſitum eſt niſi forte tribunitiam poteſtatē euerſum profecti ſunt ꝑ arma cōditā a maioribus ſuis vtiqꝫ iura & iudicia ſibimet extorquerēt: ægregia ſcilicet mercede cū relegati i paludes & ſyluas ī cōtumeliā atqꝫ īuidiā ſua ꝑmia penes paucos itelligerēt. Quare igit̄ tāto agmie atqꝫ animis incedit qđ ſecđæ res miro ſunt vitiis

miſſio vt vtrum libuerit exequatur. Quam ſoluere iniuriam. i. pendere quod iniuſte petit. Unum finem. i. mortem. Uel. i. etiam. Septis. i. circūdatis ꝛ ſtipatis ac munitis. Ferro. i. armis ſatellitum: vt regibus tyrannis: hoc eſt etiā potētiſſimis moriēdū eſt. Neqꝫ quiſq̄ nihil auſus. i. qui nihil prius aut auſus expertus ſit. Expectat extremam neceſſitatem: ſcꝫ in qua poſitus nihil amplius poſſit: niſi muliebri ingenio. i. niſi is qui muliebre habet ingenium pro degerint. i. prodigaliter cōſumpſerint. Proſcriptionem: cuius tabulam ſylla ſummopere poſui. vnde Iuuena. In tabulam ſylle ſe dicāt diſcipuli tres. Cymbricam predam: id eſt ſumptam a cymbris ſummis hoſtibus. Datū venum: id eſt venditioni aut dono: id eſt gratis. Qđ ſcilꝫ habere poſſeſſiones ciuium proſcriptorꝫ eſt: vel. i. etiam maximum ſcelerum illius. Nō me repete obiectet. Que rabie contracta: id eſt ſubito furore illata. i gloria: id eſt pro glorioſe geſtis nūeret. Exiſtimetis: id eſt cēſeatꝭ ꝛ iudicetis: ſed quātū audiatis: ſcilicet dici. Commaculatos. i. corruptos. Tarule ſcyrthoqꝫ: nomia ſunt ſeruorum tunc notiſſimorū parte id eſt acq̄ſite. An quibus ꝛc. Ordo eſt. An ſup. illi quib⁹ fuſidius turpis ancilla: id eſt ꝓpter ꝯmercīū ancille. ꝛ dehoneſtamentū id eſt dedec⁹ omnium bonorum: aut oīm bonorum. eſt prelatus in magiſtratib⁹ capiendis: id eſt obtinēdis: nō velit oia mutata preter victoriam. ſcꝫ ſylle: quaſi dicat minime. Nam ſylle victoria honeſtiſſima et optima quidem fuit: ſed vſus victorie peſſimus: nāꝫ in ſummam tyrannidā conuertit. Et ita ne ſylle victoria quem ſeducat monet itaqꝫ maximā mihi fiduciam parit victor exercit⁹ qꝛ ꝛ firmior ꝛ animoſior ꝛ peritior futurus videt̄ ꝙ hoſtis vict⁹. Fiducia autem fere in bonaꝫ partem accipitur. Confidentia in malam autho re Seruio. Queſitū: id eſt adquiſitum per tyrānū: id eſt occupatorēꝫ in iuſtū. Euerſuꝫ ſupinū eſt Nā ordo eſt. Niſi profecti ſunt euerſum. i. ad euertēdū poteſtatem tribunitiam conditam a maioribus ſuis per arma: id eſt vim bellicam exercitā in patres. In paludes et ſyluas: id eſt loca ſolat in acceſſa: atqꝫ vi naturali

Fiducia.

Cōfidētia

obtentui: quibus labefactis q̄ formidat⁹ eſt tā cōtemnerẽ niſi forte ſpe cōcordiæ & pacis: q̄ ſceleri & patricidio ſuo noīa indidit. Neq̧ aliter .r.p. & belli finem aut niſi maneat expulſa agris plebes præda ciuilis acerbiſſima: ius iudiciumq̧ oīm rerū penes ſe quod. po. ro. fuit q̄ ſi vobis pax & cōpoſita intelligūtur maxima turbamenta reſp. atq̧ exitia: probate: annuite legibus impoſitis. Accipite otium cum ſeruitio & tradite exēplū poſteris ad. ro. p. ſuimet ſanguinis mercede circūueniendā. Mihi q̄q̄ per hoc ſummum imperium ſatis quæſitum erat nomini maioꝝ dignitati: atq̧ etiā præſidio: tamen non fuit conſilium priuatas opes facere: potiorq̧ viſa eſt periculoſa libertas quieto ſeruitio. Quæ ſi probatis adeſt. Qui & bene iuuātibus diis .M. æmilium Conſulem ducem & autorem ſequimini ad recipiendam libertatem.

Oratio philippi in ſenatu.

MAxime vellem. P.C. remp. quietā eſſe aut in periculis promptiſſimo quoq̧ defendi: deniq̧ praua incœpta conſultoribus noxæ eſſe: ſed contra ſeditionibus oīa turbata ſunt: & ab his quos ꝓhibere magis decebat. Poſtremo quæ peſſimi & ſtultiſſimi decreuere ea a bonis & ſapientibus facienda ſunt. Nam bellum atq̧ arma q̄q̄ vobis inuiſa: tamen quia lepido placent ſumenda ſunt: niſi forte cui pacem præſtare: & bellum pati cōſiliū eſt. Proh dii boni qui hanc vrbem omiſſa cura adhuc regitis. M. Aemilius omniū flagitioſorum poſtremus (qui peior an ignauior ſit deliberari non poteſt) exercitū opprimēdæ libertatis habet: & ſe cōtempto metuendū effecit. Vos muſſantes & retractātes verbis & vatū carmi

munita. Obtentui. i. ad obtētū aut oſtentui. Plebes nolarius eſt atiqu⁹ & q̄m olim hec plebes plebei dicebatur. Nunc hec plebs plebis. Penes. i. in poteſtate et poſſeſſione. Probate. i. iuſſa tyrannis annuite. i. obſecūdate. q̄ iuſſiōes vim prohibitiuā habēt & pnūtiatiōe iunā de ſunt. Circūueniendā i. decipiendā. Exēplū aūt tradit ſceleris perpetrādi: qui iniuriam ſummas ſic animum addit iniuriāti. Mihi ſatis. ſ. glorie et honoris aut etiam rerum queſitum id eſt adquiſitum. Nomini. i. fame maiorum. Predio id eſt agro poſſidendo: niſi legendū eſt preſidio. Priuatas. ſcʒ mihi proprias opes: facultates et potētias. Seruitio qḋ ſylla infert poſt claram victoriā Marcum emilium cōſulem. Ob cuius cōmendationem. Nā in eo ſummā ſpem habebat hanc concionem inſtituiſſe videt.

MAxime vellē. Orō hec ſuperiori videt̄ affinis nā Lepidi ſententias maximopere improbat & ob eam in marcus emiliū inuehit̄. eſſe noxe i. nocumēto. Sed contra ſ. vota mea. Quia lepido placent: id inuidioſe. Erat aūt poſtmodū lepidus triumuir. id eſt vnus triū qui remp. inter ſe diſpertiti ſunt. Poſtrem⁹: id eſt peſſimus. Muſſantes. i. nihil palam obloqui audētes. Optatis: id eſt voto expetitis magis q̄ defenditis: quia non ea facitis per que pacem obtineatis. Mollicia id eſt ꝓpter molliciam. Metam id eſt terminum ſeuiēdi. Atq̧ id iure id eſt merito non q̄ iuſtum aut meritū ſit ſimpliciter ſed ꝓpter ignauiam ipſorum. Quid ille ob bñfacta cepiſſet. i. accepiſſet quaſi dicat nihil cū nihil bene fecerit. At ſcilicet ironia eſt: cui ante quadrat ſcʒ. Legatos. ſ. de pace: nec eſt concordiam & alia huiuſmodi: immo ipſi deſpecti et indigni. R. P. id eſt re pu. eſtimantur habiti lo

nibus pacem optatis magis q̃ defenditis. Neq̧ intelligitis molitia decretorũ vobis dignitatem illi metam detrahi: atq̧ id iure quoniam ex rapinis conſulatum: ob ſeditionem prouinciam cum exercitu adeptus eſt. Quid ille ob benefacta cœpiſſet: cuiꝰ ſceleribus tanta p̄mia tribuiſtis. At ſcilicet eis qui ad poſtremum vſq̧ legatos pacem concordiã: & alia huiuſmodi decreuerunt gratiã habeo peperiſſe: immo deſpecti & indigni. R. P. habiti præde loco æſtimantur: quippe metu pacem repetẽtes quo habitã amiſerant. Equidem a principio cum etruriam coniurare: ꝓſcriptos accerſiri: largitionibus. R. P. lacerari videbam maturandũ putabam & Catuli conſilia cum paucis ſecutus ſum. Cæterum illi qui gentis æmiliæ benefacta extollebant: & ignoſcendo po. ro. magnitudinem auxiſſe. Nuſq̃ etiã tum lepidum progreſſum aiebãt cũ priuata arma opprimẽdæ libertatis cœpiſſet, ſibi quiſq̧ opes aut patrocinia q̃rendo cõſilium publicũ corruperũt. Attñ erat Lepidus latro colonibus & paucis ſicariis quorũ nemo diurna mercede vitam mutauerit. Nunc eſt procõſul cum imperio non empto ſed dato a vobis: cũ legatis adhuc iure parentibus: & ad eum concurrere homines oĩm ordinum corruptiſſimi flagrãtes inopia & cupidinibꝰ ſcelerũ cõſciẽtia exagitati: qbꝰ quies in ſeditioĩbꝰ: in pace turbæ ſunt: hi tumultũ ex tumultu: bellũ ex bello ſerunt. Saturnini olim poſt ſulpitii: dein Marii damaſippiq̧ nũc Lepidi ſatellites: præterea Etruria atq̧ oẽs reliq̃ belli arrectæ: hiſpaniæ armis ſollicite. Mithridates in latere vectigaliũ noſtroꝝ quibꝰ adhuc ſuſtẽtamur diẽ bello circũſpicit quin præter idoneũ ducẽ nihil abeſt ad ſubuertẽdũ imperiũ. Quod vos oro atq̧ obſecro. P. C. vt animaduertatis ne patiamini licentiã ſcelerum quaſi rabiẽ ad integros ꝓcedere. Nã vbi malos præmia ſequũtur: haud facile quiſq̃ gratuito bonus eſt. An expectatis cũ exercitu rurſus admoto ferro atq̧ flãma vrbẽ inuadat: qđ multo propiꝰ eſt ab eo quo agitat ſtatu q̃ ex pace & cõcordia ad arma ciuilia: quæ ille aduerſum diuina & humana oĩa cœpit. Non pro ſua aut quoꝝ ſimulat iniuria. Sed legũ ac libertatis ſubuertẽdæ. Angitur eñi ac laceratur animi cupidini: & noxaꝝ metu expers conſilii: inq̧es hæc atq̧ illa tentãs metui otium: odit bellũ. Luxu atq̧ licẽtia carendũ videt: atq̧ interim abutitur veſtra ſecordia.

eo prede. Quippe. i. vtpote qui repẽtentes metu: id eſt propter metum pacem. Quo: id eſt per quẽ ſcilicet metum amiſerãt habitam ſcilicet pacem: quia niſi meticuloſi apparuiſſent: nullus eis ſeſtus fuiſſet. Cum. i. q̃ñ videbam etruriã: id eſt oẽs etruſcos coniurare contra rõanos. Proſcriptos ſcilicet ab aliis. Accerſiri id eſt vocari ad ciuitates et in vrbem vbi neſcio an recte ſcriptum ſit accerſiri. Nam accerſor dicit accerſi in infinitiuo. nec reperitur accerſio aut accerſior apud veteres idoneos: vnde illud accerſit pro accerſe ſimonem notum eſt. Largitionibꝰ lacerari remp. quia publica priuatis dabãtur: aut quia per largitionẽ reſp. quaſi deuicta eſt. Catuli conſilia qui vt hanc orationẽ haberet conſuluit. Gẽtis emiliæ vt Pauli et Scipionis in eã adoptati. Lepidus qui poſtea factus triumuir etiã de domo emilia. Nam marcus emilius lepidus dictꝰ eſt. Cũ calonibus. i. vilibꝰ militibus qui vallũ et ligna ferrent in exercitu. Sicariis id eſt homicidis occultis et obſeſſoribꝰ viarum. Diurna mercede. i. licet ſingulis diebꝰ mercedem receperit. Concurrere id eſt concurrerunt penultima longa. Eſt eñi preteriti tẽporis perfecti indicatiui modi. Flagrãtes: ſcilicet cupiditate habẽdi inopia. i. ꝓpter inopiam. Quies in ſeditionibus: quia tunc ſolum cõtenti ſunt. Turbe. i. cõmotiones animorũ. Tu multum ex tumultu: quia nõ ſedant: ſed excitãt eum. Satellites olim ſaturnini tribuni plebis quẽ propter ſeditionem occiſum diximꝰ poſt Sulpitii: etiam factioſi. nam. P. Sulpitiꝰ trib. ple. authore L. Mario ꝑniicioſas leges ꝓmulgauit: vt exules reuocarent & noui ciues libertiniq̧ diſtribuerẽtur in tribus &c. qui cũ i quadam villa lateret indicio ſerui retractus & occiſus eſt. Seruus ob mercedẽ manumiſſus eſt: & ob in

Accerſiri.

fidelitatem ſaxo deiectus eſt. Marius not⁹ eſt. Ubi vero eſt damaſippi legam damacij. Nam lucius dama pretor ex iuſſu marij omnem nobilitatem que in vrbe erat trucidauit. Sed prohibete ne conari quidem. ſ. prohibete non ſolum faceretiſ ne conari quidem: hoc eſt facite prohibendo vt non etiam conari audeant.

Necꝫ mihi ſatis cõſilii eſt metũ an ignauiã: an demẽtiã eã appel-
lem: qui videmini intenta mala quaſi fulmen optare ſe quiſcꝫ ne
attingat. Sed prohibete ne conari quidem: & quæſo conſiderate
q̄ conuerſa rerum natura ſit antea malum publicum occulte: au-
xilia palam inſtruebanť: & eo boni malos facile anteibant. Nũc
pax & concordia diſturbanť palam: defenduntur occulte. Qui
bus illa placent in armis ſunt: vos in metu. Quid expectatis niſi
forte pudet aut piget recte facere. An lepidi mãdata animos mo
uet. Qui placere ait ſua cuicꝫ reddi: & aliena tenet. Belli iura re-
ſcindi cum ipſe armis cogat: ciuitatẽ confirmari: qui ademptam
negat: cõcordiæ gratia tribunitiam poteſtatẽ reſtitui ex qua om
nes diſcordiæ acceſſæ. Peſſime omnium atcꝫ impudentiſſime tibi
ne egeſtas ciuiũ & luctus curæ ſunt: cui nihil eſt domi niſi armis
partũ aut per iniuriã. Alterum conſulatum petis quaſi primũ red
dideris: bello cõcordiam quæris quo parta diſturbať noſtri pro-
ditor: iſtis inuidus: hoſtis omnium bonorum: vt te necꝫ hominũ:
necꝫ deorũ pudeat: quos perfidia aut periurio violaſti. Qui quã
do talis es: maneas in ſententia: & retineas arma. Te hortor ne
prolatandis ſeditionibus inquies ipſe nos in ſolitudine attineas
necꝫ te prouinciæ necꝫ leges necꝫ dii pœnates ciuem patiuntur
Perge qua cœptas vt q̄ maturiſſime merita inuenias. Vos autem
Patres Cõſcripti quoſcꝫ cunctando rempublicam intutam patie
mini: & verbis arma tẽtabitis. Delect⁹ aduerſum vos habiti: pecu
niæ publicæ & priuati extortæ: pſidia deducta atcꝫ ĩpoſita ex libi
dine leges ĩperãtur. Cum interim vos legatos & decreta paratis:
& quãto me hercle auidius pacẽ petieritis tãto bellũ acrius erit:
cum ĩtelliget ſe metu magis q̄ æquo & bono ſuſtẽtatũ. Nam qui
turbas & cædẽ ciuiũ odiſſe ait: & ob id armato Lepido vos iner-
mes retinet: quæ victis tolerãda ſunt: ea cũ facere poſſitis patia-
mini poti⁹ cẽſet: ita illi a vobis pacẽ vobis ab illo bellũ ſuadet hæc
ſi placẽt ſi tanta torpedo aĩos oppreſſit: vt obliti ſcelerum Cinnæ
cuius in vrbem reditu decus atcꝫ ordines omnes interierũt. Ni
hilominus vos atcꝫ coniuges & liberos Lepido permiſſuri ſi-
tis: quid opus decretis: quid auxilio Catuli: quin is & alii bo-

Conuerſa id eſt cõmutata. Malum publicum occulte ſupple inſtruebatur quia palam inſtruere nõ audebant. Diſturbantur ſ. a Lepido et ei adherentibus. Defenduntur occulte: ſcilicet pax et concordia. Et ſupple hi quib⁹ illa: id eſt talia placẽt ſunt i armis. Et vos ſup. eſtis in metu. Lepidi mandata inuidioſe id dicit. Qui ait placere ſupple ſibi: id eſt attamen aliena tenet. Reſcindi: id ẽ diſſolui dirimi ꝛ vt dicũt adnihilari ꝛ adhuc barbari⁹ annullari. Ciuitatẽ ꝯfirmari repete qui placere ait. Qui negat adẽptã ſcilicet ciuitatẽ: hoc eſt libertatẽ ciuium. Et qui ſibi placere ait tribunitiã poteſtatẽ: reſtitui. ſcilicet plebi. Ex qua ꝛc. Peſſime oim conuertit ſermonem ad ipſum lepidu. Cui nihil ſup. eſt domi id ẽ qui nihil habes niſi partu armis id eſt vi aut per iniuriam. Quaſi primu vult dicere q⁹ nõ reddideris q̄ ſe pro cõſule adhuc gerit quo ſcilicet bello diſturbať iã parta concordia. Noſtri ſcilicet nobilium quos ſylla tutabatur. Iſtis ſcꝫ tuis plebeis inquies. i. inq̄et⁹ ꝛ turbulẽtus. In ſolitudie. i. deſertos ab oib⁹ niſi ſit i ſolitudie legẽdũ: aut i ſolitudie vno vocablo p̄ ſolẽtia. merita. ſ. mala aut ſupplicia. Itutã. i. nõ tutã hoc ẽ nõ defẽſaꝫ. Verbis nõ manib⁹. Delect⁹. i. militũ ad bellũ delectiões ſunt habiti a lepido. Tãto bellũ acrius erit: q2 ex timore vr̃o illi inſolẽtiores erũt. Uñ ſubdit cum intelliget ſe metu ſcꝫ vr̃o odiſſe. i. odio pſequi. Nõ eni in vſu perito ẽ odio in pñti voce. Ita ſuadẽt illi. ſ. lepido pacẽ a vobis ꝛ ſuadẽt. hoc ẽ ſuadẽdo inducũt vobis bellũ ab illo. Torpedo. i. pigritia ex frigore ꝛ torpore ignauie. Scelez. Cinne. Naꝫ cinna ꝛ mari⁹ cũ carbõe ꝛ ſertorio ianiculũ occupauerẽt ꝛ fugati ab octauio ꝯſule receſſeſſẽt. mari

antium ⁊ aritiā ⁊ lauiniū colonias deuaſtauit: ⁊ cū nulla oīno ſpes eſſet optimatib? reſiſtēdi. Cinna ⁊ Marius in vrbē recepti eā velut raptā cedib? ⁊ rapinis vaſtauerūt. Sin. i. ſi digna noīe. ſunt ei ſenatores ⁊ patres dicti vñ ſeueri eſſe atq; maturi deberēt. Fortūa meliores. prouerbiale. i. ſicut illud Maronianū. Audaces fortuna iuuat. Ubi audētes q̄dā legūt. Dilabētur. i. euaneſcēt paulatim. Interrex. i. fungēs imperio aut ꝯſulatu itercadū donec ꝯſules creabunt: q: lepidū dixit ſecundū cōſulatum petere. Olim aūt verus erat interrex: ⁊ verū iterregnū cū mortuo rege donec nou? creabatur ceſſabat regnu: ⁊ erat tū q̄ interea officio regis fūgeret. Procōſule. i. qui ptāte cōſulari extra ordinē fungit: cū verus cōſul nōdū ſit aut nō oīa adminiſtrare poſſit. Ne q̄d detrimēti: id fere ꝯſulib? p̄cipi ſolet. Et hec de oratione Philippi in ſenatu ꝯ Lepidū qui cū acta ſylle tentare recindere bellū excitauit. Et a q̄nto Catulo collega italia pulſ? eſt: ⁊ in ſardania fruſtra bellū molit? perijt.

Interrex

Mors lepidi.

ni. R. P. fruſtra curant. Agite vt libet: parate vobis Cethegi atq; alia proditorum patrocinia: qui rapinas & incēdia inſtaurare cupiunt: & rurſus aduerſum deos pœnatis manus armare. Sin libertas & bella magis placent decernite digna nomine: & augete ingeniū viris fortibus: adeſt nouus exercitus & ad hoc coloniæ veterū militum: nobilitas omnis: duces optimi: fortuna meliores ſequitur iā illa quæ ſecordia noſtra collecta ſunt dilabētur. Quare ita cenſeo: ſed quoniam lepidus exercitū priuato conſilio paratum cum peſſimis & hoſtibus reipublicæ cōtrahit: ordinis auctoritatem ad vrbem ducit vti Ap. Claudius interrex cū. Q. Catulo procōſule: & cæteris quibus imperiū eſt vrbi præſidio ſint operāq; dent ne quid reſpublica detrimēti capiat.

Oratio. C. Cottæ conſulis ad populum.

QUirites. hec oratio dicit Caij cotte cōſulis: qd ex eo patet q̄d ipſe in ea. Cn. L. cōſul oſtendi tū in epitomatis. L. flori. q. M. Aurelius Cotta cōſul ad calcedoniam plio a rege victus eſt. rex q; a Pōpeio ⁊ metello vict?. Iterq; iudicia per. M. Aureliū Cottā ad eq̄tes romanos trāſlata ſunt: quo tēpore mithridates deſperatione rerum ſuarum ad tigranem regē armenie confugit. Unde ſiue idē Cotta ſit ſiue alius: certū eſt q; poſtq̄ male ab eo pugnatum erat ⁊ rurſus in patriam ac ciuitatem recept? erat hanc orationē habuit in qua cōmiſerationē populi ex infortunio ſuo et voluntaria (ſi erigatur) deuotione implorat. Quorū alia: id eſt quedā partim id eſt alia. Negotio ſcilicet gerēdo. Labos. nunc labor vſitatius dicitur. Opes id ē facultates non ingenium mutabant: quia animus inuictum gerebat. Parricida veſtri: id eſt ſi vos vitio meo aut negligentia occiſi eſtis in amicis aut liberis veſtris. Bis genitus

QVirites multa mihi pericula domi: militiæ: multa aduerſa fuere: quorū alia toleraui: partim reppuli deorum auxiliis & virtute mea. incq; his omnibus nunq̄ animus negotio defuit. neq; decretis labos. Male ſecundæq; res opes non ingenium mihi mutabant. At contra ī his miſeriis cūcta me cū fortūa deſeruere. Præterea ſenect? p ſe grauis curā duplicat cui miſero acta iā ætate ne mortē qdem honeſtā ſpare licet. Nā ſi pricida vrī ſum & bis genit? hic deos penatis meos patriāq; & ſummū īperiū vilia habeo qs mihi viuo

mihi cruciatus ſatis eſt: aut quæ pœna mortuo: cum oia memorata apud inferos ſupplicia ſcelere meo vici: a prima adoleſcētia in ore veſtro priuatus & in magiſtratibus egi: qui lingua: q cōſilio meo: q pecunia voluere vſi ſunt: neq; ego callidā facūdiā neq; ingeniū ad maleficiēdū exercui auidiſſimus priuatæ gratiæ maximas inimicitias ꝑ rep. ſuſcepi: q victus cū illa ſimul cū egēs alienæ opis plura mala expectarem. Vos qrites rurſus mihi patriam deos pœnatis cū ingēti dignitate dediſtis ꝑ qbus bñficiis vix ſatis grat⁹ videar ſi ſingulis aīam quā neq̄o cōceſſerim. Nam vita & mors iuræ naturæ ſunt: vt ſine dedecore cū ciuib⁹ fama & fortunis īteger agas: id dono datur atq; accipit. Conſules nos feciſtis qrites domi belliq; impeditiſſima rep. Nāq; impatores Hiſpaniæ ſtipēdium: milites: arma: frumētum: poſcūt & id res cogit qm̄ defectione ſocioꝝ & Sertorii ꝑ montis fuga: neq; manu certare poſſunt: neq; vtilia parare exercitus in aſia ciliciaq; ob nimias opes Mithridatis alūtur Macedonia plena hoſtiū eſt: nec minus Italiæ maritima & ꝓuinciaꝝ cū interim vectigalia parua & bellis incerta vix partem ſumptuū ſuſtinēt: ita claſſe quæ cōmeatus tuebatur minore q̄ antea nauigam⁹. Hæc ſi dolo aut ſecordia noſtra cōtracta ſunt: agite vti libet & ita ſuppliciū ſumite: ſin fortuna cōis aſperior eſt quare indigna vobis nobiſq; de repu. īcipitis atq; ego cui⁹ ætati mors ꝑpior eſt nō depcor ſi quid ea vobis incommodi demitur: ne mox īgenuo corpori honeſtius q̄ pro vr̄a ſalute finem vitæ fecerim: adſum. En. C. cotta Con. facio. quod ſæpe maiores aſperis bellis fecere voueo dedoq; me ꝑ repu. quā deinde cui mandetis circunſpicite. Nam talem honorem bonus nemo volet cum fortunæ & maris & terræ belli ab aliis acti ratio reddenda aut turpiter moriēdum ſit. tantummodo in animis habetote non me ob ſcelus aut auaritiam cæſum: ſed volētem pro maximis bñficiis animā dono dediſſe ꝑ vos Quiri. & gloriā maioꝝ tolerare aduerſa: & cōſulite reſp. multa cura ſummo īpio ineſt: multi ingēteſq; labores quos nequidq̄ abnuitis: & pacis opulentiam quæritis: cum oēs ꝓuinciæ: regna. maria: & terræq; aſpera aut feſſa bellis ſint.

Oratio Marci Tribuniplebis ad plebem.

tus: quia poſtliminio regnatus videtur cum iterū ſit patrie datus. Pena mortuo. Id fidei noſtre ḡdrat. Uici hoc eſt ſuperaui. Magiſtratib⁹ ſcilicet gerendis: niſi ſit legendum magiſtratus. Dediſtis. poſtq̄ ex captiuitate aut fuga rediȷt cōſules feciſtis. Oſtendit difficultatem rei gerende. Hiſpanie: id eſt qui in Hiſpania romano exercitui imperāt poſcūt ſcilicet a cōſulibus: quorum alter erat Cotta et ſertoꝛium qui ad mithridatē defecerat. Mithridatis: id eſt quas a mithridate rapuit. Parua: quia dum bella gerūtur non poſſunt vectigalia tam abunde colligi: ⁊ ſi colligantur in periculo ſint ne intercipiantur. Commeatus: id eſt victualia aut ad victū exercitus pertinētia. Contracta: id eſt comparata et hoc eſt ſi euenerunt. Incipitis ſcilicet obmurmurando contra conſules immeritos. Ea: id eſt per eius amotionem hoc eſt ſi vita mea vobis aut reipub. detrimento eſt. Cui mandetis: tacite innuit ſe adhuc vtilem fore reipublice cum non ſit facilis repertu melioꝛ Cum fortune. Ordo eſt. Cum ratio fortune belli et maris: et terre acti ab aliis ſit reddēda: aut moriendum turpiter ſi reddere non poſſit. Ceſum: non q̄ iam ceſus ſit ſed ſi decreuerint pro re publica cedendum eſſe. Per vos quaſi dicat: per veſtram ſalutem rogari Pacis opulētiā: hoc eſt que in pace eſſe ſolet.

r

Si quiri. ꝛc. hec oratio inſcribitur Marci tribuniplebis: ſed cū multi ſint tribuniplebis hoc noīe nō facile cōſtat cuiuſnā ſit. niſi ꝙ q: in ſyllā dicit ſub illius dñatione dixerit: vt Marcus Lepidus ſylle infeſt⁹. Si par. q. d. cū iam plurimū exiſtimatis. Fuit alij dicerēt foret. vtiq. i. ꝛ vri hoc eſt ꝛ vindices. i. defēſores: oīs iuris ſui: vcꝫ tribunos plebis. Nūc hortari. i. modo hoc eſt ſolū eſt reliquū. i. reſtat. Capeſſandā hoc eſt arripiēdam. Neq me pterit. i. bene ſcio. Solus. ſ. ſylla. Inani ſpecie magiſtratus ſcꝫ dictature: quā inſolētiſſime geſſit: q: cū. xxiiij. ꝓceſſit faſcibus: quod ante eū nullus vnꝙ attētauerat ꝛ reb⁹ nouis reipub. ſtatim cōfirmauit tribu. p'e poteſtatē minuit ꝛ oē ius legū ferēdarum ademit. Vñ hic tribun⁹ in eū inuehit. Dñationēq: ſe ꝓ dño geſſit. Factio noxioꝝ: vt ſylle ꝛ alioꝝ. Forti viro: i. eſt ꝙ malit ꝓ libertate pīcula obire ꝙ ita viuere. Quāꝙ oēs alij ꝛc. ſua grā. i. ob ꝓprium cōmodum. Meliuſq habēt. i. exiſtimāt: cum tñ nō ſit ita ꝙ gratis. i. ſine mercede: q: qui plebi obſequūtur nihil mercedis referūt qui vo nobilibus plurimū. Per militare nomē id ſub ꝓtextu gerēde militie ꝓ repub. Habēdos id eſt tenēdos in ſeruitute ꝗdaꝫ. Olbuoſcꝫ dignitatibus ꝛ ꝓuilegiis relinquere. ſ. a ſe parta: vt bona hereditaria relinquūtur minorib⁹: niſi q: voſmetipſi deſtinaſ. i. ordinatis ꝛ addicitis ad magiſtratū nūc dños ꝯtra ꝙs nullus audet ſuffragiū dare. Illuc. i. ad factio paucoꝝ potētiū. Si vſa ſcꝫ iura ꝛ mūera. Rarus eſt animus ē rar⁹. i. ſingularis vel multū ſtrēnuus ad defendēda. i. ꝓtegenda ea ꝙ placēt qm rarus id eſt infrequēs eſt alius ad defendēda. i. ꝓhibēda ea que placēt cetera que nō placēt que neglecti⁹ habētur: ſūt validiora id eſt plus valētium. Officere. i. nocere. q. d. ſi vnanimes fueritis: nihil vobis obeſſe poſſit: quos languidos: hoc eſt cum

dictatura ſylle.

Si quirites par exiſtimaretis qd inter ius a maioribus relictū vobis. & hoc a ſylla paratū ſeruitiū intereſſet multis mihi diſſerēdū fuit docēdūq quas ob iniurias & quoties a patrib⁹ armata plebs ſeceſſiſſet: vtiq vindices parauiſſet oīs iuris ſui. Tribu. Ple. nūc hortari modo reliquū eſt & ire primū via: qua capeſſendā arbitror libertatem. Neq me præterit quantas opes nobilitatis ſolus impotēs nam ſpecie magiſtratus pellere dominatōe incipiat quātoq tutius factio noxiorum agat ꝙ ſoli innocentes: ſed præter ſpem bonam ex vobis (quæ metum vicit) ſtatui certamina aduerſa pro libertate potiora eſſe forti viro ꝙ omnino nō certauiſſe. Quanꝙ omnes alii creati pro iure veſtro vim cunctam & imperia ſua gratia aut ſpe aut præmiis in vos conuertere: meliuſq habent mercede delinquere ꝙ gratis recte facere. Itaq oēs cōceſſere iam in paucorum dominationem qui per militare nomen: ærarium: exercitus regna: prouincias occupauere: & arcem habēt ex ſpoliis veſtris: cū interim more pecoꝝ vos multitudo ſingulis habēdos fruendoſq prebetis exuti omnibus quæ maiores reliquere niſi quia voſmetipſi per ſuffragia (vt præſides olim) nunc dominos deſtinatis. Itaq conceſſere illuc omnes & mox ſi veſtra receperitis ad vos redibūt pleriq: (rarus enim animus: eſt ad quæ placēt defendēda cætera validioꝝ ſunt). An dubium habetis non officere quid vobis vno animo pergētibus poſſit; quos languidos ſecordeſq pertimuere; niſi forte. C.

Cotta ex factione media conſu. aliter q̃ metu iura quedam Tr. Pl. reſtituit: & q̃q̃. L. Cicinus prius de poteſtate Tri. loqui. auſus muſſantibus vobis circumuentus tamen erat prius illi inuidiã metuere q̃ vos iniuriæ pertęſum eſt quod nequeo ſatis mirari. Quir. nã ſpẽ fruſtra fuiſſe intellexiſtis: Sylla mortuo: qui ſceleſtũ impoſuerat ſeruitiũ: finem mali credebatis: ortus eſt lõge ſæuior Catul⁹: tumult⁹ interceſſit Bruto & Emilio mamerco Cõſ. Deinde. C. Curio ad exitũ vſq; inſontis tribuni dominatus eſt: Luculus ſuperiore anno quantis animis ierit in. L. Quintum vidiſtis quantæ deniq; nunc mihi turbę concitantur: quæ profecto incaſſum agerentur ſi prius q̃ vos ſeruendi finem illi dominationis facturi erant: præſertim cũ his ciuilibus armis dicta alia ſed certatum vtrinq; de dominatione in vobis ſit. Itaq; cætera ex licentia aut odio aut auaritia in tempus arſere permanſit vna res modo quæ vtrinq; quæſita eſt. & erepta in poſterũ vis tribunitia: telum a maioribus libertati paratum. quod ego vos moneo quæſoq; vt animaduertatis: neu nomina rerum ad ignauiã mutantes otium pro ſeruitio appelletis: quo iam ipſo frui: ſi vera & honeſta flagitium ſuperauerint non eſt conditio: fuiſſet ſi omnino quieſſetis: nunc animum aduertere & niſi viceritis qm̃ oĩs iniuria grauitate tutior eſt arctus habebũt. Quid cẽſes igit aliquis veſtrũ ſubiecerit. Primũ oĩm omittẽdũ morẽ hũc quẽ agitis impigræ linguæ: animi ignaui: nõ vltra cõcionis locũ memores libertatis Deinde ne vos ad virilia vocẽ tribunos qui plebei modo: patritium magiſtratum. Libera ab auctoribus patritiis ſuffragia maiores vr̃i parauere. Quamuis Quiri. i vobis ſit & quæ iuſſa nũc p aliis toleratis: p vobis agere aut nõ agere certe poſſitis Iouẽ aut alium quem deum conſultorẽ expectatis magna illa cõſulũ imperia & patrũ decreta vos exequẽdo rata efficitis Quir. vltro licentiam in vos auctũ atq; adiutũ pperatis: neq; ego vos vltum iniurias hortor magis vti requiẽ cupiatis neq; diſcordias vt illi criminantur: ſed carũ finẽ volẽs iuregentium res repeto & ſi pertinaciter retinebũt nõ arma neq; ſeceſſionẽ ſed tantummõ ne amplius ſanguinẽ veſtrũ præbeatis cenſeo: gerat habeãtq;

adhuc eſſent languidi & puſillanimes. Iura quedam: q: per. M. Aureliũ Cottam pretorẽ ad equites romanos iudicia tranſlata ſut. De poteſtate tribunitia ſcʒ reſtringenda Catulus qui collega lepidi in conſulatu ipſum italia expulit q; acta Syllę reſcindere tentaret. Fuit ergo imitator Syllę. Quantis animis. i. ani moſitatibus quaſi dicat maximis. Hiſtorię autẽ tunc temporis recentes erant: & ita nõ opus erat eas pluribus exequi nũc autem quia Liui⁹ ꝓſertim interdicit multe obſcure ſunt multe tamen ex epitomatis. L. Flori colligi poſſunt. Ex licẽtia. i. infrenata potentia & libidine. Uis tribunitia rece pta ſcʒ e manibus plebis. Paratum. id eſt cõparatũ libertati ſcilicet conſeruande. Otius pro ſeruitio. id eſt q̃d debereis appellare ſeruitium. Grauitate tutior: hoc eſt q̃ñ quis vehementior eſt in iniuria inferẽda tãto tutior eſt: q: remiſſe agenti reſiſtitur. Habebunt hoc eſt tractabunt. Primũ ſupple cẽſeo. Deinde vocẽ. i. aduocẽ. Libera ſuffragia. i. vt dicunt voces: aut vota: aut puncta ad electionem magiſtratuum. In vobis. i. penes vos & in poteſtate veſtra Cõſultorẽ. id eſt datorem opis & conſilii: cũ conſultor fere ſit qui petit cõſilium. Exequendo. i. faciendo ſm decreta efficacia ea rata. i. oſtẽditis auctoritatẽ in vos habere & vos eis ſubiectos. Auctũ ꝓperatis licẽtiã. Auctũ & adiutũ ſupina ſũt Ultũ iniurias quoq; ſupinum ſed quia hoc torna non importat motũ ſubaudiã ire vt neq; hortor vos ire vltum & vt illi criminantur id eſt criminando obiiciunt mihi: ſʒ earum ſcilicet diſcordiarũ aut iniuriarũ fines volens iuregentiũ id eſt q̃d apud omnes gẽtes licitũ & iuſtũ cẽſet: repeto res ſcʒ ablatas p Syllã vt iura tribunitie poteſtatis Et ſi ptinaciter retinebũt. ſ.

ſuo modo imperia quærant triũphos. Mithridatem. Sertorium & reliquias exulũ perſequanť cũ imaginibus ſuis abſit periculũ & labos quibus nulla pars fructus eſt: niſi forte repẽtina iſta frumentaria lege munia veſtra penſanť: qua tñ quiniis modiis libertatem omniũ æſtimauere qui profecto amplius' poſſunt alimẽtis carere: nãq; vtilis exiguitate mors prohibetur. Seneſcunt vires: ſic neq; abſolui cura familiari tã pua re poſſit: at & ignaui q̃q; tenuiſſima ſpe fruanť: quæ tñ q̃uis ampla (q̃m ſeruitii pretiũ) oſtẽtarentur cuius torpedinis erat decipi & veſtrarum rerũ vltro iniuria gratiam debere. Namq; alio modo neq; valẽt in vniuerſos neq; conabuntur. Cauendus dolus eſt. Itaq; ſimul cõparant delinimenta & differunt vos in aduentum Cn. Pompeii quẽ ipſum vbi pertimuere ſublatũ in ceruices ſuas mox dempto metu lacerant: neq; eos pudet vindices vti ſe ferunt libertatis tot viros ſine vno aut remittere iniuriã non audere aut ius non poſſe defendere. Mihi quidem ſatis ſpectatũ eſt Pompeiũ tantæ gloriæ aduleſcentem malle principem volentibus vobis eſſe: q̃ illis dominationis ſocium: authoremq; in primis fore tribunitiæ poteſtatis. Verum quir. antea ſinguli ciues in pluribus nõ in vno cuncti præſidia habebatis: neq; mortaliũ quiſq̃ dare aut eripere talia vnus poterat. Itaq; verborum ſatis dictum eſt: neq; enim ignorantia res claudit verũ occupauit neſcio quæ vos torpedo: qua' nõ gloria mouemini neq; flagitio: cunctaq; p̃ſenti ignauia mutauiſtis abũde libertatem rati: quia tergis abſtinetur & huc ire licet atq; illuc munera ditium dominorũ. Atq; hæc eadẽ non ſunt agreſtib⁹ ſed cedũtur inter potẽtium inimicitias donoq; dãtur in prouincias magiſtratibus ita pugnatur & vincitur paucis: plebs quocunq; accedit pro victa eſt: & indies magis erit. Si quidem maiore cura dominationẽ illi retinuerint q̃ vos repetiueritis libertatẽ.

Finis.

Epiſtola Cn. Pompeii ad ſenatum.

Q. Sertorius.

Iura veſtra nõ cẽſebo arma ſup. ſumẽda neq; ſeceſſionẽ ſup. vobis faciẽdã ſed tãtũmodo ne prebeatis amplius ſanguinẽ veſtrũ gerẽdo bella p conſeruãdo dominio nobilium in vos. Mithridates regẽ ponti τ ſummũ hoſtem po. ro. Sertoriũ qui proſcriptus ingens ad bellũ in vlteriore hiſpania excitauit exercitũ τ cũ Gneo Põpeio dubia victoria pugnauit. Metellũ autem τ perpennã cũ duobus exercitibus prelio fudit cuius victorie partẽ cupiẽs auferre Pompeius parũ proſpere pugnauit. Obſeſſus deide calagurij aſſiduis irruptionibus nõ leuiora damna obſidentibus tulit. Mox Mithridates cũ eo federe icto bellũ po. ro. intulit ſed tãdẽ a. M. Antõio. τ M. perpenna τ aliis coniuratis in conuiuio interfectus eſt. Cũ imaginibus id eſt ſtemmatis aut inſignibus maiorũ. Abſit ſcilз a vobis quoniam ſeruitij pretiũ ſupple ſunt cuius torpẽdis quaſi dicat ſumme Iniuria id eſt ob iniuriam Differũt' id eſt ſuſpẽſos tenent Ignorantia res claudit id eſt impedit ab effectu obtinẽdo. Nõ gloria ſcilicet ex libertate τ preſtina digni tate. Nõ flagitio: ſcilicet ſylle τ populariũз ciuis. Quia tergis ſcз veſtris abſtinetur impersonaliter legẽ nõ abſtinẽtur' id eſt quia terga veſtra non cedũtur. Munera id eſt largitiões impune facere. Atq; hec' eadem' non ſunt agreſtib⁹ id eſt his qui in agris degũt ſed nihilominus cedũtur' inter potẽtum inimicitias id eſt dũ potentes inter ſe inimicitias ſuas exercẽt τ dantur dono ſcз in damnationem. Retinuerint. i. retinebunt: q̃ vos repetiueritis id eſt repetetis.

SI Aduerſus vos patriáq; & deos pœnates toties labores & pericula ſuſcepiſſem: quoties a prima adoleſcētia ductu meo ſceleſtiſſimi hoſtes fuſi: & vobis ſalus quæſita eſt nihil amplius in abſentem me ſtatuiſſetis q̃ adhuc agitis. P. C. quē contra ætatem profectū ad bellū ſæuiſſimū cū exercitu optime merito quātum eſt in vobis famæ miſerrima omnium & morte confeciſtis. hac in ſpe populus romanus liberos ſuos ad bellum miſit: hæc ſunt præmia ꝓ vulnerib⁹: & toties ob rēp. fuſo ſanguine. Feſſus ſcribēdo mittēdoq; legatos oēs opes & ſpes priuatas meas conſumpſi cum interim per trienium vix annus ſumptus datus eſt. Per deos immortalis vtrum cēſetis me vicem ærarii præſtare: an exercitum ſine frumēto & ſtipēdio habere poſſe. Equidem fateor me ad hoc bellum maiore ſtudio q̃ conſilio ꝓfectum quippe qui noīe modo imperii a vobis accepto diebus. xl. exercitum paraui. hoſtiſq; in ceruicib⁹ iam Italiæ agētis ab alpibus in Hiſpaniā ſummoui: p eas iter aliud: atq; Hannibal nobis opportunius pateſeci recepi Galliā. Pyrenæū Lacetaniā indigetis: & primū impetum Sertorii victoris nouis militibus & multo paucioribus ſuſtinui hyemēq; in caſtris inter ſæuiſſimos hoſtes non p oppida neq; ex ambitione mea egi. Quid deinde prælia aut expeditiōes hybernas. oppida exciſa aut recepta enumerem: quādo res plus valet q̃ verba: caſtra hoſtium apud Sucronem capta: & prælium apud flumē Duria: & dux hoſtiū. C. herēnius cū vrbe Valētia: & exercitu deleti ſatis clara vobis ſunt proq; his. O grati patres ægeſtatem & famem redditis itaq; meo & hoſtium exercitui par conditio eſt. Namq; ſtipendium neutri da-

SI aduerſus vos. h epiſtola. Cn. pōpeii ad ſenatū ꝓ ſtipendio ⁊ cōmeatu habendo ſcripta fiducie plena eſt: vt agnoſcamus ab eo ſcriptā q̃ magnifico ⁊ incorrupto aio res gerebat. ſi aduerſus vos. i. ſi ita ꝯ vos ⁊ deos penatē militaſſem: vt ꝓ vobis ⁊ ꝓ dijs militaui non poſſem acerbi⁹ i me aīaduertere q̃ olim rex egenū in tāto exercitu derelinq̄re. Cōtra etatē. erat eni admodū adoleſcēs. Ad bellū ſeuiſſimū: quale erat ꝯtra ſertoriuz in hiſpania: fame ꝯfeciſtis i. extermiaſtis appoſito rie miſerrima morte omniū. i. que cōfectio famis eſt miſerrima mors. hac in ſpe: vt ſcilz fame periret ⁊ ab ſenatu derelinq̄retur i terra hoſtili ſine ſubſidio ⁊ cōmeatu. Feſſus ſcribēdo. Sepe ergo antea ꝓ auxilio ſcripſerat. Oīs opes ⁊ ſpes priuatas. i. quas ꝓprias in amicis habuerā. Annu⁹ i. vni⁹ anni ſumptus cuz trienium hic fuerimus. Me vicem erarij ꝑſtare id eſt hic eſſe ꝓ erario. i. vt mea pecunia poſſim exercitū ſuſtinere an me poſſe habere exercitū ſine frumento ⁊ ſtipendio i. qui alaē quaſi ex vento. Maiore ſtudio. i. zelo ⁊ conatu. Modo. i. ſolūmodo noīe imperij. q. d. ſine auxilio impiali. Hoſtiſq; agentis. i. inimicos vincētes iam in ceruicibus. i. in onere Italie. Atq; hānibal. i. q̃ hannibal qui per alpes traiecit in italiā. Suſtinui primum impetuz: q: dubia victoria. In caſtris ⁊ nō in oppidis. Proq; his o grati pr̄es ironia eſt par cōditio: q: ſimilis egeſtas ⁊ nō magis nobis q̃ hoſti ſubuenitur. vñ addit Nāq; ſtipēdium neutri ſcilz exercitui datur victor vterq; ſcilz ſi vicerit ſuo ſumptu ⁊ impēdio ⁊ poteſt in Italiam venire cū nemo reſiſtat. Qd id eſt propter qd. Priuatim: id eſt peculiariter. Ad intermiſſionem. i. ex

terminationem qua oīa nece abſumpta ſunt. Ultro.i.nō laceſſit⁹ a nobis ſūptui nobis: qꝛ ꝓpter eas plura expēdere cogebātur. Malis fructibus.i.infecūdis & īminutis: qꝛ eo āno nō erat magnus ꝓuētus frumenti in gallia: et ita caritas annone. agitat.i.viuit fidem.i. credulitatez quā mihi habebant creditores. Transgredietur in Italiam.i.qḋ nunc in hiſpaniā a nobis geritur: gereretur ab hiſpanis in italia cōtra nos.

tur: victor vterq; in Italiā venire poteſt. Quod ego vos moneo quæſoq; vt aīaduertatis neu cogatis neceſſitatibus priuatim mihi cōſulere. Hiſpaniā citeriorem quæ nō ab hoſtibus tenet: nos aut Sertorius ad internitionē vaſtauimus præter maritimas ciuitates vltro nobis ſumptui oneriq; Gallia ſupiori anno Metelli exercitum ſtipendio frumētoq; aluit: & nūc malis fructibus ipſa vix agitat. Ego nō rem familiarem modo verūetiam fidem cōſumpſi reliqui vos eſtis qui niſi ſubuenitis initio & prædicēte me exercitus hinc & cū eo omne bellū Hiſpaniæ in Italiam trāſgredietur.

Omnes q̄ &c. Hec epiſtola Mithridatis regis pōti ad Arſacem regem pſaꝝ eſt. Nam vt ſeruius atteſtatur oēs reges pſaꝝ Arſaces dicebātur. Eam aūt dediſſe videtur qñ ad tigranem regez Armenie fugere cogebatur. diſſimulat tñ adhuc timorē & egeſtatem: vt facilius Arſacem ad ſocietatem belli cōtra romanos ineundā pelliciat cui⁹ gratia etiā (vt in tali re fieri ſolet) oſtendit romanos cōmunes oīum regum hoſtes: qḋ etiaz iugurtha boccho ſcripſerat. Dicitq̄ in principio Arſaci vtile eſſe cōib⁹ armis cōes hoſtes ꝓpellere: qꝛ etiam ſi in pace viuere velit a romanis nō permitteret. Deide oſtēdit etiā honeſtuz: qꝛ glorioſam: & ab oibus laudabilez cōſequeretur victoriā. Neq; petere: calli de purgat q̄ obſtare videntur: videlꝫ nr̄a recentis belli.i. ꝓpter bellum pauloante geſtū ꝓpter quā videretur nō poſſe cōuenire inter ipſum et Tigranem: ſed eam purgat: qꝛ cuꝫ Tigranes ſit ſibi obnoxius docet ex ſentētia ſua oia facturū. Mee res parum pſpere: qꝛ ter infeliciter pugnauit cū romanis: & tādem ſibi mortez inferre coactus eſt: qḋ veneno nō potuit: qꝛ medicamēto: qḋ ab eo mithridaticum vocāt ꝓmunitus idō

E piſtola Mithridatis.

Rex Mithridates regi Arſaci. S.

Omnes qui ſecūdis rebus ſuis ad belli ſocietatem orātur cōſiderare debēt: liceat ne tum pacē agere. deinde quod queritur ſatis ne pium tutū glorioſum an indecorū ſit. Tibi ꝑpetua pace frui liceret: niſi hoſtes opportuni & ſceleſtiſſimi. Egregia fama ſi romanos oppreſſeris futura eſt. Neq; petere audeam ſocietatem & fruſtra mala mea cum bonis tuis miſceri ſperem: atq; ea: quæ te morari poſſe videntur: ira in Tigranem recētis belli & meæ res parū ꝓſpere: ſi vera exiſtimare voles maxie hortabūtur: ille eīm obnoxi⁹: qualē tu voles ſocietatem accipiet: mihi fortuna multis rebus ereptis vſum dedit bene ſuadendi: & quod florētibus optabile eſt: ego non validiſſimus præbeo exemplum quo rectius tua componas. Namq; Romanis cum nationibus populis regibus cunctis vna & ea vetus cauſa

go viuit veneno confici nõ potuit: pater aũt ei⁹ etiã mithridates noie erat romanis amiciſſim⁹. Docet aũt ex aduerſa fortuna ſe meliorẽ ⁊ prudẽtiorẽ ad bellũ effectũ: ea cã. ſ. cupido. i. cupiditas: ꝑ dolũ. i. calliditatẽ. Ois tauꝝ agro ꝑter taurũ pſen: de quo paul⁹ emeli⁹ macedonic⁹ triũphauit antiocho rege ſyrie. Miſerrimum ſeruorũ: q: vltro in ſeruientes. Dederat eñi ingentia munera ſcipioni que ſe accepturũ pro tribunali idẽ ſcipio dixit. Ariſtonicũ. flor⁹ dicit ariſtonicum regia Eumenis filiũ aſiã occupaſſe: ⁊ aduerſus eũ. P. R. craſſum cõſulẽ cũ idẽ põtifex maxim⁹ eſſet qđ nũꝗ antea factũ erat extra italiã ꝓfectũ: ⁊ ab eo ꝓlio victũ ⁊ īterẽptũ fuiſſe. Sꝫ eũdẽ ariſtonicũ deinde a. M. perpẽna victũ ⁊ deinde ī deditionẽ acceptũ nicomede mortuo quo moriẽs. p. r. fecit heredẽ regniꝗ ei⁹ ī puincie formã redactũ eſt Nuſa eũ Nicomedes ꝑteriit: vt ꝗ eũ ſuũ nõ putarit tetrachiis. i. pricipatib⁹ ad iũ ꝑtinẽtib⁹. Ptholome⁹ rex egypti. vlt⁹ iiurias a bnicomede illatas. Spoliũ regis anthiochi Aliãſpoliũ appoſitio ẽ: qđ vulgares dicerẽt ī ſpoliũ aut tãꝗ ſpoliũ. Poſtrem⁹. ſ. peſſim⁹ aut īfim⁹ ſeruorũ. Quos abſtinuit. i. longe tenuit ⁊ ſeiũxit. Ptholome⁹ placãs ſup. eſt prio. ſ. rõanis dato bellum ad dies. ſ. aliquot donec me vicerint Cretẽſes ſemel īpugnati. ſ. a rõanis ſuppie ſunt neꝗ ſũt habituri finẽ. ſ. bellu iã. i. deincepa niſi excidio. Equidẽ cũ intelligerẽ ꝓlia magis dilataꝗ pacẽ datã īterea ob mala ipſoꝝ ꝗ ipſi patiebãtur: tigrane abnuẽte. i. Quis tigrães abnueret. qui ſero. i. cũ tardus nimis ẽ ꝓbat mea dicta id eſt verba aut cõſilia ⁊ te rẽoto. i. Quis tu eſſes remot⁹ a me: ⁊ oib⁹ aliis obnoxiis pcul. i. ⁊ Quis oẽs obnoxii eſſent pcul tñ ego cepi id eſt incepi rurſus bellũ. Marcum ꝗ cottam ⁊ cetera nõ dubito cũ eſſe cuius oratio inſcribitur. C. cocte. Naꝫ M. aurelius cotta cõſul a mithridate vict⁹ ẽ apđ cacidoniã: ſeu vt hic dicitur calcedona. Sꝫ. L. lucul⁹ ꝓcõſul ad cyzicũ vrbem exercitũ mithridatis fame ferroꝗ deleuit ⁊ in potuꝫ coegit e bithi-

bellandi eſt: cupido profunda imperii & diuitiarũ qua primo cũ rege Macedonũ Philippo bellũ ſumpſere: dum a Carthaginẽſibus præmebãtur amicitiam ſimulantes ei ſubuenientem Anthiocum conceſſione Aſiæ per dolũ auertere: ac mox a Philippo Anthiocus omni cis taurũ agro & decem milibus talentorũ ſpoliatus eſt. Perſen deinde Philippi filium poſt multa & varia certamina apud Samotrachas deos acceptũ in fidem callidi et repertores perfidiæ: quia pacto vitam dederant in ſomnis occidere cũ. Eneius amicitiam glorioſæ oſtentant initio prodidere Anthioco pacis mercede poſt habitum cuſtodi agri captiui ſumptibus & contumeliis ex rege miſerrimum ſeruorum effecere: ſimulatoꝗ impio teſtamẽto filium eius Ariſtonicum quia patrium regnũ petiuerat hoſtium more per triumphũ duxere. Aſia ab ipſis obſeſſa eſt: poſtremo bithyniã Nicomede mortuo diripuere cũ filius Nuſa quẽ regina appellauerat genitus haud dubie eſſet. Nam quid ego meme appellem: quem diſiunctũ vndiꝗ regnis & tetrachiis ab imperio eorum: quia fama erat diuitem neꝗ ſeruiturum eſſe per Nicomedem bello laceſſiuerunt ſceleris eorum haud ignarũ & ea quæ accidere teſtatũ antea Cretenſes ſoli oim liberi ea tẽpeſtate & rex Ptholomæus atꝗ ego vltus iniurias Nicomedem bithinia expuli. Aſiamꝗ ſpolium regis Anthiochi recepi. Et græciæ dempſi graue ſeruitium incœpta mea poſtrem⁹ ſeruorũ Archelaus exercitu prodito impediuit. Illiꝗ quos ignauia aut praua calliditas vt meis laboribus tuti eſſent armis abſtinuit: acerbiſſimas pœnas ſoluunt. Ptholomæus pretio ad dies bellum prolatãs Cretenſes impugnati ſemel iam neꝗ finem: niſi excidio habituri. Equidem cum mihi ob ipſorũ interea mala dilata prælia magis quam pacem datum intelligerem abnuẽte Tigrane: qui mea dicta ſero probat te remoto: procul omnib⁹ aliis obnoxiis: rurſus tamen bellum cœpi. M. ꝗ Cottam romanum ducẽ apud Calcedona terra fudi mari exui claſſe pulcerrima apđ Ciricũ magno cũ exercitu in obſidio moratũ frumẽtũ defuit: nullo circũ adnitẽte ſimul hyems mari prohibebat: ita ſine vi hoſtiũ

Ariſtonicus.

regredi conatus in patrium regnum naufragiis apud parum & heracleam militum optimos cum claſſibus amiſi. Reſtituto dein de apud caberam exercitu & variis inter me & Luculum: prælis inopia rurſus ambos inceſſit. Illi ſuberat regnum Ariobarzanis bello intactum ego vaſtis circũ omnibus locis in armeniam con ceſſi ſecuti romani nõ me ſed morem ſuum omnia regna ſubuer tendi: quia multitudinẽ arctis locis pugna prohibuere imprudẽ tiã tigranis pro victoria oſtentant. Nunc quæſo cõſidera nobis oppreſſis vtrum firmiorem te ad reſiſtendum: an finem belli futu rum putes. Scio equidem tibi magnas opes virorum: armorum & auri eſſe: & ea re a nobis ad ſocietatem: ab illis ad prædã pete ris Cæterum cõſiliũ eſt tigranis regno integro meis militibus ꝓ cul ab domo paruo labore per noſtra corpora bellum conficere. quo modo neq; vincere. neq; vinci ſine tuo periculo poſſumus An ignoras: romanos poſtq̃ ad occidentẽ pergentib⁹ finẽ ocea nus facit: arma huc conuertiſſe: neq; quidq̃ a principio niſi par tum habere: domũ coniuges: agros: imperium: cõuenas: olim ſi ne patria: ſine parentibus: peſte cõditos orbis terrarum quibus non humana vlla: neq; diuina obſtant: quin ſocios: amicos pro cul iuxtaq; ſitos inopes potentiſq; trahant: excidantq;: omniaq; & maxime regna hoſtilia ducant: nãq; pauci libertatem: pars ma gna iuſtos dominos volũt nos ſuſpecti ſumus æmuli & in tẽpo re vindices affuturi. Tu vero cui Seleucia maxima vrbiũ regnũ q; perſidis inclytis diuitiis eſt: quid ab illis niſi dolũ in præſens & poſtea bellũ expectas. Romani arma in omnes habẽt acerrima in eos quibus victis ſpolia maxima ſunt: audendo: & fallendo: & bella ex bellis ſerendo magnificati. per hũc morẽ extinguent om nia: aut occident. quod nõ difficile eſt ſi tu meſopotamia: nos ar menia circũgredimur exercitus ſine frumẽto ſine auxiliis: fortu na autẽ noſtris vitiis ad hoc incolumis eſt. Teq; illa fama ſequẽt auxilio profectum magnis regibus latrones gentium oppreſſiſſe quod vti facias moneo hortorq; neu malis pernicie noſtra tua prolatare q̃ ſocietate victor fieri.

nia confugere parui ſcʒ inſulã ſecuti romani nõ me: ſed ſuum morem .i. vt ex more ſuo occaſionẽ armenie iuadẽde ha berent. Et ea re id eſt ob virorũ ⁊ diuitiarum vim peteris a nobis ad ſocietatẽ ab illis ſcʒ ad prædã. Ceterum id eſt ſʒ quaſi dicat ꝗtum de reliquo dicẽdũ eſt: conſilium eſt id eſt cõſtitut. Tigranis ſcilicet regis armenie ad quẽ tãdẽ mithridates cõpulſus eſt cõfugere: regno integro .i. nõ onerato in dãdis militib⁹ aut ſtipẽdio. Procul a domo in terra hoſtili vbi exercitus alieno impẽdio alatur. Neq; vincere neq; vinci: q: ſi vincatur ab romanis ipſi etiã arſaci bellũ illaturi ſint. ſi vocat eos q: id ſine ſuorũ detrimẽto nõ fiat ⁊ romani facile exercitum reficiant id eʒ immineat periculũ: aut ſi vincat: q: arſaces auxilium nullũ tulit ſe illi hoſtẽ minatur fore: niſi partum .i. adquiſitum bellũ Initiũ ei imperij ro. nũc maximi olim minimum fuit ducant oĩa hoſtilia ſup. eſſe ⁊ maxie regna: q̃ ſibi adquirere volunt. Nãq; pauci .ſ. ſubditorũ. Tu vero .ſ. arſaces acerrima ſup. arma hñt i eos q̃bus ⁊c. .i. i opulẽtos. Aut occident id eſt interibũt in conatu ipſo. Qđ .ſ. eos occaſuros eſſe nõ eſt difficile: ſi nos circungredimur .i. gradiẽdo circũdederim⁹ eos: tu meſopotamia nos armenia. Exercit⁹ eſt ſup. illiat hoc ẽ rõanis ſine frumẽto ⁊ ſine auxilijs: q: lõge ſũt a patria. Fortũa ãt eis adhuc incolumis .i. fauſta ⁊ integra nr̃is vitijs .i. ob nr̃a vitia .ſ. ſecordiaʒ aut diſcordiã Et illa .ſ. ꝑclariſſima fama ſequẽtur te ꝓfectũ auxilio magnis regib⁹ .ſ. tigrani regi armenie ⁊ mithridati regi põti: oppreſſiſſe latrões gẽtiũ .ſ. romanos: neu malis .i. magis velis pernicie .i. dãno noſtro prolatare .i. differre tuã .ſ. perniciẽ: q̃ fieri victor ſocietate .ſ. inter nos inita.

Ad. C. Cæſarem ſenem de Republica.

Populus Romanus antea tenebat regna atq̧ imperia fortunam dono dare: item alia quæ per mortalis auide cupiuntur: quia & apud indignos ſæpe erant quaſi per libidinē data neq̧ cuiq̧ incorrupta permaſerant: ſed res docuit id verum eſſe quod in carminibus Appius ait. Fabrū eſſe quēq̧ fortunæ atq̧ in te maxime qui tantū alios prægreſſus es vt prius deſeſſi ſint homines laudando facta tua q̄ tu laude digna faciēdo. Cæterum vt fabricata ſic virtute parta q̄ magna induſtria haberi decet. Ne iniuria deformentur aut corruant infirmata. Nemo em̄ alteri imperiū volens concedit: & q̄uis nouus atq̧ clemens ſit qui plus poteſt: tamen quia malo eſſe licet formidatur. Id conuenit: quia pleriq̧ rerū potētes peruerſe conſulunt & eo ſe munitiores putant: quo illi quibus imperitant nequiores fuere at contra id eniti decet cū ipſe bonus atq̧ ſtrennuus ſis Vti q̄ optimis imperites: nā peſſimus quiſq̧ aſperrime rectorē patitur. Sed tibi grauius eſt q̄ ante te omnib⁹ armis parata cōponere. bellū alioꝝ pace mollius geſſiſti ad hoc victoriæ prædam petunt: victi ciues ſunt. Inter has difficultates euadendum eſt tibi atq̧ in poſterum firmanda reſpu. non armis modo neq̧ aduerſum hoſtis: ſed q̄d multo maius multoq̧ aſperius eſt bonis pacis artibus. Erga omnes magna mediocriq̧ ſapientia res huc vocat quæ quiſq̧ optima poteſt vti dicant. Ac mihi ſic videtur qualicunq̧ modo tu victoriam compoſueris ita alia omnia futura. Sed iam quo melius faciliuſq̧ conſtituas paucis quæ me animus monet accipe. Bellum tibi fuit Imperator cum homine claro magnis opibus auido potentiæ maiore fortuna q̄ ſapientia: quem ſecuti ſunt pauci per ſuam iniuriam tibi inimici.

Populus Ro. Hec ora ad C. Ceſarē iā voti cōpotē habita ē: ſz aut hoīs nomē ſupprimitur. Multa tamen artificioſe & ingenioſe ſimul & grauiter dicta continet: ſed plurima in gratiā ceſaris. Tenebat .i. firmiter putabat incorrupta ſcilicet ab aduerſitate. Fabrū .i. artificem & ſpecioſe dictū .q.d. talem quēq̧ habere fortunam qualem eā fecerit. Unde Juueñ. Sed te nos facimus fortuna deā &c. munitiores .i. tutiores. Neq̄ores. id ē minus queuntes aut valentes. Uñ neq̄ nō dr̄ ꝓprie peruerſus aut luxurioſus: ſed homo nihil .i. nulli⁹ virtutis vt qui nequit quicq̄ quaſi ſit nequidquam. Uti .i. vt: & optimis .i. valde bōis: qđ Ceſari attribuit ł bucco. Maro per allegoriam loquens. Formoſi pecoris cuſtos formoſior ipſe. id eſt bōi populi melior imperator. Aſprime .i. difficillime & iniquiſſime. Armis parta cōponere .i. q̄ adq̄ſiuiſti armis ita diſpōere: vt nec victi nec victores grauentur. Victi eſſi ſunt ciues qui libertatē querunt: victores participes laborū & periculorū qui predā exigūt. Euadendum .i. inuēto honeſto medio quo neutri ledant e diſcrimine euadū. Aduerſuz hoſtis .i. q̄ pro hoſtibus habēdi ſint bonis artibus pacis .i. quibus pax bona conſeruet aut conſiliet. Ergo res .ſ. negotium præſens vocat huc omnes ſcilicet homines magna et mediocri ſapientia id eſt habētes magnam aut mediocrem ſapientiam: vt .i. vti ſuꝑple ipſi dicant ea q̄ quiſq̧ poteſt ſup. dicere optia. Ac mihi videtur ſic ſupple dicendum. Ita .i. tali modo. Cū homine videlicet Cneo pompeio magno. Maiore fortuna cōtra ſentit Lucanus & Cice. Nam cauſam quidem bonam pōpeius: ſed fortunā iniquam & deos aduerſos habuit: neceſſitudo .i. neceſſaria coniun-

Faber fortune.

ctio ſanguinis aut legis vulgi more qđ iſtabile ⁊ incertũ eſt: ꝙ iudicio .ſ. recto et firmo occupande reipu. q̄ vero eam non occupauerat ceſar. Ex quis pro exquibus maius: otium. id eſt minor moleſtia aut vexatio ꝙ
Immunitas phanorum. Rome: vbi in vincula conficiendi erant ob eis alienũ: atq; inſpoliato .i. inſpoliabili. Unde notãdũ eſt ꝙ immunitas etiã gentiliũ deoꝝ phonis erat ciuiliter .i. vt ciuẽ decet: nõ tyrannice neq; rigide: vt hoſtes aut barbari facerẽt. Oĩa imperia crudelia .i. que cũ crudelitate exercent̃ eſſe magis acerba .i. aſpera intolerabilia ꝙ diuturna: quia nullum violentum diuturnũ. neq; quemq̄ metuẽdum eſſe multis: quin formido recidat .i. reciproce cadat ad euꝫ qͥ quẽ multi timent eun dem odere ⁊ quem odere intereemptũ velint. Cõtra .i. econuerſo. Equiores: humaniores. An qui ordo eſt. An .i. nunq̇dq; .i. aliq̄ p̄dicẽt .i. affirmẽt me corruptoreꝫ ſup. eſſe tue victorie: his dictis .i. propter hec dicta ⁊ predicẽt me eſſe nimis bona volũtate: in .i. erga victos .ſ. a te .ſ.i. ſcire lꝫ cur id faciãt vcꝫ ꝙ ego arbitror dãda .ſ. a te ciuibus q̄ nos ſup. tribuimus ⁊c. ⁊ maiores noſtri tribuere ſepe externis nationib⁹ nobis. hoſtibus nobis .i. q̄ ſunt hoſtes nobis natura .i. p naturã. hoc eſt veniã ⁊ libertatẽ: imo priſci romani ſepe quoꝝ victores fuerant patroni effecti ſunt. Neq; ſup. arbitrior cedeꝫ ſup. expiandam .i. purgãdam cede .i. per cedẽ occiſoꝝ ⁊ ſanguinẽ expiandum ſanguine ritu id eſt more: barbaro .i. barbaroꝝ qui immanes talidẽ puniunt. An ſup. dicẽt in me illa que increpabantur pauloante hoc bellũ in Cneum pompeium et ſyllam victoreꝫ: aut ante victoriam ſylle. Obliuio interfecit Domitium ſcilicet Cneũ quem proſcriptum ⁊ hiericam regem numidarum bellum moliẽtes Cneus Pompeius in aphrica cepit ⁊ occidit Carboneꝫ ⁊ brutum. Nã vt florus recitat. L. Brutus a Cneo papirio Carbone qui Corcirã appulerat miſſus naue piſcatoria lilybeum vt exploraret an ibi pompei⁹ eſſet et circunuentus a nauibus quas pompeius miſerat in ſe mucrone verſo ad tranſitũ nauis obnixus corporis pondere incubuit Cneus pompeius in ſiciliam cum impe rio a ſenatu miſſus Cneum carbonem qui flens muliebriter mortẽ tulit. captũ occidit. Obliuio ãt īterfecit eos: aut qͥ negligẽtes erãt circa ſui cuſto
Domiti⁹.

Item quos affinitas aut alia neceſſitudo traxit. Nã particeps dominationis neq; fuit quiſq̄: neq; ſi pati potuiſſet orbis terrarum bello concuſſus foret. Cætera multitudo vulgi more magis q̄ iudicio poſt alius alium quaſi prudentiorem ſecuti: per idem tempus maledictis iniquorum occupandæ reip. in ſpem adducti homines: quibus oĩa probro ac luxuria polluta erant non currere in caſtra tua: & aperte quietis mortem rapinas poſtremo omnia quæ corrupto aĩo iubebat minitari: ex quis magna pars vbi neq; creditum condonare: neq; te ciuibus ſicuti hoſtibus vti vidẽt defluxere: pauci reſtitere quibus maius otium in caſtris q̄ romæ futurum erat: tanta vis creditoꝝ impẽdebat: ſed ob eaſdẽ cauſas (immane dictu eſt) quãti & q̄ multi mortales poſtea ad pompeiũ diſceſſerint eoq; per omne tẽpus belli quaſi ſacro atq; inſpoliato fano debitores vſi. Igit̃: qm̃ tibi victori de bello atq; pace agitandũ eſt hoc vti ciuiliter deponas: illa q̄ iuſtiſſima: & diuturna ſit: de teipſo primũ quia cõpoſiturus es qđ optimũ factũ exiſtima. equidẽ ego cuncta imperia crudelia magis acerba q̄ diuturna arbitror. Neq; quẽq̄ multis metuẽdũ eſſe. quin ad eũ ex multis formido recidat eã vitam bellum æternum & anceps gerere: qm̃ neq; aduerſus neq; ab tergo aut laterib⁹ tutus ſis ſemper in periculo aut metu agites. Contra qui benignitate & clemẽtia imperiũ tẽperauere iis leta & candida viſa oĩa etiã hoſtes equiores q̄ alii ciues. An qui me his dictis corruptorẽ victoriæ tuæ nimiſq; in victos bona volũtate p̄dicẽt: ſcilicet ꝙ q̄ externis nationib⁹ natura nobis hoſtib⁹ noſq; maioreſq; noſtri ſæpe tribuere: ea ciuibus dãda arbitror. Neq; barbaro ritu cædẽ cæde & ſanguinẽ ſanguine expiandũ. An illa q̄ pauloante hoc bellũ in Cn. Pompeium victoriãq; Syllæ increpabãtur. Obliuio interfecit Domitium: Carbonem: Brutum: alios item non armatos neq; in prælio belli iure: ſed poſtea ſupplices per ſummum ſcelus interfectos plebem Romanam in villa publica pecoris modo cõſciſſam. heu

ꝙ illa occulta ciuium funera & repētinæ cædes in parentum aut liberorum ſinum fuga mulierum & puerorum vaſtatio domuum ante partem a te victoriā ſæua atq; crudelia erāt. At quæ te iidem hortanſ. Et ſcilicet id certatū eſſe vtriuſq; vrm arbitrio' iniuriæ fieret: neq; receptā ſed captā a te rēp. & ea cauſa exercitus ſtipēdiis cōfectis optimos & veterrimos oim aduerſum fratres parētiſq; alii liberi armis contēdere: vt ex alienis malis teterrimi mortales ventri atq; pfundæ libidini ſumptus quærerēt: atq; eſſent opprobria victoriæ quorum flagitiis cōmacularetur bonorum laus. Neq; enim te præterire puto quali quiſq; eorum more aut modeſtia etiam tum dubia victoria ſeſe geſſerit: quoq; modo in belli adminiſtratione ſcorta aut cōuiuia exercuerint nonnulli: quorum ætas ne p otium quidē talis voluptates ſine dedecore attigerit. De bello ſatis dictū. De pace firmanda: qm̄ tuq; & oēs tui agitatis. Primū id q̄ſo cōſidera qualis ſit de quo cōſultas ita bonis maliſq; dimotis patenti via ad verum perges. Ego ſic exiſtimo (qm̄ orta oīa intereunt) qua tempeſtate vrbi romanæ fatū excidii aduentarit: ciuis cū ciuibus manus conſertur os ita defeſſos & exanguis regi aut nationi prædę futuros: aliter nō orbis terrarum neq; cūctæ gētes conglobatæ mouere aut cōtundere queant hoc imperiū. Firmāda igit̄ ſunt vel cōcordiæ bona & diſcordiæ mala expellēda: ſed ita eueniet ſi ſumptuū & rapinarum licētiā dēferis nō ad vetera iſtituta reuocās q̄ iāpridē corruptis moribꝰ ludibrio ſunt. Sed ſi ſuā cuiq; rē familiarē finē ſumptuū ſtatueris: qm̄ is iceſſit mos vt homines adoleſcentuli ſua atq; aliena cōſumere: nihil libidini atq; aliis rogantibus denegare pulcerrimum putent: eam virtutem & magnitudinem animi: pudorem atq; modeſtiam pro ſecordia æſtiment Ergo animus ferox praua via ingreſſus vbi conſueta non ſuppetunt fertur acceſſus in ſocios modo: modo in ciuiſmouet compoſita & res nouas veteribus acquirit. quare tollendus fœnerator in poſterū vti ſuas quiſq; res curemus. Ea vera atq; ſimplex via eſt magiſtratum populo non creditori gerere & magnitudinē animi in addēdo nō demēdo reipu. oſtēdere: atq; ego ſcio q̄ aſpera hæc res in pricipio futura ſit: præſerti iis qui ſe i victoria licentius liberiuſq; q̄ arctius futuros credebant: quorū ſi ſaluti potius q̄ libidini cōſules; illoſq; noſq; & ſocios in pace fir

diam: aut quia nulla victo ſecuta eſt eorum necem quaſi dicat: vt Iuuena. Nulli grauis eſt percuſſus achilles: ſz prior expoſitio placet pecoris modo: q2 ſine miſericordia trucidantium & ſine defenſione trucidatorū & ſcilicet: id eſt ſcire licet certatum eſſe. i. propter id arbitrio vtriuſq; veſtrum: ſcilicet Ceſaris & Pompeij vt ſupple iniurie forent reipubli. &c. quoq; modo. i. quo modo. De bello ſatis dictus ſup. eſt & ita finitur prior pars orōnis. Agitatis. i. tractatis. Orta oia intereūt. Prudēter admonet eum interitus rerū. Sed ſi ſuā cuiq; rem familiarem finem ſumptuum feceris: hoc eſt ſi ad menſuram rei domeſtice feceris ſumptum & expenſas. quoniā is id eſt talis mos ſcilicet malus: vt adoleſcentuli putent pulcerrimum eſſe conſumere ſua atq; aliena ſub audi bona id ē ſurrepta alteri. Libidini ſcilicet proprie aliis rogantibus ſcilicet explere libidinē ſuā Pro ſecordia id eſt ꝓpter ſecordiam: hoc eſt vt ſunt ſecordes. Ferox id eſt efferus et ferociens in maleſactis. Cōſueta ſcilicet bona & fomēta gule atq; libidinis: non ſuppetunt i. nō ſufficiunt & ſe nō exhibent. Compoſita id eſt callide excogitata crimina Quare fenerator. i. dator ad fen' eſt tollēdus id eſt amouendus vti: id eſt vt nos curem' in poſterum: quiſq; ſup. curet res ſuas id eſt ꝓpria bona. gerere magiſtratum populo ſcilicet romanorū tāq; publice ciuitati: cui nihil debeas: nō creditori ſcʒ pecunie aut alieni eris tibi a multis crediti & ita cogaris ad eorū voluntatē oia' adminiſtrare In addēdo ſcilicet ad erarium & bonū publicū q; arcti' id eſt cōſtricti' ac modeſtius cuʒ ſint cogendi freno pudoris ingenui & ita liberrimo animo virtuti ſeruituri. Cōſules id eſt pſpicies & cōmoduʒ facies. Non iſta.

ma conſtitues ſi in eandē ſtudia arteſq; iuuentutis erūt non iſta egregia tua fama ſimilis cū vrbe Roma breui concidet. Poſtremo ſapiētes pacis cauſa bellū gerunt laborē ſpe otii ſuſtentāt. Niſi illā firmā efficis vinci an viciſſe qd retulit: quare capeſſe ꝑ deos rēpublicā: & oīa aſpera vti ſoles perſuade. Nāq; aut tu mederi potes: aut omittenda eſt cura hoīb⁹: neq; quiſq̄ te ad crudelis pœnas aut acerba iudicia inuocat quib⁹ ciuitas vaſtatur magis q̄ corrigitur: ſed vt prauas artis malaſq; libidines ab iuuentute ꝓhibeas: ea vera clementia erit conſuluiſſe: ne immerito ciues patria expellerent retinuiſſe: ab ſtultitia & falſis voluptatib⁹: pacē cōcordiā ſtabiliuiſſe nō ſi flagitiis obſecut⁹ delicta ꝑpeſſus p̄ſens gaudiū cū mox futuro malo cōceſſerim ac mihi animus (quibus rebus alii timēt) maxime fretus eſt negotii magnitudine: & quia tibi terræ & maria ſil' oīa cōponēda ſunt: qppe res ꝑuas tm̄ ingeniū attigere neqt: magnæ curæ magna merces eſt. Igit ꝓuideas oportet vti plebs largitionib⁹ & publico frumēto corrupta habeat negotia ſua qb⁹ ab malo publico detineat iuuēt⁹ ꝓbitati & īduſtriæ ſumptib⁹ neq; diuitiis ſtudeat: id ita eueniet ſi pecuniæ q̄ maxima oīm ꝑnicies ē vſum atq; dedec⁹ dēſeris. Nā ſæpe ego cū admoneo reputās qb⁹ qſq; reb⁹ clari viri magnitudinē īueniſſent q̄ res ppl'os natiōes magnis auctorib⁹ auxiſſet: ac deīde qb⁹ cauſis ampliſſimis regna & īperia corruiſſent: eadē ſemꝑ bona atq; mala reperiebā: oēſq; victores diuitias cōtēpſiſſe: & victos cupiuiſſe. neq; aliter quiſq̄ extollere ſeſe & diuina mortalis attigere poteſt: niſi omiſſis pecuniæ & corꝑis gaudiis aīo indulgēs non aſſentādo neq; cōcupita præbēdo ꝑuerſam grām gratificās: ſed in labore patiētia boniſq; p̄ceptis & factis fortibus exercitādo. Nā domū aut villā extruere eā ſignis auleis aliiſq; opib⁹ exornare & oīa potius q̄ ſemet viſendū efficere id eſt nō diuitias decori habere: ſed ipſum illis flagitio eſſe: porro eis qbus bis die vētrem onerare: nullā noctē ſine ſcorto qeſcere mos ē: vbi aīm quē dn̄ari decebat ſeruitio opp̄ſſere: nequaq̄ eo poſtea hebeti atq; claudo ꝓ exercitio vti volūt. Nam imprudētia pleraq; & ſe præcipitāt. Verū hæc & oīa mala pariter cū honore pecuniæ deſinēt. Si neq; magiſtrat⁹ neq; alia vulgo cupīeda venalia erūt: ad hoc ꝓuidēdū

ordo eſt iſta tua egregia fama nō ꝯcidet. Pacis cā. i. vt i pace ſine iniuria aliquādo viuat. Spe otii. ſ. futuri hoc eſt quiete pacis habende. Capeſſe. id eſt cōplectere per deos ſcilicet rogatus. Perſuade ſcilicet tibi & tuis omnia aſpera ſcilicet facienda aut obeūda pro ſalute reipublice niſi forte legendū eſt perſuade. i. virtute tua od conſummationem aſperorum vade. Mederi. ſ. morbo morū. Inuocat id eſt vt dicitur citat aut poſtulat. Quib⁹ ſcilicet crudelib⁹ penis & acerbis iudiciis. Ab iuuētute id eſt ab ipſis iuuenibus: cum ſit ipſe ſenex. Senex autem eſt iuuenibus audiendus. Stabiliuiſſe id eſt confirmaſſe & ſtabilē feciſſe. Obſecutus. i. īſeruiēs fueris. Cōponenda id eſt pacanda & in cōcordiā religenda. Magne cure id eſt ꝓ magna cura. Dedecus pecunie. quod ex pecunie auiditate oritur. Nam ſepe cū admoneo ſcilicet alios reputās. id eſt mecum cogitās. Quibus quiſq; rebus. Ordo eſt. quib⁹ rebus id eſt viis & mediis inueniſſent quiſq; magnitudinē clari viri. i. efficiētem clarū virū. Corruiſſent. i. ſimul penituſq; decidiſſent, ego inq̄ reputans reperiebam ſemper eadem bona ſcilicet in claris viris & victorib⁹ atq; eadē mala ſcʒ in victis & ignobilib⁹: q̄ ꝑ q̄ repiebā oēs victores cōtempſiſſe diuitias. Ergo ꝯtēptus diuitiarum ē cā victorie: & cupido diuitiarum cauſa excidii. Neq; aliter vn̄ Maronian⁹ euāder ad Eneā. Aude hoſpes ꝯtēnere opes & te q̄ dignū. Finge deo. Qd verbū Seneca tractās ꝯfirmat nullū dignū deo q̄ nō ꝯtēnat diuitias. Pecunie gaudiis. q̄ in mala cupiditate animi ꝯſiſtūt et corꝑis q̄ in illecebris carnis. Aio. i. rōni: aut potētiis aie. Gratificans id eſt gratis faciēs ꝑuerſam gratiā. i. indulgētiā ineptā aut adulationes ꝑnitioſas. Domū. ſ. in vrbe. Villā. i agro Signis

Diuitiarum ꝯtēptus.

141

eſt tibi quonā modo italia atq; prouinciæ tutiores ſint: id quod factu haud obſcurū eſt. Nā iidem omnia vaſtant ſuas deſerendo domos: & per iniuriā alienas occupando. Itē ne vti adhuc militia iniuſta aut inæqualis ſit: cū alii triginta pars nullū ſtipendiū faciet: & frumentum id quod antea præmium gnauiæ fuit p municipia & colonias illis dare conueniet: ſtipēdiis meritis domos reuerterint. Quæ reſp. neceſſaria tibi glorioſa ratus ſum q̄ paucisſimis abſolui. Non peius videtur pauca nunc de facto meo diſſerere. Pleriq; mortales ad iudicandū ſatis īgenii habent aut ſimulant: verū eīn ad reprehēdenda aliena facta aut dicta ardet oībus animus vix ſatis apertū os aut lingua prōpta videt̄ quæ edicta pecore euolat: qb⁹ me ſubiectū haud pœnitet: magis reticuiſſe pigeret: nā ſiue hac ſeu meliore alia via pge s a me quidē p virili parte dictū & adiutū fuerit. Reliquū eſt optare vti q̄ tibi placuerint ea dii immortales approbent bene euenire ſinant.

Scio ego q̄ difficile atq; aſperū factu ſit conſiliū dare regi aut īperatori: poſtremo cuiq; mortali cui⁹ opes in excelſo ſunt. Quippe cū & illis cōſulatoꝶ copiæ adſint neq; de futuro quiſq̄ ſatis callidus ſatiſq; prudens ſit quinetiā ſæpe praua magis q̄ bona cōſilia proſpere eueniunt qa pleraſq; res fortuna ex libidine ſua agitat. Sed mihi ſtudium fuit adoleſcentulo remp. capeſſere: atq; in ea cognoſcenda multam magnamq; curam habui: non ita vt magiſtratum nō caperē: quē multi malis artib⁹ adepti erāt. Sed etiā vt rēpublicā domi militiæq; quātūq; armis viris opulētia poſſet cognitū habuerim. Itaq; mihi multa cū aīa agitāti cōſiliū fuit famā modeſtiāq;

Sculpturis celaturis aut imaginib⁹. Aulcis .i. panno variis figuris itertexto qui in aula Attali regis inuentus: & theatris regū ſuſpendi ſuetus aulæorum nomen obtinuit q̄ vero ſubſternit̄ tapes aut tapetū ſeu tapete & ſi toro ſupponitur toralet: quis idem lecto ſupellex: quod tamē generali⁹ eſt vocabulū oīa potius q̄ ſemel viſendū eē: licere: id vetuſtet ꝑtra regulas grammaticoꝝ. Nā dum p ſimilitudines aut cōparationē loq̄mur tertium non viciniori: ſʒ principaliori .i. omni qđ ꝓmiſſum cōformabitur vt Catharia nō min⁹ q̄ frater ei⁹ mortua ē nō mortu⁹ ē hic ꝙ dicā viſēda .i. digna q̄ videant̄ quaſi dicat ſpectabilia. Eſt ei ſnia q̄lietu ſalluſtio in eos q̄bus animus oneri corpus voluptati eſt. Bis die q̄ tūi cenas celebrauerūt priſci: & vn̄ in prādia inuehunt̄ ſatyrici. Sʒ quō dicit Martia. Impat extructos frāgere nona toros niſi q̄ iā etiā prādia recepta q̄ plato italis vitio dediſſe legit̄. Cetera apriora ſunt.

Scio ego. hec orō ad Caiū Ceſarē ſenē ingenioſe q̄dem & diſerte compoſita eſt: ſed cui⁹ ſit authoris mihi nō conſtat: cum vnde deprompta ſit non habeam et in ſcriptiōe authoris nulla fiat mētio. Verū vt Seneca dicit: ne te moueat dicentis authoritas: ſed quid dicat̄ attēde. Scio ego. In re graui ſolemus ꝑnois exprimere & ab ipſis fere exordiri aut īperatoꝝ: qualis hic fuerat. C. Julius Ceſar q̄ q̄ ad ſenium extremum nō peruenerat. Pater aūt eius lucius ceſar dict⁹ eſt. Quia pleraſq;. Hoc quoq; a ſalluſtio dictū eſt: ſʒ ꝑfecto fortuna ī oī re dn̄at̄. Malis artib⁹ vt ambitiōe et largitiōe aut captiōe mala. Poſt tuā dignitatem .i. minoris facere q̄ tuā dignitatē. Periculū .i. experimentū. Quid id eſt aliquid gl̄ie. Et fortuna propterea q̄ ꝓſpere tibi om

Aulea.

Tapes. Toral Supellex.

Cōtra grāmaticoꝝ regulas.

Bis die ſi ceneriādus eſſe vētūt.

nia ſuccedunt. Maiorẽ animũ .i. animoſitatem qđ quidẽ .C. Iulio ceſari optime conueniebat. Quod prius egregiũ dictũ ꝛ memoratu dignũ. Ex alto .i. ex difficili aut quaſi ex celo. Statui admonẽdũ ſup. eſſet hoc eſt admonere te. Ab inimicorũ impetu quos multos habuit vt ex eo cõſtat ꝙ ab eis occiſus eſt. Quoq; .i. quocunq; modo. Eſt ei ablatiuꝰ a quiſq;. Aduerſum .i. tibi repugnantem: quis autem fuerit illi notum erat nobis autẽ per coniecturam videt Cneꝰ pompeiꝰ. Indigna cogitas virtute tua qꝛ te non decet ꝗdꝗ facere temere aut iniq;. Libertatẽ reſtituit: id vt reſtituat dicit. Inermis .i. pacis amator ꝛ minime infeſtꝰ. Ne inimici ꝗdẽ ꝗri .i. cõꝗri ꝗđ aut illi viſum aut ea tẽpeſtate ſic fuit. poſtmodum tñ multos habuit ꝙ aliť ſentirẽt. Inter quos etiã in officina Cice. ꝙ quod tibi obeſſet hoc eſt quia tibi ſummopere voluit obeſſe cũ tamẽ gener tuus eſſet. Ita lapſus eſt vt iaceret hoſtibus tela i manus hoc eſt daret aĩm et arma quibꝰ vinceretur. Quibus .ſ. rebus: ille ſcilicet põpeius turbauit rẽ publicam iiſdem ſup. rebus reſtituendũ eſt tibi. .i. debes reſtituendus eſt tibi .id eſt debes reſtituere ſup. eã dicerẽ reſtituẽda. Primũ omniũ. Quia do eſt primum omnium. Pompeius tradidit paucis ſenatoribus ſummã poteſtatẽ moderandi de vectigalibus .i. redditibꝰ et penſiõibus annuis. de ſumptibꝰ: ſupple iudiciis plebis ſũma poteſtas erat antea .i. q̃ plebs antea poſſidebat eã poteſtatẽq; per tribunos ſuos moderandam. Neq; reliquit iudicia in ſeruitute ĩis legibꝰ quas tradidit tamẽ iudicia tradita ſunt tribꝰ ordinibꝰ: ſenatoꝝ equitũ ꝛ populariũ ſicut antea ſupple tradita fuerãt. tamen illi ĩdẽ factioſi. id ẽ quia ſunt de factione eius regũt dant adimunt que ſupple ipſe Pompeius iubet. Nõ facinus .ſ. audax aut temerarium non probrum: id eſt factum inhoneſtũ vñ dedecꝰ naſcatur. Non flagitiũ. factũ criminoſum flagitiũ flagitioſe dignũ. Eſt ergo aut eſſe hone-

Facinus.
Probrũ.
Flagitiũ.

meam poſt tuam dignitatem haberi & cuius rei lubet periculum
facere: dũ qui tibi ex eo gloriæ acciderit. Idq; nõ temere ex for
tuna tua decreui: ſed quia in te præter cæteras artem vnam egre
giẽ mirabilem comperi. ſemper tibi maiorem in aduerſis q̃ in ſe
cundis rebus animum eſſe: ſed per cæteros mortalis illa res cla
rior eſt q̃ prius defeſſi ſunt homines laudando atq; admirando
munificentiam tuam: q̃ tu faciundo q̃ gloria digna eſſent. E qui
dem mihi decretum eſt nihil tam ex alto reperiri poſſe: quod nõ
cogitanti tibi in promptu ſit. Neq; ego quæ viſa ſunt de reip. ti
bi ſcripſi: quia mihi cõſilium atq; ingenium meũ amplius æquo
probaretur. Sed inter labores militiæ iterq; prælia victorias im
perium ſtatui admonendum te de negotiis vrbanis. Namq; tibi
ſi id modo in pectore conſilii eſt vt te ab inimicorum impetu vin
dices quoq; modo contra aduerſum conſulem beneficia populi
retineas indigna virtute tua cogitas ſin in te ille animus eſt qui
iam a principio nobilitatis factionem diſturbauit: plebem roma.
ex graui ſeruitute in libertatem reſtituit: in prætura inimicorum
arma inermis diſiecit: domi militiæq; tanta & tam præclara faci
nora fecit: vt ne inimici quidem queri quidq̃ audeant: niſi de
magnitudine tua: quin tu accipe ea quæ dicam de ſumma repu
blica quæ profecto aut vera inuenies aut certe haud ꝓcul a ve
ro. Sed quoniam Cn. Pompeiꝰ aut animi prauitate: aut quia ni
hil maluit q̃ quo tibi obeſſet: ita lapſus eſt: vt hoſtibus tela in ma
nus iaceret. Quibus ille rebus rempublicam conturbauit: iiſdẽ
tibi reſtituendum eſt. Primum omnium ſummam poteſtatem mo
derandi: de vectigalibus: ſumptibus iudiciis ſenatoribus paucis
tradidit pleb. rom. cuius antea ſumma poteſtas erat neq; iis qui
dem legibus in ſeruitute reliquit iudicia tametſi ſicut antea tri
bus ordinibꝰ tradita ſunt: tñ iidẽ illi factioſi regũt dãt adimũt q̃
iubet: innocẽtes circũueniũt. ſuos ad honorẽ extollũt. Nõ faci
nus nõ ꝓbrũ aut flagitiũ obſtat: quominꝰ mgratꝰ capiãt q's cõ
modũ eſt trahũt rapiũt. Poſtremo tanq̃ vrbe capta libidine: ac li
cẽtia ſua pro legibus vtunt. Ac me quidẽ mediocris dolor ange
ret ſi virtute paratã victoriã more ſuo p ſeruitiũ exercerent. Sed

hoies inertiſſimi: quorum oīs vis virtuſq; in lingua ſita eſt: forte atq; alterius ſecordia dominationem ablatam inſolētes agitant. Nam quæ ſeditio ciuilis tot tam illuſtris familias a ſtirpe euertit aut quorum vnq̄ victoria animus tam præceps tamq; immoderatus fuit. L. Sylla: cui omnia in victoria lege belli licuerunt tametſi ſupplicio hoſtium partis ſuas muniri intelligebat: tamē paucis infectis cæteros beneficio q̄ metu retinere maluit. At hercle Catone. L. Domitio cæteriſq; eiuſdem factionis: quadraginta ſenatores: multi præterea cū ſpe bona adoleſcentes ſicuti hoſtiæ mactati ſunt. Cum interea importuniſſima genera hominum tot miſerorum ciuium ſanguine ſaciari nequiuere. Non orbi liberi nō parentes exacta ætate. Nō gemitus virorum: nō luctus mulierū immanem eorum animū inflexit: quin acerbius in dies male faciūdo aut dicundo dignitate alios: alios ciuitate euerſum iret. Nam quid ego de te dicam cuius cōtumeliam homines ignauiſſimi vita ſua commutare nolunt: ſcilicet neq; illi tantæ voluptati eſt. Tametſi inſperātibus accidit dominatio: quanto mœrore tua dignitas: qui optatius habēt ex tua calamitate periculū libertatis facere q̄ per te po. ro. imperiū maximū ex magno fieri. Quo magis tibi etiā atq; etiā aīo pſpiciēdum eſt quonā modo rem ſtabilias cōmuniceſq;. Mihi quidem quæ mens ſuppetit eloqui non dubitabo. Cæterū tui erit ingenii pbare quæ vera atq; vtilia facta putes. In duas partes ego ciuitatem diuiſam arbitror ſicut a maioribus accepi in patres & plebem. Antea in patribus ſumma auctoritas erat: vis multo maxima in plebe. Itaq; ſepius in ciuitate ſeceſſio fuit. Semperq; nobilitatis opes diminutæ ſunt: & ius populi amplificatum: ſed plebs eo libere agitabat: quia nullius potentia ſuper leges erat: neq; diuitiis aut ſuperbia: ſed bona fama factiſq; fortibus Nobilis ignobilem anteibat: humillimus quiſq; in armis aut militia nullius honeſtæ rei egens ſatis ſibi ſatiſq; patriæ erat. Sed vbi eos paulatim expulſos agris inertia atq; inopia: incertas domos habere ſubegit: cœpere alienas opes petere libertatē ſuā cū rep. venalem hrē ita paulatim populus qui dominus erat cū cūctis gentib⁹ imperitabat dilapſus eſt: & p cōi imperio priuatim ſibi quiſq; ſeruitutē peperit. Hæc igit multitudo

ſita. In ligua id eſt in verboſitate. Forte. i. a caſu & fortuna. Inſolētes immodeſti & immodici atq; inſolēter petulātes Ab ſtirpe ab origine: ab radice. Tāq. i. tam. Supplicio. i. morte partis ſuas. i. factiões ſuas. Cū ſpe bona i. de quibus aut de quorū virtute futura concepta erat ſpes bona. Non eſſ decorū patif p virtutē iā rō in eis dicat ſicuti hoſtie q̄ſi ſacrificia diis p hoſtib⁹ vincēdis vota mactari hoc quoq; ad ſacrificationē ptinet vocabulū. Mactāt lectas de more bidētes. Et dicitur macta quaſi magis aucta hoſtia. Sane qz per ſimilitudinē loquit · bō conformat adiectiuum · ſubſtātiuo non viciniori ſed principaliori: quod precedens eſt Orbi: hoc eſt parentibus priuati. Ac dicundo antique dicebatur nunc dicendo dicimus: verūtamen de ſuo re dicūdo ſatis tritū eſt. Euerſum ſupinum eſt. Commutare nolunt: id eſt malunt ſibi cōtumeliam fieri q̄ ſibi vitam ſeruari: Scilicet cur id faciāt: quia neq; vita eſt illis tāte voluptati vt cōtumelia tibi illata: quanto mœrore ſup. accidit illis dignitas tua: quaſi dicat maximo. Periculuz: id eſt diſcrimen. Per te i. p cōtinuationem imperii tui dictaturæ tibi date. Quo. i. p̄pter quod. Itaq; ſepius in ciuitate id eſt inter ciues aut ciuibus facta ſeceſſio: id eſt a patrib⁹ ſeorſum ceſſio & quaſi ceſſio. Ius populi ſcilicet vulgaris per tribunos plebis. Nullius honeſte rei egens: non quia omnem habebat ſed quia ſine honore ſibi bene eſſe putabat. Satis ſibi: quia contentus ſorte ſua: et ſat patriæ: quia ſtrenuus in militia. Inertia quia rem ſuam minus curabant & diuitib⁹ ac diligētiorib⁹ vēdebāt. Cum republica qz in manus tyranni rem publicā trahebant ob largitionem. Seruitutem: [illegible] ſeruiebāt. Mario aut

Dicūdo.

Primũ malis morib⁹ imbuta. deide in artis vitaſq; varias diſpalata nullo modo iter ſe cõgruẽs par mihi qdem idonea videtur ad capeſſandã rẽpu. Cæterꝝ additis nobis ciuib⁹ magna me ſpes tenet fore vt oẽs expergiſcãtur ad libertatem: quippe cũ illis libertatis retinendæ tum his ſeruitutis amittẽdæ cura orietur: hos ego cenſeo permiſtos cum veterib⁹ nouos: in coloniis cõſtituas Ita & res militaris opulẽtior erit & plebs bonis negotiis impedita malum publicum facere deſinet. Sed non inſcius neq; imprudẽs ſum quo mea res agetur: quæ ſeuitia quæ ve ptãtes hoim nobiliũ future ſint: cũ indignabũtur oia funditus miſceri antiquis ciuib⁹ hanc ſeruitutẽ imponi: regnũ deniq; ex libera ciuitate futurum vbi vnius munere multitudo ingens in ciuitatẽ peruenerit equidem ego ſic apud animũ meũ ſtatuo: malũ facinus in ſe admittere qui incõmodo reip. gratiã ſibi conciliet. vbi bonũ publ. etiã priuatim vſui eſt: id vero dubitare aggredi ſecordiæ atq; ignauiæ duco. M. lubio druſo ſemp cõſiliũ fuit ĩ tribunatu ſumma ope niti ꝑ nobilitate: neq; vllã rẽ in principio agere intẽdit: niſi illi auctores fuerãt hoies factioſi quib⁹ dol⁹ atq; malitia fide chariora erãt. vbi intellexerũt ꝑ vnũ hoiem maximũ bñficiũ multis mortalib⁹ dari: videlicet & ſibi qſq; cõſci⁹ malo atq; ĩfido aio eſſe de. M. lubio druſo iuxta ac ſe exiſtimauerũt. Itaq; metu ne per tantam gratiã ſolus rerum potiretur: contra eam nixi ſua ipſius cõſilia diſturbauerũt. Quo tibi iperator maiore cura fideq; amici & multa præſidia parãda ſunt: hoſtẽ aduerſum deprimere ſtrẽnuo hoi haud difficile eſt occulta picula: neq; facere neq; vitare bonis in prõptu eſt. Igitur vbi eos in ciuitatem adduxeris: quoniã quidẽ renouata plebs erit: in ea re maxime animum exercitato: vt colantur boni mores: cõcordia inter veteres & nouos coaleſcat: ſed multo maximum bonum patriæ: ciuibus tibi: liberis: poſtremo humanæ gẽti pepereris ſi ſtudium pecuniæ aut ſuſtuleris aut quo ad res refert minueris: aliter neq; priuata res neq; publica neq; domi neq; militiæ regi poteſt: nam vbi cupido diuitiarum inuaſit: neq; diſciplina neq; artes bonæ neq; ingeniũ vllum ſatis pollet: quin animus magis aut minus mature: poſtremo tamen ſuccumbat. Sæpe iã audiui qui reges quas ciuitates

Sylle & Cinne. diſpalata. i. diſpſa vagabũda. Expgiſcũtur ad libertatem: ſcʒ vindicãdam. Quippe: hoc eſt q̄ certe: cuʒ ſcʒ ita ſit q̄ cura retinende libertatis orietur illis ſcilʒ ciuibus adhuc liberis: tuʒ. i. multo magis cura ſeruitutis amittẽde oritur his: ſcʒ ere alieno oppſſis & q̄ſi in ſeruitutem redactis. Cenſeo eſſe ſupple vt cõſtituas in coloniis. i. nouis habitationib⁹ ad terram implo colẽdam & conſeruandã. Nouos pmiſtos ſcʒ nouos cũ veteribus. Bonis negotiis: vt agricultura. Quo hoc eſt ad quid res mea. i. quã ſuadeo: agetur: hoc eſt ipellet: & omnia fundit⁹ miſceri. i. e fundo. Hanc ſeruitutem: ſcʒ vt mittãtur in colonias cum nouis. Regnũ: hoc eſt dominationẽ tyrãnicã. Multitudo igẽs: hoc eſt ſi oẽs beneficio vnius ciuitate donẽtur. Gratiam. i. fauorẽ cõſiliet: id eſt comparet. Vſui: hoc eſt vtilitati eſt: quia ſi bene cũ republica libera agitur: etiaʒ ſingulis bene ẽ. Authores: id eſt approbatores. M. Lubio vetuſte nũc Marcus Liuius dicitur tribunus plebis. Atq; militia. legẽ malitia. Iuxta ac ſe. hoc eſt pariter aut eodẽ modo vt de ſeipſis: q: cũ ipſi eſſent mali de eo etiã male cenſebãt. Solus rerum ſubaudi imperio. ſe re tamẽ potior genitiuũ rerũ regit ſine ablatiuo expreſſo. Nixi hoc ẽ obnitẽtes. Quo: id eſt quo circa: quaſi dicat vt exẽplum ab eo capias. Strennuo homini: quaſi dicat. ne tibi ſi ſtrẽnuus eris. i. prõptu id eſt facile. Igit vbi eos in ciuitates adduxeris. i. ciuitate donaueris aut ciues ſuſceperis. Exercitato. i. frequẽter exerceas. cõcordia: ſubaudi & vt ſtudium pecunie. Mirabile dictu eſt q̄tus ſibi obeſſe ſenſerint romani pecuniã: & tamẽ q̄tũ eam amauerint. Vnde flaccus in epiſtola. Et genus & formam regina pecũia donat. Et rurſus Nos ſolos aio ſapere: et bñviuere quoꝝ Cõſpicitur nitidis fundata pecunia villis. Et Iuue. Et ſi funeſta pecunia tẽplo nõdum

hab itas: nondum nummoꝝ creximus aras. magis aut minus mature. i. citius aut ſerius: tamen. i. nihilomi nus licet ſerius ſuccumbat. Magna imperia amiſerint: ſicut romani ſita amiſerūt amiſit priuo bonis mori bus. vnde Juue. Prima peregrinos obſcena pecunia mores Intulit: que ſcʒ imperia ipſi inopes. i. q̄ñ adhuc erāt inopes: ceperāt. i. vi occupauerāt. p virtutem ſcʒ bellicā: hoc eſt p fortitudineʒ ꝛ peritiā militarem q̄uis nō ſit v̄tus: hoc eſt moralis virt⁹ occupare aliena

& regiones per opulētiam magna imperia amiſerint quæ per virtutem inopes cœperāt: ideo haud mirādum eſt. Nam vbi bonus deteriorem diuitiis magis clarū magiſq; acceptum videt primo æſtuat: multaq; in pectore voluit. Sed vbi gloria honorē magis indies: virtutem opulētia vincit animus ad voluptatē a vero deficit: quippe gloria induſtria alitur: vbi eam dempſeris: ipſa p ſe virtus amara atq; aſpera eſt. Poſtremo vbi diuitiæ claræ habētur: ibi oīa bona vilia ſunt. Fides pbitas pudor pudicitia. nam ad virtutem vna ardua via eſt. Ad pecuniam qua cuiq; lubet nititur: & malis & bonis rebus ea creatur. Ergo imprimis auctoritatem pecuniæ demito neq; de capite neq; de honore ex copiis quiſq; magis aut minus iudicauerit: ſi vt neq; prætor neq; cōſul ex opulētia verū ex dignitate creetur: ſed de magiſtratu facile populi iudicium fit iudices a paucis pbari regnū eſt: ex pecunia legi inhoneſtum: quare oēs primæ claſſis iudicare placet: ſed numero plures q̄ iudicant: neq; rhodios: neq; alias ciuitates vnq̄ ſuorū iudiciorum pœnituit: vbi promiſcue diues & pauper: vt cuiq; fors tulit de maximis rebus iuxta ac de minimis diſceptat: ſed magiſtratibus creandis haud mihi quidem abſurde placet: lex quam. C. Gracchus in tribunatu promulgauerat: vt ex cōfuſis quinq; claſſibus forte centuriæ vocarentur: ita coequantur dignitate pecunia virtute anteire alius alium pperabit: neq; ego magna remedia cōtra diuitias ſtatuo: nam perinde omnes res laudantur atq; appetuntur: vt earum rerum vſus eſt: malicia præmiis exercetur vbi ea dempſeris: nemo omniū gratuito malus eſt. Cæterum auaritia belua fera: immanis: itolerāda eſt: quo intēdit oppida agros: fana: atq; domos vaſtat. diuina cum humanis pmiſcet: neq; exercitus: neq; mœnia obſtāt quo minus vi ſua penetret. Fama pudicitia: liberis patria: atq; parentibus cunctos mortalis ſpoliat. Verum pecuniæ decus ademeris magna illa vis auaritiæ facile bonis moribus vincetur: atq; hæc ita ſe habere tametſi omnes æqui atq; iniqui memorēt tamen tibi cum factione nobilitatis haud mediocriter certādum eſt cuius ſi dolum caueris alia oīa in procliui

Bonus. i. ſtrenuus. deteriorem. i. minus bonum hoc eſt min⁹ ſtrēnuum. Glīa vincit honorē hone ſtū eſt em̄ poſſidere multa ꝛ ſplēdide veſtiri: magnificas edis habitare. Sed glīoſuʒ ē ea oīa ptēnere. vñ glīa videtur ad aīam ptinere ꝛ ſpūalia ac celeſtia pcernere honor corp⁹ ꝛ terrena. ꝛ ita glīa maior eſt honore. Vñ dn̄s pprie debita eſt ex āgeloꝝ decreto cātantiū ꝛ dicētiū. Glīa in excelſis deo. Multi em̄ mortales gloriā poſt honorē affectāt. nā vbi magiſtratibus fūctū ꝛ ita i honore habiti ſunt ad triūphos anhelāt. ꝛ ita glīa. i. cupiditas glīe vincit honorē cui v̄tuti debetur: ꝛ ita magis p oñationes ꝛ ſpe ritū querūt glīaʒ q̄ per pclara facinora honoreʒ virtus amara. vñ Ouid. Laudataq; v̄tus Creſcit ꝛ imēſuʒ glīa calcar hʒ. Juue. Quis em̄ v̄tutem amplectit̄ ipſā. Premia ſi tollas. Ardua via vt in lſa pythag. oſtēdit Maro. Imprimis ab initio q̄ſq; iudicauerit: aut q̄dq; iudicaueris. Regnū. i. occupare regnū. Nō penituitq; iniqua nō fuerūt Juxta id eſt pariformiter. Nemo olim gratuito malus ē. Pulchra rō ad tollenda p̄mia pecuniaria iniquis. Ceteꝝ auaritia. Dire execrat̄ auaritiā: quā ꝛ ſalluſti⁹ nimio odio pſecut⁹ eſt. Vaſtat i. deſtruit penit⁹. vñ etiā lacedemoniis exitio fuit. Obſtantq; oīa penetrāt mūera. vñ fabula de Danae ab Joue p imbrē aureū corrupta exponit̄ ab Horatio de cuſtodib⁹ ab eo p mūera corrupt. Spoliat fama. i. noīe bono pudicitia q; ſūt q̄ ſūt ob queſtū pudicitiā ſuā aut ſuoꝝ pſtituūt. Decus. i. honorē aut honeſtationem. Cuʒ factione nobilitatis: quia cū nobiles ſint diuites nolint diuitias relinquere

crunt. Nam ii ſi virtute ſatis valerent magis emuli bonoꝝ q̄ in-
uidi eſſent: quia deſidia & inertia ſtupoꝛ eos atq; torpedo īuaſit:
ſtrepūt: obiectāt alienam famā bonam ſuū dedecus æſtimāt. Sed
quid ego plura quaſi de ignotis memorem. M. bibuli fortitudo
atq; animi vis in conſulatum erupit hebes lingua: magis malus
q̄ callidus ingenio. Quid ille audeat cui cōſulatus maximum im
perium maximo dedecori fuit. An. L. Domitii magna vis eſt: cu-
ius nullum membrum a flagitio aut facinore vacat lingua va-
na: manus cruentæ: pedes fugaces: quæ honeſte nominari ne-
queūt inhoneſtiſſima: vnius tū. M. Catonis ingeniū verſutum.
loquax callidum haud conte͂no: parātur hæc diſciplina græcoꝝ.
Sed virtus vigilantia labor apud græcos nulla ſunt: quippe qui
domi libertatem ſuā per inertiam amiſerūt: cenſes ne coꝝ præce
ptis imperium haberi poſſe. Reliqui de factione ſunt inertiſſimi
nobiles: in quibus ſicuti inſtituto præter bonū nomen nihil eſt
additamētī. L. poſthumius. M. fauonius mihi videtur quaſi ma-
gnæ nauis ſuperuacua onera eſſe vbi ſalui peruenire viſi ſunt. Si
quid aduerſi cohortum eſt de illis potiſſimū iactura fit: quia ꝓtii
minimi ſunt. Nunc qnonīā ſic: vt mihi videor de plebe renouan-
da corrigendaq; ſatis diſſerui. De ſenatu quæ tibi agenda viden
tur dicam. Poſtq̄ mihi ætas ingeniūq; adoleuit: haud ferme ar-
mis atq; equis corpus exercui: ſed animum in literis. Cogitaui
quod firmius erat in laboribus habui: atq; ego in ea vita multa le
gendo atq; audiēdo ita cōperi omnia regna item ciuitates & na-
tiones vſq; eo ꝓſperum imperiū habuiſſe dum apud eos vera cō
ſilia valuerūt vbicūq; gratia timor voluptas corrupere. Poſtpau
lo imminutæ opes: deinde ademptum imperium: poſtremo ſerui-
tus impoſita eſt. E quidem ego ſic apud aīm meū ſtatuo cuicūq;
ī ſua ciuitate āplior illuſtriorq; locus q̄ aliis eſt: ei magnā curā eſſe
reip. Nam cæteris ſalua vrbe tantūmodo libertas tuta eſt: qui ꝑ
virtutem ſibi diuitias: decus: honorem pepererūt vbi paululū in
clinata reſpu. agitari cœpit multipliciter aīus curis atq; laboribꝰ
fatigatur aut gloriā aut libertatem aut rem familiarem defendāt
oibus locis adeſt: feſtinat q̄to in ſecūdis rebus floretior fuit: tāto
in aduerſis aſperius magiſq; anxie agitat. Igitur vbi plebs ſena-
tui; ſic vbi corpus animo obedit; eiuſq; cō ſulta exequitur: patres

quocirca ſaluatoꝛ no-
ſter dixit ꝑdifficile eſſe
diuites ſalu i fieri. In ꝓ-
cliui. i. facilia factu: vt ꝓ-
cliuia facilia ſūt ſupera-
tu. Marci bibuli fortitu
do. Is collega erat Ce-
ſaris. vñ in gr̄am ⁊ aſſen
tationem eius hec in eū
dicit. Maximo dedeco-
ri: q2 nihil in eo preclare
geſſit: ſed penitus colle
ge ceſari ceſſit. An lucii
domitii qui vt vidimus
ob ſeditiones poſtea oc-
ciſus eſt. Uana mēdax.
Honeſte noīari nequnt.
pudēda. Marci Cato-
nis cuius in coniuratio
ne Catiline puniendaꝝ
lata eſt ſentētia Ceſaris
ſentētie Diſciplina gre-
coꝝ ⁊ q2 ſtoice diſcipline
ſtudioſiſſime. Loquitur
autē de Catone minoꝛe.
Nam maioꝛ diem obie-
rat multoāte. Nulla ſūt:
id eſt nō ſunt. Qui ſcilꝫ
greci tributarii facti a-
miſerūt libertatē. Reli
qui nobiles. Preter di-
ctos Superuacua onera:
vt q̄ ſine iactura. i. ſine
damno iactari poſſent.
vult ḡ dicere fruſtra eos
in ſenatu eſſe: cum nullā
habeāt virtutem. Salui
peruenire. ꝓſtat in me-
taphoꝛa ſumpta a naui-
bus. Etas īgeniūq; ado-
leuit. i. maturū factū eſt
cuꝫ etate. Sed animum
in lr̄is ſup. exercui. Cogi
taui quodnam firmius
dicerem qdq; vt ſit. Cogi
taui ⁊ habui in laboribꝰ
qđ erat firmius. Mul-
ta legēdo atq; audiendo
ſcilꝫ a prudētibus. Dum
id eſt donec. vera cōſilia
valuerit: id eſt appꝛoba
ta fuerit apud eos. Hoc
autem ꝓrudenter dicit:
vt conſilia ſuis fidem: ⁊
auctoritatē pariat. Ubi
cunq; id eſt quādocunq;
gratia: timoꝛ: voluptas:
id eſt libido coꝛrupere
eatpaulopoſt ſunt opes
imminute poſt paulo.
Salluſtius diceret poſt
paulū plures paulopoſt
imminute opes graphi
ce cōmemoꝛat. decidiſſe
paulatim imperiū vt au
ctum erat. Nam ceteris.
Ceteris inquit ſola vrbs
defenſanda eſt tendēti-
bus ad gloꝛiam oīa: et
gloꝛia ⁊ libertas ⁊ res fa

miliaris. Agitat ſup.ſe. aut agitat.i.viuit Calliditas.i.aſt utia. Defeſſi.i. ad extremū vſq feſſi: hoc eſt defatigati. De imperio:ſcꝫ defendendo ⁊ augēdo. aut vtri cedat. Quin.i.quo minus retinerēt ſimul cū aīa.i.vita tam diu per dū viuerēt. ea que ceperāt virtute. Patrata.i.geſta ⁊ adquiſita. Una.i.nō diuiſa per diſſenſiōes. Conſulebāt.i.pderāt ac pſpiciebāt. Factio.i.obmurmuratio ⁊ ad bellū diſpoſitio ob diſſenſionē. Eſt em factio vbi q̄ſq ſuo cōſilio ſueq vtilitati innitit ⁊ ita cōſilia ⁊ facta ſua ſeorſū facit. Patrie.i.ad ſalutē patrie. Moderantur.i.imperāt dñant. Decernunt.i.iudicāt ⁊ cōſtituūt nō ex ſnia ſua: ſꝫ libidine factioſorum. Ita.i. ſcdm ſimultates ⁊ arrogātias paucoꝝ. eſtimant.i.cenſent bonū ⁊ malū: id eſt commodū ⁊ incōmodum publicum. Sententia obſcurior. ita vt non palā illis obſequerentur. eſt tamen etiam in ipſis verbis obſcurior ſentētia augeret reſpublicē. Gratia.i. cum fauore omnium coequari.i. coequales fieri. Nā ſenatoribus ⁊ nobilibus omnia a maioribus parta ⁊ derelicta ſunt. plebeis ab illis ſubtrahēda ſi coequari velint. Sētentia eorū a metu libera: q̄ cū nihil hñt nihil amittere timēt. Ita quiſq erit ſibi occulto.i.i ſecreto. Charior potētia.i. q̄ ſit potētia alterius. Ubi quiſq habet cōparatiuū. ſed cum eo nō continue conſtruendum quia non dicitur quiſq Quiſq. charior: ſꝫ quiſq erit charior. Libertas eſt optabilis iuxta.i. pariformiter. Quod in certamine. Ordo eſt. Ipſi quaſi victi recipiunt in ſe per inertiā id quod dubiū eſt quorſum accidat in certamine.i.ſi certēt. Hoc eſt prius q̄ victi ſunt ⁊ dubitant an vinci debeāt recipiūt in ſe iugum ſeu legem cōtendentiū tanq̄ vicerint. Igitur duabus rebus cōfirmari id eſt ſtabiliri. Si numero auctus. id eſt ſi plures decernātur ſenatores. Per tabellam: in quā puncta ſcribebātur ⁊ ita maior numerus pūctorum vincebat: nec ſciebatur certus author ſententie: eque reus odium demebat. Obtētui id eſt ad obtinēdū. Affuerūt.i.auxilio fuerūt. Diſtinuere.i.

conſilio valere decet: populo ſuperua canea eſt calliditas. Itaq maiores noſtri cum bellis aſperrimis præmerētur equis: viris: pecunia amiſſa nunq̄ defeſſi ſunt armati de imperio: certare: non inopia ærarii: non vis hoſtiū: non aduerſa res ingentem eorū animum ſubegit. Quin quæ virtute cœperant ſimul cum anima retinerent. Atq ea magis fortibus conſiliis q̄ bonis præliis patrata ſunt Quippe apud illos vna reſpu. erat. Ei omnes conſulebant: factio contra hoſtis parabatur. Corpus atq ingenium patriæ nō ſuæ quiſq potentiæ exercitabat. At hoc tempore cōtra ea homines nobiles quorū animos ſecordia atq ignauia inuaſit: ignari laboris hoſtium militiæ domi factiōe inſtructi per ſuperbiam cūctis gentibus moderantur. Itaq patres quorum cōſilio antea dubia reſpu. ſtabiliebatur oppreſſi ex aliena libidine huc atq illuc fluctuantes agitantur interdum alia: deinde alia decernūt: vti eorum qui dominantur ſimultas & arrogantia fertur. Itaq bonū malumq publicum æſtimant. Quod ſi aut libertas æqua omniū aut ſententia obſcurior eſſet maiorib⁹ opib⁹ reſp. & minus potēs nobilitas eſſet. Sed quoniam coæquari gratia omnium difficile eſt quippe cum illis maiorum virtus partam reliquerit gloriam dignitatem: clientelas: cætera multitudo pleraq inſcia ſit: ſententia eorum a metu libera: ita occulto ſibi quiſq alteri⁹ potētia charior erit: libertas iuxta bonis & malis ſtrennuis atq ignauis optabilis eſt. verum eam pleriq metu deſerunt ſtultiſſimi mortales quod in certamine dubium quorſum accidat: id per inertiā in ſe quaſi victi recipiunt. Igitur duabus rebus confirmari poſſe ſenatum puto ſi numero auctus per tabellam ſententiam feret. Tabella obtentui erit: quo magis animo libero facere audeat: in multitudine & præſidii plus & vſus amplior eſt. Nam fere his tēpeſtatibus alii iudiciis publicis: alii priuatis ſuis atq amicorum negotiis implicati haud ſane reſpu. conſiliis affuerūt. Neq eos magis occupatio q̄ ſuperba imperia diſtinuere hoīes nobiles cum paucis ſenatoriis quos addit amēta factiōis habēt quecūq libuit probari: reprehendere diſcernere: ea vti libido tulit fecere. Verū vbi

numero ſenatorum aucto per tabellã ſentẽtiæ dicẽtur: illi ſupbiã ſuã dimittẽt: vbi iis obediẽdũ erit quib⁹ antea crudeliſſime imperitabãt: Forſitan impator perlectis literis decernes quẽ numerũ ſenatorũ fieri placeat quocq̃ mõ ĩ multa & varia officia diſtribuaſ Iudicia qm̃ primæ claſſis mittẽda putẽ: quæ deſcriptio qui numerus in quo gñe futurus ſit. Ea mihi oĩa gñatim deſcribere haud difficile factu fuit. Sed pri⁹ laborãdũ viſum eſt de ſumma conſilii idq̧ tibi ꝓbandũ verũ eſſe ſi hoc itinere vti decreueris cætera in promptu erunt. Volo ego cõſilium meũ prudens maximeq̧ vſui eſſe. Nã vbicũq̧ tibi res proſpere cedet: ibi mihi bona fama eueniet. Sed me illa magis cupido exercet vt quocũq̧ modo q̃ primũ reſpu. adiuuetur: libertatem gloria clariorẽ habeo. Atq̧ ego oro hortorq̧ ne clariſſim⁹ imperator Gallica gẽte ſubacta. P. R. ſummum atq̧ inuictum imperiũ tabeſcere vetuſtate: ac per ſummã diſcordiã delabi patiaris: profecto ſi id accidat: neq̧ tibi nox neq̧ dies curã animi ſedauerit: quin in ſomniis exercitus furibũdus atq̧ amẽs alienata mẽte feraris. Nã nãq̧ mihi pro vero conſtat oĩm mortaliũ vitã diuino numine iuiſi: neq̧ bonũ neq̧ malũ facin⁹ cuiuſq̃ pro nihilo haberi: ſed ex natura diuerſa præmia bonos maloſq̧ ſequi. Interea forte ea tardius procedunt: ſuus cuiuſq̃ animus ex conſcientia ſpẽ præbet q̃ ſi tecum patria atq̧ parentes poſſent loqui ſcilicet hæc tibi diceret. O cæſar: nos te genuim⁹ fortiſſimi viri in optima vrbe decus præſidiũq̧ nobis: hoſtib⁹ terrorẽ: quæ multis laboribus & periculis cœperamus: ea tibi naſcenti cũ anima ſimul tradidimus: patriã maximam in terris domum familiamq̧ in patria clariſſimam. Præterea bonas artis: honeſtas diuitias: poſtremo omnia honeſtamenta pacis: & præmia belli pro iis ampliſſimis beneficiis non flagitiũ a te neq̧ malum facinus petimus: ſed vti libertatẽ euerſam reſtituas: quare patrata profecto per gẽtis omnis fama virtutis tuæ volitabit. Namq̧ hac tempeſtate tametſi domi militiq̧ præclara facinora egiſti: tũ gloria tua cum multis viris fortibus æqualis eſt. Si vero vrbẽ ampliſſimo nomine & maximo imperio prope iam ab occaſu reſtitueris: quis te clarior quis maior in terris fuerit. Quippe ſi morbo iã aut fato huic imperio ſecus accidat: cui dubiũ eſt quin

diuiſos tenuere. Illi. ſ. factioſi in quoꝝ ſnias vocalem cogebãtur metu. alii cõcedere quocq̃. i. ꝗ mõ Primæ claſſis. i. colectionis ppli q̃ vt Liuius recitat in quinq̧ claſſes diſtributus erat. In quocq̃. i. vnoquocq̧ Generatim. i generali quaſi p gña deſcribere. Hoc itinere hac via ꝛ rõne pcedẽdi Uſui. i. vtilitati libertatẽ gloria clariorẽ habeo. i. reputo ꝛ cenſeo. Atq̧ ego te oro vt inferior ꝛ hortor vt cõſultor ꝛ p reipu. ſalute admonitor. P. R. i. ppli rõani. Tabeſcere. i. lente ꝯſumi Curã. i. ſollicitudinẽ animi hoc eſt vt dicit remorſũ ꝯſciẽtie. In ſomniis. i. p inſomnia. i. p fantaſmata ſomniũ adimẽtia. Exercit⁹. i. fatigat⁹ vexat⁹ aut ſollicitatus furibũdus. i. quaſi furiis agitat⁹. Atq̧ amẽs ſeorſuꝫ a mẽte. id eſt rationis vſu poſit⁹: feraris. id eſt preceps traharis more ferarum mente alienata ſcilicet ab vſu rationis vt dixi. Namq̧ ꝛc. ſanctiſſima eſt ſententia ꝛ vel paulo noſtro digna. Ordo autẽ eſt. Nãq̧ conſtat mihi p vero id eſt pro certo ꝛ indubitato vt eſt quod verũ ſcitur. Uitaꝫ oĩm mortaliũ inuiſi. id eſt intrinſecus viderit inſpici (Eſt eñi infinitiu⁹ ab inuiſor inuiſeris. Ubi in non negat ſed poti⁹ auget) ſupple a numine diuino: et neq̧ bonũ facinus id eſt factũ: neq̧ malũ facinus cuiuſq̃. i. cuiuſq̧ habẽtis rationem haberi. i. reputari pro nihilo: quia dñi iuſtis premia ꝛ iniuſtis ſupplicia decernunt. vnde eñ. ꝯſo. At ſperate deos memores ꝓhãdi atq̧ nephãdi. Tardi⁹ ꝗ: lẽte ad vindictã diuina ꝓcedit ira. Sꝫ interea cõſciẽtia punit iudice quo ſe nemo nocẽs abſoluit. O ceſar. Callid⁹ e inducit patriã dicẽtẽ q̃ ipſe vix dicere auderet: ꝛ ẽ q̃dã ſpẽs ꝓſopopeie Preterea bonas artes. repete tradidim⁹. Libertatẽ euerſã ſ. per occupationẽ perpetue dictature. Equalis ẽ id eq̃lis nõ maior. Ab occaſu id eſt ab interitu.

per orbem terrarum vaſtitas: bella: cædes: oriantur. Quod ſi tibi bona lubido fuerit patriæ parētibus gratificandi poſtremoqꝫ tēpore republica reſtituta ſuper omnis mortales gloria agnita tua qꝫ vnius mors vita clarior erit. Nam viuos interdum fortuna ſæpe inuidia fatigat. Vbi anima nature ceſſit demptis obtrectatoribus ipſa ſe virtus magis magiſqꝫ extollit. Quæ mihi vtiliſſima factu viſa ſunt quæqꝫ tibi vſui fore credidi q̄ pauciſſimis potui præſcripſi. Cæterum deos immortalis obteſtor vt quocunqꝫ modo ages ea res tibi reiqꝫ publice proſpere eueniat.

Finis huius operis ex variis collecti.

Morbo id eſt vitio mor qui morbus animorū eſt aut fato. i. diſpoſitiōe ſuperum. Bona lubido i. id eſt voluptas: ſed notandū libidinē etiam in bonam partē accipi. dicitur autē nūc liber: olim luber & libido olim lubido. Gratificandi. i. faciēdi rem gratas. Mors clarior vita q̄ in morte cognoſcetur per communem luctū virtus tua. Nam viuos qđ in reſpōſiua Ciceronis i Salluſtiū dictum eſt. Ceterū i. ſed quod reliquum eſt aut vt ceteris omiſſis mētem meam exponas. Obteſtor. i. in teſtimoniū inuoco deos immortalis: q̄ſi dicat: eos teſtes cōſcientie mee facio: vt quocunqꝫ modo ages: id eſt ſiue vt conſulo ſiue aliter ſentis ea res eueniat pſpere tibi & reipubli. Prudēter videtur hic (quiſquis eſt) conſultor ingreſſus & qui animum ſuum in rēpubli. oſtendit: & ceſari q̄ ſenſit honeſte ſuaſit. Uerum quia iam rerum potiebatur Ceſar etiam ſibi proſpexit. Nam iudicio eius omnia permittit.

FINIS.

Regeſtum huius operis.

A a b c d e f g h i k l m n o p q r s

Oēs ſunt quaterniōes præter. A qui eſt ternio. s. vero duernio.

C. Criſpi Salluſtii Catilina & Iugurthina cum reliquis collectaneis ab Aſcenſio: vt cunqꝫ explanatis: hic ſuū capit finē. Lugduni diligenti recognitione Impreſſus per Ioānem marion anno domini. M. quingenteſimo. xix. die vero. vii. menſis Iulii.

IN Catilina Iugurthaqꝫ Criſpi Salluſtii quædã velociter tranſcurrẽtes adnotamus In primis illud ex Gellio exponentes quod in præfatione ita legitur. At mihi tametſi haud quaq̃ par gloria ſequatur ſcriptorem & authorem rerum: tamen in primis arduum videtur res geſtas ſcribere: Arduum hic poſitũ eſt nõ ꝓ difficili tñ: ſed ꝓ eo quoqꝫ qđ greci diſcheres aut kalepon vocant: quod eſt tũ difficile: tum moleſtum quoqꝫ incommodũ & intractabile.

Ex eodem legendum. Satis loquentiæ: ſapientiæ parum. Non eloquentiæ vt vulgus ſolet. Nã ſi cũ Cicero de his verba faceret: qui arte dicendi abutebantur in malo non eſt auſus eloquentiã nominare: vt obſeruauit victorinus rhetor clariſſimus: tanq̃ eloquẽtia vt dicit Gelius: ſit quædã innocẽtia: nec niſi in bonã partẽ poſſit deflecti: cunqꝫ Catonis illa notiſſima definitiõe Oratoris: omniũqꝫ opiniõe rhetor cõprobatũ ſit eloquentiã tñ viro bono innocẽtiqꝫ cõuenire Salluſtius clariſſimis dicẽdi magiſter ac artifex ſubtiliſſimus duo hæc haud miſcuiſſet penitus diſcordia'. Eloquentiam & malignitatẽ Audacter igitur tũ Au. gellii authoritate tũ magis ratione ſatis loquentiæ legendum: nõ eloquẽtiæ ſm prophanũ atqꝫ imperitũ vulgus grãmatiſtaꝝ.

Nedũ illis corruptis moribꝰ victoriæ obtẽperarent. Legimus ex priſciano Auguſtinoqꝫ locũ hũc citantibus. Nedũ pro ſaltẽ poſitũ eſt. & hic eſt ſenſus. Saltẽ neceſſe fuit milites hos tanta indulgentia immo licentia imperatoris corruptos victoriæ obtemperare: quod eſt pro libidine impetuqꝫ victoriam citra modum exercere.

Libido ſtupri ganeæqꝫ cæteriqꝫ cultus non minor inceſſerat. Cultũ accipimꝰ pro elegãtia q̃ apud veteres ꝓ vitio ſæpius reponebaꝛ. Quod Catonis authoritate: probat Gelliꝰ ſcribẽs elegãtẽ dictũ antiq̃tus nõ ab ingenii elegãtia ſed q nimis læto amenoqꝫ cultu eſſet. Cultus ad hoc apud veteres nũc in bonã nũc in malã partẽ accipiebaꝛ Horatiꝰ. Mũdus erit q nõ offendet ſordibꝰ: atqꝫ in neutrã partẽ cultus miſer.

Sed antea item pauci coniurauere contra remp. quibus fuit Catilina de quo q̃ veriſſime potero dicam. Quia pleriqꝫ de quo legunt: nec hoc relinquimus. De qua igitur legatur non de quo ex antiquo & fideli codice. Hic enim vt ait Diomedes: locũ hunc exponens: eſt ſecunda Anaphora: per quam elocutio non conuenienter reſpõdens aliud infert occulte. De qua enim intelligendum coniuratione.

Nunq̃ hiſpanos præterea tale facinꝰ feciſſe. Notãda hic vox iſta præterea: q̃ hoc in loco tp̄s p̄teritũ ſignificat: qđ adnotauit Agretius: quod rariſſime inuenies.

Atqꝫ eo dictante feciſſe: quo fidi magis inter ſe fierent. Sic paſſim legitur. Nos autem putamus ſic emendari poſſe: atqꝫ eo dictitant effeciſſe.

Q. Martius rex: &. Q. Metellus (nã vterqꝫ ab vrbẽ imꝑatores erãt) quid verbum hoc ad vrbẽ ſignificet: elegãter exponit Aſconius his verbis. Omnes enim magiſtratus: qui intramuranus non eſt: etiam ſi adminiſtrator romæ eſt: ad vrbem dicitur.

Et qa mẽtio facta de hac p̄poſitiõe ad: obiter & in trãſcurſu ponaꝛ differentia inter ad: & in: nõ mediuſſidiꝰ ſpnẽda. Quippe q̃ ꝑticulæ non vnũ idẽqꝫ ſignant: vt vulgo creditur. Nã in foꝝ ire eſt foꝝ intrare. Ad foꝝ aũt ire in locũ proximũ foro. Sicut & nõ vnũ ex theatro & a theatro venire: nã qui ex theatro ſe venire dicit ex ipſo venit theatro: qui vero a theatro non ex ipſo theatro: ſed ex loco qui proximus theatro eſt.

Cætere multitudini diẽ ſtatuit: anteq̃ ſine fraude liceret ab armis diſcere: p̄ter rerũ capitaliũ condennatis: legendũ ante quã ita vt quã relatiuũ nomẽ ſit. Et hic eſt ſenſus. Præſcriptus eſt dies cæteris ante quem diem poſſent ab armis impune diſcedere ſine periculo ac noxa: exceptis condennatis. Fraus autem hic per periculo ponitur. in quam ſignificationem veteres iuriſconſulti ſæpius vſurpauere vt ait Seruius illud Verg. exponens. Quis deus in fraudem. Ad hoc præter condennatis dictum pro cõdennatos. Quam rem obſeruauit Priſcianus in libris de conſtructione.

Apud eũdẽ in orõne Cæſaris mẽda eſt hi cœpe peſſimũ queqꝫ & oibꝰ iuſſum indẽnatũ necare. Ea lege ppl's letari: lege dictio expũgaꝛ; cũ ex antiquo codice tũ maxiẽ

ſenſu. Nulla enī legis hic facta eſt mētio ad hoc accuſatiuus eſt. Qđ etiā priſciano authore aduertimus hunc locum citante.

In oratiōe catōis inualuit error & macula in oībus codicibus etiā vetuſtiſſimis: vbi legiť. Vereor ne iſta vobis māſuetudo & miſericordia. Si illi arma cœperit in miſeriā cōuertētur. Ne hic poſitū eſt pro nimis. Vnde vereor particula expūgenda. Donato authore: locū hūc ita citāte. Ne iſta māſuetudo & miſericordia in miſeriā cōuertenť. Ne hic ꝓ nimis poſitū Cicero. Ne iſti vehemēter errāt: ſic ergo legať. Ne iſta manſuetudo & mīa ſi illi arma cœperunt: in miſeriā conuertentur.

Ac ſicut effœta parētū multis tēpeſtatibꝰ haud ſane quiſq̄ Romæ virtute magnꝰ fuit. Sūt q putāt legēdū effœta parēte. Cæteꝝ cū oēs codices parētū habeāt nihilimutando ſenſus ita explicari poſſe vř. Sicqꝫ ordinādū puto. Haud ſane qſq̄ Romæ virtute magnꝰ fuit ſicut effœta ſubaudi republ. & erit ablatiuꝰ abſolutꝰ effœta dico magnis tēpeſtatibꝰ parētū: hoc ē calamitatibꝰ maiorū: ꝑ qđ inuere vř bella ciuilia & diſcordias inteſtinas in cauſa fuiſſe: vt nullꝰ iā multis ſeculis clariſſimus emerſerit

Illud etiā in fine Catilinæ ita legēdū arbitramur. Pauci quos medios cohors prætoria diſiecerat: paulo' diuerſi alis alibi ſtātes: oēs tamē aduerſis vulneribus ceciderūt Alis enī antiqtus dicebatur qđ nūc alius authoribus eodem Diomede ac Priſciano.

In Iugurtham Salluſtii.

IN iugurtha ad hoc primū illud occurrit. Nūc vero exſul patria domo ſolus atqꝫ oīm rerum honeſtaꝝ egens: quos accedā aut quos appellem ex Donato corrigēdum eſt. Quos accidā Accidere eſt eodē authore eſt geſtum corporis oſtēdere in humilitatem cadētis: quod eſt iuxta & cadere. Tranquillus in Claudio: & præ metu ad genua ſibi accidētem imperatorem ſalutauit. Non accedētem vt paſſim legitur.

In eodem in aphricæ deſcriptiōe illud eſt. Prima Cyrene colonia Thereon: vbi interpres in ſole caligat: allucinaturqꝫ pueriles nugas blacterās. Sic enī inquit. Colonia Thereon noīa ſunt ciuitatum. Ordo aūt eſt. prima eſt Cyrene colonia Thereon id eſt Thereoꝝ: eſt enim Thereon genitiuus grecus ſicut philenon aræ: pro Philenoꝝ: ſi latine proferātur. Cyrene vero ob hoc Thereoꝝ colonia dicitur qm̄ Therei eam cōdidere: qui ex Laconia profecti Theram inſulam coluerūt: de qua Callimachus. Noīe caliſto primum: ſed poſtmodo Thera Dicta fuit tellus vrbis origo meæ. Illud quoqꝫ ita legēdum putamus. Cum interim Metellus ignarus hoſtium monte digrediēs cum exercitu cōſpicatur nō vt vulgo cōſpicitur. Hoc quoqꝫ ex Donato.

Dum ipſe ad imperandū Tiſidiū vocareť. Imperandū expone vt ei imperareť. eſt enim modus gerundii in ſignificatione paſſiua. Quod adnotauit Seruius in Bucco. Verg. illud exponens. Frigidus in pratis cātando rūpitur āguis. Verg. ad hoc alibi. Vritqꝫ videndo femina quod eſt dū cantatur & videtur. Verū in hac voce imperandum legendum & alia id genus rarenter inuenies ſignificationem paſſiuā. Nos tamē in epiſtolis Ciceronis obſeruauimus dictū ad ſuccedendum. id eſt vt ei ſuccederetur.

Quæ poſtq̄ modo glorioſa neqꝫ patrandi belli cognouit: ita legendum ex Priſciano abſqꝫ verbo cauſa dū id oſtendit. Quomodo latini ſæpius hac prætermiſſione vtūtur in huiuſmodi genitiuis ſeu vocibus: vt ſubaudiatur cauſa: vt cum dicimus populi ſeruandi laborat: & reip. defendendæ periclitatur: deeſt cauſa.

Cōperio bocchū magis fide punica. Cōperior legendū tū ex antiquo codice: tum ex Priſciano locū hūc adlegāte paſſiua enī vox eſt in ſignificatione actiua iuxta illud Et pictis bellanť Amazones armis. Et illđ. Hoc pinguē & placitā paci nutritor oliuā

Illud etiā pene in calce iugurthæ ſic ab oībus legitur fere. Ego flumen Muluchā: quod inter me & Micipſam fluit: non egrediar. Tu autem periculo meo mulucha legito Mulucha namqꝫ genere neutro pronuntiatur. vt enim ait Caper. Duo barbara neutri generis lecta ſunt apud Salluſtium Mulucha & Duria.

FINIS.

ROMA
VITTORIO EMANUELE
949 636

P·V

GOTTSCHE